

ธรรมเนียมหอรัตนกถา

แปลและลั้มนพันธ์ ภาค ๒

๓. จิตตวรรค เล่ม ๖



ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ

ภาค ๒

๓.จิตตวรรค เล่ม ๖



พิมพ์ถวายเป็น “อจาริยบูชา”

แต่ พระภัททนต์ธัมมานันทมหาเถระ อัครมหาบัณฑิต

เนื่องในงานปลงสรีรสังขาร

วันอาทิตย์ที่ ๑๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒

ชื่อหนังสือ : **ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ ภาค ๒**
๓.จิตตวรรค เล่ม ๖

ISBN : 978-616-478-718-6

จัดทำโดย : พระมหาธิติพงษ์ อุดตมปัญโญ วัดจากแดง อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ

แปลและสัมพันธ : พระมหาธิติพงษ์ อุดตมปัญโญ

คอมพิวเตอร้/จัดรูปเล่ม : พระมหาธิติพงษ์ อุดตมปัญโญ

ทำตัวหนา : พระมหาสังคีต สังคีตวโร
คุณพรณี รุ่งเรืองมณีรัตน์

ตรวจทาน : พระมหาจรุณ จารุวุฒโณ พระมหาพิริยะ ภูริภาโณ
พระมหาสังคีต สังคีตวโร พระมหาธัญญา สันตจิตโต
พระมหาพัชรพล ปิยสีโล สามเณรณนวัช เถาว์ทุมมา
คุณวิไล สีสรร์พ์ คุณบุณณภา ศุภชวัลพร

ภาพปกและภาพลายเส้น : คุณมงคล ศรีเดชะ (ฟุตบอลกาลลฮรี)

ออกแบบปก : คุณชัยโย ทองหมื่นไวย

วัน/เดือน/ปีพิมพ์ : พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : จำนวน ๒,๕๐๐ เล่ม
จัดพิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน ห้ามจำหน่าย

สถานที่พิมพ์ : ทางหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสำนัไทย การพิมพ์
๔๔/๑๓๒ หมู่ ๖ ถนนก้านน้มน้ แวงบางขุนเทียน เขตจอมทอง
กรุงเทพฯ ๑๐๑๕๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๘๒๐ ๐๓๗๗, ๐ ๒๘๐๒ ๐๓๗๗
โทรสาร ๐ ๒๘๐๒ ๐๓๗๘ มีอ็ย 08-1566-2540

คำนำ

“ธมฺมปท” หรือ “ธรรมปท” เป็นคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ขุททกนิกาย ในรูปคาถาล้วนๆ มีทั้งหมด ๔๒๓ คาถา ซึ่งคำดังกล่าวมีความหมายทั้งหมด ๖ ความหมาย ดังนี้

๑. คัมภีร์เป็นที่ให้ทราบญะยธรรม ๕ ประการ คือ สังขาร, วิการรูป ๓, ลักขณรูป ๔, นิพพาน และบัญญัติ
๒. คัมภีร์เป็นเครื่องให้ทราบญะยธรรม ๕ ประการ คือ สังขาร, วิการรูป ๓, ลักขณรูป ๔, นิพพาน และบัญญัติ
๓. ส่วนของญะยธรรมทั้งหลายของคัมภีร์นี้มีอยู่
๔. ส่วนของญะยธรรมทั้งหลายมีอยู่ในคัมภีร์นี้
๕. คัมภีร์เป็นที่ให้ทราบปริยัติธรรม
๖. คัมภีร์เป็นเครื่องให้ทราบปริยัติธรรม

ส่วนคำว่า “ธมฺมปทจกถา” หรือ “ธรรมบทอรรถกถา” แปลว่า คำอธิบายธรรมบท โดยคัมภีร์นี้ ท่านอาจารย์นำพระคาถาและคำโคลงเนื้อเรื่องมาจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาในที่ต่างๆ นำมาเรียบเรียงเป็นเรื่องราว มีบุคคล และสถานที่ ก่อนที่จะมาถึงคาถาหัวใจของเรื่อง ทำให้ผู้อ่านผู้ศึกษาเข้าใจเนื้อเรื่องและธรรมะที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสั่งสอนได้ อย่างน้อยที่สุดก็ระดับคุณธรรมศีลธรรม แต่ท่านใดที่มีพื้นฐานการศึกษาทั้งไวยากรณ์บาลีใหญ่และพระอภิธรรมมาก่อน ก็จะเป็นเหตุทำให้เข้าใจได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น หนังสือดังกล่าวจัดอยู่หมวดพระสูตร เป็นศิลปะในการดำเนินชีวิตของทั้งภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ว่าในอดีตเคยทำกรรมอะไรไว้ และปัจจุบันทำกรรมอะไร จึงได้รับผลเช่นนั้น

หนังสือ “ธรรมบทอรรถกถาแปลและลัมพันธ์” เล่มนี้ เป็นหนังสือที่เอื้อประโยชน์ให้แก่นักเรียนใหม่ที่เริ่มฝึกแปลบาลี โดยมีประโยคบาลีที่ตัดตกแต่งที่สมบูรณ์ สำหรับปัญหาของนักเรียนที่เริ่มเรียนแปลบาลีที่ไม่รู้ว่าจะต้องโยคอะไร ต้องเติมอะไรเข้ามา และใส่ไว้ตรงไหน คำศัพท์แต่ละคำแปลว่าอย่างไรบ้าง ส่วนนักเรียนที่แปลมาบ้างแล้ว จะเริ่มฝึกลัมพันธ์ ก็มีลัมพันธ์เป็นตัวอย่างไว้ นักเรียนที่ประสงค์จะฝึกแปลโดยอรรถ ก็มีแปลเป็นตัวอย่างไว้เช่นกัน นอกจากนี้ ถ้าประสงค์จะดูการแยกธาตุปัจจัยของคำศัพท์กิริยา(ทั้งกิริยาคุมพากย์และกิริยาในระหว่าง) ก็มีอยู่ท้ายเล่ม ประเด็นที่มักเป็นปัญหาสำหรับผู้ศึกษาที่แปลศัพท์มาจากรูปวิเคราะห์ไม่ว่าจะเป็นกิตกั สมาส หรือตัทธิต ว่าแปลอย่างไร ถูกต้องตรงตามหลักไวยากรณ์หรือไม่ ก็มีวิเคราะห์ไว้ตามหลักในคัมภีร์ปทรูปสัทธา ซึ่งอยู่ในกลุ่มคัมภีร์ของ

(ข)

สายกัจฉายนไวยากรณั หรือคัมภีร์มูลกัจฉายนั และนำมาจากแหล่งอื่นง เช่น ฅมมปทฎุจกถาคาธาโยชนา ฅมมปทมหาฎีกา และคัมภีร์ธาตวัตถลังคหะเป็นต้น

ฉะนั้น หนังสือเล่มนี้ จึงเหมาะสำหรับผู้ศีกษาภาษาบาลีทุกกกลุ่ม คือ กลุ่มใหม่ทีเริ่มเรียนแปลเบื้องต้น โดยได้ตัดตคแต่งประโยคและแปลยกคัพทให้ กลุ่มกลางทีเริ่มฝีกสัสมพันธ์และแปลโดยอรรถ และท่านทีได้เรียนมาบ้างแล้ว ต้องการทบทวนหรือยังมีข้อสงสัยในประเด็นต่างง เช่น การแยกธาตุดุัจจัย หรือแม่แต่รูปวิเคราะห้ของคัพทกิตกั สมาส หรือตัพธิต

จึงหวังว่า หนังสือ “ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัสมพันธ์” เล่มนี้ จะช่วยอำนวนยความสะตวกในการศีกษาภาษาบาลีได้บ้าง หากจะมีข้อขาดตคบกพร่อง หรือผิดพลาดประการใด เพราะความต้อยปัญญาหรือขาดสติสัสมปัญญาในการจ้ดทำ ก็ขอภัยและขอความเมตตจากท่านผู้รู้ท้งหลายได้โปรดช่วยชี้แนะบอกข้อผิดพลาด บกพร่องต่างง ทีมีปรากฏให้กระผมได้รับทราบ เพื่อนำไปแก้ไขปรับปรุงในการจ้ดพิมพ์ในครั้งต่อๆ ไป จะขอขอบคุณเป็นอย่างสูง และถือว่าได้ร่วมกันทำบุญทีเป็นธรรมทานในการจ้ดทำหนังสือเล่มนี้ด้วยกัน

ขอให้ทุกท่านทีมีส่วนร่วมในการจ้ดทำหนังสือเล่มดังกล่าวนี้จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี จงเป็นผู้มีส่วนแห่งบุญใหญ่ทีกระผมได้กระทำแล้วในครั้งนี และขอให้ทุกท่านจงได้รับประโยชน์ท้ง ๓ ประการ กล่าวคือ ประโยชน์ในชาตินี ประโยชน์ในชาติหน้า และประโยชน์อย่างย้ง คืออมตมทานิพพาน ซึ่เป็นสันติสุข บรมสุขด้วยกันทุกท่านเทอญ

พระมหาธิติพงคั อุดตมปญโธ

๑๐ มกราคม ๒๕๖๑

คำอนุโมทนา

หนังสือ “ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ” เล่มนี้ เป็นการนำเสนอข้อมูลเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่เคยเกิดขึ้นกับผู้ศึกษาภาษาบาลี เพื่อที่จะช่วยให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจทั้งหลักการโยค การเติมบทที่ขาดหายไป แปลยกศัพท์ แปลโดยอรรถ และสัมพันธ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจในเหตุผล และความหมายของเนื้อหาที่แปลได้ดียิ่งขึ้น อันจะเป็นเหตุให้เกิดความซาบซึ้งในธรรมะที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสอน ทำให้เกิดกำลังใจที่จะศึกษาเล่าเรียน และรักษาพระศาสนา

หนังสือเล่มนี้ ใช้หนังสือ “ธมฺมปทฎฺฐกถา ทฺติโย ภาค” ธรรมบทอรรถกถา ภาค ๒ อัปมาทวารต เป็นวรรคที่ ๒ และจิตตวรรค วรรคที่ ๓ ใน ๒๖ วรรค แบ่งออกเป็น ๓ เล่ม ได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยได้รับความอนุเคราะห์จากหลายๆ ฝ่ายด้วยกัน

ด้วยเหตุผลข้างต้นนี้ จึงใคร่ขออนุโมทนาบุญแก่พระครูวิมลสุทธาภิวังษ์ เจ้าอาวาสวัดสุทธาโกชน์ พระมหาสุชาติ สุขะสิน คุณโยมเสริมสุข ปัทมสถาน และครอบครัว และญาติมิตรทั้งหลาย รวมถึงสาธุชนทั่วไปที่ร่วมสร้างหนังสือ “ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ” เล่มนี้ไว้ในบวรพระพุทธานุภาพ เพื่อแจกเป็นธรรมทาน ซึ่งเป็นทานที่มีอานิสงส์มากที่สุด

นอกจากนี้ ยังมีอีกหลายท่านที่จะต้องเอ่ยนาม คือ พระมหาพิริยะ ภูริภาโณ พระมหาสังคีตสังคีตวโร ผู้ช่วยดูแลเครื่องคอมพิวเตอร์ คุณวัลย์ลดา (เอ๋) อัศวศิริเลิศ รัช.ตร. พรเพ็ญ เพ็ชรสุขศิริ ถวายกระดาษขับเปิด เอ คุณภัทรี วัชอุตมวุฒิ และคุณมยุรี การเจริญ ถวายหนังสือธมฺมปทฎฺฐกถา ภาค ๑-๒ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คุณมงคล ศรีเดช เขียนภาพก คุณชัยโย ทองหมื่นไว้ย้อ ออกแบบปกพระมหาจรุณ จารุวณฺโณ พระมหาธรรมา สนั่นจิตโต พระมหาพัชรพล ปิยสิโล สามเณรนนธวัช เถาว์ทุมมา คุณวิไล สีสรรพ์ คุณปณณภา ศุภชวัลพร ตรวจทานต้นฉบับ และทุกท่านที่ช่วยงานในการจัดทำต้นฉบับ

และที่สำคัญ คือ พระอาจารย์ภักทนต์ธมฺมานันทมหาเถระ อดีตพระอาจารย์ใหญ่สำนักเรียนบาลีใหญ่วัดท่ามะโอ พระอาจารย์ภักทนต์นันทเถระ พระอาจารย์มหาประวัตติ ถาวรจิตโต คุณโยมอาจารย์บุญถนอม นพโสภณ โยมพ่อฟัก โยมแม่ปุ่น เข็มสันเทียะ โยมแม่สุวรรณ ดันตระเชียร คุณเนาวรัตน์ รัตนสุนทร คุณนวลมณี กาญจนพิบูลย์ คุณเพ็ญศรี บุญญรัตน์ คุณวิไล สีสรรพ์ คุณไตรรงค์ มาลาภิรมย์ คุณณัฐศักดิ์ ดันตยานุพนธ์ คุณยศรินทร์ โชติเสณ และคณะ ผู้ร่วมทำบุญช่วยค่าใช้จ่ายในการจัดทำต้นฉบับ ญาติโยมชาววัดสุทธาโกชน์ ขออำนาจบุญกุศลที่ได้ทำร่วมกันในครั้งนี้ จงเป็นพลวปัจจัยส่งผลให้ทุกๆ ท่าน ประสบแต่ความสุข ความเจริญ ปราศจากภัยอันตราย และได้บรรลุมรรคผลนิพพานด้วยเทอญ

(จ)

คำปรารภ

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๗ กระผมเพิ่งบวชเป็นสามเณรช่วงเดือนเมษายน ขณะอายุได้ ๑๓ ปี เป็นการบวชหน้าไฟ เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับโยมพ่อใหญ่หล้า เทียนสันเทียะ ท่านได้เสียชีวิตเพราะโรคชรา ซึ่งท่านได้มีบุญคุณต่อโยมแม่ปุ่น เข็มสันเทียะ และครอบครัว ถือได้ว่าเป็นบุญพการีชนของโยมแม่กระผม หลังจากบวชเสร็จก็ได้ไปจำวัดอีกหมู่บ้านหนึ่ง ใกล้ๆ บ้านเกิด เป็นหมู่บ้านที่ญาติบวชเป็นพระภิกษุ เพื่ออยู่จำพรรษาท่านชวนไปอยู่ด้วย อยู่ได้ประมาณสัก ๒ เดือน ก็กลับมาอยู่ที่พักสงฆ์ประจำหมู่บ้าน แล้วก็มีโอกาสได้เดินทางจากนครราชสีมามุ่งหน้าสู่จังหวัดลำปาง เพื่อมาศึกษาเล่าเรียน โดยทราบเพียงว่าจะมาเรียน แต่ยังไม่ทราบว่าจะได้เรียนอะไร พอมาถึงวัดท่ามะโอ จังหวัดลำปาง สิ่งแรกที่ต้องทำ คือ ได้หนังสือกัจจายนสูตรมาท่อง ใกล้เข้าพรรษาอาจารย์ใหญ่ก็บอกให้อาจารย์บุญถนอม นพโสภณ อดีตพระมหาบุญในขณะนั้น เปิดสอนคัมภีร์ปทรุปสิทธิ อยู่ที่วัดท่ามะโอมาเดือนเศษ กัจจายนสูตรที่ท่องทุกวัน และทั้งวัน ก็ยังท่องจำได้ไม่มากนัก เนื่องจากความจำไม่ค่อยดี มีพื้นฐานการศึกษาทางโลกมาน้อย สะสมบุญมาน้อย ประสบการณ์ก็ไม่มี และอาจจะยังไม่รู้เทคนิควิธีการท่องจำด้วยก็เป็นได้ ซ้ำยังจะต้องมาเข้าเรียนบาลีไวยากรณ์ใหญ่คัมภีร์ปทรุปสิทธิ ซึ่งเป็นภาษาบาลีล้วน ทำให้ทั้งการท่อง ก็ล้าช้าออกไปอีก ทั้งการเรียนก็ต้องท่องจำ โดยปราศจากความเข้าใจ แต่ก็ต้องท่องไป เรียนไปเรื่อยๆ นานวันเข้า จากเดือน เป็นปี พอเริ่มเข้าปีที่ ๒ จึงจะพอรู้เรื่องบ้าง เริ่มแปลได้บ้าง ทำให้การท่องจำวิชาอื่นๆ เช่น อภิธานนปทีปิกา วุตโตทัย และสุโพธาลังการ ก็เริ่มง่ายขึ้นมานิดหน่อย ทำให้จำได้มากขึ้น ความเข้าใจก็เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนในปี ๒๕๓๑ ซึ่งเป็นปีที่ ๔ ของการอยู่ที่วัดท่ามะโอ ก็สามารถสอบผ่านหลักสูตรของวัด ชั้นนักศึกษา (โสตุชนบัณฑิต) และในขณะเดียวกัน ก็ได้มีโอกาสศึกษาบาลี หลักสูตรบาลีสยามหลวงควบคู่ไปด้วย และสอบผ่านประโยค ป.ธ. ๓ ในปีเดียวกันนี้

ฉะนั้น วัดท่ามะโอ จังหวัดลำปาง จึงเป็นแหล่งกำเนิดทางภาษาบาลี และธรรมวินัยของกระผม ทำให้กระผมพอจะมีความรู้ภาษาบาลีและธรรมวินัย จนสามารถนำไปเป็นอุปกรณ์ในการศึกษาค้นคว้าพระธรรมวินัยได้ในระดับหนึ่งตามสติปัญญาของกระผม และสามารถช่วยเหลืออนุชนที่สนใจในการศึกษาภาษาบาลี ด้วยการให้คำแนะนำและสอนเล็กๆ น้อยๆ เท่าที่พอจะทำได้ พร้อมกับเขียนหนังสือประกอบการเรียนวิชาไวยากรณ์บาลี และทักษะการใช้ภาษาบาลี ๑- ๖ ในกาลต่อมาจนถึงทุกวันนี้

ขณะที่อยู่วัดท่ามะโอ จังหวัดลำปางนั้น กระผมได้รับคำแนะนำอบรมสั่งสอนและความประพฤติที่เป็นแบบอย่างที่ดีๆ ในการดำเนินชีวิตจากครูบาอาจารย์ รวมถึงเพื่อนพรหมจรรย์ ซึ่งเป็นเพื่อนนักศึกษาภาษาบาลีด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นรุ่นพี่ รุ่นน้อง หรือแม้รุ่นน้องๆ ก็ตาม อยู่กันอย่างอบอุ่นเหมือนคนในครอบครัวเดียวกัน โดยเฉพาะพระอาจารย์ใหญ่ พระภัทน์ตัมมานันทมหาเถระ อัครมหาบัณฑิต ท่านได้เอ็นดู อนุเคราะห์ทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเรียน รวมถึงการเป็นอยู่ เช่นสปูยาสีฟัน ซึ่งกระผมเองก็ได้มีโอกาสรับใช้ท่าน ด้วยการปิดกวาดเช็ดถูกุฏิ ชงนมถวาย และช่วยพิมพ์งานให้ท่าน เป็นต้น

เมื่อทำวัตรเย็นเสร็จสิ้นลงในแต่ละวัน ถ้าเป็นธรรมดามีใช้วันพระ ท่านพระอาจารย์จะสอบถามเกี่ยวกับบทเรียนทุกวัน ว่าวันนี้เรียนอะไร จำได้หรือยัง เข้าใจเนื้อหาหรือไม่ และขณะเดียวกัน วิชาอื่นๆ ที่จะต้องท่องควบคู่กันไป เช่น ท่องกัจจายนสูตรบ้าง อภิธานบ้าง วุฑโฒทัยบ้าง อลังการะบ้าง ท่องไปถึงไหนแล้ว ท่องจบหรือยัง จำได้แม่นยำถูกต้องหรือไม่ ท่านก็จะตรวจสอบความก้าวหน้าในการศึกษาในแต่ละวัน และทุกๆ วัน เพื่อให้เห็นว่าศิษย์มีความก้าวหน้าไปในระดับไหนแล้ว และเพื่อไม่ให้เป็นที่ดินพอกหางหมู อยากเกินกว่าจะแก้ไขได้ ถ้ามั้งพระภิกษุก็ไม่เว้น แต่จะไม่จี้มากเหมือนกับท่านที่เป็นสามเณรอย่างกระผม ถ้าเป็นวันพระ ท่านจะนำโอวาทมาให้เป็นข้อคิดในการศึกษาและดำเนินชีวิต หรือถ้ามีเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับพระธรรมวินัยเกิดขึ้น ท่านก็จะนำมาเล่าพร้อมกับข้อวินิจฉัยจากพระบาลี อรรถกถา หรือฎีกา

กิจวัตรที่พระอาจารย์ใหญ่ทำเป็นประจำทุกวัน ก็คือ ตี ๔ ตื่นจากการจำวัด จะเปิดตู้หนังสือพระไตรปิฎก เพื่อค้นคว้าข้อมูล สำหรับนำไปเป็นหลักฐานในการสอนก็ดี เขียนหนังสือก็ดี หรือตอบข้อสงสัยของพระมหาเถระ หรือของอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลายที่มาสอบถาม

สิ่งที่ ๒ ก็คือ เรื่องความสะอาดบริเวณภายในวัด ใครๆ ที่เข้ามาในบริเวณวัดท่ามะโอ เมื่อสมัยอาจารย์ใหญ่ยังมีชีวิตอยู่ ก็จะมีรู้สึกได้ทันทีเมื่อก้าวเท้าเข้ามาในเขตวัด ก็คือ เรื่องของความสะอาดของบริเวณวัด และเสนาสนะต่างๆ เพราะทั้งพระภิกษุสามเณร รวมทั้งอาจารย์ใหญ่เองด้วย จะช่วยกันทำทุกวันๆ ละ ๒ เวลา คือ ช่วงเช้า สามเณรที่ทำวาระหุงข้าวต้ม เมื่อเก็บภาชนะชำระล้างเสร็จแล้ว ก็จะมาช่วยกันกวาดเก็บขยะ ช่วงเย็น เวลาประมาณ ๕ โมงเย็น จะช่วยกันอีกที ทำกันทั้งวัด ดังคำที่ท่านยกมาพรา้สอนอยู่เนืองว่า

“สมมุขชนวตฺตํ นาม สพฺพพุทฺเธหิ วณฺณิตํ”

ธรรมดาคำว่าข้อวัตรคือการปิดกวาดเช็ดถู พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงสรรเสริญ

(จ)

เนื่องในวันอาทิตย์ที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๖๒ นี้ จะเป็นวันปลงสรีรสังขารของพระอาจารย์ใหญ่ อดีตเป็นเจ้าอาวาสและอาจารย์ใหญ่วัดท่ามะโอ สำนักเรียนบาลีใหญ่ ที่สอนวิชาที่เป็นพื้นฐานทางด้านภาษาที่จะนำไปศึกษาพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา มี ๔ คัมภีร์ คือ

๑. ไวยากรณ์ใหญ่ ใช้คัมภีร์ปทฺฐปสฺสฺสฺส เป็นคัมภีร์ในสายกัจจายนะ หรือที่รู้จักกันในนาม มุลกัจจายน์

๒. คำศัพท์ ใช้คัมภีร์อภิธานปตฺธิปิกกา เป็นการประมวลคำศัพท์ ที่มีความหมายเหมือนกัน มาไว้ในที่เดียวกัน พร้อมกับวินิจฉัยเรื่องลิงค์ไว้ให้ด้วย หรือศัพท์เดี่ยว แต่มีความหมายหลายอย่าง

๓. ศึกษาฉันทลักษณ์ ใช้คัมภีร์วุตโตทัย เรียนเรื่องมาตราพฤติ และฉันทพฤติ พร้อมกับนัย ๖ มีปิตถารนัยเป็นต้น

๔. ศึกษาอสังการศาสตร์ ใช้คัมภีร์สุโฆลาสังการะ เรียนเรื่องโทษและการแก้ไขโทษทางภาษา การประดับเสียงให้ไพเราะ(สัททาลังการะ) การประดับเนื้อความให้ดี(อรรถาลังการะ) และรส (ความพึงพอใจในบทประพันธ์)ของบทประพันธ์

พระอาจารย์ใหญ่ จึงเป็นบุคคลที่มีอุปการะมากยิ่งต่อวงการศึกษภาษาบาลีของคณะสงฆ์ไทย และพระพุทธศาสนา โดยท่านลงมือสอนด้วยตนเอง นอกจากนั้น ก็วัตรประจำวันช่วง ตี ๔ ของแต่ละวัน ท่านจะลุกจากการจำวัด เพื่อศึกษาค้นคว้าหาหลักฐานสำหรับนำมาอ้างอิงในการนำมาสอน และเขียนเป็นตำราอีกหลายเล่ม ท่านทำจนถึงในวาระสุดท้ายของชีวิต เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่อนุชนในด้านครูผู้ใคร่ในการศึกษา

ปรารภเหตุดังกล่าวข้างต้นนี้ เพื่อเป็นการตอบแทนคุณ แสดงคุณของพระอาจารย์ใหญ่ให้ปรากฏต่อสาธารณชน และอุทิศส่วนกุศลให้กับท่าน กระผมจึงจัดทำหนังสือที่เกี่ยวกับการศึกษาบาลี พิมพ์แจกเป็นธรรมทาน โดยจัดทำการแปลและสัมพันธธรรมบทอรรถกถา ภาค ๒ แบ่งออกเป็น ๓ เล่ม เพื่อสะดวกในการนำไปศึกษา

ขอผลบุญต่างๆ ที่กระผมและคณะที่ร่วมด้วยช่วยกัน จนหนังสือสำเร็จออกมานี้ ไม่ว่าจะช่วยด้วยสมอง เช่นการตรวจทานต้นฉบับ ช่วยค่าใช้จ่ายในการจัดทำต้นฉบับ เช่น กระดาษ หมึกพิมพ์ ช่วยค่าพิมพ์ และช่วยขวนขวายที่เป็นเวรยาวัจฉมัย จงมารวมกัน เป็นตบะ เดชะ พลวปัจจัยอุทิศให้แด่... “พระภัททันตัมมานันทมหาเถระ อัครมหาบัณฑิต” ให้ท่านได้รับอภิญญาผลตามที่ท่านปรารถนา และเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บรรลุมรรคผลนิพพานด้วยเทอญ

พระมหาธิติพงษ์ อุตตมปโย

๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

จากใจเจ้าภาพอุปถัมภ์

หลังจากที่ได้สร้างกุศล เป็นเจ้าภาพหลักในการจัดทำหนังสือ “ธรรมบทธรรกถาแปลและสัมพันธ ภาค ๑ แบ่งเป็น ๓ เล่ม รวม ๑๕๐๐ หน้า จบลงเมื่อต้นปี ๒๕๖๑ ด้วยความปลื้มปิติของทั้งข้าพเจ้า และของเพื่อนๆ ที่ได้ร่วมกันสร้างปัญญาบารมี จัดทำให้งานนั้นสำเร็จลงได้ด้วยดี

เมื่อมีการประชุมที่วัดท่ามะโอ จังหวัดลำปางขึ้นเมื่อต้นปีนี้ พระเถรานุเถระและฆราวาสญาติโยมที่เป็นเหล่าศิษยานุศิษย์วัดท่ามะโอ ได้ตกลงพร้อมใจกันว่า ในเดือนมกราคม ปี ๒๕๖๒ จะได้จัดงานประชุมเพลิงสรีระหลวงพ่อด่วนท่ามะโอ หรือ พระภัททันตธัมมานันทมหาเถระ อัครมหาบัณฑิต ด้วยประสงค์ที่จะทดแทนบุญคุณครูบาอาจารย์ ที่มีพระคุณอย่างใหญ่หลวงต่อพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ข้าพเจ้าได้กราบเรียนปรึกษากับ อ.พระมหาธิติพงศ์ อุดตมปญโญ (พระอาจารย์ต่วน) พระอาจารย์ผู้สอนบาลีใหญ่ ที่วัดจากแดง และวัดสุทธาโณห์ ว่าเป็นไปได้ไหมที่จะสร้างงาน “ธรรมบทธรรกถาแปลและสัมพันธ ภาค ๒” ขึ้น เพื่อน้อมถวายเป็นอาจริยบูชา ให้ทันงานประชุมเพลิงดังกล่าว

พระอาจารย์ต่วน ท่านได้เมตตา และเห็นด้วยที่จะทำหนังสือชุดนี้ เพื่อแจกเป็นธรรมทานในงาน เพื่อเป็นการบูชาพระคุณพระอาจารย์ใหญ่วัดท่ามะโอ ทั้งๆ ที่ท่านมีงานสอนบาลีทุกวัน อีกทั้งมีงานหนังสือตำราอีกมากมายที่ท่านทำอยู่ ข้าพเจ้าจึงได้กราบเรียนว่าจะได้ช่วยกันจัดเตรียมระดมหาทุน แจ้งข่าวไปยังกัลยาณมิตร ที่มีความสนใจและประสงค์จะมีส่วนร่วมในการจัดสร้างคัมภีร์ธรรมบทธรรกถาแปลและสัมพันธ ภาค ๒ แบ่งออกเป็น ๓ เล่มนี้

ข้าพเจ้ารู้สึกปลื้มปิติเป็นอย่างยิ่ง ที่ทุกอย่างผ่านไปด้วยดี คงเป็นบุญบารมีของหลวงพ่อด่วนท่ามะโอ ที่ท่านต้องการ และให้ความสำคัญเรื่องงานด้านปริยัติ ทุกอย่างจึงสำเร็จลงได้ โดยเฉพาะงานนี้ เป็นงานที่ลูกศิษย์ของท่าน ตั้งใจทำเพื่อนำความรู้บาลีใหญ่ ที่ได้ร่ำเรียนมาจากสำนักเรียนบาลีวัดท่ามะโอ ได้สร้างคัมภีร์ธรรมบทธรรกถาแปลและสัมพันธ ภาค ๒ เพื่อให้ผู้เรียนบาลีได้มีตำราไว้ค้นคว้าอย่างละเอียด

ขอกราบอนุโมทนาสาธุ และขอบพระคุณ อ.พระมหาธิติพงศ์ อุดตมปญโญ ที่ทุ่มเทแรงกาย แรงใจ และสติปัญญา ที่ได้ร่ำเรียนมา ให้งานนี้สำเร็จลง ข้าพเจ้าในนามเจ้าภาพหลัก และกัลยาณมิตรทุกท่านที่ร่วมเป็นเจ้าภาพ ขอให้ทุกท่านที่สนใจร่ำเรียนบาลี ได้ประสบผลสำเร็จในการศึกษาภาษาบาลี ซึ่งเป็นภาษาที่บันทึกพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อ

(ช)

นำพระธรรมคำสอนที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียน ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง สังคม ประเทศชาติ และพระศาสนาสืบต่อไป

คัมภีร์ธรรมบทอรรถกถา ภาค ๒ นี้ มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความไม่ประมาท (อัปมาทวรรค) และเรื่องจิต (จิตตวรรค) สามารถน้อมนำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และทุกตัวอักษรที่ท่านได้อ่าน หากเป็นไปได้ ขอให้ท่านได้ระลึกถึง และกราบบูชาพระคุณของหลวงพ่อดิ่ง ท่ามะโอ หรือ พระภิกษุทันตธัมมานันทมหาเถระ อัครมหาบัณฑิต ที่ได้ตั้งใจอบรมสั่งสอนพระภิกษุ สามเณร มากมายทั้งจากทั่วทุกสารทิศ ในประเทศไทย และจากต่างประเทศ เช่น ลาว พม่า เขมร มาเลเซีย อินเดีย ฯลฯ ให้มีความรู้ตามคำสอนในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องต่อไป

กราบอนุโมทนาบุญกับทุกๆ ท่านที่มีส่วนในทำงานนี้สำเร็จลุล่วงมาด้วยดี

พุทธศาสน์ จิรั ทิฏฐตุ.

ขอพระพุทธานุภาพจงตั้งมั่นสันกาลนานเทอญ

เสริมสุข ปัทมสถาน

วันอังคารที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ประวัติวัดท่ามะโอ

วัดท่ามะโอ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง สร้างเมื่อ พ.ศ.๒๔๓๗ อุบาสกชาวพม่าชื่อ “อู ลั้งโอง” เป็นผู้สร้าง มีประวัติย่อต่อไปนี้

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช รัชกาลที่ ๕ แห่งราชวงศ์จักรี มีอุบาสกชาวพม่าชื่อ อู ลั้งโองได้เข้ามาประกอบอาชีพเป็นพ่อค้าไม้ในจังหวัดลำปาง

อุบาสก อู ลั้งโองเป็นผู้นับถือและเลื่อมใสในพระรัตนตรัยมั่นคง สัมบูรณ์ด้วยศรัทธาปรารถนาความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระศาสนา ได้บริจาคทรัพย์ซื้อที่ดินในบริเวณท่ามะโอริมแม่น้ำวัง สร้างวัดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ (ตรงกับ จ.ศ. ๑๒๕๖) เมื่อสร้างวัดขึ้นแล้ว ก็ได้สร้างถาวรวัตถุภายในวัดคือ กุฏิ หอฉัน ศาลาการเปรียญ วัจกุฏิ บ่อน้ำ โรงพระอุโบสถและกำแพงก่ออิฐ ได้อุปถัมภ์พระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในวัดด้วยปัจจัย ๔ เป็นประจำเสมอมาเมื่อท่านถึงแก่กรรมแล้ว บรรดาบุตรหลานของท่านก็ได้อุปถัมภ์วัดและพระภิกษุสามเณรสืบกันมาจนถึงทุกวันนี้

ชื่อของวัดนี้ เรียกตามคำบาฬีว่า “มาตุลุงคตติถาราม” เรียกตามภาษาไทยว่า “วัดท่ามะโอ” เพราะอาศัยท่ามะโอหรือท่าส้มโอ คำว่า “วัด” ตรงกับคำบาฬีว่า “อาราม” คำว่า “ท่า” ตรงกับคำบาฬีว่า “ตติถ” คำว่า “มะโอ” ตรงกับคำบาฬีว่า “มาตุลุงค” คำทั้ง ๓ คือ อารามะ, ตติถะ, มาตุลุงคะ, เมื่อสลับเปลี่ยนคำหน้าไปไว้หลัง สลับเปลี่ยนคำหลังมาไว้คำหน้า ก็สำเร็จรูปเป็น “มาตุลุงคตติถาราม” แปลว่า “วัดท่ามะโอ” สำหรับพื้นที่วัด ภายในกำแพง มีเนื้อที่กว้าง ๔๐ วา ยาว ๔๐ วา, ภายนอกกำแพงทิศเหนือ มีเนื้อที่กว้าง ๑๘ วา ยาว ๓๑ วา

ลำดับเจ้าอาวาสวัดท่ามะโอ

รูปที่ ๑ พระอาจารย์ อู นันทิยะ มรณภาพปีใดไม่ปรากฏ

รูปที่ ๒ พระอาจารย์ อู ดิกษะ มรณภาพปีใดไม่ปรากฏ

รูปที่ ๓ พระอาจารย์ อู เนมินทะ อัครมหาบัณฑิต มรณภาพเมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๙

รูปที่ ๔ พระอาจารย์ อู อัมมานันทะ อัมมาจริยะ อัครมหาบัณฑิต

พระอาจารย์ อู อัมมานันทะ เจ้าอาวาสรูปที่ ๔ นั้น พระธรรมคุณาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดโพธาราม จังหวัดนครสวรรค์ ได้ขอต่อสภาพระพุทธศาสนาแห่งสหภาพพม่ามาเป็นครูสอนพระไตรปิฎกประจำวัดโพธาราม สภาพระพุทธศาสนาแห่งสหภาพพม่าได้จัดส่งมาตามความประสงค์ของพระธรรมคุณาภรณ์ พระอาจารย์ อู อัมมานันทะ พร้อมด้วย อู โสภณะ ได้เดินทางจากประเทศพม่า เมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ และถึงวัดโพธารามในวันเดียวกัน

(ญ)

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ พระอาจารย์ ฐ เนมิหนะ เจ้าอาวาสรูปที่ ๓ ได้ขอท่านอาจารย์ ฐ ธรรมานันท์ ต่อสหภาพพุทธศาสนาแห่งสหภาพพม่าเพื่อมาอยู่วัดท่ามะโอ สหภาพพุทธศาสนาได้อนุมัติและได้แจ้งให้ทางวัดโพธารามทราบ พระอาจารย์ ฐ ธรรมานันท์ ได้เดินทางจากวัดโพธาราม จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อวันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๙ และถึงวัดท่ามะโอในวันเดียวกัน เมื่อพระอาจารย์ ฐ เนมิหนะ มรณภาพแล้ว ท่านได้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดท่ามะโอ และได้ตั้งโรงเรียนปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลีขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐

ชีวประวัติ : พระอาจารย์ธรรมานันท์มหาเถระ

ท่านเกิดที่หมู่บ้านตาสี อำเภอเยสะโจ จังหวัดปุกกุ ในวันเสาร์ แรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑ พ.ศ. ๒๔๖๓ (ตรงกับวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๓) เป็นบุตรของนายโผดิด นางงวยยิ ซึ่งเป็นผู้สร้างวัดในหมู่บ้านของท่านเอง ท่านมีพี่น้องอยู่ ๔ คน และเป็นลูกอันดับสามในบรรดาพี่น้องชายทั้ง ๔ คนนั้น

ในวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๐ เมื่อท่านอายุได้ ๗ ขวบ บิดามารดาของท่านนำไปฝากพระญาณเถระ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดโตงทัด หมู่บ้านตาสีนั่นเอง ได้เล่าเรียนหนังสือต่าง ๆ เริ่มต้นแต่ชั้นอนุบาลประถมเป็นต้นมา จนถึงบทสวดมนต์ต่าง ๆ คือ พระปริตรทั้ง ๑๑ सूत्र คัมภีร์นิกการะ คัมภีร์โลกนิตี ชัยมังคลคาถา จินบัญชร ทั้งภาคบาลีและภาคแปลด้วย รวมทั้งไตรทศาคาสตร์ต่าง ๆ ที่ใช้ตัวเลขเป็นภาษาบาลี อันเป็นวิธีการเรียนสมัยดั้งเดิมของพม่า

เมื่อท่านอายุได้ ๑๔ ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณรโดยมีพระวิจารย์นันทะเป็นอุปัชฌายณ์ได้รับฉายาบาลีว่า “ธรรมานันท์” สามเณรธรรมานันท์ได้ท่องจำนสาณะ ทักษกรรม เลขยวัตรและชันฉกวัตร ๑๔ อย่างได้ตั้งแต่ยังเป็นเด็กวัดอยู่ หลังจากบวชเป็นสามเณรแล้ว พระอุปัชฌายณ์จึงได้ให้ท่องจำกัจจายนสูตร รวมทั้งคำแปลตามคัมภีร์กัจจายนสูตรดัดถะ และสอนคัมภีร์กัจจายนสังเขปให้ด้วย

หลังจากนั้น ท่านได้ย้ายไปวัดปัดตปิณฑการาม ซึ่งอยู่ในตัวอำเภอเยสะโจ ได้ศึกษาเล่าเรียนคัมภีร์ต่าง ๆ คือ พาลาวดาร กัจจายนะ สัททนีติ (สูตรตมาลา) อภิธรรมัตถสังคหะ เทวมาติกา ขุททลิกขา กังขาวิตรณี และพระวินัยปิฎก ในสำนักของพระอุตรมทาเถระ เจ้าอาวาสวัดปัดตปิณฑการาม

เมื่อท่านอายุครบ ๒๐ ปี ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ โดยมีท่านอาจารย์สุชาติ ซึ่งเป็นศิษย์ท่านอาจารย์อุตรเถระ เป็นพระอุปัชฌาย์ ณ พัทธสีมาวัดยงเปนต์จา จังหวัดมอญลาโยจน มีโยมอุปัฏฐากถวายอุปัชฌาย์ คือ นายพละ นางแสงมยะ อยู่ที่ บ้านเลขที่ ๒๐ ถนนซี จังหวัดมอญลาโยจน

หลังจากอุปสมบทแล้ว ท่านอาจารย์อุตรเถระ เจ้าอาวาสวัดปัดตปิณฑการามได้ส่งท่านไปเรียนพระปริยัติธรรมต่อในสำนักของท่านอาจารย์โกศลลาภิงค์ วัดมหาวิสุทธาราม จังหวัดมณฑลเต ท่านศึกษาคัมภีร์ปทรูปลัทธิ และคัมภีร์ปทวิจาร ในขณะนั้น เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ จังหวัดมณฑลเตเป็นจุดเป้าหมายในทางยุทธศาสตร์ เพราะ

เป็นเมืองหลวงอันดับสองรองจากกรุงย่างกุ้ง ดังนั้น ท่านจึงย้ายจากจังหวัดมณฑลไปสู่จังหวัดมะละโย ได้ศึกษา คัมภีร์อภิธาน ฉันท์ อลังการะ เกทจินตา และกัจจายนสาระ ในสำนักของท่านอาจารย์จันทโชติ เจ้าอาวาส วัดสิริโสภาราม หมู่บ้านกันจี จังหวัดมะละโยนั้น และยังได้ศึกษาคัมภีร์กัจจายนสุดัตตถะ วิธีการทำตัวรูปตามนัยของ คัมภีร์กัจจายนะ นามปทมาลา อาชยาตปทมาลา คัมภีร์พระอภิธรรมต่าง ๆ คือ คัมภีร์ปรมัตถสรูปเภทนี มาติกา และธาตุกถา รวม ๕ ปี ด้วยกัน จนกระทั่งส่งศรามาโลกสงบ

ในสมัยนั้น จังหวัดปุกกุและอำเภอยะโฮงใจ ไม่นิยมสอบสนามหลวงเป็นทางการเพียงแต่ศึกษาเล่าเรียนให้แตกฉานเท่านั้น ดังนั้น ท่านจึงไม่สนใจเข้าสอบตั้งแต่ครั้งยังเป็นสามเณรเรื่อยมาจนอุปสมบทเป็นพระภิกษุ หลังจากส่งศรามาโลกสิ้นสุดลง ท่านจึงได้เริ่มสอบสนามหลวงได้ชั้น “ปถมะแหง” ในขณะที่ท่านพำนักอยู่ ณ วัดสิริโสภาราม หลังจากนั้น จึงย้ายไปวัดมหาวิสุทธาราม จังหวัดมณฑล อันเป็นที่พำนักเดิม และสอบได้ชั้น “ปถมะลัด” ที่นั่น พระอาจารย์ที่สอนคัมภีร์ต่าง ๆ ให้ คือ ท่านอาจารย์โกศลลาภวิวงศ์, พระชาเนยยพุทธิ, พระสุวัณณโชติภวิวงศ์ และพระอานันทปัญญิตาภวิวงศ์

หลังจากนั้น ท่านย้ายไปอยู่วัดเวียงโงงดา สอบชั้น “ปถมะจี” ได้เป็นอันดับสามของประเทศและสอบชั้น “ธัมมาจริยะ” ได้ในปีต่อมา ณ สำนักเรียนวัดเวียงโงงดานั้น

สมัยนั้น ท่านอาจารย์กัลยาณะเจ้าอาวาสวัดเวียงโงงดามีชื่อเสียงมากในการสอนคัมภีร์ชั้นธัมมาจริยะในเมืองมณฑล ท่านจึงได้ศึกษาเล่าเรียนชั้นธัมมาจริยะกับท่านอาจารย์กัลยาณะ และในขณะที่ท่านกำลังจะสอบชั้น “ปถมะจี” ท่านยังไปศึกษาคัมภีร์ปฎิฐานเป็นพิเศษด้วยที่วัดปฎิฐานาราม ภูเขาสะโกย จังหวัดสะโกย โดยมีท่านอาจารย์อินทกะ (อัครมหาบัณฑิต) เป็นผู้สอน

ท่านสอบคัมภีร์ชั้นธัมมาจริยะได้ ๓ คัมภีร์ คือ ปาราชิกบาฬี และอรรถกถา สิลกัชนธรรคบาฬีและอรรถกถา ธัมมสังคณีบาฬีและอฎฐุสาลินีอรรถกถา ได้รับตราตั้งว่า “สาสนธชธัมมาจริยะ” นอกจากนั้นท่านยังสอบคัมภีร์พิเศษในชั้นธัมมาจริยะได้อีกคือ คัมภีร์มหาวัดคทาอรรถกถา สังยุตตนิกายอรรถกถา และวิภังคาคติ-อรรถกถา จึงได้รับตราตั้งอีกว่า “สาสนธชสิริปวรธัมมาจริยะ” ท่านได้เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมในวัดต่าง ๆ เช่น วัดสิริโสภาราม จังหวัดมะละโย วัดปัตตปิณฑิการาม อำเภอยะโฮงใจ และวัดเวียงโงงดา จังหวัดมณฑล

ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ ทางกรรมการศาสนาของประเทศเมียนมาร์ได้นิมนต์ท่านเป็นพระธรรมทูตเพื่อการเผยแผ่พระศาสนาเถรวาทในต่างประเทศ ท่านจึงได้ย้ายไปอยู่ที่กะบาเอ ซึ่งเป็นวิทยาลัยสงฆ์เพื่อการเผยแผ่ (ธัมมทูตวิทยาลัย) ศึกษาภาษาอังกฤษ และภาษาญี่ปุ่น เพื่อจะไปเผยแผ่พระศาสนา ณ ประเทศญี่ปุ่น เวลานั้นท่านเจ้าคุณพระธรรมคุณาภรณ์ (เจ้า จิตปัญญา ป.ธ. ๙) เจ้าอาวาสวัดโพธาราม จังหวัดนครสวรรค์ มีหนังสือไปถึงกรรมการศาสนาแห่งประเทศไทย ขอร้องพระอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญในพระปริยัติธรรมเพื่อมาสอนพระปริยัติธรรมที่วัดโพธาราม ทางกรรมการศาสนาแห่งประเทศไทยรับรองกับท่านว่า เมื่อท่านสอนพระปริยัติธรรมใน

(จ)

ประเทศไทยได้หนึ่งพรรษาแล้ว จะส่งท่านต่อไปยังประเทศญี่ปุ่น ดังนั้น ท่านจึงได้เดินทางมายังวัดโพธาราม จังหวัดนครสวรรค์ตามที่กรมการศาสนาอนุมัติ โดยได้เดินทางมาในวันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ ในเวลานั้นท่านมีการะลอนพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุและสามเณรจำนวน ๒๐๐ รูป ในวัดโพธารามเมื่อครบกำหนดแล้ว ท่านเจ้าคุณพระธรรมคุณาภรณ์ ได้นิมนต์ให้อยู่สอนพระปริยัติธรรมต่อท่านจึงได้พำนักอยู่ที่จังหวัดนครสวรรค์เป็นเวลาถึง ๖ ปี

ในขณะที่พำนักอยู่ที่นครสวรรค์นั้น ทางกรมการศาสนาแห่งประเทศไทยพำได้นิมนต์ท่านเพื่อร่วมจัดทำคัมภีร์พจนานุกรมพระไตรปิฎก ฉบับบาฬี - พม่า เล่มที่ ๑ และตรวจสอบคัมภีร์ต่าง ๆ ในสมัยปัจฉิมปฏิภาลังคายนาที่กะบาเอ ณ กรุงย่างกุ้ง ท่านจึงได้เดินทางกลับประเทศของท่านเป็นการชั่วคราว เพื่อร่วมจัดทำคัมภีร์พจนานุกรมพระไตรปิฎกฉบับบาฬี - พม่า เล่มที่ ๑ และตรวจสอบคัมภีร์ต่าง ๆ มีสุโขธาลังการปฏิภาเป็นต้น รวม ๑ ปี หลังจากทำการลังคายนาพระบาฬี อรรถกถาและฎีกา รวมทั้งคัมภีร์ต่าง ๆ ได้เสร็จสิ้นลงแล้ว ท่านจึงเดินทางกลับมายังวัดโพธารามตามเดิม

ในขณะนั้น ท่านอาจารย์เนมินทะ (อัครมหาบัณฑิต) เจ้าอาวาสวัดท่ามะโอ ชำรภาพมากแล้ว จึงได้มีหนังสือไปถึงกรมการศาสนาแห่งประเทศไทย มีความประสงค์จะนิมนต์ท่านอาจารย์ธัมมานันทะให้มาเผยแผ่พระศาสนาที่วัดท่ามะโอ จังหวัดลำปาง ทางกรมการศาสนาแห่งประเทศไทยก็ได้มีหนังสือมาถึงท่าน ดังนั้น ท่านจึงย้ายจากจังหวัดนครสวรรค์มาอยู่วัดท่ามะโอ จังหวัดลำปาง ในวันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๘ พ.ศ. ๒๕๐๘ (ตรงกับวันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๘) หลังจากที่ท่านมาอยู่ที่นั่นได้ ๕ เดือน ท่านอาจารย์เนมินทะเจ้าอาวาสวัดท่ามะโอก็ได้มรณภาพลงด้วยโรคชรา ท่านอาจารย์ธัมมานันทะจึงได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดท่ามะโอสืบต่อมา ท่านได้เริ่มกิจการเผยแผ่พระศาสนาทางด้านพระปริยัติธรรม ด้วยการตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมขึ้น ในวันพฤหัสบดี แรม ๒ ค่ำ เดือน ๖ พ.ศ. ๒๕๑๐ (ตรงกับวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐) ท่านสามารถก่อตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมให้มีชื่อเสียงขึ้นจนถึงปัจจุบันนี้ เพราะศิษยานุศิษย์ของท่านสามารถสอบได้ทั้งแผนกธรรม และแผนกบาฬีทุก ๆ ปีเป็นจำนวนมาก

เนื่องจากการศึกษาพระไตรปิฎกจำเป็นต้องอาศัยคัมภีร์พื้นฐาน ๔ คัมภีร์ คือ คัมภีร์เวยาकरण คัมภีร์อภิธานปิปปิกา คัมภีร์วุดโตทัย และคัมภีร์สุโขธาลังการ ท่านจึงได้ริเริ่มให้มีการศึกษาคัมภีร์พื้นฐานของพระไตรปิฎกทั้ง ๔ คัมภีร์นั้น ด้วยการสอนอธิบายและให้นักศึกษาท่องจำคัมภีร์เหล่านั้นพร้อมทั้งจัดพิมพ์เผยแผ่ถึงแม้ว่าท่านจะชำรภาพมากแล้ว ก็ไม่คำนึงถึงตัวท่านเอง ท่านได้อุทิศเวลาสั่งสอนศิษย์ให้พยายามศึกษาเล่าเรียนจนได้ผลเป็นที่พึงพอใจ ซึ่งศิษยานุศิษย์เหล่านั้นก็ได้รับการยกย่องว่ามีความรู้ภาษาบาฬีเป็นอย่างดี

คัมภีร์ที่ใช้เป็นหลักสูตรในการศึกษาและใช้เป็นคัมภีร์คั่นค่านั้น ท่านอาจารย์ได้มอบหมายให้จัดพิมพ์ไว้รวม ๒๐ คัมภีร์ด้วยกัน คือ

- | | |
|--------------------------|---------------------------|
| ๑. กัจจายนะ | ๒. ปทรูปสัทธา |
| ๓. โมคคัลลานพยากรณ์ะ | ๔. สัททนีติสูตรตมาลา |
| ๕. นยาสะ | ๖. อภิธาน |
| ๗. สุโพธาลังการะ | ๘. จันท์ |
| ๙. สุโพธาลังการปุราณฎีกา | ๑๐. สุโพธาลังการอภิณวฎีกา |
| ๑๑. ขุททลิกขา, มูลลิกขา | ๑๒. ธาตวัตถสังคหะ |
| ๑๓. เมทจินตา | ๑๔. กัจจายนสาระ |
| ๑๕. ฌวาทิโมคคัลลานะ | ๑๖. พาลาวดาร |
| ๑๗. ลังขยาปกาสกะ | ๑๘. ลังขยาปกาสกฎีกา |
| ๑๙. ปโยคสัทธา | ๒๐. วุตโตทยจันโทปกรณ์แปล |

ส่วนคัมภีร์ที่ท่านรจนาด้วยตนเองมี ๔ คัมภีร์ คือ

๑. สำนวนภาษาในพระพุทธศาสนา
๒. อุปสัมปทกัมมวจาวินิจจัย
๓. ลังขิตตปาติโมกขุทเทสวินิจจัย
๔. นานาวินิจจัย

ใน พ.ศ. ๒๕๓๔ รัฐบาลสหภาพพม่าได้เห็นเกียรติคุณความดีในด้านการเผยแผ่พระศาสนาของท่านอาจารย์ธัมมานันทมหาเถระ จึงได้น้อมถวายตำแหน่ง “อัครมหาบัณฑิต” อันทรงเกียรติ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๓๙ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้น้อมถวายปริญญาคุณวุฒิปบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาพุทธศาสตร์ และใน พ.ศ. ๒๕๔๐ ท่านอาจารย์ได้รับรางวัลเสมาธรรมจักรสาขาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการบูชาเกียรติคุณความดีของท่านซึ่งจะเป็นที่ฐานุคติอันดีงามแก่เหล่าพุทธบริษัททั้งหลายสืบต่อไป

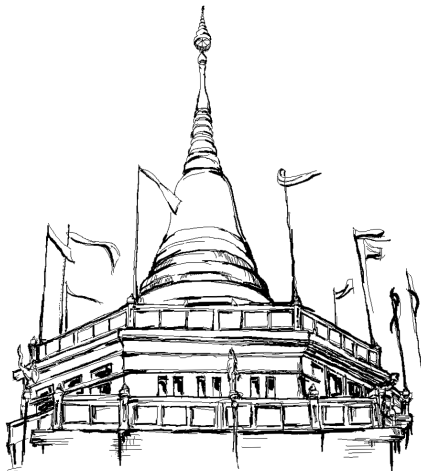
นรชาติวางวาย
สถิตทั่วแต่ชั่วดี

มลายสิ้นทั้งอินทรีย์
ประดับไว้ในโลกา ฯ

ภาษาบาฬีเพื่อพุทธพจน์

ปริยัติเรียนเพื่อคัม	หนทาง
ต้องแม่นยำจัดจรัส	ไปเพี้ยน
ปฏิบัติที่สายกลาง	อริย- มัคคา
สติปฏิฐานรานเสี้ยน	ตื่นรู้บรรเทา
เพียรเพ่งเผาเพื่อล้าง	อกุศล
บาปชั่วอย่ามัวปน	จิตแท้
กุศลให้ก่อใจดล	ทุกชั่ว ขณะเที่ยว
ปฏิเวธลดปลดแก้	ปล่อยสิ้นธุลี
บาฬีควรคู่คำ	ปริยัติ
จะชานซึ่งถึงอรรถ	ถี่ถ้วน
พุทธพจน์ท่านทรงตรัส	สอนสั่ง
คำแห่งบาฬีล้วน	แหล่งรู้เรียนธรรม

ปญฺญวโส



คำชี้แจง

โปรดทำความเข้าใจก่อนใช้หนังสือ

หนังสือธัมมปัทฏฐกถา หรือ ธรรมบทอรรถกถา เป็นหนังสือที่เรียบเรียงโดยมีเค้าเรื่องมาจากพระไตรปิฎก โดยเฉพาะพระคาถา เป็นพระพุทฺธพจน์ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ขุททกนิกาย มีทั้งหมด ๔๒๓ คาถา มี ๒๖ วรรค ๓๐๒ เรื่อง ดังนี้

๑. ยมกวรรค	มี ๑๔ เรื่อง	ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๑
๒. อัปปมาทวรรค	มี ๙ เรื่อง	ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๒
๓. จิตตวรรค	มี ๙ เรื่อง	ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๒
๔. ปุပ္ผวรรค	มี ๑๒ เรื่อง	ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๓
๕. พาลวรรค	มี ๑๕ เรื่อง	ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๓
๖. ปัณฑิตวรรค	มี ๑๑ เรื่อง	ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๔
๗. อรหันตวรรค	มี ๑๐ เรื่อง	ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๔
๘. สหัสสวรรค	มี ๑๔ เรื่อง	ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๔
๙. ปาปวรรค	มี ๑๒ เรื่อง	ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๕
๑๐. ทัณฑวรรค	มี ๑๑ เรื่อง	ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๕
๑๑. ชร้าวรรค	มี ๙ เรื่อง	ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๕
๑๒. อัตตวรรค	มี ๑๐ เรื่อง	ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๖
๑๓. โลกวรรค	มี ๑๑ เรื่อง	ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๖
๑๔. พุทฺธวรรค	มี ๙ เรื่อง	ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๖
๑๕. สุขวรรค	มี ๘ เรื่อง	ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๖
๑๖. ปิยวรรค	มี ๙ เรื่อง	ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๖
๑๗. โกชวรรค	มี ๘ เรื่อง	ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๖
๑๘. มลวรรค	มี ๑๒ เรื่อง	ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๗
๑๙. ธัมมัญญวรรค	มี ๑๐ เรื่อง	ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๗
๒๐. มัคควรรค	มี ๑๐ เรื่อง	ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๗
๒๑. ปกิณณกวรรค	มี ๙ เรื่อง	ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๗
๒๒. นิริยวรรค	มี ๙ เรื่อง	ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๗
๒๓. นาควรรค	มี ๘ เรื่อง	ธัมมปัทฏฐกถา ภาค ๗

(๒)

ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ

- ๒๔. ตัณฑวารวรรค มี ๑๒ เรื่อง ธรรมบทอรรถกถา ภาค ๘
- ๒๕. ภิกขุวารวรรค มี ๑๒ เรื่อง ธรรมบทอรรถกถา ภาค ๘
- ๒๖. พราหมณวารวรรค มี ๓๙ เรื่อง ธรรมบทอรรถกถา ภาค ๘

ธรรมบทอรรถกถา เป็นหนังสือที่เรียบเรียงโดยมีเค้าเรื่องมาจากพระไตรปิฎก มีการกล่าวถึงบุคคล และสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง เป็นต้น ซึ่งจะแตกต่างจากพระสูตรต่างๆ ไปตรงที่พระสูตรจะเน้นเนื้อหาของพระธรรมมาตั้งเป็นชื่อ เช่น อาทิตตปริยายสูตร ตรัสแสดงเรื่องกิเลสมี รากะ โทสะ โมหะ เป็นต้น ซึ่งเปรียบเหมือนกับไฟที่เผาไหม้ทำให้ร้อน ส่วนชื่อเรื่องในธรรมบทอรรถกถา จะใช้ชื่อบุคคลที่เป็นตัวเอก มาตั้งเป็นชื่อเรื่องต่างๆ เช่นเรื่องพระจักขุบาลเถระ เรื่องมัญจุกุณฑลิมานพ เรื่องพระติสสเถระ เป็นต้น และมีเรื่องซ้ำกันอยู่หลายเรื่อง เป็นบุคคลคนเดียวกัน แต่พูดถึงคนละประเด็นกัน พระพุทธองค์ก็ตรัสพระคาถาต่างกัน ไป ท่านผู้เรียบเรียง คือ พระพุทธโฆสะ ก็แยกเป็นเรื่องใหม่อีกเรื่องหนึ่งต่างหาก

หนังสือ “ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ” เล่มนี้ จัดพิมพ์เป็นวรรคละหนึ่งเล่ม แต่ถ้าวรรคไหนมีเนื้อหาเยอะ เช่น ยมกวารวรรค ก็จะแยกเป็น ๓ เล่ม เนื้อหาทั้งหมดมีประมาณ ๑,๖๐๐ กว่าหน้า ซึ่งหนาเกินไป จึงควรแยกพิมพ์ เพื่อความสะดวกในการนำไปศึกษา อีกหนึ่งวรรคคือ อัปปมาทวารวรรค เฉพาะเรื่องแรก คือ เรื่องพระนางสามาวดี ก็มีเนื้อหาเยอะ ก็ควรแยกออกเป็นอีกเล่มต่างหาก และอีกวรรคหนึ่งคือ พราหมณวารวรรค ก็มีเนื้อหาเยอะเช่นเดียวกัน ก็ควรแยกพิมพ์เป็น ๒ เล่ม ซึ่งคาดว่าถ้าเสร็จทั้งหมด ๘ ภาค จะได้หนังสือจำนวน ๓๐ เล่ม

หนังสือเล่มนี้ใช้ชื่อว่า “ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ” มิได้หมายความว่ามิเพียง ๒ ประเด็น คือการแปลกับการสัมพันธเท่านั้น แต่มีเนื้อหาสาระ ๗ ประเด็น ดังนี้คือ

๑. บาลีเดิมที่นำมาจากหนังสือ “ธรรมบทอรรถกถา ภาค ๑ - ๘”
๒. ประโยคบาลีที่ตัดตกแต่ง
๓. แปลยกศัพท์
๔. แปลโดยอรรถ
๕. สัมพันธ
๖. ศัพท์กิริยาที่น่าสนใจ ที่เป็นกิริยาคุมพากย์ (อาชยาต, กิตก์) และกิริยาในระหว่าง (กิริยากิตก์)
๗. วิเคราะห์คำศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์

โดยหลักในการแปล สัมพันธ์ แยกธาตุปัจจัยของศัพท์กิริยา และวิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และทัทธิต ดังกล่าว นำมาจากหลักไวยากรณ์ในคัมภีร์ปทรูปสัทธาเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ ก็มีคัมภีร์ธาตวัตตสังคหปาฐะ คัมภีร์ธัมมปทมหาฎีกา คัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถาคาถา โยชนา เป็นต้น

วัตถุประสงค์ในการจัดทำหนังสือ “ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ์” มีดังนี้

- เพื่ออนุเคราะห์นักเรียนใหม่ โดยแสดงประโยคบาลีตัดตกแต่งและแปลยกศัพท์
- เพื่ออนุเคราะห์นักเรียนที่กำลังฝึกแปลโดยอรรถ และฝึกสัมพันธ์
- เพื่ออนุเคราะห์ผู้ศึกษาที่สนใจต้องการทราบเหตุผลในการแปลความหมายของคำศัพท์ โดยมีการแยกธาตุปัจจัยและวิเคราะห์คำศัพท์ต่างๆ

อธิบายการเรียกชื่อสัมพันธ์ในประโยคต่างๆ

หนังสือ “ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ์” เล่มนี้ ใช้หลักการแปลและสัมพันธ์ตามคัมภีร์ไวยากรณ์ปทรูปสัทธา ซึ่งเป็นคัมภีร์ในสายกัจจายนะ ฉะนั้น จะมีอยู่บ้างที่แปลและสัมพันธ์แตกต่างจากที่นิยมในปัจจุบัน ส่วนไหนที่ไม่ขัดกับหลักไวยากรณ์ปทรูปสัทธา ก็จะแปลและสัมพันธ์ตามนั้น แต่การสัมพันธ์บางอย่าง สามารถเรียกได้หลายชื่อ เพื่อใช้ในการเปรียบเทียบให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น ก็จะแสดงไว้เพื่อให้เห็นความหลากหลาย เช่นเป็นประธานในประโยคกัตตุวาจก จะเรียกชื่อสัมพันธ์ว่า สยกัตตา บ้าง สุธกัตตา บ้าง ปกติกัตตา บ้าง อภิตกัตตา บ้าง หรือ สัปธานกัตตา บ้าง เป็นต้น ซึ่งเป็นชื่อสัมพันธ์ของบทที่ทำหน้าที่เป็นประธานในประโยคกัตตุวาจก สามารถเรียกชื่อสัมพันธ์ได้หลายชื่อ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สัมพันธ์ว่า “สยกัตตา” เป็นประธานในประโยคกัตตุวาจก ใช้อธิบายเพื่อเทียบเคียงกับประโยคเหตุกัตตุวาจก

เช่น	สุโท	โอทหน	ปจติ.	กัตตุวาจก
	สยกัตตา	อวุตตกัมมะ	อาชยาตบทกัตตุวาจก	
	สุโท อ.พอครว	ปจติ ย่อมहुง	โอทหน ซึ่งข้าวสุก ๗	
	สามิโก	สุท	โอทหน	ปาเจติ. เหตุกัตตุวาจก
	เหตุกัตตา	การิตกัมมะ	อวุตตกัมมะ	อาชยาตบทเหตุกัตตุวาจก
	สามิโก อ.เจ้านาย	สุท ยังพอครว	ปาเจติ ย่อมให้हुง	โอทหน ซึ่งข้าวสุก ๗

กิริยาอาชญาตหรือกิตก์ และการก ซึ่งอธิบายอรรถของวิภัตตินามต่าง ๆ จึงจะเข้าใจได้

เช่น สูโท โอทन्ह ปจติ. กัตตุวจาก

อนภิตกัตตา อุตตกัมมะ อาชญาตบทกัตตุวจาก

สูโท อ.พ่อคร้ว ปจติ ย่อมหุง โอทन्ह ซึ่งข้าวสุก ฯ

สูเทน โอทโน ปจียเต. กัมมวจาก

อนภิตกัตตา วุตตกัมมะ อาชญาตบทกัมมวจาก

โอทโน อ.ข้าวสุก สูเทน อันพ่อคร้ว ปจียเต ย่อมหุง ฯ

สามิโก สูทํ โอทन्ह ปาเจติ. เหตุกัตตุวจาก

เหตุกัตตา การิตกัมมะ อุตตกัมมะ อาชญาตบทเหตุกัตตุวจาก

สามิโก อ.เจ้านาย สูทํ ย้งพ่อคร้ว ปาเจติ ย่อมให้หุง โอทन्ह ซึ่งข้าวสุก ฯ

สามิเกน สูโท โอทन्ह ปาจียเต. เหตุกัมมวจาก

อนภิตกัตตา วุตตกัมมะ อุตตกัมมะ อาชญาตบทเหตุกัมมวจาก

สูโท อ.พ่อคร้ว สามิเกน อันเจ้านาย ปาจียเต ย่อมให้หุง โอทन्ह ซึ่งข้าวสุก ฯ

มยา อปฺปมาเทน ภวิตพฺพํ. ภาววจาก

อนภิตกัตตา วิกติกัตตา กิตบทภาววจาก

/ปกติกัตตา

มยา อันข้าพเจ้า อปฺปมาเทน เป็นผู้ไม่ประมาท ภวิตพฺพํ ฟังเป็น ฯ

ส่วนเรียกชื่อสัมพันธว่า “สัปปธานกัตตา” กัตตาที่มีตัวเองเป็นใหญ่เป็นประธาน ใช้เทียบกับประโยคเหตุกัตตุวจาก ที่มีบุคคลอื่นเป็นใหญ่ เป็นผู้สั่ง บังคับ หรือขอร้องให้ทำ

เช่น สตุถา ฐมฺมํ เทเสติ. กัตตุวจาก

สัปปธานกัตตา อุตตกัมมะ อาชญาตบทกัตตุวจาก

สตุถา อ.พระศาสดา เทเสติ ย่อมทรงแสดง ฐมฺมํ ซึ่งธรรม ฯ

ภิกฺขุ สตุถารํ ฐมฺมํ เทสาเปติ. เหตุกัตตุวจาก

เหตุกัตตา การิตกัมมะ อุตตกัมมะ อาชญาตบทเหตุกัตตุวจาก

ภิกฺขุ อ.ภิกษุ ท. สตุถารํ หลุย้งพระศาสดา เทสาเปติ ย่อมให้ทรงแสดง

ฐมฺมํ ซึ่งธรรม ฯ

บท ๔ ที่ใช้ในพระบาลี อรรถกถา และ ฎีกา

บทที่ใช้ในภาษาบาลีมี ๔ บท คือ นามบท นิบาตบท อุปสัคบท และอาชยาดบท ซึ่งในประโยคหนึ่งๆ จะเป็นประโยคที่ยาวหรือสั้นก็ตาม เมื่อสรุปแล้วจะมีเพียง ๔ บทดังกล่าวนี้เท่านั้น ดังนี้

๑. **นามบท** เป็นบทที่สร้างมาจากกิตก์ (ธาตุกับปัจจัย) การนำบทที่ลงวิภัตตินามตั้งแต่ สองบทขึ้นไปมาย่อเป็นบทเดียวกัน ซึ่งเรียกว่า “สมาส” (บทกับบท) และการนำบทที่ลงวิภัตตตินามมาย่อกับปัจจัย แทนศัพท์ที่ถูกลบทิ้งไป เรียกว่า “ตัทธิต” (บทกับปัจจัย) เมื่อสร้างคำศัพท์ตามขั้นตอนของแต่ละกัณฑ์เสร็จแล้ว นำมากระจายตามวิภัตตินามในนามกัณฑ์ และแสดงอรรถของวิภัตตินามในอรรถต่างๆ มีอรรถกรรมเป็นต้น ซึ่งแสดงไว้ในการกัณฑ์

๒. **นิบาตบท** เป็นนิบาตโดดๆ ไม่ผ่านการสร้างคำศัพท์ กับนิบาตที่ผ่านการสร้างคำมาจากสมาส ตัทธิต และกิตก์ ซึ่งในไวยากรณ์คัมภีร์ปทรูปสัทธิประมวลไว้ในนามกัณฑ์

๓. **อุปสัคบท** บทนี้โดยมากแล้ว จะประกอบกับบทที่เป็นกริยาบ้าง นามบ้าง ส่วนที่แยกอยู่เพียงลำพัง มีใช้ไม่มากนัก อุปสัคบทนี้ท่านแสดงไว้ในนามกัณฑ์เช่นกัน ส่วนชื่อสัมพันธของอุปสัคที่แยกอยู่เป็นเอกเทศ มีแสดงไว้ในการกัณฑ์ที่เกี่ยวกับ “กัมมัพปวจนีเย”

๔. **อาชยาดบท** เป็นบทกริยา ซึ่งทำหน้าที่เป็นกริยาคุมพากย์ ที่ระบุว่าประโยคนี้เป็นประโยคอะไร กัตตุวาจก หรือกัมมวาจกเป็นต้น แสดงไว้ในอาชยาดกัณฑ์

แหล่งที่มาของชื่อสัมพันธ

สำหรับชื่อที่นำมาใช้เรียกชื่อสัมพันธในหนังสือ “ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ” เล่มนี้ นำมาจากไวยากรณ์คัมภีร์ปทรูปสัทธิโดยมาก แต่ก็มีอยู่บ้างที่นำมาจากคัมภีร์อื่นๆ เนื่องจากคัมภีร์ปทรูปสัทธิ เป็นคัมภีร์ไวยากรณ์ใหญ่ ขนาดปานกลาง ฉะนั้น หลักการบางอย่างอาจจะขาดตกบกพร่องไปบ้าง จึงจำเป็นที่จะต้องนำมาจากแหล่งอื่นๆ เพื่อเติมเต็มให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยชื่อเรียกสัมพันธนำมาจากกัณฑ์ต่างๆ ในคัมภีร์ปทรูปสัทธิ ดังนี้

๑. นิบาต ชื่อสัมพันธของนิบาตบท นำมาจากนามกัณฑ์
๒. นาม ชื่อสัมพันธของนามบท นำมาจากการกัณฑ์
๓. กริยาอาชยาด ชื่อสัมพันธของอาชยาดบท นำมาจากอาชยาดกัณฑ์
๔. กริยากิตก์ กลุ่มกริยากิตก์ ไม่ว่าจะ เป็นกริยาคุมพากย์ หรือกริยาในระหว่างกัตติ นำมาจากกัพพิธานกัณฑ์ ส่วนที่เป็นนามกิตก์ จะใช้หลักสัมพันธในการกัณฑ์

ชื่อสัมพันธ์ที่แตกต่างมีบ้าง

บาลีสยามหลวง	ปทรูปสิทธิ
- สยกัตตดา	- สุทธกัตตดา, ปกติกัตตดา, อภินิตกัตตดา, สัปปธานกัตตดา, สยกัตตดา
- ภินนาชาระ สัตตมวีริกัตติที่สัมพันธ์เข้ากับนาม	- อาหาระทั้ง ๔ ประเภท เช่น วิสยาชาระ
- อาหาระ นิบาตที่ใช้ในอรรถสัตตมวีริกัตติ	- อาหาระทั้ง ๔ ประเภท เช่น วิสยาชาระ
- อวุตตกัมมะ แปลว่า “ซึ่ง...”	- สัมปาปุณียกัมมะ กรรมที่ถูกถึงหรือ ถูกบรรลู่ แปลว่า “ซึ่ง...” หรือ “สู่...”

ศัพท์ที่แปลและสัมพันธ์ต่างกัน

ในที่ประกอบด้วย สห, สหุรี, สมั, นานา, วินา, อลั และกัศัพท์ เป็นต้น ลงตติยาวิกัตติ ด้วยสูตรว่า “สหากิโยเค จ” (สูตรที่ ๒๙๖)

เช่น กิ เม ฆราวาเสณ.

กิ (ปโยชนั) อ.ประโยชนัอะไร ฆราวาเสณ ด้วยการอยู่ในเรือน เม แก่เรา ฯ

กิ วิเสสนะของ ปโยชนัๆ ลิงคัตตะ เม สัมปทานใน ปโยชนั ฆราวาเสณ ตติยาวิเสสนะใน ปโยชนั ฯ

อลั เต อธิ วาเสณ.

อลั อ.พอละ วาเสณ ด้วยการอยู่ อธิ (จาเน) ในที่นี้ เต แก่ท่าน ฯ

อลั ปฏิเสธลึงคัตตะ เต สัมปทานใน อลั อธิ วิเสสนะของ จาเนๆ วิสยาชาระใน วาเสณๆ ตติยาวิเสสนะใน อลั ฯ

ในที่ประกอบด้วย อลั และกัศัพท์ ในอรรถปฏิเสธ ลงจตุตถีวิกัตติ ด้วยสูตรว่า “สิลาฆ-
หนุจาสปชารปิทกุฑทุหิสโสสุยราชิกุขปจจาสุณอนุปติคิณปุพุกตตารโจนตถตทตถตถตถตถตถตถ-
มตถมณณานาทรปปาณินิ คตถยตถกมมณิ อาสีสตุตถสมมุติภियสตุตถมยตถเถสุ จ” (สูตรที่ ๓๐๓)

เช่น กิ เม ฆราวาเสณ.

กิ (ปโยชนั) อ.ประโยชนัอะไร ฆราวาเสณ ด้วยการอยู่ในเรือน เม แก่เรา ฯ

กิ วิเสสนะของ ปโยชนัๆ ลิงคัตตะ เม สัมปทานใน ปโยชนั ฆราวาเสณ

ตติยาวิเสสณะใน ปโยชน ๕

อลั เต อธิ วาเสน.

อลั อ.พอละ วาเสน ด้วยการอยู่ อธิ (จาเน) ในที่นี้ เต แก่ท่าน ๕

อลั ปฏิเสทลึงค์ตถะ เต สัมปทานใน อลั อธิ วิเสสณะของ จาเนๆ วิสยาธาระใน วาเสนๆ ตติยาวิเสสณะใน อลั ๕

ในที่ประกอบด้วย รุชธาตุ เรียกหาบทนามที่ประกอบด้วยจัญญีวิภัตติ สูตรว่า “ยสฺส วา ปริคฺคโห ตํ สามิ” (สูตรที่ ๓๑๖ หน้า ๑๕๑)

เช่น ตสฺส โรโค อุปฺปชฺชติ.

โรโค อ.โรค ตสฺส (บุคคลสฺส) ของบุคคลนั้น อุปฺปชฺชติ ย่อมเกิดขึ้น ๕

โรโค สุททกัตฺตาใน อุปฺปชฺชติๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ตสฺส วิเสสณะของ บุคคลสฺสๆ สามิสัมพันธะใน โรโค ๕

ในที่ประกอบด้วย วสธาตุ ที่มี อุปุปลัศเป็นต้นเป็นบทหน้า ลงทุติยาวิภัตติในอรรถ สัตตมีวิภัตติ ด้วยสูตรว่า “ตติยาสตุตฺตมินญจ” (สูตรที่ ๒๙๐ หน้า ๑๓๐-๑)

เช่น อคาริ อชฺชฌาวสติ.

(บุคคล) อ.บุคคล อชฺชฌาวสติ ย่อมอยู่ อคาริ ในเรือน ๕

บุคคล สุททกัตฺตาใน อชฺชฌาวสติๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก อคาริ ทุติยาวิสยา-
ธาระใน อชฺชฌาวสติ ๕

ปถวี อธิเสสฺสติ

(บุคคล) อ.บุคคล อธิเสสฺสติ จักนอนทับ ปถวี บนแผ่นดิน ๕

บุคคล สุททกัตฺตาใน อธิเสสฺสติๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ปถวี ทุติยาวิสยา-
ธาระใน อธิเสสฺสติ ๕

ในที่ประกอบด้วยศัพท์ที่แสดงกาลเวลา จะใช้วิภัตติอยู่ ๓ วิภัตติ คือ ทุติยา, ตติยา และสัตตมีวิภัตติ ลงทุติยาในอรรถสัตตมีย์ ด้วยสูตรว่า “ตติยาสตุตฺตมินญจ” (สูตรที่ ๒๙๐ หน้า ๑๓๐) เช่น เอกํ สมยํ ภควา ...

เอกํ สมยํ ในสมัยหนึ่ง ภควา อ.พระผู้มีพระภาค ... ๕

เอกํ วิเสสณะของ สมยํๆ ทุติยากาลสัตตมีย์ ภควา สุททกัตฺตา...๕

ลงตติยาในอรรถสัจตมี หลังศัพท์ที่กล่าวเวลา ระยะเวลา ทิศ และสถานที่ เป็นต้น ด้วยสูตรว่า “สตุตมยตุเถ จ” (สูตรที่ ๒๙๘ หน้า ๑๓๕)

เช่น เตน สมเยน...

เตน สมเยน ในสมัยนั้น ... ๙

เตน วิเสสณะของ สมเยนๆ ตติยากาลสัจตมี... ๙

เยน ภควา, เตนอุปสงฺกมิ.

ภควา อ.พระผู้มีพระภาค (วิหฺรติ) ย่อมประทับอยู่ เยน (ทิสภาเคน) ในส่วนแห่งทิศใด, (ปุคฺคโล) อ.บุคคล อุปสงฺกมิ เข้าไปเฝ้าแล้ว เตน (ทิสภาเคน) ในส่วนแห่งทิศนั้น ๙

ภควา สุทฺธกัตฺตาใน วิหฺรติๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก เยน วิเสสณะของ ทิสภาเคนๆ ตติยาวิสยาธาระใน วิหฺรติ, ปุคฺคโล สุทฺธกัตฺตาใน อุปสงฺกมิๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก เตน วิเสสณะของ ทิสภาเคนๆ ตติยาวิสยาธาระใน อุปสงฺกมิ ๙

ในที่ประกอบด้วยศัพท์ที่มีอรรถว่าเสื่อมและกลัว ลงนิจฺฐีในอรรถบัญญัติ ด้วยสูตรว่า “ทุติยาปญจมีนญจ” (สูตรที่ ๓๑๘ หน้า ๑๕๒) บาลีสนามหลวง จะแปลว่า “ต่อ” สัมพันธ์ว่า “สัมปทาน” แต่ในหนังสือเล่มนี้ จะแปลและสัมพันธ์ตามคัมภีร์ปทรูปสิทธิ

เช่น สพฺเพ ตสนฺติ ทณฺทสฺส.

(สตุตฺตา) อ.สัตว์ ท. สพฺเพ ทั้งปวง ตสนฺติ ย่อมสะดุ้ง ทณฺทสฺส แต่อาชญาฯ

สพฺเพ วิเสสณะของ สตุตฺตาๆ สุทฺธกัตฺตาใน ตสนฺติๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก ทณฺทสฺสๆ นิจฺฐีอุปาทานใน ตสนฺติ ๙

สพฺเพ ภาณฺติ มจฺจุโน.

(สตุตฺตา) อ.สัตว์ ท. สพฺเพ ทั้งปวง ภาณฺติ ย่อมกลัว มจฺจุโน แต่ความตายฯ

สพฺเพ วิเสสณะของ สตุตฺตาๆ สุทฺธกัตฺตาใน ภาณฺติๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก มจฺจุสฺสๆ นิจฺฐีอุปาทานใน ภาณฺติ ๙

ตฺนาทิจฺฉัยได้แก่ปัจฉัย ๓ ตัว คือ ตฺน, ตฺวา และ ตฺวานปัจฉัย มีฐานะ ๕ อย่าง ในฐานะที่ ๔ มีชื่อเรียกได้ ๒ คือ ลักษณะตถะ กับ ปรีโยสานกาลกิริยา ในหนังสือ “ธรรมบทอรรถกถา แปลและสัมพันธ์” เล่มนี้ จะเลือกใช้ชื่อสัมพันธ์ว่า “ลักษณะตถะ” เพื่อแสดงความหมายของชื่อสัมพันธ์ในอีกแง่มุมหนึ่ง

เช่น ตัขณน อาคนฺตฺวา จกฺขุปาลํ อุปาคามิ. **อุปคฺนฺตฺวา** จ ปน เถรสฺสาวิทฺเฐ ปทสทฺทํ อกาสิ. (๑/๑/๑๖)

(โส สกฺโก) อ.ท้าวสักกะนั้น **อาคนฺตฺวา** เสด็จมาแล้ว **ตัขณน** ในขณะนั้น **อุปาคามิ** ได้เสด็จเข้าไปหาแล้ว **จกฺขุปาลํ** ซึ่งพระจกฺขุบาล, **จ ปน** ก็แล (โส สกฺโก) อ.ท้าวสักกะนั้น **อุปคฺนฺตฺวา** ครั้นเสด็จเข้าไปหาแล้ว **อกาสิ** ได้กระทำแล้ว **ปทสทฺทํ** ซึ่งเสียงแห่งเท้า **อวิทฺเฐ** ในที่ไม่ไกล **เถรสฺส** แห่งพระเถระ ฯ

โส วิเสสนะของ สกฺโก๗ สุทฺธกัตฺตาใน อุปาคามิ๗ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก ตัขณน ตติยากาลสัตฺตมึใน อาคนฺตฺวา๗ ปุพฺพกาลกิริยาใน อุปาคามิ จกฺขุปาลํ สัมปาปฺถึเยกัมมะใน อุปาคามิ, จ ปน นิปาตสมฺมุหะ โส วิเสสนะของ สกฺโก๗ สุทฺธกัตฺตาใน อกาสิ๗ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก อุปคฺนฺตฺวา ลักขณัตตะ (ปริโยสานกาลกิริยา) เถรสฺส สามีสัมพันธะใน อวิทฺเฐ๗ วิสยาธาระใน อกาสิ ปทสทฺทํ อวุตตกัมมะใน อกาสิ ฯ

นิบาต ๕ บท คือ **สยํ, สามํ, สํ, สมฺมา** และ **กิณฺติ** ใช้ในอรรถตติยาวิภัตติ (ปทฺรฺปฺลิตฺธิ หน้า ๑๒๒) ในกรณีของ “สยํ” บาลีสนามหลวง นิยมแปลว่า “เอง” เรียกชื่อสัมพันธว่า “กิริยาวิเสสนะ” ส่วนในหนังสือเล่มนี้ จะแปลว่า “ด้วย...” เรียกชื่อสัมพันธว่า “กรณี” โดยมาก หรือ แปลและสัมพันธตามหน้าที่ในประโยคนั้นๆ

กฺขตฺตํ ปัจจัย เป็นปัจจัยในอภยยัตถิต ลงในอรรถการจำแนกสังขยา (สงฺขยาวิภาค, ปทฺรฺปฺลิตฺธิ หน้า ๑๒๓) บาลีสนามหลวง นิยมแปลในอรรถของทุตติยาวิภัตติว่า “สิ้น...” เรียกชื่อสัมพันธว่า “อัจฉนตสังโยคะ” ส่วนในหนังสือเล่มนี้ จะแปลไม่ออกสำเนียงอายตนิบาตของวิภัตติใดๆ เลย เรียกชื่อสัมพันธว่า “กิริยาวิเสสนะ”

เช่น **ติกฺขตฺตํ** ปทฺกฺขิณฺ กตฺวา...

กตฺวา กระทำแล้ว **ปทฺกฺขิณฺ** ซึ่งการประทักษิณ **ติกฺขตฺตํ** สามครั้ง ...

ติกฺขตฺตํ กิริยาวิเสสนะใน **กตฺวา** ปทฺกฺขิณฺ อวุตตกัมมะใน **กตฺวา**๗ ปุพฺพกาลกิริยา ...

“**จิสฺเสวา**” เป็นจัญญูวิภัตติ แต่ใช้ในอรรถตติยา แปลว่า “โดยกาลนานนั้นเทียว” สัมพันธว่า “จัญญูตติยาวิเสสนะ” (อุทานอฏฺฐกถา, สารตฺถทีปนีฎีกา เล่ม ๑, วิมฺติโนทนีฎีกา เล่ม ๑, ๒ **จิสฺเสวา**ติ น จิเรเนว) บาลีสนามหลวง แปลว่า “ต่อกาลนานนั้นเทียว” สัมพันธเป็น “สัมปทาน”

เช่น โส เอวํ อปฺปมตฺโต วิหรนฺโต นจิริสฺเสว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ.
(๒/๖/๙๓)

โส (ภิกขุ) อ.ภิกษุ นั้น **อปฺปมตฺโต** ไม่ประมาทแล้ว เอวํ อย่างนี้ วิหรนฺโต
อยู่อยู่ ปาปุณฺนิ บรรลุแล้ว อรหตฺตํ ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ สห กับ ปฏิสมฺภิทาหิ
ด้วยปฏิสัมภิทา ท. นจิริสฺเสว โดยกาลไม่นานนั้นเกี่ยว ฯ

โส วิเสสณะของ ภิกขุ ๆ สุทรกัตตานิ ปาปุณฺนิ ๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจก เอวํ
กิริยาวิเสสณะใน อปฺปมตฺโต ๆ วิเสสณะของ ภิกขุ วิหรนฺโต อัปภันตริกิริยาของ ภิกขุ เอวํ ศัพท์
อวชารณะเข้ากับ นจิริสฺส นจิริสฺส ญฺฐีตฺติยาวิเสสณะใน ปาปุณฺนิ สหศัพท์ ทัพพสมวาเยใน
อรหตฺตํ ปฏิสมฺภิทาหิ สหัตถตฺติยาเข้ากับ สห อรหตฺตํ สัมปาปุณฺณียกัมมะใน ปาปุณฺนิ ฯ

บทที่ลง โตปัจจยฺย ลงได้ ๓ วิภัตติ คือ ตติยา, ปัญฺจมี และสัตตมีวิภัตติ (ปทรูปสัทธิ
หน้า ๑๑๑-๓ วิภตฺติปฺปจยฺยวิธาน และหน้า ๑๒๒ เนปาทิกปท) บาลีสนามหลวง จะใช้ ๒ อรรถ
คือ ตติยา กับ ปัญฺจมี เช่นคำว่า “ปุรโต” จะแปลว่า “ข้างหน้า” หรือ “ข้างพระพักตร์” เรียกชื่อ
สัมพันธ์ว่า “ตติยาวิเสสณะ” แต่ในหนังสือเล่มนี้ จะใช้ในอรรถสัตตมีวิภัตติ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เช่น **อนิจฺจโต** สมฺมสฺติ. (โตปัจจยฺยลงในอรรถตติยาวิภัตติ)

(**ปุคฺคโล**) อ.บุคคล **สมฺมสฺติ** ย่อมพิจารณา **อนิจฺจโต** โดยความเป็นสภาพ
ไม่เที่ยง ฯ

ปุคฺคโล สุทรกัตตานิ สมฺมสฺติ ๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจก อนิจฺจโต ตติยาวิเสสณะ
ใน สมฺมสฺติ ฯ

อคฺคิโต ภยํ อคฺคิภยํ. (โตปัจจยฺยลงในอรรถปัญฺจมีวิภัตติ)

ภยํ อ.ภย **อคฺคิโต** จากไฟ **อคฺคิภยํ** ชื่อว่าอคฺคิภย.

อคฺคิโต อปาทานใน ภยํ ๆ ลิงคัตถะ อคฺคิภยํ สัณฺญาวิเสสณะของ อคฺคิโต ภยํ ฯ

ปุรโต อฏฺฐาสิ. (โตปัจจยฺยลงในอรรถสัตตมีวิภัตติ)

(**ปุคฺคโล**) อ.บุคคล **อฏฺฐาสิ** ได้ยืนแล้ว **ปุรโต** ในที่ข้างหน้า ฯ

ปุคฺคโล สุทรกัตตานิ อฏฺฐาสิ ๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจก ปุรโต วิสยาชาระใน
อฏฺฐาสิ ฯ

สห สหุธิ มีการรวบ ๓ อย่าง

สห และสหุธิศัพท์ เป็นศัพท์นิบาต แปลว่า “กับ” มีอรรถว่า “สมกฐิยา” การกระทำพร้อมกัน ใช้รวบรวมกิริยา เรียกว่า “กิริยาสมวาเย” ใช้รวบรวมคุณนาม เรียกว่า “คุณสมวาเย” ใช้รวบรวมสุทรนาม เรียกว่า “ทัพสมวาเย”

ส่วนนามที่จะสัมพันธเข้ากับ สห หรือ สหุธิศัพท์ ต้องประกอบด้วยตติยาวิภัติเทานั้น เรียกว่า “สหัตถตติยา” ลงด้วยสูตรว่า “สหาทิโยเค จ” (สูตรที่ ๒๙๖)

เช่น สิริรีปี อตตนา สหุธิ น คจจติ. (๑/๑/๖)

สิริรีปี แม้อ.สรีระ น คจจติ ย่อมไม่ไป สหุธิ กับ อตตนา ด้วยตน ฯ

อุปศัพท์ อเพกขัตถะเข้ากับ สิริรี ๆ สุทรกัตตาใน คจจติ ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อตตนา สหัตถตติยาเข้ากับ สหุธิ ฯ ศัพท์ กิริยาสมวาเยใน คจจติ นศัพท์ ปฏิเสธใน คจจติ ฯ

เช่น ปุตเตน สห ภูโล. (รูปสิทธิ.สูตรที่ ๒๙๖ หน้า ๑๘๐)

(ปีตา) ปุตเตน สห ภูโล (โหติ).

(ปีตา) อ.ปีตา ภูโล เป็นผู้อ้วน สห กับ ปุตเตน ด้วยบุตร (โหติ) ย่อมเป็น ฯ

ปีตา สุทรกัตตาใน โหติ ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ปุตเตน สหัตถตติยาเข้ากับ สห ฯ ศัพท์ คุณสมวาเยใน ภูโล ฯ วิภัติกัตตาใน โหติ ฯ

เช่น มยํ ภนฺเต วิสุํ วิสุํ รกฺขณฺตถาย ติสฺรเณน สห ปญฺจ สีลาณี ยาจาม.

ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ มยํ อ.ข้าพเจ้า ท. ยาจาม ย่อมขอ สีลาณี ซึ่งศีล ท. ปญฺจ ห้า สห กับ ติสฺรเณน ด้วยสละสาม รกฺขณฺตถาย เพื่อประโยชน์แก่การรักษา วิสุํ วิสุํ เฉพาะข้อ ๆ ฯ

ภนฺเต อาลปนํ มยํ สุทรกัตตาใน ยาจาม ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก วิสุํ วิสุํ กิริยาวิเสสนะใน รกฺขณฺตถาย ฯ สัมปทานใน ยาจาม ติสฺรเณน สหัตถตติยา เข้ากับ สห ฯ ศัพท์ ทัพสมวาเยใน สีลาณี ปญฺจ วิเสสนะของ สีลาณี ฯ อวุตตกัมมะใน ยาจาม ฯ

ส่วนบาลีสนามหลวง ใช้ ๒ ประการ คือ กิริยาสมวาเย และ ทัพสมวาเย ถ้าเป็น คุณศัพท์ ก็สัมพันธเป็นทัพสมวาเย

บทที่ประกอบด้วย ตบัจจัย

ธาตุที่ลง ตบัจจัย รูปสำเร็จเป็นนามก็มี เป็นกิริยาก็มี เช่น “พุทฺโธ, วาโต” เป็นต้น มีรูปสำเร็จเป็นนาม, “โคโต, กโต” เป็นต้น มีรูปสำเร็จเป็นกิริยา

ตบัจจัยที่ลงมาแล้ว รูปสำเร็จเป็นสาธนะ มี ๔ สาธนะ ดังนี้

(๑) กัตตุสาธนะ เช่น อคฺฉนฺตี โคโต. (คมฺ คตฺติมฺหิ ในการไป + ต) ได้ไปแล้ว เพราะเหตุนั้น ชื่อว่าคต. (ผู้ไปแล้ว)

(๒) กัมมสาธนะ เช่น อลภียิตฺถาติ ลทฺโธ. (ลภฺ ลาภเ ในการได้ + ต) ได้ถูกได้แล้ว เพราะเหตุนั้น ชื่อว่าลทฺธ. (ถูกได้แล้ว, อันเขาได้แล้ว, เป็นที่อันเขาได้แล้ว)

(๓) ภาวสาธนะ เช่น คายนํ คีตํ. (คี สทฺเท ในการกระทำเสียง + ต) การขับร้อง ชื่อว่าคีต. (การขับร้อง)

(๔) อธิกรณสาธนะ เช่น อฏฺฐาสิ เอตฺถาติ จิตํ, จานํ. (จา คตฺตินิวตฺติมฺหิ ในการห้ามการไป + ต) ได้ยืนแล้ว ในที่นี้ เพราะเหตุนั้น ชื่อว่าจิต. (ที่เป็นที่ยืน, ที่เป็นที่ตั้ง)

มีข้อสังเกตของบทที่ลง ตบัจจัย เฉพาะรูปสำเร็จที่เป็นอธิกรณสาธนะ จะมีศัพท์เหล่านี้คือ จาน, กาล, สมย, ทิวส และ มคฺคศัพท์ เป็นต้น ซึ่งเกี่ยวกับกาลเวลาและสถานที่ ปรากฏอยู่ต่อท้ายศัพท์ และเข้าสมาส จะเป็นวิเศษนบุพพบทกัมมชารยสมาส

ส่วนที่นิยมแปลกันทั่วไปในปัจจุบัน มักจะวิเคราะห์เป็นกัตตุสาธนะหรือกัมมสาธนะ และเมื่อเข้าสมาส จะเป็นฉฐฐิตฺตฺปฺริสสมาสทั้งหมด ฉะนั้น ในหนังสือเล่มนี้ จะวิเคราะห์ แปล และสัมพันธ์ตามหลักไวยากรณ์คัมภีร์ปทฺฐปฺลิตฺธิติตั้งกล่าว

เช่น อถายสฺมา มหาโมคฺคฺลลาโน ปพฺพชิตฺติวสโต สตฺตเม ทิวเส มคฺชรฺกฺเจ กลฺลวาลคามกํ อุปฺนิสฺสาย วิหรนฺโต, ถีนมิทฺเธ โอบุทฺทมนฺเต, สตฺถารา สํเวชิตฺถิ ถีนมิทฺธิ วิโนเทตฺวา ตถาคเตน ทินฺนํ ธาตุกมฺมฏฺฐาณํ สฺถนฺโตว อุปริมคฺคตฺตยกิจฺจํ นิฏฺฐาเปตฺวา สวากปารมีฅาณสฺส มตฺถกํ ปตฺโต. (๑/๘/๘๖-๗)

ถก ครั้งนั้น มหาโมคฺคฺลลาโน อ.พระมหาโมคคัลลานะ อายสฺมา ผู้มีอายุ อุปฺนิสฺสาย เข้าไปอาศัยแล้ว กลฺลวาลคามกํ ซึ่งหมู่บ้านชื่อว่ากัลลวาละ มคฺชรฺกฺเจ ในแคว้นมคธ ทิวเส ในวัน สตฺตเม ที่เจ็ด ปพฺพชิตฺติวสโต แต่วันเป็นที่บวชแล้ว วิหรนฺโต อยู่อยู่, ถีนมิทฺเธ ครั้นเมื่อถีนะและมิทระ โอบุทฺทมนฺเต ก้าวลงอยู่, สตฺถารา สํเวชิตฺถิ ผู้อนพระศาสดา ทรงให้สังเวชแล้ว วิโนเทตฺวา บรรเทาแล้ว ถีนมิทฺธิ ซึ่งถีนะและมิทระ สฺถนฺโตว พังอยู่เกี่ยว ธาตุกมฺมฏฺฐาณํ ซึ่งธาตุกรรมฐาน ตถาคเตน ทินฺนํ

อัน- อันพระตถาคต -ประทานแล้ว อุปริมคตตตยกิจจัม ยังกิจแห่งหมวดสามแห่งมรรคใน เบื้องบน นิฏฐาเปตวา ให้สำเร็จแล้ว ปตฺโต ถึงแล้ว มตฺถกัม ซึ่งที่สุด สาวกปารมีญาณสุส แห่งสาวกปารมีญาณ ฯ

อถ กาลสัตตมี อายสุมา วิเสสณะของ มหาโมคคัลลานะ สุททกัตตาใน ปตฺโต กิตบถกัตตฺวาจก ปุพฺพชิตทิวสโต อปาทานใน สตฺตเม ทิวเส สตฺตเม วิเสสณะของ ทิวเส กาลสัตตมีใน อุปนิสฺสาย มคฺชรฎฺเฏ วิสยาธาระใน กลลวาลคามกัฏ อวุตตกัมมะใน อุปนิสฺสาย สมานกาลกิริยาใน วิหรนฺโต อัมภันตริกิริยาของ มหาโมคคัลลานะ ถีนมิทฺฐะ ลักขณะใน โอกฺกนฺเต ลักขณกิริยา, สตฺตารา อนภิทกัตตาใน สัเวชิตฺเต วิเสสณะของ มหาโมคคัลลานะ ถีนมิทฺฐะ อวุตตกัมมะใน วิโนเทตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน สฺถนฺโต ตถาคเตน อนภิทกัตตาใน ทินฺนํ วิเสสณะของ ฐาตุกมฺมฎฺฐานํ อวุตตกัมมะใน สฺถนฺโต เอวคัพฺพ อวธารณะเข้ากับ สฺถนฺโต อัมภันตริกิริยาของ มหาโมคคัลลานะ อุปริมคตตตยกิจจัม การิตกัมมะใน นิฏฐาเปตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน ปตฺโต สาวกปารมีญาณสุส สามีสัมพันธะใน มตฺถกัฏ สัมปาปุณฺเณกัมมะใน ปตฺโต ฯ

อาธาระ ๔

บาลีสนามหลวง	ปทรูปสิทธิ
วิสยาธาร	เวสยิกาธาร
อุปสิเลสิกาธาร	โอบสิเลสิกาธาร
สามีปาธาร	สามีปีกาธาร
พฺยาปีกาธาร	พฺยาปีกาธาร

ตามคัมภีร์ปทรูปสิทธิ มีการลง ฅกัปปัจจยท่ายคัพฺพนามทูกคัพฺพ แล้วลบ ฅนุณฺพันท์ เมื่อลบแล้ว เป็นเหตุให้มีการรูกุทิตันคัพฺพ ยกเวณ “พฺยาปีกาธาร” เพราะที่ “พ” ไม่มีสระ จึง ไม่สามารถที่จะรูกุทิตได้ แต่ตามคัพฺพในบาลีสนามหลวง มีการลง ฅกัปปัจจยท่ายคัพฺพ เพียง ๒ คัพฺพ คือ อุปสิเลสิกาธาร และ พฺยาปีกาธาร และไม่มีการรูกุทิตหลังจากลบ ฅนุณฺพันท์ทิ้งไปแล้ว สำหรับในหนังสือเล่มนี้ จะใช้ชื่อสัมพันธตามบาลีสนามหลวง เพื่อความสะดวก

หลักการแปลและสัมพันธ์

ประโยคอนุาทร - กับหลักของ ทา ธาตุ

“อนุาทร” แปลว่า ไม่เอื้อเพื่อ ถ้ามีข้อความที่ไม่เอื้อเพื่อต่ออีกฝ่ายหนึ่ง จะสังเกตได้ เช่นมีการร้องไห้ หรือเสียใจเป็นต้น จะเป็นประโยคอนุาทร จะใช้อยู่ ๒ วิภัติ คือ ฦฐฐิ กับ สัตตมี แต่โดยมากมักจะเป็นฦฐฐิวิภัติ

เช่น ตสฺส กนฺทนฺตสฺเสว, พหิ นิกฺขมิ. (๑/๓/๓๘)

ตสฺส (เทวลสฺส) เมื่อตาบสฐิว่าเทวละนั้น **กนฺทนฺตสฺส** เอว คร้าครวญอยู่ นั้นเทียว, (**นารโท**) อ.ตาบสฐิว่านารทะ **นิกฺขมิ** ออกไปแล้ว **พหิ** ในภายนอก ๗

ตสฺส วิเสสนะของ เทวลสฺสๆ อนุาทรใน กนฺทนฺตสฺสๆ อนุาทรกิริยา เอวคัพท อวธารณะเข้ากับ กนฺทนฺตสฺส, นารโท สฺทกตฺตานิ นิกฺขมิๆ อาขยาตบทกตฺตวาจก พหิ วิสยาธาระใน นิกฺขมิ ๗

ส่วนหลักของ ทาธาตุ จะเรียกหาอยู่ ๒ อย่าง คือ กรรม และ สัมปทาน จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งมิได้ ถ้าขาดไป กิริยาการให้ก็จะไม่สำเร็จ เช่นมีกรรม คือสิ่งของวัตถุทานที่จะให้ แต่ขาดผู้รับ(สัมปทาน) กิริยาการให้ก็ไม่สำเร็จ หรือมีผู้รับ(สัมปทาน) แต่กรรม คือสิ่งของวัตถุทานที่จะให้ไม่มี กิริยาการให้ก็ไม่สำเร็จเช่นเดียวกัน

เช่น สาริปฺตฺตเถโร “อหํ ภนฺเต สรามี, อยํ เม ราชคเห ปิณฺฑาย จรฺนตสฺส อตฺตโน อภิหฺมํ กฺกฺจฺจุกฺกฺขํ ทาเปสิ, อิมสฺสหา อธิการํ สรามีติ อาห. (๔/๑/๑-๒)

สาริปฺตฺตเถโร อ.พระสาริปฺตรผู้เถระ **อาห** กราบทูลแล้ว **อิติ** ว่า “**ภนฺเต** ข้า แต่พระองค์ผู้เจริญ **อหํ** อ.ข้าพระองค์ **สรามี** ย่อมระลึกได้, **อยํ (พฺราหฺมณ)** อ.พราหมณ์นี้ (**ปฺคฺคฺล**) ยังบุคคล **ทาเปสิ** ให้ถวายแล้ว **กฺกฺจฺจุกฺกฺขํ** ซึ่งภิกษาทัฬหีหนึ่ง (**ปฺคฺคฺเลน**) **อภิหฺมํ** อัน- อันบุคคล -นำมาเฉพาะแล้ว **อตฺตโน** เพื่อตน **เม** แก่ข้าพระองค์ **จรฺนตสฺส** ผู้เที่ยวไป อยู่ **ราชคเห** ในเมืองราชคฤห์ **ปิณฺฑาย** เพื่อก่อนข้าว, **อหํ** อ.ข้าพระองค์ **สรามี** ย่อมระลึก ได้ **อธิการํ** ซึ่งอธิการ **อิมสฺส (พฺราหฺมณสฺส)** ของพราหมณ์นี้” **อิติ** ดังนี้ ๗

สาริปฺตฺตเถโร สฺทกตฺตานิ อาหๆ อาขยาตบทกตฺตวาจก “**ภนฺเต** อาลปนะ **อหํ** สฺทกตฺตานิ สรามีๆ อาขยาตบทกตฺตวาจก, **อยํ** วิเสสนะของ **พฺราหฺมณ**ๆ เหตุกตฺตานิ **ทาเปสิ**ๆ อาขยาตบทเหตุกตฺตวาจก **ปฺคฺคฺล** การิตกัมมะใน **ทาเปสิ** **เม** สัมปทานใน **ทาเปสิ** **ราชคเห** **วิสยาธาระ**ใน **จรฺนตสฺส** **ปิณฺฑาย** สัมปทานใน **จรฺนตสฺส**ๆ **วิเสสนะ**ของ **เม** **อตฺตโน** สัมปทานใน **อภิหฺมํ**ๆ **วิเสสนะ**ของ **กฺกฺจฺจุกฺกฺขํ**ๆ **อวฺตตกัมมะ**ใน **ทาเปสิ**, **อหํ**

เข้ากับ หสิตพพภูจانه หาโส, สัเวคภูจانه สัเวโค และ ทายั ทาตุ่ ยุตตภูจانه ทายั, สัเวคภูจانه วิสยาธาระไน สัเวโค ทายั อวุตตกั้มมะไน ทาตุ่ๆ ตุมัตตสัหมปานไน ยุตตภูจانهๆ วิสยาธาระไน ทายั นศัพท์ ปฏิสะระไน อโหสิ ฯ

ในตัวอย่างนี้ บทว่า “เตสั ชนानั” สามารถแปลและสัหมพันธ์เข้ากับ ประชาน กัได้ ในฐานะเป็น “สามีสัหมพันธ์” เจ้าของการหัวเราะ ความสังเวช หรือเจ้าของรางวัล หรือจะแปลและสัหมพันธ์เข้ากับ กิริยาคุมพากย์ คือ อโหสิ กัได้ ในฐานะเป็น “สัหมปาน” (ผู้รับ) ว่าการหัวเราะเป็นต้นได้มีแก่ใคร แต่จะเป็นประโยคอนุาทรไม่ควรเลย

หลักการแปลและสัหมพันธ์

ประโยคอนุาทร - กับหลักของภาวสาธนะศัพท์

กิริยาที่วิเคราะห้เป็นภาวสาธนะ ขึ้นมาเป็นประธานในประโยคหรือทำหน้าที่อื่นก็ตาม จะเรียกกหา “สามีสัหมพันธ์” หรือ “ภาวาทิสัหมพันธ์”

เช่น อาวุโส ตู่ว มา เหว จินฺตยิ, อิเชว เม นิปชชิตฺวา มรฺนตฺสฺสาปิ อปฺราปรึ ปวฺภูฏฺเณตฺสฺสาปิ ตยา สทฺธิ คมนั นาม นตฺถิ. (๑/๑/๑๕)

อาวุโส ตูก่อนผู้มีอายุ ตู่ว อ.เชอ มา จินฺตยิ อย่างคิดแล้ว เหว อย่างนี้, คมนั นาม ชื่อ อ.การไป สทฺธิ กับ ตยา ด้วยเชอ เม ของเรา นิปชชิตฺวา มรฺนตฺสฺสาปิ ผู้นอนตายอยู่ก็ดี (สรีร์) อปฺราปรึ ปวฺภูฏฺเณตฺสฺสาปิ ผู้ยังสรีระ ให้กลิ้งเกลือก ไปๆ มาๆ อยู่ก็ดี อิธ (จาเน) เหว ในที่นี้นั้นเทียว นตฺถิ ย่อมไม่มี ฯ

อาวุโส อาลปนะ ตู่ว สุตฺรทกัตฺตาไน จินฺตยิๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก มาศัพท์ ปฏิสะระไน จินฺตยิ เหว กิริยาวิเสสนะไน จินฺตยิ, นามศัพท์ ครหัตถโชตกะเข้ากับ คมนัๆ สุตฺรทกัตฺตาไน นตฺถิๆ กิริยาบทกัตฺตฺวาจก เหวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ อิธๆ วิเสสนะของ จาเนๆ วิสยาธาระไน นิปชชิตฺวา มรฺนตฺสฺส และปวฺภูฏฺเณตฺสฺส เม สามีสัหมพันธ์ไน คมนั นิปชชิตฺวา สมานกาลกิริยาไน มรฺนตฺสฺส อปิ สองศัพท์ อเปกชัตตะเข้ากับ มรฺนตฺสฺส และ ปวฺภูฏฺเณตฺสฺส มรฺนตฺสฺส กัดี ปวฺภูฏฺเณตฺสฺส กัดี วิเสสนะของ เม สรีร์ การิตกั้มมะไน ปวฺภูฏฺเณตฺสฺส อปฺราปรึ กิริยาวิเสสนะไน ปวฺภูฏฺเณตฺสฺส ตยา สหัตถตตฺติยาเข้ากับ สทฺธิๆ กิริยาสมวาเยไน คมนั ฯ

ดูเปรียบเทียบบทกัตตา กรรม และกิริยา ทำหน้าที่เป็นประธานในประโยค ดังต่อไปนี้

กัตตาเป็นประธาน

เช่น ปุริโส ความ คจฺจติ. ประโยคกัตตฺวาจาก
 อภินทิกัตตา สัมปาปฺณียกัมมะ อาชยาดบทกัตตฺวาจาก
 ปุริโส อ.บุรุษ คจฺจติ ย่อมไป ความ สู้หมู่บ้าน ฯ

กรรมเป็นประธาน

เช่น ปุริเสน คาโม คจฺจียเต. ประโยคกัมมวาจาก
 อนภินทิกัตตา วุตตกัมมะ อาชยาดบทกัมมวาจาก
 คาโม อ.หมู่บ้าน ปุริเสน อันบุรุษ คจฺจียเต ย่อมไป ฯ

กิริยาเป็นประธาน

เช่น ปุริสสฺส ความ คมนฺ. ประโยคลึงคัตถะ
 สามีสัมพันธ์ระ สัมปาปฺณียกัมมะ ลึงคัตถะ
 คมนฺ อ.การไป ความ สู้หมู่บ้าน ปุริสสฺส แห่งบุรุษ ฯ

คำศัพท์บาลีที่แตกต่างกัน

ธมฺมปทฺฐจกฺกา (มมร)	ไวยากรณ์ปทฺฐปสิทธิและอื่น ๆ
- อาทยิตฺวา	- อาทียิตฺวา
- สฎฺฐี	- สฎฺฐิ
- สมฺภาวน	- สมฺภาวนา
- วาลิกา, วาลูกา	- วาลิกา
- นิปชฺชิตฺวา, นิปชฺชิตฺวา	- นิปชฺชิตฺวา
- ปจาเปตฺวา	- ปาจาเปตฺวา
- หราเปตฺวา	- หาราเปตฺวา
- ชลิต	- ชาลิต
- อารณฺณโก	- อารณฺณโก, อารณฺณโก

- อรรถนิโก	- อารณนิโก, อารณนิโก
- อถ โข	- อถ โข
- ปจวี	- ปถวี, ปถวี
- ปพพชตถาย	- ปพพชชตถาย
- ทาย	- ทาโย
- สุปปฏิปนุโน	- สุปปฏิปนุโน
- สมุโห	- สมุโห
- ปจโม	- ปถโม

ฯลฯ

การแยกธาตุปัจจัยของบทกิริยา

- กรณีที่ธาตุมีสระเพียงตัวเดียว จะคงสระไว้ ไม่ลบสระที่สุดของธาตุ เช่น
ทา ธาตุ ทาเน ในความให้
ณา ธาตุ าวโพธเน ในความรู้
นี ธาตุ เนย ในความนำไป

๒. กรณีธาตุที่มีสระตั้งแต่สองตัวขึ้นไป เรียกว่า “อเนกสระธาตุ” จะมีการลบสระที่สุดของธาตุ ด้วยสูตรว่า “ธาตุสฺสนโต โลโปเนกสฺสรสฺส” มียกเว้นธาตุบางตัวที่ไม่ต้องลบ เช่น สมโถ มาจาก “สมธาตุ + ถปัจจัย” เพราะถาลบสระที่สุดของธาตุแล้ว จะมีรูปเป็น “สมโถ” ซึ่งรูปนี้ไม่มีใช้ในพระบาลี, มหียติ มาจาก “มหธาตุ + ยปัจจัย + เตวิภตติ” เพราะยปัจจัย ให้แปลง อ เป็น อี ด้วยสูตรว่า “ยมฺหิ ทาธามาจาหาปามหมถาทินมิ” ถ้ามีการลบสระที่สุดของธาตุ ก็จะไม่มีการมาแปลง เป็นต้น

สำหรับบาลีสยามหลวง เป็นบาลีไวยากรณ์ย่อ ฉะนั้น เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้ศึกษา ผู้รวบรวมไวยากรณ์ดังกล่าว จึงทำการลบสระที่สุดของธาตุที่มีสระตั้งแต่สองตัวขึ้นไป ทำให้เห็นว่า ธาตุ มีสระเป็นที่สุดก็มี มีพยัญชนะเป็นที่สุดก็มี ซึ่งตามหลักไวยากรณ์เดิมแล้ว ธาตุทุกตัวต้องมีสระเป็นที่สุดเท่านั้น จึงจะสมควรต่อพระพุทธพจน์ตามสูตรว่า “ลึงคณฺจ นิปจฺจเต” การที่รู้ว่าธาตุทุกตัวต้องมีสระเป็นที่สุดนี้ ก็มีข้อดีที่ว่า เมื่อนักศึกษาทราบธาตุทุกตัวต้องมีสระเป็นที่สุด ทำให้ทราบว่าธาตุที่มีสระอเป็นที่สุด จะต้องลงนิคหิตอาคมต้นธาตุเสมอ ดังปริภาสาที่ว่า

“อิการนุตมฺหิ ธาตุสฺมึ นิจฺจํ นิคฺคหิตาคโม”

ธาตุที่อิอักษรเป็นที่สุด ให้ลงนิคคหิตาคม แน่นอน

เช่น	กปิธาตุ	มีรูปเป็น	กมุปติ	ย่อมห้วนไหว เป็นต้น
คจฺจติ	คมุ ธาตุ + อปัจจย + ติวตฺตมานาวิกัตติ (บาลีสนามหลวง)	คมุ คติมุหิ ในการไป + อ + ติ (รูปสัท)		
นิกฺขมฺม	นิ บทหน้า + ขมุ ธาตุ + ตฺนาคปิปัจจย (บาลีสนามหลวง)	นิ บทหน้า + กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + ตฺนาคปิปัจจย (รูปสัท)		

การแสดงอรรถของธาตุ

การแสดงอรรถของธาตุ ถ้าเป็นบาลีสนามหลวง จะแสดงด้วยภาษาไทย และจะแสดงเพียงอรรถเดียว ซึ่งความจริงแล้ว ธาตุแต่ละตัวมีอรรถมาก ขึ้นอยู่กับว่าเป็นหมวดไหน หรือมีอุปสัคตัวใดเข้ามาจัดแจงอรรถของธาตุ เช่น ฤษฺฐธาตฺ ในความกิน บาลีสนามหลวงจะแสดงอย่างนี้ แต่ถ้าเป็นปทรูปสัท จะแสดงว่า “ฤษฺฐ ปาลนหฺพฺยปทาเนสุ” ฤษฺฐธาตฺ ย่อมเป็นไปในการรักษาและการกลืนกินทั้งหลาย มีการแสดงอรรถของธาตุเป็นบาลี และแสดงไว้ว่ามี ๒ อรรถ คือ รักษา กับ กลืนกิน ตัวอย่างว่า “คามโกชโก” ทั่วไปจึงมักแปลว่า “ผู้บริโภคซึ่งบ้าน” แต่สำหรับปทรูปสัท ในตัวอย่างนี้ จะต้องแปลว่า “ผู้รักษาหมู่บ้าน, ผู้ใหญ่บ้าน” ตามอรรถแรกของธาตุ ซึ่งก็ตรงตามความเป็นจริงที่ว่า หน่วยใหญ่ที่ดูแลประชาชน เรียกว่า “รฐฺฐปาล” (ผู้รักษาประเทศ, รัฐบาล) ส่วนหน่วยเล็กที่สุดที่ดูแลประชาชน ได้แก่ “คามโกชก” (ผู้รักษาหมู่บ้าน, ผู้ใหญ่บ้าน) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

คามโกชโก มาจาก “คามสทฺทฺฐปฺปท + ฤษฺฐ ปาลนหฺพฺยปทาเนสุ ในการรักษาและการกลืนกินทั้งหลาย + ญฺจฺจย” เป็นกัตตฺรูป, กัตตฺฐาสนะ, กิตฺนตฺสมาส ประเภททฺตุยัตตฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คามํ ฤษฺฐชฺติ ปาเลตีติ คามโกชโก, ปุคฺคโล. (คาม + ฤษฺฐ + ญฺจ)

(โย ปุคฺคโล) อ.บุคฺคฺลโต ฤษฺฐชฺติ ปาเลติ ย่อมรักษา คามํ ซึ่งหมู่บ้าน อิติ เพราะเหตุ นั้น (โส ปุคฺคโล) อ.บุคฺคฺลนํ คามโกชโก ชื่อว่าคามโกชก, ได้แก่บุคฺคฺล. (ผู้รักษาหมู่บ้าน, ผู้ใหญ่บ้าน)

ตัวอย่างของธาตุที่มีอรรณมาก

๑. กมฺ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า
- | | | |
|------------|--------------------|--------------------|
| กมฺติ | ย่อมห้าวไป | กมฺ + อ + ตี |
| จกฺมฺติ | ย่อมจกรม | กมฺ + อ + ตี |
| ปกฺกมฺติ | ย่อมหลิกไป | ป + กมฺ + อ + ตี |
| ปรกฺกมฺติ | ย่อมหากบัน | ปรา + กมฺ + อ + ตี |
| นิกฺกมฺติ | ย่อมออกไป | นิ + กมฺ + อ + ตี |
| สงฺกมฺติ | ย่อมเคลื่อนย้าย | สํ + กมฺ + อ + ตี |
| อภิกฺกมฺติ | ย่อมห้าวไปข้างหน้า | อภี + กมฺ + อ + ตี |
| ปฏิกฺกมฺติ | ย่อมห้าวกลับ | ปตี + กมฺ + อ + ตี |
| โอกฺกมฺติ | ย่อมห้าวลง | อว + กมฺ + อ + ตี |
๒. หรฺ หรฺเณ ในการนำไป
- | | | |
|--------------|--------------------|--------------------------|
| หฺรฺติ | ย่อมนำไป | หฺร + อ + ตี |
| ปหฺรฺติ | ย่อมติ, ย่อมประหาร | ป + หฺร + อ + ตี |
| นีหฺรฺติ | ย่อมนำออกไป | นี + หฺร + อ + ตี |
| สํหฺรฺติ | ย่อมรวบรวม | สํ + หฺร + อ + ตี |
| วิหฺรฺติ | ย่อมอยู่ | วิ + หฺร + อ + ตี |
| อวหฺรฺติ | ย่อมลักขโมย | อว + หฺร + อ + ตี |
| อภีหฺรฺติ | ย่อมนำไปเฉพาะ | อภี + หฺร + อ + ตี |
| ปจฺจําหฺรฺติ | ย่อมนำกลับมา | ปตี + อํา + หฺร + อ + ตี |
| อาหฺรฺติ | ย่อมนำมา | อา + หฺร + อ + ตี |
| อปหฺรฺติ | ย่อมนำไปปราศ | อป + หฺร + อ + ตี |
| อุปหฺรฺติ | ย่อมนำเข้าไป | อุป + หฺร + อ + ตี |
| อุปสํหฺรฺติ | ย่อมน้อมนำเข้าไป | อุป + สํ + หฺร + อ + ตี |
๓. ธา ธารฺทานโปสมฺหิ ในการทรงไว้ การให้ และการเลี้ยงดู
- | | | |
|----------|------------|------------------|
| ทธาติ | ย่อมหรงไว้ | ธา + อ + ตี |
| นิธฺธาติ | ย่อมฝังไว้ | นิ + ธา + อ + ตี |
| วิทฺธาติ | ย่อมจัดทำ | วิ + ธา + อ + ตี |
| อาทธาติ | ย่อมยกขึ้น | อา + ธา + อ + ตี |

สมาทชาติ	ย่อมตั้งไว้	สั + อา + ฐา + อ + ติ
อภิชาติ	ย่อมกล่าว	อภิ + ฐา + อ + ติ
สททหติ	ย่อมเชื้อ, ย่อมศรัทธา	สั + ฐา + อ + ติ
ปีทหติ	ย่อมปิด	อปี + ฐา + อ + ติ
ปริทหติ	ย่อมนุ่งห่ม	ปริ + ฐา + อ + ติ
อนฺตรชยติ	ย่อมหายไป	อนฺตร + ฐา + ย + ติ
ปทชาติ	ย่อมเพียรพยายาม	ป + ฐา + อ + ติ
อนฺวิทชาติ	ย่อมทำเลียนแบบ	อนฺ + วิ + ฐา + อ + ติ
สุทหติ	ย่อมอ้อม, ย่อมเต็ม	สุ + ฐา + อ + ติ

คำว่า “กนิฏฺโจ” กับ “กณฺโฏ” มีความแตกต่างกันดังนี้

“กนิฏฺโจ” มาจาก “ยฺวศัพฺท + อิกฺวปฺจจฺย” ในวิเสสตัดฺทิต โดยแปลง ยฺวศัพฺท เป็น “กณฺ” ด้วยสูตรว่า “ยฺวานณฺจ” (สูตรที่ ๓๙๖) และแปลง “ณ” เป็น “น” ด้วยสูตรว่า “เตสฺ วุฑฺธิโลปาคม-วิการวิปริตาทเสสา จ” (สูตรที่ ๓๗๐) แปลว่า “ผู้หนุ่มที่สุด”

และคำว่า “กณฺโฏ” มาจาก “อปฺปศัพฺท + อิกฺวปฺจจฺย” ในวิเสสตัดฺทิต โดยแปลง อปฺปศัพฺท เป็น “กณฺ” ด้วยสูตรว่า “อปฺปสฺส กณฺ” (สูตรที่ ๓๙๕) แปลว่า “ผู้น้อยที่สุด”

ส่วนที่ใช้ในธัมมปทฺฏกถา ใช้คำว่า “กณฺโฏ” แปลว่า “ผู้น้อยที่สุด”

สาริปฺตฺโต เป็นฉฺฉฐิตฺตปฺปรีสสมาส มีวิเคราะห์ว่า “สาริยา ปฺตฺโต สาริปฺตฺโต” มาจาก “สารี + ปฺตฺต” เมื่อเข้าสมาสแล้ว ให้ทำรัสสะท่ามกลางสมาส ด้วยสูตรว่า “กฺวจากิมชฺฉตฺตรานํ ที่ฆรฺสสา ปจฺจเยสฺ จ” (สูตรที่ ๓๕๔) แต่ในธัมมปทฺฏกถา ใช้รูปว่า “สาริปฺตฺโต” ซึ่งไม่ทำรัสสะ แต่ที่ทำรัสสะท่ามกลางสมาสก็มีปรากฏอยู่ เช่น “ชฺมพฺพุทีโป” มาจาก “ชฺมพฺพุ + ทีโป” (๑/๘/๘๒)

อทฺตฺมาสํ (อทฺตฺมาสมตฺตํ) บทนี้เป็นอมาทิปรตฺตปฺปรีสสมาส มีวิเคราะห์ว่า “มาสฺส อทฺตฺมิ อทฺตฺมาสํ” แปลว่า “กึ่งแห่งเดือน, ครึ่งเดือน” ไม่ใช่เป็นตติยัตตปฺปรีสสมาส ตามที่นิยมแปลกันว่า “เดือนด้วยทั้งกึ่ง ซึ่งตามหลักไวยากรณ์ ถ้าเป็นครึ่งอันแรก จะเพียงคำว่า “อทฺตฺ” หรือ “อทฺฐ” แปลว่า “ครึ่ง, กึ่ง” เลย ยกเว้นในกรณีที่เป็นอย่างหนึ่งหรือสองครั้ง เป็นต้น จะใช้จำนวนท้าย เพียงครึ่งเดียว เช่น ทิยทฺโฆ ที่สองด้วยทั้งกึ่ง หมายถึง หนึ่งครึ่ง คืออันที่สอง มีเพียงแค่ครึ่งเดียว ยังไม่เต็ม เป็นต้น (๑/๑/๑๔) “อทฺตฺโยชนํ” (ครึ่งโยชน) ก็เช่นเดียวกัน

“สมาปน” มาจาก “สับทหน้า + อาป พุยาปเน ในการแผ่กระจายไป + ยุปัจจัย” ถ้า ลง ตปัจจัย จะมีรูปเป็น “สมตฺโต, สมตฺตา, สมตฺตํ” แปลว่า จบแล้ว ลบ ป ช้อน ต ด้วยสูตรว่า “คฺปาทีนญจ” (สูตรที่ ๖๓๐ หน้า ๓๒๘) ทำรัสสะ อา เป็น อ ด้วยสูตรว่า “รสุสฺ” (สูตรที่ ๓๘ หน้า ๒๔) และเพราะสระหลัง แผลงนิคหิตเป็น ม ด้วยสูตรว่า “มทา สเร” (สูตรที่ ๕๒ หน้า ๓๘) จะ ไม่มีรูปเป็น “สมาปนฺน” ถ้าเป็นรูปนี้จะมาจาก “สับทหน้า + อาปทหน้า + ปทธาตุ + ตปัจจัย” จะแปลว่า ถึงพร้อมแล้ว ไม่ได้แปลว่า จบแล้ว “อิติ” ศัพท์ ที่แปลว่า “ดังนั้นแล” ความหมายก็คือ จบเรื่องแล้ว เพราะฉะนั้น ควรจะมีรูปเป็น “สมาปน” หรือ “ปริสมาปน”

เวชฺโซ ทิสฺวา อาห... (ธม.อฎ. ๑/๑/๙) ข้อความนี้ ไม่มีบทยายกิริยาการเห็น เพราะทิสฺวาเป็นสกัมมกธาตุ ถ้าแต่งบาลีโดยไม่มีบทยายกิริยาที่เป็นกรรมอย่างนี้ จะมีโทษทางภาษา ตามหลักของอลังการะ เพราะไม่ทราบว่าเป็นอะไร ฉะนั้น ประโยคนี้ที่ถูกต้อง ควร มีบทยกรรมมายายกิริยา เช่น เวชฺโซ เถโร ทิสฺวา อาห... จึงจะชัดเจน และถูกต้องตามหลักการทางภาษาบาลี

อาทียิตฺวา มาจาก “อาปทหน้า + ทา อาทาเน ในการถือเอา + ยปัจจัย + ตฺวา ปัจจัย” ลง ยปัจจัย ด้วยสูตรว่า “ทิวาทิตโย” เพราะยปัจจัย ให้แผลง อา เป็น อิ ด้วยสูตรว่า “กฺวจิ ธาตุวิภตฺติปฺยจฺยานํ ทีฆวิปริตฺตาเทสฺโลปคฺมา จ” (รูปสัททฺธิ หน้า ๓๓๖) ฉะนั้น จึงมีรูปว่า “อาทียิตฺวา” รูปว่า “อาทียิตฺวา” ไม่ควร รวมถึงศัพท์ว่า “สมาทียิตฺวา” ด้วย จะมีรูปเป็น “สมาทียิตฺวา” นั้นไม่ควร นอกจากนี้ ในธัมมปทฎฐฎกฺขา ยังพบรูปที่ตรงกับหลักไวยากรณ์ว่า “อนาทียนฺเตสุ” (ธม.อฎ. ๑/๑/๕๑) และ “สมาทียสฺสุ” (ธม.อฎ. ๑/๑/๓๐)

“อุทกฺกจนภาวฺปฺตฺติสฺทิสฺโส” (ธม.อฎ. ๑/๘/๘๕) กับ “อุทกฺกจนภาวฺปฺตฺติสฺทิสฺโส” (ธม.อฎ. ๑/๘/๑๐๔) ซึ่งข้อความอันเดียวกัน แต่บาลีแตกต่างกัน ข้างหน้าเป็น “อุปฺตฺติ” แปลว่า การเกิดขึ้น ข้างหลังเป็น “ปฺตฺติ” แปลว่า การถึง เมื่อเทียบกับฉบับอื่นๆ เช่น ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีรูปเป็น “อุทกฺกจนภาวฺปฺตฺติสฺทิสฺโส” ทั้งข้างหน้าและข้างหลัง ผู้แปลจึงเลือกเอาแบบแรกอย่างเดียว ในการแปลและวิเคราะห์คำศัพท์

“กาลสฺเสว” (ธม.อฎ. ๑/๑/๑๘) “กาลสฺเสวาทิ ปจฺจุสฺกาลโตเยว, นิสฺสฺกฺกตฺเต เจตฺตฺตฺตฺมิวจฺนํ (ปาจิตฺตฺยาทีโยชฺนา ข้อ ๖๔ หน้า ๒๑๘ ฉบับพม่า) แปลว่า “แต่กาลนั้นเทียว, แต่เข้านั้นแหละ” เป็นฉฎฐีวิภตฺติ ลงในอรรถบัญญัติมีวิภตฺติ แต่ทั่วไปมักแปลว่า “ต่อกาลนั้นเทียว”

ตารางเปรียบเทียบศัพท์

บาลีสันนามหลวง	ปทรูปสิทธิ
โคตตัทธิต มีปัจจัย ๘ ตัว	อปัจจัทธิต มีปัจจัย ๘ ตัว
ตรัตยาทิตัทธิต มีปัจจัย ๑ ตัว	สังสัฎฐาทิเนกัตถัทธิต มีปัจจัย ๑๘ ตัว
ราคาทิตัทธิต มีปัจจัย ๑ ตัว	
ชาตาทิตัทธิต มีปัจจัย ๓ ตัว	
สมุหัทธิต มีปัจจัย ๓ ตัว	
ฐานัทธิต มีปัจจัย ๒ ตัว	
พหุลัทธิต มีปัจจัย ๑ ตัว	
ปกติตัทธิต มีปัจจัย ๑ ตัว	
อุปมาตัทธิต มีปัจจัย ๒ ตัว	
นิสสิตัทธิต มีปัจจัย ๑ ตัว	
ภาวัทธิต มีปัจจัย ๖ ตัว	
เสฎฐัทธิต มีปัจจัย ๕ ตัว	วิเสสัทธิต มีปัจจัย ๕ ตัว
ตทิสัตถิตัทธิต มีปัจจัย ๘ ตัว	อัสสัตถิตัทธิต มีปัจจัย ๑๒ ตัว
สังขยาตัทธิต มีปัจจัย ๑ ตัว	สังขยาตัทธิต มีปัจจัย ๖ ตัว
ปุรณัทธิต มีปัจจัย ๕ ตัว	
อพยยัทธิต มีปัจจัย ๒ ตัว	อพยยัทธิต มีปัจจัย ๑๐ ตัว
วิภาคัทธิต มีปัจจัย ๒ ตัว	

ตารางเปรียบเทียบสมาส

บาลีสันนามหลวง	ปทรูปสิทธิ
อภัยยิปภาวสมาส ๒	อภัยยิปภาวสมาส ๒
- อุปสัคคบุพพะกะ	- อุปสัคคบุพพะกะ
- นิปาตบุพพะกะ	- นิปาตบุพพะกะ
กัมมชารยสมาส ๖	กัมมชารยสมาส ๘
- วิเสสนบุพพท	- วิเสสนบุพพท

- วิเสสนุตตรบท
- วิเสสโนภยบท
- วิเสสโนปมบท
 - อุปมานบุพพบท
 - อุปมานุตตรบท
- สัมภวานบุพพบท
- อวธารณบุพพบท
- นินิบาดบุพพบท หรือ อุกยัตปปริสະ
-
-

ทิกุสมาส ๒

- อสมหารทิกุ
- สมารทิกุ

ตปปริสสมาส ๖

- ทุติยาตปปริสະ
- ตติยาตปปริสະ
- จตุตถิตปปริสະ
- ปัญจมีตปปริสະ
- ฉกฺขีตปปริสະ
- สัตตมีตปปริสະ
-
-

พหุพพิหิสมาส ๕

- ตุลยาธิกรณะ ๖
 - ทุติยาตุลยาธิกรณะ
 - ตติยาตุลยาธิกรณะ
 - จตุตถิตุลยาธิกรณะ

- วิเสสนุตตรบท
- วิเสสโนภยบท
-
-
- อุปมานุตตรบท
- สัมภวานบุพพบท
- อวธารณบุพพบท
- นินิบาดบุพพบท
- กุบุพพบท
- ปาทิบุพพบท

ทิกุสมาส ๒

- อสมหารทิกุ
- สมารทิกุ

ตปปริสสมาส ๘

- ทุติยาตปปริสະ
- ตติยาตปปริสະ
- จตุตถิตปปริสະ
- ปัญจมีตปปริสະ
- ฉกฺขีตปปริสະ
- สัตตมีตปปริสະ
- อมาทิปรัตปปริสະ
- อโลปตปปริสະ

พหุพพิหิสมาส ๙

- ทวิปทตุลยาธิกรณะ ๖
 - ทุติยาทวิปทตุลยาธิกรณะ
 - ตติยาทวิปทตุลยาธิกรณะ
 - จตุตถิตวิปทตุลยาธิกรณะ

- ปัญจมีตูลยาธิกรณะ	- ปัญจมีทวิปทตูลยาธิกรณะ
- จัญญีตูลยาธิกรณะ	- จัญญีทวิปทตูลยาธิกรณะ
- สัตตมีตูลยาธิกรณะ	- สัตตมีทวิปทตูลยาธิกรณะ
- ภินนาธิกรณะ	- ทวิปทภินนาธิกรณะ
-	- ติปทะ
- นบุพพบท	- นนินาตบุพพบท
- สหบุพพบท	- สหบุพพบท
- จัญญีอุปมานบุพพพิหิ	- อุปมานบุพพบท
-	- ปฐมายัตตะ อุปมานบุพพบท
-	- จัญญียัตตะ อุปมานบุพพบท
-	- วาสัททัตตะ สังขโยภยบท
-	- ทิสันตราพัตตะ
-	- พยติหารลักขณะ
ทวันทสมาส	ทวันทสมาส
- สมหาระ	- สมหาระ
- อสมาระ	- อิตริตรโยคะ
สมาสพิเศษ	
-	- อยุตตัตถสมาส

ในการแสดงข้อเปรียบเทียบระหว่างไวยากรณ์บาลีสนามหลวงที่ใช้ในปัจจุบันกับไวยากรณ์บาลีเก่าแก่อีกคัมภีร์หนึ่ง คือปทรูปสิทธินี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สนใจได้เห็นข้อที่เหมือนและข้อที่แตกต่างกัน เพื่อเปิดโลกแห่งการศึกษาภาษาบาลีให้กว้างขึ้น และจุดประกายให้ผู้สนใจที่ต้องการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ได้ทราบว่ายังมีกฎเกณฑ์ทางไวยากรณ์อีกจำนวนหนึ่งที่สามารถอธิบายข้อเคลือบแคลงสงสัยในอีกบางประเด็นหรือหลายประเด็นตามชื่อที่ว่า “ไวยากรณ์” (แปลว่า “ทำให้แจ่มแจ้งในการสร้างคำศัพท์”) ในการแสดงนี้ มิได้มีจุดประสงค์เป็นอย่างอื่นและต้องการให้การศึกษาภาษาบาลีและพระพุทธพจน์เจริญก้าวหน้าอย่างไม่มีการสิ้นสุด

เรียนบาลีแล้วได้อะไรบ้าง

โปรดทำความเข้าใจก่อนสัณนิท โดยตั้งหลักว่า ทำไมจึงเรียนบาลี เรียนทำไม เรียนไปเพื่ออะไร เรียนแล้วจะได้อะไร เรียนแล้วจะไปทำอะไร

เรียนบาลีแล้วได้

๑. ปัญญา รู้ภาษาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นศาสดาของพวกเราชาวพุทธศาสนิกชน และเป็นภาษาของพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ นอกจากนั้น ยังได้รู้ธรรมวินัยต่างๆ ที่เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอีกด้วย เริ่มจากอ่านภาษาบาลีได้ อ่านถูกต้อง เว้นวรรคตอนถูกต้อง รู้ความหมายของบทสวดมนต์ต่างๆ เช่นคำไหว้พระ อาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร คำถวายทานต่างๆ เป็นวจีสัจจัต เป็นบุญทางปาก

๒. ได้บุญ บุญกุศลที่เกิดจากการศึกษาเล่าเรียนในขณะที่บริกรรมภาษาบาลีเป็นต้นกิลีสต่างๆ เช่น รากะ โทสะ โมหะ เป็นต้น ไม่ค่อยเกิด และเป็นการทำลายโมหะไปที่ละหน่อยๆ จิตเกิดสมาธิ จดจ่ออยู่กับบทที่บริกรรม

๓. นำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย

๔. สร้างเหตุปัจจัยที่ดีในภพชาติต่อไป เหมือนอย่างค้ำควา งูเหลือม และกบเป็นต้น

๕. อนุเคราะห์อนุชนผู้สนใจศึกษาพระพุทธพจน์ได้ตามกำลังสติปัญญา

๖. เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่อนุชนเกี่ยวกับการศึกษาพระศาสนา

๗. ได้ดำเนินรอยตามโบราณกบัตินิตทั้งหลายมีพระโพธิสัตว์เป็นต้น

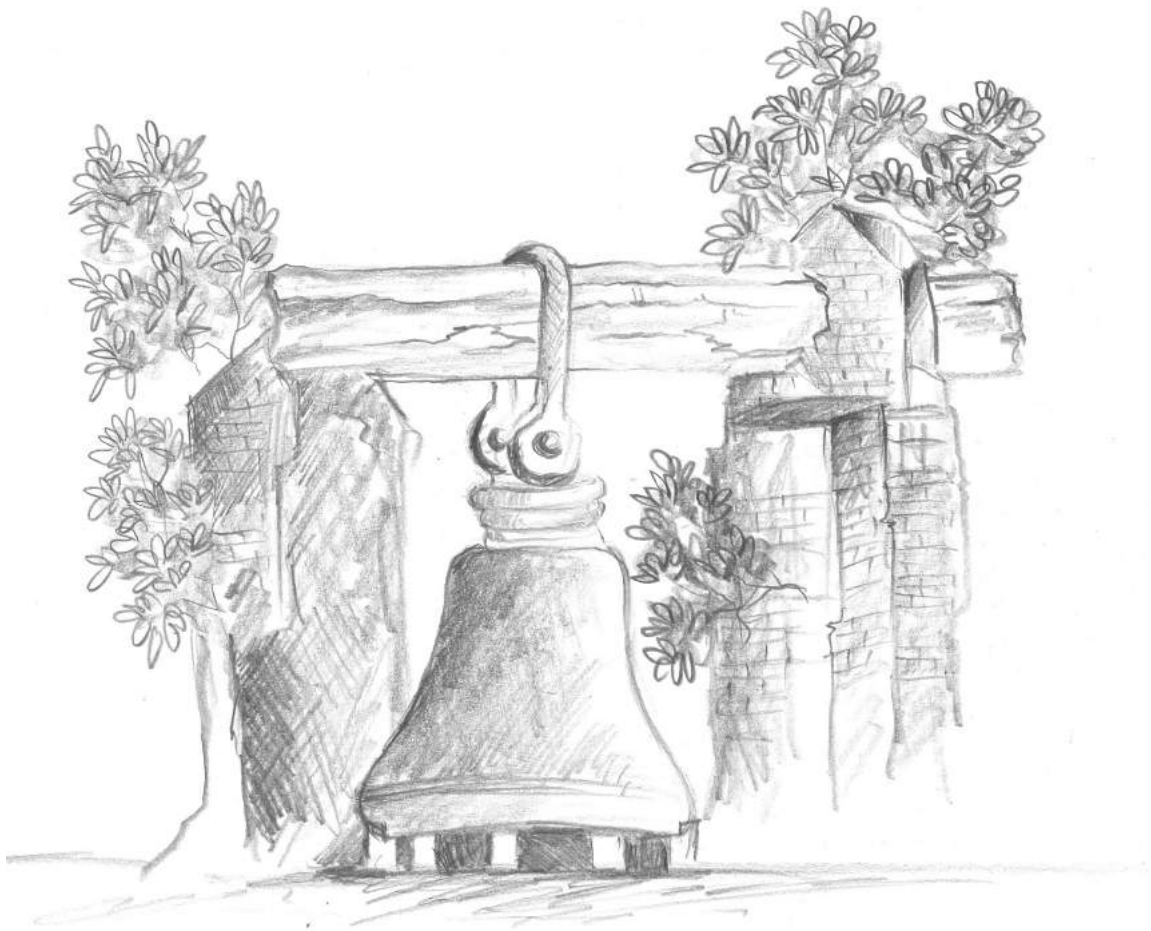
๘. ได้ชื่อว่ารักษาพระปริยัติศาสนาให้ดำรงคงอยู่คู่โลกสืบต่อไป

เมื่อทราบเหตุผลในการที่จะต้องศึกษาภาษาบาลีแล้ว ว่ามีได้ถึง ๘ ข้อด้วยกัน มีได้ปัญญาเป็นต้น จะทำให้มีความสุขในการศึกษา และมีกำลังใจในการศึกษา จะไม่ก่อให้เกิดความเบื่อหน่าย ท้อแท้ ทดถอย เลิกลาต่อการศึกษา มีแต่จะเพิ่มความเพียร วิริยะ อุตสาหะพยายามให้มากยิ่งขึ้นเท่าที่จะมีความสามารถทำได้

ขอให้ผู้ศึกษาจงมีความสุขในการศึกษาพระบาลี คือทั้งภาษาบาลีและพระพุทธพจน์ที่ถูกบันทึกไว้ด้วยภาษาบาลี มีความสุขในการดำเนินชีวิต และมีความสุขสูงสุด ซึ่งเป็นสันติสุขบรมสุข คืออมตมหานิพพานด้วยกันทุกๆ ท่านเทอญ

พระมหาจิตติพงษ์ อุตตมปญโญ

๑๐ มกราคม ๒๕๖๑



สารบัญ

คำนำ	(ก)
คำอนุโมทนา	(ค)
คำปรารภ	(ฅ-จ)
จากใจผู้อุปถัมภ์	(ฉ-ช)
ประวัติวัดท่ามะโอ	(ฌ)
ลำดับเจ้าอาวาสวัดท่ามะโอ	(ฌ)
ชีวประวัติ : พระอาจารย์ธัมมานันทมหาเถระ	(ญ)
คำชี้แจง	(๑-๒๗)
๓. จิตตวคฺคความถุณา	๑
๑. เมฆียตฺถเถรวตฺถ	๑
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ชิต	๒๑
๒. อญฺญตฺรภิกฺขวตฺถ	๓๗
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ชิต	๑๐๕
๓. อุกฺกณฺจิตฺตภิกฺขวตฺถ	๑๓๕
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ชิต	๑๖๑
๔. ภาคินฺเอยฺสงฺฆรฺกฺขิตฺตเถรวตฺถ	๑๗๕
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ชิต	๒๐๖
๕. จิตฺตหตฺถตฺถเถรวตฺถ	๒๒๕
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ชิต	๒๘๐
๖. อารทฺชวิปฺสฺสนภิกฺขวตฺถ	๓๐๗
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ชิต	๓๔๔
๗. ปฺปฺตฺติคตฺตติสฺสตฺถเถรวตฺถ	๓๖๗
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ชิต	๓๙๙
๘. นนฺทโคปาลกาวตฺถ	๔๒๑
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ชิต	๔๔๐

๙. โสเรยยตเถรวตถุ	๔๕๓
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และตัทธิต	๕๑๐
คำศัพท์กิริยานำรู้	๕๓๓
บรรณานุกรม	๕๕๗
ประวัติผู้แปลและสัมพันธ	๕๕๙

ขอพระธรรมนำจิตของข้านี้
ให้เต็มทีดุจเดือนเพ็ญด้วยเถิดหนา
เพื่อนำธรรมขององค์พระสัมมา
สัมพุทธเจ้าได้ชื่นใจ ๆ

ญาณาลังการะ

๓ พ.ค. ๖๑



๓. จิตตวคฺควณฺณา

จิตตวคฺควณฺณา (มยา วุจฺเจเต) ๕

จิตตวคฺควณฺณา อ.วาจาเป็นเครื่องพรรณนาซึ่งเนื่อความแห่งวรรคอันบัณฑิต
กำหนดด้วยจิต (มยา) อันข้าพเจ้า (วุจฺเจเต) จะกล่าว ๕

จิตตวคฺควณฺณา วุตตกัมมะใน วุจฺเจเตฯ อาชยาตบทกัมมวาจาก
มยา อนภิตกัตตาใน วุจฺเจเต ๕

๓. จิตตววรรควณฺณา



๑. เมฆียตุเถรวตฺถุ [๒๔]

เมฆียตุเถรวตฺถุ (มยา วุจฺเจเต) ๕

เมฆียตุเถรวตฺถุ อ.เรื่องแห่งพระเมฆิยะผู้เถระ (มยา) อันข้าพเจ้า
(พระพุทฺธโฆสะ) (วุจฺเจเต) จะกล่าว ๕

เมฆียตุเถรวตฺถุ วุตตกัมมะใน วุจฺเจเตฯ อาชยาตบทกัมมวาจาก
มยา อนภิตกัตตาใน วุจฺเจเต ๕

๑. เรื่องพระเมฆิยะเถระ



๑. “ผนฺทน์ จปลํ จิตฺตนฺติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สตฺถา จาลิกาย ปพฺพเต วิหรนฺโต
อายุสฺมนฺตํ เมฆิยํ อารพฺภ กเถสิ ๕

สตฺถา จาลิกาย ปพฺพเต วิหรนฺโต อายุสฺมนฺตํ เมฆิยํ อารพฺภ “ผนฺทน์ จปลํ จิตฺตนฺติ อิมํ
ฐมฺมเทสนํ กเถสิ ๕

สตฺถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับ ปพฺพเต ที่ภูเข จาลิกาย ชื่อว่า
จาลิกา อารพฺภ ทรงปรารภ เมฆิยํ ซึ่งพระเมฆิยะ อายุสฺมนฺตํ ผู้มีอายุ กเถสิ
ตรัสแล้ว อิมํ ฐมฺมเทสนํ ซึ่งพระธรรมเทศนานี้ “ผนฺทน์ จปลํ จิตฺตนฺติ ว่า “ผนฺทน์
จปลํ จิตฺตํ” ดังนี้ เป็นต้น ๕

พระศาสดาเมื่อประทับที่ภูเขาคีรีว่าจาลิกา ทรงปรารภพระเมฆิยะผู้มีอายุ ตรัสพระ
ธรรมเทศานี้ว่า “**ผนุหน จปล จิตต**” ดังนี้เป็นต้น

สตถา สุททกัตตาใน กเถสิฯ อาชยาตบทกัตตวาจก “**ผนุหน จปล จิตต**” สรุปะ
ใน อิติฯ ศัพท สรุปะใน อิม ฐมมเทสน อิม วิเสสนะของ ฐมมเทสนฯ อวุตต-
กัมมะใน กเถสิ จาลิกาย สัญญาวิเสสนะของ ปพพเตฯ วิสยาธาระใน วิหรนุโตฯ
อัปภันตรกิริยาของ สตถา आयสมนุต วิเสสนะของ เมฆิยฯ อวุตตกัมมะใน
อารพุกฯ สมานกาลกิริยาใน กเถสิ ฯ

๒. ตสส วตุถุ อวิภวนตุถุ สพพ เมฆิยสุตตุ วิตุถาเรตพพ ฯ

(ปณฺทิตฺเตน) ตสส (เมฆิยตฺเถรสฺส) วตุถุ อวิภวนตุถุ สพพ เมฆิยสุตตุ วิตุถาเรตพพ ฯ

เมฆิยสุตตุ อ.เมฆิยสุตฺร **สพพ** ทั้งปวง (ปณฺทิตฺเตน) อันบัณฑิต **วิตุถาเรตพพ**
ฟังให้พิสดาร **ตสส (เมฆิยตฺเถรสฺส) วตุถุ อวิภวนตุถุ** เพื่ออัน- ยังเรื่อง แห่งพระ
เมฆิยะผู้เถระนั้น -ให้เป็นแจ่ม ฯ

เมฆิยสุตฺรทั้งหมด บัณฑิตฟังทำให้พิสดารเพื่อทำให้เรื่องพระเมฆิยะเถระนั้นแจ่มแจ่ม

สพพ วิเสสนะของ เมฆิยสุตตุฯ วุตตกัมมะใน วิตุถาเรตพพฯ กิตบทเหตุกัมมวจาก
ปณฺทิตฺเตน อนภิตกัตตาใน วิตุถาเรตพพ ตสส วิเสสนะของ เมฆิยตฺเถรสฺสฯ สามี-
สัมพันธะใน วตุถุฯ การิตกัมมะใน อวิภวนตุถุฯ สัมปทานใน วิตุถาเรตพพ ฯ

๓. สตถา ปน ตีหิ วิตุเกหิ อนฺวาสตตตตาย ตสฺมี อมฺพวเน ปชานมนฺยุชิตฺตุ
อสกฺกุณฺตีวา อาคตฺ เมฆิยตฺเถร อามนฺเตตฺวา “อติภาริยํ เต เมฆิย กตฺ ‘อาคเมหิ
ตาว เมฆิย, เอกโกมฺหิ ยาว อญฺโฆปิ โภจิ ภิกฺขุ ทิสฺสตีติ มํ ยาจนฺตํ เอกกํ ปหาย
คจฺจนฺเตน; ภิกฺขุณา นาม เอวํ จิตฺตวสฺสเกน ภวิตฺตุ น วฏฺฏติ; จิตฺตํ นาเมตํ ลหฺกํ,
ตํ อตฺตโน วเส วตฺเตตฺตุ วฏฺฏตีติ วตฺวา อีมา เทว คธา อภาสิ

“**ผนุหน จปล จิตต** **ทฺรฺกฺขํ ทฺนฺนิวารย**
อุชฺฐํ กโรติ เมธาวิ, **อุสุกาโร ว เตชน,**
วาริไซ ว ฤเล ชิตฺโต **โอบโอมกตอุพฺภโต**

ปริพนหุทธิที่ จิตต์ มารเธยย์ ปหาตเวติ ฯ

สตถา ปน (อตตโน) ตีหิ วิตกุเกหิ อนุวาสตตตาย ตสฺมี อมฺพวเน ปธานํ อนุยุชฺชิตฺตุ
อสกุณฺณิตฺวา อาคตํ เมฆิยตุเถรํ อามนฺเตตฺวา “อติภาริยํ เต (กมฺม) เมฆิย กตํ (ตฺวํ) อากเมหิ
ดาว เมฆิย, (อหํ) เอกโก อมฺหิ, ยาว อญฺเฌปิ โกจิ ภิกฺขุ ทิสฺสตีติ มํ ยาจนฺตํ เอกกํ ปหาย
คจฺจนฺเตน; ภิกฺขุณา นาม เอวํ จิตฺตวลิเกน ภวิทฺตุ น วฏฺฏติ; จิตฺตํ นาม เอตํ ลหุํ (โหติ),
(ตยา) ตํ (จิตฺต) อตตโน วเส วตเตตฺตุ วฏฺฏตีติ วตฺวา อีมา เทว คธา อภาสิ

“ผนฺทหนํ จปลํ จิตฺตํ ทฺรภุชฺชํ ทฺรภุชฺชวารยํ
อุชฺฐํ กโรติ เมธาวิ (บุคฺคโล), อุสุกาโร อิว เตชนํ (อุชฺฐํ กโรนฺโต),
วาริไซ อิว (เกวฏฺฏเณ) เถล ชิตฺโต โอกโมกตอุพฺพต (ปริพนฺทหนฺโต)
ปริพนฺทหิ อิทํ จิตฺตํ มารเธยย์ ปหาตเว (โยคาวจเรน
วิปสฺสนาภมฺมฏฺฐาเน ชิตฺตํ โอกโมกตอุพฺพต)” อิติ ฯ

ปน ก็ สตถา อ.พระศาสดา อามนฺเตตฺวา ตรัสเรียกแล้ว เมฆิยตุเถรํ ซึ่ง
พระเมฆิยะผู้เถระ (อตตโน) ตีหิ วิตกุเกหิ อนุวาสตตตาย ตสฺมี อมฺพวเน
ปธานํ อนุยุชฺชิตฺตุ อสกุณฺณิตฺวา อาคตํ ผู้- ไม่อาจแล้ว เพื่ออันตามประกอบ
ซึ่งความเพียร ในสวนอัมพวันนั้น เพราะความที่- แห่งตน -เป็นผู้ อันวิตก ท. สาม
ครอบงำแล้ว -มาแล้ว วตฺวา ตรัสแล้ว อิติ ว่า “เมฆิย ดูก่อนเมฆิยะ (กมฺม)
อ.กรรม อติภาริยํ อันหนักยิ่ง เต อันเธอ (ตฺวํ) อากเมหิ ดาว เมฆิย, (อหํ)
เอกโก อมฺหิ, ยาว อญฺเฌปิ โกจิ ภิกฺขุ ทิสฺสตีติ มํ ยาจนฺตํ เอกกํ ปหาย
คจฺจนฺเตน ผู้- ละ ซึ่งเรา ผู้ผู้เดียว ผู้ขอรับรองอยู่ ว่า ‘ดูก่อนเมฆิยะ อ.เรา เป็นผู้ผู้เดียว
ย่อมเป็น, อ.ภิกษุ ใดๆ แม้อัน ย่อมปรากฏ เพียงใด, อ.เธอ จงคอยทำ เพียงนั้น’ ดังนี้
-แล้วจึงไปอยู่ กตํ กระทำแล้ว, ภิกฺขุณา นาม เอวํ จิตฺตวลิเกน ภวิทฺตุ อ.อัน- ชื่อ
อันภิกษุ เป็นผู้เป็นไปในอำนาจแห่งจิต อย่างนี้ -เป็น น วฏฺฏติ ย่อมไม่ควร, เอตํ
จิตฺตํ นาม ชื่อ อ.จิตนั้น ลหุํ เป็นธรรมชาติเร็ว (โหติ) ย่อมเป็น, (ตยา) ตํ (จิตฺต)
อตตโน วเส วตเตตฺตุ อ.อัน- อันเธอ ยังจิตนั้น -ให้เป็นไป ในอำนาจ ของตน วฏฺฏติ
ย่อมควร” อิติ ดังนี้ อภาสิ ได้ตรัสแล้ว คธา ซึ่งพระคธา ท. เทว สอง อีมา เหล่า
นี้ อิติ ว่า

“(บุคฺคโล) อ.บุคคล เมธาวิ ผู้มีปัญญา กโรติ ย่อมกระทำ

จิตต์ ซึ่งจิต ผนุหนั อันดีนรณ จปลั อันกวัดแกว่ง ทุรกุขั
 อันบุคคลรักษาได้โดยยาก ทุนุหิวารยั อันบุคคลห้ามได้
 โดยยาก อุขุ ให้เป็นธรรมชาติตรง อสุกาโร อิว เพียงดัง
 อ.บุคคลผู้กระทำซึ่งลูกศร (กิโรนุโต) กระทำอยู่ เตชนั
 ซึ่งลูกศร (อุขุ) ให้เป็นธรรมชาติตรง, อิทธิ จิตต์ อ.จิตนี้
 (โยคาวจรณ โอกโมกตอุพุกต) อัน- อันพระโยคาวจร -ยก
 ขึ้นแล้วจากที่อยู่คือกามคุณ ขิตตัม ชัดไปแล้ว วิปัสสนา-
 กมฺมฐานเน ในวิปัสสนากัมมฐาน ปหาตเว เพื่ออันละ
 มารเธยยั ซึ่งปวงแห่งมาร ปริณหุตติ ย่อมดีนรณไปรอบ
 วาริไซ อิว เพียงดัง อ.ปลา (เกวฏฐาน) โอกโมกตอุพุกโต
 ตัวอันชาวประมง ยกขึ้นแล้วจากที่อยู่คือน้ำ ขิตโต ชัดไปแล้ว
 ถล บนบก (ปริณหุตโต) ดีนรณไปรอบอยู่” อิติ ดังนี้ ฯ

ก็พระศาสดาตรัสเรียกพระเมฆิยะเถระผู้ไม่สามารถเพื่อจะประกอบความเพียรที่สวน
 อัมวันนั้น เพราะว่าตนถูกวิตก ๓ ครอบงำ แล้วมา ตรัสว่า “ดูก่อนเมฆิยะ เธอทำกรรม
 อันหนักยิ่งที่ละเราผู้ผู้เดียวผู้ขอร้องอยู่ว่า ‘ดูก่อนเมฆิยะ เราเป็นผู้เดียว เธอจงรอ
 คอยจนกว่าจะมีภิกษุรูปอื่นบางรูปปรากฏ’ ดังนี้ แล้วไปอยู่, การที่ธรรมดากว่าภิกษุเป็น
 ผู้เป็นไปในอำนาจของจิตอย่างนี้ ย่อมไม่ควร, ขึ้นชื่อว่าจิตนั้น เป็นธรรมชาติเร็ว, การ
 ที่เธอทำให้จิตนั้นเป็นไปในอำนาจของตน จึงจะควร” ดังนี้ ได้ตรัสพระคาถา ๒ เหล่านี้
 ว่า

“บุคคลผู้มีปัญญา ย่อมทำจิตที่ดีนรณ กวัดแกว่ง ที่บุคคลรักษา
 ได้ยาก ห้ามได้ยาก ให้เป็นธรรมชาติตรงได้ ดุจช่างศรทำลูกศร
 ให้ตรง ฉะนั้น, จิตนี้ที่พระโยคาวจรยกขึ้นจากที่อยู่คือกามคุณ
 แล้วชัดไปในวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อจะละปวงแห่งมาร ย่อม
 ดีนรณไปทั่ว ดุจปลาตัวที่ชาวประมงยกขึ้นจากที่อยู่คือน้ำ แล้ว
 โยนขึ้นไปบนบก ดีนรณกระเสือกกระสนไปทั่ว ฉะนั้น”

ปนศัพทํ วากยารัมภโชตกะ สตุถา สุททกัตตาโน อภาสิญฺ อายยาตบพกัตตฺวาจาก
 อตฺตโน ภาวาทิสัมพันธะโน อนฺวาสตฺตตฺตาย ตีหิ วิเสสนะของ วิตฺกเกหิญฺ อนภิตฺ-
 กัตตาโนอนฺวาสตฺต- อนฺวาสตฺตตฺตายญฺ เหตุโนอสุกฺกณฺติวฺวา ตฺสฺมึ วิเสสนะของ อมฺพวนญฺ

วิสาขาธาระใน อนุญชฺชิตุํ ปธานํ อวุตตกัมมะใน อนุญชฺชิตุํๆ ตุมตถสัมปทานใน อสกุณฺณิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อาคตฺๆ วิเสสนะของ เมฆิยะเถระๆ อวุตตกัมมะใน อามนฺเตตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน วตฺวา ‘เมฆิยะ อาลปะนะ อติภาริยํ วิเสสนะของ กมฺมํๆ วุตตกัมมะใน กตฺๆ กิตตบถกัมมวาทก เต อนภิตกัตตทาใน กตฺ ‘เมฆิยะ อาลปะนะ ตฺวํ สุทฺธกัตตทาใน อาคเมหิๆ อาชยตบถกัตตฺวาจาก ตาวศัพฺพํ ปริจเฉทนต์ถะ, อหํ สุทฺธกัตตทาใน อมฺหิๆ อาชยตบถกัตตฺวาจาก เอกโก วิกตีกัตตทาใน อมฺหิ, อปีศัพฺพํ อเปกขัตถะเข้ากับ อญฺโฆๆ กิตฺติ โภจิ กิตฺติ วิเสสนะของ ภิกฺขุๆ สุทฺธกัตตทาใน ทิสฺสติๆ อาชยตบถกัตตฺวาจาก ยาวศัพฺพํ ปริจเฉทนต์ถะ’ อิติศัพฺพํ อากาเรใน ยาจนฺตํ มํ อวุตตกัมมะใน ปหาย ยาจนฺตํ กิตฺติ เอกกํ กิตฺติ วิเสสนะของ มํ ปหาย สมานกาลกิริยา ใน คจฺจนฺเตนๆ วิเสสนะของ เต, ภวิตุํ ตุมตถกัตตทาใน วฏฺฏติๆ อาชยตบถกัตตฺวาจาก นามศัพฺพํ สัณฺญาไซตถะเข้ากับ ภิกฺขุณาๆ อนภิตกัตตทาใน ภวิตุํ เหวํ กิริยาวิเสสนะ ใน จิตฺตวลีเกนๆ วิกตีกัตตทาใน ภวิตุํ นศัพฺพํ ปฏฺฐิเสธะใน วฏฺฏติ; เอตํ วิเสสนะของ จิตฺตํ นามศัพฺพํ สัณฺญาไซตถะเข้ากับ จิตฺตํๆ สุทฺธกัตตทาใน โหติๆ อาชยตบถกัตตฺวาจาก ลหุํ วิกตีกัตตทาใน โหติ, วตฺเตตฺตํ ตุมตถกัตตทาใน วฏฺฏติๆ อาชยตบถกัตตฺวาจาก ตยา อนภิตกัตตทาใน วตฺเตตฺตํ ตํ วิเสสนะของ จิตฺตํๆ การิตกัมมะใน วตฺเตตฺตํ อตฺตโน สามีสัมพันธะใน วเสๆ วิสาขาธาระใน วตฺเตตฺตํ” อิติศัพฺพํ อากาเรใน วตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อภาสิ อีมา กิตฺติ เทว กิตฺติ วิเสสนะของ คาถาๆ อวุตตกัมมะ ใน อภาสิ

“เมธาวิ วิเสสนะของ ปุคฺคโลๆ สุทฺธกัตตทาใน กโรติๆ อาชยตบถกัตตฺวาจาก ฝนฺหนํ กิตฺติ จปลํ กิตฺติ ทุรฺกขํ กิตฺติ ทุนฺนิวารยํ กิตฺติ วิเสสนะของ จิตฺตํๆ อวุตตกัมมะใน กโรติ อุขุํ วิกตีกัมมะใน กโรติ อุกฺกาโร อูปมาลึงคัตถะ อิวศัพฺพํ อูปมาไซตถะเข้ากับ อุกฺกาโร เตชน, เตชน อวุตตกัมมะใน กโรนฺโต อุกฺขุํ วิกตีกัมมะใน กโรนฺโตๆ วิเสสนะของ อุกฺกาโร อิทํ วิเสสนะของ จิตฺตํๆ สุทฺธกัตตทาใน ปริฝนฺทติๆ อาชยตบถกัตตฺวาจาก วาริไซ อูปมาลึงคัตถะ อิวศัพฺพํ อูปมาไซตถะเข้ากับ วาริไซ ถเล ชิตฺโต โอกโมกตอฺพฺภโต, เกวฏฺฏเณ อนภิตกัตตทา ใน ชิตฺโต และ โอกโมกตอฺพฺภโต ถเล วิสาขาธาระใน ชิตฺโตๆ กิตฺติ

โอกโมกตอุพุกโต กิติ ปริณทนต์โต กิติ วิเสสณะของ วาริโช,
 มารเชยฺย อวุตตกัมมะใน ปหาตเวจฺจ ตุมัตถสัมปทานใน
 ขิตตํ และ โอกโมกตอุพุกตํ โยคาวจเรณ อนภิตกัตตา
 ในขิตตํ และ โอกโมกตอุพุกตํ วิปสสนากมมฏฺฐาเนวิสยาธาระ
 ใน ขิตตํ กิติ โอกโมกตอุพุกตํ กิติ วิเสสณะของ จิตตํ” อิติ
 ศัพท์ สรุปะใน อีมา เทว คาทา ฯ

๔. ตตฺถ “**ผนฺทหนฺติ** รูปาทิสฺส อารมฺมเณสฺส วิปฺผนฺทมานํ ฯ

ตตฺถ (ปเทสฺส) “**ผนฺทหนฺติ** (ปทสฺส) “รูปาทิสฺส อารมฺมเณสฺส วิปฺผนฺทมานํ” (อิติ อตฺโถ) ฯ

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อิติ) ว่า “**วิปฺผนฺทมานํ** อันดีนรณอยู่ **อารมฺมเณสฺส** ในอารมณฺ ท.
รูปาทิสฺส มีรูปเป็นต้น” (อิติ) ดังนี้ **ตตฺถ (ปเทสฺส) “ผนฺทหนฺติ (ปทสฺส)** แห่ง- ในบท
 ท. เหล่านั้นหนา -บท ว่า “**ผนฺทหนฺ**” ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า “**ผนฺทหนฺ**” ความว่า อันดีนรณอยู่ในอารมณฺทั้งหลายมีรูป
 เป็นต้น

ตตฺถ วิเสสณะของ ปเทสฺสจฺจ นิทธารณะใน ปทสฺส “**ผนฺทหนฺ**” สรุปะใน อิติจฺจ ศัพท์
 สรุปะใน ปทสฺสจฺจ นิทธารณียะและสามีสัมพันธะใน อตฺโถ “**รูปาทิสฺส** วิเสสณะของ
 อารมฺมเณสฺสจฺจ วิสยาธาระใน วิปฺผนฺทมานํจฺจ วิเสสณะของ จิตตํ” อิติศัพท์ สรุปะใน
 อตฺโถจฺจ ลิงคัตถะ ฯ

๕. “**จปฺลนฺติ** เอกอิริยาปเณน อสณฺจหนฺโต คามทารโก วีย เอกสฺมี อารมฺมเณ
 อสณฺจหนฺตํ จปฺลํ ฯ

“**จปฺลนฺติ** (ปทสฺส) “เอกอิริยาปเณน อสณฺจหนฺโต คามทารโก วีย เอกสฺมี อารมฺมเณ
 อสณฺจหนฺตํ จปฺลํ” (อิติ อตฺโถ) ฯ

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อิติ) ว่า “**อสณฺจหนฺตํ** อันไม่ตั้งอยู่พร้อมอยู่ **อารมฺมเณ** ใน
 อารมณฺ **เอกสฺมี** หนึ่ง **คามทารโก** วีย ราวกะ อ.เด็กในหมู่บ้าน **อสณฺจหนฺโต**
 ผู้ไม่ตั้งอยู่พร้อมอยู่ **เอกอิริยาปเณน** ด้วยอิริยาบถหนึ่ง **จปฺลํ** อันชื่อว่ากวัดแกว่ง”

(อิตติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบท “จปฺลนฺตฺติ” ว่า “จปฺลํ” ดังนี้ ๕

บทว่า “จปฺลํ” ความว่า ไม่ตั้งอยู่ในอารมณ์เดียว เหมือนเด็กชาวบ้านที่ไม่ตั้งอยู่ในอิริยาบถเดียว ชื่อว่ากวดแกว่ง

“จปฺลํ” สรุประโน อิติ ๆ ศัพท์ สรุประโน ปทสฺส ๆ สามีสัมพันธะใน อตฺโถ “เอกอิริยาปเถน ภาวะใน อสณฺจหนฺโต ๆ วิเสสนะของ ความทวโร ๆ อุปมาลึงคัตถะ วียศัพท์ อุปมา- ไซตกะเข้ากับ เอกอิริยาปเถน อสณฺจหนฺโต ความทวโร เอกสฺมี วิเสสนะของ อารมฺมเถน ๆ วิสยาธาระใน อสณฺจหนฺตฺ ๆ กิตฺติ จปฺลํ กิตฺติ วิเสสนะของ จิตฺตํ เอกอิริยา- ปเถน อสณฺจหนฺโต ความทวโร วีย เอกสฺมี อารมฺมเถน อสณฺจหนฺตฺ สัณฺณํ จปฺลํ สัณฺณํ” อิติศัพท์ สรุประโน อตฺโถ ๆ ลึงคัตถะ ๕

๖. “จิตฺตนฺตฺติ วิญฺญาณํ” ๕

“จิตฺตนฺตฺติ (ปทสฺส) “วิญฺญาณํ” (อิตติ อตฺโถ) ๕

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อิตติ) ว่า “วิญฺญาณํ ซึ่งวิญฺญาณ” อิตติ ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบท “จิตฺตนฺตฺติ” ว่า “จิตฺตํ” ดังนี้ ๕

บทว่า “จิตฺตํ” ความว่า ซึ่งวิญฺญาณ

“จิตฺตํ” สรุประโน อิติ ๆ ศัพท์ สรุประโน ปทสฺส ๆ สามีสัมพันธะใน อตฺโถ “วิญฺญาณํ อวุตตกัมมะใน กโรติ” อิติศัพท์ สรุประโน อตฺโถ ๆ ลึงคัตถะ ๕

๗. ภูมิมิตฺตญฺจ อารมฺมณกิริยาทิจิตฺตตตาย ปเนตฺติ ‘จิตฺตนฺตฺติ’ วุตฺตํ ๕

(ตสฺส วิญฺญาณสฺส) ภูมิมิตฺตญฺจ อารมฺมณกิริยาทิจิตฺตตตาย ปน เอตฺติ (วิญฺญาณํ ภควตา) ‘จิตฺตนฺตฺติ’ วุตฺตํ ๕

ปน ก็ เอตฺติ (วิญฺญาณํ) อ.วิญฺญาณนํ (ภควตา) อันพระผู้มีพระภาคเจ้า วุตฺตํ ตริสแล้ว อิตติ ว่า “จิตฺตํ อ.จิต” อิตติ ดังนี้ (ตสฺส วิญฺญาณสฺส) ภูมิมิตฺตญฺจ อารมฺมณ- กิริยาทิจิตฺตตตาย เพราะความที่- แห่งวิญฺญาณนํ -เป็นธรรมชาติวิจิตรด้วยภูมิมิตฺตญฺจ อารมฺมณ และวิถิจิตฺตมิกิริยาจิตเป็นต้น ๕

ก็วิญญาณนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “จิต” เพราะว่าวิญญาณนั้นวิจิตรด้วยภูมิ วัตถุ อารมณ และวิถีจิตมีกิริยาจิตเป็นต้น

ปนศัพท์ วากยารัมภโชตกะ เอต วิเสสนะของ วิญญาณๆ วุตตกัมมะใน วุตตัง กิตตบทกัมมวาก ตสฺส วิเสสนะของ วิญญาณสฺสๆ ภาวาทิสัมพันธะใน ภูมिवัตตุ- อารมมณกิริยาทิวิจิตตตตายๆ เหตุโน วุตตํ ภควตา อนภิตกัตตโน วุตตํ ‘จิตตํ ลิงคัตถะ’ อิติศัพท์ อาการะโน วุตตํ ฯ

๘. ทุรกฺขนฺหติ กิฏฺฐสมฺพาเช กิฏฺฐชาทกโคณํ วิย เอกสฺมี สປฺปายารมฺมเณเวว ทุฏฺฐปนโต ทุรกฺขํ ฯ

“**ทุรกฺขนฺหติ** (ปทสฺส) “**กิฏฺฐสมฺพาเช** **กิฏฺฐชาทกโคณํ** **วิย** **เอกสฺมี** **สປฺปายารมฺมเณ** **เอว** **ทุฏฺฐปนโต** **ทุรกฺขํ**” (อติ อตฺโถ) ฯ

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อติ) ว่า “**ทุรกฺขํ** อันชื่อว่าอันบุคคลรักษาได้โดยยาก **ทุฏฺฐปนโต** เพราะอันตั้งไว้ได้โดยยาก **สປฺปายารมฺมเณ** **เอว** ในอารมณอันเป็นสປฺปายะ **เอกสฺมี** อันหนึ่งนั้นเทียว **กิฏฺฐชาทกโคณํ** **วิย** อันราวกะว่าโคตวเคี้ยวกินซึ่งข้าวกล้า **กิฏฺฐสมฺพาเช** ในที่อันคับแคบด้วยข้าวกล้า” อติ ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบท “**ทุรกฺขนฺหติ** ว่า “**ทุรกฺขํ**” ดังนี้ ฯ

บทว่า “**ทุรกฺขํ**” ความว่า ที่ชื่อว่าอันบุคคลรักษาได้โดยยาก เพราะการตั้งไว้ได้โดยยาก ในอารมณเป็นที่สປฺปายะอย่างหนึ่งเท่านั้น ดุจโคตวกินข้าวกล้าในที่คับแคบด้วยข้าวกล้า

“**ทุรกฺขํ**” สรูปะโน อิติฯ ศัพท์ สรูปะโน ปทสฺสๆ สามีสัมพันธะโน อตฺโถ “**กิฏฺฐสมฺพาเช** วิสยาธาระโน **กิฏฺฐชาทกโคณํ**ๆ อุปมาวิเสสนะของ จิตตํ วิยศัพท์ อุปมาโชตกะเข้า **กิฏฺฐสมฺพาเช** **กิฏฺฐชาทกโคณํ**, **เอกสฺมี** วิเสสนะของ **สປฺปายารมฺมเณ** **เอว**ศัพท์ อวธารณะเข้ากับ **สປฺปายารมฺมเณ**ๆ วิสยาธาระโน **ทุฏฺฐปนโต**ๆ เหตุโน **ทุรกฺขํ**, **กิฏฺฐสมฺพาเช** **กิฏฺฐชาทกโคณํ** **วิย** **เอกสฺมี** **สປฺปายารมฺมเณ** **เอว** **ทุฏฺฐปนโต** สัญญีโน **ทุรกฺขํ**ๆ สัญญา” อิติศัพท์ สรูปะโน อตฺโถๆ ลิงคัตถะ ฯ

๙. **ทุณฺหิวารยหนฺติ** วิสภาคารมฺมณฺ คจฺจนฺตํ ปฏฺิเสเชตฺตํ ทุรฺกฺขตฺตทา ทุณฺหิวารยํ ฯ

“**ทุณฺหิวารยหนฺติ** (ปทสฺส) “วิสภาคารมฺมณฺ คจฺจนฺตํ (จิตฺตํ) ปฏฺิเสเชตฺตํ (ตสฺส จิตฺตสฺส) ทุรฺกฺขตฺตทา ทุณฺหิวารยํ” (อิตฺติ อตฺโถ) ฯ

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อิตฺติ) ว่า “**ทุณฺหิวารยํ** อันชื่อว่าอันบุคคลห้ามได้โดยยาก (ตสฺส จิตฺตสฺส) **ทุรฺกฺขตฺตทา** เพราะความที่- แห่งจิตนั้น -เป็นธรรมชาติอันบุคคลรักษาได้โดยยาก **ปฏฺิเสเชตฺตํ** เพื่ออันห้าม (จิตฺตํ) ซึ่งจิต **คจฺจนฺตํ** อันไปอยู่ **วิสภาคารมฺมณฺ** สู่อารมณฺอันมีส่วนอันเสมอไปปราศแล้ว” (อิตฺติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบท “**ทุณฺหิวารยหนฺติ** ว่า “**ทุณฺหิวารยํ**” ดังนี้ ฯ

บทว่า “**ทุณฺหิวารยํ**” ความว่า ที่ชื่อว่าอันบุคคลห้ามได้โดยยาก เพราะว่าจิตนั้นเป็นธรรมชาติที่รักษาได้โดยยาก เพื่อจะห้ามจิตที่ไปอยู่สู่วิสภาคารมณฺ

“**ทุณฺหิวารยํ**” สรุปะใน อิตฺติฯ ศัพท์ สรุปะใน ปทสฺสฯ สามีสัมพันธะใน อตฺโถ “วิสภาคารมณฺ สัมปาปุณฺเญกัมมะใน คจฺจนฺตํฯ วิเสสณะของ จิตฺตํฯ อวุตตกัมมะใน ปฏฺิเสเชตฺตํฯ ตุมัตถสัมปทานใน ทุรฺกฺขตฺตทา ตสฺส วิเสสณะของ จิตฺตสฺสฯ ภาวาทิสัมพันธะใน ทุรฺกฺขตฺตาทฯ เหตุไฉน ทุณฺหิวารยํฯ วิเสสณะของ จิตฺตํ วิสภาคารมณฺ คจฺจนฺตํ ปฏฺิเสเชตฺตํ ทุรฺกฺขตฺตทา สัณฺญี ทุณฺหิวารยํ สัณฺญี” อิตฺติศัพท์ สรุปะใน อตฺโถฯ ลิงคัตถะ ฯ

๑๐. **อุสุกาโรว เตชนหนฺติ** ยถา นาม อุสุกาโร อรณฺญโต เอกํ ทณฺฑํ อหริตฺวา นิตฺตจํ กตฺวา กณฺธิยเตเลน มกฺขิตฺวา องฺคารกปลฺเล ตาเปตฺวา รุกฺษาพเก อุปฺปีเพตฺวา นีวํกํ อุชฺฐํ วาลวิชฺฌนโยคคํ กโรติ, กตฺวา จ ปน ราชราชมหามตฺตทานํ สิปปํ ทสฺเสตฺวา มหนฺตํ สกฺการสมฺมานํ ลภติ; เอวเมว เมธาวิ ปณฺฑิโต วิญญู ปุริโส ผนฺทนาทิสภาวเมตํ จิตฺตํ ชุตฺตงฺการณฺววาสเสน นิตฺตจํ อปคตโอฟาริกกิเลสํ กตฺวา สทฺธาสิเนเหเน เตเมตฺวา กายิกเจตสิกวิริเยน ตาเปตฺวา สมถวิปสฺสนาพเก อุปฺปีเพตฺวา อุชฺฐํ อกฺกุสิลํ นิพฺพิเสวณํ กโรติ, กตฺวา จ ปน สงฺขารे สมฺมสิตฺวา มหนฺตํ อวิชฺชากฺขนฺธํ ปทาเลตฺวา “ติสฺโส วิชฺชา ฉ อภิญญา นว โลกุตฺตรมฺเมตติ อิมํ วิเสสํ หตฺถคคตเมว กตฺวา อคฺคทกฺขิณฺเญยฺยภาวํ ลภติ ฯ

“อุสุกาโรว เตชนนุติ (คาถาปาทสฺส) “ยถา นาม อุสุกาโร อรณฺณโต เอกํ ทณฺท์
 อหริตฺวา นิตฺตจํ กตฺวา กณฺชียเตเลน มกฺขิตฺวา (ทณฺท์) องฺคารกปลฺเล ตาเปตฺวา
 รุกฺษาพเก อุปฺปีเพตฺวา นีนฺวกํ อุชฺฐํ วาลวิชฺฌนโยคฺคํ กโรติ, (อุสุกาโร) กตฺวา จ ปน
 ราชราชมหามตฺตานํ สิปปํ ทสฺเสตฺวา มหนฺตํ สกฺการสมฺมานํ ลภติ; เอมฺเว เมธาวิ
 ปณฺฑิโต วิญญู ปุริโส ผนฺทนาทิสภาวํ เอตํ จิตฺตํ ฐตฺงคารณฺณวาสวเสน นิตฺตจํ อปคต-
 โอพาริกกิเลสํ กตฺวา (จิตฺตํ) สทฺธาสิเนเหเน เตเมตฺวา (จิตฺตํ) กายิกเจตสิกวิริเยน
 ตาเปตฺวา สมถวิปสฺสนาพเก อุปฺปีเพตฺวา อุชฺฐํ อกุฏฺฐิํ นิพฺพิเสวนํ กโรติ, (โส เมธาวิ
 ปุริโส) กตฺวา จ ปน สงฺขारे สมฺมสิตฺวา มหนฺตํ อวิชฺชากฺขนฺธํ ปทาเลตฺวา “ติสฺโส
 วิชฺชา ฉ อภิญญา นว โลกุตฺตรธฺมเมติ อิมํ วิเสสํ หตฺถคตฺเมว กตฺวา อคฺคทกฺขิเณยฺยภาวํ
 ลภติ” (อิติ อตฺโถ) ๙

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อิติ) ว่า “อุสุกาโร อ.บุคคลผู้กระทำซึ่งลูกศร อหริตฺวา นำมาแล้ว
 ทณฺท์ ซึ่งท่อนไม้ เอกํ ท่อนหนึ่ง อรณฺณโต จากป่า กตฺวา กระทำแล้ว นิตฺตจํ ให้
 เป็นท่อนไม้มีเปลือกออกแล้ว มกฺขิตฺวา ทาแล้ว กณฺชียเตเลน ด้วยน้ำข้าวและน้ำมัน
 (ทณฺท์) ยังท่อนไม้ ตาเปตฺวา ให้อ่อนแล้ว องฺคารกปลฺเล ที่กระเบื้องแห่งถ่านเพลิง
 อุปฺปีเพตฺวา ดัดแล้ว รุกฺษาพเก ที่ง่ามของต้นไม้ กโรติ ย่อมกระทำ นีนฺวกํ ให้เป็น
 ท่อนไม้มีความคดออกแล้ว อุชฺฐํ ชื่อว่าให้เป็นท่อนไม้ตรง วาลวิชฺฌนโยคฺคํ คือว่า
 ให้เป็นท่อนไม้ควรแก่การยิงซึ่งขนทราย, จ ปน ก็แล (อุสุกาโร) อ.บุคคลผู้กระทำ
 ซึ่งลูกศร กตฺวา ครั้นกระทำแล้ว ทสฺเสตฺวา แสดงแล้ว สิปปํ ซึ่งศีลปะ ราชราช-
 มหามตฺตานํ แก่พระราชและมหาอำมาตย์ของพระราช ท. ลภติ ย่อมได้ สกฺการ-
 สมฺมานํ ซึ่งสักการะและความนับถือด้วยดี มหนฺตํ อันใหญ่ ยถา นาม ชื่อฉันใจ;
 ปุริโส อ.บุรุษ เมธาวิ ผู้มีปัญญา ปณฺฑิโต คือว่า ผู้เป็นบัณฑิต วิญญู คือว่า ผู้รู้แจ้ง
 กตฺวา กระทำแล้ว เอตํ จิตฺตํ ซึ่งจิตนั้น ผนฺทนาทิสภาวํ อันมีเหตุมีความดิ้นรนเป็นต้น
 เป็นสภาพ นิตฺตจํ ให้เป็นธรรมชาติมีเปลือกออกแล้ว อปคตโอพาริกกิเลสํ คือว่า
 ให้เป็นธรรมชาติมีกิเลสอันหยาบไปปราศแล้ว ฐตฺงคารณฺณวาสวเสน ด้วยสามารถ
 แห่งฐตงค์และการอยู่ในป่า (จิตฺตํ) ยังจิต เตเมตฺวา ให้ชุ่มแล้ว สทฺธาสิเนเหเน
 ด้วยยางเหนียวคือศรัทธา (จิตฺตํ) ยังจิต ตาเปตฺวา ให้อ่อนแล้ว กายิกเจตสิกวิริเยน
 ด้วยความเพียรอันเป็นไปทางกายและเป็นไปทางใจ อุปฺปีเพตฺวา ดัดแล้ว สมถ-
 วิปสฺสนาพเก ที่ง่ามคือสมถะและวิปัสสนา กโรติ ย่อมกระทำ อุชฺฐํ ให้เป็นธรรมชาติ

ตรง **อภิญญ์** คือว่า ให้เป็นธรรมชาติไม่คดโกง **นิพพิเสวน์** คือว่า ให้เป็นธรรมชาติมีความเสพผิดออกแล้ว, **จ ปน** ก็แล (**โส เมธาวิ ปุริโส**) อ.บุรุษ ผู้มีปัญญานั้น **กตวา** ครั้นกระทำแล้ว **สมมุติ**ว่า พิจารณาแล้ว **สงฺขาเร** ซึ่งสังขาร ท. **ปทาเลตฺวา** ทำลายแล้ว **อวิชฺชาขุหนฺติ** ซึ่งกองแห่งอวิชชา **มหนฺตํ** กองใหญ่ **กตฺวา** กระทำแล้ว **อิมํ วิเสสํ** ซึ่งคุณวิเศษนี้ **อิติ** คือ “**วิชฺชา** ซึ่งวิชา ท. **ติสุโส** สาม **อภิญญา** ซึ่งอภิญญา ท. **จ** หก **โลกุตฺตรมฺเม** ซึ่งโลกุตตรธรรม ท. **หน กั**” **หตฺถคตํ** เอว ให้เป็นธรรมชาติไปแล้วในมือนั้นเทียว **ลภติ** ย่อมได้ **อคฺคทกฺขิณฺเวยฺยภาวํ** ซึ่งความเป็นแห่งบุคคลผู้ควรซึ่งทักษิณอันเลิศ **เอวเมว จินฺนํ** นั้นนั้นเทียว” **อิติ** ดังนี้ (**คาถาปาทสฺส**) แห่งบาทแห่งพระคาถา “**อุสุกาโรว เตชนฺหิ** ว่า “**อุสุกาโรว เตชน**” ดังนี้ ฯ

บาทพระคาถาว่า “**อุสุกาโรว เตชน**” ความว่า ช่างศรนำท่อนไม้หนึ่งท่อนมาจากป่า ทำให้ไม่มีเปลือก ทาดด้วยน้ำข้าวและน้ำมัน ทำท่อนไม้ให้ร้อนที่กระเบื้องถ่านเพลิง แล้วตัดที่ง่ามของต้นไม้ ย่อมทำให้เป็นท่อนไม้ไม่คด ชื่อว่าทำให้ตรง คือให้เป็นท่อนไม้ควรแก่การยิงชนทราย, ก็แล ช่างศรครั้นทำแล้ว แสดงศิลปะแก่พระราชและมหาอำมาตย์ของพระราชฯ ย่อมได้สักการะและความนับถืออันใหญ่ ชื่อจันใจ, บุรุษผู้มีปัญญา คือผู้เป็นบัณฑิต ได้แก่ผู้รู้แจ้ง ทำจิตนั้นที่มีเหตุมีความตั้งมั่นเป็นต้นเป็นสภาพให้เป็นธรรมชาติปราศจากเปลือก คือให้เป็นธรรมชาติปราศจากกิเลสอย่างหยาบ ด้วยสามารถจุดธูปและการอยู่ในป่า ทำจิตให้ชุ่ม ด้วยยางเหนียวคือศรทรา ทำจิตให้ร้อนด้วยความเพียรที่เป็นไปทางกายและเป็นไปทางใจ ตัดที่ง่ามคือสมถะและวิปัสสนา ย่อมทำให้ตรง ไม่คด ให้เป็นธรรมชาติมีเสพผิดออกแล้ว, ก็แล บุรุษผู้มีปัญญานั้น ครั้นกระทำแล้ว พิจารณาสังขารทั้งหลาย ทำลายกองอวิชชาของใหญ่ ทำคุณวิเศษนี้ คือ “**วิชชา ๓ อภิญญา ๖ โลกุตตรธรรม ๙**” ให้อยู่ในมือนั้นแหละ ย่อมได้ความเป็นผู้ควรแก่ทักษิณอันเลิศ จินนั้นนั้นแหละ

“**อุสุกาโรว เตชน**” สรรูปะใน **อิติ** ๑ ศัพท์ สรรูปะใน **คาถาปาทสฺส** ๑ สามีสัมพันธะใน **อตุโธ** “**อุสุกาโร** สุธกัถตาใน **กโรติ** ๑ **อาชยาตบ** ทกัถตฺวาจก **ยถา** นาม **อุปมา** ๑ **ชตกะ** **อรณฺญโต** **อปาทาน** ใน **อาหริตฺวา** **เอกํ** **วิเสสน** ของ **ทณฺฑ** ๑ **อวุตต** **กัมมะ** ใน **อาหริตฺวา** ๑ **ปุปฺพกาล** **กิริยา** ใน **กตฺวา** **นิตฺตจ** **วิกติ** **กัมมะ** ใน **กตฺวา** ๑ **ปุปฺพกาล** **กิริยา** ใน **มกฺขิตฺวา** **กณฺธิย** **เตเลน** **กรณะ** ใน **มกฺขิตฺวา** ๑ **ปุปฺพกาล** **กิริยา** ใน **ตาเปตฺวา** **ทณฺฑ** ๑ **การิต** **กัมมะ**

ใน ตาเปตฺวา อุงคารกปลฺเล วิสยาธาระใน ตาเปตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อุปปิเพตฺวา รุกฺขาพเก วิสยาธาระใน อุปปิเพตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน กโรติ นีนฺวกํ กิตฺติ อุกฺขุ กิตฺติ วาลวิชฺฌนโยคฺคํ กิตฺติ วิกติกัมมะใน กโรติ นีนฺวกํ สันฺณฺณํ อุกฺขุ สันฺณฺญาและ วิวริยะใน วาลวิชฺฌนโยคฺคํฯ วิวฺรณะ, จ ปนศัพฺพํ นิปาตสมฺมุหะ อุกฺกาโร สุกฺทกัตฺตาใน ลภติฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก กตฺวา ลักขณฺตฺถะ ราชราชมหามตฺตานํ สัมปทานใน ทสฺเสตฺวา สิปปิ อวฺตตกัมมะใน ทสฺเสตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ลภติ มหฺนตฺ วิเสสนะของ สกฺการสมฺมานํฯ อวฺตตกัมมะใน ลภติ; เมธาวิ กิตฺติ ปณฺทิตฺโต กิตฺติ วิญฺญู กิตฺติ วิเสสนะของ ปุริโสฯ สุกฺทกัตฺตาใน กโรติฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก เอเวเมว อุปรเมยโยชฺตกะ เมธาวิ วิวริยะใน ปณฺทิตฺโตฯ วิวฺรณะและวิวริยะใน วิญฺญูฯ วิวฺรณะ ผนฺทนาทิสภาวํ กิตฺติ เอตํ กิตฺติ วิเสสนะของ จิตฺตํฯ อวฺตตกัมมะใน กตฺวา ชฺตุงการณฺณวาสวเสน ตติยาวิเสสนะ ใน กตฺวา นิตฺตจํ กิตฺติ อปคตโอฟาริกกิเลสํ กิตฺติ วิกติกัมมะใน กตฺวา นิตฺตจํ วิวริยะใน อปคตโอฟาริกกิเลสํฯ วิวฺรณะ กตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน เตเมตฺวา จิตฺตํ การิตกัมมะใน เตเมตฺวา สทฺธาสิเนเหน ภาวะใน เตเมตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ตาเปตฺวา จิตฺตํ การิตกัมมะใน ตาเปตฺวา กายิกเจตฺตสิกฺวิริเยน ภาวะใน ตาเปตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อุปปิเพตฺวา สมถวิปฺสสนาพเก วิสยาธาระใน อุปปิเพตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยา ใน กโรติ อุกฺขุ กิตฺติ อุกฺกุณฺถํ กิตฺติ นิพฺพิเสวนํ กิตฺติ วิกติกัมมะใน กโรติ อุกฺขุ วิวริยะใน อุกฺกุณฺถํฯ วิวฺรณะและวิวริยะใน นิพฺพิเสวนํฯ วิวฺรณะ, จ ปนศัพฺพํ นิปาตสมฺมุหะ โส กิตฺติ เมธาวิ กิตฺติ วิเสสนะของ ปุริโสฯ สุกฺทกัตฺตาใน ลภติฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก กตฺวา ลักขณฺตฺถะ สงฺขารอ อวฺตตกัมมะใน สมฺมสิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปทาเลตฺวา มหฺนตฺ วิเสสนะของ อวิชฺชาฯ อวฺตตกัมมะใน ปทาเลตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน กตฺวา “ติสฺโส วิชฺชา ฉ อภินฺญา นว โลกุตฺตรมฺเม” สฺรูปะใน อิมํ วิเสสํ อิมํ วิเสสนะของ วิเสสํฯ อวฺตตกัมมะใน กตฺวา เอวศัพฺพํ อวฺชารณะเข้ากับ หตฺถกตํฯ วิกติกัมมะใน กตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ลภติ อคฺคทกฺขิณฺณยฺภาวํ อวฺตตกัมมะใน ลภติ” อิตฺติศัพฺพํ สฺรูปะใน อตฺโถฯ ลิงคัตฺถะ ฯ

.....

๑๑. วาริโชวาติ มจฺจนฺ วิย ฯ

“วาริโชวาติ (ปทสฺส) “มจฺจนฺ วิย” (อิตฺติ อตฺโถ) ฯ

(อตุโถ) อ.อรรถ (อิตติ) ว่า “มจฺโฉ วีย ราวกะ อ.ปลา” (อิตติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบท “วาริโชวาติ ว่า “วาริโชว” ดังนี้ ๕

บทว่า “วาริโชว” ความว่า ดุจปลา

“วาริโชว” สรุปะไน อิตติฯ ศัพท์ สรุปะไน ปทสฺสฯ สามีสัมพันธะไน อตุโถ “มจฺโฉ อุปมาลึงคัตถะ วียศัพท์ อุปมาโชตกะเข้ากับ มจฺโฉ” อิตติศัพท์ สรุปะไน อตุโถฯ ลึงคัตถะ ๕

๑๒. เถล ชิตฺโตติ หตุเถน วา ปาเทน วา ชาลาทีนํ วา อญฺจตเรน เถล จชฺชิตฺโต ๕

“เถล ชิตฺโตติ (ปททวยสฺส) “(เกวฏฺฐเณ) หตุเถน วา ปาเทน วา ชาลาทีนํ (วตฺถุณฺ) วา อญฺจตเรน (วตฺถุณา) เถล จชฺชิตฺโต” (อิตติ อตุโถ) ๕

(อตุโถ) อ.อรรถ (อิตติ) ว่า “(เกวฏฺฐเณ) จชฺชิตฺโต ตัว- อันชาวประมง -เหวียงไป แล้ว เถล บนบก หตุเถน วา ด้วยมือหรือ ปาเทน วา หรือว่า ด้วยเท้า ชาลาทีนํ (วตฺถุณฺ) วา อญฺจตเรน (วตฺถุณา) หรือว่า ด้วย- แห่งวัตถุ ท. มีข้ายเป็นต้นหนา -วัตถุ อย่างใดอย่างหนึ่ง” (อิตติ) ดังนี้ (ปททวยสฺส) แห่งหมวดสองแห่งบท “เถล ชิตฺโตติ ว่า “เถล ชิตฺโต” ดังนี้ ๕

สองบทว่า “เถล ชิตฺโต” ความว่า ตัวที่ถูกชาวประมงใช้มือ เท้า หรือบรรดาวัตถุ ทั้งหลายมีข้ายเป็นต้น วัตถุอย่างใดอย่างหนึ่ง เหวียงไปแล้วบนบก

“เถล ชิตฺโต” สรุปะไน อิตติฯ ศัพท์ สรุปะไน ปททวยสฺสฯ สามีสัมพันธะไน อตุโถ “เกวฏฺฐเณ อนภิหิตกัตตานิ จชฺชิตฺโต หตุเถน กิติ ปาเทน กิติ ภาระไน จชฺชิตฺโต วา สามศัพท์ ปทวิกัปปัตถะเข้ากับ หตุเถน ปาเทน และ ชาลาทีนํ อญฺจตเรน, ชาลาทีนํ วิเสสณะของ วตฺถุณฺฯ นิทธารณะไน อญฺจตเรน วตฺถุณา อญฺจตเรน วิเสสณะของ วตฺถุณาฯ นิทธารณียะและภาระไน จชฺชิตฺโต เถล วิสยาราระไน จชฺชิตฺโตฯ วิเสสณะของ มจฺโฉ” อิตติศัพท์ สรุปะไน อตุโถฯ ลึงคัตถะ ๕

๑๓. โอกโมกตอพุทธโตติ “โอกปฺนุณฺเณหิ จีวเรหีติ เอตถ อุกกํ โอกํ, “โอกํ ปหาย อนิเกตสาลีติ เอตถ อาลโย, อิธ อุกยํปี ลพฺภติ ฯ”

“โอกโมกตอพุทธโตติ (คาถาปาเท วินิจฺจโย ปณฺฑิตฺเตน เวทิตพฺโพ) ฯ “โอกปฺนุณฺเณหิ จีวเรหีติ เอตถ (วจนฺ) อุกกํ โอกํ (ปณฺฑิตฺเตน ลพฺภติ), “โอกํ ปหาย อนิเกตสาลีติ เอตถ (วจนฺ) อาลโย (โอกํ ปณฺฑิตฺเตน ลพฺภติ), อิธ (คาถาปาเท) อุกยํปี (อุทกกาลยํ ปณฺฑิตฺเตน) ลพฺภติ ฯ”

(วินิจฺจโย) อ.การวินิจฉัย (คาถาปาเท) ในบาทแห่งพระคาถา “โอกโมกตอพุทธโตติ ว่า “โอกโมกตอพุทธโต” ดังนี้ (ปณฺฑิตฺเตน) อันบัณฑิต (เวทิตพฺโพ) ฟังทราบ ฯ”

อุกกํ อ.น้ำ โอกํ ชื่อว่าโอกะ (ปณฺฑิตฺเตน) อันบัณฑิต (ลพฺภติ) ย่อมได้ เอตถ (วจนฺ) ในคำนี้ “โอกปฺนุณฺเณหิ จีวเรหีติ ว่า “โอกปฺนุณฺเณหิ จีวเรหิ” ดังนี้, อาลโย อ.ที่อยู่ (โอกํ) ชื่อว่าโอกะ (ปณฺฑิตฺเตน) อันบัณฑิต (ลพฺภติ) ย่อมได้ เอตถ (วจนฺ) ในคำนี้ “โอกํ ปหาย อนิเกตสาลีติ ว่า “โอกํ ปหาย อนิเกตสาลี” ดังนี้, (อุทกกาลยํ) อ.น้ำและที่อยู่ อุกยํปี แม้ทั้งสอง (ปณฺฑิตฺเตน) อันบัณฑิต ลพฺภติ ย่อมได้ อิธ (คาถาปาเท) ในบาทแห่งพระคาถานี้ ฯ”

บัณฑิตฟังทราบวินิจฉัยในบาทพระคาถาว่า “โอกโมกตอพุทธโต”,

น้ำ ชื่อว่าโอกะ บัณฑิตย่อมได้ในคำนี้ว่า “โอกปฺนุณฺเณหิ จีวเรหิ”, ที่อยู่ ชื่อว่าโอกะ บัณฑิตย่อมได้ในคำนี้ว่า “โอกํ ปหาย อนิเกตสาลี”, น้ำและที่อยู่แม้ทั้งสอง บัณฑิต ย่อมได้ในบาทพระคาถานี้

วินิจฺจโย วุตตกัมมะเน เวทิตพฺโพจฺจ กิตตบทกัมมวจาก “โอกโมกตอพุทธโต” สรุปะเน อิติจฺจ ศัพท์ สรุปะเน คาถาปาเทจฺจ วิสยาชาระเน วินิจฺจโย ปณฺฑิตฺเตน อนภิตกัตตทา ใน เวทิตพฺโพ ฯ อุกกํ วุตตกัมมะเน ลพฺภติจฺจ อาชยาตบทกัมมวจาก “โอกปฺนุณฺเณหิ จีวเรหิ” สรุปะเน อิติจฺจ ศัพท์ สรุปะเน เอตถ วจนฺ เอตถ วิเสสณะของ วจนฺจฺจ วิสยาชาระเน ลพฺภติ โอกํ สัญญาวิเสสณะของ อุกกํ ปณฺฑิตฺเตน อนภิตกัตตทาใน ลพฺภติ, อาลโย วุตตกัมมะเน ลพฺภติจฺจ อาชยาตบทกัมมวจาก “โอกํ ปหาย อนิเกตสาลี” สรุปะเน อิติจฺจ ศัพท์ สรุปะเน เอตถ วจนฺ เอตถ วิเสสณะของ วจนฺจฺจ วิสยาชาระเน ลพฺภติ โอกํ สัญญาวิเสสณะของ อาลโย ปณฺฑิตฺเตน อนภิตกัตตทาใน ลพฺภติ, อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ อุกยํจฺจ วิเสสณะของ อุกกกาลยํจฺจ วุตตกัมมะเน

ลพฺภติฯ อาชยตบทกัम्मวาจก อิธ วิเสสณะของ คาถาปาเทญ วิสยาธาระใน ลพฺภติ
ปณฺหิตเตน อนภิตกัตตทาใน ลพฺภติ ฯ

๑๔. โอกโหมกโตติ เอตถ โอกโหมกโต อุทกสงฆาตา อาลยาติ อยฺมตฺโถ ฯ

“โอกโหมกโตติ เอตถ (วจเน) “โอกโหมกโต อุทกสงฆาตา อาลยาติ อยฺมตฺโถ ฯ

อยฺมตฺโถ อ.เนื่อความนี้ อิติ ว่า “โอกโหมกโต จากที่อยู่คือน้ำ อาลยา คือว่า จาก
ที่อยู่ อุทกสงฆาตา อันบัณฑิตกล่าวแล้วว่าน้ำ” อิติ ดังนี้ เอตถ (วจเน) ในคำนี้
“โอกโหมกโตติ ว่า “โอกโหมกโต” ดังนี้ ฯ

ในคำว่า “โอกโหมกโต” นี้ ความว่า จากที่อยู่คือน้ำ คือจากที่อยู่กล่าวคือน้ำ

“โอกโหมกโต” สรุปะใน อิติฯ ศัพท์ สรุปะใน เอตถ วจเน เอตถ วิเสสณะของ วจเนฯ
วิสยาธาระใน อตฺโถ “โอกโหมกโต อปาทานใน อุพฺภโต อุทกสงฆาตา วิเสสณะของ
อาลยาฯ อปาทานใน อุพฺภโต” อิติศัพท์ สรุปะใน อตฺโถ อยฺมตฺโถ วิเสสณะของ อตฺโถฯ
ลึงคัตตะ ฯ

๑๕. อุพฺภโตติ อุทฺธโต ฯ

“อุพฺภโตติ (ปทสฺส) “(เกวฏฺเฐน) อุทฺธโต” (อิติ อตฺโถ) ฯ

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อิติ) ว่า “(เกวฏฺเฐน) อุทฺธโต อันชาวประมง ยกขึ้นแล้ว” (อิติ)
ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบท “อุพฺภโตติ ว่า “อุพฺภโต” ดังนี้ ฯ

บทว่า “อุพฺภโต” ความว่า ถูกชาวประมงยกขึ้นแล้ว

“อุพฺภโต” สรุปะใน อิติฯ ศัพท์ สรุปะใน ปทสฺสฯ สามีสัมพันธะใน อตฺโถ “เกวฏฺเฐน
อนภิตกัตตทาใน อุทฺธโตฯ วิเสสณะของ มจฺโจ” อิติศัพท์ สรุปะใน อตฺโถฯ ลึงคัตตะ ฯ

๑๖. **ปริพนฺหฺตฺถิ จิตฺตฺนฺหฺติ** ยถา โส อุกฺกาลยโต อุกฺภโต ฏเล ชิตฺโต มจฺโจ อุกฺกํ อลภฺนฺโต ปริพนฺหฺตฺถิ; เอวฺมิทํ ปญฺจกามคฺคณาลยาริรตํ จิตฺตํ ตโต อุกฺขริตฺวา มารเชยฺยสงฺฆาตํ วฏฺฏํ ปหาตํ วิปฺสฺสนากมฺมฏฺฐาเน ชิตฺตํ กายิกเจตฺตสิกิริเยน สฺนฺดาปียมาณํ ปริพนฺหฺตฺถิ ตตฺถ สฺนฺจาทฺตํ น สกฺโกติ; เอวํ สฺนฺเตปิ, ฐุรํ อนิกฺขิปปิตฺวา เมธาวิ ปุคฺคโล ตํ วุตฺตฺนเยเนว อุกฺขํ กมฺมณียํ กโรตฺติ อตฺถิ ๕

“**ปริพนฺหฺตฺถิ จิตฺตฺนฺหฺติ** (คาถาปาทสฺส) “ยถา โส (เกวฏฺฏเณ) อุกฺกาลยโต อุกฺภโต ฏเล ชิตฺโต มจฺโจ อุกฺกํ อลภฺนฺโต ปริพนฺหฺตฺถิ; เอวํ อิทํ ปญฺจกามคฺคณาลยาริรตํ จิตฺตํ (โยคาวจเรณ) ตโต (ปญฺจกามคฺคณาลยโต) อุกฺขริตฺวา มารเชยฺยสงฺฆาตํ วฏฺฏํ ปหาตํ วิปฺสฺสนากมฺมฏฺฐาเน ชิตฺตํ กายิกเจตฺตสิกิริเยน สฺนฺดาปียมาณํ ปริพนฺหฺตฺถิ ตตฺถ (วิปฺสฺสนากมฺมฏฺฐาเน) สฺนฺจาทฺตํ น สกฺโกติ; เอวํ (ภาเว) สฺนฺเตปิ, ฐุรํ อนิกฺขิปปิตฺวา เมธาวิ ปุคฺคโล ตํ (จิตฺตํ มยา) วุตฺตฺนเยเนว เอว อุกฺขํ กมฺมณียํ กโรตฺติ อตฺถิ ๕

อตฺถิ อ.อรรถ อิติ ว่า “**โส มจฺโจ** อ.ปลานัน (เกวฏฺฏเณ) **อุกฺภโต** ตัว- อันชาว ประมง -ยกขึ้นแล้ว **อุกฺกาลยโต** จากที่อยู่คือน้ำ **ชิตฺโต** ชัดไปแล้ว **ฏเล** บนบก **อลภฺนฺโต** เมื่อไม่ได้ **อุกฺกํ** ซึ่งน้ำ **ปริพนฺหฺตฺถิ** ย่อมดิ้นรนไปรอบ **ยถา** ฉนั้นใด; **อิทํ จิตฺตํ** อ.จิตนี้ **ปญฺจกามคฺคณาลยาริรตํ** คือว่า อันยินดียิ่งในที่อยู่คือกามคุณห้า (โยคาวจเรณ) **ตโต** (ปญฺจกามคฺคณาลยโต) **อุกฺขริตฺวา** มารเชยฺยสงฺฆาตํ **วฏฺฏํ** **ปหาตํ** **วิปฺสฺสนากมฺมฏฺฐาเน** **ชิตฺตํ** อันพระโยคาวจร ยกขึ้นแล้ว จากที่อยู่คือกามคุณ ห้านั้น ชัดไปแล้ว ในวิปฺสฺสนากมฺมฏฺฐาเน เพื่ออันละซึ่งวิภวฺจะ อันบัณฑิตกล่าวแล้วว่า บ่วงแห่งมาร **สนฺดาปียมาณํ** ให้เราร้อนอยู่ **กายิกเจตฺตสิกิริเยน** ด้วยความเพียรอัน เป็นไปทางกายและอันเป็นไปทางใจ **ปริพนฺหฺตฺถิ** ย่อมดิ้นรนไปรอบ **น สกฺโกติ** คือว่า ย่อมไม่อาจ **สนฺจาทฺตํ** เพื่ออันตั้งอยู่พร้อม **ตตฺถ** (วิปฺสฺสนากมฺมฏฺฐาเน) ในวิปฺสฺสนากมฺมฏฺฐาณนั้น **เอวํ** ฉนั้นนั้น; **เอวํ** (ภาเว) ครั้นเมื่อความเป็น อย่างนั้น **สนฺเตปิ** แม้มี อยู่, **ปุคฺคโล** อ.บุคคล **เมธาวิ** ผู้มีปัญญา **อนิกฺขิปปิตฺวา** ไม่ทอดทิ้งแล้ว **ฐุรํ** ซึ่งฐุระ **กโรตฺติ** ย่อมกระทำ **ตํ** (จิตฺตํ) ซึ่งจิตนั้น **อุกฺขํ** ให้ตรง **กมฺมณียํ** ให้เป็นธรรมชาติควร แก่การงาน (มยา) **วุตฺตฺนเยเนว** เอว โดยนัยแห่งคำ อันข้าพเจ้า กล่าวแล้ว นั้นเทียว” อิติ ดังนี้ (คาถาปาทสฺส) แห่งบาทแห่งพระคาถา “**ปริพนฺหฺตฺถิ จิตฺตฺนฺหฺติ** ว่า “**ปริพนฺหฺตฺถิ จิตฺตํ**” ดังนี้ ๕

บาทพระคาถาว่า “**ปริณหุติหิ จิตฺตํ**” ความว่า ปลานั้นถูกชาวประมงยกขึ้นจากที่อยู่คือ น้ำ แล้วโยนขึ้นไปบนบก เมื่อไม่ได้ น้ำ ย่อมดิ้นรนไปรอบๆ ฉันทะ; จิตฺตํ คือ อณฺณินดี ยิ่งในที่อยู่ที่อากามคุณห้า ถูกพระโยคาวจรยกขึ้นจากที่อยู่คืออากามคุณห้า แล้วชดไป ในวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อจะละวิภวัญญะ กล่าวคือบ่วงแห่งมาร ให้เราร้อนอยู่ด้วยความเพียรที่เป็นไปทางกายและเป็นไปทางใจ ย่อมดิ้นรนไปรอบๆ คือ ไม่สามารถเพื่อจะดำรงอยู่ในวิปัสสนากรรมฐานนั้นได้ ฉันทะ; แม้เมื่อเป็นเช่นนี้ บุคคลผู้มีปัญญาก็ไม่ทอดทิ้งธุระ ย่อมทำจิตนั้น ให้เป็นธรรมชาติตรง ควรแก่การงาน ตามนัยที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้วนั้นแหละ

“**ปริณหุติหิ จิตฺตํ**” สรุปะใน อิติฯ ศัพท์ สรุปะใน คาถาปาทสุตฺย สามีสัมพันธะใน อตุโถ “โส วิเสสณะของ มจฺโฉฯ สุทฺธกัตฺตาใน ปริณหุติฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ยถา อุปมาโชตกะ เกวภูฏฺเณ อนภิทกัตฺตาใน อุกฺกโถ และ ชิตฺโต อุกฺกกาลโย อปาทานใน อุกฺกโถฯ กิติ ชิตฺโต กิติ วิเสสณะของ มจฺโฉ เถ วิสยาธาระใน ชิตฺโต อุกฺก อวุตตกัมมะใน อลภนฺโถฯ อัปภันตฺรกีรยาของ มจฺโฉ; อิหิ กิติ ปญฺจกามคุณาลยาภิตํ กิติ วิเสสณะของ จิตฺตํฯ สุทฺธกัตฺตาใน ปริณหุติ และ สกฺโกติ ปริณหุติ กิติ สกฺโกติ กิติ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก อิหิ วิวริยะใน ปญฺจกามคุณาลยาภิตํฯ วิวริณะ โยคาวจเรณ อนภิทกัตฺตาใน ชิตฺตํ และ สนฺตปิยมาณํ ตโต วิเสสณะของ ปญฺจกามคุณาลโยตฺย อปาทานใน อุกฺกชริตฺวาฯ ปุพฺพกาลกีรยาใน ชิตฺตํ มารเชยฺย-สงฺขาตํ วิเสสณะของ วฏฺฏฺเญฯ อวุตตกัมมะใน ปหาตฺย ตุมฺตถสัมฺปทานใน ชิตฺตํ วิปัสสนากมฺมฏฺจาเน วิสยาธาระใน ชิตฺตํฯ วิเสสณะของ จิตฺตํ กายิกเจตสิกวิวริเยน ภาวะใน สนฺตปิยมาณํฯ อัปภันตฺรกีรยาของ จิตฺตํ ตตถ วิเสสณะของ วิปัสสนากมฺมฏฺจาเนฯ วิสยาธาระใน สณฺจาทฺย ตุมฺตถสัมฺปทานใน สกฺโกติ นศฺพทํ ปฏฺธิเสระ ใน สกฺโกติ ปริณหุติ วิวริยะใน ตตถ วิปัสสนากมฺมฏฺจาเน สณฺจาทฺย น สกฺโกติฯ วิวริณะ; เอว วิเสสณะของ ภาเวฯ ลักขณะใน สนฺเตฯ ลักขณกีรยา อปีศฺพทํ อเปกขิตฺถะเข้ากัปฺ สนฺเต, เมธาวิ วิเสสณะของ ปุคฺคโลฯ สุทฺธกัตฺตาใน กโรติฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ฐุริ อวุตตกัมมะใน อนิกฺขิปิตฺวาฯ สมานกาลกีรยาใน กโรติ ตํ วิเสสณะของ จิตฺตํฯ อวุตตกัมมะใน กโรติ มยา อนภิทกัตฺตาใน วุตฺต-เอวศฺพทํ อวธารณะเข้ากัปฺ วุตฺตนเยนฯ ตติยาวิเสสณะใน กโรติ อุกฺก กิติ กมฺมณียํ กิติ วิกิตกัมมะ ใน กโรติ” อิติศฺพทํ สรุปะใน อตุโถฯ ลิงคัตถะ ๒

๑๗. อปโร นโย “อิหฺม มารเชยฺยํ กิเลสวฏฺฏํ อวิชหิตฺวา จิตฺตํ จิตฺตํ โส วาริโซ วีย ปริผนฺทติ; ตสฺมา มารเชยฺยํ ปหาตเว, เยน กิเลสวฏฺฏสงฺขาเตน มารเชยฺเยเนตฺตํ ปริผนฺทติ, ตํ ปหาตพฺพนฺติ ฯ”

อปโร นโย “อิหฺม มารเชยฺยํ กิเลสวฏฺฏํ อวิชหิตฺวา จิตฺตํ จิตฺตํ โส วาริโซ วีย ปริผนฺทติ; ตสฺมา มารเชยฺยํ (โยคาวจเรณ) ปหาตเว, เยน กิเลสวฏฺฏสงฺขาเตน มารเชยฺเยเน เอตฺตํ (จิตฺตํ) ปริผนฺทติ, ตํ (มารเชยฺยํ โยคาวจเรณ) ปหาตพฺพนฺติ (ปญฺชิตฺเตน เวทิตพฺโพ) ฯ”

อปโร นโย อ.นัย อื่นอีก อิติ ว่า “อิหฺม จิตฺตํ อ.จิตฺตํ นี้ มารเชยฺยํ กิเลสวฏฺฏํ อวิชหิตฺวา จิตฺตํ คือว่า อันไม่ละแล้ว ซึ่งบ่วงแห่งมาร คือว่า ซึ่งกิเลสวฏฺฏ ตั้งอยู่แล้ว ปริผนฺทติ ย่อมดีนรณไปรอบ โส วาริโซ วีย ราวกะ อ.ปลานั้น; ตสฺมา เพราะเหตุ นั้น มารเชยฺยํ อ.บ่วงแห่งมาร (โยคาวจเรณ) อันพระโยคาวจร ปหาตเว ฟังละ, เอตฺตํ (จิตฺตํ) คือว่า อ.จิตฺตํ นี้ ปริผนฺทติ ย่อมดีนรณไปรอบ มารเชยฺเยเน เพราะบ่วง แห่งมาร กิเลสวฏฺฏสงฺขาเตน อันบัณฑิตกล่าวแล้วว่ากิเลสวฏฺฏ เยน ใด, ตํ (มาร-เชยฺยํ) อ.บ่วงแห่งมารนั้น (โยคาวจเรณ) อันพระโยคาวจร ปหาตพฺพํฟังละ” อิติ ดังนี้ (ปญฺชิตฺเตน) อันบัณฑิต เวทิตพฺโพ ฟังทราบ ฯ”

บัณฑิตฟังทราบนัยอื่นอีกว่า “จิตฺตํ นี้ คือ อันไม่ละบ่วงแห่งมาร คือ กิเลสวฏฺฏ ตั้งอยู่แล้ว ย่อมดีนรณไปรอบๆ ดุจปลานั้น; เพราะฉะนั้น พระโยคาวจรฟังละบ่วงแห่งมาร, คือ จิตฺตํ นั้นย่อมดีนรณไปรอบๆ เพราะบ่วงแห่งมารกล่าวคือกิเลสวฏฺฏใด, พระโยคาวจรฟังละ บ่วงแห่งมารนั้น”

อปโร วิเสสนะของ นโยๆ วุตตกัมมะใน เวทิตพฺโพๆ กิตบทกัมมวจาก “อิหฺม กิตฺติ จิตฺตํ กิตฺติ วิเสสนะของ จิตฺตํๆ สุธกัตตาใน ปริผนฺทติๆ อาชยาตบทกัตตฺวจาก มารเชยฺยํ อวุตตกัมมะใน อวิชหิตฺวา กิเลสวฏฺฏํ วิเสสลาภีของ มารเชยฺยํ อวิชหิตฺวาๆ สมาน-กาลกิริยาใน จิตฺตํ อิหฺม วิวริยะใน มารเชยฺยํ กิเลสวฏฺฏํ อวิชหิตฺวา จิตฺตํๆ วิวริณะ โส วิเสสนะของ วาริโซๆ อุปมาลึงคัตถะ วิยคัพพํ อุปมาโชตกะเข้ากับ โส วาริโซ; ตสฺมา เหตุวตถะ มารเชยฺยํ วุตตกัมมะใน ปหาตเวๆ กิตบทกัมมวจาก โยคาวจเรณ อนนิกิตกัตตาใน ปหาตเว, เอตฺตํ วิเสสนะของ จิตฺตํๆ สุธกัตตาใน ปริผนฺทติๆ อาชยาตบทกัตตฺวจาก เยน กิตฺติ กิเลสวฏฺฏสงฺขาเตน กิตฺติ วิเสสนะของ มารเชยฺเยนๆ”

เหตุใน ปริณหติ, ต่ วิเสสณะของ มารเขยย้ง วุตตกัมมะใน ปหาตพพ้ง กิตบทกัมมวจาก โยคาวจเรน อนภิตกัตตาดำใน ปหาตพพ้ง” อิติศัพท์ สรุปะใน อปโร นโย ปณฺทิตเตน อนภิตกัตตาดำใน เวทิตพโพ ๕

๑๘. คาถาปริโยसानะ เมฆียตุเถโร โสตาปัตติผละ ปติฏฺฐิตโต ๕

คาถาปริโยसानะ ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงรอบแห่งพระคาถา เมฆียตุเถโร อ.พระเมฆียะผู้เถระ ปติฏฺฐิตโต ตั้งอยู่เฉพะแล้ว โสตาปัตติผละ ในโสตาปัตติผล ๕

เวลาจบพระคาถา พระเมฆียเถระตั้งอยู่ในโสตาปัตติผล

คาถาปริโยसानะ กาลสัตตมีใน ปติฏฺฐิตโต เมฆียตุเถโร สุทธกัตตาดำใน ปติฏฺฐิตโต ๕ กิตบทกัตตวจาก โสตาปัตติผละ วิสยาธาระใน ปติฏฺฐิตโต ๕

๑๙. อญฺเฌปี พหุ โสตาปนฺนาทโย ชาตาดิ ๕

อญฺเฌปี พหุ (ชนา) โสตาปนฺนาทโย (อริยปุคฺคลา) ชาตาดิ ๕

พหุ (ชนา) อ.ชน ท. มาก อญฺเฌปี แม่เหล่าอื่น (อริยปุคฺคลา) เป็นพระอริยบุคคล โสตาปนฺนาทโย มีพระโสตาบันเป็นต้น ชาตา เกิดแล้ว อิติ ดังนี้แล ๕

พวกชนเป็นจำนวนมากแม่เหล่าอื่น เกิดเป็นพระอริยบุคคลมีพระโสตาบันเป็นต้น ดังนี้แล

อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ อญฺเฌ ๕ กิติ พหุ กิติ วิเสสณะของ ชนา ๕ สุทธกัตตาดำใน ชาตา ๕ กิตบทกัตตวจาก โสตาปนฺนาทโย วิเสสณะของ อริยปุคฺคลา ๕ วิกตีกัตตาดำใน ชาตา อิติศัพท์ สมাপณะ ๕

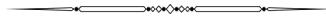
เมฆียตเถรวตฺถุ ๗

เมฆียตเถรวตฺถุ (นิฎฺฐิตํ) ๗

เมฆียตเถรวตฺถุ อ.เรื่องแห่งพระเมฆิยะผู้เถระ (นิฎฺฐิตํ) จบแล้ว ๗

เมฆียตเถรวตฺถุ สุทรกัถตาใน นิฎฺฐิตํ กิตฺตบทกัถตฺวาจก ๗

จบเรื่องพระเมฆิยะเถระ



วิเคราะห์ศัพท์กิตติ์ สมาส และศัพท์ิต

เมฆิยะเถรวตฺถุ

เป็นนิจฐิต์ปุปริสสมาส โดยมีวิเสส่นุตรบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. เมฆิโย จ โส เถโร จาติ เมฆิยะเถโร. (เมฆิยะ + เถโร) วิเสส่นุตรบทกัมมธารยสมาส
เมฆิโย จ อ.พระเมฆิยะด้วย โส อ.พระเมฆิยะนั้น เถโร จ เป็นพระเถระด้วย igit เพราะเหตุ
นั้น เมฆิยะเถโร ชื่อว่าเมฆิยะเถระ. (พระเมฆิยะผู้เถระ)
๒. เมฆิยะเถรสฺส วตฺถุ เมฆิยะเถรวตฺถุ. (เมฆิยะเถโร + วตฺถุ) นิจฐิต์ปุปริสสมาส
วตฺถุ อ.เรื่อง เมฆิยะเถรสฺส ของพระเมฆิยะผู้เถระ เมฆิยะเถรวตฺถุ ชื่อว่าเมฆิยะเถระ-วตฺถุ.
(เรื่องพระเมฆิยะเถระ)

อนฺวาสตตตฺตา

เป็นภาวตฺติต มีวิเคราะห์ว่า

- อนฺวาสตตตฺสฺส ภาโว อนฺวาสตตตฺตา. (อนฺวาสตต + ตาปัจจจัย)
ภาโว อ.ความที่ (ตีติ วิตฺกเกติ) อนฺวาสตตตฺสฺส (บุคฺคตฺสฺส) แห่งบุคฺคตฺสฺส ผู้อันวิตก ท. สาม ครอบงำ
แล้ว อนฺวาสตตตฺตา ชื่อว่าอนฺวาสตตตฺตา. (ความที่บุคฺคตฺสฺสวิตก ๓ ครอบงำแล้ว)

อสกฺกณฺฑิตฺวา

เป็นนินบาตบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

- น สกฺกณฺฑิตฺวา อสกฺกณฺฑิตฺวา. (น + สกฺกณฺฑิตฺวา)
สกฺกณฺฑิตฺวา อาจแล้ว น หามิได้ อสกฺกณฺฑิตฺวา ชื่อว่าอสกฺกณฺฑิตฺวา. (ไม่อาจแล้ว)

จิตฺตวลีโก

เป็นสังสฺฐิตฺวาทือเนกตฺติต มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. จิตฺตลฺสฺส วโส จิตฺตวลฺสฺ. (จิตฺต + วส) นิจฐิต์ปุปริสสมาส
วโส อ.อำนาจ จิตฺตลฺสฺส แห่งจิต จิตฺตวลฺสฺ ชื่อว่าจิตฺตวลฺสฺ. (อำนาจแห่งจิต)

๒. จิตตวเส ปวตตตีติ จิตตวลีโก, ปุคฺคโล. (จิตตวส + ฌิกปัจจัจย)

(โย ปุคฺคโล) อ.บุคคลใด ปวตตติ ย่อมเป็นไป จิตตวเส ในอำนาจแห่งจิต อิติ เพราะเหตุนั้น (โส ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น จิตตวลีโก ชื่อว่าจิตตวลีโก, ได้แก่บุคคล. (ผู้เป็นไปในอำนาจแห่งจิต)

ทฺรภฺขํ

เป็นกัมมรูป, กัมมสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

ทฺรภฺเชน รกฺขียตีติ ทฺรภฺขํ, จิตฺตํ. (ทฺ + รกฺข รกฺขเณ ในการรักษา + ฌปัจจัจย)

(จิตต) อ.จิต (ปุคฺคเลน) อบุคคล รกฺขียติ ย่อมรักษา ทฺรภฺเชน โดยยาก อิติ เพราะเหตุนี้ (ตํ จิตต) อ.จิตนั้น ทฺรภฺขํ ชื่อว่าทฺรภฺข, ได้แก่จิต. (อบุคคลรักษาได้โดยยาก)

ทฺุณฺนิวารยํ

เป็นกัมมรูป, กัมมสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

ทฺุณฺนิวารยํ นิวารยิตพฺพหฺนติ ทฺุณฺนิวารยํ, จิตฺตํ. (ทฺุ + นิ + วร อวฺรเณ ในการปิดกั้น + ฌปัจจัจย + ฌปัจจัจย)

(จิตต) อ.จิต (ปุคฺคเลน) อบุคคล นิวารยิตพฺพํ พิงห้าม ทฺุณฺนิวารยํ โดยยาก อิติ เพราะเหตุนี้ (ตํ จิตต) อ.จิตนั้น ทฺุณฺนิวารยํ ชื่อว่าทฺุณฺนิวารย, ได้แก่จิต. (อบุคคลพิงห้ามได้โดยยาก)

เมธาวี

เป็นอัสสัถิตัตถิต มีวิเคราะห์ว่า

เมธา อสฺสํ อตฺถิตีติ เมธาวี, ปุคฺคโล. (เมธา + วิปัจจัจย)

เมธา อ.ปัญญา อสฺสํ (ปุคฺคลสฺส) ของบุคคลนั้น อตฺถิ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น เมธาวี ชื่อว่าเมธาวี, ได้แก่บุคคล. (ผู้มีปัญญา)

อฺุสฺสกาโร

เป็นกัตตฺรูป, กัตตฺสาธนะ, กัตตฺนตฺสมาส, ทฺุติยาตฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อฺุสฺสํ กโรตีติ อฺุสฺสกาโร. (อฺุสฺสํทฺุพฺปท + กร กรเณ ในการกระทำ + ฌปัจจัจย)

(โย ปุคฺคโล) อ.บุคคลใด กโรติ ย่อมกระทำ อฺุสฺสํ ซึ่งลูกศร อิติ เพราะเหตุนี้ (โส ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น อฺุสฺสกาโร ชื่อว่าอฺุสฺสกาโร. (ผู้กระทำซึ่งลูกศร, ช่างศร)

วาริโซ

เป็นกัตตุรูป, กัตตุสาธนะ, กัตตันตสมาส, สัตตมัตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วาริมติ ข้าโต วาริโซ. (วาริสทูปปท + ชน ชนเน ในการเกิด + กวิปัจจัย)

(โย สตุโต) อ.สัตว์โต ข้าโต เกิดแล้ว วาริมติ ในน้ำ (โส สตุโต) อ.สัตว์นั้น วาริโซ
ชื่อว่าวาริโซ. (สัตว์ผู้เกิดในน้ำ, ปลา)

โอกโมกตอุพภโต

เป็นปัญจมีตปุริสสมาส โดยมีอวธารณบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. โอกเมว โอกัง โอกโมกัง. (โอก + โอก)

โอกัง เอว อ.น้ำนั้นเทียว โอกัง เป็นที่อยู่ โอกโมกัง ชื่อว่าโอกโมก. (ที่อยู่คือ น้ำ)

๒. โอกโมกโต อุพภโต โอกโมกตอุพภโต, วาริโซ. (โอกโมก + อุพภต)

(วาริโซ) อ.ปลา (บุคคลเลน) อุพภโต อันบุคคล ยกขึ้นแล้ว โอกโมกโต จากที่อยู่คือ น้ำ โอก
โมกตอุพภโต ชื่อว่าโอกโมกตอุพภต, ได้แก่ปลา. (ที่ถูกยกขึ้นจากที่อยู่คือ น้ำ)

मारचेय्य

เป็นัญฐิตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

मारस्स चेय्यं मारचेय्यं. (मार + चेय्य)

চেয়্য อ.บ่วง มารัสส์ แห่งมาร มารচেย्य ชื่อว่ามารচেยย. (บ่วงมาร)

รูปาทีนิ

เป็นัญฐิตวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

รูปี อาที เยลลั ตานี รูปาทีนิ, อารมมณานิ. (รูปี + อาที)

รูปี อ.รูป อาที เป็นต้น เยลลั (อารมมณานิ) แห่งอารมณั ท. เหล่าใด (อตติ) มีอยู่, ตานี
(อารมมณานิ) อ.อารมณั ท. เหล่านั้น รูปาทีนิ ชื่อว่ารูปาที, ได้แก่อารมณัทั้งหลาย. (มีรูปเป็นต้น)

เอกอิริยาปโต

เป็นอสมาหารทิสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เอโก จ โส อิริยาปโต จาติ เอกอิริยาปโต. (เอก + อิริยาปโต)

เอโก จ อ.หนึ่งด้วย โส อ.หนึ่งนั้น อิริยาปโต จ เป็นอิริยาปโตด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
เอกอิริยาปโต ชื่อว่าเอกอิริยาปโต. (อิริยาปโตอย่างหนึ่ง)

อสนฺจหนโต

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

น สฺจหนโต อสนฺจหนโต, คามทารโก. (น + สฺจหนโต)

(คามทารโก) อ.เด็กในหมู่บ้าน สฺจหนโต ดำรงอยู่ด้วยดี น ทาไมได้ อสนฺจหนโต ชื่อว่า
อสนฺจหนโต, ได้แก่เด็กในหมู่บ้าน. (ผู้ไม่ดำรงอยู่ด้วยดี)

คามทารโก

เป็นสัดตมิตฺตปฺริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คาเม ทารโก คามทารโก. (คาม + ทารก)

ทารโก อ.เด็ก คาเม ในหมู่บ้าน คามทารโก ชื่อว่าคามทารก. (เด็กในหมู่บ้าน)

ภูมิตฺตฤอารมฺมณกิริยาทีวิจิตฺตตา

เป็นภาวตฺถิตฺต มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. กิริยา อาที เยสํ ตานี กิริยาทีนึ, วิถิจิตฺตานิ. (กิริยา + อาที) ภูมิจิตฺตวิปทฺตลยาธิกรณพหุ
พพีทิสฺมาส

กิริยา อ.กิริยาจิต อาที เป็นต้น เยสํ (วิถิจิตฺตานิ) แห่งวิถิจิต ท. เหล่าใด (อตุถิ) มีอยู่, ตานี
(วิถิจิตฺตานิ) อ.วิถิจิต ท. เหล่านั้น กิริยาทีนึ ชื่อว่ากิริยาที, ได้แก่วิถิจิตทั้งหลาย. (มีกิริยาจิตเป็นต้น)

๒. ภูมิ จ วตฺตฺ จ อารมฺมณญจ กิริยาทีนึ จ ภูมิตฺตฤอารมฺมณกิริยาทีนึ. (ภูมิ + วตฺตฺ +
อารมฺมณ + กิริยาที) อิตฺตริตรโยคทวันทิสฺมาส

ภูมิ จ อ.ภูมิตัว วตฺตฺ จ อ.วตฺตฺด้วย อารมฺมณญ จ อ.อารมฺมณด้วย กิริยาทีนึ
(วิถิจิตฺตานิ) จ อ.วิถิจิต ท. มีกิริยาจิตเป็นต้นด้วย ภูมิตฺตฤอารมฺมณกิริยาทีนึ ชื่อว่า ภูมิตฺตฤอารมฺมณ-

กิริยาที. (ภูมิ วัตถุ อารมณฺ์ และวิถิจิตมีกิริยาจิตเป็นต้น)

๓. ภูมิตถุอารมณฺ์กิริยาทีที วิจิตตํ ภูมิตถุอารมณฺ์กิริยาทีวิจิตตํ, วิญญาณฺ์. (ภูมิตถุอารมณฺ์-กิริยาที + วิจิตต) ตติยาตปฺปฺริสฺสมาส

(วิญญาณฺ์) อ.วิญญาณ วิจิตตํ อํวิจิตฺร ภูมิตถุอารมณฺ์กิริยาทีที ด้วยภูมิ วัตถุ อารมณฺ์ และวิถิจิตมีกิริยาจิตเป็นต้น ภูมิตถุอารมณฺ์กิริยาทีวิจิตตํ ชื่อว่า ภูมิตถุอารมณฺ์กิริยาทีวิจิตต, ได้แก่วิญญาณ. (อํวิจิตฺรด้วยภูมิ วัตถุ อารมณฺ์ และวิถิจิตมีกิริยาจิตเป็นต้น)

๔. ภูมิตถุอารมณฺ์กิริยาทีวิจิตตสฺส ภาโว ภูมิตถุอารมณฺ์กิริยาทีวิจิตตตา. (ภูมิตถุอารมณฺ์-กิริยาทีวิจิตต + ตาปัจจย) ภาวตฺทิต

อ.ความที่ (วิญญาณสฺส) แห่งวิญญาณ ภูมิตถุอารมณฺ์กิริยาทีวิจิตตสฺส อํวิจิตฺรด้วยภูมิ วัตถุ อารมณฺ์ และวิถิจิตมีกิริยาจิตเป็นต้น ภูมิตถุอารมณฺ์กิริยาทีวิจิตตตา ชื่อว่า ภูมิตถุอารมณฺ์กิริยาที-วิจิตตตา. (ความที่วิญญาณนั้นเป็นธรรมชาติวิจิตฺรด้วยภูมิ วัตถุ อารมณฺ์ และวิถิจิตมีกิริยาจิตเป็นต้น)

ภิกฺขุสฺมพาธํ

เป็นตติยาตปฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะหฺว่า

ภิกฺขุเณ สฺมพาธํ ภิกฺขุสฺมพาธํ, ฐานํ. (ภิกฺขุ + สฺมพาธ)

(จํา) อ.ที่ สฺมพาธ อํคํบคฺบ ภิกฺขุเณ ด้วยข้าวกล้า ภิกฺขุสฺมพาธํ ชื่อว่าภิกฺขุสฺมพาธ, ได้แก่ที่. (อํคํบคฺบด้วยข้าวกล้า)

ภิกฺขุขาทกโคโณ

เป็นวิเสสนบุพพทกํมธารยสฺมาส โดยมีภิกฺขุสฺมพาธอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺดังนี้

๑. ภิกฺขุสฺส ขาทโก ภิกฺขุขาทโก, โคโณ. (ภิกฺขุ + ขาทก) ภิกฺขุสฺส

(โคโณ) อ.โค ขาทโก ตัวเคี้ยวกิน ภิกฺขุสฺส ซึ่งข้าวกล้า ภิกฺขุขาทโก ชื่อว่าภิกฺขุขาทก, ได้แก่โค. (ตัวเคี้ยวกินข้าวกล้า)

๒. ภิกฺขุขาทโก จ โส โคโณ จาติ ภิกฺขุขาทกโคโณ. (ภิกฺขุขาทก + โคโณ) วิเสสน-บุพพทกํมธารยสฺมาส

ภิกฺขุขาทโก จ อ.ตัวเคี้ยวกินซึ่งข้าวกล้าด้วย โส อ.ตัวเคี้ยวกินซึ่งข้าวกล้านั้น โคโณ จ เป็นโคด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ภิกฺขุขาทกโคโณ ชื่อว่าภิกฺขุขาทกโคโณ. (โคตัวเคี้ยวกินข้าวกล้า)

สปปายารมมณ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

สปปายณจ ต อารมมณญจาติ สปปายารมมณ. (สปปาย + อารมมณ)

สปปาย จ อ.เป็นที่สปปายะด้วย ต อ.เป็นที่สปปายะนั้น อารมมณ จ เป็นอารมณด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ สปปายารมมณ ชื่อว่าสปปายารมมณ. (อารมณเป็นที่สปปายะ)

วิสภาคารมมณ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส และปัญญาทวิปท-
ตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหดังนี้

๑. สมาน จ โส ภาโค จาติ สภาโค. (สมาน + ภาค) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส
สมาน จ อ.อันเสมอดด้วย โส อ.อันเสมอนั้น ภาโค จ เป็นส่วนด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
สภาโค ชื่อว่าสภาค. (ส่วนที่เสมอกัน)

๒. วิคโต สภาโค อสมาติ วิสภาค, อารมมณ. (วิ + สภาค) ปัญญาทวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิส-
มาส

สภาโค อ.ส่วนอันเสมอ วิคโต ไปปราศแล้ว อสมา (อารมมณา) จากอารมณนั้น (อติ) มี
อยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ต อารมมณ) อ.อารมณนั้น วิสภาค ชื่อว่าวิสภาค, ได้แก่อารมณ. (ที่มีส่วนเสมอไป
ปราศแล้ว, ปราศจากส่วนที่เสมอกัน)

๓. วิสภาคณจ ต อารมมณญจาติ วิสภาคารมมณ. (วิสภาค + อารมมณ) วิเสสนบุพพท-
กัมมธารยสมาส

วิสภาค จ อ.อันมีส่วนอันเสมอไปปราศแล้วด้วย ต อ.อันมีส่วนอันเสมอไปปราศแล้วนั้น
อารมมณ จ เป็นอารมณด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ วิสภาคารมมณ ชื่อว่าวิสภาคารมมณ. (อารมณที่ปราศจาก
ส่วนที่เสมอ)

ทฺรภฺชตฺต

เป็นภาวตฺทิต มีวิเคราะหดังนี้

๑. ทฺุขเณ รกฺขียตฺติ ทฺุรภฺชํ, จิตฺต. (ทฺุ + รกฺข รกฺขเณ ในการรักษา + ขปฺจจฺย)
กัมมรูป, กัมมสาธนะ

(จิตต) อ.จิต (บุคคล) อันบุคคล รกฺขียติ ย่อมรักษา ทฺุขเณ โดยยาก อิติ เพราะเหตุนี้

(ต้น จิตต์) อ.จิตต์นั้น ทุรกข์ ชื่อว่าทุรกข์, ได้แก้จิต. (อันบุคคลรักษาได้โดยยาก)

๒. ทุรกข์สล ภาโว ทุรกข์ตต. (ทุรกข์ + ตตปัจจัย) ภาวตฺถิต

ภาโว อ.ความที่ (จิตตสล) แห่งจิต ทุรกข์สล อันบุคคลรักษาได้โดยยาก ทุรกข์ตต ชื่อว่า
ทุรกข์ตต. (ความที่จิตอันบุคคลรักษาได้โดยยาก)

นิคตโจ

เป็นปัญจมีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นิคตโต ตโจ อสฺมาติ นิตฺตโจ, ทณฺโท. (นิ + ตจ)

ตโจ อ.เปลือก นิคตโต ไปปราศแล้ว อสฺมา (ทณฺทา) จากท่อนไม้ นั้น (อดีต) มีอยู่ ยิตี เพราะ
เหตุนี้ (โล่ ทณฺโท) อ.ท่อนไม้ นั้น นิตฺตโจ ชื่อว่านิตฺตจ, ได้แก้ท่อนไม้. (ที่ไม่มีเปลือก)

กณฺชียเตล

เป็นสฺมาทธารทวันทสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

กณฺชียณฺจ เตลณฺจ กณฺชียเตล. (กณฺชีย + เตล)

กณฺชีย จ อ.น้ำข้าวด้วย เตล จ อ.น้ำมันด้วย กณฺชียเตล ชื่อว่ากณฺชียเตล. (น้ำข้าวและน้ำมัน)

องฺคารกปลล

เป็นฉฺฐิตฺตปฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า

องฺคารสล กปลล องฺคารกปลล. (องฺคาร + กปลล)

กปลล อ.กระเบื้อง องฺคารสล แห่งถ่านเพลิง องฺคารกปลล ชื่อว่าองฺคารกปลล. (กระเบื้องแห่งถ่าน
เพลิง)

รฺกฺขาพก

เป็นฉฺฐิตฺตปฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า

รฺกฺขสล อาพก รฺกฺขาพก. (รฺกฺข + อาพก)

อาพก อ.ง่าม รฺกฺขสล แห่งต้นไม้ รฺกฺขาพก ชื่อว่ารฺกฺขาพก. (ง่ามต้นไม้)

นีวงโก

เป็นปัญจมีทวิปทตูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะหที่ว่า

นิกคโต วงโก อสฺมาติ นีวงโก, ทณฺโฑ. (นี + วงก)

วงโก อ.ความคต นิกคโต ออกแล้ว อสฺมา (ทณฺทา) จากท่อนไม้ นั้น (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ นั้น (โส ทณฺโฑ) อ.ท่อนไม้ นั้น นีวงโก ชื่อว่านีวงก, ได้แก่ท่อนไม้. (มีความคตออกแล้ว, ไม่มีความคตแล้ว)

วาลวิชฺฌนโยคโค

เป็นจตุตถิตตปุริสสมาส โดยมีจฺญฐิตตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหดังนี้

๑. วาลสฺส วิชฺฌนํ วาลวิชฺฌนํ. (วาล + วิชฺฌน) จฺญฐิตตปุริสสมาส

วิชฺฌนํ อ.การยิง วาลสฺส ซึ่งชนทราย วาลวิชฺฌนํ ชื่อว่าวาลวิชฺฌน. (การยิงชนทราย)

๒. วาลวิชฺฌนสฺส โยคโค วาลวิชฺฌนโยคโค, ทณฺโฑ. (วาลวิชฺฌน + โยคค) จตุตถิตตปุริส-

สมาส

(ทณฺโฑ) อ.ท่อนไม้ โยคโค อันควรวาลวิชฺฌนสฺส แก่การยิงชนทราย วาลวิชฺฌนโยคโค ชื่อว่าวาลวิชฺฌนโยคค, ได้แก่ท่อนไม้. (อันควรวาลวิชฺฌนสฺส)

ราชราชมฺหามตฺตา

เป็นอิตริตรโยคทวันทสมาส โดยมีจฺญฐิตตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหดังนี้

๑. รมฺโถ มหามตฺโต ราชมฺหามตฺโต. (ราช + มหามตฺต) จฺญฐิตตปุริสสมาส

มหามตฺโต อ.มหาอำมาตย์ รมฺโถ ของพระราชา ราชมฺหามตฺโต ชื่อว่าราชมฺหามตฺต. (มหาอำมาตย์ของพระราชา)

๒. ราชํ จ ราชมฺหามตฺโต จ ราชราชมฺหามตฺตา. (ราช + ราชมฺหามตฺต) อิตริตรโยค- ทวันทสมาส

ราชํ จ อ.พระราชาด้วย ราชมฺหามตฺโต จ อ.มหาอำมาตย์ของพระราชาด้วย ราช- ราชมฺหามตฺตา ชื่อว่าราชราชมฺหามตฺต. (พระราชาและมหาอำมาตย์ของพระราชา)

สกุการสมฺมานํ

เป็นสมฺมาทรรทวันทสมาส มีวิเคราะหที่ว่า

สักการโร จ สมมานโณ จ สักการสมมานัง. (สักการ + สมมาน)

สักการโร จ อ.สักการะด้วย สมมานโณ จ อ.สมมานะด้วย สักการสมมานัง ชื่อว่าสักการ-
สมมาน. (สักการะและสมมานะ)

ณทนาทิสภาว

เป็นฉัญฉฐวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีฉัญฉฐวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาสอยู่ภายใน มี
วิเคราะห์ดังนี้

๑. ณทหนิ อาทอิ ยสสํ ตํ ณทนาทอิ, เหตุ. (ณทหนิ + อาทอิ) ฉัญฉฐวิปทตุลยาธิกรณ-
พหุพีทิสมาส

ณทหนิ อ.การตี้นรณ อาทอิ เป็นต้น ยสสํ (เหตุสส) แห่งเหตุใด (อตติ) มีอยู่, ตํ (เหตุ)
อ.เหตุนี้ณ ณทนาทอิ ชื่อว่าณทนาทอิ, ได้แก่เหตุ. (มีการตี้นรณเป็นต้น)

๒. ณทนาทอิ สภาโว ยสสํ ตํ ณทนาทิสภาโว, จิตตํ. (ณทนาทอิ + สภาโว) ฉัญฉฐวิปท-
ตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

ณทนาทอิ (เหตุ) อ.เหตุ มีการตี้นรณเป็นต้น สภาโว เป็นสภาพ ยสสํ (จิตตสส) แห่งจิตใด
(อตติ) มีอยู่, ตํ (จิตต) อ.จิตนี้ณ ณทนาทิสภาโว ชื่อว่าณทนาทิสภาโว, ได้แก่จิต. (มีเหตุมีการตี้นรณเป็นต้น
เป็นสภาพ)

อตุตงคารณณววาสโ

เป็นฉัญฉฐิตปปริสสมาส โดยมีสัดตมิตปปริสสมาส และอิตริตรโยคทวันทมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อรณณเว วาสโ อรณณวาโส. (อรณณ + วาส) สัดตมิตปปริสสมาส

वासโ อ.การอยู่ อรณณเว ในป่า อรณณวาโส ชื่อว่าอรณณवास. (การอยู่ในป่า)

๒. อตุตงคณจ อรณณวาโส จ อตุตงคารณณवासโ. (อตุตงค + อรณณवास) อิตริตรโยคทวันท
มาส

อตุตงคํ จ อ.อตุตงคด้วย อรณณวาโส จ อ.การอยู่ในป่าด้วย อตุตงคารณณवासโ ชื่อว่า
อตุตงคารณณवास. (อตุตงคและการอยู่ในป่า)

๓. อตุตงคารณณवासานํ วาสโ อตุตงคารณณवासวโส. (อตุตงคารณณवास + วาส) ฉัญฉฐิตปปริสสมาส

वासโ อ.อำนาจ อตุตงคารณณवासานํ แห่งอตุตงคและการอยู่ในป่า ท. อตุตงคารณณवासวโส ชื่อว่า
อตุตงคารณณवासวโส. (อำนาจแห่งอตุตงคและการอยู่ในป่า, สามารถแห่งอตุตงคและการอยู่ในป่า)

อุปคตโอฟาริกกิเลส

เป็นปัญจมีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีหีสมาส โดยมิวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะห์
ดังนี้

๑. โอฟาริกโก จ โส กิเลส จาติ โอฟาริกกิเลส. (โอฟาริก + กิเลส) วิเสสนบุพพบทกัมม-
ธารยสมาส

โอฟาริกโก จ อ.อันหยาบด้วย โส อ.อันหยาบนั้น กิเลส จ เป็นกิเลสด้วย อิติ เพราะเหตุ
นั้น โอฟาริกกิเลส ชื่อว่าโอฟาริกกิเลส. (กิเลสอันหยาบ)

๒. อุปคโต โอฟาริกกิเลส ยสมาติ อุปคตโอฟาริกกิเลส, จิตต. (อุปคต + โอฟาริกกิเลส)
ปัญจมีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีหีสมาส

โอฟาริกกิเลส อ.กิเลสอันหยาบ อุปคโต ไปปราศแล้ว ยสมา (จิตตมทา) จากจิตต (อตุติ)
มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ต จิตต) อ.จิตนั้น อุปคตโอฟาริกกิเลส ชื่อว่าอุปคตโอฟาริกกิเลส, ได้แก่จิต. (มี
กิเลสอันหยาบไปปราศแล้ว, ปราศจากกิเลสอย่างหยาบ)

สทฺธาสิเนโท

เป็นอวธารณบุพพบทกัมมธารยสมาส มิวิเคราะห์ว่า

สทฺธาเยว สิเนโท สทฺธาสิเนโท. (สทฺธา + สิเนท)

สทฺธา เอว อ.ศรัทธานั้นเทียว สิเนโท เป็นยางเหนียว สทฺธาสิเนโท ชื่อว่าสทฺธาสิเนท. (ยางเหนียว
คือศรัทธา)

กายิกเจตสิกวิริย

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมีสมาหารทวนทสมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะห์ดังนี้

๑. กาเยน ปวตตตติ กายิก, วิริย. (กาย + ฌกปัจจย) สังสัฎฐาทิอเนกัตถตฺทิต

(ย วิริย) อ.ความเพียรใด ปวตตติ ย่อมเป็นไป กาเยน ทางกาย อิติ เพราะเหตุนี้ (ต
วิริย) อ.ความเพียรนั้น กายิก ชื่อว่ากายิก, ได้แก่ความเพียร. (ที่เป็นไปทางกาย)

๒. เจตสา ปวตตตติ เจตสิก, วิริย. (เจต + ฌกปัจจย) สังสัฎฐาทิอเนกัตถตฺทิต

(ย วิริย) อ.ความเพียรใด ปวตตติ ย่อมเป็นไป เจตสา ทางใจ อิติ เพราะเหตุนี้ (ต
วิริย) อ.ความเพียรนั้น เจตสิก ชื่อว่าเจตสิก, ได้แก่ความเพียร. (ที่เป็นไปทางใจ)

๓. กายิกญจ เจตสิกญจ กายิกเจตสิก, วิริย. (กายิก + เจตสิก) สมาหารทวนทสมาส

(วิริย) อ.ความเพียร กายิก จ อันเป็นไปทางกายด้วย เจตสิก จ อันเป็นไปทางใจด้วย กายิกเจตสิก ชื่อว่ากายิกเจตสิก, ได้แก่ความเพียร. (ที่เป็นไปทางกายและเป็นไปทางใจ)

๔. กายิกเจตสิก จ ต่ วิริยญจาทิ กายิกเจตสิกวิริย. (กายิกเจตสิก + วิริย) วิเสสน-
บุพพบทกัมมธารยส์มาส

กายิกเจตสิก จ อ.อันเป็นไปทางกายและเป็นไปทางใจด้วย ต่ อ.อันเป็นไปทางกายและเป็นไป
ทางใจนั้น วิริย จ เป็นความเพียรด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ กายิกเจตสิกวิริย ชื่อว่ากายิกเจตสิกวิริย. (ความ
เพียรที่เป็นไปทางกายและเป็นไปทางใจ)

สมถวิปลัสนาพัก

เป็นอวชารณบุพพบทกัมมธารยส์มาส โดยมีสมาทานวันทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สมถ จ วิปลัสนา จ สมถวิปลัสน. (สมถ + วิปลัสนา) สมาทานวันทสมาส
สมถ จ อ.สมถด้วย วิปลัสนา จ อ.วิปลัสนาด้วย สมถวิปลัสน ชื่อว่าสมถวิปลัสน. (สมถ
และวิปลัสนา)

๒. สมถวิปลัสนเมว อาพัก สมถวิปลัสนาพัก. (สมถวิปลัสน + อาพัก) อวชารณบุพพบทกัมมธารย-
ส์มาส

สมถวิปลัสน เอว อ.สมถและวิปลัสนานั้นเทียว อาพัก เป็นงาม สมถวิปลัสนาพัก
ชื่อว่าสมถวิปลัสนาพัก. (งามคือสมถและวิปลัสนา)

อกุณฺฐิ

เป็นนนิบาตบุพพบทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

น กุณฺฐิ อกุณฺฐิ, จิตต์. (น + กุณฺฐิ)

(จิตต์) อ.จิต กุณฺฐิ คตโกง น ทาไมได้ อกุณฺฐิ ชื่อว่าอกุณฺฐิ, ได้แก่จิต. (ที่ไม่คตโกง)

นิพพิเสวน

เป็นปัญจมีทวิปทตุลยาธิกรณพหุพพิธิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นิคตต์ วิเสวน อสมาติ นิพพิเสวน, จิตต์. (นิ + วิเสวน)

วิเสวน อ.การเสพผิด นิคตต์ ออกไปแล้ว อสมา (จิตตสุมา) จากจิตนั้น (อตติ) มีอยู่ อิติ
เพราะเหตุนี้ (ต่ จิตต์) อ.จิตนั้น นิพพิเสวน ชื่อว่านิพพิเสวน, ได้แก่จิต. (มีการเสพผิดออกแล้ว, ปราศจาก
การเสพผิด)

อวิชชาขงฺโธ

เป็นฉัฏฐิตุปปรีสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

อวิชช่าย ขงฺโธ อวิชชาขงฺโธ. (อวิชชา + ขงฺธ)

ขงฺโธ อ.กอง อวิชช่าย แห่งอวิชชา อวิชชาขงฺโธ ชื่อว่าอวิชชาขงฺธ. (กองแห่งอวิชชา)

หตฺตคโต

เป็นลัตตมิตุปปรีสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

หตฺเต คโต หตฺตคโต, วิเสโส. (หตฺเต + คต)

(วิเสโส) อ.คุณวิเศษ คโต ไปแล้ว หตฺเต ในมือ หตฺตคโต ชื่อว่าหตฺตคต, ได้แก่คุณวิเศษ. (อันไปแล้วในมือ)

อคฺคทกฺขิณฺเษยภาโว

เป็นฉัฏฐิตุปปรีสส์มาส โดยมีวิเสสนบุพพบทกัมมธารยส์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อคฺคา จ ส่า ทกฺขิณา จาติ อคฺคทกฺขิณา. (อคฺค + ทกฺขิณา) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยส์มาส

อคฺคา จ อ.อันเลิศด้วย ส่า อ.อันเลิศนั้น ทกฺขิณา จ เป็นทักษิณาด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น อคฺคทกฺขิณา ชื่อว่าอคฺคทกฺขิณา. (ทักษิณาอันเลิศ)

๒. อคฺคทกฺขิณฺ อรทฺตีติ อคฺคทกฺขิณฺเษโย, ปุคฺคโล. (อคฺคทกฺขิณา + เษยปัจจย) ลังสิฏฐฐาติ อเนกัตถตฺทิต

(โย ปุคฺคโล) อ.บุคคลใด อรทฺตีติ ย่อมควร อคฺคทกฺขิณฺ ซึ่งทักษิณาอันเลิศ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น อคฺคทกฺขิณฺเษโย ชื่อว่าอคฺคทกฺขิณฺเษย, ได้แก่บุคคล. (ผู้ควรทักษิณาอันเลิศ)

๓. อคฺคทกฺขิณฺเษยสฺส ภาโว อคฺคทกฺขิณฺเษยภาโว. (อคฺคทกฺขิณฺเษย + ภาว) ฉัฏฐิตุปปรีสส์มาส ภาโว อ.ความเป็น อคฺคทกฺขิณฺเษยสฺส (ปุคฺคลสฺส) แห่งบุคคล ผู้ควรซึ่งทักษิณาอันเลิศ อคฺคทกฺขิณฺเษยภาโว ชื่อว่าอคฺคทกฺขิณฺเษยภาว. (ความเป็นบุคคลผู้ควรทักษิณาอันเลิศ)

ขำลาทีนิ

เป็นฉันทวิทวิปทศุลาธาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะหว่า
 ขำโล อาทิ เยสนุติ ขำลาทีนิ, วัตถุณี. (ขำล + อาทิ)
 ขำโล อ.ขำย อาทิ เป็นต้น เยส (วัตถุณี) แห่งวัตถุ ท. เหล่าใด (อติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุนี้
 (ตาม วัตถุณี) อ.วัตถุ ท. เหล่านี้ ขำลาทีนิ ชื่อว่าขำลาติ, ได้แก่วัตถุทั้งหลาย. (มีขำยเป็นต้น)

โอกปุณณานิ

เป็นตติยาตปปริสสมาส มีวิเคราะหว่า
 โอกณ ปุณณานิ โอกปุณณานิ, จีวรานิ. (โอก + ปุณณ)
 (จีวรานิ) อ.จีวร ท. ปุณณานิ อันเต็มแล้ว โอกณ ด้วยน้ำ โอกปุณณานิ ชื่อว่าโอกปุณณ, ได้แก่จีวร
 ทั้งหมด. (อันเต็มด้วยน้ำ, อันชุ่มด้วยน้ำ)

โอกโมกั

เป็นอวธารณบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า
 โอกเมว โอกั โอกโมกั. (โอก + โอก)
 โอกั เหว อ.น้ำนั้นเทียว โอกั เป็นที่อยู่ โอกโมกั ชื่อว่าโอกโมก. (ที่อยู่คือหน้า)

อุทกสงฆาโต

เป็นสัมภาวนาบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า
 อุทกั อิติ สงฆาโต อุทกสงฆาโต, อาลโย. (อุทก + สงฆาต)
 (อาลโย) อ.ที่อยู่ (ปณฺธิเตน) สงฆาโต อัน อันบัณฑิต กล่าวแล้ว อุทกั อิติ ว่าเป็นน้ำ
 อุทกสงฆาโต ชื่อว่าอุทกสงฆาต, ได้แก่ที่อยู่. (กล่าวคือหน้า)

อุทกาลโย

เป็นอวธารณบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า
 อุทกเมว อาลโย อุทกาลโย. (อุทก + อาลย)
 อุทกั เหว อ.น้ำนั้นเทียว อาลโย เป็นที่อยู่ อุทกาลโย ชื่อว่าอุทกาลย. (ที่อยู่คือหน้า)

อลภนโต

เป็นนิบาตบุพพบทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

น ลภนโต อลภนโต, มจฺโฉ. (น + ลภนต)

(มจฺโฉ) อ.ปลา ลภนโต ได้อยู่ น ทามีได้ อลภนโต ชื่อว่าอลภนต, ได้แก่ปลา. (ไม่ได้อยู่, เมื่อไม่ได้)

ปญจกามคุณาลยาภิรต

เป็นลัตตमित्तปุริสส์มาส โดยมีอสมหารทิกุสฺมาส อวธารณบุพพบทกัมมธารยส์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปญจ กามคุณา ปญจกามคุณา. (ปญจ + กามคุณ) อสมหารทิกุสฺมาส

กามคุณา อ.กามคุณ ท. ปญจ ทำ ปญจกามคุณา ชื่อว่าปญจกามคุณ. (กามคุณ ๕)

๒. ปญจกามคุณา อิติ อาลโย ปญจกามคุณาลโย. (ปญจกามคุณ + อาลย) อวธารณบุพพบทกัมมธารยส์มาส

อาลโย อ.ที่อยู่ ปญจกามคุณา อิติ คือกามคุณ ๕ ปญจกามคุณาลโย ชื่อว่าปญจกามคุณาลย. (ที่อยู่คือกามคุณ ๕)

๓. ปญจกามคุณาลเย อภิรต ปญจกามคุณาลยาภิรต, จิตต. (ปญจกามคุณาลย + อภิรต) ลัตตमित्तปุริสส์มาส

(จิตต) อ.จิต อภิรต อันยินดีอยู่แล้ว ปญจกามคุณาลเย ในที่อยู่คือกามคุณ ๕ ปญจกามคุณาลยาภิรต ชื่อว่าปญจกามคุณาลยาภิรต, ได้แก่จิต. (อันยินดีในที่อยู่คือกามคุณ ๕)

มารเชยยสงฆาโต

เป็นสัมภาวนาบุพพบทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

มารเชยย อิติ สงฆาโต มารเชยยสงฆาโต, วฏฺโฏ. (มารเชยย + สงฆาต)

(วฏฺโฏ) อ.วัฏฏะ (ปณฺหิตเน) สงฆาโต อัน อันบัณฑิต กล่าวแล้ว มารเชยย อิติ ว่าบ่วงแห่งมาร มารเชยยสงฆาโต ชื่อว่ามารเชยยสงฆาต, ได้แก่วัฏฏะ. (กล่าวคือบ่วงมาร)

อนิกฺขิปีตฺวา

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธรรยสฺมาส มิวิเคราะหฺว่า

น นิกฺขิปีตฺวา อนิกฺขิปีตฺวา. (น + นิกฺขิปีตฺวา)

นิกฺขิปีตฺวา ไล่เข้าไปแล้ว น ทามิได้ อนิกฺขิปีตฺวา ชื่อว่าอนิกฺขิปีตฺวา. (ไม่ไล่เข้าไปแล้ว)

วุดตฺนโย

เป็นจัญฐิตฺปฺปริสฺสมาส มิวิเคราะหฺว่า

วุดตฺสฺส นโย วุดตฺนโย. (วุดต + นโย)

นโย อ.นโย (มยา) วุดตฺสฺส (วจนฺสฺส) แห่งคำ อันข้าพเจ้า กล่าวแล้ว วุดตฺนโย ชื่อว่า
วุดตฺนโย. (นโยแห่งคำที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้ว)

กมฺมณียํ

เป็นสังสฺฐิตฺทิกฺกณฺทกตฺตทิตฺต มิวิเคราะหฺว่า

กมฺมํ อรทฺตีติ กมฺมณียํ, จิตฺตํ. (กมฺม + อนิยปฺัจจย)

(ยํ จิตฺตํ) อ.จิตฺไต อรทฺติ ย่อมควรร กมฺม ซึ่งการงาน อิติ เพราะเหตุนี้ (ตํ จิตฺตํ) อ.จิตฺตํ
กมฺมณียํ ชื่อว่ากมฺมณีย, ไต่แก้จิต. (อันควรรซึ่งการงาน)

มารฺเชยฺยํ

เป็นจัญฐิตฺปฺปริสฺสมาสฺม มิวิเคราะหฺว่า

มารฺสฺส เชยฺยํ มารฺเชยฺยํ. (มาร + เชยฺย)

เชยฺยํ อ.บ่วง มารฺสฺสฺส แห่งมาร มารฺเชยฺยํ ชื่อว่ามารฺเชยฺย. (บ่วงมาร)

กิเลสฺวณฺณสงฺฆาตํ

เป็นสัมภาวนาบุพพทกัมมธรรยสฺมาส มิวิเคราะหฺว่า

กิเลสฺวณฺณํ อิติ สงฺฆาตํ กิเลสฺวณฺณสงฺฆาตํ, มารฺเชยฺยํ. (กิเลสฺวณฺณ + สงฺฆาต)

(มารฺเชยฺยํ) อ.บ่วงแห่งมาร (ปณฺฑิตฺเตน) สงฺฆาตํ อัน อันบัณฑิต กล่าวแล้ว กิเลสฺวณฺณํ อิติ
ว่ากิเลสฺวณฺณํ กิเลสฺวณฺณสงฺฆาตํ ชื่อว่ากิเลสฺวณฺณสงฺฆาต, ไต่แก้บ่วงมาร. (กล่าวคืออกิเลสฺวณฺณ)

คาถาปริโยสาน์

เป็นฉัฏฐิต์ปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

คาถาย ปริโยสาน์ คาถาปริโยสาน์. (คาถา + ปริโยสาน์)

ปริโยสาน์ อ.กาลเป็นที่สิ้นสุดลงรอบ คาถาย แห่งพระคาถา คาถาปริโยสาน์ ชื่อว่าคาถา-
ปริโยสาน์. (เวลาจบพระคาถา)

โสตาปนุนาทโย

เป็นฉัฏฐิต์วิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

โสตาปนโน อาทิ เยสึ เต โสตาปนุนาทโย, อริยบุคคลา. (โสตาปนน + อาทิ)

โสตาปนโน อ.พระโสตาบัน อาทิ เป็นต้น เยสึ (อริยบุคคลาน์) แห่งพระอริยบุคคล ท.
เหล่าใด (อตฺถิ) มีอยู่, เต (อริยบุคคลา) อ.พระอริยบุคคล ท. เหล่านั้น โสตาปนุนาทโย ชื่อว่า
โสตาปนุนาทโย, ได้แก่พระอริยบุคคลทั้งหลาย. (มีพระโสตาบันเป็นต้น)



๒. อภยตรภิกขุวตถุ [๒๕]

อภยตรภิกขุวตถุ (มยา วุจเต) ๗

อภยตรภิกขุวตถุ อ.เรื่องแห่งภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง (มยา) อันข้าพเจ้า
(พระพุทธโฆสะ) (วุจเต) จะกล่าว ๗

อภยตรภิกขุวตถุ วุตตกัมมะใน วุจเตฯ อาชยาตบทกัมมวาก
มยา อนภิตกัตตาใน วุจเต ๗

๒. เรื่องภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง



๑. “**ทุนฺหิคุคฺหสฺส ลหุโนติ** อิมํ ฌมฺมเทสํ สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต อภยตรํ ภิกขุํ
อารพฺภา กเถสิ ๗

สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต อภยตรํ ภิกขุํ อารพฺภา “**ทุนฺหิคุคฺหสฺส ลหุโนติ** อิมํ ฌมฺมเทสํ
กเถสิ ๗

สตุถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับ เขตวเน ในพระวิหารชื่อว่าเขตวัน
อารพฺภา ทรงปรารภ ภิกขุํ ซึ่งภิกษุ อภยตรํ รูปใดรูปหนึ่ง กเถสิ ตรัสแล้ว อิมํ
ฌมฺมเทสํ ซึ่งพระธรรมเทศนาคือ “**ทุนฺหิคุคฺหสฺส ลหุโนติ**” ว่า “**ทุนฺหิคุคฺหสฺส ลหุโน**
ดังนี้ เป็นต้น ๗

พระศาสดาเมื่อประทับในพระวิหารชื่อว่าเขตวัน ทรงปรารภภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ตรัส
พระธรรมเทศนาคือว่า “**ทุนฺหิคุคฺหสฺส ลหุโน**” ดังนี้ เป็นต้น

สตุถา สุกทกัตตาใน กเถสิฯ อาชยาตบทกัตตวาก “**ทุนฺหิคุคฺหสฺส ลหุโน**” สรุปะใน
อิติฯ ศัพท์ อาทยัตถะใน อิมํ ฌมฺมเทสํ อิมํ วิเสสนะของ ฌมฺมเทสํฯ อวุตตกัมมะใน
กเถสิ เขตวเน วิสยาธาระใน วิหรนฺโตฯ อัปภันตริกิริยาของ สตุถา อภยตรํ วิเสสนะ
ของ ภิกขุํฯ อวุตตกัมมะใน อารพฺภาฯ สมานกาลกิริยาใน กเถสิ ๗

.....
.....

๒. โกลสรณฺโณ กิร วิชิต ปพฺพตปาเท มาติกคาโม นามโก ฆนฺวาโส คาโม อโหสิ ฯ
 กิร ได้ยินว่า คาโม อ.หมู่บ้าน ฆนฺวาโส อันเป็นที่อยู่หนาแน่น เอโก หมู่บ้านหนึ่ง
 มาติกคาโม นาม ชื่อว่ามาติกคาม อโหสิ ได้มีแล้ว ปพฺพตปาเท ไกล่เชิงแห่งภูเขา
 วิชิต ในแคว้นแคว้น โกลสรณฺโณ ของพระราชาชื่อนามว่าโกศล ฯ

ทราบมาว่า หมู่บ้านที่ชนอยู่หนาแน่นหมู่บ้านหนึ่ง ชื่อว่ามาติกคาม ได้มีใกล้เชิงภูเขา
 ในแคว้นแคว้นของพระเจ้าโกศล

กิริศัพฺพํ อนุสฺสวณฺฑิตถะ นามศัพฺพํ สันญญาโชตกะเข้ากับ มาติกคาโม ๆ กิติ เอโก กิติ
 ฆนฺวาโส กิติ วิเสสนะของ คาโม ๆ สุกฺทกัตตาใน อโหสิ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก
 โกลสรณฺโณ สามีสัมพันธะใน วิชิต ๆ วิสยาธาระใน ปพฺพตปาเท ๆ สมิปาธาระใน
 อโหสิ ฯ

๓. อถกทิวสํ สฏฺฐิมตฺตทา ภิกฺขุ สตุถุ สนฺติเก ยาว อรหฺตฺตา กมฺมฏฺฐาณํ กถาเปตฺวา
 ตํ คามํ คนฺตฺวา ปิณฺฑทาย ปวิสฺสีสุ ฯ

อถ เอกทิวสํ สฏฺฐิมตฺตทา ภิกฺขุ (สตฺถารุ) สตุถุ สนฺติเก ยาว อรหฺตฺตา กมฺมฏฺฐาณํ กถาเปตฺวา
 ตํ คามํ คนฺตฺวา ปิณฺฑทาย ปวิสฺสีสุ ฯ

อถ ครั้งนั้น เอกทิวสํ ในวันหนึ่ง ภิกฺขุ อ.ภิกษุ ท. สฏฺฐิมตฺตทา มีหกลีบรูปเป็น
 ประมาณ (สตฺถารุ) ทูลยังพระศาสดา กถาเปตฺวา ให้ตรัสบอกแล้ว กมฺมฏฺฐาณํ ซึ่ง
 กัมมฏฺฐาณ ยาว เพียงใด อรหฺตฺตา แต่ความเป็นแห่งพระอรหันต์ สนฺติเก ในสำนัก
 สตุถุ ของพระศาสดา คนฺตฺวา ไปแล้ว ตํ คามํ สู่หมู่บ้านนั้น ปวิสฺสีสุ เข้าไปแล้ว
 ปิณฺฑทาย เพื่อบิณฑบาต ฯ

ครั้นภายหลัง ณ วันหนึ่ง พวกภิกษุมีประมาณ ๖๐ รูป ทูลให้พระศาสดาตรัสบอก
 กัมมฏฺฐาณเพียงใดแต่พระอรหันต์ ในสำนักของพระศาสดา แล้วไปยังหมู่บ้านนั้น เข้าไป
 เพื่อบิณฑบาต

อถ กาลสัตตมี เอกทิวสํ ทฺฤติยากาลสัตตมีใน ปวิสฺสีสุ สฏฺฐิมตฺตทา วิเสสนะของ ภิกฺขุ ๆ
 สุกฺทกัตตาใน ปวิสฺสีสุ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สตฺถารุ การิตกัมมะใน กถาเปตฺวา

สตฤ สามีสัมพันธะใน สนฺตึเกฯ วิเสสธาระใน กถาเปตฺวา ยาวศัพท์ กิริยาวิเสสณะ
ใน กถาเปตฺวา อรหตฺตา อปาทานใน ยาว กมฺมฏฺฐาน อวุตตกัมมะใน กถาเปตฺวาฯ
ปุปฺพกาลกิริยาใน คนฺตฺวา ตํ วิเสสณะของ คามังฯ สัมปาปฺณียกัมมะใน คนฺตฺวาฯ
ปุปฺพกาลกิริยาใน ปวิสีสุ ปิณฺทาย สัมปทานใน ปวิสีสุ ฯ

๔. อถ เน, โย ตสฺส คามสฺส สามิโก มาติโก นาม, ตสฺส มาตา ทิสฺวา เคเห
นีสีทาเปตฺวา นานคฺครเสน ยาคฺคฺตฺเตน ปรีวิสิตฺวา “ภนฺเต กตฺถ คนฺตฺกามตฺถาติ
ปฺจฺฉิ ฯ

อถ เน (ภิกฺขุ), โย ตสฺส คามสฺส สามิโก มาติโก นาม, ตสฺส (คามสามิกสฺส) มาตา
ทิสฺวา (เต ภิกฺขุ) เคเห นีสีทาเปตฺวา นานคฺครเสน ยาคฺคฺตฺเตน ปรีวิสิตฺวา “(ตฺมฺเห) ภนฺเต
กตฺถ (จาเน) คนฺตฺกามา อตฺถาติ ปฺจฺฉิ ฯ

อถ ครั้งนั้น สามิโก อ.นาย ตสฺส คามสฺส แห่งหมู่บ้านนั้น มาติโก นาม ชื่อว่า
มาติกะ โย ใด, มาตา อ.มารดา ตสฺส (คามสามิกสฺส) แห่งนายแห่งหมู่บ้านนั้น
ทิสฺวา เห็นแล้ว เน (ภิกฺขุ) ซึ่งภิกษุ ท. เหล่านั้น (เต ภิกฺขุ) ยังภิกษุ ท. เหล่า
นั้น นีสีทาเปตฺวา ใ้หนึ่งแล้ว เคเห ในเรือน ปรีวิสิตฺวา อังคาสแล้ว ยาคฺคฺตฺเตน
ด้วยข้าวต้มและภัต นานคฺครเสน ด้วยมีรสอันเลิศต่างๆ ปฺจฺฉิ ถามาแล้ว อิติ ว่า
“ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ตฺมฺเห) อ.ท่าน ท. คนฺตฺกามา เป็นผู้ใคร่เพื่ออันไป กตฺถ
(จาเน) ในที่ไหน (อตฺถ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

ที่นั้น นายหมู่บ้านชื่อว่ามาติกะใด, มารดาของนายหมู่บ้านนั้น เห็นพวกภิกษุแล้ว
นิมนต์ให้นั่งในเรือน อังคาสด้วยข้าวต้มและภัตที่มีรสเลิศต่างๆ แล้วถามว่า “ท่าน
เจ้าคะ พวกท่านเป็นผู้มีความประสงค์จะเดินทางไปในที่ไหนกัน”

อถ กาลสัตตมี โย วิเสสณะของ สามิโก ตสฺส วิเสสณะของ คามสฺสฯ สามีสัมพันธะ
ใน สามิโกฯ ลิงคัตถะ นามศัพท์ สัณฺญาโชตกะเข้ากับ มาติโกฯ วิเสสณะของ สามิโก,
มาตา สุทฺธกัตฺตาใน ปฺจฺฉิฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก เน วิเสสณะของ ภิกฺขุฯ อวุตต-
กัมมะใน ทิสฺวา ตสฺส วิเสสณะของ คามสามิกสฺสฯ สามีสัมพันธะใน มาตา ทิสฺวา
ปุปฺพกาลกิริยาใน นีสีทาเปตฺวา เต วิเสสณะของ ภิกฺขุฯ การิตกัมมะใน นีสีทาเปตฺวา

เคเห วิสยาธาระใน นิสีทาเปตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปริวิสิตฺวา นานคฺรเสน วิเสสนะของ ยาคุกฺตเตนฯ ภาระใน ปริวิสิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปุจฺฉิ “ภนฺเต อาลปนะ ตุมฺเห สฺุททกัตฺตานิ อตฺถฯ อายยาตบทกัตฺตฺวาจก กตฺถ วิเสสนะของ จาเนฯ วิสยาธาระใน คนฺตุกามาฯ วิกตีกัตฺตานิ อตฺถ” อิติศัพฺพ อากาเรใน ปุจฺฉิ ฯ

๕. “ยถาผาสุกฺกุจฺฉานํ มหาอุปาสิกเกติ ฯ

(เต ภิกฺขุ) “ (มยฺ) ยถาผาสุกฺกุจฺฉานํ (คนฺตุกามา อมฺห) มหาอุปาสิกเกติ (อาหํสุ) ฯ

(เต ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น (อาหํสุ) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “มหาอุปาสิกเก ดูก่อน มหาอุบาสิกา (มยฺ) อ.อาตมา ท. (คนฺตุกามา) เป็นผู้ใคร่เพื่ออันไป ยถาผาสุกฺกุจฺฉานํ สู้ที่เป็นที่ผาสูกอย่างไร (อมฺห) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

พวกภิกษุเหล่านั้นกล่าวว่า “พวกอาตมาเป็นผู้มีความประสงค์จะไปสู่ที่ผาสูก มหาอุบาสิกา”

เต วิเสสนะของ ภิกฺขุฯ สฺุททกัตฺตานิ อาหํสุฯ อายยาตบทกัตฺตฺวาจก “มหาอุปาสิกเก อาลปนะ มยฺ สฺุททกัตฺตานิ อมฺหฯ อายยาตบทกัตฺตฺวาจก ยถาผาสุกฺกุจฺฉานํ สัมปาปุณฺเีย-กัมมะใน คนฺตุกามาฯ วิกตีกัตฺตานิ อมฺห” อิติศัพฺพ อากาเรใน อาหํสุ ฯ

๖. สา “วสุสวาสฺกุจฺฉานํ อยฺยา ปริเยสนฺติ มณฺเฑติ ฌตฺวา ปาทมฺุเล นิปฺชฺชิตฺวา “สเจ อยฺยา อิมํ เตมาสํ อิว วสิสฺสนฺติ, อหํ ตีณิ สรณานิ ปณฺจ สีลานิ คเหตฺวา อุโปสถกมฺมํ กริสฺสามิติ อาห ฯ

สา (มหาอุปาสิกา) “วสุสวาสฺกุจฺฉานํ อยฺยา ปริเยสนฺติ มณฺเฑติ ฌตฺวา ปาทมฺุเล นิปฺชฺชิตฺวา “สเจ อยฺยา อิมํ เตมาสํ อิว (จาเน) วสิสฺสนฺติ, อหํ ตีณิ สรณานิ ปณฺจ สีลานิ คเหตฺวา อุโปสถกมฺมํ กริสฺสามิติ อาห ฯ

สา (มหาอุปาสิกา) อ.มหาอุบาสิกา นั้น ฌตฺวา รู้แล้ว อิติ ว่า “อยฺยา อ.พระคุณเจ้า ท. ปริเยสนฺติ มณฺเฑ เห็นจะยอมแสวงหา วสุสวาสฺกุจฺฉานํ ซึ่งที่เป็นที่อยู่ ตลอดพรรษา” อิติ ดังนี้ นิปฺชฺชิตฺวา หมอบแล้ว ปาทมฺุเล ณ ที่ใกล้แห่งเท้า อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “สเจ ถ้าว้า อยฺยา อ.พระคุณเจ้า ท. วสิสฺสนฺติ จักอยู่ อิว

(จาเน) ในที่นี้ อิมั เตมาสสิ ตลอดเดือนสามนี้ไชรั, อหิ อ.ดิฉัน คเหตุวา รับเอาแล้ว
สรณานิ ซึ่งสรณะ ท. ดีณิ สาม สีลานิ ซึ่งศีล ท. ปญจ ห้า กริสฺสามิ จักกระทำ
อุโปสถกมฺมํ ซึ่งอุโปสถกรรม” อิติ ดังนี้ ฯ

มหาอุบาลิกานั้ันรู้ว่า “พระคุณเจ้าทั้งหลายเห็นจะยอมแสวงหาที่อยู่สำหรับจำพรรษา”
จึงหมอบไถ้เกล้าเท้า แล้วกล่าวว่า “ถ้าพระคุณเจ้าทั้งหลายจักอยู่ในที่นี้ตลอดไตรมาสนี้
ไชรั, ดิฉันจักรับเอาไตรสรณคณฺ์ ศีล ๕ แล้วทำอุโปสถกรรม”

สา วิเสสณะของ มหาอุปาสิกาฯ สุทธกัตตานิ อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก
“อฺยฺยา สุทธกัตตานิ ปฺริเยสนฺติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก วสุสวาวาสฺสุจฺจํ อฺวุตต-
กัมมะไน ปฺริเยสนฺติ มณฺเฑ สํสยฺตถะ” อิติศัพท์ อากาเรไน ฅตฺวาฯ ปุพฺพ-
กาลกิริยาไน นิปฺชฺชิตฺวา ปาหฺมุเล วิสยาธาระไน นิปฺชฺชิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาไน อาห
“สเจ ปฺริกัปปตฺถะ อฺยฺยา สุทธกัตตานิ วสิสฺสนฺติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อิมั วิเสสณะ
ของ เตมาสฺฯ อัจฉันตสํโยคะไน วสิสฺสนฺติ อิท วิเสสณะของ จาเนฯ วิสยาธาระไน
วสิสฺสนฺติ, อหิ สุทธกัตตานิ กริสฺสามิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ดีณิ วิเสสณะของ
สรณานิฯ อฺวุตตกัมมะไน คเหตุวา ปญจ วิเสสณะของ สีลานิฯ อฺวุตตกัมมะไน
คเหตุวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาไน กริสฺสามิ อุโปสถกมฺมํ อฺวุตตกัมมะไน กริสฺสามิ” อิติ
ศัพท์ อากาเรไน อาห ฯ

๗. ภิกฺขุ “มยฺ อิมั นิสฺสาย ภิกฺขาย อภิกลมนฺตา ภวนิสฺสรณํ กาทฺตุ สกฺขิสฺสามาติ
อริวาสยีสฺสุ ฯ

ภิกฺขุ “มยฺ อิมั (มหาอุปาสิก) นิสฺสาย ภิกฺขาย อภิกลมนฺตา ภวนิสฺสรณํ กาทฺตุ สกฺขิสฺสามาติ
(จินฺตเนน นิมนฺตเน) อริวาสยีสฺสุ ฯ

ภิกฺขุ อ.ภิกษุ ท. (นิมนฺตเน) ยังคํานิมนต์ อริวาสยีสฺสุ ให้อยู่ทับแล้ว (จินฺตเนน) ด้วย
อันคิด อิติ ว่า “(มยฺ) อ.เรา ท. นิสฺสาย อาศัยแล้ว อิมั (มหาอุปาสิก) ซึ่งมหา
อุบาลิกานี อภิกลมนฺตา ไม่ลำบากอยู่ ภิกฺขาย ด้วยภิกษา สกฺขิสฺสาม จักอาจ กาทฺตุ
เพื่ออันกระทำ ภวนิสฺสรณํ ซึ่งการสลัดออกจากภพ” อิติ ดังนี้ ฯ

พวกภิกษุรับคํานิมนต์ด้วยความคิดว่า “พวกเราอาศัยมหาอุบาลิกานีแล้ว เมื่อไม่

ลำบากด้วยภิกษา จักสามารถเพื่อทำการสลัดออกจากภพ”

ภิกขุ เหตุกัตตาใน อธิวาสยีสุๆ อาชยาตบทเหตุกัตตวาจก “มย สุทธกัตตาใน สกขิสสามๆ อาชยาตบทกัตตวาจก อิม วิเสสนะของ มหาอุปาสิกกัๆ อวุตตกัมมะ ใน นิสสาๆ สมานกาลกิริยาใน อกิลมนุตา ภิกขาย กระณะใน อกิลมนุตากัๆ อัมภันตริกิริยาของ มย ภวนิสสรณ อวุตตกัมมะใน กาคูๆ ตุมตถสัมปทานใน สกขิสสาม” อิติ คัพท สรุปะใน จินตเนนๆ กระณะใน อธิวาสยีสุ นิมนตณ การิตกัมมะใน อธิวาสยีสุ ๫

๘. สา เตส วสนภูจัน วิหาร ปฏิชคคิตวา อทาสี ๫

สา (มหาอุปาสิกา) เตส (ภิกขุณ) วสนภูจัน วิหาร ปฏิชคคิตวา อทาสี ๫

สา (มหาอุปาสิกา) อ.มหาอุปาสิกานัน ปฏิชคคิตวา ปฏิบัติแล้ว วิหาร ซึ่งวิหาร วสนภูจัน อันเป็นที่เป็นที่อยู่ เตส (ภิกขุณ) ของภิกษุ ท. เหล่านั้น อทาสี ได้ถวาย แล้ว ๫

มหาอุปาสิกานันปฏิบัติวิหารอันเป็นที่อยู่ของภิกษุเหล่านั้น แล้วได้ถวาย

สา วิเสสนะของ มหาอุปาสิกากัๆ สุทธกัตตาใน อทาสีกัๆ อาชยาตบทกัตตวาจก เตส วิเสสนะของ ภิกขุณๆ สามีสัมพันธะใน วสนภูจันๆ วิเสสนะของ วิหารๆ อวุตตกัมมะ ใน ปฏิชคคิตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อทาสี ๫

๙. เต ตตถ วสนุตา เอกทิวส สนนิปิติตวา อณณมณณ โอวทิสู “อาวุโส อมเหหิ ปมาทจาร จริตุ น วฏฐติ, อมหากั หิ สกเคห วิย อฏฐ มหานครยา วิวฏฐวารายเว; ธรรมานกพุทฺธสฺส โข ปน สนนติเก กम्मภูจัน คเหตุวา มย อาคตา, พุทฺธา จ นาม ปทานุปกิ กั วิจรรนเตนปี สเจเน อาราเชตุ น สกุกา, ยถาชฎาสเยเนว อาราเชตุ สกุกา; อปฺปมตฺตา โทถ, ทฺวิหิ เอกภูจันเน น จาตพฺพ น นิสีทิตพฺพ, สาย โข ปน เถรุปฏฺฐจันกาลา ปาโต ว ภิกฺษาจากรกาลา เอกโต ภวิสสาม, เสสกาลา เทว เอกโต น ภวิสสาม; อปีจ โข ปน อผาสูเกน ภิกฺขุณา อาคนุตวา วิหารมชฺเชคณฺฐิยา ปหตาย, คณฺฐิสณฺณาย อาคนุตวา ตสฺส เกสชฺช กิริสสามาติ ๫

เต (ภิกษุ) ตตถ (จาเน) วสนุตตา เอกทิวส์ สนฺนิปติตฺวา อญฺญมณฺณํ โอบาทิสฺสุ “อาวุโส อมฺเหหิ ปมาทจารี จริตฺถํ น วฏฺฏติ, อมฺหากํ หิ สกเคหํ วิว อฏฺฐ มหानิรยา วิวฏฺฐวารา เอว (โหนติ); ธรรมานกพุทธสฺส โข ปน สนฺติเก กมฺมฏฺฐาณํ คเหตุวา มยํ อาคตา (อมฺห), พุทฺธา จ นาม ปทานุปกิํ วิจฺรฺนเตนปี สเจน (ปฺคฺคเลน) อาราเชตฺถํ น สกฺกา, ยถาชฺฆาตเยน เอว (ปฺคฺคเลน) อาราเชตฺถํ สกฺกา; (ตฺมฺเห) อปฺปมตฺตา โทถ, ทฺวิหิ (อมฺเหหิ) เอกภฺจฺจาเน น จาตพฺพํ น นิสฺสิตพฺพํ, (มยํ) สายํ โข ปน เถรฺปฏฺฐาณกาเล ปาโต ว ภิกฺขาจารกาเล เอกโต ภวิสฺสาม, เสสกาเล เทว (มยํ) เอกโต น ภวิสฺสาม; อปิ จ โข ปน อผาสฺสเกน ภิกฺขุณา อาคนฺตฺวา วิหารมชฺเช คณฺทียา ปหตฺยา, (มยํ) คณฺทิสฺสณฺณาย อาคนฺตฺวา ตสฺส (ภิกฺขุสฺส) เกสชฺชํ ภวิสฺสามาติ ฯ

เต (ภิกษุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น วสนุตตา เมื่ออยู่ ตตถ (จาเน) ในที่นั้น สนฺนิปติตฺวา ประชุมกันแล้ว เอกทิวส์ ในวันหนึ่ง โอบาทิสฺสุ กล่าวสอนแล้ว อญฺญมณฺณํ ซึ่งกันและกัน อิติ ว่า “อาวุโส ดูก่อนท่านผู้มีอายุ ท. อมฺเหหิ ปมาทจารี จริตฺถํ อ.อัน-อันเรา ท. -ประพฤติ ประพฤติโดยความประมาท น วฏฺฏติ ย่อมไม่ควร, หิ เพราะว่า มหानิรยา อ.นรกใหญ่ ท. อฏฺฐ แปร วิวฏฺฐวารา เอว เป็นที่มีประตูอันเปิดแล้ว นั้นที่ียว อมฺหากํ เพื่อเรา ท. สกเคหํ วิว ราวกะ อ.เรือนอันเป็นของตน (โหนติ) ย่อมเป็น; ปน ก็ มยํ อ.เรา ท. คเหตุวา เรียบเอาแล้ว กมฺมฏฺฐาณํ ซึ่งกรรมฐาน สนฺติเก ในสำนัก ธรรมานกพุทธสฺส โข ของพระพุทธเจ้าผู้ทรงพระชนม์อยู่แล อาคตา เป็นผู้มาแล้ว (อมฺห) ย่อมเป็น, จ ก็ พุทฺธา นาม ชื่อ อ.พระพุทธเจ้า ท. (ปฺคฺคเลน) อันบุคคล สเจน ผู้เฝ้าวัด วิจฺรฺนเตนปี แม้ผู้เที่ยวไปอยู่ ปทานุปกิํ สู่ที่มีรอยเท้าและภายหลังแห่งรอยเท้า น สกฺกา ไม่อาจ อาราเชตฺถํ เพื่ออันให้โปรดปราน ได้, (ปฺคฺคเลน) อันบุคคล ยถาชฺฆาตเยน เอว ผู้มีอัครยาตย์อย่างไรรั้นที่ียว สกฺกา อาจ อาราเชตฺถํ เพื่ออันให้โปรดปรานได้; (ตฺมฺเห) อ.ท่าน ท. อปฺปมตฺตา เป็น ผู้ไม่ประมาทแล้ว โทถ จงเป็น, (อมฺเหหิ) อันเรา ท. ทฺวิหิ สอง น จาตพฺพํไม่ควร ยิน น นิสฺสิตพฺพํ ไม่ควรนั้ง เอกภฺจฺจาเน ในที่เดียวกัน, ปน แต่ว่า (มยํ) อ.เรา ท. ภวิสฺสาม จักเป็น เอกโต โดยความเป็นอันเดียวกัน เถรฺปฏฺฐาณกาเล ในกาลเป็นที่ บำรุงซึ่งพระเถระ สายํ โข ในเวลาเย็นแล ภิกฺขาจารกาเล ในกาลเป็นที่เที่ยวไปเพื่อ ภิกฺขา ปาโต ว ในเวลาเช้าเที่ยว, (มยํ) อ.เรา ท. เทว สอง น ภวิสฺสาม จักไม่เป็น เอกโต โดยความเป็นอันเดียวกัน เสสกาเล ในกาลที่เหลือ; ปน ก็ อปิ จ โข อีก

อย่างหนึ่งแล **คณฺฐิยา** ครั้นเมื่อระฆัง **วิหารมชฺฌเ** ในท่ามกลางแห่งวิหาร **ภิกขุณา** อันภิกษุ **อมาสุเกน** ผู้ไม่ผาสุก **อาคหฺตฺวา** มาแล้ว **ปหตาย** เคาะแล้ว, **(มยฺ)** อ.เรา **ท. อาคหฺตฺวา** มาแล้ว **คณฺฐิสญฺญา** ด้วยสัญญาณแห่งระฆัง **กริสฺสาม** จักกระทำ **เภสขฺชฺ** ซึ่งเภสัช **ตสฺส (ภิกขุสฺส)** แก่ภิกษุนั้น” **อิตติ** ดังนี้ ฯ

พวกภิกษุเหล่านั้นเมื่ออยู่ในที่นั้น วันหนึ่ง ประชุมกัน แล้วกล่าวสอนกันและกันว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย การที่พวกเราประพฤติ ประพฤติโดยความประมาท ย่อมไม่ควร, เพราะว่า มหานรก ๘ ขุม เป็นที่มีประตูเปิดรอนั้นแหละสำหรับพวกเรา ดุจเรือนของตนเอง; ก็ พวกเราเรียนกัมมฏฺฐานในสำนักของพระพุทธเจ้าผู้ยังทรงพระชนม์อยู่ แล พากันมาแล้ว, ก็ ธรรมดาว่าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย อันบุคคลผู้เฝ้าอด แม้จะเที่ยวไปตามรอยเท้า ก็ไม่สามารถเพื่อจะให้โปรดปรานได้, อันบุคคลผู้มีอหยาตัยตามปกติ สามารถเพื่อจะให้โปรดปรานได้; พวกท่านจงเป็นผู้ไม่ประมาทเถิด, พวกเรา ๒ รูป ไม่ควรยืน ไม่ควรนั่ง ในที่แห่งเดียวกัน, ก็ พวกเราจักเป็นกลุ่มกัน ในเวลาอุปัฏฐากพระเถระในเวลาเย็นแล (และ)ในเวลาเที่ยวไปเพื่อภิกษา ในเวลาเช้าตรู่, ในเวลาที่เหลือ พวกเราจักไม่อยู่รวมกัน ๒ รูป, ก็ อีกอย่างหนึ่งแล เมื่อภิกษุผู้ไม่สบายมาตีระฆังที่ท่ามกลางวิหาร, พวกเราจักพากันมาด้วยสัญญาณแห่งระฆัง แล้วทำยาแก่ภิกษุรูปนั้น”

เต วิเสสฺนะของ ภิกขุ๑ สุทฺธกัตฺตาใน โวทิสฺสุ๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ตตฺถ วิเสสฺนะของ จาเน๑ วิสยาธาระใน วสนฺตา๑ อัปฺภันตฺรกริยาของ ภิกขุ เอกทิวสํ ทฺติยากาล-สัตตมฺมีใน สนฺนิปติตฺวา๑ ปุพฺพกาลกริยาใน โวทิสฺสุ อณฺณมณฺณ อวฺตตกัมมะใน โวทิสฺสุ “อาวุโส อาลปนะ จริตฺตํ ตุมฺถกัตฺตาใน วฏฺฏติ๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก อมฺเหติ อนภิทกัตฺตาใน จริตฺตํ ปมาทจารํ กริยาวิเสสฺนะใน จริตฺตํ นศฺัพทํ ปฏฺิเสระใน วฏฺฏติ, หิศฺัพทํ เหตุชฺตตะกะ อฏฺจ วิเสสฺนะของ มหานิรยา๑ สุทฺธกัตฺตาใน โหนฺติ๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก อมฺหากํ สัมปทานใน วิวฏฺฏ- สกเคหํ อุปฺมาลึงคัตตะ วิยศฺัพทํ อุปฺมาชฺตตะเข้ากับ สกเคหํ เอวศฺัพทํ อวธารณะเข้ากับ วิวฏฺฏทวาร๑ วิกติกัตฺตาใน โหนฺติ; ปนศฺัพทํ วากยารัมภชฺตตะ มยฺ สุทฺธกัตฺตาใน อมฺห๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ธรรมานกพุทฺธสฺส สามีสัมพันธะใน สนฺติเก ชฺศัพทํ วจนาลังการะ สนฺติเก วิสยาธาระใน คเหตุวาท กมฺมฏฺฐานํ อวฺตตกัมมะใน คเหตุวาท๑ ปุพฺพกาลกริยาใน อาคต๑

วิกิตักตตาดานะ อมฺห, จศัฟท์ วากยารัมภโชตกะ นามศัฟท์ ปสังสัดถโชตกะเข้ากับ พุทฺธาจ วุตตกัมมะใน สกฺกาจ สองบท กิริยาบทกัมมวากจ ปทานุปกิ กัมปปาปฺณียกัมมะใน วิจฺรฺนฺเตน อปีศัฟท์ อเปกขัตตเถเข้ากับ วิจฺรฺนฺเตนจ กิติ สฺเจน กิติ วิเสสณะของ ปุคฺคเลนจ อนภินิตักตตาดานะ สกฺกา อาราเชตฺตุ ตุมฺมตถสัมปทานใน สกฺกา นศัฟท์ ปฏฺวิเสสณะใน สกฺกา, เอวศัฟท์ อวชารณะเข้ากับ ยถาชฺฎาเสยฺนจ วิเสสณะของ ปุคฺคเลนจ อนภินิตักตตาดานะ สกฺกา อาราเชตฺตุ ตุมฺมตถสัมปทานใน สกฺกา, ตุมฺเห สฺสุทฺธกัตตาดานะ โหถจ อาชฺยตบทกัตฺตวากจ อปฺปมตฺตว วิกิตักตตาดานะ โหถ, ทฺวีหิ วิเสสณะของ อมฺเหหิจฺจ อนภินิตักตตาดานะ จาตพฺพฺ และ นิสีหิตพฺพฺ จาตพฺพฺ กิติ นิสีหิตพฺพฺ กิติ กิตบทภาววากจ เอกภฺจฺจาเน วิสยาชารณะใน จาตพฺพฺ และ นิสีหิตพฺพฺ น สองศัฟท์ ปฏฺวิเสสณะใน จาตพฺพฺ และ นิสีหิตพฺพฺ, ปนศัฟท์ วิเสสโชตกะ มยฺ สฺสุทฺธกัตตาดานะ ภวิสฺสามจฺจ อาชฺยตบทกัตฺตวากจ สยฺ กาลสัตฺตมฺมีใน เถรฺปฏฺจฺจานกาลเอ ไชศัฟท์ วจฺนาลังการะ เถรฺปฏฺจฺจานกาลเอ กาลสัตฺตมฺมีใน ภวิสฺสาม เอวศัฟท์ อวชารณะเข้ากับ ปาโตจฺจ กาลสัตฺตมฺมีใน ภวิสฺสาม ภิกฺขาจากรกาลเอ กาลสัตฺตมฺมีใน ภวิสฺสาม เอกโต ตติยาวิเสสณะใน ภวิสฺสาม, เทว วิเสสณะของ มยฺจฺจ สฺสุทฺธกัตตาดานะ ภวิสฺสามจฺจ อาชฺยตบทกัตฺตวากจ เสสกาเล กาลสัตฺตมฺมีใน ภวิสฺสาม เอกโต ตติยาวิเสสณะใน ภวิสฺสาม นศัฟท์ ปฏฺวิเสสณะใน ภวิสฺสาม; ปนศัฟท์ วากยารัมภโชตกะ อปีจ อปรนฺย ไชศัฟท์ วจฺนาลังการะ คณฺธุยา ลักขณะใน ปหตฺตายจฺจ ลักขณกิริยา อผาสฺสุเกน วิเสสณะของ ภิกฺขุณาจฺจ อนภินิตักตตาดานะ ปหตฺตาย อาคณฺตว ปุพฺพกาลกิริยาใน ปหตฺตาย วิหารมชฺฎเอ วิสยาชารณะใน คณฺธุยา, มยฺ สฺสุทฺธกัตตาดานะ ภวิสฺสามจฺจ อาชฺยตบทกัตฺตวากจ คณฺธุสิณฺณาย ภาระใน อาคณฺตวจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน ภวิสฺสาม ตสฺสุ วิเสสณะของ ภิกฺขุสฺสุจฺจ สัมปทานใน ภวิสฺสาม เกสชฺชฺ อวุตตกัมมะใน ภวิสฺสาม” อิติศัฟท์ อากาเรใน โอวทิสฺสุ ฯ

๑๐. เตสฺสุ เอวํ กตฺติกํ กตฺวา วิหรนฺเตสฺสุ, เอกทิวสํ สว อฺุปาสิกา สปปิผาณิตาทีนิจฺจ คหาเปตฺวา ทาสกมฺมกราทิหิ ปริวฺจฺจตา สยฺนฺนุสฺสมเย ตํ วิหารํ คณฺตว วิหารมชฺฎเอ ภิกฺขุ อทิสฺสุวา “กหํ ญฺ โข อยฺยา คตฺตาติ ปุริเส ปุจฺจิตฺวา, “อตฺตโน รตฺติฏฺจฺจานทิวาฏฺจฺจานเอสฺสุ นิสินฺนา ภวิสฺสนฺติ อยฺเยติ วุตฺเต, “กึ ญฺ โข กตฺวา ทฏฺจฺจ สกฺขิสฺสามิติ อาห ฯ

เตสุ (ภิกขุสุ) เอวํ กตีกํ กตฺวา วิหรนฺเตสุ, เอกทิวสํ सा उपालिका (पुञ्जल) सप्पिमाณितातिनि (वत्थुणि) काहापेतฺวา तासग्मग्गราतीहि (खनेहि) परिवृत्ता सायण्हสมये तं विहारं कन्तुवा विहारमชुष्मे भिक्षु ओทिसฺวา “กหํ (จาเน) นุ โข อยฺยา คตฺตาติ ปุริเส ปุञ्จติวฺวา, “(อยฺยา) อตฺตโน รตฺติฏฺจฺจานทิวาฏฺจฺจานเสสุ นิสินฺหา ภวิสฺสนฺหติ อยฺเยติ (วเจเน ปุริเสहि) วุตฺเต, “(อหํ) ก็ นุ โข กตฺวา ทฏฺจํ สกฺขิสฺสสามีติ อาห ๕

เตสุ (ภิกขุสุ) ครั้นเมื่อภิกษุ ท. เหล่านั้น กตฺวา กระทำแล้ว กตีกํ ซึ่งกตีกา วิหรนฺเตสุ อยู่อยู่ เอวํ อย่างนี้, เอกทิวสํ ในวันหนึ่ง सा อุปาลิกา อ.อุปาลิกานั้น (पुञ्जल) ยังบุคคล काहाปेतฺวา ให้ถือเอาแล้ว (वत्थुणि) ซึ่งวत्ถุ ท. สप्पิ-
 มาณितातिनि มีเนยใสและน้ำอ้อยเป็นต้น तासग्मग्गราतीहि (खनेहि) परिवृत्ता ผู้
 อันชน ท. มีทาสและกรรมกรเป็นต้น แวดล้อมแล้ว कन्तुवा ไปแล้ว तं วิहारं สูวิहार
 นั้น सायण्हสมये ในสมัยเป็นที่สิ้นไปแห่งวัน ओทिसฺวา ไม่เห็นแล้ว भिक्षu ซึ่งภิกษุ
 ท. วิहारमชुष्मे ในท่ามกลางแห่งวิหาร ปุञ्จติวฺวา ถามแล้ว ปุริเส ซึ่งบุรุษ ท. อิติ
 ว่า “อยฺยา อ.พระคุณเจ้า ท. คตฺตา ไปแล้ว กหํ (จาเน) นุ โข ในที่ไหนดหนอแล”
 อิติ ดังนี้, (वजे) ครั้นเมื่อคำ อิติ ว่า “อยฺเย ข้าแต่แม่เจ้า (อยฺยา) อ.พระคุณ
 เจ้า ท. นิสินฺหา เป็นผู้หนึ่งแล้ว रตฺติฏฺจฺจานทิวาฏฺจฺจานเสสุ ในที่เป็นที่พักในเวลากลาง
 คินและที่เป็นที่พักในเวลากลางวัน ท. อตฺตโน ของตน ภวิสฺสนฺหติ จักเป็น” อิติ
 ดังนี้ (पुरिसेहि) อันบุรุษ ท. วุตฺเต กล่าวแล้ว, อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อหํ อ.เรา
 กตฺวา กระทำแล้ว ก็ นุ โข ซึ่งอะไรหนอแล สกฺขิสฺสสามิ จักอาจ ทฏฺจํ เพื่ออันเห็น”
 อิติ ดังนี้ ๕

เมื่อพวกภิกษุเหล่านั้นพากันทำกตีกาอยู่อยู่อย่างนี้, ในวันหนึ่ง อุปาลิกานั้นใช้คนให้
 ถือเอาของมีเนยใสและน้ำอ้อยเป็นต้น มีพวกทาสและกรรมกรเป็นต้นแวดล้อม ไปยัง
 วิหารนั้นในเวลาเย็น ไม่พบพวกภิกษุที่ท่ามกลางวิหาร จึงถามพวกบุรุษว่า “พระคุณ
 เจ้าทั้งหลายพากันไปในที่ไหนดหนอแล”, เมื่อพวกบุรุษกล่าวว่า “แม่เจ้า พวก
 พระคุณเจ้าจักเป็นผู้หนึ่งในที่พักในเวลากลางคินและที่พักในเวลากลางวันของตน”, จึง
 กล่าวว่า “เราทำอย่างไรหนอแล จึงจะสามารถพบได้”

เตสุ วิเสสณะของ ภิกขุสุๆ ลักษณะใน วิหรนฺเตสุๆ ลักษณะกิริยา เอวํ กิริยา-
 วิเสสณะใน วิหรนฺเตสุ กตีกํ อวุตตกัมมะใน กตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน วิหรนฺเตสุ,

เอกทิวส์ หุติยากาลสัตตมมีใน อาห สภา วิเสสนะของ อุปาสิกาทุ สุธธกัตตตาดาน อาหุ
 อาชยาตบทกัตตตุวจาก ปุคคัล การิตกัมมะใน คาหาเปตวาท สปปิผาณิตาทีน วิเสสนะ
 ของ วตฺถุนิๆ อวุตตกัมมะใน คาหาเปตวาท ปุพพกาลกิริยาใน ปริวูตา ทาสกมมกราททีหิ
 วิเสสนะของ ชเนหิๆ อนภิตกัตตตาดาน ปริวูตาๆ วิเสสนะของ อุปาสิกา สายณฺหสมเย
 กาลสัตตมมีใน คนฺตวาท ตํ วิเสสนะของ วิหาร์ๆ สัมปาปุณียกัมมะใน คนฺตวาท ปุพพ-
 กาลกิริยาใน อทิสวาท วิหารมชฺเฒ วิสยาธาระใน อทิสวาท ภิกขุ อวุตตกัมมะใน
 อทิสวาท ปุพพกาลกิริยาใน ปุจฺจิตวาท “อญฺยา สุธธกัตตตาดาน คตาท กิตบทกัตตตุวจาก
 กหํ วิเสสนะของ จาเนๆ วิสยาธาระใน คตาท นุคฺคัพทํ ปุจฺจนํตถะ โชคฺคัพทํ วจนาลังการะ”
 อิตฺติคฺคัพทํ อาการะใน ปุจฺจิตวาท ปุริเส อวุตตกัมมะใน ปุจฺจิตวาท ปุพพกาลกิริยาใน
 อาห, “อญฺเย อาลปนะ อญฺยา สุธธกัตตตาดาน ภวิสฺสนฺตติๆ อาชยาตบทกัตตตุวจาก อตฺตโน
 สามีสัมพันธะใน รตฺตติฏฺฐจาทวาทจาทานะสุๆ วิสยาธาระใน นิสินฺนาๆ วิกิตกัตตตาดาน
 ภวิสฺสนฺตติ” อิตฺติคฺคัพทํ สรุปะใน วจเนๆ ลักขณะใน วุตเตๆ ลักขณกิริยา ปุริเสหิ
 อนภิตกัตตตาดาน วุตเต, “อหํ สุธธกัตตตาดาน สกฺขิสฺสामीๆ อาชยาตบทกัตตตุวจาก
 กิ อวุตตกัมมะใน กตวาท นุคฺคัพทํ ปุจฺจนํตถะ โชคฺคัพทํ วจนาลังการะ กตวาท ปุพพกาล-
 กิริยาใน สกฺขิสฺสामी ทฏฺฐจํ ตุมํตถสัสมปทานโน สกฺขิสฺสामी” อิตฺติคฺคัพทํ อาการะใน อาห ๗

๑๑. อถ นํ ภิกขุสงฺฆสฺส กติกวตฺตชานนมนุสฺสา อาหํสุ “คณฺหติยา ปหตตาย
 สนนฺิปตฺติสฺสนฺตติ อญฺเยติ ๗

อถ นํ (อุปาสิกํ) ภิกขุสงฺฆสฺส กติกวตฺตชานนมนุสฺสา อาหํสุ “(ปุคฺคเลน) คณฺหติยา ปหตตาย,
 (ภิกขุ) สนนฺิปตฺติสฺสนฺตติ อญฺเยติ ๗

อถ ครั้งนั้น กติกวตฺตชานนมนุสฺสา อ.มณฺษยํผู้รู้ซึ่งกติกาวตฺร ท. ภิกขุสงฺฆสฺส
 ของหมู่แห่งภิกษุ อาหํสุ กล่าวแล้ว นํ (อุปาสิกํ) กะอุปาสิกาณั้น อิติ ว่า “อญฺเย
 ข้าแต่แม่เจ้า คณฺหติยา ครั้นเมื่อระฆัง (ปุคฺคเลน) อันบุคคล ปหตตาย เคาะแล้ว
 (ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. สนนฺิปตฺติสฺสนฺตติ จักประชุมกัน” อิติ ดังนี้ ๗

ที่นั้น พวกมณฺษยํผู้รู้กติกาวตฺรของภิกษุสงฆ์ บอกกับอุปาสิกาณั้นว่า “แม่เจ้า เมื่อระฆัง
 ถูกเคาะแล้ว พวกภิกษุจักประชุมกัน”

อถ กาลสัตตมี กติกวตฺตชานนมนุสฺสา สุทฺธกัตฺตานิ อารฺหํสุฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก
 น วิเสสนะของ อุปาสิกัฯ อกถิตกัมมะใน อารฺหํสุ ภิกฺขุสงฺฆสมฺม สามีสัมพันธะใน
 กติกวตฺตชานนมนุสฺสา “อฺยเย อาลปนะ คณฺหิยา ลักขณะใน ปหตายฯ ลักขณกิริยา
 ปุคฺคเลน อนภิตกัตฺตานิ ปหตาย, ภิกฺขุ สุทฺธกัตฺตานิ สนนฺิปตีสฺสนฺติฯ อาชยาตบท
 กัตฺตวาจก” อิติศัพฺท อากาเรใน อารฺหํสุ ฯ

๑๒. สา คณฺหิ ปหฺราเปสิ ฯ

สา (อุปาสิกา ปุคฺคล) คณฺหิ ปหฺราเปสิ ฯ

**สา (อุปาสิกา) อ.อุปาสิกา นั้น (ปุคฺคล) ยังบุคคล ปหฺราเปสิ ให้เคาะแล้ว คณฺหิ
 ซึ่งระฆัง ฯ**

อุปาสิกาใช้คนให้เคาะระฆัง

สา วิเสสนะของ อุปาสิกาฯ เหตุกัตฺตานิ ปหฺราเปสิฯ อาชยาตบทเหตุกัตฺตวาจก
 ปุคฺคล การิตกัมมะใน ปหฺราเปสิ คณฺหิ อวตฺตกัมมะใน ปหฺราเปสิ ฯ

๑๓. ภิกฺขุ คณฺหิสทฺทํ สุตฺวา “กสฺสจฺจ อผาสุกํ ภวิสฺสตีติ สกสกกฺกุจฺจาเนหิ นิกฺขมิตฺวา
 วิหารมชฺเฒ สนนฺิปตีสฺสุ ฯ

ภิกฺขุ คณฺหิสทฺทํ สุตฺวา “กสฺสจฺจ อผาสุกํ ภวิสฺสตีติ (จินฺเตตฺตวา) สกสกกฺกุจฺจาเนหิ นิกฺขมิตฺวา
 วิหารมชฺเฒ สนนฺิปตีสฺสุ ฯ

**ภิกฺขุ อ.ภิกษุ ท. สุตฺวา ฟังแล้ว คณฺหิสทฺทํ ซึ่งเสียงแห่งระฆัง (จินฺเตตฺตวา) คิดแล้ว
 อิติ ว่า “อผาสุกํ อ.ความไม่ผาสุก กสฺสจฺจ ของใครๆ ภวิสฺสตี จักมี” อิติ ดังนี้
 นิกฺขมิตฺวา ออกไปแล้ว สกสกกฺกุจฺจาเนหิ จากที่อันเป็นของตนๆ ท. สนนฺิปตีสฺสุ
 ประชุมกันแล้ว วิหารมชฺเฒ ในท่ามกลางแห่งวิหาร ฯ**

พวกภิกษุฟังเสียงระฆัง พวกนั้นคิดว่า “ความไม่ผาสุกของใครๆ จักมี” จึงออกจากที่พัก

ของตนๆ ประชุมกันที่กลางวิหาร

ภิกษุ สุทรกัตตาใน สนฺนิปตีสุๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก คณฺทิสทฺทํ อวุตตกัมมะใน
สุตฺวาจก ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตตฺวา “อผาสุกํ สุทรกัตตาใน ภวิสฺสตีจก อาชยตบท
กัตตฺวาจก กสฺสจ สามีสมฺพันธฺใน อผาสุกํ” อิตฺตฺพิทฺ อากาธฺใน จินฺเตตฺวาจก ปุพฺพ-
กาลกิริยาใน นิทฺขมิตฺวา สกสฺสกุญฺจาเนหิ อปาทานฺใน นิทฺขมิตฺวาจก ปุพฺพกาลกิริยาใน
สนฺนิปตีสุ วิหารมชฺเฌ วิสยาธาธฺใน สนฺนิปตีสุ ๕

๑๔. เทวปี ชนา เอกมคฺเคนาคตา นาม นตฺถิ ๕

เทวปี ชนา เอกมคฺเคน อาคตา นาม นตฺถิ ๕

ชนา อ.ชน ท. เทวปี แม้สอง อาคตา นาม ชื่อว่าเป็นผู้มาแล้ว **เอกมคฺเคน** โดย
หนทางเดียวกัน **นตฺถิ** ย่อมไม่มี ๕

ชนทั้งหลายแม้ทั้งสอง ชื่อว่าเป็นผู้มาทางเดียวกัน ไม่มีเลย

อปีตฺพิทฺ อเปกขัตตะเข้ากัป เทวจก วิสสนะของ ชนาจก สุทรกัตตาใน นตฺถิจก
กิริยาชทกัตตฺวาจก เอกมคฺเคน ตติยาวิเสสสนะใน อาคตา นามตฺพิทฺ สัญญาชิตตะ
เข้ากัป อาคตาจก วิทิตกัตตาใน นตฺถิ ๕

๑๕. อุปาสิกา เอกกฺกุญฺจานโต เอกเมกเมว อาคจฺจนฺตํ ทิสฺวา “มม ปุตฺเตหิ อญฺญมญฺญํ
กลโห กโต ภวิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ วนฺทิตฺวา ปุจฺฉิ “กลหํ นุ โข ภาณฺเต
กริตฺถาติ ๕

อุปาสิกา เอกกฺกุญฺจานโต เอกเมกํ เอว อาคจฺจนฺตํ (ภิกฺขุ) ทิสฺวา “มม ปุตฺเตหิ อญฺญมญฺญํ
กลโห กโต ภวิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ วนฺทิตฺวา ปุจฺฉิ “(ตุเม) กลหํ นุ โข ภาณฺเต
กริตฺถาติ ๕

อุปาสิกา อ.อุปาสิกา ทิสฺวา เห็นแล้ว **(ภิกฺขุ)** ซึ่งภิกษุ **เอกเมกํ เอว** รูปหนึ่งๆ
นั้นเที่ยว **อาคจฺจนฺตํ** ผู้มาอยู่ **เอกกฺกุญฺจานโต** จากที่หนึ่งๆ **จินฺเตตฺวา** คิดแล้ว
อิติ ว่า “**กลโห** อ.ความทะเลาะ **อญฺญมญฺญํ** ซึ่งกันและกัน **มม ปุตฺเตหิ** **กโต** เป็น

กรรม อันบุตร ท. ของเรา กระทำแล้ว ภวิสฺสตี จักเป็น” อิติ ดังนี้ วนฺทิตฺวา ใหว์
แล้ว ภิกฺขุสงฺฆมฺหิ ซึ่งหมู่แห่งภิกฺขุ ปุจฺฉิ งามแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
(ตุมฺเห) อ.ท่าน ท. กริตฺถ กระทำแล้ว กลหํ หนุ โข ซึ่งความทะเลาะหรือหนอแล”
อิติ ดังนี้ ๕

อุปาสิกาเห็นภิกฺขุแต่ละรูปๆ มาจากที่แต่ละแห่ง จึงคิดว่ “ความทะเลาะกันและกัน
จักเป็นกรรมที่พวกบุตรของเราทำแล้ว” ใหว์ภิกฺขุสงฺฆมฺหิแล้วถามว่ “ท่านผู้เจริญ พวก
ท่านทำการทะเลาะกันหรือหนอแล”

อุปาสิกา สุทฺธกัตฺตานิ ปุจฺฉิๆ อาชยาดบทกัตฺตวจาก เอเกกฺกุจฺจานโตะ อปาทานใน
อาคจฺจนฺตํ เอวคัพฺทํ อวชารณะเข้ากับ เอกเมกๆ กัตี อาคจฺจนฺตํ กัตี วิเสสนะของ
ภิกฺขุขุํ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตตฺวา “กลโห สุทฺธกัตฺตานิ
ภวิสฺสตีๆ อาชยาดบทกัตฺตวจาก มม สามีสัมพันธะใน ปุตุเตหิๆ อนภิตกัตฺตานิ
กโตะ อณฺณมณฺณํ อวุตตกัมมะใน กลโห กโตะ วิกตีกัตฺตานิ ภวิสฺสตี” อิติคัพฺทํ
อาการะใน จินฺเตตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน วนฺทิตฺวา ภิกฺขุสงฺฆมฺหิ อวุตตกัมมะใน
วนฺทิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปุจฺฉิ “ภนฺเต อาลปนะ ตุมฺเห สุทฺธกัตฺตานิ กริตฺถๆ
อาชยาดบทกัตฺตวจาก กลหํ อวุตตกัมมะใน กริตฺถ หนุคัพฺทํปุจฺฉนฺตถะ โขคัพฺทํ
วจนาลังการะ” อิติคัพฺทํ อาการะใน ปุจฺฉิ ๕

๑๖. “น กโรม มหาอุปาสิเกติ ๕

(ภิกฺขุ) “(มยํ) น กโรม มหาอุปาสิเกติ (อาหํสุ) ๕

(ภิกฺขุ) อ.ภิกฺขุ ท. (อาหํสุ) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “มหาอุปาสิเก ตุก่อนมหาอุปาสิกา
(มยํ) อ.อาตมา ท. น กโรม ย่อมไม่กระทำ” อิติ ดังนี้ ๕

พวกภิกฺขุกล่าวว่ “พวกอาตมาย่อมไม่ทำ มหาอุปาสิกา”

ภิกฺขุ สุทฺธกัตฺตานิ อาหํสุๆ อาชยาดบทกัตฺตวจาก “มหาอุปาสิเก อาลปนะ มยํ
สุทฺธกัตฺตานิ กโรมๆ อาชยาดบทกัตฺตวจาก หนุคัพฺทํ ปฏฺฐิเสธะใน กโรม” อิติคัพฺทํ
อาการะใน อาหํสุ ๕

๑๗. “สเจ โว ฆนฺเต กลโห นตฺถิ, อถ กสฺมา, ยถา อมฺหากํ เคหํ อาคจฺจนฺตา สพฺเพ เอกโต อาคจฺจณ; เอวํ อนาคนฺตฺวา, เอเกกฺกฺจฺจณโต เอกกา ว อาคตาติ ฯ

(อุปาสิกา) “สเจ โว ฆนฺเต กลโห นตฺถิ, อถ (ภาเว สนฺเต), กสฺมา, ยถา (ตุมฺเห) อมฺหากํ เคหํ อาคจฺจนฺตา สพฺเพ เอกโต อาคจฺจณ; (ตุมฺเห) เอวํ อนาคนฺตฺวา เอเกกฺกฺจฺจณโต เอกกา ว อาคตา (อตุถ)” อิติ (อาห) ฯ

(อุปาสิกา) อ.อุปาสิกา (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ สเจ ถ้าวว่า กลโห อ.ความทะเลาะ โว แห่งท่าน ท. นตฺถิ ย่อมไม่มีไฉรั, อถ (ภาเว) ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น (สนฺเต) มีอยู่, (ตุมฺเห) อ.ท่าน ท. อาคจฺจนฺตา เมื่อมา เคหํ สู่เรือน อมฺหากํ ของดิฉัน ท. สพฺเพ ทั้งปวง อาคจฺจณ ย่อมมา เอกโต โดย ความเป็นอันเดียวกัน ยถา ฉนฺใด; (ตุมฺเห) อ.ท่าน ท. อนาคนฺตฺวา ไม่มาแล้ว เอวํ ฉนฺนั้น เอเกกา ผู้ผู้เดียวเที่ยว อาคตา เป็นผู้มาแล้ว เอเกกฺกฺจฺจณโต จากที่หนึ่ง ๆ (อตุถ) ย่อมเป็น กสฺมา เพราะเหตุอะไร” อิติ ดังนี้ ฯ

อุปาสิกา กล่าวว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ถ้าความทะเลาะของพวกท่านย่อมไม่มีไฉรั, เมื่อ เป็นเช่นนี้ พวกท่านเมื่อมายังเรือนของพวกดิฉัน ทั้งหมดมาพร้อมกัน ฉนฺใด, พวก ท่านไม่มาฉนฺนั้น เฉพาะผู้เดียวเท่านั้นเป็นผู้มาจากที่หนึ่ง ๆ เพราะเหตุอะไร”

อุปาสิกา สฺวทฺทตฺตาใน อาห ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ฆนฺเต อาลปนฺนะ สเจ ปริกัปปัตถะ กลโห สฺวทฺทตฺตาใน นตฺถิ ๆ กิริยาบทกัตตฺวาจก โว สามีสัมพันธะใน กลโห, อถ วิเสสณะ ของ ภาเว ๆ ลักษณะใน สนฺเต ๆ ลักษณะกิริยา, ตุมฺเห สฺวทฺทตฺตาใน อาคจฺจณ ๆ อาชยาตบ ทกัตตฺวาจก กสฺมา เหตุใน อตุถ ยถา อุปมาโชตกะ อมฺหากํ สามีสัมพันธะใน เคหํ ๆ สัมปาปฺณียกัมมะใน อาคจฺจนฺตา ๆ อัปภันตรกิริยาของ ตุมฺเห สพฺเพ วิเสสณะของ ตุมฺเห เอกโต ตติยาวิเสสณะในอาคจฺจณ; ตุมฺเห สฺวทฺทตฺตาใน อตุถ ๆ อาชยาตบท กัตตฺวาจก เอวํ อุปเมยโยโชตกะ อนาคนฺตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน อาคตา เอเกกฺกฺจฺจณโต อปาทานใน อาคตา เอวตฺถิ อวธารณะเข้ากับ เอเกกา ๆ วิเสสณะของ ตุมฺเห อาคตา วิกตีกัตตฺตาใน อตุถ” อิติศัพท์ อากาโรใน อาห ฯ

.....

๑๘. “มหาอุปาสิกเ เอเกกสมึ จาเน นิสีทิตฺวา สมณธมฺมํ กริมฺหาติ ฯ

(ภิกขุ) “(มยฺ) มหาอุปาสิกเ เอเกกสมึ จาเน นิสีทิตฺวา สมณธมฺมํ กริมฺหาติ (อาหํสุ) ฯ

(ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. (อาหํสุ) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “มหาอุปาสิกเ ดูก่อนมหาอุปาสิกกา (มยฺ) อ.อาตมา ท. นิสีทิตฺวา นั้นแล้ว เอเกกสมึ จาเน ในที่ แห่งหนึ่ง ๆ กริมฺหา กระทำแล้ว สมณธมฺมํ ซึ่งสมณธรรม” อิติ ดังนี้ ฯ

พวกภิกษุกล่าวว่า “มหาอุปาสิกกา พวกอาตมานั่งในที่แห่งหนึ่ง ๆ ทำสมณธรรม”

ภิกขุ สุธกัตตาใน อาหํสุ ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “มหาอุปาสิกเ อาลปนะ มยฺ สุธกัตตาใน กริมฺหา ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอเกกสมึ วิเสสนะของ จาเน ฯ วิสยาธาระใน นิสีทิตฺวา ฯ ปุพพกาลกิริยาใน กริมฺหา สมณธมฺมํ อวุตตกัมมะใน กริมฺหา” อิติศัพท์ อาการะใน อาหํสุ ฯ

๑๙. “โก เอส ตาตา สมณธมฺโม นามาติ ฯ

(อุปาสิกกา) “โก เอส ตาตา สมณธมฺโม นามาติ (ปุจฺฉิ) ฯ

(อุปาสิกกา) อ.อุปาสิกกา (ปุจฺฉิ) ถามแล้ว อิติ ว่า “ตาตา ข้าแต่พ่อ ท. เอส สมณธมฺโม นาม ชื่อ อ.สมณธรรมนั้น โก อะไร” อิติ ดังนี้ ฯ

อุปาสิกกาถามแล้วว่า “ข้าแต่พ่อทั้งหลาย ชื่อว่าสมณธรรมนั้นอะไร”

อุปาสิกกา สุธกัตตาใน ปุจฺฉิ ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ตาตา อาลปนะ โก กิติ เอส กิติ วิเสสนะของ สมณธมฺโม นามศัพท์ สัจฺญญาไซตกะเข้ากับ สมณธมฺโม ฯ ลิงคัตถะ” อิติศัพท์ อาการะใน ปุจฺฉิ ฯ

๒๐. “ทฺวตฺตีสากการสฺซุฌายํ กโรม อตฺตภาเว ขยวํ ปฏฺจเปม มหาอุปาสิกเกติ ฯ

(ภิกขุ) “(มยฺ) ทฺวตฺตีสากการสฺซุฌายํ กโรม อตฺตภาเว ขยวํ ปฏฺจเปม มหาอุปาสิกเกติ (อาหํสุ) ฯ

(ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. (อาหํสุ) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “มหาอุปาสิกเ ดูก่อนมหาอุปาสิกกา

(มย) อ.อาตมา ท. กโรม ย่อมกระทำ **ทวตฺตีสากาเร สขุฌายํ** ซึ่งการสาธยาย ในอาการ ๓๒ **ปฏฺจเปม** ย่อมเริ่มตั้งไว้ **ขวยยํ** ซึ่งความสิ้นไปและความเสื่อมไป **อตฺตภาเว** ในอรรถภาพ” **อิตติ** ดังนี้ ฯ

พวกภิกษุกล่าวว่า “พวกอาตมาทำการสาธยายในอาการ ๓๒ เริ่มตั้งความสิ้นไปและความเสื่อมไปในอรรถภาพ มหาอุบาสิกา”

ภิกษุ สุทฺธกัตฺตาใน อาหํสุฯ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก “มหาอุปาสิเก อาลปนะ มยํ สุทฺธกัตฺตาใน กโรม และ ปฏฺจเปม กโรม กิตฺติ ปฏฺจเปม กิตฺติ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก **ทวตฺตีสากาเร สขุฌายํ** อวุตตกัมมะใน กโรม **อตฺตภาเว** วิสยาธาระใน ขวยยํฯ อวุตตกัมมะใน ปฏฺจเปม” **อิตติศัพท์** อากาเรใน อาหํสุ ฯ

๒๑. “กึ ปน ฆนฺเต **ทวตฺตีสากาเร สขุฌายํ** กาคฺตุํ **อตฺตภาเว** จ **ขวยยํ** **ปฏฺจเปตุํ** ตุมหากเมว **วฏฺฏติ** อุทาหุ อมฺหากํปิตฺติ ฯ

(อุปาสิกา) “กึ ปน ฆนฺเต **ทวตฺตีสากาเร สขุฌายํ** กาคฺตุํ (จ) **อตฺตภาเว** จ **ขวยยํ** **ปฏฺจเปตุํ** ตุมหากํ เอว **วฏฺฏติ** อุทาหุ อมฺหากํปิ (**ทวตฺตีสากาเร สขุฌายํ** กาคฺตุํ จ อมฺหากํปิ **อตฺตภาเว** จ **ขวยยํ** **ปฏฺจเปตุํ** **วฏฺฏติ**)” **อิตติ** (ปจฺจฉิ) ฯ

(อุปาสิกา) อ.อุบาสิกา (ปจฺจฉิ) ถ้ามแล้ว **อิตติ** ว่า “**ฆนฺเต** ข้าแต่ท่านผู้เจริญ **ปน** ก็ **ตุมหากํ** เอว **ทวตฺตีสากาเร สขุฌายํ** **กาคฺตุํ** อ.อัน- อันท่าน ท. นั้นเทียว **กระทำ** ซึ่ง การสาธยาย ในอาการ ๓๒ (จ) ด้วย **ตุมหากํ** เอว **อตฺตภาเว** จ **ขวยยํ** **ปฏฺจเปตุํ** อ.อัน- อันท่าน ท. นั้นเทียว -เริ่มตั้งไว้ ซึ่งความสิ้นไปและความเสื่อมไป ในอรรถภาพ ด้วย **วฏฺฏติ** ย่อมควร **กึ** หรือ **อุทาหุ** หรือว่า **อมฺหากํปิ** (**ทวตฺตีสากาเร สขุฌายํ** **กาคฺตุํ**) อ.อัน- แม้อันดิฉัน ท. -กระทำ ซึ่งการสาธยาย ในอาการ ๓๒ (จ) ด้วย (**อมฺหากํปิ** **อตฺตภาเว** จ **ขวยยํ** **ปฏฺจเปตุํ**) อ.อัน- แม้อันดิฉัน ท. -เริ่มตั้งไว้ ซึ่งความสิ้นไปและความเสื่อมไป ในอรรถภาพด้วย **วฏฺฏติ** ย่อมควร” **อิตติ** ดังนี้ ฯ

อุบาสิกาถามว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็การที่พวกท่านทำการสาธยายในอาการ ๓๒ และ เริ่มตั้งความสิ้นไปและความเสื่อมไปในอรรถภาพเท่านั้น ย่อมควรหรือ หรือว่า แม้

พวกดิฉัน ทำการสาธยายในอาการ ๓๒ และ เริ่มตั้งความสิ้นไปและความเสื่อมไปใน
อัฐภาพ ย่อมควร”

อุปาสิกา สุทรกัถตาใน ปุจฉิๆ อาชยาตบทกัถตฺวาจก “ภนฺเต อาลปนะ ปนศััพท์
วากยารัมภโชตกะ กาคู กัถิ ปฏฺจเปตฺถุ กัถิ ตุมัตถกัถตฺตาใน วฏฺฏติๆ อาชยาตบท
กัถตฺวาจก กัศัพท์ ปุฉนัตถะ ทฺวตฺถีสากาเร วิสยาธาระใน สขฺฌายัๆ อุตฺตกัถมมะใน
กาคู อตฺตภาเว วิสยาธาระใน ขยวยัๆ อุตฺตกัถมมะใน ปฏฺจเปตฺถุ จศัพท์ ปทสมฺจยัตถะ
เข้ากับ ทฺวตฺถีสากาเร สขฺฌายั กาคู และ อตฺตภาเว ขยวยั ปฏฺจเปตฺถุ เอวศัพท์
อวธารณะเข้ากับ ตุมหากัๆ ฉัฏฐัอนภิทกัถตฺตาใน กาคู และ ปฏฺจเปตฺถุ อุกาหุ ปุฉนัตถะ
กาคู กัถิ ปฏฺจเปตฺถุ กัถิ ตุมัตถกัถตฺตาใน วฏฺฏติๆ อาชยาตบทกัถตฺวาจก กัศัพท์
ปุฉนัตถะ ทฺวตฺถีสากาเร วิสยาธาระใน สขฺฌายัๆ อุตฺตกัถมมะใน กาคู อตฺตภาเว
วิสยาธาระใน ขยวยัๆ อุตฺตกัถมมะใน ปฏฺจเปตฺถุ จศัพท์ ปทสมฺจยัตถะเข้ากับ
ทฺวตฺถีสากาเร สขฺฌายั กาคู และ อตฺตภาเว ขยวยั ปฏฺจเปตฺถุ อปีศัพท์ อเปกขัตถะ
เข้ากับ อมหากัๆ ฉัฏฐัอนภิทกัถตฺตาใน กาคู และ ปฏฺจเปตฺถุ” อิติศัพท์ อากาเรใน
ปุจฉิ ๕

.....
.....

๒๒. “กสฺสจจิ ภควตา อวาริโต เอส ฐมโม มหาอุปาสิกเกติ ๕

(ภิกฺขุ) “กสฺสจจิ ภควตา อวาริโต เอโส ฐมโม มหาอุปาสิกเกติ (อาหังสุ) ๕

(ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ ท. (อาหังสุ) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “มหาอุปาสิกเก ตุก่อนมหาอุปาสิกา
เอโส ฐมโม อ.ธรรมนั้น ภควตา อันพระผู้มีพระภาคเจ้า อวาริโต ไม่ทรงห้ามแล้ว
กสฺสจจิ แก่ใครๆ” อิติ ดังนี้ ๕

พวกภิกษุกล่าวว่า “ธรรมนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ทรงห้ามแก่ใครๆ มหาอุปาสิกา”

ภิกษุ สุทรกัถตาใน อาหังสุๆ อาชยาตบทกัถตฺวาจก “มหาอุปาสิกเก อาลปนะ เอโส
วิเสสณะของ ฐมโมๆ วุตตกัถมมะใน อวาริโตๆ กิตบทกัถมมวจาก กสฺสจจิ สัมปทานใน
อวาริโต ภควตา อนภิทกัถตฺตาใน อวาริโต” อิติศัพท์ อากาเรใน อาหังสุ ๕

.....

๒๓. “เตนหิ มยหิปี ทวตฺตีสากาโร เทถ อตฺตภาเว จ ขวยมฺปิ ปฏฺจปนฺนิ อาจิกฺขถาติ ฯ

(อุปาสิกา) “เตนหิ (ตุเมเห) มยหิปี ทวตฺตีสากาโร เทถ (จ) อตฺตภาเว จ ขวยมฺปิ ปฏฺจปนฺนิ อาจิกฺขถาติ (อาห) ฯ

(อุปาสิกา) อ.อุปาสิกา (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “เตนหิ ถ้าอย่างนั้น (ตุเมเห) อ.ท่าน ท. เทถ ขอจงให้ ทวตฺตีสากาโร ซึ่งอาการ ๓๒ (จ) ด้วย อาจิกฺขถ ขอจงบอก ปฏฺจปนฺนิ ซึ่งการเริ่มตั้งไว้ ขวยมฺปิ ซึ่งความสิ้นไปและความเสื่อมไป อตฺตภาเว ในอรรถภาพ จ ด้วย มยหิปี แม่แก่ดิฉัน” อิติ ดังนี้ ฯ

อุปาสิกา กล่าวว่า “ถ้าเช่นนั้น ท่านทั้งหลายขอจงให้อาการ ๓๒ และบอกการตั้งความสิ้นไปและความเสื่อมไปในอรรถภาพ แม่แก่ดิฉัน”

อุปาสิกา สุธรรกัตตาใน อาหฯ อาชยาดบทกัตตฺวาจก “เตนหิ อุกฺโขชนฺตถะ ตุมฺเห สุธรรกัตตาใน เทถ และ อาจิกฺขถ เทถ กิตฺติ อาจิกฺขถ กิตฺติ อาชยาดบทกัตตฺวาจก อปีศัพฺทํ อเปกชฺตถะเข้ากับ มยหิฯ สัมปทานใน เทถ และ อาจิกฺขถ ทวตฺตีสากาโร อวุตตกัมมะใน เทถ อตฺตภาเว วิสยาระใน ขวยมฺปิฯ อวุตตกัมมะใน ปฏฺจปนฺนิฯ อวุตตกัมมะใน อาจิกฺขถ จศัพฺทํ ปทสมฺมจยฺตถะเข้ากับ ทวตฺตีสากาโร เทถ และ อตฺตภาเว ขวยมฺปิ ปฏฺจปนฺนิ อาจิกฺขถ” อิติศัพฺทํ อาการะใน อาห ฯ

๒๔. “เตนหิ อุกฺคณฺหา มหาอุปาสิเกติ สพุพฺพิ อุกฺคณฺหาเปสฺสุ ฯ

(ภิกฺขุ) “เตนหิ (ตุว) อุกฺคณฺหา มหาอุปาสิเกติ (วตฺวา อุปาสิกํ) สพุพฺพิ (สมณธมฺม) อุกฺคณฺหาเปสฺสุ ฯ

(ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ ท. (วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “มหาอุปาสิเก ดูก่อนมหาอุปาสิกา เตนหิ ถ้าอย่างนั้น (ตุว) อ.ท่าน อุกฺคณฺหา จงเรียนเอาเถิด” อิติ ดังนี้ (อุปาสิก) ยังอุปาสิกา อุกฺคณฺหาเปสฺสุ ให้เรียนเอาแล้ว (สมณธมฺม) ซึ่งสมณธรรม สพุพฺพิ ทั้งปวง ฯ

พวกภิกษุกล่าวว่า “มหาอุปาสิกา ถ้าเช่นนั้น ท่านจงเรียนเอาเถิด” แล้วให้อุปาสิกา เรียนสมณธรรมทั้งปวง

ภิกขุ เหตุกัตตาใน อุกคณหาเปสฺสุฯ อาชยาตบทเหตุกัตตฺวาจก “มหาอุปาสิกเก อาลปนนะ เตนหิ อโยชนัตถะ ตฺวํ สุทฐกัตตาใน อุกคณหาฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก” อิติศัพท์ อากาเรใน วตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน อุกคณหาเปสฺสุ อุปาสิกํ การิตกัมมะใน อุกคณหาเปสฺสุ สพุพฺ วิเสสนะของ สมณธมฺมํฯ อวุตตกัมมะใน อุกคณหาเปสฺสุ ฯ

๒๕. สา ตโต ปฏฺจาย ทฺวตฺตีสากาเร สขุฌายํ กตฺวา อตฺตนิ ขยวํ ปฏฺจเปตฺวา เตหิ ภิกขุหิ ปุเรตรเมว ตโย มคฺเค ตีณิ จ ผลานิ ปาปุณฺนิ ฯ

สา (อุปาสิกา) ตโต (กาลโต) ปฏฺจาย ทฺวตฺตีสากาเร สขุฌายํ กตฺวา อตฺตนิ ขยวํ ปฏฺจเปตฺวา เตหิ ภิกขุหิ ปุเรตร เอว ตโย มคฺเค ตีณิ จ ผลานิ ปาปุณฺนิ ฯ

สา (อุปาสิกา) อ.อุปาสิกานันฺ กตฺวา กระทำแล้ว สขุฌายํ ซึ่งการสาธยาย ทฺวตฺตีสากาเร ในอาการ ๓๒ ปฏฺจเปตฺวา เริ่มตั้งไว้แล้ว ขยวํ ซึ่งความสิ้นไปและความเสื่อมไป อตฺตนิ ในตน ปฏฺจาย จำเดิม ตโต (กาลโต) แต่กาลนั้น ปาปุณฺนิ บรรลุแล้ว มคฺเค ซึ่งมรรค ท. ตโย สาม จ ด้วย ผลานิ ซึ่งผล ท. ตีณิ สาม จ ด้วย ปุเรตร เอว ก่อนกว่า เตหิ ภิกขุหิ กวํภิกษุ ท. เหล่านั้นนั้นเทียว ฯ

อุปาสิกานันฺทำการสาธยายในอาการ ๓๒ เริ่มตั้งความสิ้นไปและความเสื่อมไปในตน จำเดิมแต่กาลนั้น บรรลุมรรค ๓ และผล ๓ ก่อนกว่าพวกภิกษุเหล่านั้นที่เดียว

สา วิเสสนะของ อุปาสิกาฯ สุทฐกัตตาใน ปาปุณฺนิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตโต วิเสสนะของ กาลโตฯ อปาทานใน ปฏฺจายฯ กิริยาวิเสสนะใน กตฺวา ทฺวตฺตีสากาเร วิสยาธาระใน สขุฌายํฯ อวุตตกัมมะใน กตฺวาฯ สมานกาลกิริยาใน ปฏฺจเปตฺวา อตฺตนิ วิสยาธาระใน ขยวํฯ อวุตตกัมมะใน ปฏฺจเปตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปาปุณฺนิ เตหิ วิเสสนะของ ภิกขุหิฯ อปาทานใน ปุเรตร เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ ปุเรตรฯ กิริยา-วิเสสนะใน ปาปุณฺนิ ตโย วิเสสนะของ มคฺเคฯ กิติ ผลานิ กิติ สัมปาปุณฺนียกัมมะใน ปาปุณฺนิ ตีณิ วิเสสนะของ ผลานิ จศัพท์ ปทสมุจจยัตถะเข้ากับ ตโย มคฺเค และ ตีณิ ผลานิ ฯ

๒๖. มคฺเคเนว จสฺสา จตฺสฺโส ปฏฺฐิสฺมภิทา โลกียอภิณฺเฎา จ อาคมฺมึสุ ฯ

มคฺเคน เหว จ อสฺสา (อุปาสิกาย) จตฺสฺโส ปฏฺิสมฺภิกฺขา โลกฺยอภิกฺขณฺยา จ อาคมีสุ ๕

จ ก็ ปฏฺิสมฺภิกฺขา อ.ปฏฺิสมฺภิกฺขา ท. จตฺสฺโส สี่ จ ด้วย โลกฺยอภิกฺขณฺยา อ.โลกฺย-
อภิกฺขณฺยา ท. จ ด้วย อาคมีสุ มาแล้ว อสฺสา (อุปาสิกาย) แก่อุปาสิกานั้น มคฺเคน
เอว โดยมรรคนั้นเทียว ๕

ก็ปฏฺิสมฺภิกฺขา ๔ และโลกฺยอภิกฺขณฺยาทั้งหลาย มาแล้วแก่อุปาสิกานั้น โดยมรรคนั้นแหละ
จศฺัพท์ วากยารัมภชิตกะ จตฺสฺโส วิเสสนะของ ปฏฺิสมฺภิกฺขาๆ กิติ โลกฺยอภิกฺขณฺยา กิติ
สุทฺธกัตตทาใน อาคมีสุๆ อาชยาดบทกัตตฺวาจก เอวศฺัพท์ อวชารณะเข้ากับ มคฺเคนๆ
ตติยาวิเสสนะใน อาคมีสุ อสฺสา วิเสสนะของ อุปาสิกายๆ สัมปทานใน อาคมีสุ จศฺัพท์
ปทสมฺมจยัตถะเข้า จตฺสฺโส ปฏฺิสมฺภิกฺขา และ โลกฺยอภิกฺขณฺยา ๕

๒๗. สา มคฺคผลสุขโต อุกฺกจาย ทิพฺพจกฺขุณา โอลเเกตฺวา “กทา นุ โข มม ปุตฺเตหิ อัย
ธมฺโม อธิคโตติ อุปชารเณตี “สพฺเพปิเม สราคา สโทสา สโมหา, ฌานวิปสฺสนามตฺตํ
เตสํ นตฺถิ; กิณฺนุ โข มยฺหํ ปุตฺตานํ อรหตฺตสฺส อุปนิสฺสโย อตฺถิ นตฺถิติ อวชฺเชตฺวา
“อตฺถิติ ทิสฺวา “เสนาสนสฺปายํ นุ โข อตฺถิ นตฺถิติ อวชฺเชตฺวา เสนาสนสฺปายํปิ
ทิสฺวา “ปุคฺคผลสฺปายํ นุ โข น ลภนฺตีติ อวชฺเชตฺวา ปุคฺคผลสฺปายํปิ ทิสฺวา
“อาหาลสฺปายํ นุ โข น ลภนฺตีติ อุปชารเณตี “อาหาลสฺปายํ เนสํ นตฺถิติ ทิสฺวา
ตโต ปฏฺุจาย นานาวิธํ ยาคุ อเนกปฺปการํ ชชฺชกํ นานคฺครสมฺมจ โภชนํ สมฺปาเทตฺวา
ภิกฺขุ นิสฺสทาเปตฺวา ทกฺขิโณทกํ ทตฺวา “ภนฺเต ตุมฺหากํ ยํ ยํ รุจฺจติ, ตํ ตํ
คเหตฺวา ปริภุญฺชถาติ นิยฺยาเทสิ ๕

สา (อุปาสิกา) มคฺคผลสุขโต อุกฺกจาย ทิพฺพจกฺขุณา โอลเเกตฺวา “กทา นุ โข มม ปุตฺเตหิ
อัย ธมฺโม อธิคโตติ อุปชารเณตี “สพฺเพปิ อิม (อฺยฺยา) สราคา สโทสา สโมหา (โหนฺติ),
ฌานวิปสฺสนามตฺตํ (ผล) เตสํ (อฺยฺยาน) นตฺถิ; กิณฺนุ โข มยฺหํ ปุตฺตานํ อรหตฺตสฺส
อุปนิสฺสโย อตฺถิ (อฺทาหุ) นตฺถิติ อวชฺเชตฺวา “(มยฺหํ ปุตฺตานํ อรหตฺตสฺส อุปนิสฺสโย)
อตฺถิติ ทิสฺวา “เสนาสนสฺปายํ นุ โข อตฺถิ (อฺทาหุ) นตฺถิติ อวชฺเชตฺวา เสนาสนสฺปายํปิ
ทิสฺวา “(อฺยฺยา) ปุคฺคผลสฺปายํ นุ โข น ลภนฺตีติ อวชฺเชตฺวา ปุคฺคผลสฺปายํปิ ทิสฺวา
“(อฺยฺยา) อาหาลสฺปายํ นุ โข น ลภนฺตีติ อุปชารเณตี “อาหาลสฺปายํ เนสํ (อฺยฺยาน)

นตฺถิติ ทิสฺวา ตโต (กาลโต) ปฏฺจาย นานาวิริ ยาคู (จ) อเนกปฺปการิ ขชฺชกั (จ) นานคฺครสฺสึ
จ โภชนํ สมฺปาเทตฺวา ภิกฺขุ นิสฺสทาเปตฺวา ทกฺขิโณทกั ทตฺวา “ภนฺเต ตุมฺหากั ยั ยั (วตฺถุ)
รฺจฺจติ, (ตุมฺเห) ตั ตั (วตฺถุ) คเหตฺวา ปรีภฺยณฺณตฺติ (วจฺเนน) นียฺยาเทสิ ๕

สา (อุปาสิกา) อ.อุปาสิกานัน อฏฺจาย ออกแล้ว มคฺคผลสุขโต จากสุขอันเกิดแต่
มรรคและผล โอโลเกตฺวา แลดูแล้ว ทิพฺพจกฺขุณา ด้วยจักษุอันเป็นทิพย์ อุปฺธาเรหฺติ
ใคร่ครวญอยู่ อิติ ว่า “อัย ธมฺโม อ.ธรรมนี้ ปฺตฺเตหิ อันบุตร ท. มม ของเรา อธิคโต
บรรลุแล้ว กทา หุ โข ในกาลไหนหนอแล” อิติ ดังนี้ อวชฺเชตฺวา ใคร่ครวญ
แล้ว อิติ ว่า “อิเม (อฺยฺยา) อ.พระคุณเจ้า ท. เหล่านี้ สพฺเพปิ แม้ทั้งปวง สราคา
เป็นผู้เป็นไปกับด้วยราคะ สโทสา เป็นผู้เป็นไปกับด้วยโทสะ สโมหา เป็นผู้เป็นไป
กับด้วยโมหะ (โหนฺติ) ย่อมเป็น, (ผล) อ.ผล ฌานวิปสฺสนามตฺตํ อันมีฌานและ
วิปัสสนาเป็นประมาณ นตฺถิ ย่อมไม่มี เตสึ (อฺยฺยานั) แก่พระคุณเจ้า ท. เหล่านั้น;
อฺปนฺนิสฺสโย อ.อฺปนฺนิสฺย อรหฺตฺตฺสฺส แห่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ ปฺตฺตานั แห่งบุตร
ท. มยฺหํ ของเรา อตฺถิ มีอยู่ กิณฺหุ โข หรือหนอแล (อฺทาหุ) หรือว่า นตฺถิ ย่อม
ไม่มี” อิติ ดังนี้ ทิสฺวา เห็นแล้ว อิติ ว่า “(อฺปนฺนิสฺสโย) อ.อฺปนฺนิสฺย (อรหฺตฺตฺสฺส)
แห่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ (ปฺตฺตานั) แห่งบุตร ท. (มยฺหํ) ของเรา อตฺถิ มีอยู่”
อิติ ดังนี้ อวชฺเชตฺวา ใคร่ครวญแล้ว อิติ ว่า “เสนาสนสฺปฺปายั อ.เสนาสนะเป็นที่
สัปปายะ อตฺถิ หุ โข มีอยู่หรือหนอแล (อฺทาหุ) หรือว่า นตฺถิ ย่อมไม่มี”
อิติ ดังนี้ ทิสฺวา เห็นแล้ว เสนาสนสฺปฺปายัปี แม้ซึ่งเสนาสนะอันเป็นที่สัปปายะ
อวชฺเชตฺวา ใคร่ครวญแล้ว อิติ ว่า “(อฺยฺยา) อ.พระคุณเจ้า ท. น ลภฺนฺติ ย่อม
ไม่ได้ ปฺคฺคฺลสฺปฺปายั หุ โข ซึ่งบุคคลอันเป็นที่สัปปายะหรือหนอแล” อิติ ดังนี้
ทิสฺวา เห็นแล้ว ปฺคฺคฺลสฺปฺปายัปี แม้ซึ่งบุคคลอันเป็นที่สัปปายะ อุปฺธาเรหฺติ
ใคร่ครวญอยู่ อิติ ว่า “(อฺยฺยา) อ.พระคุณเจ้า ท. น ลภฺนฺติ ย่อมไม่ได้ อาหาร-
สฺปฺปายั หุ โข ซึ่งอาหารอันเป็นที่สัปปายะหรือหนอแล” อิติ ดังนี้ ทิสฺวา เห็นแล้ว
อิติ ว่า “อาหารสฺปฺปายั อ.อาหารอันเป็นที่สัปปายะ นตฺถิ ย่อมไม่มี เหนสิ (อฺยฺยานั)
แก่พระคุณเจ้า ท. เหล่านั้น” อิติ ดังนี้ ยาคู ยังข้าวต้ม นานาวิริ อันมีอย่างต่าง ๆ
(จ) ด้วย ขชฺชกั ยังของอันบุคคลพึงเคี้ยว อเนกปฺปการิ อันมีประการมิใช่หนึ่ง
(จ) ด้วย โภชนํ ยังโภชนะ นานคฺครสฺสึ อันมีรสอันเลิศต่าง ๆ จ ด้วย สมฺปาเทตฺวา
ให้ถึงพร้อมแล้ว ปฏฺจาย จำเดิม ตโต (กาลโต) แต่กาลนั้น ภิกฺขุ ยังภิกฺษุ ท.

นินสีทาเปตวา ให้นั่งแล้ว ทตฺวา ถวายแล้ว ทกฺขิโณทกํ ซึ่งน้ำเพื่อทักขินา
 นิยุยาเทสิ มอบถวายแล้ว (วจนฺ) ด้วยคำ อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
 ยํ ยํ (วตฺถุ) อ. วัตถุใด ๆ ตุมหากํ อันท่าน ท. รุจฺจติ ย่อมชอบใจ, (ตุมฺเห) อ. ท่าน ท.
 คเหตุวา รับแล้ว ตํ ตํ (วตฺถุ) ซึ่งวัตถุนั้น ๆ ปริภุญฺชถ จงฉันเถิด” อิติ ดังนี้ ฯ

อุปาสิกานั้นออกจากสุขที่เกิดจากมรรคและผล แลดูด้วยทิพยจักขุ ใคร่ครวญอยู่ว่า
 “ธรรมนี้ เหล่าบุตรของเรา บรรลุแล้วเมื่อไหร่หนอแล” ใคร่ครวญแล้วว่า “พระคุณเจ้า
 เหล่านี้แม้ทั้งหมด มีราคะ มีโทสะ มีโมหะ, ผลสักว่ามานหรือวิปัสสนา ย่อมไม่มีแก่
 พระคุณเจ้าเหล่านั้น; อุปนิสสัยแห่งพระอรหันต์แห่งเหล่าบุตรของเรา มีอยู่หรือหนอ หรือ
 ว่าไม่มี” เห็นว่า “อุปนิสสัยแห่งพระอรหันต์แห่งเหล่าบุตรของเรา มีอยู่” ใคร่ครวญแล้ว
 ว่า “เสนาสนะที่สัปปายะ มีอยู่หรือหนอแล หรือว่าไม่มี” เห็นแม้เสนาสนะที่สัปปายะ
 ใคร่ครวญแล้วว่า “พระคุณเจ้าย่อมไม่ได้บุคคลผู้สัปปายะหรือหนอแล” เห็นแม้บุคคล
 ผู้สัปปายะ ใคร่ครวญอยู่ว่า “เหล่าพระคุณเจ้าย่อมไม่ได้อาหารที่สัปปายะหรือหนอ
 แล” เห็นว่า “อาหารที่สัปปายะย่อมไม่มีแก่พระคุณเจ้าเหล่านั้น” ทำข้าวต้มมานาชนิด
 ของเคี้ยวอเนกประการ และโภชนาที่มีรสเลิศต่าง ๆ ให้ถึงพร้อม นิมนต์เหล่าภิกษุให้นั่ง
 ถวายน้ำเพื่อทักขินา มอบถวายด้วยคำว่า “ท่านผู้เจริญ วัตถุใด ๆ ที่พวกท่านชอบใจ,
 ขอนิมนต์พวกท่านรับวัตถุนั้น ๆ แล้วฉันเถิด”

สา วิเสสนะของ อุปาสิกาฯ สุทธกัตตาโน นิยุยาเทสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก มคฺค-
 ผลสุขโต อปาทานโน อุกฺกฺจายฯ ปุพฺพกาลกิริยาโน โอลฺเกตฺวา ทิพฺพจกฺขุณา ภาวะ
 ใน โอลฺเกตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาโน อุปฺชาเรณฺตี “อโย วิเสสนะของ รมฺโมฯ วุตตกัมมะ
 ใน อธิคฺโตฯ กิตฺตทกัมมวาทก ททา กาลสัตฺตมิโน อธิคฺโต นุคฺคัพฺพํ สังกัปปัตถะ
 โชคฺคัพฺพํ วจนาลังการะ มม สามิสัมพันธะโน ปุตฺเตติฯ อนภินิหิตกัตตาโน อธิคฺโต”
 อิติคฺคัพฺพํ อาการะโน อุปฺชาเรณฺตีฯ อภิภันตรกิริยาของ อุปาสิกา “อปีคฺคัพฺพํ อเปกขัตถะ
 เข้ากับ สพฺเพฯ กิติ อีเม กิติ วิเสสนะของ อโยยาฯ สุทธกัตตาโน โหนฺติฯ อาชยาตบท
 กัตตฺวาจก สราคา กิติ สโทสา กิติ สโมหา กิติ วิกตีกัตตาโน โหนฺติ, ฆานวิปัสสนา-
 มตฺตํ วิเสสนะของ ผลฯ สุทธกัตตาโน นตฺถิฯ กิริยาบทกัตตฺวาจก เตสํ วิเสสนะของ
 อโยยานํฯ สัมปทานโน นตฺถิ; อุปนิสฺสโย สุทธกัตตาโน อตฺถิ และ นตฺถิ อตฺถิ กิติ
 นตฺถิ กิติ กิริยาบทกัตตฺวาจก กิคฺคัพฺพํ ปุจฺฉนัตถะ นุคฺคัพฺพํ สังกัปปัตถะ โชคฺคัพฺพํ

วจนาลังการะ มยุห์ สามีสัมพันธ์ใน ปุตุตานัง สามีสัมพันธ์ใน อรหตตสฺสจ
 สามีสัมพันธ์ใน อุปนิสฺสโย อุทาหุ ปุจณนัตถะ” อิติศัพฺท อากาเรใน อวชฺเชตฺวาจ
 ปุพฺพกาลกิริยาใน ทิสฺวา “อุปนิสฺสโย สุทฺธกัตตาใน อตฺถิจ กิริยาบทกัตตฺวาจก มยุห์
 สามีสัมพันธ์ใน ปุตุตานัง สามีสัมพันธ์ใน อรหตตสฺสจ สามีสัมพันธ์ใน อุปนิสฺสโย”
 อิติศัพฺท อากาเรใน ทิสฺวาจ ปุพฺพกาลกิริยาใน อวชฺเชตฺวา “เสนาสนสฺสปรายํ สุทฺธ-
 กัตตาใน อตฺถิ และ นตฺถิ อตฺถิ กิตฺติ นตฺถิ กิตฺติ กิริยาบทกัตตฺวาจก นุศฺพฺท สังกัปปัตถะ
 โชศัพฺท วจนาลังการะ อุทาหุ ปุจณนัตถะ” อิติศัพฺท อากาเรใน อวชฺเชตฺวาจ ปุพฺพ-
 กาลกิริยาใน ทิสฺวา อปีศัพฺท อเปกขัตถะเข้ากับ เสนาสนสฺสปรายํจ อวุตตกัมมะใน
 ทิสฺวาจ ปุพฺพกาลกิริยาใน อวชฺเชตฺวา “อญฺยา สุทฺธกัตตาใน ลภนฺติจ อาชฺยาต-
 บทกัตตฺวาจก ปุคฺคสฺสปรายํ อวุตตกัมมะใน ลภนฺติ นุศฺพฺท สังกัปปัตถะ โชศัพฺท
 วจนาลังการะ นศฺพฺท ปฏฺฐิสฺสเรใน ลภนฺติ” อิติศัพฺท อากาเรใน อวชฺเชตฺวาจ
 ปุพฺพกาลกิริยาใน ทิสฺวา อปีศัพฺท อเปกขัตถะเข้ากับ ปุคฺคสฺสปรายํจ อวุตตกัมมะ
 ใน ทิสฺวาจ ปุพฺพกาลกิริยาใน อุปฺชาเรนฺติ “อญฺยา สุทฺธกัตตาใน ลภนฺติจ อาชฺยาต-
 บทกัตตฺวาจก อาหารสฺสปรายํ อวุตตกัมมะใน ลภนฺติ นุศฺพฺท สังกัปปัตถะ โชศัพฺท
 วจนาลังการะ นศฺพฺท ปฏฺฐิสฺสเรใน ลภนฺติ” อิติศัพฺท อากาเรใน อุปฺชาเรนฺติจ อพฺภันตฺร-
 กิริยาของ อุปาสิกา “อาหารสฺสปรายํ สุทฺธกัตตาใน นตฺถิจ กิริยาบทกัตตฺวาจก เนสฺสิ
 วิเสสนะของ อญฺยานังจ สัมปทานใน นตฺถิ” อิติศัพฺท อากาเรใน ทิสฺวาจ ปุพฺพกาลกิริยา
 ใน สมฺปาเทตฺวา ตโต วิเสสนะของ กาลโตจ อปาทานใน ปฏฺฐายจ กิริยาวิเสสนะใน
 สมฺปาเทตฺวา นานาวิธํ วิเสสนะของ ยาคุจ กิตฺติ ชชฺชกํ กิตฺติ โภชนํ กิตฺติ การิตกัมมะ
 ใน สมฺปาเทตฺวา อเนกปฺปการํ วิเสสนะของ ชชฺชกํ นานคฺครสํ วิเสสนะของ โภชนํ
 จศัพฺท ปทสมฺมุจยัตถะเข้ากับ นานาวิธํ ยาคุ, อเนกปฺปการํ ชชฺชกํ และ นานคฺครสํ
 โภชนํ, สมฺปาเทตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน นิสฺสีทาเปตฺวา ภิกฺขุ การิตกัมมะใน
 นิสฺสีทาเปตฺวาจ ปุพฺพกาลกิริยาใน ทตฺวา ทกฺขิณฺทกํ อวุตตกัมมะใน ทตฺวาจ ปุพฺพ-
 กาลกิริยาใน นิยฺยาเทสิ “ภนฺเต อาลปนฺเย ยํ ยํ วิเสสนะของ วตฺถุจ วุตตกัมมะใน
 รุจฺจติจ อาชฺยาตบทกัมมวจาก ตุมฺหากํ ฌณฺฐิเอนภินฺทิตกัตตาใน รุจฺจติ, ตุมฺเห
 สุทฺธกัตตา ใน ปริภุญฺชถจ อาชฺยาตบทกัตตฺวาจก ตํ ตํ วิเสสนะของ วตฺถุจ
 อวุตตกัมมะใน คเหตฺวาจ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปริภุญฺชถ” อิติศัพฺท สฺสรูปะใน วจเนนจ
 ภาระใน นิยฺยาเทสิ ๕

๒๘. เต ยถารุจิยา ยาคูอาทีนิ คเหตฺวา ปริภุณฺชนฺติ ฯ

เต (ภิกฺขุ) ยถารุจิยา ยาคูอาทีนิ (วตฺถุณี) คเหตฺวา ปริภุณฺชนฺติ ฯ

เต (ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านี้ คเหตฺวา ถือเอาแล้ว (วตฺถุณี) ซึ่งวัตถุ ท. ยาคูอาทีนิ มีข้าวต้มเป็นต้น ยถารุจิยา ตามความชอบใจ ปริภุณฺชนฺติ ย่อมฉัน ฯ

พวกภิกษุเหล่านี้ถือเอาวัตถุมีข้าวต้มเป็นต้นตามความชอบใจ ย่อมฉัน

เต วิเสสนะของ ภิกฺขุ ๆ สุทฺธกัตฺตาใน ปริภุณฺชนฺติ ๆ อาขยาตบพกัตฺตฺวาจก ยถารุจิยา ตติยาวิเสสนะใน คเหตฺวา ยาคูอาทีนิ วิเสสนะของ วตฺถุณี ๆ อวุตตกัมมะใน คเหตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปริภุณฺชนฺติ ฯ

๒๙. เตสํ สປฺปายาหารํ ลภนฺตานํ จิตฺตํ เอกคฺคํ อโหสิ ฯ

เตสํ (ภิกฺขุ) สປฺปายาหารํ ลภนฺตานํ จิตฺตํ เอกคฺคํ อโหสิ ฯ

จิตฺตํ อ.จิต เตสํ (ภิกฺขุ) ของภิกษุ ท. เหล่านี้ ลภนฺตานํ ผู้ได้อยู่ สປฺปายาหารํ ซึ่งอาหารอันสປฺปายะ เอกคฺคํ เป็นจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง อโหสิ ได้เป็นแล้ว ฯ

จิตของพวกภิกษุเหล่านี้ผู้ได้อาหารสປฺปายะ ได้เป็นจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง

จิตฺตํ สุทฺธกัตฺตาใน อโหสิ ๆ อาขยาตบพกัตฺตฺวาจก เตสํ วิเสสนะของ ภิกฺขุ ๆ สามีสัมพันธะใน จิตฺตํ สປฺปายาหารํ อวุตตกัมมะใน ลภนฺตานํ วิเสสนะของ ภิกฺขุ เอกคฺคํ วิกตีกัตฺตาใน อโหสิ ฯ

๓๐. เต เอกคฺเคน จิตฺเตน วิปฺสฺสนํ วฑฺฒเตจฺวา นจิริสฺเสว สห ปฏฺธิสมฺภิทาหิ อรหฺตฺตํ ปตฺวา จินฺตยีสฺสุ “อโห มหาอุปาสิกา อมฺหากํ ปตฺติฏฺฐา ชาตา; สเจ มยํ สປฺปายาหารํ น ลภิมฺหา, น โน มคฺคผลปฏฺฏิเวโร อภวิสฺส; อิทานิ วุตฺถวสฺสา ปวาเรตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ คมิสฺสามาติ ฯ

เต (ภิกฺขุ) เอกคฺเคน จิตฺเตน วิปฺสฺสนํ วฑฺฒเตจฺวา นจิริสฺส เอว สห ปฏฺธิสมฺภิทาหิ อรหฺตฺตํ ปตฺวา จินฺตยีสฺสุ “อโห มหาอุปาสิกา อมฺหากํ ปตฺติฏฺฐา ชาตา; สเจ มยํ สປฺปายาหารํ น

ลภิมหา, น โน มคฺคผลปฏิเวโธ อภวิสุส; อิทานิ (มย) วุตถวสุสา ปวาเรตฺวา สตุถุ สนฺติกํ
คมิสฺสามาติ ฯ

เต (ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น วิปฺสนนํ ยังวิปฺสนนา วฑฺฒเตตฺวา ให้เจริญแล้ว
จิตฺเตน ด้วยจิต เอกคฺเคน อันมีอารมณ์เป็นหนึ่ง ปตฺวา บรรลุแล้ว อรหตฺตํ ซึ่ง
ความเป็นแห่งพระอรหันต์ สห กับ ปฏิสมฺภิทาหิ ด้วยปฏิสัมภิทา ท. นจิรสฺส เหว
โดยกาลไม่นานนั้นเทียว จินฺตยีสฺส คิดแล้ว อิติ ว่า “อโห โอ มหาอุปาสิกา
อ.มหาอุบาสิกา ปติฏฺฐา เป็นที่พึง อมฺหากํ ของเรา ท. ชาตา เกิดแล้ว; สเจ ถ้าว่า
มย อ.เรา ท. น ลภิมฺหา ไม่ได้แล้ว สປฺปายาหารํ ซึ่งอาหารอันเป็นสัปปายะไซ้,
มคฺคผลปฏิเวโธ อ.การแห่งตลอดซึ่งมรรคและผล น อภวิสุส จักไม่ได้มีแล้ว โน
แก่เรา ท., อิทานิ ในกาลนี้ (มย) อ.เรา ท. วุตถวสุสา ผู้มีกาลฝนอันอยู่จำแล้ว
ปวาเรตฺวา ปวารณาแล้ว คมิสฺสาม จักไป สนฺติกํ สู่นัก สตุถุ ของพระศาสดา”
อิติ ดังนี้ ฯ

พวกภิกษุเหล่านั้นทำวิปัสสนาให้เจริญด้วยจิตที่มีอารมณ์เป็นหนึ่ง บรรลุพระอรหันต์
พร้อมกับปฏิสัมภิทาทั้งหลาย โดยกาลไม่นานทีเดียว คิดกันแล้วว่า “โอ มหาอุบาสิกา
กลายเป็นที่พึงของพวกเรา; ถ้าพวกเราไม่ได้อาหารสัปปายะ, การบรรลุมรรคผลจัก
ไม่มีแก่พวกเรา, บัดนี้ พวกเราอยู่จำพรรษาแล้ว ปวารณาแล้ว จักไปสู่นักของพระ
ศาสดา

เต วิเสสนะของ ภิกฺขุๆ สุทฺธกัตฺตาใน จินฺตยีสฺสๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก เอกคฺเคน
วิเสสนะของ จิตฺเตนๆ ภาวะใน วฑฺฒเตตฺวา วิปฺสนนํ การิตกัมมะใน วฑฺฒเตตฺวาๆ
ปุพฺพกาลกิริยาใน ปตฺวา เหวศัพฺท์ อวชารณะเข้ากับ นจิรสฺสๆ ตติยาวิเสสนะใน
ปตฺวา สหศัพฺท์ ทัพฺพสมวายะใน อรหตฺตํ ปฏิสมฺภิทาหิ สหตฺถตติยาเข้ากับ สห
อรหตฺตํ สัมปาปุณฺณียกัมมะใน ปตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺตยีสฺส “อโห อัจฉริยัถะ
มหาอุปาสิกา สุทฺธกัตฺตาใน ชาตาๆ กิตบทกัตฺตฺวาจาก อมฺหากํ สามีสัมพันธะใน
ปติฏฺฐาๆ วิกิตกัตฺตาใน ชาตา; สเจ ปริกัปปัถะ มย สุทฺธกัตฺตาใน ลภิมฺหาๆ อาชยาต-
บทกัตฺตฺวาจาก สປฺปายาหารํ อวุตตกัมมะใน ลภิมฺหา นศัพฺท์ ปฏิเสธะใน ลภิมฺหา,
มคฺคผลปฏิเวโธ สุทฺธกัตฺตาใน อภวิสุสๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก นศัพฺท์ ปฏิเสธะใน
อภวิสุส โน สัมปทานใน อภวิสุส; อิทานิ กาลสัตฺตมีใน คมิสฺสาม มย สุทฺธกัตฺตา

ใน คมิลุสามๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก วุตถวสุสา วิเสสนะของ มยฺ ปวาเรตฺวา ปุพพ-
กาลกิริยาใน คมิลุสาม สตุถุ สามีสัมพันธะใน สนฺตีกัๆ สัมปาปฺถนียกัมมะใน คมิลุสาม”
อิติศัพทํ อากาละใน จินฺตยีสฺสุ ฯ

๓๑. เต “สตุถารํ ทฏฺฐกามา มหาอุปาสิกํ อาปุจฺฉีสฺสุ ฯ

เต (ภิกฺขุ) “(มยฺ) สตุถารํ ทฏฺฐกามา มหาอุปาสิกํ อาปุจฺฉีสฺสุ ฯ

เต (ภิกฺขุ) อ.ภิกฺขุ ท. เหล่านั้น อาปุจฺฉีสฺสุ อํลาแล้ว มหาอุปาสิกํ ซึ่งมหาอุปาสิกา
อิติ ว่า “(มยฺ) อ.อาตมา ท. ทฏฺฐกามา เป็นผู้ใคร่เพื่ออันเฝ้า สตุถารํ ซึ่งพระศาสดา
อมฺห ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

พวกภิกษุเหล่านั้นอำลามหาอุปาสิกาว่า “พวกอาตมาเป็นผู้มีความประสงค์จะเฝ้าพระ
ศาสดา”

เต วิเสสนะของ ภิกฺขุๆ สุทฺธกัตตาใน อาปุจฺฉีสฺสุๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก “มยฺ สุทฺธกัตตา
ใน อมฺหๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก สตุถารํ อวุตตกัมมะใน ทฏฺฐกามาๆ วิกตีกัตตาใน
อมฺห” อิติศัพทํ อากาละใน อาปุจฺฉีสฺสุ มหาอุปาสิกัๆ อวุตตกัมมะใน อาปุจฺฉีสฺสุ ฯ

๓๒. มหาอุปาสิกา “สาธุ อยฺยาติ เต อนฺคนฺตฺวา “ปุณฺปิ ฆนฺเต อมฺเห โอลฺลเกยฺยาถาติ
พฺหุณี ปิยวจนานิ วตฺวา ปฏฺฐินิวตฺติ ฯ

มหาอุปาสิกา “สาธุ อยฺยาติ (วตฺวา) เต (ภิกฺขุ) อนฺคนฺตฺวา “(ตุมฺเห) ปุณฺปิ ฆนฺเต อมฺเห
โอลฺลเกยฺยาถาติ พฺหุณี ปิยวจนานิ วตฺวา ปฏฺฐินิวตฺติ ฯ

มหาอุปาสิกา อ.มหาอุปาสิกา (วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อຍฺยา ข้าแต่พระคุณเจ้า
ท. สาธุ อ.ดีละ” อิติ ดังนี้ อนฺคนฺตฺวา ตามส่งแล้ว เต (ภิกฺขุ) ซึ่งภิกษุ ท. เหล่านั้น
วตฺวา กล่าวแล้ว ปิยวจนานิ ซึ่งคำอันเป็นที่รัก ท. พฺหุณี มาก อิติ ว่า “ฆนฺเต
ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ตุมฺเห) อ.ท่าน ท. โอลฺลเกยฺยาถ ฟังแลดู อมฺเห ซึ่งดิฉัน ท.
ปุณฺปิ แม้อีก” อิติ ดังนี้ ปฏฺฐินิวตฺติ กลับแล้ว ฯ

มหาอุปาสิกา กล่าวว่า “ข้าแต่พระคุณเจ้าทั้งหลาย ดีแล้วละ” แล้วตามส่งพวกภิกษุ

เหล่านั้น แล้วกล่าวคำที่ไพเราะมากมายว่า “ท่านเจ้าค่ะ พวกท่านพึงแลดูพวกดิฉันแม่
อีก” แล้วก็กลับไป

มหาอุปาสิกา สุทรกัถตาใน ปฏินิวตติฯ อาชยาตบทกัถตฺวาจก “อฺยฺยา อาลปนฺนํ สํว
ลิ่งคัถตฺถ” อิตฺตํพทํ อากาเรใน วตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อนุคนฺตฺวา เต วิเสสนํ
ของ ภิกฺขุฯ อวุตตกัถมฺมะใน อนุคนฺตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน วตฺวา “ภนฺเต อาลปนฺนํ
ตุมฺเห สุทรกัถตาใน โอลฺลเกยฺยาถฯ อาชยาตบทกัถตฺวาจก อปิตฺตํพทํ อเปกขัถตฺถ
เข้ากับ ปุณฺนํ กิริยาวิเสสนํใน โอลฺลเกยฺยาถ อมฺเห อวุตตกัถมฺมะใน โอลฺลเกยฺยาถ”
อิตฺตํพทํ อากาเรใน วตฺวา พุณฺนิ วิเสสนํของ ปิยวจนานิฯ อวุตตกัถมฺมะใน วตฺวาฯ
ปุพฺพกาลกิริยาใน ปฏินิวตติ ฯ

๓๓. เตปิ โข ภิกฺขุ สวตฺถิ คนฺตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสินฺนา “กจฺจि ภิกฺขเว
ขมฺนียํ, กจฺจิ ยาบฺนียํ, น จ ปิณฺนุเกน กิลมิตฺถาติ วุตฺตา “ขมฺนียํ ภนฺเต, ยาบฺนียํ
ภนฺเต, ปิณฺนุเกน ปน เหนว กิลมิมฺหา; อมฺหากํ หิ มาติกมาตา นามเอกา อุปาสิกา
จิตฺตวารี ฌตฺวา ‘อโห วต โน เอรูรูปฺนาม อาหารํ ปฏิยาเทยฺยาติ จินฺติตฺเต,
ยถาจินฺติตํ อาหารํ ปฏิยาเทตฺวา อทาสีติ ตสฺสา คุณณฺถํ กถยีสฺสุ ฯ

เตปิ โข ภิกฺขุ สวตฺถิ คนฺตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสินฺนา (สตฺถารา) “กจฺจิ ภิกฺขเว
(นทฺวารํ จตฺจกํ สรีรยฺนฺตํ ตุมฺเหหิ) ขมฺนียํ, กจฺจิ (นทฺวารํ จตฺจกํ สรีรยฺนฺตํ ตุมฺเหหิ)
ยาบฺนียํ, (ตุมฺเห) น จ ปิณฺนุเกน กิลมิตฺถาติ วุตฺตา “ขมฺนียํ (นทฺวารํ จตฺจกํ สรีรยฺนฺตํ
อมฺเหหิ) ภนฺเต, ยาบฺนียํ (นทฺวารํ จตฺจกํ สรีรยฺนฺตํ อมฺเหหิ) ภนฺเต, (มยํ) ปิณฺนุเกน ปน
เหนว กิลมิมฺหา; อมฺหากํ หิ มาติกมาตา นาม เอกา อุปาสิกา จิตฺตวารี ฌตฺวา, ‘อโห วต
(อุปาสิกา) โน เอรูปี นาม อาหารํ ปฏิยาเทยฺยาติ (อิมสฺมี การณ อมฺเหหิ) จินฺติตฺเต,
(อมฺเหหิ) ยถาจินฺติตํ อาหารํ ปฏิยาเทตฺวา อทาสีติ (วตฺวา) ตสฺสา (อุปาสิกาย) คุณณฺถํ
กถยีสฺสุ ฯ

ภิกฺขุ อ.ภิกษุ ท. เตปิ โข แม่เหล่านั้นแล คนฺตฺวา ไปแล้ว สวตฺถิ สู่เมืองสาวัตถี
วนฺทิตฺวา ถวายบังคมแล้ว สตฺถารํ ซึ่งพระศาสดา นิสินฺนา หนึ่งแล้ว เอกมฺนฺตํ ณ
ที่สมควร (สตฺถารา) วุตฺตา ผู้อันพระศาสดา ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกฺขเว ดูก่อน
ภิกษุ ท. (สรีรยฺนฺตํ) อ.ยนต์คือสรีระ (จตฺจกํ) อันมีจักรสี่ (นทฺวารํ) อันมีทวารแก้ว

(ตุมฺเหติ) อันเธอ ท. ขมฺหนียํ พึงอดทนได้ กจฺจิ แลหรือ, (สรีรยฺหนฺตํ) อ.ยฺนตํคือสรีระ (จตุจฺกํ) อันมีจักรสี่ (นทฺวารํ) อันมีทวารเก้า (ตุมฺเหติ) อันเธอ ท. ยาบหนียํ พึงให้เป็นไปได้ กจฺจิ แลหรือ, จ หนึ่ง (ตุมฺเห) อ.เธอ ท. น กิลมิตฺถ ไม่ลำบากแล้ว ปิณฺฑทฺเถน ด้วยบิณฑบาตหรือ” อิติ ดังนี้ (วตฺวา) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (สรีรยฺหนฺตํ) อ.ยฺนตํคือสรีระ (จตุจฺกํ) อันมีจักรสี่ (นทฺวารํ) อันมีทวารเก้า (อมฺเหติ) อันข้าพระองค์ ท. ขมฺหนียํ พึงอดทนได้, ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (สรีรยฺหนฺตํ) อ.ยฺนตํคือสรีระ (จตุจฺกํ) อันมีจักรสี่ (นทฺวารํ) อันมีทวารเก้า (อมฺเหติ) อันข้าพระองค์ ท. ยาบหนียํ พึงให้เป็นไปได้, ปน หนึ่ง (มยํ) อ.ข้าพระองค์ ท. น เหว กิลมิมฺหา ไม่ลำบากแล้วนั้นเทียว ปิณฺฑทฺเถน ด้วยบิณฑบาต; ทิ เพราะ ว่า อุปาสิกา อ.อุปาสิกา เอกา คนหนึ่ง มาติกมาตา นาม ชื่อว่ามาติกมารดา อยฺตฺวา รู้แล้ว จิตฺตฺวารํ ซึ่งวาระแห่งจิต อยฺมา กํ ของข้าพระองค์ ท., (อิมฺสฺมि การณ) ครั้นเมื่อเหตุนี้ อิติ ว่า “โอโห วต โอหนอ (อุปาสิกา) อ.อุปาสิกา ปฏิยาเทยฺย พึงจัดแจง อาหาร ซึ่งอาหาร เหวรูป นาม ชื่อว่าอันมีอย่างนี้เป็นรูป โน แก่เรา ท.” อิติ ดังนี้ (อมฺเหติ) อันข้าพระองค์ ท. จินฺตฺเต คิดแล้ว, ปฏิยาเทตฺวา จัดแจงแล้ว อาหาร ซึ่งอาหาร (อมฺเหติ) ยถาจินฺตํ อัน- อันข้าพระองค์ ท. -คิดแล้วอย่างไร อยฺทาสิ ได้ถวายแล้ว” อิติ ดังนี้ กถยฺสิ สกล่าวแล้ว คุณกถิ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว ซึ่งคุณ ตสฺสา (อุปาสิกา) ของอุปาสิกา นั้น ฯ

พวกภิกษุแม่เหล่านั้นแลไปยังเมืองสาวัตถี ถวายบังคมพระศาสดา นั้น ณ ที่สมควร ผู้ อันพระศาสดาตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ยนตํคือสรีระมีจักร ๔ มีทวาร ๙ พวกเธอ พึงอดทนได้แลหรือ, ยนตํคือสรีระมีจักร ๔ มีทวาร ๙ พวกเธอพึงให้เป็นไปได้แลหรือ, หนึ่ง พวกเธอไม่ลำบากด้วยบิณฑบาตหรือ” จึงกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ยนตํคือสรีระมีจักร ๔ มีทวาร ๙ พวกข้าพระองค์พึงอดทนได้, ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ยนตํคือสรีระมีจักร ๔ มีทวาร ๙ พวกข้าพระองค์พึงให้เป็นไปได้, หนึ่ง พวกข้าพระองค์ ไม่ลำบากด้วยบิณฑบาต; เพราะ ว่า อุปาสิกาคนหนึ่ง ชื่อว่ามาติกมารดา รู้วาระจิตของ พวกข้าพระองค์, เมื่อพวกข้าพระองค์คิดเหตุนี้ว่า ‘โอหนอ อุปาสิกาพึงจัดแจงอาหาร ชื่อเห็นปานนี้แก่พวกข้าพระองค์’, แล้วจัดแจงอาหารที่พวกข้าพระองค์คิดกันแล้ว ได้ ถวายแล้ว” พวกนั้นกล่าวคำแสดงคุณของอุปาสิกา นั้น

อปีศัพทํ อเปกขัตถะเข้ากับ เตจฺ วิเสสณะของ ภิกฺขุจฺ สุทฺธกัตฺตาใน กถยีสฺสุจฺ
 อาขยาดบทกัตฺตฺวาจกฺ โขศัพทํ วจนาลังการะ สวตฺถึ สัมปทาปฺถึนียกัมมะใน คนฺตฺวาจฺ
 ปุพฺพกาลกิริยาใน วนฺทิตฺวา สตุถารํ อวฺตตกัมมะใน วนฺทิตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน
 นิสินฺนา เอกมนฺตํ อาธาระใน นิสินฺนาจฺ วิเสสณะของ ภิกฺขุ สตุถารา อนภิตกัตฺตาใน
 วฺตฺตา “ภิกฺขเว อาลปนะ นวทฺวารํ กัตฺติ จตฺตฺกํ กัตฺติ วิเสสณะของ สรรียนฺตฺจฺ วฺตตกัมมะ
 ใน ขมนียฺจฺ กิตฺตทกัมมวาก กจฺจि ปุจฺฉนัตฺถะ ตุมฺเหหิ อนภิตกัตฺตาใน ขมนียฺ,
 นวทฺวารํ กัตฺติ จตฺตฺกํ กัตฺติ วิเสสณะของ สรรียนฺตฺจฺ วฺตตกัมมะใน ยาปนียฺจฺ กิตฺตทกัมม-
 วาก กจฺจิ ปุจฺฉนัตฺถะ ตุมฺเหหิ อนภิตกัตฺตาใน ยาปนียฺ, จศฺพทํ สัมปิณฺชนัตฺถะ
 ตุมฺเห สุทฺธกัตฺตาใน กิลมิตฺตจฺ อาขยาดบทกัตฺตฺวาจกฺ นศฺพทํ ปฏฺวิเสธะใน กิลมิตฺต
 ปิณฺชเกน ภาวะใน กิลมิตฺต” อิตฺตฺศัพทํ อาการะใน วฺตฺตาจฺ วิเสสณะของ ภิกฺขุ “ภนฺเต
 อาลปนะ นวทฺวารํ กัตฺติ จตฺตฺกํ กัตฺติ วิเสสณะของ สรรียนฺตฺจฺ วฺตตกัมมะใน ขมนียฺจฺ
 กิตฺตทกัมมวาก อมฺเหหิ อนภิตกัตฺตาใน ขมนียฺ, ภนฺเต อาลปนะ นวทฺวารํ กัตฺติ
 จตฺตฺกํ กัตฺติ วิเสสณะของ สรรียนฺตฺจฺ วฺตตกัมมะใน ยาปนียฺจฺ กิตฺตทกัมมวาก อมฺเหหิ
 อนภิตกัตฺตาใน ยาปนียฺ, ปนศฺพทํ สัมปิณฺชนัตฺถะ มยฺ สุทฺธกัตฺตาใน กิลมิมหาจฺ
 อาขยาดบทกัตฺตฺวาจกฺ ปิณฺชเกน ภาวะใน กิลมิมหา เอวศฺพทํ อวธารณะเข้ากับ
 กิลมิมหา นศฺพทํ ปฏฺวิเสธะใน กิลมิมหา; หิตฺศัพทํ เหตุโขตฺถะ นามศฺพทํ สัณฺญาโขตฺถะ
 เข้ากับ มาติกมาตาจฺ กัตฺติ เอกา กัตฺติ วิเสสณะของ อฺปาสิกาจฺ สุทฺธกัตฺตาใน อทาสิจฺ
 อาขยาดบทกัตฺตฺวาจกฺ อมฺหากํ สามีสัมพันธะใน จิตฺตฺวารฺจฺ อวฺตตกัมมะใน ฌตฺวาจฺ
 ปุพฺพกาลกิริยาใน วตฺวา, ‘อโห อัจฉริยัตฺถะ วตศฺพทํ สังกัปปัตฺถะ อฺปาสิกา สุทฺธกัตฺตา
 ใน ปฏฺวิยาเทยฺจฺ อาขยาดบทกัตฺตฺวาจกฺ โน สัมปาทานใน ปฏฺวิยาเทยฺ นามศฺพทํ
 สัณฺญาโขตฺถะเข้ากับ เอวรฺรูปฺจฺ วิเสสณะของ อาหารฺจฺ อวฺตตกัมมะใน ปฏฺวิยาเทยฺ”
 อิตฺตฺศัพทํ สฺรุปะใน อิมสฺมี การเณ อิมสฺมี วิเสสณะของ การเณจฺ ลักขณะใน จินฺตฺเตจฺ
 ลักขณกิริยา อมฺเหหิ อนภิตกัตฺตาใน จินฺตฺเต, อมฺเหหิ อนภิตกัตฺตาใน ยถาจินฺตฺตฺจฺ
 วิเสสณะของ อาหารฺจฺ อวฺตตกัมมะใน ปฏฺวิยาเทตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน อทาสิ”
 อิตฺตฺศัพทํ อาการะใน วตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน กถยีสฺสุ ตสฺสา วิเสสณะของ อฺปาสิกาจฺ
 สามีสัมพันธะใน คุณกถฺจฺ อวฺตตกัมมะใน กถยีสฺสุ ๕

.....

๓๔. อญญตโร ภิกษุ ตสฺสา คุณภณํ สุตฺวา ตตฺถ คนฺตุกาโม หุตฺวา สตฺถุ สนฺติเก
 กมฺมฏฺฐาณํ คเหตฺวา “ภนฺเต ตํ คามํ คมฺิสฺสามีติ สตฺถาโร อาปฺุจฺฉิตฺวา เชตฺวนา
 นิกฺขมิตฺวา อนุปฺุพฺเพน ตํ คามํ ปตฺวา วิหารํ ปวิฏฺฐทิวเส จินฺเตสิ “อัยฺ กิร
 อุปาสิกา จินฺติตฺจินฺติตํ ชานาติ, อหฺมจ มคฺเค กิลฺนฺโต วิหารํ สมฺมชฺชิตฺุ น
 สกฺขิสฺสามิ; อโห วต เม วิหารปฏฺิษคฺคกํ มนุสฺสํ เปเสยฺยาติ ๕

อญญตโร ภิกษุ ตสฺสา (อุปาสิกาย) คุณภณํ สุตฺวา ตตฺถ (จาเน) คนฺตุกาโม หุตฺวา สตฺถุ
 สนฺติเก กมฺมฏฺฐาณํ คเหตฺวา “(อหฺ) ภนฺเต ตํ คามํ คมฺิสฺสามีติ (วตฺวา) สตฺถาโร อาปฺุจฺฉิตฺวา
 เชตฺวนา นิกฺขมิตฺวา อนุปฺุพฺเพน ตํ คามํ ปตฺวา วิหารํ ปวิฏฺฐทิวเส จินฺเตสิ “อัยฺ กิร
 อุปาสิกา (ชเนหิ) จินฺติตฺจินฺติตํ (วตฺถุ) ชานาติ, อหฺ จ มคฺเค กิลฺนฺโต วิหารํ สมฺมชฺชิตฺุ
 น สกฺขิสฺสามิ; อโห วต (อุปาสิกา) เม วิหารปฏฺิษคฺคกํ มนุสฺสํ เปเสยฺยาติ ๕

ภิกษุ อ.ภิกษุ อญญตโร รูปใดรูปหนึ่ง สุตฺวา ฟังแล้ว คุณภณํ ซึ่งวาจาเป็นเครื่อง
 กล่าวซึ่งคุณ ตสฺสา (อุปาสิกาย) ของอุปาสิกานั้น คนฺตุกาโม เป็นผู้ใคร่เพื่ออันไป
 ตตฺถ (จาเน) ในที่นั้น หุตฺวา เป็นแล้ว คเหตฺวา เรียนเอาแล้ว กมฺมฏฺฐาณํ ซึ่ง
 กรรมฐาน สนฺติเก ในสำนัก สตฺถุ ของพระศาสดา (วตฺวา) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า
 “ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อหฺ) อ.ข้าพระองค์ คมฺิสฺสามิ จักไป ตํ คามํ สู่
 หมู่บ้านนั้น” อิติ ดังนี้ อาปฺุจฺฉิตฺวา ทูลลาแล้ว สตฺถาโร ซึ่งพระศาสดา นิกฺขมิตฺวา
 ออกไปแล้ว เชตฺวนา จากพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ปตฺวา ถึงแล้ว ตํ คามํ ซึ่งหมู่บ้าน
 นั้น อนุปฺุพฺเพน โดยลำดับ จินฺเตสิ คิดแล้ว ปวิฏฺฐทิวเส ในวันเป็นที่เข้าไปแล้ว
 วิหารํ สู่วิหาร อิติ ว่า “กิร ไตฺยินฺวา อัยฺ อุปาสิกา อ.อุปาสิกานี้ ชานาติ ย่อม
 รู้ (วตฺถุ) ซึ่งเรื่อง (ชเนหิ) จินฺติตฺจินฺติตํ อัน- อันชน ท. -ทั้งคิดแล้วทั้งคิดแล้ว,
 จ ก็ อหฺ อ.เรา กิลฺนฺโต เหน็ดเหนื่อยแล้ว มคฺเค ในหนทาง น สกฺขิสฺสามิ จักไม่
 อาจ สมฺมชฺชิตฺุ เพื่ออันบัดกวาด วิหารํ ซึ่งวิหาร; อโห วต โอนฺนอ (อุปาสิกา)
 อ.อุปาสิกา เปเสยฺย ฟังส่งไป มนุสฺสํ ซึ่งมนุษย์ วิหารปฏฺิษคฺคกํ ผู้ปฏิบัติซึ่งวิหาร
 เม แก่เรา” อิติ ดังนี้ ๕

ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งฟังคำพรรณาคณะของอุปาสิกานั้นแล้ว เป็นผู้มีความประสงค์จะเดิน
 ทางไปในที่นั้น จึงเรียนเอาก็มัญฐานในสำนักของพระศาสดา แล้วกราบทูลว่า “ข้า
 แต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักไปยังหมู่บ้านนั้น” ทูลกราบลาพระศาสดา ออกไป

อุปาสิกา เคเห นิสินฺหา ว อวชฺเชนฺตี ตํ อตฺถํ ฌตฺวา “(ตฺวํ) คจฺจน, (ตฺวํ) วิหารํ ปฏิชคฺคิตฺวา เอหิ ติ (วจเนน) มนุสฺสํ เปเสสิ ๕

อุปาสิกา อ.อุปาสิกา นิสินฺหา ว หนึ่งแล้วเที่ยว เคเห ในเรือน อวชฺเชนฺตี ใคร่ครวญ อยู่ ฌตฺวา รู้แล้ว ตํ อตฺถํ ซึ่งเนื้อความนั้น เปเสสิ ส่งไปแล้ว มนุสฺสํ ซึ่งมนุษย์ (วจเนน) ด้วยคำ อิติ ว่า “(ตฺวํ) อ.เธอ คจฺจน จงไป, (ตฺวํ) อ.เธอ ปฏิชคฺคิตฺวา ปฏิบัติแล้ว วิหารํ ซึ่งวิหาร เอहि จงมา” อิติ ดังนี้ ๕

อุปาสิกาหนึ่งที่เรือนนั้นแหละ ใคร่ครวญอยู่ รู้ความนั้น จึงส่งมนุษย์ไปด้วยคำว่า “เธอจงไป, จงปฏิบัติวิหารแล้วมา”

อุปาสิกา สุทฺธกตฺตานิ เปเสสิฯ อาชยตบทกตฺตฺวาจก เคเห วิสยาธาระไน นิสินฺหา เอวคัพฺพํ อวชารณะเข้ากับ นิสินฺหาฯ วิเสสนะของ อุปาสิกา อวชฺเชนฺตี อัปภันตฺร- กิริยาของ อุปาสิกา ตํ วิเสสนะของ อตฺถํฯ อวุตตกัมมะไน ฌตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยา ใน เปเสสิ “ตฺวํ สุทฺธกตฺตานิ คจฺจนฯ อาชยตบทกตฺตฺวาจก ตฺวํ สุทฺธกตฺตานิ เอหิฯ อาชยตบทกตฺตฺวาจก วิหารํ อวุตตกัมมะไน ปฏิชคฺคิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน เอหิ” อิติศัพท์ สรุปะไน วจเนนฯ ภาระไน เปเสสิ มนุสฺสํ อวุตตกัมมะไน เปเสสิ ๕

๓๖. อิตโรปิ ปานีโย ปิวิตฺกามา “อโห วต เม สกฺขรปานกํ กตฺวา เปเสยยาติ จินฺเตสิ ๕

อิตโรปิ (ภิกฺขุ) ปานีโย ปิวิตฺกามา (หุตฺวา) “อโห วต (อุปาสิกา) เม สกฺขรปานกํ กตฺวา เปเสยยาติ จินฺเตสิ ๕

อิตโรปิ (ภิกฺขุ) อ.ภิกฺขุ แม้นอกนี้ ปิวิตฺกามา เป็นผู้ใคร่เพื่ออันดีมี ปานีโย ซึ่งน้ำ อันบุคคลพึงดื่ม (หุตฺวา) เป็นแล้ว จินฺเตสิ คิดแล้ว อิติ ว่า “อโห วต โอหนอ (อุปาสิกา) อ.อุปาสิกา กตฺวา กระทำแล้ว สกฺขรปานกํ ซึ่งน้ำอันบุคคลพึงดื่ม อันบุคคลปรุงแล้วด้วยน้ำตาลกรวด เม เพื่อเรา เปเสยย พึงส่งมา” อิติ ดังนี้ ๕

ภิกฺขุแม้นอกนี้ มีความประสงค์จะดื่มน้ำดื่ม จึงคิดว่า “โอหนอ อุปาสิกา ทำน้ำปานะที่ ปรุงด้วยน้ำตาลกรวด พึงส่งมา”

อปิศัพท์ อเปกขตฺถะเข้ากับ อิตโรฯ วิเสสนะของ ภิกฺขุฯ สุทฺธกตฺตานิ จินฺเตสิฯ

อาชยตบทกัตตฺวจาก ปานีโย อวุตตกัมมะใน ปิวิตฺกโม โภจ วิกตีกัตตานิ หุตฺวา
 ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตสิ “อโห อัจฉริยัตถะ วตศัพฺพ สังกปปีตถะ อุปาสิกา สุทฺธ-
 กัตตานิ เปเสยฺย อาชยตบทกัตตฺวจาก เม สัมปทานใน กตฺวา สกฺขรปานกั
 อวุตตกัมมะใน กตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน เปเสยฺย” อิติศัพฺพ อากาเรใน จินฺเตสิ ฯ

๓๗. อุปาสิกา ตํ เปเสสิ ฯ

อุปาสิกา ตํ (สกฺขรปานกั) เปเสสิ ฯ

อุปาสิกา อ.อุปาสิกา เปเสสิ ส่งไปแล้ว ตํ (สกฺขรปานกั) ซึ่งน้ำอันบุคคลพึงดื่ม
 อันบุคคลปรุงแล้วด้วยน้ำตาลกรวดนั้น ฯ

อุปาสิกาส่งน้ำปานะที่ทำด้วยน้ำตาลกรวดไป(ถวาย)

อุปาสิกา สุทฺธกัตตานิ เปเสสิ อาชยตบทกัตตฺวจาก ตํ วิเสสนะของ สกฺขรปานกั
 อวุตตกัมมะใน เปเสสิ ฯ

๓๘. “ปุณฺทิวเส ปาโต ว สินฺทฺรยาคุ เม อุตฺตริภงฺกํ เปเสตฺตฺติ จินฺเตสิ ฯ

(โส ภิกฺขุ) “(อุปาสิกา) ปุณฺทิวเส ปาโต ว สินฺทฺรยาคุ เม อุตฺตริภงฺกํ เปเสตฺตฺติ จินฺเตสิ ฯ

(โส ภิกฺขุ) อ.ภิกฺขุ นั้น จินฺเตสิ คิดแล้ว อิติ ว่า “(อุปาสิกา) อ.อุปาสิกา เปเสตฺ
 ของส่งไป สินฺทฺรยาคุ ซึ่งข้าวต้มอันอ่อนนุ่ม อุตฺตริภงฺกํ ซึ่งแกงอ่อน เม แก่เรา
 ปาโต ว ในเวลาเช้าเทียว ปุณฺทิวเส ในวันรุ่งขึ้น” อิติ ดังนี้ ฯ

ภิกฺขุ นั้นคิดว่า “อุปาสิกาของส่งข้าวต้มที่อ่อนนุ่ม แกงอ่อน แก่เราแต่เช้าตรู่ ในวันรุ่ง
 ขึ้น”

โส วิเสสนะของ ภิกฺขุ สุทฺธกัตตานิ จินฺเตสิ อาชยตบทกัตตฺวจาก “อุปาสิกา สุทฺธ-
 กัตตานิ เปเสตฺ อาชยตบทกัตตฺวจาก ปุณฺทิวเส กาลสัตตฺมีใน เปเสตฺ เอวศัพฺพ
 อวธารณะเข้ากับ ปาโต กาลสัตตฺมีใน เปเสตฺ สินฺทฺรยาคุ กิติ อุตฺตริภงฺกํ กิติ
 อวุตตกัมมะใน เปเสตฺ เม สัมปทานใน เปเสตฺ” อิติศัพฺพ อากาเรใน จินฺเตสิ ฯ

๓๙. อุปาสิกา ตถา อกาสิ ฯ

อุปาสิกา อ.อุปาสิกา อกาสิ ได้กระทำแล้ว ตถา เหมือนอย่างนั้น ฯ

อุปาสิกาได้ทำเหมือนอย่างนั้น

อุปาสิกา สุทธกัตตาใน อกาสิ ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตถา กิริยาวิเสสนะใน อกาสิ ฯ

๔๐. โส ยาคุ ปิวิตฺวา “อโห วต เม เอวรूपิ ขชชกั เปเสยยาติ จินฺเตสิ ฯ

โส (ภิกขุ) ยาคุ ปิวิตฺวา “อโห วต (อุปาสิกา) เม เอวรूपิ ขชชกั เปเสยยาติ จินฺเตสิ ฯ

โส (ภิกขุ) อ.ภิกษุ นั้น ปิวิตฺวา ตี๋มแล้ว ยาคุ ซึ่งข้าวยาคุ จินฺเตสิ คิดแล้ว อิติ ว่า “อโห วต โอหนอ (อุปาสิกา) อ.อุปาสิกา เปเสยฺย ฟิงส่งไป ขชชกั ซึ่งของอัน บุคคลฟิงเคี้ยว เอวรूपิ อันมีอย่างนี้เป็นรูป เม แก่เรา” อิติ ดังนี้ ฯ

ภิกษุ นั้นตี๋มข้าวยาคุแล้ว คิดว่า “โอหนอ อุปาสิกาฟิงส่งของควรเคี้ยวเห็นปานนี้มาแก่ เรา”

โส วิเสสนะของ ภิกขุ ๆ สุทธกัตตาใน จินฺเตสิ ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ยาคุ อวุตต- กัมมะใน ปิวิตฺวา ฯ ปุพพกาลกิริยาใน จินฺเตสิ “อโห อัจฉริยัตถะ วตศัพทํ สังกัปปัตถะ อุปาสิกา สุทธกัตตาใน เปเสยฺย ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เม สัมปทานใน เปเสยฺย เอวรूपิ วิเสสนะของ ขชชกั ๆ อวุตตกัมมะใน เปเสยฺย” อิติศัพทํ อาการะใน จินฺเตสิ ฯ

๔๑. อุปาสิกา ตปี เปเสสิ ฯ

อุปาสิกา ตปี (ขชชกั) เปเสสิ ฯ

อุปาสิกา อ.อุปาสิกา เปเสสิ ส่งไปแล้ว ตปี (ขชชกั) ซึ่งของอันบุคคลฟิงเคี้ยว แม้นั้น ฯ

อุปาสิกาส่งของควรเคี้ยวแม้นั้นไป

อุปาสิกา สุทธกัตตาใน เปเสสิ ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อปีศัพทํ อเปกขัตถะเข้ากับ ตปี วิเสสนะของ ขชชกั ๆ อวุตตกัมมะใน เปเสสิ ฯ

๔๒. โส จินฺตสิ “อัย อูปาสิกา มยา สพุพฺ จินฺติตฺตจินฺติตฺ เปเสสิ; อหิ เอตํ ทฏฺฐกาโม, อโห วต เม นานคฺครสโกชนํ คาทาเปตฺวา สยเมว อาคจฺเจยยาติ ฯ”

โส (ภิกขุ) จินฺตสิ “อัย อูปาสิกา มยา สพุพฺ จินฺติตฺตจินฺติตฺ (วตฺถุ) เปเสสิ; อหิ เอตํ (อูปาสิกํ) ทฏฺฐกาโม (อมฺหิ), อโห วต (อูปาสิกา ปุคฺคํ) เม นานคฺครสโกชนํ คาทาเปตฺวา สยํ เอว อาคจฺเจยยาติ ฯ”

โส (ภิกขุ) อ.ภิกษุ นั้น จินฺตสิ คิดแล้ว อิติ ว่า “อัย อูปาสิกา อ.อูปาสิกานี้ เปเสสิ ส่งมาแล้ว (วตฺถุ) ซึ่งวตฺถุ มยา จินฺติตฺตจินฺติตฺ อัน- อันเรา -ทั้งคิดแล้วทั้งคิดแล้ว สพุพฺ ทั้งปวง; อหิ อ.เรา ทฏฺฐกาโม เป็นผู้ใคร่เพื่ออันเห็น เอตํ (อูปาสิกํ) ซึ่งอูปาสิกานั้น (อมฺหิ) ย่อมเป็น, อโห วต โอหนอ (อูปาสิกา) อ.อูปาสิกา (ปุคฺคํ) ยังบุคคล คาทาเปตฺวา ให้ถือเอาแล้ว นานคฺครสโกชนํ ซึ่งโกชนะอันมีรสอันเลิศต่างๆ เม แก่เรา อาคจฺเจยย พึงมา สยํ เอว ด้วยตนเองนั้นเทียว” อิติ ดังนี้ ฯ

ภิกษุ นั้นคิดว่า “อูปาสิกานี้ส่งวตฺถุที่เราทั้งคิดแล้วๆ ทุกอย่างมา; เราเป็นผู้มีความประสงค์จะเห็นอูปาสิกานั้น, โอหนอ อูปาสิกาใช้คนให้ถือเอาโกชนะที่มีรสเลิศต่างๆ แก่เรา แล้วพึงมาด้วยตนเองนั้นแหละ”

โส วิเสสนะของ ภิกขุๆ สุทธกัตตาโน จินฺตสิๆ อาชยาดบทกัตตฺวาจก “อัย วิเสสนะของ อูปาสิกาๆ สุทธกัตตาโน เปเสสิๆ อาชยาดบทกัตตฺวาจก มยา อนภิหิตกัตตาโน จินฺติตฺตจินฺติตฺ สพุพฺ กิตฺติ จินฺติตฺตจินฺติตฺ กิตฺติ วิเสสนะของ วตฺถุๆ อวุตตกัมมะโน เปเสสิ; อหิ สุทธกัตตาโน อมฺหิๆ อาชยาดบทกัตตฺวาจก เอตํ วิเสสนะของ อูปาสิกํๆ อวุตตกัมมะโน ทฏฺฐกาโมๆ วิกิตกัตตาโน อมฺหิ, อโห อัจฉริยัตถะ วตศัพฺทํ สังกปปีตถะ อูปาสิกา สุทธกัตตาโน อาคจฺเจยยๆ อาชยาดบทกัตตฺวาจก ปุคฺคํ การิตกัมมะโน คาทาเปตฺวา เม สัมปทานโน คาทาเปตฺวา นานคฺครสโกชนํๆ อวุตตกัมมะโน คาทาเปตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาโน อาคจฺเจยย เอวศัพฺทํ อวธารณะเข้ากับ สยํๆ ภาระโน อาคจฺเจยย” อิติศัพฺทํ อาการะโน จินฺตสิ ฯ

๔๓. อูปาสิกา “มม ปุตุโต มํ ทฏฺฐกาโม คมนํ เม ปจฺจาสิสฺสตีติ โภชนํ คาทาเปตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา ตสฺส อทาสี ฯ”

อุปาสิกา “มม ปุตโต มํ ทฏฐกาโม (หุตฺวา) คมนํ เม ปจฺจาสีสตีติ (จินฺเตตฺวา ปุคฺคลํ) โภชนํ คาหาเปตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา ตสฺส (ภิกฺขุสฺส) อทาสี ๕

อุปาสิกา อ.อุปาสิกา (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “ปุตฺโต อ.บุตร มม ของเรา ทฏฐกาโม เป็นผู้ใคร่เพื่ออันเห็น มํ ซึ่งเรา (หุตฺวา) เป็นแล้ว ปจฺจาสีสตี ย่อมหวัง เฉพาะ คมนํ ซึ่งการไป เม ของเรา” อิติ ดังนี้ (ปุคฺคลํ) ยังบุคคล คาหาเปตฺวา ให้ ถือเอาแล้ว โภชนํ ซึ่งโภชนะ คนฺตฺวา ไปแล้ว วิหารํ สู้วิหาร อทาสี ได้ถวายแล้ว ตสฺส (ภิกฺขุสฺส) แก่ภิกษุนั้น ๕

อุปาสิกาคิดว่า “บุตรของเรา เป็นผู้ประสงค์จะเห็นเรา ย่อมหวังการมาของเรา” ดังนี้ ใช้ คนให้ถือเอาโภชนะ ไปสู่วิหาร แล้วได้ถวายแก่ภิกษุรูปนั้น

อุปาสิกา สุทฺธกัตฺตานิ อทาสี๑ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก “ปุตฺโต สุทฺธกัตฺตานิ ปจฺจาสีสตี๑ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก มม สามีสัมพันธะใน ปุตฺโต มํ อวุตตกัมมะใน ทฏฐ- ทฏฐกาโม วิกตีกัตฺตานิ หุตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปจฺจาสีสตี คมนํ อวุตต- กัมมะใน ปจฺจาสีสตี เม สามีสัมพันธะใน คมนํ” อิตีศัพท์ อากาเรใน จินฺเตตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน คาหาเปตฺวา ปุคฺคลํ การิตกัมมะใน คาหาเปตฺวา โภชนํ อวุตต- กัมมะใน คาหาเปตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน คนฺตฺวา วิหารํ สัมปาปุณฺเญกัมมะใน คนฺตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน อทาสี ตสฺส วิเสสณะของ ภิกฺขุสฺส๑ สัมปทานใน อทาสี ๕

๔๔. โส กตฺตตฺตกฺโข “มาติกมาตา นาม ตฺวํ มหาอุปาสิเกติ ปุจฺฉิ ๕

โส (ภิกฺขุ) กตฺตตฺตกฺโข “มาติกมาตา นาม (อสิ) ตฺวํ มหาอุปาสิเกติ ปุจฺฉิ ๕

โส (ภิกฺขุ) อ.ภิกษุนั้น กตฺตตฺตกฺโข ผู้มีกิจด้วยภัตรอันกระทำแล้ว ปุจฺฉิ ถามแล้ว อิติ ว่า “มหาอุปาสิเก ดูก่อนมหาอุปาสิกา ตฺวํ อ.ท่าน มาติกมาตา นาม เป็นผู้ ชื่อว่ามาติกามารดา (อสิ) ย่อมเป็นหรือ” อิติ ดังนี้ ๕

ภิกษุนั้นทำภัตกิจแล้ว จึงถามว่า “มหาอุปาสิกา ท่านมีชื่อว่ามาติกามารดาหรือ”

โส วิเสสณะของ ภิกฺขุ๑ สุทฺธกัตฺตานิ ปุจฺฉิ๑ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก กตฺตตฺตกฺโข วิเสสณะของ ภิกฺขุ “มหาอุปาสิเก อาลปนะ ตฺวํ สุทฺธกัตฺตานิ อสิ๑ อาชยาตบท

กัตตฺวาจก นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ มาติกมาตาฯ วิทิกัตตาใน อสิ” อิติศัพท์
 อาการะใน ปุจฺฉิ ฯ

๔๕. “อาม ตาตาติ ฯ

(อุปาสิกา) “อาม (เอว) ตาตาติ (อาห) ฯ

(อุปาสิกา) อ.อุปาสิกา (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ตาต ข้าแต่พ่อ อาม เจ้าคะ
 (เอว) อ.อย่างนั้น” อิติ ดังนี้ ฯ

อุปาสิกากล่าวว่า “ข้าแต่พ่อ เจ้าคะ”

อุปาสิกา สุทรกัตตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ตาต อาลปนะ อาม
 สัมปฏิจฉนัตถะ เอว สัจจวาจกสิงคัตถะ” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ฯ

๔๖. “อุปาสิเก ตฺวํ ปรจิตฺตํ ชานาสีติ ฯ

(โส ภิกขุ) “อุปาสิเก ตฺวํ ปรจิตฺตํ ชานาสีติ (ปุจฺฉิ) ฯ

(โส ภิกขุ) อ.ภิกษุ นั้น (ปุจฺฉิ) ถามแล้ว อิติ ว่า “อุปาสิเก ตูก่อนอุปาสิกา ตฺวํ
 อ.ท่าน ชานาสี ย่อมรู้ ปรจิตฺตํ ซึ่งจิตของบุคคลอื่นหรือ” อิติ ดังนี้ ฯ

ภิกษุ นั้นถามว่า “อุปาสิกา คุณโยมรู้จิตของบุคคลอื่นหรือ”

โส วิเสสณะของ ภิกขุฯ สุทรกัตตาใน ปุจฺฉิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “อุปาสิเก อาลปนะ
 ตฺวํ สุทรกัตตาใน ชานาสีฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ปรจิตฺตํ อวุตตกัมมะใน ชานาสี”
 อิติศัพท์ อาการะใน ปุจฺฉิ ฯ

๔๗. “กึ มํ ปุจฺฉสิ ตาตาติ ฯ

(อุปาสิกา) “(ตฺวํ) กึ มํ ปุจฺฉสิ ตาตาติ (อาห) ฯ

(อุปาสิกา) อ.อุปาสิกา (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ตาต ข้าแต่พ่อ (ตฺวํ) อ.ท่าน
 ปุจฺฉสิ ย่อมถาม มํ ซึ่งดิฉัน ก็ ทำไม” อิติ ดังนี้ ฯ

อุปาสิกากล่าวว่า “พ่อ ท่านถามดิฉันทำไม”

อุปาสิกา สุทธกัตตาใน อาหะ อาชยาตบทกัตตุวาจก “ตาด ฮาลปะนะ ตุวั สุทธกัตตา ใน ปุจฉลิฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก กิศัพท์ ปุจฉนัตถะ มํ อวุตตกัมมะใน ปุจฉลิ” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ๕

๔๘. “มยา จินติตจินติตํ สพพมกาสิ, เตน ตํ ปุจฉามีติ ๕

(โส ภิกขุ) “(ตุวั) มยา จินติตจินติตํ สพพ (วตุถุ) อกาสิ, เตน (อห) ตํ ปุจฉามีติ (อาห) ๕

(โส ภิกขุ) อ.ภิกษุ นั้น (อาห) กล่าแล้ว อิติ ว่า “(ตุวั) อ.ท่าน อกาสิ ได้กระทำ แล้ว (วตุถุ) ซึ่งวตุถุ สพพ ทั้งปวง มยา จินติตจินติตํ อัน- อันอาตมา -ทั้งคิดแล้ว ทั้งคิดแล้ว, เตน เพราะเหตุ นั้น (อห) อ.อาตมา ปุจฉามี ย่อมถาม ตํ ซึ่งท่าน” อิติ ดังนี้ ๕

ภิกษุ นั้นกล่าวว่า “คุณโยมได้ทำทุกสิ่งทุกอย่างที่อาตมาทั้งคิดแล้ว ๆ, เพราะฉะนั้น อาตมาจึงถามคุณโยม”

โส วิเสสนะของ ภิกขุฯ สุทธกัตตาใน อาหะ อาชยาตบทกัตตุวาจก “ตุวั สุทธกัตตาใน อกาสิฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก มยา อนภิทกัตตาใน จินติตจินติตํ กิติ สพพ กิติ วิเสสนะของ วตุถุฯ อวุตตกัมมะใน อกาสิ, เตน เหตุวัตถะ อห สุทธกัตตาใน ปุจฉามีฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก ตํ อวุตตกัมมะใน ปุจฉามี” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ๕

๔๙. “ปรจิตตชานนภิกขุ พหุ ตาตาทิ ๕

(อุปาสิกา) “ปรจิตตชานนภิกขุ พหุ (โหนติ) ตาตาทิ (อาห) ๕

(อุปาสิกา) อ.อุปาสิกา (อาห) กล่าแล้ว อิติ ว่า “ตาด ข้าแต่พ่อ ปรจิตตชานน-ภิกขุ อ.ภิกษุผู้รู้ซึ่งจิตของบุคคลอื่น ท. พหุ มีจำนวนมาก (โหนติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ๕

อุปาสิกากล่าวว่า “พ่อ พวกภิกษุผู้รู้จิตของบุคคลอื่น มีจำนวนมาก”

อุปาสิกา สุทธกัตตาใน อาหะ อาชยตบทกัตตุวจาก “ตาด อาลปนะ ปรจิตตชานน-
ภิกขุ สุทธกัตตาใน โหนติ อาชยตบทกัตตุวจาก พหุ วิคตีกัตตาใน โหนติ” อิติศัพท์
อาการะใน อาห ๕

๕๐. “นาหิ อญเณ ปุจฉามิ, ตุวั ปุจฉามิ อุปาสิเกติ ๕

(โส ภิกขุ) “น อหิ อญเณ (ภิกขุ) ปุจฉามิ, (อหิ) ตุวั ปุจฉามิ อุปาสิเกติ (อาห) ๕

(โส ภิกขุ) อ.ภิกษุ นั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อหิ อ.อาตมา น ปุจฉามิ
ย่อมไม่ถาม (ภิกขุ) ซึ่งภิกษุ ท. อญเณ เหล่าอื่น, อุปาสิเก ตุก่อนอุปาสิกา (อหิ)
อ.อาตมา ปุจฉามิ ย่อมถาม ตุวั ซึ่งท่าน” อิติ ดังนี้ ๕

ภิกษุ นั้นกล่าวว่า “อาตมาย่อมไม่ถามพวกภิกษุเหล่าอื่น, อุปาสิกา อาตมาย่อมถาม
คุณโยม”

โส วิเสสนะของ ภิกขุๆ สุทธกัตตาใน อาหะ อาชยตบทกัตตุวจาก “อหิ สุทธกัตตา
ใน ปุจฉามิๆ อาชยตบทกัตตุวจาก นศัพท์ ปฏิเสระใน ปุจฉามิ อญเณ วิเสสนะ
ของ ภิกขุๆ อวุตตกัมมะใน ปุจฉามิ, อุปาสิเก อาลปนะ อหิ สุทธกัตตาใน ปุจฉามิๆ
อาชยตบทกัตตุวจาก ตุวั อวุตตกัมมะใน ปุจฉามิ” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ๕

๕๑. เอวํ สนฺเตปิ, อุปาสิกา “ปรจิตตํ ชานามิติ อวตฺวา “ปรจิตตํ ชานนฺตา นาม เอวํ
กโรนฺติ ปุตฺตาติ อาห ๕

เอวํ (ภาเว) สนฺเตปิ, อุปาสิกา “(อหิ) ปรจิตตํ ชานามิติ อวตฺวา “ปรจิตตํ ชานนฺตา นาม
(ชนา) เอวํ กโรนฺติ ปุตฺตาติ อาห ๕

เอวํ (ภาเว) ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น สนฺเตปิ แม้มีอยู่, อุปาสิกา อ.อุปาสิกา
อวตฺวา ไม่กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(อหิ) อ.ดิฉัน ชานามิ ย่อมรู้ ปรจิตตํ ซึ่งจิตของ
บุคคลอื่น” อิติ ดังนี้ อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ปุตฺต ข้าแต่บุตร (ชนา) อ.ชน ท.
ชานนฺตา นาม ชื่อว่าผู้รู้อยู่ ปรจิตตํ ซึ่งจิตของบุคคลอื่น กโรนฺติ ย่อมกระทำ เอวํ
อย่างนี้” อิติ ดังนี้ ๕

แม้เมื่อเป็นอย่างนี้, อุบาสิกาไม่กล่าวว่า “ดิฉันรู้จักของบุคคลอื่น” กล่าวว่า “พวกชน
ธรรมดาว่าผู้รู้จักของบุคคลอื่น ย่อมทำอย่างนี้ นะลูก”

เอวี่ วิเสสณะของ ภาเวจฺจ ลักษณะใน สนฺเตจฺจ ลักษณกิริยา อปีศัพทฺ อเปกขัตถะ
เข้ากับ สนฺเต, อุบาสิกา สุทฺธกัตตาใน อาหจฺจ อาชยตบทกัตตฺวาจก “อหํ สุทฺธกัตตา
ใน ชานามิจฺจ อาชยตบทกัตตฺวาจก ปรจิตฺตํ อวุตตกัมมะใน ชานามิ” อิติศัพทฺ อาการะ
ใน อวตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห “ปุตฺต อาลปนะ นามศัพทฺ สัญญาโชตกะเข้า
กับ ชานนฺตาจฺจ วิเสสณะของ ชนาจฺจ สุทฺธกัตตาใน กโรนฺติจฺจ อาชยตบทกัตตฺวาจก
ปรจิตฺตํ อวุตตกัมมะใน ชานนฺตา เอวี่ กิริยาวิเสสณะใน กโรนฺติ” อิติศัพทฺ อาการะใน
อาห ๕

๕๒. โส “ภาริยํ วตฺติ กมฺมํ; ปุถุชฺชนา นาม โสภนฺปิ อโสภนฺปิ จินฺเตนฺติ; สจาหํ
อยุตฺตํ จินฺตยิสฺสามิ, สห ภณฺทเกน โจริ จูฬาย คณฺหฺนฺตี วิย มํ วิปฺปการํ
ปาเปยฺย, มยา อิตฺโต ปลายิตฺตุํ วฏฺฏตีติ จินฺเตตฺวา “อุปาสิกะ อหํ คมฺิสฺสามีติ อาห ๕

โส (ภิกฺขุ) “ภาริยํ วต อิทํ กมฺมํ; ปุถุชฺชนา นาม โสภนฺปิ อโสภนฺปิ (การณ) จินฺเตนฺติ;
สเจ อหํ อยุตฺตํ (การณ) จินฺตยิสฺสามิ, (อุปาสิกา) สห ภณฺทเกน โจริ จูฬาย คณฺหฺนฺตี วิย
มํ วิปฺปการํ ปาเปยฺย, มยา อิตฺโต (จानฺโต) ปลายิตฺตุํ วฏฺฏตีติ จินฺเตตฺวา “อุปาสิกะ อหํ
คมฺิสฺสามีติ อาห ๕

โส (ภิกฺขุ) อ.ภิกษุหนึ่ง จินฺเตตฺวา คิดแล้ว อิติ ว่า “อิทํ กมฺมํ อ.กรรมนี้ ภาริยํ วต
อันหนักหนอ; ปุถุชฺชนา นาม ชื่อ อ.ปุถุชน ท. จินฺเตนฺติ ย่อมคิด (การณ) ซึ่งเหตุ
โสภนฺปิ อันงามบ้าง อโสภนฺปิ อันไม่งามบ้าง; สเจ ถ้าว่า อหํ อ.เรา จินฺตยิสฺสามิ
จักคิด (การณ) ซึ่งเหตุ อยุตฺตํ อันไม่สมควรแล้ว, (อุปาสิกา) อ.อุบาสิกา คณฺหฺนฺตี
วิย รวากะว่า จับอยู่ โจริ ซึ่งโจร สห กับ ภณฺทเกน ด้วยภณะ จูฬาย ที่มวยผม
มํ ยังเรา ปาเปยฺย ฟังให้ถึง วิปฺปการํ ซึ่งประการอันแปลก, มยา อิตฺโต (จานฺโต)
ปลายิตฺตุํ อ.อัน- อันเรา หนีไป จากที่นี้ วฏฺฏตีติ ย่อมควร” อิติ ดังนี้ อาห กล่าวแล้ว
อิติ ว่า “อุปาสิกะ คู่ก่อนอุบาสิกา (อหํ) อ.อาตมา คมฺิสฺสามิ จักไป” อิติ ดังนี้ ๕

ภิกษุหนึ่งคิดว่า “กรรมนี้หนักหนอ, ธรรมดาว่าปุถุชนทั้งหลาย ย่อมคิดเหตุที่ดีบ้าง ไม่ดีบ้าง, ถ้าเราจักคิดเหตุที่ไม่เหมาะสมไฉไร, อุปาสิกาดูจจับใจพร้อมทั้งสิ่งของที่ม้วย ผม พึ่งทำให้เราถึงประการอันแปลก, การที่เราหนีไปจากที่นี่ ย่อมควร” จึงกล่าวว่า “อุปาสิกา อาตมาจักไป”

โส วิเสสณะของ ภิกษุๆ สุทธกัตตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ภาริย์ กิติ อิทํ กิติ วิเสสณะของ กมฺมิงฺ ลิงคัตถะ วตศัพทํ สังเวคัตถะ, นามศัพทํ สัญญาโชตกะเข้ากับ ปุถุชชนาๆ สุทธกัตตาใน จินฺเตนฺติๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อปิสองศัพทํ อเปกขัตถะ เข้ากับ โสภนํ และ อโสภนํ โสภนํ กิติ อโสภนํ กิติ วิเสสณะของ การณฺๆ อวุตตกัมมะ ใน จินฺเตนฺติ; สเจ ปริกัปปัตถะ อหํ สุทธกัตตาใน จินฺตยิสฺสามิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อยฺยตุตํ วิเสสณะของ การณฺๆ อวุตตกัมมะใน จินฺตยิสฺสามิ, อุปาสิกา เหตุกัตตาใน ปาเปยฺยๆ อาชยาตบทเหตุกัตตฺวาจก สหศัพทํ ทัพพสมวายะใน โจริ ภาณฺทเกน สหตถตติยาเข้ากับ สห โจริ อวุตตกัมมะใน คณฺหนฺตี จูพาย วิสยาธาระใน คณฺหนฺตีๆ อุปมาอัปภันฺตรกิริยาของ อุปาสิกา วิยศัพทํ อุปมาโชตกะเข้ากับ สห ภาณฺทเกน โจริ จูพาย คณฺหนฺตี, มํ การิตกัมมะใน ปาเปยฺย วิปฺปการํ สัมปาปุณฺณิยกัมมะใน ปาเปยฺย, ปลายิตุํ ตุมตถกัตตาใน วฏฺฏติๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก มยา อนภิทกัตตาใน ปลายิตุํ อิต วิเสสณะของ จานโตๆ อปาทานใน ปลายิตุํ อิตศัพทํ อาการะใน จินฺเตตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห “อุปาสิเก อาลปะนะ อหํ สุทธกัตตาใน คมฺิสฺสามิๆ อาชยาตบท กัตตฺวาจก” อิตศัพทํ อาการะใน อาห ๕

๕๓. “กหํ อชฺยยาติ ๕

(อุปาสิกา) “(ตุวํ) กหํ (จาเน คมฺิสฺสสิ) อชฺยยาติ (ปุจฺฉิ) ๕

(อุปาสิกา) อ.อุปาสิกา (ปุจฺฉิ) ถามาแล้ว อิติ ว่า “อชฺย ข้ำแต่พระคุณเจ้า (ตุวํ) อ.ท่าน (คมฺิสฺสสิ) จักไป กหํ (จาเน) ในที่ไหน” อิติ ดังนี้ ๕

อุปาสิกาถามว่า “พระคุณเจ้า ท่านจักไปในที่ไหนคะ”

อุปาสิกา สุทรกัตตานิ ปุจฉิฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก “อยุย อาลปนะ ตูว สุทรกัตตานิ
ใน คมิสฺสสิฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก กหิ วิเสสนะของ จาเนฯ วิสยาธาระไน คมิสฺสสิ”
อิติศัพท อาการะไน ปุจฉิ ฯ

.....

.....

๕๔. “สตถุ สนฺติกั อฺปาสิเกติ ฯ

(โส ภิกฺขุ) “(อห) สตถุ สนฺติกั (คมิสฺสามี) อฺปาสิเกติ (อาห) ฯ

(โส ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ นั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อุปาสิเก ตุก่อนอุปาสิกา (อห)
อ.อาตมา (คมิสฺสามี) จักไป สนฺติกั สู่สำนัก สตถุ ของพระศาสดา” อิติ ดังนี้ ฯ

ภิกษุ นั้นกล่าวว่า “อุปาสิกา อาตมาจักไปสู่สำนักของพระศาสดา”

โส วิเสสนะของ ภิกฺขุฯ สุทรกัตตานิ อาหฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก “อุปาสิเก อาลปนะ
อหิ สุทรกัตตานิ คมิสฺสามีฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก สตถุ สามีสัมพันธะไน สนฺติกัฯ
สัมปวาปฺถนียกัมมะไน คมิสฺสามี” อิติศัพท อาการะไน อาห ฯ

.....

.....

๕๕. “วสถ ตาว ฆนฺเต อิทาติ ฯ

(อุปาสิกา) “(ตุมฺเห) วสถ ตาว ฆนฺเต อิท (จาเน)” อิติ (อาห) ฯ

(อุปาสิกา) อ.อุปาสิกา (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ตุมฺเห)
อ.ท่าน วสถ ของจงอยู่ อิท (จาเน) ในที่นี้ ตาว ก่อน” อิติ ดังนี้ ฯ

อุปาสิกา กล่าวว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงอยู่ในที่นี้ก่อนเถิด”

อุปาสิกา สุทรกัตตานิ อาหฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก “ฆนฺเต อาลปนะ ตุมฺเห สุทร-
กัตตานิ วสถฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก ตาวศัพท กิริยาวิเสสนะไน วสถ อิท วิเสสนะ
ของ จาเนฯ วิสยาธาระไน วสถ” อิติศัพท อาการะไน อาห ฯ

.....

.....

๕๖. “น วสิสฺสามิ อุปาสิกเก คมิสฺสามิเมวาติ นิภฺขมิตฺวา สตุถุ สนฺติกั อคฺมาสิ ฯ

(โส ภิกฺขุ) “(อห) น วสิสฺสามิ อุปาสิกเก คมิสฺสามิ เอว” อิติ (วตฺวา) นิภฺขมิตฺวา สตุถุ สนฺติกั อคฺมาสิ ฯ

(โส ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ นั้น (วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อุปาสิกเก ดูก่อนอุปาสิกา (อห) อ.อาตมา น วสิสฺสามิ จักไม่อยู่ คมิสฺสามิ เอว จักไปนั้นเทียว” อิติ ดังนี้ นิภฺขมิตฺวา ออกไปแล้ว อคฺมาสิ ได้ไปแล้ว สนฺติกั สู่นั่น สตุถุ ของพระศาสดา ฯ

ภิกษุ นั้นกล่าวว่า “อุปาสิกา อาตมาจักไม่อยู่ จักไปแน่นอน” แล้วก็ออกเดินทางไปสู่สำนักของพระศาสดา

โส วิเสสณะของ ภิกษุ ๆ สุทฺธกัตฺตาใน อคฺมาสิ ฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก “อุปาสิกเก อาลปนะ อห สฺุทฺธกัตฺตาใน วสิสฺสามิ และ คมิสฺสามิ วสิสฺสามิ กัตี คมิสฺสามิ กัตี อาชยตบทกัตฺตฺวาจก นคัพฺท ปฏฺิเสธะใน วสิสฺสามิ เอวคัพฺท อวธารณะเข้ากับ คมิสฺสามิ” อิติคัพฺท อากาธะใน วตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิภฺขมิตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน อคฺมาสิ สตุถุ สามีสัมพันธะใน สนฺติกั ๆ สัมปาปฺถนียกัมมะใน อคฺมาสิ ฯ

.....

๕๗. อถ น สตุถฺตา “กั ภิกฺขุ น ตฺวํ ตตฺถ วสสิตี ปุจฺฉิ ฯ

อถ น (ภิกฺขุ) สตุถฺตา “กั ภิกฺขุ น ตฺวํ ตตฺถ (จาเน) วสสิตี ปุจฺฉิ ฯ

อถ ครั้งนั้น สตุถฺตา อ.พระศาสดา ปุจฺฉิ ตรีสตามแล้ว น (ภิกฺขุ) ซึ่งภิกษุ นั้น อิติ ว่า “ภิกษุ ดูก่อนภิกษุ ตฺวํ อ.เธอ น วสสิ ย่อมไม่อยู่ ตตฺถ (จาเน) ในที่นั้น กั หรือ” อิติ ดังนี้ ฯ

ที่นั้น พระศาสดาตรีสตามภิกษุ นั้นว่า “ภิกษุ เธอไม่อยู่ในที่นั้นหรือ”

อถ กาลสัตฺตมึ สตุถฺตา สุทฺธกัตฺตาใน ปุจฺฉิ ฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก น วิเสสณะของ ภิกษุ ๆ อวตฺตกัมมะใน ปุจฺฉิ “ภิกษุ อาลปนะ ตฺวํ สุทฺธกัตฺตาใน วสสิ ฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก กัคัพฺท ปุจฺฉนัตตะ นคัพฺท ปฏฺิเสธะใน วสสิ ตตฺถ วิเสสณะของ จาเน ฯ วิสยธาระใน วสสิ” อิติคัพฺท อากาธะใน ปุจฺฉิ ฯ

.....

๕๘. “อาม ภนฺเต, น สกฺกา ตตฺถ วสิตฺนฺติ ฯ”

(โส ภิกฺขุ) “อาม ภนฺเต (เอวํ), (มยา) น สกฺกา ตตฺถ (จาเน) วสิตฺนฺติ (อาห) ฯ”

(โส ภิกฺขุ) อ.ภิกษุหนึ่ง (อาห) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อาม พระเจ้าข้า (เอวํ) อ.อย่างนั้น, (มยา) อันข้าพระองค์ น สกฺกา ไม่อาจ วสิตฺ เพื่ออันอยู่ ตตฺถ จาเน ในที่นั้น” อิติ ดังนี้ ฯ

ภิกษุหนึ่งกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าข้า, ข้าพระองค์ไม่สามารถเพื่อจะ อยู่ในที่นั้น”

โส วิเสสนะของ ภิกฺขุ ๆ สุททกัตตาใน อาห ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ภนฺเต อาลปนนะ อาม สัมปฏิจจันตตะ เอวํ สัจจวาจกสิงคัตตะ, มยา อนภิตกัตตาใน สกฺกา ๆ กิริยาบทภาววาจก นคัพทฺ ปฏิเสธะใน สกฺกา ตตฺถ วิเสสนะของ จาเน ๆ วิสยาธาระใน วสิตฺ ๆ ตุมัตตสัมปทานใน สกฺกา” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ฯ

๕๙. “กัการณา ภิกฺขุติ ฯ”

(สตฺธา) “กัการณา (ตยา น สกฺกา ตตฺถ จาเน วสิตฺ) ภิกฺขุติ (ปฺจฺฉิ) ฯ”

(สตฺธา) อ.พระศาสดา (ปฺจฺฉิ) ตรัสถามแล้ว อิติ ว่า “ภิกฺขุ ดูก่อนภิกษุ (ตยา) อันเธอ (น สกฺกา) ไม่อาจ (วสิตฺ) เพื่ออันอยู่ (ตตฺถ จาเน) ในที่นั้น กัการณา เพราะเหตุอะไร” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาตรัสถามว่า “ภิกษุ เธอไม่สามารถเพื่อจะอยู่ในที่นั้น เพราะเหตุอะไร”

สตฺธา สุททกัตตาใน ปฺจฺฉิ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ภิกฺขุ อาลปนนะ ตยา อนภิตกัตตาใน สกฺกา ๆ กิริยาบทภาววาจก กัการณา เหตุใน สกฺกา นคัพทฺ ปฏิเสธะใน สกฺกา ตตฺถ วิเสสนะของ จาเน ๆ วิสยาธาระใน วสิตฺ ๆ ตุมัตตสัมปทานใน สกฺกา” อิติศัพท์ อาการะใน ปฺจฺฉิ ฯ

๖๐. “ภนฺเต สา อุปาสิกา จินฺติตฺตจินฺติตฺตํ สพฺพํ ชานาติ; ‘ปฺปฺกุชฺชนา จ นาม โสภณฺปิ อโสมฺภณฺปิ จินฺเตนฺติ; สจหา กิณฺจึ อຍုတฺตํ จินฺเตสฺสามิ, สห ภณฺทเกณ โຈริ จูฬาย คณฺหนฺตี วีย มํ วิປປກාරံ ปาเปສฺສတီติ จินฺเตตฺตวา อาคโตมฺหීติ ๕

(โส ภิกขุ) “ภนฺเต สา อุปาสิกา (มยา) จินฺติตฺตจินฺติตฺตํ สพฺพํ (การณ) ชานาติ; (อห) ‘ปฺปฺกุชฺชนา จ นาม โสภณฺปิ อโสมฺภณฺปิ (การณ) จินฺเตนฺติ; สจ อห กิณฺจึ อຍုတฺตํ (การณ) จินฺเตสฺสามิ, (อุปาสิกา) สห ภณฺทเกณ โຈริ จูฬาย คณฺหนฺตี วีย มํ วิປປກාරံ ปาเปສฺສတီติ จินฺเตตฺตวา อาคโต อมฺหීติ (อาห) ๕

(โส ภิกขุ) อ.ภิกษุ นั้น อาห กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
 สา อุปาสิกา อ.อุปาสิกา นั้น ชานาติ ย่อมรู้ (การณ) ซึ่งเหตุ สพฺพํ ทั้งปวง
 (มยา) จินฺติตฺตจินฺติตฺตํ อัน- อันข้าพระองค์ - ทั้งคิดแล้วทั้งคิดแล้ว; (อห) อ.ข้าพระองค์
 จินฺเตตฺตวา คิดแล้ว อิติ ว่า ‘จ ก็ ปฺปฺกุชฺชนา นาม ชื่อ อ.ปฺปฺกุชฺช ท. จินฺเตนฺติ ย่อม
 คิด (การณ) ซึ่งเหตุ โสภณฺปิ อันงามบ้าง อโสมฺภณฺปิ อันไม่งามบ้าง; สจ ถ้าว่า อห
 อ.เรา จินฺเตสฺสามิ จักคิด (การณ) ซึ่งเหตุ อຍုတฺตํ อันไม่สมควรแล้ว กิณฺจึ อะไรๆ
 ไชรั, (อุปาสิกา) อ.อุปาสิกา คณฺหนฺตี วีย ราวจะว่า จับอยู่ โຈริ ซึ่งโจร จูฬาย ที่
 มวยผม สห กับ ภณฺทเกณ ด้วยภณฺททะ มํ ยังเรา ปาเปສฺສติ จักให้ถึง วิປປກාරံ
 ซึ่งประการอันแปลก’ อิติ ดังนี้ อาคโต เป็นผู้มาแล้ว อมฺหิ ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ๕

ภิกษุ นั้นกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อุปาสิกา นั้นย่อมรู้เหตุทุกอย่างที่ข้า
 พระองค์ทั้งคิดแล้วๆ; ข้าพระองค์คิดว่า ‘ก็ธรรมดาว่าปฺปฺกุชฺชทั้งหลายย่อมคิดเหตุที่งาม
 บ้าง ไม่งามบ้าง; ถ้าเราจักคิดเหตุที่ไม่สมควรบางอย่าง, อุปาสิกา จักจับโจรที่มวยผม
 พร้อมกันภณฺททะ จักทำให้ถึงประการอันแปลก’ ดังนี้ เป็นผู้มาแล้ว

โส วิเสสณะของ ภิกขุๆ สุธกัตตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก “ภนฺเต อาลปนะ
 สา วิเสสณะของ อุปาสิกาๆ สุธกัตตาใน ชานาติๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก มยา
 อนภิตกัตตาใน จินฺติตฺตจินฺติตฺตํๆ กิติ สพฺพํ กิติ วิเสสณะของ การณๆ อวุตตกัมมะใน
 ชานาติ; อห สุธกัตตาใน อมฺหิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ‘จตฺตํ วากยารัมภโชตกะ
 นามตฺตํ สันญญาโชตกะเข้ากับ ปฺปฺกุชฺชนาๆ สุธกัตตาใน จินฺเตนฺติๆ อาชยาตบ
 ทกัตตฺวาจาก อปิ สองตฺตํ อเปกขัตตะเข้ากับ โสภณ และ อโสมฺภณ โสภณ กิติ อโสมฺภณ
 กิติ วิเสสณะของ การณๆ อวุตตกัมมะใน จินฺเตนฺติ; สจ ปรักปัดตะ อห สุธกัตตา

ใน จินตเสสุสามิฯ อาชยาตบทกัตตฺวจาก กิณฺจ กิตี อยุตฺตํ กิตี วิเสสนะของ การณฺญ อวุตตกัมมะใน จินตเสสุสามิ, อุปาสิกา เหตุกัตตานิ ปาเปสฺสตีฯ อาชยาตบทเหตุกัตตฺวจาก สหคัพฺพ ทัพพสมวายะใน โจริ ภาณฺทเกณ สหตตตติยาเข้ากับ สห โจริ อวุตตกัมมะใน คณฺหนฺตี จุพฺพาย วิสยาธาระใน คณฺหนฺตีฯ อุปฺมาอัปฺนัทรกิริยาของ อุปาสิกา วิยคัพฺพ อุปฺมาโชตกะเข้ากับ สห ภาณฺทเกณ โจริ จุพฺพาย คณฺหนฺตี, มํการิตกัมมะใน ปาเปสฺสตี วิปฺปการํ สัมปาปฺญเณยกัมมะใน ปาเปสฺสตี' อิตติคัพฺพ อากาเรใน จินตเสสุวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาคโตฯ วิกตีกัตตานิ อุมฺหิ" อิตติคัพฺพ อากาเรใน อาห ฯ

๖๑. “ภิกฺขุ ตตฺถ เอว ตยา วสิตุํ วฏฺฏตีติ ฯ

(สตฺถา) “ภิกฺขุ ตตฺถ เอว (จาเน) ตยา วสิตุํ วฏฺฏตีติ (อาห) ฯ

(สตฺถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกฺขุ ตุก่อนภิกษุ ตตฺถ เอว (จาเน) ตยา วสิตุํ อ.อัน- อันเธอ -อยู่ ในที่นั้นนั้นนี้เกี่ยว วฏฺฏตี ย่อมควร” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาตรัสว่า “ภิกษุ การที่เธออยู่ในที่นั้นนั้นแหละ ย่อมควร”

สตฺถา สุกทกัตตานิ อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวจาก “ภิกฺขุ อาลปนะ วสิตุํ ตุมตตกัตตานิ ใน วฏฺฏตีฯ อาชยาตบทกัตตฺวจาก เอวคัพฺพ อวธารณะเข้ากับ ตตฺถฯ วิเสสนะของ จาเนฯ วิสยาธาระใน วสิตุํ ตยา อนภินิทกัตตานิ วสิตุํ” อิตติคัพฺพ อากาเรใน อาห ฯ

๖๒. “น สกฺโกมิ ภาณฺเต, นาหิ ตตฺถ วสิสฺสามีติ ฯ

(โส ภิกฺขุ) “(อห) น สกฺโกมิ ภาณฺเต, น อหิ ตตฺถ (จาเน) วสิสฺสามีติ (อาห) ฯ

(โส ภิกฺขุ) อ.ภิกษุนั้น (อาห) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ภาณฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อห) อ.ข้าพระองค์ น สกฺโกมิ ย่อมไม่อาจ, อหิ อ.ข้าพระองค์ น วสิสฺสามิ จักไม่อยู่ ตตฺถ (จาเน) ในที่นั้น” อิติ ดังนี้ ฯ

ภิกษุนั้นกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ย่อมไม่อาจ, ข้าพระองค์จักไม่อยู่ในที่นั้น”

โส วิเสสณะของ ภิกขุๆ สุธกัตตาใน อาหๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจาก “ภนฺเต อาลปนะ
 อหํ สุธกัตตาใน สกโกมิๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจาก นคฺัพท์ ปฏิเสระใน สกโกมิ, อหํ
 สุธกัตตาใน วสิสฺสามิๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจาก นคฺัพท์ ปฏิเสระใน วสิสฺสามิ ตตฺถ
 วิเสสณะของ จานะๆ วิสยาธาระใน วสิสฺสามิ” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ๗

๖๓. “เตนหิ ตฺวํ ภิกขุ เอกเมว รกฺขิตุํ สกฺขิสฺสสีติ ๗

(สตฺถา) “เตนหิ ตฺวํ ภิกขุ เอกํ เอว (ธมฺมชาตํ) รกฺขิตุํ สกฺขิสฺสสีติ (ปฺจฺฉิ) ๗

(สตฺถา) อ.พระศาสดา (ปฺจฺฉิ) ตรัสถามแล้ว อิติ ว่า “ภิกขุ ดูก่อนภิกษุ เตนหิ
 ถ้าอย่างนั้น ตฺวํ อ.เธอ สกฺขิสฺสสี จักอาจ รกฺขิตุํ เพื่ออันรักษา (ธมฺมชาตํ) ซึ่ง
 ธรรมชาติ เอกํ เอว อย่างหนึ่งนั้นเทียวหรือ” อิติ ดังนี้ ๗

พระศาสดาตรัสถามว่า “ภิกษุ ถ้าเช่นนั้น เธอจักสามารถเพื่อจะรักษาธรรมชาติอย่าง
 หนึ่งนั้นแหละหรือ”

สตฺถา สุธกัตตาใน ปฺจฺฉิๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจาก “ภิกขุ อาลปนะ เตนหิ อฺยโยชนิตฺถะ
 ตฺวํ สุธกัตตาใน สกฺขิสฺสสีๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจาก เอวคฺัพท์ อวธารณะเข้ากับ
 เอกํๆ วิเสสณะของ ธมฺมชาตํๆ อวุตตกัมมะใน รกฺขิตุํๆ ตุมัตถสัมฺปทานใน สกฺขิสฺสสี”
 อิติศัพท์ อาการะใน ปฺจฺฉิ ๗

๖๔. “กึ ภาณเตติ ๗

(โส ภิกขุ) “(อหํ) กึ (ธมฺมชาตํ รกฺขิตุํ สกฺขิสฺสสามิ) ภาณเตติ (อาห) ๗

(โส ภิกขุ) อ.ภิกษุ นั้น (อาห) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ภาณเต ข้าแต่พระองค์
 ผู้เจริญ (อหํ) อ.ข้าพระองค์ (สกฺขิสฺสสามิ) จักอาจ (รกฺขิตุํ) เพื่ออันรักษา กึ (ธมฺม-
 ชาตํ) ซึ่งธรรมชาติอะไร” อิติ ดังนี้ ๗

ภิกษุ นั้นกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักสามารถเพื่อจะรักษาธรรม-
 ชาติอะไร”

โส วิเสสณะของ ภิกขุๆ สุธกัตตาใน อาหๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจาก “ภนฺเต อาลปนะ

อหิ สุทนต์ตาใน สกขิสฺสามิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ก็ วิเสสนะของ ฆมฺมชาตฺถ์
อวุตตกัมมะใน รกฺขิตฺถ์ ตุมัตถสัมปทานใน สกขิสฺสามิ” อิติศัพท์ อากาเรใน อาห ๗

๖๕. “ตว จิตฺตเมว รกฺข, จิตฺตํ นามเอตํ ทฺรฺกฺขํ, อตฺตโน จิตฺตเมว นิคฺคณฺห, มา อญฺญํ
กิญฺจิ จินฺตยิ, จิตฺตํ นามเอตํ ทฺนฺนนิคฺคณฺหติ วตฺวา อิมํ คถมาห

“ทฺนฺนนิคฺคณฺหสฺส ลหฺโน ยตฺถ กามนิปาติโน
จิตฺตสฺส ทมโถ สาธุ, จิตฺตํ ทนฺตํ สุชาวหนฺติ ๗

(สตฺถา) “(ตฺว) ตว จิตฺตํ เอว รกฺข, จิตฺตํ นาม เอตํ ทฺรฺกฺขํ (โหติ), (ตฺว) อตฺตโน จิตฺตํ เอว
นิคฺคณฺห, (ตฺว) มา อญฺญํ กิญฺจิ (การณ) จินฺตยิ, จิตฺตํ นาม เอตํ ทฺนฺนนิคฺคณฺห (โหติ)” อิติ
วตฺวา อิมํ คถํ อาห

“ทฺนฺนนิคฺคณฺหสฺส ลหฺโน ยตฺถ (อารมฺมณ) กามนิปาติโน
จิตฺตสฺส ทมโถ สาธุ (โหติ), จิตฺตํ (หิ ปุคฺคเลน) ทนฺตํ สุชาวหนฺ
(โหติ)” อิติ ๗

(สตฺถา) อ.พระศาสดา วตฺวา ตรัสแล้ว อิติ ว่า “(ตฺว) อ.เธอ รกฺข จงรักษา จิตฺตํ
เอว ซึ่งจิตนั้นเทียว ตว ของเธอ, เอตํ จิตฺตํ นาม ชื่อ อ.จิตนั้น ทฺรฺกฺขํ เป็น
ธรรมชาติอันบุคคลรักษาได้โดยยาก (โหติ) ย่อมเป็น, (ตฺว) อ.เธอ นิคฺคณฺห จงข่ม
จิตฺตํ เอว ซึ่งจิตนั้นเทียว อตฺตโน ของตน, (ตฺว) อ.เธอ มา จินฺตยิ อย่าคิดแล้ว
(การณ) ซึ่งเหตุ กิญฺจิ อะไรๆ อญฺญํ อื่น, เอตํ จิตฺตํ นาม ชื่อ อ.จิตนั้น ทฺนฺนนิคฺคณฺห
เป็นธรรมชาติอันบุคคลข่มได้โดยยาก (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ อาห ตรัสแล้ว อิมํ
คถํ ซึ่งพระคถานี้ อิติ ว่า

“ทมโถ อ.การฝึก จิตฺตสฺส ซึ่งจิต ทฺนฺนนิคฺคณฺหสฺส อันบุคคล
ข่มได้โดยยาก ลหฺโน อันเกิดและดับเร็ว ยตฺถ (อารมฺมณ)
กามนิปาติโน อันมีอันตกไปในความใคร่- ในอารมณใด
อารมณหนึ่ง -เป็นปกติ สาธุ เป็นคุณยังประโยชน์ให้สำเร็จ
(โหติ) ย่อมเป็น, (หิ) เพราะว่า จิตฺตํ อ.จิต (ปุคฺคเลน) ทนฺตํ
อัน- อันบุคคล -ฝึกแล้ว สุชาวหนฺ เป็นเหตุนำมาซึ่งความสุข
(โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ๗

พระศาสดาตรัสว่า “เธอจงรักษาจิตของเธอ นั้นแหละ, ธรรมดว่าจิตนั้น เป็นธรรมชาติ
ที่บุคคลรักษาได้โดยยาก, เธอจงข่มจิตของตนนั้นแหละ, เธออย่าคิดเหตุอะไรๆ อื่น,
ธรรมดว่าจิตนั้น เป็นธรรมชาติที่บุคคลข่มได้โดยยาก” แล้วตรัสพระคาถานี้ว่า

“การฝึกจิตที่บุคคลข่มได้โดยยาก อันเกิดและดับเร็ว มีปกติ
ตกไปในความใคร่ในอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นคุณยัง
ประโยชน์ให้สำเร็จ, เพราะว่า จิตที่บุคคลฝึกแล้ว เป็นเหตุนำ
ความสุขมาให้”

สตถา สุทธกัตตาใน อาห ๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก “ตฺวํ สุทธกัตตาใน รกฺข ๑ อาขยาต-
บทกัตตฺวาจก ตว สามีสัมพันธะใน จิตฺตํ เอวศัพทํ อวชารณะเข้ากับ จิตฺตํ ๑ อวุตต-
กัมมะใน รกฺข, เอตํ วิเสสณะของ จิตฺตํ นามศัพทํ สันญญาโชตกะเข้ากับ จิตฺตํ ๑ สุทธ-
กัตตาใน โหติ ๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก ทฺวํ รกฺขํ วิกตีกัตตาใน โหติ, ตฺวํ สุทธกัตตา
ใน นิคฺคณฺห ๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก อตฺตโน สามีสัมพันธะใน จิตฺตํ เอวศัพทํ
อวชารณะเข้ากับ จิตฺตํ ๑ อวุตตกัมมะใน นิคฺคณฺห, ตฺวํ สุทธกัตตาใน จินฺตยิ ๑ อาขยาต
บทกัตตฺวาจก มาศัพทํ ปฏิเสธะใน จินฺตยิ ๑ ญญํ กิตฺติ กิยฺจ วิเสสณะของ การณํ ๑
อวุตตกัมมะใน จินฺตยิ, เอตํ วิเสสณะของ จิตฺตํ นามศัพทํ สันญญาโชตกะเข้ากับ
จิตฺตํ ๑ สุทธกัตตาใน โหติ ๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก ทฺวํ นิคฺคณฺหํ วิกตีกัตตาใน โหติ”
อิตฺติศัพทํ อาการะใน วตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห อิมํ วิเสสณะของ คาถํ ๑ อวุตต-
กัมมะใน อาห

“ทมโถ สุทธกัตตาใน โหติ ๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก
ทฺวํ นิคฺคณฺหสฺส กิตฺติ ลหฺโน กิตฺติ กามนิปาติโน กิตฺติ วิเสสณะ
ของ จิตฺตสฺส ยตฺถ วิเสสณะของ อารมฺมณ ๑ วิสยาชาระใน
กามนิปาติโน จิตฺตสฺส จินฺตยิอวุตตกัมมะใน ทมโถ สาธุ วิกติ-
กัตตาใน โหติ, หิตฺตํ เหตุโชตกะ จิตฺตํ สุทธกัตตาใน โหติ ๑
อาขยาตบทกัตตฺวาจก ปุคฺคเลน อนภิตกัตตาใน ทนฺตํ ๑
วิเสสณะของ จิตฺตํ สุขาวหํ วิกตีกัตตาใน โหติ” อิตฺติศัพทํ สรุปะ
ใน อิมํ คาถํ ๑

.....
.....

๖๖. ตตถ จิตฺตํ นามเตํ ทุกฺเขน นิคฺคยหตีติ ทฺนุํนิกฺคหํ, ลหุํ อุปฺปชฺชติ จ นีรุชฺฌติ จาติ ลหุ, ตสฺส ทฺนุํนิกฺคหสฺส ลหุโน ๗

ตตถ (“ทฺนุํนิกฺคหสฺส ลหุโนติ คาถาปาเท วิคฺคโห ปณฺฑิเตน กาทพฺโพ), จิตฺตํ นาม เตํ (ปฺคฺคเลน) ทุกฺเขน นิคฺคยหตีติ (เอตํ จิตฺตํ) ทฺนุํนิกฺคหํ, (เอตํ จิตฺตํ) ลหุํ อุปฺปชฺชติ จ นีรุชฺฌติ จาติ (เอตํ จิตฺตํ) ลหุ, ตสฺส (จิตฺตสฺส) ทฺนุํนิกฺคหสฺส ลหุโน ๗

(วิคฺคโห) อ.วิเคราะหฺ์ (คาถาปาเท) ในบาทแห่งพระคาถา (“ทฺนุํนิกฺคหสฺส ลหุโนติ) ว่า “ทฺนุํนิกฺคหสฺส ลหุโน” ดังนี้ ตตถ นั้น (ปณฺฑิเตน) อันบัณฑิต (กาทพฺโพ) พึงกระทำ, เอตํ จิตฺตํ นาม ชื่อ อ.จิตฺตํ (ปฺคฺคเลน) อันบุคคล นิคฺคยหตี ย่อมข่มได้ ทุกฺเขน โดยยาก อิติ เพราะเหตุนั้น (เอตํ จิตฺตํ) อ.จิตฺตํ ทฺนุํนิกฺคหํ ชื่อว่าอันบุคคลข่มได้โดยยาก, (เอตํ จิตฺตํ) อ.จิตฺตํ อุปฺปชฺชติ จ ย่อมเกิดด้วย นีรุชฺฌติ จ ย่อมดับด้วย ลหุํ เร็ว อิติ เพราะเหตุนั้น (เอตํ จิตฺตํ) อ.จิตฺตํ ลหุ ชื่อว่าอันเกิดและดับเร็ว, ตสฺส (จิตฺตสฺส) ซึ่งจิตฺตํ ทฺนุํนิกฺคหสฺส อันบุคคลข่มได้โดยยาก ลหุโน อันเกิดและดับเร็ว ๗

บัณฑิตพึงทำการวิเคราะห์ในบาทพระคาถาว่า “ทฺนุํนิกฺคหสฺส ลหุโน” นั้น, ธรรมดาว่าจิตฺตํ บุคคลข่มได้โดยยาก เพราะเหตุนี้ จิตฺตํ ชื่อว่าบุคคลข่มได้โดยยาก, จิตฺตํ ย่อมเกิดและดับเร็ว เพราะเหตุนี้ จิตฺตํ ชื่อว่าเกิดและดับเร็ว, ซึ่งจิตฺตํ บุคคลข่มได้โดยยาก เกิดและดับเร็ว

วิคฺคโห วุตตกัมมะใน กาทพฺโพ กิตบทกัมมวจาก ตตถ วิเสสนะของ คาถาปาเท “ทฺนุํนิกฺคหสฺส ลหุโน” สรุปะใน อิติ ๗ ศัพท์ สรุปะใน คาถาปาเท ๗ วิสยาธาระใน วิคฺคโห ปณฺฑิเตน อนภิตกัตตาใน กาทพฺโพ, เอตํ วิเสสนะของ จิตฺตํ นามศัพท์ สัญญา-โชตกะเข้ากับ จิตฺตํ ๗ วุตตกัมมะใน นิคฺคยหตี ๗ อาขยาตบทกัมมวจาก ปฺคฺคเลน อนภิตกัตตาใน นิคฺคยหตี ทุกฺเขน ตติยาวิเสสนะใน นิคฺคยหตี อิติศัพท์ เหตุวัตถะ เอตํ วิเสสนะของ จิตฺตํ ๗ ลิงคัตถะ ทฺนุํนิกฺคหํ สัญญาวิเสสนะของ จิตฺตํ, เอตํ วิเสสนะของ จิตฺตํ ๗ สุตกัตตาใน อุปฺปชฺชติ และ นีรุชฺฌติ อุปฺปชฺชติ กิติ นีรุชฺฌติ กิติ อาขยาตบทกัตตวจาก ลหุํ กิริยาวิเสสนะใน อุปฺปชฺชติ และ นีรุชฺฌติ จ สองศัพท์ ปทสมุจยัตถะเข้ากับ อุปฺปชฺชติ และ นีรุชฺฌติ อิติศัพท์ เหตุวัตถะ เอตํ วิเสสนะของ

(อตฺถ) อ.อธิบาย อิติ ว่า “หิ เพราะว่า เอตฺ (จิตฺต) อ.จิตฺตนั้น น ชานาติ ย่อมไม่รู้ (อตฺตนา) ลภิตพฺพภูจฺจํ ซึ่งฐานะอันตนพึงได้ วา หรือ วา หรือว่า (อตฺตนา) อลภิตพฺพภูจฺจํ ซึ่งฐานะอันตนไม่พึงได้ ยุตฺตภูจฺจํ ซึ่งฐานะอันสมควรแล้ว วา หรือ วา หรือว่า อยุตฺตภูจฺจํ ซึ่งฐานะอันไม่สมควรแล้ว, เหว โอลเกติ ย่อมไม่แลดูนั้นเทียว ชาติ ซึ่งชาติ น (โอลเกติ) ย่อมไม่แลดู โคตฺตํ ซึ่งโคตร น (โอลเกติ) ย่อมไม่แลดู วยํ ซึ่งวัย; (อตฺตา) อ.ตน อิจฺจติ ย่อมปรารถนา (หิปติตฺ) เพื่ออันตกไป ยตฺถ ยตฺถ เอว (อารมฺมเณ) ในอารมณฺใด ๆ นั้นเทียว, หิปติติ ย่อมตกไป ตตฺถ ตตฺถ เอว (อารมฺมเณ) ในอารมณฺนั้น ๆ นั้นเทียว อิติ เพราะเหตุนี้ (เอตฺ จิตฺต) อ.จิตฺตนั้น (ภควตา) อันพระผู้มีพระภาคเจ้า วุจฺจติ ย่อมตรัส อิติ ว่า ‘ยตฺถ (อารมฺมเณ) กามหิปาติ มีอันตกไปในอารมณฺอันน่าใคร่อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นปกติ’ อิติ ดังนี้, ทมโถ อ.การฝึก จิตฺตสฺส ซึ่งจิต เอวรฺูปสฺส อันมีอย่างนี้เป็นรูปตสฺส นั้น สาธุ เป็นคุณยังประโยชน์ให้สำเร็จ (โหติ) ย่อมเป็น (ตสฺส จิตฺตสฺส ปุคฺคเลน) จตฺตฺหิ อริยมคฺเคหิ ทนฺตภาโว คือว่า อ.ความที่- แห่งจิตฺตนั้น -เป็นธรรมชาติ อันบุคคล -ฝึกแล้ว ด้วยอริยมรรค ท. ๔ ยถา (ตํ จิตฺต) นิพฺพิเสวณฺ โหติ คือว่า อ.จิตฺตนั้น เป็นธรรมชาติมีอันเสพผิดออกแล้ว ย่อมเป็น โดยประการใด, (ตสฺส จิตฺตสฺส ปุคฺคเลน) กตภาโว อ.ความที่- แห่งจิตฺตนั้น -เป็นธรรมชาติ อันบุคคล -กระทำแล้ว ตถา โดยประการนั้น สาธุ เป็นคุณยังประโยชน์ให้สำเร็จ (โหติ) ย่อมเป็น ฯ

อธิบายว่า “เพราะว่า จิตฺตนั้นย่อมไม่รู้ฐานะที่ตนพึงได้หรือไม่พึงได้ ฐานะที่สมควรหรือไม่สมควร ย่อมไม่แลดูชาติ ไม่แลดูโคตร ไม่แลดูวัย; ตนย่อมปรารถนาเพื่อจะตกไปในอารมณฺใด ๆ นั้นแหละ ย่อมตกไปในอารมณฺนั้น ๆ นั้นแหละ เพราะเหตุนี้ จิตฺตนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ‘มีอันตกไปในอารมณฺอันน่าใคร่อารมณฺใดอารมณฺหนึ่ง’, การฝึกจิตเห็นปานนี้ นั่น เป็นคุณยังประโยชน์ให้สำเร็จ คือว่า ความที่จิตฺตนั้นเป็นธรรมชาติที่บุคคลฝึกแล้วด้วยอริยมรรค ๔ ได้แก่จิตฺตนั้นเป็นธรรมชาติอันปราศจากการเสพผิดโดยประการใด ความที่จิตฺตนั้นเป็นธรรมชาติที่บุคคลทำแล้วโดยประการนั้น เป็นคุณยังประโยชน์ให้สำเร็จ ฯ

“หิศัพท์ เหตุชฺตถะ เอตฺ วิเสสนะของ จิตฺตํ สฺสทกฺตตาใน ชานาติ และ โอลเกติ ชานาติ กิติ โอลเกติ สามบทกิติ อาชยาตบทกิตฺตฺวาจก อตฺตนา สองบท อนภิหิต-

กัตตาใน ลมิตพฺพ- และ อลฺมิตพฺพ- ลมิตพฺพญฺจํ ก็ดี อลฺมิตพฺพญฺจํ ก็ดี
 ยุตฺตญฺจํ ก็ดี อยุตฺตญฺจํ ก็ดี อวฺุตตกัมมะใน ชานาติ วา สีสัพฺพ ปทวิกัปปัตถะเข้า
 กับ ลมิตพฺพญฺจํ อลฺมิตพฺพญฺจํ ยุตฺตญฺจํ และ อยุตฺตญฺจํ นคัพฺพ ปฏฺิเสระใน
 ชานาติ, เอวคัพฺพ อวฺุชารณะเข้ากับ นญฺ สามคัพฺพ ปฏฺิเสระใน โอลฺเกติ ชาตี อวฺุตต-
 กัมมะใน โอลฺเกติ โคตตํ อวฺุตตกัมมะใน โอลฺเกติ วยํ อวฺุตตกัมมะใน โอลฺเกติ;
 อตฺตา สุทฺธกัตตาใน อิจฺฉติ และนิปตติ อิจฺฉติ ก็ดี นิปตติ ก็ดี อาชยาตบทกัตตฺวาจาก
 เอวคัพฺพ อวฺุชารณะเข้ากับ ยตฺถยฺ สองบท วิเสสณะของ อารมฺมณฺญ วิสยาชาระ
 ใน นิปตติตฺถุ ตุมฺตถสัมฺปทานใน อิจฺฉติ, เอวคัพฺพ อวฺุชารณะเข้ากับ ตตฺถยฺ สองบท
 วิเสสณะของ อารมฺมณฺญ วิสยาชาระใน นิปตติ อิตฺติคัพฺพ เหตุวัตถะ เอตํ วิเสสณะของ
 จิตฺตฺถุ วุตตกัมมะใน วุจฺฉติ อาชยาตบทกัมมวจาก ภควตา อนภฺิหิตกัตตาใน วุจฺฉติ
 ‘ยตฺถ วิเสสณะของ อารมฺมณฺญ วิสยาชาระใน กามนิปาตีตฺถุ วิเสสณะของ จิตฺตฺถุ’
 อิตฺติคัพฺพ อาการะใน วุจฺฉติ, ทมโถ ก็ดี ทนฺตภาโว ก็ดี กตภาโว ก็ดี สุทฺธกัตตาใน
 โหติตฺถุ สามบท อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ตสฺส ก็ดี เอวรฺูปลสฺส ก็ดี วิเสสณะของ จิตฺตสฺสยฺ
 จัฏฐิอวฺุตตกัมมะใน ทมโถ สาธุ วิกิติกัตตาใน โหติ ตสฺส วิเสสณะของ จิตฺตสฺสยฺ
 ภาวาหิ-สัมฺพันฺธะใน ทนฺตภาโว ปุคฺคเลน อนภฺิหิตกัตตาใน ทนฺต- จตฺฐิ วิเสสณะของ
 อริยมคฺเคหิ ฤณะใน ทนฺตภาโว, ตํ วิเสสณะของ จิตฺตฺถุ สุทฺธกัตตาใน โหติตฺถุ
 อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ยถา ปการัตถะ นิพฺพิเสวนํ วิกิติกัตตาใน โหติ, ตถา
 ปการัตถะ ตสฺส วิเสสณะของ จิตฺตสฺสยฺ ภาวาหิ-สัมฺพันฺธะใน กตภาโว ปุคฺคเลน
 อนภฺิหิตกัตตาใน กต- สาธุ วิกิติกัตตาใน โหติ, ตสฺส เอวรฺูปลสฺส จิตฺตสฺส ทมโถ สาธุ
 วิวริยะใน จตฺฐิ อริยมคฺเคหิ ทนฺตภาโวยฺ วิวริณะและวิวริยะใน ยถา นิพฺพิเสวนํ
 โหติ ตถา กตภาโว สาธุยฺ วิวริณะ ๕

๖๙. ก็การณา ?

“ก็การณา (จิตตสฺส ทมโถ สาธุ โหติ) อิติ ปุจฺฉา) ?

(ปุจฺฉา) อ.อันถาม **(อิติ)** ว่า “**(ทมโถ)** อ.การฝึก **(จิตตสฺส)** ซึ่งจิต **(สาธุ)** เป็นคุณ
ยังประโยชน์ให้สำเร็จ **(โหติ)** ย่อมเป็น **ก็การณา** เพราะเหตุอะไร” อิติ ดังนี้ ๕

ถามว่า “การฝึกจิตเป็นคุณยังประโยชน์ให้สำเร็จ เพราะเหตุอะไร”

“ทมโถ สุทรกัตตานิ โหติฯ อาชยาตบทกัตตวาจก ก็การณา เหตุใน โหติ จิตตสฺส จัญญีวุตตกัมมะใน ทมโถ สาธุ วิกตีกัตตานิ โหติ” อิติศัพท์ สรรูปะใน ปุจฉาฯ ลิงคัตตะ ๫

๗๐. อิหิ หิ จิตตํ ทนฺตํ สุขาวหํ ทนฺตํ นิพฺพิเสวนํ กตํ มคฺคผลสฺสํ ปรมตฺถนิพฺพาน-
สฺสขญจ อาวหตีติ ๫

“อิหิ หิ จิตตํ (ปุคฺคเลน) ทนฺตํ สุขาวหํ (โหติ ปุคฺคเลน) ทนฺตํ (ปุคฺคเลน) นิพฺพิเสวนํ กตํ
มคฺคผลสฺสํ (จ) ปรมตฺถนิพฺพานสฺสํ จ อวหติ” อิติ” (วิสฺสชฺชนํ อิติ อตุโถ) ๫

(วิสฺสชฺชนํ) อ.อันแก่ (อิติ) ว่า “หิ เพราะว่า อิหิ จิตตํ อ.จิตนี้ (ปุคฺคเลน) ทนฺตํ
อันบุคคล ฝึกแล้ว สุขาวหํ เป็นเหตุนำมาซึ่งความสุข (โหติ) ย่อมเป็น (ปุคฺคเลน)
ทนฺตํ คือว่า อันบุคคล ฝึกแล้ว (ปุคฺคเลน) นิพฺพิเสวนํ กตํ คือว่า อันบุคคล กระทำ
แล้ว ให้เป็นธรรมชาติมีอันเสพผิดออกแล้ว อวหติ ย่อมนำมา มคฺคผลสฺสํ ซึ่งความ
สุขอันเกิดแล้วแต่มรรคและผล (จ) ด้วย ปรมตฺถนิพฺพานสฺสํ ซึ่งความสุขคือพระ
นิพฺพานอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง จ ด้วย” อิติ ดังนี้ (อิติ) ดังนี้ ๫

แก้วว่า “เพราะว่า จิตนี้ที่บุคคลฝึกแล้ว เป็นเหตุนำความสุขมาให้ คือว่า ที่บุคคลฝึก
แล้ว ได้แก้ทำให้เป็นธรรมชาติปราศจากเสพผิด ย่อมนำความสุขแต่มรรคและผล และ
นิพฺพานสุขที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง”

“หิศัพท์ เหตุชิตตะ อิหิ วิเสสนะของ จิตตํฯ สุทรกัตตานิ โหติ และ อวหติ
โหติ ก็ดี อวหติ ก็ดี อาชยาตบทกัตตวาจก ปุคฺคเลน อนภิตกัตตานิ ทนฺตํฯ
วิเสสนะของ จิตตํ สุขาวหํ วิกตีกัตตานิ โหติ ปุคฺคเลน อนภิตกัตตานิ ทนฺตํฯ
วิเสสนะของ จิตตํ ปุคฺคเลน อนภิตกัตตานิ กตํ นิพฺพิเสวนํ วิกตีกัมมะใน กตํฯ
วิเสสนะของ จิตตํ มคฺคผลสฺสํ ก็ดี ปรมตฺถนิพฺพานสฺสํ ก็ดี อวุตตกัมมะใน อวหติ
จศัพท์ ปทสมุจยัตตะเข้ากับ มคฺคผลสฺสํ และ ปรมตฺถนิพฺพานสฺสํ ทนฺตํ สุขาวหํ
วิวิริยะใน ทนฺตํ นิพฺพิเสวนํ กตํ มคฺคผลสฺสํ ปรมตฺถนิพฺพานสฺสขญจ อวหติฯ วิวรณะ
ทนฺตํ วิวิริยะใน นิพฺพิเสวนํ กตํฯ วิวรณะ” อิติศัพท์ สรรูปะใน วิสฺสชฺชนํฯ ลิงคัตตะ”
อิติศัพท์ สรรูปะใน อตุโถฯ ลิงคัตตะ ๫

๗๑. เทสนาปริโยसानะ สมฺปตฺตปริสา พหุ โสตาปนฺนาทโย อหฺลฺสุ ๕

เทสนาปริโยसानะ สมฺปตฺตปริสา พหุ โสตาปนฺนาทโย (อริยบุคคลา) อหฺลฺสุ ๕

เทสนาปริโยसानะ ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงรอบแห่งพระเทศนา สมฺปตฺตปริสา
อ.บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว ท. พหุ มาก (อริยบุคคลา) เป็นพระอริยบุคคล
โสตาปนฺนาทโย มีพระโสตาบันเป็นต้น อหฺลฺสุ ได้เป็นแล้ว ๕

ในเวลาจบพระเทศนา บริษัทผู้ถึงพร้อมจำนวนมาก ได้เป็นพระอริยบุคคลมีพระ
โสตาบันเป็นต้น

เทสนาปริโยसानะ กาลสัตตมีใน อหฺลฺสุ พหุ วิเสสนะของ สมฺปตฺตปริสาฯ สุกฺกัตตาใน
อหฺลฺสุฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก โสตาปนฺนาทโย วิเสสนะของ อริยบุคคลาฯ วิกิตกัตตา
ใน อหฺลฺสุ ๕

๗๒. มหาชนฺสฺส สาตฺถิกา เทสนา ชาตา ๕

เทสนา อ.พระเทศนา สาตฺถิกา เป็นเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจาอันมีประโยชน์
ชาตา เกิดแล้ว มหาชนฺสฺส แก่มหาชน ๕

พระเทศนาเกิดเป็นเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจาที่มีประโยชน์แก่มหาชน

เทสนา สุกฺกัตตาใน ชาตาฯ กิตบทกัตตฺวาจก มหาชนฺสฺส สัมปทานใน ชาตา
สาตฺถิกา วิกิตกัตตาใน ชาตา ๕

๗๓. สตุถา ตฺสฺส ภิกฺขุโน อิมํ โอวาทํ ทตฺวา “คจฺฉ ภิกฺขุ อณฺณํ ภิกฺขุ อจินฺตยิตฺวา
ตตฺถ เอว วสาหีติ ปหิณฺนิ ๕

สตุถา ตฺสฺส ภิกฺขุโน อิมํ โอวาทํ ทตฺวา “(ตุว) คจฺฉ ภิกฺขุ, (ตุว) อณฺณํ ภิกฺขุ (การณ) อจินฺตยิตฺวา ตตฺถ เอว (จาเน) วสาหีติ (วจนเน) ปหิณฺนิ ๕

สตุถา อ.พระศาสดา ทตฺวา ทรงประทานแล้ว อิมํ โอวาทํ ซึ่งพระโอวาทนี้ ตฺสฺส
ภิกฺขุโน แก่ภิกษุ นั้น ปหิณฺนิ ทรงส่งไปแล้ว (วจนเน) ด้วยพระดำรัส อิติ ว่า “ภิกฺขุ
ดูก่อนภิกษุ (ตุว) อ.เธอ คจฺฉ จงไป, (ตุว) อ.เธอ อจินฺตยิตฺวา ไม่คิดแล้ว

ภิกษุ (การณ) ซึ่งเหตุอะไรๆ อดุณ อื่น วสาหิ จงอยู่ ตตถ เอว (จาเน) ในที่นั้น นั้นเทียว” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาทรงประทานพระโอวาทนี้แก่ภิกษุนั้น ทรงส่งไปด้วยพระดำรัสว่า “ดูก่อน ภิกษุ เธอจงไป, เธอไม่คิดเหตุอะไรๆ อื่น จงอยู่ในที่นั้นนั่นแหละ”

สตถา สุทรรกัตตาใน ปหิณิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตสฺส วิเสสณะของ ภิกษุโนฯ สัมปทานใน ทตฺวา อิมิ วิเสสณะของ โอวาทิฯ อวุตตกัมมะใน ทตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยา ใน ปหิณิ “ภิกษุ อาลปนะ ตฺวํ สุทรรกัตตาใน คจฺจฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก, ตฺวํ สุทรรกัตตาใน วสาหิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อดุณิ กิตฺติ ภิกฺขุ กิตฺติ วิเสสณะของ การณิฯ อวุตตกัมมะใน อจินฺตยิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน วสาหิ เอวคฺคฺพทฺ อวชารณะเข้ากับ ตตถ วิเสสณะของ จาเนฯ วิสยาชาระใน วสาหิ” อิติคฺคฺพทฺ สรุปะใน วจเนนฯ ภาระใน ปหิณิ ฯ

๗๔. โส ภิกษุ สตฺถุ สนฺติกา โอวาทิ ลภิตฺวา ตตถ อคมาสิ ฯ

โส ภิกษุ สตฺถุ สนฺติกา โอวาทิ ลภิตฺวา ตตถ (จาเน) อคมาสิ ฯ

โส ภิกษุ อ.ภิกษุนั้น ลภิตฺวา ได้แล้ว โอวาทิ ซึ่งโอวาท สนฺติกา จากสำนัก สตฺถุ ของพระศาสดา อคมาสิ ได้ไปแล้ว ตตถ (จาเน) ในที่นั้น ฯ

ภิกษุนั้นได้โอวาทจากสำนักของพระศาสดา ได้ไปในที่นั้น

โส วิเสสณะของ ภิกษุฯ สุทรรกัตตาใน อคมาสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สตฺถุ สามีสัมพันธะใน สนฺติกาฯ อปาทานใน ลภิตฺวา โอวาทิ อวุตตกัมมะใน ลภิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อคมาสิ ตตถ วิเสสณะของ จาเนฯ วิสยาชาระใน อคมาสิ ฯ

๗๕. ภิกฺขุ พหิตฺธา จินฺตณํ นาม น จินฺตสิ ฯ

(โส ภิกษุ) ภิกฺขุ พหิตฺธา จินฺตณํ นาม น จินฺตสิ ฯ

(โส ภิกษุ) อ.ภิกษุนั้น น จินฺตสิ ไม่คิดแล้ว จินฺตณํ นาม ชื่อซึ่งความคิด พหิตฺธา ในภายนอก ภิกฺขุ อะไรๆ ฯ

ภิกษุหนึ่งไม่คิดแล้วชื่อความคิดอะไรๆ ในภายนอก

โส วิเสสณะของ ภิกษุๆ สุธรกัตตาใน จินฺเตสิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก กิณฺจ วิเสสณะของ จินฺตณํ พหิทฺธา วิสยาธาระใน จินฺตณํ นามศัพท์ สัตฺตญฺชาโชตกะเข้ากับ จินฺตณํๆ อวุตตกัมมะใน จินฺเตสิ นศัพท์ ปฏิเสธะใน จินฺเตสิ ฯ

.....

๗๖. มหาอุปาสิกาปิ ทิพฺเพน จกฺขุณา โอลฺเกนฺตี เถรํ ทิสฺวา “อิทานิ โอวาททายกํ อจฺริยํ ลภิตฺวา ปุณฺาโคโต มม ปุตุโตติ อตฺตโน ฌาเณเนว ปริจฺฉินฺทิตฺวา ตสฺส สปฺปายาหารํ ปฏิยาเทตฺวา อทาสิ ฯ

มหาอุปาสิกาปิ ทิพฺเพน จกฺขุณา โอลฺเกนฺตี เถรํ ทิสฺวา “อิทานิ โอวาททายกํ อจฺริยํ ลภิตฺวา ปุณฺ อาคโต มม ปุตุโตติ อตฺตโน ฌาเณเนว เหว ปริจฺฉินฺทิตฺวา ตสฺส (ภิกฺขุสฺส) สปฺปายาหารํ ปฏิยาเทตฺวา อทาสิ ฯ

มหาอุปาสิกาปิ แม้ อ.มหาอุปาสิกา **โอลฺเกนฺตี** แลดูอยู่ **จกฺขุณา** ด้วยจักขุ **ทิพฺเพน** อันเป็นทิพย์ **ทิสฺวา** เห็นแล้ว **เถรํ** ซึ่งพระเถระ **ปริจฺฉินฺทิตฺวา** กำหนดแล้ว **ฌาเณเนว** ด้วยญาณ **อตฺตโน** ของตนนั้นเทียว **อิติ** ว่า “**อิทานิ** ในกาลนี้ **ปุตุโต** อ.บุตร **มม** ของเรา **ลภิตฺวา** ได้แล้ว **อจฺริยํ** ซึ่งอาจารย์ **โอวาททายกํ** ผู้ให้ซึ่งโอวาท **อาคโต** มาแล้ว **ปุณ อีก**” **อิติ** ดังนี้ **ปฏิยาเทตฺวา** จัดแจงแล้ว **สปฺปายาหารํ** ซึ่งอาหารเป็นที่สัปปายะ **ตสฺส (ภิกฺขุสฺส)** แก่ภิกษุหนึ่ง **อทาสิ** ได้ถวายแล้ว ฯ

แม้มหาอุปาสิกาแลดูด้วยทิพยจักขุ เห็นพระเถระ กำหนดด้วยญาณของตนนั้นแหละ ว่า “บุตรของเราได้อาจารย์ผู้ให้โอวาทมาอีกในบัดนี้” แล้วตระเตรียมอาหารเป็นที่สัปปายะแก่ภิกษุหนึ่ง ได้ถวายแล้ว

อุปศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ มหาอุปาสิกาๆ สุธรกัตตาใน อทาสิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ทิพฺเพน วิเสสณะของ จกฺขุณาๆ ภาระใน โอลฺเกนฺตีๆ อัปภันตฺตริยาของ มหาอุปาสิกา เถรํ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปริจฺฉินฺทิตฺวา “อิทานิ กาลสัตตมีใน อาคโต ปุตุโต สุธรกัตตาใน อาคโตๆ กิตบทกัตตฺวาจก โอวาททายกํ วิเสสณะของ อจฺริยํๆ อวุตตกัมมะใน ลภิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาคโต ปุณศัพท์ กิริยาวิเสสณะใน อาคโต มม สามีสัมพันธะใน ปุตุโต” อิติศัพท์ อาการะใน

ปริจฉินทิตวา อตตโน สามีสัมพันธะใน ฉาณน เอวคัพท อวธารณะเข้ากับ ฉาณนฯ
 ภาระใน ปริจฉินทิตวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปฏियाเทตวา ตสส วิเสสนะของ ภิกขุสสุฯ
 สัมปทานใน ปฏियाเทตวา สปปายาหาร์ อุตตกัมมะใน ปฏियाเทตวาฯ ปุพพกาล-
 กิริยาใน อทาสี ฯ

๗๗. โส สปปายโกชนํ ลภิตวา กติปาเหเนว อรหตฺตํ ปตฺวา มคฺคผลสุเขน วิดีนาเมนฺโต
 “อโห มหาอุปาสิกา มยฺหํ ปติฏฺฐา ชาตา, อหํ อิมํ นิสฺสาย ภวนิสฺสรณํ ปตฺโตมฺหีติ
 จินฺเตตฺวา “อิมสฺมี ตาว เม อตฺตภาเว ปติฏฺฐา ชาตา, สํสारे ปน เม สํสรณฺตสฺส,
 อญฺเญสฺสปี อตฺตภาเวสฺสุ อยํ ปติฏฺฐา ภูตปุพฺพา โน วาติ อุปฺชาเรนฺโต เอภฺนอตฺตภาว-
 สตฺถํ อนุสฺสริ ฯ”

โส (ภิกขุ) สปปายโกชนํ ลภิตวา กติปาเหเนว เอว อรหตฺตํ ปตฺวา (กาลํ) มคฺคผลสุเขน
 วิดีนาเมนฺโต “อโห มหาอุปาสิกา มยฺหํ ปติฏฺฐา ชาตา, อหํ อิมํ (มหาอุปาสิกํ) นิสฺสาย
 ภวนิสฺสรณํ ปตฺโต อมฺหีติ จินฺเตตฺวา “(มหาอุปาสิกา) อิมสฺมี ตาว เม อตฺตภาเว ปติฏฺฐา
 ชาตา, สํสारे ปน เม สํสรณฺตสฺส, อญฺเญสฺสปี อตฺตภาเวสฺสุ อยํ (อุปาสิกา) ปติฏฺฐา ภูตปุพฺพา
 (โหติ) โน (ปติฏฺฐา ภูตปุพฺพา โหติ) วาติ อุปฺชาเรนฺโต เอภฺนอตฺตภาวสตฺถํ อนุสฺสริ ฯ”

โส (ภิกขุ) อ.ภิกษุนั้น ลภิตวา ได้แล้ว สปปายโกชนํ ซึ่งโกชนะเป็นที่สปปายะ ปตฺวา
 บรรลุแล้ว อรหตฺตํ ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ กติปาเหเนว เอว โดยวันเล็กน้อย
 นั้นเทียว (กาลํ) ยังกาล วิดีนาเมนฺโต ให้น้อมไปล่วงวิเศษอยู่ มคฺคผลสุเขน
 ด้วยความสุขอันเกิดแล้วแต่มรรคและผล จินฺเตตฺวา คิดแล้ว อิติ ว่า “อโห โอ
 มหาอุปาสิกา อ.มหาอุบาสิกา ปติฏฺฐา เป็นที่พึ่ง มยฺหํ ของเรา ชาตา เกิดแล้ว,
 อหํ อ.เรา นิสฺสาย อาศัยแล้ว อิมํ (มหาอุปาสิกํ) ซึ่งมหาอุบาสิกา นี้ ปตฺโต เป็นผู้
 ถึงแล้ว ภวนิสฺสรณํ ซึ่งการสลัดออกจากภพ อมฺหิ ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ อุปฺชาเรนฺโต
 ใคร่ครวญอยู่ อิติ ว่า “(มหาอุปาสิกา) อ.มหาอุบาสิกา ปติฏฺฐา เป็นที่พึ่ง เม ของเรา
 อิมสฺมี อตฺตภาเว ในอัทธภาพนี้ ชาตา เกิดแล้ว ตาว ก่อน, ปน แต่ว่า อยํ
 (อุปาสิกา) อ.อุบาสิกา นี้ ปติฏฺฐาเป็นที่พึ่ง เม ของเรา สํสรณฺตสฺส ผู้ท่องเที่ยวไป
 อยู่ สํสारे ในสงสาร ภูตปุพฺพา เป็นแล้วในกาลก่อน อตฺตภาเวสฺสุ ในอัทธภาพ ท.
 อญฺเญสฺสปี แม้เหล่าอื่น (โหติ) ย่อมเป็น วา หรือว่า ปติฏฺฐา เป็นที่พึ่ง ภูตปุพฺพา

เป็นแล้วในกาลก่อน (โหติ) ย่อมเป็น โน หามีได้” อิติ ดังนี้ อนุสฺสูริ ระลึกแล้ว
เอกุนอตุตถาวสตี สิ้นร้อยแห่งอัตภาพอันหย่อนด้วยหนึ่ง ฯ

ภิกษุหนึ่งได้โภชนะสัปปายะ เพียงสองสามวันเท่านั้น ก็บรรลूपระอรหัต ทำเวลาให้ผ่านไป
ไปด้วยสุขที่เกิดแต่มรรคผล คิดว่า “โอ มหาอุปาสิกาเกิดเป็นที่พึงของเรา, เราอาศัย
มหาอุปาสิกา เป็นผู้ถึงการสลัดออกจากภพ” ใคร่ครวญอยู่ว่า “มหาอุปาสิกาเกิดเป็น
ที่พึงในอัตภาพนี้ของเราก่อน, แต่ว่า อุปาสิกา นี้ เคยเป็นที่พึงของเราผู้ท่องเที่ยวไปใน
สงสารในอัตภาพแม่เหล่าอื่น หรือไม่เคยเป็น” ระลึกไปสิ้น ๙๙ อัตภาพ

โส วิเสสชะของ ภิกษุๆ สุทธกัตตาใน อนุสฺสูริฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สปปายโภชน
อวุตตกัมมะใน ลภิตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปตฺวา เอวคัพท อวธารณะเข้ากับ
กตฺติปาเหญฯ ตติยาวิเสสชะใน ปตฺวา อรหตตี สัมปาปฺณียกัมมะใน ปตฺวาฯ ปุพพกาล-
กิริยาใน วิดีนาเมนฺโต กาลํ การิตกัมมะใน วิดีนาเมนฺโต มคฺคผลสุเขน ภาระชะใน
วีดีนาเมนฺโตฯ อัปภันตรกิริยาของ ภิกษุ “โอโห อัจฉริยัตถะ มหาอุปาสิกา สุทธกัตตา
ใน ชาตาฯ กิตบทกัตตฺวาจก มยฺหํ สามีสัมพันธชะใน ปตฺติฏฺฐาฯ วิกตีกัตตาใน ชาตา,
อหํ สุทธกัตตาใน อมฺหิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อิมํ วิเสสชะของ มหาอุปาสิกาฯ
อวุตตกัมมะใน นิสฺสายฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปตฺโต ภาวนิสฺสรณํ สัมปาปฺณียกัมมะ
ใน ปตฺโตฯ วิกตีกัตตาใน อมฺหิ” อิติคัพท อาการะใน จินฺเตตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน
อุปฺธาเรนฺโต “มหาอุปาสิกา สุทธกัตตาใน ชาตาฯ กิตบทกัตตฺวาจก อิมฺสฺมี วิเสสชะ
ของ อตุตถาเว ตาวคัพท กิริยาวิเสสชะใน ชาตา เม สามีสัมพันธชะใน ปตฺติฏฺฐา
อตุตถาเว วิสยาธาระใน ปตฺติฏฺฐาฯ วิกตีกัตตาใน ชาตา, ปนคัพท วิเสสโชตตะ อย
วิเสสชะของ อุปาสิกาฯ สุทธกัตตาใน โหติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สฺสारे วิสยาธาระ
ใน สฺสรณตฺตฺสฯ วิเสสชะของ เมฯ สามีสัมพันธชะใน ปตฺติฏฺฐา อปิตัพท อเปกขัตตะ
เข้ากับ อญฺเญสุฯ วิเสสชะของ อตุตถาเวสุฯ วิสยาธาระใน ปตฺติฏฺฐาฯ วิกตีกัตตาใน
ภูตฺปุพฺพาฯ วิกตีกัตตาใน โหติ โนคัพท ปฏฺิเสชนัตตะ ปตฺติฏฺฐา วิกตีกัตตาใน
ภูตฺปุพฺพาฯ วิกตีกัตตาใน โหติ วาคัพท ปทวิกปป์ตตะเข้ากับ ปตฺติฏฺฐา ภูตฺปุพฺพา
โหติ และ โน ปตฺติฏฺฐา ภูตฺปุพฺพา โหติ” อิติคัพท อาการะใน อุปฺธาเรนฺโตฯ อัปภันตร-
กิริยาของ ภิกษุ เอกุนอตุตถาวสตี อัจฉินตสังโยคะใน อนุสฺสูริ ฯ

๗๘. สาปี เอกุณนอตตภาวสเท ตสฺส ปาทปริจาริกา หุตฺวา อญฺเฆสฺส ปฏิพทฺชจิตฺตา หุตฺวา ตํ ชีวิตา โวโรปาเปสิ ฯ

สาปี (อุปาสิก) เอกุณนอตตภาวสเท ตสฺส (เถร) ปาทปริจาริกา หุตฺวา อญฺเฆสฺส (ปุริเสส) ปฏิพทฺชจิตฺตา หุตฺวา (ปุคฺค) ตํ (เถร) ชีวิตา โวโรปาเปสิ ฯ

สาปี (อุปาสิก) อ.อุปาสิกานั้น **ปาทปริจาริกา** เป็นหญิงรับใช้ใกล้เท้า **ตสฺส (เถร)** ของพระเถระนั้น **เอกุณนอตตภาวสเท** ในร้อยแห่งอัฐภาพอันหย่อนด้วยหนึ่ง **หุตฺวา** เป็นแล้ว **ปฏิพทฺชจิตฺตา** เป็นผู้มิจิตอันเนื่องเฉพาะแล้ว **อญฺเฆสฺส (ปุริเสส)** ในบุรุษ ท. เหล่าอื่น **หุตฺวา** เป็นแล้ว **(ปุคฺค)** ยังบุคคล **โวโรปาเปสิ** ให้ปลงลงแล้ว **ตํ (เถร)** ซึ่งพระเถระนั้น **ชีวิตา** จากชีวิต ฯ

อุปาสิกานั้นเป็นหญิงรับใช้ใกล้เท้าของพระเถระนั้น ใน ๙๙ อัฐภาพ เป็นหญิงมิจิต ปฏิพัทธ์ในบุรุษเหล่าอื่น ใช้บุคคลให้ปลงพระเถระนั้นลงจากชีวิต

อภิปทฺทํ อเปกขตฺถะเข้ากับ สาฯ วิเสสนะของ อุปาสิกาฯ เหตุกัตตาใน โวโรปาเปสิฯ อาชยาตบพเหตุกัตตฺวาจาก เอกุณนอตตภาวสเท วิสยาธาระใน ปาทปริจาริกา ตสฺส วิเสสนะของ เถรตฺสฯ สามีสัมพันธะใน ปาทปริจาริกาฯ วิกตีกัตตาใน หุตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน หุตฺวา อญฺเฆสฺส วิเสสนะของ ปุริเสสฯ วิสยาธาระใน ปฏิพทฺชจิตฺตาฯ วิกตีกัตตาใน หุตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน โวโรปาเปสิ ปุคฺค การิตกัมมะใน โวโรปาเปสิ ตํ วิเสสนะของ เถรฯ อวุตตกัมมะใน โวโรปาเปสิ ชีวิตา อปาทานใน โวโรปาเปสิ ฯ

๗๙. เถโร ตสฺสา เอตฺตํ อคฺคณํ ทิสฺวา “อโห อโย มหาอุปาสิกา ภาริโย กมฺมํ อกาสิตี จินฺเตสิ ฯ”

เถโร ตสฺสา (มหาอุปาสิกา) เอตฺตํ อคฺคณํ ทิสฺวา “อโห อโย มหาอุปาสิกา ภาริโย กมฺมํ อกาสิตี จินฺเตสิ ฯ”

เถโร อ.พระเถระ **ทิสฺวา** เห็นแล้ว **อคฺคณํ** ซึ่งโทษอันมิใช่คุณ **เอตฺตํ** อันมีประมาณเท่านี้ **ตสฺสา (มหาอุปาสิกา)** ของมหาอุปาสิกา นั้น **จินฺเตสิ** คิดแล้ว **อิติ** ว่า “อโห โอ อโย มหาอุปาสิกา อ.มหาอุปาสิกา นี้ **อกาสิ** ได้กระทำแล้ว **กมฺมํ** ซึ่งกรรม

ภาริยั อั้นหนัก” อิติ ดังนี้ ฯ

พระเถระเห็นโทษที่ไม่ใช่คุณมีประมาณเท่านี้ของมหาอุปาสิกานั้น คิดว่า “โอ มหาอุปาสิกานี้ ได้ทำกรรมอันหนัก”

เถโร สุทธกัตตาใน จินฺเตสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตสฺสา วิเสสนะของ มหาอุปาสิกายฯ สามีสัมพันธะใน อคฺคณิ เอตตํ วิเสสนะของ อคฺคณิฯ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตสิ “อโห สังเวคัตถะ อัย วิเสสนะของ มหาอุปาสิกายฯ สุทธกัตตาใน อกาลิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ภาริยั วิเสสนะของ กมฺมํฯ อวุตตกัมมะใน อกาลิ” อิติศัพฺท อากาเรใน จินฺเตสิ ฯ

๘๐. มหาอุปาสิกาปิ เคเห นิสินฺนาว “กินฺนุ โข มยฺหิ ปุตฺตสฺส ปุพฺพชิตฺกิจฺจํ มตฺถกํ ปตฺตํ โนติ อฺปฺชารยมาณา ตสฺส อรหตฺตปฺปตฺตี ฃตฺวา อุตฺตริ อฺปฺชารยมาณา “มม ปุตฺโต อรหตฺตํ ปตฺวา ‘อโห วต เม อัย อฺปาสิกา มหตี ปติภฺจจา ชาตาดิ จินฺเตตฺวา ‘อตีเตปิ นฺ โข เม อัย ปติภฺจจา ภูตปุพฺพา โนติ อฺปฺชารเณโต เอกฺกนอตฺตภาวสฺตํ อฺนุสฺสริ; อหิ โข ปน เอกฺกนอตฺตภาวสฺเต อญฺเฆหิ สหฺธิ เอกโต หุตฺวา เอตํ ชีวิตา โวโรเปสิ, อัย เม เอตตํ อคฺคณิ ทิสฺวา ‘อโห ภาริยั กมฺมํ กตํ อฺปาสิกายาติ จินฺเตสิติ อญฺเฆสิ; “นตฺถิเอว นฺ โข สํสारे สํสรนฺติยา มม ปุตฺตสฺส อฺปกาโร กตปุพฺโพติ อฺปฺชารยมาณา ตโต อุตฺตริ สติมฺ อตฺตภาวํ อฺนุสฺสริตฺวา “สตีเม อตฺตภาเว มยา เอตสฺส ปาทปริจาริกาย หุตฺวา เอกสฺมี ชีวิตา โวโรปนฺนฺจฺจาเน ชีวิตทานิ ทินฺน; อโห มยา มม ปุตฺตสฺส มหาอฺปกาโร กโตติ ฃตฺวา เคเห นิสินฺนาว “อุตฺตริ วิเสเสตฺวา อฺปฺชารเธาติ อาห ฯ

มหาอุปาสิกาปิ เคเห นิสินฺนาว “กินฺนุ โข มยฺหิ ปุตฺตสฺส ปุพฺพชิตฺกิจฺจํ มตฺถกํ ปตฺตํ (อฺทฺทาหฺ) โน (มตฺถกํ ปตฺตํ)” อิติ อฺปฺชารยมาณา ตสฺส (เถรสฺส) อรหตฺตปฺปตฺตี ฃตฺวา อุตฺตริ อฺปฺชารยมาณา “มม ปุตฺโต อรหตฺตํ ปตฺวา ‘อโห วต เม อัย อฺปาสิกา มหตี ปติภฺจจา ชาตาดิ จินฺเตตฺวา ‘อตีเตปิ นฺ โข เม อัย (อฺปาสิกา) ปติภฺจจา ภูตปุพฺพา (โหติ อฺทฺทาหฺ) โน (ปติภฺจจา ภูตปุพฺพา โหติ) อิติ อฺปฺชารเณโต เอกฺกนอตฺตภาวสฺตํ อฺนุสฺสริ; อหิ โข ปน เอกฺกนอตฺตภาวสฺเต อญฺเฆหิ (ปริเสหิ) สหฺธิ เอกโต หุตฺวา เอตํ (เถร) ชีวิตา โวโรเปสิ, อัย (เถโร) เม เอตตํ อคฺคณิ ทิสฺวา ‘อโห ภาริยั กมฺมํ กตํ อฺปาสิกายาติ จินฺเตสิติ อญฺเฆสิ;

(มหาอุปาสิกา) “นตฺถิ เอว นุ โข สัสสาเร สัสสรนฺตฺติยา มม ปุตฺตสฺส อุปการโ (มยา) กตปุพฺพุโหติ
 อุปฺชารยมาณา ตโต (เอภฺนอตฺตภาวสฺตโต) อุตฺตริ สติมฺ อตฺตภาวํ อนฺุสฺสริตฺวา “สตีเม
 อตฺตภาเว มยา เอตฺสฺส (เถรฺสฺส) ปาทปริจาริกาย หุตฺวา เอกสฺมี ชีวิตา โวรโปนฺนฏฺจาเน
 ชีวิตานํ ทินฺนํ; อโห มยา มม ปุตฺตสฺส มหาอุปการโ กโตติ ฆตฺวา เกเห นิสฺสินฺหา
 “(ตุมฺเห) อุตฺตริ วิเสเสตฺวา อุปฺชารเถตาติ อาห ฯ

มหาอุปาสิกาปี แม่ อ.มหาอุปาสิกา นิสฺสินฺหา นั้งแล้ว เคเห ในเรือนทึยว
 อุปฺชารยมาณา ไคร่ครวญอยู่ อิติ ว่า “**ปพฺพชิตกัจจํ** อ.กัจจแห่งบรพชิต **ปุตฺตสฺส**
 ของบุตร มยฺหํ ของเรา **ปตฺตํ** ถึงแล้ว **มตฺถกํ** ซึ่งที่สุด **กิณฺนุ โข** หรือหนอแล (อุทาหุ)
 หรือว่า **โน (ปตฺตํ)** ไม่บรลุแล้ว (**มตฺถกํ**) ซึ่งที่สุด” อิติ ดังนี้ **ฆตฺวา** รู้แล้ว
อรหตฺตปฺปตฺตี ซึ่งการบรลุซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ **ตฺสฺส (เถรฺสฺส)** แห่งพระ
 เถระนั้น **อุปฺชารยมาณา** ไคร่ครวญอยู่ **อุตฺตริ** ยิง **อญฺญาสิ** ได้รู้แล้ว อิติ ว่า “**ปุตฺโต**
 อ.บุตร **มม** ของเรา **ปตฺวา** บรลุแล้ว **อรหตฺตํ** ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์
จิณฺเตตฺวา คิดแล้ว อิติ ว่า ‘**อโห** วต **โอหนอ** **อโย** **อุปาสิกา** อ.อุปาสิกานี้ **ปติฏฺฐา** เป็น
 ที่พึง **มหตี** อันใหญ่ **เม** ของเรา **ชาตา** เกิดแล้ว’ อิติ ดังนี้ **อุปฺชารเหฺโต** ไคร่ครวญ
 อยู่ อิติ ว่า ‘**อตี** เตปิ แม้ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว **อโย** (**อุปาสิกา**) อ.อุปาสิกานี้
ปติฏฺฐา เป็นที่พึง **เม** ของเรา **ภูตปุพฺพวา** เป็นแล้วในกาลก่อน (**โหติ**) ย่อมเป็น **นุ โข**
 หรือหนอแล (อุทาหุ) หรือว่า **ปติฏฺฐา** เป็นที่พึง **ภูตปุพฺพวา** เป็นแล้วในกาลก่อน
 (**โหติ**) ย่อมเป็น **โน** หามิได้’ อิติ ดังนี้ **อนฺุสฺสริ** ระลึกแล้ว **เอภฺนอตฺตภาวสฺตํ**
 สิ้นร้อยแห่งอัทภพอันหยอนด้วยหนึ่ง; **ปน** ก็ **อหํ** **โข** อ.เราแล **หุตฺวา** เป็นแล้ว
เอกโต โดยความเป็นอันเตียวกัน **สทฺธิ** กับ (**ปุริเสหิ**) ด้วยบุรุษ ท. **อญฺเฆหิ** เหล่าอื่น
เอภฺนอตฺตภาวสฺเต ในร้อยแห่งอัทภพอันหยอนด้วยหนึ่ง **โวโรเปสิ** ปลงลงแล้ว
เอตํ (เถรํ) ซึ่งพระเถระนั้น **ชีวิตา** จากชีวิต, **อโย (เถโร)** อ.พระเถระนี้ **ทิสฺวา** เห็น
 แล้ว **อคฺคณํ** ซึ่งโทษมิใช่คุณ **เอตฺตกํ** อันมีประมาณเท่านี้ **เม** ของเรา **จิณฺเตสิ** คิด
 แล้ว อิติ ว่า ‘**อโห** **โอ** **กมฺมํ** อ.กรรม **ภาริยํ** อันหนัก **อุปาสิกาย** **อันอุปาสิกา** **กตํ**
 กระทำแล้ว’ อิติ ดังนี้; อิติ ดังนี้; (**มหาอุปาสิกา**)อ.มหาอุปาสิกา **อุปฺชารยมาณา**
 ไคร่ครวญอยู่ อิติ ว่า “**อุปการโ** อ.อุปการะ (**มยา**) **กตปุพฺพุโ** เป็นอุปการะ- **อันเรา**
 -กระทำแล้วในกาลก่อน **ปุตฺตสฺส** แก่บุตร **มม** ของเรา **สัสสรนฺตฺติยา** ผู้เทียวไปอยู่
 สัสสาเร ในสงสาร **นตฺถิ** **เอว** **นุ โข** ย่อมไม่มีนั้นเทียวหรือหนอแล” อิติ ดังนี้

อนุสุสริตวา ระลึกลแล้ว อุตตภาวํ ซึ่งอัทภาพ สติมํ ที่หนึ่งร้อย อุตตริ ยิง ตโต (เอภูนออุตตภาวสโต) กวาร์้อยแห่งอัทภาพอันหย่อนด้วยหนึ่งนั้น ฆตวา รู้แล้ว อิติ ว่า “ชีวิตทานํ อ.การให้ซึ่งชีวิต โวรอปนฏจาเน ในที่เป็นที่ปลงลง ชีวิตา จากชีวิต เอกสุมิ แห่งหนึ่ง มยา อันเรา ปาตปริจาริกาย เป็นหญิงรับใช้ใกล้เท้า เอตสฺส (เอตสฺส) ของพระเถระนั้น หุตวา เป็นแล้ว ทินฺนํ ให้แล้ว อุตตภาเว ใน อัทภาพ สติเม ที่หนึ่งร้อย; อโห โอ มหาอุปกาโร อ.อุปการะใหญ่ มยา อันเรา กโต กระทำแล้ว ปุตตสฺส แก่บุตร มม ของเรา” อิติ ดังนี้ นิสินฺหาเว นังแล้ว เคเห ใน เรือนเทียว อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(ตุมฺเห) อ.ท่าน อุปธาเรถ ของงใครครวญ วิเสเสตฺวา ให้พิเศษ อุตตริ ยิงขึ้น” อิติ ดังนี้ ฯ

แม้มหาอุปาสิกานั่งอยู่ในเรือนนั้นแหละ ใครครวญอยู่ว่า “กิจบรรพชิตแห่งบุตรของเราถึงที่สุดหรือหนอแล หรือว่ายังไม่ถึงที่สุด” รู้การบรรลุประอรหัตแห่งพระเถระนั้น ใครครวญให้ยิ่งขึ้นไป ได้รู้แล้วว่า “บุตรของเราบรรลุประอรหัตแล้ว คิดว่า ‘โอหนอ อุปาสิกานี้เกิดเป็นที่พึงใหญ่ของเรา’ ใครครวญอยู่ว่า ‘แม้ในกาลก่อน อุปาสิกานี้ เคยเป็นที่พึงของเราหรือหนอแล หรือว่า ไม่เคยเป็นที่พึง’ ระลึกลึ้น ๘๘ อัทภาพ; แต่เราแล ร่วมมือกับพวกบุรุษเหล่าอื่น ปลงพระเถระนั้นลงจากชีวิต ใน ๘๘ อัทภาพ, พระเถระนี้ เห็นโทษมีประมาณเท่านี้ของเรา คิดว่า ‘โอ กรรมหนัก อุปาสิกากระทำแล้ว’ ดังนี้; มหาอุปาสิกาใครครวญอยู่ว่า “อุปการะ เป็นสิ่งที่เราเคยกระทำแก่บุตรของเราผู้ท่องเที่ยว ไปอยู่ในสงสาร ย่อมไม่มีเลยนั้นเทียวหรือหนอแล” ระลึกอัทภาพที่หนึ่งร้อยให้ยิ่งขึ้น กว่า ๘๘ อัทภาพนั้น รู้แล้วว่า “การให้ชีวิต ที่เราเป็นหญิงรับใช้ใกล้เท้าของพระเถระนั้น ให้ในที่ปลงลงจากชีวิต ในอัทภาพที่หนึ่งร้อย; โอ เราทำอุปการะใหญ่แก่บุตรของเรา” นั่งอยู่ในเรือนนั้นแหละ กล่าววว่า “ขอท่านจงใครครวญให้พิเศษให้ยิ่งขึ้นไป”

อปิตฺพํ อเปกขัตถะเข้ากับ มหาอุปาสิกาฯ สุททกัตตาใน อญฺญาสิฯ อาชยาตบท กัตตฺวาจาก เคเห วิสยาธาระใน นิสินฺหา เอวตฺพํ อวธารณะเข้ากับ นิสินฺหาฯ วิเสสนะ ของ มหาอุปาสิกา “ปพฺพชิตกัจจํ สุททกัตตาใน ปตฺตํ สองบท กิตบทกัตตฺวาจาก กิณฺนุ ปุจฉนัตถะ โขศฺพํ วจนาลังการะ มยฺหํ สามีสัมพันธะใน ปุตตสฺสฯ สามีสัมพันธะใน ปพฺพชิตกัจจํ มตฺถกํ สัมปาปุณฺณียกัมมะใน ปตฺตํ อูทาหุ ปุจฉนัตถะ โนศฺพํ ปฏิเสธะใน ปตฺตํ มตฺถกํ สัมปาปุณฺณียกัมมะใน ปตฺตํ” อิตฺตฺพํ อาการะ

ใน อุปรารยมาณาฯ อัพภันตรกิริยาของ มหาอุปาสิกา ตสฺส วิเสสณะของ เถรสุสฺสฯ สามีสัมพันธะใน อรหตฺตปฺปตฺตีฯ อวุตตกัมมะใน ฌตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อุปรารยมาณา อุตฺตรี กิริยาวิเสสณะใน อุปรารยมาณาฯ อัพภันตรกิริยาของ มหาอุปาสิกา “ปฺตุโต สฺุทธกตฺตาใน อนฺุสฺสรฺริฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก มม สามีสัมพันธะ ใน ปฺตุโต อรหตฺตํ สัมปาปฺญญีเยกัมมะใน ปตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตตฺวา ‘โอโห อัจฺฉริยตฺถะ วตฺตฺพทํ สังกปฺปตฺถะ อโย วิเสสณะของ อุปาสิกาฯ สฺุทธกตฺตาใน ชาตฺตาฯ กิตบทกตฺตฺวาจก เม สามีสัมพันธะใน ปตฺติจฺญา มหตี วิเสสณะของ ปตฺติจฺญาฯ วิกตีกตฺตา ใน ชาตฺตา’ อิตฺตฺพทํ อากาเรใน จินฺเตตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อุปรารเณโต ‘อโย วิเสสณะ ของ อุปาสิกาฯ สฺุทธกตฺตาใน โหตีฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก อปิตฺพทํ อเปกขตฺถะ เข้ากัป อตีเตฯ กาลสฺตตมฺมีใน โหตี นุคฺตฺพทํ สังกปฺปตฺถะ โขคฺตฺพทํ วจนาลังการะ เม สามีสัมพันธะใน ปตฺติจฺญาฯ วิกตีกตฺตาใน ญุตฺปุพฺพาฯ วิกตีกตฺตาใน โหตี อฺุทฺทาคฺตฺพทํ ปุจฺฉนตฺถะ โนคฺตฺพทํ ปฏฺิเสธนตฺถะ ปตฺติจฺญา วิกตีกตฺตาใน ญุตฺปุพฺพาฯ วิกตีกตฺตา ใน โหตี’ อิตฺตฺพทํ อากาเรใน อุปรารเณโตฯ อัพภันตรกิริยาของ ปฺตุโต เอญฺุณ- อตฺตภาวสตํ อัจฺฉนตฺตสํโยคะใน อนฺุสฺสรฺริ; ปนคฺตฺพทํ ปักขันตรโชนตฺถะ อหํ สฺุทธกตฺตา ใน โวโรเปสฺสีฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก โชนคฺตฺพทํ วจนาลังการะ เอญฺุณอตฺตภาวสเต วิสยาธาระใน โวโรเปสฺสี อญฺุณเหหิ วิเสสณะของ ปุริเสหิฯ สหตฺถตฺติยาเข้ากัป สทฺธิฯ ทัพฺพสมวายะใน เอกโตฯ ตติยาวิเสสณะใน หุตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน โวโรเปสฺสี เอตํ วิเสสณะของ เถรฺฯ อวุตตกัมมะใน โวโรเปสฺสี ชีวิตา อปาทานใน โวโรเปสฺสี, อโย วิเสสณะของ เถโรฯ สฺุทธกตฺตาใน จินฺเตสฺสีฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก เม สามีสัมพันธะ ใน อคฺคณฺ์ เอตฺตกํ วิเสสณะของ อคฺคณฺ์ฯ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตสฺสี ‘โอโห สังกเวคตฺถะ ภาริโย วิเสสณะของ กมฺมมฺเญฯ วุตตกัมมะใน กตฺถฯ กิตบท- กัมมวาทก อุปาสิกาย อนภิหิตกตฺตาใน กตฺ’ อิตฺตฺพทํ อากาเรใน จินฺเตสฺสี” อิตฺตฺพทํ อากาเรใน อญฺุณาสฺสี; มหาอุปาสิกา สฺุทธกตฺตาใน อาหฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก “อุปกาโร สฺุทธกตฺตาใน นตฺถิฯ กิริยาบทกตฺตฺวาจก เอวคฺตฺพทํ อวธารณะเข้ากัป นตฺถิ นุคฺตฺพทํ สังกปฺปตฺถะ โชนคฺตฺพทํ วจนาลังการะ สฺุสฺสเร วิสยาธาระใน สฺุสรฺนตฺติยาฯ วิเสสณะของ มมฯ สามีสัมพันธะใน ปฺตุตฺตสฺสฺสฯ สัมปทานใน กต- มยา อนภิหิตกตฺ ตาใน กต- กตฺปุพฺโพ วิกตีกตฺตาใน นตฺถิ” อิตฺตฺพทํ อากาเรใน อุปรารยมาณาฯ อัพภันตร-กิริยาของ มหาอุปาสิกา ตโต วิเสสณะของ เอญฺุณอตฺตภาวสโตฯ อปาทาน

ใน อุตฺตริ์ๆ กิริยาวิเสสณะใน อนุสฺสริตฺวา สติมี วิเสสณะของ อตฺตภาวึๆ อวฺตตกัมมะใน
 อนุสฺสริตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ฅตฺวา “ชีวิตทานึ วุตตกัมมะใน ทินฺนึๆ กิตฺบท-
 กัมมวาทก สติเม วิเสสณะของ อตฺตภาเวๆ วิสยาธาระใน ทินฺนึ มยา อนภิทกัตฺตาใน
 ทินฺนึ เอตฺส วิเสสณะของ เถรสฺสๆ สามึสัมพันธึใน ปาทปริจาริกายๆ วิทิกัตฺตาใน
 หุตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ทินฺนึ เอกสฺมี วิเสสณะของ โวโรปนฺนุจฺาเน ชีวิตา อปาทาน
 ใน โวโรปน- โวโรปนฺนุจฺาเน วิสยาธาระใน ชีวิตทานึ; อโห อัจฺฉริยัตตะ มหาอุปกาโร
 วุตตกัมมะใน กโถๆ กิตฺบทกัมมวาทก มยา อนภิทกัตฺตาใน กโถ มม สามึสัมพันธึ
 ใน ปุตฺตสฺสๆ สัมปทานใน กโถ” อิติศัพฺท์ อากาเรใน ฅตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน
 นิสินฺนา เคะเห วิสยาธาระใน นิสินฺนา เอวศัพฺท์ อวธารณะเข้ากัป นิสินฺนาๆ วิเสสณะ
 ของ มหาอุปาสิกา “ตุมฺเห สฺุทฺทกัตฺตาใน อุปฺชาเรถๆ อาขยาตบทกัตฺตฺวาจก อุตฺตริ์
 กิริยาวิเสสณะใน วิเสเสตฺวาๆ กิริยาวิเสสณะใน อุปฺชาเรถ” อิติศัพฺท์ อากาเรใน อาห ๕

๘๑. โส ทิพฺพาย โสตฺธาตฺยา สทฺทึ สฺุตฺวา วิเสเสตฺวา สติมี อตฺตภาวึ อนุสฺสริตฺวา
 ตตฺถ ตาย อตฺตโน ชีวิตฺสฺส ทินฺนภาวึ ทิสฺวา “อโห มม อิมาย มหาอุปาสิกาย
 อุปกาโร กตฺปุพฺโพติ จินฺเตตฺวา อตฺตมโน หุตฺวา ตสฺสา ตตฺถเว จตฺตฺส มคฺคผลฺส
 ปณฺหึ กเถตฺวา อนุปาทิสฺเสสาย นิพฺพานธาตฺยา ปรีนิพฺพายิ ๕

โส (เถโร) ทิพฺพาย โสตฺธาตฺยา สทฺทึ สฺุตฺวา วิเสเสตฺวา สติมี อตฺตภาวึ อนุสฺสริตฺวา
 ตตฺถ (อตฺตภาเว) ตาย (อุปาสิกาย) อตฺตโน ชีวิตฺสฺส ทินฺนภาวึ ทิสฺวา “อโห มม อิมาย
 มหาอุปาสิกาย อุปกาโร กตฺปุพฺโพ (โหติ)” อิติ จินฺเตตฺวา อตฺตมโน หุตฺวา ตสฺสา
 (มหาอุปาสิกาย) ตตฺถ เอว (จฺาเน) จตฺตฺส มคฺคผลฺส ปณฺหึ กเถตฺวา อนุปาทิสฺเสสาย นิพฺพาน-
 ธาตฺยา ปรีนิพฺพายิ ๕

โส (เถโร) อ.พระเถระนั้น สฺุตฺวา ฟังแล้ว สทฺทึ ซึ่งเสียง โสตฺธาตฺยา ด้วยโสตฺ-
 ธาตฺ ทิพฺพาย อันทิพยึ อนุสฺสริตฺวา ระลึกตามแล้ว อตฺตภาวึ ซึ่งอัตภาพ
 สติมี ที่ร็อย วิเสเสตฺวา ใหวิเศษึ ทิสฺวา เห็นแล้ว ตาย (อุปาสิกาย) อตฺตโน
 ชีวิตฺสฺส ทินฺนภาวึ ซึ่งความที- แห่งชีวิตึ ของตน -เป็นชีวิตึ อันอุปาสิกานั้น ให
 แล้ว ตตฺถ (อตฺตภาเว) ในอัตภาพนั้นึ จินฺเตตฺวา คิดแล้ว อิติ ว่า “อโห
 โอ อุปกาโร อ.อุปการะ อิมาย มหาอุปาสิกาย กตฺปุพฺโพ เป็นอุปการะ อัน

มหาอุบาสิกานี้ กระทำแล้วในกาลก่อน มม แก่เรา (โหด) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้
 อุตตมโน เป็นผู้ผู้มีใจเป็นของตน หุตฺวา เป็นแล้ว กเถตฺวา กล่าวแล้ว ปญฺหํ ซึ่ง
 ปัญญา มคฺคผลเสสุ ในมรรคและผล ท. จตฺตฺสฺสึ ตฺสฺสา (มหาอุปาสิกาย) แก่มหา-
 อุบาสิกานั้น ตตฺถ เอว (จาเน) ในที่นั้นนั้นเทียว ปรีนิพฺพายี ปรีนิพพานแล้ว
 นิพฺพานธาดูยา ด้วยนิพพานธาดู อนุปาทิสาย อันเป็นอนุปาทิสาย ๙

พระเถระนั้นฟังเสียงด้วยโสตธาดูอันเป็นทิพย์ ระลึกตามอัตภาพที่หนึ่งร้อยให้
 วิเศษ เห็นความที่ชีวิตของตนเป็นชีวิตอันอุบาสิกานี้ให้แล้วในอัตภาพนั้น คิดว่า
 “โอ อุปการะ เป็นสิ่งที่มหาอุบาสิกานี้เคยกระทำแก่เรา” เป็นผู้ผู้มีใจเป็นของตน กล่าว
 ปัญญาในมรรคและผลทั้ง ๔ ในที่นั้นนั้นแหละแก่มหาอุบาสิกานี้ ปรีนิพพานแล้วด้วย
 นิพพานธาดูที่เป็นอนุปาทิสาย

โส วิเสสนะของ เถโร๑ สุทฺธกัตฺตาใน ปรีนิพฺพายี๑ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ทิพฺพาย
 วิเสสนะของ โสธธาดูยา๑ ภาวะใน สุตฺวา สทฺทํ อวุตตกัมมะใน สุตฺวา๑ ปุพฺพกาล-
 กิริยาใน อนุสฺสริตฺวา วิเสเสตฺวา กิริยาวิเสสนะใน อนุสฺสริตฺวา สติมี วิเสสนะของ
 อุตฺตภาว๑ อวุตตกัมมะใน อนุสฺสริตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ทิสฺวา ตตฺถ วิเสสนะของ
 อุตฺตภาเว๑ วิสยาธาระใน ทิสฺวา ตาย วิเสสนะของ อุปาสิกาย๑ อนภินิหิตกัตฺตาใน
 ทินฺน- อุตฺตโน สามีสัมพันธะใน ชีวิตฺส
 ใน ทิสฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตตฺวา “อโห อัจฉริยัตตะ อุปกาโร สุทฺธกัตฺตาใน
 โหด๑ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก มม สัมปทานใน กต- อิมายวิเสสนะของ มหาอุปาสิกาย๑
 อนภินิหิตกัตฺตาใน กต- กตปุพฺโพน วิกตีกัตฺตาใน โหด” อิติศัพทํ อากาละใน จินฺเตตฺวา๑
 ปุพฺพกาลกิริยาใน หุตฺวา อุตฺตมโน วิกตีกัตฺตาใน หุตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน กเถตฺวา
 ตฺสฺสา วิเสสนะของ มหาอุปาสิกาย๑ สัมปทานใน กเถตฺวา เอวศัพทํ อวธารณะเข้า
 กับ ตตฺถ๑ วิเสสนะของ จาเน๑ วิสยาธาระใน กเถตฺวา จตฺตฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 วิสยาธาระใน ปญฺหํ๑ อวุตตกัมมะใน กเถตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปรีนิพฺพายี
 อนุปาทิสาย วิเสสนะของ นิพฺพานธาดูยา๑ ภาวะใน ปรีนิพฺพายี ๙

.....

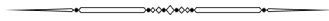
อณฺณตรภิกขุขุวตฺถุ ฯ

อณฺณตรภิกขุขุวตฺถุ (นิมฺมิจิตฺ) ฯ

อณฺณตรภิกขุขุวตฺถุ อ.เรื่องแห่งภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง (นิมฺมิจิตฺ) จบแล้ว ฯ

อณฺณตรภิกขุขุวตฺถุ สุทฺธกัตตาโน นิมฺมิจิตฺ ๑ กิตฺตบทกัตตฺวาจก ฯ

จบเรื่องภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง



วิเคราะห์ศัพท์กิตติ์ สมาส และศัพท์ิต

อณฺดรภิกษุวตฺถุ

เป็นฉนฺธิฐิตฺตปฺริสฺสมาส โดยมิวิเสสณฺบุพพทกัณฺมธารยสฺมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะห์ดังนี้

๑. อณฺดรโร จ โส ภิกษุ จาติ อณฺดรภิกษุ. (อณฺดร + ภิกษุ) วิเสสณฺบุพพทกัณฺมธารย-
สมาส

อณฺดรโร จ อ.รูปใดรูปหนึ่งด้วย โส อ.รูปใดรูปหนึ่งนั้น ภิกษุ จ เป็นภิกษุด้วย ธิติ เพราะ
เหตุนี้ อณฺดรภิกษุ ชื่อว่าอณฺดรภิกษุ. (ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง)

๒. อณฺดรภิกษุสฺส วตฺถุ อณฺดรภิกษุวตฺถุ. (อณฺดรภิกษุ + วตฺถุ) ฉนฺธิฐิตฺตปฺริสฺสมาส
วตฺถุ อ.เรื่อง อณฺดรภิกษุสฺส แห่งภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง อณฺดรภิกษุวตฺถุ ชื่อว่าอณฺดรภิกษุวตฺถุ.
(เรื่องภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง)

ปพฺพตปาโท

เป็นฉนฺธิฐิตฺตปฺริสฺสมาส มิวิเคราะห์ทั่ว

ปพฺพตสฺส ปาโท ปพฺพตปาโท. (ปพฺพต + ปาท)

ปาโท อ.จึง ปพฺพตสฺส แห่งภุเขา ปพฺพตปาโท ชื่อว่าปพฺพตปาท. (จึงภุเขา, ตินภุเขา)

ฆนฺวาโส

เป็นวิเสสณฺบุพพทกัณฺมธารยสฺมาส มิวิเคราะห์ทั่ว

ฆนฺ โจ โส วาโส จาติ ฆนฺวาโส. (ฆน + วาส)

ฆนฺ โจ อ.อันหนาแน่นด้วย โส อ.อันหนาแน่นนั้น วาโส จ เป็นที่อยู่ด้วย ธิติ เพราะเหตุนี้
ฆนฺวาโส ชื่อว่าฆนฺวาส. (อันเป็นที่อยู่อันหนาแน่น)

เอกทิวโส

เป็นอสมาทวารทิสฺสมาส มิวิเคราะห์ทั่ว

เอก โจ โส ทิวโส จาติ เอกทิวโส. (เอก + ทิวส)

เอก โจ อ.หนึ่งด้วย โส อ.หนึ่งนั้น ทิวโส จ เป็นวันด้วย ธิติ เพราะเหตุนี้ เอกทิวโส ชื่อว่า

เอกทิวส. (วันหนึ่ง)

สัจจิมตดา

เป็นจัญญูทวิปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะหว่า

สัจจิมตดา เยส เต สัจจิมตดา, ภิกขุ. (สัจจิม + มตดา)

สัจจิม อ.ทกลีบ มตดา เป็นประมาณ เยส (ภิกขุณ) แห่งภิกษุ ท. เหล่าใด (อดีต) มีอยู่, (เต ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น สัจจิมตดา ชื่อว่าสัจจิมตดา, ได้แก่ภิกษุทั้งหลาย. (มี ๖๐ รูปเป็นประมาณ, มีประมาณ ๖๐ รูป)

นานคฺครส

เป็นจัญญูทวิปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหดังนี้

๑. อคฺโค จ โส รโส จาติ อคฺครโส. (อคฺค + รส) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส

อคฺโค จ อ.อันเลิศด้วย โส อ.อันเลิศนั้น รโส จ เป็นรสด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น อคฺครโส ชื่อว่าอคฺครส. (รสอันเลิศ)

๒. นานา อคฺครโส ยสฺส ตํ นานคฺครส, ยาคุมตฺต. (นานา + อคฺครส) จัญญูทวิปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

อคฺครโส อ.รสอันเลิศ นานา ต่างๆ ยสฺส (ยาคุมตฺต) แห่งข้าวต้มและภัตรใด (อดีต) มีอยู่, ตํ (ยาคุมตฺต) อ.ข้าวต้มและภัตรนั้น นานคฺครส ชื่อว่านานคฺครส, ได้แก่ข้าวต้มและภัตร. (อันมีรสอันเลิศต่างๆ)

ยาคุมตฺต

เป็นสมาหารทวันทสมาส มีวิเคราะหว่า

ยาคุ จ ภาตตญจ ยาคุมตฺต. (ยาคุ + ภาตต)

ยาคุ จ อ.ข้าวต้มด้วย ภาตต จ อ.ภัตรด้วย ยาคุมตฺต ชื่อว่ายาคุมตฺต. (ข้าวต้มและภัตร)

คณฺตุคาม

เป็นกัตตุรูป, กัตตุสาธนะ, กิตันตสมาส, จตุตถิตปปริสสมาส มีวิเคราะหว่า

คณฺตุ กามเนตีติ คณฺตุคาม, ภิกขุ. (คณฺตุสทูปปท + กมฺ กนฺติยํ ในความใคร่ + ฌปฺจจฺย)

(เย ภิกษุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่าใด กาเมนติ ย่อมใคร่ คนตุ้ เพื่ออันไป อิติ เพราะเหตุนั้น (เต ภิกษุ)
อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น คนตุ้กามา ชื่อว่าคนตุ้กามา, ไตแกภิกษุทั้งหลาย. (ผู้ใคร่เพื่อจะไป, ผู้ประสงค์จะไป)

ยถาผัสสุกฏจานัน

เป็นนิบาตบุพพกัถยยยาวสมาส โดยมิวิเสสนบุพพกัถยยาวสมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะห์ดังนี้

๑. ผาสุกญจ ต จานญจาทิ ผาสุกฏจานัน. (ผัสสุก + จาน) วิเสสนบุพพกัถยยาวสมาส
ผัสสุกั จ อ.เป็นที่ผัสสุกด้วย ต อ.เป็นที่ผัสสุกนั้น จานัน จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น
ผัสสุกฏจานัน ชื่อว่าผัสสุกฏจานัน. (ที่เป็นที่ผัสสุก)
๒. ยั ยั ผาสุกฏจานัน ยถาผัสสุกฏจานัน. (ยถา + ผาสุกฏจานัน) นิบาตบุพพกัถยยาวสมาส
ผัสสุกฏจานัน อ.ที่เป็นที่ผัสสุก ยั ยั ไตไต ยถาผัสสุกฏจานัน ชื่อว่ายถาผัสสุกฏจานัน. (อย่างที่เป็น
ที่ผัสสุก)

วสฺสวาวสฺสจานัน

เป็นวิเสสนบุพพกัถยยาวสมาส โดยมีทุตียาตปุริสสมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะห์ดังนี้

๑. วสฺสลั อววาโส วสฺสวาวโส. (วสฺส + อววาโส) ทุตียาตปุริสสมาส
อววาโส อ.เป็นที่อยู่ วสฺสลั ตลตพรรชา วสฺสวาวโส ชื่อว่าวสฺสวาวโส. (เป็นที่อยู่ตลตพรรชา)
๒. วสฺสวาวโส จ โส จานญจาทิ วสฺสวาวสฺสจานัน. (วสฺสวาวโส + จาน) วิเสสนบุพพกัถยยาว-
สมาส
วสฺสวาวโส จ อ.เป็นที่อยู่ตลตพรรชาด้วย โส อ.เป็นที่อยู่ตลตพรรชานั้น จานัน จ เป็นที่
ด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น วสฺสวาวสฺสจานัน ชื่อว่าวสฺสวาวสฺสจานัน. (เป็นที่อยู่ตลตพรรชา)

ปาทมูลั

เป็นนัมมุตตีตปุริสสมาส มิวิเคราะห์ทั่ว

ปาทสฺส มูลั ปาทมูลั. (ปาท + มูล)

มูลั อ.ที่ใกล้ ปาทสฺส แห่งเท่า ปาทมูลั ชื่อว่าปาทมูลั. (ที่ใกล้เท่า)

อกิลมณฑา

เป็นนนิบาตบุพพบทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

น กิลมณฑา อกิลมณฑา, ภิกขุ. (น + กิลมณฑ)

(ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. กิลมณฑา ลำบากอยู่ น ทาไม่ได้ อกิลมณฑา ชื่อว่าอกิลมณฑ, ได้แก่ภิกษุทั้งหลาย.
(ไม่ลำบากอยู่)

ภวนิสสรณิ

เป็นปัญจมีตปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ภวส์มา นิสสรณิ ภวนิสสรณิ. (ภว + นิสสรณ)

นิสสรณิ อ.การสลัตออก ภวส์มา จากภพ ภวนิสสรณิ ชื่อว่าภวนิสสรณ. (การสลัตออกจากภพ)

วสนฏจานิ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยส์มาส วิเคราะห์ว่า

วสนญจ ตัง จานญจาติ วสนฏจานิ. (วสน + จาน)

วสนิ จ อ.เป็นที่อยู่ด้วย ตัง อ.เป็นที่อยู่นั้น จานิ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ วสนฏจานิ
ชื่อว่าวสนฏจาน. (ที่เป็นที่อยู่ที่)

ปมาทจาโร

เป็นตติยาตปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ปมาเทน จาโร ปมาทจาโร. (ปมาท + จาโร)

จาโร อ.ประพฤติ ปมาเทน โดยความประมาท ปมาทจาโร ชื่อว่าปมาทจาร. (ประพฤติโดยความ
ประมาท)

สกเคทหิ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยส์มาส วิเคราะห์ว่า

สกญจ ตัง เคทญจาติ สกเคทหิ. (สก + เคท)

สกา จ อ.อันเป็นของตนด้วย ตัง อ.อันเป็นของตนนั้น เคทหิ จ เป็นเรือนด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
สกเคทหิ ชื่อว่าสกเคท. (เรือนอันเป็นของตน, เรือนของตน)

มหานิรยา

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะหฺว่า

มทนต์ดา จ เต นิรยา จาติ มทานิรยา. (มทนต์ + นิรย)

มทนต์ดา จ อ.ใหญ่ ท. ด้วย เต อ.ใหญ่ ท. เหล่านั้น นิรยา จ เป็นนรกด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
มทานิรยา ชื่อว่ามทานิรย. (นรกใหญ่)

วิภูทวาร

เป็นนัฏฐิทวีปตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะหฺว่า

วิภูทานิ ทวารานิ เยสนฺติ วิภูทวาร, มทานิรยา. (วิภู + ทวาร)

ทวารานิ อ.ประตู ท. วิภูทานิ อันเปิดแล้ว เยสฺ (มทานิรยาน) แห่งนรกใหญ่ ท. เหล่าใด (สนฺติ)
มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต มทานิรยา) อ.นรกใหญ่ ท. เหล่านั้น วิภูทวาร ชื่อว่าวิภูทวาร, ได้แก่
นรกใหญ่. (มีประตูอันเปิดแล้ว, เปิดประตูไว้)

ธรมานกพทุโธ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะหฺว่า

ธรมานโก จ โส พทุโธ จาติ ธรมานกพทุโธ. (ธรมานก + พทุธ)

ธรมานโก จ อ.ทรงพระชนม์อยู่ด้วย โส อ.ทรงพระชนม์อยู่นั้น พทุโธ จ เป็นพระพทุธเจ้าด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ ธรมานกพทุโธ ชื่อว่าธรมานกพทุธ. (พระพทุธเจ้าผู้ยังทรงพระชนม์อยู่)

ปทานุปัตถิ

เป็นสังกฺฐาทิอเนกัตถิตติ มีวิเคราะหฺดังนี้

๑. ปทสฺส ปจฺฉา อณฺุปทฺ. (อณฺุ + ปท) นิบาตบุพพกะอัพยยีภาวส์มาส

ปจฺฉา ในภายหลัง ปทสฺส แห่งรอยเท้า อณฺุปทฺ ชื่อว่าอณฺุปท. (ภายหลังรอยเท้า)

๒. ปทญฺจ อณฺุปทญฺจ ปทานุปทฺ. (ปท + อณฺุปท) สมหาทรทวันทส์มาส

ปทฺ จ อ.รอยเท้าด้วย อณฺุปทฺ จ อ.ภายหลังแห่งรอยเท้าด้วย ปทานุปทฺ ชื่อว่า
ปทานุปท. (รอยเท้าและภายหลังแห่งรอยเท้า)

๓. ปทานุปเทน ปวตฺตตีติ ปทานุปัตถิ, จานํ. (ปทานุปท + ฌิกปัจจย) สังกฺฐาทิอเนกัตถิต

ติ

(ยํ จานํ) อ.ที่ใด ปวตตติ ย่อมเป็นไป ปทานุปแทน ตามรอยเท้าและภายหลังแห่งรอยเท้า
อิติ เพราะเหตุนี้ (ตํ จานํ) อ.ที่นั่น ปทานุปทิกํ ชื่อว่าปทานุปทิก, ได้แก่ที่. (อันเป็นไปตามรอยเท้าและ
ภายหลังแห่งรอยเท้า)

ยถาขุจฉาสโย

เป็นจัญญูวิปทูลยาธิกรณพหุพีหีสมาส วิเคราะห์ว่า
ยถา ขุจฉาสโย ยสฺส โส ยถาขุจฉาสโย, ปุคฺคโล. (ยถา + ขุจฉาสย)
ขุจฉาสโย อ.อธยาศัย ยถา อย่างไร ยสฺส (บุคคลลล) แห่งบุคคลใด (อตฺถิ) มีอยู่, โส (บุคคลโล)
อ.บุคคลนั้น ยถาขุจฉาสโย ชื่อว่ายถาขุจฉาสย, ได้แก่บุคคล. (ผู้มีอธยาศัยอย่างไร)

อปฺปมตฺตา

เป็นนนิบาตบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
น ปมตฺตา อปฺปมตฺตา, ภิกฺขุ. (น + ปมตฺตา)
(ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ ท. ปมตฺตา ประมาทแล้ว น ทาไมได้ อปฺปมตฺตา ชื่อว่าอปมตต, ได้แก่ภิกษุ
ทั้งหลาย. (ผู้ไม่ประมาทแล้ว)

เอกภูจฺจานํ

เป็นอสมาหารทิสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า
เอกญจ ตํ จานญฺจาติ เอกภูจฺจานํ. (เอก + จาน)
เอกํ จ อ.แห่งหนึ่งด้วย ตํ อ.แห่งหนึ่งนั้น จานํ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ เอกภูจฺจานํ
ชื่อว่าเอกภูจฺจาน. (ที่แห่งหนึ่ง)

เอรฺพภูจฺจานกาโล

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมีจัญญูตีปฺริสฺมาสอยู่ภายใน วิเคราะห์ดังนี้
๑. เอรฺสส อฺพภูจฺจานํ เอรฺพภูจฺจาน. (เอร + อฺพภูจฺจาน) จัญญูตีปฺริสฺมาส
อฺพภูจฺจาน อ.เป็นที่บำรุง เอรฺสส ซึ่งพระเอระ เอรฺพภูจฺจานํ ชื่อว่าเอรฺพภูจฺจาน. (เป็นที่บำรุง
พระเอระ)
๒. เอรฺพภูจฺจานญจ ตํ กาโล จาติ เอรฺพภูจฺจานกาโล. (เอรฺพภูจฺจาน + กาล) วิเสสนบุพพบท-
กัมมธารยสมาส

เถรปุณฺณ จ อ.เป็นที่บ่ารุงซึ่งพระเถระด้วย ต่ อ.เป็นที่บ่ารุงซึ่งพระเถระนั้น กาลโ ๑
เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ เถรปุณฺณกาลโ ชื่อว่าเถรปุณฺณกาล. (กาลเป็นที่บ่ารุงพระเถระ)

ภิกษาจารกาลโ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมิจตตตีตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺ์ดังนี้

๑. ภิกษา ย จาโร ภิกษาจาโร. (ภิกษา + จาร) จตตตีตปุริสสมาส

จาโร อ.เป็นที่เที่ยวไป ภิกษา เพื่อภิกษา ภิกษาจาโร ชื่อว่าภิกษาจาร. (เป็นที่เที่ยวไปเพื่อภิกษา)

๒. ภิกษาจาโร จ โส กาลโ จาติ ภิกษาจารกาลโ. (ภิกษาจาร + กาล) วิเสสนบุพพท-
กัมมธารยสมาส

ภิกษาจาโร จ อ.เป็นที่เที่ยวไปเพื่อภิกษาดด้วย โส อ.เป็นที่เที่ยวไปเพื่อภิกษานั้น กาลโ จ เป็น
กาลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ภิกษาจารกาลโ ชื่อว่าภิกษาจารกาล. (กาลเป็นที่เที่ยวไปเพื่อภิกษา)

เสสกาลโ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหฺ์ว่า

เสโส จ โส กาลโ จาติ เสสกาลโ. (เสส + กาล)

เสโส จ อ.ที่เหลื่อด้วย โส อ.ที่เหลื่อนั้น กาลโ จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ เสสกาลโ
ชื่อว่าเสสกาล. (กาลที่เหลื่อ)

อผาสูกิ

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหฺ์ว่า

น ผาสูกิ อผาสูกิ. (น + ผาสูกิ)

ผาสูกิ อ.ความผาสูกิ น หามีได้ อผาสูกิ ชื่อว่าอผาสูกิ. (ความไม่ผาสูกิ)

วิหารมชฺโณ

เป็นฉฺฐิตปุริสสมาส มีวิเคราะหฺ์ว่า

วิหารสฺส มชฺโณ วิหารมชฺโณ. (วิหาร + มชฺโณ)

มชฺโณ อ.ท่ามกลาง วิหารสฺส แห่งวิหาร วิหารมชฺโณ ชื่อว่าวิหารมชฺโณ. (ท่ามกลางวิหาร)

คณฺหิสังญณา

เป็นจัญญูตีปปริสสมาส มิวีเคราะหฺว่า

คณฺหิยา สังญณา คณฺหิสังญณา. (คณฺหิ + สังญณา)

สังญณา อ.สังญญาณ คณฺหิยา แห่งระฆัง คณฺหิสังญณา ชื่อว่าคณฺหิสังญณา. (สังญญาณระฆัง)

สปปิผาณิตาทีน

เป็นจัญญูทวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีสมาหารทวันทสมาสอยู่ภายใน มิวีเคราะหฺที่ตั้งนี้

๑. สปปิ จ ผาณิตยจ สปปิผาณิต. (สปปิ + ผาณิต) สมาหารทวันทสมาส

สปปิ จ อ.เนยใสด้วย ผาณิต จ อ.น้ำอ้อยด้วย สปปิผาณิต ชื่อว่าสปปิผาณิต. (เนยใสและน้ำอ้อย)

๒. สปปิผาณิต อาที เยสนฺติ สปปิผาณิตาทีน, วตฺตุนิ. (สปปิผาณิต + อาที) จัญญูทวิปทตุลยา-
ธิกรณพหุพีทิสมาส

สปปิผาณิต อ.เนยใสและน้ำอ้อย อาที เป็นต้น เยสํ (วตฺตุนิ) แห่งวตฺตุนิ ท. เหล่าใด (อตุล) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ตานิ วตฺตุนิ) อ.วตฺตุนิ ท. เหล่านี้ สปปิผาณิตาทีน ชื่อว่าสปปิผาณิตาที, ได้แก่วตฺตุนิททั้งหลาย. (มีเนยใสและน้ำอ้อยเป็นต้น)

ทาสกมฺมกราทโย

เป็นจัญญูทวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีอิตรียคทวันทสมาสอยู่ภายใน มิวีเคราะหฺที่ตั้งนี้

๑. ทาสา จ กมฺมกรา จ ทาสกมฺมกรา. (ทาส + กมฺมกร) อิตรียคทวันทสมาส

ทาสา จ อ.ทาส ท. ด้วย กมฺมกรา จ อ.กรรมกร ท. ด้วย ทาสกมฺมกรา ชื่อว่า
ทาสกมฺมกร. (ทาสและกรรมกรทั้งหลาย)

๒. ทาสกมฺมกรา อาที เยสนฺติ ทาสกมฺมกราทโย, ชฺนา. (ทาสกมฺมกร + อาที) จัญญูทวิปท-
ตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

ทาสกมฺมกรา อ.ทาสและกรรมกร ท. อาที เป็นต้น เยสํ (ชฺนา) แห่งชฺน ท. เหล่าใด (สนฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต ชฺนา) อ.ชฺน ท. เหล่านี้ ทาสกมฺมกราทโย ชื่อว่าทาสกมฺมกราที, ได้แก่ชฺน
ทั้งหลาย. (มีทาสและกรรมกรเป็นต้น)

สายณทสมโย

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สายณโท จ โส สมโย จาติ สายณทสมโย. (สายณท + สมย)

สายณโท จ อ.เป็นที่ลื่นไปแห่งวันด้วย โส อ.เป็นที่ลื่นไปแห่งวันนั้น สมโย จ เป็นสมัยด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ สายณทสมโย ชื่อว่าสายณทสมย. (สมัยเป็นที่ลื่นไปแห่งวัน, เวลาเย็น)

อทิสวา

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น ทิสวา อทิสวา. (น + ทิสวา)

ทิสวา เห็นแล้ว น ทามีได้ อทิสวา ชื่อว่าอทิสวา. (ไม่เห็นแล้ว)

รตติฎจานทิวาฎจานานิ

เป็นอิตริตรโยคทวันทสมาส โดยมีสัตตมัตตปุริสสมาส และสัตตมัตตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. รตติยัม จานัม รตติฎจานัม. (รตติ + จาน) สัตตมัตตปุริสสมาส

จานัม อ.ที่เป็นที่พัก รตติยัม ในเวลากลางคืน รตติฎจานัม ชื่อว่ารตติฎจาน. (ที่เป็นที่พักในเวลากลางคืน)

๒. ทิวา จานัม ทิวาฎจานัม. (ทิวา + จาน) สัตตมัตตปุริสสมาส

จานัม อ.ที่เป็นที่พัก ทิวา ในเวลากลางวัน ทิวาฎจานัม ชื่อว่าทิวาฎจาน. (ที่เป็นที่พักในเวลากลางวัน)

๓. รตติฎจานญจ ทิวาฎจานญจ รตติฎจานทิวาฎจานานิ. (รตติฎจาน + ทิวาฎจาน)

อิตริตรโยคทวันทสมาส

รตติฎจานัม จ อ.ที่เป็นที่พักในเวลากลางคืนด้วย ทิวาฎจานัม จ อ.ที่เป็นที่พักในเวลากลางวันด้วย รตติฎจานทิวาฎจานานิ ชื่อว่ารตติฎจานทิวาฎจาน. (ที่เป็นที่พักในเวลากลางคืนและที่เป็นที่พักในเวลากลางวัน)

ภิกขุสงฺโฆ

เป็นฉนฺธุตฺตปฺปฺริสฺสมาส มิวีเคราะหฺว่า

ภิกขุณฺ สงฺโฆ ภิกขุสงฺโฆ. (ภิกขุ + สงฺฆ)

สงฺโฆ อ.ทมฺ ฺภิกขุณฺ แห่งภิกขุ ท. ภิกขุสงฺโฆ ชื่อว่าภิกขุสงฺฆ. (ทมฺภิกขุ, ภิกขุสงฺฆ)

กตีกวตฺตขานมนุสฺสา

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส โดยมีฉนฺธุตฺตปฺปฺริสฺสมาสอยู่ภายใน มิวีเคราะหฺดังนี้

๑. กตีกวตฺตสฺส ขานนา กตีกวตฺตขานนา, มนุสฺสา. (กตีกวตฺต + ขานน) ฉนฺธุตฺตปฺปฺริสฺสมาส (มนุสฺสา) อ.มฺนุสฺยฺ ท. ขานนา ผู้รู้ กตีกวตฺตสฺส ซึ่งกตีกาวฺตร กตีกวตฺตขานนา ชื่อว่ากตีกวตฺตขานน, ได้แก่กมฺนุสฺยฺทั้งหลาย. (ผู้รู้กตีกาวฺตร)

๒. กตีกวตฺตขานนา จ เต มนุสฺสา จาติ กตีกวตฺตขานนมนุสฺสา. (กตีกวตฺตขานน + มนุสฺส) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส

กตีกวตฺตขานนา จ อ.ผู้รู้ซึ่งกตีกาวฺตร ท. ด้วย เต อ.ผู้รู้ซึ่งกตีกาวฺตร ท. เหล่านั้น มนุสฺสา จ เป็นมฺนุสฺยฺด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ กตีกวตฺตขานนมนุสฺสา ชื่อว่ากตีกวตฺตขานนมนุสฺส. (มฺนุสฺยฺผู้รู้กตีกาวฺตร)

คณฺทิสทฺโท

เป็นฉนฺธุตฺตปฺปฺริสฺสมาส มิวีเคราะหฺว่า

คณฺทียา สทฺโท คณฺทิสทฺโท. (คณฺทฺ + สทฺท)

สทฺโท อ.เสียง คณฺทียา แห่งระฆัง คณฺทิสทฺโท ชื่อว่าคณฺทิสทฺท. (เสียงระฆัง)

สกฺสกฺกฺจานานิ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มิวีเคราะหฺว่า

สกฺสกานิ จ ตานิ จานานิ จาติ สกฺสกฺกฺจานานิ. (สกฺสก + จาน)

สกฺสกานิ จ อ.อันเป็นของตนฯ ท. ด้วย ตานิ อ.อันเป็นของตนฯ ท. เหล่านั้น จานานิ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ สกฺสกฺกฺจานานิ ชื่อว่าสกฺสกฺกฺจาน. (ที่ของตนฯ)

เอกมคโค

เป็นอสมาหารทิกุสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

เอโก จ โส มคโค จาติ เอกมคโค. (เอก + มคค)

เอโก จ อ.เดียวกันด้วย โส อ.เดียวกันนั้น มคโค จ เป็นหนทางด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น เอกมคโค
ชื่อว่าเอกมคค. (หนทางเดียวกัน)

เอเกกฏจานํ

เป็นอสมาหารทิกุสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

เอเกกฏจ ตํ จานญจาติ เอเกกฏจานํ. (เอเกก + จานํ)

เอเกกํ จ อ.หนึ่งหนึ่งด้วย ตํ อ.หนึ่งหนึ่งนั้น จานํ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น เอเกกฏจานํ
ชื่อว่าเอเกกฏจาน. (ที่หนึ่งๆ)

อนาคนตฺวา

เป็นนินิบาดบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

น อนาคนตฺวา อนาคนตฺวา. (น + อนาคนตฺวา)

อนาคนตฺวา มาแล้ว น ทาไม่ได้ อนาคนตฺวา ชื่อว่าอนาคนตฺวา. (ไม่มาแล้ว)

ทฺวตฺตีสํการสฺชฺฌมาโย

เป็นลัตตมิตฺตปฺริสฺสมาส โดยมือสมาหารทิกุสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺดังนี้

๑. ทฺวตฺตีส อาการา ทฺวตฺตีสํการา. (ทฺวตฺตีส + อาการ) อสมาหารทิกุสฺมาส

อาการา อ.อาการ ท. ทฺวตฺตีส สํลลิตฺตอง ทฺวตฺตีสํการา ชื่อว่าทฺวตฺตีสํการ. (อาการ ๓๒)

๒. ทฺวตฺตีสํการเรสุ สฺชฺฌมาโย ทฺวตฺตีสํการสฺชฺฌมาโย. (ทฺวตฺตีสํการ + สฺชฺฌมาโย) ลัตตมิตฺตปฺริสฺสมาส

สฺชฺฌมาโย อ.สาธยาย ทฺวตฺตีสํการเรสุ ในอาการ ๓๒ ท. ทฺวตฺตีสํการสฺชฺฌมาโย ชื่อว่า
ทฺวตฺตีสํการสฺชฺฌมาโย. (สาธยายในอาการ ๓๒)

ชยวโย

เป็นสมาหารทวันทสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

ชโย จ วโย จ ชยวโย. (ชโย + วโย)

ชโย จ อ.ความลึนไปด้วย วโย จ อ.ความเลื่อมไปด้วย ชยวโย ชื่อว่าชยวโย. (ความลึนไปและความ
เลื่อมไป)

โลกียอภิญญา

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

โลกียา จ ส่า อภิญญา จาติ โลกียอภิญญา. (โลกียา + อภิญญา)

โลกียา จ อ.อันเป็นโลกียะด้วย ส่า อ.อันเป็นโลกียะนั้น อภิญญา จ เป็นอภิญญาด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ โลกียอภิญญา ชื่อว่าโลกียอภิญญา. (อภิญญาอันเป็นโลกียะ)

มคฺคผลสุขํ

เป็นปัญจมีตปปริสสมาส โดยมีสมาทานทวันทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. มคฺโค จ ผลญจ มคฺคผล. (มคฺค + ผล) สสมาทานทวันทสมาส

มคฺโค จ อ.มรรคด้วย ผล จ อ.ผลด้วย มคฺคผล ชื่อว่ามคฺคผล. (มรรคและผล)

๒. มคฺคผลโต นิพพตฺติ์ สุขํ มคฺคผลสุขํ. (มคฺคผล + สุข) ปัญจมีตปปริสสมาส

สุขํ อ.ความสุข นิพพตฺติ์ อันบังเกิดแล้ว มคฺคผลโต แต่มรรคและผล มคฺคผลสุขํ ชื่อว่ามคฺคผลสุข. (ความสุขที่เกิดแต่มรรคและผล)

ทิพฺพจกฺขุ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทิพฺพญจ ตํ จกฺขุ จาติ ทิพฺพจกฺขุ. (ทิพฺพ + จกฺขุ)

ทิพฺพํ จ อ.อันเป็นทิพย์ด้วย ตํ อ.อันเป็นทิพย์นั้น จกฺขุ จ เป็นจักขุด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ทิพฺพจกฺขุ ชื่อว่าทิพฺพจกฺขุ. (จักขุทิพย์)

สฺราราชา

เป็นสทบุพพบททพทพิทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สท ราเคน เย วตฺตุนตีติ สฺราราชา, ภิกฺขุ. (สท + ราชา)

เย (ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่าใด วตฺตุนตีติ ย่อมเป็นไป สท กับ ราเคน ด้วยราคะ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น สฺราราชา ชื่อว่าสฺราราชา, ได้แก่ภิกษุทั้งหลาย. (ผู้เป็นไปกับด้วยราคะ, มีราคะ)

สโทสา

เป็นสัทบุพพทพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สท โทเสน เย วตตุนตีติ สโทสา, ภิกขุ. (สท + โทส)

เย (ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่าใด วตตุนติ ย่อมเป็นไป สท กับ โทเสน ด้วยโทสะ อิติ เพราะเหตุ
นั้น (เต ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น สโทสา ชื่อว่าสโทส, ได้แก่ภิกษุทั้งหลาย. (ผู้เป็นไปกับด้วยโทสะ, มีโทสะ)

สโมทา

เป็นสัทบุพพทพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สท โมเทน เย วตตุนตีติ สโมทา, ภิกขุ. (สท + โมท)

เย (ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่าใด วตตุนติ ย่อมเป็นไป สท กับ โมเทน ด้วยโมทะ อิติ เพราะเหตุ
นั้น (เต ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น สโมทา ชื่อว่าสโมท, ได้แก่ภิกษุทั้งหลาย. (ผู้เป็นไปกับด้วยโมทะ, มี
โมทะ)

ฌานวิปัสสนามตต์

เป็นจัญฐีทวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีอิตรียกตวันทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ฌานญจ วิปัสสนา จ ฌานวิปัสสนา. (ฌาน + วิปัสสนา) อิตรียกตวันทสมาส

ฌานญ จ อ.ฌานด้วย วิปัสสนา จ อ.วิปัสสนาด้วย ฌานวิปัสสนา ชื่อว่าฌานวิปัสสนา. (ฌาน
และวิปัสสนา)

๒. ฌานวิปัสสนา มตตทา ยสฺสาติ ฌานวิปัสสนามตต์, ผล. (ฌานวิปัสสน + มตตทา) จัญฐีทวิปท-
ตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

ฌานวิปัสสนา อ.ฌานและวิปัสสนา ท. มตตทา เป็นประมาณ ยสฺส (ผลสฺส) แห่งผลใด (อตฺถิ)
มีอยู่ อิติ เพราะเหตุานั้น (ตฺ ผล) อ.ผลนั้น ฌานวิปัสสนามตต์ ชื่อว่าฌานวิปัสสนามตต์, ได้แก่ผล. (มีฌาน
และวิปัสสนาเป็นประมาณ, ลักว่าฌานและวิปัสสนา)

เสนาสนสปปาโย

เป็นวิเสสนุตตรบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เสนาสนญจ ตฺ สปปาโย จาติ เสนาสนสปปาโย. (เสนาสน + สปปาโย)

เสนาสนญ จ อ.เสนาสนะด้วย ตฺ อ.เสนาสนะนั้น สปปาโย จ เป็นที่สปปาโยด้วย อิติ เพราะเหตุ
นั้น เสนาสนสปปาโย ชื่อว่าเสนาสนสปปาโย. (เสนาสนะเป็นที่สปปาโย)

บุคคลสปปาโย

เป็นวิเสสนุตตรบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

บุคคลโล จ โส สปปาโย จาติ บุคคลสปปาโย. (บุคคล + สปปาโย)

บุคคลโล จ อ.บุคคลด้วย โส อ.บุคคลนั้น สปปาโย จ เป็นที่สปปาโยด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น บุคคลสปปาโย ชื่อว่าบุคคลสปปาโย. (บุคคลเป็นที่สปปาโย)

อาหารสปปาโย

เป็นวิเสสนุตตรบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อาหาโร จ โส สปปาโย จาติ อาหารสปปาโย. (อาหาร + สปปาโย)

อาหาโร จ อ.อาหารด้วย โส อ.อาหารนั้น สปปาโย จ เป็นที่สปปาโยด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น อาหารสปปาโย ชื่อว่าอาหารสปปาโย. (อาหารเป็นที่สปปาโย)

นानาวิธ

เป็นฉนฺฐฐิทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีหิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นานา วิธ ยสฺสา ส่า นานาวิธา, ยาคฺ. (นานา + วิธ)

วิธ อ.อย่าง นานา ต่างๆ ยสฺสา (ยาคฺยา) แห่งข้าวต้มไต (อตฺติ) มีอยู่, ส่า (ยาคฺ) อ.ข้าวต้ม นั้น นานาวิธา ชื่อว่านานาวิธา, ได้แก่ข้าวต้ม. (มีอย่างต่างๆ)

อเนกุปการ

เป็นฉนฺฐฐิทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีหิสมาส โดยมีนินบาตบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ ดังนี้

๑. น เอก โอนเโก, ปกาโร. (น + เอก) นินบาตบุพพบทกัมมธารยสมาส

เอก อ.หนึ่ง น หามีได้ โอนเโก ชื่อว่าอเนก, ได้แก่ประการ. (มีใช้หนึ่ง)

๒. อเนโก ปกาโร ยสฺส ตํ อเนกุปการ, จจฺจกํ. (อเนก + ปการ) ฉนฺฐฐิทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีหิสมาส

ปกาโร อ.ประการ โอนเโก มีใช้หนึ่ง ยสฺส (จจฺจกฺส) แห่งของอันบุคคลพึงเคี้ยวไต (อตฺติ) มีอยู่, ตํ (จจฺจกํ) อ.ของอันบุคคลพึงเคี้ยว นั้น อเนกุปการ ชื่อว่าอเนกุปการ, ได้แก่ของอันบุคคลพึงเคี้ยว. (มีประการมีใช้หนึ่ง, อเนกประการ)

ทกฺขิโณทกํ

เป็นจตุตถศีลปฎิบัติสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทกฺขิณาย อุทกํ ทกฺขิโณทกํ. (ทกฺขิณา + อุทก)

อุทกํ อ.น้ำ ทกฺขิณาย เพื่อทกฺขิณา ทกฺขิโณทกํ ชื่อว่าทกฺขิโณทก. (น้ำเพื่อทกฺขิณา)

ยาคฺอุอาทีนึ

เป็นจตุตถศีลปฎิบัติสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ยาคฺ อุอาทีนึ เยสนฺติ ยาคฺอุอาทีนึ, วัตถุณึ. (ยาคฺ + อาที)

ยาคฺ อ.ข้าวต้ม อาที เป็นต้น เยสนฺ (วัตถุณึ) แห่งวัตถุ ท. เหล้าใต้ (อุตฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ
นั้น (ตานิ วัตถุณึ) อ.วัตถุ ท. เหล้านั้น ยาคฺอุอาทีนึ ชื่อว่ายาคฺอุอาที, ได้แก่วัตถุทั้งหลาย. (มีข้าวต้มเป็นต้น)

ยถารุจึ

เป็นปาทีบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ยา ยา รุจึ ยถารุจึ. (ยธา + รุจึ)

รุจึ อ.ความชอบใจ ยา ยา ไตฺย ยถารุจึ ชื่อว่ายถารุจึ. (ความชอบใจใด ๆ, ตามความชอบใจ)

สฺปฺปายาทาโร

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สฺปฺปายโย จ โส อาทาโร จาติ สฺปฺปายาทาโร. (สฺปฺปาย + อาหาร)

สฺปฺปายโย จ อ.อันสฺปฺปายะด้วย โส อ.อันสฺปฺปายะนั้น อาทาโร จ เป็นอาหารด้วย อิติ เพราะเหตุ
นั้น สฺปฺปายาทาโร ชื่อว่าสฺปฺปายาทาร. (อาหารอันสฺปฺปายะ)

เอกคฺคํ

เป็นจตุตถศีลปฎิบัติสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เอกํ อคฺคํ ยสฺสํติ เอกคฺคํ, จิตฺตํ. (เอก + อคฺค)

อคฺคํ อ.อารมณ์ เอกํ เป็นหนึ่ง ยสฺสํ (จิตฺตํ) แห่งจิตฺต (อุตฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ
นั้น (ตํ จิตฺตํ) อ.จิตนั้น เอกคฺคํ ชื่อว่าเอกคฺค, ได้แก่จิต. (มีอารมณ์เป็นหนึ่ง)

มคฺคผลปฏิเวธ

เป็นทุตียาตปฺปฺริสฺสมาส โดยมิตฺสมาทรวณฺทสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺดังนี้

๑. มคฺโค จ ผลนฺจ มคฺคผล. (มคฺค + ผล) สฺมาทรวณฺทสฺมาส
มคฺโค จ อ.มรรคตฺวํย ผล จ อ.ผลตฺวํย มคฺคผล ชื่อว่ามคฺคผล. (มรรคและผล)
๒. มคฺคผล ปฏิเวธ มคฺคผลปฏิเวธ. (มคฺคผล + ปฏิเวธ) ทุตียาตปฺปฺริสฺสมาส
ปฏิเวธ อ.การแทงตลอด มคฺคผล ซึ่งมรรคและผล มคฺคผลปฏิเวธ ชื่อว่ามคฺคผลปฏิเวธ.

(การแทงตลอดมรรคและผล)

วุดถวสฺสา

เป็นตติยาทวิปทฺตุลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

วุดถํ วสฺสํ เยที เต วุดถวสฺสา, ภิกฺขุ. (วุดถ + วสฺส)

วสฺสํ อ.กาลณฺ เยที (ภิกฺขุที) อํนภิกฺษุ ท. เหล่าใด วุดถํ อยู่จำแล้ว, เต (ภิกฺขุ) อ.ภิกฺษุ ท. เหล่า
นั้น วุดถวสฺสา ชื่อว่าวุดถวสฺส, ไต่แก่ภิกฺษุทั้งหลาย. (ผู้มีกาลณอันอยู่จำแล้ว, ผู้อยู่จำพรรษาแล้ว)

ทฏฺฐกามา

เป็นกัตตฺรูป, กัตตฺสาธนะ, กิตฺนตฺสฺมาส, จตฺตถิตฺตปฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะหฺว่า

ทฏฺฐํ กาเมหฺตตี ทฏฺฐกามา, ภิกฺขุ. (ทฏฺฐสฺทฺหุปท + กมฺ กนฺติยํ ในคววมไคร์ + ฌปฺจจฺย)

(เย ภิกฺขุ) อ.ภิกฺษุ ท. เหล่าใด กาเมหฺติ ย่อมไคร์ ทฏฺฐํ เพื่ออันเฝ้า อิติ เพราะเหตุนี้ (เต
ภิกฺขุ) อ.ภิกฺษุ ท. เหล่านี้ ทฏฺฐกามา ชื่อว่าทฏฺฐกามา, ไต่แก่ภิกฺษุทั้งหลาย. (ผู้ไคร์เพื่อจะเฝ้า, ผู้ประสงค์
จะเฝ้า)

ปิยวจนานิ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

ปิยานิ จ ตานิ วจนานิ จาติ ปิยวจนานิ. (ปิย + วจน)

ปิยานิ จ อ.อันเป็นที่รัก ท. ตวํย ตานิ อ.อันเป็นที่รัก ท. เหล่านี้ วจนานิ จ เป็นคำพูดตวํย อิติ
เพราะเหตุนี้ ปิยวจนานิ ชื่อว่าปิยวจน. (คำพูดอันเป็นที่รัก)

จิตตวาโร

เป็นภิกษุผู้ดีปฐิสสมาส มีวิเคราะหว่า

จิตตลล วาโร จิตตวาโร. (จิตต + วาร)

วาโร อ.วาระ จิตตลล แห่งจิต จิตตวาโร ชื่อว่าจิตตวาร. (วาระแห่งจิต)

เอวรूप

เป็นภิกษุผู้ทวิปทลยาธิกรณพหุพีทลสมาส มีวิเคราะหว่า

เอว รุป ยลลลลติ เอวรूप, อาทาโร. (เอว + รุป)

เอว อ.อย่างนี้ รุป เป็นรูป ยลลลล (อาหารลล) แห่งอาหารใด (อติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุนั้น (โล อาทาโร) อ.อาหารนั้น เอวรूप ชื่อว่าเอวรूप, ไต่แก่อาหาร. (อันมีอย่างนี้เป็นรูป, เห็นปานนี้)

ยถาจินตโต

เป็นปาทีนุพพทกัมมธารยลสมาส มีวิเคราะหว่า

โย โย จินตโต ยถาจินตโต, อาทาโร. (ยถา + จินต)

(อาทาโร) อ.อาหาร (อมเทติ) จินตโต อัน อันข้าพระองค์ ท. คิดแล้ว โย โย ใดใด ยถาจินตโต ชื่อว่ายถาจินตโต, ไต่แก่อาหาร. (ตามทีข้าพระองค์ทั้งหลายคิดแล้ว)

คุณกถา

เป็นทุดิชาติปฐิสสมาส มีวิเคราะหว่า

คุณ กถา คุณกถา. (คุณ + กถา)

กถา อ.วาทเป็นเครื่องกล่าว คุณ ซึ่งคุณ คุณกถา ชื่อว่าคุณกถา. (วาทเป็นเครื่องกล่าวคุณ)

คนตุกาโม

เป็นกัตตุรูป, กัตตุลลลล, กัตตลลลล, จตุตถีตปฐิสสมาส มีวิเคราะหว่า

คนตุ กามาติติ คนตุกาโม, ภิกขุ. (คนตุลลลล + กม กนติย ในความใคร่ + ณปัจจย)

(โย ภิกขุ) อ.ภิกษุใด กามาติ ย่อมใคร่ คนตุ เพื่ออันไป อติ เพราะเหตุนั้น (โล ภิกขุ) อ.ภิกษุนั้น คนตุกาโม ชื่อว่าคนตุกาโม, ไต่แก่อภิกษุ. (ผู้ใคร่เพื่อจะไป, ผู้ประสงค์จะไป)

ปวิฏฐทิวโส

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปวิฏฐโ จ โส ทิวโส จาติ ปวิฏฐทิวโส. (ปวิฏฐ + ทิวส)

ปวิฏฐโ จ อ.เป็นที่เข้าไปแล้วด้วย โส อ.เป็นที่เข้าไปแล้วนั้น ทิวโส จ เป็นวันด้วย อิติ เพราะเหตุ
นั้น ปวิฏฐทิวโส ชื่อว่าปวิฏฐทิวส. (วันเป็นที่เข้าไปแล้ว)

จินติตจินติต

เป็นวิเสสนโนภยบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

จินติตตจ ต จินติตตจจาติ จินติตจินติต, วตตุ. (จินติต + จินติต)

ต (วตตุ) อ.เรื่องนั้น (อมเทหิ) จินติต จ อัน อันข้าพระองค์ ท. คิดแล้วด้วย (อมเทหิ)
จินติต จ อัน อันข้าพระองค์ ท. คิดแล้วด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ จินติตจินติต ชื่อว่าจินติตจินติต, ได้แก่เรื่อง.
(อันข้าพระองค์ทั้งหลายทั้งคิดแล้วทั้งคิดแล้ว)

วิหารปฏิชคคโก

เป็นกัตตุรูป, กัตตุสาธนะ, กัตตันตสมาส, ทุตยาดปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วิหาร ปฏิชคคตติ วิหารปฏิชคคโก, มนุสโส. (วิหารสทูปปท + ปฏิ + ชคค โปสน ในการเลี้ยง
ดู + ฌวปัจจย)

(โย มนุสโส) อ.มนุษย์ใด ปฏิชคคติ ย่อมปฏิบัติ วิหาร ซึ่งวิหาร อิติ เพราะเหตุนี้ (โส มนุสโส)
อ.มนุษย์นั้น วิหารปฏิชคคโก ชื่อว่าวิหารปฏิชคคก, ได้แก่มนุษย์. (ผู้ปฏิบัติวิหาร)

ปวิตุกาโม

เป็นกัตตุรูป, กัตตุสาธนะ, กัตตันตสมาส, จตุตถิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปวิตุ กามาตติ ปวิตุกาโม, ภิกขุ. (ปวิตุสทูปปท + กมุ กนุติย ในความใคร่ + ฌวปัจจย)

(โย ภิกขุ) อ.ภิกษุใด กามาตติ ย่อมใคร่ ปวิตุ เพื่ออันเต็ม อิติ เพราะเหตุนี้ (โส ภิกขุ) อ.ภิกษุ
นั้น ปวิตุกาโม ชื่อว่าปวิตุกาโม, ได้แก่ภิกษุ. (ผู้ใคร่เพื่อจะเต็ม, ผู้ประสงค์จะเต็ม)

สกุขรปานกั

เป็นตติยชาติปฐิสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สกุขเรน กตฺ ปานกั สกุขรปานกั. (สกุขร + ปานก)

ปานกั อ.น้ำอันบุคคลพึงดื่ม (บุคคลเล่น) กตฺ อัน อันบุคคล กระทำแล้ว สกุขเรน ด้วยน้ำตาลกรวด
สกุขรปานกั ชื่อว่าสกุขรปานก. (น้ำปานะที่บุคคลทำด้วยน้ำตาลกรวด)

สินิทุชยาคุ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สินิทุชยา จ ล่า ยาคุ จาติ สินิทุชยาคุ. (สินิทุชยา + ยาคุ)

สินิทุชยา จ อ.อันอ่อนนุ่มด้วย ล่า อ.อันอ่อนนุ่มนั้น ยาคุ จ เป็นข้าวต้มด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
สินิทุชยาคุ ชื่อว่าสินิทุชยาคุ. (ข้าวต้มอันอ่อนนุ่ม)

นानคฺครสโกชนั

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมีวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส และจัญญูทวิปทตุลยาธิกรณพหุ
พพิทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อคฺโค จ โส รโส จาติ อคฺครโส. (อคฺค + รส) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส

อคฺโค จ อ.อันเลิศด้วย โส อ.อันเลิศนั้น รโส จ เป็นรสด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อคฺครโส
ชื่อว่าอคฺครส. (รสอันเลิศ)

๒. นานา อคฺครโส ยสฺส ตั นานคฺครสั, โภชนั. (นานา + อคฺครส) จัญญูทวิปทตุลยา-
ธิกรณพหุพพิทิสมาส

อคฺครโส อ.รสอันเลิศ นานา ต่างๆ ยสฺส (โภชนสฺส) แห่งโภชนะใด (อตุถิ) มีอยู่, ตั (โภชน)
อ.โภชนะนั้น นานคฺครสั ชื่อว่านาคฺครส, ใดแกโภชนะ. (มีรสอันเลิศต่างๆ)

๓. นานคฺครสณฺจ ตั โภชนณฺจจาติ นานคฺครสโกชนั. (นาคฺครส + โภชน) วิเสสนบุพพบทกัมม-
ธารยสมาส

นาคฺครสั จ อ.อันมีรสอันเลิศต่างๆ ด้วย ตั อ.อันมีรสอันเลิศต่างๆ นั้น โภชนั จ เป็นโภชนะ
ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ นานคฺครสโกชนั ชื่อว่านาคฺครสโกชน. (โภชนะอันมีรสอันเลิศต่างๆ)

กตมตตกิจโจ

เป็นตติยาทวีปทตลยาธิกรณพหุพีหีสมาส โดยมิตติยาตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. มตเตน กิจจํ มตตกิจจํ. (मतต + กิจจ) ตติยาตปุริสสมาส

กิจจํ อ.กิจ มตเตน ด้วยภัตฺร มตตกิจจํ ชื่อว่ามตตกิจจ. (กิจด้วยภัตฺร)

๒. กตํ มตตกิจจํ เยน โส กตมตตกิจโจ, ภาทฺ. ตติยาทวีปทตลยาธิกรณพหุพีหีสมาส

มตตกิจจํ อ.กิจด้วยภัตฺร เยน (ภาทฺ.น) อันภาทฺ.นิต กตํ กระทำแล้ว, โส (ภาทฺ.) อ.ภาทฺ.นนั้น กตมตตกิจโจ ชื่อว่ากตมตตกิจจ, ได้แก่ภาทฺ.น. (มีกิจด้วยภัตฺรอันกระทำแล้ว)

ปรจิตตํ

เป็นฉนฺธิตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปรสฺส จิตตํ ปรจิตตํ. (ปร + จิตต)

จิตตํ อ.จิต ปรสฺส (บุคคลสฺส) ของบุคคลอื่น ปรจิตตํ ชื่อว่าปรจิตต. (จิตของบุคคลอื่น)

ปรจิตตชานนภาทฺ.

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมีฉนฺธิตปุริสสมาส และฉนฺธิตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปรสฺส จิตตํ ปรจิตตํ. (ปร + จิตต) ฉนฺธิตปุริสสมาส

จิตตํ อ.จิต ปรสฺส (บุคคลสฺส) ของบุคคลอื่น ปรจิตตํ ชื่อว่าปรจิตต. (จิตของบุคคลอื่น)

๒. ปรจิตตสฺส ชานนา ปรจิตตชานนา. (ปรจิตต + ชานน) ฉนฺธิตปุริสสมาส

(ภาทฺ.) อ.ภาทฺ.น ท. ชานนา ผู้รู้ ปรจิตตสฺส ซึ่งจิตของบุคคลอื่น ปรจิตตชานนา ชื่อว่าปรจิตตชานน, ได้แก่ภาทฺ.นทั้งหลาย. (ผู้รู้จิตของบุคคลอื่น)

๓. ปรจิตตชานนา จ เต ภาทฺ.น จาติ ปรจิตตชานนภาทฺ.น. (ปรจิตตชานน + ภาทฺ.) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส

ปรจิตตชานนา จ อ.ผู้รู้ซึ่งจิตของบุคคลอื่น ท. ด้วย เต อ.ผู้รู้ซึ่งจิตของบุคคลอื่น ท. เหล่านั้น ภาทฺ.น จ เป็นภาทฺ.นด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปรจิตตชานนภาทฺ.น ชื่อว่าปรจิตตชานนภาทฺ.น. (ภาทฺ.นผู้รู้จิตของบุคคลอื่นทั้งหลาย)

อวดตวา

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

น อวดตวา อวดตวา. (น + อวดตวา)

อวดตวา กล่าวแล้ว น ทาไม้ได้ อวดตวา ชื่อว่าอวดตวา. (ไม่กล่าวแล้ว)

อโสภณ

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

น โสภณ อโสภณ, การณ. (น + โสภณ)

(การณ) อ.เหตุ โสภณ อันงาม น ทาไม้ได้ อโสภณ ชื่อว่าอโสภณ, ได้แก่เหตุ. (อันไม่งาม)

อยุตต์

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

น ยุตต์ อยุตต์, การณ. (น + ยุตต์) นนิบาตบุพพทกัมมธารยส์มาส

(การณ) อ.เหตุ ยุตต์ อันสมควรแล้ว น ทาไม้ได้ อยุตต์ ชื่อว่าอยุตต์, ได้แก่เหตุ. (อันไม่สมควร, ไม่เหมาะสม)

ทุรกษ

เป็นกัมมรูป, กัมมสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

ทุกฺเขน รุกฺขียตีติ ทุรกฺษ, จิตฺต. (ทุ + รุกฺษ รุกฺษเณ ในการรักษา + ขปัจจย)

(ยฺ จิตฺต) อ.จิตฺโต (บุคคลเณ) อันบุคคล รุกฺขียติ ย่อมรักษา ทุกฺเขน โดยยาก อิติ เพราะเหตุนี้
(ตฺ จิตฺต) อ.จิตฺตนั้น ทุรกฺษ ชื่อว่าทุรกฺษ, ได้แก่จิต. (ที่บุคคลรักษาได้โดยยาก)

ทุนุณิคุตฺท

เป็นกัมมรูป, กัมมสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

ทุกฺเขน นิคุตฺทียตีติ ทุนุณิคุตฺท, จิตฺต. (ทุ + นิ + คท อฺปาทาเน ในการถือเอา + ขปัจจย)

(ยฺ จิตฺต) อ.จิตฺโต (บุคคลเณ) อันบุคคล นิคุตฺทียติ ย่อมข่ม ทุกฺเขน โดยยาก อิติ เพราะเหตุ
นี้ (ตฺ จิตฺต) อ.จิตฺตนั้น ทุนุณิคุตฺท ชื่อว่าทุนุณิคุตฺท, ได้แก่จิต. (ที่บุคคลข่มได้โดยยาก)

กามนิปาตี

เป็นสมาสรูป, ตัสมีสลสาธนะ, กิตันตสมาส, สัตตมัตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 กามะ นิปิตตุ สีสมสสาติ กามนิปาตี, จิตต. (กามสทูปปท + นิ + ปต ปตเน ในการตกไป +
 ณีปัจจย)

นิปิตตุ อ.อันตกไป กามะ (อารมณ์) ในอารมณ์อันน่าใคร่ สีส เป็นปกติ อสส (จิตตสส) ของ
 จิตนั้น (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ต จิตต) อ.จิตนั้น กามนิปาตี ชื่อว่ากามนิปาตี, ได้แก่จิต. (อันมี
 อันตกไปในอารมณ์อันน่าใคร่เป็นปกติ)

สุขาวท

เป็นพุทิตยาตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 สุข อวท สุขาวท, จิตต. (สุข + อวท)
 (จิตต) อ.จิต อวท อันเป็นเหตุนำมา สุข ซึ่งความสุข สุขาวท ชื่อว่าสุขาวท, ได้แก่จิต. (อันเป็นเหตุ
 นำมาซึ่งความสุข, เป็นเหตุนำความสุขมาให้)

นิปาตนสีล

เป็นจัญฐิทธิพิทตลยาธิกรณพหุพีหิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 นิปาตนะ สีล ยสสาติ นิปาตนสีล, จิตต. (นิปาตนะ + สีล)
 นิปาตนะ อ.อันตกไป สีล เป็นปกติ ยสส (จิตตสส) แห่งจิตใด (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น
 (ต จิตต) อ.จิตนั้น นิปาตนสีล ชื่อว่านิปาตนสีล, ได้แก่จิต. (มีอันตกไปเป็นปกติ)

ลภิตพพฏจาน

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส วิเคราะห์ว่า
 ลภิตพพฏจ ต จานญจาทิ ลภิตพพฏจาน. (ลภิตพพ + จาน) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส
 ลภิตพพ จ อ.อันบุคคลพึงได้ด้วย ต อ.อันบุคคลพึงได้นั้น จาน จ เป็นฐานะด้วย อิติ เพราะเหตุ
 นั้น ลภิตพพฏจาน ชื่อว่าลภิตพพฏจาน. (ฐานะที่บุคคลพึงได้)

อลมิตพพฏจານ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมึนนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน วิเคราะห์ดังนี้

๑. น ลมิตพพ อลมิตพพ, จาน. (น + ลมิตพพ) นิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส
(จาน) อ.ฐานะ (บุคคลเณ) ลมิตพพ อัน อันบุคคล พึงได้ น ทาไมได้ อลมิตพพ ชื่อว่า
อลมิตพพ, ได้แก่ฐานะ. (อันบุคคลไม่พึงได้)

๒. อลมิตพพญจ ต จานญจาทิ อลมิตพพฏจาน. (อลมิตพพ + จาน) วิเสสนบุพพท-
กัมมธารยสมาส

อลมิตพพ จ อ.อันบุคคลไม่พึงได้ด้วย ต อ.อันบุคคลไม่พึงได้นั้น จาน จ เป็นฐานะด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ อลมิตพพฏจาน ชื่อว่าอลมิตพพฏจาน. (ฐานะที่บุคคลไม่พึงได้)

ยุดตฎจาน

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ยุดตญจ ต จานญจาทิ ยุดตฎจาน. (ยุดต + จาน) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส
ยุดต จ อ.อันสมควรแล้วด้วย ต อ.อันสมควรแล้วนั้น จาน จ เป็นฐานะด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
ยุดตฎจาน ชื่อว่ายุดตฎจาน. (ฐานะอันสมควรแล้ว, ฐานะที่เหมาะสมแล้ว)

อยุดตฎจาน

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมึนนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. น ยุดต อยุดต, จาน. (น + ยุดต) นิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส
(จาน) อ.ฐานะ ยุดต อันสมควรแล้ว น ทาไมได้ อยุดต ชื่อว่ายุดต, ได้แก่ฐานะ. (อันไม่
สมควร, ไม่เหมาะสม)

๒. อยุดตญจ ต จานญจาทิ อยุดตฎจาน. (อยุดต + จาน) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส
อยุดต จ อ.อันไม่สมควรแล้วด้วย ต อ.อันไม่สมควรแล้วนั้น จาน จ เป็นฐานะด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ อยุดตฎจาน ชื่อว่ายุดตฎจาน. (ฐานะอันไม่สมควรแล้ว, ฐานะที่ไม่เหมาะสม)

ทนต์ภาโว

เป็นฉนฏฐิตปปริสสมาส มิวิเคราะห์ว่า

ทนต์สส ภาโว ทนต์ภาโว. (ทนต์ + ภาว)

ภาโว อ.ความที่ (บุคคลเณ) ทนต์สส (จิตตสส) แห่งจิต อันบุคคล ฝึกแล้ว ทนต์ภาโว ชื่อว่า ทนต์ภาว. (ความที่จิตอันบุคคลฝึกแล้ว)

นิพพิเสวน

เป็นปัญจมีทวิปทตูลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส มิวิเคราะห์ว่า

นิคตต วิเสวน ยสมาติ นิพพิเสวน, จิตต. (นิ + วิเสวน)

วิเสวน อ.อันเสพผิต นิคตต ออกแล้ว ยสมา (จิตตสมา) จากจิตใด (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ต จิตต) อ.จิตนั้น นิพพิเสวน ชื่อว่านิพพิเสวน, ได้แก่จิต. (มีอันเสพผิตออกแล้ว, ปราศจากการเสพผิต)

กตภาโว

เป็นฉนฏฐิตปปริสสมาส มิวิเคราะห์ว่า

กตสส ภาโว กตภาโว. (กต + ภาว)

ภาโว อ.ความที่ (บุคคลเณ) กตสส (จิตตสส) แห่งจิต อันบุคคล กระทำแล้ว กตภาโว ชื่อว่า กตภาว. (ความที่จิตอันบุคคลกระทำแล้ว)

มคคผลลข

เป็นปัญจมีตปปริสสมาส โดยมีสมาทรวทสมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะห์ดังนี้

๑. มคโค จ ผลญจ มคคผล. (มคค + ผล) สมาทรวทสมาส

มคโค จ อ.มรรคด้วย ผล จ อ.ผลด้วย มคคผล ชื่อว่ามคคผล. (มรรคและผล)

๒. มคคผลโต นิพพตต ลข มคคผลลข. (มคคผล + นิพพตต + ลข) ปัญจมีตปปริสสมาส, มชฌเณโลปัสมาส, ลข นิพพตตคัพท

ลข อ.ความลข นิพพตต อันบังเกิดแล้ว มคคผลโต จากมรรคและผล มคคผลลข ชื่อว่า มคคผลลข. (ความลขที่เกิดจากมรรคและผล)

ปรมตตนิพพานสุขั

เป็นอวชาตณบุพพทกัมมธารยสสมาส โดยมีวิเสสนบุพพทกัมมธารยสสมาส และวิเสสนบุพพทกัมมธารยสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปรโม จ โส อตโต จาติ ปรมตโต. (ปรม + อตโต) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสสมาส
 ปรโม จ อ.อย่างย้งด้วย โส อ.อย่างย้งนั้น อตโต จ เป็นประโยชน์ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
 ปรมตโต ชื่อว่าปรมตโต. (ประโยชน์อย่างย้ง)

๒. ปรมตโต จ โส นิพพานญจาติ ปรมตตนิพพาน. (ปรมตโต + นิพพาน) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสสมาส

ปรมตโต จ อ.ประโยชน์อย่างย้งด้วย โส อ.ประโยชน์อย่างย้งนั้น นิพพาน จ เป็นนิพพานด้วย
 อิติ เพราะเหตุนี้ ปรมตตนิพพาน ชื่อว่าปรมตตนิพพาน. (นิพพานอันเป็นประโยชน์อย่างย้ง)

๓. ปรมตตนิพพานเมว สุขั ปรมตตนิพพานสุขั. (ปรมตตนิพพาน + สุขั) อวชาตณบุพพทกัมมธารยสสมาส

ปรมตตนิพพาน เอว อ.นิพพานอันเป็นประโยชน์อย่างย้งนั้นเทียว สุขั เป็นความสุข ปรมตตนิพพานสุขั
 ชื่อว่าปรมตตนิพพานสุขั. (ความสุขคือนิพพานอันเป็นประโยชน์อย่างย้ง)

เทสนาปริโยสานั

เป็นฉัฎฐัตถ์ปฐิสสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เทสนาย ปริโยสานั เทสนาปริโยสานั. (เทสนา + ปริโยสานั)

ปริโยสานั อ.เป็นที่สิ้นสุดลงรอบ เทสนาย แห่งพระเทศนา เทสนาปริโยสานั ชื่อว่าเทสนาปริโยสานั. (เวลาจบพระเทศนา)

สมปตตปริสา

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สมปตตดา จ สา ปริสา จาติ สมปตตปริสา. (สมปตตดา + ปริสา)

สมปตตดา จ อ.ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วย สา อ.ผู้ถึงพร้อมแล้วนั้น ปริสา จ เป็นบริษัทด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
 สมปตตปริสา ชื่อว่าสมปตตปริสา. (บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว)

โสตาปนุนาทยโ

เป็นนัจฐีทวิปทตฺลยาธิกรณพหุพีหีสมาส มีวิเคราะห์ว่า

โสตาปนฺโน อาทิจฺย เสงฺล เต โสตาปนุนาทยโ, อริยบุคคลา. (โสตาปนฺน + อาทิจฺย)

โสตาปนฺโน อ.พระโสตาบັນ อาทิจฺย เป็นต้น เสงฺล (อริยบุคคลาน) แห่งพระอริยบุคคล ท. เหล่าใด (อตฺถิ) มีอยู่, เต (อริยบุคคลา) อ.พระอริยบุคคล ท. เหล่านั้น โสตาปนุนาทยโ ชื่อว่าโสตาปนุนาทย, ได้แก่พระอริยบุคคลทั้งหลาย. (มีพระโสตาบັນเป็นต้น)

สาตฺถิกาย

เป็นสหบุพพบทพหุพีหีสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อตฺถิ อสฺสา อตฺถิตฺติ อตฺถิกาย, วาจา. (อตฺถ + อิก) อัสนฺตติตฺถิตฺติ

อตฺถิ อ.ประโยชน์ อสฺสา (วากาย) แห่งวากานัน อตฺถิ มีอยู่ อิตฺติ เพราะเหตุนั้น (สา วาจา) อ.วากานัน อตฺถิกาย ชื่อว่าอตฺถิกาย, ได้แก่วากา. (อันมีประโยชน์)

๒. สทฺ อตฺถิกาย ยถา วตฺตตฺติ สาตฺถิกาย, เทสนา. (สทฺ + อตฺถิกาย) สหบุพพบทพหุพีหีสมาส

ยถา (เทสนา) อ.เทศนาใด วตฺตติ ย่อมเป็นไป สทฺ กับ อตฺถิกาย (วากาย) ด้วยวากา อันมีประโยชน์ อิตฺติ เพราะเหตุนั้น (สา เทสนา) อ.เทศนานั้น สาตฺถิกาย ชื่อว่าสาตฺถิกาย, ได้แก่เทศนา. (อันเป็นไปกับด้วยวากาอันมีประโยชน์)

อจินฺตยิตฺตวา

เป็นนนิบาตบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น จินฺตยิตฺตวา อจินฺตยิตฺตวา. (น + จินฺตยิตฺตวา)

จินฺตยิตฺตวา คิดแล้ว น ทาไมได้ อจินฺตยิตฺตวา ชื่อว่าอจินฺตยิตฺตวา. (ไม่คิดแล้ว)

โอวาททายโก

เป็นกัตตรูป, กัตตฺสาธนะ, กิตฺตนตฺสมาส, ทุตฺติยาตฺปปริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า

โอวาทํ เทตฺติ โอวาททายโก, อาจฺริโย. (โอวาทสทฺหุบฺปท + ทา ทาเน ในกาไรท์ + ญฺจุจฺจ)

(โย อาจฺริโย) อ.อาจารย์ใด เทติ ย่อมให้ โอวาทํ ซึ่งโอวาท อิตฺติ เพราะเหตุนั้น (โส อาจฺริโย)

อ.อาจารย์นั้น โอวาททายโก ชื่อว่าโอวาททายก, ได้แก่อาจารย์. (ผู้ให้โอวาท)

สປบายโภชน

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 สປบายญจ ต โภชนญจจาติ สປบายโภชน. (สປบาย + โภชน)
 สປบาย จ อ.เป็นที่สປบายะด้วย ต อ.เป็นที่สປบายะนั้น โภชน จ เป็นโภชนะด้วย อิติ เพราะเหตุ
 นั้น สປบายโภชน ชื่อว่าสປบายโภชน. (โภชนะเป็นที่สປบายะ)

กติปาโท

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 กติปโย จ โส อโท จาติ กติปาโท. (กติปโย + อโท) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส
 กติปโย จ อ.เล็กน้ยด้วย โส อ.เล็กน้ยนั้น อโท จ เป็นวันด้วย อิติ เพราะเหตุ
 กติปาโท ชื่อว่ากติปาท. (วันเล็กน้ย, สองสามวัน)

ภูตปุพพา

เป็นอยุตตตสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ภูตา ปุพพุนติ ภูตปุพพา, ปติฏฐา. (ภูต + ปุพพ)
 (อัย อิตถิ) อ.หญิงนี้ (ปติฏฐา) เป็นที่พึ่ง ภูตา เป็นแล้ว ปุพพ ในกาลก่อน อิติ เพราะเหตุ
 ภูตปุพพา ชื่อว่าภูตปุพพา, ได้แก่ที่พึ่ง. (เคยเป็นแล้ว)

เอกุนอตุตถาวสตี

เป็นจัญฐิตปฺริสสมาส โดยมีวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส และตติยาตปฺริสสมาสอยู่ภายใน มี
 วิเคราะห์ดังนี้

๑. อุโน จ โส อตุตถาโว จาติ อุนอตุตถาโว. (อุน + อตุตถาว) วิเสสนบุพพบทกัมมธารย-
 สมาส

อุโน จ อ.อันทยอนด้วย โส อ.อันทยอนนั้น อตุตถาโว จ เป็นอตุตถาพด้วย อิติ เพราะเหตุ
 นั้น อุนอตุตถาโว ชื่อว่าอุนอตุตถาว. (อตุตถาพอันทยอน)

๒. เอกน อุนอตุตถาโว เอกุนอตุตถาโว. (เอก + อุนอตุตถาว) ตติยาตปฺริสสมาส
 อุนอตุตถาโว อ.อตุตถาพอันทยอน เอกน ด้วยหนึ่ง เอกุนอตุตถาโว ชื่อว่าเอกุนอตุตถาว.
 (อตุตถาพอันทยอนด้วยหนึ่ง)

๓. เอกุณอตตภาวสฺส สติ เอกุณอตตภาวสฺส. (เอกุณอตตภาว + สติ) จัณฐิตฺตปฺปฺริสฺสํมาส
 สติ อ.ร้อย เอกุณอตตภาวสฺส แห่งอัตตภาพอันทยอนด้วยหนึ่ง เอกุณอตตภาวสฺส ชื่อว่าเอกุณ-
 ออตตภาวสฺส. (หนึ่งร้อยอัตตภาพอันทยอนด้วยหนึ่ง, อัตตภาพ ๙๙)

ปาทปริจจาริกา

เป็นลัตตมิตฺตปฺปฺริสฺสํมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปาเท ปริจจาริกา ปาทปริจจาริกา. (ปาท + ปริจจาริกา)

ปริจจาริกา อ.หญิงรับใช้ ปาเท ไกล่เท้า ปาทปริจจาริกา ชื่อว่าปาทปริจจาริกา. (หญิงรับใช้ไกล่เท้า)

ปฏิพทฺธิจิตฺตา

เป็นจันฐิตฺตวิปทฺตุลยาธิกรณพทฺธิสํมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปฏิพทฺธิ จิตฺตํ ยสฺสา ส่า ปฏิพทฺธิจิตฺตา, ปาทปริจจาริกา.

จิตฺตํ อ.จิต ปฏิพทฺธิ อันปฏิพัทธ์แล้ว ยสฺสา (ปาทปริจจาริกาย) แห่งหญิงรับใช้ไกล่เท้าได้ (อดีต)
 มีอยู่, ส่า (ปาทปริจจาริกา) อ.หญิงรับใช้ไกล่เท้านั้น ปฏิพทฺธิจิตฺตา ชื่อว่าปฏิพทฺธิจิตฺตา, ได้แก่หญิงรับใช้ไกล่
 เท้า. (ผู้มีจิตปฏิพัทธ์แล้ว)

อคฺคฺโณ

เป็นนนิบาตบุพพบทกัมมธารยสํมาส มีวิเคราะห์ว่า

น คฺคฺโณ อคฺคฺโณ. (น + คฺคฺณ)

คฺคฺโณ อ.คุณ น หามิได้ อคฺคฺโณ ชื่อว่าอคฺคฺณ. (มิใช่คุณ, โทษ)

ปพฺพชิตฺตกิจฺจํ

เป็นจันฐิตฺตปฺปฺริสฺสํมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปพฺพชิตฺตสฺสํ กิจฺจํ ปพฺพชิตฺตกิจฺจํ. (ปพฺพชิต + กิจฺจ)

กิจฺจํ อ.กิจ ปพฺพชิตฺตสฺสํ ของบรรพชิต ปพฺพชิตฺตกิจฺจํ ชื่อว่าปพฺพชิตฺตกิจฺจ. (กิจของบรรพชิต)

อรหัตตปตฺติ

เป็นเหตุขาดปฐีสสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อรหุตฺตสฺส ภาวโ อรหุตฺต. (อรหุต + ตตฺตฺจฺจ) ภาวตฺตฺติ

ภาวโ อ.ความเป็น อรหุตฺตสฺส แห่งพระอรหัตต์ อรหุตฺต ชื่อว่าอรหุตต. (ความเป็นพระอรหัตต์, พระอรหัต)

๒. อรหุตฺตํ ปตฺติ อรหุตตปตฺติ. (อรหุตต + ปตฺติ)

ปตฺติ อ.การบรรลุ อรหุตฺต ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหัตต์ อรหุตตปตฺติ ชื่อว่าอรหุตตปตฺติ. (การบรรลุความเป็นพระอรหัตต์)

กตปุพฺโพ

เป็นเหตุตัดถสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

กโต ปุพฺพนฺติ กตปุพฺโพ, อุกาโร. (กต + ปุพฺพ)

(อุกาโร) อ.อุการะ (มหาอุปาสิกาย) อันมหาอุปาสิกา กโต กระทำแล้ว ปุพฺพ ในกาลก่อน อิติ เพราะเหตุนั้น กตปุพฺโพ ชื่อว่ากตปุพฺพ, ได้แก่อุการะ. (เคยทำไว้ก่อน)

โวโรปนฺนฺจฺานํ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

โวโรปนฺนฺจฺ ตํ จานฺนฺจฺาติ โวโรปนฺนฺจฺานํ. (โวโรปน + จาน)

โวโรปนํ จ อ.เป็นที่ปลงลงด้วย ตํ อ.เป็นที่ปลงลงนั้น จานํ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น โวโรปนฺนฺจฺานํ ชื่อว่าโวโรปนฺนฺจฺาน. (ที่เป็นที่ปลงลง)

ชีวิตทานํ

เป็นนิจฐิตปฐีสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ชีวิตสฺส ทานํ ชีวิตทานํ. (ชีวิต + ทาน)

ทานํ อ.การให้ ชีวิตสฺส ซึ่งชีวิต ชีวิตทานํ ชื่อว่าชีวิตทาน. (การให้ชีวิต)

มหาอุปการโ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

มหนโต จ โส อุปการโ จาติ มหาอุปการโ. (มหนโต + อุปการ)

มหนโต จ อ.มากด้วย โส อ.มากนั้น อุปการโ จ เป็นอุปการะด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ มหาอุปการโ ชื่อว่ามหาอุปการ. (อุปการะมาก)

โสตชาต

เป็นอวธารณบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

โสตเมว ชาต โสตชาต. (โสต + ชาต)

โสต เอว อ.ทูนั้นเทียว ชาต เป็นชาต โสตชาต ชื่อว่าโสตชาต. (ชาตคือหู, โสตชาต)

ทินนภาโว

เป็นฉนฐิตูปริสสมาส มีวิเคราะหว่า

ทินนสส ภาวโ ทินนภาโว. (ทินน + ภาว)

ภาวโ อ.ความที่ (ปุคฺตเลน) ทินนสส (ชีวิตสส) แห่งชีวิต อัน อันบุคคล ใหแล้ว ทินนภาโว ชื่อว่าทินนภาว. (ความที่ชีวิตอันบุคคลใหแล้ว)

อตตมโน

เป็นทวีปทินนาธิกรณพหุพพิทิสมาส มีวิเคราะหว่า

อตตโน มโน ยสสาติ อตตมโน, เถโร. (อตต + มน)

มโน อ.ใจ อตตโน ของตน ยสส (เถรส) ของพระเถระใด (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โสเถโร) อ.พระเถระนั้น อตตมโน ชื่อว่าอตตมน, ไต่แก่พระเถระ. (ผู้มีใจเป็นของตน)



๓. อุกกณจิตภิกขุขวตฤ [๒๖]

อุกกณจิตภิกขุขวตฤ (มยา วุจเต) ๕

อุกกณจิตภิกขุขวตฤ อ.เรื่องแห่งภิกษุผู้เปื้อหนายแล้ว (มยา) อันข้าพเจ้า
(พระพุทฺธโฆสะ) (วุจเต) จะกล่าว ๕

อุกกณจิตภิกขุขวตฤ วุตตกัมมะใน วุจเตฯ อาชยาตบทกัมมวจาก
มยา อนภิตกัตตาใน วุจเต ๕

๓. เรื่องภิกษุผู้เปื้อหนาย



๑. “สุทฺทสนฺติ อิมํ ฌมฺมเทสํ สตุถา สวตฺถิยํ วิหรนฺโต อณฺตริ อุกกณจิตภิกขุ
อารพฺก กเถสิ ๕

สตุถา สวตฺถิยํ วิหรนฺโต อณฺตริ อุกกณจิตภิกขุ อารพฺก “สุทฺทสนฺติ อิมํ ฌมฺมเทสํ
กเถสิ ๕

สตุถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับ สวตฺถิยํ ในเมืองสาวัตถี อารพฺก
ทรงปรารภ อุกกณจิตภิกขุ ซึ่งภิกษุผู้เปื้อหนายแล้ว อณฺตริ รูปใดรูปหนึ่ง กเถสิ
ตรัสแล้ว อิมํ ฌมฺมเทสํ ซึ่งพระธรรมเทศนาคือ “สุทฺทสนฺติ” ว่า “สุทฺทสนฺ” ดังนี้
เป็นต้น ๕

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ที่เมืองสาวัตถี ทรงปรารภภิกษุผู้เปื้อหนายแล้วรูปใดรูปหนึ่ง
ตรัสพระธรรมเทศนาคือว่า “สุทฺทสนฺ” ดังนี้เป็นต้น

สตุถา สุกฺกัตตาใน กเถสิฯ อาชยาตบทกัตตวจาก “สุทฺทสนฺ” สรุปะใน อิติฯ ศัพท์
อาชยัตถะ ใน อิมํ ฌมฺมเทสํ อิมํ วิเสสนะของ ฌมฺมเทสํฯ อวุตตกัมมะใน กเถสิ
สวตฺถิยํ วิสยาธาระใน วิหรนฺโตฯ อัปภันตริกิริยาของ สตุถา อณฺตริ วิเสสนะของ
อุกกณจิตภิกขุฯ อวุตตกัมมะใน อารพฺกฯ สมานกาลกิริยาใน กเถสิ ๕

.....
.....

๒. สตุถริ กิร สาวตถิยั วิหรนฺเต, เอโก เสฏฺฐิปุตุโต อตฺตโน กุลุปกเถรึ อุปสงฺกมิตฺวา “ภนฺเต อหึ ทุกฺขา มุจฺจิตฺตกาโม, เอกั เม ทุกฺขโต มุจฺจนาการึ กเถถาติ อาห ๕

สตุถริ กิร สาวตถิยั วิหรนฺเต, เอโก เสฏฺฐิปุตุโต อตฺตโน กุลุปกเถรึ อุปสงฺกมิตฺวา “ภนฺเต อหึ ทุกฺขา มุจฺจิตฺตกาโม (อมฺหิ), (ตุมฺเห) เอกั เม ทุกฺขโต มุจฺจนาการึ กเถถาติ อาห ๕

กิร ได้ยินว่า สตุถริ ครั้นเมื่อพระศาสดา วิหรนฺเต ประทับอยู่ สาวตถิยั ในเมือง สาวัตถิ, เสฏฺฐิปุตุโต อ.บุตรของเศรษฐี เอโก คนหนึ่ง อุปสงฺกมิตฺวา เข้าไปหา แล้ว กุลุปกเถรึ ซึ่งพระเถระผู้เข้าถึงซึ่งตระกูล อตฺตโน ของตน อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อหึ อ.กระผม มุจฺจิตฺตกาโม เป็นผู้ใคร่เพื่ออันพัน ทุกฺขา จากทุกฺขั (อมฺหิ) ย่อมเป็น, (ตุมฺเห) อ.ท่าน กเถถ ของจงบอก มุจฺจนาการึ ซึ่งอาการแห่งการหลุดพ้น ทุกฺขโต จากทุกฺขั เม แก่กระผม เอกั อย่างหนึ่ง” อิติ ดังนี้ ๕

ได้ยินว่า เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ที่เมืองสาวัตถิ, เศรษฐีบุตรคนหนึ่งเข้าไปหาพระเถระผู้เข้าถึงตระกูลของตน กล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ กระผมเป็นผู้มีความประสงค์จะพ้น จากทุกฺขั, ขอท่านจงบอกเหตุแห่งการหลุดพ้นจากทุกฺขัอย่างหนึ่งแก่กระผม”

กิศัพพั อนุสฺสวนตฺถะ สตุถริ ลักษณะใน วิหรนฺเต๑ ลักษณะกิริยา สาวตถิยั วิสยา- ธาระใน วิหรนฺเต, เอโก วิเสสนะของ เสฏฺฐิปุตุโต๑ สุกฺทกัตตาใน อาห๑ อาชยาต- บทกัตตฺวาจาก อตฺตโน สามีสัมพันธะใน กุลุปกเถรึ ๑ อวุตตกัมมะใน อุปสงฺกมิตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห “ภนฺเต อาลปนะ อหึ สุกฺทกัตตาใน อมฺหิ๑ อาชยาตบ- ทกัตตฺวาจาก ทุกฺขา อปาทานใน มุจฺจิตฺต- มุจฺจิตฺตกาโม วิกติกัตตาใน อมฺหิ, ตุมฺเห สุกฺทกัตตาใน กเถถ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก เอกั วิเสสนะของ มุจฺจนาการึ เม สัมปทานใน กเถถ ทุกฺขโต อปาทานในมุจฺจน- มุจฺจนาการึ๑ อวุตตกัมมะใน กเถถ” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ๕

๓. “สาธาวุโส; สเจสิ ทุกฺขา มุจฺจิตฺตกาโม, สลากภตฺตํ เทหิ ปกฺขิปภตฺตํ เทหิ วสุสวาสิกั เทหิ จีวราทโย ปจฺจเย เทหิ อตฺตโน สาปเตยฺยํ ตโย โภจฺจาเส กตฺวา เอเกน กมฺมุนตํ ปโยเชหิ เอเกน ปุตุตฺตารึ โปเสหิ เอกั พุทฺธสาสเน เทหิติ อาห ๕

(เถโร) “สาธุ อาวุโส; สเจ (ตุว์) อสิ ทุกฺขา มุจฺจิตฺตกาโม, (ตุว์) สลากภตฺตํ เทหิ ปกฺขิกภตฺตํ เทหิ วสฺสวาสิกํ เทหิ จีวราทโย ปจฺจเย เทหิ อตฺตโน สापเตยฺยํ ตโย โภจฺจาเส กตฺวา เอเกน (โภจฺจาสฺสเนน) กมฺมหนฺตํ ปโยเชหิ เอเกน (โภจฺจาสฺสเนน) ปุตฺตทาร์ โปเสหิ เอกํ (โภจฺจาสฺสเนน) พุทฺธสฺสเน เทหิตฺติ อาห ฯ

(เถโร) อ.พระเถระ อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อาวุโส ดูก่อนท่านผู้มีอายุ สาธุ อ.ดีละ, สเจ ถ้าว่า (ตุว์) อ.ท่าน มุจฺจิตฺตกาโม เป็นผู้ใคร่เพื่ออันพ้น ทุกฺขา จากทุกข์ อสิ ย่อมเป็น ไชรั, (ตุว์) อ.ท่าน เทหิ จงถวาย สลากภตฺตํ ซึ่งภัตรอันบุคคฺลพึงถวายตามสลาก เทหิ จงถวาย ปกฺขิกภตฺตํ ซึ่งภัตรอันบุคคฺลพึงถวายในปิกษ์ เทหิ จงถวาย วสฺสวาสิกํ ซึ่งภัตรอันบุคคฺลพึงถวายแก่ภิกษุผู้ยู่ตลอดพรรษา เทหิ จงถวาย ปจฺจเย ซึ่งปัจจัย ท. จีวราทโย มีจีวรเป็นต้น กตฺวา กระทำแล้ว สापเตยฺยํ ซึ่งสมบัติ อตฺตโน ของตน โภจฺจาเส ให้เป็นส่วน ท. ตโย สาม ปโยเชหิ จงประกอบ กมฺมหนฺตํ ซึ่งการงาน เอเกน (โภจฺจาสฺสเนน) ด้วยทรัพย์ส่วนหนึ่ง โปเสหิ จงเลี้ยงดู ปุตฺตทาร์ ซึ่งบุตรและภรรยา เอเกน (โภจฺจาสฺสเนน) ด้วยทรัพย์ส่วนหนึ่ง เทหิ จงถวาย เอกํ (โภจฺจาสฺสเนน) ซึ่งทรัพย์ส่วนหนึ่ง พุทฺธสฺสเน ในพระพุทฺธศาสนา” อิติ ดังนี้ ฯ

พระเถระกล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุ ดีแล้ว, ถ้าท่านเป็นผู้ประสงค์จะพ้นจากทุกข์, ท่านจงถวายสลากภัตร ท่านจงถวายปิกขิกภัตร ท่านจงถวายวัสสวาสิกภัตร ท่านจงถวายปัจจัยทั้งหลายมีจีวรเป็นต้น ท่านทำสมบัติของตนให้เป็นสามส่วน แล้วจงประกอบการงานด้วยทรัพย์หนึ่งส่วน จงเลี้ยงบุตรภรรยาด้วยทรัพย์หนึ่งส่วน จงถวายทรัพย์หนึ่งส่วนในพระพุทฺธศาสนา”

เถโร สุทฺธกัตฺตาใน อาห ๑ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก “อาวุโส อาลปนะ สาธุ สัมปฏฺิฉนฺตถลิ่งคัตฺตะ, สเจ ปริกัปปัตตะ ตฺวํ สุทฺธกัตฺตาใน อสิ ๑ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ทุกฺขา อปาทานใน มุจฺจิตฺต- มุจฺจิตฺตกาโม วิคิตกัตฺตาใน อสิ, ตฺวํ สุทฺธกัตฺตาใน เทหิ ปโยเชหิ และ โปเสหิ เทหิ ห้าบท กัตฺติ ปโยเชหิ กัตฺติ โปเสหิ กัตฺติ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก สลากภตฺตํ กัตฺติ ปกฺขิกภตฺตํ กัตฺติ วสฺสวาสิกํ กัตฺติ ปจฺจเย กัตฺติ อวุตตกัมมะใน เทหิ จีวราทโย วิเสสนะของ ปจฺจเย อตฺตโน สามีสัมพันธะใน สापเตยฺย ๑ อวุตตกัมมะใน กตฺวา ตโย วิเสสนะของ โภจฺจาเส ๑ วิคิตกัมมะใน กตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปโยเชหิ และเทหิ เอเกน วิเสสนะของ โภจฺจาสฺสเนน ๑ ภาวะ

ใน ปโยเชหิ กมฺมนฺตํ อวุตตกัมมะเน ปโยเชหิ เอเกน วิเสสนะของ โภจฺจาสฺสเนนญ
กรรมเน โปเสหิ ปุตฺตทารํ อวุตตกัมมะเน โปเสหิ เอกํ วิเสสนะของ โภจฺจาสฺสเนนญ
อวุตตกัมมะเน เทหิ พุทฺธสาสเน วิสยาธาระเน เทหิ” อิติศัพท์ อากาเรเน อาห ๕

.....
.....

๔. โส “สาธุ ภาณเตติ วุตฺตปฏฺฐิปาฏิยา สพฺพํ กตฺวา ปฺน เถรํ ปุจฺฉิ “อิโต อุตฺตริ
อณฺณํ ก็ กโรมิ ภาณเตติ ๕

โส (อุปาสโก) “สาธุ ภาณเตติ (สมปฏฺฐิจฺฉิตฺวา เถเรน) วุตฺตปฏฺฐิปาฏิยา สพฺพํ (กิจจํ) กตฺวา ปฺน
เถรํ ปุจฺฉิ “(อหํ) อิโต (ปุณฺณโต) อุตฺตริ อณฺณํ ก็ (ปุณฺณ) กโรมิ ภาณเตติ ๕

โส (อุปาสโก) อ.อุปาสกนััน (สมปฏฺฐิจฺฉิตฺวา) รัปพร้อมแล้ว อิติ ว่า “ภาณเต ข้าแต่
ท่านผู้เจริญ สาธุ อ.ดีละ” อิติ ดังนี้ กตฺวา กระทำแล้ว (กิจจํ) ซึ่งกิจ สพฺพํ ทั้งปวง
(เถเรน) วุตฺตปฏฺฐิปาฏิยา ตามลำดับแห่งคำ อันพระเถระ กล่าวแล้ว ปุจฺฉิ ถามแล้ว
เถรํ ซึ่งพระเถระ ปฺน อีก อิติ ว่า “ภาณเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อหํ) อ.กระผม กโรมิ
จะกระทำ (ปุณฺณ) ซึ่งบุญ ก็ อะไร อณฺณํ อื่น อุตฺตริ อันยิ่ง อิโต (ปุณฺณโต) กว่า
บุญนี้” อิติ ดังนี้ ๕

อุปาสกนัันรับว่า “ได้ครับท่าน” ทำกิจทุกอย่างตามลำดับที่พระเถระบอกไว้ ถามพระ
เถระอีกว่า “กระผมจะทำบุญอะไรอื่นที่ยิ่งกว่าบุญนี้ ครับท่าน”

โส วิเสสนะของ อุปาสโกญ สฺสทกตฺตานิ ปุจฺฉิญ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก “ภาณเต
อาลปนะ สาธุ สัมปฏฺฐิจฺฉนตฺถลึงคตฺถะ” อิติศัพท์ อากาเรเน สมปฏฺฐิจฺฉิตฺวาญ ปุพฺพกาล-
กิริยาเน กตฺวา เถเรน อนภิทกตฺตฺตานิ วุตฺต- วุตฺตปฏฺฐิปาฏิยา ตติยาวิเสสนะเน
กตฺวา สพฺพํ วิเสสนะของ กิจจํญ อวุตตกัมมะเน กตฺวาญ ปุพฺพกาลกิริยาเน ปุจฺฉิ
ปฺนศัพท์ กิริยาวิเสสนะเน ปุจฺฉิ เถรํ อวุตตกัมมะเน ปุจฺฉิ “ภาณเต อาลปนะ อหํ
สฺสทกตฺตานิ กโรมิญ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก อิโต วิเสสนะของ ปุณฺณโตญ อปาทาน
ในอุตฺตริญ ก็ดี อณฺณํ ก็ดี ก็ ก็ดี วิเสสนะของ ปุณฺณญ อวุตตกัมมะเน กโรมิ” อิติศัพท์
อากาเรเน ปุจฺฉิ ๕

.....

๕. “อาวุโส ตีณิ สรณานิ ปญจ สีลानิ คณหาหิติ ฯ

(เถโร) “อาวุโส (ตฺว) ตีณิ สรณานิ ปญจ สีลानิ คณหาหิติ (อาห) ฯ

(เถโร) อ.พระเถระ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อาวุโส ตุก่อนท่านผู้อายุ (ตฺว) อ.ท่าน คณหาหิ จงรับเอา สรณานิ ซึ่งสรณะ ท. ตีณิ สาม สีลานิ ซึ่งศีล ท. ปญจ ห้า” อิติ ดังนี้ ฯ

พระเถระกล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุ ท่านจงรับเอาสรณะ ๓ ศีล ๕”

เถโร สุทธกัตตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “อาวุโส อาลปนะ ตฺว สุทธกัตตา ใน คณหาหิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตีณิ วิเสสณะของ สรณานิฯ อวุตตกัมมะใน คณหาหิ ปญจ วิเสสณะของ สีลานิฯ อวุตตกัมมะใน คณหาหิ” อิติศัพท์ อากาเรใน อาห ฯ

๖. ตานิปี คเหตุวา ตโต อุตฺตริ ปุจฺฉิ ฯ

(โส เสฏฺฐิปุตฺโต) ตานิปี (สรณสีลานิ) คเหตุวา ตโต (ปุญฺญโต) อุตฺตริ (ปุญฺญกมฺม) ปุจฺฉิ ฯ

(โส เสฏฺฐิปุตฺโต) อ.บุตรของเศรษฐีนั้น คเหตุวา รับเอาแล้ว (สรณสีลานิ) ซึ่งสรณะ และศีล ท. ตานิปี แม่เหล่านั้น ปุจฺฉิ ถ้ามแล้ว (ปุญฺญกมฺม) ซึ่งบุญกรรม อุตฺตริ อันยิ่ง ตโต (ปุญฺญโต) กว่าบุญนั้น ฯ

บุตรของเศรษฐีนั้นรับเอาสรณะและศีลแม่เหล่านั้น ถ้ามถึงบุญกรรมอันยิ่งกว่าบุญนั้น

โส วิเสสณะของ เสฏฺฐิปุตฺโตฯ สุทธกัตตาใน ปุจฺฉิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อปิศัพท์ อเปกษัตถะเข้ากับ ตานิฯ วิเสสณะของ สรณสีลานิฯ อวุตตกัมมะใน คเหตุวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปุจฺฉิ ตโต วิเสสณะของ ปุญฺญโตฯ อปาทานใน อุตฺตริฯ วิเสสณะของ ปุญฺญกมฺมฯ อวุตตกัมมะใน ปุจฺฉิ ฯ

๗. “เตนหิ ทส สีลानิ คณหาหิติ ฯ

(เถโร) “เตนหิ (ตฺว) ทส สีลานิ คณหาหิติ (อาห) ฯ

(เถโร) อ.พระเถระ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “เตนหิ ถ้าอย่างนั้น (ตุว) อ.ท่าน คณฺหาหิ จงรับเอา สีลานิ ซึ่งศีล ท. ทส สิบ” อิติ ดังนี้ ๕

พระเถระกล่าวแล้วว่า “ถ้าเช่นนั้น ท่านจงรับศีล ๑๐”

เถโร สุทฺธกัตฺตาใน อาห ๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก “เตนหิ อุโยชนัตถะ ตฺวํ สุทฺธกัตฺตา ใน คณฺหาหิ ๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ทส วิเสสนะของ สีลานิ ๑ อวุตตกัมมะใน คณฺหาหิ” อิติศัพท์ อากาละใน อาห ๕

๘. โส “สาธุ ภาณเตติ คณฺหิ ๕

โส (เสฏฺฐิจฺจุตฺโต) “สาธุ ภาณเตติ (สมปฺปฏิจฺฉิตฺวา) คณฺหิ ๕

โส (เสฏฺฐิจฺจุตฺโต) อ.บุตรของเศรษฐีนั้น (สมปฺปฏิจฺฉิตฺวา) รับพร้อมแล้ว อิติ ว่า “ภาณเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ สาธุ อ.ดีละ” อิติ ดังนี้ คณฺหิ รับเอาแล้ว ๕

บุตรของเศรษฐีนั้นรับว่า “ได้ครับท่าน” รับเอาแล้ว

โส วิเสสนะของ เสฏฺฐิจฺจุตฺโต ๑ สุทฺธกัตฺตาใน คณฺหิ ๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก “ภาณเต อาลปนะ สาธุ สัมปฺปฏิจฺฉนัตถลึงคัตถะ” อิติศัพท์ อากาละใน สมปฺปฏิจฺฉิตฺวา ๑ ปุพฺพ- กาลกิริยาใน คณฺหิ ๕

๙. โส เอว อนฺุพฺพเพน ปุณฺณกมฺมสฺส กตฺตฺตา อนฺุพฺพเสฏฺฐิจฺจุตฺโต นาม ชาโต ๕

โส (เสฏฺฐิจฺจุตฺโต) เอว (อตฺตนา) อนฺุพฺพเพน ปุณฺณกมฺมสฺส กตฺตฺตา อนฺุพฺพเสฏฺฐิจฺจุตฺโต นาม ชาโต ๕

โส (เสฏฺฐิจฺจุตฺโต) เอว อ.บุตรของเศรษฐีนั้นนั้นเกี่ยว อนฺุพฺพเสฏฺฐิจฺจุตฺโต นาม เป็นผู้ชื่อว่าอนฺุพฺพเศรษฐีบุตร ชาโต เกิดแล้ว (อตฺตนา) อนฺุพฺพเพน ปุณฺณกมฺมสฺส กตฺตฺตา เพราะความที่- แห่งบุญกรรม -เป็นกรรม อันตน กระทำแล้ว โดยลำดับ ๕

บุตรของเศรษฐีนั้น กลายเป็นผู้ชื่อว่าอนฺุพฺพเศรษฐีบุตร เพราะว่าบุญกรรม เป็นกรรม ที่ตนกระทำแล้วตามลำดับ

โส วิเสสณะของ เสฏฐิปุตุโตๆ สุทธกัตตาใน ชาโตๆ กิตบทกัตตฺวาจก อุตตนา
อนภินทกัตตาใน กต- เอว กิริยาวิเสสณะใน กต- อนุปุพฺพเพน ตติยาวิเสสณะใน กต-
ปุณฺณกมมสฺส ภาวาทิสัมพันธะใน กตตฺตาๆ เหตุโน ชาโต นามศัพท์ สันญญาโชตกะ
เข้ากับ อนุปุพฺพเสฏฐิปุตุโตๆ วิกตีกัตตาใน ชาโต ๕

๑๐. “อิโต อุตฺตริปิ กาทพฺพํ ปุณฺณํ อตฺถิ ฆนฺเตติ ปุณฺ ปุจฺฉิตฺวา, “เตนฺหิ ปพฺพชาหิตี
วุตฺเต, ฌิกฺขมิตฺวา ปพฺพชฺชิ ๕

(โส เสฏฐิปุตุโต) “อิโต (ปุณฺณโต) อุตฺตริปิ (มยา) กาทพฺพํ ปุณฺณํ อตฺถิ ฆนฺเตติ ปุณ
ปุจฺฉิตฺวา, “เตนฺหิ (ตุว) ปพฺพชาหิตี (วเจเน เถเรเน) วุตฺเต, ฌิกฺขมิตฺวา ปพฺพชฺชิ ๕

(โส เสฏฐิปุตุโต) อ.บุตรของเศรษฐีนั้น ปุจฺฉิตฺวา ถามแล้ว ปุณ อีก อิติ ว่า “ฆนฺเต
ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ปุณฺณํ อ.บุญ (มยา) กาทพฺพํ อัน- อันกระผม -พึงกระทำ อุตฺตริปิ
แม้ฉันยัง อิโต (ปุณฺณโต) กว่าบุญนี้ อตฺถิ มีอยู่หรือ” อิติ ดังนี้, (วเจเน) ครั้นเมื่อคำ
อิติ ว่า “เตนฺหิ ถ้าอย่างนั้น (ตุว) อ.ท่าน ปพฺพชาหิ จบวช” อิติ ดังนี้ (เถเรเน)
อันพระเถระ วุตฺเต กล่าวแล้ว, ฌิกฺขมิตฺวา ออกไปแล้ว ปพฺพชฺชิ บวชแล้ว ๕

เศรษฐีบุตรนั้นถามอีกว่า “ท่านครับ บุญที่กระผมพึงกระทำให้ยิ่งกว่าบุญนี้ มีอยู่หรือ”,
เมื่อพระเถระกล่าวว่า “ถ้าเช่นนั้น ท่านจงบวชเถิด” ดังนี้, จึงออกไปบวช

โส วิเสสณะของ เสฏฐิปุตุโตๆ สุทธกัตตาใน ปพฺพชฺชิๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก “ฆนฺเต
อาลปนะ อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ อุตฺตริๆ กิติ กาทพฺพํ กิติ วิเสสณะของ ปุณฺณๆ
สุทธกัตตาใน อตฺถิๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก อิโต วิเสสณะของ ปุณฺณโตๆ อปาทาน
ใน อุตฺตริ มยา อนภินทกัตตาใน กาทพฺพํ” อิติศัพท์ อากาเรใน ปุจฺฉิตฺวา ปุณศัพท์
กิริยาวิเสสณะใน ปุจฺฉิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ฌิกฺขมิตฺวา, “เตนฺหิ อูยโยชนัตถะ ตุว
สุทธกัตตาใน ปพฺพชาหิๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก” อิติศัพท์ สรุปะใน วเจเนๆ ลักษณะ
ใน วุตฺเตๆ ลักษณะกิริยา เถเรเน อนภินทกัตตาใน วุตฺเต, ฌิกฺขมิตฺวา ปุพฺพกาลกิริยา
ใน ปพฺพชฺชิ ๕

๑๑. ตสฺเสโก อภิธมฺมิโก ภิกฺขุ อจฺริโย อโหสิ, เอโก วินยฺชโร อุปชฺฌาโย ฯ

ตสฺส (ภิกฺขุสฺส) เอโก อภิธมฺมิโก ภิกฺขุ อจฺริโย อโหสิ, (ตสฺส ภิกฺขุสฺส) เอโก วินยฺชโร อุปชฺฌาโย (อโหสิ) ฯ

ภิกฺขุ อ.ภิกฺษุ อภิธมฺมิโก ผู้พิจารณาแล้วสวดซึ่งพระอภิธรรม เอโก รูปหนึ่ง อจฺริโย เป็นอาจารย์ ตสฺส (ภิกฺขุสฺส) ของภิกษุหนึ่ง อโหสิ ได้เป็นแล้ว, วินยฺชโร อ.พระวินยฺชโร เอโก รูปหนึ่ง อุปชฺฌาโย เป็นพระอุปัชฌาย์ (ตสฺส ภิกฺขุสฺส) ของภิกษุหนึ่ง (อโหสิ) ได้เป็นแล้ว ฯ

ภิกษุผู้ชำนาญพระอภิธรรมรูปหนึ่ง ได้เป็นอาจารย์ของภิกษุรูปหนึ่ง, พระวินยฺชรรูปหนึ่ง ได้เป็นพระอุปัชฌาย์ของภิกษุรูปหนึ่ง

เอโก ก็ดี อภิธมฺมิโก ก็ดี วิเสสนะของ ภิกฺขุๆ สุทฺธกัตฺตานิ อโหสิๆ อาชยาตบทกัตฺตวาจก ตสฺส วิเสสนะของ ภิกฺขุสฺสๆ สามีสัมพันธะใน อจฺริโยๆ วิกิตกัตฺตานิ อโหสิ, เอโก วิเสสนะของ วินยฺชโรๆ สุทฺธกัตฺตานิ อโหสิๆ อาชยาตบทกัตฺตวาจก ตสฺส วิเสสนะของ ภิกฺขุสฺสๆ สามีสัมพันธะใน อุปชฺฌาโยๆ วิกิตกัตฺตานิ อโหสิ ฯ

.....

๑๒. ตสฺส ลหฺรฺฐปสมฺปทสฺส อจฺริโย อตฺตโน สนฺติโก อาคตกาเล อภิธมฺเม ปญฺหิ กเถสิ “พฺพุทธสาสเน นาม อิหิ กาทฺถุ วฏฺฏติ, อิหิ กาทฺถุ น วฏฺฏติตีติ ฯ

ตสฺส (ภิกฺขุสฺส) ลหฺรฺฐปสมฺปทสฺส อจฺริโย อตฺตโน สนฺติโก อาคตกาเล อภิธมฺเม ปญฺหิ กเถสิ “(ตยา) พฺพุทธสาสเน นาม อิหิ (กมฺม) กาทฺถุ วฏฺฏติ, (ตยา พฺพุทธสาสเน นาม) อิหิ (กมฺม) กาทฺถุ น วฏฺฏติตีติ ฯ

อจฺริโย อ.อาจารย์ ตสฺส (ภิกฺขุสฺส) ของภิกษุหนึ่ง ลหฺรฺฐปสมฺปทสฺส ผู้มีอุปสมบทอันได้แล้ว กเถสิ กล่าวแล้ว ปญฺหิ ซึ่งปัญหา อภิธมฺเม ในพระอภิธรรม อาคตกาเล ในกาลเป็นที่มาแล้ว สนฺติโก สู้สำนัก อตฺตโน ของตน อิติ ว่า “(ตยา) พฺพุทธสาสเน นาม อิหิ (กมฺม) กาทฺถุ อ.อัน- อันท่าน -กระทำ ซึ่งกรรมนี้ ชื่อในพระพุทฺธสาสนา วฏฺฏติ ย่อมควร, (ตยา พฺพุทธสาสเน นาม) อิหิ (กมฺม) กาทฺถุ อ.อัน- อันท่าน -กระทำ ซึ่งกรรมนี้ ชื่อในพระพุทฺธสาสนา น วฏฺฏติ ย่อมไม่ควร” อิติ ดังนี้ ฯ

อาจารย์ของภิกษุนั้นผู้ได้อุปสมบทแล้ว กล่าวปัญหาในพระอภิธรรมในกาลเป็นที่มา
สู่สำนักของตนว่า “การที่ท่านทำกรรมนี้ ชื่อในพระพุทธศาสนา ย่อมควร, การที่ท่าน
ทำกรรมนี้ ชื่อในพระพุทธศาสนา ย่อมไม่ควร”

อาจารย์ สุทธกัถตาใน กเถสิฯ อาชยาตบทกัถตฺวาจก ตสฺส วิเสสนะของ ภิกขุสฺสฯ
สามีสัมพันธะใน อาจารย์โย ลทุฐปสมฺปทสฺส วิเสสนะของ ภิกขุสฺส อตฺตโน สามีสัมพันธะ
ใน สนฺติกัฯ สัมปาปฺณียกัมมะใน อาคตกาเลฯ กาลสัตตมีใน กเถสิ อภิธมฺเม วิสยา-
ธาระใน ปญฺหึฯ อวุตตกัมมะใน กเถสิ “กาตุํ ตุมฺถกัถตฺตาใน วฏฺฏติฯ อาชยาตบท
กัถตฺวาจก ตยา อนภิหิตกัถตฺตาใน กาตุํ นามศัพฺทํ สัณฺญาโชตกะเข้ากับ พุทฺธสาสเนฯ
วิสยาธาระใน กาตุํ อิหิ วิเสสนะของ กมฺมึฯ อวุตตกัมมะใน กาตุํ, กาตุํ ตุมฺถกัถตฺตาใน
วฏฺฏติฯ อาชยาตบทกัถตฺวาจก ตยา อนภิหิตกัถตฺตาใน กาตุํ นามศัพฺทํ สัณฺญาโชตกะ
เข้ากับ พุทฺธสาสเนฯ วิสยาธาระใน กาตุํ อิหิ วิเสสนะของ กมฺมึฯ อวุตตกัมมะใน กาตุํ
นศัพฺทํ ปฏฺิเสระใน วฏฺฏติ” อิติศัพฺทํ อากาเรใน กเถสิ ฯ

.....
.....
๑๓. อุปชฺฌาโยปิ สฺส อตฺตโน สนฺติกั อาคตกาเล วินเย ปญฺหิ กเถสิ “พุทฺธสาสเน นาม
อิหิ กาตุํ วฏฺฏติ, อิหิ กาตุํ น วฏฺฏติ; อิหิ กปฺปติ, อิหิ น กปฺปติติ ฯ

อุปชฺฌาโยปิ อสฺส (ภิกขุสฺส) อตฺตโน สนฺติกั อาคตกาเล วินเย ปญฺหิ กเถสิ “(ตยา)
พุทฺธสาสเน นาม อิหิ (กมฺมึ) กาตุํ วฏฺฏติ, (ตยา พุทฺธสาสเน นาม) อิหิ (กมฺมึ) กาตุํ
น วฏฺฏติ; อิหิ (วตฺถุ) กปฺปติ, อิหิ (วตฺถุ) น กปฺปติติ ฯ

อุปชฺฌาโยปิ แม้อ.อุปชฌาย์ อสฺส (ภิกขุสฺส) ของภิกษุนั้น กเถสิ กล่าวแล้ว ปญฺหิ
ซึ่งปัญหา วินเย ในพระวินัย อาคตกาเล ในกาลเป็นที่มาแล้ว สนฺติกั สู่สำนัก
อตฺตโน ของตน อิติ ว่า “(ตยา) พุทฺธสาสเน นาม อิหิ (กมฺมึ) กาตุํ อ.อัน-
อันเธอ-กระทำซึ่งกรรมนี้ชื่อในพระพุทธศาสนา วฏฺฏติ ย่อมควร, (ตยา) พุทฺธสาสเน
นาม อิหิ (กมฺมึ) กาตุํ อ.อัน- อันเธอ -กระทำ ซึ่งกรรมนี้ ชื่อในพระพุทธศาสนา
น วฏฺฏติ ย่อมไม่ควร; อิหิ (วตฺถุ) อ.สิ่งนี้ กปฺปติ ย่อมสมควร, อิหิ (วตฺถุ) อ.สิ่งนี้
น กปฺปติ ย่อมไม่สมควร” อิติ ดังนี้ ฯ

แม้พระอุปัชฌาย์ของภิกษุรูปนั้น ตอบปัญหาในพระวินัยในกาลเป็นที่มาสู่สำนักของ
ตนว่า “การที่เธอทำกรรมนี้ ชื่อในพระพุทธศาสนา ย่อมควร, การที่เธอทำกรรมนี้ ชื่อ
ในพระพุทธศาสนา ย่อมไม่ควร, สิ่งนี้ย่อมสมควร สิ่งนี้ย่อมไม่สมควร”

อปัตถ์ อเปกขัตถะเข้ากับ อุปชฎาโยๆ สุทธกัตตาใน กเถสิๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก
อสุส วิเสสนะของ ภิกษุสุสๆ สามีสัมพันธะใน อุปชฎาโย อุตตโน สามีสัมพันธะใน
สนุดิกังๆ สัมปาปฎิณียกัมมะใน อาคตกาเลๆ กาลสัตตมีใน กเถสิ วินเย วิสยาธาระใน
ปญหังๆ อุตตกัมมะใน กเถสิ “กาตุ้ ตุมัตถกัตตาใน วมุฏติๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก
ตยา อนภิตกัตตาใน กาตุ้ นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ พุทธสาสเนๆ วิสยาธาระ
ใน กาตุ้ อิหิ วิเสสนะของ กมมิงๆ อุตตกัมมะใน กาตุ้, กาตุ้ ตุมัตถกัตตาใน วมุฏติๆ
อาชยาตบทกัตตุวจาก ตยา อนภิตกัตตาใน กาตุ้ นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้า
กับ พุทธสาสเนๆ วิสยาธาระใน กาตุ้ อิหิ วิเสสนะของ กมมิงๆ อุตตกัมมะใน กาตุ้
นศัพท์ ปฎิเสระใน วมุฏติ, อิหิ วิเสสนะของ วตุถุๆ สุทธกัตตาใน กปปติๆ อาชยาต-
บทกัตตุวจาก, อิหิ วิเสสนะของ วตุถุๆ สุทธกัตตาใน กปปติๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก
นศัพท์ ปฎิเสระใน กปปติ” อิตติศัพท์ อาการะใน กเถสิ ๕

.....

๑๔. โส จินฺเตสิ “อโห ภาริยั อิหิ กมมิง; อหิ ทุกขา มุจฺจิตฺกาโม ปพฺพชฺชิตฺโต, อิธ จ เม
หตฺถปฺปสารถฺนญฺจานเมว น ปญฺญาติ, เคเห จตฺวา วมุฏฺทุกขา มุจฺจิตฺุ สกฺกา, มยา
คิหิณา ภวิตุ้ วมุฏฺทิตฺติ ๕

โส (ภิกษุ) จินฺเตสิ “อโห ภาริยั อิหิ กมมิง; อหิ ทุกขา มุจฺจิตฺกาโม (หุตฺวา) ปพฺพชฺชิตฺโต
(อมฺหิ), อิธ (พุทฺธสาสเน) จ เม หตฺถปฺปสารถฺนญฺจานเ อาว น ปญฺญาติ, (มยา) เคเห จตฺวา
วมุฏฺทุกขา มุจฺจิตฺุ สกฺกา, มยา คิหิณา ภวิตุ้ วมุฏฺทิตฺติ ๕

โส (ภิกษุ) อ.ภิกษุณั้น จินฺเตสิ คิดแล้ว อิติว่า “อโห โอ อิหิ กมมิง อ.กรรมนี้ ภาริยั
หนัก; อหิ อ.เรา มุจฺจิตฺกาโม เป็นผู้ใคร่เพื่ออันพัน ทุกขา จากทุกข (หุตฺวา) เป็น
แล้ว ปพฺพชฺชิตฺโต เป็นผู้บวชแล้ว (อมฺหิ) ย่อมเป็น, จ แต่ว่ หตฺถปฺปสารถฺนญฺจานเ
เอว อ.ที่เป็นที่เหยียดออกซึ่งมือ เม ของเรา อิธ (พุทฺธสาสเน) ในพระพุทธศาสนา
นี้หนักเที่ยว น ปญฺญาติ ย่อมไม่ปรากฏ, (มยา) อันเรา จตฺวา ดำรงอยู่แล้ว เคเห
ในเรื่องน สกฺกา อาจ มุจฺจิตฺุ เพื่ออันหลุดพ้น วมุฏฺทุกขา จากทุกขในวัฏฏะ, มยา

คิหิณา ภวิตุ อ.อัน- อันเรา เป็นคฤหัสถ์ -เป็น วัฏฏติ ย่อมควร” อิติ ดังนี้ ฯ

ภิกษุหนึ่งคิดว่า “โอ กรรมนี้หนัก, เราเป็นผู้ประสงค์จะพ้นจากทุกข์ บวชแล้ว, แต่ที่เป็นที่เหยียดมือของเราออกในพระพุทธศาสนา นี้ ย่อมไม่ปรากฏ, เราดำรงอยู่ในเรือนสามารถเพื่อจะหลุดพ้นจากทุกข์ได้, การที่เราเป็นคฤหัสถ์ ย่อมควร”

โส วิเสสนะของ ภิกขุๆ สุทธกัตตาใน จินฺเตสิๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก “โอโหสังเวคัตถะ ภาริยํ กิตฺติ อิทํ กิตฺติ วิเสสนะของ กมฺมๆ ลิงคัตถะ; อหํ สุทธกัตตาใน อมฺหิๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก ทุกฺขา อปาทานใน มุจฺจิตฺตกาโมๆ วิกิตฺกัตตาใน หุตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปุพฺพชิตฺโตๆ วิกิตฺกัตตาใน อมฺหิ, จศฺพทํ วิเสสชิตฺตะกะ เอวศฺพทํ อวธารณะเข้ากับ หตฺถปฺปสารถฺตญฺจานํๆ สุทธกัตตาใน ปณฺณายติๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก อิท วิเสสนะของ พุทฺธสาสนเณๆ วิสยาธาระใน หตฺถปฺปสารถฺตญฺจานํ เม สามิสัมพันธะใน หตฺถปฺปสารถฺตญฺจานํ นศฺพทํ ปฏฺฐิเสระใน ปณฺณายติ, มยา อนภินฺนิตกัตตาใน สกฺกาๆ กิริยาบทภาวฺวาจก เคเห วิสยาธาระใน จตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน สกฺกา วัฏฏฺททุกฺขา อปาทานใน มุจฺจิตฺตํๆ ตุมฺตถสम्मปทานใน สกฺกา, ภวิตุ ตุมฺตถกัตตาใน วัฏฏฺทิตฺตํๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก มยา อนภินฺนิตกัตตาใน ภวิตุ คิหิณา วิกิตฺกัตตาใน ภวิตุ” อิติศฺพทํ อาการะใน จินฺเตสิ ฯ

๑๕. โส ตโต ปฏฺฐาย อุกฺกณฺจิตฺโต อนภริโต ทฺวตฺตีสากาเร สชฺชฌายํ น กโรติ, อุกฺกเทสํ น คณฺหาติ, กิโส ลฺลูโข ฐมนิสฺนถตคฺคฺตโต อาลสิยาภิกฺกฺโต กจฺจฺปฏิภินฺนเณ อโหสิ ฯ

โส (ภิกขุ) ตโต (กาลโต) ปฏฺฐาย อุกฺกณฺจิตฺโต อนภริโต ทฺวตฺตีสากาเร สชฺชฌายํ น กโรติ, อุกฺกเทสํ น คณฺหาติ, กิโส ลฺลูโข ฐมนิสฺนถตคฺคฺตโต อาลสิยาภิกฺกฺโต กจฺจฺปฏิภินฺนเณ อโหสิ ฯ

โส (ภิกขุ) อ.ภิกษุหนึ่ง อุกฺกณฺจิตฺโต เบื่อหน่ายแล้ว อนภริโต ไมยินดียั้งแล้ว น กโรติ ย่อมไม่กระทำ สชฺชฌายํ ซึ่งการสาธยาย ทฺวตฺตีสากาเร ในอาการสามสิบสอง น คณฺหาติ ย่อมไม่เรียนเอา อุกฺกเทสํ ซึ่งอุเทศ ปฏฺฐาย จำเดิม ตโต (กาลโต) แต่กาลนั้น, กิโส เป็นผู้ชুবผอม ลฺลูโข เป็นผู้เศร้าหมอง ฐมนิสฺนถตคฺคฺตโต เป็นผู้ม้ร่างกายอันสะพร้งแล้วด้วยเส้นเอ็น อาลสิยาภิกฺกฺโต เป็นผู้อันความเกียจคร้านครอบงำแล้ว กจฺจฺปฏิภินฺนเณ เป็นผู้เกลื่อนกล่นแล้วด้วยโรคหิดดำน อโหสิ ได้เป็นแล้ว ฯ

ภิกษุหนึ่งเปื้อหน่าย ไม่ยินดียั้งแล้ว ย่อมไม่ทำการสาธยายในอาการ ๓๒ ย่อมไม่เรียนเอาอุเทศ จำเดิมแต่กาลนั้น ได้เป็นผู้ชูปผอม เศร้าหมอง มีร่างกายอันสะพรั่งด้วยเส้นเอ็น ถูกความเกียจคร้านครอบงำ เป็นผู้เกลื่อนกล่นด้วยโรคหิตด้าน

โส วิเสสณะของ ภิกษุๆ สุธรรกัตตาใน กโรติ คณฺหาติ และ อโหสิ กโรติ ก็ดี คณฺหาติ ก็ดี อโหสิ ก็ดี อาชยตบทกัตตฺวาจก ตโต วิเสสณะของ กาลโตๆ อปาทานใน ปฏฺจายๆ กิริยาวิเสสณะใน กโรติ และ คณฺหาติ อุกฺกณฺจโต ก็ดี อนภิรโต ก็ดี วิเสสณะของ ภิกษุๆ ทวตฺตีสากาเร วิสยาธาระใน สชฺฌาย์ๆ อวุตตกัมมะใน กโรติ นศฺพท์ ปฏฺเฐระใน กโรติ, อุกฺทเส อวุตตกัมมะใน คณฺหาติ นศฺพท์ ปฏฺเฐระใน คณฺหาติ, กิโส ก็ดี ลฺลูชฺ ก็ดี ฌมฺนิสนฺถตคฺคฺโต ก็ดี อาลสิยาภิกฺขุโต ก็ดี กจฺจฺปุริกฺกณฺโณ ก็ดี วิกตีกัตตาใน อโหสิ ๕

.....

๑๖. อถ นํ ทหรสามเณรา “อาวุโส ก็ ตฺวํ จิตฺตฺจฺจานเ จิตฺโต ว นิสินฺนฺนฺจฺจานเ นิสินฺโน ว อโหสิ ปณฺฑุโรคาภิกฺขุโต กิโส ลฺลูชฺ ฌมฺนิสนฺถตคฺคฺโต อาลสิยาภิกฺขุโต กจฺจฺปุริกฺกณฺโณ, กิณฺเต กตฺนฺติ ปุจฺฉิสฺสุ ๕

อถ นํ (ภิกษุ) ทหรสามเณรา “อาวุโส ก็ ตฺวํ จิตฺตฺจฺจานเ จิตฺโต ว นิสินฺนฺนฺจฺจานเ นิสินฺโน ว อโหสิ ปณฺฑุโรคาภิกฺขุโต กิโส ลฺลูชฺ ฌมฺนิสนฺถตคฺคฺโต อาลสิยาภิกฺขุโต กจฺจฺปุริกฺกณฺโณ, ก็ (กมฺม) เต กตฺนฺติ ปุจฺฉิสฺสุ ๕

อถ ครั้งนั้น ทหรสามเณรา อ.ภิกษุหนุ่มและสามเณร ท. ปุจฺฉิสฺสุ ถามแล้ว นํ (ภิกษุ) ซึ่งภิกษุหนึ่ง อิติ ว่า “อาวุโส ดูก่อนท่านผู้มีอายุ ตฺวํ อ.ท่าน จิตฺโต ว เป็นผู้ยั้งแล้ว เทียว จิตฺตฺจฺจานเ ในที่เป็นที่ยั้งแล้ว นิสินฺโน ว เป็นผู้ยั้งแล้วเทียว นิสินฺนฺนฺจฺจานเ ในที่เป็นที่ยั้งแล้ว ปณฺฑุโรคาภิกฺขุโต เป็นผู้อันโรคผอมเหลืองครอบงำแล้ว กิโส เป็นผู้ชูปผอม ลฺลูชฺ เป็นผู้เศร้าหมอง ฌมฺนิสนฺถตคฺคฺโต เป็นผู้มึร่างกายอันสะพรั่งแล้ว ด้วยเอ็น อาลสิยาภิกฺขุโต เป็นผู้อันความเกียจคร้านครอบงำแล้ว กจฺจฺปุริกฺกณฺโณ เป็นผู้เกลื่อนกล่นแล้วด้วยโรคหิตด้าน อโหสิ ได้เป็นแล้ว ก็ เพราะเหตุอะไร, ก็ (กมฺม) อ.กรรมอะไร เต อันท่าน กตฺ กระทำแล้ว” อิติ ดังนี้ ๕

ที่นั้น พวกภิกษุหนุ่มและสามเณรพากันถามภิกษุหนึ่งว่า “ท่านผู้มีอายุ ท่านยั้งในที่เป็นที่ยั้งนั้นแหละ เป็นผู้ยั้งในที่เป็นที่ยั้งนั้นแหละ ได้เป็นผู้ถูกโรคผอมเหลืองครอบงำ ชูป

ผอม เศร้าหมอง มีร่างกายอันสะพรังด้วยเส้นเอ็น ถูกความเกียดคร้านครอบงำ เคลื่อน
 กล่นไปด้วยโรคหิดด้าน, กรรมอะไรที่ท่านทำแล้ว”

อด กาลสัตตมี ทหรสามเณรา สุทรกัตตานิ ปุจฉิสฺสุ อาชยาตบทกัตตฺวาจก น
 วิเสสนะของ ภิกขุํ อุตตกัมมะใน ปุจฉิสฺสุ “อาวุโส อาลปนะ ตฺวํ สุทรกัตตานิ อโหสิฯ
 อาชยาตบทกัตตฺวาจก กิศัพท์ ปุจฉนัตถะ จิตฺตฺวาเน วิสยาธาระใน จิโต เอวศัพท์
 อวธารณะเข้ากับ จิโตฯ กิติ นิสินฺโน กิติ ปณฺฑุโรคาภิกฺขุโต กิติ กิโส กิติ ลฺลฺลฺลฺล กิติ
 ฌมฺนิสนฺนตคตฺโต กิติ อาลสิยาภิกฺขุโต กิติ กจฺจุปริกฺกณฺโณ กิติ วิกตีกัตตานิ อโหสิ
 นิสินฺนฺนฺนฺนฺน วิสยาธาระใน นิสินฺโน เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ นิสินฺโน, กิ วิเสสนะ
 ของ กมฺมํ ฏฺฏุตตกัมมะใน กตฺย กิตบทกัมมฺวาจก เต อนภิตกัตตานิ กตฺย” อิติศัพท์
 อากาเรใน ปุจฉิสฺสุ ฯ

๑๗. “อุกฺกณฺจฺจิโตมฺหิ อาวุโสติ ฯ

(โส ภิกขุ) “(อห) อุกฺกณฺจฺจิโต อมฺหิ อาวุโสติ (อาห) ฯ

(โส ภิกขุ) อ.ภิกษุนั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อาวุโส ตุก่อนท่านผู้มีอายุ ท.
 (อห) อ.กระผม (อุกฺกณฺจฺจิโต) เป็นผู้เปื้อนหน้าแล้ว อมฺหิ ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

ภิกษุนั้นกล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย กระผมเป็นผู้เปื้อนหน้าแล้ว”

โส วิเสสนะของ ภิกขุํ สุทรกัตตานิ อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “อาวุโส อาลปนะ
 อหํ สุทรกัตตานิ อมฺหิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อุกฺกณฺจฺจิโตฯ วิกตีกัตตานิ อมฺหิ”
 อิติศัพท์ อากาเรใน อาห ฯ

๑๘. “กึการณฺนาติ ฯ

(ทหรสามเณรา) “(ตฺว) กึการณา (อุกฺกณฺจฺจิโต อสิ)” อิติ (ปุจฉิสฺสุ) ฯ

(ทหรสามเณรา) อ.ภิกษุหนุ่มและสามเณร ท. (ปุจฉิสฺสุ) ถามแล้ว อิติ ว่า “(ตฺว) อ.ท่าน
 (อุกฺกณฺจฺจิโต) เป็นผู้เปื้อนหน้าแล้ว กึการณา เพราะเหตุอะไร (อสิ) ย่อมเป็น” อิติ
 ดังนี้ ฯ

พวกภิกษุหนุ่มและสามเณรพากันถามว่า “ท่านเป็นผู้เปื้อนหนายเพราะเหตุอะไร”

ทหสามเณรา สุทธกัตตานิ ปุจฉิสฺสุฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก “ตุว สุทธกัตตานิ อสิฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก ก็การณา เหตุไฉน อุกกณฺฉิโตฯ วิกตีกัตตานิ อสิ” อิติศัพท อากาเรใน ปุจฉิสฺสุ ฯ

.....

๑๙. โส ตํ ปวตฺตี อารโจะสิ ฯ

โส (ภิกขุ) ตํ ปวตฺตี อารโจะสิ ฯ

โส (ภิกขุ) อ.ภิกษุ นั้น อารโจะสิ บอกแล้ว ตํ ปวตฺตี ซึ่งความเป็นไปวันนั้น ฯ

ภิกษุ นั้นบอกความเป็นไปนั้น

โส วิเสสนะของ ภิกขุฯ สุทธกัตตานิ อารโจะสิฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก ตํ วิเสสนะของ ปวตฺตีฯ อวุตตกัมมะใน อารโจะสิ ฯ

.....

๒๐. เต ตสฺส อจฺริยฺพชฺฌายานํ อจฺจิกฺขิสฺสุ ฯ

เต (ทหสามเณรา) ตสฺส (ภิกขุสฺส) อจฺริยฺพชฺฌายานํ อจฺจิกฺขิสฺสุ ฯ

เต (ทหสามเณรา) อ.ภิกษุหนุ่มและสามเณร ท. เหล่านั้น อจฺจิกฺขิสฺสุ บอกแล้ว อจฺริยฺพชฺฌายานํ แก่อาจารย์และอุปัชฌาย์ ท. ตสฺส (ภิกขุสฺส) ของภิกษุ นั้น ฯ

พวกภิกษุหนุ่มและสามเณรเหล่านั้นบอกแก่อาจารย์และอุปัชฌาย์ของภิกษุ นั้น

เต วิเสสนะของ ทหสามเณราฯ สุทธกัตตานิ อจฺจิกฺขิสฺสุฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก ตสฺส วิเสสนะของ ภิกขุสฺสฯ สามีสัมพันธะใน อจฺริยฺพชฺฌายานํฯ สัมปทานใน อจฺจิกฺขิสฺสุ ฯ

.....

๒๑. อจฺริยฺพชฺฌายา ตํ อาทาย สตุถุ สนฺติกํ อคฺมฺสฺสุ ฯ

อจฺริยฺพชฺฌายา ตํ (ภิกขุ) อาทาย สตุถุ สนฺติกํ อคฺมฺสฺสุ ฯ

อจฺริยฺพชฺฌายา อ.อาจารย์และอุปัชฌาย์ ท. อาทาย พาเอาแล้ว ตํ (ภิกขุ) ซึ่งภิกษุ นั้น อคฺมฺสฺสุ ได้ไปแล้ว สนฺติกํ สู้สำนัก สตุถุ ของพระศาสดา ฯ

อาจารย์และอุปัชฌาย์ พาเอาภิกษุนั้น ได้ไปสู่สำนักของพระศาสดา

อาจารย์อุปฐมา ยา สุทนต์ตาใน อคมंसุๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก ตัม วิเสสณะของ ภิกขุๆ อวุตตกัมมะใน อาทายๆ สมานกาลกิริยาใน อคมंसุ สตุถุ สามีสัมพันธะใน สนฺติกัๆ สัมปาปฺถนียกัมมะใน อคมंसุ ๕

๒๒. สตุถา “กั ภิกขเว อาคตตฺถาติ อาห ๕

สตุถา “(ตุมุเห) กั ภิกขเว อาคตา อตุถ” อิติ อาห ๕

สตุถา อ.พระศาสดา อาห ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกขเว ดูก่อนภิกษุ ท. (ตุมุเห) อ.เรอ ท. อาคตา เป็นผู้มาแล้ว อตุถ ย่อมเป็น กั เพราะเหตุอะไร” อิติ ดังนี้ ๕

พระศาสดาตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเป็นผู้มาแล้ว เพราะเหตุอะไร”

สตุถา สุทนต์ตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก “ภิกขเว อาลปนะ ตุมุเห สุทนต์ตา ใน อตุถๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก กัศัพทํ ปุจฉนัตถะ อาคตา วิกตีกัตตาใน อตุถ” อิติศัพทํ อาการะใน อาห ๕

๒๓. “ภนฺเต อยฺ ภิกขุ ตุมุหํ สาสเน อุกฺกณฺจิตฺติ ๕

(อาจารย์อุปฐมา ยา) “ภนฺเต อยฺ ภิกขุ ตุมุหํ สาสเน อุกฺกณฺจิตฺติ (อาหंसุ) ๕

(อาจารย์อุปฐมา ยา) อ.อาจารย์และอุปัชฌาย์ ท. (อาหंसุ) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อยฺ ภิกขุ อ.ภิกษุนี้ อุกฺกณฺจิตฺติ เปื้อนหน้าแล้ว สาสเน ใน พระศาสนา ตุมุหํ ของพระองค์” อิติ ดังนี้ ๕

อาจารย์และอุปัชฌาย์กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุนี้เปื้อนหน้าแล้ว ในพระ ศาสนาของพระองค์”

อาจารย์อุปฐมา ยา สุทนต์ตาใน อาหंसุๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก “ภนฺเต อาลปนะ อยฺ วิเสสณะของ ภิกขุๆ สุทนต์ตาใน อุกฺกณฺจิตฺติ กิตบทกัตตุวจาก ตุมุหํ สามีสัมพันธะใน สาสเนๆ วิสยาราระใน อุกฺกณฺจิตฺติ” อิติศัพทํ อาการะใน อาหंसุ ๕

๒๔. “เอวํ กิร ภิกขุติ ฯ

(สตถา) “เอวํ กิร ภิกขุติ (ปุจฺฉิ) ฯ

(สตถา) อ.พระศาสดา (ปุจฺฉิ) ตรัสถามแล้ว อิติ ว่า “ภิกขุ ตุก่อนภิกษุ กิร ได้ยินว่า เอวํ อ.อย่างนั้นหรือ” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาตรัสถามว่า “ภิกษุ ได้ยินว่า อย่างนั้นหรือ”

สตถา สุททกัตตาใน ปุจฺฉิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ภิกขุ อาลปนะ กิรศัพทํ อนุสสวณัตถะ เอวํ ปุจฺฉนัตถลึงคัตถะ” อิติศัพทํ อากาละใน ปุจฺฉิ ฯ

๒๕. “อาม ภนฺเตติ ฯ

(โส ภิกขุ) “อาม ภนฺเต (เอวํ) อิติ (อาห) ฯ

(โส ภิกขุ) อ.ภิกษุ นั้น (อาห) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อาม พระเจ้าข้า (เอวํ) อ.อย่างนั้น” อิติ ดังนี้ ฯ

ภิกษุ นั้นกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อย่างนั้น พระเจ้าข้า”

โส วิเสสนะของ ภิกขุฯ สุททกัตตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ภนฺเต อาลปนะ อาม สัมปฏฺฐิจนัตถะ เอวํ สัจจวาจกลึงคัตถะ” อิติศัพทํ อากาละใน อาห ฯ

๒๖. “กึการณาทิ ฯ

(สตถา) “(ตฺวํ) กึการณา (อุกฺกณฺจิตฺ อสิ)” อิติ (ปุจฺฉิ) ฯ

(สตถา) อ.พระศาสดา (ปุจฺฉิ) ตรัสถามแล้ว อิติ ว่า “(ตฺวํ) อ.เธอ อุกฺกณฺจิตฺ เป็น ผู้เปื้อหน่ายแล้ว (อสิ) ย่อมเป็น กึการณา เพราะเหตุอะไร” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาตรัสถามว่า “เธอเป็นผู้เปื้อหน่ายเพราะเหตุอะไร”

สตถา สุทธกัตตานิ ปุจฉิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ตฺวํ สุทธกัตตานิ อสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ก็กรรม เหตุใด อุกกณฺจิตฺย วิกตีกัตตานิ อสิ” อิติศัพท์ อากาเรใน ปุจฉิ ฯ

๒๗. “อหํ ฆนฺเต ทฺกฺขา มุจฺจิตฺกานิ ปพฺพชิตฺ, ตสฺส เม อจฺริโย อภิธมฺมกถํ กเถสิ, อุปชฺฌาโย วินยกถํ; สฺวาทํ ‘อิธ เม หตฺถปฺปสารถฺนญฺจานเมว นตฺถิ, คิหิณา หุตฺวา สกฺกา ทฺกฺขา มุจฺจิตฺ, คิหิ ภาวิสฺสามิตฺติ สนนฺนิญฺจานมกาสี ฆนฺเตติ ฯ

(โส ภิกฺขุ) “อหํ ฆนฺเต ทฺกฺขา มุจฺจิตฺกานิ (หุตฺวา) ปพฺพชิตฺ (อมฺหิ), ตสฺส เม อจฺริโย อภิธมฺมกถํ กเถสิ, (ตสฺส เม) อุปชฺฌาโย วินยกถํ (กเถสิ); โส อหํ ‘อิธ (พฺพุทฺทสาสเน) เม หตฺถปฺปสารถฺนญฺจานํ เอว นตฺถิ, (มยา) คิหิณา หุตฺวา สกฺกา ทฺกฺขา มุจฺจิตฺ, (อหํ) คิหิ ภาวิสฺสามิตฺติ สนนฺนิญฺจานํ อกาสี ฆนฺเตติ (อาห) ฯ

(โส ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ นั้น (อาห) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อหํ อ.ข้าพระองค์ มุจฺจิตฺกานิ เป็นผู้ใคร่เพื่ออันพัน ทฺกฺขา จากทุกข (หุตฺวา) เป็นแล้ว ปพฺพชิตฺ เป็นผู้บวชแล้ว (อมฺหิ) ย่อมเป็น, อจฺริโย อ.พระอาจารย์ ตสฺส เม ของข้าพระองค์นั้น กเถสิ กล่าวแล้ว อภิธมฺมกถํ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งพระอภิธรรม, อุปชฺฌาโย อ.พระอุปัชฌาย์ (ตสฺส เม) ของข้าพระองค์นั้น (กเถสิ) กล่าวแล้ว วินยกถํ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งพรวินัย; ฆนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โส อหํ อ.ข้าพระองค์นั้น อกาสี ได้กระทำแล้ว สนนฺนิญฺจานํ ซึ่งการตกลงใจ อิติ ว่า ‘หตฺถปฺปสารถฺนญฺจานํ เอว อ.ที่เป็นที่เหยียดออกซึ่งมือ เมของเรา อิธ (พฺพุทฺทสาสเน) ในพระพุทฺทศาสนานี้ นั้นเทียว นตฺถิ ย่อมไม่มี, (มยา) อันเรา คิหิณา เป็นคฤหัสถ์ หุตฺวา เป็นแล้ว สกฺกา อาจ มุจฺจิตฺ เพื่ออันพัน ทฺกฺขา จากทุกข, (อหํ) อ.เรา คิหิ เป็นคฤหัสถ์ ภาวิสฺสามิ จักเป็น’ อิติ ดังนี้” อิติ ดังนี้ ฯ

ภิกษุ นั้นกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์มีความประสงค์จะพ้นจากทุกข เป็นผู้บวชแล้ว, อาจารย์ของข้าพระองค์นั้น กล่าวอภิธรรมกถา, อุปัชฌาย์ของข้าพระองค์นั้นกล่าววินัยกถา, ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นั้นได้ทำการตกลงใจว่า ‘ที่เป็นที่เหยียดมือของเราออกในพระพุทฺทศาสนานี้ นั้นแหละ ย่อมไม่มี, เราเป็นคฤหัสถ์ ก็สามารที่จะพ้นจากทุกขได้, เราจักเป็นคฤหัสถ์’ ดังนี้

โส วิเสสณะของ ภิกขุๆ สุทธกัตตานิ อาหๆ อาชยาตบทกัตตวาจก “ภนฺเต อาลปนะ
 อหํ สุทธกัตตานิ อมฺหิๆ อาชยาตบทกัตตวาจก ทุกฺขา อปาทานใน มุจฺจิตฺตกาโมๆ
 วิกตีกัตตานิ หุตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปพฺพชิตฺตๆ วิกตีกัตตานิ อมฺหิ, อาจารย์โย
 สุทธกัตตานิ กเถสิๆ อาชยาตบทกัตตวาจก ตสฺส วิเสสณะของ เมๆ สามีสัมพันธะใน
 อาจารย์โย อภิธมฺมกถํ อวุตตกัมมะใน กเถสิ, อุปฺชฌาโย สุทธกัตตานิ กเถสิๆ อาชยาต
 บทกัตตวาจก ตสฺส วิเสสณะของ เมๆ สามีสัมพันธะใน อุปฺชฌาโย วินยกถํ อวุตต-
 กัมมะใน กเถสิ, ภนฺเต อาลปนะ โส วิเสสณะของ อหํๆ สุทธกัตตานิ อกาลิ์ๆ อาชยาต-
 บทกัตตวาจก ‘เอวคํพํ อวธารณะเข้ากัษ หตฺถปฺปสารณฺญจान์ๆ สุทธกัตตานิ นตฺถิๆ
 กิริยาบทกัตตวาจก อิธ วิเสสณะของ พุทฺธสาสเนๆ วิสยาธาระใน หตฺถปฺปสารณฺญจान์
 เม สามีสัมพันธะใน หตฺถปฺปสารณฺญจान์, มยา อนภินิหิตกัตตานิ สกฺกาๆ กิริยาบท-
 ภาววาจก คิหิณา วิกตีกัตตานิ หุตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน สกฺกา ทุกฺขา อปาทาน
 ใน มุจฺจิตฺตํ ตุมฺถตถสํปทานใน สกฺกา, อหํ สุทธกัตตานิ ภวิสฺสามิๆ อาชยาตบ
 ทกัตตวาจก คิหิ วิกตีกัตตานิ ภวิสฺสามิ’ อิตฺติคํพํ สรฺูปะใน สนฺนิฏฺจान์ๆ อวุตตกัมมะ
 ใน อกาลิ์” อิตฺติคํพํ อากาเรใน อาห ๕

๒๘. “สเจ ตฺวํ ภิกฺขุ เอกเมว รกฺขิตฺตํ สกฺขิสฺสสิ, อวเสสฺสานํ รกฺขณกิจฺจํ นตฺถิถิติ ๕

(สตฺถา) “สเจ ตฺวํ ภิกฺขุ เอกํ เอว (ธมฺมชาตํ) รกฺขิตฺตํ สกฺขิสฺสสิ, อวเสสฺสานํ (ธมฺมชาตานํ)
 รกฺขณกิจฺจํ นตฺถิถิติ (อาห) ๕

(สตฺถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกฺขุ ดูก่อนภิกษุ สเจ ถ้าว้า ตฺวํ
 อ.เธอ สกฺขิสฺสสิ จักอาจ รกฺขิตฺตํ เพื่ออันรักษา (ธมฺมชาตํ) ซึ่งธรรมชาติ เอกํ เอว
 อย่างหนึ่งนั่นเทียว, รกฺขณกิจฺจํ อ.กิจคือการรักษา (ธมฺมชาตานํ) ซึ่งธรรมชาติ ท.
 อวเสสฺสานํ อันเหลือลง นตฺถิ ย่อมไม่มี” อิติ ดังนี้ ๕

พระศาสดาตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุ ถ้าเธอจักสามารถเพื่อจะรักษาธรรมชาติเพียงอย่าง
 หนึ่งได้ไซ้, กิจด้วยการรักษาธรรมชาติทั้งหลายที่เหลือ ย่อมไม่มี”

สตฺถา สุทธกัตตานิ อาหๆ อาชยาตบทกัตตวาจก “ภิกฺขุ อาลปนะ สเจ ปริกัปปัตถะ
 ตฺวํ สุทธกัตตานิ สกฺขิสฺสสิๆ อาชยาตบทกัตตวาจก เอวคํพํ อวธารณะเข้ากัษ

เอกรัง วิเสสณะของ ฌมมชาตัง อวุตตกัมมะใน รกฺขิตุํ ตุมัตถสัมปทานใน สกฺขิสฺสสฺสิ, รกฺขนกิจจํ สุททกัตตาใน นตฺถิยํ กิริยาบทกัตตฺวาจก อวเสสานํ วิเสสณะของ ฌมม- ชาตานัง ฌมฺมวุตตกัมมะใน รกฺขน-” อิติศัพทํ อากาละใน อาห ๕

๒๙. “ก็ ฆนฺเตติ ๕

(โส ภิกฺขุ) “(อห) ก็ (ฌมมชาตํ รกฺขิตุํ สกฺขิสฺสสฺสามิ) ฆนฺเตติ (ปฺจฺฉิ) ๕

(โส ภิกฺขุ) อ.ภิกษุณั้น (ปฺจฺฉิ) ทูลถามแล้ว อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อห) อ.ข้าพระองค์ (สกฺขิสฺสสฺสามิ) จักอาจ (รกฺขิตุํ) เพื่ออันรักษา (ฌมมชาตํ) ซึ่ง ธรรมชาต ก็ อะไร” อิติ ดังนี้ ๕

ภิกษุณั้นกราบทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักอาจเพื่อจะรักษาธรรม ชาตอะไร พระเจ้าข้า”

โส วิเสสณะของ ภิกฺขุๆ สุททกัตตาใน ปฺจฺฉิๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจก “ฆนฺเต อาลปนะ อหํ สุททกัตตาใน สกฺขิสฺสสฺสามิๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจก ก็ วิเสสณะของ ฌมมชาตัง อวุตตกัมมะใน รกฺขิตุํ ตุมัตถสัมปทานใน สกฺขิสฺสสฺสามิ” อิติศัพทํ อากาละใน ปฺจฺฉิ ๕

๓๐. “ตว จิตฺตเมว รกฺขิตุํ สกฺขิสฺสสฺสตี ๕

(สตฺถา) “(ตฺว) ตว จิตฺตํ เอว รกฺขิตุํ สกฺขิสฺสสฺสตี (ปฺจฺฉิ) ๕

(สตฺถา) อ.พระศาสดา (ปฺจฺฉิ) ตรัสถามแล้ว อิติ ว่า “(ตฺว) อ.เธอ สกฺขิสฺสสฺสิ จักอาจ รกฺขิตุํ เพื่ออันรักษา จิตฺตํ เอว ซึ่งจิตนั้นเทียว ตว ของเธอหรือ” อิติ ดังนี้ ๕

พระศาสดาตรัสถามว่า “เธอจักอาจเพื่อจะรักษาจิตของเธอนั่นแหละหรือ”

สตฺถา สุททกัตตาใน ปฺจฺฉิๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจก “ตฺวํ สุททกัตตาใน สกฺขิสฺสสฺสิๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจก ตว สามีสัมพันธะใน จิตฺตํ เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ จิตฺตัง อวุตตกัมมะใน รกฺขิตุํ ตุมัตถสัมปทานใน สกฺขิสฺสสฺสิ” อิติศัพทํ อากาละใน ปฺจฺฉิ ๕

๓๑. “สกุขิสฺสามิ ภาณเตติ ฯ

(โส ภิกฺขุ) “(อห) สกุขิสฺสามิ ภาณเตติ (อาห) ฯ

(โส ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ นั้น (อาห) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ (อห) อ.ข้าพระองค์ สกุขิสฺสามิ จักอาจ” อิติ ดังนี้ ฯ

ภิกษุ นั้นกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักอาจพระเจ้าข้า”

โส วิเสสนะของ ภิกษุ ๆ สุทธกัตตาใน อาห ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก “ภนฺเต อาลปนะ อห สุทธกัตตาใน สกุขิสฺสามิ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก” อิติศัพท์ อากาละใน อาห ฯ

๓๒. “เตนหิ อตฺตโน จิตฺตเมว รกฺขาหิ, สกฺกา ทฺกฺขา มุจฺจิตฺตุนฺติ อิมํ โอวาทํ ทตฺวา อิมํ คาถมาห

“สุทฺตํ สุนิปุณฺณํ ยตฺถ กามนิปาตินํ
จิตฺตํ รกฺเขต เมธาวิ จิตฺตํ คฺคตฺตํ สุชาวหนฺติ ฯ

(สตุถา) “เตนหิ (ตฺว) อตฺตโน จิตฺตํ เอว รกฺขาหิ, (ตยา) สกฺกา ทฺกฺขา มุจฺจิตฺตุนฺติ อิมํ โอวาทํ ทตฺวา อิมํ คาถํ อาห

“สุทฺตํ สุนิปุณฺณํ ยตฺถ กามนิปาตินํ
จิตฺตํ รกฺเขต เมธาวิ (ปุคฺคโล), จิตฺตํ (หิ ปุคฺคเลน) คฺคตฺตํ สุชาวหนฺ (โหติ)” อิติ ฯ

(สตุถา) อ.พระศาสดา ทตฺวา ประทานแล้ว อิมํ โอวาทํ ซึ่งพระโอวาทนี้ อิติ ว่า “เตนหิ ถ้าอย่างนั้น (ตฺว) อ.เธอ รกฺขาหิ จงรักษา จิตฺตํ เอว ซึ่งจิตนั้นเทียว อตฺตโน ของตน, (ตยา) อันเธอ สกฺกา อาจ มุจฺจิตฺตุนฺติ เพื่ออันพ้น ทฺกฺขา จากทุกข” อิติ ดังนี้ อาห ตรัสแล้ว อิมํ คาถํ ซึ่งพระคาถานี้ อิติ ว่า

“(ปุคฺคโล) อ.บุคคล เมธาวิ ผู้มีปัญญา รกฺเขต พึงรักษา จิตฺตํ ซึ่ง จิต สุกฺกมฺม อันบุคคลเห็นได้โดยยากอย่างยิ่ง สุนิปุณฺณํ อันละเอียด อย่างยิ่ง ยตฺถกามนิปาตินํ อันมีอันตกไปในอารมณ์อันน่าใคร่อย่าง โดยอย่างหนึ่งเป็นปกติ, (หิ) เพราะว่า จิตฺตํ อ.จิต ปุคฺคเลน คฺคตฺตํ อัน อันบุคคล คัมภรองแล้ว สุชาวหนฺ เป็นเหตุนำมาซึ่งความสุข (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาประทานพระโอวาทนี้ว่า “ถ้าเช่นนั้น เธอจงรักษาจิตของตนนั้นแหละ, เธอสามารถที่จะหลุดพ้นจากทุกข์ได้” ดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถานี้ว่า

“บุคคลผู้มีปัญญาพึงรักษาจิตที่บุคคลเห็นได้ยากยิ่ง ที่ละเอียดมาก มี
ปกติดกไปตามความใคร่ในอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง, เพราะว่า จิต
ที่บุคคลปกป้องคุ้มครองแล้ว เป็นเหตุหน้าความสุขมาให้”

สตถา สุทธกัตตาใน อาห ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “เตนหิ อูยโยชนัตถะ ตฺวํ สุทธกัตตา
ใน รกฺขาทิ ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อุตฺตโน สามีสัมพันธะใน จิตฺตํ เอวคัพฺพํ
อวธารณะเข้ากับ จิตฺตํ ๑ อุตฺตกัมมะใน รกฺขาทิ, ตยา อนภิตกัตตาใน สกฺกา ๑
กิริยาบทภาววจาก ทฺกฺขา อปาทานใน มุจฺจิตฺตํ ตุมฺตถสัมปทานใน สกฺกา” อิตฺตคัพฺพํ
สรุปะใน อิมํ โอวาทํ อิมํ วิเสสณะของ โอวาทํ ๑ อุตฺตกัมมะใน ทตฺวา ๑ ปุพฺพกาล-
กิริยาใน อาห อิมํ วิเสสณะของ คาถํ ๑ อุตฺตกัมมะใน อาห

“เมธาวิ วิเสสณะของ ปุคฺคโล ๑ สุทธกัตตาใน รกฺขเขต ๑ อาชยาต-
บทกัตตฺวาจก สฺกฺกาทิสํ กิตฺติ สฺกฺกิปุณฺณํ กิตฺติ ยตฺถกามนิปาตินํ กิตฺติ
วิเสสณะของ จิตฺตํ ๑ อุตฺตกัมมะใน รกฺขเขต, หิตฺตคัพฺพํ เหตุโขตถะ
จิตฺตํ สุทธกัตตาใน โหติ ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ปุคฺคเลน
อนภิตกัตตาใน คฺคตฺตํ ๑ วิเสสณะของ จิตฺตํ สฺกฺกาวหํ วิกิตกัตตาใน
โหติ” อิตฺตคัพฺพํ สรุปะใน อิมํ คาถํ ๑

๓๓. ตตฺถ “สุทฺททสนฺติ สฺกฺกจฺจ ทฺกฺกทสฺส” ๑

ตตฺถ (ปะเทสุ) “สุทฺททสนฺติ (ปะทสฺส) “สฺกฺกจฺจ ทฺกฺกทสฺส” (อิตฺติ อตฺโถ) ๑

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อิตฺติ) ว่า “ทฺกฺกทสฺส อันบุคคลเห็นได้โดยยาก สฺกฺกจฺจ อย่างยิ่ง” (อิตฺติ)
ดังนี้ ตตฺถ (ปะเทสุ) “สุทฺททสนฺติ (ปะทสฺส) แห่ง- ในบท ท. เหล่านั้นหนา -บท ว่า
“สุทฺททสฺส” ดังนี้ ๑

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า “สุทฺททสฺส” ความว่า “ที่บุคคลเห็นได้โดยยากด้วยดี”

ตตฺถ วิเสสณะของ ปะเทสุ ๑ นิทธารณะใน ปะทสฺส “สุทฺททสฺส” สรุปะใน อิตฺติ ๑ คัพฺพํ สรุปะ
ใน ปะทสฺส ๑ นิทธารณียะและสามีสัมพันธะใน อตฺโถ “สฺกฺกจฺจ กิริยาวิเสสณะใน ทฺกฺกทสฺส ๑

วิเสสณะของ จิตตํ” อิติศัพท์ สรุปะใน อตฺโถฯ ลิงคัตถะ ฯ

๓๔. “สุหิปุณฺหุติ สฺกุจฺจํ นิปุณฺํ ปรมสณฺหํ ฯ

“สุหิปุณฺหุติ (ปทสฺส) “สุจฺจํ นิปุณฺํ ปรมสณฺหํ” (อิตฺติ อตฺโถ) ฯ

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อิตฺติ) ว่า “นิปุณฺํ อันละเอียต สฺกุจฺจํ อย่างยั้ง ปรมสณฺหํ คือว่า อันละเอียตอ่อนอย่างยั้ง” (อิตฺติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบท “สุหิปุณฺหุติ ว่า “สุหิปุณฺํ” ดังนี้ ฯ

บทว่า “สุหิปุณฺํ” ความว่า “อันละเอียตอย่างยั้ง คือว่าอันละเอียตอย่างยั้ง”

“สุหิปุณฺํ” สรุปะใน อิตฺติฯ ศัพท์ สรุปะใน ปทสฺสฯ สามีสัมพันธะใน อตฺโถ “สุจฺจํ กิริยา-วิเสสณะใน นิปุณฺํฯ กิตฺติ ปรมสณฺหํ กิตฺติ วิเสสณะของ จิตตํ สฺกุจฺจํ นิปุณฺํ วิริยะใน ปรมสณฺหํฯ วิวรณะ” อิติศัพท์ สรุปะใน อตฺโถฯ ลิงคัตถะ ฯ

๓๕. “ยตฺถ กามนิปาตินฺหุติ ชาตฺวาทีนํ อโนโลเกตฺวา ลภิตพฺพาลภิตพฺพยุตฺตายุตฺตญฺจ-จําเนสุ ยตฺถ กตฺถจํ นิปตฺนสีลํ ฯ

“ยตฺถ กามนิปาตินฺหุติ (คาถาปาทสฺส) “ชาตฺวาทีนํ (จําหนานํ) อโนโลเกตฺวา (อตฺตนา) ลภิตพฺพาลภิตพฺพยุตฺตายุตฺตญฺจําเนสุ ยตฺถ กตฺถจํ (อารมฺมณ) นิปตฺนสีลํ” (อิตฺติ อตฺโถ) ฯ

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อิตฺติ) ว่า “ชาตฺวาทีนํ (จําหนานํ) อโนโลเกตฺวา (อตฺตนา) ลภิตพฺพาลภิตพฺพยุตฺตายุตฺตญฺจําเนสุ ยตฺถ กตฺถจํ (อารมฺมณ) นิปตฺนสีลํ อันมีอันไม่แลดูแล้ว ซึ่งฐานะ ท. มีชาติเป็นต้น ตกไป ใน- ในฐานะอันตนพึงได้หรือไม่พึงได้ อันควรแล้วหรืออันไม่ควรแล้ว ท. หนา -อารมณฺ์ อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นปกติ” (อิตฺติ) ดังนี้ (คาถาปาทสฺส) แห่งบาทแห่งพระคาถา “ยตฺถ กามนิปาตินฺหุติ ว่า “ยตฺถกามนิปาตินํ” ดังนี้ ฯ

บาทพระคาถาว่า “ยตฺถ กามนิปาตินํ” ความว่า “อันมีการไม่แลดูฐานะทั้งหลาย มีชาติเป็นต้น แล้วตกไปในบรรดาฐานะที่ตนพึงได้หรือไม่พึงได้ ที่สมควรหรือไม่สมควร อารมณฺ์อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นปกติ”

“ยตฺถกามนิปาตินํ” สรุปะใน อิตฺติฯ ศัพท์ สรุปะใน คาถาปาทสฺสฯ สามีสัมพันธะใน

อตฺโถ “ชาติอาทนี วิเสสนะของ จานานีๆ อวุตตกัมมะใน อนโนโลเกตวาวๆ ปุพพกาล-
 กิริยาใน นิปตนะ- อตตนา อนภินิหิตกัตตาใน ลภิตพฺพาลภิตพฺพลภิตพฺพาลภิตพฺพ-
 ยุตตายุตฺตมฺจฺจนาเนสฺสู นิตถารณะใน ยตฺถ กตฺถจि อารมฺมเณ ยตฺถ กตฺถจि วิเสสนะของ
 อารมฺมเณๆ นิตถารณียะและวิสยาธาระใน นิปตนสีลํๆ วิเสสนะของ จิตฺตํ” อิติศัพท์
 สรุปะใน อตฺโถๆ ลิงคัตถะ ๗

๓๖. “**จิตฺตํ รุกฺเขถ เมธาวิติ** อนฺธพาลो ทุมฺเมโร อตฺตโน จิตฺตํ รุกฺขิตฺตํ สมตฺโถ
 นาม นตฺถิ, จิตฺตวสีโก หุตฺวา อนนฺยพฺยสนฺนํ ปาปฺภูณาทิ; เมธาวิ ปน ปณฺหิตฺโต ว
 จิตฺตํ รุกฺขิตฺตํ สกฺโกติ; ตสฺมา ตฺวปี จิตฺตเมว โคเปหิ; อิทํ หิ จิตฺตํ กุตฺตํ สุขาวหํ
 มคฺคผลนินฺพพานสุขานิ อาวหตีติ ๗

“**จิตฺตํ รุกฺเขถ เมธาวิติ** (คาถาปาทสฺส) “อนฺธพาลो ทุมฺเมโร (ปฺคฺคโล) อตฺตโน จิตฺตํ รุกฺขิตฺตํ
 สมตฺโถ นาม นตฺถิ, (โส อนฺธพาลปฺคฺคโล) จิตฺตวสีโก หุตฺวา อนนฺยพฺยสนฺนํ ปาปฺภูณาทิ; เมธาวิ
 ปน ปณฺหิตฺโต ว (ปฺคฺคโล) จิตฺตํ รุกฺขิตฺตํ สกฺโกติ; ตสฺมา ตฺวปี จิตฺตํ เอว โคเปหิ; อิทํ หิ
 จิตฺตํ (ปฺคฺคเลน) กุตฺตํ สุขาวหํ (โหติ) มคฺคผลนินฺพพานสุขานิ อาวหตีติ (อตฺโถ) ๗

(อตฺโถ) อ.อรรถ อิติ ว่า “(ปฺคฺคโล) อ.บุคคล อนฺธพาลो ผู้เป็นอันธพาล ทุมฺเมโร ผู้
 มีปัญญาทราวม สมตฺโถ นาม ชื่อว่าเป็นผู้สามารถ รุกฺขิตฺตํ เพื่ออันรักษา จิตฺตํ ซึ่งจิต
 อตฺตโน ของตน นตฺถิ ย่อมไม่มี, (โส อนฺธพาลปฺคฺคโล) อ.บุคคลผู้เป็นอันธพาล
 นั้น จิตฺตวสีโก เป็นผู้เป็นไปในอำนาจของจิต หุตฺวา เป็นแล้ว ปาปฺภูณาทิ ย่อม
 ถึง อนนฺยพฺยสนฺนํ ซึ่งความฉิบหายมิใช่ความเจริญ; ปน ส่วนว่า (ปฺคฺคโล) อ.บุคคล
 เมธาวิ ผู้มีปัญญา ปณฺหิตฺโต ว คือว่า ผู้เป็นบัณฑิตเที่ยว สกฺโกติ ย่อมอาจ รุกฺขิตฺตํ
 เพื่ออันรักษา จิตฺตํ ซึ่งจิต; ตสฺมา เพราะเหตุนั้น ตฺวปี แม้อ.เธอ โคเปหิ จงคํคุมครอง
 จิตฺตํ เอว ซึ่งจิตนั้นเที่ยว; หิ เพราะว่า อิทํ จิตฺตํ อ.จิตนี้ (ปฺคฺคเลน) กุตฺตํ
 อัน อันบุคคล คํคุมครองแล้ว สุขาวหํ เป็นเหตุนำมาซึ่งความสุข (โหติ) ย่อมเป็น อาว
 หติ คือว่า ย่อมนำมา มคฺคผลนินฺพพานสุขานิ ซึ่งความสุขอันเกิดแล้วแต่มรรคผลและ
 นิพพาน ท.” อิติ ดังนี้ (คาถาปาทสฺส) แห่งบาทแห่งพระคาถา “**จิตฺตํ รุกฺเขถ
 เมธาวิติ** ว่า “จิตฺตํ รุกฺเขถ เมธาวิ” ดังนี้ ๗

บาทพระคาถาว่า “**จิตฺตํ รุกฺเขถ เมธาวิ**” ความว่า “บุคคลผู้เป็นอันธพาล มีปัญญา

ทราวม ที่จะชื่อว่าเป็นผู้สามารถเพื่อจะรักษาจิตของตน ย่อมไม่มี, บุคคลผู้เป็นอันธพาล นั้น เป็นผู้เป็นไปในอำนาจของจิต ย่อมถึงความฉิบหายมิใช่ความเจริญ; ส่วนบุคคลผู้มีปัญญา คือว่าผู้เป็นบัณฑิตเท่านั้น ย่อมสามารถเพื่อจะรักษาจิตได้; เพราะฉะนั้น แม้เธอจงคุ้มครองจิตเท่านั้น; เพราะจิตนี้ ที่บุคคลคุ้มครองแล้ว เป็นเหตุนำความสุขมาให้ คือว่าย่อมนำความสุขที่เกิดจากมรรคผลและนิพพาน”

“จิตตัม รกฺขเขต เมธาวิ” สรุปะใน อิติ๑ ศัพท์ สรุปะใน คาถาปาทสุส๑ สามีสัมพันธะ ใน อตุโถ “อนฺธพาลอ กิติ ทุเมโธ กิติ วิเสสนะของ ปุคฺคโล๑ สุทฺธกัตตาใน นตฺถิ๑ กิริยาบทกัตตฺวาจาก อตฺตโน สามีสัมพันธะใน จิตต๑ อวฺตตกัมมะใน รกฺขิตุ๑ ตุมตฺถ- สัมปทานใน สมตฺโถ นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ สมตฺโถ๑ วิทิกัตตาใน นตฺถิ, โส วิเสสนะของ อนฺธพาลปุคฺคโล๑ สุทฺธกัตตาใน ปาปฺณาติ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก จิตฺตวสิโก วิทิกัตตาใน หุตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปาปฺณาติ อนยพฺยสนฺ สัมปาปฺณียกัมมะใน ปาปฺณาติ; ปนศัพท์ ปักขันตรโชตกะ เมธาวิ กิติ ปณฺหิตโต กิติ วิเสสนะของ ปุคฺคโล๑ สุทฺธกัตตาใน สกฺโกติ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก เมธาวิ วิวริยะ ใน ปณฺหิตโต๑ วิวฺรณะ เอวศัพท์ อวฺชารณะเข้ากับ ปณฺหิตโต จิตต๑ อวฺตตกัมมะใน รกฺขิตุ๑ ตุมตฺถสัมปทานใน สกฺโกติ; ตสฺมา เหตุวัตถะ อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ ตฺว๑ สุทฺธกัตตาใน โคเปหิ๑อาชยาตบทกัตตฺวาจาก เอวศัพท์ อวฺชารณะเข้ากับ จิตต๑ อวฺตตกัมมะในโคเปหิ; หิศัพท์ เหตุโชตกะ อิห วิเสสนะของ จิตต๑ สุทฺธกัตตาใน โหติ และ อวฺหติ โหติ กิติ อวฺหติ กิติ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ปุคฺคเลน อนภิหิต- กัตตาใน คุตต๑ วิเสสนะของ จิตต๑ สุขาวห๑ วิทิกัตตาใน โหติ มคฺคผลนิพฺพานสุขานิ อวฺตตกัมมะใน อวฺหติ สุขาวห๑ วิวริยะใน มคฺคผลนิพฺพานสุขานิ อวฺหติ๑ วิวฺรณะ” อิติศัพท์ สรุปะใน อตุโถ๑ ลิงคัตถะ ๫

.....

๓๗. เทสนาปริโยसानะ โส ภิกฺขุ โสตาปตฺติผลํ ปาปฺณิ ๫

เทสนาปริโยसानะ ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงรอบแห่งพระเทศนา โส ภิกฺขุ อ.ภิกษุ นั้น ปาปฺณิ บรรลุแล้ว โสตาปตฺติผลํ ซึ่งโสตปตฺติผล ๫

เวลาจบพระเทศนา ภิกษุรูปนั้นบรรลุโสดาปัตติผล

เทศนาปริโยसानะ กาลสัตตมมีใน ปาปุณิ โส วิเสสณะของ ภิกษุๆ สุกฺกัตตาใน ปาปุณิๆ
อาชยาตบทกัตตฺวาจาก โสตาปัตติผล สัมปาปุณียกัมมะใน ปาปุณิ ๕

๓๘. อัญเณปี พหู โสตาปนฺนาทโย อหฺลฺสุ ๕

อัญเณปี พหู (ชนา) โสตาปนฺนาทโย (อริยบุคคล) อหฺลฺสุ ๕

พหู (ชนา) อ.ชน ท. มาก **อัญเณปี** แม่เหล่าอื่น (**อริยบุคคล**) เป็นพระอริยบุคคล
โสตาปนฺนาทโย มีพระโสดาบันเป็นต้น **อหฺลฺสุ** ได้เป็นแล้ว ๕

พวกชนเป็นจำนวนมากแม่เหล่าอื่น ได้เป็นพระอริยบุคคลมีพระโสดาบันเป็นต้น

อปีศัพทํ อเปกขัตตะเข้ากับ อัญเณๆ กิติ พหู กิติ วิเสสณะของ ชนาๆ สุกฺกัตตาใน
อหฺลฺสุๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก โสตาปนฺนาทโย วิเสสณะของ อริยบุคคลๆ วิกติกัตตา
ใน อหฺลฺสุ ๕

๓๙. เทสฺนา มหาชนฺสุส สาทฺติกา อโหสิตี ๕

เทสฺนา อ.พระเทศนา **สาทฺติกา** เป็นเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจาอันมีประโยชน์ **อโหสิ**
ได้มีแล้ว **มหาชนฺสุส** แก่มหาชน **อิติ** ดังนี้แล ๕

พระเทศนา ได้เป็นเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจาอันมีประโยชน์แก่มหาชน ดังนี้แล

เทสฺนา สุกฺกัตตาใน อโหสิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก มหาชนฺสุส สัมปทานใน อโหสิ
สาทฺติกา วิกติกัตตาใน อโหสิ อิติศัพทํ สมাপณะ ๕

อุกุกณฺจิตฺตํภิกฺขุขวตฺตํ ๗

อุกุกณฺจิตฺตํภิกฺขุขวตฺตํ (นิฏฺฐิตํ) ๗

อุกุกณฺจิตฺตํภิกฺขุขวตฺตํ อ.เรื่องแห่งภิกษุผู้เบื่อหน่ายแล้ว (นิฏฺฐิตํ) จบแล้ว ๗

อุกุกณฺจิตฺตํภิกฺขุขวตฺตํ สุทฺธกัตฺตานิ นิฏฺฐิตํกิตฺตํ กิตฺตํกัตฺตํวาจก ๗

จบเรื่องภิกษุผู้เบื่อหน่าย



วิเคราะห์ศัพท์กิตติ์ สมาส และตัวทิต

อุกุกณจิตภิกษุขุดตุ

เป็นนัจฉฐิต์ปปริสสมาส โดยมีวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อุกุกณจิต ไจ โส ภิกษุ จาติ อุกุกณจิตภิกษุ. (อุกุกณจิต + ภิกษุ) วิเสสนบุพพทกัมมธารย-
สมาส

อุกุกณจิต ไจ อ.ผู้เบื่อหน่ายแล้วด้วย โส อ.ผู้เบื่อหน่ายแล้วนั้น ภิกษุ จ เป็นภิกษุด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ อุกุกณจิตภิกษุ ชื่อว่าอุกุกณจิตภิกษุ. (ภิกษุผู้เบื่อหน่ายแล้ว)

๒. อุกุกณจิตภิกษุสส วตุ อุกุกณจิตภิกษุขุดตุ. (อุกุกณจิตภิกษุ + วตุ) นัจฉฐิต์ปปริสสมาส
วตุ อ.เรื่อง อุกุกณจิตภิกษุสส แห่งภิกษุผู้เบื่อหน่ายแล้ว อุกุกณจิตภิกษุขุดตุ ชื่อว่าอุกุกณจิต-
ภิกษุขุดตุ. (เรื่องภิกษุผู้เบื่อหน่ายแล้ว)

เสฏฐิตปุตโต

เป็นนัจฉฐิต์ปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เสฏฐิตสส ปุตโต เสฏฐิตปุตโต. (เสฏฐิต + ปุตต)

ปุตโต อ.บุตร เสฏฐิตสส ของเศรษฐี เสฏฐิตปุตโต ชื่อว่าเสฏฐิตปุตต. (บุตรของเศรษฐี)

กุลุกปะเถโร

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีทุตติยาด์ปปริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. กุล อุคคจจติติ กุลุกโก, เถโร. (กุลสทหุขปท + อุค + คม คติมุติ ในการไป + กุวิัจจย)
กัตตุรูป, กัตตุสวณะ, กิตันตสมาส, ทุตติยาด์ปปริสสมาส

(โย เถโร) อ.พระเถระใด อุคคจจติ ย่อมเข้าถึง กุล ซึ่งตระกูล อิติ เพราะเหตุนี้ (โส เถโร)
อ.พระเถระนั้น กุลุกโก ชื่อว่ากุลุกปะ, ใต้แก่พระเถระ. (ผู้เข้าถึงตระกูล)

๒. กุลุกโก จ โส เถโร จาติ กุลุกปะเถโร. (กุลุกปะ + เถโร) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส
กุลุกโก จ อ.ผู้เข้าถึงซึ่งตระกูลด้วย โส อ.ผู้เข้าถึงซึ่งตระกูลนั้น เถโร จ เป็นพระเถระด้วย
อิติ เพราะเหตุนี้ กุลุกปะเถโร ชื่อว่ากุลุกปะเถโร. (พระเถระผู้เข้าถึงตระกูล)

มุจจิตุกาโม

เป็นกัตตุรูป, กัตตุสาธนะ, กิตันตสมาส, จตุตถิตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 มุจจิตุ กาเมตติ มุจจิตุกาโม, ปุคฺคโล. (มุจจิตุสทูปปท + กมุ กนฺติย ในความใคร่ + ฌปจฺจย)
 (โย ปุคฺคโล) อ.บุคคลใด กาเมติ ย่อมใคร่ มุจจิตุ เพื่ออันพัน อิติ เพราะเหตุนั้น (โส ปุคฺคโล)
 อ.บุคคลนั้น มุจจิตุกาโม ชื่อว่ามุจจิตุกาม, ไต่แก่บุคคล. (ผู้ประสงค์จะพัน)

มุจจนากาโร

เป็นฉนฺฐิตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 มุจจนสฺส อากาโร มุจจนากาโร. (มุจจน + อาการ)
 อากาโร อ.อาการ(เหตุ) มุจจนสฺส แห่งการหลุดพ้น มุจจนากาโร ชื่อว่ามุจจนาการ. (อาการแห่งการ
 หลุดพ้น, เหตุแห่งการหลุดพ้น)

สลากภตฺต

เป็นตติยัตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 สลากาย ทาทพฺพ ภตฺต สลากภตฺต. (สลากา + ภตฺต) ลป ทาทพฺพ ตฺพทํท่ามกลางสมาส,
 เป็นมัจฉะโลปสมาส
 ภตฺต อ.ภตฺร (ปุคฺคเลน) ทาทพฺพ อัน- อันบุคคล -พึงถวาย สลากาย ตามสลาก สลาก-
 ภตฺต ชื่อว่าสลากภตฺต. (ภตฺรที่บุคคลพึงถวายตามสลาก, สลากภตฺร)

ปกฺกิกภตฺต

เป็นลัตถิมิตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปกฺกิกเก ทาทพฺพ ภตฺต ปกฺกิกภตฺต. (ปกฺกิก + ภตฺต)
 ภตฺต อ.ภตฺร (ปุคฺคเลน) ทาทพฺพ อันบุคคล พึงถวาย ปกฺกิกเก ในปักษ์ ปกฺกิกภตฺต ชื่อว่าปกฺกิก-
 ภตฺต. (ภตฺรที่บุคคลพึงถวายในปักษ์, ปกฺกิกภตฺร)

วสฺสวาลิก

เป็นจตุตถิตตปุริสสมาส โดยมีทุตติยัตตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้
 ๑. วสฺส อวาลิก วสฺสวาลิก. (วสฺส + อวาลิก) ทุตติยัตตปุริสสมาส

อาวาลิกิ อ.ผู้อยู่ วสฺสึ ตลลตพรรชชา วสฺสํวาลิกิ ชื่อว่าวสฺสํวาลิกิ. (ผู้อยู่ตลลตพรรชชา)

๒. วสฺสํวาลิกิสฺส ทาทพพํ ฆตฺตํ วสฺสํวาลิกิ. (วสฺสํวาลิกิ + ฆตฺต) อันตโลปัสมาส, ลป ฆตฺตคฺคิพฺพ, จตฺตถิตฺตปฺปุริสฺสมาส

(ฆตฺต) อ.ฆตฺตร (บุคคลเลน) ทาทพพํ อันบุคคล พิงถวาย วสฺสํวาลิกิสฺส (ภิกฺขุโน) แก่ภิกษุผู้อยู่ตลลตพรรชชา วสฺสํวาลิกิ ชื่อว่าวสฺสํวาลิกิ. (ฆตฺตรที่บุคคลพิงถวายแก่ภิกษุผู้อยู่ตลลตพรรชชา)

จีวราทโย

เป็นนัจฉฐิวิปทตฺตยาธิกรณพหุพพิทิสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

จีวรํ อาทิ เยสํ เต จีวราทโย, ปจฺจยา. (จีวร + อาทิ)

จีวรํ อ.จีวร อาทิ เป็นต้น เยสํ (ปจฺจยานิ) แห่งปัจจยั ท. เหล่าใด (อตฺถิ) มีอยู่ เต (ปจฺจยา) อ.ปัจจยั ท. เหล่านั้น จีวราทโย ชื่อว่าจีวราทิ, ได้แก่ปัจจยัทั้งหลาย. (มีจีวรเป็นต้น)

สาปเตยฺยํ

เป็นสังสฺมฺมฺลาทิกอเนกัตถตฺตทิตฺต มีวิเคราะห์ว่า

สฺปติสฺสํ ทิตฺตํ สาปเตยฺยํ, ฌนํ. (สฺปติ + ฌนยฺยปัจจยั)

(ฌน) อ.ทฺรพฺยํ ทิตฺตํ อันเป็นประโยชน์เกื้อกูล สฺปติสฺสํ แก่เจ้าของ สาปเตยฺยํ ชื่อว่าสาปเตยฺย, ได้แก่ทฺรพฺยํ. (อันเป็นประโยชน์แก่เจ้าของ, สมนฺบติ)

ปุตฺตทาโร

เป็นสมฺมาทรรทวันทสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปุตฺโต จ ทาโร จ ปุตฺตทาโร. (ปุตฺต + ทาร)

ปุตฺโต จ อ.บุตรด้วย ทาโร จ อ.ภรรยาด้วย ปุตฺตทาโร ชื่อว่าปุตฺตทาร. (บุตรและภรรยา)

วุตฺตปฏฺิปาฏิ

เป็นนัจฉฐิตฺตปฺปุริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วุตฺตสฺสํ ปฏฺิปาฏิ วุตฺตปฏฺิปาฏิ. (วุตฺต + ปฏฺิปาฏิ)

ปฏฺิปาฏิ อ.ลำดับ (เถเรน) วุตฺตสฺสํ (วจนฺสฺส) แห่งคำ อันพระเถระ กล่าวแล้ว วุตฺตปฏฺิปาฏิ ชื่อว่าวุตฺตปฏฺิปาฏิ. (ลำดับคำที่พระเถระกล่าวไว้)

ปุณณกมม

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปุณณกมม ตํ กมมญจาติ ปุณณกมม. (ปุณณ + กมม)

ปุณณํ จ อ.บุญด้วย ตํ อ.บุญนั้น กมมํ จ เป็นกรรมด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปุณณกมมํ ชื่อว่า ปุณณกมม. (กรรมอันเป็นบุญ, บุญกรรม)

อาภิชम्मโก

เป็นสังสัฎฐาทิอเนกัตถัตถิต มีวิเคราะห์ว่า

อภิชम्मํ อเวจจาตีเตติ อาภิชम्मโก. (อภิชम्म + ฌิกปัจจัจย)

(โย ภิกขุ) อ.ภิกษุใด อเวจจ พิจารณาแล้ว อภิชम्मํ ซึ่งพระอภิชรรม อตีเต ย่อมสวด อิติ เพราะเหตุนี้ (โส ภิกขุ) อ.ภิกษุนั้น อาภิชम्मโก ชื่อว่าอาภิชम्मโก. (ผู้พิจารณาพระอภิชรรมแล้วสวด, ผู้ชำนาญพระอภิชรรม)

วินยชโร

เป็นกัตตุรูป, กัตตุสาธนะ, กิตันตสมาส, ทุตียาตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วินยํ ชาเรตีติ วินยชโร. (วินยสทหุปปท + ชร ชาเรณ ในการทรงไว้ + อปัจจัจย)

(โย ภิกขุ) อ.ภิกษุใด ชาเรติ ย่อมทรงไว้ วินยํ ซึ่งพระวินย อิติ เพราะเหตุนี้ (โส ภิกขุ) อ.ภิกษุนั้น วินยชโร ชื่อว่าวินยชโร. (ผู้ทรงไว้ซึ่งวินย, พระวินยชโร)

ลทฐุปสสัมปโท

เป็นตติยาทวีปทตลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ลทฐา อุสสัมปทา เยน โสยํ ลทฐุปสสัมปโท, ปุคคโล. (ลทฐา + อุสสัมปทา)

อุสสัมปทา อ.การอุสสัมปท เยน (ปุคคเลน) อันบุคคลใด ลทฐา ได้แล้ว โส อยํ (ปุคคโล) อ.บุคคลนั้น ลทฐุปสสัมปโท ชื่อว่าลทฐุปสสัมปท, ได้แก่บุคคล. (ผู้มีอุสสัมปทอันได้แล้ว)

อาคตกาโล

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อาคตญจ ตํ กาโล จาติ อาคตกาโล. (อาคต + กาล)

อาคตฺ จ อ.เป็นที่มาแล้วด้วย ตํ อ.เป็นที่มาแล้วนั้น กาลโ จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
อาคตกาลโ ชื่อว่าอาคตกาล. (กาลเป็นที่มาแล้ว)

หตุตปฺปสํารณฺญจํ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมชารยสํมาสํ โดยมีจัญญิตฺตปฺปรีสสํมาสํอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺ์ดังนี้

๑. หตุตจํ ปสํารณํ หตุตปฺปสํารณํ. (หตุต + ปสํารณ) จัญญิตฺตปฺปรีสสํมาสํ
ปสํารณํ อ.เป็นที่เหยียดออก หตุตจํ ซึ่งมือ ท. หตุตปฺปสํารณํ ชื่อว่าหตุตปฺปสํารณ. (เป็นที่
เหยียดมือออก)

๒. หตุตปฺปสํารณญจํ ตํ จาณญจาทิ หตุตปฺปสํารณญจํ. (หตุตปฺปสํารณ + จาณ) วิเสสนบุพพบท
กัมมชารยสํมาสํ

หตุตปฺปสํารณํ จ อ.เป็นที่เหยียดออกซึ่งมือด้วย ตํ อ.เป็นที่เหยียดออกซึ่งมือนั้น จาณํ จ เป็น
ที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ หตุตปฺปสํารณญจํ ชื่อว่าหตุตปฺปสํารณญจํ. (ที่เป็นที่เหยียดมือออก)

วฏฺฏทุกฺขํ

เป็นลิตตมิตฺตปฺปรีสสํมาสํ มีวิเคราะหฺ์ว่า

วฏฺฏทุกฺขํ วฏฺฏทุกฺขํ. (วฏฺฏ + ทุกฺข)

ทุกฺขํ อ.ความทุกฺขํ วฏฺฏ ในวฏฺฏวํ วฏฺฏทุกฺขํ ชื่อว่าวฏฺฏทุกฺข. (ความทุกฺขในวฏฺฏวํ)

ทฺวตฺตีสํการา

เป็นอสมาทารทิกุสํมาสํ มีวิเคราะหฺ์ว่า

ทฺวตฺตีสํ อาการา ทฺวตฺตีสํการา. (ทฺวตฺตีสํ + อากาเร)

อาการา อ.อากาเร ท. ทฺวตฺตีสํ สามลีสํสอง ทฺวตฺตีสํการา ชื่อว่าทฺวตฺตีสํการา. (อากาเร ๓๒)

ชมนิสฺสนถตฺตโต

เป็นจัญญิตฺตวิปทฺตุลยาธิกรณพหุพีหิสํมาสํ โดยมีตติยาตฺตปฺปรีสสํมาสํอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺ์ดังนี้

ชมนิธิ สฺนถตฺตํ ชมนิสฺสนถตฺตํ, ตตฺตํ. (ชมนิ + สฺนถตฺต) ตติยาตฺตปฺปรีสสํมาสํ

(ตตฺตํ) อ.ร่างกาย สฺนถตฺตํ อันสั่พริ้งแล้ว ชมนิธิ ด้วยเส้นเอ็น ท. ชมนิสฺสนถตฺตํ ชื่อว่าชมนิสฺสนถตฺต,
ได้แก่ร่างกาย. (ที่สั่พริ้งด้วยเส้นเอ็น)

ธมนิสฺสนฺถตฺ คตฺตํ ยสฺสาติ ธมนิสฺสนฺถตคตฺโต, ภิกฺขุ. (ธมนิสฺสนฺถ + คตฺต) จันฺฐีทวิปทฺตุลยา-
ธิกรณพหุพีทิสฺมาส

คตฺตํ อ.ร่างกาย ธมนิสฺสนฺถตฺ อันสะพรั่งแล้วด้วยเส้นเอ็น ยสฺสํ (ภิกฺขุโน) ของภิกษุใด (อตฺถิ) มีอยู่
อิตฺติ เพราะเหตุนี้ (โส ภิกฺขุ) อ.ภิกษุนั้น ธมนิสฺสนฺถตคตฺโต ชื่อว่าธมนิสฺสนฺถตคตฺโต, ได้แก่ภิกษุ. (ผู้มีร่างกาย
ที่สะพรั่งด้วยเส้นเอ็น)

อาลสิยาภิกฺขุโต

เป็นตติยาดัตตปุริสฺสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

อาลสิเยน อภิกฺขุโต อาลสิยาภิกฺขุโต, ภิกฺขุ. (อาลสิย + อภิกฺขุโต)

อาลสิเยน อันความเกียจคร้าน อภิกฺขุโต ครอบงำแล้ว อาลสิยาภิกฺขุโต ชื่อว่าอาลสิยาภิกฺขุโต, ได้แก่
ภิกษุ. (ผู้ถูกความเกียจคร้านครอบงำ)

กจฺจุปริกฺขโม

เปิดติยาดัตตปุริสฺสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

กจฺจุทฺธิ ปริกฺขโม กจฺจุปริกฺขโม, ภิกฺขุ. (กจฺจุ + ปริกฺขม)

(ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ ปริกฺขโม ผู้เกลื่อนกล่นแล้ว กจฺจุทฺธิ ด้วยทิตฺต่าน ท. กจฺจุปริกฺขโม ชื่อว่ากจฺจุ-
ปริกฺขม, ได้แก่ภิกษุ. (ผู้เกลื่อนกล่นด้วยทิตฺต่าน, เต็มไปด้วยทิตฺต่าน)

ททฺรสามเณร

เป็นอิตริตฺตโรยคทวินทสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

ททฺร จ สามเณร จ ททฺรสามเณร. (ททฺร + สามเณร)

ททฺร จ อ.ภิกษุหนุ่ม ท. ด้วย สามเณร จ อ.สามเณร ท. ด้วย ททฺรสามเณร ชื่อว่า
ททฺรสามเณร. (ภิกษุหนุ่มและสามเณร)

จิตฺตฺจานํ

เป็นวิเสสฺนบุพพทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

จิตฺตฺจ ตํ จานญฺจาติ จิตฺตฺจานํ. (จิต + จาน)

จิตฺ จ อ.เป็นที่ยืนแล้วด้วย ตํ อ.เป็นที่ยืนแล้วนั้น จานํ จ เป็นที่ด้วย อิตฺติ เพราะเหตุนี้ จิตฺตฺจานํ
ชื่อว่าจิตฺตฺจาน. (ที่เป็นที่ยืนแล้ว)

นิลีนนฏจานัน

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นิลีนนฏจ ต จานนฏจาทิ นิลีนนฏจานัน. (นิลีนน + จาน)

นิลีนน จ อ.เป็นที่นั่งแล้วด้วย ต อ.เป็นที่นั่งแล้วนั้น จานัน จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ นิลีนนฏ-
จानัน ชื่อว่านิลีนนฏจาน. (ที่เป็นที่นั่งแล้ว)

ปณฺฑุโรคาภิกฺขุโต

เป็นตติยัตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปณฺฑุโรเคน อภิกฺขุโต ปณฺฑุโรคาภิกฺขุโต, ภิกฺขุ. (ปณฺฑุโรค + อภิกฺขุโต)

ปณฺฑุโรเคน อันโรคผอมเหลือง อภิกฺขุโต ครอบงำแล้ว ปณฺฑุโรคาภิกฺขุโต ชื่อว่าปณฺฑุโรคาภิกฺขุโต, ได้แก่
ภิกฺขุ. (ผู้ถูโรคผอมเหลืองครอบงำ)

อาจริยฺพชฺฌายา

เป็นอิตริตรโยคทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อาจริโย จ อุพชฺฌายโย จ อาจริยฺพชฺฌายา. (อาจริย + อุพชฺฌาย)

อาจริโย จ อ.อาจารย์ด้วย อุพชฺฌายโย จ อ.พระอุปัชฌาย์ด้วย อาจริยฺพชฺฌายา ชื่อว่าอาจริย-
พชฺฌาย. (อาจารย์และพระอุปัชฌาย์)

อภิธมฺมกถา

เป็นทุตติยัตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อภิธมฺม กถา อภิธมฺมกถา. (อภิธมฺม + กถา)

กถา อ.วาจาเป็นเครื่องกล่าว อภิธมฺม ซึ่งพระอภิธรรม อภิธมฺมกถา ชื่อว่าอภิธมฺมกถา. (เรื่องพระ
อภิธรรม)

วินยกถา

เป็นทุตติยัตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วินย กถา วินยกถา. (วินย + กถา)

กถา อ.วาจาเป็นเครื่องกล่าว วินย ซึ่งพระวินัย วินยกถา ชื่อว่าวินยกถา. (เรื่องพระวินัย)

รกขนกิจจ

เป็นอวธารณบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

รกขนมเว กิจจ รกขนกิจจ. (รกขณ + กิจจ)

รกขณ เอว อ.การรักษานั้นเทียว กิจจ เป็นกิจ รกขนกิจจ ชื่อว่ารกขนกิจจ. (กิจคือการรักษา)

สุทฺททส

เป็นกัมมรูป, กัมมสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

สุทฺจ ทุทฺเชน ปสฺสียตฺติ สุทฺททส, จิตฺต. (สุ + ท + ทิส เพกฺษณ ในการดู + ฃปฺจจฺย)

(จิตต) อ.จิต (บุคคล) อันบุคคล ปสฺสียติ ย่อมเห็น ทุทฺเชน โดยยาก สุทฺจ อย่างยิ่ง อิติ เพราะเหตุนี้ สุทฺททส ชื่อว่าสุทฺททส, ไตฺแกจิต. (ที่บุคคลเห็นได้โดยยากอย่างยิ่ง)

สุนิพฺณ

เป็นปาทีบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สุนิจฺจ นิพฺณ สุนิพฺณ, จิตฺต. (สุ + นิพฺณ)

(จิตต) อ.จิต นิพฺณ อันละเอียด สุทฺจ อย่างยิ่ง สุนิพฺณ ชื่อว่าสุนิพฺณ, ไตฺแกจิต. (อันละเอียดอย่างยิ่ง)

กามนิปาติ

เป็นกัตตฺรูป, ตสฺสีสสาธนะ, กิตฺตตสฺมาส, สัตตมิตฺตปฺริสสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

กาม นิปตติ สีสณาติ กามนิปาติ, จิตฺต. (กามสทฺทฺทฺ + นิ + ปต ปตเน ในการตกไป + ฃปฺจจฺย)

(ยัง จิตต) อ.จิตใด นิปตติ ย่อมตกไป กาม (อารมณ์) ในอารมณ์อันน่าใคร่ สีสเน โดยปกติ อิติ เพราะเหตุนี้ (ต จิตต) อ.จิตนั้น กามนิปาติ ชื่อว่ากามนิปาติ, ไตฺแกจิต. (อันตกไปในอารมณ์อันน่าใคร่ โดยปกติ)

เมธาวิ

เป็นอัสสตีตตีทิต มีวิเคราะห์ว่า

เมธา อสฺส อตฺถิตติ เมธาวิ, ปุคฺคโล. (เมธา + วิปฺจจฺย)

เมธา อ.ปัญญา อสส (บุคคลสส) ของบุคคลนั้น อตติ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โส บุคคลโส)
อ.บุคคลนั้น เมธาวิ ชื่อว่าเมธาวิ, ได้แก่บุคคล. (ผู้มีปัญญา)

สุขาวท

เป็นเหตุขยายอุปสรรคสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สุขํ อวทํ สุขาวทํ, คุตตจิตตํ. (สุข + อวท)

(คุตตจิตตํ) อ.จิตอันบุคคลคุ้มครองแล้ว อวทํ เป็นเหตุนำมา สุขํ ซึ่งความสุข สุขาวทํ ชื่อว่าสุขาวท, ได้แก่จิตที่คุ้มครองแล้ว. (เป็นเหตุนำความสุขมาให้)

ปรมสณฺหํ

เป็นวิเศษนบุพพบทกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปรมญจ ตํ สณฺหญจาทิ ปรมสณฺหํ, จิตตํ. (ปรม + สณฺห)

(จิตตํ) อ.จิต ปรมํ จ อย่างยิ่งด้วย ตํ อย่างยิ่งนั้น สณฺหํ จ เป็นอันละเอียดด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปรมสณฺหํ ชื่อว่าปรมสณฺห, ได้แก่จิต. (อันละเอียดอย่างยิ่ง)

ชาติอาทินิ

เป็นภัญญิตวิปทตฺสยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ชาติ อาทิ เยสนฺติ ชาติอาทินิ, จานานิ. (ชาติ + อาทิ)

ชาติ อ.ชาติ อาทิ เป็นต้น เยสํ (จานานิ) แห่งฐานะ ท. เหล่าใด (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ตานิ จานานิ) อ.ฐานะ ท. เหล่านั้น ชาติอาทินิ ชื่อว่าชาติอาทิ, ได้แก่ฐานะทั้งหลาย. (มีชาติเป็นต้น)

อโนโลเกตฺวา

เป็นนนิบาตบุพพบทกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น โอลิเกตฺวา อโนโลเกตฺวา. (น + โอลิเกตฺวา)

โอลิเกตฺวา แลดูแล้ว น ทาไมได้ อโนโลเกตฺวา ชื่อว่าอโนโลเกตฺวา. (ไม่แลดูแล้ว)

ลภิตพพาลภิตพพยุดตายุตตฎจณานภ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยสนนิบาตบุพพบทกัมมธารยสมาส ๒ สมาส และวิกัปปนทวันทสมาส ๒ สมาส อยู่ภายใน วิเคราะห์ดังนี้

๑. น ลภิตพพานิ อลภิตพพานิ, จณานภ. (น + ลภิตพพ) สนนิบาตบุพพบทกัมมธารยสมาส (จณานภ) อ.ฐานะ ท. (ยุดตนา) ลภิตพพานิ อัน อันตน พึงได้ น ทาภได้ อลภิตพพานิ ชื่อว่าอลภิตพพ, ได้แก่ฐานะทั้งหลาย (อันตนไม่พึงได้)

๒. ลภิตพพานิ วา อลภิตพพานิ วา ลภิตพพาลภิตพพานิ, จณานภ. (ลภิตพพ + อลภิตพพ) วิกัปปนทวันทสมาส

(จณานภ) อ.ฐานะ ท. ลภิตพพานิ วา อันตนพึงได้หรือ อลภิตพพานิ วา หรือว่าอันตนไม่พึงได้ ลภิตพพาลภิตพพานิ ชื่อว่าลภิตพพาลภิตพพ, ได้แก่ฐานะทั้งหลาย. (อันตนพึงได้หรือไม่พึงได้)

๓. น ยุดตานิ อยุดตานิ, จณานภ. (น + ยุดต) สนนิบาตบุพพบทกัมมธารยสมาส (จณานภ) อ.ฐานะ ท. ยุดตานิ อันสมควรแล้ว น ทาภได้ อยุดตานิ ชื่อว่าอยุดต, ได้แก่ฐานะทั้งหลาย. (อันไม่สมควร, ไม่เหมาะสม)

๔. ยุดตานิ วา อยุดตานิ วา ยุดตายุตตานิ, จณานภ. (ยุดต + อยุดต) วิกัปปนทวันทสมาส (จณานภ) อ.ฐานะ ท. ยุดตานิ วา อันไม่สมควรแล้วหรือ อยุดตานิ วา หรือว่าอันไม่สมควรแล้ว ยุดตายุตตานิ ชื่อว่ายุดตายุตต, ได้แก่ฐานะทั้งหลาย. (อันสมควรหรือไม่สมควร)

๕. ลภิตพพาลภิตพพานิ วา ยุดตายุตตานิ วา ลภิตพพาลภิตพพยุดตายุตตานิ, จณานภ. (ลภิตพพาลภิตพพ + ยุดตายุตต) วิกัปปนทวันทสมาส

(จณานภ) อ.ฐานะ ท. ลภิตพพาลภิตพพานิ วา อันตนพึงได้หรือไม่พึงได้หรือ ยุดตายุตตานิ วา หรือว่าอันสมควรแล้วหรือไม่สมควรแล้ว ลภิตพพาลภิตพพยุดตายุตตานิ ชื่อว่า ลภิตพพาลภิตพพยุดตายุตต, ได้แก่ฐานะทั้งหลาย. (อันตนพึงได้หรือไม่พึงได้ อันสมควรหรือไม่สมควร)

๖. ลภิตพพาลภิตพพยุดตายุตตานิ จ ตานิ จณานภ จาติ ลภิตพพาลภิตพพยุดตายุตตฎจณานภ. (ลภิตพพาลภิตพพยุดตายุตต + จาน) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส

ลภิตพพาลภิตพพยุดตายุตตานิ จ อ.อันตนพึงได้หรือไม่พึงได้ อันสมควรแล้วหรือว่าไม่สมควรแล้ว ท. ด้วย ตานิ อ.อันตนพึงได้หรือไม่พึงได้ อันสมควรแล้วหรือว่าไม่สมควรแล้ว ท. เหล่านั้น จณานภ จ เป็นฐานะด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ลภิตพพาลภิตพพยุดตายุตตฎจณานภ ชื่อว่าลภิตพพาลภิตพพยุดตายุตตฎจ-จาน. (ฐานะอันตนพึงได้หรือไม่พึงได้ อันสมควรแล้วหรือว่าไม่สมควรแล้ว)

นิปตณสีล

เป็นฉัฏฐฐีทวีปตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นิปตณ สีล ยสสาติ นิปตณสีล, จิตต. (นิปตณ + สีล)

นิปตณ อ.อันตกไป สีล เป็นปกติ ยสส (จิตตยสส) แห่งจิตไต (อดีต) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ต จิตต) อ.จิตนั้น นิปตณสีล ชื่อว่านิปตณสีล, ได้แก่จิต. (มีอันตกไปเป็นปกติ)

ทุมเมโธ

เป็นฉัฏฐฐีทวีปตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทุมจฺ เมธา ยสสาติ ทุมเมโธ, ปุคฺคโล. (ท + เมธา)

เมธา อ.ปัญญา ทุมจฺ อันทราม ยสส (ปุคฺคลยสส) แห่งบุคคลไต (อดีต) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โล ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น ทุมเมโธ ชื่อว่าทุมเมธ, ได้แก่บุคคล. (ผู้มีปัญญาทราม)

จิตตวลโก

เป็นสังสัฎฐฐาทิอเนกัตถตทิต มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. จิตตยสส วโล จิตตวล. (จิตต + วล) ฉัฏฐฐีตปปริสสมาส

วโล อ.อำนาจ จิตตยสส แห่งจิต จิตตวล ชื่อว่าจิตตวล. (อำนาจแห่งจิต)

๒. จิตตวลส ปวตตตีติ จิตตวลโก, ปุคฺคโล. (จิตตวล + ฌิกปัจจย)

(โย ปุคฺคโล) อ.บุคคลไต ปวตตตีติ ย่อมเป็นไป จิตตวล ในอำนาจแห่งจิต อิติ เพราะเหตุนี้ (โล ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น จิตตวลโก ชื่อว่าจิตตวลโก, ได้แก่บุคคล. (ผู้เป็นไปในอำนาจแห่งจิต)

อนนพยสน

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมินนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. น อโย อนโย. (น + อโย) นนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส

อโย อ.ความเจริญ น ทาไมได้ อนโย ชื่อว่าอนโย. (มิใช่ความเจริญ)

๒. อนโย จ โล พยสนญจติ อนนพยสน. (อนน + พยสน) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส

อนโย จ อ.มิใช่ความเจริญด้วย โล อ.มิใช่ความเจริญนั้น พยสน จ เป็นความฉิบหายด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อนนพยสน ชื่อว่าอนนพยสน. (ความฉิบหายมิใช่ความเจริญ)

มคฺคผลนิพพานสุขานิ

เป็นปัญจมีตปฺปรีสฺสมาส โดยมิตฺตริตรโยคทวันทสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺตั้งนี้

๑. มคฺโค จ ผลญจ นิพพานญจ มคฺคผลนิพพานานิ. (มคฺค + ผล) อิตฺตริตรโยคทวันทสฺมาส

มคฺโค จ อ.มรรคด้วย ผล จ อ.ผลด้วย นิพพาน จ อ.นิพพานด้วย มคฺคผลนิพพานานิ

ชื่อว่ามคฺคผลนิพพาน. (มรรคผลและนิพพาน)

๒. มคฺคผลนิพพานโต นิพพตตานิ สุขานิ มคฺคผลนิพพานสุขานิ. (มคฺคผลนิพพาน + สุข) ปัญจ

มีตปฺปรีสฺสมาส

สุขานิ อ.ความสุข ท. นิพพตตานิ อันบังเกิดแล้ว มคฺคผลนิพพานโต แต่มรรคผลและนิพพาน

มคฺคผลนิพพานสุขานิ ชื่อว่ามคฺคผลนิพพานสุข. (ความสุขที่เกิดแต่มรรคผลและนิพพาน)

เทสนาปริโยสานํ

เป็นฉฺฉฐิตปฺปรีสฺสมาส มีวิเคราะหฺตั้งนี้

๑. ปริโยสฺยติ เอตถาติ ปริโยสานํ. (ปริ + อว + โส โสสิเต ในการจบลง + ยุปัจจัย) กัตตุรูป,

อธิกรณสาธนะ

(เทสนา) อ.พระเทศนา ปริโยสฺยติ ย่อมจบลง เอตถ (กาล) ในกาลนี้ อิติ เพราะเหตุนั้น
ปริโยสานํ ชื่อว่าปริโยสาน. (เป็นที่สิ้นสุดลงรอบ)

๒. เทสนาย ปริโยสานํ เทสนาปริโยสานํ. (เทสนา + ปริโยสาน)

ปริโยสานํ อ.เป็นที่สิ้นสุดลงรอบ เทสนาย แห่งพระเทศนา เทสนาปริโยสานํ ชื่อว่า
เทสนาปริโยสาน. (เป็นที่สิ้นสุดลงรอบแห่งพระเทศนา, เวลาจบพระเทศนา)

โสตาปนุนาทโย

เป็นฉฺฉฐิตวิปทฺตลยาธิกรณพหุพีหิสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

โสตาปนฺโน อาทิ เยสฺ เต โสตาปนุนาทโย, อริยบุคคลา. (โสตาปนฺน + อาทิ)

โสตาปนฺโน อ.พระโสตาปนฺน อาทิ เป็นต้น เยสฺ (อริยบุคคลา) แห่งพระอริยบุคคล ท. เหล่าใด
(อตฺถิ) มีอยู่, เต (อริยบุคคลา) อ.พระอริยบุคคล ท. เหล่านั้น โสตาปนุนาทโย ชื่อว่าโสตาปนุนาทิ, ได้แก่
พระอริยบุคคลทั้งหลาย. (มีพระโสตาปนฺนเป็นต้น)

สาตติกา

เป็นสหบุพพบทพหุพีหีสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อตฺโถ อสฺสํ อตฺถิตฺติ อตฺติกา, วาจา. (อตฺถ + อิก) อัสสัดถิตฺตติต

อตฺโถ อ.ประโยชน์ อสฺสํ (วาจาย) แห่งวาจานั้น อตฺถิ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (สา
วาจา) อ.วาจานั้น อตฺติกา ชื่อว่าอตฺติกา, ได้แก่วาจา. (อันมีประโยชน์)

๒. สห อตฺติกาย ยา วตฺตตีติ สาตฺติกา, เทสนา. (สห + อตฺติกา) สหบุพพบทพหุพีหิ
สมาส

ยา (เทสนา) อ.เทศนาใด วตฺตติ ย่อมเป็นไป สห กับ อตฺติกาย (วาจาย) ด้วยวาจา
อันมีประโยชน์ อิติ เพราะเหตุนั้น (สา เทสนา) อ.เทศนานั้น สาตฺติกา ชื่อว่าสาตฺติกา, ได้แก่เทศนา.
(อันเป็นไปกับด้วยวาจาอันมีประโยชน์)





๔. ภาคินเอยยสงฆรกุขิตตเถรวตถุ [๒๗]

ภาคินเอยยสงฆรกุขิตตเถรวตถุ (มยา วุจเจเต) ๙

ภาคินเอยยสงฆรกุขิตตเถรวตถุ อ.เรื่องแห่งพระสังฆรักขิตะผู้เถระผู้เป็นหลาน
(มยา) อันข้าพเจ้า (พระพุทโธมโหสะ)
(วุจเจเต) จะกล่าว ๙

ภาคินเอยยสงฆรกุขิตตเถรวตถุ วุตตกัมมะใน วุจเจเต ๑ อาชยาตบทกัมมมาจาก
มยา อนนภิหิตกัตตาใน วุจเจเต ๙

๔. เรื่องพระสังฆรักขิตเถระผู้เป็นหลาน



๑. “**ทุรงคัม เอกจรหุติ** อิมั ฌมมเทสนั สตุถา เขตวเน วิหรนุโต สงฆรกุขิตั นาม
ภิกขุ อารพุก กเถสิ ๙

สตุถา เขตวเน วิหรนุโต สงฆรกุขิตั นาม ภิกขุ อารพุก “**ทุรงคัม เอกจรหุติ** อิมั
ฌมมเทสนั กเถสิ ๙

สตุถา อ.พระศาสดา **วิหรนุโต** เมื่อประทับ **เขตวเน** ในพระวิหารชื่อว่าเขตวัน
อารพุก ทรงปรารภ **ภิกขุ** ซึ่งภิกษุ **สงฆรกุขิตั** นาม ชื่อว่าสังฆรักขิตะ **กเถสิ**
ตรัสแล้ว **อิมั ฌมมเทสนั** ซึ่งพระธรรมเทศานี้ “**ทุรงคัม เอกจรหุติ** ว่า “**ทุรงคัม**
เอกจรี” ดังนี้ เป็นต้น ๙

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ที่พระเขตวัน ทรงปรารภภิกษุชื่อว่าสังฆรักขิตะ ตรัสพระ
ธรรมเทศานี้ว่า “**ทุรงคัม เอกจรี**” ดังนี้ เป็นต้น

สตุถา สุทกัตตาใน กเถสิ ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก “**ทุรงคัม เอกจรี**” สรุปะใน
อิติ ๑ ศัพท์ อาชยัตถะใน อิมั ฌมมเทสนั อิมั วิเสสนะของ ฌมมเทสนั ๑ วุตตกัมมะ
ใน กเถสิ เขตวเน วิสยาธาระใน วิหรนุโต ๑ อัปภันตกริยาของ สตุถา นามศัพท์
สัญญาโชตกะเข้ากับ สงฆรกุขิต ๑ วิเสสนะของ ภิกขุ ๑ วุตตกัมมะใน อารพุก ๑
สมานกาลกริยาใน กเถสิ ๙

.....

๒. สาวตถิยั กิเรโก กุลปุตโต สตุถุ ฌมมเทสนั สุตวา นิภขมิตวา ปพฺพชิตโต ลทฺฐปสมฺปโท สงฺฆรกฺขิตตเถโร นาม หุตฺวา กติปาเหเนว อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ ฯ

สาวตถิยั กิร เอโก กุลปุตโต สตุถุ ฌมมเทสนั สุตวา นิภขมิตวา ปพฺพชิตโต ลทฺฐปสมฺปโท สงฺฆรกฺขิตตเถโร นาม หุตฺวา กติปาเหเนว เอว อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ ฯ

กิริ ได้ยินว่า กุลปุตโต อ.กุลบุตร เอโก คนหนึ่ง สาวตถิยั ในเมืองสาวัตถี สุตวา ฟังแล้ว ฌมมเทสนั ซึ่งพระธรรมเทศนา สตุถุ ของพระศาสดา นิภขมิตวา ออกแล้ว ปพฺพชิตโต บวชแล้ว ลทฺฐปสมฺปโท ผู้มีอุปสมบทอันได้แล้ว สงฺฆรกฺขิตตเถโร นาม เป็นผู้ชื่อว่าพระสังฆรักขิตเถระ หุตฺวา เป็นแล้ว ปาปุณฺนิ บรรลุแล้ว อรหตฺตํ ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ กติปาเหเนว เอว โดยวันเล็กน้อยนั้นเทียว ฯ

ทราบมาว่า กุลบุตรคนหนึ่งในเมืองสาวัตถี ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดา ออกบวชแล้ว ได้อุปสมบทแล้ว เป็นผู้ชื่อว่าพระสังฆรักขิตเถระ บรรลุพระอรหัต โดยเพียงสองสามวัน

กิริศัพท์ อนุสสนนัตถะ เอโก วิเสสนะของ กุลปุตโตๆ สุททกัตตานิ ปาปุณฺนิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สาวตถิยั วิสยาธาระใน กุลปุตโต สตุถุ สามีสัมพันธะใน ฌมมเทสนัๆ อวุตตกัมมะใน สุตวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิภขมิตวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปพฺพชิตโตๆ กิติ ลทฺฐปสมฺปโท กิติ วิเสสนะของ กุลปุตโต นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ สงฺฆรกฺขิตตเถโรๆ วิทิกัตตานิ หุตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปาปุณฺนิ เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ กติปาเหเนวๆ ตติยาวิเสสนะใน ปาปุณฺนิ อรหตฺตํ สัมปาปุณฺนียกัมมะใน ปาปุณฺนิ ฯ

๓. ตสฺส กนิฏฺฐโจ ปุตฺตํ ลมิตฺวา เถรสฺส นามํ อกาสิ ฯ

ตสฺส (เถรสฺส) กนิฏฺฐโจ ปุตฺตํ ลมิตฺวา เถรสฺส นามํ อกาสิ ฯ

กนิฏฺฐโจ อ.น้องชายผู้น้อยที่สุด ตสฺส (เถรสฺส) ของพระเถระนั้น ลมิตฺวา ได้แล้ว ปุตฺตํ ซึ่งบุตร อกาสิ ได้กระทำแล้ว นามํ ซึ่งชื่อ เถรสฺส ของพระเถระ ฯ

น้องชายคนเล็กของพระเถระนั้น ได้บุตร แล้วได้ตั้งชื่อของพระเถระ

กนิฐโจ สุทธกัตตาใน อกาลิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตสฺส วิเสสนะของ เถรสฺสๆ สามีสัมพันธะใน กนิฐโจ ปุตฺตํ อวุตตกัมมะใน ลภิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อกาลิ เถรสฺส สามีสัมพันธะใน นามੰๆ อวุตตกัมมะใน อกาลิ ๕

๔. โส ภาคิเนยฺยสงฺฆรฺกฺขิตโต นาม หุตฺวา วยปฺปตฺโต เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา ลทฺฐปสมฺปโท อญฺญตรสฺมี ความการาเม วสฺสํ อุปคฺนฺตฺวา “เอกํ สตฺตฺหตฺถํ เอกํ อญฺฺจหตฺถนฺติ เทว วสฺสวาลิกสาฎฺเฑ ลภิตฺวา “อญฺฺจหตฺถํ อุปชฺฌายสฺส เม ภวิสฺสตีติ สลฺลกฺเขตฺวา “สตฺตฺหตฺถํ มยฺหํ ภวิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา วุตฺถวสฺโส “อุปชฺฌายํ ปสฺสิสฺสสามีติ อากจฺฉนฺโต อนฺตรามคฺเค ปิณฺฑทาย จรฺนฺโต อากนฺตฺวา, เถเร วิหารํ อนาคเตยฺเว, วิหารํ ปวิสิตฺวา เถรสฺส ทิวาฎฺฐจฺานํ สมฺมุชฺชิตฺวา ปาโททกํ อุปฺปฏฺฐาเปตฺวา อาสนํ ปญฺญาเปตฺวา อากมนฺนคฺคํ โอลฺเเกนฺโต นิสฺสีทิ ๕

โส (ปุตฺโต) ภาคิเนยฺยสงฺฆรฺกฺขิตโต นาม หุตฺวา วยปฺปตฺโต เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา ลทฺฐปสมฺปโท อญฺญตรสฺมี ความการาเม วสฺสํ อุปคฺนฺตฺวา “เอกํ (สาฎฺเฑ) สตฺตฺหตฺถํ เอกํ (สาฎฺเฑ) อญฺฺจหตฺถํ” อิติ เทว วสฺสวาลิกสาฎฺเฑ ลภิตฺวา “อญฺฺจหตฺถํ (วตฺถํ) อุปชฺฌายสฺส เม ภวิสฺสตีติ สลฺลกฺเขตฺวา “สตฺตฺหตฺถํ (วตฺถํ) มยฺหํ ภวิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา วุตฺถวสฺโส “(อหํ) อุปชฺฌายํ ปสฺสิสฺสสามีติ (จินฺตเนน) อากจฺฉนฺโต อนฺตรามคฺเค ปิณฺฑทาย จรฺนฺโต อากนฺตฺวา, เถเร วิหารํ อนาคเต เอว, วิหารํ ปวิสิตฺวา เถรสฺส ทิวาฎฺฐจฺานํ สมฺมุชฺชิตฺวา ปาโททกํ อุปฺปฏฺฐาเปตฺวา อาสนํ ปญฺญาเปตฺวา อากมนฺนคฺคํ โอลฺเเกนฺโต นิสฺสีทิ ๕

โส (ปุตฺโต) อ.บุตรนั้น ภาคิเนยฺยสงฺฆรฺกฺขิตโต นาม เป็นผู้ชื่อว่าสังฆรักจิตะ ผู้เป็นหลาน หุตฺวา เป็นแล้ว วยปฺปตฺโต ผู้ถึงแล้วซึ่งวัย ปพฺพชิตฺวา บวชแล้ว สนฺติเก ในสำนัก เถรสฺส ของพระเถระ ลทฺฐปสมฺปโท ผู้มีอุปสมบทอันได้แล้ว อุปคฺนฺตฺวา เข้าจำแล้ว วสฺสํ ซึ่งพรรษา ความการาเม ในอารามใกล้หมู่บ้าน อญฺญตรสฺมี แห่งใดแห่งหนึ่ง ลภิตฺวา ได้แล้ว วสฺสวาลิกสาฎฺเฑ ซึ่งผ้าสาฎกอัน บุคคลพึงถวายแก่ภิกษุผู้อยู่ตลอดพรรษา ท. เทว สองผืน อิติ คือ “(สาฎก) ซึ่งผ้าสาฎก เอกํ ผืนหนึ่ง สตฺตฺหตฺถํ มีศอกเจ็ดเป็นประมาณ (สาฎก) ซึ่งผ้าสาฎก เอกํ ผืนหนึ่ง อญฺฺจหตฺถํ มีศอกแปดเป็นประมาณ” สลฺลกฺเขตฺวา กำหนดแล้ว อิติ ว่า “(วตฺถ) อ.ผ้า อญฺฺจหตฺถํ มีศอกแปดเป็นประมาณ ภวิสฺสตี จักมี อุปชฺฌายสฺส แก่

พระอุปัชฌาย์ เม ของเรา” อิติ ดังนี้ จินฺเตตฺตวา คิดแล้ว อิติ ว่า “(วตฺถ) อ.ผ้า สดุดหตฺถํ มีศอกเจ็ดเป็นประมาณ ภวิสฺสตี จักมี มยฺหํ แก่เรา” อิติ ดังนี้ วุตฺถวสฺโส ผู้มีกาลฝนอันอยู่แล้ว อาคจฺจนฺโต มาอยู่ (จินฺตเนน) ด้วยอันคิด อิติ ว่า “(อหํ) อ.เรา ปสฺสิสฺสสามิ จักเยี่ยม อุปชฺฌายํ ซึ่งพระอุปัชฌาย์” อิติ ดังนี้ จรฺนฺโต เทียว ไปอยู่ อนฺตรามคฺเค ในระหว่างแห่งหนทาง ปิณฺฑทาย เพื่อก่อนข้าว อาคณฺตฺวา มาแล้ว, เถเร ครั้นเมื่อพระเถระ อนาคเต เอว ไม่มาแล้วนั้นเทียว วิหารํ สุวฺหาร, ปวิสฺตฺวา เข้าไปแล้ว วิหารํ สุวฺหาร สมฺมุชฺชิตฺวา บัดกรวดแล้ว ทิวาฏฺฐานํ ซึ่งที่ เป็นที่พักในเวลากลางวัน เถรสฺส ของพระเถระ ปาโททกํ ยังน้ำเป็นเครื่องล้างซึ่ง ทำ อุပ္ปฏฺจาเปตฺวา ให้เข้าไปตั้งไว้แล้ว ปญฺญาเปตฺวา ปล่อยแล้ว อาสนํ ซึ่งอาสนะ โอลิเกนฺโต นิสฺสิทฺติ นิ่งแลดูอยู่แล้ว อาคมมมคฺคํ ซึ่งหนทางเป็นที่มา ฯ

บุตรนั้นเป็นผู้ชื่อว่าสังฆรักขิตะผู้เป็นหลาน ผู้ถึงวัย บวชในสำนักของพระเถระ ได้ อุปสมบทแล้ว เข้าจำพรรษาในวัดใกล้หมู่บ้านแห่งใดแห่งหนึ่ง ได้ผ้าสาฎกที่เขาถวาย แก่ภิกษุผู้จำพรรษา ๒ ผืน คือ “ผืนหนึ่งมี ๗ ศอก อีกผืนหนึ่งมี ๘ ศอก” กำหนด ว่า “ผ้า ๘ ศอก จักมีแก่พระอุปัชฌาย์ของเรา” คิดว่า “ผ้า ๗ ศอก จักมีแก่เรา” อยู่จำ พรรษาแล้ว มาอยู่ด้วยอันคิดว่า “จักเยี่ยมพระอุปัชฌาย์” เทียวไปในระหว่างทางเพื่อ บิณฑบาต, เมื่อพระเถระยังไม่กลับมาสู่วิหารนั้นแหละ, เข้าไปยังวิหาร บัดกวาดที่พัก กลางวันของพระเถระ เข้าไปตั้งน้ำสำหรับล้างเท้าไว้ ปล่อยอาสนะ แล้วนั่งแลดูทาง เป็นที่มา

โส วิเสสฺนะของ ปุตุโต๑ สุทฺธกัตตาใน นิสฺสิทฺติ๑ อาชยตบทกัตตฺวาจาก นามศัพท์ สันฺญาโชตกะเข้ากับ ภาคินฺยสงฆฺรภฺขิต๑ วิกตีกัตตาใน หุตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยา ใน วยฺปฺตฺโต๑ วิเสสฺนะของ ปุตุโต เถรสฺส สามีสัมพันธะใน สนฺติเก๑ วิสยาธาระใน ปพฺพชิตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ลทฺธ- ลทฺธรูปสมฺปโท วิเสสฺนะของ ปุตุโต อยฺมตฺรสมฺมึ วิเสสฺนะของ คามการาเม๑ วิสยาธาระใน อุปคณฺตฺวา วสฺสํ อวุตตกัมมะใน อุปคณฺตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ลภิตฺวา “เอกํ สดุดหตฺถํ เอกํ อฏฺฐหตฺถํ” สรุปะใน อิติ๑ ศัพท์ สรุปะใน เทว วสฺสวาลิกสาฎฺเเก เทว วิเสสฺนะของ วสฺสวาลิกสาฎฺเเก๑ อวุตตกัมมะ ใน ลภิตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน สลฺลภฺเขตฺวา “อฏฺฐหตฺถํ วิเสสฺนะของ วตฺถ๑ สุทฺธ- กัตตาใน ภวิสฺสตี๑ อาชยตบทกัตตฺวาจาก อุปชฺฌายสฺส สัมปทานใน ภวิสฺสตี เม

สามีสัมพันธใน อุปชฌายัสส” อิตติศัพท์ อากาละใน สลลลขเขตวาท ปุพพกาลกิริยา
 ใน จินเตตวาท “สตุตตตต วิเสสนะของ วตุตถุ สุตทกัตตทาใน ภวิสสตีจ อาขยตบ
 กัตตวาทจ มยห สัมปทานใน ภวิสสตี” อิตติศัพท์ อากาละใน จินเตตวาท ปุพพกาล
 กิริยาใน วตุตถ- วตุตถสส วิเสสนะของ ปตุตโต “อห สุตทกัตตทาใน ปสสิสสสามีจ อาขยต-
 บกัตตวาทจ อุปชฌาย อตุตตกัมมะใน ปสสิสสสามี” อิตติศัพท์ สรูปะใน จินตเนนจ
 ภาระใน อากจณนโตจ อัมภันตรกิริยาของ ปตุตโต อนตุรามคเค วิสยาระใน จรนโต
 ปินุทาย สัมปทานใน จรนโตจ อัมภันตรกิริยาของ ปตุตโต อากนตุวาท ปุพพกาลกิริยา
 ใน ปวิสตีวาท, เถเร ลักขณะใน อนาคเตจ ลักขณกิริยา วิหาร สัมปาปุตถีกัมมะใน
 อนาคเต เอวคัฟ อวธารณะเข้ากับ อนาคเต, วิหาร สัมปาปุตถีกัมมะใน ปวิสตีวาท
 ปุพพกาลกิริยาใน สมมุชชิตวาท เถรสส สามีสัมพันธใน ทิวาจจันจ อตุตตกัมมะ
 ใน สมมุชชิตวาท ปุพพกาลกิริยาใน อุปจจาเปตวาท ปาทอทกั การิตกัมมะใน
 อุปจจาเปตวาท ปุพพกาลกิริยาใน ปณญาเปตวาท อาสน อตุตตกัมมะใน
 ปณญาเปตวาท ปุพพกาลกิริยาใน โอโลเกนโต อากมนนคค อตุตตกัมมะใน
 โอโลเกนโตจ อัมภันตรกิริยาของ ปตุตโต ๗

๕. อถสส อากมนนภาว ฆตวาท ปจจุคคมนน กตวาท ปตุตตจิวร ปฏิกคเหตวาท “นีสิตถ
 ฆนเตตติ เถร นีสิตทาเปตวาท ตาลลวณนุ อาทาย วิชิตวาท ปานีย ทตวาท ปาท
 โรวิตวาท ต สากุก อานेतวาท ปาทมูเล จเปตวาท “ฆนเต อิม ปริกฤษธาติ วตวาท
 วิชยมาโน อจจาสสิ ๗

อถ (โส ภิกขุ) อสส (เถรสส) อากมนนภาว ฆตวาท ปจจุคคมนน กตวาท ปตุตตจิวร ปฏิกคเหตวาท
 “(ตุเม) นีสิตถ ฆนเตตติ (วเจเน) เถร นีสิตทาเปตวาท ตาลลวณนุ อาทาย วิชิตวาท ปานีย
 ทตวาท ปาท โรวิตวาท ต สากุก อานेतวาท ปาทมูเล จเปตวาท “ฆนเต (ตุเม) อิม (สากุก)
 ปริกฤษธาติ วตวาท วิชยมาโน อจจาสสิ ๗

อถ ครั้งนั้น (โส ภิกขุ) อ.ภิกษุ นั้น ฆตวาท รู้แล้ว อากมนนภาว ซึ่งความเป็นคืออัน
 มา อสส (เถรสส) ของพระเถระนั้น กตวาท กระทำแล้ว ปจจุคคมนน ซึ่งการต้อนรับ
 ปฏิกคเหตวาท รับเอาเฉพาะแล้ว ปตุตตจิวร ซึ่งบาตรและจิวร เถร ยังพระเถระ
 นีสิตทาเปตวาท ให้นั่งแล้ว (วเจเน) ด้วยคำ อิติ ว่า “ฆนเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ

(ตุมเห) อ.ท่าน นิสิตถ ของจงนังเถิด” อิติ ดังนี้ อาทาย ถือเอาแล้ว ตาลวณฺฏี ซึ่งขัวแห่งตาล วิชิตฺวา พัดแล้ว ทตฺวา ถวายแล้ว ปาณียํ ซึ่งน้ำอันบุคคลพึงดื่ม โธวิทฺวา ล้างแล้ว ปาเท ซึ่งทำ ท. อาเนตฺวา นำมาแล้ว ตํ สากฺกํ ซึ่งผ้าสาฎกนั้น จเปตฺวา วางไว้แล้ว ปาทมฺมุเล ที่ใกล้แห่งเท้า วตฺวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ ท่านผู้เจริญ (ตุมเห) อ.ท่าน ปรีกฺขชก ของจงใช้สอย อิมํ (สากฺกํ) ซึ่งผ้าสาฎกนี้” อิติ ดังนี้ วิชยมาโน อฏฺฐาสี ได้ยื่นพัดอยู่แล้ว ฯ

ที่นั้น ภิกษุนี้รู้ความเป็นคืออันมาของพระเถระนั้น ทำการต้อนรับ รับบาตรและจีวร แล้วนิมนต์ให้พระเถระนั่งด้วยคำว่า “ท่านผู้เจริญ ขอนิมนต์ท่านนั่งเถิด” ถือเอาขัวตาล พัด ถวายน้ำดื่ม ล้างเท้าทั้งหลาย นำผ้าสาฎกนั้นมาวางไว้แทบเท้า แล้วกล่าวว่า “ท่าน ผู้เจริญ ขอท่านจงใช้สอยผ้าสาฎกนี้” ได้ยื่นพัดอยู่แล้ว

อถ กาลสัตตมึ โส วิเสสนะของ ภิกฺขุๆ สุทฺธกัตฺตาใน อฏฺฐาสีๆ อาชยاتبทกัตฺตฺวาจก อสฺส วิเสสนะของ เถรฺสฺสๆ สามีสัมพันธะใน อาคมนภาวํๆ อวุตตกัมมะใน ฃตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน กตฺวา ปจฺจุคฺคมนํ อวุตตกัมมะใน กตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปฏิคฺคเหตฺวา ปตฺตจิวริ อวุตตกัมมะใน ปฏิคฺคเหตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิสิตฺทาเปตฺวา “ภนฺเต อาลปนะ ตุมฺเห สุทฺธกัตฺตาใน นิสิตถๆ อาชยاتبทกัตฺตฺวาจก” อิตฺตํ สรุปะใน วจเนนๆ ภาวะใน นิสิตฺทาเปตฺวา เถรํ การิตกัมมะใน นิสิตฺทาเปตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาทาย ตาลวณฺฏี อวุตตกัมมะใน อาทายๆ สมานกาลกิริยาใน วิชิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ทตฺวา ปาณียํ อวุตตกัมมะใน ทตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน โธวิทฺวา ปาเท อวุตตกัมมะใน โธวิทฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาเนตฺวา ตํ วิเสสนะของ สากฺกํๆ อวุตตกัมมะใน อาเนตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน จเปตฺวา ปาทมฺมุเล วิสยาระใน จเปตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน วตฺวา “ภนฺเต อาลปนะ ตุมฺเห สุทฺธกัตฺตาใน ปรีกฺขชกๆ อาชยاتبทกัตฺตฺวาจก อิมํ วิเสสนะของ สากฺกํๆ อวุตตกัมมะใน ปรีกฺขชก” อิตฺตํ อาการะใน วตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน วิชยมาโนๆ อัมภันตฺรกิริยาของ ภิกฺขุ ฯ

.....

- ๖. อถ นํ เถโร อาห “สงฺฆรฺกฺขิต มยฺหํ จิวริ ปรีกฺขณฺณ, ตฺวเมว ปรีกฺขณาติ ฯ
- อถ นํ (ภิกฺขุ) เถโร อาห “สงฺฆรฺกฺขิต มยฺหํ จิวริ ปรีกฺขณฺณ, ตฺวํ เอว ปรีกฺขณาติ ฯ

อก ครั้งนั้น เถโร อ.พระเถระ อาห กล่าวแล้ว น้ (ภิกขุ) กะภิกษุณั้น อิติ ว่า “สงฆมรภขิต ดูก่อนสังฆรักขิตะ จีวร อ.จีวร มยห้ ของเรา ปฏิปณณั เต็มรอบแล้ว, ตวั เอว อ.เธอนั้นเทียว ปฏิภุณช จงใช้สอยเถิด” อิติ ดังนี้ ๕

ที่นั้น พระเถระจึงพูดกับภิกษุรูปนั้นว่า “สังฆรักขิตะ จีวรของเราเต็มบริบูรณ์, เธอนั้น แหละจงใช้สอยเถิด”

อก กาลสัตตมี เถโร สุทธกัตตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก น้ วิเสสนะของ ภิกขุๆ ออกิตกัมมะใน อาห “สงฆมรภขิต อาลปะนะ จีวร สุทธกัตตาใน ปฏิปณณัๆ กิตบทกัตตุวจาก มยห้ สามีสัมพันธะใน จีวร, เอวศัพท อวธารณะเข้ากับตวัๆ สุทธกัตตาใน ปฏิภุณชๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ๕

๗. “ภนุเต มยา ลทฐกาลโต ปฏจาย อัย ตุมหากเมว สลลภขิตโต, ปรีโภคั กโรธาติ ๕

(โส ภิกขุ) “ภนุเต มยา ลทฐกาลโต ปฏจาย อัย (สาฎโก มยา) ตุมหากั เอว สลลภขิตโต, (ตุมเห) ปรีโภคั กโรธาติ (อาห) ๕

(โส ภิกขุ) อ.ภิกษุณั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภนุเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อัย (สาฎโก) อ.ผ้าสาฎกนี้ (มยา) อันกระผม สลลภขิตโต กำหนดแล้ว ตุมหากั เอว เพื่อท่าน ท. นั้นเทียว ปฏจาย จำเดิม มยา ลทฐกาลโต แต่กาล เป็นที่ อันกระผม ได้แล้ว, (ตุมเห) อ.ท่าน กโรธ ของงกระทำ ปรีโภคั ซึ่งการใช้สอย” อิติดังนี้ ๕

ภิกษุนี้กล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ ผ้าสาฎกนี้ กระผมกำหนดเพื่อท่านเท่านั้น จำเดิมตั้งแต่ กาลเป็นที่อันกระผมได้, นิมนต์ท่านจงทำการใช้สอยเถิด”

โส วิเสสนะของ ภิกขุๆ สุทธกัตตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก “ภนุเต อาลปะนะ อัย วิเสสนะของ สาฎโกๆ วุตตกัมมะใน สลลภขิตโตๆ กิตบทกัมมวจาก มยา อนภิตท- กัตตาใน ลทฐ- ลทฐกาลโต อปาทานใน ปฏจายๆ กิริยาวิเสสนะใน สลลภขิตโต มยา อนภิตทกัตตาใน สลลภขิตโต เอวศัพท อวธารณะเข้ากับ ตุมหากัๆ สัมปทานใน สลลภขิตโต, ตุมเห สุทธกัตตาใน กโรธๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก ปรีโภคั อวุตตกัมมะ ใน กโรธ” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ๕

๘. “โหดุ สงฺฆรกฺขิต, ปริปุณฺณํ เม จีวรํ, ตฺวเมว ปริภุญฺชาติ ฯ

(เถโร) “(เอตํ การณํ) โหดุ สงฺฆรกฺขิต, ปริปุณฺณํ เม จีวรํ, ตฺวํ เอว ปริภุญฺชาติ (อาห) ฯ

(เถโร) อ.พระเถระ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “สงฺฆรกฺขิต ดูก่อนสังฆรักขิตะ (เอตํ การณํ) อ.เหตุ นั้น โหดุ จงยกไว้, จีวรํ อ.จีวร เม ของเรา ปริปุณฺณํ เต็มรอบแล้ว, ตฺวํ เอว อ.เธอนั้นเที่ยว ปริภุญฺช จงใช้สอยเถิด” อิติ ดังนี้ ฯ

พระเถระกล่าวว่า “สังฆรักขิตะ เหตุ นั้น จยกไว้, จีวรของเราบริบูรณ์แล้ว, เธอนั้นแหละ จงใช้สอยเถิด”

เถโร สุทธกัตตทาใน อาห ๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก “สงฺฆรกฺขิต อาลปนะ เอตํ วิเสสนะ ของ การณ ๑ สุทธกัตตทาใน โหดุ ๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก, จีวรํ สุทธกัตตทาใน ปริปุณฺณ ๑ กิตบทกัตตฺวาจก เม สามีสัมพันธะใน จีวรํ, เอวคัพฺพ อวชารณะเข้ากับ ตฺว ๑ สุทธกัตตทาใน ปริภุญฺช ๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก” อิติคัพฺพ อาการะใน อาห ๑

๙. “ภนฺเต มา เอวํ กโรถ, ตฺมเหติ ปริภุญฺเต, มยฺหํ มหฺปผลํ ภวิสฺสตีติ ฯ

(โส ภิกฺขุ) “ภนฺเต (ตฺมเห) มา เอวํ กโรถ, ตฺมเหติ (สาฎฺเฏ) ปริภุญฺเต, มยฺหํ มหฺปผลํ ภวิสฺสตีติ (อาห) ฯ

(โส ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ นั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ตฺมเห) อ.ท่าน มา กโรถ ของจงอย่ากระทำ เอวํ อย่างนี้, (สาฎฺเฏ) ครั้นเมื่อผ้าสาฎก ตฺมเหติ อันท่าน ปริภุญฺเต ใช้สอยแล้ว, มหฺปผลํ อ.ผลอันใหญ่ ภวิสฺสตีติ จักมี มยฺหํ แก่กระผม” อิติ ดังนี้ ฯ

ภิกษุ นั้น กล่าว ว่า “ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงอย่ากระทำอย่างนี้เลย, เมื่อท่านใช้สอยผ้าสาฎก, ผลใหญ่จักมีแก่กระผม”

โส วิเสสนะของ ภิกฺขุ ๑ สุทธกัตตทาใน อาห ๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก “ภนฺเต อาลปนะ ตฺมเห สุทธกัตตทาใน กโรถ ๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก มาคัพฺพ ปฏิเสชนะใน กโรถ เอวํ กิริยาวิเสสนะใน กโรถ, สาฎฺเฏ ลักษณะใน ปริภุญฺเต ๑ ลักษณะกิริยา ตฺมเหติ อนภิตกัตตทาใน ปริภุญฺเต, มหฺปผลํ สุทธกัตตทาใน ภวิสฺสตีติ ๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก มยฺหํ

สัมปทานใน ภวิสฺสตี” อิตฺตํ อากาเรใน อาห ๕

๑๐. อถ นํ, ตสฺส ปุณฺนํ กถนตฺสสาปิ, เถโร น อิจฺฉิ ๕

อถ นํ (สาฎกํ), ตสฺส (ภิกขุสฺส) ปุณฺนํ กถนตฺสสาปิ, เถโร น อิจฺฉิ ๕

อถ ครั้งนั้น, ตสฺส (ภิกขุสฺส) เมื่อภิกษุ นั้น กถนตฺสสาปิ แม้กล่าวอยู่ ปุณฺนํ บ่อยๆ, เถโร อ.พระเถระ น อิจฺฉิ ไม่ปรารถนาแล้ว นํ (สาฎกํ) ซึ่งผ้าสาฎกนั้น ๕

ที่นั้น เมื่อภิกษุ นั้นแม้กล่าวอยู่บ่อยๆ พระเถระไม่ปรารถนาผ้าสาฎกนั้น

อถ กาลสํตฺตํ ตสฺส วิเสสฺสํ อกุสฺสํ อนาทรใน กถนตฺสสาปิ อนาทรกิริยา ปุณฺนํ กิริยาวิเสสฺสํใน กถนตฺสสาปิ อิตฺตํ อเปกขตฺถเข้ากับ กถนตฺสสาปิ, เถโร สุกฺกตฺตํใน อิจฺฉิ อาชยตบทกตฺตฺวาจก นํ วิเสสฺสํของ สาฎกํ อวตตกมฺมะใน อิจฺฉิ นตฺตํ ปฏิเสธใน อิจฺฉิ ๕

๑๑. เอวํ โส วิชฺชมาโน จิตฺว จินฺตฺติ “อหํ เถรฺสฺส คิหิกาลเภา คิเนยฺโย ปพฺพชิตกालเภา สทฺธิวาทริโก, เอวํปิ มยา สทฺธิ อปฺชฌาโย ปริโภคํ น กาทุกาโม, อิมฺสฺมี มยา สทฺธิ ปริโภคํ อกรฺหนเต, ก็ เม สมณภาเวณ, คิหิ ภวิสฺสามีติ ๕

เอวํ โส (ภิกขุ) วิชฺชมาโน จิตฺว จินฺตฺติ “อหํ เถรฺสฺส (มยฺหํ) คิหิกาลเภา คิเนยฺโย (หุตฺวา มยฺหํ) ปพฺพชิตกาลเภา สทฺธิวาทริโก (อมฺหิ), เอวํปิ (ภาเว สนฺเต), มยา สทฺธิ อปฺชฌาโย ปริโภคํ น กาทุกาโม (โหติ), อิมฺสฺมี (อปฺชฌาเย) มยา สทฺธิ ปริโภคํ อกรฺหนเต, ก็ (ปโยชน) เม สมณภาเวณ, (อหํ) คิหิ ภวิสฺสามีติ ๕

โส (ภิกขุ) อ.ภิกษุ นั้น วิชฺชมาโน จิตฺว ยินพัตตอยู่แล้วเที่ยว จินฺตฺติ คิดแล้ว เอวํ อย่างนี้ อิติ ว่า “อหํ อ.เรา คิเนยฺโย เป็นหลาน เถรฺสฺส ของพระเถระ (มยฺหํ) คิหิกาลเภา ในกาล แห่งเรา เป็นคฤหสฺถ์ (หุตฺวา) เป็นแล้ว สทฺธิวาทริโก เป็นสทฺธิวาทริก (มยฺหํ) ปพฺพชิตกาลเภา ในกาล แห่งเรา บวชแล้ว (อมฺหิ) ย่อมเป็น, เอวํปิ (ภาเว) ครั้งเมื่อความเป็น แม้อย่างนี้ (สนฺเต) มีอยู่, อปฺชฌาโย อ.พระอุปชฌาย์ กาทุกาโม เป็นผู้ใคร่เพื่ออันกระทำ ปริโภคํ ซึ่งการใช้สอย สทฺธิกับ มยา ด้วยเรา (โหติ) ย่อมเป็น น หามิได้, อิมฺสฺมี (อปฺชฌาเย) ครั้งเมื่อพระอุปชฌาย์นี้ อกรฺหนเต ไม่กระทำ

อยู่ ปริโภค ซึ่งการใช้สอย สหุติ กับ มยา ด้วย, ก็ (ปโยชน) อ.ประโยชน์อะไร สมณภาเวน ด้วยความเป็นแห่งสมณะ เม แก่เรา, (อห) อ.เรา คิหิ เป็นคฤหัสถ์ ภวิสฺสามิ จักเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

ภิกษุ นั้น ยืนพัตตอยู่นั้นแหละ คิดอย่างนี้ว่า “เราเป็นหลานของพระเถระในกาลที่เราเป็น คฤหัสถ์ เป็นสหุติวิหาริกในกาลที่เราบวชแล้ว, แม้เมื่อเป็นอย่างนี้, พระอุปัชฌาย์เป็นผู้ไม่ประสงค์จะทำการใช้สอยร่วมกับเรา, เมื่อพระอุปัชฌาย์นี้ไม่ทำการใช้สอยร่วมกับเรา, ประโยชน์อะไรด้วยความเป็นสมณะแก่เรา, เราจักเป็นคฤหัสถ์”

โส วิเสสนะของ ภิกขุๆ สุธกัถตาใน จินฺเตสิๆ อาชยาตบทกัถตฺวาจก เอรุ กิริยา- วิเสสนะใน จินฺเตสิ วิชยมาโน อัมภันตริกิริยาของ ภิกขุ เหวศัพท อวธารณะเข้ากับ จิตฺตๆ วิเสสนะของ ภิกขุ “อห สุธกัถตาใน อมฺหิๆ อาชยาตบทกัถตฺวาจก เถรสฺสามิสัมพันธะใน ภาคิเนยโย มยฺห สามีสัมพันธะใน คิหิกาเลๆ กาลสัถตฺตมีใน ภาคิเนยโยๆ วิกตีกัถตาใน หุตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อมฺหิ มยฺห สามีสัมพันธะใน ปพฺพชิตกาเลๆ กาลสัถตฺตมีใน สหุติวิหาริกๆ วิกตีกัถตาใน อมฺหิ, อปศัพท อเปกชัถตะ เข้ากับ เอรุๆ วิเสสนะของ ภาเวๆ ลักขณะใน สนฺเตๆ ลักขณกิริยา, อุปชฌายโย สุธกัถตาใน โหติๆ อาชยาตบทกัถตฺวาจก มยา สหัถตตติยาเข้ากับ สหุติๆ กิริยาสมวายะ ใน ปริโภคๆ อวุตตกัมมะใน กาทฺ- นศัพท ปฏิสฺเสชนัถตะ กาทฺกาโม วิกตีกัถตาใน โหติ, อิมสฺสามิ วิเสสนะของ อุปชฌายเยๆ ลักขณะใน อกรโธเนๆ ลักขณกิริยา มยา สหัถตตติยาเข้ากับ สหุติๆ กิริยาสมวายะใน ปริโภคๆ อวุตตกัมมะใน อกรโธเน, ก็ วิเสสนะของ ปโยชนๆ ลิงคัถตะ เม สัมปทานใน ปโยชน สมณภาเวน ตติยาวิเสสนะ ใน ปโยชน, อห สุธกัถตาใน ภวิสฺสามิๆ อาชยาตบทกัถตฺวาจก คิหิ วิกตีกัถตาใน ภวิสฺสามิ” อิติศัพท อากาเรใน จินฺเตสิ ฯ

๑๒. อถสฺส เอตทโหสิ “ทฺสฺสณฺจปิโย ชฺรราวาโส, กิณฺนุ โข กตฺวา คิหิภูโต ชีวิสฺสามิติ; ตโต จินฺเตสิ “อภฺจฺจหตฺตสาฎฺกํ วิภิกัณฺฑิตฺวา เอกํ เอพิกํ คณฺหิสฺสามิ, เอพิกา นาม ชิปปิ วิชายนฺติ, สุวาทิ วิชานํ วิชานํ วิภิกัณฺฑิตฺวา มฺลํ กริสฺสามิ, มฺลเ พหุ กตฺวา เอกํ ปชาปตี อาเนสฺสามิ, สา เอกํ ปุตฺตํ วิชานิสฺสตี, อถสฺส มม มาตุลสฺส นามํ กตฺวา จุพฺพานเก นิสีทาเปตฺวา มม ปุตฺตญฺจ ภริยญฺจ อาทาย มาตุลํ วณฺทิตุ”

อาคมิสฺสามิ, อาคจฺจนฺโต อนุตรามคฺเค มม ภริยํ วกฺขามิ ‘อาเนหิ ตาว เม ปุตุตฺ,
 วหิสฺสามิ นนฺติ, สา ‘กิณฺเต ปุตุเตน, เอหิ ยานกํ ปาเชหีติ วตฺวา ปุตุตฺ คเหตฺวา
 ‘อหํ เนสฺสามิ นนฺติ สนฺธาเรตุํ อสฺสโกนฺตี จกฺกปาเท จชฺเชสฺสติ, อถสฺส สรีรํ
 อภิสฺสิตฺวา จกฺกํ คมิสฺสติ, อถ นํ ‘ตฺวํ มม ปุตุตฺ เนว มยฺหํ อทาสิ, นํ สนฺธาเรตุํ
 นาสฺสขิ, นาสิตฺสึ ตยาติ วตฺวา ปโตทยญฺจยา ปิฏฺฐี ปหริสฺสามีติ ฯ

อถ อสฺส (ภิกฺขุสฺส) เอตํ (จิณฺตณฺ) อโหสิ ‘ทฺสฺสณฺจปิโย (โหติ) ฆรราวาส, (อหํ) กิ นุ โข
 กตฺวา คิหิญฺโต (หุตฺวา) ชีวิสฺสามีติ; ตโต (โส ภิกฺขุ) จินฺเตสิ “(อหํ) อญฺจหตฺตสาญฺกํ
 วิกุกฺกิตฺวา เอกํ เอพิกํ คณฺหิสฺสามิ, เอพิกา นาม ชิปฺปํ วิชายนฺติ, โส อหํ วิชานํ วิชานํ
 (อชฺปุตุตฺกํ) วิกุกฺกิตฺวา มฺลํ ภริสฺสามิ, (อหํ) มฺลํ พหุ กตฺวา เอกํ ปชาปตี อาเนสฺสามิ,
 สา (ปชาปตี) เอกํ ปุตุตฺ วิชานิสฺสติ, อถ (ภาเว สนฺเต), (อหํ) อสฺส (ปุตุตฺสฺส) มม มาตุลสฺส
 นามํ กตฺวา (ปุตุตฺ) จุพฺยานเก นิสฺสาเปตฺวา มม ปุตุตฺ จ ภริยํ จ อาทาย มาตุลํ วนฺทิตุํ
 อาคมิสฺสามิ, (อหํ) อาคจฺจนฺโต อนุตรามคฺเค มม ภริยํ วกฺขามิ ‘(ตฺวํ) อาเนหิ ตาว เม ปุตุตฺ,
 (อหํ) วหิสฺสามิ นํ (ปุตุตฺ)’ อิติ, สา (ภริยา) ‘กิ (ปิโยชน) เต ปุตุเตน, (ตฺวํ) เอหิ, (ตฺวํ)
 ยานกํ ปาเชหีติ วตฺวา ปุตุตฺ คเหตฺวา ‘อหํ เนสฺสามิ นํ (ปุตุตฺ)’ อิติ (จิณฺเตตฺวา) สนฺธาเรตุํ
 อสฺสโกนฺตี จกฺกปาเท จชฺเชสฺสติ, อถ (ภาเว สนฺเต), อสฺส (ปุตุตฺสฺส) สรีรํ อภิสฺสิตฺวา จกฺกํ
 คมิสฺสติ, อถ (ภาเว สนฺเต), (อหํ) นํ (ภริย) ‘ตฺวํ มม ปุตุตฺ เนว มยฺหํ อทาสิ, (ตฺวํ) นํ (ปุตุตฺ)
 สนฺธาเรตุํ น อสฺสขิ, (โส ปุตุโต) นาสิตฺสึ ตยาติ วตฺวา ปโตทยญฺจยา ปิฏฺฐี ปหริสฺสามีติ ฯ

อถ ครั้งนั้น เอตํ (จิณฺตณฺ) อ.ความคิดนั้น อิติ ว่า “ฆรราวาส อ.การอยู่ในเรือน
 ทฺสฺสณฺจปิโย เป็นสภาพอันบุคคลตั้งไว้ด้วยดีโดยยาก (โหติ) ย่อมเป็น, (อหํ) อ.เรา
 กตฺวา กระทำแล้ว กิ นุ โข ซึ่งอะไรหนอแล คิหิญฺโต เป็นคฤหัสถ์เป็นแล้ว หุตฺวา
 เป็น ชีวิสฺสามิ จักเป็นอยู่” อิติ ดังนี้ อโหสิ ได้มีแล้ว อสฺส (ภิกฺขุสฺส) แก่ภิกฺษุ
 นั้น; ตโต ในลำดับนั้น (โส ภิกฺขุ) อ.ภิกฺษุ นั้น จินฺเตสิ คิดแล้ว อิติ ว่า “(อหํ) อ.เรา
 วิกุกฺกิตฺวา ขายแล้ว อญฺจหตฺตสาญฺกํ ซึ่งผ้าสาญฺกอันมีศอกแปดเป็นประมาณ
 คณฺหิสฺสามิ จักถือเอา เอพิกํ ซึ่งแม่แพะ เอกํ ตัวหนึ่ง, เอพิกา นาม ชื่อว่า อ.แม่
 แพะ ท. วิชายนฺติ ย่อมคลอด ชิปฺปํ พลัน, โส อหํ อ.เรานั้น วิกุกฺกิตฺวา ขาย
 แล้ว (อชฺปุตุตฺกํ) ซึ่งลูกแพะ วิชานํ วิชานํ ตัวคลอดแล้วๆ ภริสฺสามิ จักกระทำ
 มฺลํ ให้เป็นต้นทุน, (อหํ) อ.เรา กตฺวา กระทำแล้ว มฺลํ ซึ่งต้นทุน ท. พหุ ให้มาก

อาเนสุสามิ จักนำมา ปชาปตี ซึ่งปชาปตี เอกิ คนหนึ่ง, สา (ปชาปตี) อ.ปชาปตี นั้น วิชายิสฺสตี จักคลอด ปุตฺตํ ซึ่งบุตร เอกิ คนหนึ่ง, อถ (ภาเว) ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น (สนฺเต) มีอยู่, (อหํ) อ.เรา กตฺวา กระทำแล้ว นามิ ซึ่งชื่อ มาตุลฺลสฺส ของลุง มม ของเรา อสฺส (ปุตฺตสฺส) แก่บุตรนั้น (ปุตฺตํ) ยังบุตร นิสฺสึทาเปตฺวา ให้นั่งแล้ว จูฬยานเก บนยานน้อย อาทาย พาเอาแล้ว ปุตฺตํ จ ซึ่งบุตรด้วย ภริยํ จ ซึ่งภรรยาด้วย มม ของเรา อาคมิสฺสสามิ จักมา วหฺทิตฺตุํ เพื่ออันไหว้ มาตุลฺลํ ซึ่งลุง, (อหํ) อ.เรา อาคจฺจนฺโต เมื่อมา วุฑฺฒามิ จักกล่าว ภริยํ กะภรรยา มม ของเรา อนฺตรามคฺเค ในระหว่างแห่งหนทาง อิติ ว่า '(ตฺวํ) อ.เธอ อาเนหิ จงนำมา ปุตฺตํ ซึ่งบุตร เม แก่เรา ตาว ก่อน, (อหํ) อ.เรา วหฺทิสฺสามิ จักนำไป นํ (ปุตฺตํ) ซึ่งบุตรนั้น' อิติ ดังนี้, สา (ภริยา) อ.ภรยานั้น วตฺวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า 'กิ (ปโยชนํ) อ.ประโยชน์อะไร ปุตฺเตน ด้วยบุตร เต แก่ท่าน, (ตฺวํ) อ.ท่าน เอหิ จงมา, (ตฺวํ) อ.ท่าน ปาเชหิ จงขับไป ยานํ ซึ่งยานน้อย' อิติ ดังนี้ คเหตุวา รับเอาแล้ว ปุตฺตํ ซึ่งบุตร (จิฬเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า 'อหํ อ.เรา เนสุสามิ จักนำไป นํ (ปุตฺตํ) ซึ่งบุตรนั้น' อิติ ดังนี้ อสฺสโกนฺทิตฺติ ไม่อาจอยู่ สนฺธาเรตฺตุํ เพื่ออันทรงไว้พร้อม จกฺกเทสฺสตี จักทิ้ง จกฺกปาเท ในรอยแห่งล้อ, อถ (ภาเว) ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น (สนฺเต) มีอยู่, จกฺกํ อ.ล้อ อภิรุหิตฺวา ขึ้นเฉพาะแล้ว สฺริริ สฺฐึสฺริระ อสฺส (ปุตฺตสฺส) ของบุตรนั้น คมิสฺสตี จักไป, อถ (ภาเว) ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น (สนฺเต) มีอยู่, (อหํ) อ.เรา วตฺวา กล่าวแล้ว นํ (ภริยํ) กะภรยานั้น อิติ ว่า '(ตฺวํ) อ.เธอ เหว อทาสี ไม่ได้ให้แล้วนั้นเทียว ปุตฺตํ ซึ่งบุตร มม ของเรา มยฺหํ แก่เรา, (ตฺวํ) อ.เธอ น อสฺสขิ ไม่ได้เอาแล้ว สนฺธาเรตฺตุํ เพื่ออันทรงไว้พร้อม นํ (ปุตฺตํ) ซึ่งบุตรนั้น, (โส ปุตฺโต) อ.บุตรนั้น ตยา นาสีโต เป็นผู้ อันเธอ ให้จับหายแล้ว อาสี ได้เป็นแล้ว' อิติ ดังนี้ ปหริสฺสามิ จักตี ปิฏฺฐิ ซึ่งหลัง ปโตทยภูจฺจยา ด้วยด้ามแห่งปฏัก" อิติ ดังนี้ ฯ

ที่นั้น ภิกษุหนึ่งได้มีความคิดนี้ว่า "การอยู่ครองเรือน เป็นสิ่งที่ตั้งตัวได้ยาก, เราทำอะไรหนอ เป็นคฤหัสถ์ เลี้ยงชีพ" ดังนี้, ลำดับนั้น ภิกษุหนึ่งคิดว่า "เราขายผ้า ๘ ศอก แล้วถือเอาแพะตัวหนึ่ง, ธรรมดาว่าแพะออกลูกเร็ว, เรานั้นขายลูกแพะตัวที่คลอดออกมาๆ ทำให้เป็นต้นทุน, เราทำต้นทุนให้มาก แล้วนำปชาปตีคนหนึ่งมา, ปชาปตีนั้นจักคลอดบุตรคนหนึ่ง, เมื่อเป็นเช่นนั้น เราจะตั้งชื่อของลุงของเราให้เป็นชื่อแก่บุตร ให้บุตรนั่งบนยานพาหนะน้อย พาเอาบุตรและภรรยาของเราไปเพื่อจะไหว้หลวงลุง, เราเมื่อมา

จักพูดกับภรรยาของเราในระหว่างทางว่า ‘เธอจงนำบุตรมาให้แก่เราก่อน, เราจักนำบุตรนั้นไป’ ดังนี้, ภรรยานั้นกล่าวว่า ‘ประโยชน์อะไรด้วยบุตรแก่ท่าน, ท่านจงมา, จงขับยานพาหนะน้อยไปเถิด’ ดังนี้ รับเอาบุตร แล้วคิดว่า ‘เราจักนำบุตรนั้นไป’ ดังนี้ ไม่สามารถเพื่อจะทรง(บุตรนั้นไว้ได้) จักทิ้งในรอยล้อ, เมื่อเป็นเช่นนั้น ล้อจักหมุนขึ้นสู่ร่างของบุตรนั้นไป, เมื่อเป็นเช่นนั้น เรากล่าวกับภรรยานั้นว่า ‘เธอไม่ได้ให้บุตรของเราแก่เรา, เธอไม่สามารถเพื่อจะทรงบุตรนั้นไว้ได้, บุตรนั้นเป็นผู้ที่เธอให้ฉิบหายแล้ว’ ดังนี้ จักใช้ตำปฏักตีหลัง(ภรรยา)”

อถ กาลสัตตมี เอตํ วิเสสชะของ จินตนะญํ สุทธกัตตาใน อโหสิญํ อาชยาตบหกัตตุวาจก อสฺส วิเสสชะของ ภิกขุสฺสญํ สัมปทานใน อโหสิ “ชมราวาโส สุทธกัตตาใน โหติญํ อาชยาตบหกัตตุวาจก ทุสฺสณฺญาปิโย วิกิตกัตตาใน โหติ, อหํ สุทธกัตตาใน ซีวิสุสสามิญํ อาชยาตบหกัตตุวาจก ก็ อวุตตกัมมะใน กตฺวาญํ ปุพฺพกาลกิริยาใน ซีวิสุสสามิ นุคฺคัพพํ สังกปฺปตถะ โขคฺคัพพํ วจนาลังการะ คิหิภูโต วิเสสชะของ อหํ” อิตฺคัพพํ สรุปะใน เอตํ จินตนะ; ตโต กาลสัตตมี โส วิเสสชะของ ภิกขุญํ สุทธกัตตาใน จินตลิจญํ อาชยาตบหกัตตุวาจก “อหํ สุทธกัตตาใน คณฺหิสฺสสามิญํ อาชยาตบหกัตตุวาจก อฏฺฐหตฺถสาฎกํ อวุตตกัมมะใน วิกิตฺถินฺตฺวาญํ ปุพฺพกาลกิริยาใน คณฺหิสฺสสามิ เอกํ วิเสสชะของ เอพิกํญํ อวุตตกัมมะใน คณฺหิสฺสสามิ, นามคฺคัพพํ สันญญาโชตกะเข้ากับ เอพิกาญํ สุทธกัตตาใน วิชายนฺติญํ อาชยาตบหกัตตุวาจก ชิปปุํ กิริยาวิเสสชะใน วิชายนฺติ, โส วิเสสชะของ อหํญํ สุทธกัตตาใน กริสฺสสามิญํ อาชยาตบหกัตตุวาจก วิชชาติสองบห วิเสสชะของ อชฺชปฺตฺตกํญํ อวุตตกัมมะใน วิกิตฺถินฺตฺวาญํ ปุพฺพกาลกิริยาใน กริสฺสสามิ มุลลํ วิกิตกัมมะใน กริสฺสสามิ, อหํ สุทธกัตตาใน อาเนสฺสสามิญํ อาชยาตบหกัตตุวาจก มฺมฺล อวุตตกัมมะใน กตฺวา พหุ วิกิตกัมมะใน กตฺวาญํ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาเนสฺสสามิ เอกํ วิเสสชะของ ปชฺชาปตีญํ อวุตตกัมมะใน อาเนสฺสสามิ, สฺวา วิเสสชะของ ปชฺชาปตีญํ สุทธกัตตาใน วิชยิสฺสตีญํ อาชยาตบหกัตตุวาจก เอกํ วิเสสชะของ ปชฺชตีญํ อวุตตกัมมะใน วิชยิสฺสตี, อถ วิเสสชะของ ภาเวญํ ลักขณะใน สนฺเตญํ ลักขณกิริยา, อหํ สุทธกัตตาใน อาคมิสฺสสามิญํ อาชยาตบหกัตตุวาจก อสฺส วิเสสชะของ ปชฺชตฺตสฺส สัมปทานใน กตฺวา มม สามีสัมพันธะใน มาตุลสฺสญํ สามีสัมพันธะใน นามํญํ อวุตตกัมมะใน กตฺวาญํ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิสีทาเปตฺวา ปชฺชตฺตํ การิตกัมมะใน นิสีทาเปตฺวา จุพฺพานเก อุปสิเลสิกาธาระใน นิสีทาเปตฺวาญํ ปุพฺพกาลกิริยา

ใน อาทาย มม สามีสัมพันธะใน ปุตุตฺ และ ภริยํ ปุตุตฺ กิตฺติ ภริยํ กิตฺติ อวุตตกัมมะ
 ใน อาทาย จ สองศัพทํ ปทสมุจจยัตถะเข้ากับ ปุตุตฺ และ ภริยํ อาทาย สมาน-
 กาลกิริยาใน อาคมิสุสามิ มาตุลํ อวุตตกัมมะใน วนฺทิตุํๆ ตุมัตถสัมปทานใน
 อาคมิสุสามิ, อหํ สุททกัตตาใน วทฺขามิๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก อาคจณฺโถ
 อัปภันตรกิริยาของ อหํ อนุตรามคฺเค วิสยาธาระใน วทฺขามิ มม สามีสัมพันธะ
 ใน ภริยํๆ อกถิตกัมมะใน วทฺขามิ ‘ตฺวํ สุททกัตตาใน อาเนหิๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก
 ตาวศัพทํ กิริยาวิเสสณะใน อาเนหิ เม สามีสัมพันธะใน ปุตุตฺๆ อวุตตกัมมะใน อาเนหิ,
 อหํ สุททกัตตาใน วหิสฺสามิๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก นํ วิเสสณะของ ปุตุตฺๆ อวุตต-
 กัมมะใน วหิสฺสามิ’ อิตฺศัพทํ อากาละใน วทฺขามิ, สวา วิเสสณะของ ภริยาๆ สุททกัตตา
 ใน ฉทฺเทสุสฺสติๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก ‘กํ วิเสสณะของ ปโยชนํๆ ลิงคัตถะ เต
 สัมปทานใน ปโยชนํ ปุตุเตน ตติยาวิเสสณะใน ปโยชนํ, ตฺวํ สุททกัตตาใน เอหิๆ
 อาชยตบทกัตตฺวาจก, ตฺวํ สุททกัตตาใน ปาเชหิๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก ยานกํ
 อวุตตกัมมะใน ปาเชหิ’ อิตฺศัพทํ อากาละใน วตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน คเหตุวา ปุตุตฺ
 อวุตตกัมมะใน คเหตุวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน จินฺเตตฺวา ‘อหํ สุททกัตตาใน เนสุสามิๆ
 อาชยตบทกัตตฺวาจก นํ วิเสสณะของ ปุตุตฺๆ อวุตตกัมมะใน เนสุสามิ’ อิตฺศัพทํ
 อากาละใน จินฺเตตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อสกุโกนฺตี สนฺธาเรตุํ ตุมัตถสัมปทานใน
 อสกุโกนฺตีๆ อัปภันตรกิริยาของ ภริยา จกุกปาเท วิสยาธาระใน ฉทฺเทสุสฺสติ,
 อถ วิเสสณะของ ภาเวๆ ลักษณะใน สนฺเตๆ ลักษณะกิริยา, จกุกํ สุททกัตตาใน
 คมิสุสฺสติๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก อสฺส วิเสสณะของ ปุตุตฺสฺสๆ สามีสัมพันธะใน สรีริๆ
 สัมปาปฺณียกัมมะใน อภิริหิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน คมิสุสฺสติ, อถ วิเสสณะของ ภาเวๆ
 ลักษณะใน สนฺเตๆ ลักษณะกิริยา, อหํ สุททกัตตาใน ปหริสุสามิๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก
 นํ วิเสสณะของ ภริยํๆ อกถิตกัมมะใน วตฺวา ‘ตฺวํ สุททกัตตาใน อทาสิๆ อาชยตบท
 กัตตฺวาจก มม สามีสัมพันธะใน ปุตุตฺๆ อวุตตกัมมะใน อทาสิ เอวศัพทํ อวธารณะ
 เข้ากับ นๆ ศัพทํ ปฏฺฐิเสระใน อทาสิ มยฺหํ สัมปทานใน อทาสิ, ตฺวํ สุททกัตตาใน
 อสกุขิๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก นํ วิเสสณะของ ปุตุตฺๆ อวุตตกัมมะใน สนฺธาเรตุํๆ
 ตุมัตถสัมปทานใน อสกุขิ นศัพทํ ปฏฺฐิเสระใน อสกุขิ, โส วิเสสณะของ ปุตุโตๆ สุทท-
 กัตตาใน อทาสิๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก นาสฺโต วิกตีกัตตาใน อทาสิ ตยา อนภิทิกัตตา
 ใน นาสฺโต’ อิตฺศัพทํ อากาละใน วตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปหริสุสามิ ปโตทยภฺฐิยา

ภรรยาใน ปหริสสามิ ปญฺจี อวุตตกัมมะใน ปหริสสามิ” อิติศัพทํ อากาเรใน จินฺเตสิ ฯ

๑๓. โส เอวํ จินฺเตนุโต จตฺวา วิชยมาโน ว เถรสฺส สีลํ ตาลวณฺเณน ปหริ ฯ

โส (ภิกขุ) เอวํ จินฺเตนุโต จตฺวา วิชยมาโน ว เถรสฺส สีลํ ตาลวณฺเณน ปหริ ฯ

โส (ภิกขุ) อ.ภิกษุหนึ่ง จินฺเตนุโต คิดอยู่ เอวํ อย่างนี้ จตฺวา วิชยมาโน ว ยืนพัก
อยู่แล้วเที่ยว ปหริ ดีแล้ว สีลํ ซึ่งศีระชะ เถรสฺส ของพระเถระ ตาลวณฺเณน ด้วยข้าว
แห้งตาล ฯ

ภิกษุหนึ่งคิดอยู่อย่างนี้ ยืนพักอยู่นั้นแหละ ก็ดีศีระชะของพระเถระด้วยข้าวตาล

โส วิเสสณะของ ภิกขุๆ สุททกัตตาใน ปหริๆ อาชยาดบทกัตตฺวาจาก เอวํ กิริยา-
วิเสสณะใน จินฺเตนุโตๆ อัพภันตรกิริยาของ ภิกขุ จตฺวา สมานกาลกิริยาใน
วิชยมาโน เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ วิชยมาโนๆ อัพภันตรกิริยาของ ภิกขุ เถรสฺส
สามีสัมพันธะใน สีลํๆ อวุตตกัมมะใน ปหริ ตาลวณฺเณน ภรรยาใน ปหริ ฯ

๑๔. เถโร “กิณฺหุ โข อหํ สงฺฆรฺกฺขิตฺเตน สีเส ปหโตติ อุปฺชาเรนุโต เตน จินฺติตจฺินฺติตํ
สพฺพํ ฆตฺวา “สงฺฆรฺกฺขิต มาตุคามสุส ปหารํ ทาทุํ นาสกฺขิ, เอตฺถ มหฺลลกตฺเถรสฺส
โก โทโสติ อาห ฯ

เถโร “กิณฺหุ โข อหํ สงฺฆรฺกฺขิตฺเตน สีเส ปหโต (อมฺหิ)” อิติ อุปฺชาเรนุโต เตน (ภิกขุณา)
จินฺติตจฺินฺติตํ สพฺพํ (วตฺถุ) ฆตฺวา “สงฺฆรฺกฺขิต (ตุว) มาตุคามสุส ปหารํ ทาทุํ น อสกฺขิ, เอตฺถ
(วตฺถุมฺหิ) มหฺลลกตฺเถรสฺส โก โทโสติ อาห ฯ

เถโร อ.พระเถระ อุปฺชาเรนุโต ใคร่ครวญอยู่ อิติ ว่า “อหํ อ.เรา สงฺฆรฺกฺขิตฺเตน
ปหโต เป็นผู้ อันพระสังฆรักขิตะ ดีแล้ว สีเส ที่ศีระชะ กิณฺหุ โข เพราะเหตุอะไรหนอ
แล (อมฺหิ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฆตฺวา รู้แล้ว (วตฺถุ) ซึ่งเรื่อง สพฺพํ ทั้งปวง เตน
(ภิกขุณา) จินฺติตจฺินฺติตํ อัน- อันภิกษุหนึ่ง -ทั้งคิดแล้วทั้งคิดแล้ว อาห กล่าวแล้ว อิติ
ว่า “สงฺฆรฺกฺขิต ดูก่อนสังฆรักขิตะ (ตุว) อ.เธอ น อสกฺขิ ไม่ได้ आजแล้ว ทาทุํ เพื่อ
อันให้ ปหารํ ซึ่งการดี มาตุคามสุส แก่มาตุคาม, โก โทโส อ.โทษอะไร มหฺลลกตฺ-
เถรสฺส ของพระเถระผู้แก่ เอตฺถ (วตฺถุมฺหิ) ในเพราะเรื่องนี้” อิติ ดังนี้ ฯ

พระเถระใคร่ครวญอยู่ว่า “เพราะเหตุอะไรหนอแล เราจึงถูกพระสังฆรักขิตะตีที่ศีรษะ”
รู้เรื่องทั้งปวงที่ภิกษุรูปนั้นทั้งคิดแล้วทั้งคิดแล้ว จึงกล่าวว่า “สังฆรักขิตะ เธอไม่
สามารถเพื่อจะให้การตีแก่มาตุคาม, ความผิดอะไรของพระเถระผู้แก้ในเพราะเรื่องนี้”

เถโร สุทรกัตตทาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตวาจก “อหฺ สุทรกัตตทาใน อมฺหิฯ อาชยาต-
บทกัตตวาจก กิณฺหุสฺสัพฺพํ ปุจฺฉนฺตถะ โชศฺสัพฺพํ วจนาลํการะ สงฺฆรักขิตะน อนภิหิต-
กัตตทาใน ปหโต สีเส วิสยาธาระน ปหโตฯ วิกตีกัตตทาใน อมฺหิ” อิตฺตฺสัพฺพํ อากาเรน
อุปฺชาเรนฺโตฯ อັพภันตริกิริยาของ เถโร เตน วิเสสนะของ ภิกฺขุณาฯ อนภิหิตกัตตทาใน
จินฺติตจินฺติตฺตํ กิตฺตี สพฺพํ กิตฺตี วิเสสนะของ วตฺถุํฯ อวุตตกัมมะใน ฅตฺวาฯ ปุพฺพกาล
กิริยาใน อาห “สงฺฆรักขิต อาลปนะ ตฺวํ สุทรกัตตทาใน อสฺกฺขิฯ อาชยาตบทกัตตวาจก
มาตุคามสฺส สัมปทานใน ทาตุํ ปหารํ อวุตตกัมมะใน ทาตุํฯ ตุมฺถถสสัมปทานใน
อสฺกฺขิ นสฺสัพฺพํ ปฏฺฐิเสธะน อสฺกฺขิ, โก วิเสสนะของ โทโสฯ ลิงคัตถะ เอตถ วิเสสนะ
ของ วตฺถุมฺหิฯ นิมิตตสฺสตตมีใน โทโส มหุลลกตฺเถรสฺส สามีสัมพันธะน โทโส”
อิตฺตฺสัพฺพํ อากาเรน อาห ฯ

๑๕. โส “อโห นฺนฺจโฆมฺหิ, ฅาตุํ กิร เม อุปฺชฅมาเยน จินฺติตจินฺติตฺตํ, กิ เม สมณภาเวนาติ
ตาลวณฺณํ จฑฺเตตฺวา ปลายิตฺตุํ อารทฺโธ ฯ

โส (ภิกฺขุ) “อโห (อหฺ) นฺนฺจโฆ อมฺหิ, ฅาตุํ กิร เม อุปฺชฅมาเยน (มยา) จินฺติตจินฺติตฺตํ (วตฺถุ),
กิ (ปโยชน) เม สมณภาเวนาติ (จินฺเตตฺวา) ตาลวณฺณํ จฑฺเตตฺวา ปลายิตฺตุํ อารทฺโธ ฯ

โส (ภิกฺขุ) อ.ภิกษุณั้น (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “อโห โอ (อหฺ) อ.เรา นฺนฺจโฆ
เป็นผู้ฉิบหายแล้ว อมฺหิ ย่อมเป็น, กิร ได้ยินว่า (วตฺถุ) อ.เรื่อง (มยา) จินฺติต-
จินฺติตฺตํ อัน- อันเรา -ทั้งคิดแล้วทั้งคิดแล้ว อุปฺชฅมาเยน อันพระอุปัชฅาย์ เม ของเรา
ฅาตุํ รู้แล้ว, กิ (ปโยชน) อ.ประโยชน์อะไร สมณภาเวน ด้วยความเป็นแห่งสมณะ
เม แก่เรา” อิติ ดังนี้ จฑฺเตตฺวา ทิ้งแล้ว ตาลวณฺณํ ซึ่งขั้วแห่งตาล อารทฺโธ เริ่ม
แล้ว ปลายิตฺตุํ เพื่ออันหนีไป ฯ

ภิกษุณั้นคิดว่า “โอ ฉิบหายแล้ว, ได้ยินว่า เรื่องที่เราคิดแล้วๆ พระอุปัชฅาย์ของเราจู้

แล้ว, ประโยชน์อะไรด้วยความเป็นสมณะแก่เรา” ดังนี้ จึงทิ้งขี้ตาดาล แล้วเริ่มเพื่อจะหนีไป

โส วิเสสณะของ ภิกขุๆ สุทรกัตตาใน อารทุโรๆ กิตบทกัตตุวจาก “อโห สังกัตตะ อหิ สุทรกัตตาใน อมฺหิๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก นฺนุโจ วิกตีกัตตาใน อมฺหิ, กิรศัพท อนุสสวณัตตะ จินฺติตจินฺติตํ วิเสสณะของ วตฺถุๆ วุตตกัมมะใน ฌาตึๆ กิตบทกัมมวจาก เม สามีสัมพันธะใน อุปชฺฌาเยนๆ อนภิตกัตตาใน ฌาตึ มยา อนภิตกัตตา ใน จินฺติตจินฺติตํ, ก็ วิเสสณะของ ปโยชนึๆ ลิงคัตตะ เม สัมปทานใน ปโยชนั สมณภาเวน ตติยาวิเสสณะใน ปโยชนึ” อิติศัพท อากาเรใน จินฺเตตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน จฺจฺเตตฺวา ตาลวณฺณํ อวุตตกัมมะใน จฺจฺเตตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อารทุโร ปลายิตฺตุํ ตุมัตถสัมปทานในอารทุโร ๕

๑๖. อถ นั ทหรสามเณรา อนฺุพนฺุธิตฺวา อาทาย สตฺถุ สนฺุติกั อาคมึสุ ๕

อถ นั (ภิกขุ) ทหรสามเณรา อนฺุพนฺุธิตฺวา อาทาย สตฺถุ สนฺุติกั อาคมึสุ ๕

อถ ครั้งนั้น ทหรสามเณรา อ.ภิกษุหนุ่มและสามเณร ท. อนฺุพนฺุธิตฺวา ติดตามแล้ว นั (ภิกขุ) ซึ่งภิกษุนั้น อาทาย พาเอาแล้ว อาคมึสุ มาแล้ว สนฺุติกั สู้สำนัก สตฺถุ ของพระศาสดา ๕

ที่นั้น พวกภิกษุหนุ่มและสามเณรพากันติดตามภิกษุรูปนั้น แล้วพามาสู่นักของพระศาสดา

อถ กาลสัตตมึ ทหรสามเณรา สุทรกัตตาใน อาคมึสุๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก นั วิเสสณะของ ภิกขุๆ อวุตตกัมมะใน อนฺุพนฺุธิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาทายๆ สมานกาลกิริยาใน อาคมึสุ สตฺถุ สามีสัมพันธะใน สนฺุติกัๆ สัมปาปุณฺิยกัมมะใน อาคมึสุ ๕

๑๗. สตฺถา เต ภิกขุ ทิสฺวา “กึ ภิกฺขเว อากตฺตฺถ, เอโก โว ภิกฺขุ ลทฺุโรติ ปุจฺฉิ ๕

สตฺถา เต ภิกขุ ทิสฺวา “(ตุมฺเห) กึ ภิกฺขเว อากตา อตฺถ, เอโก โว ภิกฺขุ ลทฺุโรติ ปุจฺฉิ ๕

สตถา อ.พระศาสดา ทิสฺวา ทรงเห็นแล้ว เต ภิกฺขุ ซึ่งภิกษุ ท. เหล่านั้น ปุจฺฉิ ตรัสถามแล้ว อิติ ว่า “ภิกฺขเว ตุก่อนภิกษุ ท. (ตุมุเห) อ.เธอ ท. อาคตา เป็นผู้มาแล้ว อตฺถ ย่อมเป็น ก็ หรือ, ภิกฺขุ อ.ภิกษุ เอโก รูปหนึ่ง โว อันเธอ ท. ลทฺโธ ได้แล้ว หรือ” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาทรงเห็นพวกภิกษุเหล่านั้น ตรัสถามว่า “ตูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเป็นผู้มาแล้วหรือ, ภิกษุรูปหนึ่ง พวกเธอได้แล้วหรือ”

สตถา สุทฺธกัตฺตาใน ปุจฺฉิฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก เต วิเสสฺนะของ ภิกฺขุฯ อวุตตกัมฺมะใน ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปุจฺฉิ “ภิกฺขเว อาลปฺนะ ตุมฺเห สุทฺธกัตฺตาใน อตฺถฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ก็ศัพฺท์ ปุจฺฉนัถฺตะ อาคตา วิกิตฺกัตฺตาใน อตฺถ, เอโก วิเสสฺนะของ ภิกฺขุฯ วุตตกัมฺมะใน ลทฺโธฯ กิตฺตบทกัมฺมวาทก โว อนภิทกัตฺตาใน ลทฺโธ” อิติศัพฺท์ อากาเรใน ปุจฺฉิ ฯ

.....

๑๘. “อาม ภาฺนเต; อิมํ ทหฺรํ อุกฺกณฺจิตฺวา ปลายนฺตํ คเหตฺวา ตุมฺหากํ สนฺติกัํ อาคตฺมฺหาตี ฯ

(ภิกษุ) “อาม (เอว) ภาฺนเต; (มย) อิมํ ทหฺรํ อุกฺกณฺจิตฺวา ปลายนฺตํ คเหตฺวา ตุมฺหากํ สนฺติกัํ อาคตา อมฺห” อิติ (อาหฺสุ) ฯ

(ภิกษุ) อ.ภิกษุ ท. (อาหฺสุ) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ภาฺนเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อาม พระเจ้าข้า (เอว) อ.อย่างนั้น; (มย) อ.ข้าพระองค์ ท. คเหตฺวา จับแล้ว อิมํ (ทหฺร) ซึ่งภิกษุหนุ่มนี้ อุกฺกณฺจิตฺวา ปลายนฺตํ ผู้เบียดหน่ายแล้ว หนีไปอยู่ อาคตา เป็นผู้มาแล้ว สนฺติกัํ สู้สำนัก ตุมฺหากํ ของพระองค์ อมฺห ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

พวกภิกษุกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อย่างนั้น พระเจ้าข้า; พวกข้าพระองค์พากันจับภิกษุหนุ่มรูปนี้ ผู้เบียดหน่ายแล้วกำลังหนีไปอยู่ เป็นผู้มาสู่นักของพระองค์”

ภิกษุ สุทฺธกัตฺตาใน อาหฺสุฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก “ภาฺนเต อาลปฺนะ อาม สัมปฺฏิจฺฉนัถฺตะ เอวํ สัจจวาทกฺลึงคัถฺตะ, มยํ สุทฺธกัตฺตาใน อมฺหฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก อิมํ วิเสสฺนะของ ทหฺรํฯ อวุตตกัมฺมะใน คเหตฺวา อุกฺกณฺจิตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน ปลายนฺตํฯ วิเสสฺนะของ ทหฺรํ คเหตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน อาคตา ตุมฺหากํ

สามีสัมพันธะใน สนฺตีกัณฺฐ สัมปาปญฺเญยักมมะใน อากตฺตวํ วิกตีกตฺตวํ ใน อมฺห” อิตฺตํ อากาเรใน อาหํสุ ฯ

๑๙. “เอวํ กิร ภิกฺขุติ ฯ

(สตฺถา) “เอวํ กิร ภิกฺขุติ (อาห) ฯ

(สตฺถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกฺขุ ตุก่อนภิกฺษุ กิร ได้ยินว่า เอวํ อ.อย่างนั้นหรือ” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาตรัสว่า “ได้ยินว่า อย่างนั้นหรือ ภิกฺษุ”

สตฺถา สุทฺธกตฺตวํ ใน อาหํ อาชยตบทกตฺตวํ จาก “ภิกฺขุ อลปนะ กิรตฺตํ อญฺสสนนฺตถะ เอวํ สัจจววจกฺลิ่งคตฺถะ” อิตฺตํ อากาเรใน อาห ฯ

๒๐. “อาม ภนฺเตติ ฯ

(โส ภิกฺขุ) “อาม (เอวํ) ภนฺเตติ (อาห) ฯ

(โส ภิกฺขุ) อ.ภิกฺษุนั้น (อาห) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อาม พระเจ้าข้า (เอวํ) อ.อย่างนั้น” อิติ ดังนี้ ฯ

ภิกฺษุนั้นกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อย่างนั้น พระเจ้าข้า”

โส วิเสสนะของ ภิกฺขุๆ สุทฺธกตฺตวํ ใน อาหํ อาชยตบทกตฺตวํ จาก “ภนฺเต อลปนะ อาม สัมปฏฺิฉนฺตถะ เอวํ สัจจววจกฺลิ่งคตฺถะ” อิตฺตํ อากาเรใน อาห ฯ

๒๑. “กิมตฺถํ เต ภิกฺขุ เอวํ ภาริยํ กมฺมํ กตฺมํ, นนฺ ตวํ อารทฺทวิริยสฺส เอกสฺส พุทฺทสฺส ปุตุโต มาทิสสฺส นาม พุทฺทสฺส สาสเน ปพฺพชิตฺวา อตฺตวํ โสตาปนฺโนติ วา ‘สกาหามีติ วา ‘อนาคามีติ วา ‘อรหตี วา วทาเปตุํ นาสกฺขิ; กิมตฺถํ เอวํ ภาริยํ กมฺมมกาสิตี ฯ

(สตฺถา) “กิมตฺถํ เต ภิกฺขุ เอวํ ภาริยํ กมฺมํ กตฺมํ, นนฺ ตวํ อารทฺทวิริยสฺส เอกสฺส พุทฺทสฺส

ปุตุโต (หุตฺวา) มาทิสฺส นาม พุทฺธสฺส สาสเน ปพฺพชิตฺวา (ปุคฺคฺล) อุตฺตานํ 'โสตาปนฺโนติ วา 'สกกทาคามิตี วา 'อนาคามิตี วา 'อรหติ วา วทาเปตฺติ น อสฺกฺขิ; (ตุว) กิมตฺถํ เอวํ ภาริยํ อณฺเณ อกาสิตี (อาห) ฯ

(สตฺถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า "ภิกฺขุ ตูก่อนภิกฺขุ กมฺมํ อ.กรรม ภาริยํ อณฺเณ เอวํ อย่างนี้ เต อณฺเณ กตํ กระทำแล้ว กิมตฺถํ เพื่ออะไร, ตุว อ.เธอ ปุตุโต เป็นบุตร พุทฺธสฺส ของพระพุทฺธเจ้า เอกสฺส พระองค์หนึ่ง อารทฺธ- วิริยสฺส ผู้มีความเพียรอันปรารถแล้ว (หุตฺวา) เป็นแล้ว ปพฺพชิตฺวา บวชแล้ว สาสเน ในพระศาสนา พุทฺธสฺส ของพระพุทฺธเจ้า มาทิสฺส นาม ชื่อว่าผู้เช่นกับเรา น อสฺกฺขิ ไม่ได้ आजแล้ว (ปุคฺคฺล) วทาเปตฺติ เพื่ออัน- ยังบุคคล -ให้เรียก อุตฺตานํ ซึ่งตน อิติ ว่า 'โสตาปนฺโน อ.พระโสตาปน' อิติ ดังนี้ วา หรือ วา หรือว่า อิติ ว่า 'สกกทาคามิ อ.พระสกกทาคามิ' อิติ ดังนี้ อิติ ว่า 'อนาคามิ อ.พระอนาคามิ' อิติ ดังนี้ วา หรือ วา หรือว่า อิติ ว่า 'อรห อ.พระอรหันต์' อิติ ดังนี้ นหฺมฺ มิใช่ หรือ; (ตุว) อ.เธอ อกาสิ ได้กระทำแล้ว กมฺมํ ซึ่งกรรม ภาริยํ อณฺเณ เอวํ อย่างนี้ กิมตฺถํ เพื่ออะไร" อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาตรัสว่า "ตูก่อนภิกฺขุ กรรมหนักอย่างนี้ เธอกระทำเพื่ออะไร, เธอเป็นบุตร ของพระพุทฺธเจ้าพระองค์หนึ่งผู้ปรารถความเพียร บวชในพระศาสนาของพระพุทฺธเจ้า ธรรมดาว่าผู้เช่นกับเรา ไม่สามารถเพื่อจะให้บุคคลเรียกตนว่า 'พระโสตาปน' หรือ 'พระสกกทาคามิ' 'พระอนาคามิ' หรือ 'พระอรหันต์' มิใช่หรือ; เธอได้ทำกรรมอณฺเณ อย่างนี้ เพราะอะไร"

สตฺถา สุกฺกตฺตาใน อาหฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก "ภิกฺขุ อาลปนฺ เอวํ กิตฺติ ภาริยํ กิตฺติ วิเสสนะของ กมฺมํ วจตกัมมะใน กตฺ กิตฺติ บทกัมมวาทก กิมตฺถํ สัมปทานใน กตฺ เต อนภิกิตกัตตฺตาใน กตฺ, ตุว สุกฺกตฺตาใน อสฺกฺขิ อาชยาตบทกัตตฺวาจก นนฺตฺพทฺ ปุจฺฉนฺตฺถะ อารทฺธวิริยสฺส กิตฺติ เอกสฺส กิตฺติ วิเสสนะของ พุทฺธสฺส สามีสัมพันธะใน ปุตุโต วิกิตกัตตฺตาใน หุตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน ปพฺพชิตฺวา นามศัพท์ ปสังสัดถโชตฺถะ เข้ากับ มาทิสฺส วิเสสนะของ พุทฺธสฺส สามีสัมพันธะใน สาสเน วิสยาธาระใน ปพฺพชิตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน อสฺกฺขิ ปุคฺคฺล การิตกัมมะใน วทาเปตฺติ อุตฺตานํ อวจต- กัมมะใน วทาเปตฺติ 'โสตาปนฺโน ลิงคัตถะ' อิติศัพท์ อากาโรใน วทาเปตฺติ วา สี่ศัพท์

ปทวิกัปปัตตชะเข้ากับ โสตาปนโนติ สกทาคามีติ อนาคามีติ และ อรหติ ‘สกทาคามี ลิงคัตตะ’ อิติศัพท์ อาการะไน วทาเปตุ ‘อนาคามี ลิงคัตตะ’ อิติศัพท์ อาการะไน วทาเปตุ ‘อรห ลิงคัตตะ’ อิติศัพท์ อาการะไน วทาเปตุ ๆ ตุมัตถสัมปทานไน อสกุขินศัพท์ ปฏิเสชไน อสกุขิ; ตว สุทธกัตตไน อกาลิ ๆ อาชยาตบทกัตตวาจก กิมตถสัมปทานไน อกาลิ เอว กิติ ภาริย กิติ วิเสสนะของ กมมิง อวุตตกัมมะไน อกาลิ” อิติศัพท์ อาการะไน อาห ๆ

๒๒. “อุกุกณฺจโตะสฺมิ ฆนฺเตติ ฯ

(โส ภิกฺขุ) “(อห) อุกุกณฺจโตะ อสฺมิ ฆนฺเตติ (อาห) ฯ

(โส ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ นั้น (อาห) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ (อห) อ.ข้าพระองค์ อุกุกณฺจโตะ เป็นผู้เปื้อนหายแล้ว อสฺมิ ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

ภิกษุ นั้นกราบทูลว่า “ข้าพระองค์เป็นผู้เปื้อนหายแล้ว พระเจ้าข้า”

โส วิเสสนะของ ภิกษุ ๆ สุธกัตตไน อาห ๆ อาชยาตบทกัตตวาจก “ฆนฺเต อาลปนะ อห สุธกัตตไน อสฺมิ ๆ อาชยาตบทกัตตวาจก อุกุกณฺจโตะ วิกติกัตตไน อสฺมิ” อิติ ศัพท์ อาการะไน อาห ๆ

๒๓. “กึการณฺา อุกุกณฺจโตะสึตี ฯ

(สตุถา) “(ตว) กึการณฺา อุกุกณฺจโตะ อสิ” อิติ (ปุจฺฉิ) ฯ

(สตุถา) อ.พระศาสดา (ปุจฺฉิ) ตรัสถามแล้ว อิติ ว่า “(ตว) อ.เธอ อุกุกณฺจโตะ เป็นผู้เปื้อนหายแล้ว กึการณฺา เพราะเหตุอะไร อสิ ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาตรัสถามว่า “เธอเป็นผู้เปื้อนหายเพราะเหตุอะไรหรือ”

สตุถา สุธกัตตไน ปุจฺฉิ ๆ อาชยาตบทกัตตวาจก “ตว สุธกัตตไน อสิ ๆ อาชยาตบทกัตตวาจก กึการณฺา เหตุไน อุกุกณฺจโตะ วิกติกัตตไน อสิ” อิติศัพท์ อาการะไน ปุจฺฉิ ฯ

๒๔. โส วสฺสวาทิกสาฎกานํ ลหฺวทิวสโต ปฏฺจาย ยาว เถรสฺส ตาลวณฺเณน ปหารา สพฺพํ ตํ ปวตฺตํ สตฺถุ อโรเจตฺวา “อิมินา การเณน ปลาโตสฺมิ ฆนฺเตติ อาห ๗

โส (ภิกขุ อุตตนา) วสฺสวาทิกสาฎกานํ ลหฺวทิวสโต ปฏฺจาย ยาว เถรสฺส ตาลวณฺเณน ปหารา สพฺพํ ตํ ปวตฺตํ สตฺถุ อโรเจตฺวา “(อห) อิมินา การเณน ปลาโต สฺมิ ฆนฺเตติ อาห ๗

โส (ภิกขุ) อ.ภิกษุ นั้น อโรเจตฺวา กราบหลแล้ว ตํ ปวตฺตํ ซึ่งความเป็นไปทั่วนั้น สพฺพํ ทั้งปวง สตฺถุ แก่พระศาสดา ปฏฺจาย จำเดิม (อุตตนา) วสฺสวาทิกสาฎกานํ ลหฺวทิวสโต แต่วัน แห่งผ้าสาฎกเพื่อภิกษุผู้อยู่จำพรรษา เป็นผ้า อันตน ได้แล้ว ยาว เพียงใด ปหารา แต่การดี เถรสฺส ซึ่งพระเถระ ตาลวณฺเณน ด้วยข้าวแห่งตาล อาห กราบหลแล้ว อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อห) อ.ข้าพระองค์ ปลาโต เป็นผู้หนีไปแล้ว อิมินา การเณน เพราะเหตุนี้ สฺมิ ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ๗

ภิกษุ นั้นกราบหลเรื่องราว นั้นทุกอย่าง ตั้งแต่วันเป็นที่ได้ผ้าอาบน้ำฝน จนถึงการใช้ข้าว ตาลดีพระเถระ แล้วกราบหลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เป็นผู้หนีไปแล้ว เพราะเหตุนี้”

โส วิเสสนะของ ภิกขุๆ สุกทกัตตาใน อาหๆ อาชยาดบทกัตตฺวาจก อุตตนา อนภิท- กัตตาใน ลหฺว- วสฺสวาทิกสาฎกานํ สามีสัมพันธะใน ลหฺวทิวสโตๆ อปาทานใน ปฏฺจายๆ กิริยาวิเสสนะใน อโรเจตฺวา ยาวศัพทํ กิริยาวิเสสนะใน อโรเจตฺวา เถรสฺส ฌฎฺฐิอฺวตตกัมมะใน ปหารา ตาลวณฺเณน ภาระใน ปหารา ๗ อปาทานใน ยาว สพฺพํ กิตฺติ ตํ กิตฺติ วิเสสนะของ ปวตฺตํๆ อวตตกัมมะใน อโรเจตฺวา สตฺถุ สัมปทาน ใน อโรเจตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห “ฆนฺเต อาลปนะ อห สุกทกัตตาใน สฺมิๆ อาชยาดบทกัตตฺวาจก อิมินา วิเสสนะของ การเณนๆ เหตุไฉน ปลาโตๆ วิกตีกัตตาใน สฺมิ” อิติศัพท์ อากาเรใน อาห ๗

.....
.....

๒๕. อถ นํ สตฺถา “เอหิ ภิกขุ มา จินฺตยิ, จิตฺตํ นาเมตํ ทูเร โหนฺตปี อารมฺมณํ สมฺปฏฺิจจนฺกชาติกํ, รากโทสโมหพนฺธนา มุจฺจนตฺถาย วายมิตฺตํ วฏฺฏตีติ วตฺวา อิมิ

คาถาบาท

“**ทูลรณรงค์ เอกจรี** **อสรیری คุณาสย**
เย จิตตัม สยญเมสุสนหุตติ **โมกขนหุตติ มารพนุทธาติ** ๗

อท นั (ภิกขุ) สตถา (ตุ) เอหิ ภิกขุ, (ตุ) มา จินตยิ, จิตตัม นาม เอตัม ทูเร โหนตัมปิ อารมมณัม สมปฏิจจนชาติกัม (โหติ), (ภิกขุณา) รากโสโมหพนุทธา มุจจนตถาย วายमितุ วฏฏตีติ วตวา อิม คากั อาห

“**ทูลรณรงค์ เอกจรี** **อสรیری คุณาสย**
เย (ชนา) จิตตัม สยญเมสุสนหุตติ, (เต ชนา) **โมกขนหุตติ มารพนุทธาติ** ๗

อท ครั้งนั้น สตถา อ.พระศาสดา วตวา ตรัสแล้ว นั (ภิกขุ) กะภิกษุณัณ อิติ ว่า “ภิกขุ ดูก่อนภิกษุ (ตุ) อ.เธอ เอหิ จงมา, (ตุ) อ.เธอ มา จินตยิ อย่าคิด แล้ว, เอตัม จิตตัม นาม ชื่อ อ.จิตนั้น สมปฏิจจนชาติกัม เป็นธรรมชาติรับเอาพร้อม อารมมณัม ซึ่งอารมณัม โหนตัมปิ แม้อันมีอยู่ ทูเร ในที่ไกล (โหติ) ย่อมเป็น, (ภิกขุณา) รากโสโมหพนุทธา มุจจนตถาย วายमितุ อ.อัน-อันภิกษุ-พยายามเพื่อประโยชน์แก่การพ้นจากเครื่องผูกคือราคะ โทสะ และโมหะ วฏฏตีติ ย่อมควร” อิติ ดังนี้ อาห ตรัสแล้ว อิม คากั ซึ่งพระคาถานี้ อิติ ว่า

“**เย (ชนา) อ.ชน ท. เหล่าใด สยญเมสุสนหุตติ** จักสำรวม **จิตตัม** ซึ่งจิต **ทูลรณรงค์** อันไปในที่ไกล **เอกจรี** อันเที่ยวไป ดวงเดียว **อสรیری** อันไม่มีสรีระ **คุณาสย** อันมีถ้ำเป็นที่อาศัย, **(เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านั้น โมกขนหุตติ** จักพ้น **มารพนุทธา** จากเครื่องผูกแห่งมาร” อิติ ดังนี้ ๗

ที่นั้น พระศาสดาตรัสกับภิกษุณัณว่า “ภิกษุ เธอจงมา, อย่าคิดไปเลย, ธรรมว่าจิตนั้น เป็นธรรมชาติรับเอาอารมณัมแม้อยู่ในที่ไกล, การที่ภิกษุพยายามเพื่อประโยชน์แก่ การหลุดพ้นจากเครื่องผูกคือราคะ โทสะ และโมหะ ย่อมควร” ดังนี้ ตรัสพระคาถานี้ว่า

“พวกชนเหล่าใดจักสำรวมจิตที่ไปในที่ไกล เที่ยวไปดวงเดียว ไม่มีร่างกาย มีถ้ำคือหทัยวัตถุเป็นที่อยู่อาศัย, พวกชนเหล่านั้นจะพ้นจากเครื่องผูกแห่งมารได้”

อถ กาลสัตตมี สตุถา สุทธกัตตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก น วิเสสนะของ
 ภิกขุฯ อกถิตกัมมะใน วตฺวา “ภิกขุ อาลปนนะ ตฺว สุทธกัตตาใน เอหิฯ อาชยาตบ
 ทกัตตุวจาก, ตฺว สุทธกัตตาใน จินฺตยิฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก มาศัพทฺ ปฏิเสระใน
 จินฺตยิ, เอตฺ วิเสสนะของ จิตฺตํ นามศัพทฺ สัณฺญาไซตตะเข้ากับ จิตฺตํฯ สุทธกัตตา
 ใน โหติฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก ทูเร วิสยาธาระใน โหนฺตํ อปิสัพทฺ อเปกขัตตะเข้ากับ
 โหนฺตํฯ วิเสสนะของ อารมฺมณฺญ อวุตตกัมมะใน สมฺปฏฺิจจกชาติกัฯ วิกตีกัตตาใน
 โหติ, วายมิตฺตํ ตุมมตถกัตตาใน วฏฺฏติฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก ภิกขุณา อนภิทกัตตา
 ใน วายมิตฺตํ รากโทสโมหพฺพชฺชา อปาทานใน มุจฺจนตฺถายฯ สัมปทานใน วายมิตฺตํ”
 อิตฺติศัพทฺ อาการะใน วตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห อิมํ วิเสสนะของ คาถึฯ อวุตต-
 กัมมะใน อาห

“เย วิเสสนะของ ชนาฯ สุทธกัตตาใน สญฺญเมสฺสนฺติฯ
 อาชยาตบทกัตตุวจาก ทูรฺงคฺมํ กิถิ เอกจฺรํ กิถิ อสรฺรํ กิถิ
 คฺุหาสยํ กิถิ วิเสสนะของ จิตฺตํฯ อวุตตกัมมะใน สญฺญเมสฺสนฺติ,
 เต วิเสสนะของ ชนาฯ สุทธกัตตาใน โมกฺขนฺติฯ อาชยาต-
 บทกัตตุวจาก มารพฺพชฺชา อปาทานใน โมกฺขนฺติ” อิตฺติศัพทฺ
 สฺรูปะใน อิมํ คาถึ ฯ

๒๖. ตตฺถ “**ทฺูรฺงคฺมฺนฺติ** จิตฺตสฺส หิ มกฺกฏฺสฺสฺตฺมตฺตกัปิ ปฺรตฺติมาทิสภาเคน คมฺนา-
 คมฺนํ นาม นตฺถิ, ทูเร สนฺตํปิ อารมฺมณฺ สฺมฺปฏฺิจจตีติ ทูรฺงคฺมํ นาม ชาตํ ฯ

ตตฺถ (ปะเทศฺ) “**ทฺูรฺงคฺมฺนฺติ** (ปะเท วินิจฺจโย ปณฺทิตฺเตน เวทิตฺตฺโป) ฯ
 จิตฺตสฺส หิ มกฺกฏฺสฺสฺตฺมตฺตกัปิ ปฺรตฺติมาทิสภาเคน คมฺนาคมฺนํ นาม นตฺถิ, (เอตํ จิตฺตํ)
 ทูเร สนฺตํปิ อารมฺมณฺ สฺมฺปฏฺิจจตีติ (เอตํ จิตฺตํ) ทูรฺงคฺมํ นาม ชาตํ ฯ

(วินิจฺจโย) อ.การวินิจัย **ตตฺถ (ปะเทศฺ) “ทฺูรฺงคฺมฺนฺติ** ปะเท ใน- ในบพ ท. เหล่านั้น
 หนา -บพ ว่า “ทฺูรฺงคฺมํ” ดังนี้ (ปะณฺทิตฺเตน) อันบัณฑิต เวทิตฺตฺโป ฟังทราบ ฯ
 หิ ก็ คมฺนาคมฺนํ นาม ชื่อ อ.การไปและการมา **จิตฺตสฺส** แห่งจิต **ปฺรตฺติมาทิสภาเคน**
 โดยส่วนแห่งทศมีทิศตะวันออกเป็นต้น **มกฺกฏฺสฺสฺตฺมตฺตกัปิ** แม้มีความ
 หลับแห่งลิงเป็นประมาณ **นตฺถิ** ย่อมไม่มี, (เอตํ จิตฺตํ) อ.จิตนั้น **สฺมฺปฏฺิจจติ** ย่อม

รับเอา อารมมณฺ์ ซึ่งอารมณฺ์ สนฺตปิ แม้อันมีอยู่ ทูเร ในที่ไกล อิติ เพราะเหตุนั้น (เอตํ จิตฺตํ) อ.จิตฺตํ ทูรํคมฺ์ นาม ชื่อว่าเป็นธรรมชาติไปในที่ไกล ชาตํ เกิดแล้ว ฯ

บัณฑิตพึงทราบวินิจฉัยในบรรดาบทเหล่านั้น บทว่า “ทูรํคมฺ์” ดังนี้ ก็ ธรรมดว่าการไปและการมาของจิต โดยส่วนแห่งทิศมีทิศตะวันออกเป็นต้น แม้ สักว่าความหลับของลิง ก็ไม่มี, จิตฺตํ ย่อมรับเอาอารมณฺ์แม่อันมีอยู่ในที่ไกล เพราะเหตุ นั้น จิตฺตํ ชื่อว่าเป็นธรรมชาติไปในที่ไกล

วินิจฉัยโย วุตตกัมมะเน เวทิตพฺุโพ ๆ กิตบทกัมมวจาก ตตถ วิเสสนะของ ปเทสุ ๆ นิทธารณะใน ปเท “ทูรํคมฺ์” สรุปะเน อิติ ๆ ศัพท์ สรุปะเน ปเท ๆ นิทธารณึยะและ วิสยาธาระเน วินิจฺจโย ปณฺุทิเตน อนภิทกัตตานิ เวทิตพฺุโพ ฯ

หิตศัพท์ วากยารัมภโชตกะ อปีศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ มกุกฏสุตตมตตกั ๆ วิเสสนะ ของ คมนาคมนํ นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ คมนาคมนํ ๆ สุทรกัตตานิ นตฺถิ ๆ กิริยาบทกัตตวจาก จิตฺตสฺส สามีสัมพันธะเน คมนาคมนํ ปฺุรตฺถิมาทิทิสภาเคน ตติยาวิเสสนะใน คมนาคมนํ, เอตํ วิเสสนะของ จิตฺตํ ๆ สุทรกัตตานิ สมปฺุฏฺจติ ๆ อาชยาตบทกัตตวจาก ทูเร วิสยาธาระเน สนฺตํ อปีศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ สนฺตํ ๆ วิสยาธาระเน อารมมณฺ์ ๆ อวุตตกัมมะเน สมปฺุฏฺจติ อิติศัพท์ เหตุวัตตะ เอตํ วิเสสนะของ จิตฺตํ ๆ สุทรกัตตานิ ชาตํ ๆ กิตบทกัตตวจาก นามศัพท์ สัญญาโชตกะ เข้ากับ ทูรํคมฺ์ ๆ วิกิตกัตตานิ ชาตํ ฯ

๒๗. สตฺตฺถุจจิตฺตานิ ปน เอกโต กณฺุณิกพฺุชานิ เอกกฺขเณ อฺุปฺุชชิตฺตํ สมตฺถานิ นาม นตฺถิ, อฺุปฺุตฺติกาเล เอกกเมว จิตฺตํ อฺุปฺุชชติ, ตสฺมี นิรุทุเช, ปฺุณ เอกกเมว อฺุปฺุชชตีติ เอกจรี นาม ชาตํ ฯ

สตฺตฺถุจจิตฺตานิ ปน เอกโต กณฺุณิกพฺุชานิ (หฺุตฺวา) เอกกฺขเณ อฺุปฺุชชิตฺตํ สมตฺถานิ นาม นตฺถิ, อฺุปฺุตฺติกาเล เอกกํ เอว จิตฺตํ อฺุปฺุชชติ, ตสฺมี (จิตฺเต) นิรุทุเช, ปฺุณ เอกกํ เอว (จิตฺตํ) อฺุปฺุชชตีติ (เอตํ จิตฺตํ) เอกจรี นาม ชาตํ ฯ

ปน อหนึ่ง สตฺตฺถุจจิตฺตานิ อ.จิตเจ็ดดวงหรือแปดดวง ท. สมตฺถานิ นาม ชื่อว่า เป็นธรรมชาติสามารถ เอกโต กณฺุณิกพฺุชานิ (หฺุตฺวา) เอกกฺขเณ อฺุปฺุชชิตฺตํ

เพื่ออัน- เป็นธรรมชาติเนื่องกันแล้วโดยความเป็นช่อ เป็น โดยความเป็นอันเดียวกัน -
 เกิดขึ้น ในขณะเดียวกัน **นตฺถิ** ย่อมไม่มี, **จิตฺตํ** อ.จิต **เอเกกํ** เอว ดวงหนึ่งๆ นั้นเทียบ
อุปฺปชฺชติ ย่อมเกิดขึ้น **อุปฺปตฺตติกาเล** ในกาลเป็นที่เกิด, **ตสฺมึ (จิตฺเต)** ครั้นเมื่อจิต
 นั้น **นिरูทฺเธ** ดับแล้ว, (**จิตฺตํ**) อ.จิต **เอเกกํ** เอว ดวงหนึ่งๆ นั้นเทียบ **อุปฺปชฺชติ**
 ย่อมเกิดขึ้น **ปฺน** อีก **อิติ** เพราะเหตุนั้น (**เอตํ จิตฺตํ**) อ.จิตนั้น **เอกจรี** **นาม** ชื่อว่า
 เป็นธรรมชาติเที่ยวไปดวงเดียว **ชาติ** เกิดแล้ว ฯ

อนึ่ง **จิตเจ็ดหรือแปดดวง** เป็นธรรมชาติชื่อว่าสามารถเพื่อจะผูกกันเป็นช่อพวง
 เดียวกัน แล้วเกิดในขณะเดียวกัน ย่อมไม่มี, จิตแต่ละดวงเท่านั้น ย่อมเกิด ในกาลเป็น
 ที่เกิดขึ้น, เมื่อจิตดวงนั้นดับแล้ว, จิตแต่ละดวงเท่านั้น ย่อมเกิดขึ้นใหม่อีก เพราะเหตุ
 นั้น **จิต** นั้น จึงชื่อว่าเป็นธรรมชาติเที่ยวไปดวงเดียว

ปนศัพท์ สัมปินทนต์ถะ สตุตฺตจฺจิตฺตานิ สุทฺธกัตฺตานิ นตฺถิฯ กิริยาบทกัตฺตวาจก
 เอกโต ตติยาวิเสสเนใน หุตฺวา กณฺณิกพทฺธานิ วิกตีกัตฺตานิ หุตฺวาฯ สมานกาลกิริยา
 ใน อุปฺปชฺชติอุ อเอกฺขณ กาลสัตตมึใน อุปฺปชฺชติอุ ตุมตฺถสัมฺปทานใน สมตฺตถานิ
 นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ สมตฺตถานิฯ วิกตีกัตฺตานิ นตฺถิ, เอวศัพท์ อวธารณะ
 เข้ากับ เอเกกํฯ วิเสสเนของ จิตฺตํฯ สุทฺธกัตฺตานิ อุปฺปชฺชติฯ อาขยาตบทกัตฺตวาจก
 อุปฺปตฺตติกาเล กาลสัตตมึใน อุปฺปชฺชติ, ตสฺมึ วิเสสเนของ จิตฺเตฯ ลักฺขणेใน นีรฺุทฺเธฯ
 ลักฺขณกิริยา, เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ เอเกกํฯ วิเสสเนของ จิตฺตํฯ สุทฺธกัตฺตานิ
 อุปฺปชฺชติฯ อาขยาตบทกัตฺตวาจก ปฺนศัพท์ กิริยาวิเสสเนใน อุปฺปชฺชติ อิติศัพท์
 เหตุวัตถะ เอตํ วิเสสเนของ จิตฺตํฯ สุทฺธกัตฺตานิ ชาติฯ กิตฺตบทกัตฺตวาจก นามศัพท์
 สัญญาโชตกะเข้ากับ เอกจรีฯ วิกตีกัตฺตานิ ชาติ ฯ

.....
 ๒๘. จิตฺตสฺส สรึรสนฺฐานํ วา นีลาทิปกาโร วณฺณภโท วา นตฺถีติ อสรึรํ นาม ชาติ ฯ

จิตฺตสฺส สรึรสนฺฐานํ วา นีลาทิปกาโร วณฺณภโท วา นตฺถีติ (เอตํ จิตฺตํ) อสรึรํ นาม
 ชาติ ฯ

สรึรสนฺฐานํ อ.ทรวตฺตรงแห่งสรึระ วา หรือ วา หรือว่า **วณฺณภโท** อ.ประเภท
 แห่งสี **นีลาทิปกาโร** อันมีประการมีสีเขียวเป็นต้น **จิตฺตสฺส** ของจิต **นตฺถิ** ย่อมไม่มี

อิตติ เพราะเหตุนั้น (เอตํ จิตตํ) อ.จิตนั้น อสริริ นาม ชื่อว่าเป็นธรรมชาติ ไม่มีสริริระ
ชาติ เกิดแล้ว ฯ

ทรวตทรวงแห่งสริริระ หรือประเภทแห่งสมีประการมีสี่เขี้ยวเป็นต้นแห่งจิต ย่อมไม่มี
เพราะเหตุนั้น จิตนั้น ชื่อว่าเกิดเป็นธรรมชาติไม่มีสริริระ

สริริระสณฺหาณํ กิตี วณฺณภโ กิตี สุททกัตตาใน นตถิฯ กิริยาบทกัตตฺวาจาก จิตตฺสสฺย
สามีสัมพันธะใน สริริระสณฺหาณํ และ วณฺณภโ วา สองศัพท์ ปทวิกัปปีตถะเข้ากับ
สริริระสณฺหาณํ และ นีลาทิปกาโร วณฺณภโ นีลาทิปกาโร วิเสสนะของ วณฺณภโ
อิตติศัพท์ เหตุวัตถะ เอตํ วิเสสนะของ จิตตํฯ สุททกัตตาใน ชาติฯ กิตบทกัตตฺวาจาก
นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ อสริริฯ วิกติกัตตาใน ชาติ ฯ

๒๙. คุหา นาม จตุมหาภูตคุหา, อิทญจ ททฺยรูปํ นิสฺสาย ปวตฺตตีติ คุหาสยํ นาม
ชาติ ฯ

คุหา นาม จตุมหาภูตคุหา, อิหํ (จิตตํ) จ ททฺยรูปํ นิสฺสาย ปวตฺตตีติ (อิหํ จิตตํ) คุหาสยํ
นาม ชาติ ฯ

จตุมหาภูตคุหา อ.ถ้าคือมหาภูต ๔ คุหา นาม ชื่อว่าถ้า, จ ก็ อิหํ (จิตตํ) อ.จิต
นี้ นิสฺสาย อาศัยแล้ว ททฺยรูปํ ซึ่งททฺยรูป ปวตฺตตีติ ย่อมเป็นไป อิตติ เพราะเหตุ
นั้น (อิหํ จิตตํ) อ.จิตนี้ คุหาสยํ นาม ชื่อว่าเป็นธรรมชาติมีถ้าเป็นที่อาศัย ชาติ
เกิดแล้ว ฯ

ถ้าคือมหาภูตรูป ๔ ชื่อว่าถ้า, ก็จิตนี้อาศัยททฺยรูปแล้วเป็นไป เพราะเหตุนั้น
จิตนี้ จึงชื่อว่ามีถ้าคือททฺยรูปเป็นที่อยู่อาศัย เกิดแล้ว

นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ คุหาฯ วิเสสนะของ จตุมหาภูตคุหาฯ ลิงคัตถะ,
จศัพท์ วากยารัมภโชตกะ อิหํ วิเสสนะของ จิตตํฯ สุททกัตตาใน ปวตฺตตีติฯ อาชยาต-
บทกัตตฺวาจาก ททฺยรูปํ อวุตตกัมมะใน นิสฺสายฯ สมานกาลกิริยาใน ปวตฺตตีติ อิตติศัพท์
เหตุวัตถะ อิหํ วิเสสนะของ จิตตํฯ สุททกัตตาใน ชาติฯ กิตบทกัตตฺวาจาก นามศัพท์
สัญญาโชตกะเข้ากับ คุหาสยํฯ วิกติกัตตาใน ชาติ ฯ

๓๐. **เย จิตตุนฺหติ** เย เกจิ ปุริสา वा อิตฺถี वा คหฺภูจา वा ปพฺพชิตา वा
 อนุปฺปชฺชนกิกิเลสฺส อุปฺปชฺชิตุํ อเทนฺตา สติสมฺโมเสน อุปฺปนฺนิกิเลสํ ปชฺหนฺตา
 จิตฺตํ สญฺญเมสฺสนฺติ สญฺญตํ อวิกฺขิตฺตํ กริสฺสนฺติ ฯ

“**เย จิตตุนฺหติ** (ปททวยสฺส) “**เย เกจิ** (ชนา) **ปุริสา** वा **อิตฺถี** वा **คหฺภูจา** वा **ปพฺพชิตา**
 वा **อนุปฺปชฺชนกิกิเลสฺส** **อุปฺปชฺชิตุํ** **อเทนฺตา** **สติสมฺโมเสน** **อุปฺปนฺนิกิเลสํ** **ปชฺหนฺตา** **จิตฺตํ**
สญฺญเมสฺสนฺติ (จิตฺตํ อตฺตนา) **สญฺญตํ** **อวิกฺขิตฺตํ** **กริสฺสนฺติ**” (อิตฺติ อตฺโถ) ฯ

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อิตฺติ) ว่า “**เย เกจิ (ชนา)** อ.ชน ท. เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ปุริสา वा คือ อ.บุรุษ ท. หรือ वा หรือว่า **อิตฺถี** คือ อ.หญิง ท. **คหฺภูจา** คือ
 อ.คฤหฺสฺถ์ ท. **วา** หรือ **วา** หรือว่า **ปพฺพชิตา** คือ อ.บรรพชิต ท. **อเทนฺตา** ไม่ให้อยู่
อุปฺปชฺชิตุํ เพื่ออันเกิดขึ้น **อนุปฺปชฺชนกิกิเลสฺส** แห่งกิเลสอันไม่เกิดขึ้น **ปชฺหนฺตา**
 ละอยู่ **อุปฺปนฺนิกิเลสํ** ซึ่งกิเลสอันเกิดขึ้นแล้ว **สติสมฺโมเสน** เพราะความหลงลืม
 แห่งสติ **สญฺญเมสฺสนฺติ** ชื่อว่าจักสำรวม **จิตฺตํ** ซึ่งจิต **กริสฺสนฺติ** คือว่า จักกระทำ
(จิตฺตํ) ซึ่งจิต (อตฺตนา) **สญฺญตํ** ให้เป็นธรรมชาติ อันตน สำรวมแล้ว **อวิกฺขิตฺตํ** คือ
 ว่า ให้เป็นธรรมชาติไม่ฟุ้งซ่านแล้ว” **อิตฺติ** ดังนี้ (ปททวยสฺส) แห่งหมวดสองแห่งบท
“เย จิตตุนฺหติ ว่า “**เย จิตฺตํ**” ดังนี้เป็นต้น ฯ

สองบทว่า “**เย จิตฺตํ**” ดังนี้เป็นต้น ความว่า พวกชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง คือ พวกบุรุษ
 หรือสตรี พวกคฤหฺสฺถ์ หรือบรรพชิต ไม่ให้เพื่อจะเกิดขึ้นแห่งกิเลสที่ยังไม่เกิดขึ้น ละ
 กิเลสที่เกิดขึ้นแล้ว เพราะหลงลืมสติ ชื่อว่าจักสำรวมจิต คือว่า จักทำให้เป็นธรรมชาติ
 ที่ตนสำรวมแล้ว คือว่า ให้เป็นธรรมชาติไม่ฟุ้งซ่าน

“**เย จิตฺตํ**” สรุปละใน อิตฺติฯ ศัพท์ อายัตถะใน ปททวยสฺสฯ สามีสัมพันธะใน อตฺโถ
 “**เย เกจิ** วิเศษณะของ ชนาฯ สุตฺถกัตตาใน สญฺญเมสฺสนฺติ และ กริสฺสนฺติ สญฺญเมสฺสนฺติ
 กิตฺติ กริสฺสนฺติ กิตฺติ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ปุริสา กิตฺติ อิตฺถี กิตฺติ คหฺภูจา กิตฺติ ปพฺพชิตา
 กิตฺติ วิเศษลาภีของ ชนา **วา** ศัพท์ ปทวิกปป์ตตะเข้ากับ ปุริสา อิตฺถี คหฺภูจา และ
 ปพฺพชิตา **อนุปฺปชฺชนกิกิเลสฺส** สามีสัมพันธะใน **อุปฺปชฺชิตุํ**ฯ ตุมัตถสัมปทานใน
อเทนฺตาฯ อัปภันตริกิริยาของ ชนา **สติสมฺโมเสน** เหตุใด **อุปฺปนฺนิกิเลสํ**ฯ อวุตตกัมมะ
 ใน **ปชฺหนฺตา**ฯ อัปภันตริกิริยาของ ชนา **จิตฺตํ** อวุตตกัมมะใน **สญฺญเมสฺสนฺติ** **จิตฺตํ**

๓๒. เทสหาปรีโยसानะ ภาคินเญยสงฆมรุกขิตตเถโร โสตาปตติผลัม ปาปุณิ ฯ

เทสหาปรีโยसानะ ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงรอบแห่งพระเทศนา **ภาคินเญยสงฆม-**
รุกขิตตเถโร อ.พระสังฆรักขิตะผู้เถระผู้เป็นหลาน **ปาปุณิ** บรรลุแล้ว **โสตาปตติผลัม**
ซึ่งโสตาปตติผล ฯ

เวลาจบพระเทศนา พระสังฆรักขิตเถระผู้เป็นหลานบรรลุโสตาปตติผล

เทสหาปรีโยसानะ กาลสัตตมัมใน ปาปุณิ ภาคินเญยสงฆมรุกขิตตเถโร สุทธกัตตาใน
ปาปุณิ ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก โสตาปตติผลัม สัมปาปุณิเยกัมมะใน ปาปุณิ ฯ

๓๓. อญเณปี พหุ โสตาปนฺนาทโย ชาตา ฯ

อญเณปี พหุ (ชนา) โสตาปนฺนาทโย (อริยปุคฺคลา) ชาตา ฯ

พหุ (ชนา) อ.ชน ท. มาก **อญเณปี** แม่เหล่าอื่น **(อริยปุคฺคลา)** เป็นพระอริยบุคคล
โสตาปนฺนาทโย มีพระโสตาบันเป็นต้น **ชาตา** เกิดแล้ว ฯ

ชนเป็นจำนวนมากแม่เหล่าอื่น เกิดเป็นพระอริยบุคคลมีพระโสตาบันเป็นต้น

อปิตฺทํ อเปกขัตถะเข้ากับ อญเณ ฯ กิตฺติ พหุ กิตฺติ วิเสสนะของ ชนา ฯ สุทธกัตตา
ใน ชาตา ฯ กิตบทกัตตฺวาจก โสตาปนฺนาทโย วิเสสนะของ อริยปุคฺคลา ฯ วิกตีกัตตา
ใน ชาตา ฯ

๓๔. มหาชนสฺส สาทฺติกา เทสหา อโหสิตี ฯ

เทสหา อ.พระเทศนา **สาทฺติกา** เป็นเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจาอันมีประโยชน์ **อโหสิ**
ไต้มีแล้ว **มหาชนสฺส** แก่มหาชน **อิตฺติ** ดังนี้แล ฯ

พระเทศนา ได้เป็นเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจาอันมีประโยชน์แก่มหาชน ดังนี้แล

เทสหา สุทธกัตตาใน อโหสิ ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก มหาชนสฺส สัมปทานใน อโหสิ
สาทฺติกา วิกตีกัตตาใน อโหสิ อิตฺตฺทํ สมานปะ ฯ

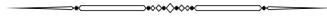
ภาคินเวยยสงฆรักขิตตเถรวตถุ ฯ

ภาคินเวยยสงฆรักขิตตเถรวตถุ (นิฎฐิตํ) ฯ

ภาคินเวยยสงฆรักขิตตเถรวตถุ อ.เรื่องแห่งพระสังฆรักขิตะผู้เถระผู้เป็นหลาน
(นิฎฐิตํ) จบแล้ว ฯ

ภาคินเวยยสงฆรักขิตตเถรวตถุ สุททกัตตานิ นิฎฐิตัง กิตบทกัตตวาจก ฯ

จบเรื่องพระสังฆรักขิตเถระผู้เป็นหลาน



วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ิต

ภาคิเนยยสงฆรภจิตตเดรวตตุ

เป็นนัฎฐิต์ปุริสสมาส โดยมีวิเสสนุตตรบทกัมมธารยสมาส และวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สงฆรภจิต จ โส เถโร จาติ สงฆรภจิตตเดโร. (สงฆรภจิต + เถโร) วิเสสนุตตรบทกัมมธารยสมาส

สงฆรภจิต จ อ.พระสังฆรักขิตะด้วย โส อ.พระสังฆรักขิตะนั้น เถโร จ เป็นพระเถระด้วยอิติ เพราะเหตุนี้ สงฆรภจิตตเดโร ชื่อว่าสงฆรภจิตตเดโร. (พระสังฆรักขิตะผู้เถระ, พระสังฆรักขิตเถระ)

๒. ภาคิเนยโย จ โส สงฆรภจิตตเดโร จาติ ภาคิเนยยสงฆรภจิตตเดโร. (ภาคิเนยโย + สงฆรภจิตตเดโร) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส

ภาคิเนยโย จ อ.ผู้เป็นหลานด้วย โส อ.ผู้เป็นหลานนั้น สงฆรภจิตตเดโร จ เป็นพระสังฆรักขิตะผู้เถระด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ภาคิเนยยสงฆรภจิตตเดโร ชื่อว่าภาคิเนยยสงฆรภจิตตเดโร. (พระสังฆรักขิตะผู้เถระผู้เป็นหลาน, พระสังฆรักขิตเถระผู้เป็นหลาน)

๓. ภาคิเนยยสงฆรภจิตตเดรสส วตตุ ภาคิเนยยสงฆรภจิตตเดรวตตุ. (ภาคิเนยยสงฆรภจิตตเดโร + วตตุ) นัฎฐิต์ปุริสสมาส

วตตุ อ.เรื่อง ภาคิเนยยสงฆรภจิตตเดรสส แห่งพระสังฆรักขิตะผู้เถระผู้เป็นหลาน ภาคิเนยยสงฆรภจิตตเดรวตตุ ชื่อว่าภาคิเนยยสงฆรภจิตตเดรวตตุ. (เรื่องพระสังฆรักขิตเถระผู้เป็นหลาน)

ลทฐุปสมปโท

เป็นตติยาทวิพทตุลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ลทฐา อุปสมปทา เยน โส ลทฐุปสมปโท, ภาคิเนยยสงฆรภจิต. (ลทฐา + อุปสมปทา)

อุปสมปทา อ.การอุปสมบท เยน (ภาคิเนยยสงฆรภจิตน) อ้นนายสังฆรักขิตะผู้เป็นหลาน

ลทฐา ได้แล้ว, โส (ภาคิเนยยสงฆรภจิต) อ.นายสังฆรักขิตะผู้เป็นหลานนั้น ลทฐุปสมปโท ชื่อว่าลทฐุปสมปท, ได้แก่นายสังฆรักขิตะผู้เป็นหลาน. (ผู้มีอุปสมบทอันได้แล้ว, ได้อุปสมบทแล้ว)

กติปาโท

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ว่า

๑. กติปโย จ โส อโท จาติ กติปาโท. (กติปโย + อท)

กติปโย จ อ.เล็กน้อยด้วย โส อ.เล็กน้อยนั้น อโท จ เป็นวันด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
กติปาโท ชื่อว่ากติปาท. (วันเล็กน้อย, สองสามวัน)

อรทตต์

เป็นภาวัตถิต มีวิเคราะห์ว่า

อรทโต ภาโว อรทตต์. (อรทนต์ + ตตปัจจัย)

ภาโว อ.ความเป็น อรทโต แห่งพระอรหันต์ อรทตต์ ชื่อว่าอรทตต์. (ความเป็นพระอรหันต์, พระ
อรทนต์)

กนิฏโจะ

เป็นวิเสสตัดทิต มีวิเคราะห์ว่า

สพเพ อิเม อปปา, อยมิเมส วิเสเสน อปปโต กนิฏโจะ. (อปป + ฏัจปัจจัย) วิเสสตัดทิต

อิเม (ชานา) อ.ชน ท. เหล่านี้ สพเพ ทั้งปวง อปปา เป็นผู้น้อย (โทนติ) ย่อมเป็น, อย (บุคคล)

อิเมส (ชานา) อ.- แห่งชน ท. เหล่านี้หนา -บุคคลนี้ อปปโต เป็นผู้น้อย วิเสเสน โดยพิเศษ (โทติ)
ย่อมเป็น อิติ เพราะเหตุนี้ กนิฏโจะ ชื่อว่ากนิฏจ. (ผู้น้อยที่สุด)

วยปุตโต

เป็นนุตติยัตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วโย ปุตโต วยปุตโต, ภาคินนุยสงฆกรุจิโต. (วโย + ปุตโต)

(ภาคินนุยสงฆกรุจิโต) อ.นายสังฆปริณายกผู้เป็นหลาน ปุตโต ถึงแล้ว วโย ซึ่งวโย วยปุตโต
ชื่อว่าวยปุตโต, ได้แก่นายสังฆปริณายกผู้เป็นหลาน. (ผู้ถึงวัย)

คามการาโม

เป็นสัตตมัตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คามเก อาราโม คามการาโม. (คามก + อาราม)

อาราโม อ.อาราม คามเก ไกลหมู่บ้าน คามการาโม ชื่อว่าคามการาม. (อารามไกลหมู่บ้าน, วัดไกลบ้าน)

สัตตหตถิ

เป็นฉัญฐีวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส วิเคราะห์ว่า

สัตต หตถา มตตา ยสส์ ตั สัตตหตถิ, วตถิ. (สัตต + หตถ)

หตถา อ.ศอก ท. สัตต เจ็ด มตตา เป็นประมาณ ยสส์ (วตถสส์) แห่งผ้าไต (อตถิ)

มีอยู่, ตั (วตถิ) อ.ผ้าชิ้น สัตตหตถิ ชื่อว่าสัตตหตถ, ไตแก่ผ้า. (มีประมาณ ๗ ศอก)

อฏฐหตถิ

เป็นฉัญฐีวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส วิเคราะห์ว่า

อฏฐ หตถา มตตา ยสส์ ตั อฏฐหตถิ, วตถิ. (อฏฐ + หตถ)

หตถา อ.ศอก ท. อฏฐ แปด มตตา เป็นประมาณ ยสส์ (วตถสส์) แห่งผ้าไต (อตถิ)

มีอยู่, ตั (วตถิ) อ.ผ้าชิ้น อฏฐหตถิ ชื่อว่าอฏฐหตถ, ไตแก่ผ้า. (มีประมาณ ๘ ศอก)

วสส์วาลิกสาฎกา

เป็นจตุตถัตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วสส์วาลิกสส์ สาฎกา วสส์วาลิกสาฎกา. (วสส์วาลิก + สาฎก)

สาฎกา อ.ผ้าสาฎก ท. วสส์วาลิกสส์ (ภิกขุสส์) เพื่อภิกษุ ผู้มีการอยู่ตลอดพรรษา

วสส์วาลิกสาฎกา ชื่อว่าวสส์วาลิกสาฎก. (ผ้าสาฎกเพื่อภิกษุผู้มีการอยู่ตลอดพรรษา)

วุตถวสโล

เป็นตติยาทวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วุตถิ วสลิ เยน โล วุตถวสโล, ภิกขุ. (วุตถ + วสลิ)

วสลิ อ.กาลฝน เยน (ภิกขุณา) อันภิกษุใด วุตถิ อยู่แล้ว, โล (ภิกขุ) อ.ภิกษุนั้น วุตถวสโล

ชื่อว่าวุดถาวส์, ไต้แกภิกษุ. (ผู้มีกมลผ่นอันอยู่จำแล้ว, ผู้อยู่จำพรรษาแล้ว)

อนุดรามคัค

เป็นนิบาตบุพพกัณท์ยี่ภาวส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

มคคส์ส อนุดรา อนุดรามคัค. (อนุดรา + มคค)

อนุดรา ในระหว่าง มคคส์ส แห่งหนทาง อนุดรามคัค ชื่อว่าอนุดรามคัค. (ระหว่างทาง)

อนาคโต

เป็นนิบาตบุพพกัณท์มฆารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

น อาคโต อนาคโต, เถโร. (น + อาคต)

(เถโร) อ.พระเถระ อาคโต มาแล้ว น ทามีได้ อนาคโต ชื่อว่าอนาคต, ไต้แก่พระเถระ. (ผู้ไม่มาแล้ว, ยังไม่มา)

ทิวาฏจัน

เป็นลัตตมีตปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ทิวา จัน ทิวาฏจัน. (ทิวา + จัน)

จัน อ.ที่เป็นที่พัก ทิวา ในเวลากลางวัน ทิวาฏจัน ชื่อว่าทิวาฏจัน. (ที่พักกลางวัน)

ปาโททก

เป็นวิเสสนบุพพกัณท์มฆารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ปาโท โธวน อุกก ปาโททก. (ปาท + โธวน + อุกก) มัจฉโลปัสมาส

อุกก อ.น้ำ โธวน อันเป็นเครื่องล้าง ปาโท ซึ่งเท้า ปาโททก ชื่อว่าปาโททก. (น้ำเป็นเครื่องล้างเท้า)

อาคมนมคโค

เป็นวิเสสนบุพพกัณท์มฆารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

อาคมนญจ ต มคโค จาติ อาคมนมคโค. (อาคมน + มคค)

อาคมน จ อ.เป็นที่มาด้วย ต อ.เป็นที่มานั้น มคโค จ เป็นหนทางด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
อาคมนมคโค ชื่อว่าอาคมนมคค. (หนทางเป็นที่มา)

อาคมนาโว

เป็นอวชาธณบุพพทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า
 อาคมนาโว ภาโว อาคมนาโว. (อาคมนา + ภาว)
 อาคมนา เอว อ.อันมานันท์เทียว ภาโว เป็นความเป็น อาคมนาโว ชื่อว่าอาคมนาภาว. (ความ
 เป็นคืออันมา)

ปัตตจิวรี

เป็นสมาทานวันทส์มาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปัตโต จ จิวรญจ ปัตตจิวรี. (ปัตต + จิวร)
 ปัตโต จ อ.บาตรด้วย จิวรี จ อ.จิวรด้วย ปัตตจิวรี ชื่อว่าปัตตจิวร. (บาตรและจิวร)

तालवणु

เป็นฉฐฐิต์ปฐฐิสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า
 तालस्स वणु तालवणु. (ताल + वणु)
 वणु อ.จัว तालस्स แห่งताल तालवणु ชื่อว่าतालวณุ. (จัวताल)

पाथमुल

เป็นฉฐฐิต์ปฐฐิสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า
 पाथस्स मुल पाथमुल. (पाथ + मुल)
 मुल อ.ใกล้ पाथस्स แห่งเท้า पाथमुล ชื่อว่าปาथมุล. (ใกล้เท้า)

लथुकाโล

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า
 लथुण्णं तं कालो जाति लथुकालो. (लथु + काल)
 लथुं ज อ.เป็นที่อันตนได้แล้วด้วย ตं อ.เป็นที่อันตนได้แล้วนั้น कालो ज เป็นกาลด้วย อิติ
 เพราะเหตุนั้น लथुकाโล ชื่อว่าลथุกาล. (กาลเป็นที่อันตนได้แล้ว)

มทปผล

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 มทนตญจ ตั ผลญจติ มทปผล. (มทนต + ผล)
 มทนต จ อ.ใหญ่ด้วย ตั อ.ใหญ่นั้น ผล จ เป็นผลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ มทปผล
 ชื่อว่ามทปผล. (ผลใหญ่)

คทิกาโล

เป็นนัฎฐิต์ปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 คทิสส์ กาล คทิกาโล. (คที + กาล)
 กาล อ.กาล คทิสส์ (มยท) แห่งเรา ผู้เป็นคฤหัสถ์ คทิกาโล ชื่อว่าคทิกาล. (กาลที่เราเป็น
 คฤหัสถ์)

ปพพชิตกาล

เป็นนัฎฐิต์ปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปพพชิตสส์ กาล ปพพชิตกาล. (ปพพชิต + กาล)
 กาล อ.กาล ปพพชิตสส์ (มยท) แห่งเรา บวชแล้ว ปพพชิตกาล ชื่อว่าปพพชิตกาล. (กาล
 ที่เราบวชแล้ว)

กาทุกาโม

เป็นกัตตรูป, กัตตสาธนะ, กัตตันตสมาส, จตุตถิต์ปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 กาทู กามาติติ กาทุกาโม, อุปชฌาย. (กาทุสทูปปท + กมุ กนุติย ในความใคร่ + ฌบัจจ)
 (โย อุปชฌาย) อ.พระอุปชฌาย์ไต กามาติ ย่อมใคร่ กาทู เพื่ออันกระทำ อิติ เพราะเหตุนี้
 (โส อุปชฌาย) อ.พระอุปชฌาย์นั้น กาทุกาโม ชื่อว่ากาทูกาโม, ได้แก่พระอุปชฌาย์. (ผู้ประสงค์จะทำ)

อกโรนโต

เป็นนนิบาตบุพพบทกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 น กรอนโต อกโรนโต, อุปชฌาย. (น + กรอนโต)
 (อุปชฌาย) อ.พระอุปชฌาย์ กรอนโต กระทำอยู่ น ทาไม่ได้ อกโรนโต ชื่อว่าอกโรนโต, ได้แก่
 พระอุปชฌาย์. (ผู้ไม่กระทำอยู่)

สมณภาโว

เป็นฉัฏฐิตปปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สมณสฺส ภาโว สมณภาโว. (สมณ + ภาว)

ภาโว อ.ความเป็น สมณสฺส แห่งสมณะ สมณภาโว ชื่อว่าสมณภาว. (ความเป็นสมณะ)

ทุสฺสณฺจาปิโย

เป็นกัมมรูป, กัมมสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

ทุกฺเขน สฺถปิตพฺโพ ทุสฺสณฺจาปิโย, ฆราวาโส. (ทุ + ส + ฏป + เณ + ญปัจจย)

(ฆราวาโส) อ.การอยู่ในเรือน (ปุคฺคเลน) สฺถปิตพฺโพ อันบุคคล พึ่งตั้งไว้ด้วยดี ทุกฺเขน โดยยาก อิติ เพราะเหตุนั้น ทุสฺสณฺจาปิโย ชื่อว่าทุสฺสณฺจาปิโย, ได้แก่การอยู่ครองเรือน. (อันบุคคลพึ่งตั้งไว้ด้วยดีโดยยาก)

ฆราวาโส

เป็นสัดตमितปปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ฆเร อาวาโส ฆราวาโส. (ฆร + อาวาส)

อาวาโส อ.การอยู่ ฆเร ในเรือน ฆราวาโส ชื่อว่าฆราวาส. (การอยู่ในเรือน)

คิทธิภูโต

เป็นวิเสสนุตตบกกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คิธี ภูโต คิทธิภูโต, อห. (คิธี + ภูต)

(อห) อ.เรา คิธี เป็นศฤหฺสฺถ์ ภูโต เป็นแล้ว คิทธิภูโต ชื่อว่าคิทธิภูต. (เป็นศฤหฺสฺถ์เป็นแล้ว)

อฏฺฐหตฺถสาฎโก

เป็นวิเสสนบุพพบกกัมมธารยสมาส โดยมีฉัฏฐิทวิปทฺตุลยาธิกรณพหุพพีทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อฏฺฐ หตฺถา ยสฺส โส อฏฺฐหตฺถ, สาฎโก. (อฏฺฐ + หตฺถ) ฉัฏฐิทวิปทฺตุลยาธิกรณพหุพพีทิสมาส

หตฺถา อ.ศอก ท. อฏฺฐ แปด ยสฺส (สาฎกสฺส) แห่งผ้าสาฎกใด (อตฺถิ) มีอยู่, โส

(สำภูโก) อ.ผ้าสำภูกันนั้น อัญจเหตุโต ชื่อว่าอัญจเหตุ, ได้แก่ผ้าสำภูก. (มี ๘ คอก)

๒. อัญจเหตุโต จ โส สำภูโก จาติ อัญจเหตุตส่ำภูโก. (อัญจเหตุ + สำภูโก) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส

อัญจเหตุโต จ อ.อันมีศอกแปดด้วย โส อ.อันมีศอกแปดนั้น สำภูโก จ เป็นผ้าสำภูกด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อัญจเหตุตส่ำภูโก ชื่อว่า อัญจเหตุตส่ำภูก. (ผ้าสำภูกมี ๘ คอก)

จุกขยานกั

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

จุกขจ ตั ยานกญจาติ จุกขยานกั. (จุก + ยานก)

จุกข จ อ.อันน้อยด้วย ตั อ.อันน้อยนั้น ยานกั จ เป็นยานพาหนะด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ จุกขยานกั ชื่อว่าจุกขยานก. (ยานพาหนะอันน้อย)

อสกโกนตี

เป็นนินบาตบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น สกโกนตี อสกโกนตี, ภริยา. (น + สกโกนตี)

(ภริยา) อ.ภรรยา สกโกนตี อาจอยู่ น หามีได้ อสกโกนตี ชื่อว่าอสกโกนตี, ได้แก่ภรรยา. (ไม่อาจอยู่, เมื่อไม่อาจ, ไม่สามารถอยู่, เมื่อไม่สามารถ)

จกุกปาโท

เป็นฉัญฐิตูปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

จกุกสัส ปาโท จกุกปาโท. (จกุก + ปาโท)

ปาโท อ.รอย จกุกสัส แห่งลัอ จกุกปาโท ชื่อว่าจกุกปาท. (รอยลัอ)

ปโตทยฎุจ

เป็นฉัญฐิตูปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปโตทสัส ยฎุจ ปโตทยฎุจ. (ปโตท + ยฎุจ)

ยฎุจ อ.ตำม ปโตทสัส แห่งปฎัก ปโตทยฎุจ ชื่อว่าปโตทยฎุจ. (ตำมปฎัก)

จินติตจินติต์

เป็นวิเสสโนภยบทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

จินติตตยจ ต์ จินติตตยจาติ จินติตจินติต์, วตตุ. (จินติต + จินติต)

ต์ (วตตุ) อ.เรื่องนั้น (มยา) จินติต์ จ อัน อันเรา คิดแล้วด้วย (มยา) จินติต์ จ อัน
อันเรา คิดแล้วด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ จินติตจินติต์, ได้แก่เรื่อง. (ที่เราทั้งคิดแล้วทั้งคิดแล้ว)

มหลลกตเถโร

เป็นวิเสสสนุตรบทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

มหลลกโก จ โส เถโร จาติ มหลลกตเถโร. (มหลลก + เถโร)

มหลลกโก จ อ.ผู้แก้ด้วย โส อ.ผู้แก้ที่นั่น เถโร จ เป็นพระเถระด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
มหลลกตเถโร ชื่อว่ามหลลกตเถร. (พระเถระผู้แก้)

ททสามเณรา

เป็นอิตรียโคตวันทส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ททรา จ สามเณรา จ ททสามเณรา. (ทท + สามเณร)

ททรา จ อ.ภิกษุหนุ่ม ท. ด้วย สามเณรา จ อ.สามเณร ท. ด้วย ททสามเณรา ชื่อว่า
ททสามเณร. (ภิกษุหนุ่มและสามเณรทั้งหลาย)

อารทฐวิริโย

เป็นตติยาทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพิทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อารทฐ์ วิริยฺ เยน โส อารทฐวิริโย, พุทฺโธ. (อารทฐ + วิริย)

วิริยฺ อ.ความเพียร เยน (พุทฺธเณ) อันพระพุทฺธเจ้าไต อารทฐ์ ทรงปรารภแล้ว, โส (พุทฺโธ)
อ.พระพุทฺธเจ้านั้น อารทฐวิริโย ชื่อว่าอารทฐวิริย, ได้แก่พระพุทฺธเจ้า. (ผู้มีความเพียรอันปรารภแล้ว)

มาทิสโส

เป็นกัตตฺรูป, กัมมสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

มมिव นํ ปสฺสตีติ มาทิสโส, ปุริสาชาเนยฺโย. (อมทททูปปท + ทิส เปกฺขเณ ในการตฺ, เห็น + กฺวิ

ปัจจย)

(บุคคล) อ.บุคคล ปัสสดี ย่อมเห็น นั (ปฐมาชาเนย) ซึ่งบุรุษผู้อาชาไนยนั้น มี อิว เพียงดัง
ซึ่งเรา อิติ เพราะเหตุนี้ โส (ปฐมาชาเนย) อ.บุรุษผู้อาชาไนยนั้น มาทิส ชื่อว่ามาทิส, ได้แก่บุรุษ
ผู้อาชาไนย. (ผู้เช่นกับเรา)

วรสวาลิกสาฎโก

เป็นจตุตถัตถิปุริสสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. วรส อวาล วรสวาล. (วรส + อวาล)

อวาล อ.การอยู่ วรส ตลอดพรรษา วรสวาล ชื่อว่าวรสวาล. (การอยู่ตลอดพรรษา)

๒. วรสวาล อสส อตติติ วรสวาลิก, ภิกขุ. (วรสวาล + อิกปัจจย) อัสนัตถิตถิต

วรสวาล อ.การอยู่ตลอดพรรษา อสส (ภิกขุ) แห่งภิกขุนี้ อตติ มีอยู่ อิติ เพราะ
เหตุนี้ (โส ภิกขุ) อ.ภิกขุนี้ วรสวาลิก ชื่อว่าวรสวาลิก, ได้แก่ภิกขุ. (ผู้มีการอยู่ตลอดพรรษา)

๓. วรสวาลิกสส ทาทพโพ สาฎโก วรสวาลิกสาฎโก. (วรสวาลิก + ทาทพ + สาฎก)
มัจฉโลปัสมาส, จตุตถัตถิปุริสสมาส

สาฎโก อ.ผ้าสาฎก (บุคคล) ทาทพโพ อันบุคคล พึงถวาย วรสวาลิกสส (ภิกขุ)
แก่พระภิกษุ ผู้มีการอยู่ตลอดพรรษา วรสวาลิกสาฎโก ชื่อว่าวรสวาลิกสาฎก. (ผ้าสาฎกที่บุคคลถวาย
แก่ภิกษุผู้มีการอยู่ตลอดพรรษา)

ลททิวโส

เป็นวิเศษนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ลททญจ ตั ทิวโส จาติ ลททิวโส. (ลทท + ทิว)

(มยา) ลทท จ อ.เป็นที่ อันกระผม ได้แล้วด้วย ตั อ.เป็นที่ อันกระผม ได้แล้วนั้น ทิวโส จ
เป็นวันด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ลททิวโส ชื่อว่าลททิวโส. (วันเป็นที่อันกระผมได้แล้ว)

สมปฏิจจกษาคิก

เป็นนัญฐิตวิพทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สมปฏิจจกสส ชาติ ยสส ตั สมปฏิจจกษาคิก, จิตต. (สมปฏิจจก + ชาติก)

ชาติ อ.ชาติ สมปฏิจจกสส แห่งผู้รับ ยสส (จิตตส) แห่งจิตใด (อตติ) มีอยู่, ตั (จิตต)
อ.จิตนั้น สมปฏิจจกษาคิก ชื่อว่าสมปฏิจจกษาคิก, ได้แก่จิต. (มีชาติแห่งผู้รับ)

ราศโกลโหมทพณฺณ

เป็นอวธารณบุพพทกัมมธารยสฺมาส โดยมิตริตรโยคทวันทสฺมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะห์ดังนี้

๑. ราศ โจ โกลโ จ โหมโ จ ราศโกลโหมทา. (ราศ + โกล + โหม) อิตริตรโยค-
ทวันทสฺมาส

ราศ โจ อ.ราศะด้วย โกลโ จ อ.โกละด้วย โหมโ จ อ.โหมะด้วย ราศโกลโหมทา
ชื่อว่าราศโกลโหมท. (ราศะ โกละ และโหมะ)

๒. ราศโกลโหมทาเยว พณฺณ ราศโกลโหมทพณฺณ. (ราศโกลโหมท + พณฺณ) อวธารณบุพพท
กัมมธารยสฺมาส

ราศโกลโหมทา เยว อ.ราศะ โกละ และโหมะ ท. นั้นเทียว พณฺณ เป็นเครื่องผูก
ราศโกลโหมทพณฺณ ชื่อว่าราศโกลโหมทพณฺณ. (เครื่องผูกคือราศะ โกละ และโหมะ)

มฺจจนตถาย

เป็นจตุตถิตตปฺปุริสสฺมาส มิวิเคราะห์ว่า

มฺจจนลฺล อตถาย มฺจจนตถาย. (มฺจจน + อตถ)

อตถาย เพื่อประโยชน์ มฺจจนลฺล แก่การหลุดพ้น มฺจจนตถาย ชื่อว่ามฺจจนตถ. (ประโยชน์แก่การ
หลุดพ้น)

ทฺรจฺคม

เป็นกัตตุรูป, กัตตุสาธนะ, กิตันตสฺมาส, สัตตมิตตปฺปุริสสฺมาส มิวิเคราะห์ว่า

ทฺเร คจฺจตีติ ทฺรจฺคม, จิตต. (ทฺรสทฺทฺรูป + คมฺ คติมฺทฺ ในกาโร + อปฺจจฺย)

(ยํ จิตต) อ.จิตโต คจฺจติ ย่อมไป ทฺเร ในที่ไกล อิติ เพราะเหตุนั้น (ตํ จิตต) อ.จิตนํ
ทฺรจฺคม ชื่อว่าทฺรจฺคม, ได้แก่อจิต. (อันไปในที่ไกล)

เอกจฺร

เป็นอสมาทวารทิสฺมาส มิวิเคราะห์ว่า

เอกญจ ตํ จรญจาทิ เอกจฺร, จิตต. (เอก + จร)

เอกํ จ อ.ดวงเดี่ยวด้วย ตํ อ.ดวงเดี่ยวนั้น จรํ จ เป็นอันเทียวไปด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น
เอกจฺร ชื่อว่าเอกจฺร, ได้แก่อจิต. (อันเทียวไปดวงเดี่ยว)

อสรวิ

เป็นนิบาตบุพพทพหุพีทิสมาล มีวิเคราะห์ว่า

นตฺถิ สรวิ ยสฺสาติ อสรวิ, จิตฺต. (น + สรวิ)

สรวิ อ.สรวิระ ยสฺส (จิตฺตสฺส) แห่งจิตใด นตฺถิ ย่อมไม่มี อิติ เพราะเหตุนั้น (ตํ จิตฺต)

อ.จิตนั้น อสรวิ ชื่อว่าอสรวิ, ได้แก่จิต. (อันไม่มีสรวิระ)

คุทาสย

เป็นนิจฎฐิตวิปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาล มีวิเคราะห์ว่า

คฺุทา อาสโย ยสฺส ตํ คฺุทาสย, จิตฺต. (คฺุทา + อาสโย)

คฺุทา อ.ถ้ำ อาสโย เป็นที่อาศัย ยสฺส (จิตฺตสฺส) แห่งจิตใด (อตฺถิ) มีอยู่, ตํ (จิตฺต)

อ.จิตนั้น คฺุทาสย ชื่อว่าคฺุทาสย, ได้แก่จิต. (มีถ้ำเป็นที่อาศัย)

มารพนฺธ

เป็นนิจฎฐิตปฺปฺริสฺสมาล มีวิเคราะห์ว่า

มารสฺส พนฺธ มฺมารพนฺธ. (มาร + พนฺธ)

พนฺธ อ.เครื่องผูก มารสฺส แห่งมาร มฺมารพนฺธ ชื่อว่ามารพนฺธ. (เครื่องผูกแห่งมาร)

มกฺกฏสฺตมตฺตก

เป็นนิจฎฐิตวิปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาล โดยมีนิจฎฐิตปฺปฺริสฺสมาลอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. มกฺกฏสฺส สฺตตฺ มกฺกฏสฺตตฺ. (มกฺกฏ + สฺตต) นิจฎฐิตปฺปฺริสฺสมาล

สฺตตฺ อ.เส้นใย มกฺกฏสฺส ของแมลงมูม มกฺกฏสฺตตฺ ชื่อว่ามกฺกฏสฺตต. (เส้นใยของแมลงมูม)

๒. มกฺกฏสฺตตฺ มตฺตา ยสฺส ตํ มกฺกฏสฺตมตฺตก, คมฺนาคฺมณ. (มกฺกฏสฺตต + มตฺตา)

นิจฎฐิตวิปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาล

มกฺกฏสฺตตฺ อ.เส้นใยของแมลงมูม มตฺตา เป็นประมาณ ยสฺส (คฺมฺนาคฺมณสฺส) แห่งการไปและการมา (อตฺถิ) มีอยู่, ตํ (คฺมฺนาคฺมณ) อ.การไปและการมานั้น มกฺกฏสฺตมตฺตก ชื่อว่ามกฺกฏสฺตมตฺตก, ได้แก่การไปและการมา. (มีเส้นใยของแมลงมูมเป็นประมาณ)

ปรตติมาทิติสภาโก

เป็นัญฐิตุปุริสสมาส โดยมีัญฐิตวิปทตลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส และวิเสสนบุพพบทกัมมธารย-
สมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปรตติโม อาทิ ยาสนติ ปรตติมาทियो, ทิส่า. (ปรตติม + อาทิ) ัญฐิตวิปทตลยา-
ธิกรณพหุพพิทิสมาส

ปรตติโม อ.ทิตตวันออก อาทิ เป็นต้น ยาส (ทิส่า) แห่งทิต ท. เหล่าใด (อตติ)
มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ตา ทิส่า) อ.ทิต ท. เหล่านี้ ปรตติมาทियो ชื่อว่าปรตติมาทิ, ได้แก่ทิต
ทั้งหลาย. (มีทิตตวันออกเป็นต้น)

๒. ปรตติมาทियो จ ตา ทิส่า จาติ ปรตติมาทิติส่า. (ปรตติมาทิ + ทิส่า) วิเสสนบุพพ-
บทกัมมธารยสมาส

ปรตติมาทियो จ อ.มีทิตตวันออกเป็นต้น ท. ด้วย ตา อ.มีทิตตวันออกเป็นต้น ท. เหล่า
นั้น ทิส่า จ เป็นทิตด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปรตติมาทิติส่า ชื่อว่าปรตติมาทิติส่า. (ทิตมีทิตตวันออก
เป็นต้น)

๓. ปรตติมาทิติส่า ภาโค ปรตติมาทิติส่าภาโค. (ปรตติมาทิติส่า + ภาค) ัญฐิตุปุริส-
สมาส

ภาโค อ.ส่วน ปรตติมาทิติส่า แห่งทิตมีทิตตวันออกเป็นต้น ท. ปรตติมาทิติส่าภาโค
ชื่อว่าปรตติมาทิติส่าภาค. (ส่วนแห่งทิตมีทิตตวันออกเป็นต้น)

คมนาत्मน

เป็นสมาทรวนทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คมนาत्मน อาคมนาत्मนาคติ คมนาत्मน. (คมนา + อาคมนา)

คมนา จ อ.การไปด้วย อาคมนา จ อ.การมาด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ คมนาत्मน ชื่อว่า
คมนาत्मน. (การไปและการมา)

สตัดฏจจิตตานิ

เป็นวาลัทตตสังขโยภยบทพหุพพิทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สตัด วา อฏจ วา จิตตานิ สตัดฏจจิตตานิ. (สตัด + อฏจ + จิตต)

จิตตานิ อ.จิต ท. สตัด วา เจ็ดหรือ อฏจ วา หรือว่าแปด สตัดฏจจิตตานิ ชื่อว่าสตัดฏจ-

จิตต. (จิตเจ็ดหรือแปดดวง)

กณณิกพทธานิ

เป็นตติยาตปฺปรีสสฺมาล มิวีเคราะหฺว่า

กณณิกเกน พทธานิ กณณิกพทธานิ, สตฺตมฺมฺจิตฺตานิ. (กณณิก + พทท)

(สตฺตมฺมฺจิตฺตานิ) อ.จิตเจ็ดหรือแปดดวง ท. พทธานิ อันเนื่องกันแล้ว กณณิกเกน โดยความเป็น
ข้อ กณณิกพทธานิ ชื่อว่ากณณิกพทท, ได้แกจิตเจ็ดหรือแปดดวง. (ที่เนื่องกันโดยความเป็นข้อ)

เอกกฺขโณ

เป็นอสมาหารทิกุสฺมาล มิวีเคราะหฺว่า

เอโก จ โส ขโณ จาติ เอกกฺขโณ. (เอก + ขณ)

เอโก จ อ.เดียวกันด้วย โส อ.เดียวกันนั้น ขโณ จ เป็นขณะด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น
เอกกฺขโณ ชื่อว่าเอกกฺขณ. (ขณะเดียวกัน)

อุปฺปตฺติกาโล

เป็นนฺนฺนฺตปฺปรีสสฺมาล มิวีเคราะหฺว่า

อุปฺปตฺติ จ ส่า กาลิ จาติ อุปฺปตฺติกาโล. (อุปฺปตฺติ + กาล)

อุปฺปตฺติ จ อ.เป็นที่เกิดขึ้นด้วย ส่า อ.เป็นที่เกิดขึ้นนั้น กาลิ จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะ
เหตุนั้น อุปฺปตฺติกาโล ชื่อว่าอุปฺปตฺติกาล. (กาลเป็นที่เกิดขึ้น)

สรีรฺสณฺจานํ

เป็นนฺนฺนฺตปฺปรีสสฺมาล มิวีเคราะหฺว่า

สรีรฺสลฺ สณฺจานํ สรีรฺสณฺจานํ. (สรีร + สณฺจาน)

สณฺจานํ อ.ทรวตฺทฺรํ สรีรฺสลฺ แห่งสรีระ สรีรฺสณฺจานํ ชื่อว่าสรีรฺสณฺจาน. (ทรวตฺทฺรํแห่งสรีระ)

นีสาทิปกาโร

เป็นฉัญฐิตวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยฉัญฐิตวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. นีส อาทิ ยสส โส นีสาทิ, ปกาโร. (นีส + อาทิ)

นีส อ.สีเขียว อาทิ เป็นต้น ยสส (ปการสส) แห่งประการใด (อตุติ) มีอยู่, โส (ปกาโร)

อ.ประการนั้น นีสาทิ ชื่อว่านีสาทิ, ได้แก่ประการ. (มีสีเขียวเป็นต้น)

๒. นีสาทิ ปกาโร ยสส โส นีสาทิปกาโร, วรรณเภท. (นีสาทิ + ปการ)

ปกาโร อ.ประการ นีสาทิ มีสีเขียวเป็นต้น ยสส (วรรณเภทสส) แห่งประเภทแห่งสี (อตุติ) มีอยู่, โส (วรรณเภท) อ.ประเภทแห่งสีนั้น นีสาทิปกาโร ชื่อว่านีสาทิปการ, ได้แก่ประเภทสี. (มีประการมีสีเขียวเป็นต้น)

วรรณเภทโท

เป็นฉัญฐิตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วรรณสส เภโท วรรณเภทโท. (วรรณ + เภท)

เภทโท อ.ประเภท วรรณสส แห่งสี วรรณเภทโท ชื่อว่าวรรณเภท. (ประเภทแห่งสี)

จตุมหาภูตคฺหา

เป็นอวธารณบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีอสมาททิกุสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. จตุตาโร มหาภูตา จตุมหาภูตา. (จตุ + มหาภูต) อสมาททิกุสมาส

มหาภูตา อ.มหาภูต ท. จตุตาโร สี จตุมหาภูตา ชื่อว่าจตุมหาภูต. (มหาภูตรูป ๔)

๒. จตุมหาภูตาเยว คฺหา จตุมหาภูตคฺหา. (จตุมหาภูต + คฺหา) อวธารณบุพพทกัมมธารย-
สมาส

จตุมหาภูตา เอว อ.มหาภูตสี ท. นั้นเทียว คฺหา เป็นถ้ำ จตุมหาภูตคฺหา ชื่อว่า
จตุมหาภูตคฺหา. (ถ้ำคือมหาภูตรูป ๔)

ททยรูปิ

เป็นอวธารณบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ททยเมว รูปิ ททยรูปิ. (ททย + รูป)

ททย เอว อ.ททยนั้นเทียว รูปิ เป็นรูป ททยรูปิ ชื่อว่าททยรูป. (รูปคือททย, ททยรูป)

อนุப்புชชนกกิเลส

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมึนนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. น อนุப்புชชนโก อนุப்புชชนโก, กิเลส. (น + อนุப்புชชนก) นิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส (กิเลส) อ.กิเลส อนุப்புชชนโก อันเกิดขึ้น น ทาหมิตได้ อนุப்புชชนโก ชื่อว่าอนุப்புชชนก, ได้แก่กิเลส. (อันยังไม่เกิดขึ้น)

๒. อนุப்புชชนโก จ โส กิเลส จาติ อนุப்புชชนกกิเลส. (อนุப்புชชนก + กิเลส) วิเสสน-บุพพทกัมมธารยสมาส

อนุப்புชชนโก จ อ.อันไม่เกิดขึ้นด้วย โส อ.อันไม่เกิดขึ้นนั้น กิเลส จ เป็นกิเลสด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อนุப்புชชนกกิเลส ชื่อว่าอนุப்புชชนกกิเลส. (กิเลสที่ยังไม่เกิดขึ้น)

อเทนตา

เป็นนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น เทนตา อเทนตา, ชนา. (น + เทนต)

(ชนา) อ.ชน ท. เทนตา ให้อยู่ น ทาหมิตได้ อเทนตา ชื่อว่าอเทนต, ได้แก่ชนทั้งหลาย. (ผู้ไม่ให้อยู่)

สดีสมโมโส

เป็นฉนฺฐิตูปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สดียา สมโมโส สดีสมโมโส. (สดี + สมโมส)

สมโมโส อ.ความหลงลืม สดียา แห่งสดี สดีสมโมโส ชื่อว่าสดีสมโมส. (ความหลงลืมสดี)

อุปปนุกิเลส

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุปปนโน จ โส กิเลส จาติ อุปปนุกิเลส. (อุปปนน + กิเลส)

อุปปนโน จ อ.อันเกิดขึ้นแล้วด้วย โส อ.อันเกิดขึ้นแล้วนั้น กิเลส จ เป็นกิเลสด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อุปปนุกิเลส ชื่อว่าอุปปนุกิเลส. (กิเลสที่เกิดขึ้นแล้ว)

อวิกจิตต์

เป็น นนิบาตบุพพทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะหว่า

น วิกจิตต์ อวิกจิตต์, จิตต์. (น + วิกจิตต์)

(จิตต์) อ.จิต วิกจิตต์ ฟุ้งซ่านแล้ว น ทาหิได้ อวิกจิตต์ ชื่อว่าอวิกจิตต์, ใต้แกจิต. (อันไม่ ฟุ้งซ่านแล้ว)

กิเลสพณณาภาโว

เป็นจัญฐิต์ปปริสส์มาส โดยมีอวธารณบุพพทกัมมธารยส์มาส และนนิบาตบุพพทกัมมธารยส์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหดังนี้

๑. กิเลสเวย พณณ กิเลสพณณ. (กิเลส + พณณ) อวธารณบุพพทกัมมธารยส์มาส กิเลส เวย อ.กิเลส่นเทียพ พณณ เป็นเครื่องผูก กิเลสพณณ ชื่อว่ากิเลสพณณ. (เครื่องผูกคือกิเลส)

๒. น ภาโว อภาโว. (น + ภาว) นนิบาตบุพพทกัมมธารยส์มาส ภาโว อ.ความหิ น ทาหิได้ อภาโว ชื่อว่าอภาว. (ความไม่มี)

๓. กิเลสพณณสส อภาโว กิเลสพณณาภาโว. (กิเลสพณณ + อภาว) จัญฐิต์ปปริสส์มาส อภาโว อ.ความไม่มี กิเลสพณณสส แห่งเครื่องผูกคือกิเลส กิเลสพณณาภาโว ชื่อว่ากิเลสพณณาภาว. (ความไม่มีเครื่องผูกคือกิเลส)

มารพณณสงฆาโต

เป็นสัฆภาวนาบุพพทกัมมธารยส์มาส โดยมีจัญฐิต์ปปริสส์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหดังนี้

๑. มารสส พณณ มารพณณ. (มาร + พณณ) จัญฐิต์ปปริสส์มาส พณณ อ.เครื่องผูก มารสส แห่งมาร มารพณณ ชื่อว่ามารพณณ. (เครื่องผูกแห่งมาร)

๒. มารพณณ อิติ สงฆาโต มารพณณสงฆาโต, เตภูมิกวภู. (มารพณณ + สงฆาต) สัฆภาวนาบุพพทกัมมธารยส์มาส

(เตภูมิกวภู) อ.วัฏฐะอันเป็นไปในภูมि ๓ (ปณชิตน) สงฆาโต อันบัณฑิต กล่าวแล้ว มารพณณ อิติ ว่าเป็นเครื่องผูกแห่งมาร มารพณณสงฆาโต ชื่อว่ามารพณณสงฆาต, ใต้แกวัฏฐะที่เป็น ไปในภูมิ ๓. (กล่าวคือเครื่องผูกแห่งมาร)

เตภูมิกวภูโฏ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ติสโส ภูมियो ติภูมियो. (ติ + ภูมิ) อสมาทารทิตุสมาส
ภูมियो อ.ภูมิ ท. ติสโส สาม ติภูมियो ชื่อว่าติภูมิ. (ภูมิ ๓)
๒. ติภูมิมุ ปวดตติ ติภูมิก, ภูโฏ. (ติภูมิ + ฌกปัจจย) สังสังฐาฑิอเนกัตตติ
(โย ภูโฏ) อ.วิภูมิต ปวดตติ ย่อมเป็นไป ติภูมิมุ ในภูมิ ๓ ท. อติ เพราะเหตุนี้
(โส ภูโฏ) อ.วิภูมิต เตภูมิก ชื่อว่าเตภูมิก, ได้แก่วิภูมิต. (อันเป็นไปในภูมิ ๓)
๓. เตภูมิก จ โส ภูโฏ จาติ เตภูมิกวภูโฏ. (เตภูมิก + ภูโฏ) วิเสสนบุพพทกัมมธารย-
สมาส

เตภูมิก จ อ.อันเป็นไปในภูมิ ๓ ด้วย โส อ.อันเป็นไปในภูมิ ๓ นั้น ภูโฏ จ เป็น
วิภูมิตด้วย อติ เพราะเหตุนี้ เตภูมิกวภูโฏ ชื่อว่าเตภูมิกวภูโฏ. (วิภูมิตอันเป็นไปในภูมิ ๓)

เทศนาปริโยสาน

เป็นฉนฐิตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปริโยสยติ เอตตติ ปริโยสาน. (ปริพุพ + อวพุพ + โส โสติเต ในการจบลง + ฌ
ปัจจย) กัตตรูป, อธิกรณสาณะ
(เทศนา) อ.พระเทศนา ปริโยสยติ ย่อมจบลง เอตต (กาล) ในกาลนี้ อติ เพราะเหตุนี้
ปริโยสาน ชื่อว่าปริโยสาน. (เป็นที่สิ้นสุดลงรอบ)
๒. เทศนาย ปริโยสาน เทศนายปริโยสาน. (เทศนา + ปริโยสาน) ฉนฐิตปุริสสมาส
ปริโยสาน อ.เป็นที่สิ้นสุดลงรอบ เทศนาย แห่งพระเทศนา เทศนายปริโยสาน ชื่อว่าเทศนา-
ปริโยสาน. (เป็นที่สิ้นสุดลงรอบแห่งพระเทศนา, เวลาจบพระเทศนา)

โสตาปนนาทโย

เป็นฉนฐิตวิปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

- โสตาปนโน อาทิ เยล เต โสตาปนนาทโย, อริยบุคคล. (โสตาปน + อาทิ)
- โสตาปนโน อ.พระโสตาปน อาทิ เป็นต้น เยล (อริยบุคคล) แห่งพระอริยบุคคล ท. เหล่า
ไต (อติ) มีอยู่, เต (อริยบุคคล) อ.พระอริยบุคคล ท. เหล่านี้ โสตาปนนาทโย ชื่อว่าโสตาปนนาทโย,
ได้แก่พระอริยบุคคลทั้งหลาย. (มีพระโสตาปนเป็นต้น)

สาตติกา

เป็นสหบุพพบทพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อตุโถ อสสา อตติติ อตติกา, วาจา. (อตุถ + อิก) อัสนัตติตัทธิต
 อตุโถ อ.ประโยชน์ อสสา (วาจาย) แห่งวาจานั้น อตติ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (สา
 วาจา) อ.วาจานั้น อตติกา ชื่อว่าอตติกา, ได้แก่วาจา. (อันมีประโยชน์)

๒. สห อตติกาย ยา วตตติติ สาตติกา, เทสนา. (สห + อตติกา) สหบุพพบทพหุพีทิสมาส

ยา (เทสนา) อ.เทศนาใด วตตติ ย่อมเป็นไป สห กับ อตติกาย (วาจาย) ด้วยวาจา
 อันมีประโยชน์ อิติ เพราะเหตุนี้ (สา เทสนา) อ.เทศนานั้น สาตติกา ชื่อว่าสาตติกา, ได้แก่เทศนา.
 (อันเป็นไปกับด้วยวาจาอันมีประโยชน์)



๕. จิตตหตฺถตฺเถรวตฺถ [๒๘]

จิตตหตฺถตฺเถรวตฺถ (มยา วุจฺเจเต) ๕

จิตตหตฺถตฺเถรวตฺถ อ.เรื่องแห่งพระจิตตหตฺถตฺเถระ (มยา) อันข้าพเจ้า
(พระพุทฺธโฆสฺสะ) (วุจฺเจเต) จะกล่าว ๕

จิตตหตฺถตฺเถรวตฺถ วุตตกัมมะใน วุจฺเจเตฯ อาชยาตบทกัมมวาทก
มยา อนภิกขิตกัตตานิ วุจฺเจเต ๕

๕. เรื่องพระจิตตหตฺถตฺเถระ



๑. “อนวภูจิตฺตจฺจตฺตสฺสชาติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตฺถา เซตวเน วิหรนฺโต จิตฺตหตฺถตฺเถรํ
นาม อารพฺภ กเถสิ ๕

สตฺถา เซตวเน วิหรนฺโต จิตฺตหตฺถตฺเถรํ นาม อารพฺภ “อนวภูจิตฺตจฺจตฺตสฺสชาติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ
กเถสิ ๕

สตฺถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับ เซตวเน ในพระวิหารชื่อว่าเซตวัน
อารพฺภ ทรงปรารภ จิตฺตหตฺถตฺเถรํ นาม ชื่อซึ่งพระจิตตหตฺถตฺเถระ กเถสิ
ตรัสแล้ว อิมํ ฌมฺมเทสนํ ซึ่งพระธรรมเทศนานี้ “อนวภูจิตฺตจฺจตฺตสฺสชาติ” ว่า
“อนวภูจิตฺตจฺจตฺตสฺส” ดังนี้ เป็นต้น ๕

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ที่พระวิหารชื่อว่าเซตวัน ทรงปรารภพระจิตตหตฺถตฺเถระ ตรัส
พระธรรมเทศนานี้ว่า “อนวภูจิตฺตจฺจตฺตสฺส” ดังนี้ เป็นต้น

สตฺถา สุกฺขกัตตานิ กเถสิฯ อาชยาตบทกัตตวาทก “อนวภูจิตฺตจฺจตฺตสฺส” สรุปะใน อิติฯ
ศัพท์ อาชยัตถะใน อิมํ ฌมฺมเทสนํ อิมํ วิเสสนะของ ฌมฺมเทสน์ฯ อวุตตกัมมะใน
กเถสิ เซตวเน วิสยาธาระใน วิหรนฺโตฯ อัปภันตริกิริยาของ สตฺถา นามศัพท์ สันญญา-
โชตกะเข้ากับ จิตฺตหตฺถตฺเถรฺฯ อวุตตกัมมะใน อารพฺภฯ สมานกาลกิริยาใน กเถสิ ๕

.....
.....

๒. เอโก กิร สาวตถีवासี กุลปุตโต นฏฺจโคณํ ปริเยสนโต อรณฺณํ ปวิสิตฺวา มชฺฌนฺตีกกาล โคณํ ทิสฺวา ยฺยูเถ วิสฺสชฺเชตฺวา “อวสุสฺสํ อยฺยานํ สนฺติเก ออาหารมตฺตํ ลภิสฺสามีติ ขุปฺปิปาสาปปีพิโต วิหารํ ปวิสิตฺวา ภิกฺขุณฺํ สนฺติกํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมฺนตฺมํ อฏฺฐจาสิ ๕

เอโก กิร สาวตถีवासี กุลปุตโต นฏฺจโคณํ ปริเยสนโต อรณฺณํ ปวิสิตฺวา มชฺฌนฺตีกกาล โคณํ ทิสฺวา ยฺยูเถ วิสฺสชฺเชตฺวา “(อหํ) อวสุสฺสํ อยฺยานํ สนฺติเก ออาหารมตฺตํ (วตถุ) ลภิสฺสามีติ (จินฺตเนน) ขุปฺปิปาสาปปีพิโต วิหารํ ปวิสิตฺวา ภิกฺขุณฺํ สนฺติกํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมฺนตฺมํ อฏฺฐจาสิ ๕

กิร ได้ยินว่า กุลปุตโต อ.กุลบุตร สาวตถีवासี ผู้อยู่ในเมืองสาวัตถีโดยปกติ เอโก คนหนึ่ง ปริเยสนโต แสวงหาอยู่ นฏฺจโคณํ ซึ่งโคตวที่หายไปแล้ว ปวิสิตฺวา เข้าไปแล้ว อรณฺณํ สู่ป่า ทิสฺวา เห็นแล้ว โคณํ ซึ่งโค มชฺฌนฺตีกกาล ในกาลแห่งพระอาทิตย์มีเงาอันตั้งอยู่แล้วในท่ามกลาง วิสฺสชฺเชตฺวา ปล่อยแล้ว ยฺยูเถ ในฝูง ขุปฺปิปาสาปปีพิโต ผู้อันความหิวและความกระหายบีบคั้นแล้ว ปวิสิตฺวา เข้าไปแล้ว วิหารํ สู่วิหาร (จินฺตเนน) ด้วยอันคิด อิติ ว่า “(อหํ) อ.เรา ลภิสฺสามิ จักได้ (วตถุ) ซึ่งวตถุ ออาหารมตฺตํ อันมีอาหารเป็นประมาณ สนฺติเก ในสำนัก อยฺยานํ ของพระคุณเจ้า ท. อวสุสฺสํ แน่แท้” อิติ ดังนี้ คนฺตฺวา ไปแล้ว สนฺติกํ สู่สำนัก ภิกฺขุณฺํ ของภิกษุ ท. วนฺทิตฺวา ไหว้แล้ว อฏฺฐจาสิ ได้ยินแล้ว เอกมฺนตฺมํ ณ ที่สมควร ๕

ทราบมาว่า กุลบุตรผู้อยู่ในเมืองสาวัตถีโดยปกติคนหนึ่ง แสวงหาโคตวที่หายไป เข้าไปสู่ป่า เห็นโคในเวลาเที่ยงวัน แล้วปล่อยในฝูง ถูกความหิวและกระหายบีบคั้น จึงเข้าไปสู่วิหารด้วยอันคิดว่า “เราจักได้วตถุสูงกว่าอาหารในสำนักของพระคุณเจ้าทั้งหลายแน่แท้” ดังนี้แล้ว ไปสู่สำนักของพวกภิกษุ ไหว้แล้ว ได้ยิน ณ ที่สมควร

กิริศัพท์ อนุสฺสวณฺตเถ เอโก กิตฺติ สาวตถีवासี กิตฺติ วิเสสนะของ กุลปุตโตฯ สุทฺธกตฺตา ใน อฏฺฐจาสิฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก นฏฺจโคณํ อวุตตกัมมะใน ปริเยสนโตฯ อัปฺพันฺตร-กิริยาของ กุลปุตโต อรณฺณํ สัมปาปฺณียกัมมะใน ปวิสิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ทิสฺวา มชฺฌนฺตีกกาล กาลสฺตตฺมึใน ทิสฺวา โคณํ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน วิสฺสชฺเชตฺวา ยฺยูเถ วิสยาธาระใน วิสฺสชฺเชตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ขุปฺปิปาสา-

ปีฬโธ “อหิ สุทธกัตตาโน ลภิสฺสามิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อวสฺสํ กิริยาวิเสสฺสนะ
 ใน ลภิสฺสามิ อวยยานํ สามิสัมพันธะโน สนฺติเกฯ วิสยาธาระโน ลภิสฺสามิ อาหารมตฺตํ
 วิเสสฺสนะของ วตฺถุญฺญ อวุตตกัมมะโน ลภิสฺสามิ” อิติศัพทํ สฺรุปะโน จินฺตเนนฯ ภาวะ
 ใน ปวิสิตฺวา ขุปฺปิปาสาปีฬโธ วิเสสฺสนะของ กุลปฺตฺโต วิหารํ สัมปาปฺุณียกัมมะโน
 ปวิสิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาโน คนฺตฺวา ภิกฺขุณฺํ สามิสัมพันธะโน สนฺติกํฯ สัมปาปฺุณีย-
 กัมมะโน คนฺตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาโน วนฺทิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาโน อฏฺฐจาสิ เอกมฺนฺตํ
 อาธาระโน อฏฺฐจาสิ ฯ

๓. ตสฺมี โข ปน สมเย ภิกฺขุณฺํ อวุกฺการปาติยํ ภูตฺตาวเสสํ กตฺตํ โหติ ฯ

ตสฺมี โข ปน สมเย ภิกฺขุณฺํ อวุกฺการปาติยํ (ภิกฺขุหิ) ภูตฺตาวเสสํ กตฺตํ โหติ ฯ

ปน ก็ **ตสฺมี โข สมเย** ในสมัยนั้นแล **กตฺตํ** อ.ภัตฺร (ภิกฺขุหิ) ภูตฺตาวเสสํ อันเหลือ
 ลงจากภัตฺร อันภิกษุ ท. ฉั้นแล้ว **อวุกฺการปาติยํ** ในถาดเป็นที่ใส่ซึ่งวัตถุอันเป็นเดน
ภิกฺขุณฺํ ของภิกษุ ท. **โหติ** ย่อมมี ฯ

ก็ ในสมัยนั้นแล ภัตฺรที่เหลือจากภัตฺรที่เหล่าภิกษุฉั้นแล้ว ในถาดใส่วัตถุที่เป็นเดนของ
 พวกภิกษุ ย่อมมี

ปนศัพทํ วากยารัมภโชตฺกะ ตสฺมี วิเสสฺสนะของ สมเย โขศัพทํ วจนาลังการะ สมเย
 กาลสํตตมฺมีโน โหติ ภูตฺตาวเสสํ วิเสสฺสนะของ กตฺตํฯ สุทธกัตตาโน โหติฯ อาชยาต-
 บทกัตตฺวาจก ภิกฺขุณฺํ สามิสัมพันธะโน อวุกฺการปาติยํฯ วิสยาธาระโน ภูตฺตาวเสสํ
 ภิกฺขุหิ อนภิทกัตตาโน กตฺต- ฯ

๔. เต ตํ ฉาตกปีฬิตํ ทิสฺวา “อิงฺฆ กตฺตํ คเหตุวา ภูมฺขชาติ วทิสฺสุ ฯ

เต (ภิกฺขุ) ตํ (กุลปฺตฺต) ฉาตกปีฬิตํ ทิสฺวา “อิงฺฆ (ตุว) กตฺตํ คเหตุวา ภูมฺขชาติ วทิสฺสุ ฯ

เต (ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น **ทิสฺวา** เห็นแล้ว **ตํ (กุลปฺตฺต)** ซึ่งกุลบุตรนั้น **ฉาตก-**
ปีฬิตํ ผู้อันความหิวบีบคั้นแล้ว **วทิสฺสุ** กล่าวแล้ว **อิติ** ว่า “**อิงฺฆ** เขมฺยเถติ (ตุว) อ.ท่าน
คเหตุวา ถือเอาแล้ว **กตฺตํ** ซึ่งภัตฺร **ภูมฺข** จงบริโภคเถติ” อิติ ดังนี้ ฯ

พวกภิกษุเหล่านั้นพากันกล่าวว่า “เชิญท่านถือเอาภัตรแล้วบริโภคนเถิด”

เต วิเสสณะของ ภิกษุๆ สุทธกัตตาใน วทีสุๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตํ กิติ ฉาตกปีพิตํ กิติ วิเสสณะของ กุลปุตฺตํ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน วทีสุ “อิงฺฆ อฺยโยชนัตถะ ตฺวํ สุทธกัตตาใน ภูณฺชๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ภตฺตํ อวุตตกัมมะใน คเหตุวาทๆ ปุพพกาลกิริยาใน ภูณฺช” อิติศัพทํ อากาละใน วทีสุ ๗

.....
.....

๕. พุทฺธกาเล จ นาม อนเนกสฺสูปพฺยณฺชนํ อฺปฺปชฺชติ ๗

จ กิ อนเนกสฺสูปพฺยณฺชนํ อ.แกงและกับมิใช่หนึ่ง อฺปฺปชฺชติ ย่อมเกิดขึ้น พุทฺธกาเล นาม ชื่อในกาลแห่งพระพุทฺธเจ้า ๗

กิ ธรรมดาว่าในกาลแห่งพระพุทฺธเจ้า แกงและกับข้าวเป็นจำนวนมากย่อมเกิดขึ้น จศัพทํ วากยารัมภโชนตกะ อนเนกสฺสูปพฺยณฺชนํๆ สุทธกัตตาใน อฺปฺปชฺชติๆ อาชยาตบท กัตตฺวาจก นามศัพทํ สัณฺญาโชตกะเข้ากับ พุทฺธกาเลๆ กาลสัตตมึใน อฺปฺปชฺชติ ๗

.....
.....

๖. โส ตโต ยาปนมตฺตํ คเหตุวาท ภูณฺชิตฺวา ปาณียํ ปิวิตฺวา หตฺถเ รโหวิตฺวา ภิกฺขุ วนฺทิตฺวา “กิ ภนฺเต อชฺช อยฺยา นิมนฺตนญฺจานํ อคฺมํสูติ ๗

โส (กุลปุตฺโต) ตโต (ปาติโต) ยาปนมตฺตํ (วตฺถุ) คเหตุวาท ภูณฺชิตฺวา ปาณียํ ปิวิตฺวา หตฺถเ รโหวิตฺวา ภิกฺขุ วนฺทิตฺวา “กิ ภนฺเต อชฺช อยฺยา นิมนฺตนญฺจานํ อคฺมํสูติ (ปฺจฺฉิ) ๗

โส (กุลปุตฺโต) อ.กุลบุตรนั้น คเหตุวาท ถือเอาแล้ว (วตฺถุ) ซึ่งวัตถุ ยาปนมตฺตํ อันมีการยังอัตภาพให้เป็นไปเป็นประมาณ ตโต (ปาติโต) จากถาดนั้น ภูณฺชิตฺวา บริโภคนแล้ว ปิวิตฺวา ดื่มแล้ว ปาณียํ ซึ่งน้ำอันบุคคลพึงดื่ม รโหวิตฺวา ล้างแล้ว หตฺถเ ซึ่งมีอ ท. วนฺทิตฺวา ไหว้แล้ว ภิกฺขุ ซึ่งภิกษุ ท. (ปฺจฺฉิ) ถ้ามแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อยฺยา อ.พระคุณเจ้า ท. อคฺมํสู ได้ไปแล้ว นิมนฺตนญฺจานํ สู้ที่เป็นที่นิมนต์ อชฺช ในวันนี้ ก็ หรือ” อิติ ดังนี้ ๗

กุลบุตรนั้นถือเอาวัตถุสักว่าพอยังร่างกายให้เป็นไปได้จากภตนั้น บริโภคแล้ว ดื่มน้ำ ล้างมือทั้งหลาย ให้วพวกภิกษุ แล้วถามว่า “ท่านผู้เจริญ วันนี้ พวกพระคุณเจ้าได้พากันไปสู่นิมมนต์หรือ”

โส วิเสสณะของ กุลบุตรโตๆ สุทธกัตตาใน ปุจฉิๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก ตโต วิเสสณะของ ปาตีโตๆ อปาทานใน คเหตุวา ยาปนมตตๆ วิเสสณะของ วตุถุๆ อุตตตกัมมะใน คเหตุวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ภูณชิตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปิวิตวา ปานีเย อุตตตกัมมะใน ปิวิตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน โหวิตวา หตุเถ อุตตตกัมมะใน โหวิตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน วนทิตวา ภิกขุ อุตตตกัมมะใน วนทิตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปุจฉิ “ภนุเต อาลปนะ อยุยา สุทธกัตตาใน อคมंसุๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก กิศัพท์ ปุจฉนัตถะ อชช กาลสัสตตมีใน อคมंसุ นิมนตตญานัน สัมปาปุณียกัมมะใน อคมंसุ อิติศัพท์ อาการะใน ปุจฉิ ๕

๗. “นตฺถิ อฺปาสก, ภิกขุ อิมินา ว นีหาเรณ นีพทฺธํ ลภนฺตีติ ๕

(ภิกขุ) “นตฺถิ (นิมนฺต) อฺปาสก, ภิกขุ อิมินา ว นีหาเรณ นีพทฺธํ ลภนฺตีติ (อาหํสุ) ๕

(ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. (อาหํสุ) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อฺปาสก ตุก่อนอฺปาสก (นิมนฺต) อ.การนิมนต์ นตฺถิ ย่อมไม่มี, ภิกขุ อ.ภิกษุ ท. ลภนฺติ ย่อมได้ นีพทฺธํ เนื่องนิตยฺ อิมินา ว นีหาเรณ โดยทำนองนี้เทียว” อิติ ดังนี้ ๕

พวกภิกษุพากันกล่าวว่า “อฺปาสก กิจนิมนต์ไม่มี, พวกภิกษุยอมได้เนื่องนิตยฺโดยทำนองนี้นั้นแหละ”

ภิกขุ สุทธกัตตาใน อาหํสุๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก “อฺปาสก อาลปนะ นิมนตตนิมฺตสุทธกัตตาใน นตฺถิๆ กิริยาบทกัตตุวจาก, ภิกขุ สุทธกัตตาใน ลภนฺติๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก เอวศัพท์ อวชารณะเข้ากับ อิมินาๆ วิเสสณะของ นีหาเรณๆ ตติยาวิเสสณะใน ลภนฺติ นีพทฺธํ กิริยาวิเสสณะใน ลภนฺติ” อิติศัพท์ อาการะใน อาหํสุ ๕

๘. โส “มยฺ อฏฺฏจาย สมฏฺฏจาย รตฺตินฺทิวํ นิพทฺธํ กมฺมํ กโรฺนฺตปิ เอรํ มรฺุรพฺยณฺชน-
ภตฺตํ น ลภาม, อิมํ กิรํ นิพทฺธํ ภูณฺชนฺติ, กิํ เม คิฺทฺทิกฺภาเวณ, ภิกฺขุ ภาวิสฺสามิฺติ
จินฺเตตฺวา ภิกฺขุ อฺปฺสงฺกมิฺตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิ ๕

โส (กุลปฺตฺโต) “มยฺ อฏฺฏจาย สมฏฺฏจาย รตฺตินฺทิวํ นิพทฺธํ กมฺมํ กโรฺนฺตปิ เอรํ มรฺุรพฺยณฺชน-
ภตฺตํ น ลภาม, อิมํ (ภิกฺขุ) กิรํ นิพทฺธํ ภูณฺชนฺติ, กิํ (ปโยชนํ) เม คิฺทฺทิกฺภาเวณ, (อหํ) ภิกฺขุ
ภาวิสฺสามิฺติ จินฺเตตฺวา ภิกฺขุ อฺปฺสงฺกมิฺตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิ ๕

โส (กุลปฺตฺโต) อ.กุลปฺตฺตรนํ จินฺเตตฺวา คิดแล้ว อิติ ว่า “มยฺ อ.เรา ท. อฏฺฏจาย
ลุกขึ้นแล้ว สมฏฺฏจาย ลุกขึ้นพร้อมแล้ว กโรฺนฺตปิ แม้กระทำอยู่ กมฺมํ ซึ่งการงาน
นิพทฺธํ เนื่องนิตยฺ รตฺตินฺทิวํ ตลอดคืนและวัน น ลภาม ย่อมไม่ได้ มรฺุรพฺยณฺชน-
ภตฺตํ ซึ่งกับและข้าวสวຍอันอรอย เอรํ อย่างนี้, กิรํ ได้ยินว่า อิมํ (ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ ท.
เหล่านี้ ภูณฺชนฺติ ย่อมฉัน นิพทฺธํ เนื่องนิตยฺ, กิํ (ปโยชนํ) อ.ประโยชน์อะไร
คิฺทฺทิกฺภาเวณ ด้วยความเป็นแห่งคฤหฺสฺถ์ เม แก่เรา, (อหํ) อ.เรา ภิกฺขุ เป็นภิกษุ
ภาวิสฺสามิ จักเป็น” อิติ ดังนี้ อฺปฺสงฺกมิฺตฺวา เข้าไปหาแล้ว ภิกฺขุ ซึ่งภิกษุ ท. ยาจิ
ขอแล้ว ปพฺพชฺชํ ซึ่งการบวช ๕

กุลปฺตฺตรนํคิดว่า “พวกเราลุกแล้วลุกเล่าแม้ทำการงานเนื่องนิตยฺ ตลอดคืนและวัน
ย่อมไม่ได้กับและข้าวสวຍที่มีรสอรอยอย่างนี้เลย, ได้ยินว่า พวกภิกษุยอมฉันเนื่อง
นิตยฺ, ประโยชน์อะไรด้วยความเป็นคฤหฺสฺถ์แก่เรา, เราจักเป็นภิกษุ” ดังนี้แล้ว ก็เข้าไป
หาพวกภิกษุ ขอการบวช

โส วิเสสนะของ กุลปฺตฺโต ๆ สุทฺธกัตฺตาใน ยาจิ ๆ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก “มยฺ สุทฺธกัตฺตา
ใน ลภาม ๆ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก อฏฺฏจาย ปุพฺพกาลกิริยาใน สมฏฺฏจาย ๆ ปุพฺพกาล-
กิริยาใน กโรฺนฺตปิ รตฺตินฺทิวํ อัจจันตสํโยคะใน กโรฺนฺตปิ นิพทฺธํ กิริยาวิเสสนะใน
กโรฺนฺตปิ กมฺมํ อวุตตกัมมะใน กโรฺนฺตปิ อปิตฺทํ อเปกขัตตะเข้ากับ กโรฺนฺตปิ
อํพกัณฺตรกิริยาของ มยฺ เอรํ กิริยาวิเสสนะใน ลภาม มรฺุรพฺยณฺชนภตฺตํ อวุตตกัมมะ
ใน ลภาม นคัทฺทํ ปฏฺฐิสฺสฺสฺสใน ลภาม, กิรํคัทฺทํ อนุสฺสวณฺตตะ อิมํ วิเสสนะของ
ภิกฺขุ ๆ สุทฺธกัตฺตาใน ภูณฺชนฺติ ๆ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก นิพทฺธํ กิริยาวิเสสนะใน
ภูณฺชนฺติ, กิํ วิเสสนะของ ปโยชนํ ๆ ลิงคัตตะ เม สัมปทานใน ปโยชนํ คิฺทฺทิกฺภาเวณ
ตติยาวิเสสนะใน ปโยชนํ, อหํ สุทฺธกัตฺตาใน ภาวิสฺสามิ ๆ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก

ภิกขุ วิคตีกัตตาใน ภวิสฺสามิ” อิติศัพฺท อากาเรใน จินฺเตตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน
อุปสงฺกมิตฺวา ภิกขุ อวุตฺตกัมมฺเใน อุปสงฺกมิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ยาจิ ปพฺพชฺช
อวุตฺตกัมมฺเใน ยาจิ ฯ

๙. อถ นํ ภิกขุ “สาธฺ อุปาสกาติ ปพฺพาเชสฺสุ ฯ

อถ นํ (กุลปฺตฺตํ) ภิกขุ “สาธฺ อุปาสกาติ (วตฺวา ตํ กุลปฺตฺตํ) ปพฺพาเชสฺสุ ฯ

อถ ครั้นนั้น ภิกขุ อ.ภิกษุ ท. วตฺวา กล่าวแล้ว นํ (กุลปฺตฺตํ) กะกุลบุตรนั้น อิติ
ว่า “อุปาสก ตุก่อนอุปาสก สาธฺ อ.ดีละ” อิติ ดังนี้ (ตํ กุลปฺตฺตํ) ยังกุลบุตรนั้น
ปพฺพาเชสฺสุ ให้บวชแล้ว ฯ

ที่นั้น พวกภิกษุจึงกล่าวกับกุลบุตรนั้นว่า “อุปาสก ดีแล้ว” แล้วให้กุลบุตรนั้นบวช

อถ กาลสัตฺตมี ภิกขุ เหตุกัตตาใน ปพฺพาเชสฺสุฯ อาขยาตบทเหตุกัตตฺวาจก นํ วิเสสนะ
ของ กุลปฺตฺตํฯ ออกิตกัมมฺเใน วตฺวา “อุปาสก อาลปนะ สาธฺ ลิงคัตถะ” อิติศัพฺท
อากาเรใน วตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปพฺพาเชสฺสุ ตํ วิเสสนะของ กุลปฺตฺตํฯ การิต-
กัมมฺเใน ปพฺพาเชสฺสุ ฯ

๑๐. โส ลทฺฐปสมฺปโท สพฺพูปการํ วตฺตปฏฺิวตฺตํ อกาสิ ฯ

โส (กุลปฺตฺโต) ลทฺฐปสมฺปโท สพฺพูปการํ วตฺตปฏฺิวตฺตํ อกาสิ ฯ

โส (กุลปฺตฺโต) อ.กุลบุตรนั้น ลทฺฐปสมฺปโท ผู้มีอุปสมบทอันได้แล้ว อกาสิ ได้
กระทำแล้ว วตฺตปฏฺิวตฺตํ ซึ่งวัตรใหญ่และวัตรน้อย สพฺพูปการํ อันเป็นอุปการะแก่
ภิกษุทั้งปวง ฯ

กุลบุตรนั้น ได้รับการอุปสมบทแล้ว ได้ทำวัตรใหญ่และวัตรน้อยที่เป็นอุปการะแก่ภิกษุ
ทุกรูป

โส วิเสสนะของ กุลปฺตฺโตฯ สุธกัตตาใน อกาสิฯ อาขยาตบทกัตตฺวาจก ลทฺฐปสมฺปโท
วิเสสนะของ กุลปฺตฺโต สพฺพูปการํ วิเสสนะของ วตฺตปฏฺิวตฺตํฯ อวุตฺตกัมมฺเใน อกาสิ ฯ

๑๑. โส พุทธานํ อุปปนฺเนน ลภสกุการเณ กติปาหจฺเจเน ญฺลสรโร อโหสิ; ตโต จินฺตสิ “กี เม ภิกฺขาย จริตฺวา ชีวเตน, คิหิ ภวิสฺสามิติ ฯ”

โส (ภิกขุ) พุทธานํ อุปปนฺเนน ลภสกุการเณ กติปาหจฺเจเน ญฺลสรโร อโหสิ; ตโต (โส ภิกขุ) จินฺตสิ “กี (ปโยชนํ) เม ภิกขาย จริตฺวา ชีวเตน, (อหํ) คิหิ ภวิสฺสามิติ ฯ”

โส (ภิกขุ) อ.ภิกษุหนึ่ง ญฺลสรโร เป็นผู้มีสระอันอ้วน กติปาหจฺเจเน โดยอันล่วงไปแห่งวันเล็กน้อย ลภสกุการเณ เพราะลภและสักการะ อุปปนฺเนน อันเกิดขึ้นแล้ว พุทธานํ แก่พระพุทธรเจ้า ท. อโหสิ ได้เป็นแล้ว; ตโต ในลำดับนั้น (โส ภิกขุ) อ.ภิกษุหนึ่ง จินฺตสิ คิดแล้ว อิติ ว่า “กี (ปโยชนํ) อ.ประโยชน์อะไร ภิกขาย จริตฺวา ชีวเตน ด้วยการ เทียวไป เพื่อภิกษา แล้วจึงเป็นอยู่ เม แก่เรา, (อหํ) อ.เรา คิหิ เป็นคฤหัสถ์ ภวิสฺสามิ จักเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

ภิกษุหนึ่ง ได้เป็นผู้มีร่างกายอ้วนถ้วน โดยล่วงไปเพียงสองสามวัน เพราะลภสักการะที่เกิดแก่พระพุทธรเจ้าทั้งหลาย; ลำดับนั้น ภิกษุหนึ่งคิดว่า “ประโยชน์อะไรด้วยการเทียวไปเพื่อภิกษาแล้วเป็นอยู่ แก่เรา, เราจักเป็นคฤหัสถ์”

โส วิเสสนะของ ภิกขุๆ สุกฺทกัตตาใน อโหสิๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจก พุทธานํ สัมปทานใน อุปปนฺเนนๆ วิเสสนะของ ลภสกุการเณๆ เหตุไฉน ญฺลสรโร กติปาหจฺเจเน ตติยาวิเสสนะใน ญฺลสรโรๆ วิกติกัตตาใน อโหสิ; ตโต กาลสัตตมิ โส วิเสสนะของ ภิกขุๆ สุกฺทกัตตาใน จินฺตสิๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจก “กี วิเสสนะของ ปโยชนํๆ ลิงคัตถะ เม สัมปทานใน ปโยชนํ ภิกขาย สัมปทานใน จริตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ชีวเตนๆ ตติยาวิเสสนะใน ปโยชนํ, อหํ สุกฺทกัตตาใน ภวิสฺสามิๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจก คิหิ วิกติกัตตาใน ภวิสฺสามิ” อิติศัพท์ อากาเรใน จินฺตสิ ฯ

๑๒. โส วิพฺภมิตฺวา เคหํ ปาวิสิ ฯ

โส (ภิกขุ) วิพฺภมิตฺวา เคหํ ปาวิสิ ฯ

โส (ภิกขุ) อ.ภิกษุหนึ่ง วิพฺภมิตฺวา สึกแล้ว ปาวิสิ ได้เข้าไปแล้ว เคหํ สูเรื่อน ฯ

ภิกษุหนึ่ง สึกแล้ว ได้เข้าไปสูเรื่อน

โส วิเสสณะของ ภิกขุๆ สุทธกัตตาใน ปาวลิสึ อาชยาตบทกัตตฺวาจก วิพฺภมิตฺวาจก
ปฺพพกาลกิริยาใน ปาวลิสึ เคหํ สัมปปาปฺณียกัมมะใน ปาวลิสึ ฯ

๑๓. ตสฺส เคเห กมฺมํ กโรนฺตสฺส, กติปาเหเนว สรีรํ มิลายิ, ตโต “กึ เม อิมินา
ทฺทุกฺเขน, สมโณ ภวิสฺสามิติ จินฺเตตฺวา ปฺนาคนฺตฺวา ปพฺพชฺชิ ฯ

ตสฺส (กุลปฺตฺตสฺส) เคเห กมฺมํ กโรนฺตสฺส กติปาเหเนว เอว สรีรํ มิลายิ, ตโต (โส กุลปฺตฺโต)
“กึ (ปโยชนํ) เม อิมินา ทฺทุกฺเขน, (อหํ) สมโณ ภวิสฺสามิติ จินฺเตตฺวา ปฺน อาคนฺตฺวา
ปพฺพชฺชิ ฯ

สรีรํ อ.สรีระ ตสฺส (กุลปฺตฺตสฺส) ของกุลบุตรนั้น กโรนฺตสฺส ผู้กระทำอยู่ กมฺมํ
ซึ่งการงาน เคเห ในเรือน มิลายิ เหยี่ยวย่นแล้ว กติปาเหเนว เอว โดยวันเล็กน้อย
นั้นเทียว, ตโต ในลำดับนั้น (โส กุลปฺตฺโต) อ.กุลบุตรนั้น จินฺเตตฺวา คิดแล้ว อิติ
ว่า “กึ (ปโยชนํ) อ.ประโยชน์อะไร อิมินา ทฺทุกฺเขน ด้วยทุกข์นี้ เม แก่เรา, (อหํ)
อ.เรา สมโณ เป็นสมณะ ภวิสฺสามิ จักเป็น” อิติ ดังนี้ อาคนฺตฺวา มาแล้ว ปฺน อีก
ปพฺพชฺชิ บวชแล้ว ฯ

ร่างกายของกุลบุตรนั้นผู้ทำการงานอยู่ในเรือน เหยี่ยวย่นโดยเพียงสองสามวันเท่านั้น,
ลำดับนั้น กุลบุตรนั้นจึงคิดว่า “ประโยชน์อะไรด้วยทุกข์นี้แก่เรา, เราจักเป็นสมณะ”
ดังนี้แล้ว ก็มาอีก บวชแล้ว

สรีรํ สุทธกัตตาใน มิลายิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตสฺส วิเสสณะของ กุลปฺตฺตสฺสๆ
สามีสัมพันธะใน สรีรํ เคเห วิสยาธาระใน กโรนฺตสฺส กมฺมํ อวฺตตกัมมะใน กโรนฺตสฺสๆ
วิเสสณะของ กุลปฺตฺตสฺส เอวศัพทํ อวฺชารณะเข้ากับ กติปาเหเนวๆ ตติยาวิเสสณะใน
มิลายิ, ตโต กาลสัตตมี โส วิเสสณะของ กุลปฺตฺโตๆ สุทธกัตตาใน ปพฺพชฺชิๆ อาชยาต-
บทกัตตฺวาจก “กึ วิเสสณะของ ปโยชนํๆ ลิงคัตถะ เม สัมปทานใน ปโยชนํ อิมินา
วิเสสณะของ ทฺทุกฺเขนๆ ตติยาวิเสสณะใน ปโยชนํ, อหํ สุทธกัตตาใน ภวิสฺสามิๆ
อาชยาตบทกัตตฺวาจก สมโณ วิกตีกัตตาใน ภวิสฺสามิ” อิติศัพท์ อาการะใน
จินฺเตตฺวาๆ ปพฺพพกาลกิริยาใน อาคนฺตฺวา ปฺนศัพทํ กิริยาวิเสสณะใน อาคนฺตฺวาๆ
ปพฺพพกาลกิริยาใน ปพฺพชฺชิ ฯ

๑๔. โส กติปาหํ วิดีนาเมตฺวา ปฺน อุกฺกณฺจิตฺวา วิพฺภมิ ฯ

โส (ภิกขุ) กติปาหํ วิดีนาเมตฺวา ปฺน อุกฺกณฺจิตฺวา วิพฺภมิ ฯ

โส (ภิกขุ) อ.ภิกษุ นั้น กติปาหํ ยังวันเล็กน้อย วิดีนาเมตฺวา ให้น้อมไปล่วงวิเศษแล้ว อุกฺกณฺจิตฺวา เป็อหน่ายแล้ว ปฺน อีก วิพฺภมิ สึกแล้ว ฯ

ภิกษุ นั้นทำให้สองสามวันผ่านไป ก็เป็อหน่ายขึ้นอีก แล้วก็สึก

โส วิเสสณะของ ภิกขุ ๆ สุทธกัตตาใน วิพฺภมิ ๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก กติปาหํ การิตกัมมะใน วิดีนาเมตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อุกฺกณฺจิตฺวา ปฺนศัพฺพท กิริยาวิเสสณะใน อุกฺกณฺจิตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน วิพฺภมิ ฯ

๑๕. ปพฺพชิตกาเล ปน ภิกฺขุณฺ อูปการโก อโหสิ ฯ

(โส กุลปฺตุโต) ปพฺพชิตกาเล ปน ภิกฺขุณฺ อูปการโก อโหสิ ฯ

ปน ก็ (โส กุลปฺตุโต) อ.กุลบุตรนั้น อูปการโก เป็นผู้กระทำซึ่งอุปการะ ภิกฺขุณฺ แก่ภิกษุ ท. ปพฺพชิตกาเล ในกาลเป็นที่บวชแล้ว อโหสิ ได้เป็นแล้ว ฯ

ก็ กุลบุตรนั้น ได้เป็นผู้ทำอุปการะแก่พวกภิกษุในกาลเป็นที่บวชแล้ว

ปนศัพฺพท วากยารัมภโชตกะ โส วิเสสณะของ กุลปฺตุโต ๆ สุทธกัตตาใน อโหสิ ๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก ปพฺพชิตกาเล กาลสัตตมีใน อูปการโก ภิกฺขุณฺ สัมปทานใน อูปการโก ๆ วิกตีกัตตาใน อโหสิ ฯ

๑๖. โส ปฺนปิ กติปาเหเนว อุกฺกณฺจิตฺวา “กึ เม คิหิภาเวณ, ปพฺพชิสฺสามีติ คนฺตฺวา ภิกฺขุ วนฺทิตฺวา ปพฺพชชฺ ยาจิ ฯ

โส (กุลปฺตุโต) ปฺนปิ กติปาเหเนว เอว อุกฺกณฺจิตฺวา “กึ (ปโยชน) เม คิหิภาเวณ, (อห) ปพฺพชิสฺสามีติ (จินฺเตตฺวา) คนฺตฺวา ภิกฺขุ วนฺทิตฺวา ปพฺพชชฺ ยาจิ ฯ

โส (กุลปุตโต) อ.กุลบุตรนั้น อุกกณฺหิจิตฺวา เปื่อหน่ายแล้ว กติปาเหเน เอว โดย
 วันเล็กน้อยนั้นเทียว ปุณฺปิ แม้อีก (จินฺเตตฺตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “กั (ปโยชนํ)
 อ.ประโยชน์อะไร คิหิภาเวเน ด้วยความเป็นแห่งคฤหัสถ์ เม แก่เรา, (อหํ) อ.เรา
 ปพฺพชิสฺสามิ จักบวช” อิติ ดังนี้ คนฺตฺวา ไปแล้ว วนฺทิตฺวา ใหว้แล้ว ภิกฺขุ ซึ่งภิกษุ
 ท. ยาจิ ขอแล้ว ปพฺพชฺชํ ซึ่งการบวช ๕

กุลบุตรนั้นเปื่อหน่ายแม้อีกครั้ง โดยผ่านไปสองสามวันเท่านั้น คิดว่า “ประโยชน์อะไร
 ด้วยความเป็นคฤหัสถ์แก่เรา, เราจักบวช” ดังนี้ ไปแล้วใหว้พวกภิกษุ ขอการบวช

โส วิเสสณะของ กุลปุตฺโต๑ สุทฺธกตฺตํใน ยาจิ๑ อาชยตบทกตฺตฺวาจาก อปีศัพฺทํ
 อเปกขตฺตํเข้ากับ ปุณฺ๑ ศัพฺทํ กิริยาวิเสสณะใน อุกกณฺหิจิตฺวา เอวศัพฺทํ อวธารณะ
 เข้ากับ กติปาเหเน๑ ตติยาวิเสสณะใน อุกกณฺหิจิตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตตฺตฺวา “กั
 วิเสสณะของ ปโยชนํ๑ ลิงคตฺตํ เม สัมปทานใน ปโยชนํ คิหิภาเวเน ตติยาวิเสสณะใน
 ปโยชนํ, อหํ สุทฺธกตฺตํใน ปพฺพชิสฺสามิ๑ อาชยตบทกตฺตฺวาจาก” อิติศัพฺทํ อาการะ
 ใน จินฺเตตฺตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน คนฺตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน วนฺทิตฺวา ภิกฺขุ อวุตต-
 กัมมะใน วนฺทิตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ยาจิ ปพฺพชฺชํ อวุตตกัมมะใน ยาจิ ๕

๑๗. อถ นํ ภิกฺขุ อูปการวเสน ปุณฺ ปพฺพชยีสฺสุ ๕

อถ นํ (กุลปุตฺตํ) ภิกฺขุ อูปการวเสน ปุณฺ ปพฺพชยีสฺสุ ๕

อถ ครั้งนั้น ภิกฺขุ อ.ภิกษุ ท. นํ (กุลปุตฺตํ) ยังกุลบุตรนั้น ปพฺพชยีสฺสุ ใหบวชแล้ว
 ปุณฺ อีกร อูปการวเสน ด้วยสามารถแห่งอุปการะ ๕

ที่นั้น พวกภิกษุให้กุลบุตรนั้นบวชอีกครั้ง ด้วยสามารถแห่งอุปการะ

อถ กาลสตฺตมึ ภิกฺขุ เหตุกตฺตํใน ปพฺพชยีสฺสุ๑ อาชยตบทเหตุกตฺตฺวาจาก นํ
 วิเสสณะของ กุลปุตฺตํ๑ การิตกัมมะใน ปพฺพชยีสฺสุ อูปการวเสน ตติยาวิเสสณะใน
 ปพฺพชยีสฺสุ ปุณฺศัพฺทํ กิริยาวิเสสณะใน ปพฺพชยีสฺสุ ๕

.....

๑๘. เอวํ โส จกฺขตฺตํ ปพฺพชิตฺวา อุปฺปพฺพชิตฺโต ๕

เอวํ โส (กุลปฺตฺโต) จกฺขตฺตํ ปพฺพชิตฺวา อุปฺปพฺพชิตฺโต ๕

โส (กุลปฺตฺโต) อ.กุลบุตรนั้น ปพฺพชิตฺวา บวชแล้ว อุปฺปพฺพชิตฺโต สีกแล้ว จกฺขตฺตํ หกครั้ง เอวํ ด้วยประการฉะนี้ ๕

กุลบุตรนั้น บวชแล้วสักถึง ๖ ครั้ง ด้วยประการฉะนี้

โส วิเสสนะของ กุลปฺตฺโตๆ สุทธกัตตาใน อุปฺปพฺพชิตฺโตๆ กิตตบทกัตตฺวาจาก เอวํ ปการัตถะ จกฺขตฺตํ กิริยาวิเสสนะใน ปพฺพชิตฺวา และ อุปฺปพฺพชิตฺโต ปพฺพชิตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน อุปฺปพฺพชิตฺโต ๕

๑๙. ตสฺส ภิกฺขุ “เอส จิตฺตวลีโก หุตฺวา วิจรตีติ “จิตฺตหตฺตตฺเถโรติ นามํ กรีสุ ๕

ตสฺส (ภิกฺขุสฺส) ภิกฺขุ “เอโส (ภิกฺขุ) จิตฺตวลีโก หุตฺวา วิจรตีติ (วตฺวา) “จิตฺตหตฺตตฺเถโรติ (วจนฺ) นามํ กรีสุ ๕

ภิกฺขุ อ.ภิกฺษุ ท. (วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “เอโส (ภิกฺขุ) อ.ภิกฺษุ นั้น จิตฺตวลีโก เป็นผู้เป็นไปในอำนาจของจิต หุตฺวา เป็นแล้ว วิจรติ ย่อมเที่ยวไป” อิติ ดังนี้ กรีสุ กระทำแล้ว (วจนฺ) ซึ่งคำ อิติ ว่า “จิตฺตหตฺตตฺเถโร อ.พระจิตตหัตถะผู้เถระ” อิติ ดังนี้ นามํ ให้เป็นชื่อ ตสฺส (ภิกฺขุสฺส) ของภิกฺษุ นั้น ๕

พวกภิกฺษุกล่าวว่า “ภิกฺษุ นั้น เป็นผู้เป็นไปในอำนาจของจิตเที่ยวไป” จึงได้ตั้งคำว่า “จิตฺตหัตถะ” ให้เป็นชื่อของภิกฺษุ นั้น

ภิกฺขุ สุทธกัตตาใน กรีสุๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ตสฺส วิเสสนะของ ภิกฺขุสฺสๆ สามีสัมพันธะใน นามํ เอโส วิเสสนะของ ภิกฺษุๆ สุทธกัตตาใน วิจรติๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก จิตฺตวลีโก วิกตีกัตตาใน หุตฺวาๆ สมานกาลกิริยาใน วิจรติ” อิติศัพท์ อากาเรใน วตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน กรีสุ “จิตฺตหตฺตตฺเถโร ลิงคัตถะ” อิติศัพท์ สรุปะ ใน วจนฺๆ อวุตตกัมมะใน กรีสุ นามํ วิกตีกัมมะใน กรีสุ ๕

๒๐. ตสฺส เอวํ อปรารปํ วิจฺรณฺตสฺส เอว ภาวึยา คพฺภินิ อโหสิ ๕

ตสฺส (กฺลปฺตตสฺส) เอวํ อปรารปํ วิจฺรณฺตสฺส เอว ภาวึยา คพฺภินิ อโหสิ ๕

ภวึยา อ.ภวึยา ตสฺส (กฺลปฺตตสฺส) ของกฺลปฺตตสฺส วิจฺรณฺตสฺส เอว ผู้เที่ยวไปอยู่
อปรารปํ ไปๆ มา เอวํ อย่างนั้นนั่นเที่ยว คพฺภินิ เป็นหญิงมีครรภ์ อโหสิ ได้เป็น
แล้ว ๕

ภวึยาของกฺลปฺตตสฺส ผู้เที่ยวไปๆ มาอยู่อย่างนั้นนั่นแหละ ได้ตั้งครรภ์

ภวึยา สุกฺตกัตฺตานิ อโหสิๆ อาชยาตบทกัตฺตวาจก ตสฺส วิเสสนะของ กฺลปฺตตสฺสๆ
สามีสัมพันธ์ใน ภวึยา เอวํ กิริยาวิเสสนะใน วิจฺรณฺตสฺส อปรารปํ กิริยาวิเสสนะใน
วิจฺรณฺตสฺส เอวํ อวชารณะเข้ากับ วิจฺรณฺตสฺสๆ วิเสสนะของ กฺลปฺตตสฺส คพฺภินิ
วิกตีกัตฺตานิ อโหสิ ๕

๒๑. โส สตุตฺตเม วาเร อรณฺณโต กสิภณฺทํ อาทาย เคหํ คนฺตฺวา ภณฺทกํ จเปตฺวา
“อตุตฺตโน กาสาวํ คณฺหิสฺสามิตี คพฺภํ ปาวิสึ ๕

โส (จิตฺตหตุโถ) สตุตฺตเม วาเร อรณฺณโต กสิภณฺทํ อาทาย เคหํ คนฺตฺวา ภณฺทกํ จเปตฺวา
“(อห) อตุตฺตโน กาสาวํ คณฺหิสฺสามิตี (จินฺตเนน) คพฺภํ ปาวิสึ ๕

โส (จิตฺตหตุโถ) อ.นายจิตตหัตถะนั้น อาทาย ถือเอาแล้ว กสิภณฺทํ ซึ่งภณฺทะ
คือโถ อรณฺณโต จากป่า วาเร ในวาระ สตุตฺตเม ที่เจ็ด คนฺตฺวา ไปแล้ว เคหํ
สู่เรือน จเปตฺวา วางไว้แล้ว ภณฺทกํ ซึ่งสิ่งของ ปาวิสึ ได้เข้าไปแล้ว คพฺภํ สู่ห้อง
จินฺตเนน ด้วยอันคิด อิติ ว่า “(อห) อ.เรา คณฺหิสฺสามิ จักถือเอา กาสาวํ ซึ่งผ้า
กาสาвање อตุตฺตโน ของตน” อิติ ดังนี้ ๕

นายจิตตหัตถะนั้น ถือเอาเครื่องโถมาจากป่าในครั้งที่ ๗ ไปสู่เรือน วางสิ่งของไว้แล้ว
ได้เข้าไปสู่ห้องด้วยอันคิดว่า “เราจักถือเอาผ้ากาสาвањеของตน”

โส วิเสสนะของ จิตฺตหตุโถๆ สุกฺตกัตฺตานิ ปาวิสึๆ อาชยาตบทกัตฺตวาจก สตุตฺตเม
วิเสสนะของ วาเรๆ กาลสัตฺตมิใน อาทาย อรณฺณโต อปาทานใน อาทาย กสิภณฺทํ

อวุตตกัมมะใน อาทายๆ สมานกาลกิริยาใน คนดูวา เคห สัมปาปุณียกัมมะใน คนดูวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน จเปตวา ภณทกั อวุตตกัมมะใน จเปตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปาวลิตี “อหิ สุกทกัตตาใน คนหิสสุสามี” อาชยาตบทกัตตวาจก อตตโน สามีสัมพันธะใน กาสาว์ๆ อวุตตกัมมะใน คนหิสสุสามี” อิติศัพท์ สรุปะใน จินตเนนๆ ภาระใน ปาวลิตี คพภ สัมปาปุณียกัมมะใน ปาวลิตี ฯ

.....

.....

๒๒. ตสุมี ขณ ตสุส ภริยา นิปชชิตวา นิททายติ ฯ

ตสุมี ขณ ตสุส (จิตตหตตสุส) ภริยา นิปชชิตวา นิททายติ ฯ

ตสุมี ขณ ในขณะนั้น **ภริยา** อ.ภรรยา **ตสุส (จิตตหตตสุส)** ของนายจิตตหัตตะ นั้น **นิปชชิตวา** นอนแล้ว **นิททายติ** ย่อมประพฤดิหลับ ฯ

ในขณะนั้น ภรรยาของนายจิตตหัตตะนั้น นอนประพฤดิหลับอยู่

ตสุมี วิเสสนะของ ขณๆ กาลสัตตมีใน นิททายติ ภริยา สุกทกัตตาใน นิททายติๆ อาชยาตบทกัตตวาจก ตสุส วิเสสนะของ จิตตหตตสุสๆ สามีสัมพันธะใน ภริยา นิปชชิตวา สมานกาลกิริยาใน นิททายติ ฯ

.....

.....

๒๓. ตสุสา นิวตตสาฎโก อปคโต ฯ

ตสุสา (ภริยาย) นิวตตสาฎโก อปคโต ฯ

นิวตตสาฎโก อ.ผ้าสาฎกอันถุกนุ่งแล้ว **ตสุสา (ภริยาย)** ของภรรยานั้น **อปคโต** ไปปราศแล้ว ฯ

ผ้านุ่งของภรรยานั้น ก็หลุดลุ่ย

นิวตตสาฎโก สุกทกัตตาใน อปคโตๆ กิตบทกัตตวาจก ตสุสา วิเสสนะของ ภริยายๆ สามีสัมพันธะใน นิวตตสาฎโก ฯ

.....

๒๔. मुखโต ลาลา ปคฺขรติ, नासा षुरुषुरायति, मुखं विवृण्णु, तन्तुं षंसति ५

ลาลา อ.น้ำลาย ปคฺขรติ ย่อมไหลออก मुखโต จากปาก, नासा อ.จมูก
 षुरुषुरायति ย่อมประพุดิเพียงดังครั้นๆ, मुखं อ.ปาก วิवृण्णु เปิดอ้าแล้ว, तन्तुं อ.พัน
 षंसติ ย่อมเสียดสีกัน ๫

น้ำลายย่อมไหลออกจากปาก, จมูกย่อมส่งเสียงดังครั้นๆ, ปากก็เปิดอ้าออก, พันก็
 เสียดสีกัน

ลาลา สุทฺธกัถตาใน ปคฺขรติๆ อาชยาดบทกัถตฺวาจก मुखโต อปาทานใน ปคฺขรติ,
 नासा สุทฺธกัถตาใน षुरुषुरायतिๆ อาชยาดบทกัถตฺวาจก, मुखं สุทฺธกัถตาใน विवृण्णु
 กิตบทกัถตฺวาจก, तन्तुं สุทฺธกัถตาใน षंसतिๆ อาชยาดบทกัถตฺวาจก ๫

๒๕. सा तसुस उतुरुमतकसरिं विय उप्पुจालि ५

สา (ภரிய) तसुस (จิตตहतฺตसुस) उतुरुमतकसरिं विय उप्पुจालि ๫

สา (ภரிய) อ.ภรรยา นั้น उप्पुจालि ปรากฏแล้ว तसुस (จิตตहतฺตสฺส) แก่นายจิตต-
 หัตถะ นั้น उतुरुमतกสรिं विय ราวกะ อ.สรีระอันพองขึ้นแล้ว ๫

ภรรยา นั้นปรากฏแก่นายจิตตหัตถะ ดูร่างที่พองหนาขึ้น

สา วิเสสนะของ ภரியๆ สุทฺธกัถตาใน उप्पुจालิๆ อาชยาดบทกัถตฺวาจก तसुस
 วิเสสนะของ จิตตहतฺตสฺสๆ สัมปทานใน उप्पुจालि उतुरुमतกसरिं उप्ปมาลึงคัถตะ
 วियคัพท์ उप्ปมาโชตกะเข้ากับ उतुरुमतกसरिं ๫

๒๖. सो “अनिजं तुक्खं อิหं, अहं ऐतत्तं कालं पपुषुत्तुवा इमं निससय गिक्खुणावे
 सनुजातुं नासुखिनुदि कासावโกण्णियं कहेत्तुवा อุत्तेरे पनुत्तुत्ते व केहा निक्खมิ ५

โส (จิตตहतฺโต) “अनिजं तुक्खं (โหติ) อิหं (सरिं), अहं ऐतत्तं कालं पपुषुत्तुवा इमं (सरिं)
 निससय गिक्खुणावे सनुजातुं न असुखिनुदि (जिनुत्तेत्तुवा) कासावโกण्णियं कहेत्तुवा उत्तेरे पनुत्तुत्ते व
 केहा निक्खมิ ๫

โส (จิตตหตฺโถ) อ.นายจิตตหตฺถะนั้น (จินฺเตตฺตวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “อิหํ (สรีร์) อ.สรีร์นี้ อนิจฺจํ เป็นธรรมชาติไม่เที่ยง ทุกฺขํ เป็นทุกข์ (โหติ) ย่อมเป็น, อหํ อ.เรา ปพฺพชิตฺตวา บวชแล้ว กาลํ สิ้นกาล เอตฺตํกั อันมีประมาณเท่านี้ นิสฺสาย อาศัย แล้ว อิมํ (สรีร์) ซึ่งสรีร์นี้ น อสฺกฺขี ไม่ได้ आजแล้ว สณฺจาทู เพื่ออันดำรงอยู่ด้วยดี ภิกฺขุภาเว ในความเป็นแห่งภิกษุ” อิติ ดังนี้ คเหตุวา ถือเอาแล้ว กาสาวโกฏฺถิยฺ ที่ที่สุดแห่งผ้ากาสาวะ พนฺธฺนโต ว ผูกอยู่เที่ยว อุทฺเร ที่ท้อง นิภฺขมิ ออกไปแล้ว เคหา จากเรือนฯ

นายจิตตหตฺถะนั้นคิดว่า “ร่างกายนี้ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์, เราบวชสิ้นกาลมีประมาณเท่านี้ อาศัยร่างกายนี้ ไม่สามารถเพื่อจะดำรงอยู่ในความเป็นภิกษุ” ดังนี้แล้ว จึงหยิบที่ปลายผ้ากาสาวะ ผูกที่ท้องนั้นแหละ ออกจากเรือนไป

โส วิเสสนะของ จิตฺตหตฺโถฯ สุทฺธกัตฺตาใน นิภฺขมิฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก “อิหํ วิเสสนะของ สรีร์ฯ สุทฺธกัตฺตาใน โหติฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก อนิจฺจํ กิดิ ทุกฺขํ กิดิ วิกิตฺกัตฺตาใน โหติ, อหํ สุทฺธกัตฺตาใน อสฺกฺขีฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก เอตฺตํกั วิเสสนะของ กาลํฯ อัจจันตสังโยคะใน ปพฺพชิตฺตวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิสฺสาย อิมํ วิเสสนะของ สรีร์ฯ อวุตตกัมมะใน นิสฺสายฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อสฺกฺขี ภิกฺขุภาเว วิสยาธาระใน สณฺจาทูฯ ตุมตฺถสัมปทานใน อสฺกฺขี นศฺพท์ ปรฎฺธิเสระใน อสฺกฺขี” อิติศฺพท์ อาการะใน จินฺเตตฺตวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน คเหตุวา กาสาวโกฏฺถิยฺ วิสยาธาระใน คเหตุวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน พนฺธฺนโต อุทฺเร วิสยาธาระใน พนฺธฺนโต เอวศฺพท์ อวธารณะเข้ากับ พนฺธฺนโตฯ อัปฺพันฺตรกิริยาของ จิตฺตหตฺโถ เคหา อปาทานใน นิภฺขมิ ฯ

.....

๒๗. อถสฺส อนนฺตรเคเห จิตฺตา สสฺสุ ตํ ตถา คจฺจมานํ ทิสฺวา “ออยฺ ปรฎฺธิกนฺโต, อิทาเนว อรณฺณโต อาคจฺจนฺโต ว กาสาวํ อุทฺเร พนฺชิตฺตวา นิภฺขนฺโต วิหาราภิมุโข คจฺจติ; กิณฺนุ โขติ เคหํ ปวิสิตฺวา นิทฺทายมานํ ชีตฺรํ ปสฺสิตฺวา “โส อิมํ ทิสฺวา วิปฺปรฎฺธิสาร์ หุตฺวา คโตติ ฌตฺวา ชีตฺรํ ปหริตฺวา “อุฏฺฐเหติ กาพกณฺณิ, สามิโก เต ตํ นิทฺทายมานํ ทิสฺวา วิปฺปรฎฺธิสาร์ หุตฺวา คโต; นตฺถิ โส อิตฺโต ปฏฺจาย ตฺยฺหนฺติ อาห ฯ

อถ อสฺส (จิตตหตฺถสฺส) อนนฺตรเคเห จิตฺตา สสฺสํ ตํ (จิตตหตฺถํ) ตถา คจฺจมาณํ ทิสฺวา “อโย (จิตตหตฺถโ) ปฏิกฺกนฺโต, (อโย จิตตหตฺถโ) อิทานิ เอว อรณฺณโต อากจฺจนฺโต ว กาสาวํ อุทฺเร พนฺธิตฺวา นิทฺทมาณฺโต วิหาราภิมุโข คจฺจติ; กิณฺहु โข (การณฺ)” อิติ (จินฺเตตฺวา) เคหํ ปวิสฺสิตฺวา นิทฺทมาณํ ธีตฺรํ ปสฺสิตฺวา “โส (จิตตหตฺถโ) อิมํ (ธีตฺรํ) ทิสฺวา วิปฺปฏิสําริ หุตฺวา คโตติ ฆตฺวา ธีตฺรํ ปหริตฺวา “(ตฺวํ) อุฏฺฐเจหิ กภาพกณฺณนิ, สามิโก เต ตํ นิทฺทมาณํ ทิสฺวา วิปฺปฏิสําริ หุตฺวา คโต; นตฺถิ โส (สามิโก) อิตฺโต (กาลโต) ปฏฺฐจาย ตฺยหฺนติ อาห ๕

อถ ครั้นนั้น สสฺสํ อ.แม่ยาย อสฺส (จิตตหตฺถสฺส) ของนายจิตตหัตถะนั้น จิตฺตา ผู้ดำรงอยู่แล้ว อนนฺตรเคเห ในเรือนอันไม่มีระหว่าง ทิสฺวา เห็นแล้ว ตํ (จิตตหตฺถํ) ซึ่งนายจิตตหัตถะนั้น คจฺจมาณํ ผู้ไปอยู่ ตถา เหมือนอย่างนั้น (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “อโย (จิตตหตฺถโ) อ.นายจิตตหัตถะนี้ ปฏิกฺกนฺโต ก้าวกลับแล้ว, (อโย จิตตหตฺถโ) อ.นายจิตตหัตถะนี้ อากจฺจนฺโต ว มาอยู่เที่ยว อรณฺณโต จากป่า อิทานิ เอว ในกาลนั้นนั้นเที่ยว พนฺธิตฺวา ผูกแล้ว กาสาวํ ซึ่งผ้ากาสาอะ อุทฺเร ที่ห้อง นิทฺทมาณฺโต ออกไปแล้ว วิหาราภิมุโข ผู้มีหน้าเฉพาะต่อวิหาร คจฺจติ ย่อมไป; (การณฺ) อ.เหตุ กิณฺहु โข อะไรหนอแล” อิติ ดังนี้ ปวิสฺสิตฺวา เข้าไปแล้ว เคหํ สู่เรือน ปสฺสิตฺวา เห็นแล้ว ธีตฺรํ ซึ่งธิดา นิทฺทมาณํ ผู้ประพฤดิหลับอยู่ ฆตฺวา รู้แล้ว อิติ ว่า “โส (จิตตหตฺถโ) อ.นายจิตตหัตถะนั้น ทิสฺวา เห็นแล้ว อิมํ (ธีตฺรํ) ซึ่งธิดา นี้ วิปฺปฏิสําริ เป็นผู้มีความเดือดร้อนใจ หุตฺวา เป็นแล้ว คโต ไปแล้ว” อิติ ดังนี้ ปหริตฺวา ดีแล้ว ธีตฺรํ ซึ่งธิดา อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “กภาพกณฺณนิ แนะหฺนิง กาลกณฺนิ (ตฺวํ) อ.เจ้า อุฏฺฐเจหิ จงลุกขึ้น, สามิโก อ.สามี เต ของเจ้า ทิสฺวา เห็นแล้ว ตํ ซึ่งเจ้า นิทฺทมาณํ ผู้ประพฤดิหลับอยู่ วิปฺปฏิสําริ เป็นผู้มีความเดือดร้อนใจ หุตฺวา เป็นแล้ว คโต ไปแล้ว; โส (สามิโก) อ.สามีนั้น นตฺถิ ย่อมไม่มี ตฺยหฺนํ แก่เจ้า ปฏฺฐจาย จำเดิม อิตฺโต (กาลโต) แต่กาลนี้” อิติ ดังนี้ ๕

ที่นั้น แม่ยายของนายจิตตหัตถะนั้นผู้ดำรงอยู่ในเรือนติดกัน เห็นนายจิตตหัตถะนั้นผู้ไปอยู่เหมือนอย่างนั้น คิดว่า “นายจิตตหัตถะนี้กลับไปแล้ว, นายจิตตหัตถะนี้พึงจะมาจากป่าเดี๋ยวนี้เอง พันผ้ากาสาอะที่ห้อง ออกไปแล้ว มุ่งหน้าต่อวิหาร ย่อมไป; เหตุอะไรหนอแล” ดังนี้ จึงเข้าไปสู่เรือน เห็นธิดาผู้ประพฤดิหลับอยู่ รู้ว่า “นายจิตตหัตถะนั้น เห็นธิดานี้ เกิดความเดือดร้อนใจ จึงไป” ดังนี้แล้ว จึงตีธิดา แล้วกล่าวว่า “แนะ

นางกาลกนิ์ เจ้าจงลุกขึ้น, สามีของเจ้าเห็นเจ้าผู้ประพฤดิหลับอยู่ เป็นผู้เดือดร้อนใจ
ไปแล้ว, สามีจะไม่มีแก่เจ้า ตั้งแต่กาลนี้”

อถ กาลสัตตมี จิตา วิเสสนะของ สสสุๆ สุทธกัตตาใน อาหๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจาก
อสุส วิเสสนะของ จิตตหตุตสุๆ สามีสัมพันธ์ใน สสสุ อนนฺตรเคเห วิสยาธาระ
ใน จิตา ตํ วิเสสนะของ จิตตหตุตํ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวา ตถา กิริยาวิเสสนะใน
คจฺจมานํ วิเสสนะของ จิตตหตุตํ ทิสฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตตฺวา “อัย วิเสสนะ
ของ จิตตหตุตํ สุทธกัตตาใน ปฏิกฺกนฺโตๆ กิตบทกัตตฺวาจาก, อัย วิเสสนะของ
จิตตหตุตํ สุทธกัตตาใน คจฺจตํ อาขยาตบทกัตตฺวาจาก เอวคฺคัพฺพ อวชารณะเข้า
กับ อิทานิๆ กาลสัตตมีใน อาคจฺจนฺโต อรณฺณโตๆ อปาทานใน อาคจฺจนฺโต เอวคฺคัพฺพ
อวชารณะเข้ากับ อาคจฺจนฺโตๆ อัปฺภันฺตรกิริยาของ จิตตหตุตํ กาสาวํ อวุตตกัมมะ
ใน พนฺธิตฺวา อุทเร วิสยาธาระใน พนฺธิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิทฺขนฺโตๆ กิตติ
วิหาราภิมุข กิตติ วิเสสนะของ จิตตหตุตํ; การณํ ลิงคัตถะ กิณฺนุคฺคัพฺพ ปุจฺจนฺตถะ
ไซคฺคัพฺพ วจนาลังการะ” อิตคฺคัพฺพ อาการะใน จินฺเตตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปวิสิตฺวา
เคหํ สัมปาปฺุณิยกัมมะใน ปวิสิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปสฺสิตฺวา นิทฺทายมานํ
วิเสสนะของ ฐิตฺรํ อวุตตกัมมะใน ปสฺสิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ฆตฺวา “โส วิเสสนะ
ของ จิตตหตุตํ สุทธกัตตาใน คโตๆ กิตบทกัตตฺวาจาก อิมิ วิเสสนะของ ฐิตฺรํ
อวุตตกัมมะใน ทิสฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน หุตฺวา วิปฺปฏิสารี วิกตีกัตตาใน หุตฺวาๆ
ปุพฺพกาลกิริยาใน คโต” อิตคฺคัพฺพ อาการะใน ฆตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปหริตฺวา
ฐิตฺรํ อวุตตกัมมะใน ปหริตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห “กาพกณฺณิ อาลปนะ ตฺวํ
สุทธกัตตาใน อฏฺุเจหิๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจาก, สามิโก สุทธกัตตาใน คโตๆ กิตบท
กัตตฺวาจาก เต สามีสัมพันธ์ใน สามิโก ตํ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวา นิทฺทายมานํ วิเสสนะ
ของ ตํ ทิสฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน หุตฺวา วิปฺปฏิสารี วิกตีกัตตาใน หุตฺวาๆ ปุพฺพกาล
กิริยาใน คโต, โส วิเสสนะของ สามิโกๆ สุทธกัตตาใน นตฺถิๆ กิริยาบทกัตตฺวาจาก
อิต วิเสสนะของ กาลโตๆ อปาทานใน ปฏฺุจายๆ กิริยาวิเสสนะใน นตฺถิ ตฺยหํ สัมปทาน
ใน นตฺถิ” อิตคฺคัพฺพ อาการะใน อาห ๕

.....
.....
.....

๒๘. “อเปหิ อเปหิ อมม, กุโต ตสฺส คมนฺ, กติปาเหเนว ปฺน อาคมิสฺสตีติ ฯ”

(สา รีดตา) “(ตุว) อเปหิ, (ตุว) อเปหิ อมม, กุโต (จานโต) ตสฺส (จิตตหตฺตสฺส) คมนฺ (ภวิสฺสตี), (โส จิตฺตหตฺโต) กติปาเหเนว เอว ปฺน อาคมิสฺสตีติ (อาห) ฯ”

(สา รีดตา) อ.ธิดานั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อมม ข้าแต่แม่ (ตุว) อ.ท่าน อเปหิ จงหลีกไป, (ตุว) อ.ท่าน อเปหิ จงหลีกไป, คมนฺ อ.การไป ตสฺส (จิตตหตฺตสฺส) ของนายจิตตหัตถะนั้น (ภวิสฺสตี) จักมี กุโต (จานโต) แต่ที่ไหน, (โส จิตฺตหตฺโต) อ.นายจิตตหัตถะนั้น อาคมิสฺสตี จักมา ปฺน อีก กติปาเหเนว เอว โดยวันเล็กน้อย นั้นเทียว” อิติ ดังนี้ ฯ

ธิดานั้นกล่าวว่า “แม่ ท่านจงหลีก ท่านจงหลีกไป, การไปของนายจิตตหัตถะนั้นจักมี แต่ที่ไหน, นายจิตตหัตถะนั้นจักมาอีกโดยเพียงสองสามวันเท่านั้น”

สา วิเสสนะของ รีดตาฯ สุททกัตตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “อมม อาลปนะ ตุว สุททกัตตาใน อเปหิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก, ตุว สุททกัตตาใน อเปหิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก, คมนฺ สุททกัตตาใน ภวิสฺสตีฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก กุโต วิเสสนะของ จานโตฯ อปาทานใน ภวิสฺสตี ตสฺส วิเสสนะของ จิตตหตฺตสฺสฯ สามีสัมพันธะใน คมนฺ, โส วิเสสนะของ จิตตหตฺโตฯ สุททกัตตาใน อาคมิสฺสตีฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ กติปาเหเนวฯ ตติยาวิเสสนะใน อาคมิสฺสตี ปฺนศัพท์ กิริยาวิเสสนะใน อาคมิสฺสตี” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ฯ

๒๙. โสปี “อนิจฺจํ ทุกฺขนฺตติ วตฺวา คจฺจนฺโต คจฺจนฺโต ว โสตาปตฺติผลํ ปาปุณฺนิ ฯ”

โสปี (จิตตหตฺโต) “(อิทํ สรีรํ) อนิจฺจํ ทุกฺขํ (โหติ)” อิติ วตฺวา คจฺจนฺโต คจฺจนฺโต ว โสตาปตฺติผลํ ปาปุณฺนิ ฯ

โสปี (จิตตหตฺโต) อ.นายจิตตหัตถะแม่ฉันนั้น วตฺวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(อิทํ สรีรํ) อ.สรีระนี้ อนิจฺจํ เป็นธรรมชาติไม่เที่ยง ทุกฺขํ เป็นทุกข์ (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ คจฺจนฺโต ไปอยู่ คจฺจนฺโต ว ไปอยู่เทียว ปาปุณฺนิ บรรลุแล้ว โสตาปตฺติผล ซึ่ง โสตาปตฺติผล ฯ

แม้นายจิตตหัตถะนั้น กล่าววว่า “ร่างกายนี้ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์” ขณะที่เดินไปๆ นั้น แผละ ก็บรรลู่โสตาปัตติผล

อปีศัพทํ อเปกขัตถะเข้ากับ โสๆ วิเสสนะของ จิตตหตุโถๆ สุธกัตตาใน ปาปุณิๆ อาขยาตบทกัตตุวจาก “อิทํ วิเสสนะของ สรีริๆ สุธกัตตาใน โหติๆ อาขยาตบทกัตตุวจาก อนิจจํ กิติ์ ทุกขํ กิติ์ วิกตีกัตตาใน โหติ” อิติศัพทํ อาการะใน วตุวๆ ปุพพกาลกิริยาใน คจจนุโต เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ คจจนุโตๆ สองบท อัมภันตรกิริยาของ จิตตหตุโถ โสตาปัตติผล สัมปาปุณียกัมมะใน ปาปุณิ ๕

.....
.....

๓๐. โส คนตุวา ภิกขุ วนุทิตวา ปพพชช ยาจิ ๕

โส (จิตตหตุโถ) คนตุวา ภิกขุ วนุทิตวา ปพพชช ยาจิ ๕

โส (จิตตหตุโถ) อ.นายจิตตหัตถะนั้น **คนตุวา** ไปแล้ว **วนุทิตวา** ไหว้แล้ว **ภิกขุ** ซึ่งภิกษุ ท. **ยาจิ** ขอแล้ว **ปพพชช** ซึ่งการบวช ๕

นายจิตตหัตถะนั้นไป ไหว้พวกภิกษุ แล้วขอการบวช

โส วิเสสนะของ จิตตหตุโถๆ สุธกัตตาใน ยาจิๆ อาขยาตบทกัตตุวจาก คนตุวา ปุพพกาลกิริยาใน วนุทิตวา ภิกขุ อวุตตกัมมะใน วนุทิตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ยาจิ ปพพชช อวุตตกัมมะใน ยาจิ ๕

.....
.....

๓๑. “น สกขิสสาม มยํ ตํ ปพพาเชตุํ, กุโต ตูยหํ สมณภาโว, สตุถกนีสาทนปาสาณ- สทิสํ ตว สีสนุติ ๕

(ภิกขุ) “น สกขิสสาม มยํ ตํ ปพพาเชตุํ, กุโต (จानโต) ตูยหํ สมณภาโว (ภวิสสติ), สตุถกนีสาทนปาสาณสทิสํ (โหติ) ตว สีสนุติ (อาหंसุ) ๕

(ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. (อาหंसุ) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “มยํ อ.เรา ท. **น สกขิสสาม** จักไม่อาจ **ตํ ปพพาเชตุํ** เพื่ออัน- ยังท่าน -ให้บวช, **สมณภาโว** อ.ความเป็นแห่ง

สมณะ ตูยห์ ของท่าน (ภวิสฺสติ) จักมี กุโธ (จานโต) แต่ที่ไหน, สีล อ.ศีระชะ ตว ของท่าน สตุถกนิสาทนปาสาณสทิสฺ เป็นเช่นกับด้วยแผ่นหินเป็นเครื่องลับซึ่งมีด (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

พวกภิกษุพากันกล่าวว่า “พวกเราไม่สามารถเพื่อจะบวชให้ท่านได้, ความเป็นสมณะ ของท่านจักมีแต่ที่ไหน, ศีระชะของท่านเป็นเช่นกับแผ่นหินสำหรับลับมีด”

ภิกษุ สุทธกัตตาใน อาหฺสุ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “มยฺ สุทธกัตตาใน สกฺขิสฺสาม ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก นศฺพทฺ ปรฎิสฺเสระใน สกฺขิสฺสาม ตํ การิตกัมมะใน ปพฺพาเชตฺตุ ๆ ตุมฺตถสฺมปทานใน สกฺขิสฺสาม, สมณภาโว สุทธกัตตาใน ภวิสฺสติ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก กุโธ วิเสสชะของ จานโต ๆ อปาทานใน ภวิสฺสติ ตูยฺห์ สามิสฺสัพพะชะใน สมณภาโว, สีลํ สุทธกัตตาใน โหติ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สตุถกนิสาทนปาสาณ- สทิสฺ วิกตีกัตตาใน โหติ ตว สามิสฺสัพพะชะใน สีลํ” อิติศฺพทฺ อาการะใน อาหฺสุ ฯ

๓๒. “ภนฺเต อิทานิ มํ อนุภุมฺปาย เอกวาริ ปพฺพาเชถาติ ฯ

(โส จิตฺตหตุโถ) “(ตุมฺเห) ภนฺเต อิทานิ มํ อนุภุมฺปาย (มํ) เอกวาริ ปพฺพาเชถาติ (อาห) ฯ

(โส จิตฺตหตุโถ) อ.นายจิตตหัตถะนั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่าน ผู้เจริญ (ตุมฺเห) อ.ท่าน ท. มํ ยังกระผม ปพฺพาเชถ ของจงให้บวช เอกวาริ สิ้นวาระ หนึ่ง อนุภุมฺปาย เพื่ออนุเคราะห์ มํ ซึ่งกระผม อิทานิ ในกาลนี้” อิติ ดังนี้ ฯ

นายจิตตหัตถะนั้นกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ ขอพวกรท่านจงให้ผมบวชเถิด เพื่ออนุเคราะห์ กระผมสักวาระหนึ่ง”

โส วิเสสชะของ จิตฺตหตุโถ ๆ สุทธกัตตาใน อาห อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ภนฺเต อาลปนชะ ตุมฺเห เหตุกัตตาใน ปพฺพาเชถ ๆ อาชยาตบทเหตุกัตตฺวาจก อิทานิ กาล- สัตตมฺมีใน ปพฺพาเชถ มํ อวุตตกัมมะใน อนุภุมฺปาย ๆ สัมปทานใน ปพฺพาเชถ มํ การิตกัมมะใน ปพฺพาเชถ เอกวาริ อัจฉนตสฺงโยคะใน ปพฺพาเชถ” อิติศฺพทฺ อาการะ ใน อาห ฯ

๓๓. เต ตั อุปการวเสน ปพฺพาชยีสฺส ฯ

เต (ภิกขุ) ตั (จิตตหตฺถ) อุปการวเสน ปพฺพาชยีสฺส ฯ

เต (ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น ตั (จิตตหตฺถ) ยังนายจิตตหตฺถะนั้น ปพฺพาชยีสฺส ให้บวชแล้ว อุปการวเสน ด้วยสามารถแห่งอุปการะ ฯ

พวกภิกษุเหล่านั้น ให้นายจิตตหตฺถะนั้นบวชด้วยสามารถแห่งอุปการะ

เต วิเสสณะของ ภิกขุ ๆ เหตุกัตตาใน ปพฺพาชยีสฺส ๆ อาชยาตบทเหตุกัตตฺวาจก ตั วิเสสณะของ จิตตหตฺถ ๆ การิตกัมมะใน ปพฺพาชยีสฺส อุปการวเสน ตติยาวิเสสณะใน ปพฺพาชยีสฺส ฯ

๓๔. โส กติปาเหเนว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปฺปณิ ฯ

โส (จิตตหตฺถ) กติปาเหเนว เอว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปฺปณิ ฯ

โส (จิตตหตฺถ) อ.พระจิตตหตฺถะนั้น ปาปฺปณิ บรรลุแล้ว อรหตฺตํ ซึ่งความเป็นแห่ง พระอรหันต์ สห กับ ปฏิสมฺภิทาหิ ด้วยปฏิสัมภิทา ท. กติปาเหเนว เอว โดยวันเล็กน้อยนั้นเทียว ฯ

พระจิตตหตฺถะนั้น บรรลุพระอรหัตพร้อมทั้งปฏิสัมภิทาทั้งหลาย โดยเพียงสองสามวันเท่านั้น

โส วิเสสณะของ จิตตหตฺถ ๆ สุขกัตตาใน ปาปฺปณิ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอวคัพฺพท อวธารณะเข้ากับ กติปาเหเนว ๆ ตติยาวิเสสณะใน ปาปฺปณิ สหคัพฺพท ทัพฺพสมวาเยใน อรหตฺตํ ปฏิสมฺภิทาหิ สหัตถตติยาเข้ากับ สห อรหตฺตํ สัมปาปฺปณียกัมมะใน ปาปฺปณิ ฯ

๓๕. เตปิ ตั อาหฺสฺส “อาวฺโส จิตตหตฺถ ตว คมนสมยํ ตวเมว ชาเนยฺยาสิ, อิมสฺมี เต วาเร จิรายิตนฺติ ฯ

เตปิ (ภิกขุ) ตั (จิตตหตฺถ) อาหฺสฺส “อาวฺโส จิตตหตฺถ ตว คมนสมยํ ตวฺ เอว ชาเนยฺยาสิ, อิมสฺมี เต วาเร จิรายิตนฺติ ฯ

เตปิ (ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. แม่เหล่านั่น **อาหังสุ** กล่าวแล้ว **ตัง** (จิตตหตุถ) กะพระจิตตหัตถเถระนั้น **อิติ** ว่า “**จิตตหตุถ** ดูก่อนท่านจิตตหัตถเถระ **อาวุโส** ผู้มีอายุ **ตวั** **เอว** อ.ท่านนั้น เทียว **ชาเนยฺยาสี** ฟังรู้ **คณสมมย** ซึ่งสมัยเป็นที่ไป **ตว** ของท่าน, **จिरายิต** อ.การประพฤติช้ำอยู่ **เต** ของท่าน **อิมสมิ** **วาเร** ในวาระนี้” **อิติ** ดังนี้ ฯ

แม้พวกภิกษุเหล่านั่น ก็กล่าวว่า “ท่านจิตตหัตถเถระ ท่านนั้นแหละฟังรู้สมัยเป็นที่ไปของท่าน, ท่านประพฤติช้ำช้ำอยู่ในครั้งนี้”

อปีศัพท อเปกขัตถะเข้ากับ **เต** ๗ วิเสสณะของ **ภิกขุ** ๗ สุทธกัตตาใน **อาหังสุ** ๗ อาชยาตบทกัตตฺวาจก **ตัง** วิเสสณะของ **จิตตหตุถ** ๗ อภิตกัมมะใน **อาหังสุ** “**อาวุโส** วิเสสณะของ **จิตตหตุถ** ๗ อาลปนะ **เอวศัพท** อวชารณะเข้ากับ **ตวั** สุทธกัตตาใน **ชาเนยฺยาสี** ๗ อาชยาตบทกัตตฺวาจก **ตว** สามีสัมพันธะใน **คณสมมย** ๗ อุตตกัมมะใน **ชาเนยฺยาสี**, **จिरายิต** ลิงคัตถะ **อิมสมิ** วิเสสณะของ **วาเร** ๗ กาลสัตตมมีใน **จिरายิต** **เต** สามีสัมพันธะใน **จिरายิต**” **อิตีศัพท** อาการะใน **อาหังสุ** ๗

๓๖. “**ภนฺเต** **สัสคคฺคฺส** **อตุฏฺฐิกาวกาเล** **คตฺตา** **อมฺห**, **โส** **โน** **สัสคฺโค** **ฉินฺโน**, **อิทานิ** **อคมนนฺธมา** **ชาตฺตา** **อมฺหาติ** ๗

(**โส** **จิตตหตุถ**) “**ภนฺเต** (**มย**) **สัสคคฺคฺส** **อตุฏฺฐิกาวกาเล** **คตฺตา** **อมฺห**, **โส** **โน** **สัสคฺโค** **ฉินฺโน**, (**มย**) **อิทานิ** **อคมนนฺธมา** **ชาตฺตา** **อมฺหาติ** (**อาห**) ๗

(**โส** **จิตตหตุถ**) อ.พระจิตตหัตถเถระนั้น (**อาห**) กล่าวแล้ว **อิติ** ว่า “**ภนฺเต** ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (**มย**) อ.กระผม ท. **คตฺตา** เป็นผู้ไปแล้ว **สัสคคฺคฺส** **อตุฏฺฐิกาวกาเล** ในกาลแห่งความที่ แห่งความเกี่ยวข้อง เป็นสภาพมีอยู่ **อมฺห** ย่อมเป็น, **โส** **สัสคฺโค** อ.ความเกี่ยวข้องนั้น **โว** อันกระผม ท. **ฉินฺโน** ตัดแล้ว, (**มย**) อ.กระผม ท. **อคมนนฺธมา** เป็นผู้มีการไม่ไปเป็นธรรมดา **อิทานิ** ในกาลนี้ **ชาตฺตา** เป็นผู้เกิดแล้ว **อมฺห** ย่อมเป็น” **อิติ** ดังนี้ ฯ

พระจิตตหัตถเถระนั้นกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ พวกกระผมเป็นผู้ไปในกาลที่มีความเกี่ยวข้องอยู่, ความเกี่ยวข้องนั้น พวกกระผมตัดแล้ว, พวกกระผมเป็นผู้มีการไม่ไปเป็นธรรมดาในกาลบัดนี้”

โส วิเสสณะของ จิตตหตฺโต๑ สุทฺธกัตฺตาใน อาห๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก “ภนฺเต อาลปน๑ มยฺ สุทฺธกัตฺตาใน อมฺห๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก สํสคฺคสฺส ภาวาทิสัมพันธ๑ ใน อตฺถิภาวกาเล๑ กาลสัตฺตมีใน คต๑ วิกิตกัตฺตาใน อมฺห, โส วิเสสณะของ สํสคฺโค๑ วุตตกัมม๑ใน จินฺโน๑ กิตตบทกัมม๑วจาก โว อนภิตกัตฺตาใน จินฺโน, มยฺ สุทฺธกัตฺตาใน อมฺห๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก อิทานิ กาลสัตฺตมีใน อคมนธมฺมา๑ วิกิตกัตฺตาใน ชาต๑ วิกิตกัตฺตาใน อมฺห” อิติศัพท์ อากาเรใน อาห ๫

๓๗. ภิกฺขุ สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา “ภนฺเต อยฺ ภิกฺขุ อมฺเหหิ เอวํ วุตฺโต เอวํ นาม กเถติ อญฺญํ พุยากรโรติ อญฺญํ วทตีติ อาหํสุ ๫

ภิกฺขุ สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา “ภนฺเต อยฺ ภิกฺขุ อมฺเหหิ เอวํ วุตฺโต เอวํ นาม (วจนฺ) กเถติ อญฺญํ พุยากรโรติ อญฺญํ (วจนฺ) วทตีติ อาหํสุ ๫

ภิกฺขุ อ.ภิกษุ ท. คนฺตฺวา ไปแล้ว สนฺติกํ สู้สำนัก สตฺถุ ของพระศาสดา อาหํสุ กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อยฺ ภิกฺขุ อ.ภิกษุนี้ อมฺเหหิ วุตฺโต ผู้อันข้าพระองค์ ท. กล่าวแล้ว เอวํ อย่างนี้ กเถติ ย่อมกล่าว (วจนฺ) ซึ่งคำ เอวํ นาม ชื่ออย่างนี้ พุยากรโรติ ย่อมพยากรณ์ อญฺญํ ซึ่งอรหัตผลอันบุคคลพึงรู้ทั่ว วทติ ย่อมกล่าว (วจนฺ) ซึ่งคำ อญฺญํ อันไม่จริง” อิติ ดังนี้ ๫

พวกภิกษุพากันไปสู่นักของพระศาสดากราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุนี้ ถูกพวกข้าพระองค์กล่าวอย่างนี้ ย่อมกล่าวคำชื่ออย่างนี้ ย่อมพยากรณ์อรหัตผล ย่อมกล่าวคำที่ไม่จริง”

ภิกฺขุ สุทฺธกัตฺตาใน อาหํสุ๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก สตฺถุ สามีสัมพันธ๑ใน สนฺติกํ๑ สัมปาปฺณียกัมม๑ใน คนฺตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาหํสุ “ภนฺเต อาลปน๑ อยฺ วิเสสณะของ ภิกฺขุ๑ สุทฺธกัตฺตาใน กเถติ พุยากรโรติ และ วทติ กเถติ กิติ พุยากรโรติ กิติ วทติ กิติ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก อมฺเหหิ อนภิตกัตฺตาใน วุตฺโต เอวํ กิริยาวิเสสณะใน วุตฺโต๑ วิเสสณะของ ภิกฺขุ นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ เอวํ๑ วิเสสณะของ วจนฺ๑ อวุตตกัมม๑ใน กเถติ อญฺญํ อวุตตกัมม๑ใน พุยากรโรติ อญฺญํ วิเสสณะของ วจนฺ๑ อวุตตกัมม๑ใน วทติ” อิติศัพท์ อากาเรใน อาหํสุ ๫

๓๘. สตถา “ आम ภิกขเว มม ปุตุโต อตตโน อนวภูจิตจิตตกาเล สทฺธมฺมํ อชานนกาเล
 คมนาคมนํ อกาสิ, อิทานิ สฺส ปุณฺณจ ปาปญจ ปหีนนฺติ วตฺวา อีมา เทว คาถา
 อภาสิ

“อนวภูจิตจิตตสฺส	สทฺธมฺมํ อวิชานโต
ปริปลวปสาทสฺส	ปญฺญา น ปริปฺรติ,
อนวสฺสจจิตตสฺส	อนนฺวาทเจตโส
ปุณฺณปาปปหีนสฺส	นตฺถิ ชาครโต ภยฺนฺติ ฯ

สตถา “ आम ภิกขเว มม ปุตุโต อตตโน อนวภูจิตจิตตกาเล สทฺธมฺมํ อชานนกาเล
 คมนาคมนํ อกาสิ, อิทานิ สฺส (มม ปุตุตสฺส) ปุณฺณจ ปาปํ จ ปหีนนฺติ วตฺวา อีมา เทว
 คาถา อภาสิ

“อนวภูจิตจิตตสฺส	สทฺธมฺมํ อวิชานโต
ปริปลวปสาทสฺส (ปุคฺคสฺส)	ปญฺญา น ปริปฺรติ,
อนวสฺสจจิตตสฺส	อนนฺวาทเจตโส
ปุณฺณปาปปหีนสฺส	นตฺถิ ชาครโต (ปุคฺคสฺส) ภยฺนฺติ ฯ

สตถา อ.พระศาสดา วตฺวา ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกขเว ดูก่อนภิกษุ ท. आम ऐ
 पुतुतो อ.บุตร มม ของเรา อกาสิ ได้กระทำแล้ว คมนาคมนํ ซึ่งการไปและการ
 มา อตตโน อนวภูจิตจิตตกาเล ในกาล- แห่งตน -เป็นผู้มีจิตอันไม่ตั้งลงแล้ว
 อชานนกาเล ในกาลเป็นที่ไม่รู้ สทฺธมฺมํ ซึ่งพระสัทธรรม, อิทานิ ในกาลนี้ ปุณฺณ
 จ อ.บุญด้วย ปาปํ จ อ.บาปด้วย สฺส (มม ปุตุตสฺส) อันบุตร ของเรา นั้น ปหีน
 ณะได้แล้ว” อิติ ดังนี้ อภาสิ ได้ตรัสแล้ว คาถา ซึ่งพระคาถา ท. เทว สอง อีมา
 เหล่านี้ อิติ ว่า

“ปญฺญา อ.ปัญญา น ปริปฺรติ ย่อมไม่เต็มรอบ (ปุคฺคสฺส)
 แก่บุคคล อนวภูจิตจิตตสฺส ผู้มีจิตอันไม่ตั้งลงแล้ว
 อวิชานโต ผู้ไม่รู้อยู่ สทฺธมฺมํ ซึ่งพระสัทธรรม ปริปลว-
 ปสาทสฺส ผู้มีความเลื่อมใสอันเลือนลอย, ภยฺ อ.ความกลัว
 นตฺถิ ย่อมไม่มี (ปุคฺคสฺส) แก่บุคคล อนวสฺสจจิตตสฺส
 ผู้มีจิตอันระคะไม่ร้าวรดแล้ว อนนฺวาทเจตโส ผู้มีใจอันโทสะ

ไม่ตามกระทบแล้ว ปุณฺณปาปปหีนสุส ผู้มีบุญและบาปอัน
ละได้แล้ว ชาครโต ผู้ตื่นอยู่” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เออ บุตรของเรา ได้ทำการไปและมา ในกาล
ที่ตนมีจิตไม่มั่นคง ในกาลที่ยังไม่รู้พระสัทธรรม, บัดนี้ บุญและบาป บุตรของเรานั้น
ละได้แล้ว” ดังนี้ ได้ตรัสพระคาถา ๒ คาถาเหล่านี้ว่า

“ปัญญาย่อมไม่บริบูรณ์แก่บุคคล ผู้มีจิตไม่มั่นคง ผู้ไม่รู้แจ้ง
พระสัทธรรม ผู้มีความเลื่อมใสที่เลือนลอย, ภัยย่อมไม่มีแก่
บุคคล ผู้มีจิตที่ไม่ถูกราคะรื้อรต ผู้มีจิตไม่ถูกโทสะตามกระทบ
ผู้ละบุญและบาปได้แล้ว ผู้ตื่นอยู่”

สตฺถา สุทฺธกัตฺตานิ อภาสิจฺจ อายยตบทกัตฺตฺวาจก “ภิกฺขเว อาลปนะ อาม
สัมปฏฺิจฉนฺตถะ ปุตุโต สุทฺธกัตฺตานิ อภาสิจฺจ อายยตบทกัตฺตฺวาจก มม สามีสัมพันธะ
ใน ปุตุโต อุตฺตโน สามีสัมพันธะใน อนนฺวจฺจิตฺตฺกาเลจฺจ กิตฺติ อชานนกาเล กิตฺติ
กาลสัตฺตมฺิใน อภาสิ สทฺธมฺฺมํ อวุตฺตกัมมะใน อชานนกาเล คมนาคมนํ อวุตฺตกัมมะ
ใน อภาสิ, อิทานิ กาลสัตฺตมฺิใน ปหีนํ ปุณฺณํ กิตฺติ ปาปํ กิตฺติ วุตฺตกัมมะใน ปหีนํจ
กิตฺตบทกัมมฺวาจก อสุส วิเสสนะของ ปุตุตฺตสุส มม สามีสัมพันธะใน ปุตุตฺตสุสจฺจ ฉฺฉฐฺฺ
อนนฺวจฺจิตฺตฺกัตฺตานิ ปหีนํ จ สองคัพฺพํ ปทสมุจจยัตถะเข้ากัป ปุณฺณํ และ ปาปํ” อิติคัพฺพํ
อากาเรใน วตุวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน อภาสิ อิมา กิตฺติ เทว กิตฺติ วิเสสนะของ
คาถาจฺจ อวุตฺตกัมมะใน อภาสิ

“ปณฺญา สุทฺธกัตฺตานิ ปริปุรฺติจฺจ อายยตบทกัตฺตฺวาจก
อนนฺวจฺจิตฺตฺสุส กิตฺติ อวิชานโต กิตฺติ ปริปลวปสาทสุส กิตฺติ
วิเสสนะของ ปุคฺคสุสจฺจ สัมปทานใน ปริปุรฺตฺติ สทฺธมฺฺมํ อวุตฺต-
กัมมะใน อวิชานโต นคัพฺพํ ปฏฺิเสระใน ปริปุรฺตฺติ, ภัย สุทฺธ-
กัตฺตานิ นตฺถิจฺจ กิริยาบทกัตฺตฺวาจก อนนฺวสุตฺตฺจิตฺตฺสุส กิตฺติ
อนนฺวาทเจตฺโส กิตฺติ ปุณฺณปาปปหีนสุส กิตฺติ ชาครโต กิตฺติ
วิเสสนะของ ปุคฺคสุสจฺจ สัมปทานใน นตฺถิ” อิติคัพฺพํ สรุปะใน
อิมา เทว คาถา ฯ

๓๙. ตตถ “อนวภูจิตจิตตสุสาติ “จิตต์ นามเตตํ กสฺสจฺจि นินพทฺธํ วา ถาวรํ วา นตฺถิ; โย ปน ปุคฺคโล อสฺสปีภูเจ จปิตกฺกมฺภณฺทํ วีย ฤสฺราสิมฺหิ โภกฺกิตฺตชาณฺโง วีย ขลฺลาตสีเส กทมฺพปฺปํ วีย กตฺถจि น สณฺจาทิ, กทาจิ เสวโก โหติ กทาจิ อาชีวกิ กทาจิ นิคฺคณฺโจ กทาจิ ตาปโส, เอรุโรโป ปุคฺคโล อนวภูจิตจิตฺโต นาม; ตสฺส อนวภูจิตจิตตสฺส สตฺตตฺตฺตีสโพิชฺชปฺกขิยธมฺมเกทํ อิมํ สทฺธมฺมํ อชานนฺตสฺส ปรีตตสทฺธตาย วา อุลฺลวณสทฺธตาย วา ปรีปลวปฺสาทสฺส กามาวจฺราปิ ฐปาवจฺราทิ- เกทापि ปญฺญา น ปรีปุรติ, กามาวจฺรายปิ อปรีปุรยมานาย, กุโต ว ฐปาवจฺรา- ฐปาवจฺรโลกุตฺตรปญฺญา ปรีปุริสฺสตีติ ทีเปติ ฯ

ตตถ (ปะเทศุ) “อนวภูจิตจิตตสุสาติ (คาถาปาเทน สตุถา) “จิตต์ นาม เตตํ กสฺสจฺจิ นินพทฺธํ วา ถาวรํ วา นตฺถิ; โย ปน ปุคฺคโล (ปุคฺคเลน) อสฺสปีภูเจ จปิตกฺกมฺภณฺทํ วีย (ปุคฺคเลน) ฤสฺราสิมฺหิ โภกฺกิตฺตชาณฺโง วีย ขลฺลาตสีเส กทมฺพปฺปํ วีย กตฺถจิ (ภาเว) น สณฺจาทิ, กทาจิ (โส ปุคฺคโล) เสวโก โหติ กทาจิ อาชีวกิ (โหติ) กทาจิ นิคฺคณฺโจ (โหติ) กทาจิ ตาปโส (โหติ), เอรุโรโป ปุคฺคโล อนวภูจิตจิตฺโต นาม (โหติ); ตสฺส (ปุคฺคลสฺส) อนวภูจิตจิตตสฺส สตฺตตฺตฺตีสโพิชฺชปฺกขิยธมฺมเกทํ อิมํ สทฺธมฺมํ อชานนฺตสฺส (อตฺตโน) ปรีตตสทฺธตาย วา (อตฺตโน) อุลฺลวณสทฺธตาย วา ปรีปลว- ปฺสาทสฺส กามาวจฺราปิ ฐปาवจฺราทิเกทापि ปญฺญา น ปรีปุรติ, กามาวจฺรายปิ (ปญฺญา) อปรีปุรยมานาย, กุโต ว (จานโต) ฐปาवจฺรฐปาवจฺรโลกุตฺตรปญฺญา ปรีปุริสฺสตีติ ทีเปติ ฯ

(สตุถา) อ.พระศาสดา ทีเปติ ย่อมทรงแสดง อิติ ว่า “เตตํ จิตต์ นาม ชื่อ อ.จิตต์นั้น กสฺสจฺจิ ของใครๆ นินพทฺธํ เป็นธรรมชาติเนื่องนิตย์ วา หรือ วา หรือ ว่า ถาวรํ เป็นธรรมชาติถาวร นตฺถิ ย่อมไม่มี; ปน ก็ โย ปุคฺคโล อ.บุคคลใด น สณฺจาทิ ย่อมไม่ดำรงอยู่ด้วยดี กตฺถจิ (ภาเว) ในภาวะไหนๆ (ปุคฺคเลน) อสฺสปีภูเจ จปิตกฺกมฺภณฺทํ วีย ราวกะ อ.พักเขี้ยว- อันบุคคล -วางไว้แล้ว บนหลังแห่ง ม้า (ปุคฺคเลน) ฤสฺราสิมฺหิ โภกฺกิตฺตชาณฺโง วีย ราวกะ อ.ตอ- อันบุคคล -ปักไว้แล้ว ที่กองแห่งแกลบ ขลฺลาตสีเส กทมฺพปฺปํ วีย ราวกะ อ.ดอกกระทุ่ม บนศีรษะอัน ล้วน, (โส ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น เสวโก เป็นเสวก โหติ ย่อมเป็น กทาจิ ในกาลบาง คราว อาชีวกิ เป็นอาชีวก (โหติ) ย่อมเป็น กทาจิ ในกาลบางคราว นิคฺคณฺโจ เป็น นิคฺคณฺโจ (โหติ) ย่อมเป็น กทาจิ ในกาลบางคราว ตาปโส เป็นตาบส (โหติ) ย่อมเป็น กทาจิ ในกาลบางคราว, ปุคฺคโล อ.บุคคล เอรุโรโป ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป อนวภูจิต-

จิตโต นาม ชื่อว่าเป็นผู้มีจิตอันไม่ตั้งลงแล้ว (โหติ) ย่อมเป็น; ปญญา อ.ปัญญา กามาวจรปิ อันเป็นกามาวจรก็ดี รูปาวจราทิเภทปิ อันต่างด้วยปัญญามีปัญญา อันเป็นรูปาวจรเป็นต้นก็ดี น ปริปุรติ ย่อมไม่เต็มรอบ ตสฺส (บุคคลสฺส) แก่บุคคลนั้น อหวนฺนจิตฺตตสฺส ผู้มีจิตอันไม่ตั้งลงแล้ว อหวนฺนตสฺส ผู้ไม่รู้อยู่ อิมํ สทฺธมฺมํ ซึ่งพระสัทธรรมนี้ สุตตตฺตีสโพรปิ กุขิยธมฺมเกทํ อันต่างด้วยโพรปิ กุขิยธรรม ๓๗ ประการ ปริปลวปสาทสฺส ผู้มีความเลื่อมใสอันเลือนลอย (อตฺตโน) ปริตฺต- สทฺธตาย วา เพราะความที่- แห่งตน -เป็นผู้มีศรัทธาอันนิดหน่อยหรือ (อตฺตโน) อุลลวสทฺธตาย วา หรือว่า เพราะความที่- แห่งตน -เป็นผู้มีศรัทธาอันคลอนแคลน, (ปญฺญา) ครั้นเมื่อปัญญา กามาวจรายปิ แม้อันเป็นกามาวจร อปริปุรยมาหยา ย่อมไม่เต็มรอบอยู่, รูปาวจรารูปาวจรโลกุตฺตรปญฺญา อ.ปัญญาอันเป็นรูปาวจร อรูปา- วจร และโลกุตฺระ ปริปุริสฺสติ จักเต็มรอบ กุโต ว (จาทฺโต) แต่ที่ไหนเทียว” อิติ ดังนี้ ตตฺถ (ปเทศฺ) “อหวนฺนจิตฺตตสฺสชาติ (คาถาปาเทน) ด้วย- ในบท ท. เหล่านั้น หนา -บาทแห่งพระคาถา ว่า “อหวนฺนจิตฺตตสฺส” ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น ด้วยบาทพระคาถาว่า “อหวนฺนจิตฺตตสฺส” ดังนี้ พระศาสดาย่อม ทรงแสดงว่า “ธรรมด่าว่าจิตนั้น ของใครๆ เป็นธรรมชาติเนื่องนิตย์ หรือมันคงถาวร ย่อมไม่มี, ก็บุคคลใดย่อมไม่ดำรงอยู่ด้วยดีในภาวะใดๆ ดุจพิกเขียวที่บุคคลวางไว้บน หลังม้า ดุจดอกที่บุคคลปักไว้ในกองแกลบ ดุจดอกกระทุ่มบนศีรษะล้าน, บุคคลนั้น บาง คราว เป็นแสวก บางคราว เป็นอาชีวก บางคราว เป็นนิครนถ์ บางคราว เป็นดาบส, บุคคลเห็นปานนี้ ชื่อว่ามีจิตไม่ตั้งมั่น; ปัญญา ที่เป็นกามาวจรก็ดี ที่ต่างด้วยปัญญามี รูปาวจรเป็นต้นก็ดี ย่อมไม่บริบูรณ์แก่บุคคลนั้น ผู้มีจิตไม่ตั้งมั่น ผู้ไม่รู้พระสัทธรรมนี้ ที่ต่างด้วยโพรปิ กุขิยธรรม ๓๗ ประการ ผู้มีความเลื่อมใสที่เลือนลอย เพราะความที่ ตนมีศรัทธาอันนิดหน่อยหรือว่า เพราะว่าตนมีศรัทธาที่คลอนแคลน, เมื่อปัญญาที่เป็น กามาวจร ไม่บริบูรณ์อยู่, ปัญญาที่เป็นรูปาวจร อรูปาวจร และโลกุตฺระ จักบริบูรณ์แต่ ที่ไหน”

สตฺถา สทฺธกตฺตาโน ที่เปติฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก ตตฺถ วิเสสนะของ ปเทศฺฯ นิทธารณะใน คาถาปาเทน “อหวนฺนจิตฺตตสฺส” สรุปะใน อิติฯ ศัพท์ สรุปะใน คาถาปาเทนฯ นิทธารณียะและภระณะใน ที่เปติ “เอตํ วิเสสนะของ จิตฺตํ นาม-

ศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ จิตต์ๆ สุทธกัตตาใน นตฺถิๆ กิริยาบทกัตตฺวาจก กสฺสจ
 สามีสัมพันธะใน จิตต์ นิพฺพชฺ กัตติ ถาวรฺ กัตติ วิกตีกัตตาใน นตฺถิ วา สองศัพท์
 ปทวิกัปปัตตะเข้ากับ นิพฺพชฺ และ ถาวรฺ; ปนศัพท์ วากยารัมภโชตกะ โย วิเสสนะ
 ของ ปุคฺคโลๆ สุทธกัตตาใน สณฺจาทิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ปุคฺคเลน อนภินิหิต-
 กัตตาใน จปิต- อสฺสปิฏฺเจ อุปสิเลสิกาธาระใน จปิต- จปิตกุมฺภณฺทํ อุปมาลึงคัตตะ
 วिय สามศัพท์ อุปมาโชตกะเข้ากับ อสฺสปิฏฺเจ จปิตกุมฺภณฺทํ, ฤสฺราสิมฺหิ โภฏิตฺขาณฺโก
 และ ขลฺลาตสีเส กทมฺพปฺปฺฝํ, ปุคฺคเลน อนภินิหิตกัตตาใน โภฏิต ฤสฺราสิมฺหิ
 วิสยาธาระใน โภฏิต- โภฏิตฺขาณฺโก อุปมาลึงคัตตะ ขลฺลาตสีเส อุปสิเลสิกาธาระใน
 กทมฺพปฺปฺฝํๆ อุปมาลึงคัตตะ กตฺถจิจิ วิเสสนะของ ภาเวจฺ วิสยาธาระใน สณฺจาทิ
 นศัพท์ ปฏฺฐิเสระใน สณฺจาทิ, โส วิเสสนะของ ปุคฺคโลๆ สุทธกัตตาใน โหติๆ สึบท
 อาชยาตบทกัตตฺวาจก กทาจิจิ สึบท กาลสัตตมึใน โหติ เสวโก กัตติ อาชีวโก กัตติ
 นิคฺคณฺโจ กัตติ ตาปโส กัตติ วิกตีกัตตาใน โหติ, เอรูโป วิเสสนะของ ปุคฺคโลๆ
 สุทธกัตตาใน โหติๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ
 อนนฺววจิตฺจิจิตฺโตๆ วิกตีกัตตาใน โหติ; อปิ สองศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ กามาวจฺรา และ
 ฐฺปาวจฺราทิมฺภา กามาวจฺรา กัตติ ฐฺปาวจฺราทิมฺภา กัตติ วิเสสนะของ ปณฺณายๆ
 สุทธกัตตาใน ปริปุรฺติๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตสฺส วิเสสนะของ ปุคฺคลสฺสๆ สัมปทาน
 ใน ปริปุรฺติ อนนฺววจิตฺจิจิตฺตสฺส กัตติ อชานนฺตสฺส กัตติ ปริปลวปฺสาทสฺส กัตติ วิเสสนะ
 ของ ปุคฺคลสฺส สตฺตตฺตฺตีสโพิชฺปุกฺขิชฺยธมฺมมฺภทํ กัตติ อิมํ กัตติ วิเสสนะของ สทฺธมฺมํๆ
 อวฺตตกัมมะใน อชานนฺตสฺส อตฺตโน สองบท ภาวาทิสัมพันธะใน ปริตฺตสทฺธตฺตาย และ
 อุลฺลวนสทฺธตฺตาย ปริตฺตสทฺธตฺตาย กัตติ อุลฺลวนสทฺธตฺตาย กัตติ เหตุใน ปริปลวปฺสาทสฺส
 วา สองศัพท์ ปทวิกัปปัตตะเข้ากับ ปริตฺตสทฺธตฺตาย และ อุลฺลวนสทฺธตฺตาย นศัพท์
 ปฏฺฐิเสระใน ปริปุรฺติ, อปีศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ กามาวจฺรายๆ วิเสสนะของ ปณฺณายๆ
 ลักษณะใน อปริปุรฺยมานายๆ ลักษณะกิริยา, ฐฺปาวจฺรารูปรวจฺรโลกฺกตฺตรปณฺณ
 สุทธกัตตาใน ปริปุรฺติสฺสติๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เหวศัพท์ อวฺธารณะเข้ากับ กุโต่ๆ
 วิเสสนะของ จานโต่ๆ อปาทานใน ปริปุรฺติสฺสติ” อิติศัพท์ อากาเรใน ทีเปติ ๗

.....

๔๐. “อนวสฺสุตจิตตสฺสาติ ราเคน อตินฺตจิตตสฺส ๗

“อนวสฺสุตจิตตสฺสาติ (คาถาปาทสฺส) “ราเคน อตินฺตจิตตสฺส” (อติ อตุโถ) ๗

(อตุโถ) อ.อรรถ (อติ) ว่า “อตินฺตจิตตสฺส ผู้มีจิตอันไม่ชุ่มแล้ว ราเคน ด้วยราคะ” (อติ) ดังนี้ คาถาปาทสฺส แห่งบาทแห่งพระคาถา “อนวสฺสุตจิตตสฺสาติ ว่า “อนวสฺสุตจิตตสฺส” ดังนี้ ๗

บาทพระคาถาว่า “อนวสฺสุตจิตตสฺส” ความว่า ผู้มีจิตไม่ชุ่มด้วยราคะ

“อนวสฺสุตจิตตสฺส” สรุปะใน อิติ๑ ศัพท์ สรุปะใน คาถาปาทสฺส๑ สามีสัมพันธะใน อตุโถ “ราเคน กรณะใน อตินฺตจิตตสฺส๑ วิเสสนะของ ปุคฺคสฺส” อิติศัพท์ สรุปะใน อตุโถ๑ ลิงคัตถะ ๗

๔๑. “อนนฺวาทเจตโสติ “อาหตจิตฺโต ชีลชาโตติ อาคตญฺจानเ โทเสน จิตตสฺส ปหตภาโว วุตฺโต, อธิ ปน “โทเสน อปฺปฏิหตจิตตสฺสาติ อตุโถ ๗

“อนนฺวาทเจตโสติ (คาถาปาเท ภควตา) “อาหตจิตฺโต ชีลชาโตติ อาคตญฺจानเ โทเสน จิตตสฺส ปหตภาโว วุตฺโต, อธิ (“อนนฺวาทเจตโสติ คาถาปาเท) ปน “โทเสน อปฺปฏิหตจิตตสฺสาติ อตุโถ (ปณฺหิตเณ เวทิตฺพุโ) ๗

โทเสน จิตตสฺส ปหตภาโว อ.ความที่- แห่งจิต -เป็นธรรมชาติ อันโทสะ กระทบแล้ว (ภควตา) อันพระผู้มีพระภาคเจ้า วุตฺโต ตรัสแล้ว อาคตญฺจานเ ในที่เป็นที่มาแล้ว อิติ ว่า “อาหตจิตฺโต มีจิตอันโทสะกระทบแล้ว ชีลชาโต ผู้มีความกระด้างเกิดแล้ว” อิติ ดังนี้ (คาถาปาเท) ในบาทแห่งพระคาถา “อนนฺวาทเจตโสติ ว่า “อนนฺวาทเจตโส” ดังนี้, ปน แต่ว่า อตุโถ อ.เนื้อความ อิติ ว่า “โทเสน อปฺปฏิหตจิตตสฺส ผู้มีจิต- อันโทสะ -ไม่กระทบแล้ว” อิติ ดังนี้ อธิ (“อนนฺวาทเจตโสติ คาถาปาเท) ในบาทแห่งพระคาถา ว่า “อนนฺวาทเจตโส” ดังนี้ (ปณฺหิตเณ) อันบัณฑิต เวทิตฺพุโ ฟังทราบ ๗

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสความที่จิตถูกโทสะกระทบ ในอาคตสถานว่า “ผู้มีจิตอันโทสะกระทบแล้ว มีความกระด้างเกิดแล้ว” ดังนี้ ในบาทพระคาถาว่า “อนนฺวาทเจตโส”,

แต่ในบาทพระคาถานี้ว่า “อนนฺวาทเจตโส” บัณฑิตพึงทราบเนื้อความว่า “ผู้มีจิตไม่ถูกโทสะกระทบ”

ปหตภาโว วุตตกัมมะใน วุตฺโตจฺย กิตบถกัมมวจาก “อนนฺวาทเจตโส” สรูปะใน อิติจฺย ศัพท์ สรูปะใน คาถาปาเทจฺย วิสยาธาระใน วุตฺโต ภาควตา อนภิทกัตตาใน วุตฺโต “อาหตจิตฺโต กิตฺติ ชีลชาโต กิตฺติ วิเสสนะของ ปุคฺคโล” อิติศัพท์ สรูปะใน อาคตญฺจาเนจฺย วิสยาธาระใน วุตฺโต โทเสน อนภิทกัตตาใน ปหต- จิตฺตสฺส ภาวาทิสัมพันธะใน ปหตภาโว, ปนศัพท์ วิเสสชตกะ อตุโถ วุตตกัมมะใน เวทิตพฺโพจฺย กิตบถกัมมวจาก อิธ วิเสสนะของ คาถาปาเท “อนนฺวาทเจตโส” สรูปะใน อิติจฺย ศัพท์ สรูปะใน คาถาปาเทจฺย วิสยาธาระใน เวทิตพฺโพ “โทเสน อนภิทกัตตาใน อปฺปฏิหต- อปฺปฏิหตจิตฺตสฺส วิเสสนะของ ปุคฺคลสฺส” อิติศัพท์ สรูปะใน อตุโถ ปณฺฑิตเณ อนภิทกัตตาใน เวทิตพฺโพ ๕

๔๒. “บุญญาปปหีนสุสาติ จตุตฺถมคฺเคน ปหีนบุญญสฺส เจว ปหีนปาปสฺส จ ชีณาสวสฺส ๕

“บุญญาปปหีนสุสาติ (คาถาปาทสฺส) “จตุตฺถมคฺเคน ปหีนบุญญสฺส เจว ปหีนปาปสฺส จ ชีณาสวสฺส” (อติ อตุโถ) ๕

(อตุโถ) อ.อรรถ (อติ) ว่า “ปหีนบุญญสฺส เจว ผู้มีบุญอันละได้แล้วด้วยนั้นเกี่ยว ปหีนปาปสฺส จ ผู้มีบาปอันละได้แล้วด้วย จตุตฺถมคฺเคน ด้วยมรรคที่สี่ ชีณาสวสฺส ผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว” (อติ) ดังนี้ (คาถาปาทสฺส) แห่งบาทแห่งพระคาถา “บุญญาปป- ปหีนสุสาติ” ว่า “บุญญาปปหีนสุส” ดังนี้ ๕

บาทพระคาถาว่า “บุญญาปปหีนสุส” ความว่า “ผู้ละบุญได้แล้ว และผู้ละบาปได้แล้ว ด้วยมรรคที่ ๔ ผู้สิ้นอาสวะแล้ว”

“บุญญาปปหีนสุส” สรูปะใน อิติจฺย ศัพท์ สรูปะใน คาถาปาทสฺสจฺย สามีสัมพันธะใน อตุโถ “จตุตฺถมคฺเคน อนภิทกัตตาใน ปหีน- ปหีนบุญญสฺส กิตฺติ ปหีนปาปสฺส กิตฺติ ชีณาสวสฺส กิตฺติ วิเสสนะของ ปุคฺคลสฺส เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ จจฺย สองศัพท์ ปทสมฺมจยัตถะ เข้ากับ ปหีนบุญญสฺส และ ปหีนปาปสฺส” อิติศัพท์ สรูปะใน อตุโถจฺย ลิงคัตถะ ๕

๔๓. “**นตฺถิ ชาครโต ภยฺนตฺถิ** ขีณาสวสฺส ชาครนฺตฺสเสว ภยาภาโว กถิตฺตํ วยิ, โส ปน สทฺธาทีหิ ชาครธฺมเมหิ สมฺนุหนาคตตฺตทา ชาครโร นาม; ตสฺมา ชาครนฺตฺสสาปิ อชาครนฺตฺสสาปิ กิเลสภยํ นตฺถิ กิเลสานํ อปฺจจาวตฺตนโต, น หิ ตํ กิเลสา อนุพฺนฺธนฺตฺติ เตน เตน มคฺเคน ปหีนานํ ปฺน อนุปคฺมนโต, เตนาห “โสตาปตฺติมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา, เต กิเลสํ น ปฺเนติ น ปฺจจาคจฺจตฺติ; สกทาคามิอนาคามิ- อรหตฺตมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา, เต กิเลสํ น ปฺเนติ น ปฺจจาคจฺจตฺติ ๗

“**นตฺถิ ชาครโต ภยฺนตฺถิ** (คาถาปาทสฺส) “(ภควตา) ขีณาสวสฺส ชาครนฺตฺสเสว (ปฺคฺคฺลสฺส) ภยาภาโว กถิตฺตํ วยิ (โหติ), โส (ขีณาสวปฺคฺคฺล) ปน (อตฺตโน) สทฺธาทีหิ ชาครธฺมเมหิ สมฺนุหนาคตตฺตทา ชาครโร นาม (โหติ); ตสฺมา ชาครนฺตฺสสาปิ อชาครนฺตฺสสาปิ (ขีณาสว- ปฺคฺคฺลสฺส) กิเลสภยํ นตฺถิ กิเลสานํ อปฺจจาวตฺตนโต, น หิ ตํ (ขีณาสวปฺคฺคฺล) กิเลสา อนุพฺนฺธนฺตฺติ (อตฺตนา) เตน เตน มคฺเคน ปหีนานํ (กิเลสานํ) ปฺน อนุปคฺมนโต, เตน (ภควา) อาห ‘(ตถาคเตน) โสตาปตฺติมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา, (ตถาคโต) เต กิเลสํ น ปฺน เอติน ปฺจจาคจฺจตฺติ; (ตถาคเตน) สกทาคามิอนาคามิอรหตฺตมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา, (ตถาคโต) เต กิเลสํ น ปฺน เอติน ปฺจจาคจฺจตฺติ’ (อิตฺติ)” อิตฺติ (อตฺโถ) ๗

(อตฺโถ) อ.อรรถ อธิ ว่า “ภยาภาโว อ.ความไม่มีแห่งภัย (ภควตา) ขีณาสวสฺส ชาครนฺตฺสเสว (ปฺคฺคฺลสฺส) กถิตฺตํ วยิ เป็นราวกะว่า อันพระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสแล้ว เพื่อบุคคล ผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว ผู้ตื่นอยู่นั้นเทียว (โหติ) ย่อมเป็น, ปน ก็ โส (ขีณาสวปฺคฺคฺล) อ.บุคคลผู้มีอาสวะสิ้นแล้วนั้น ชาครโร นาม ชื่อว่าเป็นผู้ตื่น (อตฺตโน) สทฺธาทีหิ ชาครธฺมเมหิ สมฺนุหนาคตตฺตทา เพราะความที่- แห่งตน -เป็นผู้มาตามพร้อมแล้ว ด้วยธรรมเป็นเครื่องตื่น ท. มีศรัทธาเป็นต้น (โหติ) ย่อมเป็น; ตสฺมา เพราะเหตุฉะนั้น กิเลสภยํ อ.ภัยคือกิเลส นตฺถิ ชื่อว่าย่อมไม่มี (ขีณาสวปฺคฺคฺลสฺส) แก่บุคคลผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว ชาครนฺตฺสสาปิ ผู้ตื่นอยู่บ้าง อชาครนฺตฺสสาปิ ผู้ไม่ตื่นอยู่บ้าง อปฺจจาวตฺตนโต เพราะอันไม่กลับมา กิเลสานํ แห่งกิเลส ท., หิ จจริงอยู่ กิเลสา อ.กิเลส ท. น อนุพฺนฺธนฺตฺติ ชื่อว่าย่อมไม่ติดตาม ตํ (ขีณาสวปฺคฺคฺล) ซึ่ง บุคคลผู้มีอาสวะสิ้นแล้วนั้น อนุปคฺมนโต เพราะอันไม่เข้าไปใกล้ (กิเลสานํ) ซึ่งกิเลส ท. (อตฺตนา) เตน เตน มคฺเคน ปหีนานํ อัน- อันตน -ละแล้ว ด้วยมรรคนั้นๆ ปฺน อีกร, เตน เพราะเหตุนี้ (ภควา) อ.พระผู้มีพระภาคเจ้า อาห ตรัสแล้ว ‘เย กิเลสา

อ.กิเลส ท. เหล่าใด (ตถาคต) อันพระตถาคต ปรีชา ละได้แล้ว โสตาปัตติ-
มคฺเคน ด้วยโสตาปัตติมรรค, (ตถาคต) อ.พระตถาคต น ปุณ เติ ย่อมไม่มาอีก น
ปัจจัจจติ ย่อมไม่กลับมา เต กิเลส สุกิเลส ท. เหล่านั้น; เย กิเลส อ.กิเลส ท.
เหล่าใด (ตถาคต) อันพระตถาคต ปรีชา ละได้แล้ว สกทาคามีอนาคามีอรรหต-
มคฺเคน ด้วยสกทาคามีมรรค อนาคามีมรรค และอรรหัตมรรค, (ตถาคต) อ.พระ
ตถาคต น ปุณ เติ ย่อมไม่มาอีก น ปัจจัจจติ ย่อมไม่กลับมา เต กิเลส สุกิเลส
กิเลส ท. เหล่านั้น' (อติ) ดังนี้" อติ ดังนี้ (คาถาปาทสุส) แห่งบาทแห่งพระคาถา
“นตฺถิ ชาครโต ภยนฺติ ว่า “นตฺถิ ชาครโต ภย” ดังนี้ ๑

บาทพระคาถาว่า “นตฺถิ ชาครโต ภย” ความว่า “ความไม่มีภัย เป็นจุดที่พระผู้มี
พระภาคตรัสไว้สำหรับบุคคลผู้ไม่มีอาสวะ ผู้ตื่นอยู่เท่านั้น, ก็บุคคลผู้ไม่มีอาสวะนั้น
เป็นผู้ชื่อว่าตื่นอยู่ เพราะตนเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องตื่นทั้งหลายมีศรัทธา
เป็นต้น, เพราะฉะนั้น ภัยคือกิเลส ย่อมไม่มีแก่บุคคลผู้ไม่มีอาสวะ ผู้ตื่นอยู่ก็ดี หลับ
อยู่ก็ดี เพราะอันไม่หวนกลับแห่งกิเลสทั้งหลาย, จริงอยู่ กิเลสทั้งหลายย่อมไม่ติดตาม
บุคคลผู้สิ้นอาสวะแล้วนั้น เพราะการไม่เข้าถึงกิเลสทั้งหลาย ที่ตนละได้แล้วด้วยมรรค
นั้นๆ อีก, เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสไว้ว่า ‘กิเลสเหล่าใดที่พระตถาคต
ละได้แล้วด้วยโสตาปัตติมรรค, พระตถาคต ย่อมไม่มาอีก ย่อมไม่กลับมาสู่กิเลสเหล่า
นั้น; กิเลสเหล่าใด ที่พระตถาคตละได้แล้ว ด้วยสกทาคามีมรรค อนาคามีมรรค และ
อรรหัตมรรค, พระตถาคต ย่อมไม่มาอีก ย่อมไม่กลับมาสู่กิเลสเหล่านั้น”

“นตฺถิ ชาครโต ภย” สรุปะไน อิติฯ ศัพท์ สรุปะไน คาถาปาทสุสฯ สามีสัมพันธะ
ไน อตฺถโถ “ภยาภาโว สุททกัตตานิ โหติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ภควตา อนภิก-
กัตตานิ กถิตโต ชีณาสวสุส กิติ ชาครนตฺสุส กิติ วิเสสนะของ ปุคฺคฺลสุส เอวศัพท์
อวธารณะเข้ากับ ชาครนตฺสุส ปุคฺคฺลสุส สัมปทานไน กถิตฺตฺวาจก อุปมาวิกตีกัตตานิ
โหติ วยศัพท์ อุปมาโชตกะเข้ากับ ชีณาสวสุส ชาครนตฺสุเสว ภยาภาโว กถิตโต,
ปนศัพท์ วากยารัมภโชตกะ โส วิเสสนะของ ชีณาสวปุคฺคฺลสุส สุททกัตตานิ โหติฯ
อาชยาตบทกัตตฺวาจก อตฺตโน ภาวาทิสัมพันธะไน สมฺนฺนาคตตฺตา สทฺธาทีหิ
วิเสสนะของ ชาครนตฺสุสเมหิฯ กระทบไน สมฺนฺนาคตตฺตาฯ เหตุไน ชาครโร นามศัพท์
สัณฺญาโชตกะเข้ากับ ชาครโร วิกตีกัตตานิ โหติ; ตสฺมา เหตุวัตถะ กิเลสภย สุทท-

กัตตานิ นตฺถิฯ กิริยาบทกัตตฺวาจก อปี สองศัพฺท อเปกขัตถะเข้ากับ ชาครนุตฺตสฺส และ อชาครนุตฺตสฺส ชาครนุตฺตสฺส กิตฺติ อชาครนุตฺตสฺส กิตฺติ วิเสสนะของ ขีณาสวปฺกฺคฺลสฺสฯ สัมปทานไน นตฺถิ กิเลสานํ สามีสัมพันธะไน อปฺจฺจาตฺตนโตฯ เหตุไน นตฺถิ, หิตฺตฺพ ทฬฺหิกรณชฺชตฺกะ กิเลสา สฺุทฺธกัตตานิ อนฺุพฺพนฺุชฺชตฺติฯ อาชยฺาตฺตบทกัตตฺวาจก นศฺฺพฺท ปฏฺิเสระไน อนฺุพฺพนฺุชฺชตฺติ ตํ วิเสสนะของ ขีณาสวปฺกฺคฺลํฯ อวฺุตตกัมมะไน อนฺุพฺพนฺุชฺชตฺติ อตฺตนา อนนฺุภิตกัตตานิ ปหีนานํ เตน สองบท วิเสสนะของ มคฺเคนฯ ภาระไน ปหีนานํฯ วิเสสนะของ กิเลสานํฯ ญฺุจฺฉิอวฺุตตกัมมะไน อนฺุปกฺมนโต ปฺนุ กิริยาวิเสสนะไน อนฺุปกฺมนโตฯ เหตุไน อนฺุพฺพนฺุชฺชตฺติ, เตน เหตุวฺิตถะ ภควา สฺุทฺธกัตตานิ ในอาหฯ อาชยฺาตฺตบทกัตตฺวาจก ‘เย วิเสสนะของ กิเลสาฯ วฺุตตกัมมะไน ปหีนานํ กิตฺตบทกัมมวฺาจก ตถาคเตน อนนฺุภิตกัตตานิ ปหีนา โสตาปตฺติมคฺเคน ภาระไน ปหีนา, ตถาคโต สฺุทฺธกัตตานิ เอติ และ ปจฺจาจฺจตฺติ เอติ กิตฺติ ปจฺจาจฺจตฺติ กิตฺติ อาชยฺาตฺตบทกัตตฺวาจก เต วิเสสนะของ กิเลสํฯ สัมปาปฺุณฺิยกัมมะไน เอติ และ ปจฺจาจฺจตฺติ น สองศัพฺท ปฏฺิเสระไน เอติ และ ปจฺจาจฺจตฺติ ปฺนุศฺฺพฺท กิริยา- วิเสสนะไน เอติ; เย วิเสสนะของ กิเลสํฯ วฺุตตกัมมะไน ปหีนานํ กิตฺตบทกัมมวฺาจก ตถาคเตน อนนฺุภิตกัตตานิ ปหีนา สกฺทาคามีอนาคามีอรหฺตฺตมคฺเคน ภาระไน ปหีนา, ตถาคโต สฺุทฺธกัตตานิ เอติ และ ปจฺจาจฺจตฺติ เอติ กิตฺติ ปจฺจาจฺจตฺติ กิตฺติ อาชยฺาตฺตบทกัตตฺวาจก เต วิเสสนะของ กิเลสํฯ สัมปาปฺุณฺิยกัมมะไน เอติ และ ปจฺจาจฺจตฺติ น สองศัพฺท ปฏฺิเสระไน เอติ และ ปจฺจาจฺจตฺติ ปฺนุศฺฺพฺท กิริยาวิเสสนะไน เอติ’ อิติศฺฺพฺท อาการะไน อาห” อิติศฺฺพฺท สฺุรฺปะไน อตฺุโถฯลึงคัตถะ ฯ

๔๔. เทสฺนา มหาชนฺุสฺส สฺาตฺุถิกา สฺผลา อโหสิ ฯ

เทสฺนา อ.พระเทสฺนา **สฺาตฺุถิกา** เป็นเทสฺนาเป็นไปกับด้วยวาจาอันมีประโยชน์ สฺผลา เป็นเทสฺนาเป็นไปกับด้วยผล **อโหสิ** ได้มีแล้ว **มหาชนฺุสฺส** แก่มหาชน ฯ

พระเทสฺนา ได้เป็นเทสฺนาเป็นไปกับด้วยวาจาที่มีประโยชน์ มีผล แก่มหาชน

เทสฺนา สฺุทฺธกัตตานิ อโหสิฯ อาชยฺาตฺตบทกัตตฺวาจก มหาชนฺุสฺส สัมปทานไน อโหสิ สฺาตฺุถิกา กิตฺติ สฺผลา กิตฺติ วิกตฺกัตตานิ อโหสิ ฯ

๔๕. อเอกทิวส์ ภิกษุ กถั สมุฏจาเปสฺสุ “ภาริยา วติเม อาวุโส กิเลสา นาม, เอรูโป อรหตฺตูปนิสฺสยสมฺปนฺโน กุลปฺตฺโต กิเลสฺหิ อาลูลิตฺโต สตฺต วาเร คิหิ หุตฺวา สตฺต วาเร ปพฺพชิตฺติ ๗

อถ เอกทิวส์ ภิกษุ กถั สมุฏจาเปสฺสุ “ภาริยา วต (โหนฺติ) อิเม อาวุโส กิเลสา นาม, เอรูโป อรหตฺตูปนิสฺสยสมฺปนฺโน กุลปฺตฺโต กิเลสฺหิ อาลูลิตฺโต สตฺต วาเร คิหิ หุตฺวา สตฺต วาเร ปพฺพชิตฺติ ๗

อถ ครั้งนั้น เอกทิวส์ ในวันหนึ่ง ภิกษุ อ.ภิกษุ ท. กถั ยังวาจาเป็นเครื่องกล่าว อิติ ว่า “อาวุโส คุณก่อนท่านผู้มีอายุ ท. อิเม กิเลสา นาม ชื่อ อ.กิเลส ท. เหล่านี้ ภาริยา วต เป็นสภาพหยาบหนอ (โหนฺติ) ย่อมเป็น, กุลปฺตฺโต อ.กุลบุตร อรหตฺตูปนิสฺสยสมฺปนฺโน ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยอุปนิสัยแห่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ เอรูโป ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป กิเลสฺหิ อาลูลิตฺโต ผู้อันกิเลส ท. ให้ชุ่มมัวแล้ว คิหิ เป็นคฤหัสถ์ วาเร สันวาระ ท. สตฺต เจ็ด หุตฺวา เป็นแล้ว ปพฺพชิตฺติ บวชแล้ว วาเร สันวาระ ท. สตฺต เจ็ด” อิติ ดังนี้ สมุฏจาเปสฺสุ ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ๗

ครั้นภายหลัง ณ วันหนึ่ง พวกภิกษุสนทนากันว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรมดาว่า กิเลสเหล่านี้ เป็นสภาพหยาบหนอ, กุลบุตรผู้ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัยแห่งพระอรหันต์ ผู้เห็นปานนี้ ถูกกิเลสทั้งหลายทำให้ชุ่มมัว เป็นคฤหัสถ์ ๗ ครั้ง บวช ๗ ครั้ง

อถ กาลสัตตมึ เอกทิวส์ หุตฺยีกาลสัตตมึใน สมุฏจาเปสฺสุ ภิกษุ เหตุกัตฺตาใน สมุฏจาเปสฺสุ อาชยตบทเหตุกัตฺตฺวาจก กถั การิตกัมมะใน สมุฏจาเปสฺสุ “อาวุโส อาลปนะ อิเม วิเสสนะของ กิเลสา นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ กิเลสๆ สุทฺธกัตฺตาใน โหนฺติๆ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ภาริยา วิกิตกัตฺตาใน โหนฺติ วตศัพท์ สันเวคัตตะ, เอรูโป กิติ อรหตฺตูปนิสฺสยสมฺปนฺโน กิติ วิเสสนะของ กุลปฺตฺโตๆ สุทฺธกัตฺตาใน ปพฺพชิตฺโตๆ กิตบทกัตฺตฺวาจก กิเลสฺหิ อนภิตกัตฺตาใน อาลูลิตฺโตๆ วิเสสนะของ กุลปฺตฺโต สตฺต วิเสสนะของ วาเรๆ อัจจันตสังโยคะใน คิหิๆ วิกิตกัตฺตาใน หุตฺวาๆ ปพฺพกาลกิริยาใน ปพฺพชิตฺโต สตฺต วิเสสนะของ วาเรๆ อัจจันตสังโยคะใน ปพฺพชิตฺโต” อิติศัพท์ สรุปะใน กถั ๗

.....

๔๖. สตุถา เตสํ กถาปวตฺตี สุตฺวา ตํชฌานนฺรูปเณ คมเนน ฅมฺมสภํ คนฺตฺวา พุทฺธาสนเณ
 นิสินฺโน “กาย นฺตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนิสินฺนาติ ปุจฺจิตฺวา, “อิมาย
 นามาทิ วุตฺเต, “เอวเมว ภิกฺขเว กิเลสา นาม ภาริยา; สเจ เอเต รูปิโน หุตฺวา
 กตฺถจฺจ ปกฺขิปิตฺถํ สกฺกา ภเวยฺย; จกฺกวาฬํ อติสมฺพารฺชํ, พุรฺหมโลโก อติเนจโก,
 โอกาโส เนสํ น ภเวยฺย, มาทิสฺปิ นามเต ปญฺญาสมฺปนฺนํ ปุริสาชานเอยฺย
 อาโลเลนฺติ, อวเสเสสุ กา กถา; อหฺนฺหิ อชฺชฌนาพิมตฺตํ วรฺกโจรํ กุณฺจกฺกุทาลณฺจ
 นิสฺสาย ฉ วาเร ปพฺพชิตฺวา อุปฺปพฺพชิตฺปุพฺโพติ ฯ”

สตุถา เตสํ (ภิกฺขุณฺ) กถาปวตฺตี สุตฺวา ตํชฌานนฺรูปเณ คมเนน ฅมฺมสภํ คนฺตฺวา พุทฺธาสนเณ
 นิสินฺโน “(ตุมฺเห) กาย นฺ อตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนิสินฺนาติ ปุจฺจิตฺวา, “(มยฺ เอตฺรหิ)
 อิมาย นาม (กถาย สนฺนิสินฺนา อมฺห)” อิติ (วเจเน เตหิ ภิกฺขุหิ) วุตฺเต, “เอวํ เอว ภิกฺขเว
 กิเลสา นาม ภาริยา (โหนฺติ); สเจ เอเต (กิเลสา) รูปิโน หุตฺวา (เกนฺจ) กตฺถจฺจ (จฺาเน)
 ปกฺขิปิตฺถํ สกฺกา ภเวยฺย; จกฺกวาฬํ อติสมฺพารฺชํ (โหติ), พุรฺหมโลโก อติเนจโก (โหติ), โอกาโส
 เนสํ (กิเลสานํ) น ภเวยฺย, มาทิสฺปิ นาม เอเต (กิเลสา) ปญฺญาสมฺปนฺนํ ปุริสาชานเอยฺย
 อาโลเลนฺติ, อวเสเสสุ (ชเนสุ) กา กถา; อหํ หิ อชฺชฌนาพิมตฺตํ วรฺกโจรํ (จ) กุณฺจกฺกุทาลํ
 ฉ นิสฺสาย ฉ วาเร ปพฺพชิตฺวา อุปฺปพฺพชิตฺปุพฺโพ (อมฺหิ)” อิติ (อาห) ฯ”

สตุถา อ.พระศาสดา สุตฺวา ทรงสดับแล้ว กถาปวตฺตี ซึ่งความเป็นไปแห่งวาจาเป็น
 เครื่องกล่าว เตสํ (ภิกฺขุณฺ) ของภิกษุท. เหล่านั้น คนฺตฺวาเสด็จไปแล้ว ฅมฺมสภํ สู่โรงเป็น
 ที่กล่าวและเป็นทีที่แสดงซึ่งธรรม คมเนน โดยการเสด็จไป ตํชฌานนฺรูปเณ อันสมควร
 แก่ขณะนั้น นิสินฺโน ประทับนั่งแล้ว พุทฺธาสนเณ บนพุทธอาสน์ ปุจฺจิตฺวา ตรัสถามแล้ว
 อิติ ว่า “ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. (ตุมฺเห) อ.เธอ ท. สนฺนิสินฺนา เป็นผู้นั่งพร้อมกันแล้ว
 กถาย ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว กาย นฺ อะไรหนอ อตฺถ ย่อมมี เอตฺรหิ ในกาลนี้”
 อิติ ดังนี้, (วเจเน) ครั้นเมื่อคำ อิติ ว่า “(มยฺ) อ.ข้าพระองค์ ท. (สนฺนิสินฺนา) เป็น
 ผู้นั่งพร้อมกันแล้ว (กถาย) ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว อิมาย นาม ชื่อนี้ (อมฺห)
 ย่อมมี (เอตฺรหิ) ในกาลนี้” อิติ ดังนี้ (เตหิ ภิกฺขุหิ) อันภิกษุ ท. เหล่านั้น วุตฺเต
 กราบทูลแล้ว, อาห ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. เอวํ เอว อ.อย่างนั้น
 นั้นเทียว กิเลสา นาม ชื่อ อ.กิเลส ท. ภาริยา เป็นสภาพหยาบ (โหนฺติ) ย่อมเป็น;
 สเจ ถ้าว่า เอเต (กิเลสา) อ.กิเลส ท. เหล่านั้น รูปิโน เป็นสภาพมีรูป หุตฺวา เป็น

แล้วไซรั (เกนจิ) สกกา เป็นของ อันใครๆ อาจ ปกขิปิตุ เพื่ออันใส่เข้าไป กตถจิ (จาเน) ในที่ไหนๆ ภูเวยยุ่ ฟิงเป็น; จกกวาฬิ อ.จักรวาล อติสมุพาริ เป็นที่แคบ ยิง (โหติ) ย่อมเป็น, พุรหมโลกิ อ.พรหมโลก อติหิจโก เป็นที่ต่ำย้ง (โหติ) ย่อมเป็น, โอกาโส อ.โอกาส เนสิ (กิเลสาน) ของกิเลส ท. เหล่านั้น น ภูเวยยุ่ ไม่ฟิงมี, เอเต (กิเลสา) อ.กิเลส ท. เหล่านั้น ปุริสาชาเนยยุ่ ย้งบุรุษผู้อาชาไนย ปญญาสมุปนหิ ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยปัญญา มาทิสปี นาม ชื่อว่า แม่ผู้เช่นกับเรา อาโลเลหุติ ย่อมให้ขุนมัวได้, กถา อ.วาจาเป็นเครื่องกล่าว กา อะไร (ชเนสสุ) ในชน ท. อวเสเสสุ ผู้เหลือล้ง; หิ จริงอยู่ อหิ อ.เรา อทุฒนาฬิมตติ วรกกโจรกี (จ) กุณจุททาลิ จ นิสสาย ฉ วาเร ปพพชิตวา อุปปพพชิตปพโพ เป็นผู้- อาศัยแล้ว ซึ่งข้าวฟ้างและลูกเต๋อย อันมีกึ่งแห่งทะนานเป็นประมาณด้วย ซึ่งจอบเหียนด้วย บวชแล้ว สีกแล้ว สิ้นวาระ ท. หก -ในกาลก่อน อมุหิ ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดา ทรงสดับความเป็นไปแห่งถ้อยคำของพวกภิกษุเหล่านั้น เสด็จไปสู่ธรรมสภา โดยการเสด็จไปตามสมควรแก่ขณะนั้น ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ ตรัสถามว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเป็นผู้หนึ่งประชุมกันด้วยเรื่องราวอะไรหนอ ย่อมมีในกาลนี้” ดังนี้, เมื่อพวกภิกษุกราบทูลว่า “ด้วยเรื่องชื่อนี้” ดังนี้, จึงตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อย่างนั้นแหละ ธรรมดว่ากิเลสทั้งหลาย เป็นของหยาบ; ถ้ากิเลสเหล่านั้น เป็นสภาพมีรูปไซรั เป็นของที่ใครๆ สามารถเพื่อจะใส่เข้าไปในที่ไหนๆ ได้, จักรวาล เป็นที่แคบย้ง, พรหมโลก เป็นที่ต่ำย้ง, โอกาสของกิเลสเหล่านั้น ย่อมไม่มี, กิเลสเหล่านั้น ทำบุรุษอาชาไนย ผู้สมบุรณ์ด้วยปัญญา ชื่อแม่ผู้เช่นกับเรา ให้ขุนมัวได้, จะพูดไปทำไมในพวกชนที่เหลือ, จริงอยู่ เราอาศัยข้าวฟ้างและลูกเต๋อยประมาณครึ่งทะนาน และจอบเหียน ก็เคยบวชสึกถึง ๖ ครั้ง”

สตถา สุททกัตตาไน อาหๆ อาชยาตบทกัตตวาจก เตสิ วิเสสนะของ ภิกขุณีๆ สามีสัมพันธะไน กถาปวตติๆ อวุตตกัมมะไน สุตวาๆ ปุพพกาลกิริยาไน คนุตวา ตัชฌานารูปเน วิเสสนะของ คมเนนๆ ตติยาวิเสสนะไน คนุตวา ฐมมสมภัง สัมปาปุณียกัมมะไน คนุตวาๆ ปุพพกาลกิริยาไน นิสินโน พุทธานเน อุปสิเลสิกาธาระไน นิสินโนๆ วิเสสนะของ สตถา “ภิกขเว อาลปนะ ตุมहे สุททกัตตาไน อตถๆ อาชยาต-

บทกัตตฺวาจก กาย วิเสสณะของ กถาย นุคัพฺทํ ปุจฉนฺตถะ เอตฺรหิ กาลสัตตมึใน อตฺถก
 กถาย ภาระใน สนฺนินฺนุนาญ วิกตีกัตตทาใน อตฺถ” อิติคัพฺทํ อากาเรใน ปุจฉิตฺวาญ
 ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห, “มยํ สุทฺธกัตตทาใน อมฺหํ ฌายยาตบทกัตตฺวาจก เอตฺรหิ
 กาลสัตตมึใน อมฺห นามคัพฺทํ สัญญาไซตฺถะเข้ากับ อิมายํ วิเสสณะของ กถาย
 ภาระใน สนฺนินฺนุนาญ วิกตีกัตตทาใน อมฺห” อิติคัพฺทํ สฺรูปะใน วจเนญ ลักขณะใน
 วุตฺเตจ ลักขณกิริยา เตหิ วิเสสณะของ ภิกฺขุหิ ฌอนภิตกัตตทาใน วุตฺเต, “ภิกฺขเว
 อาลปนะ เอวคัพฺทํ อวธาธณะเข้ากับ เอวํ ลิงคัตถะ นามคัพฺทํ สัญญาไซตฺถะเข้ากับ
 กิเลสํ สุทฺธกัตตทาใน โหนฺติ ฌายยาตบทกัตตฺวาจก ภาริยา วิกตีกัตตทาใน โหนฺติ;
 สเจ ปริกัปปัตถะ เอเต วิเสสณะของ กิเลสํ สุทฺธกัตตทาใน ภเวยฺยํ ฌายยาตบท
 กัตตฺวาจก รุปีโน วิกตีกัตตทาใน หุตฺวาญ ปุพฺพกาลกิริยาใน สกฺกา เกนจิ ฌอนภิตกัตต
 ทาใน สกฺกา กตฺถจ วิเสสณะของ จาเนญ วิสยาธาระใน ปกฺขิปิตุํ ตุมัตถสัมฺปทานใน
 สกฺกาญ วิกตีกัตตทาใน ภเวยฺยํ; จกฺกวาหํ สุทฺธกัตตทาใน โหติ ฌายยาตบทกัตตฺวาจก
 อติสมฺพาทํ วิกตีกัตตทาใน โหติ, พฺรหฺมโลโก สุทฺธกัตตทาใน โหติ ฌายยาตบทกัตตฺวาจก
 อตินิจโก วิกตีกัตตทาใน โหติ, โอกาโส สุทฺธกัตตทาใน ภเวยฺยํ ฌายยาตบทกัตตฺวาจก
 เนสํ วิเสสณะของ กิเลสานํ สามีสัมพันธะใน โอกาโส นคัพฺทํ ปฏฺฐิเสธะใน ภเวยฺย,
 เอเต วิเสสณะของ กิเลสํ เหตุกัตตทาใน อาโลเลนฺติ ฌายยาตบทเหตุกัตตฺวาจก
 นามคัพฺทํ สัญญาไซตฺถะเข้ากับ มาทิสํ อปคัพฺทํ อเปกขัตถะเข้ากับ มาทิสํ ภิตี
 ปญฺญาสมฺปนฺนํ ภิตี วิเสสณะของ ปุริสาชานะยฺยํ การิตกัมมะใน อาโลเลนฺติ, อวเสเสสุ
 วิเสสณะของ ชเนสุ วิสยาธาระใน กถา กา วิเสสณะของ กถาญ ลิงคัตถะ, หิตคัพฺทํ
 ทัพฺทหิกรณไซตฺถะ อหํ สุทฺธกัตตทาใน อมฺหิ ฌายยาตบทกัตตฺวาจก อหฺมณนาพิมตฺตํ
 วิเสสณะของ วรฺกโจรํ ภิตี กุณฺจกุกุทาลํ ภิตี อวุตตกัมมะใน นิสฺสาย จคัพฺทํ
 ปทสมฺมจยัตถะเข้ากับ อหฺมณนาพิมตฺตํ วรฺกโจรํ และ กุณฺจกุกุทาลํ นิสฺสาย ปุพฺพ-
 กาลกิริยาใน ปพฺพชิตฺวา อุปฺปพฺพชิตฺวา โฉ วิเสสณะของ วาเรญ อัจฉินฺตสังโยคะ
 ใน ปพฺพชิตฺวา อุปฺปพฺพชิตฺวา ปพฺพชิตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน อุปฺปพฺพชิต-
 อุปฺปพฺพชิตฺวา วิกตีกัตตทาใน อมฺหิ” อิติคัพฺทํ อากาเรใน อาห ๕

.....

๔๗. “กทา ฆนเตติ ฯ

(เต ภิกขุ) “กทา ฆนเต (ตุมเห เอวรุปา อโหสิตถ)” อิติ (ปุจฉิสฺสุ) ฯ

(เต ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น (ปุจฉิสฺสุ) ทูลถามแล้ว อิติ ว่า “ฆนเต ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ (ตุมเห) อ.พระองค์ เอวรุปา เป็นผู้มีย่างนี้เป็นรูป อโหสิตถ ได้เป็นแล้ว กทา ในกาลไร” อิติ ดังนี้ ฯ

พวกภิกษุเหล่านั้นทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ได้เป็นผู้เห็นปานนี้ ใน กาลไหน”

เต วิเสสนะของ ภิกขุๆ สุททกัตตาใน ปุจฉิสฺสุๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก “ฆนเต อาลปนะ ตุมเห สุททกัตตาใน อโหสิตถๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก กทา กาลสัตตมีใน อโหสิตถ เอวรุปา วิกติกัตตาใน อโหสิตถ” อิติศัพท์ อากาละใน ปุจฉิสฺสุ ฯ

.....
.....

๔๘. “สุณิสฺสถ ภิกขเวติ ฯ

(สตุถา) “(ตุมเห) สุณิสฺสถ ภิกขเวติ (อาห) ฯ

(สตุถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกขเว ดูก่อนภิกษุ ท. (ตุมเห) อ.เธอ ท. สุณิสฺสถ จักฟังหรือ” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จักฟังหรือ”

สตุถา สุททกัตตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก “ภิกขเว อาลปนะ ตุมเห สุททกัตตา ใน สุณิสฺสถๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก” อิติศัพท์ อากาละใน อาห ฯ

.....
.....

๔๙. “อาม ฆนเตติ ฯ

(เต ภิกขุ) “อาม ฆนเต (มยฺ สุณิสฺสาม)” อิติ (อาหฺสฺสุ) ฯ

(เต ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น (อาหฺสฺสุ) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ฆนเต ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ อาม พระเจ้าข้า (มย) อ.ข้าพระองค์ ท. (สุณิสฺสาม) จักฟัง” อิติ ดังนี้ ๕

พวกภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าข้า พวกข้าพระองค์จักฟัง”

เต วิเสสณะของ ภิกษุๆ สุธกัตตาใน อาหิสฺสุ อาชยาดบทกัตตฺวาจก “ภนฺเต อาลปนะ อาม สัมปฏิจณฺหิตถะ มย สุธกัตตาใน สุณิสฺสามๆ อาชยาดบทกัตตฺวาจก” อิติศัพท์ อากากระใน อาหิสฺสุ ๕

.....
.....

๕๐. “เตนหิ สุณฺนาถาติ อตีตํ อหาริ :

(สตุถา) “เตนหิ (ตุเมเห) สุณฺนาถาติ (วตฺวา) อตีตํ (วตฺถุ) อหาริ :

(สตุถา) อ.พระศาสดา (วตฺวา) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “เตนหิ ถ้าอย่างนั้น (ตุเมเห) อ.เธอ ท. สุณฺนาถ จงฟัง” อิติ ดังนี้ อหาริ ทรงนำมาแล้ว (วตฺถุ) ซึ่งเรื่อง อตีต อันเป็นไปล่วงแล้ว :

พระศาสดาตรัสว่า “ถ้าเช่นนั้น พวกเธอจงฟัง” แล้วทรงนำอดีตนิทานมา

สตุถา สุธกัตตาใน อหาริๆ อาชยาดบทกัตตฺวาจก “เตนหิ อุษโยชนฺหิตถะ ตุเมเห สุธกัตตาใน สุณฺนาถๆ อาชยาดบทกัตตฺวาจก” อิติศัพท์ อากากระใน วตฺวาๆ ปุพฺพกาล-กิริยาใน อหาริ อตีตํ วิเสสณะของ วตฺถุๆ อวุตตกัมมะใน อหาริ :

.....
.....

๕๑. อตีเต พาราณสียํ พุรหฺมทตฺเต รชฺชํ กาเรนฺเต, กุฑฺทาลปนฺนฺทิตฺโต นาม พาหิรฺก-ปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา อฏฺฐ มาเส หิมวฺนฺเต วสิตฺวา วสุสารถฺตสมเย จ ภูมียา ดินฺหฺตาย “เคเห เม อชฺฌณฺนาพิมฺตฺโต วรฺกโจรฺโก จ กุณฺนฺกุฑฺทาลโก จ อตฺถิ, วรฺกโจรฺกพีชํ มา นสฺสึติ อุปฺปพฺพชิตฺวา เอกภฺจจันํ กุฑฺทาลเณ กสิตฺวา ตํ พีชํ วปีตฺวา วตี กตฺวา ปกุกฺกาลเ อุทฺทริตฺวา นาพิมฺตฺตํ พีชํ จเปตฺวา เสสฺ ฆาทิ ๕

อตีเต พาราณสียํ พุรหฺมทตฺเต (ปุคฺคล) รชฺชํ กาเรนฺเต, กุฑฺทาลปนฺนฺทิตฺโต นาม พาหิรฺกปพฺพชฺชํ

ปพฺพชิตฺวา อฏฺฐ มาเส หิมวฺนฺเต วสิตฺวา วสฺสารถตฺสเม จ ภูมียา ดินฺตยา “เคเห เม อทฺตนาฬิมตฺโต วรฺกโจรโก จ กุณฺจกุกุทาลโก จ อตฺถิ, วรฺกโจรฺกพิชฺช มา นสฺสิตฺติ (จินฺเตตฺวา) อฺปฺปพฺพชิตฺวา เอกภฺจฺจานํ กุกุทาลเณ กสิตฺวา ตํ พิชฺชํ วปีตฺวา วตี กตฺวา ปกุกกาเล อทฺทริตฺวา นาฬิมตฺตํ พิชฺชํ จเปตฺวา เสสฺสิ (พิชฺช) ขาทิ ๕

อดีต ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว **พฺรหฺมทตฺเต** ครั้นเมื่อพระเจ้าพรหมทัต (**ปคฺคฺล**) ทรงยังบุคคฺล **กาเรฺนฺเต** ให้กระทำอยู่ **รชฺช** ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา **พาราณสี** ในเมืองพาราณสี, **กุกุทาลปณฺทิตฺโต** นาม ชื่อ อ.กุกุทาลบัณฑิต **ปพฺพชิตฺวา** บวชแล้ว **พาหิรฺกปพฺพชฺช** บวชในลัทธิอันมีในภายนอก **วสิตฺวา** อยู่แล้ว **หิมวฺนฺเต** ในป่าหิมพานต์ **มาเส** สิ้นเดือน ท. **อฏฺฐ** แปด, **ภูมียา** ครั้นเมื่อภาคพื้น **ดินฺตยา** ชุ่มแล้ว **วสฺสารถตฺสเม จ** ในสมัยเป็นที่อันฝนย่อมแล้วแล, (**จินฺเตตฺวา**) คิดแล้ว **อิตฺติ** ว่า “**วรฺกโจรโก** อ.ข้าวฟ่างและลูกเดือย **อทฺตนาฬิมตฺโต** อันมีกึ่งแห่งทะนานเป็นประมาณ **จ** ด้วย **กุณฺจกุกุทาลโก** อ.จอบเหียน ด้วย **อตฺถิ** มีอยู่ **เคเห** ในเรือน **เม** ของเรา, **วรฺกโจรฺกพิชฺช** อ.พืชแห่งข้าวฟ่างและลูกเดือย **มา นสฺสิตฺติ** อย่าฉิบหายแล้ว” **อิตฺติ** ดังนี้ **อฺปฺปพฺพชิตฺวา** สึกแล้ว **กสิตฺวา** ไถแล้ว **เอกภฺจฺจานํ** ซึ่งที่แห่งหนึ่ง **กุกุทาลเณ** ด้วยจอบ **วปีตฺวา** หวานแล้ว **ตํ พิชฺชํ** ซึ่งพืชนั้น **กตฺวา** กระทำแล้ว **วตี** ซึ่งไร่ **อทฺทริตฺวา** เก็บเกี่ยวแล้ว **ปกุกกาเล** ในกาลเป็นที่สุกแล้ว **จเปตฺวา** เก็บไว้แล้ว **พิชฺช** ซึ่งพืช **นาฬิมตฺตํ** อันมีทะนานเป็นประมาณ **ขาทิ** เคี้ยวกินแล้ว (**พิชฺช**) ซึ่งพืช **เสสฺสิ** ที่เหลือ ๕

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัตครองราชย์อยู่ในเมืองพาราณสี ชื่อกุกุทาล บัณฑิต บวชในภายนอก อยู่ในป่าหิมพานต์ ๘ เดือน เมื่อภาคพื้นชุ่มในสมัยที่ฝนย่อมแล้วแล คิดว่า “ข้าวฟ่างและลูกเดือยประมาณครึ่งทะนาน และจอบเหียน มีอยู่ในเรือนของเรา, พืชแห่งข้าวฟ่างและลูกเดือย อย่าฉิบหายเลย” จึงสึกออกมา ไร่จอบไถที่แห่งหนึ่ง แล้ว หวานพืชนั้น ทำไร่ เก็บเกี่ยวในกาลที่พืชแก่ เก็บพืชไว้ประมาณหนึ่งทะนาน เคี้ยวกิน พืชที่เหลือ

อดีต กาลสัตตมีใน ขาทิ พฺรหฺมทตฺเต ลักษณะใน กาเรฺนฺเตฯ ลักษณะกิริยา พาราณสีย์ วิสยาธาระใน กาเรฺนฺเต ปคฺคฺล การิตกัมมะใน กาเรฺนฺเต รชฺช อวุตตกัมมะใน กาเรฺนฺเต, นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ กุกุทาลปณฺทิตฺโตฯ สุกทกัตตาใน ขาทิฯ

อาชยาดบทกัตตฺวาจก พาทิรภพพพชฺช กิริยาวิเสสณะใน ปพพชิตฺวาจก ปพพกาลกิริยา ใน วสิตฺวา อฏฺฐ วิเสสณะของ มาเสจ อัจจันตสังโยคะใน วสิตฺวา หิมวณฺเต วิสยาธาระ ใน วสิตฺวาจก ปพพกาลกิริยาใน จินฺเตตฺวา, วสฺสสารตฺตสมเย กาลสัตฺตมีใน ตินฺทาย จศัพท วจนาลังการะ ภูมียา ลักขณะใน ตินฺทายจก ลักขณกิริยา, “อฑฺฒนาพิมตฺโต วิเสสณะของ วรกโจรโกจก กิตฺติ กุณฺจกุกุทาลโก กิตฺติ สฺุทธกัตตาใน อตฺถิจก อาชยาดบท กัตตฺวาจก เคเห วิสยาธาระใน อตฺถิ เม สามีสัมพันธะใน เคเห จ สองศัพท ปทสมุจจยัตถะเข้ากับ อฑฺฒนาพิมตฺโต วรกโจรโก และ กุณฺจกุกุทาลโก, วรกโจรภพชฺช สฺุทธกัตตาใน นสฺุสิจก อาชยาดบทกัตตฺวาจก มาศัพท ปฏฺฐิเสสณะใน นสฺุสิ” อิติศัพท อากาณะใน จินฺเตตฺวาจก ปพพกาลกิริยาใน อุปฺปพพชิตฺวาจก ปพพกาลกิริยาใน กสิตฺวา เอกภูจานํ อวุตตกัมมะใน กสิตฺวา กุกุทาลเลน กรณะใน กสิตฺวาจก ปพพกาลกิริยา ใน วปีตฺวา ตํ วิเสสณะของ พิชฺชจก อวุตตกัมมะใน วปีตฺวาจก ปพพกาลกิริยาใน กตฺวา วตี อวุตตกัมมะใน กตฺวาจก ปพพกาลกิริยาใน อุกุทริตฺวา ปกุกกาเล กาลสัตฺตมีใน อุกุทริตฺวาจก ปพพกาลกิริยาใน จเปตฺวา นาพิมตฺตํ วิเสสณะของ พิชฺชจก อวุตตกัมมะใน จเปตฺวาจก ปพพกาลกิริยาใน ขาติ เสสํ วิเสสณะของ พิชฺชจก อวุตตกัมมะใน ขาติ ๕

๕๒. โส “กึ เมทานิ เคเห, ปุณ อฏฺฐมาเส ปพพชิสฺสามิตฺติ นิกฺขมิตฺวา ปพพชิตฺวา ๕

โส (กุกุทาลปณฺทิตฺโต) “กึ (ปโยชน) เม อิทานิ เคเห, (อหํ) ปุณ อฏฺฐมาเส ปพพชิสฺสามิตฺติ (จินฺเตตฺวา) นิกฺขมิตฺวา ปพพชิตฺวา ๕

โส (กุกุทาลปณฺทิตฺโต) อ.กุกุทาลปณฺทิตฺตํ (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “กึ (ปโยชน) อ.ปโยชนอะไร เคเห ด้วยเรื่อน เม แก่เรา อิทานิ ในกาลนี้, (อหํ) อ.เรา ปพพชิสฺสามิ จักบวช อฏฺฐมาเส สิ้นเดือนแปด ท. ปุณ อิก” อิติ ดังนี้ นิกฺขมิตฺวา ออกไปแล้ว ปพพชิตฺวา บวชแล้ว ๕

กุกุทาลปณฺทิตฺตํ คิดว่า “ปโยชนอะไรด้วยเรื่อนแก่เรา ในบัดนี้, เราจักบวช อิก ๘ เดือน” ดังนี้แล้ว ก็ออกไป บวชแล้ว

โส วิเสสณะของ กุกุทาลปณฺทิตฺโตจก สฺุทธกัตตาใน ปพพชิตฺวา อาชยาดบทกัตตฺวาจก “กึ วิเสสณะของ ปโยชนจก ลิงคัตถะ เม สัมปทานใน ปโยชน อิทานิ กาลสัตฺตมี

ใน ปโยชน์ เคะเหน ตติยาวิเสสณะใน ปโยชน์, อหัง สุทรกัตตานิ ปพพชิสฺสามิมิ
 อาชยาตบภกัตตวาจาก ปุนศัพฺพทํ กิริยาวิเสสณะใน ปพพชิสฺสามิมิ อฏฺฐมาเส อัจจันต-
 สังโยคะใน ปพพชิสฺสามิมิ” อิตติศัพฺพทํ อาการะใน จินฺเตตฺตวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน
 นิภฺขมิตฺตวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปพพชฺช ๕

๕๓. อิมินา ว นีหาเรณ นาทิมุตฺตํ วรรณโจรภณฺจ กุณฺจกุกุทฺทาลณฺจ นิสฺสาย สตฺต วาเร
 คิหิ หุตฺตวา สตฺต วาเร ปพพชิตฺตวา สตฺตเม ปน วาเร จินฺเตสิ “อหัง สตฺต วาเร
 อิมัง กุณฺจกุกุทฺทาลํ นิสฺสาย คิหิ หุตฺตวา ปพพชิตฺ, กตฺถจิวเณ นัง จตฺตเตสฺสามิมิตฺติ ๕

(โส กุกุทฺทาลปณฺทิตฺ) อิมินา ว นีหาเรณ นาทิมุตฺตํ วรรณโจรภณฺจ กุณฺจกุกุทฺทาลํ จ นิสฺสาย
 สตฺต วาเร คิหิ หุตฺตวา สตฺต วาเร ปพพชิตฺตวา สตฺตเม ปน วาเร จินฺเตสิ “อหัง สตฺต วาเร
 อิมัง กุณฺจกุกุทฺทาลํ นิสฺสาย คิหิ หุตฺตวา ปพพชิตฺ (อมฺหิ), (อหัง) กตฺถจิว เวะ (จาเน) นัง (กุณฺจ-
 กุกุทฺทาลํ) จตฺตเตสฺสามิมิตฺติ ๕

(โส กุกุทฺทาลปณฺทิตฺ) อ.กุกุทฺทาลบັນทิตนััน นิสฺสาย อาศัยแล้ว วรรณโจรภณฺจ ซึ่ง
 ข้าวฟางและลูกเต็อย นาทิมุตฺตํ อันมีทะนาคเป็นประมาณ จ ด้วย กุณฺจกุกุทฺทาลํ
 ซึ่งจอบเหี้ยน จ ด้วย คิหิ เป็นคฤหัสถ์ วาเร สันวาระ ท. สตฺต เจ็ด หุตฺตวา เป็นแล้ว
 ปพพชิตฺตวา บวชแล้ว วาเร สันวาระ ท. สตฺต เจ็ด อิมินา ว นีหาเรณ โดยทำนองนี้
 เทียว ปน แต่ว่า จินฺเตสิ คิดแล้ว วาเร ในวาระ สตฺตเม ที่เจ็ด อิติ ว่า “อหัง อ.เรา
 นิสฺสาย อาศัยแล้ว อิมัง กุณฺจกุกุทฺทาลํ ซึ่งจอบเหี้ยนนี้ คิหิ เป็นคฤหัสถ์ หุตฺตวา
 เป็นแล้ว ปพพชิตฺ เป็นผู้บวชแล้ว (อมฺหิ) ย่อมเป็น วาเร สันวาระ ท. สตฺต เจ็ด,
 (อหัง) อ.เรา จตฺตเตสฺสามิมิ จักทั้ง นัง (กุณฺจกุกุทฺทาลํ) ซึ่งจอบเหี้ยนนั้น กตฺถจิว เวะ
 (จาเน) ในที่ไหนดๆ นั้นเทียว” อิติ ดังนี้ ๕

กุกุทฺทาลบັນทิตนััน อาศัยข้าวฟางและลูกเต็อยประมาณหนึ่งทะนาค และจอบเหี้ยน
 เป็นคฤหัสถ์ ๗ ครั้ง บวช ๗ ครั้ง โดยทำนองนี้นั้นแหละ แต่ในวาระที่ ๗ คิดว่า “เรา
 อาศัยจอบเหี้ยนนี้ เป็นคฤหัสถ์ เป็นผู้บวชแล้ว ๗ ครั้ง, เราจักทั้งจอบเหี้ยนนั้นในที่
 ไหนดๆ สักแห่ง”

โส วิเสสณะของ กุฑุทาลปณฺธิโต๑ สุทฺธกัตฺตํใน จินฺเตสิ๑ อาชยตบทกัตฺตวาทจก
 เหวตัพพํ อวชารณะเข้ากัป อิมินา๑ วิเสสณะของ นีหาเรน๑ ตติยาวิเสสณะใน
 ปพฺพชิตฺวา นาฬิมตฺตํ วิเสสณะของ วรกโจรกั๑ กัตี กุณฺจกุฑุทาลํ กัตี อวุตตกัมมะใน
 นิสฺสาย จ สองศัพฺพํ ปทสมุจจยัตตะเข้ากัป นาฬิมตฺตํ วรกโจรกั และ กุณฺจกุฑุทาลํ
 นิสฺสาย ปุพฺพกาลกิริยาใน หุตฺวา สตฺต วิเสสณะของ วาเร๑ อัจจันตสังโยคะใน คิหิ๑
 วิกตีกัตฺตํใน หุตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปพฺพชิตฺวา สตฺต วิเสสณะของ วาเร๑ อัจจันต-
 สังโยคะใน ปพฺพชิตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตสิ ปนศัพฺพํ วิเสสชิตฺกะ สตฺตเม
 วิเสสณะของ วาเร๑ กาลสัตฺตมีใน จินฺเตสิ “อหํ สุทฺธกัตฺตํใน อมฺหิ๑ อาชยตบท
 กัตฺตวาทจก สตฺต วิเสสณะของ วาเร๑ อัจจันตสังโยคะใน อมฺหิ อิมํ วิเสสณะของ
 กุณฺจกุฑุทาลํ๑ อวุตตกัมมะใน นิสฺสาย๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน หุตฺวา คิหิ วิกตีกัตฺตํ
 ใน หุตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปพฺพชิต๑ วิกตีกัตฺตํใน อมฺหิ, อหํ สุทฺธกัตฺตํใน
 ฉทฺทฺเทสฺสามิ๑ อาชยตบทกัตฺตวาทจก เหวตัพพํ อวชารณะเข้ากัป กตฺถจิจ๑ วิเสสณะ
 ของ จาเน๑ วิสยาชาระใน ฉทฺทฺเทสฺสามิ นํ วิเสสณะของ กุณฺจกุฑุทาลํ๑ อวุตตกัมมะใน
 ฉทฺทฺเทสฺสามิ” อิติศัพฺพํ อากาเรใน จินฺเตสิ ๕

.....

๕๔. โส คงคาศีรี คนฺตฺวา “ปตฺติฏฺฏจันํ ปสฺสนนฺโต โอตฺริตฺวา คณฺเหยฺยํ; ยถาสส
 ปตฺติฏฺฏจันํ น ปสฺสามิ, ตถา นํ ฉทฺทฺเทสฺสามีติ จินฺเตตฺตฺวา นาฬิมตฺตํ พีชํ
 ปีโลติกาย พนฺธิตฺวา ปีโลติกํ กุฑุทาลผล พนฺธิตฺวา กุฑุทาลํ อคฺคทณฺฑเก
 คเหตุวา คงคาศีเร จิโต อกฺขิณี นิมฺมิเลตฺวา อุปริสีเส ติกฺขตฺตํ อวาชฺชิตฺวา คงคาย
 ชิปิตฺวา นิวตฺติตฺวา โอลเเกตฺวา ปตฺติฏฺฏจันํ อทิสฺวา “ชิตํ เม ชิตํ เมติ ติกฺขตฺตํ
 สทฺทฺหมกาลิ ๕

โส (กุฑุทาลปณฺธิโต) คงคาศีรี คนฺตฺวา “(อหํ) ปตฺติฏฺฏจันํ ปสฺสนนฺโต โอตฺริตฺวา คณฺเหยฺยํ;
 ยถา (อหํ) อสฺส (กุฑุทาลสฺส) ปตฺติฏฺฏจันํ น ปสฺสามิ, ตถา (อหํ) นํ (กุฑุทาลํ) ฉทฺทฺเทสฺสามีติ
 จินฺเตตฺตฺวา นาฬิมตฺตํ พีชํ ปีโลติกาย พนฺธิตฺวา ปีโลติกํ กุฑุทาลผล พนฺธิตฺวา กุฑุทาลํ
 อคฺคทณฺฑเก คเหตุวา คงคาศีเร จิโต อกฺขิณี นิมฺมิเลตฺวา อุปริสีเส ติกฺขตฺตํ อวาชฺชิตฺวา
 คงคาย ชิปิตฺวา นิวตฺติตฺวา โอลเเกตฺวา ปตฺติฏฺฏจันํ อทิสฺวา “ชิตํ เม ชิตํ เมติ ติกฺขตฺตํ สทฺทฺ
 อกาลิ ๕

โส (กุกุททาลปณฺฑิต) อ.กุกุททาลปณฺฑิตนั้น คนตฺวา ไปแล้ว คงคาตีรี สู้ฝั่งแห่ง
แม่น้ำคงคา จินฺเตตฺวา คิดแล้ว อิติว่า “(อหฺ) อ.เรา ปสฺสนฺโต เมื่อเห็น ปตติตฺตฺตฺจฺจฺนํ
ซึ่งที่เป็นที่ตกไปแล้ว โอตริตฺวา ข้ามลงแล้ว คณฺเหยฺยํ ฟิงถือเอา; (อหฺ) อ.เรา น
ปสฺสํ ย่อมไม่เห็น ปตติตฺตฺจฺจฺนํ ซึ่งที่เป็นที่ตกไปแล้ว อสฺส (กุกุททาลสฺส) แห่งจอบ
นั้น ยถา โดยประการใด, (อหฺ) อ.เรา จทฺทสฺสํ จักทิง นํ (กุกุททาล) ซึ่งจอบ
นั้น ตธา โดยประการนั้น” อิติ ดังนี้ พนฺธิตฺวา ผูกแล้ว พิชฺ ซึ่งพิช นามิมตฺตํ อัน
มีทะนาคเป็นประมาณ ปีโลติกาย ด้วยผ้าเก่า พนฺธิตฺวา ผูกแล้ว ปีโลติกํ ซึ่งผ้าเก่า
กุกุททาลผล ที่ผาลแห่งจอบ คเหตุว ถือเอาแล้ว กุกุททาล ซึ่งจอบ อคฺคทณฺฑเก
ที่ด้ามเบื่องปลาย จิตฺ ยืนอยู่แล้ว คงคาตีเร ที่ฝั่งแห่งแม่น้ำคงคา นิมนฺนิตฺวา
หลับแล้ว อกฺขิณี ซึ่งนัยน์ตา ท. อาวชฺชิตฺวา เวียนแล้ว ติกฺขตฺตํ สามครั้ง อฺปรสิเส
ในเบื่องบนแห่งศีรษะ ขิปิตฺวาเหวียงไปแล้ว คงคา ในแม่น้ำคงคา นิวตฺติตฺวา
กลับแล้ว โอลเกตฺวา แลดูแล้ว อทิสฺวา ไม่เห็นแล้ว ปตติตฺตฺจฺจฺนํ ซึ่งที่เป็นที่ตกไป
แล้ว อกาสิ ได้กระทำแล้ว สทฺทํ ซึ่งเสียง ติกฺขตฺตํ สามครั้ง อิติ ว่า “เม อันเรา ชิตฺ
ชนะแล้ว เม อันเรา ชิตฺ ชนะแล้ว” อิติ ดังนี้ ฯ

กุกุททาลปณฺฑิตนั้นไปริมฝั่งแม่น้ำคงคา คิดว่า “เราเมื่อเห็นที่ตก ฟิงข้ามลงไปถือเอา;
เราจะไม่เห็นที่ตกของจอบนั้น โดยประการใด, เราจักทิงจอบนั้น โดยประการนั้น” แล้ว
ใช้ผ้าเก่าผูกพิชประมาณหนึ่งทะนาค ผูกผ้าเก่าที่คมของจอบ แล้วจับจอบที่ปลายด้าม
ยืนที่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา หลับตาทั้งสองข้าง หมุนข้างบนศีรษะ ๓ รอบ แล้วเหวียงไปใน
แม่น้ำคงคา กลับแล้ว แลดู ไม่เห็นที่ตก จึงได้ส่งเสียง ๓ ครั้งว่า “เราชนะแล้ว เราชนะ
แล้ว”

โส วิเสสณะของ กุกุททาลปณฺฑิตฺตฺย สุกฺทกตฺตฺตาใน อกาสิฺย อาชยาตบทกตฺตฺตฺวาจาก
คงคาตีรี สัมปาปุณฺณิกัมมะใน คนตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตตฺวา “อหฺ สุกฺทกตฺตฺตา
ใน คณฺเหยฺยํ อาชยาตบทกตฺตฺตฺวาจาก ปตติตฺตฺจฺจฺนํ อวฺตตกัมมะใน ปสฺสนฺโตฯ
อภฺกัณฺตรกิริยาของ อหฺ โอตริตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน คณฺเหยฺยํ; อหฺ สุกฺทกตฺตฺตาใน
ปสฺสํฯ อาชยาตบทกตฺตฺตฺวาจาก ยถา ปการิตฺถะ อสฺส วิเสสณะของ กุกุททาลสฺสฯ
สํสัมพันธะใน ปตติตฺตฺจฺจฺนํ อวฺตตกัมมะใน ปสฺสํ นตฺทํ ปฏฺิเสระใน ปสฺสํ,
อหฺ สุกฺทกตฺตฺตาใน จทฺทสฺสํฯ อาชยาตบทกตฺตฺตฺวาจาก ตธา ปการิตฺถะ นํ วิเสสณะ

ของ กุฑทาล์ๆ อวุตตกัมมะใน ฉทุเทศสูสามิ” อิตีศัพท์ อาการะใน จินฺเตตฺตวาทฺๆ ปุพฺพ-
 กาลกิริยาใน พนฺธิตฺตวาทฺ นาพิมตฺตํ วิเสสนะของ พืชฺชํ อวุตตกัมมะใน พนฺธิตฺตวาทฺ
 ปีโลติกาย ภาระใน พนฺธิตฺตวาทฺๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน พนฺธิตฺตวาทฺ ปีโลติกํ อวุตตกัมมะใน
 พนฺธิตฺตวาทฺ กุฑทาลผล วิสยาธาระใน พนฺธิตฺตวาทฺๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน คเหตุวาทฺ กุฑทาล์
 อวุตตกัมมะใน คเหตุวาทฺ อคฺคทณฺฑทเก วิสยาธาระใน คเหตุวาทฺๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน
 จิโต คจฺจาคีเร วิสยาธาระใน จิโตๆ วิเสสนะของ กุฑทาลปณฺฑทิตฺโต อุกฺขีนิ อวุตตกัมมะ
 ใน นิम्मิลेतฺตวาทฺๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อวาชฺชิตฺตวาทฺ อฺปฺริสฺสีเส วิสยาธาระใน อวาชฺชิตฺตวาทฺ
 ติกฺขตฺตํ กิริยาวิเสสนะใน อวาชฺชิตฺตวาทฺๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ชิปิตฺตวาทฺ คจฺจกาย วิสยาธาระ
 ใน ชิปิตฺตวาทฺๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน นินฺวตฺติตฺตวาทฺๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน โอลเเกตฺตวาทฺๆ ปุพฺพ-
 กาลกิริยาใน อทิสฺสวาทฺ ปตฺติตฺตฺตฺตวาทฺ อวุตตกัมมะใน อทิสฺสวาทฺๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อกาลสิ
 “เม อนภิทฺตกตฺตวาทฺใน ชิตฺตํ กิตฺตบททวาทฺจก เม อนภิทฺตกตฺตวาทฺใน ชิตฺตํ กิตฺตบททวาทฺ-
 วาทฺจก” อิตีศัพท์ สฺสรุปะใน สทฺทํ ติกฺขตฺตํ กิริยาวิเสสนะใน อกาลสิ สทฺทํ อวุตตกัมมะ
 ใน อกาลสิ ฯ

๕๕. ตสฺมี ขณฺเ พารานฺสี ราชธา ปจฺจนตฺตํ วุปฺสเมตฺตวาทฺ อาคณฺตวาทฺ นทิตฺตีเร ขนฺธวาทฺ
 นินฺวาเสตฺตวาทฺ นนทานตฺตวาทฺ นทิตฺตีเร โอลติณฺโณ ตํ สทฺทํ อสฺโสสิ ฯ

ตสฺมี ขณฺเ พารานฺสี ราชธา ปจฺจนตฺตํ วุปฺสเมตฺตวาทฺ อาคณฺตวาทฺ (ราชปฺริสฺสํ) นทิตฺตีเร ขนฺธวาทฺ
 นินฺวาเสตฺตวาทฺ นนทานตฺตวาทฺ นทิตฺตีเร โอลติณฺโณ ตํ สทฺทํ อสฺโสสิ ฯ

ตสฺมี ขณฺเ ในขณะนั้น ราชธา อ.พระราชธา พารานฺสี ผู้ทรงเป็นใหญ่ในเมืองพารานฺสี
 ปจฺจนตฺตํ ทรงยังประเทศอันตั้งอยู่แล้วในที่สุดแห่งแดน วุปฺสเมตฺตวาทฺ ให้เข้าไปสงบ
 วิเศษแล้ว อาคณฺตวาทฺ เสด็จมาแล้ว (ราชปฺริสฺสํ) ทรงยังราชบุรุษ นินฺวาเสตฺตวาทฺ ให้
 ตั้งแล้ว ขนฺธวาทฺ ซึ่งค้าย นทิตฺตีเร ไกลฝั่งแห่งแม่น้ำ โอลติณฺโณ เสด็จข้ามลงแล้ว
 นทิตฺตีเร สู้แม่น้ำ นนทานตฺตวาทฺ เพื่อประโยชน์แก่อันทรงสนาน อสฺโสสิ ได้ทรงสดับแล้ว
 ตํ สทฺทํ ซึ่งเสียงนั้น ฯ

ในขณะนั้น พระราชธาผู้เป็นใหญ่ในเมืองพารานฺสี ทรงทำให้ปัจฉินตประเทศให้สงบ
 เสด็จมา รับสั่งให้ราชบุรุษตั้งค้ายไกลฝั่งแม่น้ำ เสด็จข้ามลงสู่มแม่น้ำเพื่อต้องการทรง
 สนาน ได้ทรงสดับเสียงนั้น

ตสฺมี วิเสสณะของ ขณฺเฑฯ กาลสัตตมึใน อสฺโสสิ พาราณสี วิเสสณะของ ราชฯ สุกฺกัตตาใน อสฺโสสิฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ปจฺจนตฺ การิตกัมมะใน วุสฺสมตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาคณฺตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิวาเสตฺวา ราชปุริสฺ การิตกัมมะใน นิวาเสตฺวา นทีตีเร วิสยาธาระใน นิวาเสตฺวา ขนฺธาวาร อวุตตกัมมะใน นิวาเสตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน โอตินฺโณ นหฺนตฺถาย สัมปทานใน โอตินฺโณ นที สัมปาปุณฺเฑย-กัมมะใน โอตินฺโณฯ วิเสสณะของ ราชฯ ตฺ วิเสสณะของ สทฺทฺฯ อวุตตกัมมะใน อสฺโสสิ ฯ

๕๖. ราชชนนฺจ นาม “ชิตฺ เม ชิตฺ เมติ สทฺโท อมฺนาโป โหติ ฯ

จ กิ สทฺโท อเสียง อิติ ว่า “เม อันเรา ชิตฺ ชนะแล้ว เม อันเรา ชิตฺ ชนะแล้ว” อิติ ดั่งนี้ อมฺนาโป เป็นเสียงไม่เป็นที่ยังพระทัยให้เอิบอาบ ราชชนฺ นาม ชื่อของพระ ราชฯ ท. โหติ ย่อมเป็น ฯ

ก็เสียงว่า “เราชนะแล้ว เราชนะแล้ว” เป็นเสียงที่ไม่นำพอพระทัย ธรรมดว่าแก่พระ ราชฯ ทั้งหลาย

จศัพฺท วากยารัมภฯชตฺกะ สทฺโท สุกฺกัตตาใน โหติฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก นามศัพฺท สัญญาชตฺกะเข้ากับ ราชชนฺฯ สัมปทานใน อมฺนาโป “เม อนภิท-กัตฺตาใน ชิตฺฯ กิตฺบทภาววาจก, เม อนภิทกัตฺตาใน ชิตฺฯ กิตฺบทภาววาจก” อิติศัพฺท สรุปะใน สทฺโท อมฺนาโป วิกิตกัตฺตาใน โหติ ฯ

๕๗. โส ตสฺส สนฺติกั คณฺตฺวา “อหฺ อิทานิ อมิตฺตมทฺทหนฺ กตฺวา ‘ชิตฺ เมติ อาคโต, ตฺว ปน ‘ชิตฺ เม ชิตฺ เมติ วิรวสิ, กิ นามตฺนฺติ ปุจฺฉิ ฯ

โส (ราชฯ) ตสฺส (กุกฺทาลปณฺหิตสฺส) สนฺติกั คณฺตฺวา “อหฺ อิทานิ อมิตฺตมทฺทหนฺ กตฺวา ‘ชิตฺ เมติ (จินฺตเนน) อาคโต (อมฺหิ), ตฺว ปน ‘ชิตฺ เม ชิตฺ เมติ วิรวสิ, กิ นาม เอตฺ (วตฺถุ) อิติ ปุจฺฉิ ฯ

โส (ราชา) อ.พระราชานัน คนุตวา เสด็จไปแล้ว สหุติกั สู้สำนัก ตสฺส (กุกุททาลปณฺทิตสฺส) ของกุกุททาลบณฺทิตนั ปุจฺฉิ ตรีสถามแล้ว อิติ ว่า “อหิ อ.เรากตฺวา กระทำแล้ว อมิตตมทฺทหนั ซึ่งการย้ายซึ่งศัตฺรุ อิทานิ ในกาลนี้ อากโต เป็นผู้มาแล้ว (จินฺตเนน) ด้วยอันคิด อิติ ว่า ‘เม อันเรา ชิตฺ ชนะแล้ว’ อิติ ดั่งนี้ (อมฺหิ) ย่อมเป็น, ปน ส่วนว่า ตฺวํ อ.ท่าน วิรวสิ ย่อมร้อง อิติ ว่า ‘เม อันเรา ชิตฺ ชนะแล้ว เม อันเรา ชิตฺ ชนะแล้ว’ อิติ ดั่งนี้, เอตํ (วตฺถุ) อ.เรื่อนั้น ก็ นาม ชื่ออะไร’ อิติ ดั่งนี้ ๕

พระราชาสด็จไปสู่สำนักของกุกุททาลบณฺทิต ตรีสถามว่า “เราทำการย้ายศัตฺรุในบัดนี้ เป็นผู้มาด้วยอันคิดว่า ‘เราชนะแล้ว’, แต่ท่านย่อมร้องว่า ‘เราชนะแล้ว เราชนะแล้ว’, เรื่อนั้น ชื่ออะไร”

โส วิเสสนะของ ราชา๑ สุกุททิตตาใน ปุจฺฉิ๑ อาขยาดบทกัตฺตฺวาจก ตสฺส วิเสสนะของ กุกุททาลปณฺทิตสฺส๑ สามีสัมพันธะใน สหุติกั๑ สัมปาปฺณียกัมมะใน คนุตวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปุจฺฉิ “อหิ สุกุททิตตาใน อมฺหิ๑ อาขยาดบทกัตฺตฺวาจก อิทานิ กาลสัตตมีใน กตฺวา อมิตตมทฺทหนั อวุตตกัมมะใน กตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน อากโต ‘เม อนภิตกัตฺตฺวาใน ชิตฺ๑ กิตบทภาววาจก’ อิตีศัพฺท สฺรุปะใน จินฺตเนน๑ ภาระใน อากโต๑ วิกิตกัตฺตฺวาใน อมฺหิ, ปนศัพฺท ปักขันตรโศตกะ ตฺวํ สุกุททิตตาใน วิรวสิ๑ อาขยาดบทกัตฺตฺวาจก ‘เม อนภิตกัตฺตฺวาใน ชิตฺ๑ กิตบทภาววาจก, เม อนภิตกัตฺตฺวาใน ชิตฺ๑ กิตบทภาววาจก’ อิตีศัพฺท อาการะใน วิรวสิ, นามศัพฺท สัณฺญาโศตกะเข้ากับ กิ๑ ศัพฺท ปุจฺฉนัตตะ เอตํ วิเสสนะของ วตฺถุ๑ ลิงคัตตะ” อิตีศัพฺท อาการะใน ปุจฺฉิ ๕

.....

๕๘. กุกุททาลปณฺทิตโต “ตฺวํ พาทิรเก โจเร ชินิ, ตยา ชิตํ ปุณ อชิตเมว โหติ; มยา ปน อชฺชตฺติโก โลภโจโร ชิตโต, โส ปุณ มํ น ชินิสฺสติ; ตสฺเสว ชโย สาธฺฐติ วตฺวา อิมํ คากมาห

“น ตํ ชิตํ สาธฺฐ ชิตํ,

ยํ ชิตํ อวชียติ;

ตํ โข ชิตํ สาธฺฐ ชิตํ,

ยํ ชิตํ นาวชียตีติ ๕

กุกุทาลปณฺธิโต “ตุวํ พาทิรเก โจเร ชินิ, ตยา ชิตํ (ชิตํ ตยา) ปุณ อชิตํ เอว โหติ; มยา ปน อชฺมตฺติโก โลกโจโร ชิตโต, โส (โลกโจโร) ปุณ มํ น ชินิสฺสติ; ตสฺส เอว (โลกโจรสฺส) ชโย สาธุ (โหติ)” อิติ วตฺวา อิมํ คาถํ อาห

“น ตํ ชิตํ สาธุ ชิตํ (โหติ), ยํ ชิตํ อวชียติ;
 ตํ โข ชิตํ สาธุ ชิตํ (โหติ), ยํ ชิตํ น อวชียตีติ ฯ

กุกุทาลปณฺธิโต อ.กุกุทาลปณฺธิต วตฺวา กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ตุวํ อ.พระองค์ ชินิ ทรงชนะแล้ว โจเร ซึ่งโจร พาทิรเก ผู้มีอยู่ในภายนอก, (ชิตํ) อ.การชนะ ตยา ชิตํ อันพระองค์ ทรงชนะแล้ว (ตยา) ปุณ อชิตํ เป็นการชนะ อันพระองค์ ไม่ชนะแล้ว อีก นั้นเทียว โหติ ย่อมเป็น; ปน แต่ว่า โลกโจโร อ.โจรคือความโลภ อชฺมตฺติโก อันมีอยู่ในภายใน มยา อันข้าพระองค์ ชิตโต ชนะแล้ว, โส (โลกโจโร) อ.โจรคือความโลภนั้น น ชินิสฺสติ จักไม่ชนะ มํ ซึ่งข้าพระองค์ ปุณ อีก; ชโย อ.ความชนะ ตสฺส เอว (โลกโจรสฺส) ซึ่งโจรคือความโลภนั้นนั้นเทียว สาธุ เป็นคุณยังประโยชน์ ให้สำเร็จ (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ อาห กล่าวแล้ว อิมํ คาถํ ซึ่งคาถานี้ อิติ ว่า “ยํ ชิตํ อ.ความชนะใจ อวชียติ ย่อมกลับแพ้, ตํ ชิตํ อ.ความชนะนั้น ชิตํ เป็นความชนะ สาธุ อันดี (โหติ) ย่อมเป็น น หามิได้; ยํ ชิตํ อ.ความชนะใจ น อวชียติ ย่อมไม่กลับแพ้, ตํ โข ชิตํ อ.ความชนะนั้นแล ชิตํ เป็นความชนะ สาธุ อันดี (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

กุกุทาลปณฺธิตกราบทูลว่า “พระองค์ทรงชนะพวกโจรในภายนอก, ความชนะที่พระองค์ทรงชนะแล้ว เป็นสิ่งที่พระองค์ไม่ชนะอีกนั้นแหละ, แต่โจรคือความโลภที่มีอยู่ในภายใน ข้าพระองค์ชนะแล้ว, โจรคือความโลภนั้น จักไม่ชนะข้าพระองค์อีก, ความชนะโจรคือความโลภนั้นนั้นแหละ เป็นสิ่งทำให้สำเร็จประโยชน์” ดังนี้ กล่าวคาถานี้ว่า “ความชนะใจ ย่อมกลับแพ้ได้, ความชนะนั้น เป็นความชนะที่ดี หามิได้, ความชนะใจ ย่อมไม่กลับแพ้, ความชนะนั้นแล เป็นความชนะที่ดี”

กุกุทาลปณฺธิโต สุทฺธกัตฺตานิ อาหฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก “ตุวํ สุทฺธกัตฺตานิ ชินิฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก พาทิรเก วิเสสนะของ โจเรฯ อวุตตกัมมะไน ชินิ, ชิตํ

วิเสสณะของ ชิตฺตํ สุธรรกัตตานิ โหติ๑ อาขยاتبทกัตตฺวจาก ตยา อนภิทกัตตานิ
 ชิตฺตํ ตยา อนภิทกัตตานิ อชิตฺตํ ปุณศัพทํ กิริยาวิเสสณะใน อชิตฺตํ เอวศัพทํ อวชารณะ
 เข้ากับ อชิตฺตํ วิกตีกัตตานิ โหติ; ปุณศัพทํ วิเสสชิตฺตเก อชฺมตฺติโก วิเสสณะของ
 โลกโจโร๑ วุตตกัมมะใน ชิตฺโต๑ กิตฺตบทกัมมวจาก มยา อนภิทกัตตานิ ชิตฺโต, โส
 วิเสสณะของ โลกโจโร๑ สุธรรกัตตานิ ชินิสฺสติ๑ อาขยاتبทกัตตฺวจาก ปุณศัพทํ
 กิริยาวิเสสณะใน ชินิสฺสติ มํ อวุตตกัมมะใน ชินิสฺสติ นศัพทํ ปฏิเสธะใน ชินิสฺสติ; ชโย
 สุธรรกัตตานิ โหติ๑ อาขยاتبทกัตตฺวจาก เอวศัพทํ อวชารณะเข้ากับ ตสฺส๑
 วิเสสณะของ โลกโจรสฺส๑ ฉัญฺฐีอวุตตกัมมะใน ชโย สาธุ วิกตีกัตตานิ โหติ” อิติศัพทํ
 อากาเรใน วตุว๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห อิมํ วิเสสณะของ คากํ๑ อวุตตกัมมะใน
 อาห

“ตํ วิเสสณะของ ชิตฺตํ สุธรรกัตตานิ โหติ๑ อาขยاتبท
 กัตตฺวจาก นศัพทํ ปฏิเสธนัตถะ สาธุ วิเสสณะของชิตฺตํ
 วิกตีกัตตานิ โหติ, ยํ วิเสสณะของ ชิตฺตํ สุธรรกัตตานิ
 อวชียติ๑ อาขยاتبทกัตตฺวจาก, ตํ วิเสสณะของชิตฺตํ สุธรร
 กัตตานิ โหติ๑ อาขยاتبทกัตตฺวจาก โชศัพทํ ปทปุรณะ
 สาธุ วิเสสณะของ ชิตฺตํ วิกตีกัตตานิ โหติ, ยํ วิเสสณะ
 ของ ชิตฺตํ สุธรรกัตตานิ อวชียติ๑ อาขยاتبทกัตตฺวจาก
 นศัพทํ ปฏิเสธะใน อวชียติ” อิติศัพทํ สรุปะใน อิมํ คากํ ๗

๕๙. ตํขณฺเวยว คณฺคํ โอลเณนโต อาโปกสิณฺณํ นิพฺพตฺเตตฺวา อธิคตฺวิเสโส อากาเส
 ปลฺลงฺเกน นิสฺสีทิ ๗

(กุกฺกทาลปณฺฑิโต) ตํขณฺ เวยว คณฺคํ โอลเณนโต อาโปกสิณฺณํ นิพฺพตฺเตตฺวา อธิคตฺวิเสโส
 อากาเส ปลฺลงฺเกน นิสฺสีทิ ๗

(กุกฺกทาลปณฺฑิโต) อ.กุกฺกทาลปณฺฑิตโต โอลเณนโต แลดูอยู่ คณฺคํ ซึ่งแม่น้ำคงคา
 ตํขณฺ เวยว ในขณะที่นั้นนั้นเทียว อาโปกสิณฺณํ ยังอาโปกสิณฺณํ นิพฺพตฺเตตฺวา ให้บังเกิด
 แล้ว อธิคตฺวิเสโส ผู้มีคุณวิเศษอันบรรลุแล้ว นิสฺสีทิ หนึ่งแล้ว ปลฺลงฺเกน โดยบัลลังก์
 อากาเส ในอากาศ ๗

กุกุทลบัณฑิตแลดูแม่น้ำคงคาในขณะที่นั้นนั่นแหละ ทำให้อาโปกสิณเกิดขึ้น แล้วบรรลुकุณวิเศษ หนึ่งโดยบัลลังก์ในอากาศ

กุกุทลปณฺธิโต สุทฺธกัตฺตานิ นิสฺสิทฺธิฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก เอวศัพฺท์ อวชารณะ เข้ากับ ตัขณฺ์ ทุติยกาลสัตตมฺิใน โอลเกนโต คงคั อวุตตกัมมะใน โอลเกนโต ฤ อัพฺกัันตรกิริยาของ กุกุทลปณฺธิโต อาโปกสิณ การิตกัมมะใน นิพฺพตฺเตตฺตฺวา ฤ ปุพฺพกาลกิริยาใน อธิคตวิเสโส ฤ วิเสสนะของ กุกุทลปณฺธิโต อากาเส วิสยาชาระใน นิสฺสิทฺธิ ปรลลฺงเกน ตติยวิเสสนะใน นิสฺสิทฺธิ ฯ

๖๐. ราชา มหาปุริสสุส ฌมฺมกถิ สุตฺวา วนฺทิตฺวา ปพฺพชฺชั ยาจิตฺวา สทฺธิ พลกาเยน ปพฺพชฺชิ ฯ

ราชา อ.พระราชา สุตฺวา ทรงสดับแล้ว ฌมฺมกถิ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งธรรม มหาปุริสสุส ของมหาบุรุษ วนฺทิตฺวา ทรงไหว้แล้ว ยาจิตฺวา ทรงขอแล้ว ปพฺพชฺชั ซึ่งการบวช ปพฺพชฺชิ ผนวชแล้ว สทฺธิ กับ พลกาเยน ด้วยหมู่แห่งพล ฯ

พระราชาทรงสดับธรรมกถาของมหาบุรุษ ทรงไหว้ ขอการบวช ผนวชแล้วพร้อม กับหมู่พล

ราชา สุทฺธกัตฺตานิ ปพฺพชฺชั อาชยตบทกัตฺตฺวาจก มหาปุริสสุส สามิสัมพันธะใน ฌมฺมกถิ ฤ อวุตตกัมมะใน สุตฺวา ฤ ปุพฺพกาลกิริยาใน วนฺทิตฺวา ฤ ปุพฺพกาลกิริยาใน ยาจิตฺวา ปพฺพชฺชั อวุตตกัมมะใน ยาจิตฺวา ฤ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปพฺพชฺชิ สทฺธิ กิริยาสมวายะใน ปพฺพชฺชิ พลกาเยน สหัตถตติยาเข้ากับ สทฺธิ ฯ

๖๑. โยชนมตฺตา ปริสา อโหสิ ฯ

ปริสา อ.บริษัท โยชนมตฺตา อันมีโยชนเป็นประมาณ อโหสิ ได้มีแล้ว ฯ

บริษัทมีประมาณหนึ่งโยชน

โยชนมตฺตา วิเสสนะของ ปริสา ฤ สุทฺธกัตฺตานิ อโหสิ ฤ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ฯ

๖๒. อปโรปิ สามนุตราชา ตสฺส ปพฺพชิตภาวํ สุตฺวา “ตสฺส รชฺชํ คณฺหิสฺสามีติ
 อาคณฺตุวา ตถา สมิทฺถํ นครํ สฺสณฺณํ ทิสฺวา “เอวรูปี นครํ จทฺเทตฺวา ปพฺพชนฺโตะ
 ราชา น โอรเก จาเน ปพฺพชิสฺสตี, มยาปิ ปพฺพชิตํ วฏฺฏตีติ จินฺเตตฺวา ตตฺถ
 คณฺตุวา มหาปุริสํ อุปสงฺกมิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิตฺวา สปริโส ปพฺพชฺชํ ๕

อปโรปิ สามนุตราชา ตสฺส (รณฺโณ) ปพฺพชิตภาวํ สุตฺวา “(อหํ) ตสฺส (รณฺโณ) รชฺชํ
 คณฺหิสฺสามีติ (จินฺตเนน) อาคณฺตุวา ตถา สมิทฺถํ นครํ สฺสณฺณํ ทิสฺวา “เอวรูปี นครํ จทฺเทตฺวา
 ปพฺพชนฺโตะ ราชา น โอรเก จาเน ปพฺพชิสฺสตี, มยาปิ ปพฺพชิตํ วฏฺฏตีติ จินฺเตตฺวา ตตฺถ
 (จาเน) คณฺตุวา มหาปุริสํ อุปสงฺกมิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิตฺวา สปริโส ปพฺพชฺชํ ๕

สามนุตราชา อ.พระราชานที่โดยรอบ อปโรปิ แม่อื่นอีก สุตฺวา ทรงสดับแล้ว
 ตสฺส (รณฺโณ) ปพฺพชิตภาวํ ซึ่งความที่- แห่งพระราชาพระองค์นั้น -ผนวชแล้ว
 อาคณฺตุวา เสด็จมาแล้ว (จินฺตเนน) ด้วยอันทรงดำริ อิติ ว่า “(อหํ) อ.เรา
 คณฺหิสฺสามี จักยี้ดเอา รชฺชํ ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา ตสฺส (รณฺโณ) ของพระ
 ราชานั้น” อิติ ดังนี้ ทิสฺวา ทรงเห็นแล้ว นครํ ซึ่งพระนคร สมิทฺถํ อันมั่งคั่ง ตถา
 เหมือนอย่างนั้น สฺสณฺณํ อันว่างเปล่า จินฺเตตฺวา ทรงดำริแล้ว อิติ ว่า “ราชา อ.พระ
 ราชา เอวรูปี นครํ จทฺเทตฺวา ปพฺพชนฺโตะ ผู้ทรงทังแล้ว ซึ่งพระนคร อันมีอย่างนี้
 เป็นรูป ผนวชอยู่ ปพฺพชิสฺสตี จักบวช จาเน ในฐานะ โอรเก อันต่ำต้อย น หามีได้,
 มยาปิ ปพฺพชิตํ อ.อัน- แม่อันเรา -บวช วฏฺฏตีติ ย่อมควร” อิติ ดังนี้ คณฺตุวา เสด็จ
 ไปแล้ว ตตฺถ (จาเน) ในที่นั้น อุปสงฺกมิตฺวา เข้าไปหาแล้ว มหาปุริสํ ซึ่งมหา
 บุรุษ ยาจิตฺวา ทรงขอแล้ว ปพฺพชฺชํ ซึ่งการบวช สปริโส ผู้ทรงเป็นไปกับด้วยบริษัท
 ปพฺพชฺชํ ผนวชแล้ว ๕

พระราชานที่โดยรอบแม่อื่นอีก ทรงสดับความที่พระราชาพระองค์นั้นผนวชแล้ว
 เสด็จมาด้วยอันทรงดำริว่า “เราจักยี้ดเอาราชสมบัติของพระราชานั้น” ดังนี้ ทรงเห็น
 พระนครที่มั่งคั่งเหมือนอย่างนั้น อันว่างเปล่า ทรงดำริว่า “พระราชาผู้ทรงสละทัง
 พระนครเห็นปานนี้ผนวชอยู่ จักไม่บวชในฐานะอันต่ำต้อย, การที่แม่เราบวช ย่อม
 ควร” ดังนี้ เสด็จไปในที่นั้น เข้าไปหามหาบุรุษ ทรงขอการบวช พร้อมกับบริษัท ผนวช
 แล้ว

อปีศัพทํ อเปกขัตถะเข้ากับ อปโรจ วิเสสณะของ สามนุตราชาจ สุกุทกัตตาใน
 ปพฺพชิตฺ อายยาตบทกัตตฺวาจาก ตสฺส วิเสสณะของ รมฺโณจ ภาวาทิสัมพันธะใน
 ปพฺพชิตภาวํจ อวุตตกัมมะใน สุตฺวาจ ปุพฺพกาลกิริยาใน อากนฺตฺวา “อหํ สุกุทกัตตา
 ใน คณฺหิสฺสามิมํจ อายยาตบทกัตตฺวาจาก ตสฺส วิเสสณะของ รมฺโณจ สามีสัมพันธะใน
 รชฺชํจ อวุตตกัมมะใน คณฺหิสฺสามิมํ” อิตฺติศัพทํ สฺรุปะใน จินฺตเนนจ ภาระใน อากนฺตฺวาจ
 ปุพฺพกาลกิริยาใน ทิสฺวา ตถา กิริยาวิเสสณะใน สมิทฺทํจ กิตฺติ สฺฤณํ กิตฺติ วิเสสณะของ
 นครํจ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวาจ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตตฺวา “ปพฺพชนฺโต วิเสสณะของ
 ราชาจ สุกุทกัตตาใน ปพฺพชิสฺสฺสฺติจ อายยาตบทกัตตฺวาจาก เอวฺรุปํ วิเสสณะของ นครํจ
 อวุตตกัมมะใน ฉทฺเตตฺวาจ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปพฺพชนฺโต นศฺพทํ ปฏฺฐิสฺเรณฺตถะ
 โอรเก วิเสสณะของ จาเนจ วิสยาธาระใน ปพฺพชิสฺสฺสฺติ, ปพฺพชิตฺตํ ตุมฺมตถกัตตาใน
 วฏฺฏฺฐิตฺจ อายยาตบทกัตตฺวาจาก อปีศัพทํ อเปกขัตถะเข้ากับ มยาจ อนภิตฺทกัตตาใน
 ปพฺพชิตฺตํ” อิตฺติศัพทํ อากาเรใน จินฺเตตฺวาจ ปุพฺพกาลกิริยาใน คนฺตฺวา ตถถ วิเสสณะ
 ของ จาเนจ วิสยาธาระใน คนฺตฺวาจ ปุพฺพกาลกิริยาใน อฺปฺสงฺกมิตฺวา มหาปฺริสฺ
 อวุตตกัมมะใน อฺปฺสงฺกมิตฺวาจ ปุพฺพกาลกิริยาใน ยาจิตฺวา ปพฺพชฺชํ อวุตตกัมมะใน
 ยาจิตฺวาจ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปพฺพชิตฺ สปริโส วิเสสณะของ สามนุตราชา ๫

.....

๖๓. เอเตน เอว นีหาเรน สุตต ราชานอ ปพฺพชิสฺสุ ๫

ราชานอ อ.พระราชา ท. สุตต เจ็ด ปพฺพชิสฺสุ ผนวชแล้ว เอเตน เอว นีหาเรน โดย
 ทำนองนั้นนั้นเทียว ๫

พระราชา ๗ พระองค์ ผนวชโดยทำนองนั้นนั้นแหละ

สุตต วิเสสณะของ ราชานอจ สุกุทกัตตาใน ปพฺพชิสฺสุจ อายยาตบทกัตตฺวาจาก เอวศัพทํ
 อวธาธณะเข้ากับ เอเตนจ วิเสสณะของ นีหาเรนจ ตติยาวิเสสณะใน ปพฺพชิสฺสุ ๫

.....

๖๔. สตุตโยชนิโก อสฺสโม อโหสิ ฯ

อสฺสโม อ.อาศรม สตุตโยชนิโก อันประกอบแล้วด้วยโยชน์เจ็ด อโหสิ ได้มีแล้ว ฯ
ได้มีอาศรมประกอบด้วย ๗ โยชน์

สตุตโยชนิโก วิเสสณะของ อสฺสโม ๆ สุทธกัตตาใน อโหสิ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ฯ

๖๕. สตุต ราชาน โภเค ฉทุเทตฺวา เอตฺตํ ชนํ คเหตุวา ปพฺพชฺชิสฺสุ ฯ

ราชาน อ.พระราช ท. สตุต เจ็ดพระองค์ ฉทุเทตฺวา ทรงทิ้งแล้ว โภเค ซึ่งโภคะ
ท. คเหตุวา ทรงพาเอาแล้ว ชนํ ซึ่งชน เอตฺตํ มีประมาณเท่านั้น ปพฺพชฺชิสฺสุ ผนวช
แล้ว ฯ

พระราช ๗ พระองค์ ทรงสละโภคะทั้งหลาย ทรงพาเอาชนประมาณเท่านั้น ผนวชแล้ว

สตุต วิเสสณะของ ราชาน ๆ สุทธกัตตาใน ปพฺพชฺชิสฺสุ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก โภเค
อวุตตกัมมะใน ฉทุเทตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน คเหตุวา เอตฺตํ วิเสสณะของ ชนํ ๆ
อวุตตกัมมะใน คเหตุวา ๆ สมานกาลกิริยาใน ปพฺพชฺชิสฺสุ ฯ

๖๖. มหาปุริโส พุทฺทมจฺริยวาสํ วสิตฺวา พุทฺทมโลกุปโค อโหสิ ฯ

มหาปุริโส อ.มหาบุรุษ วสิตฺวา อยู่แล้ว พุทฺทมจฺริยวาสํ อยู่ประพฤติพรหมจรรย์
พุทฺทมโลกุปโค เป็นผู้เข้าถึงซึ่งพรหมโลก อโหสิ ได้เป็นแล้ว ฯ

มหาบุรุษอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ได้เป็นผู้เข้าถึงพรหมโลก

มหาปุริโส สุทธกัตตาใน อโหสิ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก พุทฺทมจฺริยวาสํ กิริยาวิเสสณะ
ใน วสิตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อโหสิ พุทฺทมโลกุปโค วิกติกัตตาใน อโหสิ ฯ

๖๗. สตุถา อิมํ ฆมฺมเทสนํ อหฺริตฺวา “อหํ ภิกฺขเว ตทา กุฑฺทาลปณฺฑิตโต อโหสิ,
กิลฺเลสา นามเต เหวํ ภาริยาติ อห ฯ

สตุถา อิมํ ฆมฺมเทสนํ อหฺริตฺวา “อหํ ภิกฺขเว ตทา กุฑฺทาลปณฺฑิตโต อโหสิ, กิลฺเลสา นาม

เอเต เอวํ ภาริยา (โหนติ)” อิติ อาห ๗

สตถา อ.พระศาสดา **อาหริตฺวา** ครั้นทรงนำมาแล้ว **อิมํ ฐมฺมเทสนํ** ซึ่งพระธรรมเทศนานี้ **อาห** ตรัสแล้ว **อิติ** ว่า “**ภิกฺขเว** ดูก่อนภิกษุ ท. **อหํ** อ.เรา **กุกุททาลปณฺฑิโต** เป็นกุกุททาลบัณฑิต **อโหสิ** ได้เป็นแล้ว **ตทา** ในกาลนั้น, **เอเต** **กิเลสา** นาม ชื่อ **อ.กิเลส** ท. เหล่านั้น **ภาริยา** เป็นสภาพหยาบ **เอวํ** อย่างนี้ (**โหนติ**) ย่อมเป็น” **อิตินฺทํ** ๗

พระศาสดาครั้นทรงนำพระธรรมเทศานี้มาแล้ว ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราได้เป็นกุกุททาลบัณฑิตในกาลนั้น, ธรรมดาว่ากิเลสทั้งหลายเหล่านั้น เป็นสภาพหยาบอย่างนี้”

สตถา สุทฺธกัตฺตาใน อาห ๗ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก อิมํ วิเสสนะของ ฐมฺมเทสนํ ๗ อวุตตกัมมะใน อาหริตฺวา ๗ ลักขณัตถะ “ภิกฺขเว อาลปนะ อหํ สุทฺธกัตฺตาใน อโหสิ ๗ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ตทา กาลสัตฺตมีใน อโหสิ กุกุททาลปณฺฑิโต วิกิตกัตฺตาใน อโหสิ, เอเต วิเสสนะของ กิเลสา นามศัพท์ สัญญาไซตกะเข้ากับ กิเลส ๗ สุทฺธกัตฺตาใน โหนติ ๗ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก เอวํ วิเสสนะของ ภาริยา ๗ วิกิตกัตฺตาใน โหนติ” อิติศัพท์ อากาเรใน อาห ๗

.....
.....

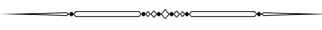
จิตฺตหตฺตเถรวตฺถ ๗

จิตฺตหตฺตเถรวตฺถ (นิฎฺฐิต) ๗

จิตฺตหตฺตเถรวตฺถ อ.เรื่องแห่งพระจิตตหัตถเถระ (นิฎฺฐิต) จบแล้ว ๗

จิตฺตหตฺตเถรวตฺถ สุทฺธกัตฺตาใน นิฎฺฐิต ๗ กิตบทกัตฺตฺวาจก ๗

จบเรื่องพระจิตตหัตถเถระ



วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์จิต

จิตตหตตตเถรวตถ

เป็นนัฏฐิต์ปุริสสมาส โดยมีวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. จิตตหตโต จ โส เถโร จาติ จิตตหตตตเถโร. (จิตตหตต + เถโร) วิเสสนบุพพทกัมมธารย-
สมาส

จิตตหตโต จ อ.พระจิตตหตตด้วย โส อ.พระจิตตหตตนั้น เถโร จ เป็นเถระด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ จิตตหตตเถโร ชื่อว่าจิตตหตตเถระ. (พระจิตตหตตผู้เถระ, พระจิตตหตตเถระ, พระเถระชื่อว่า
จิตตหตต)

๒. จิตตหตตตเถรสส วตถ จิตตหตตตเถรวตถ. (จิตตหตตเถระ + วตถ) นัฏฐิต์ปุริสสมาส
วตถ อ.เรื่อง จิตตหตตตเถรสส แห่งพระจิตตหตตผู้เถระ จิตตหตตตเถรวตถ ชื่อว่า
จิตตหตตตเถรวตถ. (เรื่องแห่งพระจิตตหตตผู้เถระ, เรื่องพระจิตตหตตเถระ, เรื่องพระเถระชื่อว่าจิตตหตต)

สาวตถิวาลี

เป็นกัตตรูป, ตัสสีสสาธนะ, กิตันตสมาส, สัตตมิต์ปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สาวตถิย วสตี สีเลนาติ สาวตถิวาลี, กุลปุตโต. (สาวตถีสทูปปท + วสตี นิวาเส ในการอยู่ +
ณปัจจัจย)

(โย กุลปุตโต) อ.กุลบุตรโต วสตี ย่อมอยู่ สาวตถิย ในเมืองสาวตถิ สีเลน โดยปกติ อิติ
เพราะเหตุนี้ (โส กุลปุตโต) อ.กุลบุตรนั้น สาวตถิวาลี ชื่อว่าสาวตถิวาลี, ได้แก่กุลบุตร. (ผู้อยู่ในเมืองสาวตถิ
โดยปกติ, ชาวเมืองสาวตถิ)

นฏจโคโณ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นฏจ จ โส โคโณ จาติ นฏจโคโณ. (นฏจ + โคณ)

นฏจ จ อ.ตัวหายแล้วด้วย โส อ.ตัวหายแล้วนั้น โคโณ จ เป็นโคด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
นฏจโคโณ ชื่อว่านฏจโคณ. (โคตัวที่หายไป)

มธุมนติกกาโล

เป็นฉันทุสัฎฐิปุริสสมาส มีวิเคราะหว่า
 มธุมนติกาส กาลโล มธุมนติกกาโล. (มธุมนติก + กาล)
 กาลโล อ.กาล มธุมนติกาส (สุริยส) แห่งพระอาทิตย์ อันมีเงาอันตั้งอยู่แล้วในท่ามกลาง มธุมนติก-
 กาลโล ชื่อว่ามธุมนติกกาล. (กาลแห่งพระอาทิตย์มีเงาอันตั้งอยู่ในท่ามกลาง, เวลาเที่ยงวัน)

ชุปปีปาส่าปีพิโต

เป็นตติยัตปุริสสมาส มีวิเคราะหว่า
 ชุปปีปาส่า ปีพิโต ชุปปีปาส่าปีพิโต, กุลปุตโต. (ชุปปีปาส่า + ปีพิโต)
 (กุลปุตโต) อ.กุลบุตร ชุปปีปาส่า อันความทิวและความกระหาย ปีพิโต บีบคั้นแล้ว ชุปปีปาส่าปีพิโต
 ชื่อว่าชุปปีปาส่าปีพิโต, ได้แก่กุลบุตร. (ถูกความทิวและกระหายบีบคั้น)

อวกการปาดิ

เป็นตติยัตปุริสสมาส มีวิเคราะหว่า
 อวกการ ปกชิปน ปาดิ อวกการปาดิ. (อวกการ + ปกชิปน + ปาดิ) มัชฌิมโลปัสมาส
 ปาดิ อ.ถาด ปกชิปน เป็นที่ใส่ อวกการ (วัตถุ) ซึ่งวัตถุ อันเป็นเดน อวกการปาดิ ชื่อว่าอวกการ-
 ปาดิ. (ถาดเป็นที่ใส่วัตถุที่เป็นเดน)

มุตตาวเสสกั

เป็นปัญจมีตปุริสสมาส มีวิเคราะหว่า
 มุตตสุม อวเสสกั มุตตาวเสสกั, มุตต. (มุตต + อวเสสกั)
 (มุตต) อ.ภัต อวเสสกั อันเหลือลง (ภิกขุ) มุตตสุม (มุตตมทา) จากภัต อันภิกษุ ท.
 ฉนั้นแล้ว มุตตาวเสสกั ชื่อว่ามุตตาวเสสกั, ได้แก่ภัต. (ที่เหลือจากภัตที่พวกภิกษุฉนั้นแล้ว)

ฉาดกปีพิโต

เป็นตติยาตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ฉาดเคน ปีพิโต ฉาดกปีพิโต, กุลปุตโต. (ฉาดก + ปีพิต)

(กุลปุตโต) อ.กุลบุตร ฉาดเคน อันความทิว ปีพิโต บีบคั้นแล้ว ฉาดกปีพิโต ชื่อว่าฉาดกปีพิต, ได้แก่กุลบุตร. (ถูกความทิวบีบคั้นแล้ว)

อเนกสุปพยณฺชนิ

เป็นวิเสสบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส และสมาทรวันทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. น เอกิ อเนกั, สุปพยณฺชนิ. (น + เอก) นิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส

(สุปพยณฺชนิ) อ.แกงและกับข้าว เอกิ หนึ่ง น ทามีได้ อเนกั ชื่อว่าอเนก, ได้แก่แกงและกับข้าว. (มีใช้หนึ่ง)

๒. สุปฺยจ พยณฺชนฺจ สุปพยณฺชนิ. (สุป + พยณฺชน) สมาทรวันทสมาส

สุปฺย จ อ.แกงด้วย พยณฺชนฺ จ อ.กับข้าวด้วย สุปพยณฺชนิ ชื่อว่าสุปพยณฺชน. (แกงและกับข้าว)

๓. อเนกญจ ตั สุปพยณฺชนฺจจติ อเนกสุปพยณฺชนิ. (อเนก + สุปพยณฺชน) วิเสสบุพพทกัมมธารยสมาส

อเนกั จ อ.มีใช้หนึ่งด้วย ตั อ.มีใช้หนึ่งนั้น สุปพยณฺชนิ จ เป็นแกงและกับข้าวด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อเนกสุปพยณฺชนิ ชื่อว่าอเนกสุปพยณฺชน. (แกงและกับข้าวมีใช้หนึ่ง)

นิมนฺตณฺจฺจานิ

เป็นวิเสสบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นิมนฺตณฺจ ตั จานญจติ นิมนฺตณฺจฺจานิ. (นิมนฺตณ + จาน)

นิมนฺตณฺ จ อ.เป็นที่นิมนต์ด้วย ตั อ.เป็นที่นิมนต์นั้น จานิ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ นิมนฺตณฺจ-จานิ ชื่อว่านิมนฺตณฺจฺจาน. (ที่เป็นที่นิมนต์)

มธุรพยุชนมัตต

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธรรยสมาส โดยมีส่วนาททวันทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. พยุชนมจ มตตมจ พยุชนมัตต. (พยุชน + มตต) สมารทวันทสมาส
พยุชน จ อ.กับข้าวด้วย มตต จ อ.ภัตรด้วย พยุชนมัตต ชื่อว่าพยุชนมัตต. (กับข้าว
และภัตร)

๒. มธุรมจ ต พยุชนมัตตมจจาติ มธุรพยุชนมัตต. (มธุร + พยุชนมัตต) วิเสสนบุพพบท-
กัมมธรรยสมาส

มธุร จ อ.อันอ้อยด้วย ต อ.อันอ้อยนั้น พยุชนมัตต จ เป็นกับข้าวและภัตรด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ มธุรพยุชนมัตต ชื่อว่ามธุรพยุชนมัตต. (กับข้าวและภัตรอันอ้อย)

คิทธิภาโว

เป็นฉนฺฐิตปฺปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คิทธิส ภาวอ คิทธิภาโว. (คิทธิ + ภาว)

ภาโว อ.ความเป็น คิทธิส แห่งคฤหัสถ์ คิทธิภาโว ชื่อว่าคิทธิภาว. (ความเป็นคฤหัสถ์)

ลทฐปสมปโท

เป็นตติยาทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ลทฐา อุปสมปทา เยน โส ลทฐปสมปโท, กุลปุตโต. (ลทฐา + อุปสมปทา)

อุปสมปทา อ.การอุปสมบท เยน (กุลปุตเตน) อันกุลบุตรใด ลทฐา ได้แล้ว, โส (กุลปุตโต)
อ.กุลบุตรนั้น ลทฐปสมปโท ชื่อว่าลทฐปสมปท, ใดแก่กุลบุตร. (ผู้มีอุปสมบทอันได้แล้ว)

สพฺพุกาโร

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สพฺโพ จ โส อุปกาโร จาติ สพฺพุกาโร. (สพฺพ + อุปการ)

สพฺโพ จ อ.ทั้งปวงด้วย โส อ.ทั้งปวงนั้น อุปกาโร จ เป็นอุปการะด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
สพฺพุกาโร ชื่อว่าสพฺพุการ. (อุปการะทั้งปวง)

วตตปฏิวัตต์

วตตญจ ปฏิวัตตญจาติ วตตปฏิวัตต์. (วตต + ปฏิวัตต)

วตต จ อ.วัตรใหญ่ ปฏิวัตต จ อ.วัตรน้อยด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ วตตปฏิวัตต์ ชื่อว่าวตต-
ปฏิวัตต. (วัตรใหญ่และวัตรน้อย)

ลามสกุกาโร

เป็นสมาหารทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ลามโ จ สกุกาโร จาติ ลามสกุกาโร. (ลาม + สกุการ)

ลามโ จ อ.ลามด้วย สกุกาโร จ อ.สักการะด้วย เพราะเหตุนี้ ลามสกุกาโร ชื่อว่าลามสกุการ.
(ลามและสักการะ)

กติปาทจโย

เป็นจัญฐิต์ปุริสสมาส โดยมีวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. กติปยา จ เต อทา จาติ กติปาทา. (กติปย + อท) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส
กติปยา จ อ.เล็กน้อย ท. ด้วย เต อ.เล็กน้อย ท. เหล่านี้ อทา จ เป็นวันด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ กติปาทา ชื่อว่ากติปาท. (วันเล็กน้อย)
๒. กติปาทานิ อจจโย กติปาทจโย. (กติปาท + อจจย) จัญฐิต์ปุริสสมาส
อจจโย อ.อันล่วงไป กติปาทานิ แห่งวันเล็กน้อย ท. กติปาทจโย ชื่อว่ากติปาทจย. (ล่วงไป
แห่งวันเล็กน้อย, ผ่านไปสองสามวัน)

ถูลสรโร

เป็นจัญฐิต์วิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ถูล สรโร ยสส โส ถูลสรโร, ภิกขุ. (ถูล + สรโร)

สรโร อ.สรโร ถูล อันอ้วน ยสส (ภิกขุโน) ของภิกขุใด (อตติ) มีอยู่, โส (ภิกขุ) อ.ภิกขุ
ถูลสรโร ชื่อว่าถูลสรโร, ได้แก่ภิกขุ. (ผู้มีสรโรอันอ้วน, ผู้มีร่างกายอ้วน)

ปพพชิตกาโล

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปพพชิตญจ ตํ กาโล จาติ ปพพชิตกาโล. (ปพพชิต + กาล)

ปพพชิต์ จ อ.เป็นที่บวชแล้วด้วย ต่ อ.เป็นที่บวชแล้วนั้น กาลโธ จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุ
นั้น ปพพชิตกาลโธ ชื่อว่าปพพชิตกาล. (กาลเป็นที่บวชแล้ว)

คพฺภินิ

เป็นอัสสัตติตัทธิต มีวิเคราะห์ว่า

คพฺภ โภ อสฺสา อตฺถิติ คพฺภินิ, ภริยา. (คพฺภ + อีปฺจจฺย + อินีปฺจจฺย)

คพฺภ โภ อ.ครรรภ์ อสฺสา (ภริยาย) ของภรรยาชั้น อตฺถิ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (สา ภริยา)
อ.ภรรยาชั้น คพฺภินิ ชื่อว่าคพฺภินิ, ได้แก่หญิง. (ผู้มีครรรภ์)

กสิภณฺฑ

เป็นอวธารณบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กสิเยว ภณฺฑ กสิภณฺฑ. (กสิ + ภณฺฑ)

กสิ เอว อ.ไถนั้เทียว ภณฺฑ เป็นภณฺฑะ กสิภณฺฑ ชื่อว่ากสิภณฺฑ. (ภณฺฑะคือไถ)

นิวัตตสาฎโก

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นิวัตโต จ โส สาฎโก จาติ นิวัตตสาฎโก. (นิวัตต + สาฎก)

(ภริยาย) นิวัตโต จ อ.อันภรรยาหุงแล้วด้วย โส อ.อันภรรยาหุงแล้วนั้น สาฎโก จ เป็นผ้าสาฎก
ด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น นิวัตตสาฎโก ชื่อว่านิวัตตสาฎก. (ผ้าสาฎกที่ภรรยาหุงแล้ว)

อุทฺตุมาทกสิริ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุทฺตุมาทกญจ ตํ สิริญจาติ อุทฺตุมาทกสิริ. (อุทฺตุมาทก + สิริ)

อุทฺตุมาทกํ จ อ.อันพองขึ้นแล้วด้วย ตํ อ.อันพองขึ้นแล้วนั้น สิริ จ เป็นสิริระด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ อุทฺตุมาทกสิริ ชื่อว่าอุทฺตุมาทกสิริ. (สิริระอันพองขึ้นแล้ว)

กาสาวกโฏ

เป็นฉฐฎฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กาสาวสุส โฏฏ กาสาวโกฏ. (กาสาว + โฏฏ)

โกฏ อ.ปลาย กาสาวสุส แห่งผ้ากาสาวะ กาสาวโกฏ ชื่อว่ากาสาวโกฏ. (ปลายผ้ากาสาวะ)

อนนตรเคท

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. นตติ อนตโร ยสสาติ อนนตร, เคท. (น + อนตร) นิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส
อนตโร อ.ระหว่าง ยสสา (เคทสุส) แห่งเรือนั้น นตติ ย่อมไม่มี อิติ เพราะเหตุนี้ (ต เคท)
อ.เรือนั้น อนนตร ชื่อว่าอนนตร, ได้แก่เรือน. (ไม่มีระหว่าง, ติดกัน)

๒. อนนตรญจ ต เคทญจติ อนนตรเคท. (อนนตร + เคท) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส
อนนตร จ อ.อันไม่มีระหว่างด้วย ต อ.อันไม่มีระหว่างนั้น เคท จ เป็นเรือนด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ อนนตรเคท ชื่อว่าอนนตรเคท. (เรือนไม่มีระหว่าง, เรือนติดกัน)

วิหารากิมุโข

เป็นทวิพทภินนาธิกรณพหุพพิทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วิหารสุส อภิมุโข ยสสา โส วิหารากิมุโข, กุลบุตรโต. (วิหาร + อภิมุข)

อภิมุโข อ.หน้าเฉพาะ วิหารสุส ต่อวิหาร ยสสา (กุลบุตรตสุส) แห่งกุลบุตรโต (อตติ) มีอยู่, โส
(กุลบุตรโต) อ.กุลบุตรนั้น วิหารากิมุโข ชื่อว่าวิหารากิมุข, ได้แก่กุลบุตร. (ผู้มีหน้าเฉพาะต่อวิหาร, มุ่งหน้าต่อ
วิหาร)

วิปปฏิสารี

เป็นอัสนัตติตทิติ มีวิเคราะห์ว่า

วิปปฏิสารี อสสา อตติติ วิปปฏิสารี, กุลบุตรโต. (วิปปฏิสาร + อัจฉัย)

วิปปฏิสารี อ.ความเดือดร้อนใจ อสสา (กุลบุตรตสุส) ของกุลบุตรนั้น อตติ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้
วิปปฏิสารี ชื่อว่าวิปปฏิสารี, ได้แก่กุลบุตร. (ผู้มีความเดือดร้อนใจ)

สมณภาโว

เป็นฉันทิยัตถ์ปฐิสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สมณสฺส ภาวो สมณภาโว. (สมณ + ภาว)

ภาโว อ.ความเป็น สมณสฺส แห่งสมณะ สมณภาโว ชื่อว่าสมณภาว. (ความเป็นสมณะ)

สตถกนีสำนปาสาณสทิส

เป็นตติยัตถ์ปฐิสสมาส โดยมีฉันทิยัตถ์ปฐิสสมาส และวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สตถกสฺส นีสำนํ สตถกนีสำนํ. (สตถก + นีสำน) ฉันทิยัตถ์ปฐิสสมาส
 นีสำนํ อ.อันเป็นเครื่องลับ สตถกสฺส ซึ่งมีต สตถกนีสำนํ ชื่อว่าสตถกนีสำน. (เป็นเครื่องลับ
 มีต)

๒. สตถกนีสำนญจ ตํ ปาสาโณ จาติ สตถกนีสำนปาสาโณ. (สตถกนีสำน + ปาสาณ)
 วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส

สตถกนีสำนํ จ อ.อันเป็นเครื่องลับซึ่งมีตด้วย ตํ อ.อันเป็นเครื่องลับซึ่งมีตนั้น ปาสาโณ จ
 เป็นแผ่นหินด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ สตถกนีสำนปาสาโณ ชื่อว่าสตถกนีสำนปาสาณ. (แผ่นหินเป็นเครื่องลับ
 มีต)

๓. สตถกนีสำนปาสาณน สทิสํ สตถกนีสำนปาสาณสทิสํ, สีสํ. (สตถกนีสำนปาสาณ +
 สทิส) ตติยัตถ์ปฐิสสมาส

(ีสํ) อ.ศิระษะ สทิสํ อันเข้ากับ สตถกนีสำนปาสาณน ด้วยแผ่นหินอันเป็นเครื่องลับซึ่งมีต
 สตถกนีสำนปาสาณสทิสํ ชื่อว่า สตถกนีสำนปาสาณสทิส, ได้แก่ศิระษะ. (อันเข้ากับแผ่นหินเป็นเครื่องลับมีต)

เอกวาโร

เป็นอสมาทาทิคุสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เอโก จ โส วาโร จาติ เอกวาโร. (เอก + วาร)

เอโก จ อ.หนึ่งด้วย โส อ.หนึ่งนั้น วาโร จ เป็นวาระด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ เอกวาโร ชื่อว่า
 เอกวาร. (วาระหนึ่ง)

อุปการวโส

เป็นบัญญัติปฐิสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุปการสส วโส อุปการวโส. (อุปการ + วส)

วโส อ.อำนาจ อุปการสส แห่งอุปการะ อุปการวโส ชื่อว่าอุปการวส. (อำนาจแห่งอุปการะ)

จิตตวลโก

เป็นสังสัฎฐาเทอเนกัตถัตถิต มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. จิตตสส วโส จิตตวลโก. (จิตต + วส) บัญญัติปฐิสสมาส

วโส อ.อำนาจ จิตตสส ของจิต จิตตวลโก ชื่อว่าจิตตวล. (อำนาจของจิต)

๒. จิตตวล ปวตตตติ จิตตวลโก, ภิกขุ. (จิตตวล + ฌกปจจย)

(โย ภิกขุ) อ.ภิกษุใด ปวตตติ ย่อมเป็นไป จิตตวล ในอำนาจของจิต อิติ เพราะเหตุนี้ (โส ภิกขุ) อ.ภิกษุนั้น จิตตวลโก ชื่อว่าจิตตวลโก, ไตแก่ภิกษุ. (ผู้เป็นไปในอำนาจของจิต)

อรรถตต

เป็นภาวตตติ มีวิเคราะห์ว่า

อรรถโต ภาโว อรรถตต. (อรรถ + ตตปจจย)

ภาโว อ.ความเป็น อรรถโต แห่งพระอรหันต อรรถตต ชื่อว่าอรรถตต. (ความเป็นพระอรหันต)

คมนสมโย

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คมนญจ ต สมโย จาติ คมนสมโย. (คมน + สมย)

คมน จ อ.เป็นที่ไปด้วย ต อ.เป็นที่ไปนั้น สมโย จ เป็นสมัยด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ คมนสมโย ชื่อว่าคมนสมย. (สมัยเป็นที่ไป)

อตติภาวกาโล

เป็นบัญญัติปฐิสสมาส โดยมีบัญญัติปฐิสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อตติ ภาโว อตติภาโว. (อตติ + ภาว) บัญญัติปฐิสสมาส

ภาโว อ.ความที่ อตฺติ (สัสคฺคฺสฺส) แห่งความเกี่ยวข้อง มีอยู่ อตฺติภาโว ชื่อว่าอตฺติภาว. (ความที่ความเกี่ยวข้องมีอยู่)

๒. อตฺติภาวสฺส กาลโ อตฺติภาวกาลโ. (อตฺติภาว + กาล) จัณฺฐิตฺตฺปฺริสฺสมาล

กาลโ อ.กาล อตฺติภาวสฺส แห่งความที่แห่งความเกี่ยวข้องมีอยู่ อตฺติภาวกาลโ ชื่อว่าอตฺติภาว-กาล. (กาลแห่งความที่ความเกี่ยวข้องมีอยู่)

อคมนธมฺมา

เป็นจันฺฐิตฺตฺวิปทฺตุลยาธิกรณพหุพพีทิสฺมาล โดยมึนนิบาตบุพพทกัมมธารยสฺมาลอยู่ภายใน มิวีเคราะหฺตั้งนี้

๑. น คมนํ อคมนํ. (น + คมน) นิบาตบุพพทกัมมธารยสฺมาล

คมนํ อ.การไป น ทามิไต้ อคมนํ ชื่อว่าอคมน. (การไม่ไป)

๒. อคมนํ ธมฺโม เยสํนติ อคมนธมฺมา, ปุคฺคฺลา. (อคมน + ธมฺม) จัณฺฐิตฺตฺวิปทฺตุลยาธิกรณพหุพพีทิสฺมาล

อคมนํ อ.การไม่ไป ธมฺโม เป็นธรรมตา เยสํ (ปุคฺคฺลาน) ของบุคฺคฺล ท. เหล่าใด (อตฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต ปุคฺคฺลา) อ.บุคฺคฺล ท. เหล่านี้ อคมนธมฺมา ชื่อว่าอคมนธมฺม, ไต้แก่บุคฺคฺลทั้งหลาย. (ผู้มีการไม่ไปเป็นธรรมตา)

อนวภูจิตฺติตฺตกาโล

เป็นจันฺฐิตฺตฺปฺริสฺสมาล โดยมึนนิบาตบุพพทกัมมธารยสฺมาล และจันฺฐิตฺตฺวิปทฺตุลยาธิกรณพหุพพีทิสฺมาลอยู่ภายใน มิวีเคราะหฺตั้งนี้

๑. น อนวภูจิตํ อนวภูจิตํ, จิตฺตํ. (น + อนวภูจิต) นิบาตบุพพทกัมมธารยสฺมาล

(จิตฺต) อ.จิต อนวภูจิตํ อันตั้งลงแล้ว น ทามิไต้ อนวภูจิตํ ชื่อว่าอนวภูจิต, ไต้แก่จิต. (อันไม่ตั้งลงแล้ว)

๒. อนวภูจิตํ จิตฺตํ ยสฺส โส อนวภูจิติตฺโต, อตฺตา. (อนวภูจิต + จิตฺต) จัณฺฐิตฺตฺวิปทฺตุลยาธิกรณพหุพพีทิสฺมาล

จิตฺตํ อ.จิต อนวภูจิตํ อันไม่ตั้งลงแล้ว ยสฺส (อตฺตโน) แห่งตนใด (อตฺติ) มีอยู่, โส (อตฺตา) อ.ตนนั้น อนวภูจิติตฺโต ชื่อว่า อนวภูจิติตฺต, ไต้แก่ตน. (ผู้มีจิตอันไม่ตั้งลงแล้ว)

๓. อนวภูจิติตฺตสฺส กาลโ อนวภูจิติตฺตกาโล. (อนวภูจิติตฺต + กาล) จัณฺฐิตฺตฺปฺริสฺสมาล

กาลโ อ.กาล อนวภูจิติตฺตสฺส (อตฺตโน) แห่งตน ผู้มีจิตอันไม่ตั้งลงแล้ว อนวภูจิติตฺต-

กาล ชื่อว่า อนวมุจิจิตตกาล. (กาลที่ตนมีจิตไม่ตั้งลงแล้ว)

อชานนกาล

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. น ชานนํ อชานนํ. (น + ชานน) นิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส

ชานนํ อ.เป็นที่รู้ น หามิได้ อชานนํ ชื่อว่าอชานน. (เป็นที่ไม่รู้)

๒. อชานนญจ ตํ กาลโ จาติ อชานนกาล. (อชานน + กาล) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส

อชานนํ จ อ.เป็นที่ไม่รู้ด้วย ตํ อ.เป็นที่รู้นั้น กาลโ จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
อชานนกาล ชื่อว่าอชานนกาล. (กาลเป็นที่ไม่รู้)

คมนาत्मน

เป็นสมาหารทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คมนาญจ อาคมนาญจ คมนาत्मน. (त्मน + อาत्मน)

त्मนํ จ อ.การไปด้วย อาत्मนํ จ อ.การมาด้วย คมนาत्मน ชื่อว่าคมนาत्मน. (การไปและการมา)

ปริปลวปสาโท

เป็นฉัญฐิวิปทตุลยาธิกรณพหุพีหิสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

ปริปลโว ปสาโท ยสฺส โส ปริปลวปสาโท, ปุคฺคโล. (ปริปลว + ปสาท)

ปสาโท อ.ความเสื่อมใส ปริปลโว อันเสื่อมลอย ยสฺส (ปุคฺคลสฺส) ของบุคคลใด (อัตถิ) มี
อยู่, โส (ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น ปริปลวปสาโท ชื่อว่าปริปลวปสาท, ได้แก่บุคคล. (ผู้มีความเสื่อมใส
อันเสื่อมลอย)

อนวสฺสจฺจิตโต

เป็นฉัญฐิวิปทตุลยาธิกรณพหุพีหิสมาส โดยมีนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์
ดังนี้

๑. น อวสฺสจฺติ อวสฺสจฺติ, จิตฺตํ. (น + อวสฺสจฺติ) นิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส

(จิตฺต) อ.จิต (ราเคน) อวสฺสจฺติ อันราคะ รั้วรดแล้ว น หามิได้ อวสฺสจฺติ ชื่อว่าอวสฺสจฺติ,
ได้แก่จิต. (ที่ไม่ถูกราคะรั้วรดแล้ว)

๒. อนวสฺสํ จิตฺตํ ยสฺส โส อนวสฺสํจิตฺโต, ปุคฺคโล. (อนวสฺสํ + จิตฺต) จัณฺฐิทวีปท-
ตุลยาธิกรณพหุพีหิสฺมาส

จิตฺตํ อ.จิต ยสฺส (ปุคฺคลสฺส) ของบุคคลใด (ราเคน) อนวสฺสํ อันราคะ ไม่ร้วรด
แล้ว (อดีต) มีอยู่, โส (ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น อนวสฺสํจิตฺโต ชื่อว่าอนวสฺสํจิตฺต, ได้แก่บุคคล. (ผู้มีจิต
ที่ไม่ถูกราคะร้วรดแล้ว)

อนนฺวาทเจโต

เป็นจันฺฐิทวีปทตุลยาธิกรณพหุพีหิสฺมาส โดยมึนนิบาตบุพพทกัมมธารยสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห้
ดังนี้

๑. น อนนฺวาทโต อนนฺวาทโต, เจโต. (น + อนนฺวาท) นิบาตบุพพทกัมมธารยสฺมาส
(เจโต) อ.จิต (โทเสน) อนนฺวาทโต อันโทสํ ตามกระทบแล้ว น ทา มิได้ อนนฺวาทโต ชื่อว่า
อนนฺวาท, ได้แก่จิต. (อันโทสํไม่ตามกระทบแล้ว)

๒. อนนฺวาทโต เจโต ยสฺส โส อนนฺวาทเจโต, ปุคฺคโล. (อนนฺวาท + เจต) จัณฺฐิทวีปท-
ตุลยาธิกรณพหุพีหิสฺมาส

เจโต อ.จิต ยสฺส (ปุคฺคลสฺส) ของบุคคลใด (โทเสน) อนนฺวาทโต อันโทสํไม่ตามกระทบแล้ว
(อดีต) มีอยู่, โส (ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น อนนฺวาทเจโต ชื่อว่าอนนฺวาทเจต, ได้แก่บุคคล. (ผู้มีจิตอันโทสํ
ไม่ตามกระทบแล้ว)

ปุณฺณปาปปทีโน

เป็นตติยาทวีปทตุลยาธิกรณพหุพีหิสฺมาส โดยมีอิตรโรยคทวินทสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห้ดังนี้

๑. ปุณฺณณฺจ ปาปณฺจ ปุณฺณปาปานิ. (ปุณฺณ + ปาป) อิตรโรยคทวินทสฺมาส

ปุณฺณํ จ อ.บุญด้วย ปาปํ จ อ.บาปด้วย ปุณฺณปาปานิ ชื่อว่าปุณฺณปาป. (บุญและบาป)

๒. ปุณฺณปาปานิ ปทีนานิ เยน โส ปุณฺณปาปปทีโน, ปุคฺคโล. (ปุณฺณปาป + ปทีน) ตติยา-
ทวีปทตุลยาธิกรณพหุพีหิสฺมาส

ปุณฺณปาปานิ อ.บุญและบาป ท. เยน (ปุคฺคเลน) อันบุคคลใด ปทีนานิ ละได้แล้ว, โส
(ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น ปุณฺณปาปปทีโน ชื่อว่าปุณฺณปาปปทีน, ได้แก่บุคคล. (ผู้มีบุญและบาปที่ละได้แล้ว)

อสนปิฎจ

เป็นฉนฺฐีตปฺปรีสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อสนฺสฺส ปิฎจ อสนปิฎจ. (อสน + ปิฎจ)

ปิฎจ อ.หลัง อสนฺสฺส แห่งมำ อสนปิฎจ ชื่อว่าอสนปิฎจ. (หลังมำ)

จปีตกมุภณฺท

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

จปีตญจ ตํ กมุภณฺทญจจติ จปีตกมุภณฺท. (จปีต + กมุภณฺท)

(บุคคลเลน) จปีตํ จ อ.อันบุคคล วางไว้แล้วด้วย ตํ อ.อันบุคคลวางไว้แล้วนั้น กมุภณฺทํ จ เป็น
 ฟักเขียวด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น จปีตกมุภณฺทํ ชื่อว่าจปีตกมุภณฺท. (ฟักเขียวที่บุคคลวางไว้แล้ว)

ถุสฺราลี

เป็นฉนฺฐีตปฺปรีสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ถุสฺรำนํ ราลี ถุสฺราลี. (ถุส + ราลี)

ราลี อ.กอง ถุสฺรำนํ แห่งแกลบ ท. ถุสฺราลี ชื่อว่าถุสฺราลี. (กองแกลบ)

โกภฺทิตขานุกุ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

โกภฺทิต จ โส ขานุกุ จจติ โกภฺทิตขานุกุ. (โกภฺทิต + ขานุกุ)

(บุคคลเลน) โกภฺทิตํ จ อ.อันบุคคล ปักไว้แล้วด้วย โส อ.อันบุคคลปักไว้แล้วนั้น ขานุกุ จ เป็น
 ตอด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น โกภฺทิตขานุกุ ชื่อว่าโกภฺทิตขานุกุ. (ตอที่บุคคลปักไว้แล้ว)

ขลฺลาตสีส

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ขลฺลาตญจ ตํ สีสญจจติ ขลฺลาตสีส. (ขลฺลาต + สีส)

ขลฺลาตํ จ อ.อันล้านด้วย ตํ อ.อันล้านนั้น สีสํ จ เป็นศีรฺษะด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น
 ขลฺลาตสีสํ ชื่อว่าขลฺลาตสีส. (ศีรฺษะล้าน)

กทมพปุปป์

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กทมพพณจ ตํ ปุปป์ณจจาติ กทมพปุปป์. (กทมพ + ปุปป์)

กทมพํ จ อ.กระทุ่มด้วย ตํ อ.กระทุ่มนั้น ปุปป์ จ เป็นดอกไม้ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
กทมพปุปป์ ชื่อว่ากทมพปุปป์. (ดอกกระทุ่ม)

สตัดตตีสโพิปักขิชมมเกโท

เป็นตติยาตํปฐิสสมาส โดยมีสมาหารทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สตัดตตีส โพิปักขิชมมา สตัดตตีสโพิปักขิชมมา. (สตัดตตีส + โพิปักขิชมม)
อสมหารทิสมาส

โพิปักขิชมมา อ.โพิปักขิชธรรม ท. สตัดตตีส ๓๗ ประการ สตัดตตีสโพิปักขิชมมา
ชื่อว่าสตัดตตีสโพิปักขิชมม. (โพิปักขิชธรรม ๓๗ ประการ)

๒. สตัดตตีสโพิปักขิชมเมทิ เกโท สตัดตตีสโพิปักขิชมมเกโท, สทุมโม. (สตัดตตีสโพิ
ปักขิชมม + เกท) ตติยาตํปฐิสสมาส

(สทุมโม) อ.พระสังฆธรรม เกโท อันต่าง สตัดตตีสโพิปักขิชมเมทิ ด้วยโพิปักขิช-
ธรรม ๓๗ ประการ สตัดตตีสโพิปักขิชมมเกโท ชื่อว่า สตัดตตีสโพิปักขิชมมเกท, ได้แก่พระสังฆธรรม. (อัน
ต่างด้วยโพิปักขิชธรรม ๓๗ ประการ)

ปริตตสทฐตา

เป็นภาวตํทิตติ มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปริตตา สทฐา ยสส์ โส ปริตตสทฐโ, ปุคคโล. (ปริตตา + สทฐา) จัณฐิวิปท-
ตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

สทฐา อ.ศรัทธา ปริตตา อันนิตหน้อย ยสส์ (ปุคคยสส์) ของปุคคยไต (อตุติ) มีอยู่, โส
(ปุคคโล) อ.ปุคคยนั้น ปริตตสทฐโ ชื่อว่าปริตตสทฐ, ได้แก่ปุคคย. (ผู้มีศรัทธาอันนิตหน้อย)

๒. ปริตตสทฐสส์ ภาวโ ปริตตสทฐตา. (ปริตตสทฐ + ตาปัจจย) ภาวตํทิตติ

ภาวโ อ.ความที่ ปริตตสทฐสส์ (ปุคคยสส์) แห่งปุคคย ผู้มีศรัทธาอันนิตหน้อย ปริตต-
สทฐตา ชื่อว่าปริตตสทฐตา. (ความที่ปุคคยเป็นผู้มีศรัทธาอันนิตหน้อย)

อุลลวณสทฺธตา

เป็นภาวตฺถิตี มีวิเคราะหฺ์ดังนี้

๑. อุลลวณา สทฺธา ยสฺส โส อุลลวณสทฺโธ, ปุคฺคโล. (อุลลวณา + สทฺธา) ฌณฺฐีทวิปท-
ตุลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส

สทฺธา อ.ศรัทฺธา อุลลวณา อันคลอนแคลน ยสฺส (ปุคฺคลสฺส) ของบุคฺคไล (อดีต) มีอยู่,
โส (ปุคฺคโล) อ.บุคฺคนั้น อุลลวณสทฺโธ ชื่อว่าอุลลวณสทฺธ, ใต้แก่บุคฺค. (ผู้มีศรัทฺธาอันคลอนแคลน)

๒. อุลลวณสทฺธสฺส ภาโว อุลลวณสทฺธตา. (อุลลวณสทฺธ + ตาปัจจย) ภาวตฺถิตี

ภาโว อ.ความที่ อุลลวณสทฺธสฺส (ปุคฺคลสฺส) แห่งบุคฺค ผู้มีศรัทฺธาอันคลอนแคลน อุลลวณ-
สทฺธตา ชื่อว่าอุลลวณสทฺธตา. (ความที่บุคฺคเป็นผู้มีศรัทฺธาอันคลอนแคลน)

รูปาวจราทิเภทา

เป็นตติยาตฺปปริสฺสมาส โดยมิฌณฺฐีทวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺ์ดังนี้

๑. รูปาวจโร อาทิ ยสฺสาตี รูปาวจราทิ, ปญฺญา. (รูปาวจร + อาทิ) ฌณฺฐีทวิปทตุลยาธิกรณ-
พหุพีทิสฺมาส

รูปาวจโร อ.รูปาวจร อาทิ เป็นต้น ยสฺสา (ปญฺญา) แห่งปญฺญาใด (อดีต) มีอยู่ อิติ
เพราะเหตุนี้ (สา ปญฺญา) อ.ปญฺญานั้น รูปาวจราทิ ชื่อว่ารูปาวจราทิ, ใต้แก่ปญฺญา. (มีรูปาวจรเป็นต้น)

๒. รูปาวจราทียา เกทา รูปาวจราทิเภทา, ปญฺญา. (รูปาวจราทิ + เกทา) ตติยาตฺปปริสฺสมาส

ปญฺญา อ.ปญฺญา เกทา อันต่าง รูปาวจราทียา ด้วยปญฺญามีรูปาวจรเป็นต้น รูปาวจราทิ-
เภทา ชื่อว่ารูปาวจราทิเภทา, ใต้แก่ปญฺญา. (อันต่างด้วยปญฺญามีรูปาวจรเป็นต้น)

รูปาวจรรูปาวจรโลกุตตรปญฺญา

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส โดยมีอิตรียอคทวันทสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺ์ดังนี้

๑. รูปาวจโร จ อรูปาวจโร จ โลกุตโตรุ จ รูปาวจรรูปาวจรโลกุตตรา. (รูปาวจร + อรูปาวจร
+ โลกุตตร) อิตรียอคทวันทสฺมาส

รูปาวจโร จ อ.อันเป็นรูปาวจรด้วย อรูปาวจโร จ อ.อันเป็นอรูปาวจรด้วย โลกุตโตรุ จ อ.อัน
เป็นโลกุตระด้วย รูปาวจรรูปาวจรโลกุตตรา ชื่อว่ารูปาวจรรูปาวจรโลกุตตร. (อันเป็นรูปาวจร อรูปาวจร และ
โลกุตระ)

๒. รูปาวจรารูปาวจรโลกุตตรา จ เต ปรณฺญา จาติ รูปาวจรารูปาวจรโลกุตตรปรณฺญา. (รูปาวจรารูปาวจรโลกุตตร + ปรณฺญา) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมมาส

รูปาวจรารูปาวจรโลกุตตรา จ อ.อันเป็นรูปาวจร อรูปาวจร และโลกุตระ ท. ด้วย เต อ.รูปาวจร และโลกุตระ ท. เหล่านั้น ปรณฺญา จ เป็นปัญญาด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น รูปาวจรารูปาวจรโลกุตตรปรณฺญา ชื่อว่ารูปาวจรารูปาวจรโลกุตตรปรณฺญา. (ปัญญาที่เป็นรูปาวจร อรูปาวจร และโลกุตระ)

อติเหตุจิตโต

เป็นัญญฐิติปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมึนนิบาตบุพพบทกัมมธารยสมมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. น ตินฺตํ อติเหตุํ, จิตฺตํ. (น + ตินฺต) นนิบาตบุพพบทกัมมธารยสมมาส

(จิตฺต) อ.จิต (ราเคน) ตินฺตํ อันราคะ ชุ่มแล้ว น ทามีได้ อติเหตุํ ชื่อว่าอติเหตุ, ได้แก่จิต. (อันราคะไม่ชุ่มแล้ว)

๒. อติเหตุํ จิตฺตํ ยสฺสาติ อติเหตุจิตโต, ปุคฺคโล. (อติเหตุ + จิตฺต) ัญญฐิติปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

จิตฺต อ.จิต ยสฺส (ปุคฺคลลสฺ) ของบุคคลใด (ราเคน) อติเหตุํ เป็นธรรมข่าต อันราคะ ไม่ชุ่มแล้ว (อติเหตุ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โล โส ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น อติเหตุจิตโต ชื่อว่าอติเหตุจิตโต, ได้แก่บุคคล. (ผู้มีจิตที่ราคะชุ่มแล้ว)

อาทตจิตโต

เป็นัญญฐิติปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ทั่ว

อาทตํ จิตฺตํ ยสฺสาติ อาทตจิตโต, ปุคฺคโล. (อาทต + จิตฺต)

จิตฺต อ.จิต ยสฺส (ปุคฺคลลสฺ) ของบุคคลใด (โทเสน) อาทตํ เป็นธรรมข่าตอันโทสะ กระทบแล้ว (อติเหตุ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โล โส ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น อาทตจิตโต ชื่อว่าอาทตจิตโต, ได้แก่บุคคล. (ผู้มีจิตอันโทสะกระทบแล้ว)

อาคตฏฺจนํ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

อาคตญจ ตํ จานญจาทิ อาคตฏฺจนํ. (อาคต + จาน)

อาคตํ จ อ.เป็นที่มาแล้วด้วย ตํ อ.เป็นที่มาแล้วนั้น จานํ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
อาคตฏฺจนํ ชื่อว่าอาคตฏฺจน. (ที่เป็นที่มาแล้ว)

ปทตภาโว

เป็นฉฺฉฐิตํปุริสสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปทตสฺส ภาโว ปทตภาโว. (ปทต + ภาว)

ภาโว อ.ความเป็น (โทเสน) ปทตสฺส (จิตตสฺส) แห่งจิต อันโทสะ กระทบแล้ว ปทตภาโว ชื่อว่า
ปทตภาว. (ความที่จิตถูกโทสะกระทบแล้ว)

อปปฎฺทิตจิตโต

เป็นฉฺฉฐิตวิปทตฺลยาธิกรณพหุพีหิสฺมาส โดยมโนนิบาตบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ที่ตั้งนี้

๑. น ปฏิทํ อปปฎฺทิตํ, จิตตํ. (น + ปฏิท) นนิบาตบุพพบทกัมมธารยสฺมาส

(จิตตํ) อ.จิต (โทเสน) ปฏิทํ อันโทสะ กระทบแล้ว น ทามิได้ อปปฎฺทิตํ ชื่อว่าอปปฎฺทิต,
ได้แก่จิต. (อันไม่ถูกโทสะกระทบแล้ว)

๒. อปปฎฺทิตํ จิตตํ ยสฺส โส อปปฎฺทิตจิตโต, ปุคฺคโล. (อปปฎฺทิต + จิตต)

จิตตํ อ.จิต (โทเสน) อปปฎฺทิตํ อันโทสะ ไม่กระทบแล้ว ยสฺส (ปุคฺคลสฺส) ของบุคคลใด
(อดีต) มีอยู่, โส (กุลปุโต) อ.กุลบุตรนั้น อปปฎฺทิตจิตโต ชื่อว่าอปปฎฺทิตจิตต, ได้แก่กุลบุตร. (ผู้มีจิตอัน
โทสะไม่กระทบแล้ว)

จตุตถมคฺโค

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

จตุตถอ จ โส มคฺโค จาติ จตุตถมคฺโค. (จตุตถ + มคฺค)

จตุตถอ จ อ.ที่สี่ด้วย โส อ.ที่สี่นั้น มคฺโค จ เป็นมรรคด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ จตุตถมคฺโค
ชื่อว่าจตุตถมคฺค. (มรรคที่ ๔)

ปทินปุณฺโณ

เป็นตติยาทวีปทตฺลยธิกรณพทุพพีทิสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า
 ปทินํ ปุณฺณํ เยน โส ปทินปุณฺโณ, จินาสโว. (ปทิน + ปุณฺณ)
 ปุณฺณํ อ.บุญ เยน (จินาสเวน) อันพระชินาสพโต ปทินํ ละได้แล้ว, โส (จินาสโว) อ.พระชินาสพ
 นั้น ปทินปุณฺโณ ชื่อว่าปทินปุณฺณ, ได้แก่พระชินาสพ. (ผู้มีบุญอันละได้แล้ว)

ปทินปาโป

เป็นตติยาทวีปทตฺลยธิกรณพทุพพีทิสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า
 ปทินํ ปาปํ เยน โส ปทินปาโป, จินาสโว. (ปทิน + ปาป)
 ปาปํ อ.บาป เยน (จินาสเวน) อันพระชินาสพโต ปทินํ ละได้แล้ว, โส (จินาสโว) อ.พระชินาสพ
 นั้น ปทินปาโป ชื่อว่าปทินปาป, ได้แก่พระชินาสพ. (ผู้มีบาปอันละได้แล้ว)

ภยาภาโว

เป็นฉฺฐฐิตฺตปฺปฺริสฺสมาส โดยนินนิบาตบุพพบทกัมมธารยสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺดังนี้

๑. น ภาโว อภาโว. (น + ภาว) นินนิบาตบุพพบทกัมมธารยสฺมาส
 ภาโว อ.ความมี น ทาหฺมิได้ อภาโว ชื่อว่าอภาว. (ความไม่มี)
๒. ภยสฺส อภาโว ภยาภาโว. (ภย + อภาว) ฉฺฐฐิตฺตปฺปฺริสฺสมาส
 อภาโว อ.ความไม่มี ภยสฺส แห่งภย ภยาภาโว ชื่อว่าภยาภาว. (ความไม่มีภย)

สทฺธาทโย

เป็นฉฺฐฐฐิตฺตปฺปฺริสฺสมาส โดยนินนิบาตบุพพบทกัมมธารยสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺว่า
 สทฺธา อาทิ เยสฺ เต สทฺธาทโย, ชฺชาครธมฺมา. (สทฺธา + อาทิ)
 สทฺธา อ.ศรัทธา อาทิ เป็นต้น เยสฺ (ชฺชาครธมฺมานิ) แห่งธรรมเป็นเครื่องตั้ง ท. เหล่าใด (อตุถิ)
 มีอยู่, เต (ชฺชาครธมฺมา) อ.ธรรมเป็นเครื่องตั้ง ท. เหล่านั้น สทฺธาทโย ชื่อว่าสทฺธาทิ, ได้แก่ธรรมเป็นเครื่อง
 ตั้งทั้งหลาย. (มีศรัทธาเป็นต้น)

ชาครธมมา

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ชาครา จ เต ธมมา จาติ ชาครธมมา. (ชาคร + ธมม)

ชาครา จ อ.เป็นเครื่องตื่น ท. ด้วย เต อ.เป็นเครื่องตื่น ท. เหล่านี้ ธมมา จ เป็นธรรม ท. ด้วย
อติ เพราะเหตุนี้ ชาครธมมา ชื่อว่าชาครธมม. (ธรรมเป็นเครื่องตื่น)

สมนุหาคตตต

เป็นภาวัตถิธิต มีวิเคราะห์ว่า

สมนุหาคตลล์ ภาวี สมนุหาคตตต. (สมนุหาคต + ตตปัจจย)

ภาวี อ.ความที่ สมนุหาคตลล์ (บุคคลลล์) แห่งบุคคล ผู้มาตามพร้อมแล้ว สมนุหาคตตต ชื่อว่า
สมนุหาคตตต. (ความที่บุคคลเป็นผู้ประกอบแล้ว)

กิเลสภย

เป็นอวธารณบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กิเลสเวย ภย กิเลสภย. (กิเลส + ภย)

กิเลส เวย อ.กิเลสนั้นเทียว ภย เป็นภย กิเลสภย ชื่อว่ากิเลสภย. (ภยคือกิเลส)

สกทาคามีอนาคามีอหตตมคโค

เป็นสมาทรวทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สกทาคามี จ อนาคามี จ อหตตมคโค จ สกทาคามีอนาคามีอหตตมคโค. (สกทาคามี +
อนาคามี + อหตตมคค)

สกทาคามี จ อ.สกทาคามีมรรคด้วย อนาคามี จ อ.อนาคามีมรรคด้วย อหตตมคโค จ อ.อหต-
มรรคด้วย สกทาคามีอนาคามีอหตตมคโค ชื่อว่าสกทาคามีอนาคามีอหตตมคค. (สกทาคามีมรรค อนาคามี-
มรรค และอหตมรรค)

สาตติกา

เป็นสหบุพพทพหุพีหีสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อตฺถิ อสฺสา อตฺถิตฺติ อตฺถิกา, วาจา. (อตฺถ + อิก) อัสสัดถิตฺตติ
 อตฺถิ อ.ประโยชน์ อสฺสา (วาจาย) แห่งวาจานั้น อตฺถิ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (สา
 วาจา) อ.วาจานั้น อตฺถิกา ชื่อว่าอตฺถิกา, ได้แก่วาจา. (อันมีประโยชน์)

๒. สห อตฺถิกาย ยา วตฺตตีติ สาตฺติกา, เทสนา. (สห + อตฺถิกา) สหบุพพทพหุพีหิ
 สมาส

ยา (เทสนา) อ.เทศนาใด วตฺตติ ย่อมเป็นไป สห กับ อตฺถิกาย (วาจาย) ด้วยวาจา
 อันมีประโยชน์ อิติ เพราะเหตุนั้น (สา เทสนา) อ.เทศนานั้น สาตฺติกา ชื่อว่าสาตฺติกา, ได้แก่เทศนา.
 (อันเป็นไปกับด้วยวาจาอันมีประโยชน์)

สผลา

เป็นสหบุพพทพหุพีหีสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สห ผลลฺหิ ยา ปวตฺตตีติ สผลา, เทสนา. (สห + ผล)

ยา (เทสนา) อ.เทศนาใด ปวตฺตติ ย่อมเป็นไป สห กับ ผลลฺหิ ด้วยผล ท. อิติ เพราะเหตุนี้
 (สา เทสนา) อ.เทศนานั้น สผลา ชื่อว่าสผลา, ได้แก่เทศนา. (อันเป็นไปกับด้วยผล, พร้อมกับผล)

เอวรूप

เป็นฉัญฐิตวิปทตุลยาธิกรณพหุพีหีสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เอวํ รูปํ ยสฺส โส เอวรूप, กุลปฺตุโต. (เอวํ + รูป)

เอวํ อ.อย่างนี้ รูปํ เป็นรูป ยสฺส (กุลปฺตุโต) แห่งกุลบุตรใด (อตฺถิ) มีอยู่, โส (กุลปฺตุโต)
 อ.กุลบุตรนั้น เอวรूप ชื่อว่าเอวรूप, ได้แก่กุลบุตร. (ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป)

อรทตฺตฺปนีสสยสมฺปนโน

เป็นตติยาตปปริสสมาส โดยมีฉัญฐิตปปริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อรทโต ภาโว อรทตฺต. (อรทนฺต + ตตฺตฺจฺจย) ภาวตฺตติ

ภาโว อ.ความเป็น อรทโต แห่งพระอรหันต์ อรทตฺต ชื่อว่าอรทตฺต. (ความเป็นแห่งพระอรหันต์,
 พระอรหันต์)

๒. อรหตตตสฺส อุนิสฺสโย อรหตตฺตุนิสฺสโย. (อรหตต + อุนิสฺสโย) ฌฏฐิตฺตปฺปฺริสฺสมาส
อุนิสฺสโย อ.อุนิสฺสโย อรหตตตสฺส แห่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ อรหตตฺตุนิสฺสโย ชื่อว่าอรหตตฺตุนิสฺสโย. (อุนิสฺสโยแห่งความเป็นแห่งพระอรหันต์, อุนิสฺสโยแห่งพระอรหัต)
๓. อรหตตฺตุนิสฺสเยน สมนฺโน อรหตตฺตุนิสฺสยฺสมนฺโน, กุลปฺตฺโต. (อรหตตฺตุนิสฺสโย + สมนฺน) ตติยาตฺตปฺปฺริสฺสมาส
(กุลปฺตฺโต) อ.กุลบุตร สมนฺโน ผู้ถึงพร้อมแล้ว อรหตตฺตุนิสฺสเยน ด้วยอุนิสฺสโยแห่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ อรหตตฺตุนิสฺสยฺสมนฺโน ชื่อว่าอรหตตฺตุนิสฺสยฺสมนฺน, ได้แก่กุลบุตร. (ผู้ถึงพร้อมด้วยอุนิสฺสโยแห่งความเป็นแห่งพระอรหันต์, ผู้ถึงพร้อมด้วยอุนิสฺสโยแห่งพระอรหัต)

กถาปวตติ

- เป็นฌฏฐิตฺตปฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า
กถาย ปวตติ กถาปวตติ. (กถา + ปวตติ)
ปวตติ อ.ความเป็นไป กถาย แห่งวาทาเป็นเครื่องกล่าว กถาปวตติ ชื่อว่ากถาปวตติ. (ความเป็นไปแห่งวาทาเป็นเครื่องกล่าว, ความเป็นไปแห่งเรื่องราว)

ตังฆณานุรูป

- เป็นจตุตถิตฺตปฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า
ตังฆณสฺส อุนุรูป ตังฆณานุรูป, คมนฺ. (ตังฆณ + อุนุรูป)
(คมนฺ) อ.การไป อุนุรูป อันสมควร ตังฆณสฺส แก่ขณะนั้น ตังฆณานุรูป ชื่อว่าตังฆณานุรูป, ได้แก่การไป. (อันสมควรแก่ขณะนั้น)

มาทิสโส

- เป็นกัตตุรูป, กัมมสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า
มมिव นํ ปสฺสตีติ มาทิสโส, ปุริสาชาเนยฺโย. (อมฺหสทฺทฺทฺทฺทฺท + ทิสฺ เปกฺขณ ในการดู, เห็น + กุวิัจจย)
- (ปุคฺคโล) อ.บุคคล ปสฺสตีติ ย่อมเห็น นํ (ปุริสาชาเนยฺโย) ซึ่งบุรุษผู้อาชาไนยนั้น มํ อิว เพียงดัง ซึ่งเรา อิติ เพราะเหตุนั้น โส (ปุริสาชาเนยฺโย) อ.บุรุษผู้อาชาไนยนั้น มาทิสโส ชื่อว่ามาทิส, ได้แก่บุรุษผู้อาชาไนย. (ผู้เช่นกับเรา)

ปณณาสัมปนโน

เป็นตติยชาติปฐิสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปณณาย สัมปนโน ปณณาสัมปนโน, ปุริสาชาเนโย. (ปณณา + สัมปนโน)

(ปุริสาชาเนโย) อ.บุรุษผู้อาชาไนย สัมปนโน ผู้ถึงพร้อมแล้ว ปณณาย ด้วยปัญญา ปณณาสัมปนโน
ชื่อว่าปณณาสัมปนโน, ได้แก่บุรุษผู้อาชาไนย. (ผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา)

ปุริสาชาเนโย

เป็นวิเสสนุตตรบทกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปุริโส จ โส อาชาเนโย จาติ ปุริสาชาเนโย. (ปุริส + อาชาเนโย)

ปุริโส จ อ.บุรุษด้วย โส อ.บุรุษนั้น อาชาเนโย จ เป็นผู้ผู้อาชาไนยด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น
ปุริสาชาเนโย ชื่อว่าปุริสาชาเนโย. (บุรุษผู้อาชาไนย)

อชฏณนาพิมตโต

เป็นจัญญูทวิปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีอมาทิปรตปฐิสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. นาพิยา อชฏณ อชฏณนาพิ. (อชฏณ + นาพิ) อมาทิปรตปฐิสสมาส

อชฏณ อ.กึ่ง นาพิยา แห่งทะนาน อชฏณนาพิ ชื่อว่าอชฏณนาพิ. (ครึ่งทะนาน)

๒. อชฏณนาพิ มตตา ยลลาคติ อชฏณนาพิมตโต, วรกโจรโก. (อชฏณนาพิ + มตตา) จัญญูทวิปท-
ตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

อชฏณนาพิ อ.กึ่งแห่งทะนาน มตตา เป็นประมาณ ยลล (วรกโจรกล) แห่งข้าวฟ่างและลูก
เตี๋ย (อตุติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โส วรกโจรโก) อ.ข้าวฟ่างและลูกเตี๋ยนั้น อชฏณนาพิมตโต ชื่อว่า
อชฏณนาพิมตโต, ได้แก่ข้าวฟ่างและลูกเตี๋ย. (มีกึ่งทะนานเป็นประมาณ, มีประมาณครึ่งทะนาน)

วรกโจรโก

เป็นสมาทรรทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วรโก จ โจรโก จ วรกโจรโก. (วรก + โจรโก)

วรโก จ อ.ข้าวฟ่างด้วย โจรโก จ อ.ลูกเตี๋ยด้วย วรกโจรโก ชื่อว่าวรกโจรโก. (ข้าวฟ่างและลูก
เตี๋ย)

กฤษฏุกุฑทาลโก

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

กฤษฏโ จ โส กุฑทาลโ จาติ กฤษฏุกุฑทาลโก. (กฤษฏ + กุฑทาล)

กฤษฏโ จ อ.เทียบด้วย โส อ.เทียบนั้น กุฑทาลโ จ เป็นจบด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
กฤษฏุกุฑทาลโก ชื่อว่ากฤษฏุกุฑทาลก. (จบเทียบ)

อุปปพพชิตปุพโพ

เป็นอุยุดัตตธสมาส มีวิเคราะหว่า

อุปปพชิต ปุพพนติ อุปปพพชิตปุพโพ, กุฑทาลปณชิตโต. (อุปปพพชิต + ปุพพ)

(กุฑทาลปณชิตโต) อ.กุฑทาลบัตถิต อุปปพพชิต สิกแล้ว ปุพพ ในกาลก่อน อิติ เพราะเหตุนี้
อุปปพพชิตปุพโพ ชื่อว่าอุปปพพชิตปุพพ, ได้แก่กุฑทาลบัตถิต. (ผู้สิกแล้ว)

ราชช

เป็นภาวัตถิต มีวิเคราะหว่า

ราชโน ภาโว ราชช. (ราช + ญยปัจจย)

ภาโว อ.ความเป็น ราชโน แห่งพระราช่า ราชช ชื่อว่าราชช. (ความเป็นพระราช่า)

พาทริกปพพชชา

เป็นลัตตमितตปุริสสมาส มีวิเคราะหว่า

พาทริกาย ลทธิย ปพพชชา พาทริกปพพชชา. (พาทริก + ลทธิ + ปพพชชา) มัจฉโลปีสมาส

ปพพชชา อ.การบวช ลทธิย ในลทธิ พาทริกาย อันมีในภายนอก พาทริกปพพชชา ชื่อว่า
พาทริกปพพชชา. (การบวชในลทธิอันมีในภายนอก, บวชในลทธิภายนอก)

วสสารตตสมโย

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีตติยาตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหดังนี้

๑. วสเสน รตติ วสสารตติ, สมโย. (วสส + รตติ) ตติยาตปุริสสมาส

(สมโย) อ.สมัย วสเสน รตติ เป็นที่ อันฝน ย่อมแล้ว วสสารตติ ชื่อว่าวสสารตติ, ได้แก่สมัย.

(เป็นที่อันฝนยอมแล้ว)

๒. วรสารตตณฺจ ตํ สมฺโย จาติ วรสารตตสมฺโย. (วรสารตต + สมโย) วิเสสนบุพพบท
กัมมธารยสมมาส

วรสารตตํ จ อ.เป็นที่อันฝนยอมแล้วด้วย ตํ อ.เป็นที่อันฝนยอมแล้วนั้น สมโย จ เป็นสมโย
ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ วรสารตตสมโย ชื่อว่าวรสารตตสมโย. (สมโยเป็นที่อันฝนยอมแล้ว)

วรกโจรกพิชฺ

เป็นจัญญิตฺตปุริสสมาส โดยมีสมาหารทวันทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. วรโก จ โจรโก จ วรกโจรโก. (วรก + โจรโก) สมาหารทวันทสมาส
วรโก จ อ.ข้าวฟ่างด้วย โจรโก จ อ.ลูกเต๋อยด้วย วรกโจรโก ชื่อว่าวรกโจรโก. (ข้าวฟ่างและ
ลูกเต๋อย)

๒. วรกโจรกลฺส พิชฺ วรกโจรกพิชฺ. (วรกโจรโก + พิช) จัญญิตฺตปุริสสมาส
พิชฺ อ.พิชฺ วรกโจรกลฺส แห่งข้าวฟ่างและลูกเต๋อย วรกโจรกพิชฺ ชื่อว่าวรกโจรกพิชฺ. (พิชฺแห่งข้าว
ฟ่างและลูกเต๋อย)

เอกกฺขจฺ

เป็นอสสมาหารทิกุสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เอกณฺจ ตํ จานณฺจาติ เอกกฺขจฺ. (เอก + จาน)
เอกํ จ อ.แห่งหนึ่งด้วย ตํ อ.แห่งหนึ่งนั้น จานํ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ เอกกฺขจฺ ชื่อ
ว่าเอกกฺขจฺ. (ที่แห่งหนึ่ง, ที่เดียวกัน)

ปกุกกาโล

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปกุกณฺจ ตํ กาลิ จาติ ปกุกกาโล. (ปกุก + กาล)
ปกุกํ จ อ.เป็นที่สุกแล้วด้วย ตํ อ.เป็นที่สุกแล้วนั้น กาลิ จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
ปกุกกาโล ชื่อว่าปกุกกาล. (กาลเป็นที่สุกแล้ว)

อฏฐมาสา

เป็นอสมาหารทิสฺมาสา มีวิเคราะหฺว่า

อฏฐ มาสา อฏฐมาสา. (อฏฐ + มาส)

มาสา อ.เตือน ท. อฏฐ แปะต อฏฐมาสา ชื่อว่าอฏฐมาส. (แปะตเตือน)

คฺงคฺคาตีรฺ

เป็นคฺงคฺคาตีรฺปฺปริสฺมาสา มีวิเคราะหฺว่า

คฺงคฺคา ตีรฺ คฺงคฺคาตีรฺ. (คฺงคฺคา + ตีร)

ตีรฺ อ.ฝ่ง คฺงคฺคา แห่งแม่น้ำคฺงคฺคา คฺงคฺคาตีรฺ ชื่อว่าคฺงคฺคาตีร. (ฝ่งแม่น้ำคฺงคฺคา)

ปตฺติฏฺจฺจานํ

เป็นวิเสสํนบุพฺพทกํมฆารยสฺมาสา มีวิเคราะหฺว่า

ปตฺติฏฺจฺ ตํ จานญฺจาติ ปตฺติฏฺจฺจานํ. (ปตฺติ + จาน)

ปตฺติ จ อ.เป็นที่ตกแล้วด้วย ตํ อ.เป็นที่ตกแล้วนั้น จานํ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
ปตฺติฏฺจฺจานํ ชื่อว่าปตฺติฏฺจฺจาน. (ที่เป็นที่ตกไปแล้ว)

กฺุทฺทาลผลํ

เป็นคฺงคฺคาตีรฺปฺปริสฺมาสา มีวิเคราะหฺว่า

กฺุทฺทาลสฺสํ ผลํ กฺุทฺทาลผลํ. (กฺุทฺทาล + ผล)

ผลํ อ.ผลาล กฺุทฺทาลสฺสํ แห่งจอบ กฺุทฺทาลผลํ ชื่อว่ากฺุทฺทาลผล. (ผลาลจอบ, แผ่นจอบ)

อคฺคทณฺฑโก

เป็นวิเสสํนบุพฺพทกํมฆารยสฺมาสา มีวิเคราะหฺว่า

อคฺค โค จ โส ทณฺฑโก จาติ อคฺคทณฺฑโก. (อคฺค + ทณฺฑก)

อคฺค โค จ อ.เบื้องปลายด้วย โส อ.เบื้องปลายนั้น ทณฺฑโก จ เป็นท่อนไม้ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
อคฺคทณฺฑโก ชื่อว่าอคฺคทณฺฑก. (ท่อนไม้เบื้องปลาย, ปลายท่อนไม้)

อุปริสีล

เป็นนิบาตบุพพกัณฑ์ยัชฎาวาสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สีลลล อุปริ อุปริสีล. (อุปริ + สีล)

อุปริ ในเบื้องต้น สีลลล แห่งศีรชะ อุปริสีล ชื่อว่าอุปริสีล. (เบื้องต้นแห่งศีรชะ)

นทานตถาย

จตุตถิปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นทานลล อตถาย นทานตถาย. (นทาน + อตถ)

อตถาย เพื่อประโยชน์ นทานลล แก่การสนาน นทานตถาย ชื่อว่านทานตถ. (เพื่อประโยชน์แก่การสนาน)

อมนาโป

เป็นนิบาตบุพพกัณฑ์มหารายสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น มนาโป อมนาโป, สทโท. (น + มนาป)

(สทโท) อ.เสียง มนาโป อันเป็นที่บังใจให้เอิบอาบ น ทาไม้ได้ อมนาโป ชื่อว่าอมนาป, ได้แก่เสียง. (ที่ไม่ทำให้ใจเอิบอาบ)

อมิตตมททน์

เป็นนิกขิตปุริสสมาส โดยมีนิบาตบุพพกัณฑ์มหารายสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. น มิตตา อมิตตา. (น + มิตต) นิบาตบุพพกัณฑ์มหารายสมาส

มิตตา อ.มิตร ท. น ทาไม้ได้ อมิตตา ชื่อว่าอมิตต. (ไม่ใช่มิตร, ศัตรู)

๒. อมิตตานัน มททน์ อมิตตมททน์. (อมิตต + มททน์) นิกขิตปุริสสมาส

มททน์ อ.การย้าย อมิตตานัน ซึ่งศัตรู ท. อมิตตมททน์ ชื่อว่าอมิตตมททน์. (การย้ายศัตรู)

โลกโจโร

เป็นอวชาธบุพพกัณฑ์มหารายสมาส มีวิเคราะห์ว่า

โลกโจเว โจร โลกโจโร. (โลก + โจร)

โลก โจ อ.ความโลภนั้นเที่ยว โจร เป็นโจร โลกโจโร ชื่อว่าโลกโจร. (โจรคือความโลภ)

อาโปกสิณ

เป็นอวธารณบุพพบทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

อาโปเยว กสิณ อาโปกสิณ. (อาป + กสิณ)

อาโป เอว อ.น้ำนั้นเที่ยว กสิณ เป็นกสิณ อาโปกสิณ ชื่อว่าอาโปกสิณ. (กสิณคือน้ำ, อาโปกสิณ)

อติตวิเสโส

เป็นตติยาทวีปทตูลยาธิกรณพหุพีหิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อติโต วิเสโส เยน โส อติตวิเสโส, กุฑทาลปณชิตโต. (อติต + วิเสส)

วิเสโส อ.คุณวิเศษ เยน (กุฑทาลปณชิตน) อังกุฑทาลบ้นชิตโต อติโต บรรลุแล้ว, โส (กุฑทาลปณชิตโต) อ.กุฑทาลบ้นชิตนั้น อติตวิเสโส ชื่อว่าอติตวิเสส, ได้แก่กุฑทาลบ้นชิต. (ผู้มีคุณวิเศษ อันบรรลุแล้ว)

ผลกาโย

เป็นฉฏฐีตปปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

พลาน กาย โผลกาโย. (พล + กาย)

กาย อ.หมู่ พลาน แห่งกำลังพล ท. โผลกาโย ชื่อว่าผลกาย. (หมู่แห่งกำลังพล, หมู่พล)

โยชนมตตา

เป็นฉฏฐีทวีปทตูลยาธิกรณพหุพีหิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

โยชน มตตา ยสสา ส่า โยชนมตตา, ปริสา. (โยชน + มตตา)

โยชน อ.โยชน มตตา เป็นประมาณ ยสสา (ปริสา) แห่งบริษัทโต (อตถิ) มีอยู่, ส่า (ปริสา) อ.บริษัทนั้น โยชนมตตา ชื่อว่าโยชนมตตา, ได้แก่บริษัท. (มีโยชนเป็นประมาณ, มีประมาณหนึ่งโยชน)

สามนุตราชา

เป็นสัตตมิตปปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

สามนุตตา ราชา สามนุตราชา. (สามนุตตา + ราชา)

ราชา อ.พระราช สามนุตตา ในที่โตยรอบ สามนุตราชา ชื่อว่าสามนุตราชา. (พระราชในที่โตยรอบ)

ปพพจิตตภาโว

เป็นฉัฏฐิปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปพพจิตตสฺส ภาโว ปพพจิตตภาโว, ราช่า. (ปพพจิต + ภาว)
 ภาโว อ.ความเป็น ปพพจิตตสฺส (ราชินี) แห่งพระราช่า ผู้ผนวชแล้ว ปพพจิตตภาโว ชื่อว่าปพพจิต-
 ภาว. (ความที่พระราช่าทรงผนวชแล้ว)

สปริโส

เป็นสหบุพพบทพพพิทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 สท ปริส่าย โย วตตตีติ สปริโส, ราช่า. (สท + ปริส่า)
 โย (ราช่า) อ.พระราช่าไต วตตตีติ ย่อมเป็นไป สท กับ ปริส่าย ด้วยบริษัท อิติ เพราะเหตุนั้น
 (โส ราช่า) อ.พระราช่านั้น สปริโส ชื่อว่าสปริส, ไต่แก่พระราช่า. (ผู้เป็นไปกับด้วยบริษัท, พร้อมกับบริษัท)

สตัดโยชนิกโก

เป็นสังสัฎฐาทิอเนกัตถัตถิต มีวิเคราะห์ดังนี้
 ๑. สตัด โยชนานิ สตัดโยชนานิ. (สตัด + โยชน) อสมาทารทิกุสมาส
 โยชนานิ อ.โยชน์ ท. สตัด เจต สตัดโยชนานิ ชื่อว่าสตัดโยชน. (เจตโยชน์)
 ๒. สตัดโยชนเท นิยุตโต สตัดโยชนิกโก, อสสโม. (สตัดโยชน + ฦกปัจจย) สังสัฎฐาทิอเนกัตถ-
 ตัถิต
 (อสสโม) อ.อาศรม นิยุตโต อันประกอบแล้ว สตัดโยชนเท ด้วยโยชน์เจต ท. สตัดโยชนิกโก
 ชื่อว่าสตัดโยชนิก, ไต่แก่อาศรม. (ประกอบด้วย ๗ โยชน์)

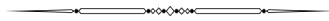
พทมจริยวาโส

เป็นทุติยัตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 พทมจริย วาโส พทมจริยวาโส. (พทมจริย + วาส)
 วาโส อ.การอยู่ พทมจริย ประพฤติพทมจรรย พทมจริยวาโส ชื่อว่าพทมจริยวาส. (การอยู่
 ประพฤติพทมจรรย)

พฺรหฺมโลกูปโค

เป็นกัตตรูป, กัตตุส่าณะ, กิตันตสฺมาส, ทุตฺยาดปฺปฺริสฺสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า
 พฺรหฺมโลกํ อุปคจฺจตีติ พฺรหฺมโลกูปโค, มหาปฺปฺริโส. (พฺรหฺมโลกสฺทหฺอุปปท + อุป + คมฺ คตฺมฺติ
 ในการไป + กฺวิปฺจจฺย)

(โย มหาปฺปฺริโส) อ.มหาปฺปฺริโส อุปคจฺจติ ย่อมเข้าถึง พฺรหฺมโลกํ ซึ่งพฺรหฺมโลก อิติ เพราะเหตุนั้น
 (โส มหาปฺปฺริโส) อ.มหาปฺปฺริสนั้น พฺรหฺมโลกูปโค ชื่อว่าพฺรหฺมโลกูปค, ได้แก่มหาปฺปฺริส. (ผู้เข้าถึงพฺรหฺมโลก)



๖. อารทฺธิวิปัสสกภิกขุขวตฺถุ [๒๙]

อารทฺธิวิปัสสกภิกขุขวตฺถุ (มยา วุจฺเจเต) ๕

อารทฺธิวิปัสสกภิกขุขวตฺถุ อ.เรื่องแห่งภิกษุผู้มีวิปัสสนาอันปรารภแล้ว
(มยา) อันข้าพเจ้า (พระพุทฺธโฆสฺสะ) (วุจฺเจเต) จะกล่าว ๕

อารทฺธิวิปัสสกภิกขุขวตฺถุ วุตตกัมมะใน วุจฺเจเตฯ อาชยาตบทกัมมวาทก
มยา อนภิตกัตตทาใน วุจฺเจเต ๕

๖. เรื่องภิกษุผู้ปรารภวิปัสสนา



๑. “กุมฺภุปมฺหุติ อิมํ ฌมฺมเทสฺสนํ สตุถา สวตฺถุถิยํ วิหรนฺโต อารทฺธิวิปัสสเก ภิกขุ
อารพฺภา กเถสิ ๕

สตุถา สวตฺถุถิยํ วิหรนฺโต อารทฺธิวิปัสสเก ภิกขุ อารพฺภา “กุมฺภุปมฺหุติ อิมํ ฌมฺมเทสฺสนํ
กเถสิ ๕

สตุถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับ สวตฺถุถิยํ ในเมืองสาวัตถี อารพฺภา
ทรงปรารภ ภิกขุ ซึ่งภิกษุ ท. อารทฺธิวิปัสสเก ผู้มีวิปัสสนาอันปรารภแล้ว กเถสิ
ตรัสแล้ว อิมํ ฌมฺมเทสฺสนํ ซึ่งพระธรรมเทศนาว่า “กุมฺภุปมฺหุติ ว่า “กุมฺภุปมฺ” ดังนี้
เป็นต้น ๕

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ในเมืองสาวัตถี ทรงปรารภพวกภิกษุผู้ปรารภความเพียร
ตรัสพระธรรมเทศนาว่า “กุมฺภุปมฺ” ดังนี้ เป็นต้น

สตุถา สุกฺกัตตทาใน กเถสิฯ อาชยาตบทกัตตวาทก “กุมฺภุปมฺ” สรุปะใน อิติฯ ศัพท์
อาชยัตถะใน อิมํ ฌมฺมเทสฺสนํ อิมํ วิเสสนะของ ฌมฺมเทสฺสนํฯ อวุตตกัมมะใน กเถสิ
สวตฺถุถิยํ วิสยาธาระใน วิหรนฺโตฯ อัปภันตริกิริยาของ สตุถา อารทฺธิวิปัสสเก วิเสสนะ
ของ ภิกขุฯ อวุตตกัมมะใน อารพฺภาฯ สมานกาลกิริยาใน กเถสิ ๕

.....
.....

๒. สาวตถิยั กิร ปญจस्ता ภิกขุ สตุถุ สนฺติเก ยาว อรหตฺตา กมฺมฏฺจานั คเหตฺวา “สมณธมฺมํ กิรฺสูสามาติ โยชนสฺตมคฺคั คฺนตฺวา เอกั มหาคามั อคฺมัสสุ ๕

สาวตถิยั กิร ปญจस्ता ภิกขุ สตุถุ สนฺติเก ยาว อรหตฺตา กมฺมฏฺจานั คเหตฺวา “(มยั) สมณธมฺมํ กิรฺสูสามาติ (มนฺเตตฺวา) โยชนสฺตมคฺคั คฺนตฺวา เอกั มหาคามั อคฺมัสสุ ๕

กิร ได้ยินว่า ภิกขุ อ.ภิกษุ ท. ปญจस्ता ผู้มีร้อยห้าเป็นประมาณ สาวตถิยั ในเมืองสาวตถิ คเหตฺวา เรียนเอาแล้ว กมฺมฏฺจานั ซึ่งกรรมฐาน ยาว เพียงใด อรหตฺตา แต่ความเป็นแห่งพระอรหันต์ สนฺติเก ในสำนัก สตุถุ ของพระศาสดา (มนฺเตตฺวา) ปรีกษากันแล้ว อิติ ว่า “(มยั) อ.เรา ท. กิรฺสูสาม จักกระทำ สมณธมฺมํ ซึ่งสมณธรรม” อิติ ดังนี้ คฺนตฺวา ไปแล้ว โยชนสฺตมคฺคั สิ้นหนทางมีร้อยแห่งโยชน์เป็นประมาณ อคฺมัสสุ ได้ไปแล้ว มหาคามั สู่หมู่บ้านใหญ่ เอกั หมู่หนึ่ง ๕

ทราบมาว่า พวกภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป ในเมืองสาวตถิ เรียนกรรมฐานจนถึงพระอรหัต ในสำนักของพระศาสดา ปรีกษากันว่า “พวกเราจักทำสมณธรรม” ดังนี้แล้ว จึงเดินทางไปสิ้นหนทาง ๑๐๐ โยชน์ ได้ไปถึงหมู่บ้านใหญ่แห่งหนึ่ง

กิริศัพท์ อนุสฺสวณัตถะ ปญจस्ता วิเสสนะของ ภิกขุ ๕ สุตฺรกัตฺตาใน อคฺมัสสุ ๕ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก สาวตถิยั วิสยาธาระใน ภิกขุ สตุถุ สามีสัมพันธะใน สนฺติเก ๕ วิสยาธาระใน คเหตฺวา ยาวศัพท์ กิริยาวิเสสนะใน คเหตฺวา อรหตฺตา อปาทานใน ยาว กมฺมฏฺจานั อวุตตกัมมะใน คเหตฺวา ๕ ปุพฺพกาลกิริยาใน มนฺเตตฺวา “มยั สุตฺรกัตฺตาใน กิรฺสูสาม ๕ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก สมณธมฺมํ อวุตตกัมมะใน กิรฺสูสาม” อิติศัพท์ อากาธะใน มนฺเตตฺวา ๕ ปุพฺพกาลกิริยาใน คฺนตฺวา โยชนสฺตมคฺคั อัจจันตสังโยคะใน คฺนตฺวา ๕ ปุพฺพกาลกิริยาใน อคฺมัสสุ เอกั วิเสสนะของ มหาคามั ๕ สัมปาปฺถึยักัมมะใน อคฺมัสสุ ๕

๓. อถ เน มนุสฺสสา ทิสฺวา ปญฺจตฺตาสเนสฺสุ นิสีทาเปตฺวา ปณฺเฑเทหิ ยาคฺคาทึหิ ปรีวิสิตฺวา “กตฺถ ภาณเต คจฺจธาทิ ปุจฺฉิตฺวา, “ยถาผาสุกฏฺจานนฺติ วุตเต, “ภาณเต อิมั เตมาสั อิเชว วสธ, มยัปี ตุมฺหากั สนฺติเก สรณฺสฺสุ ปตฺติฏฺจาย สีลานิ รกฺขิสฺสูสามาติ

ยาจิตฺวา เตสํ อธิวาทนํ วิทิตฺวา “อวิหุเร จาเน มหนฺโต ว วนสณฺโฑ อตฺถิ, เอตฺถ วสถ ฆนฺเตติ วตฺวา อุกฺโขเชสุ” ๕

อด เน (ภิกษุ) มนุสฺสา ทิสฺวา (เต ภิกษุ ปุคฺคเลน) ปญฺจตตาสเนสุ นิสฺทาเปตฺวา ปณฺีเตหิ ยาคฺคาทึหิ (อาหารวตฺถุหิ) ปรีวีสิตฺวา “(ตุมฺเห) กตฺถ (จาเน) ฆนฺเต คจฺจณฺธาติ ปุจฺจิตฺวา, “(มยฺ) ยถาผาสุกฺกจฺจานํ (คจฺจาม)” อิติ (วจเน เตหิ ภิกษุหิ) วุตฺเต, “ฆนฺเต (ตุมฺเห) อิมํ เตมาสํ อิทฺ เหว (จาเน) วสถ, มยฺปิ ตุมฺหากํ สนฺติเก สรณฺเส ปตฺติจฺจาย สีสานิ รกฺขิสฺสามาติ ยาจิตฺวา เตสํ (ภิกษุณํ นิมนฺตณํ) อธิวาทนํ วิทิตฺวา “อวิหุเร จาเน มหนฺโต ว วนสณฺโฑ อตฺถิ, (ตุมฺเห) เอตฺถ (จาเน) วสถ ฆนฺเตติ วตฺวา อุกฺโขเชสุ” ๕

อด ครั้งนั้น มนุสฺสา อ.มณฺษรฺยํ ท. ทิสฺวา เห็นแล้ว เน (ภิกษุ) ซึ่งภิกษุ ท. เหล่า นั้น (เต ภิกษุ) ยังภิกษุ ท. เหล่านั้น นิสฺทาเปตฺวา ให้นั่งแล้ว (ปุคฺคเลน) ปญฺจตตาสเนสุ บนอาสนะ อันบุคฺคล ปุลาตแล้ว ท. ปรีวีสิตฺวา อังคาสแล้ว (อาหารวตฺถุหิ) ด้วยอาหารวตฺถุ ท. ยาคฺคาทึหิ มีข้าวต้มเป็นต้น ปณฺีเตหิ อัน ประณีต ปุจฺจิตฺวา ทามแล้ว อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ตุมฺเห) อ.ท่าน ท. คจฺจณฺ จะไป กตฺถ (จาเน) ในที่ไหน” อิติ ดังนี้, (วจเน) ครั้นเมื่อคำ อิติ ว่า “(มยฺ) อ.อาตมา ท. (คจฺจาม) จะไป ยถาผาสุกฺกจฺจานํ สู่ที่เป็นที่ผาสุกอย่างไร” อิติ ดังนี้ (เตหิ ภิกษุหิ) อันภิกษุ ท. เหล่านั้น วุตฺเต กล่าวแล้ว, ยาจิตฺวา ขอแล้ว อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ตุมฺเห) อ.ท่าน ท. วสถ ขอจงอยู่ อิทฺ เหว (จาเน) ใน ที่นี้นั้นเทียว อิมํ เตมาสํ ตลอดเดือนสามนี้, มยฺปิ แม่ อ.ข้าพเจ้า ท. ปตฺติจฺจาย ตั้ง อยู่เฉพาะแล้ว สรณฺเส ในสฺรณะ ท. รกฺขิสฺสาม จักรักษา สีสานิ ซึ่งศีล ท. สนฺติเก ในสำนัก ตุมฺหากํ ของท่าน ท.” อิติ ดังนี้ วิทิตฺวา รู้แล้ว เตสํ (ภิกษุณํ นิมนฺตณํ) อธิวาทนํ ซึ่งการ- ยังคำนิมนต์ ของภิกษุ ท. เหล่านั้น -ให้อยู่ที่ บวตฺวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “วนสณฺโฑ อ.ชฺฎฺแห่งป่า มหนฺโต ว ใหญ่เทียว อตฺถิ มีอยู่ จาเน ในที่ อวิหุเร อันไม่ไกล, ฆนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ตุมฺเห) อ.ท่าน ท. วสถ ขอจงอยู่ เอตฺถ (จาเน) ในที่นั่น” อิติ ดังนี้ อุกฺโขเชสุ ส่งไปแล้ว ๕

ที่นั่น พวกมณฺษรฺยเห็นภิกษุเหล่านั้น นิมนต์ภิกษุเหล่านั้นให้นั่งบนอาสนะที่ถูกปุลาต ไว้ อังคาสด้วยอาหารวตฺถุทั้งหลายมีข้าวต้มเป็นต้นอันประณีต แล้วทามว่า “ท่านผู้ เจริญ พวกท่านจะไปในที่ไหนกัน”, เมื่อพวกภิกษุเหล่านั้นกล่าวว่า “จะไปสู่ที่ผาสุก”,

อ้อนวอนว่า “ท่านผู้เจริญ ขอพวกท่านจงอยู่ที่นั่นนั่นแหละตลอดสามเดือนนี้, แม้พวกข้าพเจ้าตั้งอยู่ในสภาวะทั้งหลาย จักรกษาศีลทั้งหลาย ในสำนักของพวกท่าน” ดังนี้
 รู้การรับนิมนต์ของภิกษุเหล่านั้น กล่าวว่า “ไพเราะสนทนาใหญ่ทีเดียว มีอยู่ในที่ไม่ไกล, ท่านผู้เจริญ ขอพวกท่านจงอยู่ที่นั่น”

อถ กาลสัตตมมี มนุสฺสา สุทฺธกัตฺตานิ อโยเชสุํฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก เเน วิเสสเน
 ของ ภิกฺขุญฺ อวุตตกัมมะเน ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาเน นิสีทาเปตฺวา เต วิเสสเน
 ของ ภิกฺขุญฺ การิตกัมมะเน นิสีทาเปตฺวา ปุคฺคเลน อนภิทกัตฺตานิ ปญฺจตฺต-
 ปญฺจตฺตาสเนสุ อฺปฺลิลลิกาธาระเน นิสีทาเปตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาเน ปรีวิสิตฺวา
 ปณีเตหิ กัตี ยาคุอาทึหิ กัตี วิเสสเนของ อาหารวตฺถุหิฯ ภาระเน ปรีวิสิตฺวาฯ
 ปุพฺพกาลกิริยาเน ปุจฺฉิตฺวา “ภนฺเต อาลปนะ ตุมฺเห สุทฺธกัตฺตานิ คจฺฉณฯ อาชยาต-
 บทกัตฺตวาจก กตฺถ วิเสสเนของ จาเนฯ วิสยาธาระเน คจฺฉณ” อิตฺตํพทํ อาการะเน
 ปุจฺฉิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาเน ยาจิตฺวา, “มยํ สุทฺธกัตฺตานิ คจฺฉามฯ อาชยาตบ-
 ทกัตฺตวาจก ยถาผาสฺกฏฺจามํ สัมปาปฺณียกัมมะเน คจฺฉาม” อิตฺตํพทํ สฺรุปะเน วจเนฯ
 ลักขณะเน วุตฺเตฯ ลักขณกิริยา เตหิ วิเสสเนของ ภิกฺขุหิฯ อนภิทกัตฺตานิ วุตฺเต,
 “ภนฺเต อาลปนะ ตุมฺเห สุทฺธกัตฺตานิ วสฺถฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก อิมํ วิเสสเน
 ของ เตมาสํฯ อัจฉันตสํโยคะเน วสฺถ เอวตฺตํพทํ อวธารณะเข้ากับ อิทฯ วิเสสเน
 ของ จาเนฯ วิสยาธาระเน วสฺถ, อปิตฺตํพทํ อเปกขัตถะเข้ากับ มยํฯ สุทฺธกัตฺตานิ
 รกฺขิสฺสามฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก ตุมฺหากํ สามีสัมพันธะเน สนฺติเกฯ วิสยาธาระเน
 รกฺขิสฺสาม สรณฺสุ วิสยาธาระเน ปตฺนฺนุจายฯ ปุพฺพกาลกิริยาเน รกฺขิสฺสาม สีลานิ
 อวุตตกัมมะเน รกฺขิสฺสาม” อิตฺตํพทํ อาการะเน ยาจิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาเน วิทิตฺวา
 เตสํ วิเสสเนของ ภิกฺขุญฺฯ สามีสัมพันธะเน นิมนฺตนํฯ การิตกัมมะเน อธิวาสนํฯ
 อวุตตกัมมะเน วิทิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาเน วตฺวา “เอวตฺตํพทํ อวธารณะเข้ากับ
 มหนฺโตฯ วิเสสเนของ วนสฺสนฺโตฯ สุทฺธกัตฺตานิ อตฺถิฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก
 อวิทฺุเร วิเสสเนของ จาเนฯ วิสยาธาระเน อตฺถิ, ภนฺเต อาลปนะ ตุมฺเห สุทฺธกัตฺตานิ
 ใน วสฺถฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก เอตฺถ วิเสสเนของ จาเนฯ วิสยาธาระเน วสฺถ”
 อิตฺตํพทํ อาการะเน วตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาเน อโยเชสุํฯ

.....

๔. เต ภิกษุ ตัม วนสณฺหํ ปวิสีสุ ฯ

เต ภิกษุ อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น ปวิสีสุ เข้าไปแล้ว ตัม วนสณฺหํ สู่ชัฏแห่งป่านั้น ฯ

พวกภิกษุเหล่านั้น พวกกันเข้าไปสู่ไพร่สณฺหณ์นั้น

เต วิเสสณะของ ภิกษุ ๆ สุทธกัตตาใน ปวิสีสุ ๆ อาชยาตบทกัตตวาจาก ตัม วิเสสณะของ วนสณฺหณ์ ๆ สัมปาปุณียกัมมะใน ปวิสีสุ ฯ

๕. ตสฺมี วนสณฺหเต อธิวตฺถา เทวตา “สีลวนฺโต อยฺยา อิมํ วนสณฺหํ อนุปฺปตฺตา; อยฺตุตฺ โข ปน อมฺหากํ อยฺเยสุ อิทฺ วสฺนเตสุ ปฺตฺตภาติกํ คเหตฺวา รุกฺเข อภิริยุห วสิตฺนฺติ โอตริตฺวา ภูมียํ นิสิตฺติวา จินฺตยีสฺสุ “อยฺยา อิมสฺมี จาเน อชฺเชกรตฺตี วสิตฺวา อทฺธา เสว คมิสฺสนฺตีติ ฯ

ตสฺมี วนสณฺหเต อธิวตฺถา เทวตา “สีลวนฺโต อยฺยา อิมํ วนสณฺหํ อนุปฺปตฺตา; อยฺตุตฺ โข ปน อมฺหากํ อยฺเยสุ อิทฺ (จาเน) วสฺนเตสุ ปฺตฺตภาติกํ คเหตฺวา รุกฺเข อภิริยุห วสิตฺนฺติ (จินฺเตตฺวา) โอตริตฺวา ภูมียํ นิสิตฺติวา จินฺตยีสฺสุ “อยฺยา อิมสฺมี จาเน อชฺช เกรตฺตี วสิตฺวา อทฺธา เสว คมิสฺสนฺตีติ ฯ

เทวตา อ.เทวตา ท. อธิวตฺถา ผู้สิงสถิตย์อยู่แล้ว ตสฺมี วนสณฺหเต ในชัฏแห่ง ป่านั้น (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “อยฺยา อ.พระคุณเจ้า ท. สีลวนฺโต ผู้มีศีล อนุปฺปตฺตา ถึงแล้วโดยลำดับ อิมํ วนสณฺหํ ซึ่งชัฏแห่งป่านี้; ปน ก็ อมฺหากํ อยฺเยสุ อิทฺ (จาเน) วสฺนเตสุ ปฺตฺตภาติกํ คเหตฺวา รุกฺเข อภิริยุห วสิตฺ อ.อัน-อันเรา ท. ครั้นเมื่อพระคุณเจ้า ท. อยู่อยู่ ในที่นี้ พาเอาแล้ว ซึ่งบุตรและพี่น้อง ขึ้น เฉพาะแล้ว สู้ต้นไม้ ท. -อยู่ อยฺตุตฺ โข ไม่สมควรแล้วแล” อิติ ดังนี้ โอตริตฺวา ข้ามลง แล้ว นิสิตฺติวา นั่งแล้ว ภูมียํ ที่ภาคพื้น จินฺตยีสฺสุ คิดแล้ว อิติ ว่า “อยฺยา อ.พระคุณ เจ้า ท. วสิตฺวา อยู่แล้ว เกรตฺตี สันราตรีหนึ่ง อชฺชในวันนี้ อิมสฺมี จาเน ในที่นี้ คมิสฺสนฺติ จักไป เสว ในวันพรุ่งนี้ อทฺธา แน่แท้” อิติ ดังนี้ ฯ

พวกเทวตาผู้สิงสถิตย์อยู่ที่ไพร่สณฺหณ์นั้น คิดว่า “พวกพระคุณเจ้าผู้มีศีลถึงไพร่สณฺหณ์นี้ โดยลำดับ; ก็ การที่พวกเรา เมื่อพระคุณเจ้าทั้งหลายพวกกันอยู่ในที่นี้ พาเอาบุตรและพี่น้อง ขึ้นต้นไม้ทั้งหลายแล้วอยู่ ไม่ควรแล้วแล” ดังนี้ จึงข้ามลง นั่งอยู่ที่ภาคพื้น แล้วพา

กันคิดว่า “พระคุณเจ้าทั้งหลายอยู่หนึ่งคิณในวันนี้ในที่นี้ จักไปในวันพรุ่งนี้แน่แท้”

อริวัตถา วิเสสณะของ เทวดาๆ สุธรรกัตตาใน จินตยีสุๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก ตสฺมี
 วิเสสณะของ วนสณฺฑะๆ วิสยาธาระใน อริวัตถา “สีลวนฺโต วิเสสณะของ อยฺยาๆ
 สุธรรกัตตาใน อนุปฺปตฺตาๆ กิตบทกัตตุวจาก อิมํ วิเสสณะของ วนสณฺฑํ สัมปาปฺณีย-
 กัมมะใน อนุปฺปตฺตา; ปนศฺพทฺ วกยารมฺภโชตกะ วสิตุํ ตุมฺถกัตตาใน อยฺตุตฺตํ
 กิตบทกัตตุวจาก โชศฺพทฺ วจนาลังการะ อมฺหากํ ฌญฺฐิออนภิทกัตตาใน วสิตุํ
 อยฺเยสุ ลักขณะใน วนสณฺเตสุๆ ลักขณกิริยา อิท วิเสสณะของ จาเนๆ วิสยาธาระใน
 วนสณฺเตสุ ปฺตุตฺตภาติกํ อวฺตุตตกัมมะใน คเหตุวๆ สมานกาลกิริยาใน อภิริยุห รุกฺเข
 สัมปาปฺณียกัมมะใน อภิริยุหๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน วสิตุํ” อิตฺตฺพทฺ อาการะใน
 จินฺเตตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน โอตริตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิสฺสิทิตฺวา ญฺมิยํ
 วิสยาธาระใน นิสฺสิทิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินตยีสุ “อยฺยา สุธรรกัตตาใน คมิสฺสนฺติๆ
 อาชยาตบทกัตตุวจาก อิมสฺมี วิเสสณะของ จาเนๆ วิสยาธาระใน วสิตฺวา อชฺช
 กาลสฺตตฺมีใน วสิตฺวา เอกฺรตฺตี อัจจันตสํโยคะใน วสิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน
 คมิสฺสนฺติ อทฺธา กิริยาวิเสสณะใน คมิสฺสนฺติ เสว กาลสฺตตฺมีใน คมิสฺสนฺติ” อิตฺตฺพทฺ
 อาการะใน จินตยีสุ ๕

๖. ภิกฺขุปี ปฺนทิวเส อนฺโตคาเม ปิณฺฑาย จริตฺวา ปฺน ตเมว วนสณฺฑํ อาคมฺีสุ ๕

ภิกฺขุปี ปฺนทิวเส อนฺโตคาเม ปิณฺฑาย จริตฺวา ปฺน ตํ เอว วนสณฺฑํ อาคมฺีสุ ๕

ภิกฺขุปี แมํ อ.ภิกฺษุ ท. จริตฺวา เท็ยวไปแล้่ว อนฺโตคาเม ในภายในแห่งหมู่บ้าน
 ปฺนทิวเส ในวันรุ่งขึ้น ปิณฺฑาย เพื่อก่อนข้าว อาคมฺีสุ มาแล้่ว ตํ เอว วนสณฺฑํ
 สู้ชฺฎแห่งป่านั้นนั้นเท็ยว ปฺน อีกร ๕

แม้วพวกภิกฺษุก็พากันเท็ยวไปในภายในหมู่บ้านในวันรุ่งขึ้น เพื่อบิณฑบาต มาสู่ไพร-
 สณฺฑ์นั้นนั้นแหละอีก

อปิตฺพทฺ อเปกฺชิตฺถะเข้ากับ ภิกฺขุๆ สุธรรกัตตาใน อาคมฺีสุๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก
 ปฺนทิวเส กาลสฺตตฺมีใน จริตฺวา อนฺโตคาเม วิสยาธาระใน จริตฺวา ปิณฺฑาย สัมปทาน

ใน จริตวาจก ปุพพกาลกิริยาใน อาคมีสุ ปุณศัพท กิริยาวิเสสนะใน อาคมีสุ เอวศัพท อวชารณะเข้ากับ ต่จก วิเสสนะของ วณสนทจก สัมปาปฏินียกัมมะใน อาคมีสุ ๗

๗. เทวดา “ภิกษุสงฆโฆ สุวาทนาย เกนจิ นิมนตติโต ภวิสสติ, ตสฺมา ปุณ อาคจจติ, อชฺช คมนํ น ภวิสสติ, เสว คมิสฺสนตติ มณฺเณติ อิมินา อุปาเยน อทฺธมมาสมตตํ ภูมียเมว อจฺจิสฺสุ ๗

เทวดา “ภิกษุสงฆโฆ สุวาทนาย เกนจิ นิมนตติโต ภวิสสติ, ตสฺมา (ภิกษุสงฆโฆ) ปุณ อาคจจติ, อชฺช คมนํ น ภวิสสติ, (ภิกษุ) เสว คมิสฺสนตติ มณฺเณติ (จินฺเตตฺวา) อิมินา อุปาเยน อทฺธมมาสมตตํ (กาลํ) ภูมียํ เอว อจฺจิสฺสุ ๗

เทวดา อ.เทวดา ท. (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “ภิกษุสงฆโฆ อ.หมู่แห่งภิกษุ เกนจิ นิมนตติโต เป็นผู้ อันใครจก นิมนตแล้ว สุวาทนาย เพื่อภักตรบริภคอันจะมีในวันพรุ่งนี้ ภวิสสติ จักเป็น, ตสฺมา เพราะเหตุนั้น (ภิกษุสงฆโฆ) อ.หมู่แห่งภิกษุ อาคจจติ ย่อมมา ปุณ อีจก, คมนํ อ.การไป อชฺช ในวันนี้ น ภวิสสติ จักไม่มี, (ภิกษุ) อ.ภิกษุ ท. คมิสฺสนตติ มณฺเณ เห็นจะ จักไป เสว ในวันพรุ่งนี้” อิติ ดังนี้ อจฺจิสฺสุ อยู่แล้ว ภูมียํ เอว ที่ภาคพื้นนั้นเทียว (กาลํ) สิ้นกาล อทฺธมมาสมตตํ อันมีกึ่งแห่งเดือนเป็น ประมาณ อิมินา อุปาเยน ด้วยอุบายนี้ ๗

พวกเทวดาคิดว่า “ภิกษุสงฆจกมีบางคนนิมนตเพื่อจันภักตอาหารในวันพรุ่งนี้, เพราะ ฉะนั้น ภิกษุสงฆย่อมมาอีจก, การไปในวันนี้ จักไม่มี, พวกภิกษุเห็นจะจักไปในวันพรุ่งนี้” ดังนี้ อยู่ที่ภาคพื้นนั้นแหละสิ้นกาลสักว่าครึ่งเดือน ด้วยอุบายนี้

เทวดา สุทฺธกตฺตานิ อจฺจิสฺสุจก อาชยตบทกตฺตฺวาจก “ภิกษุสงฆโฆ สุทฺธกตฺตานิ ภวิสสติจก อาชยตบทกตฺตฺวาจก สุวาทนาย สัมปทานใน นิมนตติโต เกนจิ อนภิกิตกตฺตานิ นิมนตติโตจก วิกตีกตฺตานิ ภวิสสติ, ตสฺมา เหตุวตฺถะ ภิกษุสงฆโฆ สุทฺธกตฺตานิ อาคจจติจก อาชยตบทกตฺตฺวาจก ปุณศัพท กิริยาวิเสสนะใน อาคจจติ, คมนํ สุทฺธกตฺตานิ ภวิสสติจก อาชยตบทกตฺตฺวาจก อชฺช กาลสตฺตมมีใน คมนํ นศัพท ปฏฺฐิสฺเสระใน ภวิสสติ, ภิกษุ สุทฺธกตฺตานิ คมิสฺสนตติจก อาชยตบทกตฺตฺวาจก เสว กาลสตฺตมมีใน คมิสฺสนตติ มณฺเณ สงฺสยตฺถะ” อิติศัพท อาการะใน จินฺเตตฺวาจก ปุพพ-

กาลกิริยาใน อัจฉิสู อิมินา วิเสสณะของ อุปาเยนๆ ภาระใน อัจฉิสู อเหตุมมาสมตต์ วิเสสณะของ กาลๆ อัจฉินตสังโยคะใน อัจฉิสู เอวคัพพ อวธารณะเข้ากับ ภูมียังๆ วิสยาธาระใน อัจฉิสู ฯ

๘. ตโต จินตยีสู “ภทนต์ตา อิมิ เตมาสสิ อิวเ มณเเย วสิสฺสนฺหติ, อิวเ โข ปน วสนฺเตสฺ อมฺหากิ รุกฺเข อภิรุหิตฺวา นิสฺสิทิตฺฺปิ อยฺตุตฺ; เตมาสสิ ปุตฺตภาติเก คเหตุวา ภูมียํ นิสฺสทณฺฏจฺานานิปิ อมฺหากิ ทุกฺขานิ; กิณฺจิก กตฺวา อิเม ภิกฺขุ ปลาเปตฺุ วฏฺฏตีติ ฯ

ตโต (เทวดา) จินตยีสู “ภทนต์ตา อิมิ เตมาสสิ อิว เหว (จาเน) มณเเย วสิสฺสนฺหติ, (ภทนต์เตสฺ) อิว เหว (จาเน) โข ปน วสนฺเตสฺ อมฺหากิ รุกฺเข อภิรุหิตฺวา นิสฺสิทิตฺฺปิ อยฺตุตฺ; เตมาสสิ ปุตฺตภาติเก คเหตุวา ภูมียํ นิสฺสทณฺฏจฺานานิปิ อมฺหากิ ทุกฺขานิ (โหนติ); (อมฺเหหิ) กิณฺจิก กตฺวา อิเม ภิกฺขุ ปลาเปตฺุ วฏฺฏตีติ ฯ

ตโต ในลำดับนั้น (เทวดา) อ.เทวดา ท. จินตยีสู คิดแล้ว อิติ ว่า “ภทนต์ตา อ.ท่านผู้เจริญ ท. มณเเย วสิสฺสนฺหติ เห็นจะ จักอยู่ อิว เหว (จาเน) ในที่นี้นั้นเที่ยว อิมิ เตมาสสิ ตลอดเดือนสามนี้, ปน ก็ (ภทนต์เตสฺ) ครั้นเมื่อท่านผู้เจริญ ท. วสนฺเตสฺ อยู่อยู่ อิว เหว (จาเน) โข ในที่นี้นั้นเที่ยวแล อมฺหากิ รุกฺเข อภิรุหิตฺวา นิสฺสิทิตฺฺปิ แม้ อ.อัน- อันเรา ท. ขึ้นเฉพาแล้ว สู้ต้นไม้ ท. -นั่ง อยฺตุตฺ ไม่ควรแล้ว; เตมาสสิ ปุตฺต-ภาติเก คเหตุวา ภูมียํ นิสฺสทณฺฏจฺานานิปิ แม้ อ.ที่เป็นที่ พาเอา ซึ่งบุตรและ พี่น้อง ท. แล้วจึงนั่ง ท. ที่ภาคพื้น ตลอดเดือนสาม ทุกฺขานิ เป็นความทุกข์ อมฺหากิ ของเรา ท. (โหนติ) ย่อมเป็น; (อมฺเหหิ) กิณฺจิก กตฺวา อิเม ภิกฺขุ ปลาเปตฺุ อ.อัน- อันเรา ท. กระทำแล้ว ซึ่งอะไรๆ ยังภิกษุ ท. เหล่านี้ -ให้หนีไป วฏฺฏตีติ ย่อมควร” อิติ ดังนี้ ฯ

ลำดับนั้น พวกเทวดาพากันคิดว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลายเห็นจะจักอยู่ในที่นี้นั้นแหละ ตลอดสามเดือนนี้, ก็ เมื่อพวกท่านผู้เจริญขณะที่อยู่ในที่นี้นั้นแหละ แม้การที่พวกเราขึ้นสู้ต้นไม้ทั้งหลายแล้วนั่ง ไม่ควรเลย, แม้ที่เป็นที่พาเอาบุตรและพี่น้องทั้งหลาย แล้วพากันนั่งที่ภาคพื้นตลอดสามเดือน เป็นความทุกข์ของพวกเรา, การที่พวกเราทำ อะไรๆ แล้วทำให้พวกภิกษุเหล่านี้หนีไป ย่อมควร”

โตโต กาลสัตตมมี เทวตา สุทธกัตตาใน จินตยีสฺสุ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ภทนต์ตา
 สุทธกัตตาใน วสิสฺสนฺตฺติ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อิมํ วิเสสนะของ เตมาสฺสุ อัจจันต-
 สังโยคะใน วสิสฺสนฺตฺติ เอวคัพพํ อวธารณะเข้ากับ อิทฺถ วิเสสนะของ จาเนญ วิสยาธาระ
 ใน วสิสฺสนฺตฺติ มณฺเฎ สังกยัตตะ, ปนคัพพํ วากยารัมภโฆตตะ ภทนต์เตสฺสุ ลักขณะ
 ใน วสนฺเตสฺสุ ลักขณกิริยา เอวคัพพํ อวธารณะเข้ากับ อิทฺถ วิเสสนะของ จาเนญ
 วิสยาธาระใน วสนฺเตสฺสุ โฆคัพพํ วจนาลังการะ อปีคัพพํ อเปกขัตตะเข้ากับ นิสีทิตฺตุ
 ตุมตถกัตตาใน อยฺยตฺตํ กิตบทกัตตฺวาจก อมฺหากํ จัฎฐีอนภิทกัตตาใน นิสีทิตฺตุ
 รุกฺเข สัมปาปฺุณียกัมมะใน อภิริหิตฺวาจก ปุพฺพกาลกิริยาใน นิสีทิตฺตุ; อปีคัพพํ อเปกขัตตะ
 เข้ากับ นิสีทนนฺทฺจานานิยฺย สุทธกัตตาใน โหนฺตฺติ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เตมาสฺสุ อัจจันต-
 สังกโยคะใน นิสีทน- ปุตฺตภาติเก อวุตตกัมมะใน คเหตุวาทฺถ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิสีทน-
 ญมฺมียํ วิสยาธาระใน นิสีทน- อมฺหากํ สามีสัมพันธะใน ทุกฺขานินฺนํ วิกิตฺกัตตาใน
 โหนฺตฺติ; ปลาเปตฺตุ ตุมตถกัตตาใน วญฺญุตฺติ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อมฺเหหิ อนภิท-
 กัตตาใน ปลาเปตฺตุ กิณฺจิ อวุตตกัมมะใน กตฺวาจก ปุพฺพกาลกิริยาใน ปลาเปตฺตุ อิมะ
 วิเสสนะของ ภิกฺขุญฺจ การิตกัมมะใน ปลาเปตฺตุ” อิตฺติคัพพํ อากาเรใน จินตยีสฺสุ ๫

๙. ตา เตสฺสุ เตสฺสุ รตฺติญฺจานทิวาญฺจานะสฺสุ เจว จงฺกมนโกฏฺฐิสฺสุ จ จินฺนสึสานิ กพฺนุชานิ
 ทสฺเสตฺตุ อมฺนุสฺสสทฺทญฺจ สาเวตฺตุ อารภิสฺสุ ๫

ตา (เทวตา) เตสฺสุ เตสฺสุ รตฺติญฺจานทิวาญฺจานะสฺสุ เจว จงฺกมนโกฏฺฐิสฺสุ จ จินฺนสึสานิ กพฺนุชานิ
 ทสฺเสตฺตุ (จ เต ภิกฺขุ) อมฺนุสฺสสทฺทํ จ สาเวตฺตุ อารภิสฺสุ ๫

ตา (เทวตา) อ.เทวตา ท. เหล่านั้น อารภิสฺสุ เริ่มแล้ว ทสฺเสตฺตุ เพื่ออันแสดง
 กพฺนุชานิ ซึ่งผีหิวขาด ท. จินฺนสึสานิ ผู้มีศีระอันขาดแล้ว (จ) ด้วย (เต ภิกฺขุ)
 อมฺนุสฺสสทฺทํ จ สาเวตฺตุ เพื่ออัน- ยังภิกษุ ท. เหล่านั้น -ให้ได้ยิน ซึ่งเสียงของอมนุษย์
 ด้วย รตฺติญฺจานทิวาญฺจานะสฺสุ เจว ในที่เป็นที่พักในเวลากลางคืนและที่เป็นที่พักใน
 เวลากลางวัน ท. ด้วยนั้นเทียว จงฺกมนโกฏฺฐิสฺสุ จ ในที่สุดแห่งที่จงกรม ท. ด้วย เตสฺสุ
 เตสฺสุ เหล่านั้น ๫

พวกเทวตาเหล่านั้นเริ่มเพื่อจะแสดงผีหิวขาดที่มีศีระอันขาดแล้ว และเพื่อจะทำให้
 ภิกษุเหล่านั้นให้ได้ยินเสียงอมนุษย์ ในที่พักกลางคืนและที่พักกลางวัน และที่สุดแห่งที่

จงกรม เหล่านี้

ตา วิเสสณะของ เทวดาๆ สุกธกัตตาใน อารภีสูๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก เตสุ เตสุ
วิเสสณะของ รตติฎฺฐจฺจานทิวาฎฺฐจฺจาเนสุ และ จงกมนโกฎฺฐีสู รตติฎฺฐจฺจานทิวาฎฺฐจฺจาเนสุ กิติ
จงกมนโกฎฺฐีสู กิติ วิสยาธาระใน ทสเสตุ และ สาเวตุ เอวคัพท อวธารณะเข้ากับ จจ
สองคัพท ปทสมุจจยัตถะเข้ากับ รตติฎฺฐจฺจานทิวาฎฺฐจฺจาเนสุ และจงกมนโกฎฺฐีสู ฉินฺนสีสานิ
วิเสสณะของ กพนฺธานิๆ อวุตตกัมมะใน ทสเสตุๆ กิติ สาเวตุ กิติ ตุมัตถสัมปทานใน
อารภีสู เต วิเสสณะของ ภิกขุๆ การิตกัมมะใน สาเวตุ อมนุสฺสสทฺทํ อวุตตกัมมะใน
สาเวตุ จคัพท ปทสมุจจยัตถะเข้ากับ ฉินฺนสีสานิ กพนฺธานิ ทสเสตุ และ อมนุสฺสสทฺทํ
สาเวตุ ๕

๑๐. ภิกขุณฺโณ ชิปิตกาสาทโย โรคา ปวตฺตีสู ๕

โรคา อ.โรค ท. ชิปิตกาสาทโย มีโรคจามและโรคไอเป็นต้น ปวตฺตีสู เป็นไปแล้ว
ภิกขุณฺโณ แก่ภิกษุ ท. ๕

โรคทั้งหลายมีโรคจามและโรคไอ เป็นไปแล้วแก่พวกภิกษุ

ชิปิตกาสาทโย วิเสสณะของ โรคาๆ สุกธกัตตาใน ปวตฺตีสูๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก
ภิกขุณฺโณ สัมปทานใน ปวตฺตีสู ๕

๑๑. เต อณฺณมณฺณมฺ “ตฺยหํ อวฺสุสํ กิ รุชฺชติ, ตฺยหํ กิ รุชฺชตีติ ปุจฺจติวฺวา “มยฺหํ
ชิปิตโรโค, มยฺหํ กาโสติ วตฺวา “อวฺสุสํ อหํ อชฺช จงกมนโกฎฺฐิยํ ฉินฺนสีสํ
อทฺทสํ, อหํ รตติฎฺฐจฺจาเน กพนฺธํ อทฺทสํ, อหํ ทิวาฎฺฐจฺจาเน อมนุสฺสสทฺทํ อสฺโสสี,
ปรีวชฺเชตพฺพยุตฺตกมิตฺถํ จานฺนํ, อมฺหากํ อิธ อผาสูกํ โหติ, สตฺถุ สนฺตีกํ
คมิสฺสามาติ ๕

เต (ภิกขุ) อณฺณมณฺณมฺ “ตฺยหํ อวฺสุสํ กิ รุชฺชติ, ตฺยหํ กิ รุชฺชตีติ ปุจฺจติวฺวา “มยฺหํ ชิปิตโรโค
(รุชฺชติ), มยฺหํ กาโส (รุชฺชติ)” อิติ วตฺวา “อวฺสุสํ อหํ อชฺช จงกมนโกฎฺฐิยํ ฉินฺนสีสํ (ฉว)
อทฺทสํ, อหํ รตติฎฺฐจฺจาเน กพนฺธํ อทฺทสํ, อหํ ทิวาฎฺฐจฺจาเน อมนุสฺสสทฺทํ อสฺโสสี, (ปุคฺคเลน)
ปรีวชฺเชตพฺพยุตฺตกํ (โหติ) อิห จานฺนํ, อมฺหากํ อิธ (จฺจาเน) อผาสูกํ โหติ, (มย) สตฺถุ สนฺตีกํ

คมิสฺสามาติ (อาหํสุ) ๕

เต (ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น ปุจฉิตฺวา ทถามแล้ว อญฺญมณฺญํ ซึ่งกันและกัน อิติ ว่า “อาวุโส ตูก่อนท่านผู้มีอายุ ก็ อ.อะไร รุชฺชติ ย่อมเสียดแทง ตฺยหํ แก่ท่าน, ก็ อ.อะไร รุชฺชติ ย่อมเสียดแทง ตฺยหํ แก่ท่าน” อิติ ดังนี้ วตฺวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ชิปิโตโรโค อ.โรคจาม (รุชฺชติ) ย่อมเสียดแทง มยฺหํ แก่กระผม, กาโส อ.โรค ไอ (รุชฺชติ) ย่อมเสียดแทง มยฺหํ แก่กระผม” อิติ ดังนี้ (อาหํสุ) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อาวุโส ตูก่อนท่านผู้มีอายุ อหํ อ.กระผม อทฺทสํ ได้เห็นแล้ว (ฉว) ซึ่งซากศพ จินฺนหฺสึสํ อันมีศีรชะขาดแล้ว จงกมนโกภฺยิ ในที่สุดแห่งที่จงกรม อชฺช ในวันนี้, อหํ อ.กระผม อทฺทสํ ได้เห็นแล้ว กพฺพธํ ซึ่งผีหัวขาด รตฺติฏฺฐาเน ในที่เป็นที่พักใน เวลากลางคืน, อหํ อ.กระผม อสฺโสสิ ได้ฟังแล้ว อมฺนุสฺสสทฺทํ ซึ่งเสียงของอมนุชฺย ธิวาทฺฏาเน ในที่เป็นที่พักในเวลากลางวัน, อิทํ จานํ อ.ที่นี่ (อมฺเหติ) ปรีวชฺเชตพฺพ- ยุตฺตํ เป็นที่อันควรแล้วแก่ความเป็นที่ อันเรา ท. ฟังเว้นรอบ (โหติ) ย่อมเป็น, อผาสุกํ อ.ความไม่ผาสุก โหติ ย่อมมี อมฺหากํ แก่เรา ท. อิศ (จาเน) ในที่นี้, (มย) อ.เรา ท. คมฺิสฺสาม จักไป สนฺตํ สู่สำนัก สตฺถุ ของพระศาสดา” อิติ ดังนี้ ๕

ภิกษุเหล่านั้นทถามกันและกันว่า “ท่านผู้มีอายุ อะไรย่อมเสียดแทงแก่ท่าน, อะไร ย่อม เสียดแทงแก่ท่าน” ดังนี้ กล่าวแล้วว่า “โรคจาม ย่อมเสียดแทงแก่กระผม, โรคไอย่อม เสียดแทงแก่กระผม” ดังนี้ กล่าวกันแล้วว่า “ท่านผู้มีอายุ ผมได้เห็นซากศพที่มีหัวขาด ในที่สุดแห่งที่จงกรม ในวันนี้, ผมได้เห็นผีหัวขาด ในที่พักกลางคืน, ผมได้ยินเสียง อมนุชฺย ในที่พักกลางวัน, ที่นี้ เป็นที่ควรแก่ความเป็นที่อันพวกเราฟังเว้น, ความไม่ ผาสุกย่อมมีแก่พวกเราในที่นี้, พวกเราจักพากันไปสู่สำนักของพระศาสดา”

เต วิเสสนะของ ภิกขุ ๑ สุทฺธกัตตาใน อาหํสุ ๑ อาชยตบทกัตตฺวาจก อญฺญมณฺญํ อวุตตกัมมะใน ปุจฉิตฺวา “อาวุโส อาลปนะ ก็ สุทฺธกัตตาใน รุชฺชติ ๑ อาชยตบท กัตตฺวาจก ตฺยหํ สัมปทานใน รุชฺชติ, ก็ สุทฺธกัตตาใน รุชฺชติ ๑ อาชยตบทกัตตฺวาจก ตฺยหํ สัมปทานใน รุชฺชติ” อิติศัพท์ อากาละใน ปุจฉิตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน วตฺวา “ชิปิโตโรโค สุทฺธกัตตาใน รุชฺชติ ๑ อาชยตบทกัตตฺวาจก มยฺหํ สัมปทานใน รุชฺชติ, กาโส สุทฺธกัตตาใน รุชฺชติ ๑ อาชยตบทกัตตฺวาจก มยฺหํ สัมปทานใน รุชฺชติ” อิติศัพท์ อากาละใน วตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาหํสุ “อาวุโส อาลปนะ อหํ สุทฺธกัตตาใน

อหุทสฺสํ อาชยาตบทกัตตุวาจก อชฺช กาลสัตตมึใน อหุทสฺ จงฺกมนโกฏฺยึ วิสยาธาระใน
 อหุทสฺ ฉินฺนสีสํ วิเสสนะของ ฉวํจ อวุตตกัम्मะใน อหุทสฺ, อหํ สุททกัตตาใน อหุทสฺจ
 อาชยาตบทกัตตุวาจก รตฺติฏฺฐาเน วิสยาธาระใน อหุทสฺ กพฺนุํ อวุตตกัम्मะใน อหุทสฺ,
 อหํ สุททกัตตาใน อสฺโสสีจ อาชยาตบทกัตตุวาจก ทิวาฏฺฐาเน วิสยาธาระใน อสฺโสสี
 อมนุสฺสสทฺทํ อวุตตกัम्मะใน อสฺโสสี, อิทํ วิเสสนะของ จาเนจ สุททกัตตาใน โหติจ
 อาชยาตบทกัตตุวาจก อมฺเหติ อนภิตกัตตาใน ปรีวชฺเชตพฺพ- ปรีวชฺเชตพฺพยฺตุตกั
 วิกิตกัตตาใน โหติ, อผาสุกํ สุททกัตตาใน โหติจ อาชยาตบทกัตตุวาจก อมฺหากํ
 สัมปทานใน โหติ อีธ วิเสสนะของ จาเนจ วิสยาธาระใน โหติ, มยํ สุททกัตตาใน
 คมิสฺสามจ อาชยาตบทกัตตุวาจก สตุถุ สามีสัมพันธะใน สนฺติกํจ สัมปาปฺณียกัम्मะ
 ใน คมิสฺสาม” อิตีศัพฺท อากาเรใน อาหํสุ ๕

.....

๑๒. เต นิภฺขมิตฺวา อนฺุปฺพเพน สตุถุ สนฺติกํ คนฺตุวา วนฺทิตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสีทิสฺ ๕

เต (ภิกฺขุ) นิภฺขมิตฺวา อนฺุปฺพเพน สตุถุ สนฺติกํ คนฺตุวา วนฺทิตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสีทิสฺ ๕

เต (ภิกฺขุ) อ.ภิกฺษุ ท. เหล่านี้ **นิภฺขมิตฺวา** ออกไปแล้ว **คนฺตุวา** ไปแล้ว **สนฺติกํ**
 สู้สำนัก **สตุถุ** ของพระศาสดา **อนฺุปฺพเพน** โดยลำดับ **วนฺทิตฺวา** ถวายบังคมแล้ว
นิสฺสีทิสฺ นั่งแล้ว **เอกมฺนฺตํ** ณ ที่สมควร ๕

ภิกฺษุเหล่านี้ ออกเดินทางไปสู่นักของพระศาสดาโดยลำดับ ถวายบังคม แล้วนั่ง ณ
 ที่สมควร

เต วิเสสนะของ ภิกฺขุจ สุททกัตตาใน นิสฺสีทิสฺจ อาชยาตบทกัตตุวาจก นิภฺขมิตฺวา
 ปุพฺพกาลกิริยาใน คนฺตุวา อนฺุปฺพเพน ตติยาวิเสสนะใน คนฺตุวา สตุถุ สามีสัมพันธะ
 ใน สนฺติกํจ สัมปาปฺณียกัम्मะใน คนฺตุวาจ ปุพฺพกาลกิริยาใน วนฺทิตฺวาจ ปุพฺพกาล-
 กิริยาใน นิสฺสีทิสฺ เอกมฺนฺตํ อาธาระใน นิสฺสีทิสฺ ๕

.....

๑๓. อถ เน สตุถา อาห “กึ ภิกฺขเว ตสฺมี จาเน วสิตุํ น สกฺขิสฺสเถตาติ ๕

อถ เน (ภิกฺขุ) สตุถา อาห “(ตุมฺเห) กึ ภิกฺขเว ตสฺมี จาเน วสิตุํ น สกฺขิสฺสเถตาติ ๕

อถ ครั้งนั้น **สตุถา** อ.พระศาสดา **อาห** ตรัสแล้ว **เน (ภิกฺขุ)** กะภิกฺษุ ท. เหล่านี้

อิติ ว่า “ภิกษุเว ดูก่อนภิกษุ ท. (ตุมเห) อ.เชอ ท. น สกฺขิสฺสเถ จักไม้อาจ วสิตุ์ เพื่ออันอยู่ ตสฺมี จาเน ในที่นั้น ก็ หรือ” อิติ ดังนี้ ฯ

ที่นั้น พระศาสดาตรัสกับภิกษุเหล่านั้นว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่สามารถ เพื่อจะอยู่ในที่นั้นหรือ”

อถ กาลสัตตมี สตุถา สุทฺธกัตฺตาใน อาหฺย อาชยตบทกัตฺตฺวาจก เเน วิเสสณะ ของ ภิกฺขุญฺ อภิตกัมมะใน อาห “ภิกษุเว อาลปนะ ตุมเห สุทฺธกัตฺตาใน สกฺขิสฺสเถญ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก กิศฺพท์ ปุจฉนัตตะ ตสฺมี วิเสสณะของ จาเนญ วิสยาธาระใน วสิตุ์ตุ ตุมัตถสัมปทานใน สกฺขิสฺสเถ นศฺพท์ ปฏฺิเสระใน สกฺขิสฺสเถ” อิติศฺพท์ อาการะ ใน อาห ฯ

๑๔. “อาม ภนฺเต: อุมฺหากั ตสฺมี จาเน วสนฺตานิ เอวฺรุปานิ เภรวารมฺมณานิ อฺปฏฺุจฺจนฺติ, เตน เอวฺรุปํ อผาสุกํ โหติ, เตน มยํ ‘วชฺเชตฺตพฺพยฺตุตฺตกมิทํ จานฺนฺติ ตํ จชฺชเตตฺวา ตุมฺหากั สนฺติกํ อาคตาติ ฯ

(เต ภิกฺขุ) “อาม (เอว) ภนฺเต: อุมฺหากั ตสฺมี จาเน วสนฺตานิ เอวฺรุปานิ เภรวารมฺมณานิ อฺปฏฺุจฺจนฺติ, เตน เอวฺรุปํ อผาสุกํ โหติ, เตน มยํ (ปุคฺคเลน) วชฺเชตฺตพฺพยฺตุตฺตกํ (โหติ) อิทํ จานฺนฺติ (จิณฺเตตฺวา) ตํ (จัน) จชฺชเตตฺวา ตุมฺหากั สนฺติกํ อาคตา (อมฺห)” อิติ (อาหฺสฺ) ฯ

(เต ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น (อาหฺสฺ) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ อาม พระเจ้าข้า (เอว) อ.อย่างนั้น; เภรวารมฺมณานิ อ.อารมณอันน่ากลัว ท. เอวฺรุปานิ อันมีอย่างนี้เป็นรูป อฺปฏฺุจฺจนฺติ ย่อมปรากฏ อุมฺหากั แก่ข้าพระองค์ ท. วสนฺตานิ ผู้อยู่อาศัย ตสฺมี จาเน ในที่นั้น, เตน เพราะเหตุนี้ อผาสุกํ อ.ความ ไม่ผาสุก เอวฺรุปํ อันมีอย่างนี้เป็นรูป โหติ ย่อมมี, เตน เพราะเหตุนี้ มยํ อ.ข้า พระองค์ ท. (จิณฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “อิทํ จันฺ อ.ที่นี้ (ปุคฺคเลน) วชฺเชตฺตพฺพยฺตุตฺตกํ เป็นที่อันควรแล้วแก่ความเป็นที่ อันบุคคล พึงเว้น (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ จชฺชเตตฺวา ทิ้งแล้ว ตํ จันฺ ซึ่งที่นั้น อาคตา เป็นผู้มาแล้ว สนฺติกํ สู้สำนัก ตุมฺหากั ของพระองค์ (อมฺห) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าข้า อย่างนั้น; อารมณ์ที่น่ากลัว อันเห็นปานนี้ ย่อมปรากฏแก่พวกข้าพระองค์ผู้ผู้อยู่ในที่นั้น, เพราะเหตุนี้ ความไม่ผาสุกเห็นปานนี้ ย่อมมี, เพราะเหตุนี้ พวกข้าพระองค์คิดกันว่า ‘ที่นี่ เป็นที่ควรแก่ความเป็นที่อันบุคคลพึงเว้น’ ดังนี้ ทั้งที่นั่นแล้ว เป็นผู้มาสู่สำนักของพระองค์”

เต วิเสสณะของ ภิกษุๆ สุธกัถตาใน อาหังสุๆ อาชยาตบทกัถตาจก “ภนุเต อาลปนะ อาม สัมปฏิจฉนัถเต เหว สัจจวากลึงคัถเต; เหวรูปานิ วิเสสณะของ เภรวารมมณานิๆ สุธกัถตาใน อุปภูจหนุติๆ อาชยาตบทกัถตาจก อุมหากั สัมปทานใน อุปภูจหนุติ ตสุมิ วิเสสณะของ จาเนๆ วิสยาธาระใน วสนุทานังๆ วิเสสณะของ อุมหากั, เตน เหตุวัตถะ เหวรูปิ วิเสสณะของ อผาสุกัๆ สุธกัถตาใน โหติๆ อาชยาตบทกัถตาจก, เตน เหตุวัตถะ มยั สุธกัถตาใน อุมหๆ อาชยาตบทกัถตาจก “อิหิ วิเสสณะของ จานังๆ สุธกัถตาใน โหติๆ อาชยาตบทกัถตาจก ปุคฺคเลน อนภิทกัถตาใน วชฺเชตพพ- วชฺเชตพพยุตตกั วิกตีกัถตาใน โหติ” อิตีคัพท อาการะใน จินเตตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ฉนุเทตวา ตั วิเสสณะของ จานังๆ อวุตตกัมมะใน ฉนุเทตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อาคตา ตุมหากั สามีสัมพันธะใน สนุติๆ สัมปาปญเียกัมมะใน อาคตาๆ วิกตีกัถตาใน อุมห” อิตีคัพท อาการะใน อาหังสุ ๫

๑๕. “ภิกษเว ตตถ เหว ตุมหากั คนตุ้ วฏฏตีติ ๫

(สตถา) “ภิกษเว ตตถ เหว (จาเน) ตุมหากั คนตุ้ วฏฏตีติ (อาห) ๫

(สตถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกษเว ตุก่อนภิกษุ ท. ตตถ เหว (จาเน) ตุมหากั คนตุ้ อ.อัน- อันเชอ ท. -ไป ในที่นั้นนั้นเทียว วฏฏติ ย่อมควร” อิติ ดังนี้ ๫

พระศาสดาตรัสว่า “ตูก่อนภิกษุทั้งหลาย การที่พวกเธอไปในที่นั้นนั้นแหละ ย่อมควร”

สตถา สุธกัถตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัถตาจก “ภิกษเว อาลปนะ คนตุ้ ตุมถกัถตาใน วฏฏติๆ อาชยาตบทกัถตาจก เหวคัพท อวธารณะเข้ากับ ตตถๆ วิเสสณะของ จาเนๆ วิสยาธาระใน คนตุ้ ตุมหากั จันฐีอนภิทกัถตาใน คนตุ้” อิตีคัพท อาการะใน อาห ๫

๑๖ “น สกกา ฆนเตติ ฯ

(เต ภิกขุ) “(อมฺเหหิ) น สกกา ฆนเตติ (อาหฺสฺ) ฯ

(เต ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น (อาหฺสฺ) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ฆนเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อมฺเหหิ) อันข้าพระองค์ ท. น สกกา ไม่อาจ” อิติ ดังนี้ ฯ

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ไม่อาจ”

เต วิเสสนะของ ภิกขุๆ สุทรกัตตานิใน อาหฺสฺๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก “ฆนเต อาลปนนะ อมฺเหหิ อนภิตกัตตานิใน สกกาๆ กิริยาบทภาววาจก นคฺพทฺ ปรฺฏิเสระใน สกกา” อิตคฺพทฺ อาการะใน อาหฺสฺ ฯ

.....

๑๗ “ภิกขเว ตุมฺเห อารุํ อคฺเหตฺวา คตา, อิทานิ อารุํ คฺเหตฺวา คจฺฉณตฺติ ฯ

(สตุถา) “ภิกขเว ตุมฺเห อารุํ อคฺเหตฺวา คตา (อตุถ), อิทานิ (ตุมฺเห) อารุํ คฺเหตฺวา คจฺฉณตฺติ (อาห) ฯ

(สตุถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกขเว ดูก่อนภิกษุ ท. ตุมฺเห อ.เธอ ท. อคฺเหตฺวา ไม่ถือเอาแล้ว อารุํ ซึ่งอารุ คตา เป็นผู้ไปแล้ว (อตุถ) ย่อมเป็น, อิทานิ ในกาลนี้ (ตุมฺเห) อ.เธอ ท. คฺเหตฺวา ถือเอาแล้ว อารุํ ซึ่งอารุ คจฺฉณ จงไป” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่ถือเอาอารุ เป็นผู้ไปแล้ว, ในบัดนี้ พวกเธอถือเอาอารุแล้วจงไป”

สตุถา สุทรกัตตานิใน อาหๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก “ภิกขเว อาลปนนะ ตุมฺเห สุทรกัตตานิ อตุถๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก อารุํ อวุตตกัมมะใน อคฺเหตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน คตาๆ วิกตีกัตตานิใน อตุถ, อิทานิ กาลสํตตมีใน คจฺฉณ ตุมฺเห สุทรกัตตานิ คจฺฉณๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก อารุํ อวุตตกัมมะใน คฺเหตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน คจฺฉณ” อิตคฺพทฺ อาการะใน อาห ฯ

.....

๑๘. “กตราวูธ ฆนเตติ ๗

(เต ภิกขุ) “(มย) กตราวูธ (คเหตุวา คจฉาม) ฆนเตติ (ปุจฉิสฺสุ) ๗

(เต ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น (ปุจฉิสฺสุ) ทูลถามแล้ว อิติ ว่า “ฆนเต ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ (มย) อ.ข้าพระองค์ ท. (คเหตุวา) ถือเอาแล้ว กตราวูธ ซึ่งอาวุธชนิดไหน (คจฉาม) จะไป” อิติ ดังนี้ ๗

ภิกษุเหล่านั้นทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ถือเอาอาวุธชนิดไหน แล้วจึงจะไป”

เต วิเสสนะของ ภิกขุ๑ สุททกัตตานิ ปุจฉิสฺสุ๑ อาชยาตบทกัตตวาจก “ฆนเต อาลปะนะ มยฺ สุททกัตตานิ คจฉาม๑ อาชยาตบทกัตตวาจก กตราวูธ อวุตตกัมมะใน คเหตุวา๑ ปุพพกาลกิริยาใน คจฉาม” อิติศัพท์ อากาละใน ปุจฉิสฺสุ ๗

.....

๑๙. สตุถา “อหํ โว อาวูธํ ทสฺสามิ, มยา ทินฺนาวูธํ คเหตุวา คจฉนถาติ วตฺวา

“กรณียมตถกุสเลน ยนฺตํ สนฺตํ ปทํ อภิสเมจฺจ
สกุโก อชฺช จ สุหฺชฺช จ สุวโจ จ สฺส มฺทฺ อนฺติมานีติ

สกลํ เมตฺตสฺสฺสฺสฺสํ กเถตฺวา “ภิกขเว อิมํ ตุมฺเห พหิ วิหารสฺส วนสนฺทโต ปฏฺจาย สชฺชฌายนฺตา อนฺโตวิหารํ ปวิเสยฺยาถาติ อฺยโยเชสิ ๗

สตุถา “อหํ โว อาวูธํ ทสฺสามิ, (ตุมฺเห) มยา ทินฺนาวูธํ คเหตุวา คจฉนถาติ วตฺวา

“ยํ ตํ (สิกฺขาตฺตยํ อริเยหิ) สนฺตํ ปทํ อภิสเมจฺจ (กตํ),
(ตํ สิกฺขาตฺตยํ) อตถกุสเลน (กุลปฺตฺเตน) กรณียํ,
(โส กุลปฺตฺโต) สกุโก (จ) อชฺช จ สุหฺชฺช จ สุวโจ จ มฺทฺ (จ)
อนฺติมานี (จ) อสฺส” อิติ

สกลํ เมตฺตสฺสฺสฺสฺสํ กเถตฺวา “ภิกขเว อิมํ (เมตฺตสฺสฺสฺสํ) ตุมฺเห พหิ วิหารสฺส วนสนฺทโต ปฏฺจาย สชฺชฌายนฺตา อนฺโตวิหารํ ปวิเสยฺยาถาติ (วจเนน) อฺยโยเชสิ ๗

สตุถา อ.พระศาสดา วตฺวา ตรัสแล้ว อิติ ว่า “อหํ อ.เรา ทสฺสามิ จักให้ อาวูธํ ซึ่งอาวุธ โว แก่เธอ ท., (ตุมฺเห) อ.เธอ ท. คเหตุวา ถือเอาแล้ว มยา ทินฺนาวูธํ

ซึ่งอาวุธ อันเราให้แล้ว **คจฺจนถ** จงไปเถิด” **อิตติ** ดังนี้ **ภ**เถตฺวา ตรีสฺแล้ว **เมตตสฺสุดตฺ** ซึ่งเมตตสฺสูตร **สกล** ทั้งสิ้น **อิตติ** ว่า

“**ยํ ตํ สิขฺขาตฺตยํ** อ.หมวดสามแห่งสิกขานั้นได้ **อริเยหิ** อันพระอริยเจ้า **ท. อภิสเมจฺจ** ตรีสรู้แล้ว **ปทํ** ซึ่งพระนิพพาน **สนฺตํ** อันสงบแล้ว (**กตํ**) กระทำแล้ว, **ตํ สิขฺขาตฺตยํ** อ.หมวดสามแห่งสิกขานั้น (**กุลปฺตฺเตน**) อันกุลบุตร **อตฺถกฺุสเลน** ผู้ฉลาดในประโยชน์ **กรณียํ** พึ่งกระทำ, **โส กุลปฺตฺโต** อ.กุลบุตรนั้น **สกุโกจ** เป็นผู้องอาจด้วย **อชฺชจ** เป็นผู้ตรงด้วย **สุหฺชจ** เป็นผู้ตรงด้วยดีด้วย **สุวโจจ** เป็นผู้อันบุคคลพึงว่ากล่าวได้โดยง่ายด้วย **มฺหุจ** เป็นผู้อ่อนโยนด้วย **อนติมานิ** **จ** เป็นผู้ไม่มีความถือตัวเกินด้วย **อสุส** พึ่งเป็น” **อิตติ** ดังนี้เป็นต้น

อุยฺโยเชสิ ทรงส่งไปแล้ว (**วจฺเนน**) ด้วยพระดำรัส **อิตติ** ว่า “**ภิกฺขเว** ดูก่อนภิกษุ **ท. ตุมฺเห** อ.เธอ **ท. สชฺฌายนฺตา** เมื่อสาธยาย **อิมํ (เมตตสฺสุดตํ)** ซึ่งเมตตสฺสูตรนี้ **ปฏฺจาย** จำเดิม **วนสณฺทโต** แต่ชฎาแห่งป่า **พหิ** ในภายนอก **วิหารสฺส** แห่งวิหาร **ปวิเสยฺยาถ** พึ่งเข้าไป **อนฺโตวิหาริ** สู่ภายในแห่งวิหาร” **อิตติ** ดังนี้ ฯ

พระศาสดาตรัสว่า “เราจักให้อาวุธแก่พวกเธอ, พวกเธอจงถือเอาอาวุธที่เราให้แล้วไปเถิด” ดังนี้ แล้วตรีสเมตตสฺสูตรทั้งหมดว่า

“กุลบุตรผู้ฉลาดในประโยชน์พึงทำการศึกษาไตรสิกขาตามที่พระอริยเจ้าทั้งหลายศึกษา แล้วตรีสรู้พระนิพพาน กุลบุตรนั้น พึ่งเป็นผู้องอาจ ชื่อตรง ชื่อตรงด้วยดี เป็นผู้ว่านอนสอนง่าย เป็นผู้อ่อนโยน ไม่มีมานะถือตัวเยอหยิ่ง” ดังนี้เป็นต้น

ทรงส่งไปด้วยพระดำรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอพากันสาธยายเมตตสฺสูตรนี้ จำเดิมแต่ไพรสณฑ์ในภายนอกวิหาร พึ่งเข้าไปในภายในวิหารเถิด” ดังนี้

สตฺถา สฺุทฺทกัตฺตาใน **อุยฺโยเชสิ** อาชฺยตบทกัตฺตฺวาจก “**อหํ** สฺุทฺทกัตฺตาใน **ทสฺสามิ** อาชฺยตบทกัตฺตฺวาจก **โว สัมปทาน**ใน **ทสฺสามิ** **อาวุธิ** อวฺุตตกัมฺมะใน **ทสฺสามิ**, **ตุมฺเห** สฺุทฺทกัตฺตาใน **คจฺจนถ** อาชฺยตบทกัตฺตฺวาจก **มยา** **อนภิหิตกัตฺตา**ใน **ทินฺน-** **ทินฺนาวุธิ** อวฺุตตกัมฺมะใน **คเหตุวาท** **ปฺุพพกาลกิริยา**ใน **คจฺจนถ**” **อิตติ**ศัพท์ **อาการะ**ใน **วตฺวา** ฯ

ปุพพกาลกิริยาใน กเถตฺวา

“ยํ กิตฺติ ตํ กิตฺติ วิเสสนะของ ลิกฺขาทตฺตยํ วุตตกัมมะใน กตฺถํ กิตฺตบทกัมมวาทก อริเยหิ อนภิตกัตตทาใน กตฺ สนฺตํ วิเสสนะของ ปทํ วุตตกัมมะใน อภิสเมจจจฺจ สมานกาลกิริยาใน กตฺ, ตํ วิเสสนะของ ลิกฺขาทตฺตยํ วุตตกัมมะใน กรณียํ กิตฺตบทกัมมวาทก อตฺถกฺกุสเลน วิเสสนะของ กุลปฺตฺเตนจฺจ อนภิตกัตตทาใน กรณียํ, โส วิเสสนะของ กุลปฺตฺโตจฺจ สุทฺธกัตตทาใน อสฺสจฺจ อาชยตบทกัตตฺวาทก สกฺโก กิตฺติ อฺชฺช กิตฺติ สฺหุชฺช กิตฺติ สฺวโจ กิตฺติ มฺหุ กิตฺติ อนตฺติมานิ กิตฺติ วิกตฺกัตตทาใน อสฺสจ จ หกคฺคฺพทํ ปทสมฺมจฺจยัตถะเข้ากัฏ สกฺโก อฺชฺช สฺหุชฺช สฺวโจ มฺหุ และ อนตฺติมานิ” อิตฺติคฺคฺพทํ อาทยัตถะใน สกฺลํ เมตฺตตฺตฺตฺตํ

สกฺลํ วิเสสนะของ เมตฺตตฺตฺตฺตํ วุตตกัมมะใน กเถตฺวาจฺจ ปุพพกาลกิริยาใน อฺยโยเชลฺลิตฺติ “ภิกฺขเว อาลปนะ ตุมฺเห สุทฺธกัตตทาใน ปวิเสยยาถจฺจ อาชยตบทกัตตฺวาทก อิมํ วิเสสนะของ เมตฺตตฺตฺตฺตํ วุตตกัมมะใน สชฺชฌายนฺตฺตา พหิ อาชาระใน วนสฺสณฺฑโท วิหารสฺส สามีสํพັນธะใน พหิ วนสฺสณฺฑโท อปาทานใน ปฏฺฐจายจฺจ กิริยาวิเสสนะใน สชฺชฌายนฺตฺตาจฺจ อํพกัณฺตรกิริยาของ ตุมฺเห อนฺโตวิหารํ สํปปาปฺกณียกัมมะใน ปวิเสยยาถ” อิตฺติคฺคฺพทํ สฺรฺุปะใน วจเนนจฺจ กรณะใน อฺยโยเชลฺลิตฺติ ๕

.....

๓๐. เต สตฺถารํ วนฺทิตฺวา นิภฺขมิตฺวา อนฺนฺปุพฺพเพน ตํ วนสฺสณฺฑํ ปตฺวา พหิวิหาระ คณสชฺชฌายํ สชฺชฌายมานา ว วนสฺสณฺฑํ ปวิสฺสีสุ ๕

เต (ภิกฺขุ) สตฺถารํ วนฺทิตฺวา นิภฺขมิตฺวา อนฺนฺปุพฺพเพน ตํ วนสฺสณฺฑํ ปตฺวา พหิวิหาระ คณสชฺชฌายํ สชฺชฌายมานา ว วนสฺสณฺฑํ ปวิสฺสีสุ ๕

เต (ภิกฺขุ) อ.ภิกฺษุ ท. เหล่านี้ วนฺทิตฺวา ถวายบังคมแล้ว สตฺถารํ ซึ่งพระศาสดา นิภฺขมิตฺวา ออกไปแล้ว ปตฺวา ถึงแล้ว ตํ วนสฺสณฺฑํ ซึ่งชฺชฎแห่งป่านั้น อนฺนฺปุพฺพเพน โดยลำดับ สชฺชฌายมานา ว สาชยายอยู่เที่ยว คณสชฺชฌายํ สาชยายโดยความเป็น คณะ พหิวิหาระ ในภายนอกแห่งวิหาร ปวิสฺสีสุ เข้าไปแล้ว วนสฺสณฺฑํ สู้ชฺชฎแห่งป่า ๕

ภิกฺษุเหล่านี้ถวายบังคมพระศาสดา แล้วพากันออกไป ถึงไพรสณฺฑ์นั้นโดยลำดับ

สาธยายอยู่เที่ยว สาธยายเป็นคณะ ที่ภายนอกวิหาร เข้าไปสู่ไพรสณฑ์

เต วิเสสณะของ ภิกษุๆ สุทธกัตตาใน ปวิสีสุๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สตุถาริ อุตตกัมมะใน วนฺทิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิทฺทมิทฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปตฺวา อนุปุพฺพเพน ตติยาวิเสสณะใน ปตฺวา ตํ วิเสสณะของ วนฺสณฺฑ์ๆ สัมปาปุณฺณียกัมมะใน ปตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน สขุฌายมานา พหิวิหาเร วิสยาธาระใน สขุฌายมานา คณสขุฌายํ กิริยาวิเสสณะใน สขุฌายมานา เอวคัพฺพ อวธารณะเข้า กับ สขุฌายมานาๆ อัมภันตรกิริยาของ ภิกษุ วนฺสณฺฑ์ สัมปาปุณฺณียกัมมะใน ปวิสีสุ ๕

๒๑. สกลวนสณฺฑเ ทเวตา เมตฺตจิตฺตํ ปฏฺลิภิตฺวา เตสํ ปจฺจุคฺคมนํ กตฺวา ปตฺตจิวรร- ปฏฺิคฺคหณฺ อปาฺจฺฉิสฺสุ, คตฺตสมฺพาหณฺ อปาฺจฺฉิสฺสุ, เตสํ ตตฺถ ตตฺถ อารกฺขํ สุสฺวีหิตํ กริสฺสุ, จกฺกฐปฺนํ วย สนฺนิสินฺหนา อหฺลฺสุ ๕

สกลวนสณฺฑเ ทเวตา เมตฺตจิตฺตํ ปฏฺลิภิตฺวา เตสํ (ภิกฺขุณฺ) ปจฺจุคฺคมนํ กตฺวา ปตฺตจิวรร- ปฏฺิคฺคหณฺ อปาฺจฺฉิสฺสุ, คตฺตสมฺพาหณฺ อปาฺจฺฉิสฺสุ, เตสํ (ภิกฺขุณฺ) ตตฺถ ตตฺถ (จาเน) อารกฺข (อตฺตนา) สุสฺวีหิตํ กริสฺสุ, จกฺกฐปฺนํ วย สนฺนิสินฺหนา อหฺลฺสุ ๕

ทเวตา อ.ทเวตา ท. **สกลวนสณฺฑเ** ในชฺฎแห่งป่าทั้งสิ้น **ปฏฺลิภิตฺวา** ได้เฉพาะแล้ว **เมตฺตจิตฺตํ** ซึ่งจิตดวงประกอบแล้วด้วยเมตตา **กตฺวา** กระทำแล้ว **ปจฺจุคฺคมนํ** ซึ่ง การต้อนรับ **เตสํ (ภิกฺขุณฺ)** ซึ่งภิกษุ ท. เหล่านั้น **อปาฺจฺฉิสฺสุ** ถามโดยเอื้อเพื่อแล้ว **ปตฺตจิวรรปฏฺิคฺคหณฺ** ซึ่งการรับซึ่งบาตรและจีวร, **อปาฺจฺฉิสฺสุ** ถามโดยเอื้อเพื่อแล้ว **คตฺตสมฺพาหณฺ** ซึ่งการนวดซึ่งร่างกาย, **กริสฺสุ** กระทำแล้ว **อารกฺขํ** ซึ่งการอารักขา **ตตฺถ ตตฺถ (จาเน)** ในที่นั้นๆ **(อตฺตนา)** **สุสฺวีหิตํ** ให้เป็นการอารักขา อันตน จัดแจง ดีแล้ว **เตสํ (ภิกฺขุณฺ)** แก่ภิกษุ ท. เหล่านั้น, **สนฺนิสินฺหนา** เป็นผู้นั่งพร้อมกันแล้ว **จกฺกฐปฺนํ วย** รวากะ อ.พนมแห่งล้อ **อหฺลฺสุ** ได้เป็นแล้ว ๕

เหล่าทเวตาในไพรสณฑ์ทั้งสิ้นกลับได้เมตตจิต ทำการต้อนรับภิกษุเหล่านั้น ถาม การรับบาตรและจีวรโดยเอื้อเพื่อ ถามการนวดร่างกายโดยเอื้อเพื่อ ทำการอารักขาใน ที่นั้นๆ แก่ภิกษุเหล่านั้น ให้เป็นการอารักขาที่ตนจัดแจงอย่างดี ได้เป็นผู้นั่งประชุมกัน ดุจพนมล้อ

เทวดา สุทธกัตตาใน อาปุจฉิสฺสุ สองบท กรีสฺสุ และ อเหสฺสุ อาปุจฉิสฺสุ สองบทกัตี กรีสฺสุ กัตี อเหสฺสุ กัตี อาชยาตบทกัตตฺวาจาก สกลวนสณฺฑเท วิสยาธาระใน เทวดา เมตฺตจิตฺตํ อวุตตกัมมะใน ปฏฺลิภิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน กตฺวา เตสฺ วิเสสนะของ ภิกฺขุหนึ่ง ญฺญูจฺฉิวุตตกัมมะใน ปจฺจุคฺคหนึ่ง อวุตตกัมมะใน กตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาปุจฉิสฺสุ ปตฺตจิวรรปฏฺิคฺคหณํ อวุตตกัมมะใน อาปุจฉิสฺสุ, คตฺตสมฺพาหณํ อวุตตกัมมะใน อาปุจฉิสฺสุ, เตสฺ วิเสสนะของ ภิกฺขุหนึ่ง สัมปทานใน อารกฺขํ ตตฺถ สองบท วิเสสนะของ จาเนฯ วิสยาธาระใน อารกฺขํฯ อวุตตกัมมะใน กรีสฺสุ อตฺตนา อนภิตกัตตาใน สฺสํวิทํ วิกตีกัมมะใน กรีสฺสุ, จกฺกชฺรูปนํ อุปมาลึงคัตถะ วิวีคัพพํ อุปมาโชตกะเข้ากับ จกฺกชฺรูปนํ สนนฺนินฺนา วิกตีกัตตาใน อเหสฺสุ ฯ

๒๒. กตฺถจิ อมฺนุสฺสสทฺโท นาม นาโหสิ ฯ

กตฺถจิ (จาเน) อมฺนุสฺสสทฺโท นาม น อโหสิ ฯ

อมฺนุสฺสสทฺโท นาม ชื่อ อ.เสียงแห่งอมนุษย์ **กตฺถจิ (จาเน)** ในที่ไหนๆ **น อโหสิ** ไม่ได้มีแล้ว ฯ

ขึ้นชื่อว่าเสียงอมนุษย์ในที่ไหน ไม่ได้มีแล้ว

นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ อมฺนุสฺสสทฺโทฯ สุทธกัตตาใน อโหสิฯ อาชยาตบท กัตตฺวาจาก กตฺถจิ วิเสสนะของ จาเนฯ วิสยาธาระใน อมฺนุสฺสสทฺโท นศัพท์ ปฏฺิเสระ ใน อโหสิ ฯ

๒๓. เตสฺ ภิกฺขุหนึ่ง จิตฺตํ เอกคฺคํ โหติ ฯ

จิตฺตํ อ.จิต เตสฺ ภิกฺขุหนึ่ง ของภิกษุ ท. เหล่านั้น **เอกคฺคํ** เป็นธรรมชาติมีอารมณ์เป็นหนึ่ง **โหติ** ย่อมเป็น

จิตของพวกภิกษุเหล่านั้น เป็นธรรมชาติมีอารมณ์เป็นหนึ่ง

จิตฺตํ สุทธกัตตาใน โหติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก เตสฺ วิเสสนะของ ภิกฺขุหนึ่ง สามีสัมพันธ์ใน จิตฺตํ เอกคฺคํ วิกตีกัตตาใน โหติ ฯ

๒๔. เต รตติฎฺฐานทิวาฎฺฐานสุ นิสินฺหา วิปสฺสนาย จิตฺตํ โอตฺตาเรตฺวา อตฺตนิ ขยวຍံ
ปฏฺจเปตฺวา “อຍံ อตฺตภาโว นาม ภิกฺขชนฺตฺเถน อถาวรตฺเถน กุลาภาชนสฺทิสฺโสติ
วิปสฺสนํ วฑฺฒຍီสุ ๕

เต (ภิกษุ) รตติฎฺฐานทิวาฎฺฐานสุ นิสินฺหา วิปสฺสนาย จิตฺตํ โอตฺตาเรตฺวา อตฺตนิ ขยวຍံ
ปฏฺจเปตฺวา “อຍံ อตฺตภาโว นาม ภิกฺขชนฺตฺเถน อถาวรตฺเถน กุลาภาชนสฺทิสฺโส (โหติ)” อิติ
วิปสฺสนํ วฑฺฒຍီสุ ๕

เต (ภิกษุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น นิสินฺหา นั้งแล้ว รตติฎฺฐานทิวาฎฺฐานสุ ในที่เป็น
ที่พักในเวลากลางคืนและที่เป็นที่พักในเวลากลางวัน ท. จิตฺตํ ยังจิต โอตฺตาเรตฺวา
ให้ข้ามลงแล้ว วิปสฺสนาย ในวิปัสสนา ปฏฺจเปตฺวา เริ่มตั้งไว้แล้ว ขยวຍံ ซึ่งความ
สิ้นไปและความเสื่อมไป อตฺตนิ ในตน วิปสฺสนํ ยังวิปัสสนา วฑฺฒຍီสุ ให้เจริญแล้ว
อิติ ว่า “อຍံ อตฺตภาโว นาม ชื่อ อ.อัตภาพนี้ กุลาภาชนสฺทิสฺโส เป็นเช่นกับด้วย
ภาชนะอันเป็นวิการแห่งดินเหนียว ภิกฺขชนฺตฺเถน เพราะอรรถว่าแตกไป อถาวรตฺเถน
เพราะอรรถว่าไม่มั่นคง (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ๕

ภิกษุเหล่านั้นนั่งในที่พักกลางคืนและที่พักกลางวัน หยั่งจิตลงในวิปัสสนา เริ่มตั้งความ
สิ้นไปและความเสื่อมไปในตน เจริญวิปัสสนาว่า “ธรรมดาว่าอัตภาพนี้ เป็นเช่นกับ
ภาชนะดินเหนียว เพราะอรรถว่าแตกไป เพราะอรรถว่าไม่มั่นคงถาวร”

เต วิเสสณะของ ภิกษุๆ เหตุกัฏตาใน วฑฺฒຍီสุๆ อาชยตบทเหตุกัฏตฺวาจก รตติฎฺฐาน-
ทิวาฎฺฐานสุ วิสยาธาระใน นิสินฺหาๆ วิเสสณะของ ภิกษุ วิปสฺสนาย วิสยาธาระใน
โอตฺตาเรตฺวา จิตฺตํ การิตกัมมะใน โอตฺตาเรตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปฏฺจเปตฺวา
อตฺตนิ วิสยาธาระใน ขยวຍံๆ อวุตตกัมมะใน ปฏฺจเปตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน
วฑฺฒຍီสุ “อຍံ วิเสสณะของ อตฺตภาโว นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ อตฺตภาโวๆ
สุทฐกัฏตาใน โหติๆ อาชยตบทกัฏตฺวาจก ภิกฺขชนฺตฺเถน กิติ อถาวรตฺเถน กิติ เหตุ
ใน กุลาภาชนสฺทิสฺโสๆ วิกตีกัฏตาใน โหติ” อิติศัพท์ อากาละใน วฑฺฒຍီสุ วิปสฺสนํ
การิตกัมมะใน วฑฺฒຍီสุ ๕

.....
.....

๒๕. สมมาสมพุทฺโธ คนฺธกุฎฺถิยํ นิสินฺโน ว เตสํ วิปสฺสนาย อารทฺธภาวํ ฅตฺวา เต ภิกฺขุ อามนฺเตตฺวา “เอวเมว ภิกฺขเว อยํ อตฺตภาโว นาม ภิชฺชนตฺถเณน อถาวรตฺถเณน กุลาลาภาชนสทิสฺโส เอวาติ วตฺวา โอบาสํ ผริตฺวา โยชนสเต จิตฺปิ เตสํ อภิมุเข นิสินฺโน วีย ฉพฺพณฺณรสมฺมึโย วิสฺสชฺเชตฺวา ทิสฺสมานเณน รูเปณ อิมํ คาถมาห

“กมุฏฺฐปมํ กายมิมํ วิทิตฺวา
 นครูปมํ จิตฺตมิทํ ฅเกตฺวา
 โยเธถ มารํ ปญฺญาเวเรน
 ชิตฺถจ รกฺเข อนิเวสฺโณ สียาติ ฯ

สมมาสมพุทฺโธ คนฺธกุฎฺถิยํ นิสินฺโน ว เตสํ (ภิกฺขุณฺ) วิปสฺสนาย อารทฺธภาวํ ฅตฺวา เต ภิกฺขุ อามนฺเตตฺวา “เอวเมว ภิกฺขเว อยํ อตฺตภาโว นาม ภิชฺชนตฺถเณน อถาวรตฺถเณน กุลาลาภาชน- สทิสฺโส เอว (โหติ)” อิติ วตฺวา โอบาสํ ผริตฺวา โยชนสเต จิตฺปิ เตสํ (ภิกฺขุณฺ) อภิมุเข นิสินฺโน วีย ฉพฺพณฺณรสมฺมึโย วิสฺสชฺเชตฺวา ทิสฺสมานเณน รูเปณ อิมํ คาถํ อาห

“(ปญฺทิตฺโต กุลปฺตฺโต) กมุฏฺฐปมํ กายํ อิมํ วิทิตฺวา
 นครูปมํ (กตฺวา) จิตฺตํ อิทํ ฅเกตฺวา
 โยเธถ มารํ ปญฺญาเวเรน
 (อตฺตนา) ชิตํ (ธมฺมํ) จ รกฺเข อนิเวสฺโณ สียาติ ฯ

สมมาสมพุทฺโธ อ.พระสัมมาสัมพุทธเจ้า นิสินฺโน ว ทรงประทับนั่งแล้วเทียว คนฺธกุฎฺถิยํ ในพระคันธกุฎฺธิ ฅตฺวา ทรงทราบแล้ว เตสํ (ภิกฺขุณฺ) วิปสฺสนาย อารทฺธ- ภาวํ ซึ่งความที่- แห่งวิปัสสนา -เป็นธรรมชาติ อันภิกษุ ท. เหล่านั้นปรารภแล้ว อามนฺเตตฺวา ตรัสเรียกแล้ว เต ภิกฺขุ ซึ่งภิกษุ ท. เหล่านั้น วตฺวา ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกฺขเว ตุก่อนภิกษุ ท. เอว เอว อ.อย่างนั้นนั้นเทียว อยํ อตฺตภาโว นาม ชื่อ อ.อัตภาพนี้ กุลาลาภาชนสทิสฺโส เอว เป็นเช่นกับด้วยภาชนะอันเป็นนิการแห่งดิน เหนียวนั้นเทียว ภิชฺชนตฺถเณน เพราะอรรถว่าแตกไป อถาวรตฺถเณน เพราะอรรถว่าไม่ มั่นคง (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ผริตฺวา ทรงแผ่ไปแล้ว โอบาสํ ซึ่งพระรัศมี จิตฺปิ แม้ทรงดำรงอยู่แล้ว โยชนสเต ในร้อยแห่งโยชน์ นิสินฺโน วีย ราวจะว่าประทับนั่ง แล้ว อภิมุเข ในที่เฉพาะหน้า เตสํ (ภิกฺขุณฺ) แห่งภิกษุ ท. เหล่านั้น วิสฺสชฺเชตฺวา ทรงเปล่งแล้ว ฉพฺพณฺณรสมฺมึโย ซึ่งพระรัศมีอันมีวรัณะ ๖ ท. รูเปณ มีพระรูป

ทิสฺสมาเนน อันปรากฏอยู่ อาห ตรัสแล้ว อิม คาคํ ซึ่งพระคาถานี้ อิติ ว่า
 “(กุลปฺตุโต) อ.กุลบุตร (ปณฺฑิต) ผู้เป็นบัณฑิต วิทิตฺวา รู้
 แล้ว อิม กายํ ซึ่งกายนี้ กุมฺภฺปมํ อันมีหม้อเป็นเครื่องเปรียบ
 ฤเกตฺวา กันแล้ว อิํ จิตฺตํ ซึ่งจิตนี้ (กตฺวา) กระทำ นครูปมํ
 ให้เป็นธรรมชาติมีนครเป็นเครื่องเปรียบ โยเรถ พิงฺรบ มาริ
 ซึ่งมาร ปญฺญาเวเน ด้วยอาวุธคือปัญญา จ ด้วย รกฺเข พิง
 รักษา (อตุตฺตา) ชิตํ (ธมฺม) ซึ่งธรรม อัน- อันตน ชนะแล้ว
 จ ด้วย อนิเวสฺโน เป็นผู้ไม่ติดอยู่ สียา พิงเป็น จ ด้วย”
 อิติ ดังนี้ ฯ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทับนั่งอยู่ที่พระคันธกุฎีนั้นแหละ ทรงทราบว่ภิกษุเหล่านั้น
 นั้นปรารภวิปัสสนา ตรัสเรียกภิกษุเหล่านั้น ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อย่างนั้น
 นั้นแหละ ธรรมดว่าอัตภาพนี้ เป็นเช่นกับภาชนะดินเหนียวนั้นแหละ เพราะอรรถว่า
 แตกไป เพราะอรรถว่าไม่มั่นคง” ทรงแผ่พระรัศมีที่มี ๖ สีไป แม้ทรงดำรงอยู่ในที่ ๑๐๐
 โยชน์ ก็เป็นจุดประทับนั่งอยู่เฉพาะหน้าของภิกษุเหล่านั้น ทรงเปล่งพระฉัพพัคค-
 รังสี มีพระรูปที่ปรากฏอยู่ ตรัสพระคาถานี้ว่า

“ผู้มีปัญญา รู้ว่ากายนี้เหมือนหม้อน้ำ พิงป้องกันจิตนี้
 ให้มั่นคงเหมือนป้องกันเมืองหลวง แล้วจึงรบกับมารด้วยอาวุธ
 คือปัญญา พิงรักษาชัยชนะนั้นไว้ ไม่อาศัยอะไรอยู่”

สมฺมาสมฺพุทฺโธ สุทฺธกตฺตาโน อาหฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก คณฺธกุฎียํ วิสยาชาระ
 ใน นิสินฺโน เอวคัพฺพํ อวชารณะเข้ากับ นิสินฺโนฯ วิเสสนะของ สมฺมาสมฺพุทฺโธ เตสํ
 วิเสสนะของ ภิกฺขุณฺณํ ฉินฺนุสฺสือนภิตกตฺตาโน อารทฺธ- วิปัสสนาย ภาวาทิสัมพันธะ
 ใน อารทฺธภาวํ อวุตตกัมมะโน ฤตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อามนฺเตตฺวา เต วิเสสนะ
 ของ ภิกฺขุฯ อวุตตกัมมะโน อามนฺเตตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน วตฺวา “ภิกฺขเว อาลปนะ
 เอวคัพฺพํ อวชารณะเข้ากับ เอวํฯ ลิงคตฺถะ, อยํ วิเสสนะของ อตุตฺตาโว นามคัพฺพํ
 สันฺญาโชตกะเข้ากับ อตุตฺตาโวฯ สุทฺธกตฺตาโน โหติฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก
 ภิกฺขุชนตฺเถน กิตฺติ อถาวรตฺเถน กิตฺติ เหตุโน กุลาภาชนสทิสฺโส เอวคัพฺพํ อวชารณะเข้า
 กับ กุลาภาชนสทิสฺโสฯ วิกติกตฺตาโน โหติ” อิติคัพฺพํ อาการะใน วตฺวาฯ ปุพฺพกาล-

กิริยาใน ปริตฺวา โสภาสํ อวุตตกัมมะใน ปริตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน จิตฺ โยชนสฺเต
 วิสยาธาระใน จิตฺ อปีศัพฺทํ อเปกขัตถะเข้ากับ จิตฺฯ วิเสสนะของ สมฺมาสมฺพุทฺโธ
 เตสํ วิเสสนะของ ภิกฺขุณฺโณฯ สามีสัมพันธะใน อภิมุขะฯ วิสยาธาระใน นิสินฺโนฯ อุปมา-
 วิเสสนะของ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วยศัพฺทํ อุปมาโซตทะเข้ากับ เตสํ ภิกฺขุณฺโณ อภิมุข
 นิสินฺโน, ฉพฺพณฺณรสมฺมึโย อวุตตกัมมะใน วิสฺสขฺเชตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห
 ทิสฺสฺมาเนน วิเสสนะของ รุเปณฺฯ อิตถัมภุตตะของ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อิมํ วิเสสนะของ
 คาคํฯ อวุตตกัมมะใน อาห

“ปณฺหุจฺจิตฺ วิเสสนะของ กุลปฺตฺโต ๑ สุทฺธกัตตา ใน โยเชธ,
 รกฺเข และ สฺยา โยเชธ กัตติ รกฺเข กัตติ สฺยา กัตติ อาขยาตบพ
 กัตตุวจาก อิมํ กัตติ กุมฺภุปฺมํ กัตติ วิเสสนะของ กายํ ๑ อวุตต-
 กัมมะ ใน วิทิตฺวา วิทิตฺวา ปุพฺพกาลกิริยา ใน ถเกตุวา
 นครูปมํ วิกตีกัมมะใน กตุวา ๑ กิริยาวิเสสนะใน ถเกตุวา
 จิตฺตํ อวุตตกัมมะใน ถเกตุวา อิหํ วิเสสนะของ จิตฺตํ ถเกตุวา ๑
 ปุพฺพกาลกิริยาใน โยเชธ มารี อวุตตกัมมะใน โยเชธ
 ปณฺณวฺวเรน ภาระใน โยเชธ อตฺตนา อนภิตฺกัตตา ใน
 ชิตฺ ๑ วิเสสนะของ ฌมมํ ๑ อวุตตกัมมะ ใน รกฺเข จศัพฺทํ วากย-
 สมุจฺจยัตถะเข้ากับ โยเชธ มารีปณฺณวฺวเรน, (อตฺตนา) ชิตํ
 (ฌมมํ) และ อนิเวสโน สฺยา อนิเวสโน วิกตีกัตตา ใน สฺยา”
 อิติศัพฺทํสรุปะใน อิมํ คาคํฯ

๒๖. ตตฺถ “**กุมภุปฺมฺนฺติ** อพฺลทฺพฺพลตฺเถน อนทฺฐนฺนิตาย ตาวกาลีกตฺเถน อิมํ เกสาทิ-
 สมุหฺสงฺขาตํ กายํ กุมฺภุปฺมํ กุลาลภาชนสทิสํ วิทิตฺวา ๕

ตตฺถ (ปทฺสุ) “**กุมภุปฺมฺนฺติ** (ปทฺสฺ) “อพฺลทฺพฺพลตฺเถน (ตฺสฺส กายสฺส) อนทฺฐนฺนิตาย ตาว
 กาลีกตฺเถน อิมํ เกสาทิสฺมุหฺสงฺขาตํ กายํ กุมฺภุปฺมํ กุลาลภาชนสทิสํ วิทิตฺวา” (อิตฺติ อตฺโถ) ๕

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อิตฺติ) ว่า “วิทิตฺวา รู้แล้ว อิมํ กายํ ซึ่งกายนี้ เกสาทิสฺมุห-
 สงฺขาตํ คือว่า อันบัณฑิตกล่าวแล้วว่าประชุมแห่งส่วนมีผมเป็นต้น **กุมภุปฺมํ** อันชื่อว่า
 มีหม้อเป็นเครื่องเปรียบ **กุลาลภาชนสทิสํ** คือว่า อันชื่อว่าเช่นกับด้วยภาชนะอันเป็น

วิการแห่งดินเหนียว อพลงพุดตเถน เพราะอรรถว่าไม่มีกำลังและมีกำลังอันโทษ
ประทุษร้ายแล้ว ตาวกาลิกตเถน เพราะอรรถว่าเป็นไปตลอดกาลเพียงนั้น (ตสฺส
กายสฺส) อนทฺธนียตาย โดยความที่- แห่งกายนั้น -เป็นสภาพไม่ควรแก่กาลนาน”
(อิตฺติ) ดังนี้ ตตฺถ (ปทสฺส) “กุมฺภูปมํ (ปทสฺส) แห่ง- ในบท ท. เหล่านั้นหนา -บท
ว่า “กุมฺภูปมํ” ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า “กุมฺภูปมํ” ความว่า รู้กายนี้กล่าวคือประชุมแห่งส่วนมีผม
เป็นต้น ที่ชื่อว่าผมหรือเป็นเครื่องเปรียบเทียบ ที่ชื่อว่าเช่นกับภาชนะดินเหนียว เพราะ
อรรถว่าไม่มีกำลังและมีกำลังทราม เพราะอรรถว่าเป็นไปชั่วขณะ โดยความที่กายนั้น
ไม่ควรแก่การนาน”

ตตฺถ วิเสสณะของ ปทสฺส นิตถารณะใน ปทสฺส “กุมฺภูปมํ” สรุปะใน อิตฺติฯ ศัพท์ สรุปะ
ใน ปทสฺสฯ นิตถารณียะและสามีสัมพันธะใน อตฺโถ “อพลงพุดตเถน กิตฺติ ตาว-
กาลิกตเถน กิตฺติ เหตุใด ใน กายํ ตสฺส วิเสสณะของ กายสฺสฯ ภาวาทิสัมพันธะใน
อนทฺธนียตายฯ ตติยาวิเสสณะใน ตาวกาลิกตเถน อิมํ กิตฺติ เกสาทิสมุหฺสงฺขาตํ กิตฺติ
วิเสสณะของ กายํ อิมํ วิวิริยะใน เกสาทิสมุหฺสงฺขาตํฯ วิวระณะ กายํ อวุตตตกัมมะใน
วิทิตฺวา กุมฺภูปมํ กิตฺติ กุลาลภาชนสทิสํ กิตฺติ วิเสสณะของ กายํฯ สัณฺญํ กุมฺภูปมํ กิตฺติ
กุลาลภาชนสทิสํ กิตฺติ สัณฺญา กุมฺภูปมํ วิวิริยะใน กุลาลภาชนสทิสํฯ วิวระณะ วิทิตฺวา
ปุปฺพกาลกิริยาใน ฤเกตฺวา” อิตฺติศัพท์ สรุปะใน อตฺโถฯ ลิงคัตถะ ฯ

๒๗. “นคฺรูปมํ จิตฺตมิตํ ฤเกตฺวาติ นครํ นาม พหิทฺธา ถิรํ โหติ คมภีรปริขํ
ปาการปริกฺขิตตํ ทวารภูฏาลกยตฺตํ, อนฺโต สุวิกตตํ วิถิจตฺตฺกสิงฆาฏกสมฺปนฺนํ
อนฺตราปณฺ, ตํ “วิลุมฺปิสุสามาติ พหิทฺธา โจรา อากนฺตฺวา ปวิสิตฺตุํ อสฺกโกนฺตฺวา
ปพฺพตํ อาสชฺช ปฏฺฐิตฺวา วิย คจฺจนฺตฺติ; เอวเมว ปณฺสฺสฺสโต กุลปฺตฺโต อตฺตโน
วิปสฺสนาจิตฺตํ ถิรํ นครสทิสํ กตฺวา ฤเกตฺวา นครเ จิตฺโต เอกโตธาราทินา
นานปฺปกาเรน อาวฺเรน โจรคณฺ วิย วิปสฺสนามเยน จ อริยมคฺคเมเยน จ
ปญฺญาวฺเรน ตํ ตํ มคฺควชฺฉํ กิเลสํ ปฏฺฐิปาหฺนโต ตํ กิเลสมารํ โยเรถ
ปหฺเรยฺยาติ อตฺโถ ฯ

“นครูปมํ จิตตมิตํ ฤเกตฺวาติ (คาถาปาทสฺส) “(ยถา) นครํ นาม พหิทฺธา ธิรํ โหติ คมฺภีร-
 ปริขํ (ปุคฺคเลน) ปาการปริกฺขิตตํ ทฺวารกฺกุฏาลกฺยตฺตํ, (ตํ นครํ ปุคฺคเลน) อนฺโต สุวีกตฺตํ
 วิถิจตฺตูกฺกสิขฺมาภฺกสมฺปนฺนํ อนฺตราปณํ (โหติ), ตํ (นครํ) “(มยํ) วิลุมฺปิสุสามาติ (จินฺตเนน)
 พหิทฺธา โจรา อากนฺตฺวา ปวิสิตฺตุํ อสฺกโกนฺตฺวา ปพฺพตํ อาสชฺช (เตน ปพฺพเตน) ปฏฺวิทฺตา วิย
 คจฺจนฺตฺติ; เอวเมว ปณฺทิตฺโต กุลฺปฺตฺโต อตฺตโน วิปฺสฺสนาจิตฺตํ ธิรํ นครสฺทิสํ กตฺวา ฤเกตฺวา
 นครเ จิตฺโต (โยโธ) เอกโตธาราทีนา นานปฺปกาเรน อาวฺรุเชน โจรคณํ (ยฺชฺชณฺโต) วิย
 วิปฺสฺสนามเยน จ อริยมคฺคเมยเณ จ ปญฺญาวฺรุเชน ตํ ตํ มคฺควชฺฐมํ กิเลสํ ปฏฺวิทฺพานฺโต ตํ
 กิเลสฺมารํ โยธเถ ปหเรยฺยาติ อตฺถโธ ฯ

อตฺถโธ อ.อรรถ อิติ ว่า “นครํ นาม ชื่อ อ.นคร ธิรํ เป็นนครอันมั่นคง พหิทฺธา ใน
 ภายนอก คมฺภีรปริขํ เป็นนครมีคูอันลึก (ปุคฺคเลน) ปาการปริกฺขิตตํ เป็นนคร
 อันบุคคลแวดล้อมแล้วด้วยกำแพง ทฺวารกฺกุฏาลกฺยตฺตํ เป็นนครอันประกอบแล้วด้วย
 ประตูและป้อม โหติ ย่อมเป็น, (ตํ นครํ) อ.นครนั้น (ปุคฺคเลน) สุวีกตฺตํ เป็น
 นคร อันบุคคล จัดแจงดีแล้ว อนฺโต ในภายใน วิถิจตฺตูกฺกสิขฺมาภฺกสมฺปนฺนํ เป็นนคร
 อันถึงพร้อมแล้วด้วยแพร่งคือหมวดสี่แห่งถนน อนฺตราปณํ เป็นนครมีร้านตลาดใน
 ระหว่าง (โหติ) ย่อมเป็น, โจรา อ.โจร ท. พหิทฺธา ในภายนอก อากนฺตฺวา มาแล้ว
 ตํ (นครํ) สุนฺทรนั้น (จินฺตเนน) ด้วยอันคิด อิติ ว่า “(มยํ) อ.เรา ท. วิลุมฺปิสุสาม จัก
 ปลัน” อิติ ดังนี้ อสฺกโกนฺตฺวา ไม่อาจอยู่ ปวิสิตฺตุํ เพื่ออันเข้าไป ปพฺพตํ อาสชฺช (เตน
 ปพฺพเตน) ปฏฺวิทฺตา วิย ผู้ราวกะว่า กระทบแล้ว ซึ่งภูเขา อันภูเขานั้น กระทบกลับ
 แล้ว คจฺจนฺตฺติ ย่อมไป (ยถา) ฉนฺโต; กุลฺปฺตฺโต อ.กุลบุตร ปณฺทิตฺโต ผู้เป็นบัณฑิต
 ฤเกตฺวา กันแล้ว วิปฺสฺสนาจิตฺตํ ซึ่งจิตอันประกอบแล้วด้วยวิปฺสฺสนา อตฺตโน
 ของตน กตฺวา กระทำ ธิรํ ให้เป็นธรรมชาติมั่นคง นครสฺทิสํ ชื่อว่าให้เป็นธรรมชาติ
 เช่นกับด้วยนคร ปฏฺวิทฺพานฺโต ห้ามอยู่ กิเลสํ ซึ่งกิเลส ตํ ตํ มคฺควชฺฐมํ อันอันมรรค
 ฟิงฆานันฺนํ โยธเถ ชื่อว่าฟิงรบ ปหเรยฺย ชื่อว่าฟิงประหาร ตํ กิเลสฺมารํ ซึ่งมารคือ
 กิเลสนั้น ปญฺญาวฺรุเชน ด้วยอาวุธคือปัญญา วิปฺสฺสนามเยน จ อันสำเร็จแล้วด้วย
 วิปฺสฺสนาด้วย อริยมคฺคเมยเณ จ อันสำเร็จแล้วด้วยอริยมรรคด้วย (โยโธ) วิย ราวกะ
 อ.นักรบ จิตฺโต ผู้ดำรงอยู่แล้ว นครเ ในนคร (ยฺชฺชณฺโต) รบอยู่ โจรคณํ ซึ่งหมู่แห่ง
 โจร อาวฺรุเชน ด้วยอาวุธ นานปฺปกาเรน อันมีประการต่าง ๆ เอกโตธาราทีนา มี
 อาวุธมีคมข้างเดียวเป็นต้น เอวเมว ฉนฺนํนั้นนํเทียว” อิติ ดังนี้ (คาถาปาทสฺส) แห่ง

บาทแห่งพระคาถา “นครูปมํ จิตตมิตํ ฤเกตฺวาติ ว่า “นครูปมํ จิตตมิตํ ฤเกตฺวา”
ดังนี้เป็นต้น ฯ

บาทพระคาถาว่า “นครูปมํ จิตตมิตํ ฤเกตฺวา” ดังนี้เป็นต้น ความว่า “ขึ้นชื่อว่านค
เป็นที่มันคงในภายนอก มีคูลึก ล้อมด้วยกำแพง ประกอบด้วยประตูและป้อม, นค
นั้น ที่เขาจัดแจงอย่างดีในภายใน ถึงพร้อมด้วยทางสี่แพร่ง มีร้านตลาดในระหว่าง,
พวกโจรในภายนอกมาสู่นครด้วยความคิดว่า “พวกเราจักปล้น” ไม่สามารถเพื่อจะ
เข้าไป ดุจกระต๊อบภูเขา แล้วถูกภูเขาตีกลับ ย่อมกลับไป จันใด; กุลบุตรผู้เป็นบัณฑิต
กัณวิปัสสนาจิตของตน ทำให้มันคง ชื่อว่าทำให้เป็นเหมือนนคร ห้ามกิเลสที่มรรคนั้นๆ
พึงประหาร พึงรบ คือว่าพึงประหารกิเลสเหล่านั้น ด้วยอาวุธคือปัญญาที่สำเร็จด้วย
วิปัสสนาและอริยมรรค ดุจนักรบผู้ดำรงอยู่ในนคร ใช้อาวุธมีประการต่างๆ มีอาวุธมี
คมข้างเดียวเป็นต้น รบกับหมู่โจร”

“นครูปมํ จิตตมิตํ ฤเกตฺวา” สรุปะใน อิติฯ ศัพท์ อาทยัตถะใน คาถาปาทสุสๆ สามี-
สัมพันธะใน อตฺโต “นามศัพท์สัญญาโชตกะเข้ากับ นครๆ สุธกัตตาใน โหติฯ อาชยาต-
บทกัตตฺวาจก ยถา อุปมาโชตกะ พหิทฺธา วิสยาธาระใน ธิรึฯ กิติ คมกิริปริชํ กิติ
ปการปริกฺขิตฺตํ กิติ ทวารภูฏาลกยฺตฺตํ กิติ วิคิตกัตตาใน โหติ ปุคฺคเลน อนภิต-
กัตตาใน -ปริกฺขิตฺตํ, ตํ วิเสสนะของ นครๆ สุธกัตตาใน โหติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก
ปุคฺคเลน อนภิตกัตตาใน สุวิคตฺตํ อนโต วิสยาธาระใน สุวิคตฺตํ กิติ วิถิจตุก-
สิงฆาฏกสมฺปนฺนํ กิติ อนุตฺราปณํ กิติ วิคิตกัตตาใน โหติ, โจรา สุธกัตตาใน คจฺจนฺติฯ
อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตํ วิเสสนะของ นครๆ สัมปาปฺณียกัมมะใน อาคนฺตฺวา “มยํ
สุทธกัตตาใน วิลุมฺปิสุสามฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก” อิติศัพท์ สรุปะใน จินฺตเนนฯ
กรณะใน อาคนฺตฺวา พหิทฺธา วิสยาธาระใน โจรา อาคนฺตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน
อสกโกนฺตฺวา ปวิสิตุํ ตุมฺตถสัมปทานใน อสกโกนฺตฺวาฯ อพฺภันตฺรกิริยาของ โจรา ปพฺพตํ
อวฺตตกัมมะใน อาสชฺชฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปฏิหฺตา เตน วิเสสนะของ ปพฺพเตนฯ
อนภิตกัตตาใน ปฏิหฺตาฯ อุปมาวิเสสนะของ โจรา วิยศัพท์ อุปมาโชตกะเข้ากับ
ปพฺพตํ อาสชฺช เตน ปพฺพเตน ปฏิหฺตา, ปนฺนฺติโต วิเสสนะของ กุลปฺตฺโตฯ สุธกัตตา
ใน โยเชธ และ ปหฺเรยฺย โยเชธ กิติ ปหฺเรยฺย กิติ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอวเมว
อุปเมยฺยโชตกะ อตฺตโน สามีสัมพันธะใน วิปัสสนาจิตตํ อวฺตตกัมมะใน ฤเกตฺวา

ถิรํ กัถิ นคฺรสทิสํ กัถิ วิกติกัมมะใน กตฺวา ถิรํ สัณฺณํ นคฺรสทิสํ สัณฺญา กตฺวา
 กิริยาวิเสสณะใน ถกตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปฏิพาหนุโต นคเร วิสยาธาระใน จิตฺตํ
 วิเสสณะของ โยโรฯ อุปมาลึงคัตถะ เอกโตธาราทีนา กัถิ นานปฺปกาเรน กัถิ
 วิเสสณะของ อวฺุเรนฯ ภาวะใน ยฺุชฺฌนุโต โจรคณํ อวฺุตตกัมมะใน ยฺุชฺฌนุโตฯ
 วิเสสณะของ โยโร วิทยัฑฑ์ อุปมาโชตกะเข้ากับ นคเร จิตฺ (โยโร) เอกโต-
 ธาราทีนา นานปฺปกาเรน อวฺุเรน โจรคณํ ยฺุชฺฌนุโต, วิปฺสฺสนามเยน กัถิ
 อริยมคฺคมเยน กัถิ วิเสสณะของ ปญฺญาวฺุเรน จ สองคัฑฑ์ ปทสมฺมุจยัตถะเข้ากับ
 วิปฺสฺสนามเยน และ อริยมคฺคมเยน ปญฺญาวฺุเรน ภาวะใน โยเรถ และ ปหเรยฺย
 ตํ ตํ วิเสสณะของ มคฺควชฺฌมํฯ วิเสสณะของ กิเลสํฯ อวฺุตตกัมมะใน ปฏิพาหนุโตฯ
 อัมภันทรกิริยาของ กุลปฺตุโต ตํ วิเสสณะของ กิเลสมารํฯ อวฺุตตกัมมะใน โยเรถ และ
 ปหเรยฺย โยเรถ วิวริยะใน ปหเรยฺยฯ วิวระเน ตํ ตํ มคฺควชฺฌมํ กิเลสํ ปฏิพาหนุโต
 สัณฺณํ ตํ กิเลสมารํ โยเรถ ปหเรยฺย สัณฺญา” อิติคัฑฑ์ สฺรุปะใน อตฺุโถฯ ลึงคัตถะ ฯ

๒๘. “**ชิตถฺยจ รกฺุเขติ** ชิตํ อุปฺปาทิตํ ตฺรฺุณวิปฺสฺสนํ อวฺาสสฺปฺปายอฺุตฺสฺปฺปายโกชน-
 สฺปฺปายปฺุคฺคสฺปฺปายธมฺมสฺสวณสฺปฺปายาทินิ อาเสวนุโต อนฺตรนฺตรา สฺมาปฺตฺติ
 สฺมาปชฺชิตฺวา ตโต วฺุฏฺฏาย สฺุทฺทจิตฺเตน สงฺขารे สฺมมสนฺโต รกฺุเขยฺย ฯ

“**ชิตถฺยจ รกฺุเขติ** (ปททฺวยสฺส) “(กุลปฺตุโต) (อตฺตนา) ชิตํ (ธมฺมํ อตฺตนา) อุปฺปาทิตํ ตฺรฺุณ-
 วิปฺสฺสนํ อวฺาสสฺปฺปายอฺุตฺสฺปฺปายโกชนสฺปฺปายปฺุคฺคสฺปฺปายธมฺมสฺสวณสฺปฺปายาทินิ (สฺปฺปายานิ)
 อาเสวนุโต อนฺตรนฺตรา สฺมาปฺตฺติ สฺมาปชฺชิตฺวา ตโต (สฺมาปฺตฺติโต) วฺุฏฺฏาย สฺุทฺทจิตฺเตน
 สงฺขารे สฺมมสนฺโต รกฺุเขยฺย” (อติ อตฺุโถ) ฯ

(อตฺุโถ) อ.อรรถ (อติ) ว่า “(กุลปฺตุโต) อ.กุลบุตฺร อาเสวนุโต เมื่อส้องเสพ
 (สฺปฺปายานิ) ซึ่งสัปปายะ ท. อวฺาสสฺปฺปายอฺุตฺสฺปฺปายโกชนสฺปฺปายปฺุคฺค-
 สฺปฺปายธมฺมสฺสวณสฺปฺปายาทินิ มีอวฺาสสัปปายะ อุตฺสัปปายะ โภชนสัปปายะ
 ปุคฺคสัปปายะ และธมฺมสฺสวณสัปปายะเป็นต้น สฺมาปชฺชิตฺวา เข้าแล้ว สฺมาปฺตฺติ
 ซึ่งสฺมาปฺติ อนฺตรนฺตรา ในระหว่างฯ วฺุฏฺฏาย ออกแล้ว ตโต (สฺมาปฺตฺติโต) จาก
 สฺมาปฺตินั้น สฺมมสนฺโต พิจารณาอยู่ สงฺขารे ซึ่งสังขาร ท. สฺุทฺทจิตฺเตน ด้วยจิต

อันหมดจดแล้ว **รกเขย** ชื่อว่าพึงรักษา (**ธมฺม**) ซึ่งธรรม (**อตุตฺตา**) **ชิต** อัน- อันตน-ชนะแล้ว **ตรุณวิปัสสน** คือว่า ซึ่งวิปัสสนาอย่างอ่อน (**อตุตฺตา**) **อุปฺปาติต** อัน-อันตน -ให้เกิดขึ้นแล้ว” (**อิติ**) ดังนี้ (**ปททวยสฺส**) แห่งหมวดสองแห่งบท **“ชิตญจ รุกฺเขติ** ว่า **“ชิตญจ รุกฺเข”** ดังนี้ ๕

สองบทว่า **“ชิตญจ รุกฺเข”** ความว่า “กุลบุตรเมื่อสั่งเสพสัปปายะมีอาวาสสัปปายะ อุตฺตสัปปายะ โภชนสัปปายะ ปุคฺคสัปปายะ และธมฺมสฺสวนสัปปายะเป็นต้น เข้าสมาบัติในระหว่างๆ ออกจากสมาบัตินั้น พิจารณาสังขารทั้งหลายด้วยจิตที่บริสุทธิ์ พึงรักษาธรรมที่ตนชนะแล้ว คือว่า วิปัสสนาอย่างอ่อนที่ตนให้เกิดขึ้นแล้ว”

“ชิตญจ รุกฺเข” สรุปะใน **อิติ** ๑ ศัพท์ สรุปะใน **ปททวยสฺส** ๑ สามีสัมพันธ์ใน **อตุตฺโต** “กุลปฺตุโต ๑ สุทฺถกัตฺตาใน **รุกฺเขย** ๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก **อตุตฺตา** **อนภิทกัตฺตา** ใน **ชิต** ๑ วิเสสณะของ **ธมฺม** ๑ **อวุตตกัมมะ** ใน **รุกฺเขย** **อตุตฺตา** **อนภิทกัตฺตา** ใน **อุปฺปาติต** ๑ วิเสสณะของ **ตรุณวิปัสสน** ๑ **อวุตตกัมมะ** ใน **รุกฺเขย** **อตุตฺตา** **ชิต** **ธมฺม** **วิริย** ใน **อตุตฺตา** **อุปฺปาติต** **ตรุณวิปัสสน** ๑ **วิวรรณะ** **อาวาสสัปปาย** **อุตฺตสัปปาย** **โภชน-** **สัปปาย** **ปุคฺคสัปปาย** **ธมฺมสฺสวนสัปปาย** ที่นี้ วิเสสณะของ **สัปปาย** ๑ **อวุตตกัมมะ** ใน **อาเสวน** ๑ **อัปภันตริก** ๑ **กิลปฺตุโต** **อนตฺรนตฺรา** **วิสยาธาร** ใน **สมาปชฺชิตฺวา** **สมาปตฺตี** **สัมปาปุณฺเญกัมมะ** ใน **สมาปชฺชิตฺวา** ๑ **ปุพฺพกาล** ๑ **กิลปฺตุโต** **วิเสส** ๑ **วิเสส** ๑ **สมาปตฺตี** ๑ **อปาทาน** ใน **วุฏฺฏาย** ๑ **ปุพฺพกาล** ๑ **กิลปฺตุโต** **สมฺมสน** ๑ **สุทฺถจิตฺเตน** **กธณ** ใน **สมฺมสน** ๑ **สงฺขาเร** **อวุตตกัมมะ** ใน **สมฺมสน** ๑ **อัปภันตริก** ๑ **กิลปฺตุโต**” **อิติ** ศัพท์ สรุปะใน **อตุตฺโต** ๑ **ลึงคัตตะ** ๕

๒๗/๑ **“อนิเวสโน สียาติ อนาลโย ภเวยฺย ๕**

“อนิเวสโน สียาติ (**ปททวยสฺส**) **“อนาลโย ภเวยฺย”** (**อิติ** **อตุตฺโต**) ๕

(อตุตฺโต) **อ.อรรธ** (**อิติ**) ว่า **“อนาลโย** เป็นผู้ไม่มีความอาลัย **ภเวยฺย** พึงเป็น” (**อิติ**) **“อนิเวสโน สียาติ** (**ปททวยสฺส**) แห่งหมวดสองแห่งบท **“อนิเวสโน สียาติ** ว่า **“อนิเวสโน สียาติ** ดังนี้ ๕

สองบทว่า “อนิเวสโน สिया” ความว่า “พึงเป็นผู้ไม่มีอาลัย”

“อนิเวสโน สिया” สรุประใน อิติ๑ ศัพท์ สรุประใน ปททวยสสุ๑ สามีสัมพันธะใน อตโถ
“อนาลโย วิกติกัตตาใน ภาเวย๑ อาชยาตบทกัตตุวากขของ กุลปุตโต” อิติศัพท์ สรุประ
ใน อตโถ๑ ลิงคัตถะ ๕

๒๙/๒ “ยถา นาม โยโธ สงคามสีเส พลโกฏจกั กตฺวา อมิตเตหิ สหฺรี ยฺชฺฉนฺโต ฉาโต
วา ปิปาสีโต วา หุตฺวา, สนนฺนาเห สิริเล อาวูเช วา ปติเต, พลโกฏจกั ปวิสิตฺวา
วิสฺสมิตฺวา ภูณฺชิตฺวา ปวิตฺวา สนนฺยหิตฺวา อาวูชฺ คเหตฺวา ปฺน นิกฺขมิตฺวา
ยฺชฺฉนฺโต ปรเสณฺ มหฺตติ อชิตฺ ชินาติ ชิตฺ รกฺขติ; โส หิ สเจ พลโกฏจเก เอว
วิสฺสมนฺโต ตํ อสฺสาเทนฺโต อจฺเจยฺย, รชฺชฺ ปรหตฺถคคตํ กเรยฺย; เอวเมว ภิกฺขุ
ปฏฺิลทฺธํ ตฺรฺณวิปฺสสนฺ ปฺนปฺปฺนํ สฺมาปตฺตี สฺมาปชฺชิตฺวา ตโต วุฏฺฏาย สฺทฺธจฺจิตฺเตน
สงฺขารเ สฺมมฺสนฺโต รกฺขิตฺุํ สกฺโกติ อุตฺตริมคฺคปฏฺิลลาภน กิเลสฺมารํ ชินาติ; สเจ
ปฺน โส สฺมาปตฺติเมว อสฺสาเทติ สฺทฺธจฺจิตฺเตน ปฺนปฺปฺนํ สงฺขารเ น สฺมมฺสฺติ,
มคฺคผลปฏฺิวเฐ กาทฺุํ น สกฺโกติ; ตสฺมา รกฺขิตฺพพฺยุตฺตํ รกฺขนฺโต อนิเวสโน สिया
สฺมาปตฺตี นิเวสนํ กตฺวา ตตฺถ น นิเวเสยฺย อาลยํ น กเรยฺยาติ อตฺโถ ๕

“ยถา นาม โยโธ สงคามสีเส พลโกฏจกั กตฺวา อมิตเตหิ สหฺรี ยฺชฺฉนฺโต ฉาโต วา
ปิปาสีโต วา หุตฺวา, สนนฺนาเห สิริเล (สนฺเต) อาวูเช วา ปติเต, พลโกฏจกั ปวิสิตฺวา
วิสฺสมิตฺวา ภูณฺชิตฺวา ปวิตฺวา สนนฺยหิตฺวา อาวูชฺ คเหตฺวา ปฺน นิกฺขมิตฺวา ยฺชฺฉนฺโต ปรเสณฺ
มหฺตติ (อตฺตนา) อชิตฺ (ปเทสฺ) ชินาติ (อตฺตนา) ชิตฺ (ปเทสฺ) รกฺขติ; โส (โยโธ) หิ สเจ
พลโกฏจเก เอว วิสฺสมนฺโต ตํ (พลโกฏจกั) อสฺสาเทนฺโต อจฺเจยฺย, รชฺชฺ ปรหตฺถคคตํ กเรยฺย;
เอวเมว ภิกฺขุ (อตฺตนา) ปฏฺิลทฺธํ ตฺรฺณวิปฺสสนฺ ปฺนปฺปฺนํ สฺมาปตฺตี สฺมาปชฺชิตฺวา ตโต
(สฺมาปตฺติโต) วุฏฺฏาย สฺทฺธจฺจิตฺเตน สงฺขารเ สฺมมฺสนฺโต รกฺขิตฺุํ สกฺโกติ อุตฺตริมคฺคปฏฺิลลาภน
กิเลสฺมารํ ชินาติ; สเจ ปฺน โส (ภิกฺขุ) สฺมาปตฺตี เอว อสฺสาเทติ สฺทฺธจฺจิตฺเตน ปฺนปฺปฺนํ
สงฺขารเ น สฺมมฺสฺติ, มคฺคผลปฏฺิวเฐ กาทฺุํ น สกฺโกติ; ตสฺมา (ภิกฺขุ อตฺตนา) รกฺขิตฺพพฺยุตฺตํ
(ธมฺม) รกฺขนฺโต อนิเวสโน สिया สฺมาปตฺตี นิเวสนํ กตฺวา ตตฺถ (สฺมาปตฺติย) น นิเวเสยฺย
อาลยํ น กเรยฺยาติ อตฺโถ (ปญฺจติเตน เวทิตฺพโพ) ๕

อตฺโถ อ.อริบาย อิติ ว่า “โยโธ อ.นักรบ กตฺวา กระทำแล้ว พลโกฏจกั ซึ่งช้

เป็นที่พักแห่งพล สงคามสี่เส ในประเทศอันเป็นศิระแห่งสงคราม ยุชฌนุโต ครอบอยู่
 สหุธิ กับ อมิตเตหิ ด้วยศตวรรษผู้มีไซมิตร ท. ฉาโต วา เป็นผู้หิวแล้วหรือ ปิปาสิโต
 วา หรือว่าเป็นผู้กระหายแล้ว หุตวา เป็น, สหุหาเห ครั้นเมื่อเครื่องผูกสอด สิทธิเล
 เป็นของหย่อน (สหุเต) มีอยู่ วา หรือว่า อาวุธ ครั้นเมื่ออาวุธ ปติเต ตกไปแล้ว,
 ปวิสิตวา เข้าไปแล้ว พลโกฏจกั สู้ซุ่มเป็นที่พักแห่งพล วิสุสมิตวา พักผ่อนแล้ว
 ฤชิตวา บริโภคแล้ว ปิวิตวา ดื่มแล้ว สหุหิตวา ผูกสอดแล้ว คเหตุวา ถือเอา
 แล้ว อาวุธ ซึ่งอาวุธ ฤชิตวา ออกไปแล้ว ปุณ อิก ยุชฌนุโต ครอบอยู่ มหุทติ
 ย่อมย่ำยี ประเสน ซึ่งกองทัพของพระราชอื่น ชินาติ ย่อมชนะ (ปะเทส) ซึ่งประเทศ
 (อตตนา) อชิต อัน- อันตน -ไม่ชนะแล้ว ฤชติ ย่อมรักษา (ปะเทส) ซึ่งประเทศ
 (อตตนา) ชิต อัน- อันตน -ชนะแล้ว; หิ ก็ สเจ ถ้าว่า โส (โยโย) อ.นักรบนั้น
 วิสุสมนุโต พักผ่อนอยู่ เหวอย่างนี้ พลโกฏจก ในซุ่มเป็นที่พักแห่งพล อสุสาเทหุโต
 ยินดีอยู่ ตั (พลโกฏจก) ซึ่งซุ่มเป็นที่พักแห่งพลนั้น อจเจยย ฟิงอยู่ไซรั, กเรยย
 ฟิงกระทำ รัชชั ซึ่งความเป็นแห่งพระราช ปะหตุถคต ให้เป็นธรรมชาติไปแล้วใน
 พระหัตถ์ของพระราชอื่น ยถา นาม ชื่อฉันใด; ภิกขุ อ.ภิกษุ สมาปะชชิตวา เข้า
 แล้ว สมาปะตติ ซึ่งสมาบัติ ปุณปุณ บ่อยๆ วุฏจาย ออกแล้ว ตโต (สมาปะตติโต)
 จากสมาบัตินั้น สมมุสสุโต พิจารณาอยู่ สงฺขาระ ซึ่งสังขาร ท. สหุจจิตเตน ด้วยจิต
 อันหมจดจแล้ว สกุกอติ ย่อมอาจ ฤชิตุ เพื่ออันรักษา ตรณวิปัสสนา
 อย่างอ่อน (อตตนา) ปฏิลหุ อัน- อันตน -ได้เฉพาะแล้ว ชินาติ ย่อมชนะ กิเลส-
 มาริ ซึ่งมารคือกิเลส อุตตริมคคปฏิลาเกน ด้วยการได้เฉพาะซึ่งมรรคอันยิ่ง; ปน
 ก็ สเจ ถ้าว่า โส (ภิกขุ) อ.ภิกษุนั้น อสุสาเทติ ย่อมยินดี สมาปะตติ เหว ซึ่ง
 สมาบัตินั้นเทียว น สมมุสสติ ย่อมไม่พิจารณา สงฺขาระ ซึ่งสังขาร ท. ปุณปุณ
 บ่อยๆ สหุจจิตเตน ด้วยจิตอันหมจดจแล้ว, น สกุกอติ ย่อมไม่อาจ กาดุ เพื่ออัน
 กระทำ มคคผลปฏิวะริ ซึ่งการแทงตลอดซึ่งมรรคและผล เหวเมว ฉันนั้นนั้นเทียว;
 ตสุมา เพราะเหตุนั้น (ภิกขุ) อ.ภิกษุ ฤชนุโต รักษาอยู่ (ธมม) ซึ่งธรรม (อตตนา)
 ฤชิตพพยุตตกั อันควรแล้วแก่ความเป็นธรรม อันตน ฟิงรักษา อนิเวสโน เป็นผู้ไม่
 ติดอยู่ สียา ฟิงเป็น กตวา คือว่า กระทำแล้ว สมาปะตติ ซึ่งสมาบัติ นิเวสน์ ให้
 เป็นที่อยู่ น นิเวเสยย ไม่ฟิงติดอยู่ ตตถ (สมาปะตติย) ในสมาบัตินั้น น กเรยย
 คือว่า ไม่ฟิงกระทำ อาลยั ซึ่งความอาลัย” อิติ ดังนี้ (ปะณทิตเตน) อันบัณฑิต

(เวทิตพโพ) พึงทราบ ๓

บัณฑิตพึงทราบอธิบายว่า “นักรบทำซุ่มพักกำลังพลที่ศูนย์กลางสงคราม รบอยู่กับพวกศัตรู เป็นผู้หิวหรือกระหาย เมื่อเครื่องผูกสอดเป็นของหย่อน หรือว่า เมื่ออาวุธตกไปแล้ว เข้าสู่ที่พักกำลังพล พักผ่อน บริโภค ดื่ม ผูกสอด ถือเอาอาวุธ แล้วก็ออกไปอีก รบอยู่ ย่อมยำยีกองทัพของพระราชารอื่น ย่อมชนะประเทศที่ยังไม่ชนะ ย่อมรักษาประเทศที่ชนะแล้วได้, ก็ถ้าว่า นักรบนั้น พักอยู่อย่างนี้ในซุ่มเป็นที่พักกำลังพล ยินดีที่พักกำลังพลนั้น พึงอยู่ไซริ์ พึงทำความเป็นพระราชาร ให้ไปในพระหัตถ์ของพระราชารอื่น ชื่อฉันท; ภิกษุ เข้าสมาบัติบ่อยๆ ออกจากสมาบัตินั้น พิจารณาสังขารทั้งหลาย ด้วยจิตที่บริสุทธิ์ ย่อมสามารถเพื่อจะรักษาวิปัสสนาอย่างอ่อนที่ตนได้แล้ว ย่อมชนะกิเลสมาร ด้วยการได้มรรคที่สูงๆ ขึ้นไป; ก็ถ้าภิกษุนั้น ยินดีสมาบัติเท่านั้น ไม่พิจารณาสังขารทั้งหลายบ่อยๆ ด้วยจิตที่บริสุทธิ์ ย่อมไม่สามารถเพื่อจะทำการแทงตลอดมรรคและผลได้; เพราะฉะนั้น ภิกษุเมื่อรักษาธรรมที่ควรแก่ธรรมที่ตนพึงรักษาไว้ พึงเป็นผู้ไม่ติดอยู่ คือว่า ทำสมาบัตินั้นให้เป็นที่อยู่ ไม่พึงพักอยู่ในสมาบัตินั้น ได้แก่ ไม่พึงทำความอาลัยในสมาบัตินั้น”

“โยโธ สุทธกัตตาใน มหุทติ ชินาติ และ รกขติ มหุทติ กิติ ชินาติ กิติ มหุทติ กิติ อาชยาดบหกัตตฺวาจก ยถา นาม อุปมาโชตกะ สงคามสีเส วิสยาธาระใน กตฺวา พลโกฏจก อุตตกัมมะใน กตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ยฺชฺฉนฺโต อมิตฺเตหิ สหัตถตติยา เข้ากับ สทฺธิฯ กิริยาสมวายะใน ยฺชฺฉนฺโตฯ อัพภันตรกิริยาของ โยโธ ฉาโต กิติ ปิปาสิโต กิติ วิกตีกัตตาใน หุตฺวา วา สองศัพทฺ ปทวิกปป์ตตะเข้ากับ ฉาโต และ ปิปาสิโต หุตฺวา ปุพพกาลกิริยาใน ปวิสิตฺวา, สนฺนาเห ลักษณะใน สนฺเตฯ ลักษณะกิริยา สิทธิเล วิกตีกัตตาใน สนฺเต อาวุธ ลักษณะใน ปติเตฯ ลักษณะกิริยา วาศัพทฺ วากยวิกปป์ตตะเข้ากับ สนฺนาเห สิทธิเล สนฺเต และ อาวุธ ปติเต, พลโกฏจก สัมปาปฺถึยกัมมะใน ปวิสิตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน วิสฺสมิตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ภุณฺชิตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปิวิตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน สนฺนยฺหิตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน คเหตุวา อาวุธ อุตตกัมมะใน คเหตุวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน นิภฺขมิตฺวา ปุณ กิริยาวิเสสนะใน นิภฺขมิตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ยฺชฺฉนฺโตฯ อัพภันตรกิริยาของ โยโธ ปรเสณ อุตตกัมมะใน มหุทติ อุตตนา อนภิตกัตตาใน อชิตฺย วิเสสนะของ

ประเทศๆ อุตตตกัมมะใน ชินาติ อุตตนา อนภิตกัตตาใน ชิต์ๆ วิเสสณะของ ประเทศๆ อุตตตกัมมะใน รกขติ; หิตัพพ์ วากยารัมภโขตกะ สเจ ปริกัปปัตถะ โส วิเสสณะของ โยโชๆ สุตทกัตตาใน อจเจยย และ กเรยย อจเจยย กิติ กเรยย กิติ อาชยาตบทกัตตวาจาก พลโกฏจเก วิสยาธาระใน วิสสมนุโต เอว กิริยาวิเสสณะใน วิสสมนุโตๆ อัมภันตกริยาของ โยโช ตัง วิเสสณะของ พลโกฏจกัๆ อุตตตกัมมะใน อสสาเทโนโตๆ อัมภันตกริยาของ โยโช รชช อุตตตกัมมะใน กเรยย พรหตถคตัง วิกติกัมมะใน กเรยย; ภิกขุ สุตทกัตตาใน สกโกติ และ ชินาติ สกโกติ กิติ ชินาติ กิติ อาชยาตบทกัตตวาจาก เอวเมว อุปเมยยโขตกะ อุตตนา อนภิตกัตตาใน ปฏิลทุ์ๆ วิเสสณะของ ตรุณวิปัสสน์ๆ อุตตตกัมมะใน รกขิตุ์ ปุณปุณ กิริยาวิเสสณะใน สมาปชชิตวา สมาปตติ สัมปาปุณียกัมมะใน สมาปชชิตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน วุฏจาย ตโต วิเสสณะของ สมาปตติโตๆ อปาทานใน วุฏจายๆ ปุพพกาลกิริยาใน สมมสนุโต สุตทจิตเตน กระณะใน สมมสนุโต สงฆาเร อุตตตกัมมะใน สมมสนุโตๆ อัมภันตกริยาของ ภิกขุ รกขิตุ์ ตุมตถสัมปทานใน สกโกติ อุตตริมคคปฏิลลาภน กระณะใน ชินาติ กิเลสมาร อุตตตกัมมะใน ชินาติ; ปนศัพพ์ วากยารัมภโขตกะ สเจ ปริกัปปัตถะ โส วิเสสณะของ ภิกขุๆ สุตทกัตตาใน อสสาเทติ สมมสติ และ สกโกติ อสสาเทติ กิติ สมมสติ กิติ สกโกติ กิติ อาชยาตบทกัตตวาจาก เอวศัพพ์ อวชารณะ เข้ากับ สมาปตติ์ๆ อุตตตกัมมะใน อสสาเทติ สุตทจิตเตน กระณะใน สมมสติ ปุณปุณ กิริยาวิเสสณะใน สมมสติ สงฆาเร อุตตตกัมมะใน สมมสติ นศัพพ์ ปฏิลเสระใน สมมสติ มคคผลปฏิลเวธ อุตตตกัมมะใน กาทุ์ๆ ตุมตถสัมปทานใน สกโกติ นศัพพ์ ปฏิลเสระใน สกโกติ; ตสฺมา เหตุวัตถะ ภิกขุ สุตทกัตตาใน ลียา นิเวเสยย และ กเรยย ลียา กิติ นิเวเสยย กิติ กเรยย กิติ อาชยาตบทกัตตวาจาก อุตตนา อนภิตกัตตาใน รกขิตพพยุตตกัๆ วิเสสณะของ ทุมม์ๆ อุตตตกัมมะใน รกขนุโตๆ อัมภันตกริยาของ ภิกขุ อนิเวสน์ วิกติกัตตาใน ลียา สมาปตติ์ อุตตตกัมมะใน กตวา นิเวสน์ วิกติกัมมะใน กตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน นิเวเสยย ตตถ วิเสสณะของ สมาปตติ์ยๆ วิสยาธาระใน นิเวเสยย นศัพพ์ ปฏิลเสระใน นิเวเสยย อาลย อุตตตกัมมะใน กเรยย นศัพพ์ ปฏิลเสระใน กเรยย, อนิเวสน์ ลียา วิวริยะใน สมาปตติ์ นิเวสน์ กตวา ตตถ สมาปตติ์ย นนิเวเสยย ์วิวระณะและวิวริยะใน อาลย น กเรยย ์วิวระณะ” อิติศัพพ์ สรุปะใน อตุโถๆ อุตตตกัมมะใน เวทิตพโพๆ กิตบทกัมมวาจาก ปณฺศิเตน อนภิตกัตตาใน เวทิตพโพ ๙

๓๐. “ตุมเห เอวํ กโรถาติ เอวํ สตุถา เตสํ ภิกขุณํ ฌมมํ เทเสสิ ๕

“ตุมเห เอวํ กโรถาติ (วตุวา) เอวํ สตุถา เตสํ ภิกขุณํ ฌมมํ เทเสสิ ๕

สตุถา อ.พระศาสดา (วตุวา) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ตุมเห อ.เธอ ท. กโรถ จงกระทำ เอวํ อย่างนี้” อิติ ดังนี้ เทเสสิ ทรงแสดงแล้ว ฌมมํ ซึ่งธรรม เตสํ ภิกขุณํ แก่ภิกษุ ท. เหล่านั้น เอวํ อย่างนี้ ๕

พระศาสดาตรัสว่า “พวกเธอจงทำอย่างนี้” ทรงแสดงธรรมแก่ภิกษุเหล่านั้นอย่างนี้

สตุถา สุททกัตตาใน เทเสสิ๑ อาชยาตบทกัตตุวาจก “ตุมเห สุททกัตตาใน กโรถ๑ อาชยาตบทกัตตุวาจก เอวํ กิริยาวิเสสนะใน กโรถ” อิติศัพท์ อากาละใน วตุวา๑ ปุพพกาลกิริยาใน เทเสสิ เอวํ กิริยาวิเสสนะใน เทเสสิ เตสํ วิเสสนะของ ภิกขุณ๑ สัมปทานใน เทเสสิ ฌมมํ อวุตตกัมมะใน เทเสสิ ๕

.....
.....

๓๑. เทสหาวสาเน ปญจस्ता ภิกขุ นิสินฺนุจฺจาเน นิสินฺนา ว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปตฺวา ตถาคตสฺส สุวณฺณวณฺณํ สรีรํ วณฺเณนฺตา โถเมนฺตา วนฺทนฺตา ว อากจฺฉิสฺสูติ ๕

เทสหาวสาเน ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา ภิกขุ อ.ภิกษุ ท. ปญจस्ता ผู้มีร้อยห้าเป็นประมาณ นิสินฺนา ว นั่งแล้วเที่ยว นิสินฺนุจฺจาเน ในที่เป็นที่นั่งแล้ว ปตฺวา บรรลุแล้ว อรหตฺตํ ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ สห กับ ปฏิสมฺภิทาหิ ด้วย ปฏิสัมภิทา ท. วณฺเณนฺตา สรรเสริญอยู่ โถเมนฺตา ชมเชยอยู่ สรีรํ ซึ่งพระสรีระ สุวณฺณวณฺณํ อันมีวรรณะเพียงตั้งวรรณะแห่งทอง ตถาคตสฺส ของพระตถาคต วนฺทนฺตา ว ถวายบังคมอยู่เที่ยว อากจฺฉิสฺสู มาแล้ว อิติ ดังนี้แล ๕

เวลาจบพระเทศนา ภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป นั่งอยู่ในที่เป็นที่นั่งนั้นแหละ บรรลุพระอรหันต์พร้อมกับปฏิสัมภิทา สรรเสริญอยู่ ชมเชยอยู่ ซึ่งพระสรีระอันมีวรรณะดูจวรรณะแห่งทองคำ ของพระตถาคต ถวายบังคมอยู่นั้นแหละ พวกกันมาแล้ว ดังนี้แล

เทศนาว่าสาเน กาลสัตตตมีใน อากัจฉีสุ ปญจสตา วิเสสณะของ ภิกขุญฺ สุททกัตตา ใน อากัจฉีสุ อาชยาตบทกัตตฺวาจก นิสินฺนุจจาเน วิสยาธาระใน นิสินฺนา เอวคัพท อวธารณะเข้ากับ นิสินฺนาญ วิเสสณะของ ภิกขุ สหคัพท ทัพสมวายะใน อรหตุตฺ ปฏิสมภิทาหิ สหัตถตติยาเข้ากับ สห อรหตุตฺ สัมปาปญฺเญกัมมะใน ปตฺวาจ ปุพพกาล-กิริยาใน วณฺเณนฺตา และ โถเมนฺตา ตถาคตฺสส สามีสัมพันธะใน สุวณฺณวณฺณญฺ วิเสสณะของ สรฺรึจฺ อวุตตกัมมะใน วณฺเณนฺตา และ โถเมนฺตา วณฺเณนฺตา กิตฺติ โถเมนฺตา กิตฺติ วนฺทนฺตา กิตฺติ อัพภันตฺรกิริยาของ ภิกขุ เอวคัพท อวธารณะเข้ากับ วนฺทนฺตา อิตฺติคัพท สฺมาปณะ ฯ

.....

 อารทฺธิวิปัสสกภิกขุขวตฺถุ ฯ

อารทฺธิวิปัสสกภิกขุขวตฺถุ (นิฏฺฐิตํ) ฯ

อารทฺธิวิปัสสกภิกขุขวตฺถุ อ.เรื่องแห่งภิกษุผู้มีวิปัสสนาอันปรารถแล้ว
 (นิฏฺฐิตํ) จบแล้ว ฯ

อารทฺธิวิปัสสกภิกขุขวตฺถุ สุททกัตตาใน นิฏฺฐิตํจฺ กิตบทกัตตฺวาจก ฯ

จบเรื่องภิกษุผู้ปรารถนาวิปัสสนา



วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์จิต

อารทวิปลสภิกขุวตถุ

เป็นฉัฏฐิตุปุริสสมาส โดยมิตติยาทวีปตลยาธิกรณพหุพีทิสมาสและวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส อยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อารทวิปลสภิก ข เยนติ อารทวิปลสภิก, ภิกขุ. (อารท + วิปลสภ) ตติยาทวีปตลยา-
ธิกรณพหุพีทิสมาส

วิปลสภิก อ.วิปลสนา เยน (ภิกขุณา) อันภิกขุโต อารทวิปลสภิก ข เยน (อดีต) มีอยู่ อิติ เพราะ
เหตุนั้น (โส ภิกขุ) อ.ภิกขุณั้น อารทวิปลสภิก ข เยน อารทวิปลสภิก, ได้แก่ภิกขุ. (ผู้มีวิปลสนาอันปรารภแล้ว,
ผู้ปรารภวิปลสนา)

๒. อารทวิปลสภิก จ โส ภิกขุ จาติ อารทวิปลสภิกขุ. (อารทวิปลสภ + ภิกขุ) วิเสสน-
บุพพทกัมมธารยสมาส)

อารทวิปลสภิก จ อ.ผู้มีวิปลสนาอันปรารภแล้วด้วย โส อ.ผู้มีวิปลสนาอันปรารภแล้วนั้น ภิกขุ
จ เป็นภิกขุด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น อารทวิปลสภิกขุ ข เยน อารทวิปลสภิกขุ. (ภิกขุผู้มีวิปลสนาอันปรารภ
แล้ว, ภิกขุผู้ปรารภวิปลสนา)

๓. อารทวิปลสภิกขุสส วตถุ อารทวิปลสภิกขุวตถุ. (อารทวิปลสภิกขุ + วตถุ) ฉัฏฐิตุปุริส-
สมาส

วตถุ อ.เรื่อง อารทวิปลสภิกขุสส ข เยน ภิกขุผู้มีวิปลสนาอันปรารภแล้ว อารทวิปลสภิกขุวตถุ
ข เยน อารทวิปลสภิกขุวตถุ. (เรื่องแห่งภิกขุผู้มีวิปลสนาอันปรารภแล้ว, เรื่องพระภิกขุผู้ปรารภวิปลสนา)

ปณจสตา

เป็นฉัฏฐิตวิปตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปณจ สตานิ ปมาณานิ เยสนหติ ปณจสตา, ภิกขุ. (ปณจ + สตา + ปมาณ)

สตานิ อ.ร้อย ท. ปณจ ทำ ปมาณานิ เป็นประมาณ เยสน (ภิกขุณ) แห่งภิกขุ ท. เหล่าใด (สนหติ)
มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต ภิกขุ) อ.ภิกขุ ท. เหล่านี้ ปณจสตา ข เยน ปณจสตา, ได้แก่ภิกขุทั้งหลาย.
(ผู้มีร้อยทำเป็นประมาณ, มีประมาณ ๕๐๐ รูป)

โยชน์สทมคโค

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมีทวิปทินนาธิกรณพหุพีทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. โยชน์านัน สัต ปมาณ ยสสาติ โยชน์สโต, มคโค. (โยชน์ + สัต + ปมาณ) ทวิปทินนา-
ธิกรณพหุพีทิสมาส

สัต อ.ร้อย โยชน์านัน แห่งโยชน์ ท. ปมาณ เป็นประมาณ ยสสา (มคคสัส) แห่งททางไต
(อตติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุนั้น (โส มคโค) อ.ททางนั้น โยชน์สโต ชื่อว่าโยชน์สโต, ได้แก่ททาง. (มีร้อย
แห่งโยชน์เป็นประมาณ, มีประมาณหนึ่งร้อยโยชน์)

๒. โยชน์สโต จ โส มคโค จาติ โยชน์สทมคโค. (โยชน์สโต + มคค) วิเสสนบุพพบทกัมมธารย-
สมาส

โยชน์สโต จ อ.อันมีร้อยแห่งโยชน์เป็นประมาณด้วย โส อ.อันมีร้อยแห่งโยชน์เป็นประมาณนั้น
มคโค จ เป็นททางด้วย อติ เพราะเหตุนั้น โยชน์สทมคโค ชื่อว่าโยชน์สทมคค. (ททางมีร้อยแห่งโยชน์เป็น
ประมาณ, ททางมีประมาณหนึ่งร้อยโยชน์)

มหาคาโม

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มทนต์ จ โส คาโม จาติ มหาคาโม. (มทนต์ + คาม)

มทนต์ จ อ.ใหญ่ด้วย โส อ.ใหญ่นั้น คาโม จ เป็นหมู่บ้านด้วย อติ เพราะเหตุนั้น มหาคาโม
ชื่อว่ามหาคาม. (หมู่บ้านใหญ่)

ปญตตาสานิ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปญตตานิ จ ตานิ อาสนานิ จาติ ปญตตาสานิ. (ปญตต + อาสน)

ปญตตานิ จ อ.อันถูกปลูสดแล้ว ท. ด้วย ตานิ อ.อันถูกปลูสดแล้ว ท. เหล่านั้น อาสนานิ จ
เป็นอาสนะด้วย อติ เพราะเหตุนั้น ปญตตาสานิ ชื่อว่าปญตตาสน. (อาสนะอันถูกปลูสดแล้ว)

ยาคุอาทิตี

เป็นฉัฏฐีทวีปทตฺสยาธิกรณพหุพีหิสมาส มีวิเคราะหว่า

ยาคุ อาทิตี เยสํ ตานิ ยาคุอาทิตินิ, วตฺตฺนินิ. (ยาคุ + อาทิตี)

ยาคุ อ.ข้าวยาคุ อาทิตี เป็นต้น เยสํ (วตฺตฺนินิ) แห่งวตฺตฺนุ ท. เหล่าใด (อตฺถิ) มีอยู่ ตานิ (วตฺตฺนินิ) อ.วตฺตฺนุ ท. เหล่านั้น ยาคุอาทิตินิ ชื่อว่ายาคุอาทิตี, ได้แก่วตฺตฺนุทั้งหลาย. (มีข้าวยาคุเป็นต้น)

ยถาผาสูกฺกฺจฺจํ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

ยถาผาสูกฺกฺจฺจํ ตํ จานญฺจาทิ ยถาผาสูกฺกฺจฺจํ. (ยถาผาสูก + จจํ)

ยถาผาสูกํ จ อ.อันมีความผาสูกอย่างไรด้วย ตํ อ.อันมีความผาสูกอย่างไรนั้น จจํ จ เป็นสถานทีด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น ยถาผาสูกฺกฺจฺจํ ชื่อว่ายถาผาสูกฺกฺจฺจํ. (ที่อันมีความผาสูกอย่างไร)

วนสนฺโท

เป็นฉัฏฐีตปฺปุริสสมาส มีวิเคราะหว่า

วนสนฺสํ สฺนฺโท วนสนฺโท. (วน + สฺนฺท)

สนฺโท อ.ขี้หมู วนสนฺสํ แห่งป่า วนสนฺโท ชื่อว่าวนสนฺโท. (ขี้หมูแห่งป่า)

สีลวนฺโต

เป็นอัสสตีตตีตติต มีวิเคราะหว่า

สีลํ เตสํ อตฺถิตติ สีลวนฺโต, อยฺยยา. (สีล + วนฺต)

สีลํ อ.ศีล เตสํ (อฺยฺยยา) ของพระคุณเจ้า ท. เหล่านั้น (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น สีลวนฺโต ชื่อว่าสีลวนฺตฺ, ได้แก่พระคุณเจ้าทั้งหลาย. (ผู้มีศีล)

เอกรตฺติ

เป็นอสมาทารทิกุสฺมาส มีวิเคราะหว่า

เอกา จ สํ รัตติ จาติ เอกรตฺติ. (เอกา + รัตติ)

เอกา จ อ.หนึ่งด้วย สํ อ.หนึ่งนั้น รัตติ จ เป็นราตรีด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น เอกรตฺติ ชื่อว่า

เอกรตติ. (ราตรีหนึ่ง, หนึ่งคืน)

อนโตคามัม

เป็นนิบาตบุพพกัณฑ์ยัชฎาวาส มีวิเคราะห์ว่า
 คามสฺส อนโต อนโตคามัม. (อนโต + คาม)
 อนโต ในภายใน คามสฺส แห่งหมู่บ้าน อนโตคามัม ชื่อว่าอนโตคาม. (ภายในแห่งหมู่บ้าน, ภายใน
 หมู่บ้าน)

ภิกขุสงฺฆโม

เป็นฉัฏฐีตปฺปรีสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ภิกขุณฺเฬ สงฺฆโม ภิกขุสงฺฆโม. (ภิกขุ + สงฺฆ)
 สงฺฆโม อ.หมู่ ภิกขุณฺเฬ แห่งภิกษุ ท. ภิกขุสงฺฆโม ชื่อว่าภิกขุสงฺฆ. (หมู่แห่งภิกษุ, ภิกษุสงฆ์)

ปุตตภาติกกา

เป็นอิติไตรโยคทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปุตตภา จ ภาติกกา จ ปุตตภาติกกา. (ปุตต + ภาติก)
 ปุตตภา จ อ.บุตร ท. ด้วย ภาติกกา จ อ.พี่น้องชาย ท. ด้วย ปุตตภาติกกา ชื่อว่าปุตตภาติก. (บุตร
 และพี่น้องชาย)

อหุณฺณมาสมตฺตัม

เป็นฉัฏฐีทวิปทฺตลยาธิกรณพทฺพิทิสฺมาส โดยมีอมาทิปรตปฺปรีสฺสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. มาสฺสลฺล อหุณฺณ อหุณฺณมาส. (อหุณฺณ + มาส) อมาทิปรตปฺปรีสฺสมาส
 อหุณฺณ อ.กึ่ง มาสฺสลฺล แห่งเดือน อหุณฺณมาส ชื่อว่าอหุณฺณมาส. (กึ่งเดือน, ครึ่งเดือน)
๒. อหุณฺณมาส มตฺตา ยสฺสลาติ อหุณฺณมาสมตฺโต, กาโล. (อหุณฺณมาส + มตฺตา) ฉัฏฐีทวิปทฺตลยา-
 ธิกรณพทฺพิทิสฺมาส
 อหุณฺณมาส อ.กึ่งแห่งเดือน มตฺตา เป็นประมาณ ยสฺส (กาลสฺส) แห่งกาลใด (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ
 เพราะเหตุนั้น (โล กาล) อ.กาลนั้น อหุณฺณมาสมตฺโต ชื่อว่าอหุณฺณมาสมตฺต, ได้แก่กาล. (มีกึ่งแห่งเดือนเป็น
 ประมาณ, มีประมาณครึ่งเดือน)

เตมालี

เป็นสมาหารทิสฺมาล มิวีเคราะห์ว่า

ตโย มาลา เตมาลี. (ติ + มาล)

มาลา อ.เดือน ท. ตโย สาม เตมาลี ชื่อว่าเตมาลี. (เดือนสาม, สามเดือน)

นีสัทนญจานานิ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาล มิวีเคราะห์ว่า

นีสัทนานิ จ ตานิ จานานิ จาติ นีสัทนญจานานิ. (นีสัทน + จาน)

นีสัทนานิ จ อ.เป็นที่นั่ง ท. ด้วย ตานิ อ.เป็นที่นั่ง ท. เหล่านั้น จานานิ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ นีสัทนญจานานิ ชื่อว่านีสัทนญจาน. (ที่เป็นที่นั่ง)

รตติญจานทิวาญจานานิ

เป็นอิตรียศทวันทสมาล โดยมีสัตตมัตตปุริสสมาล ๒ สมาสอยู่ภายใน มิวีเคราะห์ดังนี้

๑. รตติยํ จานํ รตติญจานํ. (รตติ + จาน) สัตตมัตตปุริสสมาล

จานํ อ.ที่เป็นที่พัก รตติยํ ในเวลากลางคืน รตติญจานํ ชื่อว่ารตติญจาน. (ที่เป็นที่พักในเวลากลางคืน)

๒. ทิวา จานํ ทิวาญจานํ. (ทิวา + จาน) สัตตมัตตปุริสสมาล

จานํ อ.ที่เป็นที่พัก ทิวา ในเวลากลางวัน ทิวาญจานํ ชื่อว่าทิวาญจาน. (ที่เป็นที่พักในเวลากลางวัน)

๓. รตติญจานญจ ทิวาญจานญจ รตติญจานทิวาญจานานิ. (รตติญจาน + ทิวาญจาน)

อิตรียศทวันทสมาล

รตติญจานํ จ อ.ที่เป็นที่พักในเวลากลางคืนด้วย ทิวาญจานํ จ อ.ที่เป็นที่พักในเวลากลางวันด้วย รตติญจานทิวาญจานานิ ชื่อว่ารตติญจานทิวาญจาน. (ที่เป็นที่พักในเวลากลางคืนและที่เป็นที่พักในเวลากลางวัน)

จงกมนโกฏิโย

เป็นจัญฐิตปุริสสมาล มิวีเคราะห์ว่า

จงกมนานํ โกฏิโย จงกมนโกฏิโย. (จงกมน + โกฏิ)

โกฏิโย อ.ที่สุด ท. จงกมนานํ แห่งที่เป็นที่จงกรม ท. จงกมนโกฏิโย ชื่อว่าจงกมนโกฏิ. (ที่สุดแห่งที่เป็นที่จงกรม)

ฉินนสีล่านิ

เป็นฉินนสีล่านิวิปตฺตลยาธิกรณพหุพพีทิสฺมาส มิวีเคราะหฺว่า

ฉินนํ สีลํ เยสนฺติ ฉินนสีล่านิ, กพฺนุชานิ. (ฉินน + สีล)

สีลํ อ.ศฺริษะ ฉินนํ อันขาดแล้ว เยสํ (กพฺนุชานิ) ของผีทัวชาติ ท. เหล่าใด (อตุติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตานิ กพฺนุชานิ) อ.ผีทัวชาติ ท. เหล่านั้น ฉินนสีล่านิ ชื่อว่าฉินนสีล, ได้แก้ผีทัวชาติทั้งหลาย. (อันมีศฺริษะอันขาดแล้ว)

อมนุสฺสสทฺโท

เป็นฉินนสีล่านิวิปตฺตลยาธิกรณพหุพพีทิสฺมาส โดยมีฉินนสีล่านิวิปตฺตลยาธิกรณพหุพพีทิสฺมาส อยู่ใน มิวีเคราะหฺดังนี้

๑. น มนุสฺสํ อมนุสฺสํ. (น + มนุสฺส) ฉินนสีล่านิวิปตฺตลยาธิกรณพหุพพีทิสฺมาส

มนุสฺสํ อ.มนุษย์ น ไม่ใช่ อมนุสฺสํ ชื่อว่าอมนุสฺส. (ผู้ไม่ใช่มนุษย์, ผู้เหมือนมนุษย์, อมนุษย์)

๒. อมนุสฺส่านิ สทฺโท อมนุสฺสสทฺโท. (อมนุสฺส + สทฺท) ฉินนสีล่านิวิปตฺตลยาธิกรณพหุพพีทิสฺมาส

สทฺโท อ.เสียง อมนุสฺส่านิ แห่งอมนุษย์ ท. อมนุสฺสสทฺโท ชื่อว่าอมนุสฺสสทฺท. (เสียงแห่งอมนุษย์)

ฉิปตกาสาทโย

เป็นฉินนสีล่านิวิปตฺตลยาธิกรณพหุพพีทิสฺมาส โดยมีฉินนสีล่านิวิปตฺตลยาธิกรณพหุพพีทิสฺมาส อยู่ใน มิวีเคราะหฺดังนี้

๑. ฉิปโต จ กาสํ จ ฉิปตกาสา. (ฉิปต + กาส) ฉินนสีล่านิวิปตฺตลยาธิกรณพหุพพีทิสฺมาส

ฉิปโต จ อ.โรคจามด้วย กาสํ จ อ.โรคไอด้วย ฉิปตกาสา ชื่อว่าฉิปตกาส. (โรคจามและโรคไอ)

๒. ฉิปตกาสา อาทิ เยสํ เต ฉิปตกาสาทโย, โรคา. (ฉิปตกาส + อาทิ) ฉินนสีล่านิวิปตฺตลยาธิกรณพหุพพีทิสฺมาส

ฉิปตกาสา อ.โรคจามและโรคไอ ท. อาทิ เป็นต้น เยสํ (โรคานิ) แห่งโรค ท. เหล่าใด (สนฺติ) มีอยู่ เต (โรคา) อ.โรค ท. เหล่านั้น ฉิปตกาสาทโย ชื่อว่าฉิปตกาสาทิ, ได้แก้โรคทั้งหลาย. (มีโรคจามและโรคไอเป็นต้น)

ปริวชฺเชตพฺพยุตฺตํ

เป็นฉินนสีล่านิวิปตฺตลยาธิกรณพหุพพีทิสฺมาส มิวีเคราะหฺว่า

ปริวชฺเชตพฺพสฺสํ ยุตฺตํ ปริวชฺเชตพฺพยุตฺตํ, จานํ. (ปริวชฺเชตพฺพ + ยุตฺต)

(จานํ) อ.ที่ ยุตฺตํ อันควรแล้ว (อมุเทหิ) ปริวชฺเชตพฺพสฺสํ (จานสฺส) แก่ความเป็นที่ อันเรา ท.

พึงเว้นรอบ ปริวัชเชตัพพยุตตกํ ชื่อว่าปริวัชเชตัพพยุตตก, ใต้แก่ที่. (อันควรแล้วแก่ความเป็นที่อันเราทั้งหลาย พึงเว้นรอบ)

อผาสูกิ

เป็นนนิบาตบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น ผาสูกิ อผาสูกิ. (น + ผาสูกิ)

ผาสูกิ อ.ความสำราญ น ไม่ใช่ อผาสูกิ ชื่อว่าอผาสูกิ. (ความไม่สำราญ, ความไม่ผาสูกิ)

เอวรูปานิ

เป็นจัญญวีสทวิปทลยาธิกรณพหุพีหิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เอวํ รูปิ เยสนฺติ เอวรูปานิ, เภรวารมฺมณานิ. (เอวํ + รูปิ)

เอวํ อ.อย่างนี้ รูปิ เป็นรูปิ เยสํ (ภะรวารมฺมณานิ) แห่งอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความกลัว ท. เหล่าใด (อดีต) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตานิ เภรวารมฺมณานิ) อ.อารมณ์อันน่ากลัว ท. เหล่านั้น เอวรูปิ ชื่อว่าเอวรูป, ใต้แก่อารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความกลัวทั้งหลาย. (อันมีอย่างนี้เป็นรูป)

ภะรวารมฺมณานิ

เป็นจัญญวีสทวิปทลยาธิกรณพหุพีหิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ภะรวอสฺสํ จานานิ อารมฺมณานิ เภรวารมฺมณานิ. (ภะรว + จาน + อารมฺมณ) มัชฌิมะโลปัสมาส

อารมฺมณานิ อ.อารมณ์ ท. จานานิ อันเป็นที่ตั้ง ภะรวอสฺสํ แห่งความกลัว เภรวารมฺมณานิ ชื่อว่า ภะรวารมฺมณ. (อารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความกลัว)

วชฺเชตัพพยุตตกํ

เป็นจตุตถิตีตปิปรีสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วชฺเชตัพพอสฺสํ ยุตตกํ วชฺเชตัพพยุตตกํ, จานํ. (วชฺเชตัพพ + ยุตตก)

(จานํ) อ.ที่ ยุตตกํ อันควรแล้ว (อมฺเทหิ) วชฺเชตัพพอสฺสํ (จานอสฺส) แก่ความเป็นที่ อันเรา ท. พึงเว้น วชฺเชตัพพยุตตกํ ชื่อว่าวชฺเชตัพพยุตตก, ใต้แก่ที่. (อันควรแล้วแก่ความเป็นที่อันเราทั้งหลายพึงเว้น)

กตราวุโธ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กตโร จ โส อวฺวโธ จาติ กตราวุโธ. (กต + อวฺว)

กตโร จ อ.ชนิดไหนด้วย โส อ.ชนิดไหนนั้น อวฺวโธ จ เป็นอวฺวด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ กตราวุโธ
ชื่อว่ากตราวุธ. (อวฺวชนิดไหน)

ทินนาวุโธ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทินโน จ โส อวฺวโธ จาติ ทินนาวุโธ. (ทินน + อวฺว)

ทินโน จ อ.อันเราให้แล้วด้วย โส อ.อันเราให้แล้วนั้น อวฺวโธ จ เป็นอวฺวด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
ทินนาวุโธ ชื่อว่าทินนาวุธ. (อวฺวที่เราให้แล้ว)

อุตตกุลโล

เป็นลัตตमित्तปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุตเต กุลโล อุตตกุลโล, กุลปฺโต. (อุต + กุล)

(กุลปฺโต) อ.กุลบุตร กุลโล ผู้ฉลาด อุตเต ในประโยชน์ อุตตกุลโล ชื่อว่าอุตตกุลล, ได้แก่กุลบุตร.
(ผู้ฉลาดในประโยชน์)

อนฺโตวิหาร

เป็นนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วิหารสฺส อนฺโต อนฺโตวิหาร. (อนฺโต + วิหาร)

อนฺโต ในภายใน วิหารสฺส แห่งวิหาร อนฺโตวิหาร ชื่อว่าอนฺโตวิหาร. (ในภายในแห่งวิหาร)

พทิวินทาร์

เป็นนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วิหารสฺส พทิวินทาร์. (พทิวิน + วิหาร)

พทิวินทาร์ ในภายนอก วิหารสฺส แห่งวิหาร พทิวินทาร์ ชื่อว่าพทิวินทาร์. (ในภายนอกแห่งวิหาร, นอกวิหาร)

คณสขุฌาโย

เป็นตติยาตปฺปรีสสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

คณโต สขุฌาโย คณสขุฌาโย. (คณ + สขุฌาย)

สขุฌาโย อ.การสำถาย คณโต โดยความเป็นคณะ คณสขุฌาโย ชื่อว่าคณสขุฌาย. (สำถายโดยความเป็นคณะ)

สกลวนสนฺโท

เป็นจัญญิตปฺปรีสสฺมาส โดยมีวิเสสนบุพพทกัมมธารยสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. วนสสฺ สณฺโท วนสนฺโท. (วน + สณฺท) จัญญิตปฺปรีสสฺมาส

สณฺโท อ.จัญญ วนสสฺ แห่งป่า วนสนฺโท ชื่อว่าวนสนฺท. (จัญญแห่งป่า)

๒. สกโล จ โส วนสนฺโท จาติ สกลวนสนฺโท. (สกล + วนสนฺท) วิเสสนบุพพทกัมมธารย
สฺมาส

สกโล จ อ.ทั้งสิ้นด้วย โส อ.ทั้งสิ้นนั้น วนสนฺโท จ เป็นจัญญแห่งป่าด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
สกลวนสนฺโท ชื่อว่าสกลวนสนฺท. (จัญญแห่งป่าทั้งสิ้น)

เมตตจิตฺตํ

เป็นตติยาตปฺปรีสสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

เมตตาย ยุตฺตํ จิตฺตํ เมตตจิตฺตํ. (เมตตา + ยุตฺต + จิตฺต) มัจฺเจโลปฺปสฺมาส

จิตฺตํ อ.จิต ยุตฺตํ ดวงประกอบแล้ว เมตตาย ด้วยเมตตา เมตตจิตฺตํ ชื่อว่าเมตตจิตฺต. (จิตดวง
ประกอบด้วยเมตตา, เมตตาคิจิต)

ปตฺตจิวรปฏิคฺคทณฺ

เป็นจัญญิตปฺปรีสสฺมาส โดยมีสมาหารทวนฺทสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปตฺโต จ จิวรณฺจ ปตฺตจิวรํ. (ปตฺต + จิวร) สมาหารทวนฺทสฺมาส

ปตฺโต จ อ.บาตรด้วย จิวรํ จ อ.จิวรด้วย ปตฺตจิวรํ ชื่อว่าปตฺตจิวร. (บาตรและจิวร)

๒. ปตฺตจิวรสฺส ปฏิคฺคทณฺ ปตฺตจิวรปฏิคฺคทณฺ. (ปตฺตจิวร + ปฏิคฺคทณ) จัญญิตปฺปรีสสฺมาส

ปฏิคฺคทณฺ อ.การรับเฉพาะ ปตฺตจิวรสฺส ซึ่งบาตรและจิวร ปตฺตจิวรปฏิคฺคทณฺ ชื่อว่าปตฺตจิวร-
ปฏิคฺคทณ. (การรับบาตรและจิวร)

คตตสมพาทน์

เป็นฉันทวิปัสสนา มีวิเคราะห์ว่า

คตตสฺส สมพาทน์ คตตสมพาทน์. (คตต + สมพาทน์)

สมพาทน์ อ.การนวด คตตสฺส ซึ่งกาย คตตสมพาทน์ ชื่อว่าคตตสมพาทน์. (การนวดกาย)

จกุกุณ

เป็นฉันทวิปัสสนา มีวิเคราะห์ว่า

จกุกุณ คุณ จกุกุณ. (จกุก + คุณ)

คุณ อ.พนม จกุกุณ แห่งจักร จกุกุณ ชื่อว่าจกุกุณ. (พนมแห่งจักร)

เอกคฺค

เป็นฉันทวิปัสสนา มีวิเคราะห์ว่า

เอก อคฺค อารมมณฺ อสฺสาติ เอกคฺค, จิตฺต. (เอก + อคฺค)

อคฺค อารมมณฺ อ.อารมณฺ เอก อันหนึ่ง อสฺส (จิตตสฺส) แห่งจิตนั้น (อติ) มีอยู่ อติ เพราะ
เหตุนี้ (ดี จิต) อ.จิตนี้ เอกคฺค ชื่อว่าเอกคฺค, ได้แก่จิต. (มีอารมณฺเป็นหนึ่งใน)

ชยวโย

เป็นสัมาทวารทนต์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ชโย จ วโย จ ชยวโย. (ชโย + วโย)

ชโย จ อ.ความสิ้นไปด้วย วโย จ อ.ความเสื่อมไปด้วย ชยวโย ชื่อว่าชยวโย. (ความสิ้นไปและความ
เสื่อมไป)

ภิชฺชนฺตโต

เป็นสัมาทวารทนต์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ภิชฺชนฺ อติ ตโต ภิชฺชนฺตโต. (ภิชฺชนฺ + ตโต)

ตโต อ.อรรถ ภิชฺชนฺ อติ ว่าการแตกไป ภิชฺชนฺตโต ชื่อว่าภิชฺชนฺตโต. (อรรถว่าแตกไป)

อถาวรตโต

เป็นสัมภวานาบุพพทกัมมธารยส์มาส โดยสันนิบาตบุพพทกัมมธารยส์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. น ถาวโร อถาวโร. (น + ถาวร) นนิบาตบุพพทกัมมธารยส์มาส
ถาวโร อ.มันคง น ไม่ใช่ อถาวโร ชื่อว่าอถาวร. (ไม่มันคง, ไม่ถาวร)
๒. อถาวโร อิติ อตโต อถาวรตโต. (อถาวร + อตต) สัมภวานาบุพพทกัมมธารยส์มาส
อตโต อ.อรรถ อถาวโร อิติ ว่าไม่มันคง อถาวรตโต ชื่อว่าอถาวรตต. (อรรถว่าไม่มันคง)

กุลาสาชณสทิส

เป็นตติยาตปุริสส์มาส โดยมีจัญฐิตปุริสส์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. กุลาสาชณ วิกาโร ภาชนิ กุลาสาชณิ. (กุลาสา + วิการ + ภาชน) จัญฐิตปุริสส์มาส
ภาชนิ อ.ภาชนะ วิกาโร อันเป็นวิการ กุลาสาชณ แห่งดินเหนียว กุลาสาชณิ ชื่อว่า
กุลาสาชณ. (ภาชนะอันเป็นวิการแห่งดินเหนียว, ภาชนะที่ทำมาจากดินเหนียว)
๒. กุลาสาชณเนน สทิส กุลาสาชณสทิส, อตตภาโว. (กุลาสาชณ + สทิส) ตติยาตปุริสส์มาส
(อตตภาโว) อ.อัทภาพ สทิส อันเช่นกับ กุลาสาชณเนน ด้วยภาชนะอันเป็นวิการแห่งดินเหนียว
กุลาสาชณสทิส ชื่อว่ากุลาสาชณสทิส, ได้แก่อัทภาพ. (อันเช่นกับด้วยภาชนะอันเป็นวิการแห่งดินเหนียว)

อารทฐภาโว

เป็นจัญฐิตปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

อารทฐาย ภาโว อารทฐภาโว. (อารทฐ + ภาว)

ภาโว อ.ความที่ (เตลั ภิกขุณี) อารทฐาย (วิปลสนาย) แห่งวิปลสนา เป็นคุณชาติ อันภิกษุ ท.
เหล่านั้น ปรารภแล้ว อารทฐภาโว ชื่อว่าอารทฐภาว. (ความที่แห่งวิปลสนาเป็นคุณชาติอันภิกษุทั้งหลายปรารภ
แล้ว)

โยชนสตี

เป็นจัญฐิตปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

โยชนานิ สตี โยชนสตี. (โยชน + สตี)

สตี อ.ร้อย โยชนานิ แห่งโยชนิ ท. โยชนสตี ชื่อว่าโยชนสตี. (ร้อยโยชนิ)

ฉพพณณรสนิมโย

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีฉนฺทวิปทตลยาธิกรณพทพพิทิสมาส มีวิเคราะหฺตั้งนี้

๑. ฉ วณฺณา ยาสฺนฺติ ฉพพณฺณา, รสนิมโย. (ฉ + วณฺณ) ฉนฺทวิปทตลยาธิกรณพทพพิทิสมาส
 วนฺณา อ.วรรณะ ท. ฉ ทก ยาสฺ (รสนิม) แห่งรัศมี ท. เหล่าใด (สนฺติ) มีอยู่ อิติ
 เพราะเหตุนี้ (ตา รสนิมโย) อ.รัศมี ท. เหล่านี้ ฉพพณฺณา ชื่อว่าฉพพณฺณา, ได้แก่รัศมีทั้งหลาย. (อันมี
 วรรณะทก, มี ๖ สี)

๒. ฉพพณฺณา จ ตา รสนิมโย จาติ ฉพพณฺณรสนิมโย. (ฉพพณฺณา + รสนิม) วิเสสนบุพพทก-
 กัมมธารยสมาส

ฉพพณฺณา จ อ.อันมีวรรณะทก ท. ด้วย ตา อ.อันมีวรรณะทก ท. เหล่านี้ รสนิมโย จ เป็น
 รัศมีด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ฉพพณฺณรสนิมโย ชื่อว่าฉพพณฺณรสนิม. (รัศมีอันมีวรรณะทก, รัศมีมี ๖ สี)

กุมภูปโม

เป็นฉนฺทวิปทตลยาธิกรณพทพพิทิสมาส มีวิเคราะหฺที่ว่า

กุมภูปโม อูปมา ยสฺสาติ กุมภูปโม, กาโย. (กุมภ + อูปมา)

กุมภูปโม อ.หม้อ อูปมา เป็นเครื่องเปรียบ ยสฺส (กายสฺส) แห่งกายใด (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ
 นี้ (โส กาโย) อ.กายนั้น กุมภูปโม ชื่อว่ากุมภูปม, ได้แก่กาย. (อันมีหม้อเป็นเครื่องเปรียบ)

นศรูปมํ

เป็นฉนฺทวิปทตลยาธิกรณพทพพิทิสมาส มีวิเคราะหฺที่ว่า

นศรูปมํ อูปมา ยสฺสาติ นศรูปมํ, จิตฺตํ. (นศร + อูปมา)

นศรูปมํ อ.นศร อูปมา เป็นเครื่องเปรียบ ยสฺส (จิตตสฺส) แห่งจิตใด (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ
 นี้ (ตํ จิตฺตํ) อ.จิตนั้น นศรูปมํ ชื่อว่านศรูปม, ได้แก่จิต. (อันมีนศรเป็นเครื่องเปรียบ)

ปณฺณาวุโธ

เป็นอวธารณบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหฺที่ว่า

ปณฺณาวุโธ อาวุโธ ปณฺณาวุโธ. (ปณฺณา + อาวุธ)

ปณฺณา อว อ.ปัญญาอันเทียว อาวุธ เป็นอาวุธ ปณฺณาวุโธ ชื่อว่าปณฺณาวุธ. (อาวุธคือปัญญา)

อนิเวสโน

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

น นิเวสโน อนิเวสโน. (น + นิเวสน)

นิเวสโน อ.ผู้ติดอยู่ น ไม่ใช่ อนิเวสโน ชื่อว่าอนิเวสน. (ผู้ไม่ติดอยู่)

อพลทุพพลโต

เป็นสัมภวานาบุพพทกัมมธารยส์มาส โดยมีนนิบาตบุพพททุพพีทิสมาส ฌฏฐิทวีปตูลยาธิกรณ-
ทุพพีทิสมาส และสมาหารทวันทสมาอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. นตฺติ พลฺ อสฺสาติ อพฺโล, กาโย. (น + พล) นนิบาตบุพพททุพพีทิสมาส

พลฺ อ.กำลัง อสฺส (กายสฺส) แห่งกายนั้น นตฺติ ย่อมไม่มี อิติ เพราะเหตุนั้น อพฺโล ชื่อว่า
อพล, ได้แก่กาย. (อันไม่มีกำลัง)

๒. ทุฏฺจํ พลฺ อสฺสาติ ทุพฺพลฺ, กาโย. (ทุ + พล) ฌฏฐิทวีปตูลยาธิกรณทุพพีทิสมาส

พลฺ อ.กำลัง (โทเสน) ทุฏฺจํ อันโทษ ประทุษร้าย อสฺส (กายสฺส) แห่งกายนั้น (อตฺติ) มี
อยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น ทุพฺพลฺ ชื่อว่าทุพพล, ได้แก่กาย. (อันมีกำลังอันโทษประทุษร้ายแล้ว)

๓. อพฺโล จ ทุพฺพลฺ จ อพฺลทุพฺพลฺ, กาโย. (อพล + ทุพพล) สมาหารทวันทสมา

อพฺโล จ อ.อันไม่มีกำลังด้วย ทุพฺพลฺ จ อ.อันมีกำลังอันโทษประทุษร้ายแล้วด้วย อพฺลทุพฺพล
ชื่อว่าอพลทุพพล, ได้แก่กาย. (อันไม่มีกำลังและอันมีกำลังอันโทษประทุษร้ายแล้ว)

๔. อพฺลทุพฺพลฺ อิติ อตฺโต อพฺลทุพฺพลโต. (อพลทุพพล + อตฺต) สัมภวานาบุพพทกัมมธารย-
ส์มาส

อตฺโต อ.อรรถ อพฺลทุพฺพลฺ อิติ ว่า อันไม่มีกำลังและอันมีกำลังอันโทษประทุษร้ายแล้ว อพฺล-
ทุพฺพลโต ชื่อว่าอพลทุพพลต. (อรรถว่าอันไม่มีกำลังและอันมีกำลังอันโทษประทุษร้ายแล้ว)

อนทฺธนฺยโต

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารยส์มาส โดยมีตติยาตปฺริสสมาอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อทฺธฺนา นฺยโต อทฺธนฺยโต. (อทฺธ + นฺยต) ตติยาตปฺริสสมา

นฺยโต อ.อันถูกกำหนดแล้ว อทฺธฺนา ด้วยกาลนาน อทฺธนฺยโต ชื่อว่าอทฺธนฺยต. (ถูกกำหนดแล้ว
ด้วยกาล)

๒. น อทฺธนียโต อนทฺธนียโต. (น + อทฺธนียโต) นินบาตบุพพบทกัมมธารยสฺมาส
 อทฺธนียโต อ.อันถูกกำหนดแล้วด้วยกาลนาน น ทามีได้ อนทฺธนียโต ชื่อว่าอทฺธนียโต. (อันไม่
 ถูกกำหนดแล้วด้วยกาลนาน)

ดาวกาลิกตฺโต

เป็นสัมภวานาบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ดาว กาลิ ปวตตตีติ ดาวกาลิกโก. (ดาวกาล + ฌิก) สังสฺมฺฐาติอเนกัตถตฺตํ
 ปวตตตีติ ย่อมเป็นไป กาลิ ตลอดกาล ดาว เพียงนั้น อิติ เพราะเหตุนี้ ดาวกาลิกโก ชื่อว่า
 ดาวกาลิก. (อันเป็นไปตลอดกาลเพียงนั้น)
๒. ดาวกาลิกโก อิติ อตฺโต ดาวกาลิกตฺโต. (ดาวกาลิก + อตฺถ) สัมภวานาบุพพบทกัมมธารย-
 สฺมาส
 อตฺโต อ.อรรถ ดาวกาลิกโก อิติ ว่าอันเป็นไปตลอดกาลเพียงนั้น ดาวกาลิกตฺโต ชื่อว่าดาวกา-
 ลิกตฺโต. (อรรถว่าอันเป็นไปตลอดกาลเพียงนั้น)

เกสาทิสฺมุทสงฺขาโต

เป็นสัมภวานาบุพพบทกัมมธารยสฺมาส โดยมีจฺญฺฐิตฺวิปทฺตุลยาธิกรณพหุพพิทิสฺมาส และจฺญฺฐิตฺปฺริส-
 สฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. เกสา อาทิ เยสึ ตานิ เกสาทินิ, องฺคานิ. (เกส + อาทิ) จฺญฺฐิตฺวิปทฺตุลยาธิกรณพหุพพิทิส-
 สฺมาส
 เกสา อ.ผม ท. อาทิ เป็นต้น เยสึ (องฺคานิ) แห่งส่วน ท. เหล่าใด (อตฺถิ) มีอยู่
 (ตานิ องฺคานิ) อ.ส่วน ท. เหล่านั้น เกสาทินิ ชื่อว่าเกสาทิ, ได้แก่ส่วนทั้งหลาย. (มีผมเป็นต้น)
๒. เกสาทินิ (องฺคานิ) สฺมุโท เกสาทิสฺมุโท. (เกสาทิ + สฺมุท) จฺญฺฐิตฺปฺริสสฺมาส
 สฺมุโท อ.ประชุม เกสาทินิ (องฺคานิ) แห่งส่วน ท. มีผมเป็นต้น เกสาทิสฺมุโท ชื่อว่าเกสาทิสฺมุท.
 (ประชุมแห่งส่วนมีผมเป็นต้น)
๓. เกสาทิสฺมุโท อิติ สงฺขาโต เกสาทิสฺมุทสงฺขาโต, กาโย. (เกสาทิสฺมุท + สงฺขาโต) สัมภวานา-
 บุพพบทกัมมธารยสฺมาส
 สงฺขาโต อ.อันบัณฑิต กล่าวแล้ว เกสาทิสฺมุโท อิติ ว่าประชุมแห่งส่วนมีผมเป็นต้น เกสาทิสฺมุท-
 สงฺขาโต ชื่อว่าเกสาทิสฺมุทสงฺขาโต, ได้แก่กาย. (กล่าวคือประชุมแห่งส่วนมีผมเป็นต้น)

คมภีรปริช

เป็นฉนฺทฐีทวิปทตฺสยาธิกรณพหุพพิทิสฺมาส มิวีเคราะหฺว่า

คมภีรา ปริชา อสฺสาติ คมภีรปริช, นคร. (คมภีรา + ปริชา)

ปริชา อ.คฺ คมภีรา อันลิก อสฺส (นครสฺส) แห่งนครนั้น (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ คมภีร-
ปริช ชื่อว่าคมภีรปริช, ได้แก่นคร. (มีคฺอันลิก)

ปาการปริกฺขิตต

เป็นตติยาตปฺปรีสฺสมาส มิวีเคราะหฺว่า

ปาการเรน ปริกฺขิตต ปาการปริกฺขิตต, นคร. (ปาการ + ปริกฺขิตต)

(นคร) อ.นคร (บุคคลเลน) ปริกฺขิตต อันบุคคล ล้อมแล้ว ปาการเรน ด้วยกำแพง ปาการปริกฺขิตต
ชื่อว่าปาการปริกฺขิตต, ได้แก่นคร. (อันบุคคลล้อมแล้วด้วยกำแพง)

ทวารภฺภูกาลกฺขุดต

เป็นตติยาตปฺปรีสฺสมาส โดยมีอิตรโรยคทวันทสฺมาสอยู่ภายใน มิวีเคราะหฺดังนี้

๑. ทวารญจ อภฺภูกาลโก จ ทวารภฺภูกาลกา. (ทวาร + อภฺภูกาลก) อิตรโรยคทวันทสฺมาส
ทวาร จ อ.ประตูด้วย อภฺภูกาลโก จ อ.ป้อมด้วย ทวารภฺภูกาลกา ชื่อว่าทวารภฺภูกาลก. (ประตู
และป้อม)
๒. ทวารภฺภูกาลเกทิ ขุดต ทวารภฺภูกาลกฺขุดต, นคร. (ทวารภฺภูกาลก + ขุดต) ตติยาตปฺปรีสฺสมาส
(นคร) อ.นคร ขุดต อันประกอบแล้ว ทวารภฺภูกาลเกทิ ด้วยประตูและป้อม ท. ทวารภฺภูกาลก-
ขุดต ชื่อว่าทวารภฺภูกาลกฺขุดต, ได้แก่นคร. (อันประกอบแล้วด้วยประตูและป้อม)

วีถิจตฺทุกกฺสิงฆาภฺกสมฺปนฺน

เป็นตติยาตปฺปรีสฺสมาส โดยมีฉนฺทฐีตปฺปรีสฺสมาส และอวธารณบุพพบทกัมมธารยสฺมาสอยู่ภายใน มี
วิเคราะหฺดังนี้

๑. วีถิยา จตฺทุกกํ วีถิจตฺทุกกํ. (วีถิ + จตฺทุกก) ฉนฺทฐีตปฺปรีสฺสมาส
จตฺทุกกํ อ.หมวดสี่ วีถิยา แห่งถนน วีถิจตฺทุกกํ ชื่อว่าวีถิจตฺทุกก. (หมวดสี่แห่งถนน)
๒. วีถิจตฺทุกกเมว สิงฆาภฺโก วีถิจตฺทุกกฺสิงฆาภฺโก. (วีถิจตฺทุกก + สิงฆาภฺก) อวธารณบุพพบท-

กัมมธารยส์มาส

วิถิจตุกกัม เอว อ.ทมวดสีแห่งถนนนั้นเที่ยว สิงฆาฏโก เป็นแพรง วิถิจตุกกสิงฆาฏโก ชื่อว่า วิถิจตุกกสิงฆาฏก. (แพรงคือทมวดสีแห่งถนน)

๓. วิถิจตุกกสิงฆาฏเกณ สมฺปนฺนํ วิถิจตุกกสิงฆาฏกสมฺปนฺนํ, นครํ. (วิถิจตุกกสิงฆาฏก + สมฺปนฺนํ) ตติยาตปฺปรีสส์มาส

(นคร) อ.นคร สมฺปนฺนํ อันถึงพร้อมแล้ว วิถิจตุกกสิงฆาฏเกณ ด้วยแพรงคือทมวดสีแห่งถนน วิถิจตุกกสิงฆาฏกสมฺปนฺนํ ชื่อว่าวิถิจตุกกสิงฆาฏกสมฺปนฺนํ, ได้แก่นคร. (อันถึงพร้อมแล้วด้วยแพรงคือทมวดสีแห่งถนน)

อนฺตราปณฺ

เป็นทวิปทภินนาธิกรณพหุพีทิสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

อนฺตรา อาปณฺ อสส์สํติ อนฺตราปณฺ, นครํ. (อนฺตรา + อาปณฺ)

อาปณฺ อ.ร้านตลาด อนฺตรา ในระหว่าง อสส์ (นครสส์) แห่งนครนั้น (อดีต) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ อนฺตราปณฺ ชื่อว่าอนฺตราปณฺ, ได้แก่นคร. (มีร้านตลาดในระหว่าง)

วิปัสสนาจิตฺตํ

เป็นตติยาตปฺปรีสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

วิปัสสนาย ยุตฺตํ จิตฺตํ วิปัสสนาจิตฺตํ. (วิปัสสนา + ยุตฺต + จิตฺต)

จิตฺต อ.จิต ยุตฺตํ ดวงประกอบแล้ว วิปัสสนาย ด้วยวิปัสสนา วิปัสสนาจิตฺตํ ชื่อว่าวิปัสสนาจิตฺต. (จิตดวงประกอบแล้วด้วยวิปัสสนา)

นฺครสทิสฺ

เป็นตติยาตปฺปรีสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

นฺครเณ สทิสฺ นฺครสทิสฺ, จิตฺตํ. (นฺคร + สทิส)

(จิตต์) อ.จิต สทิสฺ อันเช่นกันกับ นฺครเณ ด้วยนฺคร นฺครสทิสฺ ชื่อว่านฺครสทิสฺ, ได้แก่จิต. (อันเช่นกันกับนฺคร)

เอกโตธรราทิ

เป็นฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพพีหิสฺมาส โดยมือโลปตปฺปฺริสฺสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺตั้งนี้

๑. เอกโต ธรราทิ เอกโตธรราทิ. (เอก + ธรร) อโลปตปฺปฺริสฺสมาส

ธรราทิ อ.คณ เอกโต ข้างเดียว เอกโตธรราทิ ชื่อว่าเอกโตธรราทิ. (คณข้างเดียว)

๒. เอกโตธรราทิ อาทิ อสฺสาติ เอกโตธรราทิ, อาวุธฺ. (เอกโตธรราทิ + อาทิ) ฉัฏฐีทวีปทตฺลยา-
ธิกรณพหุพพีหิสฺมาส

เอกโตธรราทิ อ.คณข้างเดียว อาทิ เป็นต้น อสฺส (อาวุธฺ) แห่งอาวุธฺนั้น (อตฺติ) มีอยู่
อิตฺติ เพราะเหตุนี้ เอกโตธรราทิ ชื่อว่าเอกโตธรราทิ, ได้แก่อาวุธฺ. (มีอาวุธฺมีคณข้างเดียวเป็นต้น)

นนานุปกาโร

เป็นฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพพีหิสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

นนานา ปกาโร อสฺสาติ นนานุปกาโร, อาวุธฺ. (นนานา + ปกาโร)

ปกาโร อ.ประการ นานา ต่างๆ อสฺส (อาวุธฺ) แห่งอาวุธฺนั้น (อตฺติ) มีอยู่ อิตฺติ เพราะเหตุนี้
นนานุปกาโร ชื่อว่านนานุปกาโร, ได้แก่อาวุธฺ. (มีประการต่างๆ)

โจรคณ

เป็นฉัฏฐีตปฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะหฺว่า

โจรานิ คณ โจรคณ. (โจร + คณ)

คณ อ.หมู่ โจรานิ แห่งโจร ท. โจรคณ ชื่อว่าโจรคณ. (หมู่โจร)

วิปสฺสนามโย

เป็นสังสฺฐาติอเนกตตฺตฺติตฺติ มีวิเคราะหฺว่า

วิปสฺสนาย นิปฺพนโน วิปสฺสนามโย, ปญฺญาวุธฺ. (วิปสฺสนา + มโย)

(ปญฺญาวุธฺ) อ.อาวุธฺคือปัญญา นิปฺพนโน อันสำเร็จแล้ว วิปสฺสนาย ด้วยวิปสฺสนา วิปสฺสนามโย
ชื่อว่าวิปสฺสนามโย, ได้แก่อาวุธฺคือปัญญา. (อันสำเร็จแล้วด้วยวิปสฺสนา)

อริยมคฺคตมโย

เป็นสังสังสุทฺถาทีนเณกัตตตทิต มิวีเคราะหฺว่า

อริยมคฺเคน นิปนฺโน อริยมคฺคตมโย, ปญฺญาวุโธ. (อริยมคฺค + มย)

(ปญฺญาวุโธ) อ.อาวุธคือปัญญา นิปนฺโน อันสำเร็จแล้ว อริยมคฺเคน ด้วยอริยมรรค
อริยมคฺคตมโย ชื่อว่าอริยมคฺคตมย, ได้แก่อาวุธคือปัญญา. (อันสำเร็จแล้วด้วยอริยมรรค)

มคฺควชฺโณ

เป็นตติยาตปฺปรีสฺสมาส มิวีเคราะหฺว่า

มคฺเคน วชฺโณ มคฺควชฺโณ, กิเลสฺ. (มคฺค + วชฺณ)

(กิเลสฺ) อ.กิเลส วชฺโณ อันพึงถูกฆ่า มคฺเคน ด้วยมรรค มคฺควชฺโณ ชื่อว่ามคฺควชฺณ, ได้แก่กิเลส.
(อันพึงถูกฆ่าด้วยมรรค)

กิเลสฺมาโร

เป็นอวธารณบุพพทกัมมธารยสฺมาส มิวีเคราะหฺว่า

กิเลสฺ เหว มาโร กิเลสฺมาโร. (กิเลสฺ + มาร)

กิเลสฺ เหว อ.กิเลสนั้นเที่ยว มาร เป็นมาร กิเลสฺมาโร ชื่อว่ากิเลสฺมาร. (มารคือกิเลส)

ตรุณวิปัสสนา

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสฺมาส มิวีเคราะหฺว่า

ตรุณิ จ ส่า วิปัสสนา จาติ ตรุณวิปัสสนา. (ตรุณิ + วิปัสสนา)

ตรุณิ จ อ.อันอ่อนด้วย ส่า อ.อันอ่อนนั้น วิปัสสนา จ เป็นวิปัสสนาด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
ตรุณวิปัสสนา ชื่อว่าตรุณวิปัสสนา. (วิปัสสนาอย่างอ่อน)

อวารัสสปายอุตุสปายโกชนสปายบุคคลสปายธมมส์ส่วนสปายาทินิ

เป็นฉฐฐวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมิอิตรโรคทวันทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อวารัสสปายญจ อุตุสปายญจ โภชนสปายญจ ปุคคลสปายญจ ธมมส์ส่วนสปายญจ อวารัสสปายอุตุสปายโกชนสปายบุคคลสปายธมมส์ส่วนสปายานิ. (อวารัสสปาย + อุตุสปาย + โภชนสปาย + ปุคคลสปาย + ธมมส์ส่วนสปาย) อิตรโรคทวันทสมาส

อวารัสสปายํ จ อ.อวารัสสปายะด้วย อุตุสปายํ จ อ.อุตุสปายะด้วย โภชนสปายํ จ อ.โภชนสปายะด้วย ปุคคลสปายํ จ อ.ปุคคลสปายะด้วย ธมมส์ส่วนสปายํ จ อ.ธมมส์ส่วนสปายะด้วย อวารัสสปายอุตุสปายโกชนสปายบุคคลสปายธมมส์ส่วนสปายานิ ชื่อว่าอวารัสสปายอุตุสปายโกชนสปายบุคคลสปายธมมส์ส่วนสปาย. (อวารัสสปายะ อุตุสปายะ โภชนสปายะ ปุคคลสปายะ และธมมส์ส่วนสปายะ)

๒. อวารัสสปายอุตุสปายโกชนสปายบุคคลสปายธมมส์ส่วนสปายานิ อาทีนิ เยลี ตานิ อวารัสสปายอุตุสปายโกชนสปายบุคคลสปายธมมส์ส่วนสปายาทินิ, สปายานิ. (อวารัสสปายอุตุสปายโกชนสปายบุคคลสปายธมมส์ส่วนสปาย + อาที) ฉฐฐวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

อวารัสสปายอุตุสปายโกชนสปายบุคคลสปายธมมส์ส่วนสปายานิ อ.อวารัสสปายะ อุตุสปายะ โภชนสปายะ ปุคคลสปายะ ธมมส์ส่วนสปายะ ท. อาที เป็นต้น เยลี (สปายานิ) แห่งสปายะ ท. เทล้าไต (สนุติ) มีอยู่ ตานิ (สปายานิ) อ.สปายะ ท. เทล้าไน อวารัสสปายอุตุสปายโกชนสปายบุคคลสปายธมมส์ส่วนสปายาทินิ ชื่อว่าอวารัสสปายอุตุสปายโกชนสปายบุคคลสปายธมมส์ส่วนสปายาทิ, ไต้แก่สปายะทั้งหลาย. (มีอวารัสสปายะ อุตุสปายะ โภชนสปายะ ปุคคลสปายะ และธมมส์ส่วนสปายะเป็นต้น)

สุทฺถจิตฺตํ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สุทฺถญจ ตํ จิตตญจาติ สุทฺถจิตฺตํ. (สุทฺถ + จิตต)

สุทฺถํ จ อ.อันทมตจตแล้วด้วย ตํ อ.อันทมตจตแล้วนั้น จิตตํ จ เป็นจิตด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น สุทฺถจิตฺตํ ชื่อว่าสุทฺถจิตฺต. (จิตอันทมตจตแล้ว)

สงฺคามสีล

เป็นฉฐฐฐิตูปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สงฺคามลฺลํ ลีลํ สงฺคามลฺลํ. (สงฺคาม + ลีล)

ลีลํ อ.อันเป็นศิระษะ สงฺคามลฺลํ แห่งสงฺคราม สงฺคามลฺลํ ชื่อว่าสงฺคามลฺลํ. (อันเป็นศิระษะแห่งสงฺคราม)

พลโกฏจโก

เป็นฉนฺทิตฺตปฺปวิสฺสํมาส มิวีเคราะหฺว่า

พลานํ โภฏจโก พลโกฏจโก. (พล + โภฏจ)

โภฏจโก อ.ซุ่มเป็นที่พัก พลานํ แห่งพล ท. พลโกฏจโก ชื่อว่าพลโกฏจโก. (ซุ่มเป็นที่พักพล)

อมิตโต

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารยลฺลํ มิวีเคราะหฺว่า

น มิติโต อมิตโต. (น + มิติ) นนิบาต อรรถ วิรุฑฺธ หรือ ปฏิปทฺข ตรงกันข้าม

มิติโต อ.มิตร น ทาไมได้ อมิตโต ชื่อว่าอมิตโต. (ผู้มีใช้มิตร, คัดรู้)

ประเสนา

เป็นฉนฺทิตฺตปฺปวิสฺสํมาส มิวีเคราะหฺว่า

ประลํ เสนา ประเสนา. (ประ + เสนา)

เสนา อ.กองทัพ ประลํ (บุคคลานํ) ของบุคคล ท. เหล่าอื่น ประเสนา ชื่อว่าประเสนา. (กองทัพของบุคคลอื่น)

ปรหตฺตคตฺ

เป็นลิตฺตมิตฺตปฺปวิสฺสํมาส โดยมีฉนฺทิตฺตปฺปวิสฺสํมาสอยู่ภายใน มิวีเคราะหฺดังนี้

๑. ประลํ ทตฺตา ปรหตฺตา. (ประ + ทตฺ) ฉนฺทิตฺตปฺปวิสฺสํมาส

ทตฺตา อ.มือ ท. ประลํ (บุคคลานํ) ของบุคคล ท. เหล่าอื่น ปรหตฺตา ชื่อว่าปรหตฺตา. (มือของบุคคลอื่น)

๒. ปรหตฺเตลฺลํ คตฺ ปรหตฺตคตฺ, รัชฺชํ. (ปรหตฺ + คต) ลิตฺตมิตฺตปฺปวิสฺสํมาส

(รัชฺชํ) อ.ความเป็นแห่งพระราช่า คตฺ อ.อันไปแล้ว ปรหตฺเตลฺลํ ในมือของบุคคลอื่น ท. ปรหตฺตคตฺ ชื่อว่าปรหตฺตคตฺ, ได้แก่ความเป็นแห่งพระราช่า. (อันไปแล้วในมือของบุคคลอื่น)

ราชช

เป็นภาวัตถิต มิวเคราะห์ว่า

ราชโน ภาโว ราชช. (ราช + ฌย)

ภาโว อ.ความเป็น ราชโน แห่งพระราช่า ราชช ชื่อว่าราชช. (ความเป็นพระราช่า)

อุตตริมคคปฏิลาภ

เป็นทุตียัตปปริสสมาส โดยมีวิเสสนบุพพทกัมมชารยสมาสอยู่ภายใน มิวเคราะห์ดังนี้

๑. อุตตริ จ โส มคโค จาติ อุตตริมคโค. (อุตตริ + มคค) วิเสสนบุพพทกัมมชารยสมาส
 อุตตริ จ อ.อันย้งด้วย โส อ.อันย้งนั้น มคโค จ เป็นมรรคด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อุตตริมคโค
 ชื่อว่าอุตตริมคค. (มรรคอันย้ง)
๒. อุตตริมคค ปฏิลาภ อุตตริมคคปฏิลาภ. (อุตตริมคค + ปฏิลาภ) ทุตียัตปปริสสมาส
 ปฏิลาภ อ.การได้เฉพาะ อุตตริมคค ซึ่งมรรคอันย้ง อุตตริมคคปฏิลาภ ชื่อว่าอุตตริมคค-
 ปฏิลาภ. (การได้เฉพาะซึ่งมรรคอันย้ง)

มคคผลปฏิเวธ

เป็นทุตียัตปปริสสมาส โดยมีอิตรียคทวันทสมาสอยู่ภายใน มิวเคราะห์ดังนี้

๑. มคโค จ ผลญจ มคคผลานิ. (มคค + ผล) อิตรียคทวันทสมาส
 มคโค จ อ.มรรคด้วย ผล จ อ.ผลด้วย มคคผลานิ ชื่อว่ามคคผล. (มรรคและผล)
๒. มคคผลานิ ปฏิเวธ มคคผลปฏิเวธ. (มคคผล + ปฏิเวธ) ทุตียัตปปริสสมาส
 ปฏิเวธ อ.การแทงตลอด มคคผลานิ ซึ่งมรรคและผล ท. มคคผลปฏิเวธ ชื่อว่ามคคผล-
 ปฏิเวธ. (การแทงตลอดซึ่งมรรคและผล)

รกจิตพพยุดตโก

เป็นจตุตตีตปปริสสมาส มิวเคราะห์ว่า

รกจิตพพสส ยุดตโก รกจิตพพยุดตโก, ฌมโม. (รกจิตพพ + ยุดตก)

(ฌมโม) อ.ธรรม ยุดตโก อันควรแล้ว รกจิตพพสส แก่ความเป็นธรรมอันตนพึงรักษา รกจิตพพยุดตโก
 ชื่อว่ารกจิตพพยุดตก, ได้แก่ธรรม. (อันควรแล้วแก่ความเป็นธรรมอันตนพึงรักษา)

เทศนาวสาน์

เป็นฉันทลักษณ์ประเภทยาว มีวิเคราะห์ว่า
 เทศนาย อวสาน์ เทศนาวสาน์. (เทศนา + อวสาน)
 อวสาน์ อ.กาลเป็นที่สิ้นสุดลง เทศนาย แห่งพระเทศนา เทศนาวสาน์ ชื่อว่าเทศนาวสาน์. (กาลเป็นที่
 สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา, เวลาจบพระเทศนา)

นิสินนฏจาน์

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 นิสินนฏจ ตั จานญจาติ นิสินนฏจาน์. (นิสินน + จาน)
 นิสินนั จ อ.เป็นที่นั่งด้วย ตั อ.เป็นที่นั่งนั้น จาน์ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น นิสินนฏจาน์
 ชื่อว่านิสินนฏจาน. (ที่เป็นที่นั่ง)

ส่วณณวณณ

เป็นอุปมาบุพพบทพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ส่วณณณสั วณณ โวย วณณณ ยสัสาติ ส่วณณวณณ, สรรี. (ส่วณณ + วณณ)
 วณณณ อ.วรรณะ วณณณ โวย รวากะ อ.วรรณะ ส่วณณณสั แห่งทอง ยสั (สรรีรสั) แห่งสรรีระ
 ไต (อติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุนั้น (ตั สรรี) อ.สรรีระนั้น ส่วณณวณณ ชื่อว่าส่วณณวณณ, ได้แก่สรรีระ.
 (มีวรรณะเพียงตั้งวรรณะแห่งทอง, มีผิวพรรณดุจทอง)





๗. ปุติคตตติสฺสตุเถรวตฺถุ [๓๐]

ปุติคตตติสฺสตุเถรวตฺถุ (มยา วุจฺเจเต) ๗

ปุติคตตติสฺสตุเถรวตฺถุ อ.เรื่องแห่งพระติสสะผู้เถระผู้มีร่างกายอันเปื่อยเน่า

(มยา) อันข้าพเจ้า

(พระพุทฺธโฆสฺสะ) (วุจฺเจเต) จะกล่าว ๗

ปุติคตตติสฺสตุเถรวตฺถุ วุตตกัมมะใน วุจฺเจเตฯ อาชยาตบทกัมมวาทก

มยา อนภิหิตกัตตานิ วุจฺเจเต ๗

๗. เรื่องพระปุติคตตติสฺสเถระ



๑. “อจิริ วตฺถิ กายิถิ อิมิ ฐมฺมเทสนํ สตุถา สวตฺถิยํ วิหรนฺโต ปุติคตตติสฺสตุเถริ อารพฺภา กเถสิ ๗

สตุถา สวตฺถิยํ วิหรนฺโต ปุติคตตติสฺสตุเถริ อารพฺภา “อจิริ วตฺถิ กายิถิ อิมิ ฐมฺมเทสนํ กเถสิ ๗

สตุถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับ สวตฺถิยํ ในเมืองสาวัตถี อารพฺภา ทรงปรารภ ปุติคตตติสฺสตุเถริ ซึ่งพระติสสะผู้เถระผู้มีร่างกายอันเปื่อยเน่า กเถสิ ตรัสแล้ว อิมิ ฐมฺมเทสนํ ซึ่งพระธรรมเทศนาคือ “อจิริ วตฺถิ กายิถิ ว่า “อจิริ วตฺถิ กายิ” ดังนี้ เป็นต้น ๗

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ในเมืองสาวัตถี ทรงปรารภพระติสสะผู้เถระผู้มีร่างกายเปื่อยเน่า ตรัสพระธรรมเทศนาคือว่า “อจิริ วตฺถิ กายิ” ดังนี้ เป็นต้น

สตุถา สุทฺธกัตตานิ กเถสิฯ อาชยาตบทกัตตวาทก “อจิริ วตฺถิ กายิ” สรุปะไน อิติฯ คัพฺพํ อาทยัตถะไน อิมิ ฐมฺมเทสนํ อิมิ วิเสสนะของ ฐมฺมเทสนํฯ วุตตกัมมะใน กเถสิ สวตฺถิยํ วิสยาธาระไน วิหรนฺโตฯ อัปฺภันตริกิริยาของ สตุถา ปุติคตตติสฺสตุเถริ อวุตตกัมมะใน อารพฺภาฯ สมานกาลกิริยาไน กเถสิ ๗

.....
.....

๒. เอโก กิร สวตถึวาสี กุลปุตโต สตุถุ สนฺติเก ฌมฺมกถํ สุตฺวา สาสเน อูริ ทตฺวา ปพฺพชิตฺโต ลทฺฐปสมฺบโท ติสฺสตุเถโร นาม อโหสิ ฯ

กิร ได้ยินว่า กุลปุตโต อ.กุลบุตร สวตถึวาสี ผู้อยู่ในเมืองสาวัตถีโดยปกติ เอโก คนหนึ่ง สุตฺวา ฟังแล้ว ฌมฺมกถํ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งธรรม สนฺติเก ในสำนัก สตุถุ ของพระศาสดา ทตฺวา ถวายแล้ว อูริ ซึ่งออก สาสเน ในพระศาสนา ปพฺพชิตฺโต บวชแล้ว ลทฺฐปสมฺบโท ผู้มีอุปสมบทอันได้แล้ว ติสฺสตุเถโร นาม เป็นผู้ชื่อว่าพระ ติสสะผู้เถระ อโหสิ ได้เป็นแล้ว ฯ

ได้ยินว่า กุลบุตรผู้อยู่ในเมืองสาวัตถีโดยปกติคนหนึ่ง ฟังธรรมกถาในสำนักของพระ ศาสดา ถวายออกในพระศาสนา บวชแล้ว ได้อุปสมบทแล้ว ได้มีชื่อว่าพระติสสะเถระ

กิริศัพท์ อนุสฺสวณฺตถะ เอโก กิติ สวตถึวาสี กิติ วิเสสนะของ กุลปุตฺโตจฺจ สฺุททกัตฺตา ใน อโหสิจฺจ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก สตุถุ สามีสัมพันธะใน สนฺติเกจฺจ วิสยาธาระใน สุตฺวา ฌมฺมกถํ อวุตตกัมฺมะใน สุตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน ทตฺวา สาสเน วิสยาธาระใน ทตฺวา อูริ อวุตตกัมฺมะใน ทตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปพฺพชิตฺโตจฺจ กิติ ลทฺฐปสมฺบโท กิติ วิเสสนะของ กุลปุตฺโต นามศัพท์ สัณฺญาชิตฺตะกะเข้ากับ ติสฺสตุเถโรจฺจ วิกิตกัตฺตา ใน อโหสิ ฯ

๓. คจฺฉนฺเต คจฺฉนฺเต กाले, ตสฺส สรีเร โรโค อฺุทปาที ฯ

คจฺฉนฺเต คจฺฉนฺเต กाले, ตสฺส (เถรสฺส) สรีเร โรโค อฺุทปาที ฯ

กาลे ครั้นเมื่อกาล คจฺฉนฺเต ไปอยู่ คจฺฉนฺเต ไปอยู่, โรโค อ.โรค สรีเร ที่สรีระ อสฺส (เถรสฺส) ของพระเถระนั้น อฺุทปาที ได้เกิดขึ้นแล้ว ฯ

เมื่อกาลเวลาผ่านไป, โรคที่ร่างกายของพระเถระ ก็เกิดขึ้น

กาลे ลักษณะใน คจฺฉนฺเตจฺจ สองบท ลักษณะกิริยา, โรโค สฺุททกัตฺตาใน อฺุทปาทีจฺจ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ตสฺส วิเสสนะของ เถรสฺสจฺจ สามีสัมพันธะใน สรีเรจฺจ วิสยาธาระ ใน โรโค ฯ

๔. สาสปรมตติโย ปิพกา อฎฺฐหีสฺสุ ฯ

ปิพกา อ.ต่อม ท. **สาสปรมตติโย** มีเมล็ดพันธุ์ฝักกาดเป็นประมาณ **อฎฺฐหีสฺสุ** ตั้งขึ้นแล้ว ฯ

ต่อมทั้งหลายมีเมล็ดพันธุ์ฝักกาดเป็นประมาณ ตั้งขึ้น

สาสปรมตติโย วิเสสณะของ ปิพกาฯ สุทธกัตตาใน อฎฺฐหีสฺสุฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก ฯ

๕. ตา อนุปุพฺพเพน มุคฺคมตฺตา กาพายมตฺตา โกลฎฺฐจิมตฺตา อามลคมตฺตา เพลฺลวมตฺตา หุตฺวา ปกิขฺชีสฺสุ ฯ

ตา (ปิพกา) อนุปุพฺพเพน มุคฺคมตฺตา กาพายมตฺตา โกลฎฺฐจิมตฺตา อามลคมตฺตา เพลฺลวมตฺตา หุตฺวา ปกิขฺชีสฺสุ ฯ

ตา (ปิพกา) อ.ต่อม ท. เหล่านี้ **มุคฺคมตฺตา** เป็นต่อมมีถั่วเขียวเป็นประมาณ **กาพายมตฺตา** เป็นต่อมมีถั่วดำเป็นประมาณ **โกลฎฺฐจิมตฺตา** เป็นต่อมมีเมล็ดกระเบาเป็นประมาณ **อามลคมตฺตา** เป็นต่อมมีผลมะขามป้อมเป็นประมาณ **เพลฺลวมตฺตา** เป็นต่อมมีผลมะตูมเป็นประมาณ **อนุปุพฺพเพน** โดยลำดับ **หุตฺวา** เป็นแล้ว **ปกิขฺชีสฺสุ** แดกแล้ว ฯ

ต่อมเหล่านี้ มีประมาณเท่าถั่วเขียว มีประมาณเท่าถั่วดำ มีประมาณเท่าเมล็ดกระเบา มีประมาณเท่าผลมะขามป้อม มีประมาณเท่าผลมะตูม ตามลำดับ แล้วก็แดก

ตา วิเสสณะของ ปิพกาฯ สุทธกัตตาใน ปกิขฺชีสฺสุฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก อนุปุพฺพเพน ตติยาวิเสสณะใน มุคฺคมตฺตา กาพายมตฺตา โกลฎฺฐจิมตฺตา อามลคมตฺตา และ เพลฺลวมตฺตา มุคฺคมตฺตา ก็ดี กาพายมตฺตา ก็ดี โกลฎฺฐจิมตฺตา ก็ดี อามลคมตฺตา ก็ดี เพลฺลวมตฺตา ก็ดี วิกติกัตตาใน หุตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปกิขฺชีสฺสุ ฯ

.....
.....
.....

๖. สกกลสรีร์ จิตฺทาวจิตฺทํ อโหสิ ฯ

สกกลสรีร์ อ.สรีร์ทั้งสิ้น จิตฺทาวจิตฺทํ เป็นอวัยวะมีช่องน้อยและช่องใหญ่ อโหสิ ได้เป็นแล้ว ฯ

ร่างกายทั้งหมด ได้มีช่องน้อยช่องใหญ่

สกกลสรีร์ สุททกัตตาใน อโหสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก จิตฺทาวจิตฺทํ วิทกัตตาใน อโหสิ ฯ

๗. ปุติคตฺตติสฺสตุเถโรเตววสุส นามํ อุทปาติ ฯ

“ปุติคตฺตติสฺสตุเถโร” อิติ เอว อสุส (เถรสฺส) นามํ อุทปาติ ฯ

นามํ อ.ชื่อ อิติ ว่า “ปุติคตฺตติสฺสตุเถโร อ.พระติสสะผู้เถระผู้มีร่างกายอันเปื่อยเน่า” อิติ เอว ดังนี้้นเทียว อุทปาติ ได้เกิดขึ้นแล้ว อสุส (เถรสฺส) แก่พระเถระนั้น ฯ

ชื่อว่า “พระติสสะเถระผู้มีร่างกายอันเปื่อยเน่า” นั้นแหละ เกิดขึ้นแก่พระเถระนั้น

นามํ สุททกัตตาใน อุทปาติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ปุติคตฺตติสฺสตุเถโร ลิงคัตตะ” อิติศัพท์ สรุปะใน นามํ เอวศัพท์ อวชารณะเข้ากับ “ปุติคตฺตติสฺสตุเถโรติ อสุส วิเสสณะของ เถรสฺสฯ สัมปะทานใน อุทปาติ ฯ

๘. อถสุส อปรภาเค อฏฺฐิณี ภิชฺชิสฺสุ ฯ

อถ อสุส (เถรสฺส) อปรภาเค อฏฺฐิณี ภิชฺชิสฺสุ ฯ

อถ ครั้งนั้น อปรภาเค ในกาลอันเป็นส่วนอื่นอีก อฏฺฐิณี อ.กระดูก ท. อสุส (เถรสฺส) ของพระเถระนั้น ภิชฺชิสฺสุ แดกแล้ว ฯ

ทีนั้น ในกาลต่อมา กระดูกทั้งหลายของพระเถระนั้น ก็แตก

อถ กาลสัตตมึ อฏฺฐิณี สุททกัตตาใน ภิชฺชิสฺสุฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อสุส วิเสสณะของ เถรสฺสฯ สามีสัมพันธะใน อฏฺฐิณี อปรภาเค กาลสัตตมึใน ภิชฺชิสฺสุ ฯ

๙. โส อปปฏิชคฺคิโย อโหสิ ฯ

โส (เถโร ปุคฺคเลน) อปปฏิชคฺคิโย อโหสิ ฯ

โส (เถโร) อ.พระเถระนั้น (ปุคฺคเลน) อปปฏิชคฺคิโย เป็นผู้ อันบุคคล ไม่พึงปฏิบัติ
อโหสิ ได้เป็นแล้ว ฯ

พระเถระนั้น ได้เป็นผู้ที่บุคคลไม่พึงปฏิบัติ

โส วิเสสนะของ เถโรฯ สุทธกัตตานิ อโหสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ปุคฺคเลน
อนภิทกัตตานิ อปปฏิชคฺคิโยฯ วิกตีกัตตานิ อโหสิ ฯ

๑๐. นิवासนปารุปนํ ปุพฺพโลहितมกฺขิตํ ชาลปฺวสทิสํ อโหสิ ฯ

นิवासนปารุปนํ อ.ผ้าเป็นเครื่องนุ่งและผ้าเป็นเครื่องห่ม ปุพฺพโลहितมกฺขิตํ เป็นผ้า
เปื้อนแล้วด้วยหนองและเลือด ชาลปฺวสทิสํ เป็นเช่นกับด้วยขนมร่างแห อโหสิ ได้
เป็นแล้ว ฯ

ผ้านุ่งและผ้าห่ม เปื้อนด้วยหนองและเลือด ได้เป็นเช่นกับขนมร่างแห

นิवासนปารุปนํ สุทธกัตตานิ อโหสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ปุพฺพโลहितมกฺขิตํ กิตฺติ
ชาลปฺวสทิสํ กิตฺติ วิกตีกัตตานิ อโหสิ ฯ

๑๑. สทฺธิวชิรกาทโย ปฏฺชิชคฺคิตฺตุํ อสฺสโกนฺดา จทฺทฺทฺยีสฺสุ ฯ

สทฺธิวชิรกาทโย (ปพฺพชิตา) ปฏฺชิชคฺคิตฺตุํ อสฺสโกนฺดา จทฺทฺทฺยีสฺสุ ฯ

(ปพฺพชิตา) อ.บรรพชิต ท. สทฺธิวชิรกาทโย มีสทฺธิวชิริกเป็นต้น อสฺสโกนฺดา ไม่
อาจอยู่ ปฏฺชิชคฺคิตฺตุํ เพื่ออันปฏิบัติ จทฺทฺทฺยีสฺสุ ทิ้งแล้ว ฯ

พวกบรรพชิตมีสทฺธิวชิริกเป็นต้น ไม่สามารถเพื่อจะดูแลได้ จึงพากันทิ้ง

สทฺธิวชิรกาทโย วิเสสนะของ ปพฺพชิตาฯ สุทธกัตตานิ จทฺทฺทฺยีสฺสุฯ อาชยาตบท
กัตตฺวาจก ปฏฺชิชคฺคิตฺตุํ ตุมัตถสम्मปทานใน อสฺสโกนฺดาฯ อัปฺภันตริกิริยาของ ปพฺพชิตา
ฯ

๑๒. โส อนาโถ หุตฺวา นิปชฺชิตฺติ ฯ

โส (เถโร) อนาโถ หุตฺวา นิปชฺชิตฺติ ฯ

โส (เถโร) อ.พระเถระนั้น อนาโถ เป็นผู้ไม่มีที่พึ่ง หุตฺวา เป็นแล้ว นิปชฺชิตฺติ นอนแล้ว
ฯ

พระเถระนั้น นอนไม่มีที่พึ่ง

โส วิเสสณะของ เถโร ๆ สุทธกัตตนาใน นิปชฺชิตฺติ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก อนาโถ ๆ
วิกตีกัตตนาใน หุตฺวา ๆ สมานกาลกิริยาใน นิปชฺชิตฺติ ฯ

๑๓. พุทฺธานญจ นาม เทว วาเร โลกโวลกนํ อวิชหิตํ โหติ: ปจฺจุสกาเล โลกํ
โวลเกนฺตา จกฺกวาพฺมุขวฏฺฐิตฺโต ปฏฺจาย คนฺธกฺกุฏิกิมฺขํ ฅาณํ กตฺวา โอลเกนฺติ,
สายํ โอลเกนฺตา คนฺธกฺกุฏิตฺโต ปฏฺจาย พาหิราภิมฺขํ ฅาณํ กตฺวา โอลเกนฺติ ฯ

พุทฺธานํ จ นาม เทว วาเร โลกโวลกนํ อวิชหิตํ โหติ: (พุทฺธา) ปจฺจุสกาเล โลกํ
โวลเกนฺตา จกฺกวาพฺมุขวฏฺฐิตฺโต ปฏฺจาย คนฺธกฺกุฏิกิมฺขํ ฅาณํ กตฺวา โอลเกนฺติ, สายํ
โอลเกนฺตา คนฺธกฺกุฏิตฺโต ปฏฺจาย พาหิราภิมฺขํ ฅาณํ กตฺวา โอลเกนฺติ ฯ

จ ก็ โลกโวลกนํ อ.การตรวจดูซึ่งสัตว์โลก วาเร สิ้นวาระ ท. เทว สอง พุทฺธานํ
นาม อวิชหิตํ เป็นกิจ ชื่อ อันพระพุทฺธเจ้า ท. ไม่ทรงละแล้ว โหติ ย่อมเป็น: (พุทฺธา)
อ.พระพุทฺธเจ้า ท. โวลเกนฺตา เมื่อทรงตรวจดู โลกํ ซึ่งสัตว์โลก ปจฺจุสกาเล ใน
กาลเป็นที่ขจัดซึ่งมีตเฉพาะ โอลเกนฺติ ย่อมทรงตรวจดู กตฺวา กระทำ ฅาณํ
ซึ่งพระญาณ คนฺธกฺกุฏิกิมฺขํ ให้เป็นญาณมีหน้าเฉพาะต่อพระคันธกฺกุฏี ปฏฺจาย
จำเดิม จกฺกวาพฺมุขวฏฺฐิตฺโต จากขอบแห่งปากแห่งจักรวาล, โอลเกนฺตา เมื่อทรง
ตรวจดู สายํ ในเวลาเย็น โอลเกนฺติ ย่อมทรงตรวจดู กตฺวา กระทำ ฅาณํ ซึ่งพระ
ญาณ พาหิราภิมฺขํ ให้เป็นญาณมีหน้าเฉพาะต่อที่อันมีในภายนอก ปฏฺจาย จำเดิม
คนฺธกฺกุฏิตฺโต จากพระคันธกฺกุฏี ฯ

ก็ การตรวจดูสัตว์โลก วันละ ๒ ครั้ง เป็นกิจที่พระพุทฺธเจ้าทั้งหลายไม่ทรงละแล้ว,

พระพุทธรเจ้าทั้งหลาย เมื่อตรวจจตุสัทธิโลกในเวลาใกล้รุ่ง ย่อมทรงตรวจดูกระทำพระ
ญาณให้มุงหน้าพระคันธกุฎี จำเดิมแต่ขอบปากจักรวาล, เมื่อทรงตรวจดูในเวลาเย็น
ย่อมทรงตรวจดูกระทำพระญาณมุงหน้าในภายนอก จำเดิมแต่พระคันธกุฎี

จศัพท วากยารัมภโชตกะ โลกโวลอกนํ สุทฺธกัตฺตานิ โหติฯ อาชยตบทกัตฺตวาจก
นามศัพทํ สัณฺญาโชตกะเข้ากับ พุทฺธานํ ฅัฎฐิณนภิทกัตฺตานิ อวิชหิตํ เทว วิเสสนะ
ของ วาเรฯ อัจจันตสังโยคะใน โลกโวลอกนํ อวิชหิตํ วิกตีกัตฺตานิ โหติ: พุทฺธา
สุทฺธกัตฺตานิ โอโลเกนฺตึฯ สองบท อาชยตบทกัตฺตวาจก ปจฺจุสกาลเ กาลสัตตมีใน
โวลอกเนตฺตา โลกํ อวุตตกัมมะใน โวลอกเนตฺตาฯ อัปภันตริกิริยาของ พุทฺธา จกฺกวาพ-
มุขวณฺณูโต อปาทานใน ปฏฺจายฯ กิริยาวิเสสนะใน กตฺวา คณฺธกุฎิอภิมุขํ วิกตีกัมมะ
ใน กตฺวา ฅาณ อวุตตกัมมะใน กตฺวาฯ กิริยาวิเสสนะใน โอโลเกนฺติ, สาย กาลสัตตมี
ใน โอโลเกนฺตฺตาฯ อัปภันตริกิริยาของ พุทฺธา คณฺธกุฎิโต อปาทานใน ปฏฺจายฯ กิริยา-
วิเสสนะใน กตฺวา พาหิราภิมุขํ วิกตีกัมมะใน กตฺวา ฅาณ อวุตตกัมมะใน กตฺวาฯ
กิริยาวิเสสนะใน โอโลเกนฺติ ฯ

๑๔. ตสฺมี ปน สมเย ภควโต ฅาณชาลสฺส อนฺโต ปุติคตฺตติสฺสตุเถโร ปณฺณายิ ฯ

ปน ก็ ตสฺมี สมเย ในสมัยนั้น ปุติคตฺตติสฺสตุเถโร อ.พระติสเสผู้เถระผู้มีร่างกาย
อันเปื่อยเน่า ปณฺณายิ ปรากฏแล้ว อนฺโต ในภายใน ฅาณชาลสฺส แห่งชายคือพระ
ฅาณ ภควโต ของพระผู้มีพระภาค ฯ

ก็ในสมัยนั้น พระติสเสเถระผู้มีร่างกายอันเปื่อยเน่า ปรากฏในภายในแห่งชายคือพระ
ฅาณของพระผู้มีพระภาคเจ้า

ปนศัพท วากยารัมภโชตกะ ตสฺมี วิเสสนะของ สมเยฯ กาลสัตตมีใน ปณฺณายิ
ปุติคตฺตติสฺสตุเถโร สุทฺธกัตฺตานิ ปณฺณายิฯ อาชยตบทกัตฺตวาจก ภควโต สามี-
สัมพันธะใน ฅาณชาลสฺสฯ สามีสัมพันธะใน อนฺโตฯ วิสยาธาระใน ปณฺณายิ ฯ

๑๕. สตุถา ติสฺสสฺส ภิกฺขุโน อรหตฺตสฺส อุปนิสฺสยํ ทิสฺวา “อัย สทฺธิวาทริกาทิหิ ฉทฺทฺทิตฺ, อิทานิสฺส มํ จเปตฺวา อญฺญํ ปฏฺฐิสฺรณํ นตฺถิตฺติ คนฺธกุฏฺฐิตฺ นิกฺขมิตฺวา วิหารจาริกํ จรมาโน วิย อคฺคิสาลํ คนฺตฺวา อุทฺทลํ โชวิตฺวา อุทฺทํ ทตฺวา อุทฺทณฺ อโรเปตฺวา อุทฺทสฺส ตตฺตภาวํ อากมฺยมาโน อคฺคิสาลายเมว อญฺจาสฺ; ตตฺตภาวํ ชานิตฺวา คนฺตฺวา ติสฺสภิกฺขุโน นิปนฺนมฺญจกโกฏฺฐิยํ คณฺหิ ฯ”

สตุถา ติสฺสสฺส ภิกฺขุโน อรหตฺตสฺส อุปนิสฺสยํ ทิสฺวา “อัย (ติสฺโส) สทฺธิวาทริกาทิหิ (ปพฺพชิตฺเทหิ) ฉทฺทฺทิตฺ, อิทานิ อสฺส (ติสฺสสฺส) มํ จเปตฺวา อญฺญํ ปฏฺฐิสฺรณํ นตฺถิตฺติ (จินฺเตตฺวา) คนฺธกุฏฺฐิตฺ นิกฺขมิตฺวา วิหารจาริกํ จรมาโน วิย อคฺคิสาลํ คนฺตฺวา อุทฺทลํ โชวิตฺวา อุทฺทํ ทตฺวา อุทฺทณฺ อโรเปตฺวา อุทฺทสฺส ตตฺตภาวํ อากมฺยมาโน อคฺคิสาลายํ เอว อญฺจาสฺ; (สตุถา อุทฺทสฺส) ตตฺตภาวํ ชานิตฺวา คนฺตฺวา ติสฺสภิกฺขุโน นิปนฺนมฺญจกโกฏฺฐิยํ คณฺหิ ฯ”

สตุถา อ.พระศาสดา ทิสฺวา ทรงเห็นแล้ว อุปนิสฺสยํ ซึ่งอุปนิสฺย อรหตฺตสฺส แห่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ ภิกฺขุโน ของภิกษุ ติสฺสสฺส ชื่อว่าติสฺสะ (จินฺเตตฺวา) ทรงดำริแล้ว อิติ ว่า “อัย (ติสฺโส) อ.พระติสฺสสะนี้ (ปพฺพชิตฺเทหิ) อันบรรพชิต ท. สทฺธิวาทริกาทิหิ มีสทฺธิวาทริกเป็นต้น ฉทฺทฺทิตฺ ทิ้งแล้ว, อิทานิ ในกาลนี้ ปฏฺฐิสฺรณํ อ.ที่พึงเฉพาะ อญฺญํ อื่น อสฺส (ติสฺสสฺส) ของพระติสฺสสะนั้น จเปตฺวา เว้น มํ ซึ่งเรา นตฺถิ ย่อมไม่มี” อิติ ดังนี้ นิกฺขมิตฺวา เสด็จออกไปแล้ว คนฺธกุฏฺฐิตฺ จากพระคันธกุฏฺฐิ จรมาโน วิย รวากะว่าเสด็จเที่ยวไปอยู่ วิหารจาริกํ สู่ที่จาริกในวิหาร คนฺตฺวา เสด็จไปแล้ว อคฺคิสาลํ สู่โรงแห่งไฟ โชวิตฺวา ทรงล้างแล้ว อุทฺทลํ ซึ่งหม้อ ทตฺวา ทรงให้แล้ว อุทฺทํ ซึ่งน้ำ อโรเปตฺวา ทรงยกขึ้นแล้ว อุทฺทณฺ สู่เตา อากมฺยมาโน ทรงคอยท่าอยู่ อุทฺทสฺส ตตฺตภาวํ ซึ่งความที่แห่ง- น้ำ -เป็นของร้อนแล้ว อญฺจาสฺ ได้ประทับยืนแล้ว อคฺคิสาลายํ เอว ในโรงแห่งไฟนั้นเที่ยว; (สตุถา) อ.พระศาสดา ชานิตฺวา ทรงทราบแล้ว (อุทฺทสฺส) ตตฺตภาวํ ซึ่งความที่- แห่งน้ำ -เป็นของร้อนแล้ว คนฺตฺวา เสด็จไปแล้ว คณฺหิ ทรงจับแล้ว นิปนฺนมฺญจกโกฏฺฐิยํ ที่ปลายแห่งเตียงน้อยเป็นที่นอน ติสฺสภิกฺขุโน ของภิกษุชื่อว่าติสฺสะ ฯ”

พระศาสดาทรงเห็นอุปนิสฺยแห่งพระอรหันต์ของพระติสฺสสะ ทรงดำริว่า “พระติสฺสสะนี้ถูกบรรพชิตทั้งหลายมีสทฺธิวาทริกเป็นต้นทอดทิ้ง, บัดนี้ ที่พึงอื่นของพระติสฺสสะนั้น เว้นเรา ย่อมไม่มี” จึงเสด็จออกไปจากพระคันธกุฏฺฐิ ดุจเสด็จเที่ยวไปสู่ที่จาริกในวิหาร

เสด็จไปเรือนไฟ ทรงล้างหม้อ ใส่ น้ำ ยกขึ้นสู่เตา รอคอยความที่น้ำเป็นของร้อนแล้ว ได้ประทับยืนในโรงไฟนั้นแหละ; พระศาสดาทรงทราบว่ามีน้ำร้อนแล้ว จึงเสด็จไป จับที่ ปลายเตียงน้อยเป็นที่นอนของพระติสสะ

สตถา สุทธกัตตาใน อฏฐจาสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ติสฺสสฺส สันญญาวิเสสณะของ ภิกฺขุโนฯ สามีสัมพันธใน อรหตฺตสฺสฯ สามีสัมพันธใน อุปนิสฺสยฺฯ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตตฺวา “อโย วิเสสณะของ ติสฺโสฯ วุตตกัมมะใน จตฺตฺโตฯ กิตฺตบทกัมมวาทก สทฺธิวิหาริกาทิ วิเสสณะของ ปุพฺพชิตฺเตหิฯ อนภิท- กัตตาใน จตฺตฺโต, อิทานิ กาลสํตตฺตมิใน นตฺถิ อญฺญ วิเสสณะของ ปฏฺฐิสฺสรณฺฯ สุทธกัตตา ใน นตฺถิฯ กิริยาตบทกัตตฺวาจก อสฺส วิเสสณะของ ติสฺสสฺสฯ สามีสัมพันธใน ปฏฺฐิสฺสรณฺ มํ อวุตตกัมมะใน จเปตฺวาฯ วิเสสณะของ ปฏฺฐิสฺสรณฺ” อิตฺติศัพฺท อากาเรใน จินฺเตตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิภฺขมิตฺวา คณฺฐกฺกุโถ อปาทานใน นิภฺขมิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยา ใน จรมาโน วิหารจาริกํ สัมปาปฺตฺตฺนียกัมมะใน จรมาโน วิยศัพฺท อุปมาโชตฺตกะเข้ากัป วิหารจาริกํ จรมาโนฯ อุปมาอัปภันตฺตริกิริยาของ สตฺถา อคฺคิสาลํ สัมปาปฺตฺตฺนียกัมมะ ใน คณฺฐวาทฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน โชวิตฺวา อุกฺขลฺ อวุตตกัมมะใน โชวิตฺวาฯ ปุพฺพกาล- กิริยาใน ทตฺวา อุกฺทํ อวุตตกัมมะใน ทตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาโรเปตฺวา อุกฺทณฺ สัมปาปฺตฺตฺนียกัมมะใน อาโรเปตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อากมฺยมาโน อุกฺทสฺส ภาวาทิ- สัมพันธใน ตตฺตภาวํฯ อวุตตกัมมะใน อากมฺยมาโนฯ อัปภันตฺตริกิริยาของ สตฺถา เอวศัพฺท อวชารณะเข้ากัป อคฺคิสาลายํ วิสยาคาระใน อฏฐจาสิ; สตฺถา สุทธกัตตาใน คณฺฐิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อุกฺทสฺส ภาวาทิสัมพันธใน ตตฺตภาวํฯ อวุตตกัมมะ ใน ชานิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน คณฺฐวาทฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน คณฺฐิ ติสฺสภิกฺขุโน สามี- สัมพันธใน นิปนฺนณฺมจกโกภฺบิยฺฯ วิสยาคาระใน คณฺฐิ ฯ

๑๖. ตทา ภิกฺขุ “อเปถ ฆนฺเต, มยฺ คณฺหิสฺสสามาติ มจฺจกํ คเหตุวาท อคฺคิสาลํ อานยีสฺสุ ฯ

ตทา ภิกฺขุ “(ตุเม) อเปถ ฆนฺเต, มยฺ คณฺหิสฺสสามาติ (วตฺวา) มจฺจกํ คเหตุวาท อคฺคิสาลํ อานยีสฺสุ ฯ

ตทา ในกาลนั้น ภิกขุ อ.ภิกษุ ท. (วตฺวา) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ (ตุมฺเห) อ.พระองค์ อเปถ ของงเสด็จหลีกไป, มยฺ อ.ข้าพระองค์ ท. **คณฺหิสฺสาม** จักถือเอา” อิติ ดังนี้ **คเหตุว**า หามเอาแล้ว **มญฺจกั** ซึ่งเตียงน้อย **อานยีสฺ** นำมาแล้ว **อคฺคิสาลั** สูโรงแห่งไฟ ฯ

คราวนั้น พวกภิกษุกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์จงเสด็จหลีกไป, พวกข้าพระองค์จักพากันยกไป” แล้วช่วยกันหามเตียงน้อย นำไปสูโรงไฟ

ตทา กาลสัตตมึใน อานยีสฺ ภิกขุ สุทฺธกัตฺตาใน อานยีสฺฯ อาขยาตบทกัตฺตฺวาจก “ภนฺเต อาลปนะ ตุมฺเห สุทฺธกัตฺตาใน อเปถฯ อาขยาตบทกัตฺตฺวาจก, มยฺ สุทฺธกัตฺตาใน คณฺหิสฺสามฯ อาขยาตบทกัตฺตฺวาจก” อิติศัพท์ อากาเรใน วตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยา ใน คเหตุว ามญฺจกั อวฺตตกัมมะใน คเหตุวฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อานยีสฺ อคฺคิสาลั สัมปาปฺตฺนียกัมมะใน อานยีสฺ ฯ

.....
.....

๑๗. สตุถา อมฺพณกั อาหารเปตฺวา อุณฺโหนกั อาสิญฺจิตฺวา เตหิ ภิกฺขุหิ ตฺสฺส ปารุปนั คหาเปตฺวา อุณฺโหนเกน มทฺทาเปตฺวา อาตเป วิสฺสชฺชาเปสิ ฯ

สตุถา (ภิกขุ) อมฺพณกั อาหารเปตฺวา อุณฺโหนกั อาสิญฺจิตฺวา เตหิ ภิกฺขุหิ ตฺสฺส (ติสฺสสฺส) ปารุปนั คหาเปตฺวา (ภิกขุ) อุณฺโหนเกน มทฺทาเปตฺวา อาตเป วิสฺสชฺชาเปสิ ฯ

สตุถา อ.พระศาสดา (ภิกขุ) ทรงยังภิกษุ ท. **อาหารเปตฺวา** ให้นำมาแล้ว **อมฺพณกั** ซึ่งราง **อาสิญฺจิตฺวา** ทรงราดแล้ว **อุณฺโหนกั** ซึ่งน้ำอันร้อน **เตหิ ภิกฺขุหิ** ทรงยัง ภิกษุ ท. เหล่านั้น **คหาเปตฺวา** ให้ถือเอาแล้ว **ปารุปนั** ซึ่งผ้าเป็นเครื่องห่ม **ตฺสฺส (ติสฺสสฺส)** ของพระติสสะนั้น (ภิกขุ) ทรงยังภิกษุ ท. **มทฺทาเปตฺวา** ให้ขยำแล้ว **อุณฺโหนเกน** ด้วยน้ำอันร้อน **วิสฺสชฺชาเปสิ** ให้คลี่ไว้แล้ว **อาตเป** ที่แดด ฯ

พระศาสดาทรงรับสั่งให้พวกภิกษุนำรางมา แล้วทรงราดน้ำร้อน ทรงรับสั่งให้พวก ภิกษุเหล่านั้นถือเอาผ้าห่มของพระติสสะนั้น แล้วทรงให้ขยำด้วยน้ำที่ร้อน แล้วทรงให้ คลี่ตากไว้ที่แดด

สตุถา เหตุกัตฺตาใน วิสฺสชฺชาเปสิฯ อาขยาตบทเหตุกัตฺตฺวาจก ภิกฺขุ การิตกัมมะใน

อาหาราเปตวา อมฺพณํ อวุตตกัมมะใน อาหาราเปตวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาสิณฺจิตฺวา
 อุณฺโหทกํ อวุตตกัมมะใน อาสิณฺจิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน คาหาเปตฺวา เตหิ วิเสสนะ
 ของ ภิกฺขุหิฯ ตติยาการิตกัมมะใน คาหาเปตฺวา ตสฺส วิเสสนะของ ติสฺสสฺสฯ สามี-
 สัมพันธะใน ปารุปนํฯ อวุตตกัมมะใน คาหาเปตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน มทฺทาเปตฺวา
 ภิกฺขุ การิตกัมมะใน มทฺทาเปตฺวา อุณฺโหทเกณ ภาระใน มทฺทาเปตฺวาฯ ปุพฺพกาล-
 กิริยาใน วิสฺสชฺชาเปสิ อาตเป วิสยาธาระใน วิสฺสชฺชาเปสิ ฯ

๑๘. อถสฺส สนฺติเก จตฺวา ตํ สรีริ อุณฺโหทเกณ เตเมตฺวา ตสฺส สรีริ ฌสิตฺวา
 นหาเปสิ ฯ

อถ (สตฺถา) อสฺส (ติสฺสสฺส) สนฺติเก จตฺวา ตํ สรีริ อุณฺโหทเกณ เตเมตฺวา ตสฺส (ติสฺสสฺส)
 สรีริ ฌสิตฺวา (ตํ ติสฺสํ) นหาเปสิ ฯ

อถ ครั้งนั้น (สตฺถา) อ.พระศาสดา จตฺวา ประทับยืนแล้ว สนฺติเก ในที่ใกล้ อสฺส
 (ติสฺสสฺส) ของพระติสสะนั้น ตํ สรีริ ทรงยังสรีระนั้น เตเมตฺวา ให้เปียกแล้ว
 อุณฺโหทเกณ ด้วยน้ำอันอุ่น ฌสิตฺวา ทรงขัดแล้ว สรีริ ซึ่งสรีระ ตสฺส (ติสฺสสฺส)
 ของพระติสสะนั้น (ตํ ติสฺสํ) ทรงยังพระติสสะนั้น นหาเปสิ ให้สร้งแล้ว ฯ

ที่นั้น พระศาสดาประทับยืนในที่ใกล้พระติสสะนั้น ทรงทำร่างกายนั้นเปียกด้วยน้ำที่
 อุ่น ทรงขัดสรีร่างกายของพระติสสะนั้น แล้วให้พระติสสะนั้นสร้งน้ำ

อถ กาลสํตตมี สตฺถา เหตุกัตตาใน นหาเปสิฯ อาชยาตบพเหตุกัตตฺวาจก อสฺส
 วิเสสนะของ ติสฺสสฺสฯ สามีสัมพันธะใน สนฺติเกฯ วิสยาธาระใน จตฺวาฯ ปุพฺพกาล-
 กิริยาใน เตเมตฺวา ตํ วิเสสนะของ สรีริฯ การิตกัมมะใน เตเมตฺวา อุณฺโหทเกณ ภาระ
 ใน เตเมตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ฌสิตฺวา ตสฺส วิเสสนะของ ติสฺสสฺสฯ สามีสัมพันธะ
 ใน สรีริฯ อวุตตกัมมะใน ฌสิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน นหาเปสิ ตํ วิเสสนะของ ติสฺสํฯ
 การิตกัมมะใน นหาเปสิ ฯ

๑๙. ตสฺส นหฺนปรีโยสฺสเน ปารุปนํ สุกฺขิ ฯ

ตสฺส (ตีสฺสสฺส) นหฺนปรีโยสฺสเน ปารุปนํ สุกฺขิ ฯ

นหฺนปรีโยสฺสเน ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงรอบแห่งการสร้ง **ตสฺส (ตีสฺสสฺส)** ของพระ
ติสฺสะนั้น **ปารุปนํ** อ.ผ้าเป็นเครื่องห่ม **सुकฺขि** แห่งแล้ว ฯ

เวลาที่พระติสฺสะนั้นสร้งน้ำเสด็จลง ผ้าห่ม ก็แห่ง

ปารุปนํ สุกฺกัตตาโน สุกฺขิฯ อาขยาดบทกัตตฺวจาก ตสฺส วิเสสณะของ ตีสฺสสฺสฯ
สามีสัมพันธะใน นหฺนปรีโยสฺสเนฯ กาลสัตตมีใน สุกฺขิ ฯ

๒๐. อถ นํ ตํ นีวสาเปตฺวา นีวตฺถกาสาวิ อุกฺเกน มหฺทาเปตฺวา อาตเป
วิสุสฺซชาเปสิ ฯ

อถ (สตุถา) นํ (ตีสฺสํ) ตํ (ปารุปนํ) นีวสาเปตฺวา (ภิกฺขุ เตน ตีสฺสเนน) นีวตฺถกาสาวิ อุกฺเกน
มหฺทาเปตฺวา อาตเป วิสุสฺซชาเปสิ ฯ

อถ ครั้งนั้น (สตุถา) อ.พระศาสดา **นํ (ตีสฺสํ)** ทรงยังพระติสฺสะนั้น **นีวสาเปตฺวา**
ให้นุ่งแล้ว **ตํ (ปารุปนํ)** ซึ่งผ้าเป็นเครื่องห่มนั้น (ภิกฺขุ) ทรงยังภิกฺษุ ท. **มหฺทาเปตฺวา**
ให้ขยำแล้ว (เตน ตีสฺสเนน) **นีวตฺถกาสาวิ** ซึ่งผ้ากาสาจะ อันพระติสฺสะนั้น นุ่งแล้ว
อุกฺเกน ด้วยน้ำ **วิสุสฺซชาเปสิ** ให้คลี่ไว้แล้ว **อาตเป** ที่แดด ฯ

ที่นั้น พระศาสดาทรงให้พระติสฺสะนั้นนุ่งผ้าเป็นเครื่องห่มผืนนั้น ทรงรับสั่งให้พวก
ภิกฺษุใช้น้ำขยำผ้ากาสาจะที่พระติสฺสะนั้นนุ่ง แล้วให้คลี่ตากไว้ที่แดด

อถ กาลสัตตมี สตุถา เหตุกัตตาโน วิสุสฺซชาเปสิฯ อาขยาดบทเหตุกัตตฺวจาก นํ
วิเสสณะของ ตีสฺสํฯ การิตกัมมะใน นีวสาเปตฺวา ตํ วิเสสณะของ ปารุปนํฯ อวุตต-
กัมมะใน นีวสาเปตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน มหฺทาเปตฺวา ภิกฺขุ การิตกัมมะใน
มหฺทาเปตฺวา เตน วิเสสณะของ ตีสฺสเนนฯ อนภิตกัตตาโน นีวตฺถ- นีวตฺถกาสาวิ
อวุตตกัมมะใน มหฺทาเปตฺวา อุกฺเกน ภาระใน มหฺทาเปตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน
วิสุสฺซชาเปสิ อาตเป วิสยาธาระใน วิสุสฺซชาเปสิ ฯ

๒๑. อถ สสุ คตเต อุทเก จินฺนมตฺเต, ตํ สุกฺขิ ฯ

อถ อสฺส (ติสฺสสฺส) คตเต อุทเก จินฺนมตฺเต (สนฺเต), ตํ (กาสาवं) สุกฺขิ ฯ

อถ ครั้งนั้น อุทเก ครั้นเมื่อน้ำ คตเต ที่ร่างกาย อสฺส (ติสฺสสฺส) ของพระติสสะนั้น จินฺนมตฺเต เป็นน้ำสักว่าขาดแล้ว (สนฺเต) มีอยู่, ตํ (กาสาवं) อ.ผ้ากาสาฉะนั้น สุกฺขิ แห่งแล้ว ฯ

ที่นั้น เมื่อน้ำที่ร่างกายของพระติสสะนั้นสักว่าขาดไปแล้ว, ผ้ากาสาฉะนั้น ก็แห้ง

อถ กาลสัตตมี อุทเก ลักษณะใน สนฺเตฯ ลักษณะกิริยา อสฺส วิเสสนะของ ติสฺสสฺสฯ สามีสัมพันธะใน คตเตฯ วิสยาธาระใน อุทเก จินฺนมตฺเต วิกตีกัตตาใน สนฺเต, ตํ วิเสสนะของ กาสาว์ฯ สุกฺกัตตาใน สุกฺขิ ฯ

๒๒. โส เอกํ กาสาवं นิวาเสตุวา เอกํ ปารุปีตฺวา สลฺลหุสฺสีโร เอกคฺคจิตฺโต หุตฺวา มณฺจเก นิปฺชฺชิ ฯ

โส (ติสฺโส) เอกํ กาสาवं นิวาเสตุวา เอกํ (กาสาवं) ปารุปีตฺวา สลฺลหุสฺสีโร เอกคฺคจิตฺโต หุตฺวา มณฺจเก นิปฺชฺชิ ฯ

โส (ติสฺโส) อ.พระติสสะนั้น นิวาเสตุวา นุ่งแล้ว กาสาवं ซึ่งผ้ากาสาฉะนั้น เอกํ ผืนหนึ่ง ปารุปีตฺวา ห่มแล้ว (กาสาवं) ซึ่งผ้ากาสาฉะนั้น เอกํ ผืนหนึ่ง สลฺลหุสฺสีโร เป็นผู้มัสรีระอันเบาพร้อม เอกคฺคจิตฺโต เป็นผู้มัสจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง หุตฺวา เป็นแล้ว นิปฺชฺชิ นอนแล้ว มณฺจเก บนเตียงน้อย ฯ

พระติสสะนั้น นุ่งผ้ากาสาฉะนั้น ผืนหนึ่ง ห่มผ้ากาสาฉะนั้น ผืนหนึ่ง เป็นผู้มัสร่างกายที่เบา มัสจิตมีอารมณ์หนึ่งเดียว นอนบนเตียงน้อย

โส วิเสสนะของ ติสฺโสฯ สุกฺกัตตาใน นิปฺชฺชิฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก เอกํ วิเสสนะของ กาสาว์ฯ อวุตตกัมมะใน นิวาเสตุวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปารุปีตฺวา เอกํ วิเสสนะของ กาสาว์ฯ อวุตตกัมมะใน ปารุปีตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน หุตฺวา สลฺลหุสฺสีโร ก็ดี เอกคฺคจิตฺโต ก็ดี วิกตีกัตตาใน หุตฺวาฯ สมานกาลกิริยาใน นิปฺชฺชิ มณฺจเก วิสยาธาระใน นิปฺชฺชิ ฯ

๒๓. สตถา ตสฺส อุตฺตีสสเก จตฺวา “ภิกฺขุ อโย ตว กาโย อเปตวิญญาโณ นีรุปกาโร
หุตฺวา กลิงฺครํ วีย ปจฺวียํ สยิสฺสตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“อจิริ วตโย กาโย ปจวี อธิเสสฺสตี
จุกฺทโท อเปตวิญญาโณ, นีรุตถํว กลิงฺครนฺหตี ฯ

สตถา ตสฺส (ติสฺสสฺส) อุตฺตีสสเก จตฺวา “ภิกฺขุ อโย ตว กาโย อเปตวิญญาโณ นีรุปกาโร
หุตฺวา กลิงฺครํ วีย ปจฺวียํ สยิสฺสตีติ วตฺวา อิมํ คาถํ อห

“อจิริ วต อโย กาโย ปจวี อธิเสสฺสตี
(ปฺคฺคฺเลน) จุกฺทโท อเปตวิญญาโณ, นีรุตถํ อิว กลิงฺครนฺหตี ฯ

สตถา อ.พระศาสดา จตฺวา ประทับยืนแล้ว อุตฺตีสสเก ในเบื้องบนแห่งศีรษะ ตสฺส
(ติสฺสสฺส) ของพระตีสสะนั้น วตฺวา ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกฺขุ ดูก่อนภิกษุ อโย ตว
กาโย อ.กาย ของเธอ นี้ อเปตวิญญาโณ มีวิญญาณไปปราศแล้ว นีรุปกาโร เป็น
กายมีอุปการะออกแล้ว หุตฺวา เป็นแล้ว สยิสฺสตี จักนอน ปจฺวียํ บนแผ่นดิน กลิงฺครํ
วีย ราวกะ อ.ท่อนไม้” อิติ ดังนี้ อห ตรัสแล้ว อิมํ คาถํ ซึ่งพระคาถานี้ อิติ ว่า

อโย กาโย อ.กายนี้ อเปตวิญญาโณ มีวิญญาณไปปราศแล้ว
(ปฺคฺคฺเลน) จุกฺทโท อัน-อันบุคคล -ทั้งแล้ว อธิเสสฺสตี จัก
นอนทับ ปจวี บนแผ่นดิน อจิริ วต สิ้นกาลไม่นานหนอ
กลิงฺครํ อิว เพียงตั้ง อ.ท่อนไม้ นีรุตถํ อันมีประโยชน์ออก
แล้ว” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาประทับยืนเบื้องบนศีรษะของพระตีสสะนั้น ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุ กายของ
เธอนี้ ปราศจากวิญญาณ เป็นกายไม่มีอุปการะ จักนอนบนแผ่นดิน ดูก่อนไม้ ฉะนั้น”
ดังนี้ แล้วตรัสพระคาถานี้ว่า

“กายนี้ ปราศจากวิญญาณ ถูกทั้งแล้ว จะนอนทับบนแผ่นดิน
ไม่นอนหนอ เหมือนท่อนไม้ที่ไร้ประโยชน์ ฉะนั้น”

สตถา สุทฺธกตฺตาโน อห๑ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก ตสฺส วิเสสนะของ ติสฺสสฺส๑
สามีสัมพันธะใน อุตฺตีสสเก๑ วิสยาธาระใน จตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน วตฺวา “ภิกฺขุ
อาลปนะ อโย วิเสสนะของ กาโย๑ สุทฺธกตฺตาโน สยิสฺสตี ๑ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก

ตว สามีสัมพันธะใน กาโย อเปตวิญญาโณ วิเสสณะของ กาโย นิรุปกาโร วิกตีกัตตา ใน หุตวาๆ สมานกาลกิริยาใน สยิสฺสติ กลิงฺครํ อุปมาลึงคัตถะ วิยศัพท์ อุปมาโชตกะ เข้ากับ กลิงฺครํ ปจวีย วิสยาธาระใน สยิสฺสติ” อิติศัพท์ อาการะใน วตวาๆ ปุพพกาล-กิริยาใน อาห อิมํ วิเสสณะของ คาทํๆ อวุตตกัมมะใน อาห

“อัย วิเสสณะ ของ กาโย ๆ สุททกัตตา ใน อธิเสสฺสติ ๆ อาชยาต บทกัตตฺวาจก อจิริ อัจจันตสังโยคะ ใน อธิเสสฺสติ วตศัพท์ สังเวคัตถะ ปจวี หุตยาอุปสิเลสิกาธาระ ใน อธิเสสฺสติ ปุคฺคเลน อนภิทกัตตาใน ฉุทฺโทๆ กิติ อเปตวิญญาโณ กิติ วิเสสณะ ของ กาโย นิรุตถ์ วิเสสณะ ของ กลิงฺครํ ๆ อุปมา-ลึงคัตถะ อิวศัพท์ อุปมาโชตกะ เข้ากับ นิรุตถ์ กลิงฺครํ” อิติศัพท์ สรุปะใน อิมํ คาทํ ฯ

๒๔. ตตฺถ “อจิริ วตาทิ ภิกฺขุ น จิรสฺเสวายํ กาโย ปจวี อธิเสสฺสติ อิมิสฺสา ปกติสยเนน สยิตาย ปจวียา อุปริ สยิสฺสติ ฯ

ตตฺถ (ปะเทสุ) “อจิริ วตาทิ (ปะทสุส) “ภิกฺขุ น จิรสฺเสว อัย กาโย ปจวี อธิเสสฺสติ (สตุเตน) อิมิสฺสา ปกติสยเนน สยิตาย ปจวียา อุปริ สยิสฺสติ” (อติ อตุโถ) ฯ

(อตุโถ) อ.อรรถ (อติ) ว่า “ภิกฺขุ ตุกอนภิกฺษุ อัย กาโย อ.กายนี้ อธิเสสฺสติ จักนอนทับ ปจวี บนแผ่นดิน น จิรสฺเสว โดยกาลไม่นานนั้นเทียว สยิสฺสติ คือว่า จักนอน อุปริ ในเบื้องบน ปจวียา แห่งแผ่นดิน (สตุเตน) อิมิสฺสา ปกติสยเนน สยิตาย อัน-อันสัตว์ นอนแล้ว ด้วยการนอนตามปกติ นี้” อติ ดังนี้ ตตฺถ (ปะเทสุ) “อจิริ วตาทิ (ปะทสุส) แห่ง-ในบท ท. เหล่านั้นหนา -บท ว่า “อจิริ วต” ดังนี้ เป็นต้น ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า “อจิริ วต” ดังนี้ เป็นต้น ความว่า “ตูกอนภิกฺษุ กายนี้ จักนอนทับบนแผ่นดินโดยกาลไม่นานนัก คือว่าจักนอนในเบื้องบนแผ่นดินที่สัตว์นอนแล้ว ด้วยการนอนตามปกตินี้”

ตตถ วิเสสณะของ ปเทสุญ นิทธารณะใน ปทสฺส “อจิรํ วัต” สรูปะใน อิติ๑ ศัพท์
 อาทยัตถะใน ปทสฺส๑ นิทธารณียะและสามีสัมพันธะใน อตุโถ “ภิกขุ อาลปนะ อยํ
 วิเสสณะของ กาโย๑ สุททกัตตาใน อธิเสสฺสติ และ สยิสฺสติ อธิเสสฺสติ ก็ดี สยิสฺสติ ก็ดี
 อาชยาตบทกัตตฺวาจาก นศัพท์ ปฏิเสระใน จิรสฺส เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ จิรสฺส๑
 ฌณฺฐิตติยาวิเสสณะใน อธิเสสฺสติ และ สยิสฺสติ ปจวี ทุตติยาวิสาหาระใน อธิเสสฺสติ
 สตุเตน อนภิทกัตตาใน สยิตาย อิมิสฺสา วิเสสณะของ สยิตาย ปกตีสยเนน ตติยา-
 วิเสสณะใน สยิตาย๑ วิเสสณะของ ปจวียา๑ สามีสัมพันธะใน อุปริ๑ วิสาหาระใน
 สยิสฺสติ ปจวี อธิเสสฺสติ วิวริยะใน อิมิสฺสา ปกตีสยเนน สยิตาย ปจวียา อุปริ
 สยิสฺสติ ๑ วิวระณะ” อิติศัพท์ สรูปะใน อตุโถ๑ ลิงคัตถะ ๫

๒๕. “**ฉุทฺโท**ติ อปวิทฺโธ อปคตวิญญาณตาย ตฺวจฺโณ หุตฺวา เสสฺสตีติ ทสฺเสติ ๫

(สตถา) “**ฉุทฺโท**ติ (ปเทน) “(อยํ กาโย ปุคฺคเลน) อปวิทฺโธ (ตสฺส กายสฺส) อปคต-
 วิญญาณตาย ตฺวจฺโณ หุตฺวา เสสฺสตีติ ทสฺเสติ ๫

(สตถา) อ.พระศาสดา **ทสฺเสติ** ย่อมทรงแสดง **อิติ** ว่า “(อยํ กาโย) อ.กายนี้
 (ปุคฺคเลน) **อปวิทฺโธ** อัน- อันบุคคล -ทิ้งแล้ว **ตฺวจฺโณ** เป็นสภาพว่างเปล่า (ตสฺส
 กายสฺส) **อปคตวิญญาณตาย** เพราะความที่- แห่งกายนั้น -เป็นสภาพมีวิญญาณไป
 ปราศแล้ว **หุตฺวา** เป็นแล้ว **เสสฺสติ** จักนอน” **อิติ** ดังนี้ (ปเทน) ด้วยบท “**ฉุทฺโท**
 ติว่า “**ฉุทฺโท**” ดังนี้ ๫

พระศาสดาย่อมทรงแสดงว่า “กายนี้ที่บุคคลทิ้งแล้ว เป็นสภาพว่างเปล่า เพราะว่ากาย
 นั้นปราศจากวิญญาณแล้ว จักนอน” ด้วยบทว่า “**ฉุทฺโท**” ดังนี้

สตถา สุททกัตตาใน ทสฺเสติ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก “**ฉุทฺโท**” สรูปะใน อิติ๑ ศัพท์
 สรูปะใน ปเทน๑ กรณะใน ทสฺเสติ “อยํ วิเสสณะของ กาโย๑ สุททกัตตาใน เสสฺสติ๑
 อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ปุคฺคเลน อนภิทกัตตาใน อปวิทฺโธ๑ วิเสสณะของ กาโย
 ตสฺส วิเสสณะของ กายสฺส๑ ภาวาทิสัมพันธะใน อปคตวิญญาณตาย๑ เหตุใน ตฺวจฺโณ๑
 วิกติกัตตาใน หุตฺวา๑ สมานกาลกิริยาใน เสสฺสติ” อิติศัพท์ อากาเรใน ทสฺเสติ ๫

๒๖. ยถา ก็ ?

“ยถา ก็ (อัย กายโย ปุคฺคเลน จุฑฺโท ปจฺวี อธิเสสฺสติ” อิติ ปุจฺฉา) ?

(ปุจฺฉา) อ.อันทาม อิติ ว่า “(อัย กายโย) อ.กายนี้ **(ปุคฺคเลน จุฑฺโท)** อันบุคคล
ทั้งแล้ว **(อธิเสสฺสติ)** จักนอนทับ **(ปจฺวี)** บนแผ่นดิน ยถา ก็ ราวกะ อ.อะไร” อิติ
ดังนี้ ฯ

ถามว่า “เหมือนอะไร”

“อัย วิเสสณะของ กายโยฯ สุทรกัตตาใน อธิเสสฺสติฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก ยถาศัพท
อุปมาโชตกะเข้ากับ ก็ฯ อุปมาลึงคัตตะ ปุคฺคเลน อนภิทกัตตาใน จุฑฺโทฯ วิเสสณะ
ของ กายโย ปจฺวี ทุติยาวิสยาธาระใน อธิเสสฺสติ” อิติศัพท สรุปะไน ปุจฺฉาฯ ลึงคัตตะ ฯ

๒๗. “นิริตถํ อิว กลิงฺครนฺหิตี นิรุปรการํ นิริตถกํ กฏฺจขณฺหํ วิย ฯ

“นิริตถํ อิว กลิงฺคร (อัย กายโย ปุคฺคเลน จุฑฺโท ปจฺวี อธิเสสฺสติ” อิติ วิสฺสชฺชน) ฯ

“นิรุปรการํ นิริตถกํ กฏฺจขณฺหํ วิย” (อิติ อตฺโถ) ฯ

(วิสฺสชฺชน) อ.อันแก อิติ ว่า “(อัย กายโย) อ.กายนี้ **(ปุคฺคเลน จุฑฺโท)** อันบุคคล
ทั้งแล้ว **(อธิเสสฺสติ)** จักนอนทับ **(ปจฺวี)** บนแผ่นดิน **กลิงฺคร อิว** เพียงดัง อ.ท่อนไม้
นิริตถํ อันมีประโยชน์ออกแล้ว” อิติ ดังนี้ ฯ

(อตฺโถ) อ.อธิบาย อิติ ว่า “**กฏฺจขณฺหํ วิย** ราวกะ อ.ท่อนแห้งไม้ **นิรุปรการํ** อันมี
อุปการะออกแล้ว **นิริตถกํ** ชื่อว่าอันมีประโยชน์ออกแล้ว” อิติ ดังนี้ ฯ

แก้ว่า “กายนี้ที่ถูกทั้งแล้วจักนอนทับบนแผ่นดิน ดุจท่อนไม้ที่ไร้ประโยชน์ ฉะนั้น”
อธิบายว่า “ดุจท่อนไม้ที่ไม่มีอุปการะ ชื่อว่าไร้ประโยชน์ ฉะนั้น”

“อัย วิเสสณะของ กายโยฯ สุทรกัตตาใน อธิเสสฺสติฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก นิริตถํ
วิเสสณะของ กลิงฺครฯ อุปมาลึงคัตตะ อิวศัพท อุปมาโชตกะเข้ากับ นิริตถํ กลิงฺคร
ปุคฺคเลน อนภิทกัตตาใน จุฑฺโทฯ วิเสสณะของ กายโย ปจฺวี ทุติยาวิสยาธาระใน
อธิเสสฺสติ” อิติศัพท สรุปะไน วิสฺสชฺชนฯ ลึงคัตตะ ฯ

“นิรูปการํ ก็ดี นිරตถกํ ก็ดี วิเสสนะของ กฏฺจขณฺท์ๆ อุปมาลึงคัตถะ วิยศัพท์
 อุปมาโชตกะเข้ากับ นิรูปการํ นිරตถกํ กฏฺจขณฺท์ นิรูปการํ สัณฺณํ นිරตถกํ สัณฺณํ”
 อิติศัพท์ สรุปะไน อตุโถๆ ลึงคัตถะ ฯ

๒๘. ทพฺพสมฺมารตฺติกา หิ มนุสฺสา อรณฺณํ ปวิสิตฺวา อุชฺฐํ อุชฺฐกสณฺฺจําเนน วงฺกํ
 วงฺกสณฺฺจําเนน ฉินฺหิตฺวา ทพฺพสมฺมารํ คณฺฺหนฺติ, อวเสสํ ปน สฺสูริมฺจ ปฺพุตฺติกมฺจ
 อสํารกมฺจ คณฺฺจิกขาตมฺจ ฉินฺหิตฺวา ตตฺถ เอว ฉนฺฺเทนฺติ; อณฺเณ ทพฺพสมฺมารตฺติกา
 อาคนฺฺตฺวา ตํ คเหตฺวา อากงฺขนฺฺตา นาม นตฺถิ, ตํ โอลฺเกตฺวา อตฺตโน อุปการก-
 เมว คณฺฺหนฺติ; อิตฺรํ ปจฺวีคตเมว โหติ, ตํ ปน เตน เตน อุปาเยน มณฺจ-
 ปฏฺธิปาทํ วา ปาทกจฺลิกํ วา ผลกปีจกํ วา กาทํ สกฺกาปี ภเวยฺย; อิมสฺมี ปน
 อตฺตภาเว ทวตฺตีสาย โภจฺจาเสสฺส เอกโภจฺจาโสปี มณฺจปฏฺธิปาทาทิวเสน วา
 อณฺเณน วา อุปการมฺฺเชน คยฺหฺปโค นาม นตฺถิ, เกวลํ นිරตฺถํ กิลฺงฺครํ อยํ กาโย
 อปคตฺวิณฺณํ กติปาหสฺเสว ปจฺวียํ เสสฺสตีติ ฯ

“ทพฺพสมฺมารตฺติกา หิ มนุสฺสา อรณฺณํ ปวิสิตฺวา อุชฺฐํ (กฏฺจํ) อุชฺฐกสณฺฺจําเนน วงฺกํ (กฏฺจํ)
 วงฺกสณฺฺจําเนน ฉินฺหิตฺวา ทพฺพสมฺมารํ คณฺฺหนฺติ, (มนุสฺสา) อวเสสํ ปน สฺสูริ จ ปฺพุตฺติกํ จ
 อสํารกํ จ คณฺฺจิกขาทํ จ (กฏฺจํ) ฉินฺหิตฺวา ตตฺถ เอว (จําเน) ฉนฺฺเทนฺติ; อณฺเณ
 ทพฺพสมฺมารตฺติกา (มนุสฺสา) อาคนฺฺตฺวา ตํ (กฏฺจํ) คเหตฺวา อากงฺขนฺฺตา นาม นตฺถิ, (เต
 มนุสฺสา) ตํ (กฏฺจํ) โอลฺเกตฺวา อตฺตโน อุปการกํ เอว (กฏฺจํ) คณฺฺหนฺติ; อิตฺรํ (กฏฺจํ)
 ปจฺวีคตํ เอว โหติ, ตํ (กฏฺจํ) ปน (เกนฺจ) เตน เตน อุปาเยน มณฺจปฏฺธิปาทํ วา ปาทกจฺลิกํ
 วา ผลกปีจกํ วา กาทํ สกฺกาปี ภเวยฺย; อิมสฺมี ปน อตฺตภาเว ทวตฺตีสาย โภจฺจาเสสฺส
 เอกโภจฺจาโสปี มณฺจปฏฺธิปาทาทิวเสน วา อณฺเณน วา อุปการมฺฺเชน คยฺหฺปโค นาม นตฺถิ,
 เกวลํ นिरตฺถํ อิว กิลฺงฺครํ อยํ กาโย อปคตฺวิณฺณํ กติปาหสฺเสว ปจฺวียํ เสสฺสตีติ (อตุโถ
 ปณฺฺชิตฺเตน เวทิตฺวา) ฯ

(อตุโถ) อธิบาย อิติ ว่า “หิ จริงอยู่ มนุสฺสา อ.มนุษย์ ท. ทพฺพสมฺมารตฺติกา
 ผู้มีความต้องการด้วยทัฬหสํมาระ ปวิสิตฺวา เข้าไปแล้ว อรณฺณํ สู่ป่า ฉินฺหิตฺวา
 ตัดแล้ว (กฏฺจํ) ซึ่งไม้ อุชฺฐํ อันตรง อุชฺฐกสณฺฺจําเนน โดยสัณฺฐานแห่งไม้ันตรง

(กฐัจ) ซึ่งไม้ วงศ์ อันคต วงศ์สนฺธุจาเนน โดยสัณฐานแห่งไม้อันคต คณฺหฺนฺติ ย่อม
 ถือเอา ทพฺพสมฺมารุ ซึ่งทัพพสัมมาระ, ปน แต่ว่า (มฺหฺสุสา) อ.มฺหฺษฺยฺ ท. จินฺหฺติวา
 ตัดแล้ว (กฐัจ) ซึ่งไม้ สฺสุสิริ จ อันเป็นโพรงด้วย ปุติภํ จ อันผู้ด้วย อสารภํ จ อัน
 ไม่มีแก่นด้วย คณฺจิกษาคํ จ อันมีปมเกิดแล้วด้วย อวเสสํ อันเหลือลง จทฺทฺเทนฺติ
 ย่อมทิ้งไว้ ตตฺถ เอว (จาเน) ในที่นั้นนั้นเทียว; (มฺหฺสุสา) อ.มฺหฺษฺยฺ ท. ทพฺพ-
 สมฺมารุตฺติกา ผู้มีความต้องการด้วยทัพพสัมมาระ อญฺเวย เหล่าอื่น อาคณฺตุวา มา
 แล้ว ตํ (กฐัจ) คเหตุวา อากฺขฺนฺตา นาม ชื่อว่าเป็นผู้หวังถือเอาอยู่ ซึ่งไม้นั้น
 นตฺติ ย่อมไม่มี, (เต มฺหฺสุสา) อ.มฺหฺษฺยฺ ท. เหล่านั้น โอลิเกตุวา แลดูแล้ว ตํ (กฐัจ)
 ซึ่งไม้นั้น คณฺหฺนฺติ ย่อมถือเอา (กฐัจ) ซึ่งไม้ อุปการภํ เอว อันเป็นอุปการะ อตฺตโน
 แก่ตนนั้นเทียว; อิตฺริ (กฐัจ) อ.ไม้นอกนี้ ปจฺวิคตํ เอว เป็นไม้ไปแล้วบนแผ่นดิน
 นั้นเทียว โหติ ย่อมเป็น, ปน ก็ ตํ (กฐัจ) อ.ไม้นั้น (เกนฺจ) สกฺกาปิ เป็นไม้ อัน
 ใครๆ แม้อาจ กาคฺตุ เพื่ออันกระทำ มญฺจปฏฺิปาทกํ วา ให้เป็นเชิงรองแห่งเตียงหรือ
 ปาทกฺลภิกํ วา หรือว่า ให้เป็นเครื่องเช็ดซึ่งเท้า ผลกฺปิจกํ วา หรือว่า ให้เป็นตั้ง
 แห่งแผ่นกระดาน เตน เตน อุปาเยน ด้วยอุบายนั้นๆ ภาเวยฺย ฟิงเป็น; ปน ส่วน
 ว่า อิมฺสฺมิ อตฺตภาเว ทวตฺตีสาย โภกฺกาเสสฺสุ เอกโภกฺกาโสปี แม้อ. - ในส่วน ท.
 สามสิบสอง ในอัฐภาพนี้หนา - ส่วนส่วนหนึ่ง คยฺหฺโค นาม ชื่อว่าเป็นส่วนเข้าถึง
 ซึ่งส่วนอันบุคคลพึงถือเอา มญฺจปฏฺิปาทกาทิวเสน วา ด้วยสามารถแห่งวัตถุมีเชิง
 รองแห่งเตียงเป็นต้นหรือ อญฺเวยน อุปการมฺุเชน วา หรือว่าโดยมุขอันเป็นอุปการะ
 อย่างอื่น นตฺติ ย่อมไม่มี, อยํ กาโย อ.กายนี้ อปคตฺวิญฺญาโณ มีวิญฺญาณไปปราศ
 แล้ว เสสฺสติ จักนอน ปจฺวิยํ บนแผ่นดิน กติปาหฺสฺเสว ต่อวันเล็กน้อยนั้นเทียว
 เกวลํ อย่างเดียว กลิงฺครํ อิว เพียงดัง อ.ท่อนไม้ นฺิรตฺถํ อันมีประโยชน์ออกแล้ว”
 อิติ ดังนี้ (ปณฺทฺิเตน) อันบัณฑิต (เวทิตฺพุโ) ฟิงทราบ ฯ

บัณฑิตฟิงทราบคำอธิบายว่า “พวกมนุษย์ผู้มีความต้องการด้วยทัพพสัมมาระเข้าไป
 สู้ป่า ตัดไม้ที่ตรง ตามสัณฐานต้นไม้ตรง ไม้คด ตามสัณฐานไม้คด ย่อมถือเอาทัพพ-
 สัมมาระ, แต่พวกมนุษย์พากันตัดไม้มีโพรง ไม้ ไม่มีแก่น มีปม ที่เหลือ ย่อมทิ้งไว้ใน
 ที่นั้นนั้นแหละ; พวกมนุษย์เหล่าอื่นผู้มีความต้องการด้วยทัพพสัมมาระมาแล้ว ขึ้นชื่อ
 ว่าเป็นผู้หวังถือเอาไม้นั้น ย่อมไม่มี, มนุษย์เหล่านั้นแลดูไม้นั้น ย่อมถือเอาเฉพาะไม้
 ที่มีอุปการะแก่ตน; ไม้ นอกนี้ เป็นไม้ที่เป็นไปบนแผ่นดิน, แต่ไม้นั้น ฟิงเป็นไม้ที่ใครๆ

สามารถเพื่อจะให้เป็นเชิงรองเตี้ย เครื่องเซ็ดเท้า หรือตั้งแผ่นกระดานได้ ด้วยอุบายนั้นๆ; ส่วนว่า แม้ส่วนหนึ่ง ในบรรดาส่วน ๓๒ ในอรรถภาพนี้ ขึ้นชื่อว่าเป็นส่วนเข้าถึงส่วนที่บุคคลพึงถือเอา ด้วยสามารถวัตถุมีเชิงรองเตี้ยเป็นต้น หรือว่าด้วยมุขที่เป็นอุปการะอย่างอื่น ย่อมไม่มี, ภายนี้ที่ปราศจากวิญญูณแล้ว จักนอนบนแผ่นดินต่อกาลไม่นานนักร้อยอย่างเตี้ยว ดุจท่อนไม้ที่ไร้ประโยชน์ ฉะนั้น”

“หิศัพท์ ทัพพหิกรณโชตกะ ทพฺพสมฺมารตฺติกา วิเสสฺนฺของ มนุสฺสาฯ สุทฺธกัตฺตา ใน คณฺหฺนฺติฯ อาชยฺตบทกัตฺตฺวํจก อรณฺญํ สัมปฺปาปฺญีเยกัมฺมะใน ปวิสิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ฉินฺหิตฺวา อฺชุกํ วิเสสฺนฺของ กฏฺจฺจ อวฺตตกัมฺมะใน ฉินฺหิตฺวา อฺชุกสณฺจฺจาเนน ตติยาวิเสสฺนฺใน อฺชุกํ วฺงกํ วิเสสฺนฺของ กฏฺจฺจ อวฺตตกัมฺมะใน ฉินฺหิตฺวา วฺงกสณฺจฺจาเนน ตติยาวิเสสฺนฺใน วฺงกํ ฉินฺหิตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน คณฺหฺนฺติ ทพฺพสมฺมารอวฺตตกัมฺมะใน คณฺหฺนฺติ, ปนศัพฺพํ วิเสสโชตกะ มนุสฺสา สุทฺธกัตฺตาใน ฉนฺุเทฺนฺติฯ อาชยฺตบทกัตฺตฺวํจก อวเสสํ วิเสสฺนฺของ สฺสุสิริํ ปฺพุตฺติกํ อสฺสารกํ และ คณฺจิกฺขาตํ สฺสุสิริํ กัตฺติ ปฺพุตฺติกํ กัตฺติ อสฺสารกํ กัตฺติ คณฺจิกฺขาตํ กัตฺติ วิเสสฺนฺของ กฏฺจฺจ จ สัศัพฺพํ ปทสมฺมจฺยตฺถะ เข้ากับ สฺสุสิริํ ปฺพุตฺติกํ อสฺสารกํ และ คณฺจิกฺขาตํ กฏฺจฺจ อวฺตตกัมฺมะใน ฉินฺหิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ฉนฺุเทฺนฺติ เหวศัพฺพํ อวชฺชารณฺะเข้ากับ ตตฺถฯ วิเสสฺนฺของ จาเนฯ วิสยาชฺชาระ ใน ฉนฺุเทฺนฺติ; อณฺุเณ กัตฺติ ทพฺพสมฺมารตฺติกา กัตฺติ วิเสสฺนฺของ มนุสฺสาฯ สุทฺธกัตฺตา ใน นตฺถิฯ กิริยาบทกัตฺตฺวํจก อาคณฺุตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน คเหตุวํ ตํ วิเสสฺนฺของ กฏฺจฺจ อวฺตตกัมฺมะใน คเหตุวํฯ อปรกาลกิริยาใน อากงฺขนฺุตา นามศัพฺพํ สัณฺุญฺญาโชตกะเข้ากับ อากงฺขนฺุตา วิกตีกัตฺตาใน นตฺถิ, เตะ วิเสสฺนฺของ มนุสฺสาฯ สุทฺธกัตฺตา ใน คณฺหฺนฺติฯ อาชยฺตบทกัตฺตฺวํจก ตํ วิเสสฺนฺของ กฏฺจฺจ อวฺตตกัมฺมะใน โอโลเกตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน คณฺหฺนฺติ อตฺตโน สัมปทานใน อูปการกํ เหวศัพฺพํ อวชฺชารณฺะเข้ากับ อูปการกํฯ วิเสสฺนฺของ กฏฺจฺจ อวฺตตกัมฺมะใน คณฺหฺนฺติ; อิตฺริ วิเสสฺนฺของ กฏฺจฺจ สุทฺธกัตฺตาใน โหติฯ อาชยฺตบทกัตฺตฺวํจก เหวศัพฺพํ อวชฺชารณฺะ เข้ากับ ปจฺจวีคตฺถํ วิกตีกัตฺตาใน โหติ, ปนศัพฺพํ วิเสสโชตกะ ตํ วิเสสฺนฺของ กฏฺจฺจ สุทฺธกัตฺตาใน ภาเวยฺยฯ อาชยฺตบทกัตฺตฺวํจก เกนจิ อนภิหิตกัตฺตาใน สกฺกา เตนฺ สองบท วิเสสฺนฺของ อฺปาเยนฺยกรณฺะใน กาคุํ มณฺุจปฺปฏิปาทกํ กัตฺติ ปาทกจฺลิกํ กัตฺติ ผลกปฺิจกํ กัตฺติ วิกตีกัมฺมะใน กาคุํ วา สามศัพฺพํ ปทวิกัปปตฺถะเข้ากับ มณฺุจปฺปฏิปาทกํ ปาทกจฺลิกํ และ ผลกปฺิจกํ กาคุํ ตุมฺมตฺถสัมปทานใน สกฺกา อปิศัพฺพํ อเปกขตฺถะเข้ากับ สกฺกาฯ

วิกติกัตตทานใน ภเวยย; ปนศัพทํ ปักขันตรโชตกะ ทวตฺตีสาย วิเสสนะของ โกฎจาเสสุญ
 นิทธารณะในเอกโกฏจาโส อปีศัพทํ อเปกขัตตะเข้ากับเอกโกฏจาโสญ นิทธารณียะและ
 สุททกัตตทานใน นตฺถิฯ กิริยาบทกัตตฺวาจาก อิมสมิ วิเสสนะของ อตฺตภาเวฯ วิสยาธาระ
 ใน ทวตฺตีสาย โกฎจาเสสุ มณฺจปฏฺฐิปาทกาทิวเสน กิตฺติ อูปการมฺเขน กิตฺติ ตติยาวิเสสนะ
 ใน คยฺหุปกโค วา สองศัพทํ ปทวิกปปีตตะเข้ากับ มณฺจปฏฺฐิปาทกาทิวเสน และ อณฺเณน
 อูปการมฺเขน อณฺเณน วิเสสนะของ อูปการมฺเขน นามศัพทํ สันญญาโชตกะเข้ากับ
 คยฺหุปกโคฯ วิกติกัตตทานใน นตฺถิ, อัย วิเสสนะของ กาโยฯ สุททกัตตทานใน เสสุตฺติฯ
 อาชยาตบทกัตตฺวาจาก เกวลํ กิริยาวิเสสนะใน เสสุตฺติ นีรตฺถํ วิเสสนะของ กลิงฺครฺฯ
 อูปมาลึงคัตตะ อิวศัพทํ อูปมาโชตกะเข้ากับ นีรตฺถํ กลิงฺครฺ อปคตวิญญาโณ วิเสสนะ
 ของ กาโย เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ กติปาหเสสุญ สัมปทานใน เสสุตฺติ ปจฺวิยํ
 วิสยาธาระใน เสสุตฺติ” อิติศัพทํ สรูปะใน อตฺโตฯ วุตตกัมมะใน เวทิตฺพุโพฯ กิตบท-
 กัมมวาทก ปณฺธุตีเตน อนภิตกัตตทานใน เวทิตฺพุโพ ฯ

๒๘. เทสนาวสานะ ปุติคตฺตติสฺสเถโร สห ปฏฺฐิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ ฯ

เทสนาวสานะ ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา **ปุติคตฺตติสฺสเถโร** อ.พระ
 ติสสะผู้เถระผู้มีร่างกายอันเปื่อยเน่า **ปาปุณฺนิ** บรรลุแล้ว **อรหตฺตํ** ซึ่งความเป็นแห่ง
 พระอรหันต์ **สห** กับ **ปฏฺฐิสมฺภิทาหิ** ด้วยปฏิสัมภิทา ท. ฯ

เวลาจบพระเทศนา พระติสเถระผู้มีร่างกายอันเปื่อยเน่า บรรลุพระอรหัต พร้อมกับ
 ปฏิสัมภิทาทั้งหลาย

เทสนาวสานะ กาลสัตตมีใน ปาปุณฺนิ ปุติคตฺตติสฺสเถโร สุททกัตตทานใน ปาปุณฺนิฯ
 อาชยาตบทกัตตฺวาจาก สหศัพทํ ทัพพสมวายะใน อรหตฺตํ ปฏฺฐิสมฺภิทาหิ สหัตถตติยา
 เข้ากับ สห อรหตฺตํ สัมปาปุณฺนียกัมมะใน ปาปุณฺนิ ฯ

๓๐. อัญญาปิ พหู โสตาปนุหนาทโย อหะสุ ๕

อัญญาปิ พหู (ชนา) โสตาปนุหนาทโย (อริยบุคคลา) อหะสุ ๕

(ชนา) อ.ชน ท. พหู มาก อัญญาปิ แม่เหล่าอื่น (อริยบุคคลา) เป็นพระอริยบุคคล
โสตาปนุหนาทโย มีพระโสตาบันเป็นต้น อหะสุ ได้เป็นแล้ว ๕

พวกชนจำนวนมากแม่เหล่าอื่น ได้เป็นพระอริยบุคคลมีพระโสตาบันเป็นต้น

อปีศัพท อเปกขัตตะเข้ากับ อัญญาปิ กิติ พหู กิติ วิเสสนะของ ชนาฯ สุทธกัตตาใน
อหะสุฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก โสตาปนุหนาทโย วิเสสนะของ อริยบุคคลาฯ วิกตีกัตตา
ใน อหะสุ ๕

๓๑. เถโรปิ อรหตุตํ ปตฺวา ปรีนิพฺพายี ๕

เถโรปิ แม่ อ.พระเถระ ปตฺวา บรรลุแล้ว อรหตุตํ ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์
ปรีนิพฺพายี ปรีนิพพานแล้ว ๕

ฝ่ายพระเถระบรรลุพระอรหันต์แล้ว ก็ปรีนิพพาน

อปีศัพท อเปกขัตตะเข้ากับ เถโรฯ สุทธกัตตาใน ปรีนิพฺพายีฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก
อรหตุตํ สัมปาปฺถึนยักมมะไน ปตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปรีนิพฺพายี ๕

๓๒. สตุถา ตสฺส สรีริกัจจํ การาเปตฺวา ธาตุโย คเหตุวา เจตีย์ การาเปลี ๕

สตุถา (บุคคล) ตสฺส (เถรสฺส) สรีริกัจจํ การาเปตฺวา ธาตุโย คเหตุวา (บุคคล) เจตีย์
การาเปลี ๕

สตุถา อ.พระศาสดา (บุคคล) ทรงยังบุคคล การาเปตฺวา ให้กระทำแล้ว สรีริกัจจํ
ซึ่งกิจด้วยสรีระ ตสฺส (เถรสฺส) ของพระเถระนั้น คเหตุวา ทรงถือเอาแล้ว ธาตุโย
ซึ่งธาตุ ท. (บุคคล) ทรงยังบุคคล การาเปลี ให้กระทำแล้ว เจตีย์ ซึ่งเจตีย์ ๕

พระศาสดาทรงรับสั่งให้บุคคลทำสรีริกัจจของพระเถระนั้น ทรงถือเอาธาตุทั้งหลาย แล้ว
รับสั่งให้สร้างเจตีย์

สตถา เหตุกัตตทานิ การาเปสิญ อาชยาตบพเหตุกัตตวาจก ปุคคัลลํ การิตกัมมะใน การาเปตวา ตสฺส วิเสสณะของ เถรสฺสญ สามีสัมพันธะใน สรีริกัจจญ อวุตตกัมมะใน การาเปตวาญ ปุพพกาลกิริยาใน คเหตุวา ชาติโย อวุตตกัมมะใน คเหตุวาญ ปุพพกาลกิริยาใน การาเปสิ ปุคคัลลํ การิตกัมมะใน การาเปสิ เจติยํ อวุตตกัมมะใน การาเปสิ ๕

.....
๓๓. ภิกขุ สตถารํ ปุจฺฉิสฺสุ “ภนฺเต ปุตติกตตติสฺสเถโร กุหิ นินฺพพฺโตติ ๕

ภิกขุ สตถารํ ปุจฺฉิสฺสุ “ภนฺเต ปุตติกตตติสฺสเถโร กุหิ (จาเน) นินฺพพฺโตติ ๕

ภิกขุ อ.ภิกษุ ท. **ปุจฺฉิสฺสุ** ทูลถามแล้ว **สตถารํ** ซึ่งพระศาสดา **อิติ** ว่า “**ภนฺเต** ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ **ปุตติกตตติสฺสเถโร** อ.พระติสสเถระผู้มีร่างกายอันเปื่อยเน่า **นินฺพพฺโต** บังเกิดแล้ว **กุหิ (จาเน)** ในที่ไหน” **อิติ** ดังนี้ ๕

พวกภิกษุทูลถามพระศาสดาว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระติสสเถระผู้มีร่างกายที่เปื่อยเน่า บังเกิดที่ไหนพระพุทธเจ้าข้า”

ภิกขุ สฺุทธกัตตทานิ ปุจฺฉิสฺสุญ อาชยาตบพกัตตวาจก สตถารํ อวุตตกัมมะใน ปุจฺฉิสฺสุ “ภนฺเต อาลปนะ ปุตติกตตติสฺสเถโร สฺุทธกัตตทานิ นินฺพพฺโตญ กิตบพกัตตวาจก กุหิ วิเสสณะของ จาเนญ วิสยาธาระใน นินฺพพฺโต” **อิติศัพทํ** อากาเรในปุจฺฉิสฺสุ ๕

.....
๓๔. “ปรินิพฺพฺโต ภิกขเวติ ๕

(สตถา) “(ติสฺโส) ปรินิพฺพฺโต ภิกขเวติ (อาห) ๕

(สตถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว **อิติ** ว่า “**ภิกขเว** ดูก่อนภิกษุ ท. (ติสฺโส) อ.พระติสสเถระ **ปรินิพฺพฺโต** ปรินิพพานแล้ว” **อิติ** ดังนี้ ๕

พระศาสดาตรัสว่า “พระติสสเถระปรินิพพานแล้ว ภิกษุทั้งหลาย”

สตถา สฺุทธกัตตทานิ อาหญ อาชยาตบพกัตตวาจก “ภิกขเว อาลปนะ ติสฺโส สฺุทธกัตตทานิ ปรินิพฺพฺโตญ กิตบพกัตตวาจก” **อิติศัพทํ** อากาเรใน อาห ๕

.....

๓๕. “ภนฺเต เอวรูปสฺส อรหตฺตูปนิสฺสยสมฺปนฺนสฺส ภิกฺขุโน กิการณา คตฺตํ ปุตฺติกํ ชาตํ, กิการณา อฏฺฐิณี ภินฺนานิ, กิมสฺส การณํ อรหตฺตสฺส อุปนิสฺสยภาวํ ปตฺตฺนฺติ ๫

(ภิกฺขุ) “ภนฺเต เอวรูปสฺส อรหตฺตูปนิสฺสยสมฺปนฺนสฺส ภิกฺขุโน กิการณา คตฺตํ ปุตฺติกํ ชาตํ, กิการณา อฏฺฐิณี ภินฺนานิ, กิ อสฺส (ติสฺสตุเถรสฺส) การณํ อรหตฺตสฺส อุปนิสฺสยภาวํ ปตฺตฺนฺติ (ปฺจฺฉิสุ) ๫

(ภิกฺขุ) อ.ภิกฺษุ ท. (ปฺจฺฉิสุ) ทูลถามแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คตฺตํ อ.ร่างกาย ภิกฺขุโน ของภิกฺษุ อรหตฺตูปนิสฺสยสมฺปนฺนสฺส ผู้ถึงพร้อมแล้ว ด้วยอุปนิสัยแห่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ เอวรูปสฺส ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป ปุตฺติกํ เป็นอวัยวะอันเนา ชาตํ เกิดแล้ว กิการณา เพราะเหตุอะไร, อฏฺฐิณี อ.กระดูก ท. ภินฺนานิ แดกแล้ว กิการณา เพราะเหตุอะไร, กิ การณํ อ.เหตุ อะไร ปตฺตํ ถึงแล้ว อุปนิสฺสยภาวํ ซึ่งความเป็นแห่งอุปนิสัย อรหตฺตสฺส แห่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ อสฺส (ติสฺสตุเถรสฺส) แห่งพระติสสะผู้เถระนั้น” อิติ ดังนี้ ๫

พวกภิกฺษุทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ร่างกายภิกฺษุ ผู้ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัยแห่งพระอรหันต์เห็นปานนี้ เกิดเป็นตัวเนา เพราะเหตุอะไร, กระดูกทั้งหลายแตกแล้วเพราะเหตุอะไร, เหตุอะไรจึงถึงความเป็นแห่งอุปนิสัยแห่งพระอรหันต์ของพระติสสะเถระนั้น

ภิกฺขุ สุทฺธกัตฺตาใน ปฺจฺฉิสุฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก “ภนฺเต อาลปนฺนํ คตฺตํ สุทฺธกัตฺตา ใน ชาตํ กิตบทกัตฺตฺวาจก เอวรูปสฺส กิตี อรหตฺตูปนิสฺสยสมฺปนฺนสฺส กิตี วิเสสนะ ของ ภิกฺขุโนฯ สัมปทานใน ชาตํ กิการณา เหตุใน ชาตํ ปุตฺติกํ วิทิกัตฺตาใน ชาตํ, อฏฺฐิณี สุทฺธกัตฺตาใน ภินฺนานิฯ กิตบทกัตฺตฺวาจก กิการณา เหตุใน ภินฺนานิ, กิ วิเสสนะของ การณํฯ สุทฺธกัตฺตาใน ปตฺตํ กิตบทกัตฺตฺวาจก อสฺส วิเสสนะของ ติสฺสตุเถรสฺสฯ สามีสัมพันธะใน อรหตฺตสฺสฯ สามีสัมพันธะใน อุปนิสฺสยภาวํฯ อวุตตกัมมะใน ปตฺตํ” อิติศัพท์ อากาเรใน ปฺจฺฉิสุ ๫

๓๖. “ภิกฺขเว สพฺพเมตํ เอตฺตสฺส อตฺตนา กตกมฺเมน นิพฺพตฺตฺนฺติ ๫

(สตฺถา) “ภิกฺขเว สพฺพํ เมตํ (ผล) เอตฺตสฺส (ติสฺสสฺส) อตฺตนา กตกมฺเมน นิพฺพตฺตฺนฺติ

(อาห) ๕

(สตถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกษเว ดูก่อนภิกษุ ท. เอตํ (ผล) อ.ผลนั้น สพฺพํ ทั้งปวง นิพฺพตฺตํ บังเกิดแล้ว เอตสฺส (ติสฺสสฺส) แก่พระติสสะนั้น อตฺตนา กตมฺเมเน เพราะกรรม อันตน กระทำแล้ว” อิติ ดังนี้ ๕

พระศาสดาตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผลนั้นทั้งหมด บังเกิดแก่พระติสสะนั้น เพราะกรรมที่ตนกระทำไว้”

สตถา สุทฺธกัตฺตานิ อาหฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก “ภิกษเว อาลปนะ สพฺพํ ก็ดี เอตํ ก็ดี วิเสสนะของ ผลฯ สุทฺธกัตฺตานิ นิพฺพตฺตํ กิตฺตบทกัตฺตฺวาจก เอตสฺส วิเสสนะของ ติสฺสสฺสฯ สัมปทานใน นิพฺพตฺตํ อตฺตนา อนภินิหิตกัตฺตานิ กต- กตมฺเมเน เหตุใ นนิพฺพตฺตํ” อิติศัพท์ อากาเรใน อาห ๕

.....
.....

๓๗. “กั ปน เตน ฆนฺเต กตฺนติ ๕

(ภิกฺขุ) “กั (กมฺม) ปน เตน (ติสฺสสฺสเถเรณ) ฆนฺเต กตฺนติ (ปฺจฺฉินฺสุ) ๕

(ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ ท. (ปฺจฺฉินฺสุ) ทูลถามแล้ว อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปน กั กั (กมฺม) อ.กรรมอะไร เตน (ติสฺสสฺสเถเรณ) อันพระติสสะผู้เถระนั้น กตฺ กระทำแล้ว” อิติ ดังนี้ ๕

พวกภิกษุทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กั กรรมอะไร ที่พระติสสะเถระนั้น กระทำไว้”

ภิกฺขุ สุทฺธกัตฺตานิ ปฺจฺฉินฺสุฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก “ฆนฺเต อาลปนะ ปนศัพท์ วากยา- รัมภโชนตกะ ก็ วิเสสนะของ กมฺมฯ วุตตกัมมะใน กตฺฯ กิตฺตบทกัมมฺวาจก เตน วิเสสนะ ของ ติสฺสสฺสเถเรณฯ อนภินิหิตกัตฺตานิ กตฺ” อิติศัพท์ อากาเรใน ปฺจฺฉินฺสุ ๕

.....
.....

๓๘. “เตนหิ ภิกขเว สุณาถาติ อตีตํ อหริ :

(สตถา) “เตนหิ ภิกขเว (ตุเมเห) สุณาถาติ (วตฺวา) อตีตํ (วตฺถุ) อหริ :

(สตถา) อ.พระศาสดา (วตฺวา) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกขเว ดูก่อนภิกษุ ท. เตนหิ ถ้าอย่างนั้น (ตุเมเห) อ.เธอ ท. สุณาถ จงฟัง” อิติ ดังนี้ อหริ ทรงนำมาแล้ว (วตฺถุ) ซึ่งเรื่อง อตีตํ อันเป็นไปล่วงแล้ว (อิติ) ว่า :

พระศาสดาตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้น พวกเธอจงฟัง” แล้วทรงนำเรื่องที่เป็นอดีตมาแล้วว่า

สตถา สุททกัตตาใน อหริฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ภิกขเว อาลปนะ เตนหิ อุกฺโขชนัตถะ ตุมฺเห สุททกัตตาใน สุณาถฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก” อิติศัพท์ อากาละ ใน วตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อหริ อตีตํ วิเสสนะของ วตฺถุฯ อวุตตกัมมะใน อหริ ฯ

๓๙. อยํ กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธกาเล สาकुณฺโณ หุตฺวา พหุ สกุณฺเณ วริตฺวา อิสฺสรชนํ อุกฺกุจฺหิ, เตสํ ทินฺนาวเสเส วิกุกฺกัณฺหาติ, “วิกุกฺกัณฺหาเสสา มาเรตฺวา จปีตา ปุตฺติกา ภวิสฺสนฺตํตีติ, ยถา อุกฺปติตุํ น สกุโกนฺหติ; ตถา เตสํ ชงฺฆมฺมจฺฉิณี จ ปกฺขมฺมจฺฉิณี จ ภินฺทิตฺวา ราสี กตฺวา จเปสิ ฯ

อยํ (ติสฺโส) กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธกาเล สาकुณฺโณ หุตฺวา พหุ สกุณฺเณ วริตฺวา อิสฺสรชนํ อุกฺกุจฺหิ, (อตุตฺหนา) เตสํ (อิสฺสรชนานํ) ทินฺนาวเสเส (สกุณฺเณ) วิกุกฺกัณฺหาติ, “(มยา) วิกุกฺกัณฺหาเสสา (สกุณฺหา มยา) มาเรตฺวา จปีตา ปุตฺติกา ภวิสฺสนฺตํตีติ (จิตฺเตตฺวา), ยถา (เต สกุณฺหา) อุกฺปติตุํ น สกุโกนฺหติ; ตถา เตสํ (สกุณฺหานํ) ชงฺฆมฺมจฺฉิณี จ ปกฺขมฺมจฺฉิณี จ ภินฺทิตฺวา ราสี กตฺวา จเปสิ ฯ

อยํ (ติสฺโส) อ.พระตีสสะนี้ สาकुณฺโณ เป็นบุคคลผู้ฆ่าซึ่งนกแล้วเป็นอยู่ กสฺสป-สมฺมาสมฺพุทฺธกาเล ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ หุตฺวา เป็นแล้ว วริตฺวา ฆ่าแล้ว สกุณฺเณ ซึ่งนก ท. พหุ มาก อุกฺกุจฺหิ บำรุงแล้ว อิสฺสรชนํ ซึ่งชนผู้เป็นใหญ่, วิกุกฺกัณฺหาติ ย่อมขาย (สกุณฺเณ) ซึ่งนก ท. (อตุตฺหนา) ทินฺนาวเสเส อันเหลือลงจากนก อันตน ให้แล้ว เตสํ (อิสฺสรชนานํ) แก่ชนผู้เป็นใหญ่ ท. เหล่านั้น, (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “(สกุณฺหา) อ.นก ท. (มยา) วิกุกฺกัณฺหาเสสา อันเหลือลงจากนก อันเรา ขายแล้ว (มยา) มาเรตฺวา จปีตา ตัว อันเรา ให้ตายแล้ว เก็บ

ไว้แล้ว ปุตติกา เป็นสัตว์เนา ภวิสฺสนฺติ จักเป็น” อิติ ดังนี้, ภินฺทิตฺวา ทำลายแล้ว ชงฺฆมฺภุจฺฉินิ จ ซึ่งกระดุกแห่งแข่ง ท. ด้วย ปกฺขมฺภุจฺฉินิ จ ซึ่งกระดุกแห่งปีก ท. ด้วย เตสฺ (สกุณานํ) ของนก ท. เหล่านั้น ตถา โดย-, (เต สกุณา) อ.นก ท. เหล่านั้น น สกฺโกนฺติ จะไม่อาจ อุปฺปติตฺตุํ เพื่ออันบินขึ้นไป ยถา โดยประการใด; - ประการนั้น กตฺวา กระทำแล้ว ราสี ให้เป็นกอง จเปสิ เก็บไว้แล้ว ฯ

พระติสสนี เป็นพรานนกในกาลพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ ฆานก จำนวนมาก บำรุงอิสฺรชน, ย่อมขายนกทั้งหลายที่เหลือจากนกที่ตนให้แก่อิสฺรชนเหล่านั้น, คิดว่า “นกทั้งหลายที่เหลือจากนกที่เราขายแล้ว เราให้ตายแล้วเก็บไว้ จักเป็นสัตว์เนา”, นกเหล่านั้นจะไม่สามารถเพื่อจะบินขึ้นไป โดยประการใด, ทำลายกระดุกขาทั้งหลายและกระดุกปีกทั้งหลาย ของนกเหล่านั้น โดยประการนั้น ทำให้เป็นกองเก็บไว้แล้ว

อัย วิเสสนะของ ติสฺโสจฺ สุทรกัตตทาใน อุปฺภุจฺหิ วิภูกิณฺณาติ และ จเปสิ อุปฺภุจฺหิ กิตฺติ วิภูกิณฺณาติ กิตฺติ จเปสิ กิตฺติ อาชยาตบทกัตตฺวาจก กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธกาเล กาลสัตตมฺมี ใน สากุณฺนิโกจฺ วิกตีกัตตทาใน หุตฺวาจฺ สมานกาลกิริยาใน วริตฺวา พหุ วิเสสนะของ สกุณฺเญจฺ อวุตตกัมมะใน วริตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน อุปฺภุจฺหิ อิสฺสรชนํ อวุตตกัมมะใน อุปฺภุจฺหิ, อตฺตนา อนภิตกัตตทาใน ทินฺน- เตสฺ วิเสสนะของ อิสฺสรชนานํจฺ สัมปทานใน ทินฺน- ทินฺนาวเสเส วิเสสนะของ สกุณฺเญจฺ อวุตตกัมมะใน วิภูกิณฺณาติ, “วิภูกิณฺนาวเสเส วิเสสนะของ สกุณฺเญจฺ สุทรกัตตทาใน ภวิสฺสนฺติจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก มยา อนภิตกัตตทาใน วิภูกิณฺ- มยา อนภิตกัตตทาใน จปีตา มาเรตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน จปีตาจฺ วิเสสนะของ สกุณฺเญจฺ ปุตติกา วิกตีกัตตทาใน ภวิสฺสนฺติ” อิติศัพท์ อากาเรใน จินฺเตตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน ภินฺทิตฺวา, เต วิเสสนะของ สกุณฺเญจฺ สุทรกัตตทาใน สกฺโกนฺติจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ยถา ปการัตตเถ อุปฺปติตฺตุํจฺ ตุมฺถตฺตสัมปทานใน สกฺโกนฺติ นศัพท์ ปฏฺฐิเสชฺเใน สกฺโกนฺติ; ตถา ปการัตตเถ เตสฺ วิเสสนะของ สกุณฺเญจฺ สามีสัมพันธะ ใน ชงฺฆมฺภุจฺฉินิ และ ปกฺขมฺภุจฺฉินิ ชงฺฆมฺภุจฺฉินิ กิตฺติ ปกฺขมฺภุจฺฉินิ กิตฺติ อวุตตกัมมะใน ภินฺทิตฺวา จ สองศัพท์ ปทสมุจจยัตตเถเข้ากับ ชงฺฆมฺภุจฺฉินิ และ ปกฺขมฺภุจฺฉินิ ภินฺทิตฺวา ปุพฺพกาลกิริยา ใน กตฺวา ราสี วิกตีกัมมะใน กตฺวาจฺ สมานกาลกิริยาใน จเปสิ ฯ

.....

๔๐. เต ปุนทิวเส วิภิกิณชาติ, อติพหุณ ลทฐกาเล อตตโน อตถาย ปจาเปสิ ฯ

(โส ปุริโส) เต (สกุณ) ปุนทิวเส วิภิกิณชาติ, (ปุคฺคฺลํ อตตนา) อติพหุณ (สกุณานํ) ลทฐกาเล อตตโน อตถาย ปจาเปสิ ฯ

(โส ปุริโส) อ.บุรุษนั้น วิภิกิณชาติ ย่อมขาย เต (สกุณ) ซึ่งนก ท. เหล่านั้น ปุนทิวเส ในวันรุ่งขึ้น, (ปุคฺคฺลํ) ยังบุคคล ปจาเปสิ ให้ปิ้งแล้ว อตถาย เพื่อประโยชน์ อตตโน แก่ตน (อตตนา) อติพหุณ (สกุณานํ) ลทฐกาเล ในกาล- แห่งนก ท. อันมากยิ่ง -เป็นสัตว์ อันตน ได้แล้ว ฯ

บุรุษนั้นย่อมขายนกเหล่านั้นในวันรุ่งขึ้น, ใช้คนให้ปิ้งเพื่อประโยชน์แก่ตัวเอง ในเวลาที่ได้นกจำนวนมากมาย

โส วิเสสณะของ ปุริโสๆ สุกฐกัตตาใน วิภิกิณชาติ และเหตุกัตตาใน ปจาเปสิ วิภิกิณชาติ อาชยาดบทกัตตฺวาจาก ปจาเปสิ อาชยาดบทเหตุกัตตฺวาจาก เต วิเสสณะของ สกุณๆ อวุตตกัมมะใน วิภิกิณชาติ ปุนทิวเส กาลสัตตมีใน วิภิกิณชาติ, ปุคฺคฺลํ การิตกัมมะใน ปจาเปสิ อตตนา อนภิกิตกัตตาใน ลทฐ- อติพหุณ วิเสสณะของ สกุณานๆ สามีสัมพันธะใน ลทฐกาเลๆ กาลสัตตมีใน ปจาเปสิ อตตโน สัมปทานใน อตถายๆ สัมปทานใน ปจาเปสิ ฯ

๔๑. ตสฺส เอกทิวสํ รสโฆชนํ ปกุเก, เอโก ชีณาสโว ปิณฺฑาย จรฺนโต ตสฺส เคหฺทวารํ อฏฺฐจาลิ ฯ

(ปุคฺคฺเลน) ตสฺส (ปุริสฺสฺส) เอกทิวสํ รสโฆชนํ ปกุเก, เอโก ชีณาสโว ปิณฺฑาย จรฺนโต ตสฺส (ปุริสฺสฺส) เคหฺทวารํ อฏฺฐจาลิ ฯ

รสโฆชนํ ครั้นเมื่อโภชนะอันประกอบแล้วด้วยรส (ปุคฺคฺเลน) อันบุคคล ปกุเก หุงแล้ว ตสฺส (ปุริสฺสฺส) เพื่อบุรุษนั้น เอกทิวสํ ในวันหนึ่ง, ชีณาสโว อ.พระชีณาสพ เอโก รูปหนึ่ง จรฺนโต เทียวไปอยู่ ปิณฺฑาย เพื่อก้อนข้าว อฏฺฐจาลิ ได้ยื่นแล้ว เคหฺทวารํ ไกล่ประตูแห่งเรือน ตสฺส (ปุริสฺสฺส) ของบุรุษนั้น ฯ

เมื่อโภชนะที่ประกอบด้วยรส ที่บุคคลหุงไว้เพื่อบุรุษนั้นเสร็จแล้ว ในวันหนึ่ง, พระ

ชีณาสพรุพหนึ่ง ขณะเที่ยวบิณฑบาตไป ได้ยืนอยู่ใกล้ประตูบ้านของเขา

รสโกชเน ลักษณะใน ปกุกะๆ ลักษณะกิริยา ปุคฺคเลน อนภิทกัถตาใน ปกุกะ ตสฺส วิเสสนะของ ปุริสสฺสๆ สัมปทานใน ปกุกะ เอกทิวสํ ทุตฺติยากาลสัถตฺตมีใน ปกุกะ, เอโก วิเสสนะของ ชีณาสโวๆ สฺุทธกัถตาใน อฏฺฐจาสิๆ อาชยาตบทกัถตฺตวาจก ปิณฺฑทาย สัมปทานใน จรฺนุโตๆ อัมภันตฺรกิริยาของ ชีณาสโว ตสฺส วิเสสนะของ ปุริสสฺสๆ สามีสัมพันธะใน เคหทฺวาเรๆ สมีปาธาระใน อฏฺฐจาสิ ฯ

๔๒. โส เถร์ ทิสฺวา จิตฺตํ ปสาเทตฺวา “มยา พหุ ปาณา มาริตา, อโย จ เม เคหทฺวาเร จิตฺ, อนุโตเคเห จ รสโกชนํ สิวฺชติ, ปิณฺฑทาทมสฺส ทสฺสามิติ ตสฺส ปตฺตํ อาทาย ปฺุเรตฺวา รสปิณฺฑทปาตํ ทตฺวา เถร์ ปณฺจปติฏฺฐิจิเตน วนฺทิตฺวา “ภนฺเต ตุมฺเหหิ ทิฏฺฐจรมฺมสฺส มตฺถกํ ปาปุณฺเอยฺยนฺติ อาห ฯ

โส (ปุริโส) เถร์ ทิสฺวา จิตฺตํ ปสาเทตฺวา “มยา พหุ ปาณา มาริตา, อโย จ เม เคหทฺวาเร จิตฺ, อนุโตเคเห จ รสโกชนํ สิวฺชติ, (อหํ) ปิณฺฑทปาตํ อสฺส (อโยยสฺส) ทสฺสามิติ (จินฺเตตฺวา) ตสฺส (เถรสฺส) ปตฺตํ อาทาย (ปตฺตํ) ปฺุเรตฺวา รสปิณฺฑทปาตํ ทตฺวา เถร์ ปณฺจปติฏฺฐิจิเตน วนฺทิตฺวา “(อหํ) ภนฺเต ตุมฺเหหิ ทิฏฺฐจรมฺมสฺส มตฺถกํ ปาปุณฺเอยฺยนฺติ อาห ฯ

โส (ปุริโส) อ.บุรุษนั้น ทิสฺวา เห็นแล้ว เถร์ ซึ่งพระเถระ จิตฺตํ ยังจิต ปสาเทตฺวา ให้เลื่อมใสแล้ว (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “ปาณา อ.สัตว์ ท. พหุ มาก มยา อัน เรา มาริตา ให้ตายแล้ว, อโย อ.พระคุณเจ้า จิตฺ ยืนแล้ว เคหทฺวาเร ใกล้ประตู แห่งเรือน เม ของเรา จ ด้วย, รสโกชนํ อ.โภชนะอันประกอบแล้วด้วยรส สิวฺชติ ย่อมมีอยู่พร้อม อนุโตเคเห ในภายในแห่งเรือน จ ด้วย, (อหํ) อ.เรา ทสฺสามิ จักถวาย ปิณฺฑทปาตํ ซึ่งบิณฑบาต อสฺส (อโยยสฺส) แก่พระคุณเจ้านั้น” อิติ ดังนี้ อาทาย ถือเอาแล้ว ปตฺตํ ซึ่งบาตร ตสฺส (เถรสฺส) ของพระเถระนั้น (ปตฺตํ) ยังบาตร ปฺุเรตฺวา ให้เต็มแล้ว ทตฺวา ถวายแล้ว รสปิณฺฑทปาตํ ซึ่งบิณฑบาตอันประกอบแล้ว ด้วยรส วนฺทิตฺวา ไหว้แล้ว เถร์ ซึ่งพระเถระ ปณฺจปติฏฺฐิจิเตน ด้วยอันตั้งไว้เฉพาะ ซึ่งองค์ห้า อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อหํ) อ.กระผม ปาปุณฺเอยฺยํ พึ่งบรรลุ มตฺถกํ ซึ่งที่สุด ตุมฺเหหิ ทิฏฺฐจรมฺมสฺส แห่งธรรม อันท่าน เห็นแล้ว” อิติ ดังนี้ ฯ

บุรุษนั้นเห็นพระเถระ ทำจิตให้เลื่อมใสแล้ว คิดว่า “เราฆ่าสัตว์จำนวนมากให้ตาย, พระคุณเจ้ายืนอยู่ที่ใกล้ประตูเรือนของเรา และโภชนะที่ประกอบด้วยรส ก็มีอยู่ภายใน เรือน, เราจักถวายบิณฑบาตแก่พระคุณเจ้า” ดังนี้ แล้วถือเอาบาตรของพระเถระนั้น ใส่ให้เต็ม แล้วถวายบิณฑบาตที่ประกอบด้วยรส ใหว่พระเถระด้วยเบญจางคประดิษฐ์ กล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ กระผมพึงบรรลुที่สุดแห่งธรรมที่ท่านเห็นแล้ว”

โส วิเสสณะของ ปุริโสจ สุธกัตตนาใน อาหจ อาชยาดบทกัตตวาจก เถโร อวุตต-
กัมมะใน ทิสวาทจ ปุพพกาลกิริยาใน ปสาเทตวา จิตต การิตกัมมะใน ปสาเทตวาจ
ปุพพกาลกิริยาใน จินเตตวา “พหู วิเสสณะของ ปาณาจ วุตตกัมมะใน มาริตาจ
กิตบทเหตุกัมมวาจก มยา อนภิตกัตตนาใน มาริตา, อโยโย สุธกัตตนาใน จิตจ
กิตบทกัตตวาจก เม สามีสัมพันธะใน เคหทวาเรจ สมิปาธาระใน จิต จ สองศัพท์
วากยสมุจจยัตตะเข้ากับ อโยโย เม เคหทวาเร จิต และ อนโตเคเห รสโภชน สัวิชชติ,
รสโภชน สุธกัตตนาใน สัวิชชติจ อาชยาดบทกัตตวาจก อนโตเคเห วิสยธาระใน
สัวิชชติ, อห สุธกัตตนาใน ทสสามิจ อาชยาดบทกัตตวาจก ปิณฑปาต อวุตตกัมมะ
ใน ทสสามิ อสสุ วิเสสณะของ อโยโยสจ สัมปทานใน ทสสามิ” อิติศัพท์ อาการะใน
จินเตตวาจ ปุพพกาลกิริยาใน อาทาย ตสสุ วิเสสณะของ เถรสจ สามีสัมพันธะ
ใน ปตตจ อวุตตกัมมะใน อาทายจ ปุพพกาลกิริยาใน ปุเรตวา ปตต การิตกัมมะใน
ปุเรตวาจ ปุพพกาลกิริยาใน ทตวา รสปิณฑปาต อวุตตกัมมะใน ทตวาจ ปุพพกาล-
กิริยาใน วนทิตวา เถโร อวุตตกัมมะใน วนทิตวา ปณจปติภูจิตน ภาระใน วนทิตวาจ
ปุพพกาลกิริยาใน อาห “ภนเต อาลปะนะ อห สุธกัตตนาใน ปาปุณเณยจ อาชยาดบ
กัตตวาจก ตุมเหติ อนภิตกัตตนาใน ทิฏฐ- ทิฏฐธมมสสุ สามีสัมพันธะใน มตถกจ
สัมปาปุณเณยจ ปาปุณเณย” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ๗

๔๓. เถโร “เอว โหตุติ อนุโมทน อกาสิ ๗

เถโร “เอว (ตยา ปตถิตปตถนา) โหตุติ (วตวา) อนุโมทน อกาสิ ๗

เถโร อ.พระเถระ (วตวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(ตยา) ปตถิตปตถนา อ.ความ
ปรารธนา อันท่าน ปรารธนาแล้ว เอว อย่างนี้ โหตุ ขของสำเร็จ” อิติ ดังนี้ อกาสิ
ได้กระทำแล้ว อนุโมทน ซึ่งการอนุโมทนา ๗

พระเถระกล่าวว่า “ความปรารถนาที่ท่านปรารถนาแล้วอย่างนี้ ของจงสำเร็จ” ดังนี้แล้ว
ได้ทำอนุโมทนา

เถโร สุทรกัตตาใน อากาสิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ปตฺถิตปตฺถนา สุทรกัตตาใน
โหตุๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอวํ กิริยาวิเสสนะใน ปตฺถิต- ตยา อนภิตกัตตาใน
ปตฺถิต-” อิตติศัพท์ อากาละใน วตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อากาสิ อนุโมทนา อวุตตกัมมะ
ใน อากาสิ ๕

๔๔. ภิกฺขเว ตทา ติสฺสสฺส กตกมฺมวลเสเนว เอตํ ติสฺสสฺส นิปฺพนฺหํ: สกฺุณานํ
อภฺจิปภานิสฺสนฺเทน ติสฺสสฺส คตฺตํ ปุตฺติกํ ชาตํ, อภฺจินี จ ภินฺหานิ; ชีณาสวสฺส
รสปิณฺฑปาตทานนิสฺสนฺเทน อรหตฺตํ ปตฺโตติ ๕

ภิกฺขเว ตทา ติสฺสสฺส กตกมฺมวลเสน เอว เอตํ (ผล) ติสฺสสฺส นิปฺพนฺหํ: สกฺุณานํ
อภฺจิปภานิสฺสนฺเทน ติสฺสสฺส คตฺตํ ปุตฺติกํ ชาตํ (จ), อภฺจินี จ ภินฺหานิ; (ติสฺโส) ชีณาสวสฺส
รสปิณฺฑปาตทานนิสฺสนฺเทน อรหตฺตํ ปตฺโตติ ๕

ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. เอตํ (ผล) อ.ผลนั้น นิปฺพนฺหํ สำเร็จแล้ว ติสฺสสฺส แก่พระ
ติสสะ ตทา ติสฺสสฺส กตกมฺมวลเสน เอว ด้วยสามารถแห่งกรรม อันพระติสสะ
กระทำแล้ว ในกาลนั้นนั้นเทียว: คตฺตํ อ.ร่างกาย ติสฺสสฺส ของพระติสสะ ปุตฺติกํ เป็น
ตัวเปื่อยเน่า ชาตํ เกิดแล้ว (จ) ด้วย อภฺจินี จ อ.กระดูก ท. ภินฺหานิ แดกแล้ว จ
ด้วย อภฺจิปภานิสฺสนฺเทน เพราะวิบากเป็นเครื่องไหลออกแห่งการทำลายซึ่งกระดูก
สกฺุณานํ ของนก ท.; (ติสฺโส) อ.พระติสสะ ปตฺโต บรรลุแล้ว อรหตฺตํ ซึ่งความเป็น
แห่งพระอรหันต์ รสปิณฺฑปาตทานนิสฺสนฺเทน เพราะวิบากเป็นเครื่องไหลออกแห่ง
การถวายเป็นปิณฺฑปาตอันประกอบแล้วด้วยรส ชีณาสวสฺสแก่พระชีณาสพ” อิติ
ดังนี้ ๕

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผลนั้นสำเร็จแก่พระติสสะ ด้วยสามารถแห่งกรรมที่พระติสสะทำ
ไว้แล้วในคราวนั้นนั้นแหละ: ตัวของพระติสสะ เกิดเป็นอวัยวะที่เน่าเปื่อย และกระดูก
ทั้งหลาย ก็แตก เพราะผลแห่งการทำลายกระดูกของพวกนก; พระติสสะบรรลุพระ
อรหัต เพราะผลแห่งการถวายเป็นปิณฺฑปาตที่มีรสแก่พระชีณาสพ

ภิกขเว อาลปนะ เอตํ วิเสสนะของ ผลํฯ สุทธกัตตานิ นิปฺพนฺญํ กิตฺตทกัตตฺวาทก
 ททา กาลสํตตมฺเิใน กต- ติสฺสสฺส จัฏฐิอนภิทกัตตานิ กต- เอวตํพทํ อวชารณะ
 เข้ากัฏ กตกมฺมวเสนญํ ตติยาวิเสสนะใน นิปฺพนฺญํ ติสฺสสฺส สัมปทานใน นิปฺพนฺญํ:
 คตฺตํ สุทธกัตตานิ ชาตํ กิตฺตทกัตตฺวาทก สกฺกณานํ สามีสัมพันธะใน อฏฺฐิเภท-
 นิสฺสนุแทนญํ เหตุใน ชาตํ และ ภินฺนทานิ ติสฺสสฺส สามีสัมพันธะใน คตฺตํ ปุตฺติกํ
 วิกตีกัตตานิ ชาตํ, อฏฺฐิณิ สุทธกัตตานิ ภินฺนทานิ กิตฺตทกัตตฺวาทก จตํพทํ
 วากยสมฺมจยัตถะเข้ากัฏ ติสฺสสฺส คตฺตํ ปุตฺติกํ ชาตํ และ อฏฺฐิณิ ภินฺนทานิ;
 ติสฺโส สุทธกัตตานิ ปตฺโตตฺตํ กิตฺตทกัตตฺวาทก ชีณาสวสฺส สัมปทานใน -ทาน-
 รสปีณฺหปาททานนิสฺสนุแทน เหตุใน ปตฺโตตฺตํ อรหตฺตํ สัมปาปฺถนียกัมมะใน ปตฺโตตฺตํ
 อิตติศํพทํ สรุปะใน อตฺตีตํ วตฺถุํ ฯ

.....

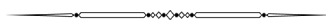
 ปุตฺติคตฺตติสฺสสฺสเถรวตฺถุํ ฯ

ปุตฺติคตฺตติสฺสสฺสเถรวตฺถุํ (นิฏฺฐิตํ) ฯ

ปุตฺติคตฺตติสฺสสฺสเถรวตฺถุํ อ.เรื่องแห่งพระติสสผู้เถระผู้มีร่างกายอันเปื่อยเน่า
 (นิฏฺฐิตํ) จบแล้ว ฯ

ปุตฺติคตฺตติสฺสสฺสเถรวตฺถุํ สุทธกัตตานิ นิฏฺฐิตํ กิตฺตทกัตตฺวาทก ฯ

จบเรื่องพระปุตติคตตติสสเถระ



วิเคราะห์ศัพท์กิตติ สมาส และศัพท์ิต

ปุตติศตตติสเถรวตถุ

เป็นนักรู้ดีปรีดิ์สมาส โดยมีนักรู้ทวิบาทุลาภิกรรมพหุพีทิสมาส วิเสสนุตตรปทกัมมธารยสมาส และ วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปุตติ คตต อัสสาติ ปุตติคโต, เถโร. (ปุตติ + คตต) นักรู้ทวิบาทุลาภิกรรมพหุพีทิสมาส คตต อ.ร่างกาย ปุตติ อันเปื่อยเน่า อัสส (เถรส) ของพระเถระนั้น (อติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส เถโร) อ.พระเถระนั้น ปุตติคโต ชื่อว่าปุตติคต, ได้แก่พระเถระ. (ผู้มีร่างกายอันเปื่อยเน่า)

๒. ติสโส จ โส เถโร จาติ ติสสเถโร. (ติสส + เถโร) วิเสสนุตตรปทกัมมธารยสมาส ติสโส จ อ.พระติสสะด้วย โส อ.พระติสสะนั้น เถโร จ เป็นพระเถระด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ติสสเถโร ชื่อว่าติสสเถระ. (พระติสสะผู้เถระ)

๓. ปุตติคโต จ โส ติสสเถโร จาติ ปุตติศตตติสเถโร. (ปุตติคต + ติสสเถโร) วิเสสน-บุพพทกัมมธารยสมาส

ปุตติคโต จ อ.ผู้มีร่างกายอันเปื่อยเน่าด้วย โส อ.ผู้มีร่างกายอันเน่านั้น ติสสเถโร จ เป็นพระติสสะผู้เถระด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปุตติศตตติสเถโร ชื่อว่าปุตติศตตติสเถระ. (พระติสสะผู้เถระผู้มีร่างกายอันเปื่อยเน่า, พระเถระชื่อว่าติสสะผู้มีร่างกายอันเปื่อยเน่า)

๔. ปุตติศตตติสเถรส วตถุ ปุตติศตตติสเถรวตถุ. (ปุตติศตตติสเถระ + วตถุ) นักรู้ดีปรีดิ์สมาส

วตถุ อ.เรื่อง ปุตติศตตติสเถรส แห่งพระติสสะผู้เถระผู้มีร่างกายอันเปื่อยเน่า ปุตติศตตติสเถรวตถุ ชื่อว่าปุตติศตตติสเถรวตถุ. (เรื่องพระติสสะผู้เถระผู้มีร่างกายอันเปื่อยเน่า, เรื่องพระเถระชื่อว่าติสสะผู้มีร่างกายอันเปื่อยเน่า)

สาวตติวาสี

เป็นกัตตุรูป, ตัสสิลสาธนะ, กิตันตสมาส, สัตตมิต์ปรีดิ์สมาส มีวิเคราะห์ทั่ว สาวตติย วสติ ลีเลนาติ สาวตติวาสี, กุลปุตโต. (สาวตติสทูปท + วส นิวาเส ในการอยู่ + ณีปัจจย)

(โย กุลปุตโต) อ.กุลบุตรโต วสติ ย่อมอยู่ สาวตติย ในเมืองสาวตติ ลีเลนา โดยปกติ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส กุลปุตโต) อ.กุลบุตรนั้น สาวตติวาสี ชื่อว่าสาวตติวาสี, ได้แก่กุลบุตร. (ผู้อยู่ในเมืองสาวตติ โดยปกติ, ชาวเมืองสาวตติ)

ลหุรูปสมปโท

เป็นตติยาทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีหิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ลหุธา อุปสมปทา เยนาคิ ลหุรูปสมปโท, กุลปุตโต. (ลหุธา + อุปสมปทา)

อุปสมปทา อ.การอุปสมบท เยน (กุลปุตเตน) อันกุลบุตรใด ลหุธา ได้แล้ว (อตฺถิ) มีอยู่
อิตติ เพราะเหตุนั้น (โส กุลปุตโต) อ.กุลบุตรนั้น ลหุรูปสมปโท ชื่อว่าลหุรูปสมปท, ได้แก่กุลบุตร.
(ผู้มีอุปสมบทอันได้แล้ว, ได้อุปสมบทแล้ว)

สาสปมตติโย

เป็นจัญญูทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีหิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สาสโป มตฺตี ยาสี ตา สาสปมตติโย, ปิพฺกา. (สาสป + มตฺตี)

สาสโป อ.เมล็ดพันธุ์ฝักกาด มตฺตี เป็นประมาณ ยาสี (ปิพฺกานิ) แห่งต่อม ท. เหล่าใด (อตฺถิ) มี
อยู่ ตา (ปิพฺกา) อ.ต่อม ท. เหล่านั้น สาสปมตฺตี ชื่อว่าสาสปมตฺตี, ได้แก่ต่อมทั้งหลาย. (มีเมล็ดพันธุ์ฝักกาด
เป็นประมาณ, เท่าเมล็ดฝักกาด)

มุตฺตมตฺตา

เป็นจัญญูทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีหิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มุตฺโต มตฺตา ยาสี ตา มุตฺตมตฺตา, ปิพฺกา. (มุตฺต + มตฺตา)

มุตฺโต อ.ถั่วเขียว มตฺตา เป็นประมาณ ยาสี (ปิพฺกานิ) แห่งต่อม ท. เหล่าใด (อตฺถิ) มีอยู่
ตา (ปิพฺกา) อ.ต่อม ท. เหล่านั้น มุตฺตมตฺตา ชื่อว่ามุตฺตมตฺตา, ได้แก่ต่อมทั้งหลาย. (มีถั่วเขียวเป็นประมาณ,
เท่าถั่วเขียว)

กาฬายมตฺตา

เป็นจัญญูทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีหิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กาฬายโย มตฺตา ยาสี ตา กาฬายมตฺตา, ปิพฺกา. (กาฬาย + มตฺตา)

กาฬายโย อ.ถั่วดำ มตฺตา เป็นประมาณ ยาสี (ปิพฺกานิ) แห่งต่อม ท. เหล่าใด (อตฺถิ) มี
อยู่ ตา (ปิพฺกา) อ.ต่อม ท. เหล่านั้น กาฬายมตฺตา ชื่อว่ากาฬายมตฺตา, ได้แก่ต่อมทั้งหลาย. (มีถั่วดำ
เป็นประมาณ, เท่าถั่วดำ)

โกลภูจิมตดา

เป็นฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีหีสมาส มีวิเคราะห์ว่า

โกลภูจิมตดา ยาลิ ตา โกลภูจิมตดา, ปีพกา. (โกลภูจิม + มตดา)

โกลภูจิม อ.เมล็ดกระเบา มตดา เป็นประมาณ ยาลิ (ปีพกา) แห่งต่อม ท. เหล่าใด (อดีต) มีอยู่
ดา (ปีพกา) อ.ต่อม ท. เหล่านั้น โกลภูจิมตดา ชื่อว่าโกลภูจิมตดา, ได้แก่ต่อมทั้งหลาย. (มีเมล็ดกระเบาเป็น
ประมาณ, เท่าเมล็ดกระเบา)

อามลคมตดา

เป็นฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีหีสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อามลโก มตดา ยาลิ ตา อามลคมตดา, ปีพกา. (อามล + มตดา)

อามลโก อ.ผลมะขามป้อม มตดา เป็นประมาณ ยาลิ (ปีพกา) แห่งต่อม ท. เหล่าใด (อดีต) มี
อยู่ (ตา ปีพกา) อ.ต่อม ท. เหล่านั้น อามลคมตดา ชื่อว่าอามลคมตดา, ได้แก่ต่อมทั้งหลาย. (มีผลมะขาม
ป้อมเป็นประมาณ, เท่าผลมะขามป้อม)

เพลูวมตดา

เป็นฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีหีสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เพลูโว มตดา ยาลิ ตา เพลูวมตดา, ปีพกา. (เพลูว + มตดา)

เพลูโว อ.ผลมะตูม มตดา เป็นประมาณ ยาลิ (ปีพกา) แห่งต่อม ท. เหล่าใด (อดีต) มีอยู่
(ตา ปีพกา) อ.ต่อม ท. เหล่านั้น เพลูวมตดา ชื่อว่าเพลูวมตดา, ได้แก่ต่อมทั้งหลาย. (มีผลมะตูมเป็นประมาณ,
เท่าผลมะตูม)

สกาลสิริ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สกาลญจ ตั สิริญจาติ สกาลสิริ. (สกาล + สิริ)

สกาล จ อ.ทั้งสิ้นด้วย ตั อ.ทั้งสิ้นนั้น สิริ จ เป็นสิริระด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ สกาลสิริ ชื่อว่า
สกาลสิริ. (สิริระทั้งสิ้น)

ฉิททาวฉิทท

เป็นวิเสสนภยบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ฉิททญจ ต อวฉิททญจชาติ ฉิททาวฉิทท, สกกลสรีร์. (ฉิทท + อวฉิทท)

ต (สกกลสรีร์) อ.สรีร์ทั้งสิ้นนั้น ฉิทท จ มีช้อย่น้อยด้วย อวฉิทท จ มีช้อยใหญ่ด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น ฉิททาวฉิทท ชื่อว่าฉิททาวฉิทท, ได้แก่สรีร์ทั้งสิ้น. (มีทั้งช้อย่น้อยทั้งช้อยใหญ่)

อปรภาโค

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อปโร จ โส ภาโค จาติ อปรภาโค, กาล. (อปโร + ภาค)

อปโร จ อ.อื่นอีกด้วย โส อ.อื่นอีกนั้น ภาโค จ เป็นส่วนด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อปรภาโค ชื่อว่าอปรภาค, ได้แก่กาล. (อันเป็นส่วนอื่นอีก)

อปปฏิชคฺคิโย

เป็นนนิบาตบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น ปฏิชคฺคิโย อปปฏิชคฺคิโย, เถโร. (น + ปฏิชคฺคิโย)

(เถโร) อ.พระเถระ (เกนจิ ปฏิชคฺคิโย) อันใครๆ พึงปฏิบัติ น ทาไมได้ อปปฏิชคฺคิโย ชื่อว่า อปปฏิชคฺคิโย, ได้แก่พระเถระ. (อันใครๆ ไม่พึงปฏิบัติ)

นิवासนปารุปน

เป็นสมาหารทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นิवासนญจ ปารุปนญจ นิवासนปารุปน. (นิवासน + ปารุปน)

นิवासน จ อ.ผ้าเป็นเครื่องนุ่งด้วย ปารุปน จ อ.ผ้าเป็นเครื่องห่มด้วย นิवासนปารุปน ชื่อว่า นิवासนปารุปน. (ผ้าเป็นเครื่องนุ่งและผ้าเป็นเครื่องห่ม, ผ้านุ่งและผ้าห่ม)

ปุพฺพโลทิตมกฺขิตฺ

เป็นตติยาดับปรีดิสมาส โดยมโหตรัตโรคทวันทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปุพฺพ โ จ โลทิตตฺยจ ปุพฺพโลทิตานิ. (ปุพฺพ + โลทิต) อิตริตรโยคทวันทสมาส
 ปุพฺพ โ จ อ.ทนอนด้วย โลทิตฺ จ อ.เสียดด้วย ปุพฺพโลทิตานิ ชื่อว่าปุพฺพโลทิต. (ทนอนและเสียด)
๒. ปุพฺพโลทิตเตหิ มกฺขิตฺ ปุพฺพโลทิตมกฺขิตฺ, นิवासฺนปารุปนํ. (ปุพฺพโลทิต + มกฺขิต) ตติยา-
 ดับปรีดิสมาส

(นิवासฺนปารุปนํ) อ.ผ้าเป็นเครื่องนุ่งและผ้าเป็นเครื่องท่ม มกฺขิตฺ อันเป็อนแล้ว ปุพฺพโลทิตเตหิ ด้วยทนอนและเสียด ท. ปุพฺพโลทิตมกฺขิตฺ ชื่อว่าปุพฺพโลทิตมกฺขิต, ได้แก่ผ้าเป็นเครื่องนุ่งและผ้าเป็นเครื่องท่ม. (อันเป็อนแล้วด้วยทนอนและเสียด)

ชาลปฺวสฺทิสฺ

เป็นตติยาดับปรีดิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ชาลปฺวเน สทิสฺ ชาลปฺวสฺทิสฺ, นิवासฺนปารุปนํ. (ชาลปฺว + สทิส)

(นิवासฺนปารุปนํ) อ.ผ้าเป็นเครื่องนุ่งและผ้าเป็นเครื่องท่ม สทิสฺ อันเช่นกับ ชาลปฺวเน ด้วยชนมร่างแห ชาลปฺวสฺทิสฺ ชื่อว่าชาลปฺวสฺทิส, ได้แก่ผ้าเป็นเครื่องนุ่งและผ้าเป็นเครื่องท่ม. (อันเช่นกับด้วยชนมร่างแห)

สทฺธิวาทริกาทโย

เป็นนัญฐิตวิปทตฺลยาธิกรณพทฺพิทิสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

สทฺธิวาทริกโ อาทิ เยสฺ เต สทฺธิวาทริกาทโย, ภิกฺขุ. (สทฺธิวาทริก + อาทิ)

สทฺธิวาทริกโ อ.สทฺธิวาทริก อาทิ เป็นต้น เยสฺ (ภิกฺขุณ) แห่งภิกฺษุ ท. เหล่าใด (อดฺธิ) มีอยู่ เต (ภิกฺขุ) อ.ภิกฺษุ ท. เหล่านั้น สทฺธิวาทริกาทโย ชื่อว่าสทฺธิวาทริกาทิ, ได้แก่ภิกฺษุทั้งหลาย. (มีสทฺธิวาทริกเป็นต้น)

อสกฺโกณฑา

เป็นนนิบาตบุพพทกมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น สกฺโกณฑา อสกฺโกณฑา, ภิกฺขุ. (น + สกฺโกณฑ)

(ภิกฺขุ) อ.ภิกฺษุ ท. สกฺโกณฑา อาจอยู่ น หามิได้ อสกฺโกณฑา ชื่อว่าอสกฺโกณฑ, ได้แก่ภิกฺษุทั้งหลาย. (ไม่อาจอยู่)

อนาโต

เป็นนนิบาตบุพพทพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 นตติ นาโต อสส์าติ อนาโต, เถโร. (น + นาท)
 นาโต อ.ที่พึง อสส์ (เถรสส์) ของพระเถระนั้น นตติ ย่อมไม่มี อิติ เพราะเหตุนี้ (โส เถโร)
 อ.พระเถระนั้น อนาโต ชื่อว่าอนาถ, ได้แก่พระเถระ. (ผู้ไม่มีที่พึ่ง)

โลกโวโลกน

เป็นฉัฎฐิต์ปฐิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 โลกสส์ โวโลกน โลกโวโลกน. (โลก + โวโลกน)
 โวโลกน อ.การตรวจดู โลกสส์ ซึ่งสัตว์โลก โลกโวโลกน ชื่อว่าโลกโวโลกน. (การตรวจดูสัตว์โลก)

อวิชหิต

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 น วิชหิต อวิชหิต, โลกโวโลกน. (น + วิชหิต)
 (โลกโวโลกน) อ.การตรวจดูซึ่งสัตว์โลก (พุทฺธเทหิ) วิชหิต อันพระพุทฺธเจ้า ท. ทรงละแล้ว น ทาไมได้
 อวิชหิต ชื่อว่าอวิชหิต, ได้แก่การตรวจดูซึ่งสัตว์โลก. (อันพระพุทฺธเจ้าทั้งทลายไม่ทรงละแล้ว)

ปัจจุสกาล

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปัจจุส จ โส กาล จาติ ปัจจุสกาล. (ปัจจุส + กาล)
 ปัจจุส จ อ.อันขจัดเสียเฉพาะซึ่งความมืดด้วย โส อ.อันขจัดเสียเฉพาะซึ่งความมืดนั้น กาล จ เป็น
 กาลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปัจจุสกาล ชื่อว่าปัจจุสกาล. (กาลอันขจัดเสียเฉพาะซึ่งความมืด, ไกลรุ่ง, ไกล
 สว่าง)

จกกวาพมุขวภูมิ

เป็นฉัฎฐิต์ปฐิสมาส โดยมีฉัฎฐิต์ปฐิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. จกกวาพสส์ มุข จกกวาพมุข. (จกกวาพ + มุข) ฉัฎฐิต์ปฐิสมาส

มุข อ.ปาก จกกวาฬสส แห่งจักวาฬ จกกวาฬมุข ชื่อว่าจกกวาฬมุข. (ปากจักวาฬ)

๒. จกกวาฬมุขสส วมุขิ จกกวาฬมุขวมุขิ. (จกกวาฬมุข + วมุขิ) ฉัญฉฐิตปฺปริสสฺมาล

วมุขิ อ.ชอบ จกกวาฬมุขสส แห่งปากแห่งจักวาฬ จกกวาฬมุขวมุขิ ชื่อว่าจกกวาฬมุขวมุขิ.

(ชอบปากจักวาฬ)

คนธกุฎิอมิมุข

เป็นฉัญฉฐิตวิปททินนาธิกรณพหุพีทิสมาล มีวิเคราะห์ว่า

คนธกุฎิโต อมิมุข อสสาติ คนธกุฎิอมิมุข, ฌาณ. (คนธกุฎิ + อมิมุข)

อมิมุข อ.หน้าเฉพาะ คนธกุฎิโต ต่อพระคันธกุฎิ อสส (ฌาณสส) แห่งฌาณนั้น (อติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุนี้ คนธกุฎิอมิมุข ชื่อว่าคนธกุฎิอมิมุข, ได้แก่ฌาณ. (มีหน้าเฉพาะต่อพระคันธกุฎิ)

พาทรามิมุข

เป็นฉัญฉฐิตวิปททินนาธิกรณพหุพีทิสมาล มีวิเคราะห์ว่า

พาทริสส อมิมุข อสสาติ พาทรามิมุข, ฌาณ. (พาทริ + อมิมุข)

อมิมุข อ.หน้าเฉพาะ พาทริสส ต่อที่อันมีในภายนอก อสส (ฌาณสส) แห่งฌาณนั้น (อติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุนี้ พาทรามิมุข ชื่อว่าพาทรามิมุข, ได้แก่ฌาณ. (มีหน้าเฉพาะต่อที่อันมีในภายนอก)

ฌาณซาล

เป็นอวธารณกัมมธารยสมาล มีวิเคราะห์ว่า

ฌาณเมว ซาล ฌาณซาล. (ฌาณ + ซาล)

ฌาณ เอว อ.พระฌาณนั้นเที่ยว ซาล เป็นชาย ฌาณซาล ชื่อว่าฌาณซาล. (ชายคือพระฌาณ)

อรทตต์

เป็นภาวตฺทิต มีวิเคราะห์ว่า

อรทตฺสส ภาโว อรทตต์. (อรทต + ตต)

ภาโว อ.ความเป็น อรทตฺสส แห่งพระอรทนต์ อรทตต์ ชื่อว่าอรทตต์. (ความเป็นแห่งพระอรทนต์, พระอรทนต์)

วิหารจาริกโก

เป็นลัตตมัตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วิหารเร จาริกโก วิหารจาริกโก. (วิหาร + จาริก)

จาริกโก อ.ที่จาริก วิหารเร ในวิหาร วิหารจาริกโก ชื่อว่าวิหารจาริก. (ที่จาริกในวิหาร)

อคคิสาลา

เป็นจัญญูตีตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อคคิสลล์ สาลา อคคิสาลา. (อคคิ + สาลา)

สาลา อ.โรง อคคิสลล์ แห่งไฟ อคคิสาลา ชื่อว่าอคคิสาลา. (โรงแห่งไฟ, เรือนไฟ)

ตตตภาโว

เป็นจัญญูตีตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ตตตลล์ ภาโว ตตตภาโว. (ตตต + ภาว)

ภาโว อ.ความที่ ตตตลล์ (อุทกลล์) แห่งน้ำ อันร้อนแล้ว ตตตภาโว ชื่อว่าตตตภาว. (ความเป็นแห่งน้ำเป็นสภาพอันร้อนแล้ว)

นิปนนมยจกโกฏฐิ

เป็นจัญญูตีตปุริสสมาส โดยมีวิเสสนบุพพทกัมมชารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. นipunนมยจ ตํ มยจกยจติ นipunนมยจกํ. (nipun + มยจก) วิเสสนบุพพทกัมมชารยสมาส นipunนํ จ อ.อันเป็นที่นอนแล้วด้วย ตํ อ.อันเป็นที่นอนแล้วนั้น มยจกํ จ เป็นเพียงด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ นipunนมยจกํ ชื่อว่าnipunนมยจก. (เพียงเป็นที่นอน)

๒. นipunนมยจกลล์ โกฎฐิ นipunนมยจกโกฏฐิ. (จัญญูตีตปุริสสมาส)

โกฏฐิ อ.ที่สุด นipunนมยจกลล์ แห่งเพียงเป็นที่นอน นipunนมยจกโกฏฐิ ชื่อว่าnipunนมยจกโกฏฐิ. (ที่สุดแห่งเพียงเป็นที่นอน)

อุณโททก

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุณทญจ ตํ อุทกญจาติ อุณโททก. (อุณท + อุทก) (วิการ อุ เป็น โอ = กวจาฬวณณิ ลุตเต)

อุณท จ อ.อันอุ่นด้วย ตํ อ.อันอุ่นนั้น อุทก จ เป็นน้ำด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อุณโททก ชื่อว่า
อุณโททก. (น้ำอุ่น, น้ำร้อน)

นทานปริโยสาน

เป็นฉัฏฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นทานสส ปริโยสานํ นทานปริโยสาน. (นทาน + ปริโยสาน)

ปริโยสานํ อ.กาลอันเป็นที่สิ้นสุดลงรอบ นทานสส แห่งการอาบ นทานปริโยสาน ชื่อว่านทานปริโยสาน.
(กาลเป็นที่สิ้นสุดลงรอบแห่งการอาบ, อาบน้ำเสร็จ)

นิเวตทกาสาวิ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. กสาเวน รตติ กาสาวิ, เวตติ. (กาสา + ณปัจจย) ลังสิฎฐาทิอเนกัตถัตถิต

(เวตติ) อ.ผ้า รตติ อันถูกข้อมแล้ว กสาเวน ด้วยน้ำฝาด กาสาวิ ชื่อว่ากาสาวิ, ได้แก่ผ้า. (อัน
บุคคลข้อมแล้วด้วยน้ำฝาด, ผ่ากาสาวิ)

๒. นิเวตทญจ ตํ กาสาญจาติ นิเวตทกาสาวิ. (นิเวต + กาสา)

นิเวตติ จ อ.อันถูกนุ่งแล้วด้วย ตํ อ.อันถูกนุ่งแล้วนั้น กาสาวิ จ เป็นผ้ากาสาวิด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ นิเวตทกาสาวิ ชื่อว่านิเวตทกาสาวิ. (ผ้ากาสาวิอันถูกนุ่งแล้ว, ผ้ากาสาวิอันพระติสสะนั้นนุ่งแล้ว)

ฉินนมตติ

เป็นฉัฏฐิตวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ฉินนํ มตตา ยสสาติ ฉินนมตติ, อุทก. (ฉินน + มตต)

ฉินนํ อ.อันขาดแล้ว มตตา เป็นประมาณ ยสส (อุทกสส) แห่งน้ำนั้น (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะ
เหตุนี้ ฉินนมตติ ชื่อว่าฉินนมตติ, ได้แก่น้ำ. (อันลกว่าขาดแล้ว)

สลลทุกสรโร

เป็นฉัฏฐีวิปทูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สลลทุกํ สรโร อสสาติ สลลทุกสรโร, เถโร. (สลลทุก + สรโร)

สรโร อ.สรโรระ สลลทุกํ อันเบาพร้อม อสส (เถรส) ของพระเถระนั้น (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ
นั้น สลลทุกสรโร ชื่อว่าสลลทุกสรโร, ได้แก่พระเถระ. (ผู้มีสรโรระอันเบาพร้อม, มีร่างกายเบา)

เอกคคจิตโต

เป็นฉัฏฐีวิปทูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีฉัฏฐีวิปทูลยาธิกรณพหุพีทิสมาสอยู่ภายใน มี
วิเคราะห์ดังนี้

๑. เอกํ อคคํ อารมฺมณํ อสสาติ เอกคคํ, จิตตํ. (เอก + อคค) ฉัฏฐีวิปทูลยาธิกรณ-
พหุพีทิสมาส

อคคํ อารมฺมณํ อ.อารมณํ เอกํ อันหนึ่ง อสส (จิตตส) แห่งจิตนั้น (อตฺถิ) มีอยู่
อิติ เพราะเหตุนี้ เอกคคํ ชื่อว่าเอกคค, ได้แก่จิต. (มีอารมณเป็นหนึ่ง)

๒. เอกคคํ จิตตํ อสสาติ เอกคคจิตโต, เถโร. (เอกคค + จิตต) ฉัฏฐีวิปทูลยาธิกรณ-
พหุพีทิสมาส

จิตตํ อ.จิต เอกคคํ มีอารมณเป็นหนึ่ง อสส (เถรส) แห่งพระเถระนั้น (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ
เพราะเหตุนี้ เอกคคจิตโต ชื่อว่าเอกคคจิตต, ได้แก่พระเถระ. (ผู้มีจิตมีอารมณเป็นหนึ่ง)

อุสสิสํกํ

เป็นอุปลักคบุพพะอภัยยิภาวสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สิสสสํ อุปฺริ อุสสิสํกํ. (อุ + สิส)

อุปฺริ ในเบื้องบน สิสสสํ แห่งศรัษะ อุสสิสํกํ ชื่อว่าอุสสิสํก. (เบื้องบนศรัษะ)

นิรูปกาโร

เป็นปัญจมีทวิปทูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นิคฺตโต อุปฺกาโร อสฺมาติ นิรูปกาโร, กาโย. (นิ + อุปการ)

อุปฺกาโร อ.อุปการะ นิคฺตโต ออกไปแล้ว อสฺมา (กายา) จากกายนั้น (อตฺถิ) มีอยู่ อิติเพราะเหตุ
นั้น นิรูปกาโร ชื่อว่านิรูปการ, ได้แก่กาย, (อันมีอุปการะออกไปแล้ว, ไม่มีอุปการะ)

นिरตถ์

เป็นปัญจมีทวิปทตูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 นิคคโต อตโต อสมาติ นिरตถ์, กลิงคร. (นิ + อตถ)
 อตโต อ.ประโยชน์ นิคคโต ออกไปแล้ว อสมา (กลิงครา) จากท่อนไม้ (อตถิ) มีอยู่
 อติ เพราะเหตุนั้น นिरตถ์ ชื่อว่านिरตถ, ไม้แก่ท่อนไม้. (มีประโยชน์ออกไปแล้ว, ไม่มีประโยชน์)

ปกติสยน์

เป็นตติยัตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปกติยา สยน์ ปกติสยน์. (ปกติ + สยน์)
 สยน์ อ.การนอน ปกติยา ตามปกติ ปกติสยน์ ชื่อว่าปกติสยน์. (การนอนตามปกติ)

อปคตวิญญาณตา

เป็นภาวัตถิต มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อปคต วิญญาณ อสมาติ อปคตวิญญาณ, กาโย. (อปคต + วิญญาณ) ปัญจมีทวิปท-
 ตูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส
 วิญญาณ อ.วิญญาณ อปคต ไปปราศแล้ว อสมา (กายา) จากกายนั้น (อตถิ) มีอยู่ เพราะ
 เหตุนั้น อปคตวิญญาณ ชื่อว่าอปคตวิญญาณ, ไม้แก่กาย. (มีวิญญาณไปปราศแล้ว)
๒. อปคตวิญญาณสส ภาวโ อปคตวิญญาณตา. (อปคตวิญญาณ + ตา) ภาวัตถิต
 ภาวโ อ.ความที่ อปคตวิญญาณสส (กายสส) แห่งกาย มีวิญญาณไปปราศแล้ว อปคต-
 วิญญาณตา ชื่อว่าอปคตวิญญาณตา. (ความที่แห่งกายมีวิญญาณไปปราศแล้ว)

กฏจขณท์

เป็นจัญฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 กฏจสส ขณท์ กฏจขณท์. (กฏจ + ขณท์)
 ขณท์ อ.ท่อน กฏจสส แห่งไม้ กฏจขณท์ ชื่อว่ากฏจขณท์. (ท่อนไม้)

ทพพสัมมารตติกา

เป็นตติยาตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อตโต เตลฺ สนฺตีติ อตติกา, มนุสฺสา. (อตต + อิก) ตทฺสสฺตติตฺทิต
 อตโต อ.ความต้องการ เตลฺ (มนุสฺสานํ) ของมนุษย์ ท. เหล่านั้น (สนฺติ) มีอยู่ อิติเพราะเหตุ
 นั้น อตติกา ชื่อว่าอตติก, ได้แก่มนุษย์ทั้งหลาย. (ผู้มีความต้องการ)
๒. ทพพสัมมารเณ อตติกา ทพพสัมมารตติกา, มนุสฺสา. (ทพพสัมมาร + อตติกา) ตติยา-
 ตปุริสสมาส

(มนุสฺสา) อ.มนุษย์ ท. (อตติกา) ผู้มีความต้องการ ทพพสัมมารเณ ด้วยทพพสัมมาระ ทพพ-
 สัมมารตติกา ชื่อว่าทพพสัมมารตติก, ได้แก่มนุษย์ทั้งหลาย. (ผู้มีความต้องการด้วยทพพสัมมาระ)

อุชุกฺสณฺจานํ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

- อุชุกฺกญจ ตํ สณฺจานญจาทิ อุชุกฺสณฺจานํ. (อุชุก + สณฺจาน)
 อุชุกํ จ อ.อันตรงด้วย ตํ อ.อันตรงนั้น สณฺจานํ จ เป็นสณฺจานด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น
 อุชุกฺสณฺจานํ ชื่อว่าอุชุกฺสณฺจาน. (สณฺจานอันตรง)

วงฺกสณฺจานํ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

- วงฺกญจ ตํ สณฺจานญจาทิ วงฺกสณฺจานํ. (วงฺก + สณฺจาน)
 วงฺกํ จ อ.อันตรงด้วย ตํ อ.อันตรงนั้น สณฺจานํ จ เป็นสณฺจานด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น วงฺก-
 สณฺจานํ ชื่อว่าวงฺกสณฺจาน. (สณฺจานอันตรง)

อสารกํ

เป็นนนิบาตบุพพบทพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

- นตฺติ สारो เอตฺสสารฺติ อसारกํ, กฺฏจฺ. (น + สาร)
 สारो อ.แก่ณ เอตฺสสารฺ (กฺฏจฺส) ของไม้นั้น นตฺติ ย่อมไม่มี อิติ เพราะเหตุนี้ อसारกํ ชื่อว่า
 อसारก, ได้แก่ไม้. (อันไม่มีแก่น)

คณจิกข่าต

เป็นเจตตตีทวิปทตลยาธิกรณพหุพีหีสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 คณจิกโก ข่าโต อสส์ชาติ คณจิกข่าต, กฏจ. (คณจิก + ข่าต)
 คณจิกโก อ.ปม ข่าโต เกิดขึ้นแล้ว อสส์ (กฏจสส์) แก่ไม้ นั้น (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น
 คณจิกข่าโต ชื่อว่าคณจิกข่าต, ใต้แกไม้. (มีปมอันเกิดขึ้นแล้ว)

ปจวีคต

เป็นลัตตมิตต์ปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปจวีย คต ปจวีคต, กฏจ. (ปจวี + คต)
 (กฏจ) อ.ไม้ คต อันไปแล้ว ปจวีย บนแผ่นดิน ปจวีคต ชื่อว่าปจวีคต, ใต้แกไม้. (อันไปแล้วบน
 แผ่นดิน)

มญจปฏิบัติปาทก

เป็นจัญฐิตต์ปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า
 มญจสส์ ปฏิปาทก มญจปฏิบัติปาทก. (มญจ + ปฏิปาทก) (ปฏิบัติปาทกศัพท์ เป็นได้สามลึงค์)
 ปฏิปาทก อ.เชิงรอง มญจสส์ แห่งเดียว มญจปฏิบัติปาทก ชื่อว่ามญจปฏิบัติปาทก. (เชิงรองเดียว)

ปาทกจลิกา

เป็นจัญฐิตต์ปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปาทาน กจลิกา ปาทกจลิกา. (ปาท + กจลิกา)
 กจลิกา อ.เครื่องเซ็ด ปาทาน ซึ่งเท้า ท. ปาทกจลิกา ชื่อว่าปาทกจลิก. (เครื่องเซ็ดเท้า)

ผลกปีจก

เป็นจัญฐิตต์ปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า
 ผลกาน ปีจก ผลกปีจก. (ผลก + ปีจก)
 ปีจก อ.ตั้ง ผลกาน แห่งแผ่นกระดาน ท. ผลกปีจก ชื่อว่าผลกปีจก. (ตั้งแผ่นกระดาน)

เอกโกฏฐาโส

เป็นอสมาหารทีคุสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

เอโก จ โส โกฏฐาโส จาติ เอกโกฏฐาโส. (เอก + โกฏฐาโส)

เอโก จ อ.หนึ่งด้วย โส อ.หนึ่งนั้น โกฏฐาโส จ เป็นส่วนด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น เอกโกฏฐาโส
ชื่อว่าเอกโกฏฐาโส. (ส่วนหนึ่ง)

มณฺจปฏฺิปาทกาทิวโส

เป็นฉัฏฐิตฺปุริสฺสมาส โดยมีฉัฏฐิตฺปุริสฺสมาส และฉัฏฐิตฺวิปทฺตุลยาธิกรณพทุพพิทิสฺมาสอยู่ภายใน มี
วิเคราะห์ดังนี้

๑. มณฺจสฺส ปฏฺิปาทโก มณฺจปฏฺิปาทโก. (มณฺจ + ปฏฺิปาทโก) ฉัฏฐิตฺปุริสฺสมาส

ปฏฺิปาทโก อ.เชิงรอง มณฺจสฺส แห่งเดียว มณฺจปฏฺิปาทโก ชื่อว่ามณฺจปฏฺิปาทโก. (เชิงรองแห่ง
เดียว)

๒. มณฺจปฏฺิปาทกํ อาทิ เยสํ ตานิ มณฺจปฏฺิปาทกาทินิ, วัตฺถุนิ. (มณฺจปฏฺิปาทโก + อาทิ) ฉัฏฐิตฺ-
วิปทฺตุลยาธิกรณพทุพพิทิสฺมาส

มณฺจปฏฺิปาทโก อ.เชิงรองแห่งเดียว อาทิ เป็นต้น เยสํ (วัตฺถุนิ) แห่งวัตฺถุ ท. เหล่าใด (อตฺถิ)
มีอยู่ (ตานิ วัตฺถุนิ) อ.วัตฺถุ ท. เหล่านั้น มณฺจปฏฺิปาทกาทินิ ชื่อว่ามณฺจปฏฺิปาทกาทินิ, ได้แก่วัตฺถุทั้งหลาย.
(มีเชิงรองเพียงเป็นต้น)

๓. มณฺจปฏฺิปาทกาทินิ วโส มณฺจปฏฺิปาทกาทิวโส. (มณฺจปฏฺิปาทกาทินิ + วโส) ฉัฏฐิตฺปุริสฺสมาส

วโส อ.อำนาจ มณฺจปฏฺิปาทกาทินิ (วัตฺถุนิ) แห่งวัตฺถุ ท. มีเชิงรองแห่งเดียวเป็นต้น มณฺจ-
ปฏฺิปาทกาทิวโส ชื่อว่ามณฺจปฏฺิปาทกาทิวโส. (อำนาจแห่งวัตฺถุมีเชิงรองเพียงเป็นต้น)

อุปการมฺขํ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุปการโ จ โส มฺขญฺจาติ อุปการมฺขํ. (อุปการ + มฺข)

อุปการโ จ อ.อุปการะด้วย โส อ.อุปการะนั้น มฺขํ จ เป็นมฺขด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น

อุปการมฺขํ ชื่อว่าอุปการมฺข. (มฺขอันเป็นอุปการะ)

คยหุโปค

เป็นทุตติยาตปปริสสสมาส, กัตตรูป, กัตตุสาธนะ, กัตตันตสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 คยหุ อูปคจจตตีติ คยหุโปค. (คยหุสทหุโปค + อูป + คมฺ คติมฺหิ ในการไป, ถึง + กุวิปฺจจย)
 อูปคจจติ ย่อมเข้าถึง (ภาค) ซึ่งส่วน คยหุ อันพึงถูกถือเอา อิติ เพราะเหตุนี้ คยหุโปค ชื่อว่า
 คยหุโปค. (อันเข้าถึงซึ่งส่วนอันบุคคลพึงถือเอา)

เทสนาวสานิ

เป็นฉัญฐิตปปริสสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 เทสนาย อวสานิ เทสนาวสานิ. (เทสนา + อวสาน)
 อวสานิ อ.กาลอันเป็นที่สิ้นสุดลง เทสนาย แห่งพระเทศนา เทสนาวสานิ ชื่อว่าเทสนาวสาน. (กาล
 อันเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา, จบพระเทศนา)

โสตาปนนาทโย

เป็นฉัญฐิตวิปทตลยาธิกรณพหุพพิทิสสมาส โดยมีทุตติยาตปปริสสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. โสตี อาปนโน โสตาปนโน. (โสตี + อาปน) ทุตติยาตปปริสสสมาส
 อาปนโน อ.ผู้ถึง โสตี ซึ่งกระแส(แห่งอริยมรรค) โสตาปนโน ชื่อว่าโสตาปน. (ผู้ถึงกระแสแห่ง
 อริยมรรค, พระโสตาปน)
๒. โสตาปนโน อาทิ เยสึ เต โสตาปนนาทโย, อริยบุคคลา. (โสตาปน + อาทิ) ฉัญฐิตวิปท-
 ตลยาธิกรณพหุพพิทิสสมาส
 โสตาปนโน อ.พระโสตาปน อาทิ เป็นต้น เยสึ (อริยบุคคลา) แห่งพระอริยบุคคล ท. เหล่า
 ไต (อตฺถิ) มีอยู่ เต (อริยบุคคลา) อ.พระอริยบุคคล ท. เหล่านี้ โสตาปนนาทโย ชื่อว่าโสตาปนนาทโย,
 ได้แก่พระอริยบุคคลทั้งหลาย. (มีพระโสตาปนเป็นต้น)

สรีริกัจจ

เป็นตติยาตปปริสสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 สรีเรน กิจจํ สรীরิกัจจ. (สรীর + กิจจ)
 กิจจํ อ.กิจ สรีเรน ด้วยสรีระ สรীরิกัจจ ชื่อว่าสรীরิกัจจ. (กิจด้วยสรีระ)

เอวรूप

เป็นฉนฺทวิทิตฺตยาธิกรณพหุพีหิสมาส มีวิเคราะหฺว่า

เอวํ รูปํ อสฺสาติ เอวรूप, ภิกฺขุ. (เอวํ + รูป)

เอวํ อ.อย่างนี้ รูป เป็นรูป อสฺส (ภิกฺขุโน) ของภิกฺขุนั้น (อติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุนี้ เอวรूप ชื่อว่าเอวรूप, ได้แก่ภิกฺขุ. (ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป, ผู้เห็นปานนี้)

อรรถตฺตฺปนฺนํสยสมฺปนฺโน

เป็นตติยาตฺตฺปนฺนํสมาส โดยมีฉนฺทวิทิตฺตฺปนฺนํสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺดังนี้

๑. อรรถโต ภาโว อรรถตฺ. (อรรถน + ตต) ภาวตฺทิต

ภาโว อ.ความเป็น อรรถโต แห่งพระอรหันต์ อรรถตฺ ชื่อว่าอรรถต. (ความเป็นแห่งพระอรหันต์, พระอรรถ)

๒. อรรถตฺตฺส อฺปนฺนํสย อรรถตฺตฺปนฺนํสย. (อรรถต + อฺปนฺนํสย) ฉนฺทวิทิตฺตฺปนฺนํสมาส

อฺปนฺนํสย อ.อฺปนฺนํสย อรรถตฺตฺส แห่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ อรรถตฺตฺปนฺนํสย ชื่อว่าอรรถตฺตฺปนฺนํสย. (อฺปนฺนํสยแห่งความเป็นแห่งพระอรหันต์)

๓. อรรถตฺตฺปนฺนํสยสมฺปนฺโน อรรถตฺตฺปนฺนํสยสมฺปนฺโน. (อรรถตฺตฺปนฺนํสย + สมฺปนฺโน) ตติยา-
ตฺตฺปนฺนํสมาส

สมฺปนฺโน อ.ผู้ถึงพร้อมแล้ว อรรถตฺตฺปนฺนํสยสมฺปนฺโน ด้วยอฺปนฺนํสยแห่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ อรรถตฺตฺปนฺนํสยสมฺปนฺโน ชื่อว่าอรรถตฺตฺปนฺนํสยสมฺปนฺโน. (ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยอฺปนฺนํสยแห่งความเป็นแห่งพระอรหันต์)

อฺปนฺนํสยภาโว

เป็นฉนฺทวิทิตฺตฺปนฺนํสมาส มีวิเคราะหฺว่า

อฺปนฺนํสยสฺส ภาโว อฺปนฺนํสยภาโว. (อฺปนฺนํสย + ภาว)

ภาโว อ.ความเป็น อฺปนฺนํสยสฺส แห่งอฺปนฺนํสย อฺปนฺนํสยภาโว ชื่อว่าอฺปนฺนํสยภาโว. (ความเป็นแห่งอฺปนฺนํสย)

กตกมฺม

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมมาส มีวิเคราะหฺว่า

กตญจ ตํ กมฺมญฺจาติ กตกมฺม. (กต + กมฺม)

กตํ จ อ.อันถูกกระทำแล้วด้วย ตํ อ.อันถูกกระทำแล้วนั้น กมฺมํ จ เป็นกรรมด้วย อิติ เพราะเหตุ
นั้น กตกมฺมํ ชื่อว่ากตกมฺม. (กรรมอันถูกกระทำแล้ว, กรรมที่ตนกระทำแล้ว)

กสฺสปสฺมาสมพุทฺธกาโล

เป็นนิจฐิตํปฺปวิสฺสมาส มิวีเคราะหฺว่า
กสฺสปสฺส สฺมาสมพุทฺธสฺส กาโล กสฺสปสฺมาสมพุทฺธกาโล. (กสฺสป + สฺมาสมพุทฺธ + กาโล)
กาโล อ.กาล สฺมาสมพุทฺธสฺส แห่งพระสัมมาสัมพุทฺธเจ้า กสฺสปสฺส พระนามว่ากสฺสปะ กสฺสป-
สฺมาสมพุทฺธกาโล ชื่อว่ากสฺสปสฺมาสมพุทฺธกาโล. (กาลแห่งพระสัมมาสัมพุทฺธเจ้าพระนามว่ากสฺสปะ)

สํกฺกนิโก

เป็นสังสฺฐิตํทิวเนกตตฺตทิต มิวีเคราะหฺว่า
สํกฺกเน ทนฺตฺวา ชิวตีติ สํกฺกนิโก. (สํกฺก + นิโก)
(โย ปุคฺคโล) อ.บุคคลใด ทนฺตฺวา มาแล้ว สํกฺกเน ซึ่งนก ท. ชิวตี ย่อมเป็นอยู่ อิติ เพราะเหตุ
นั้น (โส ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น สํกฺกนิโก ชื่อว่าสํกฺกนิโก. (ผู้มาซึ่งนกแล้วเป็นอยู่, พรานนก)

อิสฺสรฺชโน

เป็นวิเสสนบุพฺพทกมฺมชารยสฺมาสม มิวีเคราะหฺว่า
อิสฺสรฺโร จ โส ชโน จาติ อิสฺสรฺชโน. (อิสฺสรฺ + ชน)
อิสฺสรฺโร จ อ.ผู้เป็นใหญ่ด้วย โส อ.ผู้เป็นใหญ่นั้น ชโน จ เป็นชนด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อิสฺสรฺชโน
ชื่อว่าอิสฺสรฺชน. (ชนผู้เป็นใหญ่)

ทินฺนาวเสสา

เป็นปัญจมีตํปฺปวิสฺสมาส มิวีเคราะหฺว่า
ทินฺเนติ อวเสสา ทินฺนาวเสสา, สํกฺกนา. (ทินฺน + อวเสส)
(สํกฺกนา) อ.นก ท. อวเสสา อันเหลือลง (อดตฺนา) ทินฺเนติ (สํกฺกเนติ) จากนก ท. อันตนให้แล้ว
ทินฺนาวเสสา ชื่อว่าทินฺนาวเสส, ใต้แก่นกทั้งหลาย. (อันเหลือลงจากนกอันตนให้แล้ว)

วิกิถาวเสสา

เป็นปัญจมีตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วิกิถเณติ อวเสสา วิกิถาวเสสา, สกฺกฺมา. (วิกิถ + อวเสส)

(สกฺกฺมา) อ.นก ท. อวเสสา อันเหลือลง (อตตนา) วิกิถเณติ (สกฺกฺเณติ) จากนก ท. อันเราขายแล้ว วิกิถาวเสสา ชื่อว่าวิกิถาวเสส, ได้แก่นกทั้งหลาย. (อันเหลือลงจากนกอันเราขายแล้ว)

ชงฺฆฏฺฐิณี

เป็นฉฏฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ชงฺฆานํ อฏฺฐิณี ชงฺฆฏฺฐิณี. (ชงฺฆา + อฏฺฐิ)

อฏฺฐิณี อ.กระดูก ท. ชงฺฆานํ แห่งแข้ง ท. ชงฺฆฏฺฐิณี ชื่อว่าชงฺฆฏฺฐิ. (กระดูกแห่งแข้ง)

ปกฺขฏฺฐิณี

เป็นฉฏฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปกฺขานํ อฏฺฐิณี ปกฺขฏฺฐิณี. (ปกฺข + อฏฺฐิ)

อฏฺฐิณี อ.กระดูก ท. ปกฺขานํ แห่งปีก ท. ปกฺขฏฺฐิณี ชื่อว่าปกฺขฏฺฐิ. (กระดูกแห่งปีก)

ลทฺธกาโล

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ลทฺธอ จ โส กาลอ จาติ ลทฺธกาโล. (ลทฺธ + กาล)

ลทฺธอ จ อ.อันเป็นที่อันตนได้แล้วด้วย โส อ.อันเป็นที่อันตนได้แล้วนั้น กาลอ จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ลทฺธกาโล ชื่อว่าลทฺธกาล. (กาลอันเป็นที่อันตนได้แล้ว, กาลอันเป็นที่แห่งนจำนวนมากที่ตนได้แล้ว)

เอกทิวโส

เป็นอสมาททศุสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เอโก จ โส ทิวโส จาติ เอกทิวโส. (เอก + ทิวส) ทิวสศัพท์ เป็นปุงลึงค์และนปุงสกลึงค์

เอโก จ อ.หนึ่งด้วย โส อ.หนึ่งนั้น ทิวโส จ เป็นวันด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ เอกทิวโส ชื่อว่าเอกทิวส. (วันหนึ่ง)

รลโกชน์

เป็นตติยชาติปฐิสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 รเสน ยุตต์ โภชน์ รลโกชน์. (รล + ยุตต์ + โภชน์) ตติยชาติปฐิสสมาส, มัชฌิมโลปัสสมาส
 โภชน์ อ.โภชนะ ยุตต์ อันประกอบแล้ว รเสน ด้วยรล รลโกชน์ ชื่อว่ารลโกชน์. (โภชนะอันประกอบ
 แล้วด้วยรล)

จีณาสโว

เป็นฉกฐิตวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 จีณา อาสวา อสสาติ จีณาสโว, ภิกขุ. (จีณ + อาสว)
 อาสวา อ.อาสวะ ท. จีณา ลีนไปแล้ว อสส (ภิกขุโน) ของภิกขุนั้น (อดีต) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ
 นั้น (โล ภิกขุ) อ.ภิกขุนั้น จีณาสโว ชื่อว่าจีณาสว, ไต่แก่ภิกขุ. (ผู้มีอาสวะลีนไปแล้ว, พระจีณาสพ)

เคททวาร

เป็นฉกฐิตปฐิสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 เคทลล ทวาร เคททวาร. (เคท + ทวาร)
 ทวาร อ.ประตู เคทลล แห่งเรือน เคททวาร ชื่อว่าเคททวาร. (ประตูเรือน)

อนโตเคท

เป็นนิปาตพหุพกัถยยัภาวสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 เคทลล อนโต อนโตเคท. (อนโต + เคท)
 อนโต ในภายใน เคทลล แห่งเรือน อนโตเคท ชื่อว่าอนโตเคท. (ภายในเรือน)

รลปิณฑปาโต

เป็นตติยชาติปฐิสสมาส, มัชฌิมโลปัสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 รเสน ยุตโต ปิณฑปาโต รลปิณฑปาโต. (รล + ยุตต์ + ปิณฑปาต)
 ปิณฑปาโต อ.ปิณฑปาต ยุตโต อันประกอบแล้ว รเสน ด้วยรล รลปิณฑปาโต ชื่อว่ารลปิณฑปาต.
 (ปิณฑปาตอันประกอบแล้วด้วยรล)

ปณจปติฏฺฉิตฺ

เป็นทุตียาตปฺปฺริสสฺมาส, มํชฺฌเณโลปฺปฺมาส มิวีเคราะหฺว่า

ปณจ องฺคานิ ปติฏฺฉิตฺ ปณจปติฏฺฉิตฺ. (ปณจ + องฺค + ปติฏฺฉิต) ลบ องฺคคฺัพท

ปติฏฺฉิตฺ อ.อันตั้งไว้เฉพาะ องฺคานิ ซึ่งองฺคฺ ท. ปณจ ห้า ปณจปติฏฺฉิตฺ ชื่อว่าปณจปติฏฺฉิต.
(อันตั้งไว้เฉพาะซึ่งองฺคฺห้า, เบญจางคประดิษฐ์)

ทิกฺขชฺมโม

เป็นวิเสสฺนบุพฺพทกัมมชารยสฺมาส มิวีเคราะหฺว่า

ทิกฺขโจ จ โส ชฺมโม จาติ ทิกฺขชฺมโม. (ทิกฺข + ชฺมม)

ทิกฺขโจ จ อ.อันถูกเห็นแล้วด้วย โส อ.อันถูกเห็นแล้วนั้น ชฺมโม จ เป็นธรรมด้วย อิติ เพราะเหตุ
นั้น ทิกฺขชฺมโม ชื่อว่าทิกฺขชฺมม. (ธรรมอันถูกเห็นแล้ว, ธรรมอันท่านเห็นแล้ว)

กตกมฺมวโส

เป็นจฺมฺฐิตฺปฺปฺริสสฺมาส โดยมีวิเสสฺนบุพฺพทกัมมชารยสฺมาสอยู่ภายใน มิวีเคราะหฺดังนี้

๑. กตณฺจ ตํ กมฺมณฺจจาติ กตกมฺมํ. (กต + กมฺม) วิเสสฺนบุพฺพทกัมมชารยสฺมาส

กตํ จ อ.อันถูกกระทำแล้วด้วย ตํ อ.อันถูกกระทำแล้วนั้น กมฺมํ จ เป็นกรรมด้วย
อิตติ เพราะเหตุนี้ กตกมฺมํ ชื่อว่ากตกมฺม. (กรรมอันถูกกระทำแล้ว, กรรมอันตนกระทำแล้ว)

๒. กตกมฺมสฺส วโส กตกมฺมวโส. (กตกมฺม + วส) จฺมฺฐิตฺปฺปฺริสสฺมาส

วโส อ.สามารถ กตกมฺมสฺส แห่งกรรม อันตน กระทำแล้ว กตกมฺมวโส ชื่อว่ากตกมฺมวส.
(สามารถแห่งกรรมที่ตนกระทำแล้ว)

อนฺนิสฺสนุทโ

เป็นจฺมฺฐิตฺปฺปฺริสสฺมาส โดยมีทุตียาตปฺปฺริสสฺมาสอยู่ภายใน มิวีเคราะหฺดังนี้

๑. นิสฺสนุทติ เอเตนาคติ นิสฺสนุทโ. (นิบุพฺพ + สฺนุทฺ ปรสฺสเว ในกาโรไหลออก + อ) กัตตุรูป,

กรณสาธนะ

นิสฺสนุทติ ย่อมไหลออก เอเตน (วิปากเณ) ด้วยวิปากนี้ อิติ เพราะเหตุนี้ นิสฺสนุทโ ชื่อว่า
นิสฺสนุท. (วิปากเป็นเครื่องไหลออก, วิปาก, ผล)

๒. อฏฐินี เกโท อฏฐินีเกโท. (อฏฐินี + เกท) ทุตติยาตปปริสส์มาส
เกโท อ.อันทำลาย อฏฐินี ซึ่งกระดูก ท. อฏฐินีเกโท ชื่อว่าอฏฐินีเกโท. (อันทำลายกระดูก)
๓. อฏฐินีเกทสส์ นิสส์นุโท อฏฐินีเกทนิสส์นุโท. (อฏฐินีเกท + นิสส์นุโท) จัณฐิตปปริสส์มาส
นิสส์นุโท อ.วิบากเป็นเครื่องไหลออก อฏฐินีเกทสส์ แห่งอันทำลายซึ่งกระดูก อฏฐินีเกทนิสส์นุโท
ชื่อว่าอฏฐินีเกทนิสส์นุโท. (วิบากเป็นเครื่องไหลออกแห่งอันทำลายกระดูก)

รลปิณฑุขปาตทานนิสส์นุโท

เป็นจัณฐิตปปริสส์มาส โดยมีตติยาตปปริสส์มาส และตติยาตปปริสส์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. รลเสน ยุตโต ปิณฑุขปาโต รลปิณฑุขปาโต. (รล + ยุตโต + ปิณฑุขปาโต) ตติยาตปปริสส์, มัจฉะโลปปี-
สมาส
ปิณฑุขปาโต อ.ปิณฑุขปาโต ยุตโต อันประกอบแล้ว รลเสน ด้วยรล รลปิณฑุขปาโต ชื่อว่ารล-
ปิณฑุขปาโต. (ปิณฑุขปาโตอันประกอบแล้วด้วยรล)
๒. รลปิณฑุขปาต ทานิ รลปิณฑุขปาตทานิ. (รลปิณฑุขปาต + ทานิ) ทุตติยาตปปริสส์มาส
ทานิ อ.อันถวาย รลปิณฑุขปาต ซึ่งปิณฑุขปาโตอันประกอบแล้วด้วยรล รลปิณฑุขปาตทานิ ชื่อว่า
รลปิณฑุขปาตทานิ. (อันถวายซึ่งปิณฑุขปาโตอันประกอบแล้วด้วยรล)
๓. รลปิณฑุขปาตทานิสส์ นิสส์นุโท รลปิณฑุขปาตทานนิสส์นุโท. (รลปิณฑุขปาตทานิ + นิสส์นุโท)
จัณฐิตปปริสส์มาส
นิสส์นุโท อ.วิบากเป็นเครื่องไหลออก รลปิณฑุขปาตทานิสส์ แห่งอันถวายซึ่งปิณฑุขปาโตอันประกอบ
แล้วด้วยรล รลปิณฑุขปาตทานนิสส์นุโท ชื่อว่ารลปิณฑุขปาตทานนิสส์นุโท. (วิบากเป็นเครื่องไหลออกแห่งอันถวาย
ซึ่งปิณฑุขปาโตอันประกอบแล้วด้วยรล)

ธมมกถา

เป็นตติยาตปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. กเถติ เอตายาติ กถา. (กถ กถเน ในการกล่าว + อ + อา) กัตตุรูป, กรณส์อาธนะ
กเถติ ย่อมกล่าว เอตาย (วาจา) ด้วยวาจานั้น อิติ เพราะเหตุนี้ กถา ชื่อว่ากถา. (วาจา
เป็นเครื่องกล่าว, คำพูด, กถา)
๒. ธมมัม กถา ธมมกถา. (ธมม + กถา) ทุตติยาตปปริสส์มาส
กถา อ.วาจาเป็นเครื่องกล่าว ธมมัม ซึ่งธรรม ธมมกถา ชื่อว่าธมมกถา. (วาจาเป็นเครื่องกล่าว
ธรรม, ธรรมกถา)

คตตํ

เป็นกัมมรูป, กัมมสำณะ, (ลป ปุ ซ้อน ต = คุปาทีนญจ, แปลง อู เป็น อ = กุวจิ ธาตุฯ) มีวิเคราะห์ว่า
โคปิยเตติ คตตํ. (คุป สวรรณ ในการป้องกัน-รักษา-คุ้มครอง + ต) กัมมรูป, กัมมสำณะ
โคปิยเต ย่อมถูกรักษา อิติ เพราะเหตุนี้ คตตํ ชื่อว่าคตต. (เป็นที่อันเขารักษา, ร่างกาย)

๘. นนทโคपालกวดตุ [๓๑]

นนทโคपालกวดตุ (มยา วุจเต) ๙

นนทโคपालกวดตุ อ.เรื่องแห่งบุคคลผู้รักษาซึ่งโคชื่อนั้นทะ (มยา) อันข้าพเจ้า
(พระพุทโธมสะ) (วุจเต) จะกล่าว ๙

นนทโคपालกวดตุ วุตตกัมมะใน วุจเตฯ อาชยาตบทกัมมวาก
มยา อนภิตกัตตาใน วุจเต ๙

๘. เรื่องนายโคบาลชื่อนั้นทะ



๑. “ทีโส ทิสนุติ อิมิ ฐมมเทสนิ สตุถา โกลลชนปะเท วิหรนุโต นนทโคपालกั อารพุก
กเถสิ ๙

สตุถา โกลลชนปะเท วิหรนุโต นนทโคपालกั อารพุก “ทีโส ทิสนุติ อิมิ ฐมมเทสนิ
กเถสิ ๙

สตุถา อ.พระศาสดา วิหรนุโต เมื่อประทับ โกลลชนปะเท ในชนบทชื่อว่าโกศล
อารพุก ทรงปรารภ นนทโคपालกั ซึ่งบุคคลผู้รักษาซึ่งโคชื่อนั้นทะ กเถสิ ตรัส
แล้ว อิมิ ฐมมเทสนิ ซึ่งพระธรรมเทศนานี้ “ทีโส ทิสนุติ ว่า “ทีโส ทิส” ดังนี้
เป็นต้น ๙

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในชนบทชื่อว่าโกศล ทรงปรารภคนเลี้ยงโคชื่อนั้นทะ
ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า “ทีโส ทิส” ดังนี้เป็นต้น

สตุถา สุกุทกัตตาใน กเถสิฯ อาชยาตบทกัตตุวาก “ทีโส ทิส” สรุปะไน อิติฯ ศัพท
อาชยัตถะใน อิมิ ฐมมเทสนิ อิมิ วิเสสนะของ ฐมมเทสนิฯ อวุตตกัมมะใน กเถสิ
โกลลชนปะเท วิสยาธาระใน วิหรนุโตฯ อัพภันตริกิริยาของ สตุถา นนทโคपालกั
อวุตตกัมมะใน อารพุกฯ สมานกาลกิริยาใน กเถสิ ๙

.....
.....
.....

๒. สาวตถิย์ กิร อนาถปิณฑิกสุส คหปติโน นนโท นาม โคपालโก โคยูถิ รกขติ อหุโธ มหทฐโน มหาโกโค ฯ

สาวตถิย์ กิร อนาถปิณฑิกสุส คหปติโน นนโท นาม โคपालโก โคยูถิ รกขติ อหุโธ มหทฐโน มหาโกโค (โหติ) ฯ

กิร ได้ยินว่า โคपालโก อ.บุคคลผู้รักษาซึ่งโค นนโท นาม ชื่อว่านันทะ คหปติโน ของคฤหบดี อนาถปิณฑิกสุส ชื่อว่าอนาถปิณฑิกะ สาวตถิย์ในเมืองสาวัตถี รกขติ ย่อมรักษา โคยูถิ ซึ่งฝูงแห่งโค อหุโธ เป็นผู้มั่งคั่ง มหทฐโน เป็นผู้มียศมาก มหาโกโค เป็นผู้มียศมาก (โหติ) ย่อมเป็น ฯ

ได้ยินมาว่า คนเลี้ยงโคชื่อว่านันทะ ของคฤหบดีชื่อว่าอนาถปิณฑิกะ ในเมืองสาวัตถี ย่อมรักษาฝูงโค เป็นคนมั่งคั่ง มียศมาก มีศอกะมาก

กิริศัพท์ อนุสวานัตถะ นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ นนโทฯ วิเสสนะของ โคपालโกฯ สุทรกัตตาใน รกขติ และ โหติ รกขติ กิติ โหติ กิติ อาชยาตบทกัตตวาจาก สาวตถิย์ วิสยาธาระใน โคपालโก อนาถปิณฑิกสุส สัญญาวิเสสนะของ คหปติโนฯ สามีสัมพันธะใน โคपालโก โคยูถิ อวุตตกัมมะใน รกขติ อหุโธ กิติ มหทฐโน กิติ มหาโกโค กิติ วิกติกัตตาใน โหติ ฯ

๓. โส กิร ยถา เกณิโย ชฎิลो ปพพชิตเวเสน เอว โคपालกตเตน ราชปีฬั परिหรนโต อตตโน กุฎุมพั รกขติ ฯ

โส (นนทโคपालโก) กิร, ยถา เกณิโย ชฎิลो ปพพชิตเวเสน (ราชปีฬั परिหรนโต อตตโน กุฎุมพั รกขติ), เอว โคपालกตเตน ราชปีฬั परिหรนโต อตตโน กุฎุมพั รกขติ ฯ

กิร ได้ยินว่า โส (นนทโคपालโก) อ.บุคคลผู้เลี้ยงซึ่งโคชื่อว่านันทะนั้นั้น परिหรนโต หลีกเลี้ยงอยู่ ราชปีฬั ซึ่งความบีบคั้นแห่งพระราชชา โคपालกตเตน ด้วยความเป็น แห่งบุคคลผู้เลี้ยงซึ่งโค, ชฎิลो อ.ชฎิล เกณิโย ชื่อว่าเกณิยะ परिหรนโต หลบหลีก อยู่ (ราชปีฬั) ซึ่งความบีบคั้นแห่งพระราชชา ปพพชิตเวเสน ด้วยเพศแห่งบรรพชิต (รกขติ) ย่อมรักษา (กุฎุมพั) ซึ่งขุมทรัพย์ (อตตโน) ของตน ยถา ฉันได, รกขติ

ย่อมรักษา **กุกุมุพ็** ซึ่งขุมทรัพย์ **อตุตโน** ของตน **เอว** ฉะนั้น ๕

ทราบมาว่า **ชฎิล**ชื่อว่าเกษียะหลีกเสี่ยงการบีบคั้นแห่งพระราชชา ด้วยเพศบรรพชิต
ย่อมรักษาขุมทรัพย์ของตน **ฉันไต**, **คนเลี้ยงโค**ชื่อว่านันทะ หลีกเสี่ยงการบีบคั้นแห่ง
พระราชชา ด้วยความเป็นคนเลี้ยงโค ย่อมรักษาขุมทรัพย์ของตนไว้ ฉะนั้น

กิริศัพท์ **อนุสสวนัตถะ** **โส** วิเสสนะของ **นนทโคपालโก**ๆ **สุทธกัตตา**ใน **รกุขติ**ๆ
อาชยาตบทกัตตุวาจก, **เกษโย** **สัตถุวิเสสนะ**ของ **ชฎิล**ๆ **สุทธกัตตา**ใน **รกุขติ**ๆ
อาชยาตบทกัตตุวาจก **ยถา** **อุปมา** **โชตกะ** **ปพพชิตเวเสน** **กระณะ**ใน **ปริหรนุโต**
ราชปีฬ **อตุตตกัมมะ**ใน **ปริหรนุโต**ๆ **อัพภันตรกิริยา**ของ **ชฎิล** **อตุตโน** **สามีสัมพันธะ**
ใน **กุกุมุพ็**ๆ **อตุตตกัมมะ**ใน **รกุขติ**, **เอว** **อุปเมยย** **โชตกะ** **โคपालกตุเตน** **กระณะ**ใน
ปริหรนุโต **ราชปีฬ** **อตุตตกัมมะ**ใน **ปริหรนุโต**ๆ **อัพภันตรกิริยา**ของ **นนทโคपालโก**
อตุตโน **สามีสัมพันธะ**ใน **กุกุมุพ็**ๆ **อตุตตกัมมะ**ใน **รกุขติ** ๕

๔. **โส** **กาลานุกาล** **ปญจโครเส** **อาทาย** **อนาถปิณฑิกสุส** **สนุดิก** **อาคนตุวา** **สตถุถาร**
ปสฺสติ **ธมม** **สุณนติ** **อตุตโน** **วสนนฺนุจัน** **อาคมนตถาย** **สตถุถาร** **ยาจติ** ๕

โส (**นนทโคपालโก**) **กาลานุกาล** **ปญจโครเส** **อาทาย** **อนาถปิณฑิกสุส** **สนุดิก** **อาคนตุวา**
สตถุถาร **ปสฺสติ** **ธมม** **สุณนติ** **อตุตโน** **วสนนฺนุจัน** **อาคมนตถาย** **สตถุถาร** **ยาจติ** ๕

โส (**นนทโคपालโก**) **อ.บุคคลผู้รักษาซึ่งโคชื่อว่านันทะนั้น** **อาทาย** **ถือเอาแล้ว**
ปญจโครเส **ซึ่งรสอันเกิดแล้วแต่โคห้า** **ท. กาลานุกาล** **ตลอดกาลอันสมควรแก่กาล**
อาคนตุวา **มาแล้ว** **สนุดิก** **สำนัก** **อนาถปิณฑิกสุส** **ของเศรษฐีชื่อว่าอนาถปิณฑิกะ**
ปสฺสติ **ย่อมเฝ้า** **สตถุถาร** **ซึ่งพระศาสดา** **สุณนติ** **ย่อมฟัง** **ธมม** **ซึ่งธรรม** **ยาจติ**
ย่อมทูลขอ **สตถุถาร** **ซึ่งพระศาสดา** **อาคมนตถาย** **เพื่อประโยชน์แก่การเสด็จมา**
วสนนฺนุจัน **สู่ที่เป็นที่อยู่** **อตุตโน** **ของตน** ๕

คนเลี้ยงโคชื่อว่านันทะนั้น **ถือเอาโครส** **๕** **ตลอดกาลสมควรแก่กาล** **มาแล้ว** **สู่สำนัก**
ของอนาถปิณฑิกเศรษฐี **ย่อมเฝ้าพระศาสดา** **ย่อมฟังธรรม** **ทูลขอพระศาสดา** **เพราะ**
ประสงค์จะให้เสด็จมาสู่ที่พักอาศัยของตน

โส วิเสสนะของ นนฺทโคपालโกจฺจ สฺสทกัตฺตทาโน ปสฺสติ สฺสฺนาติ และ ยาจติ ปสฺสติ กัตฺติ สฺสฺนาติ กัตฺติ ยาจติ กัตฺติ อาชยตบทกัตฺตวาจก กาลานุกาลํ อัจฉินตสังโยคะ ใน อาทาย ปญฺจโครเส อวุตตกัมมะใน อาทายจฺจ สมานกาลกิริยาใน อากนฺตฺวา อนาถปิณฑิกสฺส สามีสัมพันธะใน สนฺติกัจฺจ สัมปาปฺญเญกัมมะใน อากนฺตฺวาจฺจ ปุพฺพ- กาลกิริยาใน ปสฺสติ สตฺถารํ อวุตตกัมมะใน ปสฺสติ ฐมฺมํ อวุตตกัมมะใน สฺสฺนาติ อตฺตโน สามีสัมพันธะใน วสนฺนฺจานาญจฺจ สัมปาปฺญเญกัมมะใน อากมนตฺถายจฺจ สัมปทาน ใน ยาจติ สตฺถารํ อวุตตกัมมะใน ยาจติ ฯ

๕. สตฺถา ตสฺส ฅาณปริปากํ อากมฺยมาโน อคนฺตฺวา ตสฺส ปรีปกฺกภาวํ ฅตฺวา เอกทิวสํ มหาภิกฺขุสงฺฆปริวฺโต จาริกํ จรฺนฺโต มคฺคา โอภกฺกมฺม ตสฺส วสนฺนฺจ- จานาสนฺเน อญฺจตรสฺมี รุกฺขมฺมฺล นิสฺสีทิ ฯ

สตฺถา ตสฺส (นนฺทโคपालกสฺส) ฅาณปริปากํ อากมฺยมาโน อคนฺตฺวา ตสฺส (นนฺทโคपालกสฺส ฅาณสฺส) ปรีปกฺกภาวํ ฅตฺวา เอกทิวสํ มหาภิกฺขุสงฺฆปริวฺโต จาริกํ จรฺนฺโต มคฺคา โอภกฺกมฺม ตสฺส (นนฺทโคपालกสฺส) วสนฺนฺจานาสนฺเน อญฺจตรสฺมี รุกฺขมฺมฺล นิสฺสีทิ ฯ

สตฺถา อ.พระศาสดา อากมฺยมาโน ทรงคอยทํายู ฅาณปริปากํ ซึ่งความแก่ ครอบแห่งฅญาณ ตสฺส (นนฺทโคपालกสฺส) ของบุคคลผู้เลียงซึ่งโคชื่อนั้นนั้ อกนฺตฺวา ไม่เสด็จไปแล้ ฅตฺวา ทรงทราบแล้ ตสฺส (นนฺทโคपालกสฺส ฅาณสฺส) ปรีปกฺกภาวํ ซึ่งความที่- แห่งฅญาณ ของบุคคลผู้เลียงซึ่งโคชื่อนั้น -เป็นสภาพแก่ครอบแล้ มหาภิกฺขุสงฺฆปริวฺโต ผู้อันหมุ่แห่งภิกฺขุหมุ่ใหญ่แวดล้อมแล้ เอกทิวสํ ในวันหนึ่ง จรฺนฺโต เสด็จเทียวไปอยู่ จาริกํ สู่ที่จาริก โอภกฺกมฺม เสด็จก้าวลงแล้ มคฺคา จาก หนทาง นิสฺสีทิ ประทับนั่งแล้ รุกฺขมฺมฺล ที่โคนแห่งต้นไม้ อญฺจตรสฺมี ตันใดตันหนึ่ง วสนฺนฺจานาสนฺเน อันไกลแห่งที่เป็นที่อยู่ ตสฺส (นนฺทโคपालกสฺส) ของบุคคลผู้ เลียงซึ่งโคชื่อนั้นนั้ ฯ

พระศาสดาทรงรอกอยความแก่ครอบแห่งฅญาณของคณเลียงโคชื่อนั้นนั้ ไม่เสด็จไป รู้ว่าฅญาณของคณเลียงโคชื่อนั้นนั้แก่ครอบแล้ ผู้อันภิกฺขุสงฺฆหมุ่ใหญ่แวดล้อมแล้ วันหนึ่ง เสด็จไปสู่ที่จาริก เสด็จลงจากหนทาง ประทับนั่งที่โคนต้นไม้ตันใดตันหนึ่งที่ ไกลที่อยู่ของคณเลียงโคชื่อนั้นนั้

สตถา สุทธกัตตาใน นิสีทิจ อาชยาตบทกัตตวาจก ตสฺส วิเสสณะของ นนฺทโคपालกสฺสฯ สามีสัมพันธะใน ฌาณปริปากัง อวุตตกัมมะใน อากมยมาโนฯ อัมภันตกริยาของ สตถา อคนฺตวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ฌตฺวา ตสฺส วิเสสณะของ นนฺทโคपालกสฺสฯ สามีสัมพันธะใน ฌาณสฺสฯ ภาวาทิสัมพันธะใน ปริปกฺกภาวํฯ อวุตตกัมมะใน ฌตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน -ปริวฺโต เอกทิวสํ ทุตฺติยากาล สัตตมฺใน -ปริวฺโต มหาภิกฺขุสงฺฆปริวฺโต วิเสสณะของ สตถา จาริกํ สัมปาปุณฺนียกัมมะใน จรฺนุโตฯ อัมภันตกริยาของ สตถา มคฺคา อปาทานใน โอกกมฺมฯ ปุพพกาลกิริยาใน นิสีทิจ ตสฺส วิเสสณะของ นนฺทโคपालกสฺสฯ สามีสัมพันธะใน วสนฺภูจฺจานาสฺนเนฯ กิตฺติ อญฺจตรสฺมึ กิตฺติ วิเสสณะของ รุกฺขมฺมฺลเยฯ วิสยาธาระใน นิสีทิจ ฯ

๖. นนฺโท สตฺถุ สฺนฺติกํ คนฺตวา วนฺทิตฺวา ปฏฺิสนฺถารํ กตฺวา สตฺถารํ นิมนฺเตตฺวา สตฺตาหํ พุทฺธปฺมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปณฺตี ปญฺจโครสฺถานํ อทาสิ ฯ

นนฺโท อ.คนเลี้ยงโคชื่อว่านันทะ **คนฺตวา** ไปแล้ว **สนฺติกํ** สู่นัก **สตฺถุ** ของพระศาสดา **วนฺทิตฺวา** ถวายบังคมแล้ว **กตฺวา** กระทำแล้ว **ปฏฺิสนฺถารํ** ซึ่งการต้อนรับ **นิมนฺเตตฺวา** ทูลนิมนต์แล้ว **สตฺถารํ** ซึ่งพระศาสดา **อทาสิ** ได้ถวายแล้ว **ปญฺจโครสฺถานํ** ซึ่งทานคืออรสอันเกิดแล้วแต่โคห่า **ปณฺตี** อันประณีต **ภิกฺขุสงฺฆสฺส** แก่หมู่แห่งภิกษุ **พุทฺธปฺมุขสฺส** มีพระพุทธรเจ้าเป็นประมุข **สตฺตาหํ** ตลอดวันเจ็ด ฯ

คนเลี้ยงโคชื่อว่านันทะไปยังสำนักของพระศาสดา ถวายบังคม แล้วทำการต้อนรับ ทูลนิมนต์พระศาสดา ได้ถวายทานคืออรสที่เกิดจากโค ๕ ประการ ที่ประณีต แก่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธรเจ้าเป็นประมุข ตลอด ๗ วัน

นนฺโท สุทธกัตตาใน อทาสิฯ อาชยาตบทกัตตวาจก สตฺถุ สามีสัมพันธะใน สฺนฺติกํฯ สัมปาปุณฺนียกัมมะใน คนฺตวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน วนฺทิตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน กตฺวา ปฏฺิสนฺถารํ อวุตตกัมมะใน กตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน นิมนฺเตตฺวา สตฺถารํ อวุตตกัมมะใน นิมนฺเตตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน อทาสิ สตฺตาหํ อัจฺจันตสฺงโยคะใน อทาสิ พุทฺธปฺมุขสฺส วิเสสณะของ ภิกฺขุสงฺฆสฺสฯ สัมปทานใน อทาสิ ปณฺตี วิเสสณะของ ปญฺจโครสฺถานํฯ อวุตตกัมมะใน อทาสิ ฯ

๗. สตุตเม ทิวเส สตุถา อนุโมทนา กตวา ทานกถาทิเกทํ อนุปุพพิกถํ กเถสิ ๫

ทิวเส ในวัน สตุตเม ที่เจ็ด สตุถา อ.พระศาสดา กตวา ทรงกระทำแล้ว อนุโมทนา ซึ่งการอนุโมทนา กเถสิ ตรัสแล้ว อนุปุพพิกถํ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวตามลำดับ ทานกถาทิเกทํ มีเรื่องมีวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งทานเป็นต้นเป็นประเภท ๫

ในวันที่ ๗ พระศาสดาทรงกระทำอนุโมทนา ตรัสอนุปุพพิกถามีเรื่องทานกถาเป็นต้น เป็นประเภท

สตุตเม วิเสสนะของ ทิวเสฯ กาลสัตตมีใน กเถสิ สตุถา สุททกัตตาใน กเถสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อนุโมทนา อวุตตกัมมะใน กตวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน กเถสิ ทานกถาทิเกทํ วิเสสนะของ อนุปุพพิกถํฯ อวุตตกัมมะใน กเถสิ ๫

๘. กถาปริโยसानะ นนฺทโคपालโก โสตาปัตติผล ปติฏฺฐาย สตุถุ ปตฺตํ คเหตุวา สตุถารํ อนุคจฺจนฺโต ทูรํ คนฺตฺวา “ติฏฺฐ อฺุปาสกาติ นีวตฺติยมาโน วนฺทิตฺวา นีวตฺติ ๫

กถาปริโยसानะ นนฺทโคपालโก โสตาปัตติผล ปติฏฺฐาย สตุถุ ปตฺตํ คเหตุวา สตุถารํ อนุคจฺจนฺโต ทูรํ คนฺตฺวา “(ตุ) ติฏฺฐ อฺุปาสกาติ (วจนเน สตุถารา) นีวตฺติยมาโน วนฺทิตฺวา นีวตฺติ ๫

กถาปริโยसानะ ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงรอบแห่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว นนฺทโคपालโก อ.บุคคลผู้เลี้ยงซึ่งโคชื่อนั้นทะ ปติฏฺฐาย ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว โสตาปัตติผล ในโสดาปัตติผล คเหตุวา ถือเอาแล้ว ปตฺตํ ซึ่งบาตร สตุถุ ของพระศาสดา อนุคจฺจนฺโต ตามเสด็จอยู่ สตุถารํ ซึ่งพระศาสดา คนฺตฺวา ไปแล้ว ทูรํ สูที่ไกล (สตุถารา) นีวตฺติยมาโน ผู้อันพระศาสดา ให้กลับอยู่ (วจนเน) ด้วยพระดำรัส อิติ ว่า “อุปาสก ตุก่อนอุปาสก (ตุ) อ.เธอ ติฏฺฐ จงหยุด” อิติ ดังนี้ วนฺทิตฺวา ถวายบังคมแล้ว นีวตฺติ กลับแล้ว ๫

เวลาจบเรื่อง คนเลี้ยงโคชื่อนั้นทะ ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล รับเอาบาตรของพระศาสดา ตามเสด็จพระศาสดา มาสู่ที่ไกล ผู้ที่พระศาสดาให้กลับด้วยพระดำรัสว่า “อุปาสก เธอจงหยุด” ถวายบังคมแล้ว ก็กลับไป

กถาปริโยสาเน กาลสัตตมมีใน นีวตติ นนทโคपालโก สุททกัตตานิ นีวตติจฺ อาชยาต
 บทกัตตฺวาจก โสตาปตฺติมเล วิสยาธาระไน ปตฺติฎฺจาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาไน คเหตุวา
 สตุฏฺฐ สามีสัมพันธะไน ปตฺตํจฺ อวุตตกัมมะไน คเหตุวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาไน อนุคฺจณฺโตะ
 สตุฏฺฐารํ อวุตตกัมมะไน อนุคฺจณฺโตะจฺ อัมภันตฺรกิริยาชชง นนทโคपालโก ทูร์
 สัมปาปฺตฺตึญฺกัมมะไน คนฺตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาไน นีวตฺติยมาโน “อุปาสก อาลปนะ
 ตฺวํ สุททกัตตานิ ตฺติฎฺฐจฺจ อาชยาตบทกัตตฺวาจก” อิติศัพฺพ สฺสรุปะไน วจเนนจฺ ภาระไน
 นีวตฺติยมาโน สตุฏฺฐารา อนภิทกัตตานิ นีวตฺติยมาโนจฺ อัมภันตฺรกิริยาชชง นนท-
 โคपालโก วนฺทิตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาไน นีวตฺติ ๕

๙. อถ นํ เอโก ลุทฺทโก วิชฺฌิตฺวา มาเรสิ ๕

อถ นํ (นนทโคपालกํ) เอโก ลุทฺทโก วิชฺฌิตฺวา (ตํ นนทโคपालกํ) มาเรสิ ๕

อถ ครั้งนั้น ลุทฺทโก อ.นายพราน เอโก คนหนึ่ง วิชฺฌิตฺวา ยิงแล้ว นํ (นนท-
 โคपालกํ) ซึ่งคนเลี้ยงโคชื่ออว้านั้นทะนั้น (ตํ นนทโคपालกํ) ยังคนเลี้ยงโคชื่ออว้านั้น
 นั้นทะนั้น มาเรสิ ให้ตายแล้ว ๕

ที่นั้น นายพรานคนหนึ่ง ยิงคนเลี้ยงโคชื่ออว้านั้นทะนั้น ทำให้เขาตาย

อถ กาลสัตตมมี เอโก วิเสสชะชง ลุทฺทโกจฺ เหตุกัตตานิ มาเรสิจฺ อาชยาตบทเหตุ-
 กัตตฺวาจก นํ วิเสสชะชง นนทโคपालกํจฺ อวุตตกัมมะไน วิชฺฌิตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยา
 ไน มาเรสิ ตํ วิเสสชะชง นนทโคपालกํจฺ การิตกัมมะไน มาเรสิ ๕

๑๐. ปจฺจนฺโต อาคจฺจนฺตา ภิกฺขุ ทิสฺวา คนฺตฺวา สตุฏฺฐารํ อาหํสุ “นนฺโท ฆนฺเต โคपालโก
 ตุมฺหากํ อีชาคตฺตฺตา มหาทานํ ทตฺวา อนุคฺนฺตฺวา นีวตฺตฺนฺโต มาริโต; สเจ ตุมฺเห
 นาคจฺฉิสฺสธ, นาสุส มรณํ อภวิสฺสาติ ๕

ปจฺจนฺโต อาคจฺจนฺตา ภิกฺขุ ทิสฺวา คนฺตฺวา สตุฏฺฐารํ อาหํสุ “นนฺโท ฆนฺเต โคपालโก ตุมฺหากํ
 อีช (จาเน) อาคตฺตฺตา มหาทานํ ทตฺวา อนุคฺนฺตฺวา นีวตฺตฺนฺโต (ลุทฺทเกน) มาริโต; สเจ
 ตุมฺเห น อาคจฺฉิสฺสธ, น อสุส (นนทสุส) มรณํ อภวิสฺสาติ ๕

ภิกขุ อ.ภิกษุ ท. **อาคจนฺต**า ผู้มาอยู่ **ปัจจโต** ในภายหลัง **ทิสฺวา** เห็นแล้ว **คนฺตฺวา** ไปแล้ว **อาหฺสุ** กราบทูลแล้ว **สตถาริ** กะพระศาสดา **อิติ** ว่า “**ภนฺเต** ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ **โคपालโก** อ.คนรักษาซึ่งโค **นฺนุโท** ชื่อว่านันทะ **ทตฺวา** ถวายแล้ว **มหาทานํ** ซึ่งทานใหญ่ **อนฺคนฺตฺวา** ตามส่งเสด็จแล้ว **นินฺวตฺตฺนฺโต** เมื่อกลับ (**ลฺุทฺทเกณ**) **อํนนายพราน** **มาริโต** ให้ตายแล้ว **ตุมฺหากํ** **อิธ** (จาเน) **อาคตฺตฺตา** เพราะความที่- แห่งพระองค์ -เป็นผู้เสด็จมาแล้ว ในที่นี้; **สเจ** ถ้าว่า **ตุมฺเห** อ.พระองค์ **น** **อาคจฺฉิสฺสถ** จักไม่เสด็จมาแล้วไซ้, **มรณํ** อ.ความตาย **อสฺส** (**นฺนุทฺสฺส**) ของบุคคลผู้เลี้ยงซึ่งโคชื่อว้านทะนั้น **น** **อภวิสฺส** จักไม่ได้มีแล้ว” **อิติ** ดังนี้ ฯ

พวกภิกษุผู้เดินทางตามมาข้างหลัง พบแล้ว ก็พากันไป กราบทูลพระศาสดาว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คนเลี้ยงโคชื่อว้านทะนั้น ถวายมหาทาน ตามเสด็จ ขณะกลับ ถูกนายพรานฆ่าให้ตาย เพราะพระองค์เสด็จมาในที่นี้; ถ้าพระองค์จะไม่เสด็จมา, ความตายของเขา ก็จักไม่มี”

อาคจนฺต าวีเสสนะของ ภิกขุๆ สุททกัตตานิ อาหฺสุๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก ปัจจโต วิสยาธาระใน อาคจนฺต าทิสฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน คนฺตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาหฺสุ สตถาริ อกถิตกัมมะใน อาหฺสุ “ภนฺเต อาลปนะ นฺนุโท สัณฺญาวิเสสนะของ โคपालโกๆ วุตตกัมมะใน มาริโตๆ กิตตบเหตุกัมมวจาก ตุมฺหากํ ภาวาทิสัมพันธะใน อาคตฺตฺตา อิธ วิเสสนะของ จาเนๆ วิสยาธาระใน อาคต- อาคตฺตฺตา เหตุใน มาริโต มหาทานํ อวุตตกัมมะใน ทตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อนฺคนฺตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน นินฺวตฺตฺนฺโตๆ อํพกัณฺตรกิริยาของ โคपालโก ลฺุทฺทเกณ อนภินิหิตกัตตานิ มาริโต; สเจ ปริกัปปัตถะ ตุมฺเห สุททกัตตานิ อาคจฺฉิสฺสถๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก นคัพฺทํ ปฏฺวีเสธะใน อาคจฺฉิสฺสถ, มรณํ สุททกัตตานิ อภวิสฺสๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก นคัพฺทํ ปฏฺวีเสธะใน อภวิสฺส อสฺส วิเสสนะของ นฺนุทฺสฺสๆ สามีสัมพันธะใน มรณํ” **อิติ**คัพฺทํ อาการะใน อาหฺสุ ฯ

๑๑. สตฺธา “ภิกขเว มยิ อาคเตปิ อนาคเตปิ, ตสฺส จตฺสฺโส ทิสฺวา จตฺสฺโส อนุทิสฺวา คจฺจนฺตสฺสาปิ, มรณโต มุจฺจนฺปาโย นาม นตฺถิ; ยํ ทิ เนว โจราน น เวนฺโรน กโรนฺติ, ตํ อิมสํ สตฺตานํ อนฺโต ปวตฺตํ มิจฺฉาปณฺนิตํ จิตฺตเมว กโรตีติ วตฺวา

อิม คาทมาห

“ทิส ทิส ยนต์ กยรา เวรี วา ปน เวรีน,
มิจฉาปณิหิต จิตต ปาปิโย น ตโต กเรติ ฯ

สตถา “ภิกขเว มยิ อากเตปิ อนาคเตปิ, ตสฺส (นนฺทสฺส) จตฺสฺโส ทิสฺสา จตฺสฺโส อนุกิสฺสา
คจฺจนฺตสฺสาปิ มรณฺโต มุจฺจนฺปาโย นาม นตฺติ; ยํ (อนนฺยพฺยสฺน) ทิ เหนว โจรฺรา (กโรฺหนฺติ),
น เวรีโน (ชนา) กโรฺหนฺติ, ตํ (อนนฺยพฺยสฺน) อิเมสฺส สตฺตานํ อนฺโต ปวตฺตํ (ปฺกฺคฺเลน)
มิจฉาปณิหิต จิตตฺ เอว กโรฺตีติ วตฺวา อิม คาทํ อาห

“ทิส ทิส (ทิสฺวา) ยํ ตํ (อนนฺยพฺยสฺน) กยรา
เวรี (ปฺกฺคฺโล) วา ปน เวรีน (ปฺกฺคฺลํ ทิสฺวา ยํ ตํ อนนฺยพฺยสฺน กยรา),
(ปฺกฺคฺเลน) มิจฉาปณิหิต จิตตฺ ปาปิโย น (ปฺกฺคฺล)
ตโต (อนนฺยพฺยสฺนโต) กเรติ ฯ

สตถา อ.พระศาสดา วตฺวา ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกขเว ดูก่อนภิกษุ ท. มยิ
ครั้นเมื่อเรา อากเตปิ มาแล้วก็ดี อนาคเตปิ ไม่มาแล้วก็ดี, มุจฺจนฺปาโย นาม ชื่อ
อ.อุบายเป็นเครื่องพ้น มรณฺโต จากความตาย ตสฺส (นนฺทสฺส) ของบุคคลผู้รักษา
ซึ่งโคซื้อว่านันทะนั้น คจฺจนฺตสฺสาปิ แม้ผู้ไปอยู่ ทิสฺสา สุกฺกิต ท. จตฺสฺโส สึ อนุกิสฺสา
สุกฺกิตเจียง ท. จตฺสฺโส สึ นตฺติ ย่อมไม่มี; ทิ เพราะวา โจรฺรา อ.โจร ท. เหนว (กโรฺหนฺติ)
ย่อมไม่กระทำนั้นเกี่ยว ยํ (อนนฺยพฺยสฺน) ซึ่งความฉิบหายมิใช่ความเจริญใด, (ชนา)
อ.ชน ท. เวรีโน ผู้มีเวร น กโรฺหนฺติ ย่อมไม่กระทำ, จิตตฺ เอว อ.จิต (ปฺกฺคฺเลน)
มิจฉาปณิหิต อัน- อันบุคคล -ตั้งไว้แล้วผิด ปวตฺตํ อันเป็นไปแล้ว อนฺโต ในภายใน
อิเมสฺส สตฺตานํ ของสัตว์ ท. เหล่านี้เกี่ยว กโรฺตีติ ย่อมกระทำ ตํ (อนนฺยพฺยสฺน) ซึ่ง
ความฉิบหายมิใช่ความเจริญนั้น” อิติ ดังนี้ อาห ตรัสแล้ว อิม คาทํ ซึ่งพระศาสดา
นี้ อิติ ว่า

ทิสฺ อ.โจรผู้ปรากฏ (ทิสฺวา) เห็นแล้ว ทิสฺ ซึ่งโจรผู้ปรากฏ
กยรา ฟังกระทำ ยํ ตํ (อนนฺยพฺยสฺน) ซึ่งความฉิบหายมิใช่ความ
เจริญนั้นใด, วา ปน ก็หรือว่า (ปฺกฺคฺโล) อ.บุคคล เวรี ผู้มีเวร
ทิสฺวา เห็นแล้ว (ปฺกฺคฺล) ซึ่งบุคคล เวรีน ผู้มีเวร (กยรา) ฟัง
กระทำ (ยํ ตํ อนนฺยพฺยสฺน) ซึ่งความฉิบหายมิใช่ความเจริญ

นั้นใด, จิตต์ อ.จิต (บุคคล) มิจฉาปณิหิต อั้น- อั้นบุคคล
-ตั้งไว้แล้วผิด กเร ฟังกระทำ หน้ (บุคคล) ซึ่งบุคคลนั้น
ปาปิโย ให้เป็นผู้เลวกว่า ตโต (อนนพยสนโต) กว่าความ
ฉิบหายมิใช่ความเจริญนั้น” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรา มาแล้วก็ดี ไม่มาแล้วก็ดี, ขึ้นชื่อว่า
อุบายเป็นเครื่องพ้นจากความตายของคนเลี้ยงโคชื่อว่านั้นแหละ นั้น แม้ผู้ไปสู่อุทิศทั้ง ๔
ทิศเจียงทั้ง ๔ ย่อมไม่มี, พวกโจรย่อมกระทำไม่ได้นั้นแหละซึ่งความฉิบหายมิใช่ความ
เจริญใด พวกชนผู้มีเวร ก็ย่อมกระทำไม่ได้, จิตที่บุคคลที่ตั้งไว้ผิดที่เป็นไปในภายใน
ของสัตว์เหล่านั้นนั้นแหละ ย่อมทำความฉิบหายมิใช่ความเจริญ” ดังนี้ ตรัสพระคาถานี้
ว่า

“โจรเห็นโจร ฟังทำความฉิบหายมิใช่ความเจริญใด ก็หรือว่า
บุคคลผู้มีเวรเห็นบุคคลผู้มีเวร ฟังทำความฉิบหายมิใช่ความ
เจริญใด, จิตที่บุคคลตั้งไว้ผิด ฟังทำบุคคลนั้นให้เป็นผู้ชัวกว่า
กว่าความฉิบหายมิใช่ความเจริญนั้น”

สตถา สุทธกัตตาใน อาหจ อาชยตบทกัตตฺวาจก “ภิกษุเว อาลปนะ มย ลักษณะใน
อากาศ และ อนาคเต อปี สองศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ อากาศ และ อนาคเต อากาศ
ก็ดี อนาคเต ก็ดี ลักษณะกิริยา, นามศัพท์ สัตตญฺชาโชตกะเข้ากับ มุจจนฺปาโยจฺจ สุทธกัตตา
ใน นตฺถิจฺจ กิริยาบทกัตตฺวาจก ตสฺส วิเสสนะของ นนฺทสฺสจฺจ สามีสัมพันธะใน
มรณโต จตฺสฺโส วิเสสนะของ ทิสฺสจฺจ สัมปาปฺถึนยัมมะใน คจฺจนฺตสฺส จตฺสฺโส
วิเสสนะของ อนฺนทิสฺสจฺจ สัมปาปฺถึนยัมมะใน คจฺจนฺตสฺส อปีศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ
คจฺจนฺตสฺสจฺจ วิเสสนะของ นนฺทสฺส มรณโต อปาทานใน มุจจน-; หิศัพท์ เหตุชิตกะ
โจรา สุทธกัตตาใน กโรนฺตฺถิจฺจ อาชยตบทกัตตฺวาจก ยํ วิเสสนะของ อนนพยสนจฺจ
อวุตตกัมมะใน กโรนฺตฺถิ เอวศัพท์ อวชารณะเข้ากับ นจฺจ ศัพท์ ปฏฺฐิเสระใน กโรนฺตฺถิ,
เวรีโน วิเสสนะของ ชนาจฺจ สุทธกัตตาใน กโรนฺตฺถิจฺจ อาชยตบทกัตตฺวาจก นศัพท์
ปฏฺฐิเสระใน กโรนฺตฺถิ, ปวตฺตํ ก็ดี มิจฉาปณิหิต ก็ดี วิเสสนะของ จิตต์ เอวศัพท์
อวชารณะเข้ากับ จิตต์จฺจ สุทธกัตตาใน กโรตฺถิจฺจ อาชยตบทกัตตฺวาจก ตํ วิเสสนะของ
อนนพยสนจฺจ อวุตตกัมมะใน กโรตฺถิ อิมสฺส วิเสสนะของ สตฺตานจฺจ สามีสัมพันธะใน

อนุโตๆ วิสยาธาระใน ปวดตุ้ม ปุ่คุณเลน อนภิกิตกัตตาใน มิจญาปณิหิตัง” อิติศัพท์
 อากากระใน วตุวาๆ ปุ่พพกาลกิริยาใน อาห อิม วิเสสณะของคาถ์ๆ อุตตตกัมมะใน อาห
 “ทีโส สุตทกัตตาใน กยิราๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก ทีสั อุตต-
 กัมมะใน ทีสุวาๆ ปุ่พพกาลกิริยาใน กยิรา ยั กัตติ ตั กัตติ
 วิเสสณะของ อนนยพยุสน์ๆ อุตตตกัมมะใน กยิรา ปนศัพท์
 ปทปุระณะ เวรึ วิเสสณะของ ปุ่คุณโลๆ สุตทกัตตาใน กยิราๆ
 อาชยาตบทกัตตุวาจก เวรินั วิเสสณะของ ปุ่คุณลัๆ อุตต-
 กัมมะใน ทีสุวาๆ ปุ่พพกาลกิริยาใน กยิรา ยั กัตติ ตั กัตติ
 วิเสสณะของ อนนยพยุสน์ๆ อุตตตกัมมะใน กยิรา วาศัพท์
 วากยวิกัปปัตตะเข้ากับ ทีโส ทีสั ทีสุวา ยั ตั อนนยพยุสน์
 กยิรา และ เวรึ ปุ่คุณโล ปน เวรินั ปุ่คุณลั ทีสุวา ยั ตั
 อนนยพยุสน์ กยิรา, มิจญาปณิหิตัง วิเสสณะของ จิตตังๆ สุตทกัตตา
 ใน กเรๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก ปุ่คุณเลน อนภิกิตกัตตา
 ใน มิจญาปณิหิตัง ปาปิโย วิกตีกัมมะใน กเร นั วิเสสณะของ
 ปุ่คุณลัๆ อุตตตกัมมะใน กเร ตโต วิเสสณะของ อนนยพยุสน์โตๆ
 อปาทานใน ปาปิโย” อิติศัพท์ สรุปะใน อิม คาคั ๕

๑๒. ตตถ “ทีโส ทีสนุติ โจโร โจริ ๕

ตตถ (ปะเทสุ) “ทีโส ทีสนุติ (ปะททวยสุส) “โจโร โจริ (ทีสุวา” อิติ อตุโถ) ๕

(อตุโถ) อ.อรรถ (อิติ) ว่า “โจโร อ.โจร (ทีสุวา) เห็นแล้ว โจริ ซึ่งโจร” (อิติ)
 ดังนี้ ตตถ (ปะเทสุ) “ทีโส ทีสนุติ (ปะททวยสุส) แห่ง- ในบท ท. เหล่านี้หน้า -
 หมวดสองแห่งบท ว่า “ทีโส ทีสั” ดังนี้ ๕

บรรดาบทเหล่านี้ สองบทว่า “ทีโส ทีสั” ความว่า โจรเห็นโจร

ตตถ วิเสสณะของ ปะเทสุๆ นิทธารณะใน ปะททวยสุส “ทีโส ทีสั” สรุปะใน อิติๆ ศัพท์
 สรุปะใน ปะททวยสุสๆ นิทธารณียะและสามีสัมพันธะใน อตุโถ “โจโร สุตทกัตตาใน
 กยิรา โจริ อุตตตกัมมะใน ทีสุวา” อิติศัพท์ สรุปะใน อตุโถๆ ลิงคัตตะ ๕

๑๓. “ทิสฺวาติ ปาจเสโส ๫

“ทิสฺวาติ ปาจเสโส (ปณฺทิตฺเตน ปกฺขิปปิตพฺโพ) ๫

ปาจเสโส อ.บาลีที่เหลือ “ทิสฺวาติ ว่า “ทิสฺวา” ดังนี้ (ปณฺทิตฺเตน) อันบัณฑิต
ปกฺขิปปิตพฺโพ ฟังใส่เข้ามา ๫

บาลีที่เหลือว่า “ทิสฺวา” บัณฑิตฟังใส่เข้ามา

“ทิสฺวา” สรุปะใน อิติ ๑ ศัพท์ สรุปะใน ปาจเสโส ๑ วุตตกัมมะใน ปกฺขิปปิตพฺโพ ๑
กิตตบทกัมมวาทจก ปณฺทิตฺเตน อนภิหิตกัตตาใน ปกฺขิปปิตพฺโพ ๫

๑๔. “ยฺหนฺตํ กยฺรราติ ยฺหนฺตํ ตสฺส อนฺยพฺยสนฺ กเรยฺย ๫

“ยฺหนฺตํ กยฺรราติ (ปททฺวยสฺส) “ยํ ตํ ตสฺส (โจรสฺส) อนฺยพฺยสนฺ กเรยฺย” (อิตฺติ อตุโถ) ๫

(อตุโถ) อ.อรรถ (อิตฺติ) ว่า กเรยฺย ฟังกระทำ ยํ ตํ อนฺยพฺยสนฺ ซึ่งความฉิบหายมิใช่
ความเจริญนั้นใด ตสฺส (โจรสฺส) แก่โจรนั้น” (อิตฺติ) ดังนี้ (ปททฺวยสฺส) แห่งหมวด
สองแห่งบท “ยฺหนฺตํ กยฺรราติ ว่า “ยฺหนฺตํ กยฺรรา” ดังนี้ ๫

สองบทว่า “ยฺหนฺตํ กยฺรรา” ความว่า “ฟังทำความฉิบหายมิใช่ความเจริญนั้นใด แก่โจร
นั้น”

“ยฺหนฺตํ กยฺรรา” สรุปะใน อิติ ๑ ศัพท์ สรุปะใน ปททฺวยสฺส ๑ สามีสัมพันธะใน
อตุโถ “ยํ กิตฺติ ตํ กิตฺติ วิเสสนะของ อนฺยพฺยสนฺ ตสฺส วิเสสนะของ โจรสฺส ๑ สัมปทาน
ใน กเรยฺย อนฺยพฺยสนฺ อวุตตกัมมะใน กเรยฺย ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจกของ ทิสฺ”
อิตฺติศัพท์ สรุปะใน อตุโถ ๑ ลิงคัตถะ ๫

๑๕. ทฺฤติยปเทปิ เอเสว นโย ๫

เอโส เอว นโย อ.นัยนี้นั้นเทียว ทฺฤติยปเทปิ แม้นบทที่สอง ๫

นัยนี้นั้นแหละแม้นบทที่ ๒

อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ ทฺฤติยปเท ๑ วิสยาธาระใน เอโส นโย เอวศัพท์ อวธารณะ

เข้ากับ เอโสๆ วิเสสนะของ นโยๆ ลิงคัตถะ ฯ

๑๖. อิหํ วุตตํ โหติ “เอโก เอกสฺส มิตตทุพฺภิกฺโขโร ปุตฺตทวารเขตฺตวตฺตฺวโคมฺหิสาทิสฺส อปฺรชฺฉนฺโต, ยสฺส อปฺรชฺฉนฺติ, ตํปิ ตเถว อตฺตนิ อปฺรชฺฉนฺตํ โจริ ทิสฺวา, เวรี วา ปน เกนจิเทว การณฺน พนฺชเวรี เวรี ทิสฺวา, อตฺตโน กกฺขพตฺตาย ทารุณตฺตาย, ยํ ตสฺส อนนฺยพฺยสนฺนํ กเรยฺย ปุตฺตทวารํ วา ตสฺส ปิเพยฺย เขตฺตาทินิ วา นานเสยฺย ชีวิตา วา ปน นํ โวโรเปยฺย, ทสฺสุ อกฺุสลกมฺมปเถสุ มิจฺฉาจปีตตฺตา มิจฺฉาจปณฺหิตํ จิตฺตํ ปาปิโย นํ ตโต กเร ตํ ปุริสํ ตโต การณฺโต ปาปตรํ กเรยฺย; วุตฺตปฺปการโห หิ ทิสฺโส วา เวรี วา ทิสฺสฺส วา เวรีโน วา อิมสฺมึเวยว อตฺตภาเว ทุกฺขํ วา อฺุปฺปาเทยฺย ชีวิตกฺขยํ วา กเรยฺย, อิหํ ปน อกฺุสลกมฺมปเถสุ มิจฺฉาจปีตํ จิตฺตํ ทิฏฺฐเจปิ ฆมฺเม อนนฺยพฺยสนฺนํ ปาเปติ อตฺตภาวสฺหสฺเสสุปิ จตฺตฺสุ อปาเยสุ ชิปิตฺวา สีสํ อุกฺุชิปีตํ น เทตีติ ฯ

อิหํ (วจนํ ภควตา) วุตตํ โหติ “เอโก เอกสฺส (โจรสฺส) มิตตทุพฺภิกฺโขโร ปุตฺตทวาร- เขตฺตวตฺตฺวโคมฺหิสาทิสฺส (ชเนสุ) อปฺรชฺฉนฺโต, (อตฺตา) ยสฺส (โจรสฺส) อปฺรชฺฉนฺติ, ตํปิ ตเถว เวยว อตฺตนิ อปฺรชฺฉนฺตํ โจริ ทิสฺวา, เวรี (ปฺุคฺคโล) วา ปน เกนจิ เวยว การณฺน พนฺชเวรี เวรี (ปฺุคฺคลํ) ทิสฺวา, อตฺตโน กกฺขพตฺตาย (อตฺตโน) ทารุณตฺตาย ยํ ตสฺส (โจรสฺส วา เวรีปฺุคฺคลสฺส วา) อนนฺยพฺยสนฺนํ กเรยฺย ปุตฺตทวารํ วา ตสฺส (โจรสฺส วา เวรีปฺุคฺคลสฺส วา) ปิเพยฺย (ตสฺส โจรสฺส วา เวรีปฺุคฺคลสฺส วา) เขตฺตาทินิ (ชนาณิ) วา นานเสยฺย ชีวิตา วา ปน นํ (โจริ วา เวรีปฺุคฺคลํ วา) โวโรเปยฺย, (ตสฺส จิตฺตสฺส ปฺุคฺคเลน) ทสฺสุ อกฺุสลกมฺมปเถสุ มิจฺฉาจปีตตฺตา (ปฺุคฺคเลน) มิจฺฉาจปณฺหิตํ จิตฺตํ ปาปิโย นํ (ปฺุคฺคลํ) ตโต (อนนฺยพฺยสนฺโต) กเร ตํ ปุริสํ ตโต การณฺโต ปาปตรํ กเรยฺย; (มยา) วุตฺตปฺปการโห หิ ทิสฺโส วา เวรี (ปฺุคฺคโล) วา ทิสฺสฺส วา เวรีโน (ปฺุคฺคลสฺส) วา อิมสฺมึ เวยว อตฺตภาเว ทุกฺขํ วา อฺุปฺปาเทยฺย ชีวิตกฺขยํ วา กเรยฺย, อิหํ ปน (ปฺุคฺคเลน) อกฺุสลกมฺมปเถสุ มิจฺฉาจปีตํ จิตฺตํ (ปฺุคฺคลํ สตฺเตน) ทิฏฺฐเจปิ ฆมฺเม อนนฺยพฺยสนฺนํ ปาเปติ อตฺตภาวสฺหสฺเสสุปิ จตฺตฺสุ อปาเยสุ ชิปิตฺวา สีสํ อุกฺุชิปีตํ น เทตีติ ฯ

อิหํ (วจนํ) อ.พระดำรัสนี้ อิติ ว่า “มิตตทุพฺภิกฺโขโร อ.โจรผู้ประทุษร้ายต่อมิตร เอโก คนหนึ่ง อปฺรชฺฉนฺโต ประพฤติอยู่ (ชเนสุ) ในทรัพย์ ท. ปุตฺตทวารเขตฺต-

วตฺถุคฺคมิหิสาทิสฺส มิมฺบุตร ภรรยานา สวาน โค และกระบือเป็นต้น เอกสุส (โจรสฺส) ของโจรคนหนึ่ง ทิสฺวา เห็นแล้ว ตปฺปิ โจริ ซึ่ง-, อตฺตทา อ.ตน อปรชฺชมติ ย่อมประพตฺติผิต ยสุส (โจรสฺส) ต่อโจรใด, -โจรเมื่อนั้น อปรชฺชมนฺตํ ผู้ประพตฺติผิตอยู่ อตฺตนิ ในตน ตถา เอว อย่างนั้นนั่นเทียว, วา ปน ก็หรือว่า (ปฺคฺคโล) อ.บุคคล เวรฺ ผู้มีเวร ทิสฺวา เห็นแล้ว (ปฺคฺคลํ) ซึ่งบุคคล พนฺธเวรฺ ผู้มีเวรอันผูกไว้แล้ว เกณจิ เอว การเกณ เพราะเหตุอะไรๆ นั้นเทียว เวรฺ ชื่อว่าผู้มีเวร กเรยฺย พิงกระทำ ยํ อหฺยพฺยสนํ ซึ่งความฉิบหายมิใช่ความเจริญใด ตฺสฺส (โจรสฺส วา เวรฺปฺคฺคฺลสฺส วา) แก่โจร หรือ หรือว่า แก่บุคคลผู้มีเวร นั้น ปิเพยฺย คือว่า พิงเบียดเบียน ปฺคฺคต- ทาริ ซึ่งบุตรและภรรยา ตฺสฺส (โจรสฺส วา เวรฺปฺคฺคฺลสฺส วา) ของโจร หรือ หรือว่า ของบุคคลผู้มีเวร นั้น วา หรือว่า (ธนาหิ) ยังทรัพย์ ท. เขตฺตาทินิ มีนาเป็นต้น ตฺสฺส (โจรสฺส วา เวรฺปฺคฺคฺลสฺส วา) ของโจร หรือ หรือว่า ของบุคคลผู้มีเวร นั้น นาสฺยฺย พิงให้ฉิบหาย วา ปน ก็หรือว่า โวรฺโรเปยฺย พิงปลงลง นํ (โจริ วา เวรฺปฺคฺคฺลํ วา) ซึ่งโจร หรือ หรือว่าบุคคลผู้มีเวร นั้น ชีวิตา จากชีวิต อตฺตโน กกฺขพฺตตาย เพราะความที่- แห่งตน -เป็นผู้หยาบคาย (อตฺตโน) ทารุณตาย เพราะความที่- แห่งตน -เป็นผู้หยาบกระด้าง, จิตฺตํ อ.จิต (ปฺคฺคฺเลน) มิจฺฉา- ปณฺหิตํ อัน- อันบุคคล -ตั้งไว้แล้วผิต (ตฺสฺส จิตฺตสฺส ปฺคฺคฺเลน) ทสฺสุ อกฺุสลกมฺมปฺเภสุ มิจฺฉาจปีตฺตทา เพราะความที่- แห่งจิตนั้น -เป็นธรรมชาติ อัน บุคคล ตั้งไว้แล้วผิต ในอกฺุสลกกรรมบถ ท. สิบ กเร พิงกระทำ นํ (ปฺคฺคฺลํ) ซึ่งบุคคล นั้น ปาปิโย ให้เป็นผู้เลวกว่า ตโต (อหฺยพฺยสนโต) กว่าความฉิบหายมิใช่ความเจริญ นั้น กเรยฺย คือว่า พิงกระทำ ตํ ปฺริสฺสิ ซึ่งบุรุษนั้น ปาปตฺริ ให้เป็นผู้เลวกว่า ตโต การณโต กว่าเหตุนั้น; หิ ด้วยว่า ทิสฺ วา อ.โจรผู้ปรากฏหรือ เวรฺ (ปฺคฺคฺโล) วา หรือว่า อ.บุคคล ผู้มีเวร (มยา) วุตฺตปฺปกาโร ผู้มีประการ อันข้าพเจ้า กล่าวแล้ว ทุกฺขํ ยังทุกฺขํ อฺุปฺปาเทยฺย พิงให้เกิดขึ้น วา หรือ วา หรือว่า กเรยฺย พิงกระทำ ชีวิตทุกฺขํ ซึ่งความสิ้นไปแห่งชีวิต อิมสฺสมิ เอว อตฺตภาเว ในอตฺตภาพนั้นนั่นเทียว ทิสฺสฺส วา แก่โจรผู้ปรากฏหรือ เวรฺโน (ปฺคฺคฺลสฺส) วา หรือว่า แก่บุคคล ผู้มี เวร, ปน ส่วนว่า จิตฺตํ อ.จิต (ปฺคฺคฺเลน) มิจฺฉาจปีตํ อัน- อันบุคคล -ตั้งไว้แล้วผิต อกฺุสลกมฺมปฺเภสุ ในอกฺุสลกกรรมบถ ท. อิํ นี้ (ปฺคฺคฺลํ) ยังบุคคล ปาเปติ ย่อมให้ถึง อหฺยพฺยสนํ ซึ่งความฉิบหายมิใช่ความเจริญ ฐมฺเม ในธรรม (สตุเตน) ทิฏฺฐเจปิ อัน-อัน

สัตว์-เห็นแล้วบ้าง ขิปิตวา ซัดไปแล้ว อปาเยสุ ในอบายท. จตุสุ สีน เทติ ย่อมไม่ให้
 อุกขิปิตุ เพื่ออันยกขึ้น สีสี่ ซึ่งศิระชะ อตตภาวสหัสเสสุปิ ในพันแห่งอัตภาพ ท.
 บ้าง” อิติ ดังนี้ (ภควตา) วุตตัม เป็นคำอธิบาย อันพระผู้มีพระภาค ตรัสแล้ว โหติ
 ย่อมเป็น ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสคำอธิบายนี้ไว้ว่า “โจรผู้ประทุษร้ายต่อมิตรคนหนึ่ง เมื่อประพฤติด
 ผิดในทรัพย์ทั้งหลายมีบุตร ภรรยา นา สวน โค และกระบือเป็นต้น ของโจรคนหนึ่ง,
 ตน ย่อมประพฤติดผิดต่อโจรใจ, เห็นโจรผู้ประพฤติดในตนเหมือนอย่างนั้นนั่นนั้น, ก็หรือ
 ว่า บุคคลผู้มีเวร เห็นบุคคลผู้ผูกเวร ชื่อว่าผู้มีเวร เพราะเหตุบางอย่างนั้นแหละ, เพราะ
 เหตุที่ตนหยาบคาย เพราะเหตุที่ตนโหดร้าย ฟังทำความฉิบหายมิใช่ความเจริญ แก่
 โจรหรือบุคคลผู้มีเวรนั้นใจ ฟังเบียดเบียนบุตรและภรรยา ของโจร หรือบุคคลผู้มีเวร
 นั้น ฟังทำทรัพย์ทั้งหลายมีนาเป็นต้น ของโจรหรือบุคคลผู้มีเวรนั้นให้ฉิบหาย ก็หรือ
 ว่า ฟังปลงโจรหรือบุคคลผู้มีเวรนั้นลงจากชีวิต, จิตที่บุคคลตั้งไว้ผิด ฟังทำบุคคลนั้น
 ให้เร็วกว่า กว่าความฉิบหายมิใช่ความเจริญนั้น คือว่า ฟังทำบุรุษนั้น ให้เร็วกว่า กว่า
 เหตุนั้น เพราะว่าจิตนั้นที่บุคคลตั้งไว้ผิดในอกุศลกรรมบถ ๑๐; ด้วยว่า โจร หรือบุคคล
 ผู้มีเวรมีประการดังที่กล่าวแล้ว ฟังทำความทุกข์ให้เกิดขึ้น หรือฟังทำความสิ้นไปแห่ง
 ชีวิต แก่โจรหรือบุคคลผู้มีเวร ในอัตภาพนี้เท่านั้น, ส่วนจิตนี้ที่บุคคลตั้งไว้ผิดในอกุศล
 กรรมบถทั้งหลาย ทำบุคคลให้ถึงความฉิบหายมิใช่ความเจริญในปัจจุบันชาติบ้าง ซัด
 ไปในอบายทั้ง ๔ แล้วไม่ให้เพื่อจะยกศิระขึ้น ในหลายพันอัตภาพบ้าง”

อิทัง วิเสสณะของ วณนัง สุททกัตตาใน โหติ อายาตบทกัตตุวาจก ภควตา
 อนภิกทกัตตาใน วุตตัง วิทกัตตาใน โหติ “เอโก วิเสสณะของ มิตตตพุกิจโร
 สุททกัตตาใน กเรยย ปิเพยย โวโรเปยย และเหตุกัตตาใน นาเสยย กเรยย กดี
 ปิเพยย กดี โวโรเปยย กดี อายาตบทกัตตุวาจก นาเสยย อายาตบทเหตุกัตตุวาจก
 เอกสุส วิเสสณะของ โจรสสุ สามีสัมพันธะใน ธเนสุ ปุตตทวารเขตตวตตุโคมหิสาสีสุ
 วิเสสณะของ ธเนสุ วิสยาธาระใน อปรชฌนุโต อพภันตกริยาของ มิตตตพุกิจโร,
 อตตภาว สุททกัตตาใน อปรชฌนุติ อายาตบทกัตตุวาจก ยสุส วิเสสณะของ โจรสสุ
 สัมปทานใน อปรชฌนุติ, อปีศัพท อเปกขัตถะเข้ากับ ตัง วิเสสณะของ โจริ เอวศัพท
 อวธารณะเข้ากับ ตถา กิริยาวิเสสณะใน อปรชฌนุติ อตตนิ วิสยาธาระใน

อปรชฌนตฺถ วิเสสณะของ โจรฺจ อุตตกัมมะใน ทิสฺวาจ ปุพพกาลกิริยาใน กเรยฺย
 ปิเพยฺย นาเสยฺย และ โวโรเปยฺย, ปนศัพท วากยารัมภโชตกะ เวรฺวี วิเสสณะของ
 ปุคฺคโลจ สุตฺรทกตฺตาใน กเรยฺย ปิเพยฺย โวโรเปยฺย และเหตุกตฺตาใน นาเสยฺย กเรยฺย กิตฺติ
 ปิเพยฺย กิตฺติ โวโรเปยฺย กิตฺติ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก นาเสยฺย อาชยาตบทเหตุกตฺตฺวาจก
 วาศัพท ปทวิกัปปตฺตตะเข้ากับ เอโก มิตฺตทุพฺภิกโจโร และ เวรฺวี ปุคฺคโล เอวศัพท
 อวธารณะเข้ากับ เกณจิจ วิเสสณะของ การเถนจ เหตุโน พนฺธเวรฺ และ เวรฺวี พนฺธเวรฺ
 กิตฺติ เวรฺวี กิตฺติ วิเสสณะของ ปุคฺคลจ อุตตกัมมะใน ทิสฺวาจ ปุพพกาลกิริยาใน กเรยฺย
 ปิเพยฺย นาเสยฺย และ โวโรเปยฺย พนฺธเวรฺ สัณฺณฺญี เวรฺวี สัณฺณฺญา, อตฺตโน สองบท
 ภาวาทิสัมพันธะใน กกฺขพตฺตาย และ ทารุณตฺตาย กกฺขพตฺตาย กิตฺติ ทารุณตฺตาย กิตฺติ เหตุ
 ใน กเรยฺย ปิเพยฺย นาเสยฺย และ โวโรเปยฺย ยํ วิเสสณะของ อนนฺยพฺยสนฺ ทสฺส
 วิเสสณะของ โจรสฺส และ เวรฺวีปุคฺคลสฺส โจรสฺส กิตฺติ เวรฺวีปุคฺคลสฺส กิตฺติ สัมปทานใน
 กเรยฺย วา สองศัพท ปทวิกัปปตฺตตะเข้ากับ โจรสฺส และ เวรฺวีปุคฺคลสฺส อนนฺยพฺยสนฺ
 อุตตกัมมะใน กเรยฺย ปุตฺตทาร์ อุตตกัมมะใน ปิเพยฺย วา สามศัพท วากยวิกัปปตฺตตะ
 เข้ากับ ปุตฺตทาร์ ทสฺส ปิเพยฺย, เขตฺตาทินิ นาเสยฺย และ ชีวิตา ปน นํ โวโรเปยฺย,
 ทสฺส วิเสสณะของ โจรสฺส และ เวรฺวีปุคฺคลสฺส โจรสฺส กิตฺติ เวรฺวีปุคฺคลสฺส กิตฺติ สามิ-
 สัมพันธะใน ปุตฺตทาร์ วาสองศัพท ปทวิกัปปตฺตตะเข้ากับ โจรสฺส และ เวรฺวีปุคฺคลสฺส
 ทสฺส วิเสสณะของ โจรสฺส และ เวรฺวีปุคฺคลสฺส โจรสฺส กิตฺติ เวรฺวีปุคฺคลสฺส กิตฺติ สามิ-
 สัมพันธะใน ธนานิ เขตฺตาทินิ วิเสสณะของ ธนานิจ การิตกัมมะใน นาเสยฺย วาสอง-
 ศัพท ปทวิกัปปตฺตตะเข้ากับ โจรสฺส และ เวรฺวีปุคฺคลสฺส ปนศัพท วากยารัมภโชตกะ
 ชีวิตา อปาทานใน โวโรเปยฺย นํ วิเสสณะของ โจรฺ และ เวรฺวีปุคฺคล จอร์ กิตฺติ เวรฺวีปุคฺคล
 กิตฺติ อุตตกัมมะใน โวโรเปยฺย วา สองศัพท ปทวิกัปปตฺตตะเข้ากับ โจรฺ และ เวรฺวีปุคฺคล,
 มิจฺฉาปณฺหิตํ วิเสสณะของ จิตฺตจ สุตฺรทกตฺตาใน กเร และ กเรยฺย กเร กิตฺติ กเรยฺย กิตฺติ
 อาชยาตบทกตฺตฺวาจก ทสฺส วิเสสณะของ จิตฺตสฺสจ ภาวาทิสัมพันธะใน มิจฺฉาจปีตตฺตา
 ปุคฺคเลน อนนฺภิหิตกตฺตาใน มิจฺฉาจปีต- ทสฺส วิเสสณะของ อกฺุสลกมฺมปเถสฺจ
 วิสยาธาระใน มิจฺฉาจปีตตฺตาจ เหตุโน กเร และ กเรยฺย ปาปิโย วิกตีกัมมะใน กเร
 นํ วิเสสณะของ ปุคฺคลจ อุตตกัมมะใน กเร ตโต วิเสสณะของ อนนฺยพฺยสนฺโตจ
 อปาทานใน ปาปิโย ตํ วิเสสณะของ ปุริสฺจ อุตตกัมมะใน กเรยฺย ตโต วิเสสณะของ
 การณโตจ อปาทานใน ปาปตรจ วิกตีกัมมะใน กเรยฺย ปาปิโย นํ ตโต กเร วิวริยะ

ใน ต่ ปุริสั ตโต การณโต ปาปตรั กเรยย ๑ วิวรรณะ; หิศัพท์ ผลโชตกะ วุตตป-
 ปกาโร วิเสสณะของ ทิโส และ ปุคฺคโล ทิโส กิติ ปุคฺคโล กิติ เหตุกัตตานิ อุปฺปาเทยฺย
 และ สฺุททกัตตานิ กเรยย อุปฺปาเทยฺย อาชยตบทเหตุกัตตวจาก กเรยย อาชยต
 บทกัตตวจาก มยา อนภิทกัตตานิ วุตต- วา สองศัพท์ ปทวิกัปปัตถะเข้ากับ ทิโส
 และ เวรึ ปุคฺคโล เวรึ วิเสสณะของ ปุคฺคโล ทิสฺสส กิติ ปุคฺคลสฺส กิติ สัมปทานใน
 อุปฺปาเทยฺย และ กเรยย เวรึโน วิเสสณะของ ปุคฺคลสฺส วา สองศัพท์ ปทวิกัปปัตถะ
 เข้ากับ ทิสฺสส และ เวรึโน ปุคฺคลสฺส เอวศัพท์ อวชารณะเข้ากับ อิมสมึ๑ วิเสสณะ
 ของ อุตตภาเว๑ วิสยาราระใน อุปฺปาเทยฺย และ กเรยย ทุกฺขั การิตกัมมะใน
 อุปฺปาเทยฺย วา สองศัพท์ ปทวิกัปปัตถะเข้ากับ ทุกฺขั อุปฺปาเทยฺย และ ชีวิตกฺขยั
 กเรยย ชีวิตกฺขยั อวุตตกัมมะใน กเรยย, ปนศัพท์ ปักขันตรโชตกะ อิหิ กิติ มิจจจาปิตี
 กิติ วิเสสณะของ จิตตึ๑ เหตุกัตตานิ ปาเปติ และสฺุททกัตตานิ เทติ ปาเปติ อาชยต
 บทเหตุกัตตวจาก เทติ อาชยตบทกัตตวจาก ปุคฺคเลน อนภิทกัตตานิ มิจจจาปิตี
 อกฺุสลกมฺมปเถสุ วิสยาราระใน มิจจจาปิตี ปุคฺคลั การิตกัมมะใน ปาเปติ สตุเตน
 อนภิทกัตตานิ ทิฏฺเฐ อปิตศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ ทิฏฺเฐ๑ วิเสสณะของ ฌมฺเม๑
 วิสยาราระใน ปาเปติ อนนยพฺยสนั สัมปาปฺุณียกัมมะใน ปาเปติ อปิตศัพท์ อเปกขัตถะ
 เข้ากับ อุตตภาวสฺุทฺเส๑ วิสยาราระใน เทติ จตุสุ วิเสสณะของ อปาเยสุ๑ วิสยาราระ
 ใน ชิปิตวาว๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน เทติ สีสั อวุตตกัมมะใน อุกฺขิปิตุ๑ ตุมตถสัมปทาน
 ใน เทติ นศัพท์ ปฏฺิเสระใน เทติ” อิตศัพท์ สฺุระปะใน อิหิ วจัน ๑

๑๗. เทสนาวसानะ พหุ โสตาปตฺติผลาทีนึ ปตฺตา ๑

เทสนาวसानะ พหุ (ชนา) โสตาปตฺติผลาทีนึ (อริยผลานึ) ปตฺตา ๑

เทสนาวसानะ ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา (ชนา) อ.ชน ท. พหุ มาก
 ปตฺตา บรรลุแล้ว (อริยผลานึ) ซึ่งอริยผล ท. โสตาปตฺติผลาทีนึ มีโสตาปตฺติผล
 เป็นต้น ๑

เวลาจบพระเทศนา พวกชนเป็นจำนวนมาก ต่างบรรลุอริยผลมีโสตาปตฺติผล เป็นต้น

เทสนาวสาเน กาลสัตตมมีใน ปตฺตา พหู วิเสสนะของ ชนาฯ สุททกัตตาใน ปตฺตาฯ
กิตบทกัตตฺวาจก โสตาปตฺติผลาทีนิ วิเสสนะของ อริยผลาณีฯ สัมปาปฺถึยักมมะใน
ปตฺตา ฯ

.....
.....

๑๘. มหาชนสุส สาตฺถิกา เทสนา ชาตา ฯ

เทสนา อ.พระเทศนา **สาตฺถิกา** เป็นเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจาอันมีประโยชน์ **ชาตา**
เกิดแล้ว **มหาชนสุส** แก่มหาชน ฯ

พระเทศนา เกิดเป็นพระเทศนาที่เป็นไปกับด้วยวาจาที่มีประโยชน์แก่มหาชน

เทสนา สุททกัตตาใน ชาตาฯ กิตบทกัตตฺวาจก มหาชนสุส สัมปทานใน ชาตา
สาตฺถิกา วิกตีกัตตาใน ชาตา ฯ

.....
.....

๑๙. อุปาสเกน ปน ภาวนฺตเร กตํ กมฺมํ ภิกฺขุหิ น ปุจฺจิตฺ, ตสฺมา สตุถารา น
กถิตนฺติ ฯ

อุปาสเกน ปน ภาวนฺตเร กตํ กมฺมํ ภิกฺขุหิ น ปุจฺจิตฺ, ตสฺมา (ตํ กมฺมํ) สตุถารา น
กถิตนฺติ ฯ

ปน ก็ **กมฺมํ** อ.กรรม **อุปาสเกน** **กตํ** อัน-อันอุบาสก-กระทำแล้ว **ภาวนฺตเร** ในภพ
อื่น **ภิกฺขุหิ** อันภิกษุ ท. **น** **ปุจฺจิตฺ** ไม่ทูลถามแล้ว, **ตสฺมา** เพราะเหตุนั้น (ตํ **กมฺมํ**)
อ.กรรมนั้น **สตุถารา** อันพระศาสดา **น** **กถิตํ** ไม่ตรัสบอกแล้ว **อิติ** ดังนี้แล ฯ

ก็ กรรมที่อุบาสกกระทำแล้วในภพอื่น พวกภิกษุไม่ทูลถาม, เพราะฉะนั้น กรรมนั้น
พระศาสดา ก็ไม่ตรัสบอกไว้ ดังนี้แล

ปนศัพท์ วากยารัมภโชตกะ กตํ วิเสสนะของ กมฺมํฯ วุตตักมมะใน ปุจฺจิตฺฯ
กิตบทกมฺมวจาก อุปาสเกน อนภินทิตกัตตาใน กตํ ภาวนฺตเร วิสยาธาระใน กตํ
ภิกฺขุหิ อนภินทิตกัตตาใน ปุจฺจิตฺ นศัพท์ ปฏิเสฐะใน ปุจฺจิตฺ, ตสฺมา เหตุวัตถะ

ดี วิเสสณะของ กมมิ่งๆ วุฒตกัมมะใน กถิต์ๆ กิตบทกัมมวจาก สตุถารา อนภิต-
กัตตาใน กถิต์ นศัพท์ ปฏิเสระใน กถิต์ อิตศัพท์ สมาปนะ ฯ

.....
.....

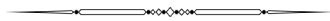
นหนทโคपालกวดตุ ฯ

นหนทโคपालกวดตุ (นิฎฐิต์) ฯ

นหนทโคपालกวดตุ อ.เรื่องแห่งบุคคลผู้รักษาซึ่งโคชื่อว่านันทะ (นิฎฐิต์) จบแล้ว ฯ

นหนทโคपालกวดตุ สุททกัตตาใน นิฎฐิต์ๆ กิตบทกัตตุวจาก ฯ

จบเรื่องนายโคบาลชื่อว่านันทะ



วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์จิต

นนทโคपालกวดตุ

เป็นฉัฏฐิต์ปุริสส์มาส โดยมีทุตียาตปุริสส์มาส และวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. คาโว ปาเลตติ โคपालโก. (โคสทหุปปท + ปาล รกขณ ในกรรรักษา + ฌว็บัจจย) กัตตุรูป, กัตตุสาธนะ, กิตันตสมาส, ทุตียาตปุริสส์มาส

(โย ปุคฺคโล) อ.บุคคลใด ปาเลติ ย่อมรักษา คาโว ซึ่งโค ท. อิติ เพราะเหตุนี้ (โส ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น โคपालโก ชื่อว่าโคपालก. (ผู้รักษาโค, ผู้เลี้ยงโค)

๒. นนโท จ โส โคपालโก จาติ นนทโคपालโก. (นนท + โคपालก) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส

นนโท จ อ.ชื่อวานันทะด้วย โส อ.ชื่อวานันทะนั้น โคपालโก จ เป็นบุคคลผู้รักษาซึ่งโคด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ นนทโคपालโก ชื่อว่านนทโคपालก. (คนเลี้ยงโคชื่อวานันทะ)

๓. นนทโคपालกสฺส วตฺตุ นนทโคपालกวดตุ. (นนทโคपालก + วตฺตุ) ฉัฏฐิต์ปุริสส์มาส
วตฺตุ อ.เรื่อง นนทโคपालกสฺส แห่งบุคคลผู้รักษาซึ่งโคชื่อวานันทะ นนทโคपालกวดตุ ชื่อว่า นนทโคपालกวดตุ. (เรื่องคนเลี้ยงโคชื่อวานันทะ, เรื่องนายโคบาลชื่อวานันทะ)

โคยฺยโต

เป็นฉัฏฐิต์ปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

คฺุณฺโณ ยฺยโต โคยฺยโต. (โค + ยฺยต)

ยฺยโต อ.ฝูง คฺุณฺโณ แห่งโค ท. โคยฺยโต ชื่อว่าโคยฺยโต. (ฝูงโค)

มททฺธโน

เป็นฉัฏฐิต์วิปทูลยาธิกรณพหุพีฬสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มทฺทฺธโน ฌนฺโณ ยสฺส โส มททฺธโน, โคपालโก. (มทฺทฺธ + ฌน)

ฌนฺโณ อ.ทรัพย์ มทฺทฺธโน อันมาก ยสฺส (โคपालกสฺส) แห่งบุคคลผู้รักษาซึ่งโคใด (อตฺถิ) มีอยู่, โส (โคपालโก) อ.บุคคลผู้รักษาซึ่งโคนั้น มททฺธโน ชื่อว่ามททฺธโน, ได้แก่คนเลี้ยงโค. (ผู้มีทรัพย์มาก)

มหาโกโค

เป็นนัฏฐิต์ทวีปุตลยาธิกรณพทุพพีหีสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 มหนโต โภโค ยลล์ โส มหาโกโค, โคपालโก. (มหนต + โภค)
 โภโค อ.ภคะ มหนโต อันมาก ยลล์ (โคपालกสล) แห่งบุคคลผู้รักษาซึ่งโคโค (อติ) มี
 อยู่, โส (โคपालโก) อ.บุคคลผู้รักษาซึ่งโคโคนั้น มหาโกโค ชื่อว่ามหาโกค, ได้แก่บุคคลผู้รักษาโค. (ผู้มี
 ภคะมาก)

ปพพชิตเวโส

เป็นนัฏฐิต์ปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปพพชิตลล์ เวโส ปพพชิตเวโส. (ปพพชิต + เวส)
 เวโส อ.เพศ ปพพชิตลล์ แห่งบรรพชิต ปพพชิตเวโส ชื่อว่าปพพชิตเวส. (เพศบรรพชิต)

โคपालกตต์

เป็นภาวตัทธิต มีวิเคราะห์ว่า
 โคपालกสลล์ ภาว โคपालกตต์. (โคपालก + ตตปัจจย)
 ภาว อ.ความเป็น โคपालกสลล์ แห่งบุคคลผู้รักษาซึ่งโคโค โคपालกตต์ ชื่อว่าโคपालกตต์. (ความ
 เป็นบุคคลผู้รักษาโค, ความเป็นคนเลี้ยงโค)

ราชปีโพ

เป็นนัฏฐิต์ปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 รมโย ปีโพ ราชปีโพ. (ราช + ปีพ)
 ปีโพ อ.ความบีบคั้น รมโย แห่งพระราช้า ราชปีโพ ชื่อว่าราชปีพ. (ความบีบคั้นแห่งพระราช้า)

กาลานุกาโล

จตุตถิต์ปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 กาลลล์ อุกาโล กาลานุกาโล. (กาล + อุกาล)
 อุกาโล อ.กาลอันสมควร กาลลล์ แก่กาล กาลานุกาโล ชื่อว่ากาลานุกาล. (กาลอันสมควร
 แก่กาล)

ปญจโครสา

เป็นอสมาหารทิสฺมาส โดยมึปญจมิตฺปฺริสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺดังนี้

๑. คาวา อุปฺปนฺนา รสา โครสา. (โค + อุปฺปนฺน + รส) ปญจมิตฺปฺริสฺมาส
รสา อ.รส ท. อุปฺปนฺนา อันเกิดแล้ว คาวา แต่โค โครสา ชื่อว่าโครส. (รสที่เกิดแต่โค)
๒. ปญจ โครสา ปญจโครสา. (ปญจ + โครส) อสมาหารทิสฺมาส
โครสา อ.รสอันเกิดแล้วแต่โค ท. ปญจ ห้า ปญจโครสา ชื่อว่าปญจโครส. (รสที่เกิดแต่โค ๕)

วสนฺภูจานํ

วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

วสนฺภูจ ตํ จานฺภูจาทิ วสนฺภูจานํ. (วสน + จาน)

วสนํ จ อ.เป็นที่อยู่ด้วย ตํ อ.เป็นที่อยู่นั้น จานํ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น วสนฺภูจานํ
ชื่อว่าวสนฺภูจาน. (ที่เป็นที่อยู่)

อาคมนตฺตาย

เป็นจตฺตติตฺปฺริสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

อาคมนสฺส อตฺตาย อาคมนตฺตาย. (อาคมน + อตฺต)

อตฺตาย เพื่อประโยชน์ อาคมนสฺส แก่การมา อาคมนตฺตาย ชื่อว่าอาคมนตฺต. (ประโยชน์แก่การ
มา)

ฃาณปฺริปาโก

เป็นฃฺฐิตฺปฺริสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

ฃาณสฺส ปฺริปาโก ฃาณปฺริปาโก. (ฃาณ + ปฺริปาก)

ปฺริปาโก อ.ความแ่รอบ ฃาณสฺส แห่งฃาณ ฃาณปฺริปาโก ชื่อว่าฃาณปฺริปาก. (ความแ่รอบ
แห่งฃาณ)

ปฺริปกฺกภาโว

เป็นฃฺฐิตฺปฺริสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

ปฺริปกฺกสฺส ภาโว ปฺริปกฺกภาโว. (ปฺริปกฺก + ภาว)

ภาโว อ.ความที่ (ฃาณสฺส) แห่งฃาณ ปฺริปกฺกสฺส อันแ่รอบแล้ว ปฺริปกฺกภาโว ชื่อว่า

ปริปากภาว. (ความที่ญาณแก่รอบแล้ว)

เอกทิวโส

เป็นอสมาหารทศมาส มีวิเคราะห์ว่า
 เอโก จ โส ทิวโส จาติ เอกทิวโส. (เอก + ทิวส)
 เอโก จ อ.หนึ่งด้วย โส อ.หนึ่งนั้น ทิวโส จ เป็นวันด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น
 เอกทิวโส ชื่อว่าเอกทิวส. (วันหนึ่ง)

มหาภิกขุสงฆ์ปริวโต

เป็นตติยาตปฺปรีสสมาส โดยมีจฺญฐิตฺตปฺปรีสสมาส และวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ภิกขุณฺโฬ สงฺโฆ ภิกขุสงฺโฆ. (ภิกขุ + สงฺฆ) จฺญฐิตฺตปฺปรีสสมาส
 สงฺโฆ อ.หมู่ ภิกขุณฺโฬ แห่งภิกษุ ท. ภิกขุสงฺโฆ ชื่อว่าภิกขุสงฺฆ. (หมู่ภิกษุ, ภิกษุสงฆ์)
๒. มหฺนโต จ โส ภิกขุสงฺโฆ จาติ มหาภิกขุสงฺโฆ. (มหฺนโต + ภิกขุสงฺฆ) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส
 มหฺนโต จ อ.ใหญ่ด้วย โส อ.ใหญ่นั้น ภิกขุสงฺโฆ จ เป็นหมู่แห่งภิกษุด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น มหาภิกขุสงฺโฆ ชื่อว่ามหาภิกขุสงฺฆ. (หมู่ภิกษุหมู่ใหญ่, ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่)
๓. มหาภิกขุสงฺเฆน ปริวโต มหาภิกขุสงฺฆปริวโต, สตฺถา. (มหาภิกขุสงฺฆ + ปริวโต) ตติยาตปฺปรีสสมาส
 (สตฺถา) อ.พระศาสดา มหาภิกขุสงฺเฆน อันหมู่แห่งภิกษุหมู่ใหญ่ ปริวโต แวดล้อมแล้ว มหาภิกขุสงฺฆปริวโต ชื่อว่ามหาภิกขุสงฺฆปริวต, ได้แก่พระศาสดา. (ผู้ที่ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่แวดล้อมแล้ว)

วสนฺนุจฺจานาสนฺนํ

เป็นจฺญฐิตฺตปฺปรีสสมาส โดยมีวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. วสนฺนุจฺ ตํ จานฺนุจฺจาติ วสนฺนุจฺจานํ. (วสน + จาน) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส
 วสนํ จ อ.เป็นที่อยู่ด้วย ตํ อ.เป็นที่อยู่นั้น จานํ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น วสนฺนุจฺจานํ
 ชื่อว่าวสนฺนุจฺจาน. (ที่เป็นที่อยู่)

๒. วสนัญจนาสนัสส อาสนฺนํ วสนัญจนาสนนฺนํ, รุกขมุลฺ. (วสนัญจนา + อาสนฺน) จัญญิตฺตปฺปฺริส-
สฺมาล

(รุกขมุล) อ.โคณแห่งต้นไม้ อาสนฺนํ อันไกล วสนัญจนาสนัสส แห่งที่เป็นที่อยู่ วสนัญ-
จนาสนนฺนํ ชื่อว่าวสนัญจนาสนนฺน, ได้แก่โคณต้นไม้. (ไกลที่อยู่)

รุกขมุล

เป็นจัญญิตฺตปฺปฺริสสฺมาล มีวิเคราะห์ว่า

รุกขสฺส มฺล รุกขมุลฺ. (รุกข + มฺล)

มฺล อ.โคณ รุกขสฺส แห่งต้นไม้ รุกขมุลฺ ชื่อว่ารุกขมุล. (โคณต้นไม้)

พทุธปฺมุโข

เป็นจัญญิตฺตปฺปฺริสสฺมาล มีวิเคราะห์ว่า

พทุธ ปฺมุโข ยสฺส โส พทุธปฺมุโข, ภิกฺขุสงฺฆโม. (พทุธ + ปฺมุข)

พทุธ อ.พระพทุธเจ้า ปฺมุโข เป็นประมุข ยสฺส (ภิกฺขุสงฺฆมฺล) แห่งหมู่แห่งภิกษุใด (อดีต)
มีอยู่, โส (ภิกฺขุสงฺฆโม) อ.หมู่แห่งภิกษุหมู่นั้น พทุธปฺมุโข ชื่อว่าพทุธปฺมุข, ได้แก่ภิกษุสงฆ์. (มี
พระพทุธเจ้าเป็นประมุข)

ภิกฺขุสงฺฆโม

เป็นจัญญิตฺตปฺปฺริสสฺมาล มีวิเคราะห์ว่า

ภิกฺขุณฺ สงฺฆโม ภิกฺขุสงฺฆโม. (ภิกฺขุ + สงฺฆ)

สงฺฆโม อ.หมู่ ภิกฺขุณฺ แห่งภิกษุ ท. ภิกฺขุสงฺฆโม ชื่อว่าภิกฺขุสงฺฆม. (หมู่ภิกษุ, ภิกษุสงฆ์)

ปณฺจโครสทาน

เป็นอวธารณบุพพบทกัมมธารยสฺมาล โดยมีปัญจมีตฺตปฺปฺริสสฺมาล และอสมมาทวารทิกฺขุสฺมาล อยู่
ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. คาวา อุปฺปนฺนา รสํ โครสํ. (โค + อุปฺปนฺน + รส) ปัญจมีตฺตปฺปฺริสสฺมาล

รสํ อ.รส ท. อุปฺปนฺนา อันเกิดแล้ว คาวา แต่โค โครสํ ชื่อว่าโครส. (รสที่เกิดแต่โค)

๒. ปญจ โครลสา ปญจโครลสา. (ปญจ + โครล) อสมาหารทิสมาล
โครลสา อ.รสอันเกิดแล้วแต่โค ท. ปญจ ท้า ปญจโครลสา ชื่อว่าปญจโครล. (รสที่เกิดแต่โค
๕)
๓. ปญจโครลสาเยว ทานํ ปญจโครลทานํ. (ปญจโครล + ทาน) อวธารณบุพพทกัมมธารย-
ลมาล
ปญจโครลสา เอว อ.รสอันเกิดแล้วแต่โคท้า ท. นันเทียว ทานํ เป็นทาน ปญจโครลทานํ
ชื่อว่าปญจโครลทาน. (ทานคือรสที่เกิดแต่โค ๕)

ทานกถาทิเกทา

เป็นนัจฉฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพพิทิสมาล โดยมีทุตียาตปปุริสลมาล และนัจฉฐีทวีปทตฺลยาธิกรณ-
พหุพพิทิสมาลอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ทานํ กถา ทานกถา. (ทาน + กถา) ทุตียาตปปุริสลมาล
กถา อ.วจาเป็นเครื่องกล่าว ทานํ ซึ่งทาน ทานกถา ชื่อว่าทานกถา. (วจาเป็นเครื่อง
กล่าวซึ่งทาน, เรื่องทาน, ทานกถา)
๒. ทานกถา อาทิ เยสนฺติ ทานกถาทินิ, วตฺตฺนินิ. (ทานกถา + อาทิ) นัจฉฐีทวีปท-
ตฺลยาธิกรณพหุพพิทิสมาล
ทานกถา อ.วจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งทาน อาทิ เป็นต้น เยสนฺ (วตฺตฺนินิ) แห่งเรื่อง ท.
เหล่าใด (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตานิ วตฺตฺนินิ) อ.เรื่อง ท. เหล่านี้ ทานกถาทินิ
ชื่อว่าทานกถาทิ, ได้แก่เรื่องทั้งหลาย. (มีวจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งทานเป็นต้น, มีทานกถาเป็นต้น)
๓. ทานกถาทินิ เกโท ยายาติ ทานกถาทิเกทา, อนุพุพพิกถา. (ทานกถาทิ + เกท) นัจฉฐี-
ทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพพิทิสมาล
(วตฺตฺนินิ) อ.เรื่อง ท. ทานกถาทินิ มีวจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งทานเป็นต้น เกโท เป็น
ประเภท ยาย (อนุพุพพิกถาย) แห่งวจาเป็นเครื่องกล่าวตามลำดับใด (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น
(ลสา อนุพุพพิกถา) อ.วจาเป็นเครื่องกล่าวตามลำดับนั้น ทานกถาทิเกทา ชื่อว่าทานกถาทิเกทา, ได้แก่
อนุพุพพิกถา. (มีเรื่องมีทานกถาเป็นต้นเป็นประเภท)

อนุப்புฬิกถา

เป็นตติยาดัตปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

อนุப்புเพน กถา อนุப்புฬิกถา. (อนุப்புพ + กถา)

กถา อ.วจาเป็นเครื่องกล่าว อนุப்புเพน ตามลำดับ อนุப்புฬิกถา ชื่อว่าอนุப்புฬิกถา. (วจาเป็นเครื่องกล่าวตามลำดับ, อนุப்புฬิกถา)

กถาปริโยสาน์

เป็นภุมมุตปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

กถาย ปริโยสาน์ กถาปริโยสาน์. (กถา + ปริโยสาน์)

ปริโยสาน์ อ.กาลเป็นที่สิ้นสุดลงรอบ กถาย แห่งวจาเป็นเครื่องกล่าว กถาปริโยสาน์ ชื่อว่ากถาปริโยสาน์. (กาลเป็นที่สิ้นสุดลงรอบแห่งวจาเป็นเครื่องกล่าว)

อาคตตตต์

เป็นภาวดัตถิต มีวิเคราะห์ว่า

อาคตทาน์ ภาวัว อาคตตตต์. (อาคต + ตตต์ปัจจัย)

ภาวัว อ.ความที่ อาคตทาน์ (ตุมหากั) แห่งพระองค์ เสด็จมาแล้ว อาคตตตต์ ชื่อว่าอาคตตตต์. (ความที่พระองค์เป็นผู้เสด็จมาแล้ว)

มหาททาน์

วิเสสนบุพพทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

มหนุตญจ ตั ทานญจาทิ มหาททาน์. (มหนุต + ทาน)

มหนุต จ อ.ใหญ่ด้วย ตั อ.ใหญ่นั้น ทาน์ จ เป็นทานด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น มหาททาน์ ชื่อว่ามหาททาน. (ทานใหญ่, มหาททาน)

อนาคโต

เป็นนิบาตบุพพทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

น อาคโต อนาคโต, อห. (น + อาคต)

(อห) อ.เรา อาคโต มาแล้ว น ทาไม่ได้ อนาคโต ชื่อว่าอนาคต, ได้แก่เรา. (ไม่มาแล้ว)

มัจจนุपाโย

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธรรยสมมาส มีวิเคราะห์ว่า

มัจจนนญจ ตํ อุपाโย จาติ มัจจนุपाโย. (มัจจน + อุปาย)

มัจจนํ จ อ.อันเป็นเครื่องหลุดพ้นด้วย ตํ อ.อันเป็นเครื่องหลุดพ้นนั้น อุปายो จ เป็นอุบายด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ มัจจนุपाโย ชื่อว่ามัจจนุपाโย. (อุบายเป็นเครื่องหลุดพ้น)

เวรีโน

เป็นอัสสัตติตัททิต มีวิเคราะห์ว่า

เวรี เตลลํ สนตตีติ เวรีโน, ชนา. (เวร + อีปัจจย)

เวรี อ.เวร เตลลํ (ชานา) ของชน ท. เหล่านี้ สนตตี มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านี้ เวรีโน ชื่อว่าเวรี, ได้แก่ชนทั้งหลาย. (ผู้มีเวร)

ปาปิโย

เป็นวิเสสตัทติต มีวิเคราะห์ว่า

สพเพ อิเม ปาปา, อยมิเมลลํ วิเสเสน ปาโปติ ปาปิโย, ปุริโส. (ปาป + อียปัจจย)

อิเม (ปุริสา) อ.บุรุษ ท. เหล่านี้ สพเพ ทั้งปวง ปาปา เป็นผู้เลว (โทหติ) ย่อมเป็น, อยม (ปุริโส) อิเมลลํ (ปุริสา) อ.- แห่งบุรุษ ท. เหล่านี้หนา -บุรุษนี้ ปาโป เป็นผู้เลว วิเสเสน โดยพิเศษ (โทหติ) ย่อมเป็น อิติ เพราะเหตุนี้ (อยม ปุริโส) อ.บุรุษนี้ ปาปิโย ชื่อว่าปาปิโย, ได้แก่บุรุษ. (ผู้เลวกว่า)

ปาจเสโส

วิเสสนุตตรบทกัมมธรรยสมมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปาโจ จ โส เสโส จาติ ปาจเสโส. (ปาจ + เสส)

ปาโจ จ อ.บาสิด้วย โส อ.บาสินี้ เสโส จ อันเหลือด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปาจเสโส ชื่อว่าปาจเสโส. (บาสิที่เหลือ)

อนนยพยสน์

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมึนนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์
ดังนี้

๑. น อโย อนโย. (น + อย) นิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส
อโย อ.ความเจริญ น หามีได้ อนโย ชื่อว่าอนย. (มิใช่ความเจริญ)
๒. อนโย จ โส พยสนญจาทิ อนนยพยสน์. (อนนย + พยสน) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส
อนโย จ อ.มิใช่ความเจริญด้วย โส อ.มิใช่ความเจริญนั้น พยสน์ จ เป็นความฉิบหาย
ด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น อนนยพยสน์ ชื่อว่าอนนยพยสน์. (ความฉิบหายมิใช่ความเจริญ)

ทุดิยปท

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
ทุดิยญจ ตํ ปทญจาทิ ทุดิยปท. (ทุดิย + ปท)
ทุดิย จ อ.ที่สองด้วย ตํ อ.ที่สองนั้น ปท จ เป็นบทด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ทุดิยปท
ชื่อว่าทุดิยปท. (บทที่ ๒)

มิตตทุพภิโจโร

เป็นจตุตถิตตปุริสสมาส โดยมีวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ทุพภิ จ โส โจโร จาทิ ทุพภิโจโร. (ตุพภิ + โจโร) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส
ตุพภิ จ อ.ผู้ประทุษร้ายด้วย โส อ.ผู้ประทุษร้ายนั้น โจโร จ เป็นโจรด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ ทุพภิโจโร ชื่อว่าตุพภิโจร. (โจรผู้ประทุษร้าย)
๒. มิตตสฺส ทุพภิโจโร มิตตทุพภิโจโร. (มิตต + ตุพภิโจโร) จตุตถิตตปุริสสมาส
ตุพภิโจโร อ.โจรผู้ประทุษร้าย มิตตสฺส ต่อมิตร มิตตทุพภิโจโร ชื่อว่ามิตตทุพภิโจร. (โจร
ผู้ประทุษร้ายมิตร)

ปุตตทวารเขตตวตตุโคมทิสาทินิ

เป็นฉฏฐฐิวิปทตูลยาธิกรณพหุพททิสสมาส โดยมีอิตรียคทวันทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปุตโต จ ทาโร จ เขตตญจ วตตุ จ โค จ มทิส จาทิ ปุตตทวารเขตต-
วตตุโคมทิส่า. (ปุตต + ทาร + เขตต + วตตุ + โค + มทิส) อิตรียคทวันทสมาส

ปุตุโต จ อ.บุตรด้วย ทาโร จ อ.ภรรยาด้วย เขตต์ จ อ.นาด้วย วตุฏ จ อ.ส่วน
ด้วย โค จ อ.โคด้วย มทิลโล จ อ.กระบือด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น ปุตุตทการเขตตวตุฏโคมทิส
ชื่อว่าปุตุตทการเขตตวตุฏโคมทิส. (บุตร ภรรยา นา ส่วน โค และกระบือ)

๒. ปุตุตทการเขตตวตุฏโคมทิสอาทิ เยสนุติ ปุตุตทการเขตตวตุฏโคมทิสาทินิ, ฌานานิ.
(ปุตุตทการเขตตวตุฏโคมทิส + อาทิ) ฌมฺหฺฐึทวิปทตฺลยาธิกรณพหุพพิทิสมาล

ปุตุตทการเขตตวตุฏโคมทิส อ.บุตร ภรรยา นา ส่วน โค และกระบือ ท. อาทิ เป็นต้น
เยส (ฌานานิ) แห่งทรัพย์ ท. เหล่าใด (สนุติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตานิ ฌานานิ) อ.ทรัพย์ ท.
เหล่านั้น ปุตุตทการเขตตวตุฏโคมทิสาทินิ ชื่อว่าปุตุตทการเขตตวตุฏโคมทิสาทิ, ได้แก่ทรัพย์ทั้งหลาย. (มี
บุตร ภรรยา นา ส่วน โค และกระบือเป็นต้น)

พนธเวโร

เป็นตติยาทวิปทตฺลยาธิกรณพหุพพิทิสมาล มีวิเคราะห์ว่า

พนธฺ เวโร เยน โส พนธเวโร, ปุคฺคโล. (พนธ + เวโร)

เวโร อ.เวร เยน (ปุคฺคเลน) อันบุคคลใด พนธฺ ผูกไว้แล้ว โส (ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น พนธเวโร
ชื่อว่าพนธเวโร, ได้แก่บุคคล. (ผู้มีเวรอันผูกไว้แล้ว)

กกุขพตา

เป็นภาวตฺถิตี มีวิเคราะห์ว่า

กกุขพฺสฺส มาโว กกุขพตา. (กกุขพ + ตาปัจจย)

มาโว อ.ความที่ กกุขพฺสฺส (อตฺตโน) แห่งตน ผู้หยาบคาย กกุขพตา ชื่อว่ากกุขพตา. (ความ
ที่ตนเป็นผู้หยาบคาย)

ทารุณตา

เป็นภาวตฺถิตี มีวิเคราะห์ว่า

ทารุณสฺส มาโว ทารุณตา. (ทารุณ + ตาปัจจย)

มาโว อ.ความที่ ทารุณสฺส (อตฺตโน) แห่งตน ผู้หยาบกระต่าง ทารุณตา ชื่อว่าทารุณตา.
(ความที่ตนเป็นผู้หยาบกระต่าง)

ปุตตทาโร

เป็นสมาหารทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปุตโต จ ทาโร จ ปุตตทาโร. (ปุตต + ทาร)

ปุตโต จ อ.บุตรด้วย ทาโร จ อ.ภรรยาด้วย ปุตตทาโร ชื่อว่าปุตตทาร. (บุตรและภรรยา)

เขตตาทินี

เป็นภริยวิภทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เขตต์ อาทิ เยสนติ เขตตาทินี, ธนานิ. (เขตต + อาทิ)

เขตต์ อ.นา อาทิ เป็นต้น เยส (ธนานิ) แห่งทรัพย์ ท. เหล่าใด (อติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตานิ ธนานิ) อ.ทรัพย์ ท. เหล่านั้น เขตตาทินี ชื่อว่าเขตตาทิ, ได้แก่ทรัพย์ทั้งหลาย. (มีนา เป็นต้น)

มิจฉาจิตตต

เป็นภาวตัทธิต มีวิเคราะห์ว่า

มิจฉาจิตตสส ภาโว มิจฉาจิตตต. (มิจฉาจิต + ตตปัจจัย)

ภาโว อ.ความที่ (บุคคล) มิจฉาจิตตสส (จิตตสส) แห่งจิต อันบุคคล ตั้งไว้แล้วผิด มิจฉาจิตตต ชื่อว่ามิจฉาจิตตต. (ความที่จิตเป็นสภาวะที่บุคคลตั้งไว้ผิด)

ปาปโตร

เป็นวิเสสตัทธิต มีวิเคราะห์ว่า

สพเพ อิมะ ปาปา, อยมิเมส วิเสเสน ปาโปติ ปาปโตร, ปุริโส. (ปาป + ตตปัจจัย)

อิมะ (ปุริสา) อ.บุรุษ ท. เหล่านี้ สพเพ ทั้งปวง ปาปา เป็นผู้เลว (โทหติ) ย่อมเป็น, อัย (ปุริโส) อิมะ (ปุริสาน) อ.- แห่งบุรุษ ท. เหล่านี้หนา -บุรุษนี้ ปาโป เป็นผู้เลว วิเสเสน โดยพิเศษ (โทหติ) ย่อมเป็น อิติ เพราะเหตุนี้ (อัย ปุริโส) อ.บุรุษนี้ ปาปโตร ชื่อว่าปาปตร, ได้แก่บุรุษ. (ผู้เลวกว่า)

วุดตปกาโร

เป็นนัฏฐิตวิปทภินนาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 วุดตสฺส ปกาโร ยสฺส โส วุดตปกาโร, ทิสฺ. (วุดต + ปการ)
 ปกาโร อ.ประการ (มยา) วุดตสฺส (วจนสฺส) แห่งคำ อันข้าพเจ้า กล่าวแล้ว ยสฺส (ทิสฺส)
 แห่งโจไรโต (อตุติ) มีอยู่, โส (ทิสฺ) อ.โจรนั้น วุดตปกาโร ชื่อว่าวุดตปการ, ได้แก่โจร. (มีประการ
 ที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้แล้ว)

ชีวิตกชโย

เป็นนัฏฐิตปฺปริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ชีวิตสฺส ชโย ชีวิตกชโย. (ชีวิต + ชย)
 ชโย อ.ความสิ้นไป ชีวิตสฺส แห่งชีวิต ชีวิตกชโย ชื่อว่าชีวิตกชย. (ความสิ้นชีวิต)

อตุตถาวาสสฺสํ

เป็นนัฏฐิตปฺปริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 อตุตถาวานํ สฺสํ อตุตถาวาสสฺสํ. (อตุตถาว + สฺส)
 สฺสํ อ.พัน ท. อตุตถาวานํ แห่งอตุตถาว ท. อตุตถาวาสสฺสํ ชื่อว่าอตุตถาวาสสฺส.
 (หนึ่งพันอตุตถาว, หลายพันอตุตถาว)

เทสนาวสานํ

เป็นนัฏฐิตปฺปริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 เทสนาย อวสานํ เทสนาวสานํ. (เทสนา + อวสาน)
 อวสานํ อ.กาลอันเป็นที่สิ้นสุดลง เทสนาย แห่งพระเทศนา เทสนาวสานํ ชื่อว่าเทสนาวสาน. (กาลอันเป็น
 ที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา)

โสตาปตติผลาทินิ

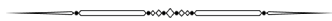
เป็นนัฏฐิตวิปทตฺถยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 โสตาปตติผล อาทิ เยสํ ตานิ โสตาปตติผลาทินิ, อริยผลานิ. (โสตาปตติผล + อาทิ)
 โสตาปตติผล อ.โสตาปตติผล อาทิ เป็นต้น เยสํ (อริยผลาน) แห่งอริยผล ท. เหล่าใด (อตุติ)
 มีอยู่, ตานิ (อริยผลาน) อ.อริยผล ท. เหล่านั้น โสตาปตติผลาทินิ ชื่อว่าโสตาปตติผลาทิ, ได้แก่

อริยผลทั้งหลาย. (มีโสดาปัตติผลเป็นต้น)

สาตติกา

เป็นสหบุพพบทพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อตุโถ อสสา อตถิติ อตติกา, วาจา. (อตุถ + อิก) อัสนัตถิตัตถิต
 อตุโถ อ.ประโยชน์ อสสา (วาจาย) แห่งวาจานั้น อตุถ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (สา
 วาจา) อ.วาจานั้น อตติกา ชื่อว่าอตติกา, ได้แก่วาจา. (อันมีประโยชน์)
๒. สท อตติกาย ยา วตตติติ สาตติกา, เทสนา. (สท + อตติกา) สหบุพพบทพหุพีทิสมาส
 ยา (เทสนา) อ.เทศนาใด วตตติ ย่อมเป็นไป สท กับ อตติกาย (วาจาย) ด้วยวาจา
 อันมีประโยชน์ อิติ เพราะเหตุนี้ (สา เทสนา) อ.เทศนานั้น สาตติกา ชื่อว่าสาตติกา, ได้แก่เทศนา.
 (อันเป็นไปกับด้วยวาจาอันมีประโยชน์)



๙. โสเรยยตเถรวตถุ [๓๒]

โสเรยยตเถรวตถุ (มยา วุจเต) ๕

โสเรยยตเถรวตถุ อ.เรื่องแห่งพระโสเรยยะผู้เถระ (มยา) อันข้าพเจ้า
(พระพุทโธมโสะ) (วุจเต) จะกล่าว ๕

โสเรยยตเถรวตถุ วุตตกัมมะใน วุจเตฯ อาชยาตบทกัมมวาก
มยา อนภิตกัตตาใน วุจเต ๕

๙. เรื่องพระโสเรยยเถระ



๑. “น ตั มาตา ปิตา กยิราติ อิมั ฌมฺมเทสนั สตุถา โสเรยยนคเร สมฺภูจิตั
สาวตฺถิยั นิฏฺจาเปสิ ๕

สตุถา โสเรยยนคเร สมฺภูจิตั “น ตั มาตา ปิตา กยิราติ อิมั ฌมฺมเทสนั สาวตฺถิยั
นิฏฺจาเปสิ ๕

สตุถา อ.พระศาสดา อิมั ฌมฺมเทสนั ทรงยังพระธรรมเทศนาว่า “น ตั มาตา ปิตา
กยิราติ ว่า “น ตั มาตา ปิตา กยิรา” ดังนี้เป็นต้น สมฺภูจิตั อันตั้งขึ้นพร้อมแล้ว
โสเรยยนคเร ในเมืองชื่อว่าโสเรยยะ นิฏฺจาเปสิ ทรงให้จบแล้ว สาวตฺถิยั ในเมือง
ชื่อว่าสาวัตถิ ๕

พระศาสดาทรงยังพระธรรมเทศนาว่า “น ตั มาตา ปิตา กยิรา” ดังนี้เป็นต้น ที่ตั้ง
ขึ้นที่เมืองโสเรยยะ ทรงให้จบลงที่เมืองสาวัตถิ

สตุถา เหตุกัตตาใน นิฏฺจาเปสิฯ อาชยาตบทเหตุกัตตวาก “น ตั มาตา ปิตา กยิรา”
อาหยัตถะใน อิมั ฌมฺมเทสนั อิมั วิเสสนะของ ฌมฺมเทสนัฯ การิตกัมมะใน นิฏฺจาเปสิ
โสเรยยนคเร วิสยาธาระใน สมฺภูจิตัฯ วิเสสนะของ ฌมฺมเทสนั สาวตฺถิยั วิสยาธาระใน
นิฏฺจาเปสิ ๕

.....
.....

๒. สมมาสมพุทฺฐเต สวตถุถิยั วิหรนฺเต, โสเรยยนคเร โสเรยยเสฏฺฐจิปฺตุโต เอเกน สหายเกน สทฺธิ์ สุขยานเก นิสีทิตฺวา มหนฺเตน ปรีวารเณ นหานตถาย นครา นิกฺขมิ ฯ

สมมาสมพุทฺฐเต ครั้นเมื่อพระสัมมาสัมพุทฺธเจ้า วิหรนฺเต ประทับอยู่ สวตถุถิยั ในเมืองสาวัตถี, โสเรยยเสฏฺฐจิปฺตุโต อ.บุตรของเศรษฐีชื่อว่าโสเรยยะ โสเรยยนคเร ในเมืองโสเรยยะ นิสีทิตฺวา นั่งแล้ว สุขยานเก บนยานน้อยอันเป็นที่สบาย สทฺธิ์ กับ สหายเกน ด้วยสหาย เอเกน คนหนึ่ง นิกฺขมิ ออกไปแล้ว นครา จากเมืองนหานตถาย เพื่อประโยชน์แก่การอาบ ปรีวารเณ กับด้วยบริวาร มหนฺเตน หมู่ใหญ่ ฯ

เมื่อพระสัมมาสัมพุทฺธเจ้าประทับอยู่ในเมืองสาวัตถี, ลูกเศรษฐีชื่อว่าโสเรยยะ ในเมืองโสเรยยะ นั่งบนยานพาหนะน้อยเป็นที่สบายพร้อมกับสหายคนหนึ่ง ออกจากเมืองไปเพื่อต้องการจะอาบน้ำ พร้อมกับบริวารหมู่ใหญ่

สมมาสมพุทฺฐเต ลักษณะใน วิหรนฺเตฯ ลักษณะกิริยา สวตถุถิยั วิสยาธาระใน วิหรนฺเต, โสเรยยเสฏฺฐจิปฺตุโต สุทฺธกัตฺตาใน นิกฺขมิฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก โสเรยยนคเร วิสยาธาระใน โสเรยยเสฏฺฐจิปฺตุโต เอเกน วิเสสณะของ สหายเกนฯ สหัตถตติยาเข้า กับ สทฺธิ์ฯ กิริยาสมวายะใน นิสีทิตฺวา สุขยานเก อุปสิเลสิกาธาระใน นิสีทิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิกฺขมิ มหนฺเตน วิเสสณะของ ปรีวารเณฯ สหัตถตติยาเข้ากับ นิกฺขมิ นหานตถาย สัมปทานใน นิกฺขมิ นครา อปาทานใน นิกฺขมิ ฯ

๓. ตสฺมี ขณ มหากัจจายนตเถโร โสเรยยนครี ปิณฑาย ปวิสิตฺกามो พหิเนเร สงฺฆาญี ปารุปติ ฯ

ตสฺมี ขณ มหากัจจายนตเถโร โสเรยยนครี ปิณฑาย ปวิสิตฺกามो (หุตฺวา) พหิเนเร สงฺฆาญี ปารุปติ ฯ

ตสฺมี ขณ ในขณะนั้น มหากัจจายนตเถโร อ.พระมหากัจจายนะผู้เถระ ปวิสิตฺกามो เป็นผู้ใคร่เพื่ออันเข้าไป โสเรยยนครี สูเมืองชื่อว่าโสเรยยะ ปิณฑาย เพื่อก่อนข้าว (หุตฺวา) เป็นแล้ว ปารุปติ ย่อมหม่อม สงฺฆาญี ซึ่งผ้าสังฆาญี พหิเนเร ใน

ภายนอกแห่งเมือง ฯ

ในขณะนั้น พระมหากัจจายนเถระ มีความประสงค์จะเข้าไปสู่เมืองโสเรยยะเพื่อ
บิณฑบาต ย่อมห่มผ้าสังฆาฏิที่ภายนอกเมือง

ตสมิ วิเสสนะของ ขณฺเฑ กาลสัตตมิมิใน ปารุปติ มหากัจจายนตเถโร สุทธกัตตา
ใน ปารุปติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก โสเรยยนครํ สัมปาปฺณียกัมมะใน ปวิสิตฺ- ปิณฑาย
สัมปทานใน ปวิสิตฺ- ปวิสิตฺกาโม วิกติกัตตาใน หุตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปารุปติ
พหิณฺนเร วิสยาธาระใน ปารุปติ สงฆาฏิ อวุตตกัมมะใน ปารุปติ ฯ

๔. เถรสฺส จ สุวณฺณวณฺณํ สิริริ ฯ

เถรสฺส จ สุวณฺณวณฺณํ (โหติ) สิริริ ฯ

จ ก็ สิริริ อ.สริระ เถรสฺส ของพระเถระ สุวณฺณวณฺณํ เป็นสริระมีวรรณะเพียงตั้ง
วรรณะแห่งทอง (โหติ) ย่อมเป็น ฯ

ก็ สริระของพระเถระ มีวรรณะดุจทองคำ

จศัพท์ วากยารัมภโชตกะ สิริริ สุทธกัตตาใน โหติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก เถรสฺส
สามีสัมพันธะใน สิริริ สุวณฺณวณฺณํ วิกติกัตตาใน โหติ ฯ

๕. โสเรยฺยเสฏฺฐิจฺบุตฺโต ตํ ทิสฺวา จินฺตสิ “อโห วต อยํ เถโร มม ภริยา ภเวยฺย, มม
วา ภริยาย สิริรวณฺโณ เอตฺตฺส สิริรวณฺโณ วีย ภเวยฺยาติ ฯ

โสเรยฺยเสฏฺฐิจฺบุตฺโต ตํ (เถรํ) ทิสฺวา จินฺตสิ “อโห วต อยํ เถโร มม ภริยา ภเวยฺย, มม วา
ภริยาย สิริรวณฺโณ เอตฺตฺส (เถรสฺส) สิริรวณฺโณ วีย ภเวยฺยาติ ฯ

โสเรยฺยเสฏฺฐิจฺบุตฺโต อ.บุตรของเศรษฐีชื่อว่าโสเรยยะ ทิสฺวา เห็นแล้ว ตํ (เถรํ) ซึ่ง
พระเถระนั้น จินฺตสิ คิดแล้ว อิติ ว่า “อโห วต โอนอ อยํ เถโร อ.พระเถระนี้
ภริยา เป็นภรรยา มม ของเรา ภเวยฺย ฟังเป็น, วา หรือว่า สิริรวณฺโณ อ.วรรณะ
แห่งสริระ ภริยาย แห่งภรรยา มม ของเรา สิริรวณฺโณ วีย เป็นวรรณะเพียงตั้ง
วรรณะแห่งสริระ เอตฺตฺส (เถรสฺส) แห่งพระเถระนั้น ภเวยฺย ฟังเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

ลูกเศรษฐีชื่อว่าโสเรยยะ เห็นพระเถระนั้น คิดว่า “โอหนอ พระเถระนี้พึงเป็นภรรยาของเรา หรือว่า วรรณะแห่งสรีระของภรรยาของเรา พึงเป็นดูจวรรณะแห่งสรีระของพระเถระนั้น”

โสเรยยเสฏฐิจิปุตุโต สุทธกัตตานิ จินฺตลิตฺตํ อาชยตบทกัตตฺวาจกํ ตํ วิเสสนะของเถโร อวุตตกัมมะเน ทิสฺวาจ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺตลิตฺตํ “อโ อัจฉริยัตถะ วตสังกัปปัตถะ อโย วิเสสนะของ เถโร สุทธกัตตานิ ภเวยฺย อาชยตบทกัตตฺวาจกํ มม สามีสัมพันธะใน ภริยาจ วิกตีกัตตานิ ภเวยฺย, สรีรวณฺโณ สุทธกัตตานิ ภเวยฺย อาชยตบทกัตตฺวาจกํ มม สามีสัมพันธะใน ภริยาย วาศัพฺทํ วากยวิกัปปัตถะเข้ากับ อโย เถโร มม ภริยา ภเวยฺย และ มม ภริยาย สรีรวณฺโณ เอตฺสส สรีรวณฺโณ วีย ภเวยฺย, ภริยาย สามีสัมพันธะใน สรีรวณฺโณ เอตฺสส วิเสสนะของ เถรสฺสจ สามีสัมพันธะใน สรีรวณฺโณจ อุปมาวิกตีกัตตานิ ภเวยฺย วียศัพฺทํ อุปมาชิตกะเข้ากับ เอตฺสส เถรสฺส สรีรวณฺโณ” อิตติศัพฺทํ อากาเรใน จินฺตลิตฺตํ ๕

๖. ตสฺส จินฺติตมตฺเตเวว, ปุริสลิงฺคํ อนฺตรธายิ, อิตฺถิลิงฺคํ ปาตุโรหสิ ๕

(การณ) ตสฺส (เสฏฐิจิปุตุตสฺส) จินฺติตมตฺเต เหว (สนฺเต), ปุริสลิงฺคํ อนฺตรธายิ, อิตฺถิลิงฺคํ ปาตุโรหสิ ๕

(การณ) ครั้นเมื่อเหตุ ตสฺส (เสฏฐิจิปุตุตสฺส) จินฺติตมตฺเต เหว เป็นเหตุสักว่าอันบุตรของเศรษฐีนั้นคิดแล้วนั้นเที่ยว (สนฺเต) มีอยู่, ปุริสลิงฺคํ อ.เพศแห่งบุรุษ อนฺตรธายิ หายไปแล้ว, อิตฺถิลิงฺคํ อ.เพศแห่งหญิง ปาตุโรหสิ ได้มีปรากฏแล้ว ๕

เมื่อเหตุ เป็นสักว่าอันลูกเศรษฐีนั้นคิดแล้วเท่านั้น, เพศของบุรุษ ก็หายไป, เพศของหญิง ได้มีปรากฏแล้ว

การณ ลักษณะใน สนฺเตจ ลักษณะกิริยา ตสฺส วิเสสนะของ เสฏฐิจิปุตุตสฺสจ จัญฺฐิ-อนภิตกัตตานิ จินฺติต- เหวศัพฺทํ อวธารณะเข้ากับ จินฺติตมตฺเตจ วิกตีกัตตานิ สนฺเต, ปุริสลิงฺคํ สุทธกัตตานิ อนฺตรธายิจ อาชยตบทกัตตฺวาจกํ, อิตฺถิลิงฺคํ สุทธกัตตานิ ปาตุโรหสิจ อาชยตบทกัตตฺวาจก ๕

๗. โส ลชชมาโน ยานกา โอริยุห ปลายิ ฯ

โส (เสฏฐิปุตุโต) ลชชมาโน ยานกา โอริยุห ปลายิ ฯ

โส (เสฏฐิปุตุโต) อ.บุตรของเศรษฐีนั้น ลชชมาโน ละอายอยู่ โอริยุห ลงแล้ว ยานกา จากยานน้อย ปลายิ หนีไปแล้ว ฯ

ลูกของเศรษฐีนั้น ละอายอยู่ จึงลงจากยานน้อยแล้วหนีไป

โส วิเสสนะของ เสฏฐิปุตุโต ๆ สุทรกัตตาใน ปลายิ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ลชชมาโน อัมภันตริกิริยาของ เสฏฐิปุตุโต ยานกา อปาทานใน โอริยุห ๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปลายิ ฯ

๘. ปริชโน ตํ อสณฺชานนุโต “กิเมตํ กิเมตฺนฺติ อาห ฯ

ปริชโน ตํ (เสฏฐิปุตุตํ) อสณฺชานนุโต “กี เอตํ (การณ), กี เอตํ (การณ)” อิติ อาห ฯ

ปริชโน อ.ชนผู้เป็นบริวาร อสณฺชานนุโต จำไม่ได้อยู่ ตํ (เสฏฐิปุตุตํ) ซึ่งบุตรของ เศรษฐีนั้น อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “เอตํ (การณ) อ.เหตุ นั้น ก็ อะไร, เอตํ (การณ) อ.เหตุ นั้น ก็ อะไร” อิติ ดังนี้ ฯ

ชนผู้เป็นบริวารจำลูกของเศรษฐีนั้นไม่ได้ พวกนั้นกล่าวว่า “เหตุ นั้นอะไร, เหตุ นั้นอะไร”

ปริชโน สุทรกัตตาใน อาห ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตํ วิเสสนะของ เสฏฐิปุตุตํ ๆ อวุตตกัมมะใน อสณฺชานนุโต ๆ อัมภันตริกิริยาของ ปริชโน “กีศัพทํ ปุจฉนฺตถะ เอตํ วิเสสนะของ การณ ๆ ลิงคัตถะ, กีศัพทํ ปุจฉนฺตถะ เอตํ วิเสสนะของ การณ ๆ ลิงคัตถะ” อิติศัพทํ อากาเรใน อาห ฯ

๙. สาปี ตกฺกสิลฺมคฺคํ ปฏฺธิปชฺชชิ ฯ

สาปี (อิตฺถิ) ตกฺกสิลฺมคฺคํ ปฏฺธิปชฺชชิ ฯ

สาปี (อิตฺถิ) อ.หญิง แม่นั้น ปฏฺธิปชฺชชิ ดำเนินไปแล้ว ตกฺกสิลฺมคฺคํ สู้หนทางเป็นที่ไป สู้เมืองตักกสิลา ฯ

หญิงแม่นั้น ดำเนินไปสู่หนทางเป็นที่ไปสู่เมืองตักกสิลา

อปีศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ สาๆ วิเสสณะของ อิตถึๆ สุทธกัตตาใน ปฏิปชชึๆ
อาชยาตบทกัตตุวาจก ตกุกสิลมคคฺ สัมปาปญึยกัมมะใน ปฏิปชชึ ๕

๑๐. สหายโกปิสุสา อีโต จีโต จ วิจิริตฺวาปิ นาทุทส ๕

สหายโกปิ อสุสา (อิตฺถิยา) อีโต (ปสุสโต) จ อีโต (ปสุสโต) จ วิจิริตฺวาปิ น อทุทส ๕

สหายโกปิ แม้อ.สหาย อสุสา (อิตฺถิยา) ของหญิงนั้น วิจิริตฺวาปิ แม้เที่ยวไปแล้ว
อีโต (ปสุสโต) จ จากข้างนี้ด้วย อีโต (ปสุสโต) จ จากข้างนี้ด้วย น อทุทส ไม่ได้
เห็นแล้ว ๕

แม้อ.สหายของหญิงนั้น แม้เที่ยวไปข้างนี้ข้างโน้น ก็ไม่ได้เห็น

อปีศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ สหายโกๆ สุทธกัตตาใน อทุทสๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก
อสุสา วิเสสณะของ อิตฺถิยาๆ สามีสัมพันธะใน สหายโก อีโต สองบท วิเสสณะ
ของ ปสุสโตๆ สองบท อปาทานใน วิจิริตฺวา จ สองศัพท์ ปทสมุจยัตตะเข้ากับ
อีโต ปสุสโต และ อีโต ปสุสโต อปีศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ วิจิริตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยา
ใน อทุทส นศัพท์ ปฏิเสสณะใน อทุทส ๕

๑๑. สพุเพ นหายิตฺวา เคหํ อคัมสุ; “กหํ เสฏฺฐิปปุตฺโตติ วุตฺเต, “นหาตฺวา อาคโต
ภวิสฺสตีติ มณฺณิมหาติ วทิสฺสุ ๕

สพุเพ (ชนา) นหายิตฺวา เคหํ อคัมสุ; “กหํ (จาเน) เสฏฺฐิปปุตฺโต (คโต)” อิติ (วจนฺ ชเนหิ)
วุตฺเต, “(มย) ‘(เสฏฺฐิปปุตฺโต) นหาตฺวา อาคโต ภวิสฺสตีติ มณฺณิมหาติ วทิสฺสุ ๕

(ชนา) อ.ชน ท. สพุเพ ทั้งปวง นหายิตฺวา อาบแล้ว อคัมสุ ได้ไปแล้ว เคหํ สู
เรือน; (วจน) ครั้นเมื่อคำ อิติ ว่า “เสฏฺฐิปปุตฺโต อ.บุตรของเศรษฐี (คโต) ไปแล้ว
กหํ (จาเน) ในที่ไหน” อิติ ดังนี้ (ชเนหิ) อันชน ท. วุตฺเต กล่าวแล้ว, วทิสฺสุ กล่าว

แล้ว อิติ ว่า “(มย) อ.เรา ท. มณณิมหา สำคัญแล้ว อิติ ว่า ‘(เสฏฐิปุตุโต) อ.บุตรของเศรษฐี นหาตุวา อาบแล้ว อาคโต เป็นผู้มาแล้ว ภวิสฺสตี จักเป็น’ อิติ ดังนี้” อิติ ดังนี้ ฯ

พวกชนทั้งปวง อาบน้ำเสร็จแล้ว ก็พากันไปสู่วีรณ; เมื่อพวกชนกล่าวว่า “ลูกเศรษฐีไปในที่ไหน”, ก็กล่าวว่า “พวกเราสำคัญว่า ‘ลูกเศรษฐีอาบน้ำแล้ว จักเป็นผู้มาแล้ว’ ดังนี้

สพเพ วิเสสนะของ ชนาๆ สุททกัตตาใน อคมฺสฺ และ วทิสฺ อคมฺสฺ กิตฺติ วทิสฺ กิตฺติ อาชยาตบทกัตตุวาจาก นหาตุวา ปุพพกาลกิริยาใน อคมฺสฺ เคหิ สัมปาปุณฺณียกัมมะใน อคมฺสฺ; เสฏฐิปุตุโต สุททกัตตาใน คโตๆ กิตตบทกัตตุวาจาก กหิ วิเสสนะของ จาเนๆ วิสยาธาระใน คโต” อิตติศัพท์ สรุปะใน วจเนๆ ลักษณะใน วุตเตๆ ลักษณะกิริยาชเนหิ อนภิกิตกัตตาใน วุตเต, “มยฺ สุททกัตตาใน มณณิมหาๆ อาชยาตบทกัตตุวาจาก ‘เสฏฐิปุตุโต สุททกัตตาใน ภวิสฺสตีๆ อาชยาตบทกัตตุวาจาก นหาตุวา ปุพพกาลกิริยาใน อาคโตๆ วิทกัตตาใน ภวิสฺสตี’ อิตติศัพท์ อาการะใน มณณิมหา” อิตติศัพท์ อาการะใน วทิสฺ ฯ

๑๒. อถ สฺส มาตาปีตโร ตตฺถ ตตฺถ ปริเยสิตฺวา อปฺสฺสนฺดา โรทิตฺวา ปริเทวิตฺวา “มโต ภวิสฺสตีติ มตกภตฺตํ อทฺสฺ ฯ

อถ อสฺส (เสฏฐิปุตุตสฺส) มาตาปีตโร ตตฺถ ตตฺถ (จาเน) ปริเยสิตฺวา อปฺสฺสนฺดา โรทิตฺวา ปริเทวิตฺวา “(อมุหากํ ปุตุโต) มโต ภวิสฺสตีติ (จินฺตเนน) มตกภตฺตํ อทฺสฺ ฯ

อถ ครั้งนั้น มาตาปีตโร อ.มารดาและบิดา ท. อสฺส (เสฏฐิปุตุตสฺส) ของบุตรของเศรษฐีนั้น ปริเยสิตฺวา แสวงหาแล้ว ตตฺถ ตตฺถ (จาเน) ในที่นั้นๆ อปฺสฺสนฺดา เมื่อไม่เห็น โรทิตฺวา ร้องไห้แล้ว ปริเทวิตฺวา คร่ำครวญแล้ว อทฺสฺ ได้ถวายเป็นมตกภตฺตํ ซึ่งภักตร์เพื่อบุคคลผู้ตายแล้ว (จินฺตเนน) ด้วยอันคิด อิติ ว่า “(ปุตุโต) อ.บุตร (อมุหากํ) ของเรา ท. มโต เป็นผู้ตายแล้ว ภวิสฺสตี จักเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

ที่นั้น มารดาและบิดาของลูกเศรษฐีนั้น พากันหาในที่นั้นๆ เมื่อไม่เห็น ก็ร้องไห้คร่ำครวญ แล้วได้ถวายเป็นมตกภักตร์ ด้วยอันคิดว่า “ลูกของพวกเรา จักตายแล้ว”

อถ กาลสัตตมมี มาตาปิตโร สุทฐกัตตานิ อหังสุฯ อาชยตบทกัตตวาจก อสฺส วิเสสเน
 ของ เสฏฺฐิปุตฺตสฺสฯ สามีสัมพันธะไน มาตาปิตโร ตตฺถ สองบท วิเสสเนของ จาเนฯ
 วิสยาธาระไน ปริเยสิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาไน อปฺสฺสนฺดาฯ อัมภันตริกิริยาของ
 มาตาปิตโร โรทิตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาไน ปริเทวิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาไน อหังสุ “ปุตฺโต
 สุทฐกัตตานิ ภวิสฺสติฯ อาชยตบทกัตตวาจก อมฺหากํ สามีสัมพันธะไน ปุตฺโต
 มโต วิกตีกัตตานิ ภวิสฺสติ” อิตฺตํ สฺรุปะไน จินฺตเนนฯ กรณะไน อหังสุ มตฺกภตฺตํ
 อวุตตกัมมะไน อหังสุ ฯ

๑๓. สฺวา เอกํ ตกฺกสิลคามิสฺตฺถวาทํ ทิสฺวา ยานกํ ปจฺจโต ปจฺจโต อนุพฺนฺธิ ฯ

สฺวา (อิตฺถิ) เอกํ ตกฺกสิลคามิสฺตฺถวาทํ ทิสฺวา ยานกํ ปจฺจโต ปจฺจโต อนุพฺนฺธิ ฯ

สฺวา (อิตฺถิ) อ.หญิงนั้น ทิสฺวา เห็นแล้ว ตกฺกสิลคามิสฺตฺถวาทํ ซึ่งพ่อค้าเกวียนผู้จะ
 ไปสู่เมืองตักกสิลาโดยปกติ เอกํ คนหนึ่ง อนุพฺนฺธิ ติดตามแล้ว ยานกํ ซึ่งยานน้อย
 ปจฺจโต ในที่ข้างหลัง ปจฺจโต ในที่ข้างหลัง ฯ

หญิงนั้นเห็นพ่อค้าเกวียนผู้จะไปสู่เมืองตักกสิลาโดยปกติคนหนึ่ง จึงติดตามยานน้อย
 ไปข้างหลังฯ

สฺวา วิเสสเนของ อิตฺถิฯ สุทฐกัตตานิ อนุพฺนฺธิฯ อาชยตบทกัตตวาจก เอกํ วิเสสเน
 ของ ตกฺกสิลคามิสฺตฺถวาทํ อวุตตกัมมะไน ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาไน อนุพฺนฺธิ ยานกํ
 อวุตตกัมมะไน อนุพฺนฺธิ ปจฺจโต สองบท วิสยาธาระไน อนุพฺนฺธิ ฯ

๑๔. อถ นํ มนุสฺสสา ทิสฺวา “อมฺหากํ ยานกสฺส ปจฺจโต ปจฺจโต อากจฺจสิ, มย
 ‘กสฺเสสา ทาริกาติ ตํ น ชานามาติ วทิสฺสุ ฯ

อถ นํ (อิตฺถิ) มนุสฺสสา ทิสฺวา “(ตุว) อมฺหากํ ยานกสฺส ปจฺจโต ปจฺจโต อากจฺจสิ, มย ‘กสฺส
 เอสสา (อิตฺถิ) ทาริกา (โหติ)’ อิติ ตํ น ชานามาติ วทิสฺสุ ฯ

อถ ครั้งนั้น มนุสฺสสา อ.มนุษย์ ท. ทิสฺวา เห็นแล้ว นํ (อิตฺถิ) ซึ่งหญิงนั้น วทิสฺสุ
 กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(ตุว) อ.เธอ อากจฺจสิ ย่อมมา ปจฺจโต ในที่ข้างหลัง ปจฺจโต

ในที่ข้างหลัง ยานกสฺส แห่งยานน้อย อมฺหากิ ของเรา ท., มยฺ อ.เรา ท. น ชานาม ย่อมไม่รู้ ตํ ซึ่งเธอ อิติ ว่า ‘เอสา (อิตฺถิ) อ.หญิงนั้น ทาริกา เป็นเด็กหญิง กสฺส ของใคร (โหติ) ย่อมเป็น’ อิติ ดังนี้” อิติ ดังนี้ ๕

ที่นั่น พวกมนุษย์เห็นหญิงนั้นแล้ว พวกกันพูดว่า “เธอย่อมมาข้างหลังๆ แห่งยานน้อย ของพวกเรา, พวกเราย่อมไม่รู้จักเธอว่า ‘หญิงนั้น เป็นเด็กหญิงของใคร’ ดังนี้

อถ กาลสัตตมมี มนุสฺสา สุทฺธกัตฺตานิ วทีสุฏฺฐ อายยาตบทกัตฺตฺวาจก นํ วิเสสฺนํของ อิตฺถิ ๆ อวุตตกัมมะไน ทิสฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยาไน วทีสุ “ตฺวํ สุทฺธกัตฺตานิ อากจฺฉสิฏฺฐ อายยาตบทกัตฺตฺวาจก อมฺหากิ สามีสัมพันธะไน ยานกสฺส ๆ สามีสัมพันธะไน ปจฺจโต ๆ สองบท วิสยาธาระไน อากจฺฉสิ, มยฺ สุทฺธกัตฺตานิ ชานาม ๆ อายยาตบทกัตฺตฺวาจก ‘เอสา วิเสสฺนํของ อิตฺถิ ๆ สุทฺธกัตฺตานิ โหติ ๆ อายยาตบทกัตฺตฺวาจก กสฺส สามีสัมพันธะไน ทาริกา ๆ วิกิตกัตฺตานิ โหติ’ อิตฺตํพทํ อาการะไน ชานาม ตํ อวุตตกัมมะไน ชานาม นศํพทํ ปฏิเสธะไน ชานาม” อิตฺตํพทํ อาการะไน วทีสุ ๕

๑๕. “สามิ ตุมฺเห อตฺตโน ยานกํ ปาเชถ, อหํ ปทสา คมิสฺสามิตี คจฺฉนฺตี คจฺฉนฺตี องฺคฺลิมฺพุทฺทิกํ ทตฺวา เอกสฺมี ยานเก โโอกาสํ กาทเรสิ ๕

(สา อิตฺถิ) “สามิ ตุมฺเห อตฺตโน ยานกํ ปาเชถ, อหํ ปทสา คมิสฺสามิตี (วตฺวา) คจฺฉนฺตี คจฺฉนฺตี องฺคฺลิมฺพุทฺทิกํ ทตฺวา (ปุคฺคลํ) เอกสฺมี ยานเก โโอกาสํ กาทเรสิ ๕

(สา อิตฺถิ) อ.หญิงนั้น (วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “สามิ ข้าแต่นาย ตุมฺเห อ.ท่าน ท. ปาเชถ จงขับไป ยานกํ ซึ่งยานน้อย อตฺตโน ของตน, อหํ อ.ดิฉัน คมิสฺสามิ จักไป ปทสา ด้วยเท้า” อิติ ดังนี้ คจฺฉนฺตี ไปอยู่ คจฺฉนฺตี ไปอยู่ ทตฺวา ให้แล้ว องฺคฺลิมฺพุทฺทิกํ ซึ่งแหวนที่นิ้วมือ (ปุคฺคลํ) ยังบุคคล กาทเรสิ ให้กระทำแล้ว โโอกาสํ ซึ่งโอกาส ยานเก บนยานน้อย เอกสฺมี คันหนึ่ง ๕

หญิงนั้นกล่าวแล้วว่า “ข้าแต่ นาย พวกท่านจงขับยานน้อยของตนไปเถิด, ดิฉันจักเดินไปด้วยเท้า” ดังนี้ ไปอยู่ๆ ให้แหวนที่นิ้วมือ ให้บุคคลทำโอกาสบนยานน้อยคันหนึ่ง

สา วิเสสฺนํของ อิตฺถิ ๆ เหตุกัตฺตานิ กาทเรสิ ๆ อายยาตบทเหตุกัตฺตฺวาจก “สามิ อาลปนํ ตุมฺเห สุทฺธกัตฺตานิ ปาเชถ ๆ อายยาตบทกัตฺตฺวาจก อตฺตโน สามีสัมพันธะ

ใน ยานกัฏ อวุตตกัมมะใน ปาเชถ, อหิ สุทธกัตตาใน คมิสสามิฏ อาชยาตบท กัตตฺวาจก ปทสา ภาระใน คมิสสามิ” อิตติศัพท์ อาการะใน วตฺวาฏ ปุพพกาลกิริยา ใน คจจนตีฏ สองบท อัมภันตริกิริยาของ อิตฺถิ อังคฺลิมุทฺทิกั อวุตตกัมมะใน ทตฺวาฏ ปุพพกาลกิริยาใน การลสิ ปุคฺคัล การิตกัมมะใน การลสิ เอกสฺมี วิเสสนะของ ยานเกฏ วิสยาธาระใน การลสิ โอภาส อวุตตกัมมะใน การลสิ ๕

๑๖. มนุสฺสา จินฺตยีสฺสุ “ตฺกฺกสิลนคเร อมฺหากั เสฏฺฐิจฺปิตุตฺตสฺส ภริยา นตฺถิ, มยํ ตสฺส อัจฺฉิขิสฺสาม, มหาปณฺณากาโร โน ภวิสฺสตีติ ๕

มนุสฺสา จินฺตยีสฺสุ “ตฺกฺกสิลนคเร อมฺหากั เสฏฺฐิจฺปิตุตฺตสฺส ภริยา นตฺถิ, มยํ ตสฺส (เสฏฺฐิจฺปิตุตฺตสฺส) อัจฺฉิขิสฺสาม, มหาปณฺณากาโร โน ภวิสฺสตีติ ๕

มนุสฺสา อ.มนุษย์ ท. **จินฺตยีสฺสุ** คิดแล้ว **อิตฺติ** ว่า “**ภริยา** อ.ภรรยา **เสฏฺฐิจฺปิตุตฺตสฺส** ของบุตรของเศรษฐี **อมฺหากั** ของเรา ท. **ตฺกฺกสิลนคเร** ในเมืองตักกสิลา **นตฺถิ** ย่อมไม่มี, **มยํ** อ.เรา ท. **อัจฺฉิขิสฺสาม** จักบอก **ตสฺส (เสฏฺฐิจฺปิตุตฺตสฺส)** แก่บุตรของเศรษฐีนั้น, **มหาปณฺณากาโร** อ.บรรณาการใหญ่ **ภวิสฺสตีติ** จักมี **โน** แก่เรา ท.” **อิตฺติ** ดังนี้ ๕

พวกมนุษย์คิดกันว่า “ภรรยาของลูกเศรษฐีของพวกเราในเมืองตักกสิลา ย่อมไม่มี, พวกเรจักบอกแก่ลูกของเศรษฐีนั้น, บรรณาการใหญ่จักมีแก่พวกเรา”

มนุสฺสา สุทธกัตตาใน จินฺตยีสฺสุฏ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ภริยา สุทธกัตตาใน นตฺถิฏ กิริยาบทกัตตฺวาจก ตฺกฺกสิลนคเร วิสยาธาระใน เสฏฺฐิจฺปิตุตฺตสฺส อมฺหากั สามีสัมพันธะใน เสฏฺฐิจฺปิตุตฺตสฺสฏ สามีสัมพันธะใน ภริยา, มยํ สุทธกัตตาใน อัจฺฉิขิสฺสามฏ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตสฺส วิเสสนะของ เสฏฺฐิจฺปิตุตฺตสฺสฏ สัมปทานใน อัจฺฉิขิสฺสาม, มหาปณฺณากาโร สุทธกัตตาใน ภวิสฺสตีฏ อาชยาตบทกัตตฺวาจก โน สัมปทานใน ภวิสฺสตี” อิตติศัพท์ อาการะใน จินฺตยีสฺสุ ๕

๑๗. เต คนฺตฺวา “สามิ อมฺเหหิ ตุมฺหากั อิตฺถิรตนํ อานีตฺนติ ๕

เต (มนุสฺสา) คนฺตฺวา “สามิ อมฺเหหิ ตุมฺหากั อิตฺถิรตนํ อานีตฺนติ (อาหํสฺ) ๕

เต (มณฺหุสฺสา) อ.มณฺหุสฺยํ ท. เหล่านั้น คนุตฺวา ไปแล้ว (อาหํสุ) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “สามี ข้าแต่ นาย อิตฺถิรตฺถํ อ.รตฺถนํคิอหญิง อมฺเหหิ อันกระผม ท. อาณีตํ นำมาแล้ว ตุมฺหากํ เพื่อท่าน” อิติ ดังนี้ ฯ

พวกมณฺหุสฺยํไปแล้ว พวกกันกล่าวว่า “นาย รตฺถนํคิอหญิง พวกกระผมนำมาเพื่อท่าน”

เต วิเสสณะของ มณฺหุสฺสาฯ สุทฺธกตฺตาใน อาหํสุฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจาก คนุตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน อาหํสุ “สามี อาลปนํ อิตฺถิรตฺถํ วุตตกัมมะใน อาณีตํ กิตฺตบทกัมมฺวาจาก อมฺเหหิ อนภิตกตฺตาใน อาณีตํ ตุมฺหากํ สัมปทานใน อาณีตํ” อิติศัพท์ อากาเรใน อาหํสุ ฯ

๑๘. โส สุตฺวา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา อตฺตโน วยานุรูปํ อภิรูปํ ปาสาทิกํ ทิสฺวา อุปฺปนฺน-
สิเนโห อตฺตโน เคเห อกาสิ ฯ

โส (เสฏฺฐิปุตฺโต) สุตฺวา (บุคฺคํ) ตํ (อิตฺถิ) ปกฺโกสาเปตฺวา อตฺตโน วยานุรูปํ อภิรูปํ ปาสาทิกํ (ตํ อิตฺถิ) ทิสฺวา อุปฺปนฺนสิเนโห อตฺตโน เคเห อกาสิ ฯ

โส (เสฏฺฐิปุตฺโต) อ.บุตรของเศรษฐีนั้น สุตฺวา ฟังแล้ว (บุคฺคํ) ยังบุคคล ปกฺโกสาเปตฺวา ให้ร้องเรียกแล้ว ตํ (อิตฺถิ) ซึ่งหญิงนั้น ทิสฺวา เห็นแล้ว (ตํ อิตฺถิ) ซึ่งหญิงนั้น ปาสาทิกํ ผู้ยังความเลื่อมใสให้เกิด อภิรูปํ ผู้มีรูปงาม วยานุรูปํ ผู้สมควรแก่วัย อตฺตโน ของตน อุปฺปนฺนสิเนโห ผู้มีความรักอันเกิดขึ้นแล้ว อกาสิ ได้กระทำแล้ว เคเห ในเรือน อตฺตโน ของตน ฯ

ลูกเศรษฐีนั้นฟังแล้ว ใช้คนให้เรียกหญิงนั้นมา เห็นหญิงนั้นผู้น่าเลื่อมใส ผู้สวยงาม ผู้สมควรแก่วัยของตน จึงเกิดความรักขึ้น แล้วได้ทำไว้ในเรือนของตน

โส วิเสสณะของ เสฏฺฐิปุตฺโตฯ สุทฺธกตฺตาใน อกาสิฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจาก สุตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน ปกฺโกสาเปตฺวา บุคฺคํ การิตกัมมะใน ปกฺโกสาเปตฺวา ตํ วิเสสณะของ อิตฺถิฯ อุตฺตกัมมะใน ปกฺโกสาเปตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ทิสฺวา อตฺตโน สามีสัมพันธใน วยานุรูปํ กิติ อภิรูปํ กิติ ปาสาทิกํ กิติ ตํ กิติ วิเสสณะของ อิตฺถิฯ อุตฺตกัมมะใน ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อุปฺปนฺน- อุปฺปนฺนสิเนโห วิเสสณะของ เสฏฺฐิปุตฺโต อตฺตโน สามีสัมพันธใน เคเหฯ วิสยาคาระใน อกาสิ ฯ

๑๙. ปุริสา หิ อิตฺถิโย อิตฺถิโย วา ปุริสา อภูตปฺพุพา นาม นตฺถิ ฯ

ปุริสา หิ อิตฺถิโย (อภูตปฺพุพา นาม) อิตฺถิโย วา ปุริสา อภูตปฺพุพา นาม นตฺถิ ฯ

หิ จริงอยู่ ปุริสา อ.บุรุษ ท. อิตฺถิโย (อภูตปฺพุพา นาม) ชื่อว่าเป็นหญิง ไม่เป็นแล้ว
ในกาลก่อน วา หรือว่า อิตฺถิโย อ.หญิง ท. ปุริสา อภูตปฺพุพา นาม ชื่อว่าเป็นบุรุษ
ไม่เป็นแล้วในกาลก่อน นตฺถิ ย่อมไม่มี ฯ

ความจริง พวกบุรุษ ขึ้นชื่อว่าไม่เคยเป็นหญิง หรือว่า พวกหญิง ขึ้นชื่อว่าไม่เคยเป็น
บุรุษ ย่อมไม่มี

หิศัพท์ ทัพหิกรณโชตกะ ปุริสา กิติ อิตฺถิโย กิติ สุทธกัตตาใน นตฺถิฯ กิริยาบท
กัตตฺวาจาก อิตฺถิโย วิกติกัตตาใน อภูตปฺพุพา นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ
อภูตปฺพุพาฯ วิกติกัตตาใน นตฺถิ ปุริสา วิกติกัตตาใน อภูตปฺพุพา นามศัพท์ สัญญา-
โชตกะเข้ากับ อภูตปฺพุพาฯ วิกติกัตตาใน นตฺถิ วาศัพท์ ปทวิกัปปตถะเข้ากับ ปุริสา
อิตฺถิโย อภูตปฺพุพา นาม และ อิตฺถิโย ปุริสา อภูตปฺพุพา นาม ฯ

๒๐. ปุริสา หิ ปรสฺส ทาเรสุ อติจริตฺวา กาลํ กตฺวา พหุณี วสฺสตตสฺสสุสานิ นิรเย
ปจิตฺวา มนุสฺสชาติํ อากจฺจนฺตา อตฺตภาวสฺเต อิตฺถิภาวํ อาปชฺชนฺติ ฯ

ปุริสา หิ ปรสฺส (ปุริสฺส) ทาเรสุ อติจริตฺวา กาลํ กตฺวา พหุณี วสฺสตตสฺสสุสานิ นิรเย
ปจิตฺวา มนุสฺสชาติํ อากจฺจนฺตา อตฺตภาวสฺเต อิตฺถิภาวํ อาปชฺชนฺติ ฯ

หิ เพราะว่า ปุริสา อ.บุรุษ ท. อติจริตฺวา ประพฤติล่วงเกินแล้ว ทาเรสุ ในภรรยา ท.
ปรสฺส (ปุริสฺส) ของบุรุษอื่น กตฺวา กระทำแล้ว กาลํ ซึ่งกาละ ปจิตฺวา ใหม่แล้ว
นิรเย ในนรก วสฺสตตสฺสสุสานิ สิ้นแสนแห่งปี ท. พหุณี มาก อากจฺจนฺตา เมื่อมา
มนุสฺสชาติํ สู่ชาติแห่งมนุษย์ อาปชฺชนฺติ ย่อมถึง อิตฺถิภาวํ ซึ่งความเป็นแห่งหญิง
อตฺตภาวสฺเต ในร้อยแห่งอัตภาพ ฯ

เพราะว่า พวกบุรุษประพฤติล่วงเกินในภรรยาทั้งหลาย ของชายอื่น เสียชีวิต ใหม่ใน
นรกหลายแสนปี เมื่อมาสู่มนุษยชาติ ย่อมถึงความ เป็นหญิงในหนึ่งร้อยอัตภาพ

หิศัพท์ เหตุโชตกะ ปุริสา สุทธกัตตาใน อาปชฺชนฺติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ปรสฺส

วิเสสณะของ ปุริสสุตฺตฯ สามีสัมพันธะใน ทาเรสุตฺตฯ วิสยาธาระใน อติจิริตฺวาฯ ปุพพกาล-
กิริยาใน กตฺวา กาล์ อวุตตกัมมะใน กตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปจิตฺวา พุทธิ วิเสสณะ
ของ วสฺสสตสฺสหาสนานิฯ อัจฉันตสังโยคะใน ปจิตฺวา นิรเย วิสยาธาระใน ปจิตฺวาฯ
ปุพพกาลกิริยาใน อากจฺจนฺตา มนุสฺสชาติ สัมปาปฺถึนียกัมมะใน อากจฺจนฺตาฯ
อัพภันตริกิริยาของ ปุริสา อตฺตภาวสฺเต วิสยาธาระใน อาปชฺชนฺติ อตฺถิภาว
สัมปาปฺถึนียกัมมะใน อาปชฺชนฺติ ฯ

๒๑. อานนฺทเถโรปิ กปฺปสฺตสฺสหาสนปฺริตปารมี อริยสาวโก สํสาเร สํสรนฺโต เอกสฺมี
อตฺตภาเว กมฺมารกฺขเล นิพฺพตฺโต ปฺรทารกมฺมํ กตฺวา นิรเย ปจิตฺวา ปกฺกาวเสสฺสน
จฺุทฺทสฺสุ อตฺตภาเวสุ ปุริสสุตฺต ปาทปฺริจาริกา อิตฺถิ อโหสิ, สตฺตสุ อตฺตภาเวสุ
วิชฺุทฺธรณํ ปาปฺถึนึ ฯ

อานนฺทเถโรปิ แม้ อ.พระอานนฺทผู้เถระ กปฺปสฺตสฺสหาสนปฺริตปารมี ผู้มีบารมีอัน
ถูกให้เต็มแล้วสิ้นแสนแห่งกับ อริยสาวโก ผู้เป็นพระอริยสาวก สํสรนฺโต เมื่อท่องไป
สํสาเร ในสงสาร นิพฺพตฺโต บังเกิดแล้ว กมฺมารกฺขเล ในตระกูลของบุคคลผู้กระทำให้
ทอง อตฺตภาเว ในอรรถภาพ เอกสฺมี หนึ่ง กตฺวา กระทำให้แล้ว ปฺรทารกมฺมํ ซึ่งกรรม
คืออันล่วงเกินซึ่งภรรยาของบุคคลอื่น ปจิตฺวา ใหม่แล้ว นิรเย ในนรก อิตฺถิ เป็นหญิง
ปาทปฺริจาริกา ผู้รับใช้ใกล้เท้า ปุริสสุตฺต ของบุรุษ อตฺตภาเวสุ ในอรรถภาพ ท. จฺุทฺทสฺสุ
สิบสี่ ปกฺกาวเสสฺสน เพราะผลอันสุกแล้วอันเหลือลง อโหสิ ได้เป็นแล้ว, ปาปฺถึนึ
ถึงแล้ว วิชฺุทฺธรณํ ซึ่งการถอนขึ้นซึ่งพืช อตฺตภาเวสุ ในอรรถภาพ ท. สตฺตสุ เจ็ด ฯ

แม้พระอานนฺทเถระ ผู้บำเพ็ญบารมีให้เต็มสิ้นหนึ่งแสนกับ ผู้เป็นพระอริยสาวก เมื่อ
ท่องเที่ยวไปในสงสาร บังเกิดในตระกูลของช่างทอง ในอรรถภาพหนึ่ง ทำการผิดใน
ภรรยาของผู้อื่น ใหม่ในนรก ได้เป็นหญิงรับใช้ใกล้เท้าของบุรุษ ใน ๑๔ อรรถภาพ เพราะ
ผลกรรมที่สุกที่เหลือลง, ถึงการถอนพืชขึ้น ใน ๗ อรรถภาพ

อปิศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ อานนฺทเถโรฯ สุทฺทกัตตาใน อโหสิ และ ปาปฺถึนึ อโหสิ
กิติ ปาปฺถึนึ กิติ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก กปฺปสฺตสฺสหาสนปฺริตปารมี กิติ อริยสาวโก
กิติ วิเสสณะของ อานนฺทเถโร สํสาเร วิสยาธาระใน สํสรนฺโตฯ อัพภันตริกิริยาของ
อานนฺทเถโร เอกสฺมี วิเสสณะของ อตฺตภาเว วิสยาธาระใน นิพฺพตฺโต กมฺมารกฺขเล

วิสาขาระใน นิพพุตโตๆ วิเสสนะของ อานนทตเถโร พรทการกมมํ อวุตตกัมมะใน กตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปจิตวา นิรเย วิสาขาระใน ปจิตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อโหสิ ปุกกาเวเสเสน เหตุโน อิตถิ จุททสสุ วิเสสนะของ อตตภาเวสุๆ วิสาขาระใน อิตถิ ปุริสสสุ สามีสัมพันธะใน ปาทปริจาริกาๆ วิเสสนะของ อิตถิๆ วิกตีกัตตาใน อโหสิ, สตุตสสุ วิเสสนะของ อตตภาเวสุๆ วิสาขาระใน ปาปุณิ วิชุกุทธณํ สัมปาปุณเญ-กัมมะใน ปาปุณิ ๕

๒๒. อิตถิโย ปน ทานาทินิ ปุณฺณานิ กตวา อิตถิภาเว จนฺทํ วิราเชตฺวา “อิทํ โน ปุณฺณํ ปุริสตุตฺตภาวํ ปฏฺฐิลากาย สํวตฺตตฺตฺติ จิตฺตํ อธิฏฺฐหิตฺวา กาลํ กตวา ปุริสตุตฺตภาวํ ปฏฺฐิลกนฺติ ๕

ปน ก็ อิตถิโย อ.หญิง ท. กตวา กระทำแล้ว ปุณฺณานิ ซึ่งบุญ ท. ทานาทินิ มีทาน เป็นต้น วิราเชตฺวา คลายกำหนดแล้ว จนฺทํ ซึ่งความพอใจ อิตถิภาเว ในความเป็นแห่งหญิง อธิฏฺฐหิตฺวา อธิษฐานแล้ว จิตฺตํ ซึ่งจิต อิติ ว่า “อิทํ โน ปุณฺณํ อ.บุญ ของเรา ท. นี้ สํวตฺตตฺตฺติ ของจงเป็นไปพร้อม ปฏฺฐิลากาย เพื่ออันได้เฉพาะ ปุริสตุตฺตภาวํ ซึ่งอรรถภาพแห่งบุรุษ” อิติ ดังนี้ กตวา กระทำแล้ว กาลํ ซึ่งกาละ ปฏฺฐิลกนฺติ ย่อมได้เฉพาะ ปุริสตุตฺตภาวํ ซึ่งอรรถภาพแห่งบุรุษ ๕

ก็ พวกผู้หญิง ทำบุญทั้งหลายมีการให้ทานเป็นต้น คลายความพอใจในความเป็นหญิง อธิษฐานจิตว่า “ขอบุญของพวกเรานี้ จงเป็นไปเพื่อการได้เฉพาะซึ่งอรรถภาพแห่งบุรุษ” เสียชีวิตแล้ว ย่อมกลับได้อรรถภาพของบุรุษ

ปนศัพท์ วากยารัมภโฆตกะ อิตถิโย สุกทกัตตาใน ปฏฺฐิลกนฺติๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ทานาทินิ วิเสสนะของ ปุณฺณานิๆ อวุตตกัมมะใน กตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน วิราเชตฺวา อิตถิภาเว วิสาขาระใน จนฺทํๆ อวุตตกัมมะใน วิราเชตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อธิฏฺฐหิตฺวา “อิทํ วิเสสนะของ ปุณฺณํๆ สุกทกัตตาใน สํวตฺตตฺตฺติ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก โน สามีสัมพันธะใน ปุณฺณํ ปุริสตุตฺตภาวํ อวุตตกัมมะใน ปฏฺฐิลากายๆ สัมปทานใน สํวตฺตตฺตฺติ” อิติศัพท์ อาการะใน อธิฏฺฐหิตฺวา จิตฺตํ อวุตตกัมมะใน อธิฏฺฐหิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน กตวา กาลํ อวุตตกัมมะใน กตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปฏฺฐิลกนฺติ ปุริสตุตฺตภาวํ อวุตตกัมมะในปฏฺฐิลกนฺติ ๕

๒๓. ปติเทวตา หุตฺวา สามิสฺมาปฺปฏิปตฺติวเสนาปิ ปุริสฺตตฺถาวํ ปฏฺิลภฺนฺเตว ฯ

(อิตฺถิโย) ปติเทวตา หุตฺวา สามิสฺมาปฺปฏิปตฺติวเสนาปิ ปุริสฺตตฺถาวํ ปฏฺิลภฺนฺติ เอว ฯ

(อิตฺถิโย) อ.หญิง ท. ปติเทวตา เป็นผู้ที่มีสามีเป็นเพียงตั้งเทวตา หุตฺวา เป็นแล้ว ปฏฺิลภฺนฺติ เอว ย่อมได้นั้นเทียว ปุริสฺตตฺถาวํ ซึ่งอรรถาพแห่งบุรุษ สามิสฺมาปฺปฏิปตฺติวเสนาปิ แม้ด้วยสามารถแห่งการปฏิบัติโดยชอบในสามี ฯ

พวกผู้หญิง เป็นผู้มีสามีดุจเทวตา ย่อมกลับได้อรรถาพของบุรุษ แม้ด้วยสามารถการปฏิบัติชอบในสามี

อิตฺถิโย สุทฺธกตฺตาใน ปฏฺิลภฺนฺติฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก ปติเทวตา วิกตฺกตฺตาใน หุตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปฏฺิลภฺนฺติ อปិศัพฺทํ อเปกขตฺถะเข้ากับ สามิสฺมาปฺปฏิปตฺติวเสนาฯ ตติยาวิเสสฺนะใน ปฏฺิลภฺนฺติ ปุริสฺตตฺถาวํ อวุตฺตกัมมฺะใน ปฏฺิลภฺนฺติ เอวศัพฺทํ อวธฺาธฺาณะเข้ากับ ปฏฺิลภฺนฺติ ฯ

๒๔. อยฺมจฺ เสฏฺฐจฺิปฺตุโต เถเร อโยนิโส จิตฺตํ อุปฺปาเทตฺวา อิมสฺมึเวยว อตฺตภาเว อิตฺถิภาวํ ปฏฺิลภฺติ ฯ

อัย จ เสฏฺฐจฺิปฺตุโต เถเร อโยนิโส จิตฺตํ อุปฺปาเทตฺวา อิมสฺมึ เอว อตฺตภาเว อิตฺถิภาวํ ปฏฺิลภฺติ ฯ

จ ก็ อัย เสฏฺฐจฺิปฺตุโต อ.บุตรของเศรษฐีนี้ จิตฺตํ ยังจิตฺตํ อุปฺปาเทตฺวา ให้เกิดขึ้นแล้ว อโยนิโส โดยอุบายอันไม่แยบคาย เถเร ในพระเถระ ปฏฺิลภฺติ ได้เฉพาะแล้ว อิตฺถิภาวํ ซึ่งความเป็นแห่งหญิง อิมสฺมึ เอว อตฺตภาเว ในอรรถาพนี้ที่นั้นเทียว ฯ

ก็ ลูกเศรษฐีนี้ ทำจิตให้เกิดขึ้นโดยอุบายที่ไม่แยบคายในพระเถระ กลับได้ความเป็นหญิงในอรรถาพนี้ที่นั้นแหละ

จศัพฺทํ วากยารมฺภโฆตฺถกะ อัย วิเสสฺนะของ เสฏฺฐจฺิปฺตุโตฯ สุทฺธกตฺตาใน ปฏฺิลภฺติฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก เถเร วิธยาธฺาธฺาณะใน อุปฺปาเทตฺวา อโยนิโส ตติยาวิเสสฺนะใน อุปฺปาเทตฺวา จิตฺตํ การิตกัมมฺะใน อุปฺปาเทตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปฏฺิลภฺติ เอวศัพฺทํ อวธฺาธฺาณะเข้ากับ อิมสฺมึฯ วิเสสฺนะของ อตฺตภาเวฯ วิธยาธฺาธฺาณะใน ปฏฺิลภฺติ

อิตถิภาวํ อวุตตกัมมะใน ปฏิลลภิ ฯ

๒๕. ตกุกสิลาຍံ เสฏฺฐจิปฺตุเตน สหฺฐี สํวาสมนุway ปนสฺสา กุจฺฉิຍံ คพฺโဂ ปติฏฺฐจาสิ ฯ

ตกุกสิลาຍံ เสฏฺฐจิปฺตุเตน สหฺฐี สํวาสํ อนุway ปน อสฺสา (อิตฺถิยา) กุจฺฉิຍံ คพฺโဂ ปติฏฺฐจาสิ ฯ

ปน ก็ คพฺโဂ อ.สฺตฺรผู้เกิดแล้วในครรรภ ปติฏฺฐจาสิ ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว กุจฺฉิຍံ ในห้อง อสฺสา (อิตฺถิยา) ของหญิงนั้น อนุway เพราะอาศัย สํวาสํ ซึ่งการอยู่ร่วม สหฺฐี กับ เสฏฺฐจิปฺตุเตน ด้วยบุตรของเศรษฐี ตกุกสิลาຍံ ในเมืองตักกสิลา ฯ

ก็ สฺตฺรผู้เกิดแล้วในครรรภตั้งอยู่แล้วในห้องของหญิงนั้น เพราะอาศัยการอยู่ร่วมกับลูกเศรษฐีในเมืองตักกสิลา

ปนศัพทํ วากยารัมภโชตกะ คพฺโဂ สุทฺธกัตตาใน ปติฏฺฐจาสิ ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตกุกสิลาຍံ วิสยาธาระใน เสฏฺฐจิปฺตุเตน ฯ สหฺตถตติยาเข้ากับ สหฺฐี ฯ กิริยาสมวายะใน สํวาสํ ฯ อวุตตกัมมะใน อนุway ฯ เหตุใน ปติฏฺฐจาสิ อสฺสา วิเสสนะของ อิตฺถิยา ฯ สามีสัมพันธ์ใน กุจฺฉิຍံ ฯ วิสยาธาระใน ปติฏฺฐจาสิ ฯ

๒๖. สา ทสฺมาสจฺเจยน ปฺตุตฺตํ ลภิตฺวา ตสฺส ปทสา คมนกาเล อปรปี ปฺตุตฺตํ ปฏิลลภิ, เอวมสฺสา กุจฺฉิຍံ วุตฺตา เทว ปฺตุตฺตา อหฺลฺสุ, โสเรยยนคเร ตํ ปฏิจฺจ นินฺพพฺตุตา เทวติ จตฺตารอ ปฺตุตฺตา อหฺลฺสุ ฯ

สา (อิตฺถิ) ทสฺมาสจฺเจยน ปฺตุตฺตํ ลภิตฺวา ตสฺส (ปฺตุตฺตสฺส) ปทสา คมนกาเล อปรปี ปฺตุตฺตํ ปฏิลลภิ, เอว “อสฺสา (อิตฺถิยา) กุจฺฉิຍံ วุตฺตา เทว ปฺตุตฺตา อหฺลฺสุ, โสเรยยนคเร ตํ (อิตฺถิ) ปฏิจฺจ นินฺพพฺตุตา เทว (ปฺตุตฺตา อหฺลฺสุ)” อิติ จตฺตารอ ปฺตุตฺตา อหฺลฺสุ ฯ

สา (อิตฺถิ) อ.หญิงนั้น ลภิตฺวา ได้แล้ว ปฺตุตฺตํ ซึ่งบุตร ทสฺมาสจฺเจยน โดยกาลอันล่วงไปแห่งเดือนสิบ ปฏิลลภิ ได้เฉพาะแล้ว ปฺตุตฺตํ ซึ่งบุตร อปรปี แม้อื่นอีก คมนกาเล ในกาลเป็นที่ไป ปทสา ด้วยเท้า ตสฺส (ปฺตุตฺตสฺส) แห่งบุตรนั้น, ปฺตุตฺตา อ.บุตร ท. จตฺตารอ สี อิติ คือ “ปฺตุตฺตา อ.บุตร ท. เทว สอง วุตฺตา ผู้อยู่แล้ว กุจฺฉิຍံ ในห้อง อสฺสา (อิตฺถิยา) ของหญิงนั้น อหฺลฺสุ ได้มีแล้ว, (ปฺตุตฺตา) อ.บุตร ท. เทว สอง ตํ (อิตฺถิ) ปฏิจฺจ นินฺพพฺตุตา ผู้อาศัยแล้ว ซึ่งหญิงนั้น บังเกิดแล้ว โสเรยยนคเร ใน

เมืองชื่อว่าโสร้อยยะ (อหะสุ) ได้มีแล้ว” อหะสุ ได้มีแล้ว เอวัง ด้วยประการฉะนี้ ฯ

หญิงนั้นได้บุตร โดยผ่านมา ๑๐ เดือน ได้บุตรแม่คนอื่นอีก ในกาลเป็นที่ไปด้วยเท้า
ของเด็กนั้น, บุตร ๔ คน คือ “บุตร ๒ คนผู้อยู่ในท้องของหญิงนั้น ได้มีแล้ว, บุตร ๒ คน
อาศัยหญิงนั้นบังเกิดขึ้นในเมืองโสร้อยยะ ได้มีแล้ว” ด้วยประการฉะนี้

สา วิเสสนะของ อิตถิ ๆ สุทธกัตตาใน ปฏิลภิ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ทสมาสจฺเจน
ตติยาวิเสสนะใน ลภิตฺวา ปุตฺตํ อุตฺตกัมมะใน ลภิตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปฏิลภิ
ตสฺส วิเสสนะของ ปุตฺตตสฺสฯ สามีสัมพันธะใน คมน- ปทสา ภาระใน คมน- คมนกาล
กาลสัตตมีใน ปฏิลภิ อปิตฺพทอเปกขัตตะเข้ากับ อปรฺย วิเสสนะของ ปุตฺตํ อุตฺตกัมมะ
ใน ปฏิลภิ, จตฺตารอ วิเสสนะของ ปุตฺตฯ สุทธกัตตาใน อหะสุ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก
เอวัง ปการัตตะใน อหะสุ “วฺตุถา กิตฺติ เทว กิตฺติ วิเสสนะของ ปุตฺตฯ สุทธกัตตาใน
อหะสุ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก อสฺสา วิเสสนะของ อิตฺถิฯ สามีสัมพันธะใน กุจฺฉิยฺย
วิสยาธาระใน วฺตุถา, นิพฺพตฺตา กิตฺติ เทว กิตฺติ วิเสสนะของ ปุตฺตฯ สุทธกัตตาใน
อหะสุ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก โสเรยฺยนครอ วิสยาธาระใน นิพฺพตฺตา ตํ วิเสสนะ
ของ อิตฺถิ ๆ อุตฺตกัมมะใน ปฏิจฺจฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิพฺพตฺตา” อิตฺตฺพ สฺรุปะใน
จตฺตารอ ปุตฺตา ฯ

๒๗. ตสฺมี กาลอ โสเรยฺยนครโต โย ตสฺสา สหายโก เสฏฺฐิปุตฺโต, โส ปญฺจหิ สกฺกฺสเตหิ
ตกฺกสิลล์ คนฺตฺวา สุขฺยานเก นิสินฺโน นครํ ปาวิสิ ฯ

ตสฺมี กาลอ โสเรยฺยนครโต โย ตสฺสา (อิตฺถิยา) สหายโก เสฏฺฐิปุตฺโต, โส (เสฏฺฐิปุตฺโต)
ปญฺจหิ สกฺกฺสเตหิ ตกฺกสิลล์ คนฺตฺวา สุขฺยานเก นิสินฺโน นครํ ปาวิสิ ฯ

ตสฺมี กาลอ ในกาลนั้น เสฏฺฐิปุตฺโต อ.บุตรของเศรษฐี สหายโก ผู้เป็นสหาย ตสฺสา
(อิตฺถิยา) ของหญิงนั้น โย ไต, โส (เสฏฺฐิปุตฺโต) อ.บุตรของเศรษฐีนั้น คนฺตฺวา ไป
แล้ว โสเรยฺยนครโต จากเมืองโสร้อยยะ ตกฺกสิลล์ สู่เมืองตักกสิลา สกฺกฺสเตหิ ด้วย
ร้อยแห่งเกวียน ท. ปญฺจหิ ห้า นิสินฺโน นั่งแล้ว สุขฺยานเก บนยานน้อยเป็นที่สบาย
ปาวิสิ ได้เข้าไปแล้ว นครํ สุนฺคร ฯ

ในกาลนั้น ลูกเศรษฐีผู้เป็นสหายของหญิงนั้นได้, ลูกเศรษฐีนั้นไปจากเมืองโสเรยยะ สูเมืองตักกสิลา ด้วยเกวียน ๕๐๐ เล่ม นั่งบนยานน้อยเป็นที่สบาย ได้เข้าไปยังตัวเมือง

ตสุมี วิเสสนะของ กาละๆ กาลสัตตมีใน ปาวีสี โย วิเสสนะของ เสฏฐิปุตุโต ตสุสา วิเสสนะของ อิตติยาๆ สามีสัมพันธะใน สหายโกๆ วิเสสนะของ เสฏฐิปุตุโตๆ ลิงคัตตะ, โส วิเสสนะของ เสฏฐิปุตุโตๆ สุทธกัตตาใน ปาวีสีๆ อาชยาตบทกัตตุวาจาก โสเรยยนครโต อปาทานใน คนตุวา ปญจหิ วิเสสนะของ สกฏสเทหิๆ ภาระใน คนตุวา ตกกลิลล์ สัมปาปุณียกัมมะใน คนตุวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน นิสินโน สุขยานเก วิสยาธาระใน นิสินโนๆ วิเสสนะของ เสฏฐิปุตุโต นคร สัมปาปุณียกัมมะใน ปาวีสี ๫

.....

๒๘. อถ น สา อูปริสาสาทตเล วาตปาน วิวริตวา อนฺตรวีถิ โอลอกยมานา จิตา ทิสฺวา ตํ สญฺชานิตฺวา ทาสี เปเสตฺวา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา มหาตเล นิสีทาเปตฺวา มหนฺตํ สกฺการสมฺมานํ อกาสิ ๫

อถ น (เสฏฐิปุตุต) สา (อิตถิ) อูปริสาสาทตเล วาตปาน วิวริตวา อนฺตรวีถิ โอลอกยมานา จิตา ทิสฺวา ตํ (เสฏฐิปุตุต) สญฺชานิตฺวา ทาสี เปเสตฺวา (ทาสี) ตํ (เสฏฐิปุตุต) ปกฺโกสาเปตฺวา มหาตเล นิสีทาเปตฺวา มหนฺตํ สกฺการสมฺมานํ อกาสิ ๫

อถ ครั้งนั้น **สา (อิตถิ)** อ.หญิงนั้น **วิวริตวา** เปิดแล้ว **วาตปาน** ซึ่งช่องเป็นที่ดื่มกินซึ่งลม **อูปริสาสาทตเล** บนพื้นในเบื้องบนแห่งปราสาท **โอลอกยมานา จิตา** ยืนแลดูอยู่แล้ว **อนฺตรวีถิ** ซึ่งระหว่างแห่งถนน **ทิสฺวา** เห็นแล้ว **นํ (เสฏฐิปุตุต)** ซึ่งบุตรของเศรษฐีนั้น **สญฺชานิตฺวา** จำได้แล้ว **ตํ (เสฏฐิปุตุต)** ซึ่งบุตรของเศรษฐีนั้น **เปเสตฺวา** ส่งไปแล้ว **ทาสี** ซึ่งนางทาสี (**ทาสี**) ยังนางทาสี **ปกฺโกสาเปตฺวา** ให้ร้องเรียกแล้ว **ตํ (เสฏฐิปุตุต)** ซึ่งบุตรของเศรษฐีนั้น **นิสีทาเปตฺวา** ให้นั่งแล้ว **มหาตเล** บนพื้นอันใหญ่ **อกาสิ** ได้กระทำแล้ว **สกฺการสมฺมานํ** ซึ่งสักการะและสัมมานะ **มหนฺตํ** อันใหญ่ ๫

ทีนั้น หญิงนั้นเปิดหน้าต่างบนพื้นปราสาทชั้นบน ยืนมองดูระหว่างถนน เห็นลูกเศรษฐีนั้น จำเขาได้ จึงส่งสาวไป ให้เรียกลูกเศรษฐีนั้นมา ให้นั่งที่พื้นใหญ่ แล้วได้ทำสักการะและสัมมานะใหญ่

อด กาลสัตตมมี สา วิเสสณะของ อิตถิ ๆ สุทธกัตตานิ อกาสิ ๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก
 น วิเสสณะของ เสฏฐิปุตต ๆ อุตตกัมมะใน ทิสวา อุปริปาสาทตเล วิสยาธาระใน
 วิสยาธาระใน วิริตวา วาตปาน อุตตกัมมะใน วิริตวา ๆ ปุพพกาลกิริยาใน
 โอลกยมานา อนุตริถิ อุตตกัมมะใน โอลกยมานา ๆ อัปพันตกริยาของ อิตถิ
 จิตา วิเสสณะของ อิตถิ ทิสวา ปุพพกาลกิริยาใน สญชานิตวา ต วิเสสณะของ
 เสฏฐิปุตต ๆ อุตตกัมมะใน สญชานิตวา ๆ ปุพพกาลกิริยาใน เปเสตวา ทาสี อุตต-
 กัมมะใน เปเสตวา ๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปกุกุสาเปตวา ทาสี การิตกัมมะใน
 ปกุกุสาเปตวา ต วิเสสณะของ เสฏฐิปุตต ๆ อุตตกัมมะใน ปกุกุสาเปตวา ๆ ปุพพ-
 กาลกิริยาใน นิสีทาเปตวา มหาตเล วิสยาธาระใน นิสีทาเปตวา ๆ ปุพพกาลกิริยาใน
 อกาสิ มหนต วิเสสณะของ สกุกการสมมาน ๆ อุตตกัมมะใน อกาสิ ฯ

๒๙. อด น โส อาห “ภทเท ตว อิตโต ปุพเพ อมเหติ น ทิฏฐปุพพา, อด จ ปน โน
 มหนต สกุกการ กโรสิ; ชานาสี ตว อมเหติ ฯ

อด น (อิตถิ) โส (เสฏฐิปุตโต) อาห “ภทเท ตว อิตโต (กาลโต) ปุพเพ อมเหติ น
 ทิฏฐปุพพา (อสิ), อด (ภาเว สหเต) จ ปน, (ตว) โน มหนต สกุกการ กโรสิ; ชานาสี ตว
 อมเหติ ฯ

อด ครั้งนั้น โส (เสฏฐิปุตโต) อ.บุตรของเศรษฐีนั้น อาห กล่าวแล้ว น (อิตถิ)
 กะหญิงนั้น อิติ ว่า “ภทเท แนะนำผู้เจริญ ตว อ.เธอ อิตโต (กาลโต) ปุพเพ
 อมเหติ ทิฏฐปุพพา เป็นผู้ อันเรา ท. เห็นแล้วในกาลก่อน ในกาลก่อน แต่กาลนี้
 (อสิ) ย่อมเป็น น หามีได้, จ ปน ก็แล อด (ภาเว) ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น
 (สหเต) มีอยู่, (ตว) อ.เธอ กโรสิ ย่อมกระทำ สกุกการ ซึ่งสักการะ มหนต อันใหญ่
 โน แก่เรา ท.; ตว อ.เธอ ชานาสี ย่อมรู้จัก อมเห ซึ่งเรา ท. หรือ” อิติ ดังนี้ ฯ

ที่นั้น ลูกเศรษฐีนั้นกล่าวกับหญิงนั้นว่า “แนะนำผู้เจริญ เธอเป็นผู้ที่พวกเราไม่เคย
 เห็นในกาลก่อนแต่กาลนี้, ก็แล เมื่อเป็นเช่นนั้น เธอ ย่อมทำสักการะอันใหญ่แก่พวก
 เรา; เธอย่อมรู้จักพวกเราหรือ”

อถ กาลสัตตมมี โส วิเสสณะของ เสฏฺฐิจฺจุตฺโตฯ สุทฺธกัตฺตานิ อาหฯ อาชยตบท กัตฺตฺวาจก น วิเสสณะของ อิตฺถึฯ อกถิตกัมมะใน อาห “ภทฺเท อาลปนะ ตฺวํ สุทฺธกัตฺตานิ อสิฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก อิตฺโต วิเสสณะของ กาลโตฯ อปาทานใน ปุพฺพเพฯ กาลสัตตมมีใน ทิฏฺฐปุพฺพทา อมฺเหหิ อนภิทกัตฺตานิ ทิฏฺฐ- นคัพฺพํ ปฏฺฐิเสชนตฺถะ ทิฏฺฐปุพฺพทา วิกตีกัตฺตานิ อสิ, จ ปนคัพฺพํ นิปาตสมฺมุหะ อถ วิเสสณะของ ภาเวฯ ลักขณะใน สนฺเตฯ ลักขณกิริยา, ตฺวํ สุทฺธกัตฺตานิ กโรสิฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก โน สัมปทานใน กโรสิ มหนตฺ วิเสสณะของ สกฺการํฯ อวุตตกัมมะใน กโรสิ; ตฺวํ สุทฺธกัตฺตานิ ชานาสึฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก อมฺเห อวุตตกัมมะในชานาสึ” อิตฺตคัพฺพํ อากาเรใน อาห ฯ

.....

.....

๓๐. “อาม สามิ ชานามิ, นนุ ตุมฺเห โสเรยยนครวาสินฺติ ฯ

(สา อิตฺถึ) “(อห) อาม สามิ ชานามิ, นนุ ตุมฺเห โสเรยยนครวาสินฺ (อตุถ)” อิติ (อาห) ฯ

(สา อิตฺถึ) อ.หญิงนั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “สามิ ข้าแต่ นาย อาม ค่ะ (อห) อ.ดิฉัน ชานามิ ย่อมรู้จัก, ตุมฺเห อ.ท่าน โสเรยยนครวาสินฺ เป็นผู้ อยู่ในเมือง โสเรยยะโดยปกติ (อตุถ) ย่อมเป็น นนุ มิใช่หรือ” อิติ ดังนี้ ฯ

หญิงนั้นกล่าวว่า “ใช่ค่านาย ดิฉันย่อมรู้จัก, พวกท่านเป็นชาวเมืองโสเรยยะ มิใช่หรือ”

สา วิเสสณะของ อิตฺถึฯ สุทฺธกัตฺตานิ อาหฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก “สามิ อาลปนะ อาม สัมปฏฺฐิฉนตฺถะ อหํ สุทฺธกัตฺตานิ ชานามึฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก, ตุมฺเห สุทฺธกัตฺตานิ อตุถฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก นนุคัพฺพํ ปุจฉนตฺถะ โสเรยยนครวาสินฺ วิกตีกัตฺตานิ อตุถ” อิตฺตคัพฺพํ อากาเรใน อาห ฯ

.....

๓๑. “อาม ภทฺเทติ ฯ

(โส เสฏฺฐิจฺจุตฺโต) “อาม ภทฺเท (เอว)” อิติ (อาห) ฯ

(โส เสฏฺฐิจฺจุตฺโต) อ.บุตรของเศรษฐีนั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภทฺเท แนะนางผู้ เจริญ อาม ครับ (เอว) อ.อย่างนั้น” อิติ ดังนี้ ฯ

ลูกเศรษฐีนั้น กล่าวแล้วว่า “แนะนำผู้เจริญ ครับ”

โศ วิเสสนะของ เสฏฐิปุตุโตฯ สุทรกัตตานิ อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ภทฺเท อาลปนะ อาม สัมปฏิจฉนัตตะ เอวํ สัจจวาจกสิงคัตตะ” อิติศัพท์ อากาเรไน อาห ๕

๓๒. สา มาตาศิพฺพินญจ ภริยาย จ ปุตุตตานญจ อโรคภาวํ ปุจฺฉิ ๕

สา (อิตฺถิ) มาตาศิพฺพินํ จ ภริยาย จ ปุตุตตานํ จ อโรคภาวํ ปุจฺฉิ ๕

สา (อิตฺถิ) อ.หญิงนั้น ปุจฺฉิ งามแล้ว มาตาศิพฺพินํ จ ภริยาย จ ปุตุตตานํ จ อโรคภาวํ ซึ่งความที่- แห่งมารดาและบิดา ท. ด้วย แห่งภรรยาด้วย แห่งบุตร ท. ด้วย เป็นผู้ไม่มีโรค ๕

หญิงนั้นงามความที่มารดาบิดา ภรรยา และบุตรทั้งหลาย เป็นผู้ไม่มีโรค

สา วิเสสนะของ อิตฺถิฯ สุทรกัตตานิ ปุจฺฉิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก มาตาศิพฺพินํ กัตติ ภริยาย กัตติ ปุตุตตานํ กัตติ ภาวาทิสัมพันธะไน อโรคภาวํ จ สามศัพท์ ปทสมุจจยัตตะ เข้ากับ มาตาศิพฺพินํ ภริยาย และ ปุตุตตานํ อโรคภาวํ อวุตตกัมมะไนปุจฺฉิ ๕

๓๓. อิตโร “อาม ภทฺเท อโรคาติ วตฺวา “อมฺม ชานาสิ ตฺวํ เอเตติ อาห ๕

อิตโร (เสฏฐิปุตุโต) “อาม ภทฺเท (เต ชนา) อโรคา (โหนฺติ)” อิติ วตฺวา “อมฺม ชานาสิ ตฺวํ เอเต (ชเน)” อิติ อาห ๕

อิตโร (เสฏฐิปุตุโต) อ.บุตรของเศรษฐีนอกนี้ วตฺวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภทฺเท แนะนำผู้เจริญ อาม ครับ (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านั้น อโรคา เป็นผู้ไม่มีโรค (โหนฺติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อมฺม แนะนำ แม่ ตฺวํ อ.เธอ ชานาสิ ย่อมรู้จัก เอเต (ชเน) ซึ่งชน ท. เหล่านั้นหรือ” อิติ ดังนี้ ๕

ลูกเศรษฐีนอกนี้กล่าวแล้วว่า “แนะนำผู้เจริญ ครับ พวกชนเหล่านั้น เป็นผู้ไม่มีโรค” กล่าวแล้วว่า “แนะนำ เธอย่อมรู้จักคนเหล่านี้หรือ”

อิตโร วิเสสนะของ เสฏฺฐิปุตุโต๑ สุทธกัตตานิ อากะ อายยตบทกัตตวาจก “ภทเท อาลปนะ อาม สัมปฏิจฉนัตถะ เต วิเสสนะของ ชนา๑ สุทธกัตตานิ โหนติ๑ อายยตบทกัตตวาจก อโรคา วิกตีกัตตานิ โหนติ” อิตีศัพท์ อาการะใน วตุวา๑ ปุพพกาล-กิริยาใน อาก “อมุม อาลปนะ ตู สุทธกัตตานิ ชานาสี๑ อายยตบทกัตตวาจก เอเต วิเสสนะของ ชเน๑ อวุตตกัมมะไนใน ชานาสี” อิตีศัพท์ อาการะใน อาก ๫

.....

.....

๓๔. “อาม สามิ ชานามิ, เตสํ เอโก ปุตุโต อตฺถิ, โส กหนฺติ ๫

(สา อิตฺถิ) “(อห) อาม สามิ ชานามิ, เตสํ (ชาน) เอโก ปุตุโต อตฺถิ, โส (ปุตุโต) กห (จาเน คโต)” อิติ (อาก) ๫

(สา อิตฺถิ) อ.หญิงนั้น (อาก) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “สามิ ข้าแต่ นาย อาม จิจะ (อห) อ.ดิฉัน ชานามิ ย่อมรู้, เอโก ปุตุโต อ.บุตรคนหนึ่ง เตสํ (ชาน) ของชน ท. เหล่า นั้น อตฺถิ มีอยู่, โส (ปุตุโต) อ.บุตรนั้น (คโต) ไปแล้ว กห (จาเน) ในที่ไหน” อิติ ดังนี้ ๫

หญิงนั้นกล่าวว่า “นาย จ้า ดิฉันย่อมรู้, บุตรคนหนึ่งของพวกเขาเหล่านั้น มีอยู่, บุตรนั้น ไปในที่ไหนเสีย”

สา วิเสสนะของ อิตฺถิ๑ สุทธกัตตานิ อากะ อายยตบทกัตตวาจก “สามิ อาลปนะ อาม สัมปฏิจฉนัตถะ อห สุทธกัตตานิ ชานามิ๑ อายยตบทกัตตวาจก, เอโก วิเสสนะของ ปุตุโต๑ สุทธกัตตานิ อตฺถิ๑ อายยตบทกัตตวาจก เตสํ วิเสสนะของ ชนา๑ สามิสัมพันธะใน ปุตุโต, โส วิเสสนะของ ปุตุโต๑ สุทธกัตตานิ คโต๑ กิตบทกัตตวาจก กห วิเสสนะของ จาเน๑ วิสยาราระใน คโต” อิตีศัพท์ อาการะใน อาก ๫

.....

.....

๓๕. “ภทเท เอตํ มา กเถสิ; มยฺ เตน สทฺธิ เอกทิวสํ สุขยานเก นิสีทิตฺวา นหายิตฺตํ นิคุขนฺตา เนวสุส คตฺติ ชานาม, อิตโต จิตโต จ วิจริตฺวา ตํ อทิสฺวา มาตาปีตฺตุนํ อารอจยิมฺหา, เตปิสฺส โรทิตฺวา กนฺทิตฺวา เปตกิจจํ กรีสฺสูติ ๫

(โศก เสฏฐิปุตุโต) “(ตุ้ว) ภาทเท เอตัง (เสฏฐิปุตุตัง) มา กเถสิ; มยั เตน (เสฏฐิปุตุเตน) สทฐิ เอกทิวสั สุขยานเก นิสสิทิตวา นหายิตุํ นิกขนตา น เอว อสส (เสฏฐิปุตุตสส) คตตี ชานาม, (มยั) อิตโต (ปสฺสโต) จ อิตโต (ปสฺสโต) จ วิจริตวา ตัง (เสฏฐิปุตุตัง) อทิสวา มาตาปีตุนั อโรจยิมหา, เตปี (มาตาปีตโร) อสส (เสฏฐิปุตุตสส) โรทิตวา กนฺทิตวา เปตกัจจํ กรีสฺสูติ (อาห) ๕

(โศก เสฏฐิปุตุโต) อ.บุตรของเศรษฐีนั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภาทเท ณะนางผู้เจริญ ตุ้ว อ.เธอ มา กเถสิ อย่างกล่าวถึงแล้ว เอตัง (เสฏฐิปุตุตัง) ซึ่งบุตรของเศรษฐีนั้น; มยั อ.เรา ท. นิสสิทิตวา หนึ่งแล้ว สุขยานเก บนยานน้อยเป็นที่สบาย เอกทิวสั ในวันหนึ่ง สทฐิ กับ เตน (เสฏฐิปุตุเตน) ด้วยบุตรของเศรษฐีนั้น นิกขนตา ออกไปแล้ว นหายิตุํ เพื่ออันอาบ น เอว ชานาม ย่อมไม่รู้ันเทียว คตตี ซึ่งที่เป็นที่ไป อสส (เสฏฐิปุตุตสส) ของบุตรของเศรษฐีนั้น, (มยั) อ.เรา ท. วิจริตวา เทียวไปแล้ว อิตโต (ปสฺสโต) จ จากข้างนี้ด้วย อิตโต (ปสฺสโต) จ จากข้างนี้ด้วย อทิสวา ไม่เห็นแล้ว ตัง (เสฏฐิปุตุตัง) ซึ่งบุตรของเศรษฐีนั้น อโรจยิมหา บอกแล้ว มาตาปีตุนั แก่มารดาและบิดา ท., เตปี (มาตาปีตโร) อ.มารดาและบิดา ท. แม่เหล่านั้น อสส (เสฏฐิปุตุตสส) ของบุตรของเศรษฐีนั้น โรทิตวา ร้องไห้แล้ว กนฺทิตวา คร่ำครวญแล้ว กรีสฺสู กระทำแล้ว เปตกัจจํ ซึ่งกิจเพื่อผู้ละไปแล้ว” อิติ ดังนี้ ๕

ลูกเศรษฐีนั้นกล่าวว่า “ณะนางผู้เจริญ เธออย่างกล่าวถึงลูกเศรษฐีนั้นเลย; พวกเราบนยานน้อยเป็นที่สบายในวันหนึ่งกับลูกเศรษฐีนั้น ออกไปเพื่อจะอาบน้ำ ย่อมไม่รู้เลยซึ่งที่เป็นที่ไปของลูกเศรษฐีนั้น, พวกเราเทียวหาข้างนี้ข้างโน้น ไม่เห็นลูกเศรษฐีนั้น จึงบอกแก่มารดาบิดา, มารดาบิดาแม่เหล่านั้นของลูกเศรษฐีนั้น พวกกันร้องไห้คร่ำครวญ แล้วทำกิจเพื่อผู้ที่ละโลกนี้ไปแล้ว”

โศก วิเสสณะของ เสฏฐิปุตุโตๆ สทฐิกัตตนาใน อาหๆ อาชยตบทกัตตวาจาก “ภาทเท อาลปนะ ตุ้ว สทฐิกัตตนาใน กเถสิๆ อาชยตบทกัตตวาจาก เอตัง วิเสสณะของ เสฏฐิปุตุตังๆ อวุตตกัมมะใน กเถสิ มาศัพทัง ปฏิสเสระใน กเถสิ; มยั สทฐิกัตตนาใน ชานามๆ อาชยตบทกัตตวาจาก เตน วิเสสณะของ เสฏฐิปุตุเตนๆ สหัตถตติยาเข้ากับ สทฐิๆ กิริยาสมวายะใน นิสสิทิตวา เอกทิวสั ทุตติยากาลสัตตมิมัน นิสสิทิตวา สุขยานเก วิสยาราระใน นิสสิทิตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน นิกขนตา นหายิตุํ ตุมตถสัมปทานใน

นิกขุณาตฺตา วิเสสณะของ มยฺ อเวศัพฺท อวธารณะเข้ากับ นนฺ ติสฺส ปฏฺฐิสฺส ใน ชานาม
 อสฺส วิเสสณะของ เสฏฺฐิปปุตฺตสฺส สามีสัมพันธึ ใน คตฺตี อวุตตกัมมะใน ชานาม, มยฺ
 สุกฺทกตฺตาใน อาโรจยิมฺหา อายยาตบทกตฺตฺวาจก อิตฺโต สองบท วิเสสณะของ
 ปสฺสโตจฺจ สองบท อปาทานใน วิจริตฺวา จ สองศัพฺท ปทสมุจจยตฺถะเข้ากับ อิตฺโต
 ปสฺสโต และ อิตฺโต ปสฺสโต วิจริตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน อทิสฺวา ตํ วิเสสณะของ
 เสฏฺฐิปปุตฺตจฺจ อวุตตกัมมะใน อทิสฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาโรจยิมฺหา มาตาปิตุณฺ
 สัมปทานใน อาโรจยิมฺหา, อปิตฺทํ อเปกขตฺถะเข้ากับ เตจฺจ วิเสสณะของ มาตาปิตโรจฺจ
 สุกฺทกตฺตาใน กรีสฺสุ อายยาตบทกตฺตฺวาจก อสฺส วิเสสณะของ เสฏฺฐิปปุตฺตสฺส
 สามีสัมพันธึ ใน มาตาปิตโร โรทิตฺวา สมานกาลกิริยาใน กนฺทิตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยา
 ใน กรีสฺสุ เปตฺกัจจํ อวุตตกัมมะใน กรีสฺสุ” อิติศัพฺท อากาเรใน อาห ๫

๓๖. “อหํ โส สามีติ ๫

(สา อิตฺถิ) “อหํ โส (เสฏฺฐิปปุตฺโต อมฺหิ) สามีติ (อาห) ๫

(สา อิตฺถิ) อ.หญิงนั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “สามี ข้าแต่ นาย อหํ อ.ดิฉัน โส
 (เสฏฺฐิปปุตฺโต) เป็นบุตรของเศรษฐีนั้น (อมฺหิ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ๫

หญิงนั้น กล่าวว่า “ดิฉัน เป็นลูกเศรษฐีนั้น นาย”

สา วิเสสณะของ อิตฺถิจฺจ สุกฺทกตฺตาใน อาหจฺจ อายยาตบทกตฺตฺวาจก “สามี อาลปนะ
 อหํ สุกฺทกตฺตาใน อมฺหิจฺจ อายยาตบทกตฺตฺวาจก โส วิเสสณะของ เสฏฺฐิปปุตฺโตจฺจ วิกิตฺ-
 กตฺตาใน อมฺหิ” อิติศัพฺท อากาเรใน อาห ๫

๓๗. “อเปหิ ภทฺเต, กิ กเถสิ, มยฺหํ สหายโก เทวกุมารโ วีย โสภติ, เอโส ปุริโสติ ๫

(โส เสฏฺฐิปปุตฺโต) “(ตฺวํ) อเปหิ ภทฺเต, (ตฺวํ) กิ (วจนฺ) กเถสิ, มยฺหํ สหายโก เทวกุมารโ วีย
 โสภติ, เอโส (มยฺหํ สหายโก) ปุริโส (โหติ)” อิติ (อาห) ๫

(โส เสฏฺฐิปปุตฺโต) อ.บุตรของเศรษฐีนั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภทฺเต แนนาง
 ผู้เจริญ (ตฺวํ) อ.เธอ อเปหิ จงหลีกเลี่ยงไป, (ตฺวํ) อ.เธอ กเถสิ ย่อมกล่าว กิ (วจนฺ) ซึ่ง

คำอะไร, สหายโก อ.สหาย มยุห์ของเรา โสภติ ย่อมงาม เทวกุมารโ วิย ราวกะ
อ.เทพกุมาร, เอโส (มยุห์ สหายโก) อ.สหาย ของเรา นั้น ปุริโส เป็นบุรุษ (โหติ)
ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

ลูกเศรษฐีนั้นกล่าวว่า “แฉะนางผู้เจริญ เธอจงหลีกไป, เธอยอมกล่าวคำอะไร, สหาย
ของเรา ย่อมงาม ดุจเทพกุมาร, สหายของเรานั้น เป็นผู้ชาย”

โส วิเสสณะของ เสฏฐิปุตุโตๆ สุทรกัตตานิ อาหๆ อาชยาตบทกัตตวาจก “ภทเท
อาลปนะ ตวุ สุทรกัตตานิ อเปหิๆ อาชยาตบทกัตตวาจก, ตวุ สุทรกัตตานิ กเถสิๆ
อาชยาตบทกัตตวาจก ก็วิเสสณะของ วจันๆ อวุตตกัมมะใน กเถสิ, สหายโก สุทรกัตต
านิ โสภติๆ อาชยาตบทกัตตวาจก มยุห์ สามีสัมพันธะใน สหายโก เทวกุมารโ
อุปมาลึงคัตถะ วิยศัพท์ อุปมาโชตกะเข้ากับ เทวกุมารโ, เอโส วิเสสณะของ สหายโกๆ
สุทรกัตตานิ โหติๆ อาชยาตบทกัตตวาจก มยุห์ สามีสัมพันธะใน สหายโก ปุริโส
วิกติกัตตานิ โหติ” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ฯ

๓๘. “โหตุ สามิ, อหิ โสติ ฯ

(สา อิตถิ) “(เอตํ การณ) โหตุ สามิ, อหิ โส (ตว สหายโก อมฺหิ)” อิติ (อาห) ฯ

(สา อิตถิ) อ.หญิงนั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “สามิ ข้าแต่ นาย (เอตํ การณ)
อ.เหตุ นั้น โหตุ จงยกไว้, อหิ อ.ดิฉัน (โส ตว สหายโก) เป็นสหาย ของท่าน นั้น
(อมฺหิ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

หญิงนั้นกล่าวว่า “ข้าแต่ นาย เหตุ นั้นจงยกไว้, ดิฉันเป็นสหายของท่านนั้น”

สา วิเสสณะของ อิตถิๆ สุทรกัตตานิ อาหๆ อาชยาตบทกัตตวาจก “สามิ อาลปนะ
เอตํ วิเสสณะของ การณๆ สุทรกัตตานิ โหตุๆ อาชยาตบทกัตตวาจก, อหิ สุทรกัตต
านิ อมฺหิๆ อาชยาตบทกัตตวาจก โส วิเสสณะของ สหายโก ตว สามีสัมพันธะใน
สหายโกๆ วิกติกัตตานิ อมฺหิ” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ฯ

๓๙. อถ นํ “อิหํ ก็ นามาติ ฯ

อถ นํ (อิตถึ สหายโก) “อิหํ (วตถุ) ก็ นามาติ (ปุจฺฉิ) ฯ

อถ ครั้งนั้น (สหายโก) อ.สหาย (ปุจฺฉิ) ถามแล้ว นํ (อิตถึ) ซึ่งหญิงนั้น อิติ ว่า “อิหํ (วตถุ) อ.เรื่องนี้ ก็ นาม ชื่ออะไร” อิติ ดังนี้ ฯ

ที่นั้น สหายถามหญิงนั้นว่า “เรื่องนี้ ชื่ออะไร”

อถ กาลสัตตมี สหายโก สุททกัตตานิ ปุจฺฉิ ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก นํ วิเสสนะของ อิตถึ ฯ อวุตตกัมมะเน ปุจฺฉิ “อิหํ วิเสสนะของ วตถุ ฯ ลิงคัตถะ นามศัพท์ สัญญาโชตกะ เข้ากับ ก็ ฯ ศัพท์ ปุจฺฉนัตถะ” อิติศัพท์ อาการะเน ปุจฺฉิ ฯ

๔๐. “ตํทิวสนฺเต อโยโย มหากจฺจายนตฺเถโร ทิฏฺฐโจติ ฯ

(สา อิตถึ) “ตํทิวส์ เต อโยโย มหากจฺจายนตฺเถโร ทิฏฺฐโจติ (ปุจฺฉิ) ฯ

(สา อิตถึ) อ.หญิงนั้น (ปุจฺฉิ) ถามแล้ว อิติ ว่า “ตํทิวส์ ในวันนั้น มหากจฺจายนตฺเถโร อ.พระมหากจฺจายนตฺเถระ อโยโย ผู้เป็นพระคุณเจ้า เต อันท่าน ทิฏฺฐโจ เห็น แล้วหรือ” อิติ ดังนี้ ฯ

หญิงนั้นถามแล้วว่า “ในวันนั้น พระมหากจฺจายนตฺเถระผู้เป็นพระคุณเจ้า ท่านเห็นแล้ว หรือ”

สา วิเสสนะของ อิตถึ ฯ สุททกัตตานิ ปุจฺฉิ ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ตํทิวส์ ทุตฺติยา-กาลสัตตมีเน ทิฏฺฐโจ อโยโย วิเสสนะของ มหากจฺจายนตฺเถโร ฯ วุตตกัมมะเน ทิฏฺฐโจ ฯ กิตบทกัมมวาทจก เต อนภิหิตกัตตานิ ทิฏฺฐโจ” อิติศัพท์ อาการะเน ปุจฺฉิ ฯ

๔๑. “อาม ทิฏฺฐโจติ ฯ

(สหายโก) “อาม (มยา อโยโย มหากจฺจายนตฺเถโร) ทิฏฺฐโจติ (อาห) ฯ

(สหายโก) อ.สหาย (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อาม ครับ (มหากจฺจายนตฺเถโร) อ.พระมหากจฺจายนตฺเถระ (อโยโย) ผู้เป็นพระคุณเจ้า (มยา) อันกระผม ทิฏฺฐโจ

เห็นแล้ว” อิติ ดังนี้ ฯ

สหายนกล่าวว่า “พระมหากัจจายนเถระผู้เป็นพระคุณเจ้า เราเห็นแล้ว”

สหายนโก สุทนต์กตตนาใน อาหจ อาชยาตบทกัตตวาจก “อาม สัมปฏิจฉนัตถะ อโยโย วิเสสนะของ มหากัจจายนตเถโรจ วุตตกัมมะใน ทิฏฐโจจ กิตตบทกัมมวาจก มยา อนภิทกัตตนาใน ทิฏฐโจ” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ฯ

๔๒. “อหิ อโยยิ มหากัจจายนตเถโร โอลเเกตวา ‘อโห วต อโย วา เถโร มม ภริยา ภเวยเย, เถตสฺส วา สรีรวณฺโณ วีย มม ภริยาย สรีรวณฺโณ ภเวยยาติ จินฺเตสฺสี; จินฺติตกฺขณเวยว ปุริสลิงฺคํ อนฺตรธาปิ, อิตฺถิลิงฺคํ ปาตุภวฺวิ; อถาหิ ลชฺชชาย กสฺสจิวตฺตํ อสภฺกุกฺกณฺติวา ตโต ปลายิตฺวา อิทาตตา สามิตฺติ ฯ

(สา อิตฺถิ) “อหิ อโยยิ มหากัจจายนตเถโร โอลเเกตวา ‘อโห วต อโย วา เถโร มม ภริยา ภเวยเย, เถตสฺส (เถรสฺส) วา สรีรวณฺโณ วีย มม ภริยาย สรีรวณฺโณ ภเวยยาติ จินฺเตสฺสี; จินฺติตกฺขณเวยว ปุริสลิงฺคํ อนฺตรธาปิ, อิตฺถิลิงฺคํ ปาตุภวฺวิ; อถ (ภาเว สนฺเต), อหิ ลชฺชชาย กสฺสจิวตฺตํ อสภฺกุกฺกณฺติวา ตโต (จานโต) ปลายิตฺวา อิท (จาน) อาตตา (อมฺหิ) สามิตฺติ (อาห) ฯ

(สา อิตฺถิ) อ.หณฺยิณฺน (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อหิ อ.ดิฉนฺ โอลเเกตวา แลดูแล้ว มหากัจจายนตเถโร ซึ่งพระมหากัจจายนะผู้เถระ อโยยิ ผู้เป็นพระคุณเจ้า จินฺเตสฺสี คิดแล้ว อิติ ว่า ‘อโห วต โอหนอ อโย เถโร อ.พระเถระนี้ ภริยา เป็นภรรยา มม ของเรา ภเวยเย ฟังเป็น วา หรือ, วา หรือว่า สรีรวณฺโณ อ.สีผิวแห่งสรีระ ภริยาย แห่งภรรยา มม ของเรา สรีรวณฺโณ วีย เป็นราวกะว่าวรรณะแห่งสรีระ เถตสฺส (เถรสฺส) ของพระเถระนั้น ภเวยเย ฟังเป็น’ อิติ ดังนี้; ปุริสลิงฺคํ อ.เพศแห่งบุรุษ อนฺตรธาปิ หายไปแล้ว จินฺติตกฺขณเวยว ในขณะเป็นที่คิดแล้วนั้นเทียว, อิตฺถิลิงฺคํ อ.เพศแห่งหญิง ปาตุภวฺวิ มีปรากฏแล้ว; สามิ ข้าแต่นาย อถ (ภาเว) ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น (สนฺเต) มีอยู่, อหิ อ.ดิฉนฺ อสภฺกุกฺกณฺติวา ไม่อาจแล้ว วตฺตํ เพื่ออันบอก กสฺสจิวตฺตํ แก่ใครๆ ลชฺชชาย เพราะความละเอียด ปลายิตฺวา หนีไปแล้ว ตโต (จานโต) จากที่นั้น อาตตา เป็นผู้มาแล้ว อิท (จาน) ในที่นี้ (อมฺหิ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

หญิงนั้นกล่าวว่า “ดิฉันมองดูพระมหากัจจายนเถระผู้เป็นพระคุณเจ้า แล้วคิดว่า ‘โอหนอ พระเถระนี้พึงเป็นภรรยาของเรา หรือว่า สีมัวแห่งร่างกายของภรรยาของเรา พึงเป็นดุจสีมัวของพระเถระนั้น’ ดังนี้; เพศชายหายไปในขณะที่คิดนั้นแหละ, เพศหญิงปรากฏแทน; นาย เมื่อเป็นเช่นนั้น ดิฉันไม่สามารถเพื่อจะบอกแก่ใครๆ เพราะละอาย จึงหนีไปจากที่นั้น เป็นผู้มาในที่นี้”

สา วิเสสณะของ อิตถึๆ สุทธกัตตาใน อาหๆ อาชยاتبทกัตตุวาจก “อหฺ สุทธกัตตาใน จินฺเตสึๆ อาชยاتبทกัตตุวาจก อຍ္ယံ วิเสสณะของ มหากัจจายนตุเถระๆ อวุตตกัมมะ ใน โอลเกตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตสึ ‘อโห อัจฉริยิตถะ วตศัพฺพํ สังกปฺปิตถะ อຍ္ယံ วิเสสณะของ เถโรๆ สุทธกัตตาใน ภเวยฺยๆ อาชยاتبทกัตตุวาจก มม สามีสัมพันธะใน ภริยาๆ วิกิตกัตตาใน ภเวยฺย วา สองศัพฺพํ วากยวิกปฺปิตถะเข้ากับ อຍ္ယံ เถโร มม ภริยา ภเวยฺย และ เอตฺสฺส สรรวณฺโณ วีย มม ภริยาย สรรวณฺโณ ภเวยฺย, สรรวณฺโณ สุทธกัตตาใน ภเวยฺยๆ อาชยاتبทกัตตุวาจก เอตฺสฺส วิเสสณะของ เถรสฺสๆ สามีสัมพันธะใน สรรวณฺโณๆ อุปมาวิกิตกัตตาใน ภเวยฺย วียศัพฺพํ อุปมา- ไซตถะเข้ากับ เอตฺสฺส เถรสฺส สรรวณฺโณ, มม สามีสัมพันธะใน ภริยายๆ สามีสัมพันธะใน สรรวณฺโณ’ อิตติศัพฺพํ อากาเรใน จินฺเตสึ; ปุริสลิงค์ สุทธกัตตาใน อนฺตรธาฯๆ อาชยاتبทกัตตุวาจก เอวศัพฺพํ อวชารณะเข้ากับ จินฺติตกฺขณฺเณๆ กาลสັตตมีใน อนฺตรธาฯ, อิตถึลึงค์ สุทธกัตตาใน ปาตุภวึๆ อาชยاتبทกัตตุวาจก; สามิ อาลปนะ อถ วิเสสณะของ ภาเวๆ ลักษณะใน สนฺเตๆ ลักษณะกิริยา, อหฺ สุทธกัตตาใน อมุหึๆ อาชยاتبทกัตตุวาจก ลชฺชชย เหตุโน อสฺสกฺกฺกณฺตฺวา กสฺสจฺจ สัมปทาน ใน วตฺตุๆ ตุมฺมตถสัมปทานใน อสฺสกฺกฺกณฺตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปลายิตฺวา ตโต วิเสสณะของ จานโตๆ อปาทานใน ปลายิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาคตา อิศ วิเสสณะของ จานเณๆ วิสยาธาระใน อาคตาๆ วิกิตกัตตาใน อมุหิ” อิตติศัพฺพํ อากาเรใน อาห ๫

๔๓. “อโห เต ภาริยํ กมฺมํ กตํ, กสฺมา มยฺหํ นาจิกฺขิ, อปิจ ปน เต เถโร ขมาปิโตติ ๫

(สหายโก) “อโห เต ภาริยํ กมฺมํ กตํ, (ตุว) กสฺมา มยฺหํ น อจิกฺขิ, อปิจ ปน เต เถโร ขมาปิโตติ (อาห) ๫

(สหยาโก) อ.สหยา (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อโห โอ กมฺมํ อ.กรรม ภาริย์ อันหนัก เต อันธอ กตฺ กระทำแล้ว, (ตุว) อ.ธอ น อัจจฺชิ ไม่บอกแล้ว มยฺหํ แก่เรา กสฺมา เพราะเหตุอะไร, ปน ก็ อปิจ อีกรายหนึ่ง เถโร อ.พระเถระ เต อันธอ ขมาปิโต ให้อวดโทษแล้วหรือ” อิติ ดังนี้ ฯ

สหยากกล่าวว่า “โอ เธอทำกรรมหนักแล้ว, เธอไม่บอกแก่เราเพราะเหตุอะไร, ก็ อีกรายอย่าง เธอขอขมาพระเถระแล้วหรือยัง”

สหยาโก สุทรกัตตทาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “อโห สังเวคัตตเถ ภาริย์ วิเสสนะ ของ กมฺมํฯ วุตตกัมมะใน กตฺฯ กิตตบทกัมมวาทจก เต อนภิทกัตตทาใน กตฺ, ตุว สุทรกัตตทาใน อัจจฺชิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก กสฺมา เหตุใน อัจจฺชิ มยฺหํ สัมปทานใน อัจจฺชิ นศฺพทฺ ปฏิเสระใน อัจจฺชิ, ปนศฺพทฺ วากยารัมภโศตตะกะ อปิจ อปรนัย เถโร วุตตกัมมะใน ขมาปิโตฯ กิตตบเหตุกัมมวาทจก เต อนภิทกัตตทาใน ขมาปิโต” อิตศฺพทฺ อาการะใน อาห ฯ

๔๔. “น ขมาปิโต สามิ, ชานาสิ ปน ตุว ‘กหิ เถโรติ ฯ

(สา อิตถิ) “(เถโร มยา) น ขมาปิโต สามิ, ชานาสิ ปน ตุว ‘กหิ (จาเน) เถโร (วสติ) (อิตติ)” อิติ (อาห) ฯ

(สา อิตถิ) อ.หญิงนั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “สามิ ข้าแต่ นาย (เถโร) อ.พระเถระ (มยา) อันดิฉัน น ขมาปิโต ไม่ให้อวดโทษแล้ว, ปน ก็ ตุว อ.ท่าน ชานาสิ ย่อมรู้ อิติ ว่า ‘เถโร อ.พระเถระ วสติ ย่อมอยู่ กหิ (จาเน) ในที่ไหน’ (อิตติ) ดังนี้ หรือ” อิติ ดังนี้ ฯ

หญิงนั้นกล่าวว่า “ข้าแต่ นาย ดิฉันยังไม่ได้ขอขมาพระเถระเลย, ก็ท่านย่อมรู้ว่า ‘พระเถระย่อมอยู่ในที่ไหน’ หรือ

สา วิเสสนะของ อิตถิฯ สุทรกัตตทาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “สามิ อาลปนะ เถโร วุตตกัมมะใน ขมาปิโตฯ กิตตบเหตุกัมมวาทจก มยา อนภิทกัตตทาใน ขมาปิโต นศฺพทฺ ปฏิเสระใน ขมาปิโต, ปนศฺพทฺ วากยารัมภโศตตะกะ ตุว สุทรกัตตทาใน ชานาสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ‘เถโร สุทรกัตตทาใน วสติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก

กห วิเสสณะของ จาเนญ วิสยาธาระใน วสตี' อิตติศัพท์ อาการะใน ซานาสี" อิตติศัพท์ อาการะใน อาห ๫

๔๕. "อิมเมว นครี อุปนิสฺสาย วิหฺรตีติ ๫

(สหายโก) "(เถโร) อิมเ อเว นครี อุปนิสฺสาย วิหฺรตีติ (อาห) ๫

(สหายโก) อ.สหาย (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า "(เถโร) อ.พระเถระ อุปนิสฺสาย เข้าไปอาศัยแล้ว อิมเ อเว นครี ซึ่งนครนี้นั้นเที่ยว วิหฺรติ ย่อมอยู่" อิติ ดังนี้ ๫

สหายกล่าวว่า "พระเถระเข้าไปอาศัยนครนี้นั้นแหละอยู่"

สหายโก สุทฺธกัตตทาใน อาห๑ อาชยاتبทกัตตฺวาจก "เถโร สุทฺธกัตตทาใน วิหฺรติ๑ อาชยاتبทกัตตฺวาจก เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ อิมเ วิเสสณะของ นครี๑ อวุตต-กัมมะใน อุปนิสฺสาย๑ สมานกาลกิริยาใน วิหฺรติ" อิตติศัพท์ อาการะใน อาห ๫

๔๖. "สเจ ปิณฺฑทาย จรฺนฺโต อีชาคฺจเฉยฺย, อหิ มม อยฺยสฺส ภิกฺขุขาทริ ทเทยฺยามีติ ๫

(สา อิตฺถิ) "สเจ (เถโร) ปิณฺฑทาย จรฺนฺโต อีช (จาเน) อาคฺจเฉยฺย, อหิ มม อยฺยสฺส ภิกฺขุขาทริ ทเทยฺยามีติ (อาห) ๫

(สา อิตฺถิ) อ.หญิงนั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า "สเจ ถ้าวว่า (เถโร) อ.พระเถระ จรฺนฺโต เที่ยวไปอยู่ ปิณฺฑทาย เพื่อก่อนข้าว อาคฺจเฉยฺย ฟังมา อีช (จาเน) ในที่ นี้ไซ้, อหิ อ.ดิฉัน ทเทยฺยามิ ฟังถวาย ภิกฺขุขาทริ ซึ่งภิกฺขุขาทริ อยฺยสฺส แก่ พระคุณเจ้า มม ของดิฉัน" อิติ ดังนี้ ๫

หญิงนั้นกล่าวว่า "ถ้าพระเถระเที่ยวไปเพื่อบิณฑบาต ฟังมาในที่นี้ไซ้, ดิฉันฟังถวาย ภิกฺขุขาทริแก่พระคุณเจ้าของดิฉัน"

สา วิเสสณะของ อิตฺถิ๑ สุทฺธกัตตทาใน อาห๑ อาชยاتبทกัตตฺวาจก "สเจ ปรักปบัติถะ เถโร สุทฺธกัตตทาใน อาคฺจเฉยฺย๑ อาชยاتبทกัตตฺวาจก ปิณฺฑทาย สัมปทานใน จรฺนฺโต๑ อัปภันตกริยาของ เถโร อีช วิเสสณะของ จาเนญ วิสยาธาระใน อาคฺจเฉยฺย, อหิ สุทฺธกัตตทาใน ทเทยฺยามิ๑ อาชยاتبทกัตตฺวาจก มม สามีสัมพันธะใน อยฺยสฺส๑

สัมปทานใน ทศทายามิ ภิกขุอาหาร อุตตกัมมะใน ทศทายามิ” อิติศัพท์ อากาละใน
อาห ๕

๔๗. “เตนหิ สีมฺ สุกการํ กโรหิ, อมฺหากํ อยฺยํ ขมาเปสฺสามาติ ๕

(สหายโก) “เตนหิ (ตุว) สีมฺ สุกการํ กโรหิ, (มย) อมฺหากํ อยฺยํ ขมาเปสฺสามาติ (อาห) ๕

(สหายโก) อ.สหาย (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “เตนหิ ถ้าอย่างนั้น (ตุว) อ.เธอ
กโรหิ จงกระทำ สุกการํ ซึ่งสักการะ สีมฺ เร็ว, (มย) อ.เรา ท. อยฺยํ ยังพระคุณเจ้า
อมฺหากํ ของเรา ท. ขมาเปสฺสาม จักให้อุดโทษ” อิติ ดังนี้ ๕

สหายกล่าวว่า “ถ้าเช่นนั้น เธอจงทำสักการะเร็ว, พวกเราจักให้พระคุณเจ้าของพวกเขา
เราอดโทษ”

สหายโก สุททกัตตาใน อาห ๕ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “เตนหิ อุกฺโขชนัตถะ ตุวฺ สุทท-
กัตตาใน กโรหิ ๕ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สีมฺ กิริยาวิเสสณะใน กโรหิ สุกการํ อุตต-
กัมมะใน กโรหิ, มยฺ เหตุกัตตาใน ขมาเปสฺสาม ๕ อาชยาตบทเหตุกัตตฺวาจก อมฺหากํ
สามีสัมพันธะใน อยฺย ๕ การิตกัมมะใน ขมาเปสฺสาม” อิติศัพท์ อากาละใน อาห ๕

๔๘. โส เถรสฺส วสนฺภูจฺจํ คณฺตุวา วนฺทิตฺวา เอกมฺนตฺ นิสินฺโน “ภนฺเต เสฺว มยฺหิ ภิกฺขุ
คณฺหเถติ อาห ๕

โส (สหายโก) เถรสฺส วสนฺภูจฺจํ คณฺตุวา วนฺทิตฺวา เอกมฺนตฺ นิสินฺโน “ภนฺเต (ตุมฺเห) เสฺว
มยฺหิ ภิกฺขุ คณฺหเถติ อาห ๕

โส (สหายโก) อ.สหายนั้น คณฺตุวา ไปแล้ว วสนฺภูจฺจํ สู้ที่เป็นที่อยู่ เถรสฺส
ของพระเถระ วนฺทิตฺวา ไหว้แล้ว นิสินฺโน นั่งแล้ว เอกมฺนตฺ ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง
อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ตุมฺเห) อ.ท่าน คณฺหเถ ของจรับ
ภิกฺขุ ซึ่งภิกษา มยฺหิ ของกระผม เสฺว ในวันพรุ่งนี้” อิติ ดังนี้ ๕

สหายนั้นไปยังที่อยู่ของพระเถระ ไหว้แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร แล้วกล่าวว่า “ท่านครับ ขอ
ท่านจงรับภิกษาของกระผมในวันพรุ่งนี้”

โส วิเสสณะของ สหายโกๆ สุธกัตตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก เถรสส
 สามีสัมพันธะใน วสนภูจันๆ สัมปาปฺถนียกัมมะใน คนฺตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน
 วนฺทิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน นิสินฺโน เอกมฺหํ อาชาระใน นิสินฺโนๆ วิเสสณะของ
 สหายโก “ภนฺเต อาลปนะ ตุมฺเห สุธกัตตาใน คณฺหถๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก
 เสฺว กาลสัตตมึใน คณฺหถ มยฺหํ สามีสัมพันธะใน ภิกฺขุๆ อวุตตกัมมะใน คณฺหถ”
 อิติศัพฺพํ อากาละใน อาห ๫

๔๙. “นฺนุ ตฺวํ เสฏฺฐิปุตฺต อาคนฺตุโกสึติ ๫

(เถโร) “นฺนุ ตฺวํ เสฏฺฐิปุตฺต อาคนฺตุโก อสึติ (ปุจฺฉิ) ๫

(เถโร) อ.พระเถระ (ปุจฺฉิ) ถามแล้ว อิติ ว่า “เสฏฺฐิปุตฺต ตูกอนฺเศรชฺฐิบุตร ตฺวํ
 อ.ท่าน อาคนฺตุโก เป็นผู้จรมมา อสิ ย่อมเป็น นฺนุ มิใช่หรือ” อิติ ดังนี้ ๫

พระเถระถามว่า “เศรชฺฐิบุตร ท่านเป็นอาคันตฺุกะมิใช่หรือ”

เถโร สุธกัตตาใน ปุจฺฉิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก “เสฏฺฐิปุตฺต อาลปนะ ตฺวํ สุธกัตตา
 ใน อสิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก นฺนุศัพฺพํ ปุจฺฉนฺตถะ อาคนฺตุโก วิกตีกัตตาใน อสิ”
 อิติศัพฺพํ อากาละใน ปุจฺฉิ ๫

๕๐. “ภนฺเต มา อมฺหากํ อาคนฺตฺุกภาวํ ปุจฺฉถ, เสฺว เม ภิกฺขุ คณฺหถาติ ๫

(สหายโก) “ภนฺเต (ตุมฺเห) มา อมฺหากํ อาคนฺตฺุกภาวํ ปุจฺฉถ, (ตุมฺเห) เสฺว เม ภิกฺขุ
 คณฺหถาติ (อาห) ๫

(สหายโก) อ.สหาย (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ตุมฺเห)
 อ.ท่าน มา ปุจฺฉถ ขอจงอย่าถาม อมฺหากํ อาคนฺตฺุกภาวํ ซึ่งความที่- แห่งกระผม
 ท. -เป็นผู้จรมมา, (ตุมฺเห) อ.ท่าน คณฺหถ ขอจงรับ ภิกฺขุ ซึ่งภิกษา เม ของกระผม
 เสฺว ในวันพรุ่งนี้” อิติ ดังนี้ ๫

สหายกล่าวว่่า “ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงอย่าถามว่าพวกกระผมเป็นอาคันตุกะ, ขอท่านจงรับภิกษาของกระผมในวันพรุ่งนี้”

สหายโก สุททกัตตาใน อาหะ อาชยาดบทกัตตุวจาก “ภนุเต อาลปนะ ตุมเห สุททกัตตาใน ปุจจนถ อาชยาดบทกัตตุวจาก มาศัพท ปฏิสะระใน ปุจจนถ อมหากัภาวาทิสัมพันธะใน อาคนตุกภาวัญ อุตตกัมมะใน ปุจจนถ, ตุมเห สุททกัตตาใน คณฺหถ อาชยาดบทกัตตุวจาก เสว กาลสัตตมีใน คณฺหถ เม สามีสัมพันธะใน ภิกขัญ อุตตกัมมะใน คณฺหถ” อิติศัพท อาการะใน อาหะ ๒

๕๑. เถโร อธิวาเสสิ ๒

เถโร (นิมนฺตณ) อธิวาเสสิ ๒

เถโร อ.พระเถระ (นิมนฺตณ) ยังค่านิมนต์ อธิวาเสสิ ให้อยู่ทับแล้ว ๒

พระเถระรับนิมนต์

เถโร เหตุกัตตาใน อธิวาเสสิ อาชยาดบทเหตุกัตตุวจาก นิมนฺตณ การิตกัมมะใน อธิวาเสสิ ๒

๕๒. เคาเหปี เถรสฺส มหาสกุกาโร ปฏฺยตุโต ๒

(ตาย อิตฺถิยา) เคาเหปี เถรสฺส มหาสกุกาโร ปฏฺยตุโต ๒

มหาสกุกาโร อ.สักการะใหญ่ (ตาย อิตฺถิยา) อันหญิงนั้น ปฏฺยตุโต ตระเตรียมแล้ว เคาเหปี แม้นในเรือน เถรสฺส เพื่อพระเถระ ๒

สักการะใหญ่ หญิงนั้นตระเตรียมไว้ในเรือน เพื่อพระเถระ

มหาสกุกาโร วุตตกัมมะใน ปฏฺยตุโต กิตบทกัมมวจาก ตาย วิเสสนะของ อิตฺถิยา ๒
อนภิตกัตตาใน ปฏฺยตุโต อปิตัพท อเปกขัตถะเข้ากับ เคาเห ๒ วิสยาธาระใน ปฏฺยตุโต เถรสฺส สัมปทานใน ปฏฺยตุโต ๒

๕๓. เถโร ปุณทิวเส ตํ เคหทวารํ อคมาสิ ฯ

เถโร อ.พระเถระ **อคมาสิ** ได้ไปแล้ว **ตํ เคหทวารํ** สู่ประตูแห่งเรือนนั้น **ปุณทิวเส** ในวันรุ่งขึ้น ฯ

พระเถระได้ไปยังประตูเรือนนั้นในวันรุ่งขึ้น

เถโร สุททกัตตาใน อคมาสิฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก ปุณทิวเส กาลสัตตมมีใน อคมาสิ ตํ วิเสสนะของ เคหทวารํฯ สัมปาปุณเณยักัมมะใน อคมาสิ ฯ

๕๔. อถ นํ นิสีทาเปตฺวา ปณฺเฑน อาหาเรน ปรีวีสิตฺวา เสฏฺฐิปุตุโต ตํ อิตฺถิ คเหตุวา เถรสฺส ปาทมฺมุเล นิปชฺชาเปตฺวา “ภนฺเต มยฺหํ สหายิกาย ขมถาติ อาห ฯ

อถ นํ (เถร) นิสีทาเปตฺวา ปณฺเฑน อาหาเรน ปรีวีสิตฺวา เสฏฺฐิปุตุโต ตํ อิตฺถิ คเหตุวา (ตํ อิตฺถิ) เถรสฺส ปาทมฺมุเล นิปชฺชาเปตฺวา “(ตุมฺเห) ภนฺเต มยฺหํ สหายิกาย ขมถาติ อาห ฯ

อถ ครั้งนั้น **เสฏฺฐิปุตุโต** อ.บุตรของเศรษฐี **นํ (เถร)** ยังพระเถระนั้น **นิสียทาเปตฺวา** ให้นั่งแล้ว **ปรีวีสิตฺวา** อังคาสแล้ว **อาหาเรน** ด้วยอาหาร **ปณฺเฑน** อันประณีต **คเหตุวา** พาเอาแล้ว **ตํ อิตฺถิ** ซึ่งหญิงนั้น (**ตํ อิตฺถิ**) ยังหญิงนั้น **นิปชฺชาเปตฺวา** ให้หมอบแล้ว **ปาทมฺมุเล** ที่ใกล้แห่งเท้า **เถรสฺส** ของพระเถระ **อาห** กล่าวแล้ว **อิติ** ว่า “**ภนฺเต** ข้าแต่ท่านผู้เจริญ **(ตุมฺเห)** อ.ท่าน **ขมถ** ของจงอดโทษ **สหายิกาย** แก่หญิง **สหาย** **มยฺหํ** ของกระผม” **อิติ** ดังนี้ ฯ

ที่นั่น ลูกเศรษฐีนิมนต์พระเถระนั้นให้นั่ง อังคาสด้วยอาหารที่ประณีต พาเอาหญิงนั้น แล้วให้หมอบ ณ ที่ใกล้เท้าของพระเถระ กล่าวว่า “ท่านครับ ขอท่านจงอดโทษแก่หญิงสหายของผมด้วยเถิด”

อถ กาลสัตตมมี เสฏฺฐิปุตุโต สุททกัตตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก นํ วิเสสนะของ เถรฯ การิตกัมมะใน นิสียทาเปตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปรีวีสิตฺวา ปณฺเฑน วิเสสนะของ อาหาเรนฯ ภาระใน ปรีวีสิตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน คเหตุวา ตํ วิเสสนะของ อิตฺถิฯ อวุตตกัมมะใน คเหตุวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน นิปชฺชาเปตฺวา ตํ วิเสสนะของ อิตฺถิฯ การิตกัมมะใน นิปชฺชาเปตฺวา เถรสฺส สามีสัมพันธะใน ปาทมฺมุเลฯ

วิสาขาธาระใน นิปชชาเปตวาทๆ ปุพพกาลกิริยาใน อาห “ภนฺเต อาลปนะ ตุมฺเห
 สุกฺกัตตาใน ขมถๆ อาขยตบทกัตตฺวาทจก มยฺหํ สามีสัมพันธะใน สหายิกายๆ
 สัมปทานใน ขมถ” อิติศัพท์ อากาเรใน อาห ฯ

๔๕. “กิเมตฺนุติ ฯ

(เถโร) “กึ เอตํ (การณ)” อิติ (ปุจฺฉิ) ฯ

(เถโร) อ.พระเถระ (ปุจฺฉิ) ถามแล้ว อิติ ว่า “เอตํ (การณ) อ.เหตุ นั้น กึ อะไร” อิติ
 ดังนี้ ฯ

พระเถระถามว่า “เหตุ นั้น อะไรกัน”

เถโร สุกฺกัตตาใน ปุจฺฉิๆ อาขยตบทกัตตฺวาทจก “กึศัพท์ ปุจฺฉนฺตถะ เอตํ วิเสสนะ
 ของ การณๆ ลิงคัตถะ” อิติศัพท์ อากาเรใน ปุจฺฉิ ฯ

๔๖. “อຍํ ภนฺเต ปุพฺเพ มยฺหํ ปิยสหายโก หุตฺวา ตุมฺเห โอลเกตฺวา เอวํ นาม
 จินฺเตสิ; อถสฺส ปุริสลิงคํ อนฺตรธาโย, อิตฺถิลิงคํ ปาตุภาวึ; ขมถ ภนฺเตติ ฯ

(โส เสฏฺฐิปุตฺโต) “อຍํ (ปุคฺคโล) ภนฺเต ปุพฺเพ มยฺหํ ปิยสหายโก หุตฺวา ตุมฺเห โอลเกตฺวา
 เอวํ นาม จินฺเตสิ; อถ (ภาเว สนฺเต), อสฺส (สหายกสฺส) ปุริสลิงคํ อนฺตรธาโย, อิตฺถิลิงคํ
 ปาตุภาวึ; (ตุมฺเห) ขมถ ภนฺเตติ (อาห) ฯ

(โส เสฏฺฐิปุตฺโต) อ.บุตรของเศรษฐีนั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้
 เจริญ อຍํ (ปุคฺคโล) อ.บุคคลนี้ ปิยสหายโก เป็นสหายผู้เป็นที่รัก มยฺหํ ของกระผม
 ปุพฺเพ ในกาลก่อน หุตฺวา เป็นแล้ว โอลเกตฺวา แลดูแล้ว ตุมฺเห ซึ่งท่าน จินฺเตสิ
 คิดแล้ว เอวํ นาม ชื่ออย่างนี้; อถ (ภาเว) ครั้งเมื่อความเป็นอย่างนั้น (สนฺเต)
 มีอยู่, ปุริสลิงคํ อ.เพศแห่งบุรุษ อสฺส (สหายกสฺส) แห่งสหายนั้น อนฺตรธาโย หาย
 ไปแล้ว, อิตฺถิลิงคํ อ.เพศแห่งหญิง ปาตุภาวึ มีปรากฏแล้ว, ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
 (ตุมฺเห) อ.ท่าน ขมถ ขอจงอดโทษ” อิติ ดังนี้ ฯ

ลูกเศรษฐีนั้นกล่าวว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ บุคคลนี้ เป็นสหายผู้เป็นที่รักของกระผมในกาลก่อน แลดูท่าน แล้วคิดซื่ออย่างนี้; เมื่อเป็นเช่นนั้น เพศชายของสหายนั้น ก็หายไป, เพศหญิง ก็ปรากฏขึ้น, ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงอดโทษด้วยเถิด”

โส วิเสสนะของ เสฏฐิปุตุโตๆ สุทธกัตตาใน อาหๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก “ภนฺเต อาลปนะ อัย วิเสสนะของ ปุคฺคโลๆ สุทธกัตตาใน จินฺเตสิๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก ปุพฺเพ กาลสัตตมีใน ปิยสหายโก มยฺหํ สามีสัมพันธะใน ปิยสหายโกๆ วิกตีกัตตาใน หุตฺวาๆ สมานกาลกิริยาใน โอลเเกตฺวา ตุมฺเห อุตตกัมมะใน โอลเเกตฺวาๆ สมานกาลกิริยาใน จินฺเตสิ นามคัพพํ สัญญาไซตตะกะเข้ากับ เหว์ๆ กิริยาวิเสสนะใน จินฺเตสิ; อถ วิเสสนะของ ภาเวๆ ลักษณะใน สนฺเตๆ ลักษณะกิริยา, ปุริสลิงค์ สุทธกัตตาใน อนฺตรธาัยๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก อสฺส วิเสสนะของ สหายกสฺสๆ สามีสัมพันธะใน ปุริสลิงค์, อิตฺถิลิงค์ สุทธกัตตาใน ปาตุภวิๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก, ภนฺเต อาลปนะ ตุมฺเห สุทธกัตตาใน ขมถๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก” อิตฺคัพพํ อาการะใน อาห ๕

๕๗. “เตนหิ อุกฺกฺจฺหถ, ขมามี โว อหนฺติ ๕

(เถโร) “เตนหิ (ตุมฺเห) อุกฺกฺจฺหถ, ขมามี โว อหนฺติ (อาห) ๕

(เถโร) อ.พระเถระ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “เตนหิ ถ้าอย่างนั้น (ตุมฺเห) อ.ท่าน ท. อุกฺกฺจฺหถ จงลุกขึ้น, อหํ อ.อาตมา ขมามี ย่อมอดโทษ โว แก่ท่าน ท.” อิติ ดังนี้ ๕

พระเถระกล่าวว่า “ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงลุกขึ้นเถิด, อาตมาย่อมอดโทษให้แก่พวกท่าน”

เถโร สุทธกัตตาใน อาหๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก “เตนหิ อุยโยชนัถะ ตุมฺเห สุทธกัตตาใน อุกฺกฺจฺหถๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก, อหํ สุทธกัตตาใน ขมามีๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก โว สัมปทานใน ขมามี” อิตฺคัพพํ อาการะใน อาห ๕

๕๘. เถเรน “ขมามีติ วุตฺตมตฺเตเยว, อิตฺถิลิงค์ อนฺตรธาัย, ปุริสลิงค์ ปาตุภวิ ๕

เถเรน “(อหํ) ขมามีติ (วจน) วุตฺตมตฺเต เหว (สนฺเต), อิตฺถิลิงค์ อนฺตรธาัย, ปุริสลิงค์ ปาตุภวิ ๕

วจน ครั้นเมื่อคำ อิติ ว่า “(อห) อ.เรา ขมามี ย่อมอดโทษ” อิติ ดังนี้ เถเรน วุตตมตเต เอว เป็นคำสักว่า อันพระเถระ กล่าวแล้ว นั้นเทียว (สนฺเต) มีอยู่, อิติถิลิงค์ อ.เพศแห่งหญิง อนฺตรธายิ หายไปแล้ว, ปุริสลิงค์ อ.เพศแห่งบุรุษ ปาตุภวิ มีปรากฏแล้ว ฯ

เมื่อพระเถระเป็นผู้สักว่ากล่าวคำว่า “เราอดโทษให้” ดังนี้เท่านั้น, เพศหญิง ก็หายไป, เพศชาย ก็มีปรากฏขึ้น

เถเรน อนภิกิตกัตตาใน วุตต- “อห สฺททกัตตาใน ขมามีฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก” อิติศัพท์ สรุปะใน วจนเญฯ ลักษณะใน สนฺเตฯ ลักษณะกิริยา เอวศัพท์ อวชารณะเข้ากับ วุตตมตเตฯ วิทกิตกัตตาใน สนฺเต, อิติถิลิงค์ สฺททกัตตาใน อนฺตรธายิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก, ปุริสลิงค์ สฺททกัตตาใน ปาตุภวิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ฯ

๕๙. ปุริสลิงเค ปาตุภุตตเตเยว, ตํ ตกุกสิลาย เสฏฺฐิปุตุโต อาห “สมม สหายก อิเม เทว ทารกา ตว กุจฉิยํ วุตตตฺตา มํ ปฏฺวิจ นินฺพตตตฺตา อุกินฺหนี โน ปุตฺตาเอว, อิเชว วสิสฺสาม, มา อุกุกณฺจิติ ฯ

ปุริสลิงเค ปาตุภุตตเต เอว (สนฺเต), ตํ (โสร้อยเสฏฺฐิปุตุต) ตกุกสิลาย เสฏฺฐิปุตุโต อาห “สมม สหายก อิเม เทว ทารกา (อิมส์ ทฺวิหนฺ ทารกาน) ตว กุจฉิยํ วุตตตฺตา (อิมส์ ทฺวิหนฺ ทารกาน) มํ ปฏฺวิจ นินฺพตตตฺตา อุกินฺหนี โน ปุตฺตา เอว (โหนฺติ), (มย) อิช เอว (จาเน) วสิสฺสาม, (ตฺว) มา อุกุกณฺจิติ ฯ

ปุริสลิงเค ครั้นเมื่อเพศแห่งบุรุษ ปาตุภุตตเต เอว เป็นสภาพสักว่ามีปรากฏแล้ว นั้นเทียว (สนฺเต) มีอยู่, เสฏฺฐิปุตุโต อ.บุตรของเศรษฐี ตกุกสิลาย ในเมืองตักกสิลา อาห กล่าวแล้ว ตํ (โสร้อยเสฏฺฐิปุตุต) กะบุตรของเศรษฐีชื่อว่าโสร้อยนั้น อิติ ว่า “สหายก แนะสหาย สมม ผู้มีฐานะอันเสมอ ทารกา อ.ทารก ท. เทว สอง อิเม เหล่านี้ ปุตฺตา เอว เป็นบุตรนั้นเทียว โน ของเรา ท. อุกินฺหนี แม่ทั้งสอง (อิมส์ ทฺวิหนฺ ทารกาน) ตว กุจฉิยํ วุตตตฺตา เพราะความที่- แห่งเด็ก ท. สอง เหล่านี้ - เป็นผู้อยู่แล้ว ในท้อง ของท่าน (อิมส์ ทฺวิหนฺ ทารกาน) มํ ปฏฺวิจ นินฺพตตตฺตา เพราะความที่- แห่งเด็ก ท. สอง เหล่านี้ -เป็นผู้ อาศัยแล้ว ซึ่งกรรม เกิดแล้ว (โหนฺติ)

ย่อมเป็น, (มย) อ.เรา ท. วสิสฺสาม จักอยู่ อิธ เอว (จาเน) ในที่นี้แน่นทึบ, (ตุว) อ.ท่าน มา อุกฺกณฺจึ อย่าเบื่อหน่ายแล้ว” อิติ ดังนี้ ฯ

เมื่อเพศชาย เป็นสภาพสักว่าปรากฏแล้วเท่านั้น, ลูกเศรษฐีในเมืองตักกสิลา ก็กล่าวกับลูกเศรษฐีชื่อว่าโสเรยยะนั้นว่า “แน่สหายนผู้มีฐานะอันเสมอ เด็กทั้งสองเหล่านี้ เป็นบุตรของพวกเราแม้ทั้งสองนั้นแหละ เพราะว่าอยู่ในท้องของท่าน เพราะว่าอาศัยกรรมเกิดแล้ว, พวกเราจักอยู่ในที่นี้แน่นแหละ, ท่านอย่าเบื่อหน่ายแล้ว”

ปุริสลิงฺเค ลักษณะใน สนฺเตจฺ ลักษณะกิริยา เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ ปาตุภูตมตฺเตจฺ วิกติกัตตาใน สนฺเต, เสฏฺฐจิปฺตุโต สุทฺธกัตตาใน อาหจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตํ วิเสสณะของ โสเรยฺยเสฏฺฐจิปฺตุตฺจฺ อภิตกัมมะใน อาห ตกฺกสิลา ย วิสยาธาระใน เสฏฺฐจิปฺตุโต “สมม วิเสสณะของ สหายกจฺ อาลปนะ อิเม กิติ เทว กิติ วิเสสณะของ ทารกาจฺ สุทฺธกัตตาใน โหนฺติจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อิเมสํ กิติ ทฺวินฺนํ กิติ วิเสสณะของ ทารกาณฺจฺ ภาวาทิสัมพันธะใน วุตฺถตฺตา ตว สามีสัมพันธะใน กุจฺฉิยฺจฺ วิสยาธาระใน วุตฺถ- วุตฺถตฺตา เหตุโน ปฺตุตฺตา อิเมสํ กิติ ทฺวินฺนํ กิติ วิเสสณะของ ทารกาณฺจฺ ภาวาทิสัมพันธะใน นิพฺพตฺตตฺตา มํ อวุตตกัมมะใน ปฏฺวิจฺจจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิพฺพตฺตตฺตา เหตุโน ปฺตุตฺตา อปิศัพทํ อเปกษตฺถะเข้ากับ อุกฺกณฺจึ วิเสสณะของ โนจฺ สามีสัมพันธะใน ปฺตุตฺตา เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ ปฺตุตฺตาจฺ วิกติกัตตาใน โหนฺติ, มยฺ สุทฺธกัตตาใน วสิสฺสามจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ อิธจฺ วิเสสณะของ จาเนจฺ วิสยาธาระใน วสิสฺสาม, ตฺวฺ สุทฺธกัตตาใน อุกฺกณฺจึจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก มาศัพทํ ปฏฺวิเสสณะใน อุกฺกณฺจึ” อิติศัพทํ อากาเรใน อาห ฯ

.....
.....

๖๐. “สมม อหํ เอเกน อุตฺตภาเวน ปจฺมํ ปุริโส หุตฺวา ปุณฺ อิตฺถิภาวํ ปตฺวา ปุณฺ ปุริโส ชาโตติ วิปฺปการปฺปตฺโต; ปจฺมํ มํ ปฏฺวิจฺจ เทว ปฺตุตฺตา นิพฺพตฺตา, อิทานิ เม กุจฺฉิโต เทว นิกฺขนฺตา; ‘สฺวาทํ เอเกนุตฺตภาเวน วิปฺปการํ ปตฺวา ปุณฺ เคเห วสิสฺสามีติ สณฺณํ มา กริ; อหํ มม อยฺยสฺส สนฺติเก ปพฺพชฺชิสฺสามิ; อิเม เทว ทารกา ตว ภารา โหนฺตุ, อิเมสฺ มา ปมชฺชิตฺติ วตฺวา ปฺตุเต ปริจฺมุพิตฺวา ปริมชฺชิตฺวา ปิตฺ นียยาเทตฺวา นิกฺขมิตฺวา เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชฺชิ ฯ

(โสร โสร้อยเสฏฐิปุตโต) “สมม อหิ เอเคน อตตภาเวน ปจมี ปุริโส หุตวา ปุณ อิตถิภาวํ ปตวา ปุณ ปุริโส ชาโต อิติ วิปการบปตโต (อมหิ); ปจมี มํ ปฏิจจ เทว ปุตตา นิพพตตา, อิทานิ เม กุจฉิตโต เทว (ปุตตา) นิกขนตตา; (ตวํ) ‘โสร อหิ เอเคน อตตภาเวน วิปการํ ปตวา ปุณ เคะเห วสิสสามีติ สณฺณํ มา กริ; อหิ มม อยยสฺส สนฺติเก ปพฺพชิสฺสามิ; อิเม เทว ทารกา ตว ภารา โหนฺตุ, (ตวํ) อิเมสฺ (ทวิสฺ ทารเกสฺ) มา ปมชฺชิตติ วตวา ปุตเต ปริจุมฺพิตวา ปริมชฺชิตวา ปิตุ นียยาเทตวา นิกขมิตวา เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชิ ๕

(โสร โสร้อยเสฏฐิปุตโต) อ.บุตรของเศรษฐีชื่อว่าโสร้อยะนั้นั้น วตวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “สมม ณะสหายผู้มีฐานะอันเสมอ อหิ อ.กระผม ปุริโส เป็นบุรุษ ปจมี ก่อน หุตวา เป็นแล้ว ปตวา ถึงแล้ว อิตถิภาวํ ซึ่งความเป็นแห่งหญิง ปุณ อีก ปุริโส เป็นบุรุษ ชาโต เกิดแล้ว ปุณ อีก เอเคน อตตภาเวน โดยอรรถภาพหนึ่ง วิปการบ-ปตโต เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งประการอันแปลก (อมหิ) ย่อมเป็น อิติ ด้วยประการฉะนี้; ปุตตา อ.บุตร ท. เทว สอง ปฏิจจ อาศัยแล้ว มํ ซึ่งกระผม นิพพตตา บังเกิดแล้ว ปจมี ก่อน, อิทานิ ในกาลนี้ (ปุตตา) อ.บุตร ท. เทว สอง นิกขนตตา ออกไปแล้ว กุจฉิตโต จากห้อง เม ของกระผม; (ตวํ) อ.ท่าน มา กริ อย่างกระทำแล้ว สณฺณํ ซึ่งความสำคัญ อิติ ว่า ‘โสร อหิ อ.กระผม นั้น ปตวา ถึงแล้ว วิปการํ ซึ่งประการอันแปลก เอเคน อตตภาเวน โดยอรรถภาพหนึ่ง วสิสสามิ จักอยู่ เคะเห ในเรือน ปุณ อีก’ อิติ ดังนี้; อหิ อ.กระผม ปพฺพชิสฺสามิ จักบวช สนฺติเก ในสำนัก อยยสฺส ของพระคุณเจ้า มม ของกระผม; ทารกา อ.ทารก ท. เทว สอง อิเม เหล่านี้ ภารา เป็นภาระ ตว ของท่าน โหนฺตุ จงเป็น; (ตวํ) อ.ท่าน มา ปมชฺชิตติ อย่างประมาทแล้ว (ทารเกสฺ) ใน ทารก ท. (ทวิสฺ) สอง อิเมสฺ เหล่านี้” อิติ ดังนี้ ปริจุมฺพิตวา จวบแล้ว ปริมชฺชิตวา ลุบคล้ำแล้ว ปุตเต ซึ่งบุตร ท. นียยาเทตวา มอบให้แล้ว ปิตุ แก่บิดา นิกขมิตวา ออกไปแล้ว ปพฺพชิตติ บวชแล้ว สนฺติเก ในสำนัก เถรสฺส ของพระเถระ ๕

ลูกเศรษฐีชื่อว่าโสร้อยะนั้นนั้นกล่าวว่า “ณะสหาย กระผมเป็นบุรุษก่อน ถึงความเป็น หญิงอีก เกิดเป็นบุรุษอีก โดยอรรถภาพเดียว เป็นผู้ถึงประการอันแปลก ด้วยประการ ฉะนี้; บุตร ๒ คน อาศัยผม เกิดก่อน, ในกาลนี้ บุตร ๒ คน ออกจากห้องของผม; ท่าน อย่างทำความสำคัญว่า ‘กระผมนั้นถึงประการแปลกโดยอรรถภาพหนึ่ง จักอยู่ในเรือนอีก’ ดังนี้; กระผมจักบวชในสำนักของพระคุณเจ้าของกระผม; เด็กทั้งสองคนเหล่านี้ จง

เป็นภาระของท่าน, ท่านอย่าประมาทในเด็กทั้งสองเหล่านี้” ดังนี้ แล้วก็จับลูกคำบุตร
ทั้งสอง แล้วมอบให้แก่บิดา ออกไป บวชในสำนักของพระเถระ

โส วิเสสณะของ โสเรยยะเสฏฐิปุตุโตๆ สุทธกัตตาใน ปพพชิจๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก
“สมม อาลปนะ อหิ สุทธกัตตาใน อมฺหิจๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก เอเกน วิเสสณะ
ของ อตฺตภาเวนๆ ตติยาวิเสสณะใน ชาโต ปจฺม กิริยาวิเสสณะใน หุตฺวา ปุริโส วิกติ-
กัตตาใน หุตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปตฺวา ปฺน กิริยาวิเสสณะใน ปตฺวา อิตฺถิภาวํ
สัมปาปฺณียกัมมะใน ปตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ชาโต ปฺน กิริยาวิเสสณะใน ชาโต
ปุริโส วิกติกัตตาใน ชาโตๆ วิเสสณะของ อหิ อิตฺตัพพทํ ปการัตถะ วิปฺปการปฺปตฺโต
วิกติกัตตาใน อมฺหิ; เทว วิเสสณะของ ปุตุตาๆ สุทธกัตตาใน นิพฺพตฺตาๆ กิตฺตบ-
ทกัตตฺวาจาก ปจฺม กิริยาวิเสสณะใน นิพฺพตฺตา มํ อวฺตตกัมมะใน ปฏฺิจจๆ ปุพพกาล-
กิริยาใน นิพฺพตฺตา, อิทานิ กาลสํตตมฺมีใน นิกฺขนฺตา เทว วิเสสณะของ ปุตุตาๆ
สุทธกัตตาใน นิกฺขนฺตาๆ กิตฺตบทกัตตฺวาจาก เม สามีสัมพันธะใน กุจฺฉิโตๆ อปาทาน
ใน นิกฺขนฺตา; ตฺวํ สุทธกัตตาใน กริจๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ‘โส วิเสสณะของ อหิๆ
สุทธกัตตาใน วสิสฺสามิจๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก เอเกน วิเสสณะของ อตฺตภาเวนๆ
ตติยาวิเสสณะใน ปตฺวา วิปฺปการํ สัมปาปฺณียกัมมะใน ปตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน
วสิสฺสามิ ปฺน กิริยาวิเสสณะใน วสิสฺสามิ เคเห วิสยาธาระใน วสิสฺสามิ’ อิตฺตัพพทํ
สรุปะใน สญฺญํ อวฺตตกัมมะใน กริ มาศัพพทํ ปฏฺิเสระใน กริ; อหิ สุทธกัตตาใน
ปพฺพชิสฺสามิจๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก มม สามีสัมพันธะใน อยฺยสฺสๆ สามีสัมพันธะ
ใน สนฺติเกๆ วิสยาธาระใน ปพฺพชิสฺสามิ; อิเม กิตฺติ เทว กิตฺติ วิเสสณะของ ทารกาๆ
สุทธกัตตาใน โหนฺตุๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ตว สามีสัมพันธะใน ภาราๆ วิกติกัตตา
ใน โหนฺตุ, ตฺวํ สุทธกัตตาใน ปมชฺชิจๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก อิเมสฺสุ กิตฺติ ทฺวิสฺสุ กิตฺติ
วิเสสณะของ ทารเกสฺสุๆ วิสยาธาระใน ปมชฺชิ มาศัพพทํ ปฏฺิเสระใน ปมชฺชิ” อิตฺตัพพทํ
อาการะใน วตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปริจฺมุพิตฺวา ปุตุเต อวฺตตกัมมะใน
ปริจฺมุพิตฺวา และ ปริมชฺชิตฺวา ปริจฺมุพิตฺวาๆ สมานกาลกิริยาใน ปริมชฺชิตฺวาๆ ปุพพ-
กาลกิริยาใน นิยฺยาเทตฺวา ปิตุ สัมปทานใน นิยฺยาเทตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน
นิกฺขมิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปพฺพชิ เถรสฺส สามีสัมพันธะใน สนฺติเกๆ วิสยาธาระ
ใน ปพฺพชิ ๕

.....

๖๑. เถโรปี ต่ ปพฺพาเชตฺวา อุปสมฺปาเทตฺวา คณฺหิตฺวา ว จาริกญฺจรมาโน อนุกกฺเมน สาวตฺถิ อคฺมาสิ ฯ

เถโรปี ต่ (โสรยยเสฏฺฐจิปฺตุตฺ) ปพฺพาเชตฺวา อุปสมฺปาเทตฺวา คณฺหิตฺวา ว จาริกํ จรมาโน อนุกกฺเมน สาวตฺถิ อคฺมาสิ ฯ

เถโรปี แม้ อ.พระเถระ ต่ (โสรยยเสฏฺฐจิปฺตุตฺ) ยังบุตรของเศรษฐีชื่อว่าโสรยยะนั้น ปพฺพาเชตฺวา ให้บวชแล้ว อุปสมฺปาเทตฺวา ให้อุปสมบทแล้ว คณฺหิตฺวา ว พาเอา แล้วเที่ยว จรมาโน เที่ยวไปอยู่ จาริกํ สู่ที่จาริก อคฺมาสิ ได้ไปแล้ว สาวตฺถิ สู่เมือง สาวตฺถิ อนุกกฺเมน โดยลำดับ ฯ

แม้พระเถระให้ลูกเศรษฐีชื่อว่าโสรยยะนั้น บวชแล้ว อุปสมบทแล้ว พาเที่ยวจาริกไปด้วยกัน ได้ไปถึงเมืองสาวตฺถิโดยลำดับ

อปีศัพฺทํ อเปกขัตถะเข้ากับ เถโร๑ สุทฺธกัตตาโน อคฺมาสิ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ต่ วิเสสนะของ โสรยยเสฏฺฐจิปฺตุตฺ๑ การิตกัมมะใน ปพฺพาเชตฺวา และ อุปสมฺปาเทตฺวา ปพฺพาเชตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน อุปสมฺปาเทตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน คณฺหิตฺวา เอวศัพฺทํ อวชารณะเข้ากับ คณฺหิตฺวา๑ สมานกาลกิริยาใน จรมาโน จาริกํ สัมปาปฺถึยกัมมะใน จรมาโน๑ อัปภันตรกิริยาของ เถโร อนุกกฺเมน ตติยาวิเสสนะใน อคฺมาสิ สาวตฺถิ สัมปาปฺถึยกัมมะใน อคฺมาสิ ฯ

๖๒. ตสฺส “โสรยยตฺเถโรติ นามํ อโหสิ ฯ

ตสฺส (ภิกฺขุโน) “โสรยยตฺเถโรติ (วจนฺ) นามํ อโหสิ ฯ

(วจนฺ) อ.คำ อิติ วา “โสรยยตฺเถโร อ.พระโสรยยะผู้เถระ” อิติ ดั่งนี้ นามํ เป็นชื่อ ตสฺส (ภิกฺขุโน) ของภิกษุนั้น อโหสิ ได้เป็นแล้ว ฯ

คำว่า “โสรยยเถระ” ดั่งนี้ ได้เป็นชื่อของภิกษุรูปนั้น

วจนฺ สุทฺธกัตตาโน อโหสิ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ตสฺส วิเสสนะของ ภิกษุโน๑ สามีสัมพันธะใน นามํ “โสรยยตฺเถโร ลิงคัตถะ” อิติศัพฺทํ สรุปะใน วจนฺ นามํ วิกตีกัตตา ใน อโหสิ ฯ

๖๓. ชนปทวาสิโน ตํ ปวตฺตี ฅตฺวา สงฺขุภิตฺวา โโกตุหลชาตา อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิสฺสุ “เอวํ กิร ภาณเตติ ๕

ชนปทวาสิโน (ชนา) ตํ ปวตฺตี ฅตฺวา สงฺขุภิตฺวา โโกตุหลชาตา อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิสฺสุ “เอวํ กิร ภาณเตติ ๕

(ชนา) อ.ชน ท. ชนปทวาสิโน ผู้อยู่ในชนบทโดยปกติ ฅตฺวา รู้แล้ว ตํ ปวตฺตี ซึ่งความเป็นไปทั่วนั้น สงฺขุภิตฺวา แยกตื่นแล้ว โโกตุหลชาตา ผู้มีความโกลาหลเกิดแล้ว อุปสงฺกมิตฺวา เข้าไปหาแล้ว ปุจฺฉิสฺสุ ถามแล้ว อิติ ว่า “ภาณเต ข้าแต่ท่าน ผู้เจริญ กิร ได้ยินว่า เอวํ อ.อย่างนั้นหรือ” อิติ ดังนี้ ๕

พวกชนผู้อยู่ในชนบทโดยปกติ รู้ข่าวนั้น ก็แยกตื่น เกิดความโกลาหล เข้าไปหา แล้ว ถามว่า “ท่านผู้เจริญ ทราบว่า เป็นอย่างนั้นหรือ”

ชนปทวาสิโน วิเสสนะของ ชนาฯ สุทธกัตตาใน ปุจฺฉิสฺสุฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ตํ วิเสสนะของ ปวตฺตีฯ อวุตตกัมมะใน ฅตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน สงฺขุภิตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน โโกตุหลชาตาฯ วิเสสนะของ ชนา อุปสงฺกมิตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปุจฺฉิสฺสุ “ภาณเต อาลปนะ กิรศัพทํ อนุสสวณัตถะ เอวํ สัจจวาจกสิงคัตถะ” อิติศัพทํ อากาละใน ปุจฺฉิสฺสุ ๕

.....
.....

๖๔. “อามาวุโสติ ๕

(เถโร) “อาม อาวุโส (เอวํ)” อิติ (อาห) ๕

(เถโร) อ.พระเถระ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อามาวุโส ดูก่อนท่านผู้มีอายุ ท. อาม เจริญพร (เอวํ) อ.อย่างนั้น” อิติ ดังนี้ ๕

พระเถระกล่าวว่า “เจริญพร ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย”

เถโร สุทธกัตตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก “อามาวุโส อาลปนะ อาม สัมปฏิจันตถะ เอวํ สัจจวาจกสิงคัตถะ” อิติศัพทํ อากาละใน อาห ๕

.....

๖๕. “ภนฺเต เอวรุปี การณํ นาม โหติ; ตุมฺหากํ กิร กุจฺฉิยํ เทว ปุตุตา นิพฺพตฺตา, ตุมฺเห ปฏฺิจจ เทว ชาตา; เตสํ โว กตเรสุ พลวสิเนโห โหตีติ ฯ

(ชนา) “ภนฺเต เอวรุปี การณํ นาม โหติ; ตุมฺหากํ กิร กุจฺฉิยํ เทว ปุตุตา นิพฺพตฺตา, ตุมฺเห ปฏฺิจจ เทว (ปุตุตา) ชาตา; เตสํ (ปุตุตา) โว กตเรสุ (ปุตุเตสุ) พลวสิเนโห โหตีติ (ปุจฺฉิสุ) ฯ

(ชนา) อ.ชน ท. ปุจฺฉิสุ ถามแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ การณํ นาม ชื่อ อ.เหตุ เอวรุปี แม้อันมีอย่างนี้เป็นรูป โหติ ย่อมมี; กิร ได้ยินว่า ปุตุตา อ.บุตร ท. เทว สอง นิพฺพตฺตา บังเกิดแล้ว กุจฺฉิยํ ในท้อง ตุมฺหากํ ของท่าน, (ปุตุตา) อ.บุตร ท. เทว สอง ปฏฺิจจ อาศัยแล้ว ตุมฺเห ซึ่งท่าน ชาตา เกิดแล้ว; พลวสิเนโห อ.ความรักอันมีกำลัง เตสํ (ปุตุตา) กตเรสุ (ปุตุเตสุ) ใน- แห่งบุตร ท. เหล่านั้น หนา -บุตร ท. เหล่าไหน โหติ ย่อมมี โว แก่ท่าน” อิติ ดังนี้ ฯ

พวกชนพากันถามว่า “ท่านผู้เจริญ ชื่อว่าเหตุแม้อันเห็นปานนี้ ย่อมมี; ทราบว่า บุตร ๒ คน บังเกิดในท้องของท่าน, บุตร ๒ คน อาศัยท่านเกิดแล้ว; ความรักที่มีกำลัง มีใน บรรดาบุตรเหล่านั้น บุตรเหล่าไหนกัน”

ชนา สุทฺธกัตฺตาใน ปุจฺฉิสุฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก “ภนฺเต อาลปนะ อปีศัพฺท์ อเปกขัตถะเข้ากับ เอวรุปีฯ วิเสสนะของ การณํ นามศัพฺท์ สัญฺญาโชตกะเข้ากับการณํฯ สุทฺธกัตฺตาใน โหติฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก; กิรศัพฺท์ อนุสสนนัตถะ เทว วิเสสนะของ ปุตุตาฯ สุทฺธกัตฺตาใน นิพฺพตฺตาฯ กิตบทกัตฺตฺวาจก ตุมฺหากํ สามีสัมพันธะใน กุจฺฉิยํฯ วิสยาธาระใน นิพฺพตฺตา, เทว วิเสสนะของ ปุตุตาฯ สุทฺธกัตฺตาใน ชาตาฯ กิตบทกัตฺตฺวาจก ตุมฺเห อวุตตกัมมะใน ปฏฺิจจฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ชาตา; พลวสิเนโห สุทฺธกัตฺตาใน โหติฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก เตสํ วิเสสนะของ ปุตุตาฯ นิทธารณะใน กตเรสุ ปุตุเตสุ โว สัมปทานใน โหติ กตเรสุ วิเสสนะของ ปุตุเตสุฯ นิทธารณียะและวิสยาธาระใน พลวสิเนโห” อิติศัพฺท์ อากาธาระใน ปุจฺฉิสุ ฯ

.....

๖๖. “กุจฉิยํ วุตถเกสุ อาวุโสติ ฯ

(เถโร) “กุจฉิยํ วุตถเกสุ (ปุตเตสุ พลวสิเนโห โหติ) อาวุโสติ (อาห) ฯ

(เถโร) อ.พระเถระ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อาวุโส คุณก่อนท่านผู้มีอายุ (พลว-
สิเนโห) อ.ความรักอันมีกำลัง (ปุตเตสุ) ในบุตร ท. วุตถเกสุ ผู้อยู่แล้ว กุจฉิยํ ใน
ห้อง (โหติ) ย่อมมี” อิติ ดังนี้ ฯ

พระเถระกล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุ ความรักอันมีกำลัง มีในพวกบุตรผู้อยู่ในห้อง”

เถโร สุทรกัตตาใน อาห ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “อาวุโส อาลปนะ พลวสิเนโห สุทร-
กัตตาใน โหติ ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก กุจฉิยํ วิสยาธาระใน วุตถเกสุ ๑ วิเสสนะของ
ปุตเตสุ ๑ วิสยาธาระใน พลวสิเนโห” อิติศัพท์ อากาเรใน อาห ฯ

๖๗. อาคตาคตา นิพทุธิ ตถา เอว ปุจฉนฺติ ฯ

อาคตาคตา (ชนา) นิพทุธิ ตถา เอว ปุจฉนฺติ ฯ

(ชนา) อ.ชน ท. อาคตาคตา ผู้ทั้งมาแล้วทั้งมาแล้ว ปุจฉนฺติ ย่อมถาม ตถา เอว
เหมือนอย่างนั้นนั้นเทียว นิพทุธิ เนื่องนิตย ๑

พวกชนทั้งมาแล้วทั้งมาแล้ว ย่อมถามเหมือนอย่างนั้นนั้นแหละเนื่องนิตย

อาคตาคตา วิเสสนะของ ชนา ๑ สุทรกัตตาใน ปุจฉนฺติ ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก
นิพทุธิ กิริยาวิเสสนะใน ปุจฉนฺติ เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ ตถา ๑ กิริยาวิเสสนะใน
ปุจฉนฺติ ๑

๖๘. เถโร “กุจฉิยํ วุตถเกสุเยว สิเนโห พลวาติ ปุณฺปุณฺนี กเถนฺโต หรายมาโน เอโก ว
นีสิตติ เอโก ว ติฏฺฐติ ฯ

เถโร “กุจฉิยํ วุตถเกสุ เอว (ปุตเตสุ) สิเนโห พลวา (โหติ)” อิติ ปุณฺปุณฺนี กเถนฺโต
หรายมาโน เอโก ว นีสิตติ เอโก ว ติฏฺฐติ ๑

เถโร อ.พระเถระ กถนุโต กล่าวอยู่ ปุณฺณปุณฺโณ บ่อยๆ อิติ ว่า “สิเนโห อ.ความรัก
ปุตฺเตสฺส ในบุตร ท. วุตฺตเกสฺส เอว ผู้อยู่แล้ว กุจฺฉิยฺ ในท้องนั้นเที่ยว พลวา เป็น
สภาพมีกำลัง (โหติ) ย่อมมี” อิติ ดังนี้ หารายมาโน ละอาอยู่ เอโก ว ผู้เดียวเที่ยว
นีสิตฺติ ย่อมนั่ง เอโก ว ผู้เดียวเดียว ติฏฺฐติ ย่อมยืน ฯ

พระเถระกล่าวอยู่บ่อยๆ ว่า “ความรักในบุตรทั้งหลายผู้อยู่ในท้องนั้นแหละ เป็นสภาพ
มีกำลัง” ดังนี้ ละอาอยู่ ผู้เดียวเท่านั้น ย่อมนั่ง ผู้เดียวเท่านั้น ย่อมยืน

เถโร สุทฺธกัตฺตานิ นีสิตฺติ และ ติฏฺฐติ นีสิตฺติ กิตี ติฏฺฐติ กิตี อาขยาตบทกัตฺตวาจก
“สิเนโห สุทฺธกัตฺตานิ โหติฯ อาขยาตบทกัตฺตวาจก กุจฺฉิยฺ วิสยาธาระใน วุตฺตเกสฺส
เอวคัप्พํ อวธารณะเข้ากับ วุตฺตเกสฺสฯ วิเสสณะของ ปุตฺเตสฺสฯ วิสยาธาระใน สิเนโห
พลวา วิกตีกัตฺตานิ โหติ” อิติคัप्พํ อากาเรใน กถนุโต ปุณฺณปุณฺโณ กิริยาวิเสสณะใน
กถนุโตฯ กิตี หารายมาโน กิตี อัปฺภันตฺรกิริยาของ เถโร เอวคัप्พํ อวธารณะเข้ากับ
เอโกฯ สองบท วิเสสณะของ เถโร ฯ

๖๙. โส เอวํ เอกตฺตูปคโต อตฺตภาเว ขวยยํ ปฏฺฐเปตฺวา สห ปฏฺฐิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ
ปาปฺปณฺธิ ฯ

โส (เถโร) เอวํ เอกตฺตูปคโต (หุตฺวา) อตฺตภาเว ขวยยํ ปฏฺฐเปตฺวา สห ปฏฺฐิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ
ปาปฺปณฺธิ ฯ

โส (เถโร) อ.พระเถระนั้น เอกตฺตูปคโต เป็นผู้เข้าถึงแล้วซึ่งความเป็นแห่งบุคคลผู้
เดียว เอวํ อย่างนี้ (หุตฺวา) เป็นแล้ว ปฏฺฐเปตฺวา เริ่มตั้งไว้แล้ว ขวยยํ ซึ่งความสิ้น
ไปและความเสื่อมไป อตฺตภาเว ในอรรถภาพ ปาปฺปณฺธิ บรรลุแล้ว อรหตฺตํ ซึ่งความ
เป็นแห่งพระอรหันต์ สห กับ ปฏฺฐิสมฺภิทาหิ ด้วยปฏฺฐิสมฺภิทา ท. ฯ

พระเถระเป็นเป็นผู้เข้าถึงความเป็นผู้เดียวอย่างนี้ เริ่มตั้งความสิ้นไปและความเสื่อม
ไปในอรรถภาพ ก็บรรลุพระอรหันต์พร้อมทั้งปฏฺฐิสมฺภิทาทั้งหลาย

โส วิเสสณะของ เถโรฯ สุทฺธกัตฺตานิ ปาปฺปณฺธิฯ อาขยาตบทกัตฺตวาจก เอวํ กิริยา-
วิเสสณะใน เอกตฺตูปคโตฯ วิกตีกัตฺตานิ หุตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปฏฺฐเปตฺวา
อตฺตภาเว วิสยาธาระใน ขวยยํฯ อวุตฺตกัมมะใน ปฏฺฐเปตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน

ปาปุณิ สหศัพท์ ทัพพสมวาเยใน อรหตุตํ ปุณฺณิกาทิ สหัตถตติยาเข้ากับ สห
 อรหตุตํ สัมปาปุณฺณียกัมมะใน ปาปุณิ ฯ

๗๐. อถ นํ อากตาคตา ปุจฺจนฺติ “ภนฺเต เอวํ กิร นามาโหสีติ ฯ

อถ นํ (เถรํ) อากตาคตา (ชนา) ปุจฺจนฺติ “ภนฺเต เอวํ กิร นาม (การณ) โหสีติ ฯ

อถ ครั้งนั้น (ชนา) อ.ชน ท. อากตาคตา ผู้ทั้งมาแล้วทั้งมาแล้ว ปุจฺจนฺติ ย่อมถาม
 นํ (เถรํ) ซึ่งพระเถระนั้น อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กิร ได้ยินว่า (การณ)
 อ.เหตุ เอวํ นาม ชื่ออย่างนี้ โหสี ได้มีแล้วหรือ” อิติ ดังนี้ ฯ

ที่นั้น พวกชนผู้ทั้งมาแล้วๆ พวกนั้นถามพระเถระนั้นว่า “ท่านผู้เจริญ ทราบว่า ได้มีเหตุ
 ชื่ออย่างนี้หรือ”

อถ กาลสัตตมมี อากตาคตา วิเสสนะของ ชนาๆ สุททกัตตาใน ปุจฺจนฺติๆ อาชยาตบท
 กัตตุวาก นํ วิเสสนะของ เถรํๆ อวุตตกัมมะใน ปุจฺจนฺติ “ภนฺเต อาลปนะ กิรศัพท์
 อนุสสวนันตตะ นามศัพท์ สันญญาโชตกะเข้ากับ เอวํๆ วิเสสนะของ การณๆ สุททกัตตา
 ใน โหสีติๆ อาชยาตบทกัตตุวาก” อิติศัพท์ อาการะใน ปุจฺจนฺติ ฯ

๗๑. “อาม อวฺโสติ ฯ

(เถโร) “อาม อวฺโส (เอวํ)” อิติ (อาห) ฯ

(เถโร) อ.พระเถระ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อวฺโส ดูก่อนท่านผู้มีอายุ ท. อาม
 เจริญพร เอวํ อ.อย่างนั้น” อิติ ดังนี้ ฯ

พระเถระกล่าวว่า “เจริญพร ท่านผู้มีอายุ”

เถโร สุททกัตตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัตตุวาก “อวฺโส อาลปนะ อาม
 สัมปฏิจนันตตะ เอวํ สัจจวากลึงคัตตะ” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ฯ

๗๒. “กตเรสุ โว สิเนโห พลวาติ ฯ

(ชนา) “กตเรสุ (ปุตเตสุ) โว สิเนโห พลวา (โหติ)” อิติ (ปุจฉิสฺสุ) ฯ

(ชนา) อ.ชน ท. (ปุจฉิสฺสุ) ถามแล้ว อิติ ว่า “**สิเนโห อ.ความรัก กตเรสุ (ปุตเตสุ)** ในบุตร ท. เหล่าไหน **พลวา เป็นสภาพมีกำลัง โว แก่ท่าน (โหติ) ย่อมเป็น**” อิติ ดังนี้ ฯ

พวกชนพากันถามว่า “ความรักในบุตรเหล่าไหน เป็นสภาพมีกำลังแก่ท่าน”

ชนา สุทรกัตตาใน ปุจฉิสฺสุฯ อาชยาดบทกัตตฺวจาก “สิเนโห สุทรกัตตาใน โหติฯ อาชยาดบทกัตตฺวจาก กตเรสุ วิเสสณะของ ปุตเตสุฯ วิสยาธาระใน พลวา โว สัมปทาน ใน พลวาฯ วิกติกัตตาใน โหติ” อิติศัพท์ อากาละใน ปุจฉิสฺสุ ฯ

๗๓. “มยฺหิ กตฺถจฺจิ สิเนโห นาม นตฺถิตฺติ ฯ

(เถโร) “มยฺหิ กตฺถจฺจิ (ปุตเต) สิเนโห นาม นตฺถิตฺติ (อาห) ฯ

(เถโร) อ.พระเถระ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “**สิเนโห นาม ชื่อ อ.ความรัก กตฺถจฺจิ (ปุตเต)** ในบุตรคนไหนฯ **นตฺถิ** ย่อมไม่มี **มยฺหิ** แก่อาตมาภาพ” อิติ ดังนี้ ฯ

พระเถระกล่าวว่า “ขึ้นชื่อว่าความรักในบุตรคนไหนฯ ย่อมไม่มีแก่อาตมาภาพ”

เถโร สุทรกัตตาใน อาหฯ อาชยาดบทกัตตฺวจาก “นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ สิเนโหฯ สุทรกัตตาใน นตฺถิฯ กิริยาบทกัตตฺวจาก มยฺหิ สัมปทานใน นตฺถิ กตฺถจฺจิ วิเสสณะของ ปุตเตฯ วิสยาธาระใน สิเนโห” อิติศัพท์ อากาละใน อาห ฯ

๗๔. ภิกฺขุ “อโย อภฺภูตํ กเถติ, ปุริมทิวเสสุ ‘กุจฺฉินฺยํ วุตฺถปุตฺเตสุ สิเนโห พลวาติ วตฺวา อิทานิ ‘มยฺหิ กตฺถจฺจิ สิเนโห นตฺถิตฺติ วทติ, อญฺญํ พุยาโกโรติ ฆนฺเตติ สตุถาริ อารฺหิสฺสุ ฯ

ภิกฺขุ “อโย (โสเรยฺโย) อภฺภูตํ (วจน) กเถติ, (โสเรยฺโย) ปุริมทิวเสสุ ‘กุจฺฉินฺยํ วุตฺถปุตฺเตสุ สิเนโห พลวา (โหติ)” อิติ วตฺวา อิทานิ ‘มยฺหิ กตฺถจฺจิ (ปุตเต) สิเนโห นตฺถิตฺติ วทติ, (โสเรยฺโย) อญฺญํ พุยาโกโรติ ฆนฺเตติ สตุถาริ อารฺหิสฺสุ ฯ

ภิกขุ อ.ภิกษุ ท. อาหังสุ กราบทูลแล้ว สตถาริ กะพระศาสดา อิติ ว่า “อัย(โสเรยโย) อ.พระโสเรยยะนี้ กเถติ ย่อมกล่าว (วจน) ซึ่งคำ อญุต อันไม่จริง, (โสเรยโย) อ.พระโสเรยยะ วตุวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า ‘สิเนโห อ.ความรัก วุตตปุตเตสุ ในบุตร ผู้อยู่แล้ว ท. กุจฉิย ในท้อง พลวา เป็นสภาพมีกำลัง (โหติ) ย่อมเป็น’ อิติ ดังนี้ ปริมทิวเสสุ ในวันอันมีในก่อน ท. วทติ ย่อมกล่าว อิติ ว่า ‘สิเนโห อ.ความรัก กตถจิ (ปุตเต) ในบุตรคนไหนๆ มยหิ ของกระผม นตถิ ย่อมไม่มี’ อิติ ดังนี้ อิทานิ ในกาลนี้, ฆนเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (โสเรยโย) อ.พระโสเรยยะ พุยากโรติ ย่อมพยากรณ์ อญญิ ซึ่งอรหัตผลอันบุคคลพึงรู้ทั่ว” อิติ ดังนี้ ฯ

พวกภิกษุกราบทูลกับพระศาสดาว่า “พระโสเรยยะนี้ ย่อมกล่าวคำไม่จริง, พระโสเรย ยะกล่าวว่า ‘ความรักในพวกบุตรผู้อยู่ในท้อง เป็นสภาพมีกำลัง’ ดังนี้ ในวันก่อนๆ มา บัดนี้ ย่อมกล่าววว่า ‘ความรักในบุตรคนไหนของเรา ย่อมไม่มี’ ดังนี้, ข้าแต่พระองค์ผู้ เจริญ พระโสเรยยะย่อมพยากรณ์พระอรหัตผล”

ภิกขุ สุทธกัตตาใน อาหังสุฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก “อัย วิเสสนะของ โสเรยโยฯ สุทธกัตตาใน กเถติฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก อญุต วิเสสนะของ วจนฯ อวุตตกัมมะใน กเถติ, โสเรยโย สุทธกัตตาใน วทติฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก ปริมทิวเสสุ กาลสัตตมี ใน วตุวา ‘สิเนโห สุทธกัตตาใน โหติฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก กุจฉิย วิสยาธาระใน วุตตปุตเตสุฯ วิสยาธาระใน สิเนโห พลวา วิกติกัตตาใน โหติ’ อิติศัพท์ อาการะใน วตุวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน วทติ อิทานิ กาลสัตตมีใน วทติ ‘สิเนโห สุทธกัตตาใน นตถิฯ กิริยาบทกัตตุวาจก มยหิ สามีสัมพันธะใน ปุตเต กตถจิ วิเสสนะของ ปุตเตฯ วิสยาธาระใน สิเนโห’ อิติศัพท์ อาการะใน วทติ, ฆนเต อาลปนะ โสเรยโย สุทธกัตตา ใน พุยากโรติฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก อญญิ อวุตตกัมมะใน พุยากโรติ” อิติศัพท์ อาการะใน อาหังสุ สตถาริ อภิตกัมมะใน อาหังสุ ฯ

๗๕. สตถา “น ภิกขเว มยหิ ปุตโต อญญิ พุยากโรติ, มม ปุตตสฺส สมมา-
ปณฺหิตেন จิตฺเตน มคฺคทสฺสนํ ทิฏฺฐกาลโต ปฏฺฐาย น กตถจิ สิเนโห ชาโต; ยํ
สมฺปตฺตี เนว มาตา น ปิตา กาคูํ สกฺโกติ, ตํ อิเมสํ สตฺตานํ อพฺภนฺตเร ปวตฺตํ
จิตฺตเมว เทตฺติ วตุวา อิมํ คาถมาห

“น ตั มาตา ปิตา กยิรา อญเญ วาปิจ ฌาตกา,
สมุมาปณิหิตัง จิตตัง เสยยโส หนั ตโต กเรติ ฯ

สตถา “น ภิกขเว มยหิ ปุตโต อญญิ พุยาโกรติ, มม ปุตตสส สมุมาปณิหิตน จิตเตน มคคทสสนั ทิฏฐกาลโต ปฏฐาย น กตถจิ (ปุตเต) สินโห ชาโต; ยั สมฺปตฺตี เนว มาตา (สกุโกติ) น ปิตา กาทุ สกุโกติ, ตัง (สมฺปตฺตี) อิมสั สตฺตานั อพฺภนฺตเร ปวตฺตัง จิตตัง เอว เทตีติ วตฺวา อิมิ คากั อาห

“น ตั (การณั) มาตา (กยิรา น) ปิตา กยิรา
อญเญ วา อปิจ ฌาตกา (น กเรยฺยั),
(ปุคฺคเลน) สมุมาปณิหิตัง จิตตัง เสยยโส หนั (ปุคฺคลั)
ตโต (การณโต) กเรติ ฯ

สตถา อ.พระศาสดา วตฺวา ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกขเว ดูก่อนภิกษุ ท. ปุตโต อ.บุตร มยหิ ของเรา พุยาโกรติ ย่อมพยากรณ์ อญญิ ซึ่งอรหัตผลอันบุคคลพึงรู้ทั่ว น หามิได้, สินโห อ.ความรัก กตถจิ (ปุตเต) ในบุตรคนไหนๆ น ชาโต ไม่เกิด แล้ว ปฏฐาย จำเดิม ทิฏฐกาลโต แต่กาลเป็นที่เห็นแล้ว มคคทสสนั ซึ่งมรรคทัตนะ จิตเตน ด้วยจิต สมุมาปณิหิตน อันถูกตั้งไว้แล้วโดยชอบ ปุตตสสส แห่งบุตร มม ของเรา; มาตา อ.มารดา เนว (สกุโกติ) ย่อมไม่อาจนั้นเทียว ปิตา อ.บิดา น สกุโกติ ย่อมไม่อาจ กาทุ เพื่ออันกระทำ ยั สมฺปตฺตี ซึ่งสมบัตินั้น, จิตตเมว อ.จิต นั้นเทียว ปวตฺตัง อันเป็นไปทั่วแล้ว อพฺภนฺตเร ในภายใน อิมสั สตฺตานั ของสัตว์ ท. เหล่านี้ เทติ ย่อมให้ ตัง (สมฺปตฺตี) ซึ่งสมบัตินั้น” อิติ ดังนี้ อาห ตรัสแล้ว อิมิ คากั ซึ่งพระศาสดานี้ อิติ ว่า

“มาตา อ.มารดา น (กยิรา) ไม่พึงกระทำ ปิตา อ.บิดา (น) กยิรา ไม่พึงกระทำ อปิจ อีกอย่างหนึ่ง วา หรือว่า ฌาตกา อ.ญาติ ท. อญเญ เหล่าอื่น (น กเรยฺยั) ไม่พึงกระทำ ตัง (การณั) ซึ่งเหตุนั้น, จิตตัง อ.จิต (ปุคฺคเลน) สมุมาปณิหิตัง อัน-อันบุคคล-ตั้งไว้แล้วโดยชอบ กเร พึงกระทำ หนั (ปุคฺคลั) ซึ่งบุคคลนั้น เสยยโส ให้เป็นผู้ประเสริฐกว่า ตโต (การณโต) กว่าเหตุนี้” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุตรของเราย่อมพยากรณ์พระอรหันต์ผล หามิได้, ความรักในบุตรคนไหนๆ ไม่เกิดแล้ว ตั้งแต่กาลเป็นที่เห็นมรรคทัศนะ ด้วย จิตที่ตั้งไว้ชอบแล้ว แห่งบุตรของเรา; มารดา ก็ไม่สามารถทำให้ได้ บิดาก็ไม่สามารถ ทำให้ได้ ซึ่งสมบัติใด, จิตเท่านั้นที่เป็นไปในกายของสัตว์เหล่านี้ ย่อมให้สมบัตินั้น” ดังนี้ ตรัสพระคาถานี้ว่า

“มารดาไม่พึงทำ บิดาก็ไม่พึงทำ หรืออีกอย่าง พวกญาติๆ
 เหล่าอื่น ก็ไม่พึงทำเหตุนั้นได้, จิตที่บุคคลตั้งไว้ชอบแล้ว พึง
 ทำบุคคลนั้นให้ประเสริฐกว่า กว่าเหตุนั้น”

สตถา สุทธกัตตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก “ภิกษุเว อาลปนะ ปุตุโต สุทธกัตตา ใน พุยากโรติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก นศัพทฺ ปฏิเสธนตถะ มยฺหํ สามีสัมพันธะใน ปุตุโต อณฺณํ อวุตตกัมมะใน พุยากโรติ, สินโห สุทธกัตตาใน ชาโตฯ กิตบทกัตตฺวาจาก มม สามีสัมพันธะใน ปุตุตสฺสฯ สามีสัมพันธะใน ทิฏฺฐกาลโต สมฺมาปณฺหิตেন วิเสสณะของ จิตฺเตนฯ ภาวะใน ทิฏฺฐกาลโต มคฺคทสฺสนํ อวุตตกัมมะใน ทิฏฺฐจ- ทิฏฺฐกาลโต อปาทานใน ปฏฺฐายฯ กิริยาวิเสสณะใน ชาโต นศัพทฺ ปฏิเสธะใน ชาโต กตฺถจฺ วิเสสณะของ ปุตุเตฯ วิสยาธาระใน สินโห; มาตา กิตฺติ ปิตา กิตฺติ สุทธกัตตาใน สกฺโกติฯ สองบท อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ยํ วิเสสณะของ สมฺปตฺตีฯ อวุตตกัมมะใน กาทฺตุ อเวศัพทฺ อวธารณะเข้ากับ นฯ สองศัพทฺ ปฏิเสธะใน สกฺโกติ กาทฺตุ ตุมฺมตฺถ- สัมปทานใน สกฺโกติ, ปวตฺตํ วิเสสณะของ จิตฺตํ อเวศัพทฺ อวธารณะเข้ากับ จิตฺตํฯ สุทธกัตตาใน เทติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ตํ วิเสสณะของ สมฺปตฺตีฯ อวุตตกัมมะใน เทติ อิมสฺ วิเสสณะของ สตฺตานํฯ สามีสัมพันธะใน อพฺภนฺตเรฯ วิสยาธาระใน ปวตฺตํ” อิติศัพทฺ อาการะใน วตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห อิมํ วิเสสณะของ คาทฺถํ อวุตต- กัมมะใน อาห

“มาตา กิตฺติ ปิตา กิตฺติ สุทธกัตตาใน กยิราฯ สองบทอาชยาตบ- ทกัตตฺวาจาก น สองศัพทฺ ปฏิเสธะใน กยิรา ตํ วิเสสณะของ การณฺฯ อวุตตกัมมะใน กยิรา และ กเรยฺยํ อปิจ อปรนฺย อณฺเณ วิเสสณะของ ฌาตกาฯ สุทธกัตตาใน กเรยฺยํฯ อาชยาตบ- ทกัตตฺวาจาก วาศัพทฺ วากยวิกิปปัตถะเข้ากับ น มาตา กยิรา, น ปิตา กยิรา และ อณฺเณ ฌาตกา น กเรยฺยํ, สมฺมา-

ปณิหิต วิเสสณะของ จิตต์ๆ สุทธกัตตาใน กเรย อาชยาดบท
 กัตตุวจาก ปุคฺคเลน อนภินิตกัตตาใน สมมาปณิหิต เสยฺยโส
 วิกตีกัมมะใน กเร น วิเสสณะของ ปุคฺคล้ง อวุตตกัมมะใน กเร
 ตโต วิเสสณะของ การณโตๆ อปาทานใน เสยฺยโส” อิติศัพท์
 สรูปะใน อิมิ คาลัง ฯ

.....

๗๖. ตตฺถ “น ตนฺหติ ตํ การณํ เนว มาตา กเรยฺย น ปิตา น อญฺเฆ ฌาตกา ฯ

ตตฺถ (ปเทสุ) “น ตนฺหติ (ปทสฺส) “ตํ การณํ เนว มาตา กเรยฺย น ปิตา (กเรยฺย) น อญฺเฆ ฌาตกา (กเรยฺย)” (อิติ อตฺโถ) ฯ

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อิติ) ว่า “มาตา อ.มารดา เนว กเรยฺย ไม่พึงกระทำนั้นเทียว
 ปิตา อ.บิดา น (กเรยฺย) ไม่พึงกระทำ ฌาตกา อ.ญาติ ท. อญฺเฆ เหล่าอื่น น
 (กเรยฺย) ไม่พึงกระทำ ตํ การณํ ซึ่งเหตุ นั้น” อิติ ดังนี้ ตตฺถ (ปเทสุ) “น ตนฺหติ
 (ปทสฺส) แห่ง- ในบท ท. เหล่า นั้นหนา -บท ว่า “น ตํ” ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า “น ตํ” ความว่า “มารดาไม่พึงทำ บิดาไม่พึงทำ พวกญาติ
 เหล่าอื่นไม่พึงทำเหตุ นั้น”

ตตฺถ วิเสสณะของ ปเทสุๆ นิทธารณะใน ปทสฺส “น ตํ” สรูปะใน อิติๆ ศัพท์ สรูปะใน
 ปทสฺสๆ นิทธารณียะและสามีสัมพันธะใน อตฺโถ “มาตา ก็ดี ปิตา ก็ดี สุทธกัตตาใน
 กเรยฺยๆ อาชยาดบทกัตตุวจาก อญฺเฆ วิเสสณะของ ฌาตกาๆ สุทธกัตตาใน กเรยฺยๆ
 อาชยาดบทกัตตุวจาก ตํ วิเสสณะของ การณ้ง อวุตตกัมมะใน กเรยฺย และ กเรยฺย
 เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ นๆ สองศัพท์ ปฏิเสธะใน กเรยฺย นศัพท์ ปฏิเสธะใน
 กเรยฺย” อิติศัพท์ สรูปะใน อตฺโถๆ ลิงคัตถะ ฯ

.....

๗๗. “**สมุมาปณิหิตนุติ** ทสฺสุ กุสลกมฺมปเถสุ สมฺมาจปีตตฺตา สมฺมาปณิหิตํ ๕

“**สมุมาปณิหิตนุติ** (ปทสฺส) “(ตสฺส จิตฺตสฺส ปุคฺคเลน) ทสฺสุ กุสลกมฺมปเถสุ สมฺมาจปีตตฺตา สมฺมาปณิหิตํ” (อติ อตุโถ) ๕

(อตุโถ) อ.อรรถ (อติ) ว่า “**สมุมาปณิหิตํ** ชื่อว่าอันบุคคลตั้งไว้ชอบแล้ว (ตสฺส จิตฺตสฺส ปุคฺคเลน) ทสฺสุ กุสลกมฺมปเถสุ สมฺมาจปีตตฺตา เพราะความที่- แห่ง จิตนั้น -เป็นธรรมชาติ อันบุคคล ตั้งไว้ชอบแล้ว ในกุศลกรรมบถ ท. สิบ” (อติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบท “**สมุมาปณิหิตนุติ** ว่า “**สมุมาปณิหิตํ**” ดังนี้ ๕

บทว่า “**สมุมาปณิหิตํ**” ความว่า “ชื่อว่าอันบุคคลตั้งไว้ชอบแล้ว เพราะว่าจิตนั้น บุคคล ตั้งไว้ชอบแล้วในกุศลกรรมบถ ๑๐”

“**สมุมาปณิหิตํ**” สรุปะใน อิติ๑ ศัพท์ สรุปะใน ปทสฺส๑ สามีสัมพันธะใน อตุโถ “ตสฺส วิเสสนะของ จิตฺตสฺส๑ ภาวาทิสัมพันธะใน สมฺมาจปีตตฺตา ปุคฺคเลน อนภินิหิตกัตฺตา ใน -จปีตตฺตา ทสฺสุ วิเสสนะของ กุสลกมฺมปเถสุ๑ วิสยาธาระใน สมฺมาจปีตตฺตา๑ เหตุ ใน สมฺมาปณิหิตํ ทสฺสุ กุสลกมฺมปเถสุ สมฺมาจปีตตฺตา สัณฺญี สมฺมาปณิหิตํ สัณฺญา” อิติศัพท์ สรุปะใน อตุโถ๑ ลิงคัตถะ ๕

.....
.....

๗๘. “**เสยฺยโส นํ ตโต** กเรติ ตโต การณโต เสยฺยโส นํ วรตฺรํ อุตฺตริตฺรํ กเรยฺย กโรตีติ อตุโถ ๕

“**เสยฺยโส นํ ตโต** กเรติ (คาถาปาทสฺส) “ตโต การณโต เสยฺยโส นํ (ปุคฺคลํ) วรตฺรํ อุตฺตริตฺรํ กเรยฺย กโรตีติ อตุโถ ๕

อตุโถ อ.อรรถ อิติ ว่า “**กเรยฺย** ฟังกระทำ **กโรติ** คือว่า ย่อมกระทำ **นํ (ปุคฺคลํ)** ซึ่ง บุคคลนั้น **เสยฺยโส** ให้เป็นผู้ประเสริฐกว่า **วรตฺรํ** คือว่า ให้เป็นผู้เลิศกว่า **อุตฺตริตฺรํ** คือว่า ให้เป็นผู้ยิ่งกว่า **ตโต การณโต** กว่าเหตุ นั้น” อิติ ดังนี้ (คาถาปาทสฺส) แห่ง บทแห่งพระคาถา “**เสยฺยโส นํ ตโต** กเรติ ว่า “**เสยฺยโส นํ ตโต** กเร” ดังนี้ ๕

บาทพระคาถาว่า “**เสยฺยโส นํ ตโต** กเร” ความว่า “ฟังทำ คือย่อมทำบุคคลนั้น ให้

เป็นผู้ประเสริฐกว่า คือว่าให้เป็นผู้เลิศกว่า ได้แก่ให้เป็นผู้ยิ่งกว่า กว่าเหตุนั้น”

“เสยยโส นํ ตโต เกร” สรรูปะใน อิติย ศัพท์ สรรูปะใน คาถาปาทสสุย สามีสัมพันธะ ใน อุตโต “ตโต วิเสสณะของ การณโตๆ อุปาทานใน เสยยโส วรรตฺร และ อุตตริตฺร เสยยโส กิติ วรรตฺร กิติ อุตตริตฺร กิติ วิกติกัมมะใน เกรยย และ กโรติ เสยยโส วิวริยะ ใน วรรตฺรๆ วิวริณะและวิวริยะใน อุตตริตฺรๆ วิวริณะ นํ วิเสสณะของ ปุคฺคัลลํ อุตต- กัมมะใน เกรยย และ กโรติ เกรยย กิติ กโรติ กิติ อาชยาตบกัตตฺวาจกของ จิตฺตํ เกรยย วิวริยะใน กโรติๆ วิวริณะ” อิติศัพท์ สรรูปะใน อุตโตๆ ลิงคัตถะ ๗

๗๙. มาตาปิตโร หิ ปุตฺตานํ ฌนํ ททมานา เอกสฺมีเยว อุตตภาเว กมฺมํ อกตฺวา สุเขน ซีวิตปวตฺตทนํ ฌนํ ทาทํ สกฺโกนฺติ, วิสาขาย มาตาปิตโรปิ ตาวมทฺทฺธา มหาโภคา ตสฺสา เอกสฺมีเยว อุตตภาเว สุเขน ซีวิตกปฺปนํ ฌนํ อทฺสุ, จตฺตฺส ปน ที่เปสฺ จกฺกวตฺติสิรี ทาทํ สมตฺถา มาตาปิตโร นาม ปุตฺตานํ นตฺถิ, ปเคว ทิพฺพสมฺปตฺตี วา ปจฺมชฺฌานาหิสมฺปตฺตี วา, โลกฺตฺตรสมฺปตฺติทาเน กถา ว นตฺถิ ๗

มาตาปิตโร หิ ปุตฺตานํ ฌนํ ททมานา เอกสฺมี เอว อุตตภาเว กมฺมํ อกตฺวา สุเขน ซีวิต- ปวตฺตทนํ ฌนํ ทาทํ สกฺโกนฺติ, วิสาขาย มาตาปิตโรปิ ตาวมทฺทฺธา มหาโภคา ตสฺสา (วิสาขาย) เอกสฺมี เอว อุตตภาเว สุเขน ซีวิตกปฺปนํ ฌนํ อทฺสุ, จตฺตฺส ปน ที่เปสฺ จกฺกวตฺติสิรี ทาทํ สมตฺถา มาตาปิตโร นาม ปุตฺตานํ นตฺถิ, ปเคว ทิพฺพสมฺปตฺตี วา ปจฺมชฺฌานาหิ- สมฺปตฺตี วา (ทาทํ สมตฺถา มาตาปิตโร นาม ปุตฺตานํ นตฺถิ), โลกฺตฺตรสมฺปตฺติทาเน กถา ว นตฺถิ ๗

หิ จริงอยู่ มาตาปิตโร อ.มารดาและบิดา ท. ททมานา เมื่อให้ ฌนํ ซึ่งทรัพย์ ปุตฺตานํ แก่บุตร ท. สกฺโกนฺติ ย่อมอาจ ทาทํ เพื่ออันให้ ฌนํ ซึ่งทรัพย์ เอกสฺมี เอว อุตตภาเว กมฺมํ อกตฺวา สุเขน ซีวิตปวตฺตทนํ อันเป็นเครื่อง ไม่กระทำ ซึ่งการ งาน แล้วจึงยังชีวิตให้เป็นไป ตามสบาย ในอรรถภาพหนึ่งนั้นเทียว, มาตาปิตโรปิ แม้อ.มารดาและบิดา ท. วิสาขาย ของนางวิสาขา ตาวมทฺทฺธา ผู้มีทรัพย์อันมากเพียง นั้น มหาโภคา ผู้มีโภคะอันมาก อทฺสุ ได้ให้แล้ว ฌนํ ซึ่งทรัพย์ ซีวิตกปฺปนํ อันเป็น เครื่องสำเร็จซึ่งชีวิต สุเขน ตามสบาย อุตตภาเว ในอรรถภาพ เอกสฺมี เอว หนึ่งนั้น เทียว ตสฺสา (วิสาขาย) แก่นางวิสาขานั้น, ปน ก็ มาตาปิตโร นาม ชื่อ อ.มารดา

และบิดา ท. สมตถา ผู้สามารถ ทาตุ เพื่ออันให้ จกุกวตติสิริ ซึ่งสิริคือความเป็น
พระเจ้าจักรพรรดิ ทีเปสุ ในทวีป ท. จตุสุ สี นตถิ ย่อมไม่มี ปุตตนาหิ แก่บุตร ท.,
ปเคว จะป่วยกล่าวไปโย (มาตาปิตโร นาม) ชื่อ อ.มารดาและบิดา ท. (สมตถา) ผู้
สามารถ (ทาตุ) เพื่ออันให้ ทิพพสมปตติ วา ซึ่งสมบัตินั้นเป็นทิพย์หรือ ปฐมช-
ฌานาหิสมปตติ วา หรือว่า ซึ่งสมบัตินั้นมีปฐมฌานเป็นต้น (นตถิ) ย่อมไม่มี
(ปุตตนาหิ) แก่บุตร ท., กถา ว อ.วาจาเป็นเครื่องกล่าวเที่ยว โลกุตตรสมปตติทาเน
ในการให้ซึ่งสมบัตินั้นเป็นโลกุตระ นตถิ ย่อมไม่มี ๕

จริงอยู่ มารดาและบิดาเมื่อให้ทรัพย์แก่พวกบุตร ย่อมสามารถเพื่อจะให้ทรัพย์ที่เป็น
เครื่องไม่ทำการงาน แล้วดำเนินชีวิตไปอย่างสบาย ในอรรถภาพหนึ่งเท่านั้น, แม้มารดา
และบิดาของนางวิสาขา มีทรัพย์มากขนาดนั้น มีโทษมาก ได้ให้ทรัพย์เป็นเครื่อง
ดำเนินชีวิตอย่างสบายในอรรถภาพเดียวเท่านั้น แก่นางวิสาขา, ก็ ชื่นเชื่อว่ามารดาและ
บิดาผู้สามารถเพื่อจะให้จักรพรรดิสิริในทวีปทั้ง ๔ ย่อมไม่มีแก่พวกบุตร, จะป่วยกล่าว
ไปโยถึงสมบัติที่เป็นทิพย์ หรือสมบัตินั้นมีปฐมฌานเป็นต้นแล้ว, เรื่องในการให้โลกุตระ-
สมบัติ ก็ไม่มี

หิศัพท์ ทัพทิกธกชชตกะ มาตาปิตโร สุทธกัตตาใน สกุกอนติฯ อาชยาตบทกัตตวาจก
ปุตตนาหิ สัมปทานใน ททมานา ฐน อุตตกัมมะใน ททมานาฯ อัมภันตริกิริยาของ
มาตาปิตโร เอวศัพท์ อวชารณะเข้ากับ เอกสมึฯ วิเสสณะของ อุตตภาเวฯ วิสยาชาระ
ใน ออกตวา กมม อุตตกัมมะใน ออกตวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ชีวิตปวตตนกั สุเขน
ตติยาวิเสสณะใน ชีวิตปวตตนกัฯ วิเสสณะของ ฐนฯ อุตตกัมมะใน ทาตุฯ ตุมตถ-
สัมปทานใน สกุกอนติ, อพิศัพท์ อเปกชัตถะเข้ากับ มาตาปิตโร สุทธกัตตาใน อหิสฺสุ
อาชยาตบทกัตตวาจก วิสาขาย สามีสัมพันธะใน มาตาปิตโร ตาวมหทฺธนา ก็ดี
มหาภคาก็ดี วิเสสณะของ มาตาปิตโร ตสฺสา วิเสสณะของ วิสาขายฯ สัมปทานใน
อหิสฺสุ เอวศัพท์ อวชารณะเข้ากับ เอกสมึฯ วิเสสณะของ อุตตภาเวฯ วิสยาชาระใน
ชีวิตกปฺปนั สุเขน ตติยาวิเสสณะใน ชีวิตกปฺปนัฯ วิเสสณะของ ฐนฯ อุตตกัมมะใน
อหิสฺสุ, ปนศัพท์ วากยารัมภชชตกะ สมตถา วิเสสณะของ มาตาปิตโร นามศัพท์
สัญญาชชตกะเข้ากับ มาตาปิตโรฯ สุทธกัตตาใน นตถิฯ กิริยาบทกัตตวาจก จตุสุ
วิเสสณะของ ทีเปสุฯ วิสยาชาระใน ทาตุ จกุกวตติสิริ อุตตกัมมะใน ทาตุฯ ตุมตถ-

สัมปทานใน สมตถา ปุตุตานัม สัมปทานใน นตถิ, สมตถา วิเสสณะของ มาตาปิตโร
 นามศัพท์ สัมมัญญาโชตกะเข้ากับ มาตาปิตโรฯ สุทธกัตตาใน นตถิฯ กิริยาบทกัตตฺวาจาก
 ปเคว กิริยาวิเสสณะใน นตถิ ทิพฺพสมฺปตฺตี กิตฺตี ปจฺมชฺฌานาหิสมฺปตฺตี กิตฺตี อวุตตกัมมะ
 ใน ทาตุํ วา สองศัพท์ ปทวิกับปิตถะเข้ากับ ทิพฺพสมฺปตฺตี และ ปจฺมชฺฌานาหิสมฺปตฺตี
 ทาตุํ ตุมัตถสสัมปทานใน สมตถา ปุตุตานัม สัมปทานใน นตถิ, เอวศัพท์ อวธารณะเข้า
 กับ กถาฯ สุทธกัตตาใน นตถิฯ กิริยาบทกัตตฺวาจาก โลกุตฺตรสมฺปตฺติทาเน วิสยาธาระ
 ใน กถา ฯ

๘๐. สมุมาปณฺหิตํ ปน จิตฺตํ สพฺพมฺปิ เอตํ สมฺปตฺตี ทาตุํ สกฺโกติ, เตน วุตฺตํ “เสยฺยโส
 นํ ตโต กเรติ ฯ

(บุคคลเล่น) สมุมาปณฺหิตํ ปน จิตฺตํ สพฺพมฺปิ เอตํ สมฺปตฺตี ทาตุํ สกฺโกติ, เตน (วจนํ
 ภควตา) วุตฺตํ “เสยฺยโส นํ ตโต กเรติ ฯ

ปน ส่วนว่า จิตฺตํ อ.จิต (บุคคลเล่น) สมุมาปณฺหิตํ อัน อันบุคคลตั้งไว้แล้วโดยชอบ
 สกฺโกติ ย่อมอาจ ทาตุํ เพื่ออันให้ เอตํ สมฺปตฺตี ซึ่งสมบัตินั้น สพฺพมฺปิ แม้ทั้งปวง,
 เตน เพราะเหตุานั้น (วจนํ) อ.พระดำรัส “เสยฺยโส นํ ตโต กเรติ ว่า “เสยฺยโส นํ
 ตโต กเร” ดังนี้ (ภควตา) อันพระผู้มีพระภาค วุตฺตํ ตรัสแล้ว ฯ

ส่วนจิตที่บุคคลตั้งไว้ชอบแล้ว ย่อมสามารถเพื่อที่จะให้สมบัตินั้นแม้ทั้งปวงได้, เพราะ
 ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสพระดำรัสว่า “เสยฺยโส นํ ตโต กเร”

ปนศัพท์ ปักขันตรโชตกะ สมุมาปณฺหิตํ วิเสสณะของ จิตฺตํฯ สุทธกัตตาใน สกฺโกติฯ
 อาชยาตบทกัตตฺวาจาก บุคคลเล่น อนภินฺทิกัตตาใน -ปณฺหิตํ อปิตฺตํ อเปกขัตถะเข้า
 กับ สพฺพํฯ กิตฺตี เอตํ กิตฺตี วิเสสณะของ สมฺปตฺตีฯ อวุตตกัมมะใน ทาตุํฯ ตุมัตถสสัมปทาน
 ใน สกฺโกติ, เตน เหตุวัตถะ วจนํ วุตตกัมมะใน วุตฺตํฯ กิตตบทกัมมวจาก ภควตา
 อนภินฺทิกัตตาใน วุตฺตํ “เสยฺยโส นํ ตโต กเร” สรุปะใน อิติฯ ศัพท์ สรุปะใน วจนํ ฯ

๘๑. เทสनावसानะ พหู โสตาปัตติผลาทีนิ ปตุตา ฯ

เทสनावसानะ พหู (ชเนา) โสตาปัตติผลาทีนิ (อริยผลานิ) ปตุตา ฯ

เทสनावसानะ ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา (ชเนา) อ.ชน ท. พหู มาก ปตุตา บรรลุแล้ว (อริยผลานิ) ซึ่งอริยผล ท. โสตาปัตติผลาทีนิ มีโสตาปัตติผล เป็นต้น ฯ

ในเวลาจบพระเทศนา พวกชนจำนวนมากบรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสตาปัตติผล เป็นต้น

เทสनावसानะ กาลสัตตมีใน ปตุตา พหู วิเสสนะของ ชเนาฯ สุทธกัตตาใน ปตุตาฯ กิตบทกัตตุวาจก โสตาปัตติผลาทีนิ วิเสสนะของ อริยผลานิฯ สัมปาปญฺเญยัมมะใน ปตุตา ฯ

๘๒. เทสณา มหาชนสฺส สาตุถิกา ชาตาติ ฯ

เทสณา อ.พระเทศนา สาตุถิกา เป็นเทศนาอันเป็นไปกับด้วยวาจาอันมีประโยชน์ ชาตา เกิดแล้ว มหาชนสฺส แก่มหาชน อิติ ดังนี้แล ฯ

พระเทศนา เป็นเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจาที่มีประโยชน์เกิดแล้วแก่มหาชน

เทสณา สุทธกัตตาใน ชาตาฯ กิตบทกัตตุวาจก มหาชนสฺส สัมปทานใน ชาตา สาตุถิกา วิกติกัตตาใน ชาตา อิติศัพท์ สมานปะนะ ฯ

โสเรยยตุเถรวตฺถุ ฯ

จิตตวคฺควณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

ตติโย วคฺโค ฯ

โสเรยยตุเถรวตฺถุ (นิฏฺฐิต) ฯ

จิตตวคฺควณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

ตติโย วคฺโค (นิฏฺฐิต) ฯ

โสเรยตเถรวตฺถุ อ.เรื่องแห่งพระโสเรยยะผู้เถระ (นิกฺขิตฺ) จบแล้ว ฯ
 โสเรยตเถรวตฺถุ สุททกัตฺตานิ นิกฺขิตฺตํ กิตฺตบทกัตฺตฺวาจก ฯ
 จบเรื่องพระโสเรยเถระ

จิตฺตวคฺคความุณฺหา อ.วาจาเป็นเครื่องพรรณนาซึ่งวรรคอันบัณฑิตกำหนดด้วยจิต
 นิกฺขิตฺตา จบแล้ว ฯ
 จิตฺตวคฺคความุณฺหา สุททกัตฺตานิ นิกฺขิตฺตา กิตฺตบทกัตฺตฺวาจก ฯ
 จบจิตตวรรคพรรณนา

วคฺโค อ.วรรค ตติโย ที่สาม (นิกฺขิตฺ) จบแล้ว ฯ
 ตติโย วิเสสนของ วคฺโค กุ สุททกัตฺตานิ นิกฺขิตฺโต กิตฺตบทกัตฺตฺวาจก ฯ
 จบวรรคที่ ๓



วิเคราะห์ศัพท์กิตติ์ สมาส และศัพท์จิต

โสเรยยตเถรวตถุ

เป็นฉัฏฐิต์ปุริสสมาส โดยมีวิเสสนุตตรบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

1. โสเรยโย จ โส เถโร จาติ โสเรยยตเถโร. (โสเรยย + เถโร) วิเสสนุตตรบทกัมมธารยสมาส
โสเรยโย จ อ.พระโสเรยยะด้วย โส อ.พระโสเรยยะนั้น เถโร จ เป็นพระเถระด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ โสเรยยตเถโร ชื่อว่าโสเรยยตเถโร. (พระโสเรยยะผู้เถระ)
2. โสเรยยตเถรสส วตถุ โสเรยยตเถรวตถุ. (โสเรยยตเถโร + วตถุ) ฉัฏฐิต์ปุริสสมาส
วตถุ อ.เรื่อง โสเรยยตเถรสส แห่งพระโสเรยยะผู้เถระ โสเรยยตเถรวตถุ ชื่อว่าโสเรยยตเถร-
วตถุ. (เรื่องพระโสเรยยะเถระ)

โสเรยยเสฏฐิปุตโต

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมีฉัฏฐิต์ปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

1. เสฏฐิโน ปุตโต เสฏฐิปุตโต. (เสฏฐิ + ปุตต) ฉัฏฐิต์ปุริสสมาส
ปุตโต อ.บุตร เสฏฐิโน ของเศรษฐี เสฏฐิปุตโต ชื่อว่าเสฏฐิปุตโต. (บุตรของเศรษฐี, ลูก
เศรษฐี)
2. โสเรยโย จ โส เสฏฐิปุตโต จาติ โสเรยยเสฏฐิปุตโต. (โสเรยย + เสฏฐิปุตโต)
โสเรยโย จ อ.ชื่อว่าโสเรยยะด้วย โส อ.ชื่อว่าโสเรยยะนั้น เสฏฐิปุตโต จ เป็นบุตรของ
เศรษฐีด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ โสเรยยเสฏฐิปุตโต ชื่อว่าโสเรยยเสฏฐิปุตโต. (บุตรเศรษฐีชื่อว่าโสเรยยะ)

สุชยานกั

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

- สุชญจ ตั ยานกญจาติ สุชยานกั. (สุช + ยานก)
- สุชั จ อ.เป็นที่สบายด้วย ตั อ.เป็นที่สบายนั้น ยานกั จ เป็นยานพาหนะน้อยด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ สุชยานกั ชื่อว่าสุชยานก. (ยานพาหนะน้อยเป็นที่สบาย)

นทานตถาย

เป็นจตุตถิปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 นทานสฺส อตถาย นทานตถาย. (นทาน + อตถ)
 อตถาย เพื่อประโยชน์ นทานสฺส แก่การอาบน้ำ นทานตถาย ชื่อว่านทานตถ. (ประโยชน์แก่การ
 อาบน้ำ)

มหากัจฉายนตเถโร

เป็นวิเสสนุตตรกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 มหากัจฉายนโน จ โส เถโร จาติ มหากัจฉายนตเถโร. (มหากัจฉายน + เถโร)
 มหากัจฉายนโน จ อ.พระมหากัจฉายนะด้วย โส อ.พระมหากัจฉายนะนั้น เถโร จ เป็นพระเถระ
 ด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น มหากัจฉายนตเถโร ชื่อว่ามหากัจฉายนตเถร. (พระมหากัจฉายนะผู้เถระ, พระ
 มหากัจฉายนเถระ)

ปวิสิตุกาโม

เป็นกัตตุรูป, กัตตุสาธนะ, กัตตันตสมาส, จตุตถิปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปวิสิตุ กามาเทตีติ ปวิสิตุกาโม, เถโร. (ปวิสิตุสทูปปท + กมุ กนฺติยํ ในความใคร่ + ณ
 ปัจจัย)
 (โย เถโร) อ.พระเถระใด กามาเทติ ย่อมใคร่ ปวิสิตุ เพื่ออันเข้าไป อิติ เพราะเหตุนั้น (โส
 เถโร) อ.พระเถระนั้น ปวิสิตุกาโม ชื่อว่าปวิสิตุกาโม, ได้แก่พระเถระ. (ผู้ประสงค์จะเข้าไป)

พหินครี

เป็นนินบาตบุพพกัณฺณยียาวสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 นครสฺส พหิ พหินครี. (พหิ + นคร)
 พหิ ในภายนอก นครสฺส แห่งนคร พหินครี ชื่อว่าพหินคร. (ภายนอกนคร, นอกเมือง)

สรวณณวณณ

เป็นฉนฺธิฐิตูปมาบุพพทพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 สรวณณสฺส วณฺโณ วีย วณฺโณ ยสฺส ตํ สรวณณวณณ, สรวฺ. (สรวณณ + วณณ + วณณ)
 วณฺโณ อ.สฺ วณฺโณ วีย รวากะ อ.สฺ สรวณณสฺส แห่งทอง ยสฺส (สรวณณ) แห่งสรวระไต
 (อตุติ) มีอยู่, ตํ (สรวฺ) อ.สรวระนั้น สรวณณวณณ ชื่อว่าสรวณณวณณ, ไต่แก่สรวระ. (มีสติจลิตอง)

สรวรณฺโณ

เป็นฉนฺธิฐิตูปปริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 สรวรณฺสฺส วณฺโณ สรวรณฺโณ. (สรวฺ + วณณ)
 วณฺโณ อ.สฺ สรวรณฺสฺส แห่งสรวระ สรวรณฺโณ ชื่อว่าสรวรณณ. (สรวรณฺ)

จินฺติตมตฺตํ

เป็นฉนฺธิฐิตูปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 จินฺติตํ มตฺตา ยสฺส ตํ จินฺติตมตฺตํ, การณฺ. (จินฺติต + มตฺตา)
 การณฺ อ.เหตุ (เสฏฺฐิปุตฺเตน) จินฺติตํ อัน อันบุตรของเศรษฐี คิดแล้ว มตฺตา เป็นประมาณ
 ยสฺส (การณฺสฺส) แห่งเหตุใด (อตุติ) มีอยู่, ตํ (การณฺ) อ.เหตุนั้น จินฺติตมตฺตํ ชื่อว่าจินฺติตมตฺต,
 ไต่แก่เหตุ. (สกว่าญฺจคิดแล้ว)

ปุริสฺสิงคํ

เป็นฉนฺธิฐิตูปปริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปุริสฺสฺส สิงคํ ปุริสฺสิงคํ. (ปุริส + สิงค)
 สิงคํ อ.เพศ ปุริสฺสฺส แห่งบุรุษ ปุริสฺสิงคํ ชื่อว่าปุริสสิงค. (เพศชาย)

อิตฺถิสิงคํ

เป็นฉนฺธิฐิตูปปริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 อิตฺถิยา สิงคํ อิตฺถิสิงคํ. (อิตฺถิ + สิงค)
 สิงคํ อ.เพศ อิตฺถิยา แห่งหญิง อิตฺถิสิงคํ ชื่อว่าอิตฺถิสิงค. (เพศหญิง)

ปริชโน

เป็นปาทีบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปริวารโ ชโน ปริชโน. (ปริ + ชน)

ชโน อ.ชน ปริวารโ ผู้เป็นบริวาร ปริชโน ชื่อว่าปริชน. (ชนผู้เป็นบริวาร)

อสนฺชานนฺโต

เป็นนินิบาดบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น สฺชานนฺโต อสนฺชานนฺโต, ปริชโน. (น + สฺชานนฺโต)

(ปริชโน) อ.ชนผู้เป็นบริวาร สฺชานนฺโต จำได้อยู่ น หามิได้ อสนฺชานนฺโต ชื่อว่าอสนฺชานนฺโต, ได้แก่ชนผู้เป็นบริวาร. (จำไม่ได้)

ตฤกฺกสิลฺมคฺโค

เป็นทุตียาตปฺปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ตฤกฺกสิลฺ คมนฺ มคฺโค ตฤกฺกสิลฺมคฺโค. (ตฤกฺกสิลา + คมน + มคฺค) มัจฺเฌโลปฺปสมาส

มคฺโค อ.หนทาง คมนฺ เป็นที่ไป ตฤกฺกสิลฺ สู่เมืองตักกสิลา ตฤกฺกสิลฺมคฺโค ชื่อว่าตฤกฺกสิลฺมคฺค. (หนทางเป็นที่ไปสู่เมืองตักกสิลา)

มาตาปิตโร

เป็นอิตริตฺรโยคทวินทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มาตา จ ปิตา จ มาตาปิตโร. (มาตุ + ปิตุ)

มาตา จ อ.มารดาด้วย ปิตา จ อ.บิดาด้วย มาตาปิตโร ชื่อว่ามาตาปิตุ. (มารดาและบิดา)

อปลฺสฺสนฺตา

เป็นนินิบาดบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น ปลฺสฺสนฺตา อปลฺสฺสนฺตา, มาตาปิตโร. (น + ปลฺสฺสนฺตา)

(มาตาปิตโร) อ.มารดาและบิดา ท. ปลฺสฺสนฺตา เห็นอยู่ น หามิได้ อปลฺสฺสนฺตา ชื่อว่าอปลฺสฺสนฺต, ได้แก่มารดาและบิดา. (ไม่เห็นอยู่)

มตกภตต์

เป็นจตุตถิปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มตกสฺส ภตต์ มตกภตต์. (มตก + ภตต์)

ภตต์ อ.ภัตร์ มตกสฺส (ปุคฺคสฺส) เพื่อบุคคล ผู้ตายแล้ว มตกภตต์ ชื่อวามตกภตต์. (ภัตร์ เพื่อผู้ตาย, มตกภัตร์)

ตกุกสิลคามิสตฺตวาโท

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมีทุตียาตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ตกุกสิล คจฺจติ สีเสนาติ ตกุกสิลคามิ, สตฺตวาโท. (ตกุกสิลาสทฺทูปฺปท + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + ณีปัจจยฺ) กัตตฺรูป, ตสฺสีลสาธนะ, กิตันตสฺมาส, ทุตียาตปุริสสมาส

(โย สตฺตวาโท) อ.พ่อค้าเกวียนใด คจฺจติ จะไป ตกุกสิล สู่เมืองตักกสิลา สีเสน โดยปกติ อิติ เพราะเหตุนั้น (โส สตฺตวาโท) อ.พ่อค้าเกวียนนั้น ตกุกสิลคามิ ชื่อว่าตกุกสิลคามิ, ได้แก่พ่อค้าเกวียน. (ผู้จะไปเมืองตักกสิลาโดยปกติ)

๒. ตกุกสิลคามิ จ โส สตฺตวาโท จาติ ตกุกสิลคามิสตฺตวาโท. (ตกุกสิลคามิ + สตฺต- วาโท) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส

ตกุกสิลคามิ จ อ.ผู้จะไปสู่เมืองตักกสิลาโดยปกติด้วย โส อ.ผู้จะไปสู่เมืองตักกสิลา โดยปกตินั้น สตฺตวาโท จ เป็นพ่อค้าเกวียนด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น ตกุกสิลคามิสตฺตวาโท ชื่อว่า ตกุกสิลคามิสตฺตวาโท. (พ่อค้าเกวียนผู้จะไปเมืองตักกสิลาโดยปกติ)

องฺคฺลิมฺหฺมฺทิกา

เป็นสัดตมิตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

องฺคฺลิมฺ หฺมฺทิกา องฺคฺลิมฺหฺมฺทิกา. (องฺคฺลิมฺ + หฺมฺทิกา)

หฺมฺทิกา อ.แหวน องฺคฺลิมฺ ที่นิ้วมือ องฺคฺลิมฺหฺมฺทิกา ชื่อว่าองฺคฺลิมฺหฺมฺทิกา. (แหวนที่นิ้วมือ)

มหาปณฺณากาโร

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มหฺนฺโต จ โส ปณฺณากาโร จาติ มหาปณฺณากาโร. (มหฺนฺต + ปณฺณากาโร)

มทนต์ จ อ.อันใหญ่ด้วย โส อ.อันใหญ่ขึ้น ปณณากาโร จ เป็นบรรณาการด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ มหาปณณากาโร ชื่อว่ามหาปณณการ. (บรรณาการใหญ่)

อิติรัตน

เป็นอวธารณบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อิติเอว รตนํ อิติรัตน. (อิติ + รตน)

อิติเอว อ.หญิงนั้นเที่ยว รตนํ เป็นรัตนะ อิติรัตน ชื่อว่าอิติรัตน. (รัตนะคือหญิง)

วยานรูปา

เป็นจตุตตีตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วยสส อรูปา วยานรูปา, อิติ. (วย + อรูป)

(อิติ) อ.หญิง อรูปา ผู้สมควร วยสส แก้ว วยานรูปา ชื่อว่าวยานรูปา, ได้แก่หญิง. (ผู้สมควรแก้ว)

ปาสาทิกา

เป็นสังสัจจาทิอเนกัตถัตถิต มีวิเคราะห์ว่า

ปสาทํ นิพพตเตตติ ปาสาทิกา, อิติ. (ปสาท + นิภัจจ)

(ยา อิติ) อ.หญิงใด ปสาทํ ยังความเลื่อมใส นิพพตเตติ ย่อมให้เกิดขึ้น อิติ เพราะเหตุนี้ (สา อิติ) อ.หญิงนั้น ปาสาทิกา ชื่อว่าปาสาทิกา, ได้แก่หญิง. (ผู้ทำให้ความเลื่อมใสเกิดขึ้น)

อุปปนฺนสินฺโท

เป็นจตุตตีทวิพทตูลยาธิกรณพทพพิทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุปปนฺโน สินฺโท ยสส โส อุปปนฺนสินฺโท, เสฏฺฐิปุตฺโต. (อุปปนฺน + สินฺโท)

สินฺโท อ.ความรัก อุปปนฺโน เกิดขึ้นแล้ว ยสส (เสฏฺฐิปุตฺตส) แก่บุตรของเศรษฐีใด (อติ) มีอยู่, โส (เสฏฺฐิปุตฺโต) อ.บุตรของเศรษฐีนั้น อุปปนฺนสินฺโท ชื่อว่าอุปปนฺนสินฺโท, ได้แก่ลูกเศรษฐี. (ผู้มีความรักอันเกิดขึ้นแล้ว, ผู้เกิดความรัก)

อภุตปุพพา

เป็นอภุตตตถสมาส โดยมีนิบาตบุพพบทกัมมธรรยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. น ภุตตา อภุตตา, ชเนา. (น + ภุต) นิบาตบุพพบทกัมมธรรยสมาส
(ชเนา) อ.ชน ท. ภุตตา เป็นแล้ว น ทามีได้ อภุตตา ชื่อว่าอภุต, ได้แก่ชนทั้งหลาย. (ไม่เป็นแล้ว)
๒. อภุตตา ปุพพหุตติ อภุตปุพพา, ชเนา. (อภุต + ปุพพ) อภุตตตถสมาส
(ชเนา) อ.ชน ท. อภุตตา ไม่เป็นแล้ว ปุพพ ในกาลก่อน อิติ เพราะเหตุนี้ (เต ชเนา) อ.ชน ท. เหล่านี้ อภุตปุพพา ชื่อว่าอภุตปุพพ, ได้แก่ชนทั้งหลาย. (ผู้ไม่เคยเป็นแล้ว)

วสสสตสทสสานิ

เป็นฉฐฐิตูปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วสสานัน สตสทสสานิ วสสสตสทสสานิ. (วสส + สตสทสส)

สตสทสสานิ อ.แสน ท. วสสานัน แห่งปี ท. วสสสตสทสสานิ ชื่อว่าวสสสตสทสส. (แสนปี)

มนุสสชาติ

เป็นฉฐฐิตูปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มนุสสสส ชาติ มนุสสชาติ. (มนุสส + ชาติ)

ชาติ อ.ชาติ มนุสสสส แห่งมนุษย์ มนุสสชาติ ชื่อว่ามนุสสชาติ. (ชาติมนุษย์)

อตตภาวสตี

เป็นฉฐฐิตูปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อตตภาวานัน สตี อตตภาวสตี. (อตตภาว + สตี)

สตี อ.ร้อย อตตภาวานัน แห่งอัตตภาพ ท. อตตภาวสตี ชื่อว่าอตตภาวสตี. (ร้อยอัตตภาพ)

อานนหุตเถโร

เป็นวิเสสนุตตบตกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อานนโท จ โส เถโร จาติ อานนหุตเถโร. (อานนหุต + เถโร)

อาณนโท จ อ.พระอาณนทด้วย โส อ.พระอาณนทนั้น เถโร จ เป็นพระเอระด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น อาณนทเถโร ชื่อว่าอาณนทเอระ. (พระอาณนทผู้เอระ, พระอาณนทเอระ)

กบปสตสทสสปูริตปารมี

เป็นตติยาทวีปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีฉนฺฐิตปฺปฺริสสมาส และตติยาตปฺปฺริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. กบฺปานิ สตสทสสํ กบปสตสทสสํ. (กบป + สตสทสส) ฉนฺฐิตปฺปฺริสสมาส
สตสทสสํ อ.แสน กบฺปานิ แห่งกป ท. กบปสตสทสสํ ชื่อว่ากบปสตสทสส. (แสนกป)
๒. กบปสตสทสสํ ปูริตา กบปสตสทสสปูริตา, ปารมี. (กบปสตสทสส + ปูริตา) ตติยา-
ตปฺปฺริสสมาส

(ปารมี) อ.บารมี (อาณนทเอเรน) อันพระอาณนทผู้เอระ ปูริตา ให้เต็มแล้ว กบปส-
ทสสํ สิ้นแสนแห่งกป กบปสตสทสสปูริตา ชื่อว่ากบปสตสทสสปูริตา, ได้แก่บารมี. (บำเพ็ญสิ้นหนึ่งแสน
กป)

๓. กบปสตสทสสปูริตา ปารมี เยน โส กบปสตสทสสปูริตปารมี, อาณนทเถโร. (กบปส-
ทสสปูริตา + ปารมี) ตติยาทวีปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

ปารมี อ.บารมี เยน (อาณนทเอเรน) อันพระอาณนทผู้เอระใด กบปสตสทสสปูริตา ให้
เต็มแล้วสิ้นแสนแห่งกป (อดีต) มีอยู่, โส (อาณนทเถโร) อ.พระอาณนทผู้เอระนั้น กบปสตสทสสปูริ-
ตปารมี ชื่อว่ากบปสตสทสสปูริตปารมี, ได้แก่พระอาณนทเอระ. (ผู้มีบารมีที่บำเพ็ญสิ้นหนึ่งแสนกป, ผู้บำเพ็ญ
บารมีสิ้นหนึ่งแสนกป)

กมฺมารกฺลํ

เป็นฉนฺฐิตปฺปฺริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กมฺมารสฺสํ กฺลํ กมฺมารกฺลํ. (กมฺมาร + กฺล)

กฺลํ อ.ตระกูล กมฺมารสฺสํ ของบุคคลผู้กระทำซึ่งของ กมฺมารกฺลํ ชื่อว่ากมฺมารกฺล. (ตระกูลข้าง
ทอง)

ปรทารกมม

เป็นอวธารณบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีฉฐฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะหตั้งนี้

๑. ปรสส ทาโร ปรทาโร. (ปร + ทาร) ฉฐฐิตปปริสสมาส

ทาโร อ.ภรรยา ปรสส (บุคคลสส) ของบุคคลอื่น ปรทาโร ชื่อว่าปรทาร. (ภรรยาของผู้
อื่น)

๒. ปรทาร อติจาโรเขว กมม ปรทารกมม. (ปรทาร + กมม)

ปรทาร อติจาโร เขว อ.อันลวงเกิดซึ่งภรรยาของบุคคลอื่นนั้นเทียว กมม เป็นกรรม
ปรทารกมม ชื่อว่าปรทารกมม. (กรรมคืออันลวงเกินภรรยาของผู้อื่น)

ปกุกาวเสโส

เป็นวิเสสนุตตรบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

ปกุกญจ ต อวเสโส จาติ ปกุกาวเสโส. (ปกุก + อวเสส)

ปกุก จ อ.ผลอันสุกแล้วด้วย ต อ.ผลอันสุกแล้วนั้น อวเสโส จ เป็นผลอันเหลือลงด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ ปกุกาวเสโส ชื่อว่าปกุกาวเสส. (ผลที่สุกที่เหลืออยู่)

ปาทปริจาริกา

เป็นสัตตมิตปปริสสมาส มีวิเคราะหว่า

ปาเท ปริจาริกา ปาทปริจาริกา. (ปาท + ปริจาริกา)

ปริจาริกา อ.หญิงรับใช้ ปาเท ไกล่เท้า ปาทปริจาริกา ชื่อว่าปาทปริจาริกา. (หญิงรับใช้ไกล่เท้า)

วิษุทธธณ

เป็นฉฐฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะหว่า

วิษส อุตฺธณ วิษุทธธณ. (วิษ + อุตฺธณ)

อุตฺธณ อ.การถอนขึ้น วิษส ซึ่งพืช วิษุทธธณ ชื่อว่าวิษุทธธณ. (การถอนพืช)

ทานาทินิ

เป็นนัฏฐิทวีปทตฺลยาธิกรณพทฺพพิทิสฺมาส มิวิเคราะหฺว่า
 ทานํ อาทิ เยสนฺติ ทานาทินิ, ปุณฺณานิ. (ทาน + อาทิ)
 ทานํ อ.ทาน อาทิ เป็นต้น เยสฺ (ปุณฺณานิ) แห่งบุญ ท. เหล่าใด (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะ
 เหตุนั้น (ทานิ ปุณฺณานิ) อ.บุญ ท. เหล่านั้น ทานาทินิ ชื่อว่าทานาทิ, ได้แก่บุญทั้งหลาย. (มีทาน
 เป็นต้น)

ปฺริสฺตตฺตภาโว

เป็นนัฏฐิตฺปฺริสฺสฺมาส มิวิเคราะหฺว่า
 ปฺริสฺสฺส อตฺตภาโว ปฺริสฺตตภาโว. (ปฺริส + อตฺตภาว)
 อตฺตภาโว อ.อตฺตภาพ ปฺริสฺสฺส ของบุรุษ ปฺริสฺตตภาโว ชื่อว่าปฺริสฺตตภาว. (อตฺตภาพของบุรุษ)

ปติเทวดา

เป็นนัฏฐิทวีปทตฺลยาธิกรณพทฺพพิทิสฺมาส มิวิเคราะหฺว่า
 ปติ เทวดา วย ยาสฺนฺติ ปติเทวดา, อิตฺถิโย. (ปติ + เทวดา)
 ปติ อ.สามี ยาสฺ (อิตฺถินํ) ของหญิง ท. เหล่าใด เทวดา วย เป็นราวกะเทวดา (อตฺถิ) มี
 อยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตา อิตฺถิโย) อ.หญิง ท. เหล่านั้น ปติเทวดา ชื่อว่าปติเทวดา, ได้แก่หญิง
 ทั้งหมด. (ผู้สามีตฺจเทวดา)

สามีสมฺมาปฺฏิปตฺติวโส

เป็นนัฏฐิตฺปฺริสฺสฺมาส โดยมีสัดตมิตฺปฺริสฺสฺมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะหฺดังนี้

๑. สามีสมฺมี สมฺมาปฺฏิปตฺติ สามีสมฺมาปฺฏิปตฺติ. (สามี + สมฺมาปฺฏิปตฺติ) สัดตมิตฺปฺริสฺสฺมาส
 สมฺมาปฺฏิปตฺติ อ.การปฏิบัติชอบ สามีสมฺมี ในสามี สามีสมฺมาปฺฏิปตฺติ ชื่อว่าสามีสมฺมา-
 ปฏฺิปตฺติ. (การปฏิบัติชอบในสามี)
๒. สามีสมฺมาปฏฺิปตฺติยา วโส สามีสมฺมาปฏฺิปตฺติวโส. (สามีสมฺมาปฏฺิปตฺติ + วส) นัฏฐิ-
 ตฺปฺริสฺสฺมาส
 วโส อ.อำนาจ สามีสมฺมาปฏฺิปตฺติยา แห่งการปฏิบัติชอบในสามี สามีสมฺมาปฏฺิปตฺติวโส
 ชื่อว่าสามีสมฺมาปฏฺิปตฺติวส. (อำนาจแห่งการปฏิบัติชอบในสามี)

อโยนิโส

เป็นนินิบาทบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น โยนิโส อโยนิโส. (น + โยนิโส)

โยนิโส โดยอุบายอันแยกคาย น ทาไม่ได้ อโยนิโส ชื่อว่าอโยนิโส. (โดยอุบายอันไม่แยกคาย)

ทสมาสจโย

เป็นจัญฐิตูปุริสสมาส โดยมีอสมาหารทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ทส มาสา ทสมาส. (ทส + มาส) อสมาหารทิสมาส

มาสา อ.เตือน ท. ทส ลีบ ทสมาส ชื่อว่าทสมาส. (ลีบเตือน)

๒. ทสมาสาน อจโย ทสมาสจโย. (ทสมาส + อจโย) จัญฐิตูปุริสสมาส

อจโย อ.กาลอันล่วงไป ทสมาสาน แห่งเตือนลีบ ท. ทสมาสจโย ชื่อว่าทสมาสจโย.

(ผ่านไป ๑๐ เตือน)

คมนาโล

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คมนาจ ต กาล จาติ คมนาโล. (คมนา + กาล)

คมน จ อ.เป็นที่ไปด้วย ต อ.เป็นที่ไปนั้น กาล จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น

คมนาโล ชื่อว่าคมนา. (กาลเป็นที่ไป)

สกภูสตานิ

เป็นจัญฐิตูปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สกภูวาน สตานิ สกภูสตานิ. (สกภู + สต)

สตานิ อ.ร้อย ท. สกภูวาน แห่งเกี่ยวน ท. สกภูสตานิ ชื่อว่าสกภูสต. (เกี่ยวนหนึ่งร้อย)

อุปริปาสาทล

เป็นจัญฐิตูปุริสสมาส โดยมีนิบาทบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปาสาทล อุปริ อุปริปาสาท. (อุปริ + ปาสาท) นิบาทบุพพบทกัมมธารยสมาส

อุปริ ในเบื้องบน ปาสาทสส์ แห่งปราสาท อุปริปาสาท ชื่อว่าอุปริปาสาท. (ข้างบนปราสาท)

๒. อุปริปาสาทสส์ ตลั อุปริปาสาทตล. (อุปริปาสาท + ตล) ฦฎฐิต์ปฐริสส์มาส ตลั อ.พื้น อุปริปาสาทสส์ แห่งในเบื้องบนแห่งปราสาท อุปริปาสาทตล ชื่อว่าอุปริปาสาท-ตล. (พื้นเบื้องบนปราสาท)

วาทปาน

เป็นฦฎฐิต์ปฐริสส์มาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปาติ เอตถาติ ปาน. (ปา ปาเน ในการตี๋ม + ยุบัจจัย) กัตตุรูป, อธิกรณสาธนะ (ปุคคโล) อ.บุคคล ปาติ ย่อมตี๋มกิน เอตถ (จิตฺเต) ที่ช่องนี้ อิติ เพราะเหตุนี้ (เอตฺ จิตฺ) อ.ช่องนี้ ปาน ชื่อว่าปาน. (เป็นที่ตี๋มกิน)

๒. วาตสส์ ปานั วาตปาน. (วาต + ปาน) ฦฎฐิต์ปฐริสส์มาส ปานั อ.เป็นที่ตี๋มกิน วาตสส์ ซึ่งลม วาตปาน ชื่อว่าวาตปาน. (ช่องเป็นที่ตี๋มกินลม, หน้าต่าง)

อนตรวิติ

เป็นอมาทิปรตปฐริสส์มาส มีวิเคราะห์ทั่ว

วิติยา อนตรา อนตรวิติ. (อนตรา + วิติ)

อนตรา ในระหว่าง วิติยา แห่งถนน อนตรวิติ ชื่อว่าอนตรวิติ. (ระหว่างถนน)

สกุการสุมมาน

เป็นสมาทรวทสุมมาส มีวิเคราะห์ทั่ว

สกุกาโร จ สุมมานะ จ สกุการสุมมาน. (สกุการ + สุมมาน)

สกุกาโร จ อ.สัการะด้วย สุมมานะ จ อ.สัมานะด้วย สกุการสุมมาน ชื่อว่าสกุการสุมมาน. (สัการะและสัมานะ)

ทิจฎจปุพพชา

เป็นอยุตต์ตถสมาส มีวิเคราะหว่า

ทิจฎจา ปุพพนติ ทิจฎจปุพพชา, อิตถิ.

(อิตถิ) อ.ทญิง (อมุเทหิ) ทิจฎจา ผู้อันเรา ท. เห็นแลแล้ว ปุพพ ในกาลก่อน อิตถิ เพราะเหตุนั้น ทิจฎจปุพพชา ชื่อว่าทิจฎจปุพพชา, ได้แกทญิง. (ผู้เคยเห็นแลแล้ว)

โสเรยยนครวาลีโน

เป็นสัตตมัตปุริสสมาส โดยมิวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหดังนี้

๑. โสเรยยญจ ตํ นครญจาติ โสเรยยนครํ. (โสเรยย + นคร) วิเสสนบุพพบทกัมมธารย-
สมาส

โสเรยยํ จ อ.ชื่อว่าโสเรยยะด้วย ตํ อ.ชื่อว่าโสเรยยะนั้น นครํ จ เป็นเมืองด้วย อิตถิ
เพราะเหตุนี้ โสเรยยนครํ ชื่อว่าโสเรยยนคร. (เมืองโสเรยยะ)

๒. โสเรยยนคร เวสนติ สีเสนาติ โสเรยยนครวาลีโน, ชนา. (โสเรยยนครสททูปปท + เว-
สนวาเส ในการอยู่ + ฌิปจัจจ) กัตตุรูป, ตัสสีลสาธนะ, กัตตันตสมาส, สัตตมัตปุริสสมาส

(เย ชนา) อ.ชน ท. เหล่าใด เวสนติ ย่อมอยู่ โสเรยยนคร ในเมืองโสเรยยะ สีเสน
โดยปกติ อิตถิ เพราะเหตุนี้ (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านั้น โสเรยยนครวาลีโน ชื่อว่าโสเรยยนครวาลี,
ได้แกชนทั้งหลาย. (ผู้อยู่ในเมืองโสเรยยะโดยปกติ)

อโรคภาโว

เป็นฉฎฐัตปุริสสมาส โดยมีนนิบาตบุพพบทททพพิหิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหดังนี้

๑. นตถิ โรโค เยสนติ อโรคา, ชนา. (น + โรค) นิบาตบุพพบทททพพิหิสมาส

โรโค อ.โรค เยส (ชานน) แห่งชน ท. เหล่าใด นตถิ ย่อมไม่มี อิตถิ เพราะเหตุนี้ (เต
ชนา) อ.ชน ท. เหล่านั้น อโรคา ชื่อว่าอโรค, ได้แกชนทั้งหลาย. (ผู้ไม่มีโรค)

๒. อโรคานํ ภาโว อโรคภาโว. (อโรค + ภาว) ฉฎฐัตปุริสสมาส

ภาโว อ.ความที่ อโรคานํ (ชานน) แห่งชน ท. ผู้ไม่มีโรค อโรคภาโว ชื่อว่าอโรคภาว.
(ความที่พวกชนเป็นผู้ไม่มีโรค)

เอกทิวโส

เป็นอสมาหารทศุสมาส มีวิเคราะหว่า

เอโก จ โส ทิวโส จาติ เอกทิวโส. (เอก + ทิวส)

เอโก จ อ.หนึ่งด้วย โส อ.หนึ่งนั้น ทิวโส จ เป็นวันด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น เอกทิวโส
ชื่อว่าเอกทิวส. (วันหนึ่ง)

เปตกิจจ

เป็นจตุตถิตตปุริสสมาส มีวิเคราะหว่า

เปตสส กิจจ เปตกิจจ. (เปต + กิจจ)

กิจจ อ.กิจ เปตสส (ปุคคสส) เพื่อบุคค ผู้ละไปแล้ว เปตกิจจ ชื่อว่าเปตกิจจ. (กิจเพื่อบุคค
ไปแล้ว)

จินติตกขณ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

จินติตกขณ ต ขณ จาติ จินติตกขณ. (จินติต + ขณ)

จินติต จ อ.เป็นที่อันเราคิดแล้วด้วย ต อ.เป็นที่อันเราคิดแล้วนั้น ขณ จ เป็นขณะด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ จินติตกขณ ชื่อว่าจินติตกขณ. (ขณะเป็นที่อันเราคิดแล้ว)

อสกุกุณิตวา

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

น สกุกุณิตวา อสกุกุณิตวา. (น + สกุกุณิตวา)

สกุกุณิตวา อาจแล้ว น หามิได้ อสกุกุณิตวา ชื่อว่าอสกุกุณิตวา. (ไม่อาจแล้ว)

วสนญจान

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

วสนญจ ต จานญจาติ วสนญจान. (วสน + จาน)

วสน จ อ.เป็นที่อยู่ด้วย ต อ.เป็นที่อยู่นั้น จาน จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ วสนญ-
จान ชื่อว่าวสนญจาน. (ที่เป็นที่อยู่)

อาคนตุกภาโว

เป็นฉนฺธิสฺสิตฺตปฺปรีสฺสมาส มิวีเคราะหฺว่า

อาคนตุกสฺส ภาโว อาคนตุกภาโว. (อาคนตุก + ภาว)

ภาโว อ.ความเป็น อาคนตุกสฺส (त्व) แห่งท่าน ผู้จรมา อาคนตุกภาโว ชื่อว่าอาคนตุกภาว.
(ความเป็นแห่งผู้จรมา, ความเป็นอาคนตุกะ)

เคททวาริ

เป็นฉนฺธิสฺสิตฺตปฺปรีสฺสมาส มิวีเคราะหฺว่า

เคทสฺส ทวาริ เคททวาริ. (เคท + ทวาร)

ทวาริ อ.ประตู เคทสฺส แห่งเรือน เคททวาริ ชื่อว่าเคททวาร. (ประตูเรือน)

ปาทมูลิ

เป็นฉนฺธิสฺสิตฺตปฺปรีสฺสมาส มิวีเคราะหฺว่า

ปาทานิ มูลิ ปาทมูลิ. (ปาท + มูล)

มูลิ อ.ที่ใกล้ ปาทานิ แห่งเท้า ท. ปาทมูลิ ชื่อว่าปาทมูล. (ที่ใกล้เท้า)

ปิยสหายโก

เป็นวิเสสนนุพพทกัมมธารยสฺมาส มิวีเคราะหฺว่า

ปิโย จ โส สหายโก จาติ ปิยสหายโก. (ปิย + สหายก)

ปิโย จ อ.ผู้เป็นที่รักด้วย โส อ.ผู้เป็นที่รักนั้น สหายโก จ เป็นสหายด้วย อิติ เพราะเหตุ
นั้น ปิยสหายโก ชื่อว่าปิยสหายก. (สหายผู้เป็นที่รัก)

วุตตมตติ

ฉนฺธิสฺสิตฺตวิปทตฺตลยาธิกรณพหุพพิทิสฺมาส มิวีเคราะหฺว่า

วุตติ มตฺตา ยสฺสาติ วุตตมตติ, วจฺนํ. (วุตติ + มตฺตา)

(วจฺนํ) อ.คำ (เถเรน) วุตติ อันพระเถระ กล่าวแล้ว มตฺตา เป็นประมาณ ยสฺส (วจนฺส) แห่งคำใด (อตฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ตํ วจฺนํ) อ.คำนั้น วุตตมตติ ชื่อว่าวุตตมตติ, ได้แก่คำ.

(สักว่าอันพระเถระกล่าวแล้ว)

ปาตุมุตมตต์

ปาตุมุตต์ มตฺตา ยสฺสาติ ปาตุมุตมตต์, ปุริสลิงค์. (ปาตุมุต + มตฺตา)

(ปุริสลิงค์) อ.เพศแห่งชาย ปาตุมุตต์ ปรากฏมีแล้ว มตฺตา เป็นประมาณ ยสฺส (ปุริสลิงค์) แห่งเพศแห่งบุรุษใด (อติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุนี้ (ตฺ ปุริสลิงค์) อ.เพศแห่งบุรุษนั้น ปาตุมุตมตต์ ชื่อว่าปาตุมุตมตต์, ได้แก่เพศชาย. (สักว่ามีปรากฏแล้ว)

วุตตตต์

เป็นภาวตฺทิต มีวิเคราะห์ว่า

วุตฺตานํ ภาวํ วุตตตต์. (วุตต + ตตฺปัจจย)

ภาวํ อ.ความที่ วุตฺตานํ (ทารกาน) แห่งเด็ก ท. ผู้อยู่แล้ว วุตตตต์ ชื่อว่าวุตตตต์. (ความที่เด็กเป็นผู้อยู่แล้ว)

นิพพตตตต์

เป็นภาวตฺทิต มีวิเคราะห์ว่า

นิพพตฺตานํ ภาวํ นิพพตตตต์. (นิพพตต + ตตฺปัจจย)

ภาวํ อ.ความที่ นิพพตฺตานํ (ทารกาน) แห่งเด็ก ท. ผู้เกิดแล้ว นิพพตตตต์ ชื่อว่านิพพตตตต์. (ความที่เด็กเป็นผู้เกิดแล้ว)

วิปฺปกการปฺปตฺโต

เป็นหุติยาตฺปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วิปฺกการํ ปตฺโต วิปฺปกการปฺปตฺโต, เสฏฺฐิปฺปตฺโต. (วิปฺปกการ + ปตฺโต)

(เสฏฺฐิปฺปตฺโต) อ.บุตรของเศรษฐี ปตฺโต ถึงแล้ว วิปฺกการํ ซึ่งประการอันแปลก วิปฺปกการปฺปตฺโต ชื่อว่าวิปฺปกการปฺปตฺโต, ได้แก่ลูกเศรษฐี. (ผู้ถึงประการอันแปลก)

ชนปทวาสิโน

เป็นกัตตุรูป, ตัสสีลสาธนะ, กัตตันตสมาส, สัตตมัตตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
ชนปเท วสนฺติ สีเลนาติ ชนปทวาสิโน, ชนา. (ชนปทททูปปท + วส นิวาเส ในการอยู่ +
ณิปัจจย)

(เย ชนา) อ.ชน ท. เหล่าใด วสนฺติ ย่อมอยู่ ชนปเท ในชนบท สีเลน โดยปกติ อิติ เพราะ
เหตุนั้น (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านั้น ชนปทวาสิโน ชื่อว่าชนปทวาสิ, ได้แก่ชนทั้งหลาย. (ผู้อยู่ในชนบท
โดยปกติ, ชาวชนบท)

โกตุลชาตา

เป็นจตุตถีทวีปทตุลยาธิกรรมพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
โกตุลโล ชาโต เยสนฺติ โกตุลชาตา, ชนปทวาสิโน. (โกตุล + ชาต)
โกตุลโล อ.ความไกลาหล ชาโต เกิดแล้ว เยสฺ (ชนปทวาสิโน ชนานิ) แก่ชน ท. ผู้อยู่ในชนบท
โดยปกติ เหล่าใด อิติ เพราะเหตุนี้ (เต ชนปทวาสิโน ชนา) อ.ชน ท. ผู้อยู่ในชนบทโดยปกติ เหล่า
นั้น โกตุลชาตา ชื่อว่าโกตุลชาต, ได้แก่ชนผู้อยู่ในชนบทโดยปกติทั้งหลาย. (ผู้มีความไกลาหลเกิดแล้ว)

เอวรूप

เป็นฉฎฐีทวีปทตุลยาธิกรรมพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
เอวํ รูปํ ยสฺส ตํ เอวรूप, การณ. (เอวํ + รูป)
เอวํ อ.อย่างนี้ รูป เป็นรูป ยสฺส (การณสฺส) แห่งเหตุใด (อตุติ) มีอยู่, ตํ (การณ) อ.เหตุ
นั้น เอวรूप ชื่อว่าเอวรूप, ได้แก่เหตุ. (อันมีอย่างนี้เป็นรูป, เห็นปานนี้)

พลวาสิเนโท

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
พลวา จ โส ลีเนโท จาติ พลวาสิเนโท. (พลวาตฺ + ลีเนท)
พลวา จ อ.อันมีกำลังด้วย โส อ.อันมีกำลังนั้น ลีเนโท จ เป็นความรักด้วย อิติ เพราะเหตุ
นั้น พลวาสิเนโท ชื่อว่าพลวาสิเนท. (ความรักที่มีกำลัง)

อาคตาคต

เป็นวิเสสโนภพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อาคต จ เต อาคต จาติ อาคตาคต, ชเนา. (อาคต + อาคต)

เต (ชเนา) อ.ชน ท. เหล่านั้น อาคต จ ผู้มาแล้วด้วย อาคต จ ผู้มาแล้วด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อาคตาคต ชื่อว่าอาคตาคต, ได้แก่ชนทั้งหลาย. (ผู้ทั้งมาแล้วทั้งมาแล้ว)

เอกตตูปคโต

เป็นทุตียาตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

๑. เอกสฺส ภาโว เอกตตฺ. (เอก + ตตปัจจย) ภาวตฺทิต

ภาโว อ.ความที่ เอกสฺส (บุคคลสฺส) แห่งบุคคล ผู้เดียว เอกตตฺ ชื่อว่าเอกตต. (ความเป็นแห่งบุคคลผู้เดียว)

๒. เอกตตฺ อูปคโต เอกตตูปคโต, เถโร. (เอกตต + อูปคต) ทุตียาตปุริสสมาส

(เถโร) อ.พระเถระ อูปคโต เข้าถึงแล้ว เอกตตฺ ซึ่งความเป็นแห่งบุคคลผู้เดียว เอกตตูปคโต ชื่อว่าเอกตตูปคต, ได้แก่พระเถระ. (ผู้เข้าถึงความเป็นบุคคลผู้เดียว)

ปุริมทิวสา

เป็นวิเสสโนภพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปุริมา จ เต ทิวสา จาติ ปุริมทิวสา. (ปุริม + ทิวส)

ปุริมา จ อ.อันมีในก่อน ท. ด้วย เต อ.อันมีในก่อน ท. เหล่านั้น ทิวสา จ เป็นวันด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปุริมทิวสา ชื่อว่าปุริมทิวส. (วันอันมีในก่อน, วันที่ผ่านๆ มา)

วุดตปุตตา

เป็นวิเสสโนภพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วุดตา จ เต ปุตตา จาติ วุดตปุตตา. (วุดต + ปุตต)

วุดตา จ อ.ผู้อยู่แล้ว ท. ด้วย เต อ.ผู้อยู่แล้ว ท. เหล่านั้น ปุตตา จ เป็นบุตรด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ วุดตปุตตา ชื่อว่าวุดตปุตต. (บุตรผู้อยู่แล้ว)

มคคทสฺสนํ

เป็นฉนฺธิตฺตํปฺปฺริสฺสํมาส มิวิเคราะห์ว่า

มคคทสฺสํ ทสฺสนํ มคคทสฺสนํ. (มคค + ทสฺสน)

ทสฺสนํ อ.การเห็น มคคทสฺสํ ซึ่งมรรค มคคทสฺสนํ ชื่อว่ามคคทสฺสน. (การเห็นมรรค)

ทิกฺขุกกาล

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสํมาส มิวิเคราะห์ว่า

ทิกฺขุกญจ ตํ กาลโ จาติ ทิกฺขุกกาล. (ทิกฺขุ + กาล)

ทิกฺขุ จ อ.เป็นที่อันตนเห็นแล้วด้วย ตํ อ.เป็นที่อันตนเห็นแล้วนั้น กาลโ จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ทิกฺขุกกาล ชื่อว่าทิกฺขุกกาล. (กาลเป็นที่อันตนเห็นแล้ว)

สํมาจปิตตตํ

เป็นภาวตํทิต มิวิเคราะห์ว่า

สํมาจปิตตสํ ภาโว สํมาจปิตตตํ. (สํมาจปิต + ตตปัจจย)

ภาโว อ.ความที่ (บุคคลเสน) สํมาจปิตตสํ (จิตตสํ) แห่งจิต อันบุคคล ตั้งไว้ชอบแล้ว สํมาจปิตตตํ ชื่อว่าสํมาจปิตตต. (ความที่จิตเป็นธรรมชาติที่บุคคลตั้งไว้ชอบแล้ว)

วรดโร

เป็นวิเสสตัดทิต มิวิเคราะห์ว่า

สพฺเพ อิม วรา, อยมิเมสํ วิเสเสน วโรติ วรดโร, ปุคฺคโล. (วร + ดรปัจจย)

อิม (บุคคลา) อ.บุคคล ท. เหล่านี้ สพฺเพ ทั้งปวง วรา เป็นผู้เลิศ (โทหติ) ย่อมเป็น, อัย (บุคคลโล) อิมสํ (บุคคลานํ) อ.- แห่งบุคคล ท. เหล่านี้ -บุคคลนี้ วโร เป็นผู้เลิศ วิเสเสน โดยพิเศษ (โทหติ) ย่อมเป็น อิติ เพราะเหตุนี้ (โล ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น วรดโร ชื่อว่าวรดโร, ได้แก่บุคคล. (ผู้เลิศกว่า)

อุตุตริตโร

เป็นวิเสสตัทตติ มีวิเคราะห์ว่า

สัพเพ อิมะ อุตุตริ, อยมิเมสฺ วิเสสเน อุตุตริตี อุตุตริตโร, ปุคฺคโล. (อุตุตริ + ตรป้งจ้ง)
อิมะ (ปุคฺคลา) อ.บุคฺคล ท. เหล่านี้ สัพเพ ทั้งปวง อุตุตริ เป็นผู้ย้ง (โทนติ) ย่อมเป็น, อย
(ปุคฺคโล) อิมะ (ปุคฺคลานิ) อ.- แห่งบุคฺคล ท. เหล่านี้ -บุคฺคลนี้ อุตุตริ เป็นผู้ย้ง วิเสสเน โดยพิเศษ
(โทติ) ย่อมเป็น อิติ เพราะเหตุนี้ (โล้ ปุคฺคโล) อ.บุคฺคลนั้น อุตุตริตโร ชื่อว่าอุตุตริตร, ได้แก่บุคฺคล.
(ผู้ย้งกว่า)

ชีวิตปวตตนกั

เป็นนัฎฐิตัปฺปรีสฺมาล มีวิเคราะห์ว่า

ชีวิตสฺส ปวตตนกั ชีวิตปวตตนกั, ฌนั. (ชีวิต + ปวตตนก)
(ฌนั) อ.ทรรฺพยั ชีวิตสฺส ปวตตนกั อันเป็นเครื่อง ย้งชีวิต ให้เป็นไป ชีวิตปวตตนกั ชื่อว่า
ชีวิตปวตตนก, ได้แก่ทรรฺพยั. (อันเป็นเครื่องทำให้ชีวิตเป็นไปได้)

ดาวมททธนา

เป็นติปทพทพพิทิสฺมาล มีวิเคราะห์ว่า

ดาว มทนต์ ฌนั เยสฺนติ ดาวมททธนา, มาตาปิตโร. (ดาว + มทนต์ + ฌน)
ฌนั อ.ทรรฺพยั มทนต์ อันมาก ดาว เพียงนั้น เยสฺ (มาตาปิตฺนุ) แห่งมารดาและบิดา ท.
เหล่าใด (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต มาตาปิตโร) อ.มารดาและบิดา ท. เหล่านี้ ดาวมททธนา
ชื่อว่าดาวมททธนา, ได้แก่มารดาและบิดาทั้งหลาย. (ผู้มีทรรฺพยัอันมากเพียงนั้น)

มหาโกศา

เป็นนัฎฐิตวิปทฺตุลยาธิกรณพทพพิทิสฺมาล มีวิเคราะห์ว่า

มทนต์ โกศา เยสฺนติ มหาโกศา, มาตาปิตโร. (มทนต์ + โกศา)
โกศา อ.โกศะ มทนต์ อันมาก เยสฺ (มาตาปิตฺนุ) แห่งมารดาและบิดา ท. เหล่าใด (อตฺถิ)
มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต มาตาปิตโร) อ.มารดาและบิดา ท. เหล่านี้ มหาโกศา ชื่อว่ามหาโกศา,
ได้แก่มารดาและบิดาทั้งหลาย. (ผู้มีโกศะอันมาก)

ชีวิตกบปณ

เป็นฉนฺทิสฺสัฏฐิปุริสสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

ชีวิตสฺส กบปณ ชีวิตกบปณ, ธนฺ. (ชีวิต + กบปณ)

(ธนฺ) อ.ทรัพย์ กบปณ อันเป็นเครื่องสำเร็จ ชีวิตสฺส ซึ่งชีวิต ชีวิตกบปณ ชื่อว่าชีวิตกบปณ, ได้แก่ทรัพย์. (อันเป็นเครื่องสำเร็จชีวิต, เครื่องเลี้ยงชีพ)

จกกวตติสิริ

เป็นอวธารณบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

จกกวตติเยว สิริ จกกวตติสิริ. (จกกวตติ + สิริ)

จกกวตติ เอว อ.ความเป็นพระเจ้าจักรพรรดินั้นเทียว สิริ เป็นสิริ จกกวตติสิริ ชื่อว่าจกกวตติ-สิริ. (สิริคือความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ)

ทิพพสมฺปัตติ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

ทิพพา จ ส่า สมฺปัตติ จาติ ทิพพสมฺปัตติ. (ทิพพา + สมฺปัตติ)

ทิพพา จ อ.อันเป็นทิพย์ด้วย ส่า อ.อันเป็นทิพย์นั้น สมฺปัตติ จ เป็นสมบัตินั้น อิติ เพราะเหตุนี้ ทิพพสมฺปัตติ ชื่อว่าทิพพสมฺปัตติ. (สมบัตินั้น, ทิพพสมบัตินั้น)

ปจฺมชฺฌานาภิสมฺปัตติ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส โดยมีฉนฺทิสฺสัฏฐิวิปทฺตฺลยาธิกรณพหุพพีทิสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺดังนี้

๑. ปจฺมชฺฌานํ อาภิ ยสฺสาติ ปจฺมชฺฌานาภิ, สมฺปัตติ. (ปจฺมชฺฌาน + อาภิ) ฉนฺทิสฺสัฏฐิวิปทฺตฺลยาธิกรณพหุพพีทิสฺมาส

ปจฺมชฺฌานํ อ.ปจฺมชฺฌาน อาภิ เป็นต้น ยสฺสา (สมฺปัตติยา) แห่งสมบัตินั้น (อติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ส่า สมฺปัตติ) อ.สมบัตินั้น ปจฺมชฺฌานาภิ ชื่อว่าปจฺมชฺฌานาภิ, ได้แก่สมบัตินั้น (มีปจฺมชฺฌานเป็นต้น)

๒. ปจฺมชฺฌานาภิ จ ส่า สมฺปัตติ จาติ ปจฺมชฺฌานาภิสมฺปัตติ. (ปจฺมชฺฌานาภิ + สมฺปัตติ) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส

ปจฺมชฺฌมานาที จ อ.อันมีปจฺมชฺฌมานเป็นต้นด้วย ส่า อ.อันมีปจฺมชฺฌมานเป็นต้นนั้น สมฺปตฺติ
จ เป็นสมฺปตฺติด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปจฺมชฺฌมานาทีสมฺปตฺติ ชื่อว่าปจฺมชฺฌมานาทีสมฺปตฺติ. (สมฺปตฺติมี
ปจฺมชฺฌมานเป็นต้น)

โลกุตตรสมฺปตฺติทาน

เป็นทุติยาตฺปปริสฺสมาส โดยมิวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะห์ดังนี้

๑. โลกุตฺตโร จ โส สมฺปตฺติ จาติ โลกุตฺตรสมฺปตฺติ. (โลกุตฺตร + สมฺปตฺติ) วิเสสน-
บุพพบทกัมมธารยสมาส

โลกุตฺตโร จ อ.อันเป็นโลกุตฺตรด้วย โส อ.โลกุตฺตรนั้น สมฺปตฺติ จ เป็นสมฺปตฺติด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ โลกุตฺตรสมฺปตฺติ ชื่อว่าโลกุตฺตรสมฺปตฺติ. (สมฺปตฺติที่เป็นโลกุตฺตร, โลกุตฺตรสมฺปตฺติ)

๒. โลกุตฺตรสมฺปตฺตี ทานํ โลกุตฺตรสมฺปตฺติทานํ. (โลกุตฺตรสมฺปตฺติ + ทาน) ทุติยาตฺปปริส-
สมาส

ทานํ อ.การให้ โลกุตฺตรสมฺปตฺตี ซึ่งสมฺปตฺติอันเป็นโลกุตฺตร โลกุตฺตรสมฺปตฺติทานํ ชื่อว่า
โลกุตฺตรสมฺปตฺติทาน. (การให้สมฺปตฺติที่เป็นโลกุตฺตร, การให้โลกุตฺตรสมฺปตฺติ)

เทสนาวสาน

เป็นนัฏฐิตฺปปริสฺสมาส มิวิเคราะห์ทั่ว

เทสนาย อวสานํ เทสนาวสานํ. (เทสนา + อวสาน)

อวสานํ อ.กาลอันเป็นที่สิ้นสุดลง เทสนาย แห่งพระเทศนา เทสนาวสานํ ชื่อว่าเทสนาวสาน. (กาลอันเป็น
ที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา, เวลาจบพระเทศนา)

โสตาปตฺติผลาทินิ

เป็นนัฏฐิตฺวิปทฺตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มิวิเคราะห์ทั่ว

โสตาปตฺติผล อาทิ เยสํ ตานิ โสตาปตฺติผลาทินิ, อริยผลานิ. (โสตาปตฺติผล + อาทิ)

โสตาปตฺติผล อ.โสตาปตฺติผล อาทิ เป็นต้น เยสํ (อริยผลานิ) แห่งอริยผล ท. เหล่าใด (อตฺถิ)
มีอยู่, ตานิ (อริยผลานิ) อ.อริยผล ท. เหล่านั้น โสตาปตฺติผลาทินิ ชื่อว่าโสตาปตฺติผลาทิ, ได้แก่
อริยผลทั้งหลาย. (มีโสตาปตฺติผลเป็นต้น)

สาตติกา

เป็นสหบุพพบทพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สท อตติกาย ยา วตตตีติ สาตติกา, เทสนา. (สท + อตติกา) สหบุพพบทพหุพีทิสมาส
 ยา (เทสนา) อ.เทศนาโต วตตติ ย่อมเป็นไป สท กับ อตติกาย (วากาย) ด้วยวาจาอันมีประโยชน์
 อิติ เพราะเหตุนี้ (สา เทสนา) อ.เทศนานั้น สาตติกา ชื่อว่าสาตติกา, ได้แก่เทศนา. (เป็นไปกับด้วยวากายมี
 ประโยชน์)

จิตตวคควณณา

เป็นจัญฐิต์ปฐิสมาส โดยมีตติยาตปฐิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. วณณเถติ เอตายาติ วณณณา. (วณณ วิตุถาเร ในการขยายความ + เณปัจจัจ + ย
 ปัจจัจ + อปัจจัจ) กัตตุรูป, กรณสาธนะ

(ปณชิตโต) อ.บณชิติต วณณเถติ ย่อมพรรณณา เอตาย (วากาย) ด้วยวาจานั้น อิติ เพราะ
 เหตุนี้ (เอสา วากา) อ.วากานัน วณณณา ชื่อว่าวณณณา. (วากาเป็นเครื่องพรรณณา)

๒. จิตเตน สลลขจิตโต วคโค จิตตวคโค. (จิตต + สลลขจิต + วคค) ตติยาตปฐิสมาส
 วคโค อ.วรรค (ปณชิตเตน) สลลขจิตโต อันบณชิติต กำหนดแล้ว จิตเตน ด้วยจิต จิตตวค
 โค ชื่อว่าจิตตวคค. (วรรคที่บณชิติตกำหนดด้วยจิต)

๓. จิตตวคคสส วณณณา จิตตวคคควณณณา. (จิตตวคค + วณณณา) จัญฐิต์ปฐิสมาส
 วณณณา อ.วากาเป็นเครื่องพรรณณา จิตตวคคสส ซึ่งวรรคอันบณชิติตกำหนดแล้วด้วยจิต
 จิตตวคคควณณณา ชื่อว่าจิตตวคคควณณณา. (วากาเป็นเครื่องพรรณณาวรรคที่บณชิติตกำหนดด้วยจิต)

ตติโย

เป็นสังขยาตทิตติ มีวิเคราะห์ว่า

ติณณิ ปุโรเณ ตติโย, วคโค. (ติ + ตียปัจจัจ)

วคโค อ.วรรค ปุโรเณ อันเป็นเหตุเต็ม ติณณิ (วคคานิ) แห่งวรรค ท. สาม ตติโย ชื่อว่าตติโย,
 ได้แก่วรรค. (ที่ ๓)

คำศัพท์กริยานำรู้

ศัพท์กริยาคุณพากย์และกริยาในระหว่าง (อาชยาต - กิตก์)

อกตวา	น + กร กรณ ในการกระทำ + ตวา	ไม่กระทำแล้ว
อกาลี	อ + กร กรณ ในการกระทำ + อี	ได้กระทำแล้ว
อกาลี	อ + กร กรณ ในการกระทำ + อี	ได้กระทำแล้ว
อกิลมนต	น + กิลมุ เขต ในความลำบาก + อ + อนต	ไม่ลำบากอยู่
อคมาลี	อ + คมุ คติมทิ ในการไป + อี	ได้ไปแล้ว
อคมส์	อ + คมุ คติมทิ ในการไป + อूं	ได้ไปแล้ว, ได้เสด็จไปแล้ว
อคเหตุวา	น + คท อุปาทาน ในการถือเอา + ตวา	ไม่ถือเอาแล้ว
อจินตยิตวา	น + จินต จินตย ในความคิด + ฌย + ตวา	ไม่คิดแล้ว
อจสิสุ	อาส อุปเวสน ในการเข้าไปใกล้ + อूं	อยู่แล้ว
อจเฉย	อาส อุปเวสน ในการเข้าไปใกล้ + อ + เชย	พียงอยู่
อญญาลี	อ + ฌา อวโพธน ในการรู้ + อี	ได้รู้แล้ว
อญจาลี	อ + ฌา คตินวตติมทิ ในการห้ามการไป + อี	ได้ยืนอยู่แล้ว
อติจริตวา	อติ + จร จรณ ในการประพฤติ + ตวา	ประพฤติก้าวล่วงแล้ว
อติต	อติ + อี คติมทิ ในการไป, การถึง + ต	อันเป็นไปล่วงแล้ว
อตุถ	อส ภูวิ ในความมี, ความเป็น + อ + ถ	ย่อมมี, ย่อมเป็น
อตุถิ	อส ภูวิ ในความมี, ความเป็น + อ + ติ	มีอยู่
อทาลี	อ + ทา ทาเน ในการให้ + อี	ได้ให้แล้ว, ได้ถวายแล้ว
อทิสวา	น + ทิส เปกษณ ในการดู, เห็น + ตวา	ไม่เห็นแล้ว
อเทนต	น + ทา ทาเน ในการให้ + อ + อนต	ไม่ให้อยู่, เมื่อไม่ให้
อททล	อ + ทิส เปกษณ ในการดู, เห็น + อ	ได้เห็นแล้ว
อทล	อ + ทา ทาเน ในการให้ + อूं	ได้ให้แล้ว, ได้ถวายแล้ว
อติศต	อติ + คมุ คติมทิ ในการไป + ต	(อัน...) บรรลุแล้ว, ถึงทับแล้ว
อติญจยิตวา	อติ + ฌา คตินวตติมทิ ในการห้ามการไป + ตวา	อติชฐานแล้ว
อติวตต	อติ + วล นิวาเส ในการอยู่ + ต	สิงอยู่แล้ว
อติวาสิยสุ	อติ + วล นิวาเส ในการอยู่ + ฌย + อूं	(ยัง...) ให้อยู่ทับแล้ว, รับแล้ว

อธิวาเสสิ	อธิ + วส นิวาเส ในการอยู่ + เณ + อี	(ยัง...) ให้อยู่ทับแล้ว
อธิเสสฺสติ	อธิ + สี สเย ในการนอน + สฺสติ	จักนอนทับ
อนภีรต	น + อภิ + รมุ กีฬาย ในการเล่น + ต	ไม่ยินดียิ่งแล้ว
อนนฏจิต	น+อว+ จา คตินิวตติมฺหิ ในการห้ามการไป + ต	ไม่ดำรงอยู่แล้ว,ไม่ตั้งอยู่แล้ว
อนาคนตฺวา	น + อา + คมุ คติมฺหิ ในการไป + ตฺวา	ไม่มาแล้ว
อนิกฺขิปฺตฺวา	น + นิ + ขิป โนทเน ในการช้ตไป + ตฺวา	ไม่ทอดทิ้งแล้ว
อนุคจฺจนต	อนุ + คมุ คติมฺหิ ในการไป + อ + อนต	ไปตามอยู่, ตามสั่งอยู่
อนุคนตฺวา	อนุ + คมุ คติมฺหิ ในการไป + ตฺวา	ไปตามแล้ว, ตามสั่งแล้ว
อนุปฺปตต	อนุ + ป + อป ปาปุณฺเณ ในการถึง + ต	ถึงโดยลำดับแล้ว
อนุพฺนฺชฺชติ	อนุ + พนฺช พนฺชเณ ในการผูก + อ + อนฺติ	ย่อมติดตาม
อนุพฺนฺชติ	อนุ + พนฺช พนฺชเณ ในการผูก + อี	ติดตามแล้ว
อนุสฺสริตฺวา	อนุ + สฺร คติจิณฺตาย ในกาารไปและติด + ตฺวา	ระลึกตามแล้ว
อนุสฺสรี	อนุ + สฺร คติจิณฺตาย ในกาารไปและติด + อี	ระลึกตามแล้ว
อนโณโลกเกตฺวา	น + อว + โลก ทสฺสเณ ในการดู, เห็น + เณ+ตฺวา	ไม่แลดูแล้ว (จ.)
อนฺตรธฺวํ	อนฺตร+ ธา อทสฺสเณ ในการไม่เห็น + ย + อี	หายไปแล้ว, อันตรธานแล้ว
อนฺวาย	อนุ + อี คติมฺหิ ในการไป + ตฺวา	อาศัยแล้ว
อปคต	อป + คมุ คติมฺหิ ในการไป + ต	ไปปราศแล้ว, ปราศจากแล้ว
อปฺรชฺฌติ	อป + ราช ปทฺฏจฺมฺหิ ในการประทุษร้าย,ผิด +ย+ติ	ย่อมประพฤติผิด
อปฺรชฺฌนต	อป + ราช ปทฺฏจฺมฺหิ ในการประทุษร้าย,ผิด +ย+อนต	ประพฤติผิดอยู่
อปวิทฺธ	อป + วิธ ภาเต ในการแบ่ง,จำแนก + ต	ถูกทิ้งแล้ว
อปสฺสฺนฺต	น + ทิส เปกฺขเณ ในการดู, เห็น + อ + อนต	ไม่เห็นอยู่, เมื่อไม่เห็น
อเปถ	อป + อี คติมฺหิ ในการไป + อ + ถ	จงสลักไป
อเปติ	อป + อี คติมฺหิ ในการไป + อ + ทิ	จงสลักไป, ขอจงสลักไป
อปฺปมตฺต	น + ป + มท อุมฺมาเท ในความบ้า + ต	ไม่ประมาทแล้ว
อภวิสฺส	อ + ภู สฺตฺตฺตฺย ในความมี, ความเป็น + สฺสา	จักได้มีแล้ว, จักได้เป็นแล้ว
อภาสี	อ + ภาส วิยตฺตฺย วาจา ในกาารพูดช้ต + อี	ได้กล่าวแล้ว, ได้ตรัสแล้ว
อภิกฺขต	อภี + ภู สฺตฺตฺตฺย ในความมี, ความเป็น + ต	(อัน...) ครอบงำแล้ว
อภีรฺยท	อภี + รุท ชฺนเณ ในการเกิด + ตฺวา	ขึ้นเฉพาะแล้ว, ขึ้นแล้ว

อภิรุทิตวา	อภิ + รุท ช่นเน ในการเกิด + ตวา	ขึ้นเฉพาะแล้ว, ขึ้นแล้ว
อภิสเมจ	อภิ + ลั + อี คติมฺทึ ในการไป, ถึง + ตวา	บรรลุแล้ว, ตรีสรู้แล้ว
อภูต	น + ภู สัตตยาบ ในความมี, เป็น + ต	ไม่มีแล้ว, ไม่เป็นแล้ว
อมุท	อส ภูวิ ในความมี, ความเป็น + อ + ม	ย่อมมี, ย่อมเป็น
อมุทึ	อส ภูวิ ในความมี, ความเป็น + อ + มิ	ย่อมมี, ย่อมเป็น
อยุตุต์	น + ยุช โยเค ในการประกอบ + ต	ไม่ควรแล้ว
อลฆนุต	น + ลภ ลาภ ในการได้ + อ + อนุต	ไม่ได้อยู่, เมื่อไม่ได้
อวซียติ	อา + ซี ชเย ในความช่นะ + ย + ตี	ย่อมช่นะ, ช่นะอยู่, จะช่นะ
อวาริต	น + วร อวารเณ ในการปิดกั้น, ป้องกัน + ต	อัน...ไม่ห้ามแล้ว
อวิชทิต	น + วิ + ทา จาเค ในการสละ + ต	(อัน...) ไม่ละแล้ว
อวิชทิตวา	น + วิ + ทา จาเค ในการสละ + ตวา	ไม่สละแล้ว
อวิช่านนุต	น + วิ + ณา อวโพธเน ในการรู้ + ณา + อนุต	ไม่รู้อยู่, เมื่อไม่รู้
อสกกุกุณิตวา	น + สก สัตติมฺทึ ในความอาจ + อุณา + ตวา	ไม่อาจแล้ว, ไม่สามารถแล้ว
อสกกิ	อ + สก สัตติมฺทึ ในความอาจ + อุณา + อี	ได้อาจแล้ว, ได้สามารถแล้ว
อสกกโกนุต	น + สก สัตติมฺทึ ในความอาจ + โอ + อนุต	ไม่อาจอยู่, เมื่อไม่อาจ
อสนุช่านนุต	น + ลั + ญา อวโพธเน ในการรู้ + ณา + อนุต	ไม่รู้อยู่, เมื่อไม่รู้
อสนุชทนุต	น + ลั + จา คตินิวตติมฺทึ ในการห้ามการไป +อ+อนุต	ไม่ตั้งอยู่พร้อมอยู่
อสิ	อส ภูวิ ในความมี, เป็น + อ + ลี	ย่อมมี, ย่อมเป็น
อสิมิ	อส ภูวิ ในความมี, ความเป็น + อ + มิ	ย่อมมี, ย่อมเป็น
อสิล	อส ภูวิ ในความมี, ความเป็น + อ + เอยย	พึงมี, พึงเป็น
อสิลาเทติ	อา + สท ล่าเท ในการลี้มรสอันอรรอย +ณ+ติ	ย่อมยินดี (จ.)
อสิลาเทนุต	อา + สท ล่าเท ในการลี้มรสอันอรรอย +ณ+อนุต	ยินดีอยู่, เมื่อยินดี (จ.)
อสิโลลึ	อ + ลุ ลวณ ในการฟัง + ณา + อี	ได้ฟังแล้ว, ได้ยินแล้ว
อเทลุ	อ + หุ สัตตยาบ ในความมี, ความเป็น + อ์	ได้มีแล้ว, ได้เป็นแล้ว
อโหล	อ + หุ สัตตยาบ ในความมี, ความเป็น + อี	ได้มีแล้ว, ได้เป็นแล้ว
อโหล	อ + หุ สัตตยาบ ในความมี, ความเป็น + อี	ได้มีแล้ว, ได้เป็นแล้ว
อากงขนุต	อา + กจิ อิจจาย ในความปรารถนา +อ+อนุต	หวังอยู่, ปรารถนาอยู่
อาคจจณต	อา + คมุ คติมฺทึ ในการไป + อ + ถ	ย่อมมา

อาตจจนุต	อา + คมุ	คติมุทิ ในการไป + อ + อนุต	มาอยู่, เมื่อมา
อาตจจนุติ	อา + คมุ	คติมุทิ ในการไป + อ + อนุติ	ย่อมมา
อาตจจลลิตี	อา + คมุ	คติมุทิ ในการไป + อ + ลี	มาอยู่, ย่อมมา, จะมา
อาตจจลลิสฺ	อา + คมุ	คติมุทิ ในการไป + อฺ	มาแล้ว
อาตจเจยฺย	อา + คมุ	คติมุทิ ในการไป + อ + เจยฺย	พึงมา
อาตต	อา + คมุ	คติมุทิ ในการไป + ต	มาแล้ว
อาตนตฺวา	อา + คมุ	คติมุทิ ในการไป + ตฺวา	มาแล้ว
อาตมยฺมาน	อา + คมุ	อธิวาสน ในความอดทน + ฌย+มาน	คอยทำอยู่, รอคอยอยู่ (จ.)
อาตมิลฺลิตี	อา + คมุ	คติมุทิ ในการไป + ลฺลิตี	จักมา
อาตมิลฺลิสฺ	อา + คมุ	คติมุทิ ในการไป + อฺ	มาแล้ว
อาตเมหิ	อา + คมุ	อธิวาสน ในความอดทน + ฌ + ติ	จงคอยทำ, จงรอคอย (จ.)
อาจิกฺขณ	อา + จิกฺข	วิยตฺติย วาจาย ในการพูดชัด + อ+ณ	ขอจงบอก
อาจิกฺขิลฺลํ	อา + จิกฺข	วิยตฺติย วาจาย ในการพูดชัด + ลฺลํ	จักบอก
อาจิกฺขิ	อา + จิกฺข	วิยตฺติย วาจาย ในการพูดชัด + อี	บอกแล้ว
อาจิกฺขิลฺลิสฺ	อา + จิกฺข	วิยตฺติย วาจาย ในการพูดชัด + อฺ	บอกแล้ว
อาทาย	อา + ทา	อาทาเน ในการถือเอา + ตฺวา	พาเอาแล้ว, ถือเอาแล้ว
อาณยฺลิสฺ	อา + ณี	นย ในก็นำไป + อฺ	นำมาแล้ว
อาเนต	อา + ณี	นย ในก็นำไป + ต	(อัน...) นำมาแล้ว
อาปชฺชนฺติ	อา + ปท	คติมุทิ ในการไป + ช + อนฺติ	ย่อมถึง, ย่อมต้อง
อาปฺจจิตฺวา	อา + ปฺจจ	ปฺจจเน ในการถาม + ตฺวา	ลาแล้ว,ถามโดยเอื้อเพื่อแล้ว
อาปฺจจิลฺลิสฺ	อา + ปฺจจ	ปฺจจเน ในการถาม + อฺ	ลาแล้ว,ถามโดยเอื้อเพื่อแล้ว
อามนฺเตตฺวา	อา + มนฺต	อวฺทาเน ในการร้องเรียก + ฌ+ตฺวา	เรียกแล้ว, ตรีสเรียกแล้ว
อารพฺภ	อา + รภ	รภสฺเส ในการเริ่มต้น + ตฺวา	ทรงปรารภ, ปรารภแล้ว
อารภิลฺลิสฺ	อา + รภ	รภสฺเส ในการเริ่มต้น + อฺ	เริ่มแล้ว, ปรารภแล้ว
อาลฺลิต	อา + ลฺล	วิมฺทฺทเน ในการย้าย + ต	(อัน...) ย้ายแล้ว
อาวชฺชิตฺวา	อา + วชฺช	จาเต ในการสละ + ตฺวา	ใคร่ครวญแล้ว,พิจารณาแล้ว
อาวชฺเชตฺวา	อา + วชฺช	จาเต ในการสละ + ฌ + ตฺวา	ใคร่ครวญแล้ว (จ.)
อาวชฺเชนฺตี	อา + วชฺช	จาเต ในการสละ + ฌ+อนฺต+(อ)	ใคร่ครวญอยู่ (จ.)

อ่าวทติ	อา + วท ปาปณ ในกรให้ถึง + อ + ติ	ย่อมนำมา
อาสซุซ	อา + สท นิกฎ ในความใกล้ชิด + ตวา	กระทบแล้ว, ใกล้ชิดแล้ว
อาสิญจิตวา	อา + สิจ มรณ ในกรให้ไกล, รต, รัต + ตวา	รตแล้ว, รัตแล้ว (ร.)
อาท	พฐ วิยตติย วาจาย ในกรพูดชัด + อ + อ	กล่าวแล้ว, ตรัสแล้ว
อาทราเปตวา	อา + ทร ทรณ ในกรนำไป + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้นำมาแล้ว
อาทริตวา	อา + ทร ทรณ ในกรนำไป + ตวา	นำมาแล้ว
อาทริ	อา + ทร ทรณ ในกรนำไป + อี	นำมาแล้ว
อาท	วจ วิยตติย วาจาย ในกรพูดชัด + อ	กล่าวแล้ว
อาทสิ	พฐ วิยตติย วาจาย ในกรพูดชัด + อ	กล่าวแล้ว
อาเสณโต	อา + สีว เสวาย ในกรเสพ + อนต	สั่งเสพอยู่, เมื่อสั่งเสพ
อาโรจยิมทา	อา + รุจ เทสเน ในกรแสดง + ฌย + มทา	บอกแล้ว (จ.)
อาโรเจตวา	อา + รุจ เทสเน ในกรแสดง + ฌ + ตวา	บอกแล้ว (จ.)
อาโรเจลี	อา + รุจ เทสเน ในกรแสดง + ฌ + อี	บอกแล้ว (จ.)
อาโรเปตวา	อา + รุท ชายเน ในกรเกิด + ฌ + ตวา	ยกขึ้นแล้ว (จ.)
อาโลเสนติ	อา + ลุล วิมททเน ในกรย้าย + ฌ + อนติ	(ยัง...) ย่อมให้ย้าย
อิจจติ	อิสุ อิจฉาย ในความปรารถนา + อ + ติ	ย่อมนปรารถนา
อุกุกณจิต	อุ + กุกุจ อชฌเน ในความเกียจคร้าน + ต	เบื่อหน่ายแล้ว, ระอาแล้ว
อุกุกณจิ	อุ + กุกุจ อชฌเน ในความเกียจคร้าน + อี	เบื่อหน่ายแล้ว, ระอาแล้ว
อุกุกณจิตวา	อุ + กุกุจ อชฌเน ในความเกียจคร้าน + ตวา	เบื่อหน่ายแล้ว, กระสันขึ้น
อุคคณท	อุ + คท อุปาทาเน ในกรถือเอา + ฌทา+ติ	จงเรียนเอา
อุคคณทาเปลุ	อุ + คท อุปาทาเน ในกรถือเอา + ฌทา+ณาเป+อ	(ยัง...) ให้เรียนเอาแล้ว
อุฎฐทิส	อุ + จา คตินิวตติมทิ ในกรห้ามการไป + อ	ตั้งขึ้นแล้ว, ลุกขึ้นแล้ว
อุฎฐเจติ	อุ + จา คตินิวตติมทิ ในกรห้ามการไป + อ+ติ	จงลุกขึ้น, ลุกขึ้นเกิด
อุฎฐทต	อุ + จา คตินิวตติมทิ ในกรห้ามการไป + อ+ถ	จงลุกขึ้น
อุฎฐาย	อุ + จา คตินิวตติมทิ ในกรห้ามการไป + ตวา	ลุกขึ้นแล้ว
อุทปาติ	อุ + อ + ปท คติมทิ ในกรไป, การถึง + ย+อ	ได้เกิดขึ้นแล้ว (ทีฆะ)
อุทฐต	อุ + ฐร ธารณ ในกรทรงไว้ + ต	(อัน...) ยกขึ้นแล้ว
อุทฐิตวา	อุ + ฐร ธารณ ในกรทรงไว้ + ตวา	ถอนขึ้นแล้ว, เก็บเกี่ยวแล้ว

อุทฺธริตฺวา	อุ + ธร ธารณ ในการทรงไว้ + ตฺวา	ยกขึ้นแล้ว
อุปฺคนฺตฺวา	อุป + คมฺ คติมฺติ ในการไป + ตฺวา	เข้าถึงแล้ว
อุปฺภฺจฺหนฺติ	อุป+จฺ คตินิวตฺติมฺติ ในการห้ามการไป +อ+อนฺติ	ย่อมปรากฎ, ย่อมบำรุง
อุปฺภฺจฺติ	อุป + จฺ คตินิวตฺติมฺติ ในการห้ามการไป + อี	บำรุงแล้ว,
อุปฺภฺจฺจาสิ	อุป + จฺ คตินิวตฺติมฺติ ในการห้ามการไป + อี	ปรากฎแล้ว, บำรุงแล้ว
อุปฺธารยฺมาน	อุป + ธร ธารณ ในการทรงไว้ +ณฺย+มาน	ใคร่ครวญอยู่ (จ.)
อุปฺธารเณ	อุป + ธร ธารณ ในการทรงไว้ + เณ + ถ	ขอจงใคร่ครวญ (จ.)
อุปฺธารเณต	อุป + ธร ธารณ ในการทรงไว้ + เณ + อนฺต	ใคร่ครวญอยู่ (จ.)
อุปฺธารเณตี	อุป + ธร ธารณ ในการทรงไว้ +เณ+อนฺต+(อี)	ใคร่ครวญอยู่
อุปฺนิสฺสําย	อุป + นิ + ลี เสวํย ในการเสพ + ตฺวา	เข้าไปอาศัยแล้ว
อุปฺสํกมิตฺวา	อุป+สํ+ กมฺ ปทฺวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + ตฺวา	เข้าไปทาแล้ว,เข้าไปเฝ้าแล้ว
อุปฺสํปาทฺตฺวา	อุป + สํ + ปท คติมฺติ ในการไป + เณ + ตฺวา	(ยัง...) ให้อุปสมบทแล้ว
อุปฺปชฺชฺติ	อุ + ปท คติมฺติ ในการไป + ย + ติ	ย่อมเกิดขึ้น (ที.)
อุปฺปตฺติ	อุ + ปต ปตฺเน ในการตกไป + ตฺ	เพื่ออันบินขึ้น, เพื่ออันเหาะ
อุปฺปนฺน	อุ + ปท คติมฺติ ในการไป + ต	เกิดขึ้นแล้ว, อุบัติขึ้นแล้ว
อุปฺปพฺพชฺติ	อุ + ป + วชฺ คติมฺติ ในการไป + ต	ลึกลงแล้ว
อุปฺปพฺพชฺติตฺวา	อุ+ป+ วชฺ คติมฺติ ในการไป + ตฺวา	ลึกลงแล้ว
อุปฺปาทิต	อุ + ปท คติมฺติ ในการไป, ถึง + เณ + ต	(อัน...) ให้เกิดขึ้นแล้ว
อุปฺปาเทตฺวา	อุ + ปท คติมฺติ ในการไป + เณ + ตฺวา	(ยัง...) ให้เกิดขึ้นแล้ว
อุปฺปาเทยฺย	อุ + ปท คติมฺติ ในการไป + เณ + เอยฺย	(ยัง...) พึงให้เกิดขึ้น
อุปฺปีเพตฺวา	อุ + ปีฬ วจฺโลฬฺเน ในการฆ่า, รมกฺวน +เณ+ตฺวา	ตัดแล้ว (จ.)
อุพฺภต	อุ + ภร ภรณ ในการเลี้ยง + ต	(อัน...) ยกขึ้นแล้ว
อุยฺโยเซสิ	อุ + ยฺย พฺนฺธฺนโยชฺเน ในการผูก,ประกอบ +เณ+อี	ส่งไปแล้ว (จ.)
อุยฺโยเซสิ	อุ + ยฺย พฺนฺธฺนโยชฺเน ในการผูก,ประกอบ +เณ+อุ	ส่งไปแล้ว (จ.)
เอติ	อา + อี คติมฺติ ในการไป + อ + ทิ	จงมา, ขอจงมา, จงมาเกิด
โอกฺกมฺม	อว + กมฺ ปทฺวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + ตฺวา	ก้าวลงแล้ว
โอดฺริตฺวา	อว + ทร ทรณ ในการเข้าไป + ตฺวา	ข้ามลงแล้ว
โอดฺดารฺตฺวา	อว + ทร ทรณ ในการเข้าไป + เณ + ตฺวา	(ยัง...) ให้ข้ามลงแล้ว

โอดิณณ	อว + ตร	ตรณ ในการข้ามไป + ต	ข้ามไปแล้ว
โอรุขท	อว + รุท	โอรุเต ในการโน้มลง + ตวา	ลงแล้ว
โอวทีสุ	อว + วท	วียุตติย วาจาย ในการพูดชัด + อุ	กล่าวสอนแล้ว, โอวาทแล้ว
โอโลกยมาน	อว + โลก	ทสฺสเน ในการดู, เห็น + ฌย+มาน	แลดูอยู่, เมื่อแลดู
โอโลเกติ	อว + โลก	ทสฺสเน ในการดู, เห็น + ฌ + ติ	ย่อมแลดู, ย่อมตรวจดู (จ.)
โอโลเกตวา	อว + โลก	ทสฺสเน ในการดู, เห็น + ฌ + ตวา	แลดูแล้ว, ตรวจดูแล้ว
โอโลเกนต	อว + โลก	ทสฺสเน ในการดู, เห็น + ฌ + อนต	ตรวจดูอยู่, เมื่อตรวจดู (จ.)
โอโลเกนติ	อว + โลก	ทสฺสเน ในการดู, เห็น + ฌ + อนติ	ย่อมตรวจดู, ตรวจดูอยู่ (จ.)
โอโลเกนตี	อว + โลก	ทสฺสเน ในการดู, เห็น + ฌ+อนต+(อ)	แลดูอยู่, ตรวจดูอยู่ (จ.)
โอโลเกยฆาถ	อว + โลก	ทสฺสเน ในการดู, เห็น + ฌ+เอยฆาถ	ฟังดู (จ.)
กต	กร	กรณ ในการกระทำ + ต	(อัน...) กระทำแล้ว
กตวา	กร	กรณ ในการกระทำ + ตวา	กระทำแล้ว, ทำแล้ว (ลบ ร)
กตยีสฺ	กถ	กถเน ในการกล่าว + ฌย + อุ	กล่าวแล้ว (จ.)
กถาเปตวา	กถ	กถเน ในการกล่าว + ฌาเป + ตวา	(ยัง...) ให้ออกแล้ว
กถิต	กถ	กถเน ในการกล่าว + ต	(อัน....) กล่าวแล้ว, ตรัสแล้ว
กนทิตวา	กนท	โรทเน ในการร้องไห้, คร่ำครวญ + ตวา	คร่ำครวญแล้ว
กปฺปติ	กปฺ	สฺตยฺ ในความสามารถ, เหมาะสม + อ + ติ	ย่อมสมควร, ย่อมเหมาะสม
กยิธา	กร	กรณ ในการกระทำ + ยิร + เอยย	ฟังกระทำ
กรี	กร	กรณ ในการกระทำ + อี	กระทำแล้ว
กริตถ	กร	กรณ ในการกระทำ + ตถ	กระทำแล้ว
กริมุทา	กร	กรณ ในการกระทำ + มุทา	กระทำแล้ว
กริสฺสาม	กร	กรณ ในการกระทำ + สฺสาม	จักกระทำ
กริสฺสามิ	กร	กรณ ในการกระทำ + สฺสามิ	จักกระทำ
กรีสฺ	กร	กรณ ในการกระทำ + อุ	กระทำแล้ว
กลิตฺวา	กล	วิเลจน ในการขีดเขียน + ตวา	ไถแล้ว
กาตุ	กร	กรณ ในการกระทำ + ตุ	เพื่ออันกระทำ
การาเปตวา	กร	กรณ ในการกระทำ + ฌาเป + ตวา	(ยัง...) ให้กระทำแล้ว
การาเปสิ	กร	กรณ ในการกระทำ + ฌาเป + อี	(ยัง...) ให้กระทำแล้ว

กาเรนุต	กร กรณ ในกรกระทำ + เณ + อนุต	(ยัง...) ให้กระทำอยู่, เมื่อให้ทำ
กาเรลี	กร กรณ ในกรกระทำ + เณ + อี	(ยัง...) ให้กระทำแล้ว
กิลนุต	กิลมุ เขต ในความลำบาก + ต	ลำบากแล้ว, เหน็ดเหนื่อยแล้ว
กิลมิตถ	กิลมุ เขต ในความลำบาก + ตถ	ลำบากแล้ว
กิลมิมุทา	กิลมุ เขต ในความลำบาก + มุทา	ลำบากแล้ว
กเถติ	กถ กถเน ในกรกล่าว + เณ + ตี	ข้อมกล่าว (จ.)
กเถตวา	กถ กถเน ในกรกล่าว + เณ + ตวา	กล่าวแล้ว, ตรัสแล้ว
กเถถ	กถ กถเน ในกรกล่าว + เณ + ถ	จงบอก, ขอบบอก
กเถนุต	กถ กถเน ในกรกล่าว + เณ + อนุต	กล่าวอยู่, เมื่อกล่าว (จ.)
กเถลี	กถ กถเน ในกรกล่าว + เณ + อี	กล่าวแล้ว, ตรัสแล้ว (จ.)
กเร	กร กรณ ในกรกระทำ + โอ + เอยย	พึงกระทำ
กเรยย	กร กรณ ในกรกระทำ + โอ + เอยย	พึงกระทำ
กโรติ	กร กรณ ในกรกระทำ + โอ + ตี	ข้อมกระทำ
กโรนุต	กร กรณ ในกรกระทำ + โอ + อนุต	กระทำอยู่, เมื่อกระทำ
กโรนติ	กร กรณ ในกรกระทำ + โอ + อนุติ	ข้อมกระทำ (ตน.)
กโรม	กร กรณ ในกรกระทำ + โอ + ม	ข้อมกระทำ (ตน.)
กโรมิ	กร กรณ ในกรกระทำ + โอ + มิ	ข้อมกระทำ
กโรลี	กร กรณ ในกรกระทำ + ลี	ข้อมกระทำ
กโรหิ	กร กรณ ในกรกระทำ + โอ + หิ	จงกระทำ
ขมถ	ขมุ สัทเน ในความอดทน + อ + ถ	จงอดโทษ
ขมนีย	ขมุ สัทเน ในความอดทน + อนีย	(อัน...) พึงอดทนได้
ขมาปิต	ขมุ สัทเน ในความอดทน + ณาเป + ต	(อัน...) ให้อดโทษแล้ว
ขมามี	ขมุ สัทเน ในความอดทน + อ + มิ	ข้อมอดโทษ
ขมาเปสฺสาม	ขมุ สัทเน ในความอดทน + ณาเป + สฺสาม	(ยัง...) จักให้อดทน, จักให้อดโทษ, จักให้ขงมา
ขาที	ขาที ภกขณ ในกรเคี้ยวกิน + อี	เคี้ยวกินแล้ว
จิตต	จิต โนทเน ในกรตัดไป, ขวาง, ทิ้ง + ต	ตัดไปแล้ว
จิตตวา	จิต โนทเน ในกรตัดไป + ตวา	ตัดไปแล้ว, ขวางไปแล้ว

คจจ	คมุ	คติมฺหิ ในการไป + อ + ทิ	โยนไปแล้ว, ไล่เข้าไปแล้ว
คจจติ	คมุ	คติมฺหิ ในการไป + อ + ทิ	จงไป
คจจถ	คมุ	คติมฺหิ ในการไป + อ + ถ	ข้อมไป, ไปอยู่, จะไป
			จงไป, จงไปเถิด
			จะไป, ข้อมไป, ไปอยู่
คจจหนุต	คมุ	คติมฺหิ ในการไป + อ + หนุต	ไปอยู่
คจจหนติ	คมุ	คติมฺหิ ในการไป + อ + หนติ	ข้อมไป
คจจหนตี	คมุ	คติมฺหิ ในการไป + อ + หนุต + (ฮิ)	ไปอยู่, เมื่อไป
คจจมาน	คมุ	คติมฺหิ ในการไป + อ + มาน	ไปอยู่, เมื่อไป
คณฺทถ	คท	อุปาทาเน ในการถือเอา + ฌทา + ถ	จงถือเอา
คณฺทหนติ	คท	อุปาทาเน ในการถือเอา + ฌทา + หนติ	ข้อมถือเอา (ลบ ท)
คณฺทหนตี	คท	อุปาทาเน ในการถือเอา + ฌทา+หนุต+(ฮิ)	ถือเอาอยู่, จับอยู่
คณฺทหาติ	คท	อุปาทาเน ในการถือเอา + ฌทา + ทิ	ข้อมถือเอา
คณฺทหาตี	คท	อุปาทาเน ในการถือเอา + ฌทา + ทิ	จงรับเอา
คณฺทหิ	คท	อุปาทาเน ในการถือเอา + ฌทา + ฮิ	จับแล้ว, ถือเอาแล้ว (ลบ ท)
คณฺทิตฺตวา	คท	อุปาทาเน ในการถือเอา + ฌทา + ตฺตวา	ถือเอาแล้ว, รับเอาแล้ว
คณฺทิสฺสาม	คท	อุปาทาเน ในการถือเอา + ฌทา + สฺสาม	จักจับ, จักถือเอา (ลบ ท)
คณฺทิสฺสามิ	คท	อุปาทาเน ในการถือเอา + ฌทา + สฺสามิ	จักถือเอา
คณฺทเขยฺย	คท	อุปาทาเน ในการถือเอา + ฌทา + เขยฺย	พึงถือเอา
คต	คมุ	คติมฺหิ ในการไป + ต	ไปแล้ว
คตฺตวา	คมุ	คติมฺหิ ในการไป + ตฺตวา	ไปแล้ว, เล็ดจไปแล้ว
คตฺตสนฺติ	คมุ	คติมฺหิ ในการไป + สฺสนฺติ	จักไป
คตฺตสฺสาม	คมุ	คติมฺหิ ในการไป + สฺสาม	จักไป
คตฺตสฺสามิ	คมุ	คติมฺหิ ในการไป + สฺสามิ	จักไป
คทาเปตฺตวา	คท	อุปาทาเน ในการถือเอา + ฌทาเป + ตฺตวา	(ยัง...) ให้ถือเอาแล้ว
คฺตฺต	คฺป	โคปเน ในการคุ้มครอง + ต	(อัน...) คุ้มครองแล้ว
คเหตุวา	คท	อุปาทาเน ในการถือเอา + ตฺตวา	จับแล้ว, ถือเอาแล้ว
			เรียนเอาแล้ว, รับเอาแล้ว

โคเปหิ	คฺป โคปเน ในการคํมฺครอง + เณ + ทิ	จงคํมฺครอง (จ.)
ขุรุขุรายติ	ขุรุ + ขุรุ + อาย + ทิ	ย่อมประพฤติเสียงตั้งซู้ตง
ขังสฺติ	ขังสฺ ขังเน ในการขັต, ญ, เช็ด + อ + ทิ	ย่อมขັต, ย่อมเสียดลี
ขังสฺติววา	ขังสฺ ขังเน ในการขັต, ญ, เช็ด + ตววา	ขັตแล้ว, ญแล้ว, เช็ดแล้ว
จรนฺต	จร จรเณ ในการเที่ยวไป + อ + อนฺต	เที่ยวไปอยู่, เมื่อเที่ยวไป
จรมาน	จร จรเณ ในการเที่ยวไป + อ + มาน	เที่ยวไปอยู่, เมื่อเที่ยวไป
จริตววา	จร จรเณ ในการเที่ยวไป + ตววา	เที่ยวไปแล้ว, ประพฤติแล้ว
จินฺตยิ	จินฺต จินฺตยา ในความคิด + ฌย + อี	คิดแล้ว (จ.)
จินฺตยิสฺสํสามิ	จินฺต จินฺตยา ในความคิด + ฌย + สฺสํสามิ	จักคิด (จ.)
จินฺตยีสฺสํ	จินฺต จินฺตเน ในความคิด + ฌย + อฺ	คิดแล้ว, ดำริแล้ว (จ.)
จินฺติต	จินฺต จินฺตยา ในความคิด + เณ + ต	คิดแล้ว (จ.)
จินฺเตตววา	จินฺต จินฺตยา ในความคิด + เณ + ตววา	คิดแล้ว (จ.)
จินฺเตนฺติ	จินฺต จินฺตยา ในความคิด + เณ + อนฺติ	ย่อมคิด (จ.)
จินฺเตลลํ	จินฺต จินฺตยา ในความคิด + เณ + อี	คิดแล้ว (จ.)
จินฺเตลลํ	จินฺต จินฺตยา ในความคิด + เณ + อี	คิดแล้ว (จ.)
จินฺเตลลํสามิ	จินฺต จินฺตยา ในความคิด + เณ + สฺสํสามิ	จักคิด (จ.)
จิรายิต	จิร + อาย + ต	ประพฤติเข้าแล้ว
จฺจทฺทยีสฺสํ	จฺจทฺท จฺจทฺทเน ในการละ, ทัง + ฌย + อฺ	ทิ้งแล้ว (จ.)
จฺจทฺทิต	จฺจทฺท จฺจทฺทเน ในการละ, ทัง + ต	(อัน...) โยนไปแล้ว, ทิ้งแล้ว
จฺจทฺทเตตววา	จฺจทฺท จฺจทฺทเน ในการละ, ทัง + เณ + ตววา	ทิ้งแล้ว (จ.)
จฺจทฺทเณติ	จฺจทฺท จฺจทฺทเน ในการละ, ทัง + เณ + อนฺติ	ย่อมทิ้ง (จ.)
จฺจทฺทเณลลํสามิ	จฺจทฺท จฺจทฺทเน ในการละ, ทัง + เณ + สฺสํสามิ	จักทิ้ง (จ.)
จฺจต	จฺจ จฺจทฺทเน ในการตัด + ต	ทิวแล้ว
จฺจทฺทิตววา	จฺจทฺท ทฺวิธากรเณ ในการทำให้เป็นสองส่วน + ตววา	ตัดแล้ว (จ.)
จฺจทฺทน	จฺจทฺท ทฺวิธากรเณ ในการทำให้เป็นสองส่วน + ต	ขาดแล้ว
จฺจทฺทน	จฺจทฺท ทฺวิธากรเณ ในการทำให้เป็นสองส่วน + ต	ตัดแล้ว
จฺจทฺทท	จฺจทฺท จฺจทฺทเน ในการละ, ทัง + ต	(อัน...) ทิ้งแล้ว
จฺจต	จฺจ จฺจเน ในการเกิด + ต	เกิดแล้ว

ชำนนุต	ฉา อวโพธเน ในการรู้ + นา + อนุต	รู้ชู้ (กิ.)
ชำนาดิ	ฉา อวโพธเน ในการรู้ + นา + ดิ	ย่อมรู้
ชำนาม	ฉา อวโพธเน ในการรู้ + นา + ม	ย่อมรู้
ชำนามิ	ฉา อวโพธเน ในการรู้ + นา + มิ	ย่อมรู้
ชำนาลี	ฉา อวโพธเน ในการรู้ + นา + ลี	ย่อมรู้ (กิ.)
ชำนิตวา	ฉา อวโพธเน ในการรู้ + นา + ตวา	รู้แล้ว, ทรงทราบแล้ว
ชำนะยยาสิ	ฉา อวโพธเน ในการรู้ + นา + เอยยาลี	พึงรู้, พึงทราบ
จิต	จิ ชเย ในความชนะ + ต	(อัน...) ชนะแล้ว
จินาดิ	จิ ชเย ในความชนะ + นา + ดิ	ย่อมชนะ
จินิ	จิ ชเย ในความชนะ + นา + อี	ชนะแล้ว
จินิสฺสติ	จิ ชเย ในความชนะ + นา + สฺสติ	จักชนะ
ฉตวา	ฉา อวโพธเน ในการรู้ + ตวา	รู้แล้ว, ทราบแล้ว
จตวา	จา คตินิวตติมฺติ ในการห้ามการไป + ตวา	ดำรงอยู่แล้ว, ยืนแล้ว
จปิต	ถป ถปน ในการวางไว้ + เณ + ต	(อัน...) วางไว้แล้ว, เก็บไว้ (จ.)
จเปตวา	ถป ถปน ในการวางไว้ + เณ + ตวา	ตั้งไว้แล้ว, วางไว้แล้ว, เว้น (จ.)
จเปสิ	ถป ถปน ในการวางไว้ + เณ + อี	วางไว้แล้ว (จ.)
จาทพพ	จา คตินิวตติมฺติ ในการห้ามการไป + ตพพ	พึงยืน, ควรยืน
จิต	จา คตินิวตติมฺติ ในการห้ามการไป + ต	ยืนอยู่แล้ว, ดำรงอยู่แล้ว
ตาเปตวา	ตป ทาเท ในความเร้าร้อน + เณ + ตวา	(ยัง...) ให้อุ่นแล้ว
ติฏฺฐติ	จา คตินิวตติมฺติ ในการห้ามการไป + อ + ติ	ย่อมนั่ง, นั่งอยู่, จะนั่ง
ติฏฺฐ	จา คตินิวตติมฺติ ในการห้ามการไป + อ + ทิ	จงหยุด, จงยืน
ตินุต	ติม กิเลเท ในความเปียก, ชุ่มชื้น + ต	เปียกแล้ว, เปียกชุ่มแล้ว
เตเมตวา	ติม กิเลเท ในความเปียก, ชุ่มชื้น + เณ + ตวา	(ยัง...) ให้อเปียกชุ่มแล้ว
ถเกตวา	ถก ปติมาเต ในการกระทบ, ปิด, กั้น + เณ + ตวา	กั้นแล้ว (จ.)
โถเมนุต	โถม ถเว ในความสรรเสริญ + เณ + อนุต	ยกย่องอยู่, เมื่อยกย่อง (จ.)
ทญฺจ	ทิส เปกฺขณ ในการดู, การเห็น + ต	เพื่ออันเห็น, เพื่ออันเฝ้า
ทตวา	ทา ทาเน ในการให้ + ตวา	ให้แล้ว, ถวายแล้ว (ริสฺส)
ททมาน	ทท ทาเน ในการให้ + อ + มาน	ให้อยู่, เมื่อให้

ทนต	ทมุ ทมเน ในการฝึก, ช่ม + ต	(อัน...) ฝึกแล้ว
ทลฺลามี	ทา ทาเน ในการให้ + ลฺลามี	จักให้, จักถวาย (ร้ลฺลสะ)
ทลฺเสติ	ทิส อูจจารณ ในการสวด, แลตง + เณ + ติ	ย่อมแสดง (จ.)
ทลฺเสตุ	ทิส อูจจารณ ในการสวด, แลตง + เณ + ตุ	เพื่ออันแสดง (จ.)
ทลฺเสตวา	ทิส อูจจารณ ในการสวด, แลตง + เณ + ตวา	แสดงแล้ว (จ.)
ทิฏฺจ	ทิส เปกฺขณ ในการดู, เห็น + ต	(อัน...) เห็นแล้ว
ทินฺน	ทา ทาเน ในการให้ + ต	(อัน...) ให้แล้ว
ทิสฺวา	ทิส เปกฺขณ ในการดู, การเห็น + ตวา	เห็นแล้ว
ทิสฺลติ	ทิส เปกฺขณ ในการดู, การเห็น + ย + เต	ย่อมปรากฏ (ท.) (อัน...) ย่อมเห็น (ภ.)
ทิสฺลมาน	ทิส เปกฺขณ ในการดู, เห็น + ย + มาน	ปรากฏอยู่ (ท.), (อัน...) เห็นอยู่ (ภ.)
ทีเปติ	ทีป ปกาสเน ในการประกาศ, แลตง + เณ + ติ	ย่อมแสดง, ย่อมประกาศ (จ.)
ทเทยฺยามี	ทท ทาเน ในการให้ + อ + เอยฺยามี	พึงให้
เทติ	ทา ทาเน ในการให้ + อ + ติ	ย่อมให้
เทถ	ทา ทาเน ในการให้ + อ + ถ	ขอจงให้ (ภ.)
เททฺติ	ทา ทาเน ในการให้ + อ + ทิ	จงให้, ขอจงให้
เทเสสิ	ทิส อติสฺซุชฺเชน ในการสวด, แลตง + เณ + ฮิ	แสดงแล้ว
โธวิตฺวา	โธวฺ โธวเน ในการล้าง + ตวา	ล้างแล้ว, ข้างแล้ว (ภ.)
นลฺลิสฺสิ	นลฺ นาเส ในความพินาศ + ย + ฮิ	พินาศแล้ว, จิบหายแล้ว (ท.)
นหาตฺวา	นท โสเจยฺเย ในการอาบน้ำ + ตวา	อาบแล้ว
นหายิตฺวา	นท โสเจยฺเย ในการอาบน้ำ + ย + ตวา	อาบแล้ว
นหาเปสิ	นท โสเจยฺเย ในการทำให้หมดจด, อาบน้ำ + ณาเป+ฮิ (ย้ง...) ให้อาบแล้ว	
นาตจฺจิสฺสถ	น + ฮา + คมฺ คตฺติมฺทิ ในการไป + ลฺลสถ	จักไม่มา
นาสฺกฺขิ	น + ฮ + ลฺก สตฺติมฺทิ ในความสามารถ + ฮิ	ไม่ได้อาจแล้ว
นาเสยฺย	นลฺ นาเส ในความพินาศ + เณ + เอยฺย	(ย้ง...) พึงให้จิบหาย
นาโหสิ	น + ฮ + หุ สตฺตฺตฺยา ในความมี, ความเป็น + ฮิ	ไม่ได้มีแล้ว, ไม่ได้เป็นแล้ว
นิกฺขนต	นิ + กมฺ ปทฺวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + ต	ออกไปแล้ว

นิกษมิตวา	นิ + กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + ตวา	ออกไปแล้ว
นิกฺขมิ	นิ + กมุ ปทวิกฺเขเป ในก้าวเท้า + อี	ออกไปแล้ว
นิกฺคณฺห	นิ + คท อุปาทาเน ในการถือเอา + ณฺหา+ท	จ้งข่ม
นิกฺคยฺหติ	นิ + คท อุปาทาเน ในการถือเอา + ย + เต	(อัน...) ย่อมข่มได้
นิกฺุจาเปลี	นิ + จา คตินิวตฺติมฺทิ ในการห้ามการไป + ณาเป+อี	(ยัง...) ให้งบแล้ว
นิกฺุจติ	นิ + จา คตินิวตฺติมฺทิ ในการห้ามการไป + ต	จบแล้ว, สำเร็จแล้ว
นินฺททายติ	นินฺททา + อาย + ต	ย้อมประพฤติทล็บ
นินฺททายมาน	นินฺททา + อาย + มาน	ประพฤติทล็บอยู่
นิปฺขฺาเปตฺวา	นิ + ปท คติมฺทิ ในการไป + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้งนอนแล้ว
นิปฺขฺิตฺวา	นิ + ปท คติมฺทิ ในการไป + (ย) + ตวา	นอนแล้ว
นิปฺขฺิ	นิ + ปท คติมฺทิ ในการไป, การถึง + ย + อี	นอนแล้ว (ท.)
นิปตฺติ	นิ + ปต ปตเน ในการตกไป + อ + ต	ย้อมตกไป
นิปฺนุณ	นิ + ปท คติมฺทิ ในการไป + ต	เป็นที่นอน, นอนแล้ว
นิปฺนุณ	นิ + ปท คติมฺทิ ในการไป, การถึง + ต	สำเร็จแล้ว
นิพฺพตฺต	นิ + วตุ วตฺตเน ในการเป็นไป + ต	บังเกิดแล้ว
นิพฺพตฺเตตฺวา	นิ + วตุ วตฺตเน ในความเป็นไป + ณา + ตวา	(ยัง...) ให้งเกิดขึ้นแล้ว
นิมนฺฺติโต	นิ + มนฺต นิมนฺตเน ในการเชื้อเชิญ + ต	(อัน...) นิมนต์แล้ว
นิมนฺเตตฺวา	นิ + มนฺต คฺุตฺตภาสฺเน ในการกล่าวคํมฺตรอง + ณา + ตวา นิมนต์แล้ว (จ.)	
นิมฺมิเลตฺวา	นิ + มील นิมิลเน ในการทล็บตา + ณา + ตวา	ทล็บตาแล้ว (จ.)
นินฺยยาเทตฺวา	นิ + ยต นินฺยยาตเน ในการมอบให้ + ณา + ตวา	มอบให้แล้ว (จ.)
นินฺยยาเทลี	นิ + ยต นินฺยยาตเน ในการมอบให้ + ณา + อี	มอบให้แล้ว (จ.)
นินฺรุชฺฌติ	นิ + รุช อวารณเ ในการปิดกั้น + ย + ต	ย้อมดับ (ท.)
นินฺรุชฺ	นิ + รุช อวารณเ ในการปิดกั้น + ต	ดับแล้ว
นินฺวตฺตฺนุต	นิ + วตุ วตฺตฺนุ ในความเป็นไป + อ + อนุต	กลับอยู่, เมื่อกลับ
นินฺวตฺตฺติตฺวา	นิ + วตุ วตฺตฺนุ ในความเป็นไป + (อ) + ตวา	กลับแล้ว
นินฺวตฺติ	นิ + วตุ วตฺตฺนุ ในความเป็นไป + อี	กลับแล้ว
นินฺวตฺติยมาน	นิ + วตุ วตฺตฺนุ ในความเป็นไป + ณา + ย + มาน	(ยัง...) ให้งกลับอยู่
นินฺวาสาเปตฺวา	นิ + วส อจฺฉาตเน ในการนุ้ + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้งนุ้แล้ว (จ.)

นิวาเสตฺวา	นิ + วสฺ	นิวาเส ในการอยู่ + เณ + ตฺวา	ตั้งแล้ว (จ.)
	นิ + วสฺ	อจฺฉาตฺเน ในการนุ่ง + เณ + ตฺวา	นุ่งแล้ว (จ.)
นินฺนินฺ	นิ + สฺท	คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + ต	นั่งแล้ว
นินฺนิตฺติ	นิ + สฺท	คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + อ + ตฺติ	ยอมนั่ง
นินฺนิตฺทาเปตฺวา	นิ + สฺท	คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + ณาเป + ตฺวา	(ยัง...) ให้นั่งแล้ว
นินฺนิตฺตพฺพ	นิ + สฺท	คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + ตพฺพ	พียงนั่ง, ควรงั่ง
นินฺนิตฺตฺวา	นิ + สฺท	คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + ตฺวา	นั่งแล้ว
นินฺนิตฺติ	นิ + สฺท	คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + อี	นั่งแล้ว
นินฺนิตฺตึ	นิ + สฺท	คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + อฺ	นั่งแล้ว
นินฺนิตฺตํ	นิ + สฺ	สฺเย ในการนอน + ตฺวา	อาศัยแล้ว
นิเวเสยฺย	นิ + วิสฺ	นิวาเส ในการอยู่ + เณ + เอยฺย	พียงพักอยู่ (จ.)
ปกฺก	ปจ	ปาเก ในการทุง, ต้ม, สุก + ต	สุกแล้ว, (อัน...) ทุงแล้ว
ปกฺกจิปฺตํ	ป + จิป	โนทฺเน ในการขัดไป + ตํ	เพื่ออันใส่เข้าไป
ปกฺกโกสาเปตฺวา	ป + กุสฺ	อวทาเน ในการร้องเรียก + ณาเป + ตฺวา	(ยัง...) ให้อ่านเรียกแล้ว
ปคฺชมฺรติ	ป + มฺร	เสเก ในการรต, รัต + อ + ตฺติ	ยอมไม่ไหลออก
ปจาเปสิ	ปจ	ปาเก ในการทุง-ต้ม + ณาเป + อี	(ยัง...) ให้อ่านแล้ว
ปจิตฺตฺวา	ปจ	ปาเก ในการสุก + ตฺวา	ไหม้แล้ว
ปจฺจาตฺตจฺจติ	ปติ + อ + ตฺม	คตฺติมฺทิ ในการไป + อ + ตฺติ	ยอมกลับมาเฉพาะ
ปจฺจาตฺตสิสฺติ	ปติ + อ + สฺส	วิเสเส ในการทำให้วิเศษ + อ + ตฺติ	ยอมหวังเฉพาะ (ร.)
ปชฺหนต	ป + ทา	จาเต ในการสละ + อ + หนต	ละอยู่, เมื่อละ, เมื่อสละ
ปณฺณายิ	ป + ณา	อวโพธเน ในการรู้ + ย + อี	ปรากฏแล้ว (ท.)
ปณฺณายติ	ป + ณา	อวโพธเน ในการรู้ + ย + ตฺติ	ยอมปรากฏ (ท.)
ปฏิกฺกนฺต	ปติ + กฺม	ปทวิกฺกเจเป ในการก้าวเท้า + ต	ก้าวกลับแล้ว, ถอยกลับแล้ว
ปฏิจฺจ	ปติ + อี	คตฺติมฺทิ ในการไป + ตฺวา	อาศัยแล้ว
ปฏิจฺจคฺคิตฺตํ	ปติ + ชฺคค	โสธโปสฺนรฺกฺกเจเนสฺ ในการชำระ, เลี้ยงดู, รักษา + ตํ	เพื่ออันปฏิบัติ
ปฏิจฺจคฺคิตฺตฺวา	ปติ + ชฺคค	โสธโปสฺนรฺกฺกเจเนสฺ ในการชำระ, เลี้ยงดู, รักษา + ตฺวา	ปฏิบัติแล้ว
ปฏินิวตฺติ	ปติ + นิ + วต	วตฺตเน ในการเป็นไป + อี	กลับแล้ว
ปฏิปชฺจ	ปติ + ปท	คตฺติมฺทิ ในการไป + ย + อี	ปฏิบัติแล้ว, ดำเนินไปแล้ว

ปฏิบัติ	ปติ + พาท ปยตเน ในความพยายาม +อ+อนต	ห้ามอยู่
ปฏิบัติ	ปติ + ยต นิยยตเน ในการมอบให้ + ต	ตระเตรียมแล้ว
ปฏิบัติเตตวา	ปติ + ยต นิยยตเน ในการมอบให้ +เณ+ตวา	จัดแจงแล้ว (จ.)
ปฏิบัติเตยย	ปติ + ยต นิยยตเน ในการมอบให้ +เณ+เอยย	เพิ่งจัดแจง (จ.)
ปฏิลทฐ	ปฏิ + ลม ลามะ ในการได้ + ต	(อัน...) ได้เฉพาะแล้ว
ปฏิลภนุติ	ปติ + ลม ลามะ ในการได้ + อ + อนุติ	ยอมได้เฉพาะ, ย่อมกลับไปได้
ปฏิลภิตวา	ปติ + ลม ลามะ ในการได้ + ตวา	ได้เฉพาะแล้ว
ปฏิลภี	ปติ + ลม ลามะ ในการได้ + อี	ยอมได้แล้ว, กลับได้แล้ว
ปฏิทต	ปติ + ทน ทิสายัม ในการเปียดเบียน + ต	(อัน...) กระทบกลับแล้ว
ปฏิจเปตวา	ป + ฏป ฏปน ในการตั้งไว้ + เณ + ตวา	เริ่มตั้งไว้แล้ว (จ.)
ปฏิจเปม	ป + ฏป ฏปน ในการตั้งไว้ + เณ + ม	ยอมเริ่มตั้งไว้ (จ.)
ปณินิต	ป + นิ + ฐา ฐารเณ ในการทรงไว้ + ต	(อัน...) ตั้งไว้แล้ว
ปติฏจาย	ปติ + จา คตินิวตติมฺหิ ในการห้ามการไป +ตวา	ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว
ปติฏจาสี	ปติ + จา คตินิวตติมฺหิ ในการห้ามการไป + อี	ตั้งไว้เฉพาะแล้ว
ปติฏจิต	ปติ + จา คตินิวตติมฺหิ ในการห้ามการไป + ต	ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว
ปติต	ปต ปตเน ในการตกไป + ต	ตกไปแล้ว, หล่นแล้ว
ปตต	ป + อป ปาปุณเน ในการถึง + ต	ถึงแล้ว, บรรลุแล้ว
ปตวา	ป + อป ปาปเณ ในการให้ถึง + ตวา	ถึงแล้ว, บรรลุแล้ว
ปทาลเตตวา	ป + ทล วิทธารเณ ในการทำลาย + เณ + ตวา	ทำลายแล้ว (จ.)
ปพพษนต	ป + วช คติมฺหิ ในการไป + อ + อนต	บวชอยู่, เมื่อบวช
ปพพษ่าทิ	ป + วช คติมฺหิ ในการไป + อ + ทิ	จบวช
ปพพษิต	ป + วช คติมฺหิ ในการไป-การถึง + ต	บวชแล้ว, บรรพชาแล้ว
ปพพษิตวา	ป + วช คติมฺหิ ในการไป + ตวา	บวชแล้ว
ปพพษี	ป + วช คติมฺหิ ในการไป + อี	บวชแล้ว
ปพพษีส์สตี	ป + วช คติมฺหิ ในการไป + สส์ตี	จักบวช
ปพพษีส์สาม	ป + วช คติมฺหิ ในการไป + สส์สาม	จักบวช
ปพพษีส์สามิ	ป + วช คติมฺหิ ในการไป + สส์สามิ	จักบวช
ปพพษีส์	ป + วช คติมฺหิ ในการไป + อู่	บวชแล้ว

ปพพาชยัส	ป + วช คติมฺหิ ในการไป + ฌย + อํ	(ยัง...) ให้บวชแล้ว
ปพพาเชตฺวา	ป + วช คติมฺหิ ในการไป + ฌ + ตฺวา	(ยัง...) ให้บวชแล้ว
ปพพาเชถ	ป + วช คติมฺหิ ในการไป + ฌ + ถ	(ยัง...) ขอจงให้บวช
ปพพาเชลฺลํ	ป + วช คติมฺหิ ในการไป + ฌ + อํ	(ยัง...) ให้บวชแล้ว
ปภิชฺชิสฺส	ป + ภิท ภิชฺชเน ในการแตก, ทัก + ย + อํ	แตกแล้ว (ท.)
ปมชฺชช	ป + มท อุมมาเท ในความบ้า + ย + อี	ประมาทแล้ว
ปโยเชทฺติ	ป + ยุช โยเค ในการประกอบ + ฌ + ทิ	จงประกอบ (จ.)
ปริกฺกิตฺต	ปริ + กิร วิกิริเน ในการเรียราย + ต	เกื่อนกล่นแล้ว
ปริกฺกชิตฺต	ปริ + จิป โนทเน ในการช้ตไป + ต	(อัน...) ใส่เข้าไปแล้ว
ปริจฺจุมฺพิตฺวา	ปริ + จุมพ วทณสโยเค ในการประกอบปาก + ตฺวา	จูบแล้ว, จุมพิตแล้ว
ปริจฺฉินฺนิตฺวา	ปริ + ฉิท ทวิธาการณ ในการทำให้เป็นสองส่วน + ตฺวา	กำหนดแล้ว
ปรินิพฺพายี	ปริ + นิ + วา คติมฺหิ ในการไป + ย + อี	ปรินิพพานแล้ว (ท.)
ปรินิพฺพุต	ปริ + นิ + วา คติมฺหิ ในการไป + ต	ปรินิพพานแล้ว
ปริปุรฺติ	ปริ + ปุร ปุรเณ ในการเต็ม + อ + ติ	ย่อมเต็มรอบ, ย่อมบริบูรณ์
ปริปุรฺิสฺสตี	ปริ + ปุร ปุรเณ ในการเต็ม + สฺสตี	จักเต็มรอบ, จักบริบูรณ์
ปริณฺนทตี	ปริ + ณท กิจฺฉิจฺฉเน ในความทวนไหวเล็กนอย + อ + ติ	ย่อมตื้นนโรบ
ปริภฺกฺชชถ	ปริ + ภฺช ภฺกชเณ ในการกิน + อ + ถ	ขอจงบริโภค (ร.)
ปริภฺกฺชชฺนตี	ปริ + ภฺช ภฺกชเณ ในการกิน + อ + ณฑตี	ย่อมบริโภค (ร.)
ปริมชฺชชิตฺวา	ปริ + มท อุมมาเท ในความบ้า + ย + ตฺวา	ลูปคล้าแล้ว
ปริวชฺเชตฺตพฺพ	ปริ + วชช จาเค ในการสละ + ฌ + ตพฺพ	(อัน...) พึงเว้นรอบ
ปริวชฺชิตฺวา	ปริ + วิช โปสนเน ในการเลี้ยงดู + ตฺวา	อังกาสแล้ว, เลี้ยงดูแล้ว
ปริวฺต	ปริ + วร ฆตฺตยํ ในการเข้าหา, รับใช้ + ต	(อัน...) แวดล้อมแล้ว
ปริทรนฺต	ปริ + ทร นิจฺจโมเค ในการใช้สอยเป็นนิตยํ อ + ณฑต บริหารอยู่, ทลิกเลี้ยงอยู่	
ปริเทวิตฺวา	ปริ + เทว เทวเน ในการร้องให้ + ตฺวา	คร่ำครวญแล้ว
ปริเยสนฺต	ปริ + เอล ปริเยสเน ในการแสวงหา + อ + ณฑต	แสวงหาอยู่, เมื่อแสวงหา
ปริเยสนฺตี	ปริ + เอล ปริเยสเน ในการแสวงหา + อ + ณฑตี	ย่อมแสวงหา
ปริเยสตีตฺวา	ปริ + เอล ปริเยสเน ในการแสวงหา + ตฺวา	แสวงหาแล้ว
ปลาต	ปลา ย ปลา ยเน ในการหนีไป + ต	หนีไปแล้ว

ปลายิดุ์	ปลาย ปลายเน ในการหนีไป + ดุ์	เพื่ออันหนีไป
ปลายิตวา	ปลาย ปลายเน ในการหนีไป + ตวา	หนีไปแล้ว
ปลายิ	ปลาย ปลายเน ในการหนีไป + อี	หนีไปแล้ว
ปลาเปตุ์	ปลาย ปลายเน ในการหนีไป + เณ + ตุ์	เพื่ออัน- (ยัง...) ให้หนีไป
ปวตตติ	ป + วตุ วตตเน ในการเป็นไป + อ + ติ	ยอมเป็นไป
ปวตต	ป + วตุ วตตเน ในความเป็นไป + ต	เป็นไปทั่วแล้ว
ปวตตีสุ์	ป + วตุ วตตเน ในความเป็นไป + อู์	เป็นไปทั่วแล้ว, เป็นไปแล้ว
ปวาเรตวา	ป + วร ยาจฉมายั ในการขอ,ปรารถนา +เณ+ตวา	ปรารถนาแล้ว (จ.)
ปวิสิตวา	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + ตวา	เข้าไปแล้ว
ปวิสิสุ์	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + อู์	เข้าไปแล้ว
ปวิเสยยาถ	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + อ + เอยยาถ	เพิ่งเข้าไป
ปสาเทตวา	ป + สท ปสาเท ในความเลื่อมใส + เณ + ตวา	(ยัง...) ให้เลื่อมใสแล้ว
ปสสติ	ทิส เปกฺขเณ ในการดู,การเห็น + อ + ติ	ยอมเฝ้า, ย่อมดู, ย่อมเห็น
ปสสนต	ทิส เปกฺขเณ ในการดู,เห็น + อ + อนต	เห็นอยู่, เมื่อเห็น
ปสสามิ	ทิส เปกฺขเณ ในการดู,เห็น + อ + มิ	ยอมเห็น, เห็นอยู่, จะเห็น
ปสลิตวา	ทิส เปกฺขเณ ในการดู,เห็น + ตวา	เห็นแล้ว, ดูแล้ว
ปทต	ป + ทน ทิสายั ในการเบียดเบียน + ต	(อัน...) ตีแล้ว, เคาะแล้ว
ปทราเปลิ	ป + ทร ปทาเร ในการตี + ณาเป + อี	(ยัง...) ให้ตีแล้ว,ให้เคาะแล้ว
ปทริตวา	ป + ทร ปทาเร ในการตี + ตวา	ตีแล้ว, กระทบแล้ว
ปทาดพพ	ป + ทา จาเค ในการสละ + ตพพ	(อัน...) ฟิงสะ, ฟิงสสะ
ปทาดเว	ป + ทา จาเค ในการสละ + ตเว	เพื่ออันสละ, เพื่ออันสละ
ปทาย	ป + ทา จาเค ในการสละ + ตวา	สละแล้ว, สละแล้ว
ปทินิ	ป + ทิ คติมฺหิ ในการไป + ณา + อี	ส่งไปแล้ว
ปทิน	ป + ทา จาเค ในการสละ + ต	(อัน...) สละแล้ว, สละแล้ว
ปทเรยย	ป + ทร ปทาเร ในการประหาร + อ + เอยย	เพิ่งประหาร
ปาตุภวิ	ปาตุ + ภู สตตายั ในความี, เป็น + อี	มีปรากฏแล้ว
ปาตุโรหสิ	ปาตุ + อ + หู สตตายั ในความี, เป็น + อี	ได้มีปรากฏแล้ว
ปาปุณาดิ	ป + อป ปาปุณเน ในการถึง,บรรลุ + อุณา + ติ	ยอมถึง, ย่อมบรรลุ

ปาปุณิ	ป + อป ปาปุณเน ในการถึง + อุณา + อี	ถึงแล้ว, บรรลุแล้ว
ปาปุณเอย์	ป + อป ปาปุณเน ในการถึง,บรรลุ + อุณา+เอยย์	พึงถึง, พึงบรรลุ
ปารูปติ	ป + อา + รูป ปารูปเน ในการท่ม + อ + ตี	ย่อมท่ม
ปารูปิตวา	ป + อา + รูป ปารูปเน ในการท่ม + ตวา	ท่มแล้ว, คลุมแล้ว
ปาวิสี	ป + อ + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + อี	ได้เข้าไปแล้ว
ปาเซถ	ปช คติมฺหิ ในการไป + เณ + ถ	จงเข้าไป, จงต้อนไป (จ.)
ปาเปติ	ป + อป ปาปุณเน ในการถึง,บรรลุ + เณ + ตี	(ยัง...) ย่อมให้ถึง
ปาเปยย	ป + อป ปาปเน ในการให้ถึง + เณ + เอยย	(ยัง...) พึงให้ถึง
ปาเปสฺสติ	ป + อป ปาปเน ในการให้ถึง + เณ + สฺสติ	(ยัง...) จักให้ถึง
ปิปาสีโต	ปา ปาเน ในการดื่ม + ส + ต	กระหายแล้ว
ปิวิตวา	ปา ปาเน ในการดื่ม + ตวา	ดื่มแล้ว
ปีเพยย	ปีฬ ฐโฬพเน ในการฆ่าและเบียดเบียน + เณ+เอยย	พึงเบียดเบียน (จ.)
ปุจฺจน	ปุจฺจ ปุจฺจนเน ในการถาม + อ + ถ	จงถาม
ปุจฺจนฺติ	ปุจฺจ ปุจฺจนเน ในการถาม + อ + อนุติ	ย่อมถาม
ปุจฺจนฺลี	ปุจฺจ ปุจฺจนเน ในการถาม + อ + ลี	ย่อมถาม
ปุจฺจนามิ	ปุจฺจ ปุจฺจนเน ในการถาม + อ + มิ	ย่อมถาม
ปุจฺจิต	ปุจฺจ ปุจฺจนเน ในการถาม + ต	(อัน...) ถามแล้ว
ปุจฺจิตฺวา	ปุจฺจ ปุจฺจนเน ในการถาม + ตวา	ถามแล้ว
ปุจฺจึ	ปุจฺจ ปุจฺจนเน ในการถาม + อี	ถามแล้ว
ปุจฺจึสฺ	ปุจฺจ ปุจฺจนเน ในการถาม + อฺ	ถามแล้ว, ทูลถามแล้ว
ปุเนติ	ปุณ + อา + อี คติมฺหิ ในการไป + อ + ตี	ย่อมมาอีก
ปุเรตฺวา	ปุร ปุรเณ ในการเต็ม + เณ + ตวา	(ยัง...) ให้เต็มแล้ว
เปเสตุ	เปส เปสเน ในการส่งไป + เณ + ตุ	จงส่งไป (จ.)
เปเสตฺวา	เปส เปสเน ในการส่งไป + เณ + ตวา	ส่งไปแล้ว (จ.)
เปเสยย	เปส เปสเน ในการส่งไป + เณ + เอยย	พึงส่งไป (จ.)
เปเสลี	เปส เปสเน ในการส่งไป + เณ + ลี	ส่งไปแล้ว (จ.)
โปเสติ	โปส โปสเน ในการเลี้ยงดู + เณ + ทิ	จงเลี้ยงดู (จ.)
ผริตฺวา	ผร ผรเณ ในการแผ่ไป + ตวา	แผ่ไปแล้ว

พนฺธนฺต	พนฺธ พนฺธเน ในการผูก + อ + ธนฺต	ผูกอยู่, เมื่อผูก
พนฺธิตฺวา	พนฺธ พนฺธเน ในการผูก + ตฺวา	ผูกแล้ว, พันแล้ว
พฺยากรโรติ	วิ + อา + กร กรณ ในการกระทำ + โอ + ติ	ย่อมพยากรณ์
ภวิสฺสติ	ภฺ สัตตํ ในความมี,ความเป็น + + สฺสติ	จักมี, จักเป็น
ภวิสฺสนฺติ	ภฺ สัตตํ ในความมี,ความเป็น + สฺสนฺติ	จักมี, จักเป็น
ภวิสฺสํ	ภฺ สัตตํ ในความมี,ความเป็น + สฺสํ	จักมี, จักเป็น
ภวิสฺสํมิ	ภฺ สัตตํ ในความมี, ความเป็น + สฺสํมิ	จักมี, จักเป็น
ภิชฺชิสฺสุ	ภิช ภิชฺชเน ในการแตก, ทัก + ช + อฺ	แตกแล้ว (ที.)
ภินฺทิตฺวา	ภิช วิทารณ ในการผ่า,ทำลาย + ตฺวา	ทำลายแล้ว, ทักแล้ว
ภินฺน	ภิช ภิชฺชเน ในการแตก, ทำลาย + ต	แตกแล้ว
ภฺยชิตฺวา	ภฺช หพฺยปทาเน ในการกลืนกิน + ตฺวา	กินแล้ว, บริโภคแล้ว
ภฺยชนฺติ	ภฺช พฺยวทรณ ในการกลืนกิน + อ + ธนฺติ	ย่อมกิน, กินอยู่, จะกิน
ภฺยช	ภฺช พฺยวทรณ ในการกลืนกิน + อ + ทิ	จงกิน, กินเถิด, ขอจงกิน
ภฺยชิตฺวา	ภฺช พฺยวทรณ ในการกลืนกิน + ตฺวา	กินแล้ว, รับประทานแล้ว
ภเวยฺย	ภฺ สัตตํ ในความมี, ความเป็น + อ + เอยฺย	พึงมี, พึงเป็น
ภเวยฺยํ	ภฺ สัตตํ ในความมี,ความเป็น + อ + เอยฺยํ	พึงมี, พึงเป็น
มกฺขจิตฺวา	มกฺข สโยชนโรสเนลฺ ในการประกอบ,โกรธ + ตฺวา	ทาแล้ว
มณฺณิมหา	มณ ณาณ ในการรู้ + ย + มหา	สำคัญแล้ว
มต	มร ปาณจาเค ในการสละชีวิต + ต	ตายแล้ว
มทฺทติ	มทฺท จณฺณ ในการทำให้ละเอียด +อ+ติ	ย่อมย่ำยี
มทฺททาเปตฺวา	มทฺท จณฺณ ในการทำให้ละเอียด,บด,ขยี้,ขยำ +ณาเป+ตฺวา (ยัง...) ให้ขยำแล้ว	
มาริต	มร ปาณจาเค ในการสละชีวิต + ณ + ต	(อัน...) ให้ตายแล้ว
มาเรตฺวา	มร ปาณจาเค ในการสละชีวิต + ณ + ตฺวา	(ยัง...) ให้ตายแล้ว
มาเรสิ	มร ปาณจาเค ในการสละชีวิต + ณ + อี	(ยัง...) ให้ตายแล้ว
มิลาเย	มิเล กนฺติสฺงฺขเย ในความเที่ยวเฉา + อี	เที่ยวเฉาแล้ว,เศร้าหมองแล้ว
มุจฺจิสฺสนฺติ	มุจ โมจเน ในการพัน + ย + สฺสนฺติ	จักพัน (ที.)
โมกฺขณฺติ	มุจ โมจเน ในการพัน + ย + สฺสนฺติ	จักพัน (ที.)
ยาจติ	ยาจ ยาจเน ในการขอ + อ + ติ	ย่อมขอ, ย่อมอ้อนวอน

ยาจนุต	ยาจ	ยาจเน ในการขอ + อ + อนุต	ขอยอยู่
ยาจิตฺวา	ยาจ	ยาจเน ในการขอ + ตฺวา	ขอแล้ว, อ้อนวอนแล้ว
ยาจิ	ยาจ	ยาจเน ในการขอ + อี	ขอแล้ว, อ้อนวอนแล้ว
ยาปณีย	ยา	คติมุติ ในการไป + ณาเป + อนีย	(อัน...) พึงให้เป็นไปได้
ยฺชฺฌนุต	ยฺช	สัมปทาเร ในการต่อสู้ + ย + อนุต	รบอยู่, เมื่อรบ, ต่อสู้อยู่ (ที.)
ยฺชฺชุต	ยฺช	โยเค ในการประกอบ + ต	ประกอบแล้ว, สัมคврแล้ว
โยเธถ	ยฺช	สัมปทาเร ในการต่อสู้ + อ + เอถ	พึงรบ, พึงต่อสู้ (ภ., ที.)
รฺกฺชติ	รฺกฺช	पालเน ในการรักษา + อ + ติ	ย่อมรักษา
รฺกฺชนุต	รฺกฺช	รฺกฺชเณ ในการรักษา + อ + อนุต	รักษาอยู่, เมื่อรักษา
รฺกฺช	รฺกฺช	पालเน ในการรักษา + อ + ทิ	จงรักษา
รฺกฺชาทิ	รฺกฺช	รฺกฺชเน ในการรักษา + อ + ทิ	จงรักษา
รฺกฺชิตพฺพ	รฺกฺช	รฺกฺชเณ ในการรักษา + ตพฺพ	(อัน...) พึงรักษา
รฺกฺชิสฺสาม	รฺกฺช	รฺกฺชเณ ในการรักษา + สฺสาม	จักรักษา
รฺกฺชเถ	รฺกฺช	รฺกฺชเน ในการรักษา + อ + เอถ	พึงรักษา
รฺกฺชเยย	รฺกฺช	รฺกฺชเณ ในการรักษา + อ + เอยฺย	พึงรักษา
รฺกฺชเ	รฺกฺช	รฺกฺชเณ ในการรักษา + อ + เอยฺย	พึงรักษา (แปลงเอยฺยเป็น เอ)
รฺจฺจติ	รฺจ	ปีติย ในความยินดี + ย + เต	ย่อมชอบใจ
รฺชฺชติ	รฺช	โรเค ในความเป็นโรค + ย + ติ	ย่อมเสียดแทง
โรทิตฺวา	รฺท	อสุวิโมจเน ในการปล่อยน้ำตา + ตฺวา	ร้องไห้แล้ว
ลชฺชฺมาน	ลชฺช	ลชฺชํย ในความละอาย + อ + มาน	ละอายอยู่, เมื่อละอาย
ลทฺธ	ลภ	ลาภเ ในการได้ + ต	(อัน...) ได้แล้ว, ถูกได้แล้ว
ลภฺภติ	ลภ	ลาภเ ในการได้ + ย + เต	(อัน...) ย่อมได้
ลภฺภติ	ลภ	ลาภเ ในการได้ + อ + ติ	ย่อมได้
ลภฺภนุต	ลภ	ลาภเ ในการได้ + อ + อนุต	ย่อมได้, ได้อยู่, จะได้
ลภฺภาม	ลภ	ลาภเ ในการไป + อ + ม	ย่อมได้, ได้อยู่, จะได้
ลภฺภิตพฺพ	ลภ	ลาภเ ในการได้ + ตพฺพ	(อัน...) พึงได้
ลภฺภิตฺวา	ลภ	ลาภเ ในการได้ + ตฺวา	ได้แล้ว
ลภฺภิมฺหา	ลภ	ลาภเ ในการได้ + มฺหา	ได้แล้ว

ลภิสส์สามิ	ลภ ลาภ ในการได้ + สสามิ	จักได้
วชฺเชตตพพ	วชฺชี จาเค ในการลละ + เณ + ตพพ	(อัน...) พึงเว้น
วฏฺฏติ	วฏฺฏ อวตตเน ในการหมุนไป + อ + ติ	ย่อมควร, ย่อมหมุนไป
วทฺทยีสฺ	วทฺท วทฺทเน ในความเจริญ + ฌย + อฺ	(ยัง...) ให้เจริญแล้ว
วทฺทเมตฺวา	วทฺท วทฺทเน ในความเจริญ + เณ + ตฺวา	(ยัง...) ให้เจริญแล้ว
วณฺณนฺต	วณฺณ ฤติยํ ในการสรรเสริญ + เณ + อนฺต	สรรเสริญอยู่ (จ.)
วตฺวา	วจ วิยตฺติยํ ในการพูดชัด + ตฺวา	กล่าวแล้ว, ตรัสแล้ว
วตฺเตตฺ	วตฺ วตฺตเน ในการเป็นไป + เณ + ตฺ	เพื่ออัน (ยัง...) ให้เป็นไป
วทฺติ	วท วิยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดชัด + อ + ติ	ย่อมกล่าว
วทฺทิสฺ	วท วิยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดชัด + อฺ	กล่าวแล้ว
วธิตฺวา	ทน ทิสายํ ในการเบียดเบียน + ตฺวา	ฆ่าแล้ว (วโธ วา สทฺทตฺถ)
วทฺทนฺต	วทฺท อภิวนฺทเน ในการไหว้ + อ + อนฺต	กราบไหว้อยู่, ถวายบังคมอยู่
วทฺทิตฺวา	วทฺท อภิวนฺทเน ในการกราบไหว้ + ตฺวา	ไหว้แล้ว, ถวายบังคมแล้ว
วปิตฺวา	วป พินฺนิเกเปเน ในการหว่านพืช + ตฺวา	หว่านแล้ว, เพาะปลูกแล้ว
วสฺถ	วสฺ นิวาเสํ ในการอยู่ + อ + ถ	จงอยู่, ขอจงอยู่
วสฺนฺต	วสฺ นิวาเสํ ในการอยู่ + อ + อนฺต	อยู่อยู่, เมื่ออยู่
วสฺสิ	วสฺ นิวาเสํ ในการอยู่ + อ + สิ	ย่อมอยู่
วสฺธาติ	วสฺ นิวาเสํ ในการอยู่ + อ + ทิ	จงอยู่
วสฺสิตฺ	วสฺ นิวาเสํ ในการอยู่ + ตฺ	เพื่ออันอยู่
วสฺสิตฺวา	วสฺ นิวาเสํ ในการอยู่ + ตฺวา	อยู่แล้ว
วสฺสิสฺสนฺติ	วสฺ นิวาเสํ ในการอยู่ + สฺสนฺติ	จักอยู่
วสฺสิสฺสาม	วสฺ นิวาเสํ ในการอยู่ + สฺสาม	จักอยู่
วสฺสิสฺสามิ	วสฺ นิวาเสํ ในการอยู่ + สฺสามิ	จักอยู่
วิกฺกิตฺถาติ	วิ + กิ ทพฺพวินิมฺเย ในการแลกเปลี่ยนด้วยทรัพย์ + นา + ติ	ย่อมขาย
วิจรฺติ	วิ + จรฺ จรฺเณ ในการเที่ยวไป + อ + ติ	ย่อมเที่ยวไป, จะเที่ยวไป
วิจรฺนฺต	วิ + จรฺ จรฺเณ ในการเที่ยวไป + อ + อนฺต	เที่ยวไปอยู่, เมื่อเที่ยวไป
วิจรฺติตฺวา	วิ + จรฺ จรฺเณ ในการเที่ยวไป + ตฺวา	เที่ยวไปแล้ว
วิชฺฌิตฺวา	วิธฺ ตาพฺเพ ในการแทง + (ย) + ตฺวา	แทงแล้ว, ฆ่าแล้ว

วิตถาเรตพพ	วิ + ธร	วิตถาเร ในการกระจาย,ปูลาด +เณ+ตพพ (อัน...) พึ่งให้พิสดาร
วิทิตวา	วิท	ฉาเณ ในความรู้ + ตวา รู้แล้ว
วิปณฺหมาน	วิ + ฌทิ	กิญจิจฺจน ในความทวนไหวเล็กน้อย +อ+มาน ตั้รณวิเศษอยู่
วิพฺภมิตวา	วิ + ภมฺ	อนวฺภจฺเต ไม่ตำรงอยู่ + ตวา ลึกแล้ว, หมุนไปแล้ว
วิพฺภมิ	วิ + ภมฺ	อนวฺภจฺเต ไม่ตำรงอยู่ + อี ลึกแล้ว, หมุนไปแล้ว
วิรวลฺ	วิ + รุ	สฺทเท ในการทำเสียง + อ + ลี ย่อมร้อง, ร้องอยู่, จะร้อง
วิราเชตฺวา	วิ + รนฺช	ราเต ในความกำหนด + เณ + ตวา คลายกำหนดแล้ว
วิลฺลุมฺปฺสํสาม	วิ + ลฺล	ปฺเน ในการแย่งชิง, ปลิ้น + สํสาม จักปลิ้น
วิวฏฺ	วิ + วร	สํวฺรเณ ในการสำรวจ + ต เปิดแล้ว, อ้าแล้ว
วิวิทฺวา	วิ + วร	อวฺรเณ ในการปิดกั้น + ตวา เปิดแล้ว
วิสฺสํชฺชาเปลิ	วิ + สํชฺ	จาเต ในการสละ + ฌาเป + อี (ยัง...) ให้คลีไว้แล้ว
วิสฺสํชฺเชตฺวา	วิ + สํชฺ	จาเต ในการสละ + เณ + ตวา สละแล้ว, แก่แล้ว (จุ) ปล่อยแล้ว, เปล่งแล้ว
วิสฺสํสนฺต	วิ + สมน	อุปลฺเม ในความสงบ + อ + อนฺต พักผ่อนอยู่
วิสฺสํสมิตฺวา	วิ + สมน	อุปลฺเม ในความสงบ + ตวา พักผ่อนแล้ว
วิหฺรติ	วิ + หฺร	นิวาเส ในการอยู่ + อ + ติ ย่อมอยู่
วิหฺรนฺต	วิ + หฺร	นิวาเส ในการอยู่ + อ + อนฺต อยู่อยู่, เมื่ออยู่ (เมื่อประทับ)
วิเสเสตฺวา	วิ + ลิส	วิเสเส ในการทำให้วิเศษ +เณ+ตวา (ยัง...) ให้วิเศษแล้ว
วีตินาเมตฺวา	วิ + อติ + นมฺ	นเต ในการโน้มกาย + เณ + ตวา (ยัง...) ให้น้อมไปล่วงวิเศษแล้ว
วีตินาเมนฺต	วิ + อติ + นมฺ	นเต ในการโน้มไป +เณ+อนฺต (ยัง...) ให้น้อมไปล่วงวิเศษอยู่
วฺจจติ	วจ	วียตฺติยํ วาจาญ ในการพูดชัด + ย + เต (อัน...) ย่อมกล่าว, ย่อมตรัส
วฺจฺจาย	วิ+อฺ+จา	คฺตนิวตฺติมฺหิ ในการห้ามการไป + ตวา ออกแล้ว (แปลงตวา เป็น ย)
วฺจฺจต	วจ	วียตฺติยํ วาจาญ ในการพูดชัด + ต (อัน...) กล่าวแล้ว
วฺจฺจถ	วส	นิวาเส ในการอยู่ + ต (อัน...) อยู่แล้ว
วฺจฺจเมตฺวา	วิ + อฺ + สมน	อุปลฺเม ในความสงบ +เณ+ตวา (ยัง...) ให้สงบวิเศษแล้ว
โวโรปาเปลิ	วิ+อว+ รุท	โอนเต ในการโน้มลง + ฌาเป + อี (ยัง...) ให้ปลงลงแล้ว
โวโรเปยฺย	อว+วิ+ รุท	ช่ายเน ในการเกิด + เณ + เอยฺย พึ่งปลงลง (จุ)
โวโรเปลิ	วิ+อว+ รุท	โอนเต ในการโน้มลง + เณ + อี ปลงลงแล้ว (จุ)

ไวโลเกนต	วิ+อว+ โลก ทสฺสเน ในการดู, เห็น +เณ+อนต	ตรวจดูอยู่, เมื่อตรวจดู (จ.)
สักขิสฺสติ	สัก สดฺติมฺหิ ในความอาจ, สามารถ + สฺสติ	จักอาจ, จักสามารถ
สักขิสฺสถ	สัก สดฺติมฺหิ ในความอาจ, สามารถ + สฺสถ	จักอาจ
สักขิสฺสลิ	สัก สดฺติมฺหิ ในความอาจ, สามารถ + สฺสลิ	จักอาจ
สักขิสฺสาม	สัก สดฺติมฺหิ ในความอาจ, สามารถ + สฺสาม	จักอาจ, จักสามารถ
สักขิสฺสามิ	สัก สดฺติมฺหิ ในความอาจ, สามารถ + สฺสามิ	จักอาจ, จักสามารถ
สักโกติ	สัก สดฺติมฺหิ ในความอาจ, สามารถ + โอ + ติ	ย่อมอาจ, ย่อมสามารถ
สักโกนฺติ	สัก สดฺติมฺหิ ในความอาจ, สามารถ +โอ+อนฺติ	ย่อมอาจ, ย่อมสามารถ
สักโกมิ	สัก สดฺติมฺหิ ในความอาจ, สามารถ + โอ + มิ	ย่อมอาจ, ย่อมสามารถ
สังฺขุภิตฺวา	สังฺ+ขุภ สฺญจเล ในความท้วนไหวอย่างรุนแรง + ตฺวา	แตกตื่นแล้ว
สังฺฆายนฺตา	สัง + อธิ + อธิ อชฺฌยเน ในการสำถาย +อ+อนต	สำถายอยู่, ส่วตอยู่
สังฺฆายมาน	สัง + อธิ + อธิ อชฺฌยเน ในการสำถาย +อ+มาน	สำถายอยู่, เมื่อสำถาย
สังฺญมเมสฺสนฺติ	สัง + ยมฺ อฺปรเม ในการรงตวัน + อ + สฺสนฺติ	จักสำรวม
สังฺญขานิตฺวา	สัง + ญา อวโพธเน ในการรู้ + ญา + ตฺวา	จำได้แล้ว
สังฺญจติ	สัง + จา คตินิวตฺติมฺหิ ในการห้ามการไป + อ + ติ	ย่อมดำรงอยู่, ย่อมตั้งอยู่
สนฺต	อสฺ ภาวึ ในความมี, ความเป็น + อ + อนต	มีอยู่
สนฺตปิยมาน	สัง + ตป ทาเท ในความเร้าร้อน +เณ+ย+มาน	(อัน...) ให้เร้าร้อนอยู่
สนฺนยฺหิตฺวา	สัง + นห พนฺธเน ในการผูก + ย + ตฺวา	ผูกส่อดแล้ว
สนฺนิปิตฺวา	สัง + นิ + ปต ปตเน ในการตกไป + ตฺวา	ประชุมพร้อมกันแล้ว
สนฺนิปิตฺสฺสนฺติ	สัง + นิ + ปต ปตเน ในการตกไป + สฺสนฺติ	จักประชุมพร้อมกัน
สนฺนิปิตฺสิ	สัง + นิ + ปต ปตเน ในการตกไป + อฺ	ประชุมพร้อมกันแล้ว
สนฺนินฺน	สัง+นิ+ สฺท คตฺยาวสฺาเน ในการสิ้นสุดการไป + ต	นั่งพร้อมกันแล้ว
สมฺปาชฺชิตฺวา	สัง+อา+ ปท คติมฺหิ ในการไป,ถึง + (ย) + ตฺวา	เข้าแล้ว
สมฺมุจฺติ	สัง+อุ+ จา คตินิวตฺติมฺหิ ในการห้ามการไป + ต	ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว
สมฺมุจฺยา	สัง+อุ+จา คตินิวตฺติมฺหิ ในการห้ามการไป + ตฺวา	ลุกขึ้นพร้อมแล้ว
สมฺมุจฺยาเปสฺสิ	สัง+อุ+จา คตินิวตฺติมฺหิ ในการห้ามการไป +ณาเป+อฺ	(ยัง...) ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว
สมฺปฏฺิจฺจติ	สัง + ปติ + อิสฺ อิจฺฉาย ในความปรารถนา +อ+ติ	ย่อมรับ
สมฺปาเทตฺวา	สัง + ปท คติมฺหิ ในการไป, การถึง +เณ+ตฺวา	(ยัง...) ให้ถึงพร้อมแล้ว

สัมมสตี	สั + มสั อามสเน ในการจับต้อง + อ + ตี	ย่อมพิจารณา
สัมมสนฺต	สั + มสั อามสเน ในการจับต้อง + อ + อนฺต	พิจารณาอยู่, เมื่อพิจารณา
สัมมสตีตฺวา	สั + มสั วิมัสเน ในการพิจารณา + ตฺวา	พิจารณาแล้ว
สยีสฺสตี	สียี สเย ในการนอน + สฺสตี	จักนอน
สลฺลฺกฺเขตฺวา	สลั + ลกฺข องฺกเน ในการทำเครื่องหมาย + เณ+ตฺวา	กำหนดแล้ว
สํวตฺตตุ	สลั + วตฺต วตฺตเน ในการเป็นไป + อ + ตฺ	จงเป็นไป
สํวิขุชฺตี	สลั + วิท ภาเว ในความมี + ย + ตี	ย่อมมี, ย่อมปรากฏ (ที.)
สัสนฺนต	สลั + สร คตฺติจินฺตายํ ในการไปและคิด +อ+อนฺต	ท่องเที่ยวไปอยู่
สัสนฺนตี	สลั + สร คตฺติจินฺตายํ ในการไปและคิด +อ+อนฺต+(อึ)	ท่องเที่ยวไปอยู่
สํเวตฺตุ	สลุ สวเณ ในการฟัง + เณ + ตฺ	เพื่ออัน-(ยัง...)ให้ฟัง, ได้ยิน
สียา	อสั ภาวึ ในความมี, ความเป็น + อ + เอยฺย	พึงมี, พึงเป็น
สูกฺขิ	สูลฺล สูลฺลเน ในการเที่ยว, แห่ง + อึ	แห่งแล้ว
สฺุณนตี	สลุ สวเณ ในการฟัง + ณา + ตี	ย่อมฟัง
สฺุณนถ	สลุ สวเณ ในการฟัง + ณา + ถ	จงฟัง, ฟังเถิด, ขอจงฟัง
สฺุณฺนิสฺสถ	สลุ สวเณ ในการฟัง + ณา + สฺุสถ	จักฟัง
สฺุตฺวา	สลุ สวเณ ในการฟัง + ตฺวา	ฟังแล้ว
สฺุวิมตฺต	สลุ + วิ + มชฺ ภาเค ในการจำแนก + ต	(อัน...) จัดแจงดีแล้ว
สฺุสํวิทิต	สลุ + สั + วิ + ธา กรเณ ในการกระทำ + ต	(อัน...) กระทำด้วยดีแล้ว
สัสมฺมตี	สลุภ ทิตฺติมฺหิ ในความรุ่งเรือง + อ + ตี	ย่อมงาม
ทฺรายนฺน	ทฺเร สขุชฺายํ ในความละเอียด + อ + นน	ระอาอยู่, เมื่อระอา
ทฺุตฺวา	ทฺุ สดฺตายํ ในความมี, ความเป็น + ตฺวา	มีแล้ว, เป็นแล้ว
ทฺุตี	ทฺุ สดฺตายํ ในความมี, ความเป็น + อ + ตี	ย่อมมี, ย่อมเป็น
ทฺุตฺตุ	ทฺุ สดฺตายํ ในความมี, ความเป็น + อ + ตฺ	จงเป็น, จงยกไว้, จงสำเร็จ
ทฺุถ	ทฺุ สดฺตายํ ในความมี, ความเป็น + อ + ถ	จงมี, จงเป็น
ทฺุหนฺต	ทฺุ สดฺตายํ ในความมี, ความเป็น + อ + อนฺต	มีอยู่, เป็นอยู่
ทฺุหนฺตฺตุ	ทฺุ สดฺตายํ ในความมี, ความเป็น + อ + อนฺตฺ	จงมี, จงเป็น

บรรณานุกรม

- พระพุทธรักษาจารย์. ธรรมปทฎกถา (ปรจโม ภาโค). พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระพุทธรักษาจารย์. ธรรมปทฎกถา (ปรจโม ภาโค). พิมพ์ครั้งที่ ๓๗, กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระสิริสุขมิ่งมงคลเถระ, ธรรมปทฎกถาคาถาโยชนา, พิมพ์เนื่องในโอกาส หม่อมอุบล ยุคล ณ อยุธยา เจริญชนมายุครบ ๘๐ ปี, ๒๕๔๖.
- พระวรสามโพธิมหาเถระ, ธรรมปทฎกถากฎีกา, ศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ นำโดย พระธรรมปัญญาบดี อุปถัมภ์ พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลในงานพระราชทานเพลิงศพ พระวิสุทธาธิปไตย (สง่า ปภัสสรมหาเถระ ป.ธ. ๘), ๒๕๓๕.
- พระกัจจายนเถระ. กัจจายนพุทธาภรณ์. กรุงเทพมหานคร : วิจัยพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๔๐.
- พระพุทธรูปปิยะเถระ. ปทฎกปฐิติ. พระมหาธิดิพงษ์ อุตตมปญโญ ปวีรรต, กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรศาสตร์ไทย การพิมพ์, ๒๕๕๙.
- พระวิสุทธาจารย์มหาเถระ. ธาตวัตถสังคหปาฐนีสสยะ. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : บริษัท ฐานการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๙.
- พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), งานวิจัยการศึกษาเชิงวิเคราะห์ พระคาถาธรรมบท เล่ม ๑, กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๕.
- บุญสืบ อินสาร, พจนานุกรมบาลี - ไทย ธรรมบทภาค ๑ - ๔, กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕.
- , ธรรมบท ภาค ๑ แปลโดยพยัญชนะ, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, ๒๕๕๓.
- อุทิศ ศิริวรรณ, ดร., ธรรมบทภาคที่ ๑ แปลโดยพยัญชนะ, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๕๐.
- ฉบับภูมิพลโลกขุ, ธรรมบทและธรรมปทฎกถา (บาลี-ไทย) ภาค ๑, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ภูมิพลโลกขุ, ๒๕๕๑.
- สำนักเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระธรรมกาย, ธรรมบท ภาคที่ ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๕๘.
- พระมหาธิดิพงษ์ อุตตมปญโญ, วากยสัมพันธ์ (ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๒), กรุงเทพมหานคร :

บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๗.

——, โครงสร้างลักษณะต่างๆ ของภาษาบาลี ๑ (ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๓), กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๗.

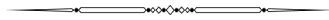
——, โครงสร้างลักษณะต่างๆ ของภาษาบาลี ๒ (ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๔), กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๗.

——, โครงสร้างลักษณะต่างๆ ของภาษาบาลี ๓ (ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๕), กรุงเทพมหานคร, บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๗.

——, **รูปลัทธิที่ปณี**, กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, ๒๕๖๐.

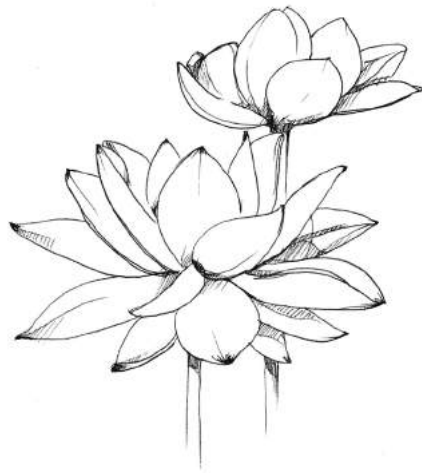
พระมหานิชัยม อุตฺตโม, หลักรัฐศาสตร์ บาลีไวยากรณ์ ฉบับสมบูรณ์, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เสียง เชียง, ๒๕๔๙.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔, กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖



ประวัติผู้แปลและสัมพันธ

ชื่อ-ฉายา	พระมหาธิติพงษ์ อุดมปณฺโณ (เข็มนันทีเย)
วัน/เดือน/ปีเกิด	เกิด วันที่ ๒๘ เดือนมีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔
สถานที่เกิด	บ้านเลขที่ ๕๑ หมู่ ๓ ตำบลมะค่า อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา
อุปสมบท	วันที่ ๒ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๓๔ ณ พัทธสีมาวัดถนนโพธิ์ ตำบลถนนโพธิ์ อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา
ประวัติการศึกษา	เปรียญธรรม ๗ ประโยค ชั้นนักศึกษบาลีใหญ่ (สอบได้อันดับที่ ๑) สำนักเรียนวัดท่ามะโอ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์ (จิตวิทยา) เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบาลี (มจร)
ประวัติการทำงาน ที่อยู่ปัจจุบัน	ครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี และบาลีใหญ่ วัดสุทธาโกชน์ โรงเรียนพระปริยัติธรรมวิมลสุทธาภิวัฒน์ ถนนเลียบบคลองมอญ (คลองกรุง ซ้อย ๘) แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ๑๐๕๒๐
ผลงาน	๑. รูปลัทธิที่ปณี ๒. ไวยากรณ์บาลีเบื้องต้น ๓. กัจจายนสูตรปาฐะ แปลสูตรพร้อมอุทาหรณ์ ๔. ทักขะการใช้ภาษาบาลี ๑ หลักการแปลขั้นพื้นฐาน ร่วมกับคณะ ๕. ทักขะการใช้ภาษาบาลี ๒ วากยสัมพันธ์ ๖. ทักขะการใช้ภาษาบาลี ๓ โครงสร้างลักษณะต่างๆ ของภาษาบาลี ๑ ๗. ทักขะการใช้ภาษาบาลี ๔ โครงสร้างลักษณะต่างๆ ของภาษาบาลี ๒ ๘. ทักขะการใช้ภาษาบาลี ๕ วิธีการแปลอรรถกถา ๙. ทักขะการใช้ภาษาบาลี ๖ วิธีการแต่งประโยคภาษาบาลี ๑๐. นามายาตรูปพิธาน (วิธีทำตัวรูปของนามบทและอาขยาตบท) ๑๑. ภิกขุปาติโมกข์แปล พร้อมมาติกาสำหรับวินิจจัยสิกขาบท



รายชื่อผู้ร่วมทำบุญพิมพ์หนังสือ
ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ ภาค ๒ (เล่ม ๔, ๕, ๖)
โครงสร้างภาษาบาลี ๓ (วิธีการแปลอรรถกถา)
และกัจจายนสูตรปาฐะแปล พร้อมอุทาหรณ์

เจ้าภาพโปรแกรม Adobe Indesign CC และหมึกพิมพ์

1. คุณชนดล มงคลชัย ด.ญ.ญาดาภา แสงภาศนี้อย และคุณยศรินทร์ โชติเสน, คุณศิริรินทร์ โชติเสน	10,500 บาท
2. น.พ. วโรตม สิทธิมนอำนวย	3,390 บาท
3. คุณสมวงศ์ คงอินทร์	500 บาท
4. คุณณัฐศักดิ์ ตันตยานุพนธ์	3,000 บาท
รวมยอด	17,390 บาท

1. สายบุญ กลุ่มวัดจากแดง

1. คุณชัชชลัยย์ เต็มมโนธรรม อุทิศให้คุณซึ่งจั่ว และคุณเพ็กเอ็ง แซ่ตั้ง	2,000 บาท
2. คุณกรกมล เต็มมโนธรรม และครอบครัว	1,000 บาท
3. นางสนอง - คุณหญิงสุกัญญา บุรณะ และครอบครัว	500 บาท
4. คุณพร้อมพรรณ ลการโอพาร	1,000 บาท
5. คุณสุรางค์ ดำรงชนสมบัติ	2,000 บาท
6. คุณสุรี ดำรงชนสมบัติ	1,000 บาท
7. นางอี่ แซ่ไค้ว	1,000 บาท
8. นางสุพรรณิ เทียนบาง	500 บาท
9. คุณศรีมงคล บุญจันทร์	1,000 บาท
10. คุณอมอร วาสนศิริ	1,000 บาท
11. คุณราตรี พิกุลกลั่น	500 บาท
12. คุณบัวลม วิทยานนท์	500 บาท
13. คุณชนิตาภา ดิษบรรจง	1,000 บาท
14. คุณदनัย วงศ์อมรอักษรพันธ์ และครอบครัว	500 บาท

15.	คุณประกาศิต วิรุพหกุล	100 บาท
16.	คุณสุณิสา แสงสว่าง	500 บาท
17.	คุณฉวีวรรณ โมนะ	300 บาท
18.	โยมสุนันทนา ผ่องใส	1,000 บาท
19.	คุณรัชนี้ คิ้วงามพริ้ง	500 บาท
20.	คุณสมลักษณ์ แซ่ไหล	1,000 บาท
21.	แม่คำพัน แซ่คู, พระมหาทรงพล รตนโชโต, นายทวีทรัพย์ แซ่คู นายนครินทร์ แซ่คู, นางสาวเนตรกมล แซ่คู	1,000 บาท
22.	คุณมยุรี เจริญ	3,000 บาท
23.	นางสาวสิริมา ปัญญาพิสิทธิ์	500 บาท
24.	คุณแก้วเกมทอง เพิ่มพูลพานิช	400 บาท
25.	นางสาวบุญเกื้อ ม่วงสุข	500 บาท
26.	คุณเอมอร อินทศิริ	500 บาท
27.	คุณวัฒนา รวยสำราญ	300 บาท
28.	คุณกฤษณา สิทธิรักษ์	1,000 บาท
29.	แม่ชัชฎาดา นามมูลเพ็ง	2,000 บาท
	รวมยอดสายบุญ กลุ่มวัดจากแดง	26,100 บาท

2. สายบุญ กลุ่มวันฉลองหนังสือธรรมบทอรรถกถา ภาค ๑

และกลุ่มสายบุญคุณณัฐศักดิ์

1.	คุณณัฐกริช ยงไพศาลทรัพย์	300 บาท
2.	คุณวรพันธ์ หาญนอก	900 บาท
3.	คุณสุวรรณา เตชะวิบูลย์	500 บาท
4.	คุณอุดมพร สิริสุทธิ	1,000 บาท
5.	คุณศิริพร ดอกไม้งาม	1,000 บาท
6.	คุณฐิปปณัฐ ขวัญมงคล	200 บาท
7.	คุณสุวิไล เทพคุณหิมนิตต์	300 บาท
8.	คุณทิศไทย วิทย์ว่องไว	200 บาท
9.	คุณอาภาพร เขี้ยเทศ	500 บาท

10.	คุณสรณคมน์ ฉิมวารุณ	1,000 บาท
11.	คุณวรรณิ พิษิตเหตุทัย	500 บาท
12.	คุณสายพิน วัฒนาปฐิมากุล	500 บาท
13.	คุณศรัญญา เตชรัศมี	200 บาท
14.	คุณณัฐฐณิชนมทนต์ ลุ่มเจริญ	300 บาท
15.	คุณสมชาย ลิ้มนราภรณ์	100 บาท
16.	คุณนวลยง โชติวิเชียร	200 บาท
17.	คุณชัชฌพงษ์ เลิศทรัพย์ทวี	500 บาท
18.	คุณณัฐิมา ภัทรพงษ์ไพบูลย์	300 บาท
19.	คุณสุณี บวรวัฒนวานิช	310 บาท
20.	คุณพรกมล โตรุ่ง	10,500 บาท
21.	คุณจันทร์เพ็ญ เมฆราตรี	500 บาท
22.	คุณอรณพ สิรินนทวิทย์	500 บาท
23.	คุณสมจิตต์ มาอุทธรณ์	200 บาท
24.	คุณไพโรจน์ สมฤทธิผล	100 บาท
25.	คุณนันทน์ณภัส คาก้า	100 บาท
26.	คุณอภิศักดิ์ - เรวดี - ณรงค์ศักดิ์ - อารีย์รัตน์ - ภัณฑิรา - สรศักดิ์ โชว์ใจมีสุข	3,000 บาท
27.	คุณ่องศรี แซ่มปรีชา	200 บาท
28.	คุณวัฒนา รวยสำราญ	100 บาท
29.	คุณพิชัย ชนนานนท์	300 บาท
30.	คุณมาริษา ฐิติกุล	1,000 บาท
31.	คุณพิชชาภา เป้าศรีวงษ์	400 บาท
32.	คุณสุภัค คล่องกิจเจริญ	500 บาท
33.	คุณกรรณิกา ศรีวิวัฒน์	1,000 บาท
34.	คุณสมร อธิปัญญา	200 บาท
35.	คุณณัฐณิชา เพ็ชรกลับ	200 บาท
36.	คุณสุทิน - คุณสุวรรณิ ศรีถาวรสุข	1,000 บาท
37.	คุณสาคร พวงพู่	200 บาท
38.	คุณเฉลิมชัย มั่นคงทองเจริญ	100 บาท

39.	คุณพนิดา ชอบวณิชชา	1,000 บาท
40.	คุณสุรศักดิ์ ส่งรุ่งอรุณ	100 บาท
41.	คุณบุญชื่น ลิ้มสุวรรณ	500 บาท
42.	คุณพรชัย พงศ์วัฒนาอนันต์ - คุณอัจฉรา ฤทธิ์เสื่อ	4,000 บาท
43.	คุณวรินทนา ดอกพวง	100 บาท
44.	พญ. เซาวรี อชันันท์	1,000 บาท
45.	คุณแม่พัชรียา วิมลชาติ	1,000 บาท
46.	คุณชนพรรณน ประคองสันต์	200 บาท
47.	คุณวรรณิ แสงวีระพันธุ์ศิริ	500 บาท
48.	คุณอุดมลักษณ์ อ่าปาน	500 บาท
49.	คุณรัชนีกร วิจิตรธาร	500 บาท
50.	คุณบุษบา - อัจฉรา สุวิทย์รัตน์	500 บาท
51.	คุณพัชรินทร์ ตงศิริ	1,500 บาท
52.	คุณดวงจันทร์ ตันติวิศาล	300 บาท
53.	คุณวีรศักดิ์ จันทรมณี	50 บาท
54.	คุณกัญญา นิยมกิจสัมฤทธิ์	500 บาท
55.	คุณอภิญา ตั้งประภาวิชญ์	100 บาท
56.	คุณฐิติชญา หิรัญศุภโชติ	200 บาท
57.	คุณชนมณีภา ภูประยูร	500 บาท
58.	คุณสมพิศ ศรีรัตน์	1,000 บาท
59.	คุณปทิตตา ไทยธนาลาภวัตติ	200 บาท
60.	คุณทิวาวลัย กรรณนุช	300 บาท
61.	คุณชนะชัย อินทัตน์	500 บาท
62.	คุณสุขเขษม ทรวงแสง	100 บาท
63.	คุณอรรณพ มนัสไพบูลย์	200 บาท
64.	คุณเอื้อยจิตต์ ทรวงแสง	300 บาท
65.	คุณพรภาค เรืองสุวรรณ	1,000 บาท
66.	คุณโกสุม สาลี	300 บาท
67.	คุณวีณา โชคนิติกร	600 บาท

68. พญ. ณิชกานต์ วินัยกุล	500 บาท
69. คุณกอบกุล ชำชื่น	500 บาท
70. คุณกมลเหม เตชะภักดีวงศ์	300 บาท
71. คุณรัตนาวรรณ ศรีวิเชียร	1,000 บาท
72. คุณเรวัตร์ เตรียมล้ำเลิศ	300 บาท
73. คุณพัชณี หาญประมุขกุล	500 บาท
74. คุณมารศรี วงศ์แพทย์	500 บาท
75. คุณสุตารักษ์ วัชรานุกุลวงศ์	200 บาท
76. คุณรัสรินทร์ โพธิทรัพย์	100 บาท
77. คุณปิยรัช รัฐรินณิช	100 บาท
78. คุณจารุวรรณ สุริวงศ์	100 บาท
79. คุณนันทพร วุฒิวงศ์ไพศาล	200 บาท
80. คุณจิตติกานต์ วิชาลสกุลวงษ์	500 บาท
81. คุณบุญชัย จารุศิริเวช	100 บาท
82. คุณบุญมา นครอินทร์	400 บาท
83. คุณไฟโรจน์ ป้องกัน	100 บาท
84. คุณศรีมงคล บุญจันทร์	500 บาท
85. คุณชนิษฐา ดิษฐการ	100 บาท
86. นางโสพิศ เอี่ยมภู	100 บาท
87. คุณจีรวิทย์ จักนิสสัย	100 บาท
88. คุณเอี่ยม – สามารถ เหล็กไหล	100 บาท
89. คุณพิมพ์หาญ ตีรถ	100 บาท
90. คุณเพ็ญศรี - ศุภโชค ตีรถ	200 บาท
91. คุณสุดา จิระเดชดำรง ชนานาถ โบริ์ ปีเตอร์ โบริ์	300 บาท
92. คุณคิท กุลวานิช	100 บาท
93. คุณยุกต์ จิระกิจจา	500 บาท
94. คุณปัญญา ไร่บางยาง	1,000 บาท
95. คุณดวงใจ ลิ้มสกุล	500 บาท
96. คุณอรพินท์ วิศวางกุล	300 บาท

97. คุณชวนพิศ นวลงาม	500 บาท
98. คุณประพิม คังคาเยะ	500 บาท
99. คุณวัฒนา กุลนาถศิริ	500 บาท
100. คุณศรุต สุทธิสำแดง	1,000 บาท
101. คุณทัศนีย์ เสรีเลิศวิวัฒน์	100 บาท
102. พม.มงคลรัตน์ กนตสีโล	1,000 บาท
103. คุณศรีสุวัฒน์ เขียมเจริญ	5,000 บาท
104. คุณเสรี นัยนานนท์	500 บาท
105. คุณมาลินี สิทธาจารย์กุล	500 บาท
106. คุณงามดี ฐิติพรรณกุล	400 บาท
107. คุณอินทิรา วงกะวัน	500 บาท
108. คุณฉวีวรรณ ชัยจันทร์	300 บาท
109. คุณวรวรรณ ไชยเจริญ	500 บาท
110. คุณบุญตา กิริยานันท์	500 บาท
111. คุณไศรดา ลาภเจริญรัตน์	500 บาท
112. คุณเกรียงไกร โสถถิยานนท์	500 บาท
113. คุณพิมพ์ศิริ ลายทอง	500 บาท
114. คุณธงชัย ชลัษเฐียร	500 บาท
115. คุณณัฐเสกข์ ฤทธิ์ทองพิทักษ์	1,000 บาท
116. คุณสุรางค์ สุวรรณโณชิน	1,000 บาท
117. คุณวิจิต เมฆสกุล	1,000 บาท
118. คุณสมทรง สุพจน์งามกุล	1,100 บาท
119. คุณสรพงษ์ ศักดิ์สินธุ์ชัย	1,000 บาท
120. คุณทรรศนีย์ สิริชนพงศ์	500 บาท
121. คุณศิริพร ดอกไม้งาม	2,000 บาท
122. คุณสมบัติ มาสถิตย์ชัย	500 บาท
123. คุณมณฑนา วิบูลย์วัชราร	1,000 บาท
124. คุณพรทิพย์ ศิริสัตยะวงศ์	500 บาท
125. คุณสิริลักษณ์ บุญยประภัสร์	500 บาท

126. คุณนิติตา จิ่งเจริญสุขยิ่ง	1,000 บาท
127. คุณพิรพร คล่องเวสสะ	1,000 บาท
128. คุณอุดมพร สิริสุทธิ	2,000 บาท
129. คุณพอชม มีศิริ	100 บาท
130. คุณพัชรา สุทธิสำแดง	500 บาท
131. คุณชิลลาภรณ์ เหล่าสุนทร	500 บาท
132. คุณฉัตรสุดาภรณ์ อัมพรพันธ์	500 บาท
133. พระมหาสังคีต สงคีตวโร	1,000 บาท
134. พระไพโรจน์ สุโขโต	1,000 บาท
135. พระปีเตอร์ ปิยสีโล	1,000 บาท
136. คุณสรียา วุฒิชาย - คุณนล จินดาพล	3,000 บาท
137. คุณอนิชา ไพศาลอุทัยกุล	500 บาท
138. คุณแม่จงลักษณ์ ธรรมนิยมศักดิ์ และญาติมิตร	3,000 บาท
139. คุณภาภัช เต็มมโนธรรม	400 บาท
140. คุณพนศร ภัทรธวัศ	200 บาท
141. ชัชภัสสร จงธรรมสุขยิ่ง	300 บาท
142. คุณยุวพร ฤทธิรักษา	200 บาท
143. แม่ชีพรนิภา สุจิราภรณ์	100 บาท
144. คุณสุภาพร ดันชนะชัย	300 บาท
รวมยอดสายบุญ กลุ่มวันฉลองหนังสือธรรมบทและคุณณัฐศักดิ์	96,260 บาท

สายบุญ กลุ่มคุณยศรินทร์ (ตุ้ม) โชติเสน

1. คุณประไพ ชื่นนคร	700 บาท
2. คุณประดิษฐ์ - คุณศิริลักษณ์ อารย์โพธิ์ทอง	700 บาท
3. คุณสุกัญญา - คุณจารุจิต อารย์โพธิ์ทอง	700 บาท
4. ด.ช.เมธัส - ด.ช.พีรวิชญ์ ไกรสมจิตร	100 บาท
5. คุณจุฑามาศ - คุณสุมาลี ไชยสง่า	200 บาท
6. คุณวีระชัย ประทักษิวิริยะ	700 บาท
7. คุณภัคภร ศุภนคร	700 บาท

8.	นางศิรินทร์รัตน์ ศรีนาค และนางศุภลักษณ์ คำเจริญ	700 บาท
9.	นางกนกภรณ์ ศรีนาค	700 บาท
10.	คุณชรินทร์ กลิ่นชมชื่น - คุณมนัสนันท์ พานทองเหล็ก	200 บาท
11.	นายปรีชา - นางบังอร เตชะสันติสุข	1,000 บาท
12.	นายชูศักดิ์ เตชะสันติสุขและครอบครัว	1,000 บาท
13.	น.ส ธนวรรณ เตชะสันติสุข	1,000 บาท
14.	คุณไทรรงค์ มาลาภิรมย์	1,400 บาท
15.	พ.อ.หญิง อุษาภรณ์ คุณจักรสุรักษ์ จันทรวงศ์	1,400 บาท
16.	คุณสมมล ปวีตรานนท์	700 บาท
17.	คุณพนาวัน วนะภูติ	700 บาท
18.	คุณกุลธิดา ชัยกิตติศิลป์	700 บาท
19.	คุณกวี - คุณวนิดา เสาร์โสภณ	500 บาท
20.	คุณหญิงวารุณี พรหมนอก	1,000 บาท
21.	คุณวินิตา เทพวัลย์	2,000 บาท
22.	นายเสวี วิรติกุล	700 บาท
23.	น.ส.วีรนุช วิรติกุล	700 บาท
24.	น.ส.นัสชาสินี วิระติกุล	1,400 บาท
25.	คุณชัยพงษ์ จันท์ขาว	700 บาท
26.	คุณอมรา คำพาทิ	700 บาท
27.	คุณบุลากร สุขุขาวดี	700 บาท
28.	คุณสมวงศ์ - คุณเมธิฐ คงอินทร์	900 บาท
29.	คุณสุภักสินี ยวดยง	200 บาท
30.	คุณชลิต - คุณपालิต - คุณปรีชาติ โชติเสน	300 บาท
31.	คุณสุเกสินี สุภธีระ	700 บาท
32.	คุณโสภาวรรณ แทนศิริ และครอบครัว	700 บาท
33.	คุณสุภาพร หลายเจริญทรัพย์	700 บาท
34.	คุณวิไลวรรณ ไอคเดช	700 บาท
35.	คุณสุนทรา หาญอมรรุ่งเรือง และครอบครัว	700 บาท
36.	คุณจรัส - คุณศรีสมร ไวทะยะพานิช	700 บาท

37. คุณประภัสสร - คุณสุจิตตา ไวทะยะพานิช	700 บาท
38. คุณวิชัย - คุณนิตยา วงศ์แพทย์ และครอบครัว	700 บาท
39. คุณสายัญ พันโท	700 บาท
40. คุณนิธิพันธ์ หาญประสพวัฒน์ และครอบครัว	700 บาท
41. คุณศิริชญา ดีปัญญา และครอบครัว	700 บาท
42. คุณอาบทิพย์ ส่งกิตติสุนทร	700 บาท
43. คุณนุชา รอดบุญส่ง	700 บาท
44. คุณจรรยา เนตรน้อย	300 บาท
45. คุณพัชรินทร์ แทนศิริ และครอบครัว	700 บาท
46. คุณกัลยา สุวรรณโยธี	700 บาท
47. คุณเยาวลักษณ์ วรรณนะพิศิษฐ์	2,100 บาท
48. คุณศิริพร ศรีทอง	2,100 บาท
49. คุณปราณี ฟองสมุทร - คุณเพ็ญศรี บ้านไกรทอง	700 บาท
50. คุณพีรวัชรน์ เปรมชื่น	21,000 บาท
51. คุณรัชชชัย - คุณนิภาภรณ์ - คุณณัฐรดี ธนปัญญากุล	700 บาท
52. คุณสรภาพ คงจินดา	300 บาท
53. คุณสมุทร - คุณวิไลวรรณ คณาญาติ	700 บาท
54. คุณอภิชา อุกฤษฏาพัชร	700 บาท
55. คุณมัลลิกา - คุณปริมา จินตยานนท์	700 บาท
56. คุณแอมอร - คุณอรสุดา เจริญรัต	700 บาท
57. คุณระพีพรรณ ธนพงษ์วรสกุล	500 บาท
58. ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม	1,000 บาท
59. คุณพร้อมพรรณ ลการโอพาร	1,400 บาท
60. หม่อมหลวงฐิติพรรณ ทองแถม	200 บาท
61. คุณวันทนา รัตนะผล	1,000 บาท
62. ครอบครัวเลิศวัลย์รัตน์ - ครอบครัวเกิดช่วง	700 บาท
63. คุณวันวิสา แซ่ลี - คุณวรพจน์ จิวไม้แดง และครอบครัว	100 บาท
64. คุณวิเชียร - คุณอารีย์ เรื่องโพธิ์ และครอบครัว	700 บาท
65. คุณภัทรศักดิ์ - เด็กชายปฐวี ชีวาภาคย์ และครอบครัว	700 บาท
66. คุณเผด็จ จักร์นารายณ์	300 บาท

67.	คุณนิตยา โปธิลักษณ์	200 บาท
68.	คุณโกศล ตี๋นาสวน และครอบครัว	100 บาท
69.	คุณวิชนันทยา เรื่องโพธิ์ และครอบครัว	700 บาท
70.	คุณธัญญา พูลสง	100 บาท
71.	คุณเพชรวรรณ แซ่เซียว	100 บาท
72.	คุณดุสิต กำปันทอง และครอบครัว	700 บาท
73.	คุณนิชชนันท์ บุญยพัฒน์ - คุณศรีัญญา ยุทธโกวิท - คุณบุญรักษ์ นาครัตน์ - คุณนิตย์ นาครัตน์	700 บาท
74.	คุณมาลี - คุณบุษกร อยู่สุข	700 บาท
75.	คุณรัชดา รัตนสิน	700 บาท
76.	คุณชมสุข เทียมกลั่น	700 บาท
77.	คุณพรวีร์ ทันนิเทศ	700 บาท
78.	คุณพรพิมพ์ กิจสิริพันธ์	1,000 บาท
79.	อาม่าเอ๋ยสี (หุ่งเฮียง) แซ่ลี	700 บาท
80.	คุณเรืองศักดิ์ ปาลีคุปต์	700 บาท
81.	คุณอุบลรัตน์ เต็งไตรรัตน์	500 บาท
82.	คุณประมาณ ทรัพย์ผดุงชนม์	700 บาท
83.	คุณสิบพร สีหิโสภณ	6,000 บาท
84.	คุณชวัล เศวตศิลา	700 บาท
85.	คุณสุมนา เศวตศิลา	700 บาท
86.	นายณรงค์ แซ่เตง และครอบครัว	700 บาท
87.	นายสุทธา จิตรชนบรรวง และครอบครัว	700 บาท
88.	นายปณัย รุจิวิศาล และครอบครัว	700 บาท
89.	คุณเกี้ยว พรราวพันธ์	1,000 บาท
90.	คุณดำรง วิทยศิริ	800 บาท
91.	คุณสามารถ - คุณประไพศรี ชาญพิทยกิจ	700 บาท
92.	คุณสมสุข แสวงพานิช - คุณเจเต็ด บุญญศิริ และครอบครัว	700 บาท
93.	คุณสมลักษณ์ กมลเลิศวรา คุณวริษา และคุณพร้อมพงศ์ ไชยกุล	10,000 บาท
94.	ม.ร.ว. เศรษฐวัฒน์ จักรพันธ์	500 บาท

95. แม่สังเวียน และนางสาวกุศล สมบัติ	700 บาท
96. นายมงคล สมบัติ	700 บาท
97. นางสาวสุนันท์ ปิปปโรสง	700 บาท
98. นายกฤติพิพัฒน์ รัตนนาวิกุล	700 บาท
99. คุณศุภสุดตา ศิริมงคลฉัตร อุทิศให้เจ้ากรรมนายเวร	200 บาท
100. คุณธนดล มงคลชัย - เด็กหญิงญาดาภา แสงภาคนี้ย์ - คุณยศรินทร์ โชติเสน	5,000 บาท
101. คุณอธิปติ สวาทภักดิ์	700 บาท
102. คุณปัทมพรภรณ์ วินิจชัยกุล - คุณวิเวก อุณหพันธ์	700 บาท
103. นางสาวกัณฑพิชญ์ เอี่ยมสำอางค์ - นางสาวมัลนิการ์ อวยสวัสดิ์ และครอบครัว	700 บาท
104. นางสาววณัฏฐ์ปชาบดี เอกภพพิรุทธิ์ และครอบครัว	700 บาท
105. นางสาววิรุญา แก้วสมบุญ และครอบครัว	100 บาท
106. นางสาวชวีศา กาญจนรัตน์ และครอบครัว	100 บาท
107. นายอภิรักษ์ พงษ์รินทร์	100 บาท
108. นายวรุฒิ เผ่าเวียงคำ และครอบครัว	100 บาท
109. คุณจิระพงษ์ - คุณสุขุมาลัย เตียพิริยะกิจ	500 บาท
110. Mr.Jeffrey Blair - Aritsara - Katreeya - Nattanya Paladeau น้ำปลาร้าชาติส - คุณสุภรัตน์ เพชรฤชา - คุณลัดดา เจียมสมชัย	700 บาท
111. คุณกัลยาณี ใจไว้อย์ คุณสุขศรี ฮุลแมน	500 บาท
112. คุณชัยชาญ สุทธิกานต์	3,000 บาท
113. คุณธเนศ - คุณขวัญฤดี ลิ้มทองเจริญ	700 บาท
114. คุณอรทิพย์ เอ่งฉ้วน และครอบครัว	1,400 บาท
115. พระสมิตร์ ฐิติปญโญ	100 บาท
116. พระมหากัมเสระ สาธารนุโท พร้อมพ่อแม่พี่น้อง	1,500 บาท
117. พระดาโร วินยมงคลโล	300 บาท
118. พระมหาชาติชิ ปญญาวิชโร	100 บาท
119. พระทานัท	100 บาท
120. คุณอรุณ เขียงทอง	500 บาท
121. คุณอนันชญา ทิพยธร คุณจันทร์ภัก (ทิพยธร) สตีเฟนส์ และครอบครัว คุณคณินณัฐ ทิพยธร และครอบครัว	700 บาท

122. นางชูเค็ง แซ่ไคว่ พร้อมด้วยบุตรหลานโรจน์รุ่งวงศ์	700 บาท
123. คุณปณณัณณพิชญ์ จิตต์ภัทรมน และครอบครัว	700 บาท
124. นายสิทธิศักดิ์ แย้มพรายภิรมย์	700 บาท
125. นางเพ็ญศิริ แย้มพรายภิรมย์	700 บาท
126. คุณกัญญารักษ์ ศรีทองรุ่ง	700 บาท
127. คุณอุบลศิริ พัฒกุล	700 บาท
128. คุณดาราวรรณ เพชรประเสริฐ	700 บาท
129. คุณวัลลภ แสงเถกิง	700 บาท
130. นางสาวอภิญาตา จอนบำรุง	700 บาท
131. คุณมาลีวรรณ เสมาชัย	700 บาท
132. คุณอุไรรัตน์ จงก้องเกียรติ	700 บาท
133. คุณวรุณรัตน์ ศรีจันทร์	700 บาท
134. คุณภัทรา บุรินทร์กุล	700 บาท
135. คุณวิยะดา สกลวรารุ่งเรือง	700 บาท
136. คุณจิตรกร ศิริวิสุนธรา	700 บาท
137. คุณธงชัย อัจฉราฤทธิ์	700 บาท
138. นายกิติพงศ์ - นางศรียา - ศศิพงศ์ - นายพญาศรัย สุริยผล และ น.ส. ธาดารัตน์ ธีรสุขสกุล	1,400 บาท
139. คุณนันทวดี ปัญญาวุฒิไกร	2,100 บาท
140. คุณดาว จังคศิริ	1,000 บาท
141. คุณโอ - คุณดวงพรรณ - คุณปานรัตน์ - คุณณรงค์ กริชชาอุทัย	700 บาท
142. คุณตรีงตา พิมพ์อุบล	700 บาท
143. คุณผุสดี โรจน์นิรันดร์	700 บาท
144. คุณโกสุม บุญประธาน	700 บาท
145. คุณศรีวัฒนา พงศ์วรินทร์	700 บาท
146. คุณสังจกร โอศเดช และครอบครัว	700 บาท
147. คุณอัญชลีวันท์ นิลสนธิ	500 บาท
148. คุณสรรรณี นิมมานเกียรติกุล	700 บาท
149. คุณบุญเกิด สงขุนทด	700 บาท

150. คุณสาธิตา สุวรรณทัต	700 บาท
151. คุณวารุณี โชคคณาพิทักษ์	700 บาท
152. คุณชลธิศ โชคคณาพิทักษ์	700 บาท
153. คุณสุพรัช โชคคณาพิทักษ์	700 บาท
154. คุณธัญธร โชคคณาพิทักษ์	700 บาท
155. คุณฐิติพล โชคคณาพิทักษ์	700 บาท
156. คุณแม่มาลัย พิมพ์อุบล	700 บาท
157. คุณจารุภิญญา พิมพ์อุบล	700 บาท
158. คุณวรางค์ฉัตร ฐิตะสิรินันท์	700 บาท
159. คุณศรีสังวร แสงโสมทรัพย์	300 บาท
160. คุณจักรพันธ์ - คุณจันทร์รัตน์ ลิ้มทองเจริญ	700 บาท
161. คุณชาญวิทย์ ชุติทหัยเกียรติ	100 บาท
162. คุณศิรินทร์ โชติเสน	100 บาท
163. คุณภาคินี สุรบญจพล	700 บาท
164. คุณพิมพ์สุชา ปทุมจิรวัดน์ - คุณณัฐวัฒน์ จำรัสทิวัดต์	200 บาท
165. คุณอัญชลี เอิบโชคชัย	500 บาท
166. คุณอรพินท์ เจริญรัชต์	500 บาท
167. คุณวิภา นิมิตรดีสม	700 บาท
168. คุณเพ็ญจันทร์ - คุณบุรณ กุศลสมบุรณ	700 บาท
169. นายวรงค์วร โมลีกุล และครอบครัว	1,400 บาท
170. คุณอักษร วรณวิไล และครอบครัว	300 บาท
171. คุณวิเชียร - คุณอังค์วรา - คุณแซ่ไข ธนสารโสภิน และคุณอัญชลี เพชรประภากร	700 บาท
172. คุณนิภา นารอด	700 บาท
173. คุณวีรวรรณ วังตาล	1,400 บาท
174. นายถวิล ภู่เชิด และครอบครัว	1,000 บาท
175. คุณทองดี - คุณสุนันทา ไชยสง่า และครอบครัว	700 บาท
176. คุณสุรารัตน์ พูนเกษม	100 บาท
177. คุณนภัสกร - คุณศิริพิชากรณ มีสมศักดิ์	700 บาท

178. คุณชมพูนุช ตั้งจิตต์สัตยา - คุณกมลมาศย์ หลวงแสน	500 บาท
179. คุณลลิตา จันทร์ศรี	100 บาท
180. คุณศิริ ปะทะขันธ์	100 บาท
181. คุณอัศวพัฒน์ ปิยามณ	100 บาท
182. คุณราตรี ทรัพย์สมบัติ	50 บาท
183. คุณฉวีวรรณ สุนทรพัฒนาพิมล	100 บาท
184. คุณทิวาพร จันทรมูล	500 บาท
185. คุณธีระเดช - คุณสุภาวดี ไกรสมจิตร	100 บาท
186. คุณพวงแก้ว ธิติสกุลชัย และครอบครัว	700 บาท
187. คุณผาณิต ธิติสกุลชัย	300 บาท
188. คุณดาริกา อัมภาไพ และครอบครัว	700 บาท
189. คุณกนกศรกรณ์ ศรีนาค และครอบครัว	1,400 บาท
190. คุณปรารณา ประยูรโภคราช	700 บาท
191. คุณดลฤดี สุชาติวุฒิ	100 บาท
192. คุณศราวุธ โสภาว์ตรี	100 บาท
193. คุณภาณุภา เจียมสกุล	100 บาท
194. คุณโสภิตา ชีวภาคย์	200 บาท
195. คุณภาวิณี ชีวภาคย์ และครอบครัว	200 บาท
196. ด.ญ. ญาณภัทร - ด.ช. สรวิษณ์ ยศบุญเรือง	100 บาท
197. ด.ญ. สุพัตรา ทองพิมพ์	20 บาท
198. คุณชุติมณฑน์ สุขกุล	700 บาท
199. คุณพิทยารัตน์ สุขกุล	700 บาท
200. คุณพฤษณี สุขกุล	700 บาท
201. คุณฐาวร สุขกุล	700 บาท
202. คุณปรียาภัทร วีระสอน	700 บาท
203. คุณสุพัฒน์ - คุณสุदानันท์ ลีลาพัฒนากิจ	100 บาท
204. คุณณัฐมน สุขย่อย	20 บาท
205. คุณเพียงรัสมภา ปัญญาเมฆ	100 บาท
206. คุณเพ็ญศรี เสมเสริมสุข	700 บาท

207. คุณสุวรรณา - คุณนิจพร ปิยบพิตร	700 บาท
208. คุณพรรณทิพา ประเสริฐศิลป์	700 บาท
209. คุณณชาภา ธนโชตจงศิริ - คุณสุภาวดี ลังกาวงศ์ - คุณกุลวดี จุลนานนท์	700 บาท
210. คุณจริยา ศรีพงษ์	200 บาท
211. คุณนัตตา พิมพ์ศิริ	700 บาท
212. คุณกุลวดี ดิสกุล และครอบครัว	100 บาท
213. คุณศิริพร สิงวะราช	100 บาท
214. นางสาวภาพร สารีดี	100 บาท
215. นายฐิตธร สารีดี	100 บาท
216. คุณเต็มศักดิ์ ศิลปพงษ์วรการ	100 บาท
217. คุณทิพรัตน์ ศิลปพงษ์วรการ	100 บาท
218. คุณมาลี มากประเสริฐ	200 บาท
219. คุณสรภาพ คงจินดา	500 บาท
220. คุณอรรถสิทธิ์ วารีศรี	200 บาท
221. คุณธงชัย แม้นชูวงศ์	200 บาท
222. คุณอุไร - คุณณัฐภัทสรณ์ ลิ้มชนะวงศ์ และคุณพุทธิวัฒน์ บวรชัยวัฒน์	700 บาท
223. คุณณัฐวุฒิ - คุณศศพัชร์ เฉลิมพันธ์, คุณนิตวุฒิ - คุณแคทลียา สมขันธ์ฐสกุล คุณพีรชัย - ด.ช. ศริน - คุณคัทลียา สุจริตกุล (เฉลิมพันธ์)	700 บาท
224. คุณสุพรรณิการ์ สถาพรพิริยะเดช	1,500 บาท
225. คุณอรกัญญา บุญรักษ์	200 บาท
226. คุณสุทธิรัตน์ อีซากิ และครอบครัว	1,400 บาท
รวมยอดสายบุญ กลุ่มคุณยศรินทร์ (โยมตุ้ม) โชติเสน	183,090 บาท

สายบุญ กลุ่มโยมวรรณิ

1. คุณณภาภัช เต็มมโนธรรม	1,000 บาท
2. คุณกรกมล เต็มมโนธรรม และครอบครัว	1,000 บาท
3. คุณชัชชลัยย์ เต็มมโนธรรม อุทิศให้คุณชิงจิว คุณเพ็กเอ็ง แซ่ตั้ง	1,000 บาท
4. ศ.ดร.สุเมธ ศิริคุณโชติ	1,500 บาท
5. ครอบครัวโอวาทารัญญ	500 บาท

6.	คุณสมจิต โสมสิรินาค	500 บาท
7.	คุณจริยา จุงกลาง	300 บาท
8.	คุณณัฐชยา ปทุมรัตน์โชติ	500 บาท
9.	คุณพงศ์พัฒน์ เปี่ยมปัญญาศิลป์	500 บาท
10.	คุณณัฐชไม แซ่ลิ้ม	500 บาท
11.	คุณสุวิไล จรัสเลิศรังษี	300 บาท
12.	คุณจิราภร เกียรติไพบูลย์	200 บาท
13.	คุณเรียม บุญชู	300 บาท
14.	ทพญ. รัตติกร ภูศรี	3,000 บาท
15.	คุณวรรณิ์ แซ่โล้ว	1,000 บาท
16.	คุณรัฐพร เจริญสุทธีนันท์	700 บาท
17.	คุณชัชฌพงษ์ เลิศทรัพย์ทวี	500 บาท
18.	คุณศิริรัตน์ วุฒิมวงษ์ไพศาล	400 บาท
19.	คุณหทัยทิพย์ รุ่งเรืองมณีรัตน์	500 บาท
20.	คุณคมกริช คำถวาย	200 บาท
21.	คุณธนศิริ โคตรนาวัง	200 บาท
22.	คุณพิศมณณ์ สงวนรักษ์	100 บาท
23.	คุณอำภรณ์ เตชะเขตต์	100 บาท
24.	คุณราเชนทร์ ธีญาผล	100 บาท
25.	คุณสุภาภร ดันชนะชัย	100 บาท
26.	คุณธนพร ปานเสมศรี	500 บาท
27.	คุณสมบัติ ปานเสมศรี	100 บาท
28.	คุณอำพั้ว ปานเสมศรี	100 บาท
29.	คุณลัดดา ภูสมศรี	100 บาท
30.	แม่ชีรักข์เกิดมณี ณัฐเวโรจน์	300 บาท
31.	คุณวรรณิ์ เจริญสุข	200 บาท
32.	คุณลัดดาวัลย์ อีสสวาณิชย์ - คุณเรวดี จิรพนิช	500 บาท
33.	คุณวาณี พิमानาภรณ์ และครอบครัว	500 บาท
34.	คุณคมกริช คำถวาย และครอบครัว	200 บาท

35. คุณนันทรี แสงทองศรีกมล และครอบครัว	200 บาท
36. คุณพยาง ดอกไม้ และครอบครัว	100 บาท
37. คุณธนชานันท์ ทวีรศนีย์พงษ์ และครอบครัว	1,000 บาท
38. คุณจิตติชญา หิรัญศุภาโชติ และครอบครัว	200 บาท
รวมยอดสายบุญ กลุ่มคุณวรวรรณิ	19,000 บาท

สายบุญ กลุ่มคุณกัณฑ์พร (หนูนา) เวชพาณิชย์

1. คุณอาภา ช่วงสุนิชา	200,000 บาท
2. คุณสุริรัตน์ อดีเรก	8,000 บาท
3. คุณอรุณรัศมี บุนนาค	5,000 บาท
4. คุณจิราภา จิระพงษ์	3,000 บาท
5. คุณสุวรรณา บุญยเกียรติ	3,000 บาท
6. คุณสุรินทร์ เสเกกุล	1,500 บาท
7. คุณประภา ลาภประเสริฐพร	1,500 บาท
8. คุณวันเพ็ญ โรจนธรรม	1,000 บาท
9. คุณชวณจิต ลิสวัสดิ์	1,000 บาท
10. คุณกิ่งแก้ว น้อยเปรม	1,000 บาท
11. คุณเกษสุดา เอื้อวิทยาสุพร	1,000 บาท
12. คุณศิริรัตน์ วุฒิมงคลไพศาล	500 บาท
13. คุณรพีพร สาทประเสริฐ	500 บาท
14. แม่ชีกฤตพร กิ่งแก้ว	500 บาท
15. แม่ชีธรรสพร พุฒภิบูรณ์	500 บาท
16. คุณพสนันท์ บุญญะทวีวัฒน์	500 บาท
17. คุณชูศักดิ์ ศรีรัตนกุล	300 บาท
18. คุณพิมพ์พร โหดทษาปน์กุล	100 บาท
19. คุณกัณฑ์นิษฐ์ ชัชวาลนนท์	100 บาท
20. คุณกัณฑ์พร เวชพาณิชย์	20,000 บาท
21. คุณเปี่ยมกุล พุ่มไสวและครอบครัว	2,000 บาท
22. คุณสุดา ปิ่นทอง	1,000 บาท

23.	คุณสุวิมล ลิขสิทธิ์วงศ์	100 บาท
24.	คุณอัจฉรีย์ แสงสง่าพงษ์	100 บาท
25.	คุณศิริวรรณ ศรีขจรลาภ	2,000 บาท
26.	คุณศิลป์ชัย ศรีขจรลาภ	2,000 บาท
27.	รศ. ประอรนุช ตุลยาทร	4,000 บาท
28.	คุณนภาพร อัจฉราฤทธิ์	2,000 บาท
29.	นพ. มานิส รัตนมาศ	200 บาท
30.	คุณสมศรี แสงสว่างชัย	400 บาท
31.	คุณกรรณิกา สว่างวารีสกุล	10,000 บาท
32.	รศ. บัญจางค์ สุขเจริญ	200 บาท
33.	ผศ.ดร. อารีรัตน์ ภาน้อย	300 บาท
34.	นพ. วรพล หิฎฐะสกุล	500 บาท
35.	รศ. อาภาพันธ์ ศรีสรินทร์	2,400 บาท
36.	รศ. วราภรณ์ ไวกกุล	800 บาท
37.	รศ.พญ. จันทร์จิรา ชัชวาลา	2,000 บาท
38.	ภญ. แคทลียา นีรังสรรค์	800 บาท
39.	ทพญ. จุฬาลักษณ์ จิตสมบัติ และครอบครัว	800 บาท
40.	พญ. โภธิมน, ทพญ. ภาณีณี พุทธิการ์นต์	100 บาท
41.	ภญ. ศุภศีล สระเอี่ยม	500 บาท
42.	คุณตรีวิช เทียนทอง	500 บาท
43.	คุณกาญจนา วาณิชเสนี	100 บาท
44.	พลเอกสมประสงค์ - คุณนฤมล ม่วงกล้า	500 บาท
45.	คุณบอห์น เดชณรงค์	1,000 บาท
46.	คุณนิพนธ์ เทพธรณี	500 บาท
47.	คุณสุวิทย์ ใจจุ่ม	1,000 บาท
48.	รศ. ธัญญรัตน์ ปานะกุล	200 บาท
49.	รศ. ศักดิ์ศรี ปานะกุล	200 บาท
50.	คุณนวลฉวี สีดา	1,000 บาท
51.	คุณพีรญา มาทวิโชติกุล	500 บาท

52. คุณรจนา ล้วนเมือง และเจมมี ลิว ลีออง	3,000 บาท
53. คุณภิญญาดา สิริพงษ์กุล	200 บาท
54. คุณวัณนี หมดทุกษ์	500 บาท
55. คุณวีรวิทย์ ชาติวิวัฒน์พรชัย	2,000 บาท
56. คุณกานต์สินี สุกใส และคุณเอกพงศ์ จงเกษกรณ์ คุณภูมิพิชญพงศ์ จงเกษกรณ์	1,000 บาท
57. คุณปะ แวปาละ คุณแก วังงาย และครอบครัว อุทิศให้ลูกหลาน และญาติมิตรผู้ล่วงลับทุกคน	500 บาท
58. คุณแคทรียา บีเวอร์	15,000 บาท
59. คุณวรินทร์ธร ธนาพันธุ์นิเกต, คุณฉัตรยศกร สิริภักเมธีกุล คุณเบญญาภา สิริภักเมธีกุล, คุณธันยนันท์ สิริภักเมธีกุล คุณอัญญาชิสา สิริภักเมธีกุล	6,000 บาท
60. คุณปรารภ - ด.ญ. ณรินทร์ทิพย์ ศรีนิล, คุณณัฐกฤตา สีตะมะ	1,000 บาท
61. พ.อ. ปฎิรพ เทภาสิต	500 บาท
62. คุณปยุตยนุช ลักขณา	500 บาท
63. คุณปิ่นปิ่นท์ อติลักษณ์กุลธร, คุณสุวิมล แยมยิ้ม, คุณมาศสุวิณณ์ แยมยิ้ม	1,000 บาท
64. คุณวรเกียรติ กิติเกียรติศักดิ์ และคุณอนุชิต กระวัน	3,000 บาท
65. นพ. สมเกียรติ ลีละศิธร	2,000 บาท
66. คุณหทัยชนก มิตรประเสริฐ	1,000 บาท
67. คุณน้ำเพชร สายบัวทอง	200 บาท
68. คุณสมศรี ธีรกำจาย	500 บาท
69. คุณพรทิพย์ เตชะนิเวศน์	200 บาท
70. ผศ.นพ. ธงชัย พงศ์มขพันธ์	3,000 บาท
71. คุณวรรณิณี ชัยรัตน์	1,000 บาท
72. คุณลาวัลย์ ฟานิชเจริญ	500 บาท
73. คุณจริยา วิรุพราช	200 บาท
รวมยอดสายบุญ กลุ่มคุณกัณฑพร เวชพาณิชย์	329,500 บาท

สายบุญ กลุ่มโยมปราณี ทัพเป็นไทย

1.	คุณเบญจรงค์ เตียงพิทักษ์	400 บาท
2.	คุณปราณี ทัพเป็นไทย	1,000 บาท
3.	คุณพรทิพย์ ทวีชชาตวิทยากุล	400 บาท
4.	คุณสุนีย์ ลีวิริยะเลิศ	400 บาท
5.	คุณเอมฤดี ชีรวินบูลย์ขจร	400 บาท
6.	ทญ. ศิริพร ชูติปาโร	400 บาท
7.	คุณมัทธนา หอวณิช	400 บาท
8.	คุณอักษร โอวาทวรัญญู	400 บาท
9.	คุณอัจฉรา มงคลรัตน์	400 บาท
10.	คุณกฤษณา สิทธิรักษ์	400 บาท
11.	คุณสุภาพร หลายเจริญทรัพย์	400 บาท
12.	คุณทัศนีย์ โชคเจริญรัตน์	400 บาท
13.	คุณเยาวลักษณ์ วรรณะพิศิษฐ์	400 บาท
14.	พ.ญ. สมใจ สนั่นแจ้ง	400 บาท
15.	คุณสุวรรณ ดันตระเชียร	400 บาท
16.	คุณงามตา บุษปวณิช	400 บาท
17.	คุณอังคณา จันศิษยานนท์	400 บาท
18.	คุณรพีพรรณ ธนพงศ์วรสกุล	400 บาท
19.	คุณชาดา ตัสสกุล	400 บาท
20.	คุณอธิษฐ์ - คุณจินตนา บุญสนอง	400 บาท
21.	คุณวิชัย ผดุงทรัพย์	400 บาท
22.	คุณไทรรงค์ มาลาภิรมย์	400 บาท
23.	คุณชาญวิทย์ ชูติหทัยเกียรติ	400 บาท
24.	คุณวิเชียร บรมธรรม	400 บาท
25.	คุณกฤษกร ภวจันทร์รัตน์	400 บาท
26.	พญ. ไพจิตร หิรัญยวณิชย์	400 บาท
27.	คุณปวีณณลักษณ์ นพคุณติลกรัตน์	800 บาท
28.	คุณปลิดา หุณาประเทศ	200 บาท
	รวมยอดสายบุญ กลุ่มโยมปราณี ทัพเป็นไทย	12,000 บาท

สายบุญ กลุ่มวัดสุทธาโกชน์

1. วัดสุทธาโกชน์	100,000 บาท
2. รศ.ดร. พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ	100,000 บาท
3. นางสาวอุไร ตั้งอุดมมงคล	100,000 บาท
4. คุณพงษ์เลิศ, คุณพงษ์เทพ และ คุณวิมล ธีรรัตน์ตระกูลและบุตร	600 บาท
5. คุณพงษ์เลิศ ธีรรัตน์ตระกูล	500 บาท
6. คุณป้าภุณิสสา สมบัติพานิช	1,000 บาท
7. ด.ญ. เปมิกา และ ด.ญ. ชมนาด เทพาวัฒนาสุข	1,413 บาท
8. คุณกุลรัฐา กุลวุฒิวิลาศ	2,000 บาท
9. คุณวรรณาทรงสมบัติชัย	1,000 บาท
10. คุณศักดา นวโอพาร	3,000 บาท
11. นางสาวบุญศิริ เอี่ยมโอภาส	500 บาท
12. พระมหาปริญา ปญญาสาโร	3,500 บาท
13. คุณชูลี อยู่ปรัชญา	1,000 บาท
14. นางสาวนภาพรรณ สุขสวัสดิ์	100 บาท
15. นางสาวเสาวนีย์ ศรีสกุณี	200 บาท
16. นายทวีศักดิ์ ใจศรี	500 บาท
17. คุณประยูท - คุณจำเนียร ศรีสกุณี	200 บาท
18. ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม	1,000 บาท
19. ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม	500 บาท
20. ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม	500 บาท
21. นางกมลทิพย์ แซ่ตั้ง	500 บาท
22. รศ.ดร.สมยศ - นางจิตติมา - ด.ช.ภาคภูมิ เกียรติวินชวิไล	2,000 บาท
23. คุณอุ้นเรือน เทียมศักดิ์	10,000 บาท
24. คุณชยพร - คุณจิตตินันท์ - คุณรักษ์สุนน พรสวัสดิ์	11,000 บาท
25. นางสาวกชวรรณ ศรีสหการ	500 บาท
26. นายสาครจิตร - นางมาลินี สิทธาจารย์กุล	1,500 บาท
27. คุณประเทือง หัสแดง	5,000 บาท
28. นางมลิวัลล์ พบศิริ	5,000 บาท

29. คุณกวีพร เอี่ยมศิริเมธี	500 บาท
30. พระมหาขวัญโคม ปสนุนจิตโต	1,000 บาท
31. พระชนพัทธ์ ยติโกโร	2,000 บาท
32. คุณจันทนา ชาวประทุม	1,000 บาท
33. คุณพรทิพย์ ศิริสัตยะวงศ์	200 บาท
34. นางสาวพรารวี พจนปกรณ์ และนางสาวปรารธนา ไบตระกูลและครอบครัว	2,000 บาท
35. ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม	5,000 บาท
36. คณะพระภิกษุสามเณรนักศึกษามหาวิทยาลัยวัดสุทธาโกชน	13,000 บาท
37. คุณพุทธิพร บุญญรัตน์	500 บาท
38. คุณวิไล สีสรรพ์	2,000 บาท
39. คุณนวลมณี กาญจนพิบูลย์	1,000 บาท
40. คุณเพ็ญศรี บุญญรัตน์	1,000 บาท
41. คุณหิ๊งห้อย	1,000 บาท
42. คณะศิษย์ธรรมศึกษา วัดอโศการาม ศิษย์ท่านพ่อลี รวมยอดสายบุญ กลุ่มวัดสุทธาโกชน	11,000 บาท 394,213 บาท

สายบุญ กลุ่มคุณเสริมสุข ปัทมสถาน

1. คุณแม่ปุ่น เข็มสันเทียะ	2,000 บาท
2. Ven. Nirupam Chakma (VEN. RATNAJOTI)	2,000 บาท
3. พระมัชฌม สนฺตจิตโต	5,000 บาท
4. อาจารย์เขมานันท์ ละออ	200 บาท
5. พลโทนรวิร์ - คุณเสริมสุข ปัทมสถาน	100,000 บาท
6. คุณแม่ทองสุข ศิริกันตราบารณ	50,000 บาท
7. พลตรี นพ. นพพร-วัลลภา-ชนวัฒน์-สารัช เซยพันธ์ุ์	50,000 บาท
8. นายนิธิ ยงใจยุทธ	40,000 บาท
9. คุณบุญเลิศ - คุณอุษณีย์ สว่างกุล	30,000 บาท
10. ดร.รัตนา ศิริจิตร และ ครอบครัว	20,000 บาท
11. คุณวรางคณา เทพหัสดิน ณ อยุธยา	20,000 บาท
12. คุณมรกต เชิดชูวงศ์สันติ	20,000 บาท

13. คุณศิริมา เจนจินดาวงศ์	20,000 บาท
14. คุณสายพิน พหลโยธิน	20,000 บาท
15. คุณกาญจนา เรื่องจินดา	10,000 บาท
16. นายสุรกิจ - นางวงศ์พรรณ - นายปิยภัท สัจจะรัตนะโชติ	10,000 บาท
17. คุณสวัสดิ์ - คุณสมมล สามัคคีนิชย์	10,000 บาท
18. คุณสมบุญ สุกศิริภิญโญ	10,000 บาท
19. คุณรัชนี้ ตรีพิพัฒนกุล	10,000 บาท
20. คุณพงศ์ฤทธิ์ และ พ.ญ. เรณู ศรีสมิต	10,000 บาท
21. คุณศิริมาลย์ วีระวิทย์	10,000 บาท
22. คุณนิวัฒน์ - คุณอภิญา - คุณฐิติมา แจ้งอริยวงศ์	10,000 บาท
23. คุณวิมลวรรณ ศฤงคารินทร์	10,000 บาท
24. คุณศุภวรรณ ศฤงคารินทร์	10,000 บาท
25. คุณปาริชาติ ฉายสุนทรสิริ	5,000 บาท
26. คุณสุภาพรรณ นววัฒนทรัพย์	5,000 บาท
27. คุณกัลยาณี รัตนปรีชาเวช	5,000 บาท
28. คุณสุรเกียรติ - คุณปาริชาติ - คุณพัชรพร เกษมสุวรรณ	5,000 บาท
29. คุณโสภณ ฉกรรจ์ศิลป์	5,000 บาท
30. คุณสมชาย คุณบุบผา อมรเกียรติขจร	3,000 บาท
31. คุณรัตนาวลี อินโอชานนท์	3,000 บาท
32. คุณไกรวิชญ์ ศาสตราวหา	3,000 บาท
33. คุณอดมพร สิริสุทธิ	3,000 บาท
34. คุณศรีอนงค์ กীরติวรานนท์	3,000 บาท
35. คุณอรพร - คุณเสาวณิต เหลืองอรุณรุ่ง	3,000 บาท
36. คุณสุวรรณทิพย์ ชัยสำเร็จ	3,000 บาท
37. คุณรำภาวดี พรประสิทธิ์	2,002 บาท
38. คุณเพชรรัตน์ สุวรรณมานนท์	2,000 บาท
39. คุณสุภาพรรณ เดโชพลชัย	2,000 บาท
40. คุณจันทน์ ฉัตรศิริเวช	2,000 บาท
41. คุณกฤษณา ปทีปโชติวงศ์	2,000 บาท

42. คุณวัลภา พัฒนาภรณ์	2,000 บาท
43. คุณแม่ปรารถนา และ มาลัย ว่องวัฒนโรจน์	2,000 บาท
44. คุณอโณทัย ถิรังกูร	2,000 บาท
45. น.ส. ธนาวรรณ แย้มประเสริฐ	2,000 บาท
46. ม.ล. อภาวดี เทวกุล	2,000 บาท
47. คุณศรีสุข และ คุณศิริพร มงคลทวีสิทธิ์	1,500 บาท
48. น.ส. ประเทือง ใจใสและน.ส.มลฤดี สายสุด	1,300 บาท
49. มูลนิธิพุทธาภิวัตน์ ~ สวนพฤษชาติปฏิบัติธรรม (ธรรมสถาน)	1,300 บาท
50. คุณปณัญญา เขียรศิริพิพัฒน์	1,000 บาท
51. คุณจันทร์เพ็ญ ตั้งมั่นอนันตกุล	1,000 บาท
52. นายวิทยา เชิดชูวงศ์สันติ	1,000 บาท
53. น.ส. อภาพรรณ สุขกิจประเสริฐ	1,000 บาท
54. นายธีรวัฒน์ เชิดชูวงศ์สันติ	1,000 บาท
55. น.ส. วิภาทรา เชิดชูวงศ์สันติ	1,000 บาท
56. น.ส. วิภาวี เชิดชูวงศ์สันติ	1,000 บาท
57. คุณสุภา จิระเดชดำรง (โบว์)	1,000 บาท
58. คุณภาพร เหล่าพรรณราย	1,000 บาท
59. คุณประถมาภรณ์ สวัสดิ์ชูโต	1,000 บาท
60. คุณปิยนันท์ ใจจงรักษ์	1,000 บาท
61. คุณศรีสุวัฒน์ เอี่ยมเจริญ	1,000 บาท
62. คุณอัญญาพร พานิชม	1,000 บาท
63. คุณสุวรรณา ตั้งกุลพานิชย์	1,000 บาท
64. คุณชนาธิป คล้อยสวาท	1,000 บาท
65. คุณสุภาณี สายสนธิ์	1,000 บาท
66. คุณโรจนา โกวิทวัฒนพงศ์	1,000 บาท
67. คุณบุญยกักร์ วณิชพันธ์ุ์	1,000 บาท
68. คุณสินีรัตน์ ศรีประทุม	1,000 บาท
69. นางเอกหทัย ตันตินิกร และ น.ส.ฉัตรพร ตันตินิกร	1,000 บาท
70. คุณกัณฐณัฐ์ ฟองเขียว และครอบครัว	1,000 บาท

71. คุณณัฐวดี วิวิธเมธีวงศ์	1,000 บาท
72. คุณรัศมี ศุภศรี	1,000 บาท
73. คุณอรุณี ลือธีระศุภกุล	1,000 บาท
74. คุณสมชาย นินทนาวงศา และ ครอบครัว	1,000 บาท
75. คุณจตุพร ธโนปจัย	800 บาท
76. คุณพรทิพย์ ศิริสัตยะวงศ์	500 บาท
77. คุณพัชรินทร์ พรชัยสำเร็จผล	500 บาท
78. คุณณัฐเสกข์ ฤทธิ์ทองพิทักษ์	500 บาท
79. คุณทิพวัลย์ สวัสดิวัฒน์ ณ.อยุธยา	500 บาท
80. คุณอัญชลี วรงค์ธรรม	500 บาท
81. คุณเพียรดี เปี่ยมมงคล	500 บาท
82. คุณศรีสุวรรณ จุฑาบัณฑิตกุล	500 บาท
83. อ.แม่ชีทองสุข ทองกระจ่าง	400 บาท
84. คุณมนัส จอดพิมาย	300 บาท
85. แม่ชีธีรพร สิมะสิงห์	300 บาท
86. คุณสมนึก แสงนาค	300 บาท
87. คุณวรัญรดา ประทุมชาติภักดี	300 บาท
88. คุณวันเพ็ญ ศรีจิตต์	300 บาท
89. คุณศุภววรรณ จริงจิตร	200 บาท
90. คุณลัดดา ทวีธรรมเจริญ	200 บาท
91. คุณฉวีวรรณ ทวีธรรมเจริญ	200 บาท
92. คุณกมลชนก ขจีรัตนากุล	200 บาท
93. คุณสมบุญ เตชโชคอำนวยพร	200 บาท
94. นายฐิติพัฒน์ แก้วเพชร	100 บาท
95. คุณสมเดช จงรักษ์สกุล และผู้ไม่ประสงค์ออกนาม	140 บาท
96. คุณรัตนา ตั้งศรีรัตน์	100 บาท
97. คุณจินตนา จริวัฒน์ศิรินนท์	100 บาท
98. คุณสุรเชษฐ์ วินัยกุล	100 บาท
99. คุณสมจิตต์ ศิริเลิศลักษณ์	100 บาท

100. คุณพรชัย บรรลุทางธรรม	100 บาท
101. ดร. อภิชัย และ ดร. นารี บุญธีราร	39,000 บาท
102. คุณศรีสุวรรณ จุฑาบัณฑิตกุล	500 บาท
รวมยอดสายบุญ กลุ่มนักเรียนวิสุทธีมรรค และ เพื่อนคุณเสริมสุข	619,742 บาท

กลุ่มคุณจันจวี

1. คุณจันจวี อนุกุลกิจกุล	8,000 บาท
2. คุณณกรณ์ แซ่โล้ว - รดาสา สุขภาสัมัย	5,000 บาท
3. คุณพ่อไววิทย์ - แม่บุญเลื่อน สุริยาเดช	3,000 บาท
4. คุณแม่ผ่องศรี แซ่ตั้ง	2,000 บาท
5. คุณนารี เดอโคนิงค์และครอบครัว	1,500 บาท
6. คุณสุภาพร อนุกุลกิจกุล	1,000 บาท
7. คุณแม่กัณฑา สิริจิราทิวากร	1,000 บาท
8. คุณสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์	1,000 บาท
9. คุณเสรี - วชิรา - ธรรมฤทธิ์ ลิขิตธีรเมธ	1,000 บาท
10. คุณบังอร อรรถเวทยวรรุฒิ	1,000 บาท
11. นางเวียงฟ้า พลเสน	1,000 บาท
12. คุณพุลฤกษ์ เปาณิล	500 บาท
13. คุณพยอม ชันติอุดม	300 บาท
14. คุณสุรินทร์ อยู่ยง	300 บาท
15. คุณวิภารัตน์ อัมสมโภช	200 บาท
16. คุณสุภาพร รอดวรรณะ	200 บาท
17. คุณมุกดา จงศรีอติสรณ์	200 บาท
18. คุณรัตนา อัญญธนากร	200 บาท
19. คุณศรีัญญา เตชรัศมี	200 บาท
รวมยอดสายบุญ กลุ่มคุณจันจวี	27,600 บาท

สายนุญ กลุ่มอาจารย์ดวงมาลา มะกรูดทอง
 นักเรียนวันอังคาร ที่วัดบูรณศิริมาตยาราม

1. อ.ดวงมาลา มะกรูดทอง	1,000 บาท
2. คุณเสริสุข ปัทมสถาน	1,000 บาท
3. คุณสุพัตรา จารุพัฒน์	1,000 บาท
4. คุณสุรจิตร ธีระกานต์วิวัฒน์	1,000 บาท
5. คุณพจนา ศักดาสุคนธ์	1,000 บาท
6. คุณสุทธิพันธ์ ศรีธัญญ์	1,000 บาท
7. คุณวัลภา พัฒนาภรณ์	1,000 บาท
8. พล.ต.หญิง วิภา ตรีแสน	1,000 บาท
9. คุณพิมพ์กุล บุญนิธินนทวิทย์	1,000 บาท
10. นายรัฐวุฒิ - นายกฤติน มโนธรรมกิจ	700 บาท
11. คุณวรทรัพย์ จิตต์ประเสริฐ	500 บาท
12. นางมาริษา จิตติกุล	500 บาท
13. นางมาริษา จิตติกุล อุทิศให้ นายอรุณ - นางสาว ชโยภาส	500 บาท
14. นางมาริษา จิตติกุล อุทิศให้ ด.ช. ธีรายุ จิตติกุล	500 บาท
15. อ.สุทธิธรรม ท่งมีผล	500 บาท
16. คุณดวงทิพย์ แซ่ลิ้ม	500 บาท
17. คุณสุภาณี เตชผาดิพงศ์	500 บาท
18. คุณอุไร เตชผาดิพงศ์	500 บาท
19. คุณสมพิศ คะประสิทธิ์	500 บาท
20. แม่ชีณษงค์ เลี้ยวรักษาโอพาร	300 บาท
21. คุณนิภาพร สันเทียะ	200 บาท
22. แม่ชีจรรยา แซ่คู	200 บาท
23. อุบาสิกานนัท & ป้าทวี	200 บาท
24. คุณภรณ์ ไพบุญย์เลิศ	200 บาท
25. คุณดาวรัตน์ มิ่งฉาย	200 บาท
26. แม่ชีโกศล	100 บาท
รวมยอดสายนุญ กลุ่มนักเรียนวันอังคาร ที่วัดบูรณศิริมาตยาราม	15,600 บาท

คณะนักเรียนเตปิฎกฯ รุ่น ๕

1. คุณพนิดา ชอบวณิชชา	1,000 บาท
2. คุณนงลักษณ์ มงคลยศ	1,000 บาท
3. คุณกัลยกร รัญญศิริ	1,000 บาท
4. คุณดวงใจ ลิ้มสกุล	500 บาท
5. คุณอรพินท์ วิศววางกูร	500 บาท
6. คุณเสรี นัยนานนท์	500 บาท
7. คุณสุมาณา พรณัฐภูมิกุล	500 บาท
8. คุณเจ็ดโฉม กะลัมพะเหติ	500 บาท
9. คุณศุภวรรณ เพื่อขจรศักดิ์	500 บาท
10. คุณชวณพิศ นวลงาม	500 บาท
11. ภิกษุณีรัตน รัชมเมธา	300 บาท
12. คุณชัยยะมงคล ผลัดธูระ	300 บาท
13. คุณนิตย์ นิมสิทธิกุล	300 บาท
14. คุณกาญจนา วิวัฒน์เจริญ	300 บาท
15. คุณชนม์นิภา ภูประยูร	300 บาท
16. คุณประพิม คังคายะ	300 บาท
17. คุณรัชนี้กรณ วิจิตรสาร	300 บาท
18. คุณสุปราณี ศรีประทีนรัตน์	300 บาท
19. คุณวาริน สุริย์เหลืองขจร	300 บาท
20. คุณพยุ่ง พุ่มพวง	300 บาท
21. คุณทวีพร พิษิตพรชัย	200 บาท
22. คุณเสาวนีย์ พงศ์กรเสถียร	200 บาท
23. คุณกฤษณา อยู่หลาย	200 บาท
24. คุณวัชรีย์ พุฒชาติ	100 บาท
25. คุณสมพิศ ศรีรัตน์	100 บาท
26. คุณเกื้อกุล เหล่าวัฒนพงษ์	100 บาท
รวมยอดสายบุญ คณะนักเรียนเตปิฎกฯ รุ่น ๕	10,400 บาท
รวมยอดสายบุญ ทุกกลุ่ม โดย คุณเสริมสุข ปัทมสถาน	673,342 บาท

สายบุญกลุ่มลำปาง - เชียงใหม่

1. พระมหาทองมั่น สุทฺธจิตฺโต	5,000 บาท
2. คุณปกรณ์ วุฒิ	1,000 บาท
3. คุณสุพาณี สุวงศ์พัฒนกิจ	1,000 บาท
4. คุณณัทญา ศรีเมือง	1,500 บาท
5. คุณเพ็ญจันทร์ ศรีชัยวิทย์	1,000 บาท
6. คุณวรวิภา - คุณรัตนาวดี บุปผาเจริญสุข	20,000 บาท
7. คุณผุสดี ล่องทอง	900 บาท
8. คุณกานดา อเนกลาภากิจ	1,000 บาท
9. คุณชนภัทร รักประดิษฐ์ และครอบครัว	300 บาท
10. คุณสุภาพรรณ เตโชพลชัย	1,000 บาท
11. คุณกรกมล รุกขพันธ์	500 บาท
12. นพ. ประวิทย์ วรรณโร	500 บาท
13. คุณอังศุปราณี บุญราศรี	200 บาท
14. คุณทิพวัลย์ สวัสดิวัฒน์ ณ อยู่ธยา	500 บาท
15. คุณกฤษณา ปทีปโชติวงค์	1,000 บาท
16. คุณชลหทัย มณีโชติคะ	500 บาท
17. คุณอภิญา ณรงค์กุล	500 บาท
18. คุณจรรย์รดา ประทุมชาติภักดี	300 บาท
19. คุณศุภาวรรณ จริงจิตร	300 บาท
20. คุณจันทิมา ทองเพชร	1,000 บาท
21. คุณนี่ ฐานิสโร	500 บาท
22. อุบาสิกา รตน รัชมเมธา	500 บาท
23. คุณลักขณา วานิชะพันธ์	1,000 บาท
24. คุณสรวงภรณ์ ตำนนเศรษฐ	500 บาท
25. คุณณัฐชา โสธารัตน์	200 บาท
26. คุณทิพวรรณ รมณารักษ์	300 บาท
27. คุณฉันทนา อินวกุล	500 บาท
28. ดร. อารีรัตน์ แพทย์นุเคราะห์ และครอบครัว	1,000 บาท

29. คุณผู้สดี แพทย์นุเคราะห์ และครอบครัว	500 บาท
30. คุณนันทน์ เกลียวรรคเดช	200 บาท
31. ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม	500 บาท
รวมยอดสายบุญ กลุ่มลำปาง-เชียงใหม่	43,700 บาท

สายบุญ กลุ่มการบินไทย ฝ่ายบริการภาคพื้น

1. คุณพัชรี ไชยสุวรรณ	200 บาท
2. คุณณัฐฐนภัค นกุลภักดี	100 บาท
3. คุณปลิดา ปัญจมานันท์กุล	100 บาท
4. คุณชำนาญ เพ็ชรชัน	1,000 บาท
5. คุณองอาจ นิลเพชรพลอย	2,100 บาท
6. คุณมัทธนา ธัญญาส	200 บาท
7. คุณพิศุทธิ์ สันติมณีรัตน์ และครอบครัว (ธนาคารกรุงเทพ)	500 บาท
8. คุณธนีสร์ จารุศิริกุล (ธนาคารกรุงเทพ)	1,000 บาท
9. คุณนพพร สุ่มทุมพฤษ์ (ธนาคารกสิกรไทย)	500 บาท
10. คุณรัญญ์ณัญญ์ แซ่มไฟโรจน์	500 บาท
11. คุณวรรณวิมล หุตะเมขลิน และครอบครัว (ธนาคารกสิกรไทย)	1,000 บาท
12. คุณยุภาวดี ชูเทียนธรรม (ธนาคารกสิกรไทย)	500 บาท
13. คุณนงลักษณ์ บุญเก่า (ธนาคารกสิกรไทย)	500 บาท
14. คุณวันทิภา สุขพูล (ธนาคารกสิกรไทย)	500 บาท
15. คุณตีรณา อมราพิทักษ์ (ธนาคารกสิกรไทย)	500 บาท
16. คุณพิมพ์พรรณ นิ่มประเสริฐ (ธนาคารกรุงไทย)	500 บาท
17. คุณสุชาดา ไทพาณิชย์ (ธนาคารกสิกรไทย)	500 บาท
18. คุณภัทรวรรณ สุขแสงประสิทธิ์	100 บาท
19. คุณวสิรัตน์ สนิกะวาที	500 บาท
20. คุณสุชาวดี ขำเดช	200 บาท
รวมยอด สายบุญกลุ่มการบินไทย ฝ่ายบริการภาคพื้น	11,000 บาท

สายบุญ กลุ่มบริจาคผ่านบัญชีวัดสุทธาโกชน์

1. คุณรังสิขณม์ พิศาลนรเดช	2,000 บาท
2. คุณวรรณนิภา เจนดิษฐการ	1,500 บาท
3. คุณวิภา เรียบร้อยเจริญ	3,000 บาท
4. พระอาจารย์เอื้อ ปริบูรณ์	1,000 บาท
5. พญ. จริยา อินทร์ตะสีบ	2,000 บาท
6. คุณไชยวัฒน์ ลีลา	500 บาท
7. นายแพทย์วิชิน โชติปฏิเวชกุล	2,000 บาท
8. นายอภิสิทธิ์ สามงามน้อย	100 บาท
9. พระมหาสุรศักดิ์ สุปภาโส	2,000 บาท
10. คุณจตุรพร ธิติโรจนะวัฒน์	2,000 บาท
11. คุณพาณี เพชรสุขศิริ	1,000 บาท
12. พระภิกษุวิสุทฐิโสภณ จล.วัดประดู่พระอารามหลวง	2,000 บาท
13. คุณจรินทร์ แทนคุณ	2,000 บาท
14. คุณวรรณพร - สุกัญญาภรณ์ วงศ์ตระกูล	1,500 บาท
15. คุณมณฑิตา นามกำแหง	200 บาท
16. คุณคณิตสร บัวสอน	100 บาท
17. พ.ต.อ. เสถียร บริบาล	2,000 บาท
18. คุณสันติพงษ์ บริบาล	2,000 บาท
19. พ.ท. หญิงเอมอร วาสนาสิริ	1,009 บาท
20. แม่ชีนรินทร์ กองแก้ว	300 บาท
21. คุณบุษบา รักถิ่น	500 บาท
22. คุณสรพงษ์ ศักดิ์สินธุ์ชัย	1,000 บาท
23. คุณชัชวาล อรรถกิจโกศล	200 บาท
24. พระมหาวรพจน์ กิตติวัฒน์	1,000 บาท
25. คุณธัญญาภรณ์ กิตติเลิศกุล	1,000 บาท
26. คุณลักขณา อินทร์รักษ์	1,000 บาท
27. คุณจันทร์เพ็ญ กาญจนาคมานันท์ และครอบครัว	1,000 บาท
28. คุณพัชณีย์สิตา แสงสมุทรไพจิตร	500 บาท

29.	คุณศิริภัสสร โชติประยูรศักดิ์	500 บาท
30.	คุณวิชัย กุลศรี	500 บาท
31.	คุณสุมาลัย วีระสมบัติ	500 บาท
32.	คุณสิริกานัญจน์ วิวัฒน์ศิริพงศ์ และครอบครัว	500 บาท
33.	คุณลักขณา รุตรีภักดิ์	300 บาท
34.	คุณคณิศร กุหลาบอำ	300 บาท
35.	คุณจิราภรณ์ สุทธิประภา	200 บาท
36.	นางอารยา วงศ์กิตติชัยกุล	500 บาท
37.	นางนริศรา กิตติเลิศกุล	500 บาท
38.	นายเกียรติยศ วงศ์กิตติชัยกุล	1,000 บาท
39.	นางสาวศิริพร สุขทวีถาวร	500 บาท
40.	คุณเกษณี โกมลธร	1,000 บาท
41.	คุณพรทิพย์ ตันติวงศ์เจริญ และครอบครัว	500 บาท
42.	คุณชยานี พรหมมะกฤต และครอบครัวญาติมิตร	500 บาท
43.	พ.ญ. เกศินี ลีมนบุญสืบสาย	2,000 บาท
44.	คุณพัชรา สุทธิสำแดง	500 บาท
45.	คุณกอบกุล ขำชื่น	2,000 บาท
46.	พระมหาสุขุม คนธสาโร กับลูกศิษย์พระกอง อุกุมกาโร	2,000 บาท
47.	พระมหาวุฒิพล ฐมมาวุโธ คุณวุฒิเดช - คุณอำพร พรพรหมประทาน และครอบครัว	1,000 บาท
48.	คุณคมกริช คำถวาย	500 บาท
49.	คุณมลฤดี สายสุด	300 บาท
50.	คุณนิริ ยงใจยุทธ	3,000 บาท
51.	คุณสุจิตรา ลีตระกูล	1,000 บาท
52.	คุณพิชัยภัทร์ ชุ่มเมืองเย็น	300 บาท
53.	คุณอรณี ใจเย็น	500 บาท
54.	พระมหาปริญา ปญญาสาโร	1,000 บาท
55.	พระวโรตม์ ฐมมาโร	1,000 บาท
56.	คุณอภิชาติ ธนสิริภักดิ์	4,950 บาท

57. คุณदनัย วงศ์อมรรักษ์พันธ์	500 บาท
58. คุณอมรรัตน์ เวชบรรพต	1,000 บาท
59. คุณขวัญมิตร เหลืองบริบูรณ์	1,000 บาท
60. คุณนารี ทวีเลิศนิธิ	1,000 บาท
61. คุณอุศณี สงวนดีกุล	500 บาท
62. คุณบุศกุล พงศ์เศรษฐไพศาล	500 บาท
63. คุณสุณี กุศลปกรณ์	500 บาท
64. คุณณัฐพร ยอดวานิช	1,500 บาท
65. คณะบาลีเพื่อพระไตรปิฎก วันเสาร์-อาทิตย์ วัดจากแดง รุ่น 2560	5,000 บาท
66. คุณวิชา - คุณเจริญพร เลิศกิจคุณานนท์ และครอบครัว	1,000 บาท
67. คุณเนาวรัตน์ ทองสีมา	999 บาท
68. คุณชนม์นิภา ภูประยูร	300 บาท
69. คุณศุภิสรา แซ่ตั้ง	200 บาท
70. สามเณรนนธวัช เก่าว์ทุมมา และครอบครัว	500 บาท
รวมยอดสาขานุญ กลุ่มผู้บริจาคผ่านบัญชีวัดสุทธาโกชน์	76,258 บาท
รวมยอดผู้ร่วมทำบุญพิมพ์หนังสือทุกกลุ่ม จำนวนทั้งสิ้น	1,864,463 บาท

รายการหนังสือที่พิมพ์ มีดังนี้

1. ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ์ ภาค ๒ แบ่งเป็น ๓ เล่ม พิมพ์จำนวน 2,500 ชุดๆ ละ 555 บาท	1,387,500 บาท
2. โครงสร้างภาษาบาลี เล่ม ๓ (วิธีการแปลอรรถกถา) พิมพ์จำนวน 3,000 เล่มๆ ละ 65 บาท (มีเจ้าภาพบางส่วน จำนวน 34,700 บาท)	195,000 บาท
3. เนตติหารัตถทีปนี พิมพ์จำนวน 3,000 เล่มๆ ละ 40 บาท (มีเจ้าภาพเฉพาะครบตามจำนวนพิมพ์)	120,000 บาท
4. กัจจายนสูตรตปาฐะแปล พร้อมอุททาทรณ์ พิมพ์จำนวน 2,000 เล่มๆ ละ 71.50 บาท	134,000 บาท
รวมค่าพิมพ์	1,836,500 บาท
ปัจจัยส่วนที่เหลือนำไปพิมพ์เล่มต่อไป	

รายชื่อผู้ร่วมทำบุญพิมพ์หนังสือ

หากรายชื่อ นาม สกุล จำนวนปัจจัยทำบุญของท่านเจ้าภาพท่านใด ตกหล่น หรือผิดพลาด
ทางผู้จัดทำต้องขออภัยมา ณ โอกาสนี้ และขออณุโมทนาบุญกับทุกๆ ท่านด้วย

การสร้างอักขระตัวหนึ่งๆ

เท่ากับสร้างพระพุทธรูปองค์หนึ่งๆ

ฉะนั้น บัณฑิตทั้งหลายพึงให้จารึกอักขระกันเถิด

สาธุ สาธุ อณุโมทามิ.

พระมหาธิติพงศ์ อุตตมปญโญ

๑๕ พ.ย. ๒๕๖๑



ภาพปก

คุณมงคล ศรีเดชะ (ฟุตบาทแกลลอรี่)